

1440
Iste liber pertinet Johanni bougen
Alarpegius Hainburgensis

99

unvollständig

groß

SBH

Handwritten signature or name

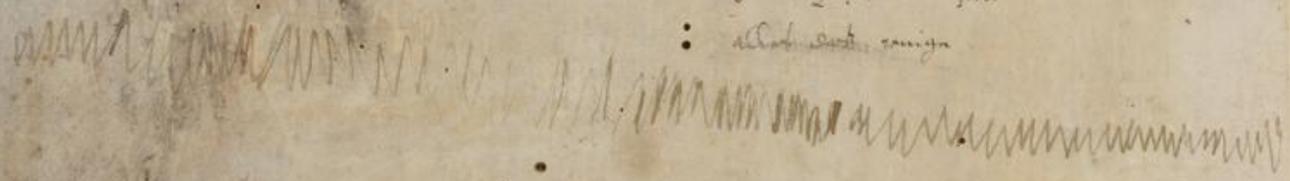
Handwritten numbers or symbols

Mediam tenuere beati

Mediam tenere beati

gloria patri et filio

: allah eate unigen

2. n. An. 67. 79 (Jnk.)

Incipit prohemium de proprietatibus rerum fratris bartholomei anglici de ordine fratrum minorum.

Dum proprietates rerum sequantur sub stancias secundum distinctionem et ordinem substantiarum erit ordo et distinctio appetituum de quibus ad iuramentum diuino est presens opusculum compilatum. vtile in et fornicari alijs qui naturas rerum et proprietates per sanctorum libros nec non et philosophorum dispersas non agnouerunt ad intelligenda enigmata scripturarum que sub symbolis et figuris appetituum rerum naturalium et artificialium a spiritu sancto sunt tradite et velate que admodum ostendit beatus dyonysius in ierarchia angelica circa principium dicens. Non est aliter nobis possibile lucere diuini radii nisi ualitate sacrorum uelaminum anagogice circumuelatum. Quod impossibile est animo nullo ad immaterialia celestium ierarchiarum ascendere. contemplatione nisi ea que secundum ipsum est materialia manu ductioe ueraciter et cetera que dicit. Non potest animus noster ad inuisibilem contemplationem ascendere nisi per uisibilem ostensionem; dignat. Inuisibilia enim dei per ea que facta sunt intellecta aspiciunt ut dicit apostolus. Et ideo theologia prouide sacris et poeticis in forma orationis uisa est. ut et rerum uisibilem similitudine ambrosio allegorice locutiones et mystica intellectus. Eiusmodi fomentum est sic carnalibus et uisibilibus spiritualia et inuisibilia cooperant. Quod rei gratia prius officio opusculum ad edificationem; deo mus domini qui est deus gloriosus sublimis et benedictus in secula seculorum. In quo agit de quibusdam appetitibus rerum naturalium quantum alia est in corporea alia incorporea. Et primo de appetitibus substantie incorporee secundum sui differentias quarum alia est corpori uisibilis ut anima rationalis sensibilibus et uisibilis alia non uisibilis corpori ut angelus. Et angelorum alij sunt boni alij mali. In bonis uero angelis est ordo secundum trinum multipliciter; trinitatis. Unde a beatus dyonysius distinguunt tres ierarchie celestes quarum quelibet trinum ordinem continent dispositiones. Nouende autem itaque sunt de quibus in hoc opusculo adiuuante deo per ordinem est agendum. et hoc tam in toto quam in speciali. Primo igitur agit de deo. et nomine diuinis que diuinitate de deo uel quo ad essentiam uel personam siue quo ad effectum siue appropriatam eam. Secundo de appetitibus angelorum tam bonorum quam malorum in generali et in speciali. Tertio

Libri distinctio

de appetitibus anime rationalis quo ad naturam sue simplicitate et que ad uicium suam diuersitate et de eius unione et operatione in corpore prout offert ei formam et perfectionem. Quarto de appetitibus substantie corporee. scilicet de elementis et elementaribus qualitatibus ex quibus componitur omne corpus et de iij. humoribus ex quibus componuntur corpora tam hominum quam brutorum. Quinto de hominis corpore et singularis eius partibus de quibus sacra scriptura facit mentionem. Sexto de erantibus. Septimo de infirmitatibus et uenenis. Octauo de mundo et corporibus celestibus. Nono de tempe et partibus temporis. Decimo de materia et forma et earum appetitibus et elementis. Undecimo de aere et passionibus eius. Duodecimo de auro in generali et in speciali. Tertiodecimo de aquis et eius differentijs et ornatibus. de piscibus. Quartodecimo de terra et eius partibus. Quindecimo de princijs. Sedecimo de lapidibus et metallis. Decimo septimo de herbis et plantis. Decimo octauo de animalibus. Decimo nono de accedentibus. scilicet de coloribus saporibus et. In istis. xix. libellis rerum naturalium appetites summatim et breuiter continentur prout ad manus meas spice que effugerunt manus mentium pertingere potuerunt. In quibus de meo pauca uel quasi nulla apposui. Sed oia que dicuntur de libris authenticis sanctorum et philosophorum episcopi piens sub breui hoc preloquio pariter compilauit. Sicut per singulos titulos poterit legentium industria experiri.

Incipit liber primus de appetitibus rerum. De appetitibus itaque et naturis rerum tam spiritualium quam corporalium elucidat aliquam apertis ab illo sumam exordium qui est alpha et omega principium et finis omnium bonorum in principio patris luminum a quo procedit omne datum optimum et omne donum perfectum implorantes auxilium ut ille qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum et reuelat profunda de tenebris et abscondita producit in lucem. Huic opusculo quod ad ipsius laudem et legentium utilitatem de diuersis sanctorum et philosophorum dictis non sine labore colligere iam incepi. felicem dignetur impendere assumptionem. Capitulum primum. Et igitur ut dicit Innocentius. iij. Solus et uerus deus eternus immensus incommutabilis omnipotens et ineffabilis pater et filius et spiritus sanctus tres quidem persone. sed una essentia substantia uel natura simplex omnino pater a nullo filius a patre. spiritus sanctus ab utroque ab initio et fine. pater generans. filius nascens

Handwritten notes in the right margin, including a large initial 'M' and some illegible text.

LANDES- UND STAAT- BIBLIOTHEK DÜSSELDORF

spūs sanctus a patre et filio procedens. De
tres psonae sūt substantiales coeternae omni
potentes coequales vni vniuersoz p̄cipiū
creatori om̄i visibili et invisibili spūaliū et
corpaliū creaturaz qui sua v̄tute omnipotēti
simul ab inicio t̄pis v̄tāq; cōdidit creaturā
videlicet angelicā et mundā nā. ac deinde hu
manā quā cōem ex spū et corpe cōstitutam
Duoq; Innocencius extra. i. ca. i.

Capitulum scdm de essencie vnitatis et
personarum pluralitate.

Nec autē sancta trinitas scdm cōem
essenciā ē indiuīdua et s̄m psonales
pprietates est discreta in nature sue
simplicitate non admittēs diuisionē. nec in
p̄sonali p̄p̄tate recipiēs vnitatē. Sed semp
in essencia vnitatis et in p̄sonis pluralitas inue
nit a qua oīs cōfusio et mutua cōmixtio remo
uet. quia cū alius sit pat̄ alius filius alius
spūs sanctus. vel pater non potest esse filius
neq; spūs sc̄s. h̄at nec cōuerso. spūs sc̄s
non pot̄ esse pater. vel filius. nec filius pater
vel spūs sc̄s. Sed quilibet istoz est vna esse
cia vel natura que sola est v̄ m̄ltōz p̄cipiū
pater qd̄ non est aliud reperire. et hec essencia
neq; est generans neq; generata neq; proce
dens. Sed est pater qui generat et filius qui
gignit et spūs sanctus qui procedit vt̄ sim
pliciter distinctus sit in p̄sonis et in natura
v̄nitatis teneat. Unde licet alius sit pat̄ ali
filius alius spūs sanctus. non tamen aliud.
sed id qd̄ est pat̄ ē filius et spūs sanctus. Pa
ter v̄ro ḡnando totā substantiā suā ei dedit
s̄m diuisione et tamē totā retinuit s̄m dimini
tione et sic vna et eadē res est pater gignens
et filius nācēs et spūs sanctus ab v̄troq; p̄ce
dens. Duoq; Innocencius. iij. extra. i. ca. i.

Capitulum tertium qd̄ quicquid dicitur de deo
aut est essencia aut nocio aut p̄sona.

Ut autē dicta et dicenda clarius elu
cescant notandū est. iuxta sanctorū
traditōez qd̄ quicquid in deo est aut de
deo dicit̄ aut ē essencia. aut nocio. aut p̄sona
vna est em̄ indiuībilis essencia. p̄sonae tres
et hee tres p̄sonae sunt vna essencia et vnus
deus et quelibet earū est vna essencia et vnus
deus. Pater a nullo. filius a patre nascendo
spiritus sanctus a patre per filium procedendo
pater filium generat. filius gignit. et pater cū
filio spiritu sanctū spirant. et qd̄ filius spiritū
sanctū spirat hoc habet a patre. Quid quid
em̄ p̄sona habet vel facit. hoc habet a p̄sona
a qua est. Et ideo quia filius ē a patre ab ip
so omnia habet et quia spiritus sanctus est a
patre et filio ideo habet quod habet omniū

ab v̄troq; Sed p̄pter huiusmodi nascibili
tate vel p̄cessionabilitate. pater non est mā
ior nascente vel spū sancto p̄cedente. quia ve
ritas diuine essencie eternaliter est in ipis et
in p̄re. Nec oīa habent a Boetio in li. de tri.
et ab Dugon. et etiā Augus. et Richardo.

Capitulum quartū de nocioibus.

Nocioes aut sūt quinq; scdm Dugō
et Augus. scz paternitas innascibili
tas. filiatio. p̄cessio. et cōmūnis spira
cio. Et dicunt̄ hec quinq; aliqui nocioes quia
notificat p̄sonas. aliqui distinctiones. quia
p̄sonas distinguit. aliqui relacōes. quia per ip
las q̄sq; p̄sonae ad se inuicē referuntur. Di
cunt̄ etiā p̄p̄tates. quia p̄sonis p̄p̄rie
insunt. Istarum autem nocioem tres di
cuntur p̄sonales p̄p̄rietates scilicet pat̄
nitas filiatio p̄cessio. eo scilicet qd̄ p̄sonas
faciunt. Nam istarū quinq; nocioem. tres
sunt patris scilicet innascibilitas paternitas
et cōmūnis spiratio. et due filij scilicet filiatio
et cōmūnis spiratio. vna v̄ro spiritus san
cti tantum scilicet p̄cessio nec aliquid de
rogat spiritui sancto qd̄ tantum habet vnam
nocioem. neq; filio superp̄cessat qd̄ habet
duas. nec pater maior est alijs p̄sonis du
abus quamuis tribus nocioibus speciali
ter ab alijs discernatur. Regulariter enim
de istis nocioibus tenendum est qd̄ nulla de
alia p̄dicatur et qd̄ quelibet est diuina essen
cia et vnus deus et vna essencia. Item nulla
nocio inest diuine essencie. sed tantū p̄sonae
quia essencia nec distinguitur sed sole p̄so
ne ab inuicem distinguitur.

Capitulum v. qd̄ deus cognoscit in suo effectu

Quamuis autem diuina essencia a
mortalibus non potest cognosci ad
plēnū neq; apprehēdi hic in via. cog
noscitur tamen in suo effectu. in quātum est
omniū p̄cipiū siue causa. quia deum esse
vix m̄spiciens dubitat. Et tamen quid sit s̄m
magestatis magnitudinē nullius creatura
intelligencia inuestigat vt̄ dicit damas. Et
ideo positine non potest cognosci nisi per effec
tū suoz operū. quātū priuatiue et per abne
gacōez. multiformiter in scripturis describitur
et nominatur.

Capitulum vi. quid notificent noīa de deo.

Ad euīdenciā autem nominū que no
bis deum manifestant aliquantū
notandū est in quādā simplici et tūdi
cōsideratione. qd̄ omne nomen dictū de deo
aut notificat essenciā aut nocioem aut p̄sonā
Nam noīa q̄ notificat essenciā dicunt̄ essen
cialia. q̄ p̄sonā p̄sonalia. q̄ nocioes nocioalia.

Nomē autē effeciale sonat in q̄o et p̄dica
tur i quid . p̄onale sonat quē . et p̄dicat in
quē . Rōnabile vero nomē sonat in q̄o et p̄
dicat in q̄o vnde ista tria p̄dicata in diuis
sepius p̄dicantē vel ponunt . s . quis que q̄s
Quis quia pat . vel . f . vel . s . f . Que p̄cessio
filiatio paternitas . et . s . substācia effecia
z huiusmodi que mere q̄o dicitur rei significāt
et diuinā effeciam simpliciter z abstracte ta
presentāt . Nec autē nomina sic distingūt

Capitulum septimū de nominibus essentialium
distinctionum

Quia nomē effeciale ā ē nomē s̄m
aut adiectiuum . Si s̄m aut est
abstractū aut cōcretū aut mediū
Abstracta aut dicitur vt dicit Au
gustinus q̄ absolute diuinā effeciam significāt
vt effecia . bonitas . diuinitas . et huiusmodi que
semper supponūt z significāt diuinā effeciam
nec possunt trahi p̄ aliq̄d cōiunctū ad suppo
nendū pro substācia vnde talia nomina supra
cū p̄posicionibus verbis nominibus et participiis
participialibus vel participiis notionalibus vel par
ticipialibus reddūt p̄posiciones falsas in quibus
ponunt . Vnde hec est falsa . Effecia generat
vel generat Effecia est de effecia . vel effecia
est apud effeciam et huiusmodi . De istis autē no
minibus que pure sūt essentialia . ḡraliter ē te
nendū q̄ oē nomē pure effeciale p̄dicat de
qualibet p̄sona p̄ se . et de omnibus in simul
singulariter et non pluraliter verbū . Pater ē
diuinitas . filius ē deitas . z spūs sc̄s ē deitas
et simul sūt vna diuinitas z nō deitates

Capitulum octauū de nominibus concretis

Omnia cōcreta sunt que ad modū
cōcretorū significantiū formas in
supposito significant formā . q̄ in
supposito vt de cōcreto z similia
que generaliter signēt diuinā effeciam . Sed
quādoq̄ supponūt pro effecia quāq̄ p̄ p̄sona

Capitulum nonū de nominibus medijs

Momina vero media dicunt q̄ h̄nt
modū et formā z significacōez ab
stractorū s̄ vsum et officium cōcre
torū vt lumen sapientia et huiusmodi
Ista em̄ licet abstractiua sūt aliq̄a supponūt
pro p̄sonis vt cū dicitur lumen de lumine sapi
entia de sapientia . principium de principio z si
milia z hec nomina sicut abstracta p̄dicant de
qualibet p̄sona p̄ se et de omnibus simul nō
pluraliter sed singulariter

Capitulum decimū de nominibus adiectiuis que
pure significāt diuinā effeciam

Adiectiua nomina alia significant pure
diuinā effeciam vel cōmmodo vt ens

bonus et huiusmodi . alia aliquid cōmmodo tant p̄
fic . alia aliquid p̄riuatē vt eternus imensus
immortalis et huiusmodi . Eternus principa
liter em̄ significat diuinā effeciam et secun
dario anōtat cōmmodā p̄cipij et finis . vnde
cū dicitur . deus eternus . sensus est . deus est z
cōmmodā p̄cipio et fine . Similit̄ imensus p̄
cipaliter significat diuinā effeciam et anōtat
abnegōem mensure localis . Similiter dicitur
mei transcriptus p̄ abnegōez loci z vbi de si
milibus similiter est intelligendū . et hec nomina
p̄dicant de omnibus p̄sonis simul z diuisim
singulariter et nō pluraliter vt p̄ est eternus
filius eternus . spūs sanctus eternus . et huius
modi sunt vnus eternus

Capitulum xi de illis q̄ aliquid anōtat p̄stite

Adiectiuorum nomina quedā aliquid cō
mmodo p̄stite quedā anōtat effec
tū in creaturis et quedā respectum
eorū autē q̄ anōtat effectū quedā
anōtat in habitu vt iustus misericors z huiusmodi
quedā in actu vt iustificans miserator z huiusmodi
Que autē anōtat affectū in actu p̄dicant
de deo ex t̄pe vnde deus incepit esse miserator
quā incepit miserari . Sed ea que anōtat in ha
bitu p̄dicant de deo ab eterno vt deus ab
eterno fuit iustus et misericors . et

Capitulum xii de hijs q̄ anōtat respectū

Nomina vero quedā anōtat respectū
creatoris ad creaturas vt deus est
refugiū et huiusmodi quedā anōtant
respectū p̄sonē ad p̄sonā vt similes
equalis . Similis em̄ principaliter significat
diuinā effeciam secundario em̄ anōtat distin
ctiōne p̄sonale . Huiusmodi vero nomina licet effeciam
significēt tā rōne anōtatū p̄dicantē
p̄sonis simul s̄p̄tis pluraliter z nō singulariter vñ
non dicitur pater et filius sūt simul huiusmodi sūt filius
Capitulum xiii de nominibus adiectiuorum sup̄ iudicōe

Adiectiuorum etiā nomina quedā sunt
p̄stia vt aliq̄s alius z similia . q̄
dam vero sūt numeralia vt vnus
duo tres . Et oīa in neutro genere
substācia significāt diuinā effeciam z p̄di
cant de p̄sonis omnibus singulariter z non plu
raliter vt pater z filius sūt vnus et in ḡre masculino
et deo substācia t̄ta sūt p̄sonalia . Vnde hec ē
vera pater et filius sūt duo si duo sit masculini
ḡnis . sed si sit neutri tūc est falsa . Huiusmodi autē
nomina adiectiue tenent sequuntē naturā suorū
s̄borū vnde si substācia sūt essentialia z ipa
adiectiua similiter . et si sint p̄sonalia similiter
et ipsa adiectiua . vnde hec est falsa pater z
filius sūt vnus . sed hec ē vera sūt vnus deus

Capitulum xiiii de nominibus personalibus

Capitulum quatuordecimum de nominibus personalibus.

Nomina personalia quedam predicantur de una persona tantum ut pater et filius et spiritus sanctus. quedam de duabus ita quod de utraque ut principium spiritus sancti. Nam pater est principium spiritus sancti. et filius est principium spiritus sancti. Unde cum dicitur pater et filius sunt principium spiritus sancti. hoc principium supponit pro duabus personis. sed significat unam notionem secundum communem spiritalitatem. Quedam vero predicantur de duabus personis ita quod de neutra per se ut pater et filius sunt duo. ita quod hoc duo fit masculini generis et non neutri. Quedam predicantur de tribus ita quod de nulla per se ut trinitas. Nam ut dicitur per hirosolimitanos. trinitas est appellata eo quod fiat totum unum ex tribus quasi trinum unitas. Nam dum tria sunt. id est tres persone unum sunt. quia a singulis in se manent et omnia in omnibus. Pater ergo et filius et spiritus sanctus sunt trinitas et unitas. Idem enim in natura unum quod in essentia. tria in persona. unum propter maiestatis communionem tria propter personarum proprietatem. Quedam etiam nomina predicantur de singulis personis ita quod non de omnibus vel pluralibus singulariter. vel tantum pluraliter ut hypostasis seu persona. Patet enim et filius et spiritus sanctus sunt tres hypostases seu persone et non una.

Capitulum decimum quintum de notionum subdiuisione.

Nomina vero notionalia quedam sunt abstracta ut paternitas natiuitas processibilitas spirabilitas et huiusmodi. Quedam vero concretiva et adiectiva ut in masculinabilis generans nascens spirans procedens. Omnia autem abstractiva predicantur de essentia. Unde hec est vera essentia est paternitas et conuersio. Essentia est in masculinabilis et conuersio et ita de alijs. Concretiva vero nunquam de essentia predicantur siue sunt nomina siue participia. Et ideo omnes tales propositiones sunt falsae. Essentia generat. vel generat. vel essentia est generans. vel generata et ita de alijs. Item nomina notionalia quedam predicantur de una persona tantum. ut generans de patre genitus vel nascens de filio. procedens de spiritu sancto. Quedam de utraque. duatum ut spirans de patre et filio. quia pater et filius spirant spiritum sanctum. Quedam etiam predicantur de qualitate ut distinctus. Pater enim est distinctus ab alijs personis. Similiter filius et spiritus sanctus.

Capitulum decimum sextum de proprietatibus diuine essentiae.

Proprietates vero diuinas diuine essentiae ouenienter determinat Iosdamascus. li. iij. ca. viij. Deus est inquit sine fine et principio. principium primum in creatum. ingenium. impartibile. immortale. eternum. infinitum. incircumscriptum. indeterminate potens ad infinitum. simplex in compositum. in fluxibile. impassibile. inuincibile. inalterabile. fons bonitatis et iusticie. lumen intellectuale. virtus inaccessibilis et inmensurabilis. et tamen omnia mensurat propria voluntate. creaturatum omnium effectiua. omnium potentia et effectiua. omnium promissiva. omnia implens in suo regno. omnibus dominans et imperans. et nullum creaturatum habens. omnia incontaminata continent. omnibus substantiis eminentes et super omnia existens. semper bona. semper beata. semper plena. principatus et potestates. ordinans determinans ac disponens. Super omnem substantiam vitam rationem et intelligentiam existens. per se est lux. per se est vita. per se est substantia. per se existens fons essentiae vel scientie. hijs que sunt. hijs que viuunt iure. hijs que participant rationem. Omnibus omnium benedictio causa est. una substantia. una virtus. una voluntas. una operatio. unum principium. una potestas. una dominatio. una diuinitas. in tribus perfectis hypostasibus seu personis patris. et filij. et spiritus sancti. una ratione creaturatur colitur et adoratur. Unde ipsa trinitas est inconfusa unita. et indistincte disiuncta. Indistincte enim sunt hee persone et ab inuicem inseparabiles non confuse. ad inuicem conuertibiles. quia ad inuicem non commiscetur nec pariter confunduntur. Nam pater est in filio. et spiritus sanctus in patre et in filio. et filius in patre et spiritu sancto. nulla commixtione facta. vel conuersione unius in alterum sine mutua confusione. Immo ipse persone suis proprietatibus ab inuicem sunt distincte et secundum ydemptitatem essende indiuisibiliter sunt unite. Unde diuinitas simplex impartibilis existens. varia dona suis distribuit creaturis. Sed multiplicata per dona impartibilis permanet. et ad suam simplicitatem creaturas suas conuertit et coniungit. Omnia impermissibiliter pertransit. et per ipsam autem nichil simpliciter cogitatione omnia cognoscit tam presentia quam preterita et futura. qui potest omnia que vult. Sed non vult omnia que potest. Potest enim perdere mundum. non vult autem. Dicit enim ad hoc idem Dionysius. li. i. ca. xvi. Deus enim immaterialiter existens incircumscriptibilis est. quia loco non continetur.

Ipsē em̄ sup̄sp̄ius locū est oīa implēs sup̄ omnia existens. omnia cōtinēs. vniuersū natiūā inuincibilē perantēs omnibz suā opacōez; seandū susceptiūā virtutē tribuēs. Et cū sit totus imp̄tibilis. totus ē totaliter ens vbiq; et non pars in pte p̄cālit diuis? sed totus in omnibz et totus sup̄ oē. Vnde ipse solus incōprehēbilis ē et interminabil et a nullo p̄ter q̄ a semetipō agnitus. Nā ip̄ solus sup̄sp̄ius cōceptator maximus ē. vñ ad eius totalē cōprehēsiōnē nulla potest p̄tingere creatura cū sit infinitus in se virtute tamē sua infinita finit et terminat vniuersa. Propt̄ q̄d termegistus describens deū put potuit. ait sic. deus ē sp̄cia intellectualis cū centū vbiq; ē. cōtūfērencia vno nūlq; Diuina em̄ essēcia in se cōfideāta p̄fecta est ad modū sp̄ere q̄a nō habet principiū neq; finē. Sed prout cōfideat vt causa deducēs res in esse et eas limitās et finiens. sic dicit esse centū quā sicut centū finit lineas et ab ipō linee deducit. ita deus deducit creaturas et limitat et finit eas.

Capl̄m̄. xvij. quōd bernard⁹ de scriptis deū. Nō mō describit bernard⁹ deū tamq̄ causam per effectū. dicens deus est volūtas. cōpōtēs. beniuolēcia. lumen eternū. incōmutabilis facio. creās. mentē ad se participandū. viuificās ad sciendū efficiens ad aptandū. dilataās ad cupiendū. iustificās ad p̄mōcēdū. accendēs ad zelū. fecundās ad fructū. p̄mōcēs ad bonitatē. dirigēs ad equitatē. roborās ad virtutē. formās ad beniuolēciā. modēciās ad sapiēciā. visitans ad cōsolacōem. illuminās ad cognitiōem. p̄p̄tans ad immortalitatē. implēs ad felicitatē. cōfidoans ad securitatē. Amat vt caritas. sedet vt equitas. dominat vt magestas. regit vt principiū. medet vt salus. reuelat vt lux. assistit vt pietas. Hucusq; Bernardus.

Capl̄m̄. xvij. de nominibz que notificant deum in suis operibus. Quis indiuisibilia sūt opa bñssime trinitatis tñ a sās distigunt q̄ bñ noia p̄ q̄ notificat deus in opibz suis. q̄ inuocabilis ē et innotificabilis in se q̄ ad inūa magestatis. Sūt autē quedā nōia appropriata et quedā sūt trāsup̄ta et trāslata.

Capl̄m̄. xix. de nominibz appropriatis. Omnia vero appropriata sūt. p̄. de q̄ bus yfidorus in. vi. libro. c. i. dicit sic. Ap̄d hebreos. p̄. noibz deus nūciat. Prīmū ē El hie yskitos idest fortis quia nulla infirmitate opprimē sed fortis ē et sufficiens ad oīa p̄tēda. Scōm nomē

est eloe idest theophelos. i. timēdo q̄ deus a cūctis ip̄s colentibz sit timēd⁹. Terciu nomē est sabaoth. i. p̄iceps exercitiū eo q̄ omnes exercitiū celi eius dñs sūt subiecti. Quartū nomē ē zeliom vel mathel. i. excelsum deus. quia excelsus deus. et sup̄ celos gloria eius. Quintū nomē ē Eiel. i. qui est deus em̄ qui ē etern⁹. vñ ē. qui tantū nouit esse fuisse autē et modo non esse. vel futurū esse non nouit. Sextū nomē est Adonai idest dñs. quia eius dñtioni subici totus mūd⁹. Septimū nomē ē ya. i. sp̄s aln⁹. De em̄ sp̄s est. Octauū nomē ē tetragmaton idest nomē quatuorē l̄az. Scribit em̄ quatuorē l̄as ap̄d hebreos q̄d ineffabile pronūciat et signat nomē dei. quia dicit ineffabile. Non quia dicit nō possit. Sed q̄a eius significatiō ab humano corde nō potest cōprehēdi. Nonū nomē ē sabai. i. cōpōtēs quia omnipōtēs est nomē eius et dicit omnipōtēs a faciendo oē q̄d vult et nō a faciedo q̄d nō vult. Quod si alterū tantū ei accideret. omnipōtēs neq; esset. Decimū nomē est Eloyim et ē nomē trinitatis et p̄tinet ad p̄m et filiū et sp̄ritū sanctū et ideo plūrale est apud hebreos et singulare. Signat em̄ diuinā essēciā cū sup̄posicione triū p̄sonaz vnde dicit trinitas quasi trium vntas.

Capl̄m̄. xx. de nominibz trāsup̄tis. Vnt autē quedā noia trāsup̄ta a cōtāntis quibz vtiē scriptura q̄n intēdit aliq̄s exponere adicōes creatorū quia damascen⁹ libro. i. c. xiiij. inq̄t. Quia multa in scriptura diuina simbolice sūt dicta et figuratiue et trāsup̄ta. scire oportet q̄ hoies grossa carne induti excelsas et immōles dei tatis opacōes intelligere nō p̄nt nisi quibusdam formis et ymaginibz et vciis quibus hoies vti sepius sūt sucti. Vnde oīa corpalia que de deo dicunt nō p̄p̄e sed simbolice intel ligunt. Simpliciter em̄ deus est et nō figurabilis. Oculos tñ et palpebras et visū habere dicit quia vniuersoz habens virtutē cōsideratiōem eū nichil p̄t latere. nichil p̄t subterfuge suā notēm. Simili tōe aures et auditū habere dicit. quia apud ip̄m p̄p̄iciacōem fore et de p̄cācōis suscepōem nō timemus. Per hūc em̄ sensū nos mites oñdim⁹. q̄n de p̄cātibz aures familiaris inclinam⁹. Os et labia et fauces habere dicit. quia illa vltō loquēdo p̄ inspiracōem nobis reuelat q̄ hoim cogitatio per hūc organa exprimit et oñdit. Gutture etiā habere dicit et gustū q̄a in nostre iusticie opibz tamq̄ in gustu delectat. Nares et olfactū hūc dicit. q̄a tamq̄ odor suauissimus dñs

est placēs qui deuocōnis affectū sibi exhibet
faciē ipsū hōc amemorat q̄a p̄ eius opa v̄tutē
et potēciā diuinus sermo maiestāt. **N**ā p̄
sonē p̄ficiā in faciē declamē. manus et brachia
reputat eius subtilē et iuincibilē op̄acōez. q̄a
nos digitis ac maibz et brachijs subtiliōā et
fortiora op̄am. **C**ū de p̄tā dei amemorat. cer
ciōra et dei digniora iūuat. **V**ñ et iuamē p̄ dex
tā dī q̄i iūas imutabile et d̄silū p̄imple
frequentē paup̄ibz subuenit et indigētibz aux
iliat et ideo p̄s habere dicit. **S**epe ei osidit
in effectū q̄s solēt op̄ari hoies p̄vibz vel icel
su. **O**ctus et cor habere dicit. p̄pter agnitōez
iugē recordacōez. vent. ē et viscerā p̄t illā quā
in nobis osidit misericordiā et op̄ationē. **I**nal
ci dicit et fure. p̄pter odiū malicie et iustā
quam infert peccantibus v̄lione. **D**ormit
dicit et obliuisc. p̄pter iniurie dissimilacōez
et v̄dicte recordacōez. **V**nde quia tot modis
p̄ sua beneficiā nostrā sup̄let indigēciā. mo
re humano dicit habere diuersa membra. v̄ñ
beatus **D**yoni. effectus dei multiplices sic
describit. **D**eus inquit est omnū causa et p̄i
cipū eoz que sūt substācia et viuenciū vita
miciōciā tū nacio. eciē nūā ab eo reuocacio
et reuē resurcepō corūpenciū. q̄a s̄m natura
est reuocacio. et eoz que mouent s̄m erecta
bilē imp̄ū reformacio. sacz firmamētū mi
nus stanciū et ip̄z qui ad ipsū v̄duant via
et cordiatissima manu ductio. **E**t sequit̄ p̄
pauca. **I**pse ē eoz que ab ip̄o sūt pater p̄ci
pator et ip̄i qui eos generāt. **N**ā et ip̄i ce
perūt ab ip̄o eē et ḡiā. **E**oz aut̄ qui ipsū se
quunt̄ et ab ip̄o p̄cipū p̄ator est. illumina
tōez et spl̄dor. p̄fectōez p̄fectō. desicacōez dei
ficiō. distanciū p̄p̄. simpliciū simplicitas et
v̄mtoz v̄mto. sup̄p̄. p̄p̄ale et substāciale p̄in
cipū occultū sue agnitōis. s̄m q̄d phas est et
possibile v̄mtoiqz bona traditō et c. **H**ec v̄ba
dyonisi h̄ recitat d̄am. ca. iij. ex quibz omni
bus p̄z q̄ omnia corpa de deo dicta sunt ad
figuratūū intellectū mystice referenda.

Capitulū vicesimūprimū de diuersis xp̄i
nomnibus quilibet nuncupat.

Dat̄ itez quēdā alia nomina que ad
significacōez illoz que de hoie **E**lsto
assumpto s̄z dei filio intelligunt̄ a si
militudimbo reuē artificioso cū sumpta sicut
p̄z in yf̄d. li. vij. ca. ij. vbi dicit. **X**p̄s mul
tis modis in scriptura vocari solent. **D**icit̄
em̄ ibidē q̄ xp̄s a crismate vocatus ē. **I**pse
em̄ p̄e auctis suis asortibz. omnū gratiū
plenitudine est delibutus. qui ih̄s heb̄rice
sother grece. saluator vero latine dicit̄. eo q̄
auctis gentibz saluator ē t̄m̄issus. **P**rop̄

ter quod ipse **M**essias heb̄rice dicit̄ eo q̄
omnis prophetalis. sacerdotalis et regalis
dignitatis priuilegio sit diuinitus insignit̄.
Nam messias dicit̄ vinctus. **D**icit̄ etiā **E**ma
nuel. i. nobiscū deus eo q̄ deus per virginē
natus in carne apparēs nobis se diuinit̄ **D**i
cit̄ etiā verbū caro factū. quia verbū est in q̄
tū nascit̄ a patre in eternitate. **S**ed caro dicit̄
tur in q̄tū a matre nascit̄ in tempis mutabi
litate. **S**imilē dicit̄ v̄nigētus et p̄mogenitus
quia patris et etiā matris sūt filius v̄mtois
aū que nullus et post que non erat alius. **M**p̄
tis etiā alijs modis p̄figurat̄ in rebus crea
tis. **D**icit̄ etiā p̄ncipiū. quia pater p̄t ip̄sū
omnia finit̄. vel fecit. dicit̄ et os dei. quia p̄t
ip̄sū deus mūdo loqui. **D**icit̄ etqz manus q̄
p̄t ip̄sū reuē v̄niuersitas et iustē. **D**icit̄ via
q̄a p̄t ip̄sū ad brauiū puenit̄. **V**ita dicit̄. q̄a
in ip̄o viu. it. v̄ritas q̄a nec fallit nec fallit̄.
Dicit̄ fons q̄a ois boni origo indeficiēs et refi
cit scientes. **E**t multis alijs figuris innumera
bilibz et iūmtois nob̄ d̄at̄ intelligi in scripturis
sicut ibi ponit̄ yf̄d. in exemplis materialiter.
Sicut pater et filius p̄t varios effectus i
creaturis varijs nob̄is origo indeficiēs et refi
scūs patri et filio in simplicitate nature. **S**ub
stācialis et coeternus diuersis vocat̄ nob̄is
et diuersis rebus multipharie op̄at̄. **P**rop̄
q̄d dicit̄ in. vij. sap. q̄ est sanctus. in omni
scz creature sanctificacōe est et multiplex in cr
tismatū et donoz distribucōe. v̄mtois in p̄is
et filij v̄mformi onepione. necnon in sedz ca
ritatiua v̄mtoe. **S**ubtilis in cogitacionū et
affectiōnū p̄secutacōe. **M**odestus in discretā
et modesta affectuū hominū cedimacōe. **D**is
cretus in faciēdie siue eloquēcie administracō
ne. **I**ncōm̄q̄natus s̄i macile etragide. **S**uauis
in p̄ceptis. suauior in consilijs. suauissimus in
p̄m̄ijs. **A**mans bonū actū in actiuis qui sua
uis est in contemplatiuis. **H**umanus humanā
diligens societate. **B**enignus inuacā habens
in se bonitatem. **S**tabilis lassus et infirmis cō
ferens firmitatē et nullam p̄rosus habens in
se vicissitudinis mutabilitatem. **S**ecurus il
lis quos protegit auferens formidolositatē
omnē habens virtutē omnibz conferens v̄tutū
p̄fectionē. **O**mnia p̄spiciens. omnem habens
cognicionē. **C**apiens omnē sp̄m̄ intelligibile
omnis sp̄s facionalis motum inuestigans
et affectiōnē mūdus in se et ab alijs auferēs
infecōnē. **M**ultis etiā alijs nomnibz nuncu
pat̄. **D**icit̄ ei digitus. p̄t eius discretā et sub
tilē op̄acōez. **C**olūba p̄t simplicitatis amo
rē. **N**ubes p̄t estanciū refrigeracōez. ventus
p̄p̄ter occultam gratiarum insp̄acionem.

Ignis ppter gē euaporatōez. Ros siue pluuia ppter aie fēūdācōem. Mel ppter dulcifluā intelcōis hoīs immutacōem. Oleū ppter mēricōe anime impigūacōem et exhillatōem. Multis alijs opāa diuinus spūs. sed sufficiant pro exemplo. Nūc ad āgeloz ppetatēs adiuuante dño manū apponam.

Incipit liber scōus de ppetatibz āngeloꝝ

De ppetatibz āngelicis diuino adiutorio aliq̄ in mediū prolaturū. primo incipiendū est ab eis dē in gērali. et deīn ī spāli. vbi singulozū ordmū dispositōes et officioꝝ diuere se ministracōes. pnt presenti aggruē opululo ppter ordinem declarabunt.

Caplm̄ primū de interpretacōe āngeli.

Angel' itaq; gēce heb̄ t̄ayce malach latine vero nūcius interpretat eo q̄ ppter āngeloꝝ ministeriū diuina volūtas p̄pulo nūciat. vnde āngelus nomē est officij nō nature. Spūs autē nō est āngel' sed q̄n a deo mittit̄ tūc p̄mo āngelus p̄p̄ nūciat. Cui' s. āngelo lumina pictōis alas tribuit in quatū subito motū celer est. āngeloꝝ opacōem figurat̄e predicta pictōralis lumina simplicibz p̄cōndit. sicut a poeticis vntis ascribere alas antiq̄itas nō p̄hibuit. sicut dicit p̄sidor'. li. viij. ca. viij.

Caplm̄ ij. quid sit āngelus s̄m dām.

Et igit' āngel' s̄m dām. substantie intellectual' semp mobilis. arbitrio libera. in corpore deo ministras s̄dm grām et nō naturā immortalitatē p̄cipēs. Ex hac āngelica descriptōe mltiplex nobis resulat p̄petas āngeloꝝ. Dicit̄ etiā substantia intellectual'. quia rōe spūalitat̄is sue substantie et singularis spūalitat̄is. oēs formas intelligibiles in se p̄cipat et spēs cognoscibiles apphendit et q̄to a terrestris materie coactacōe est. t̄m ocioꝝ tanto in cōtēplacōe in materialiu est p̄fectioꝝ sicut expresse dicit̄ in libro causalū. Nam intelligēcie plene sunt formis et ideo oēs spēs agnoscibiles eis subiectibiles in eis relucēt sicut ibidē dicit̄ dñe. P̄t̄ hec natura āgelica omnē aūcedit creaūrā corpōrā in essēcie subtilitate. in simplicitate. in intellāis p̄p̄ciacitate. in liberi arbitrij habilitate. quia hec āngelica natura. nullā h̄z dependēciā a materia. ideo corrupcio materialis ei nō p̄t aliquatit̄ ouenire vnde sensualis agnicio eius intellectū deiformē nō impedit. āngelus em̄ deiformē h̄z intellectū

et ideo s̄ tempus ē et totū intelligit̄ s̄l et nō vnū post aliud aut vnū ex alio sicut ex p̄missis cōclusionem sicut humanus intellāis qui est vnū ex alio collatiuus. Vnde qual' ē opacio simplicis ad op̄hū. et p̄cti ad lineā in effēdo. talis est opacio āngelici intellāis ad humanū in intelligēdo et iudicādo. Nulla malicia āngeli cū affectū a creatoris sui obsequio retahit vel auertit. Vnde q̄to āngelica substantia ē simplicior et ab omni cōdicōe materie distancior. tanto dei similitudo in ea relucet expressior et in ipsa sicut speculo clarissimo splendor diuine sapiēcie relucet expressior et tanto ē dignior influēcia glorie q̄to p̄fectioꝝ ad hēsit in cōmutabili veritati ex libera et p̄p̄a volūate vt dicit gregori'. Vnde inq̄t deus omnipotēs naturā sūmōꝝ spūituū bonā sed mutabilem cōdidit vt qui p̄manere vellēt mererēt et eo maioris meriti apud deū fierēt q̄to mutabilitatis sue in vōtū. volūtat̄is studio desipissent. Dicit etiā idē āngelus in cōtēplacōe sui creatoris immutabilis p̄manet et t̄n eo q̄ creatura est vicissitudinē mutabilitatis habet. In āngelis em̄ tria cōsiderānt vt ait dyonisi'. Essēcia qua subsistit. Virtus qua possit. Opacio qua pagūt. Eoz essēcia est simplex et immaterial' pura. distincta seu discreta. Eoz virtus est libera. intelligēs. diligēs in dēfessa. Habent em̄ p̄tatem libere eligēdi. intelligēdi et diligēdi et deo cōmutabiliter ad hēdēdi. Insup habēt virtutē opandi quia oīa faciūt s̄i moē dilacōe. omnia adūsā coherēt sine resistēcia et cōtradictōe. Semp nobis assistūt et nob̄ seruiūt s̄i intermissōe. Vnde eoz opacio est volūtaria subita utilis et honesta. Nā deo seruiūt sine coactione subito et istanti iussa p̄ficiūt s̄i pro cōtēplacōe omnia p̄parata et vtilia prociūt sūma atq̄t cōsiliat̄is et honestis vacāt quē s̄i representacōe. Patet itaq; q̄ triplex virtus est in āngelo. cognoscēdi. opandi. et persistēdi. Cognoscit em̄ deū sup̄ se in speculo eternitatis sine aliqua inuolucōe. Sem p̄ em̄ vidēt faciē patris. math. x. viij. Ex t̄a se apphendit omnia s̄i collōe. Int̄a se retinet apphensa s̄i obliuione. Sic etiā habent virtutē opandi potenter. celerit. vtiliter. incessant. Nūc etiā virtutē persistēdi in nature sue simplicitate. quia a mortalitatis vicissitudine nō alterant̄ passibilitatis cōtēctate non afficiunt. mole carnea nō retardant. Persistūt etiā in grē et glorie firmitate. quia diuinis legibz subiecti nulla affectione vel actione ei cōtariant. Cū sint benigni. nullo iudicē stimulo torquē. Cū sint puri. nulla affectiōe turpi cōtaminant̄.

Prehensit etiam in officij dignitate. Nam cum
sunt iusti, nullo modo sibi iniuriam iniungunt. Quia
substant nullo contemptu subduntur. et qui pre
sunt sicut tyrannide alijs principant. Preterea
angelica natura prime luci se, deo vicinior est
coniuncta. et ideo copiosiori lumine repleta. et ta
to de vite fonte profundius haurit. propter
placido primo lumine vicinior se subiungit. et ta
to principali res theophasias. id est illuminaciones
diuinas. et tunc recipit propter perfectius ad sum
mum bonum per amorem inflexibile se ouertit. Unde
illa lux eterna primo super angelos influat. et ip
sis mediatis ad nos descendit. et ideo lex per
angelos ad homines processit. Unde propter istam
primam a patre luminum illuminacionem. ad ange
los descendente uocantur angeli a Dionysio a
galnatha. id est specula clarissima diuini luminis
receptacula. unde in libro de diuina. et vi. dicit sic
Angelus est ymago dei. manifestatio occulti
luminis. speculum purum splendidissimum. inma
culatum incontaminatum. recipiens totam si factus est
dicere speciositate. biforitate. deformitatis
et pure declarationis in seipso. Sicut possibile est
bonitatem que est in abditis. et ymago dei
dicitur propter deformem intellectum. quia sicut de omnia
videt sicut deliberacione. et collectio. ita angeli. quia
nec vident per medium. nec apprehendunt per sen
sum. Dicitur etiam. et occulta luminis manifestatio
quia diuinitatis lumen quod in se incomprehensibile
est. et occultum per influentiam recipiendo
et alijs transmittendo. inferioribus manifestat.
Dicitur et speculum propter luminis receptibilitatem
et dicitur speculum purum propter naturalis sue sub
stantie puritatem. Nil enim habet corporee fe
ditatis. immaculatum sicut macula. culpa. origina
lis. incontaminatum sine oratio. culpa. mortalis.
inquinatum sine infectione. culpa. venialis.
Dicitur etiam recipiens speciositatem. deformita
tis. quia in specie. et modo cognoscendi. similitudo
est diuinitati. qui declarat inferioribus abdi
tam. et ineffabilem. ac occultam diuine bonitatis
suauitatem. Nam quod contemplando. et gust
tando diuinitas percipit. inferioribus notifi
cat. et transfundit. Angeli enim secundum Dionysium. li. iiij.
ca. iij. sunt lumina. quedam intelligibilia. ex
primo lumine. lumen habentia. non lingua. vel
auribus indigentia. sed sine sermone. et sine
uoce suas voluntates. et intelligencias sibi in
uicem tradentia. et exprimentia. loco corporali
non contenta. non patietibus. vel claustris
corporaliter circumscripita. triplicem dimensionem
non habentia. Sed intellectualiter assunt. et
operantur ubi aique. eis fuerit imperatum. Sunt
et hii spiritus naturaliter fortes. et veloces. ad
diuine voluntatis executionem. et ubique cito

inueniunt ubique. diuinitas iusserit. nuntius
ea que circa nos sunt dispensantes. et auxiliati
tes nobis secundum diuinam voluntatem super nos
entes. et tamen circa deum existentes. ad malum
difficile mobiles. quia omnino immobiles. ex
gracia spiritus non natura. Deum quantum possibi
le est contemplantes. et in ipso delectantes. et
cum sint incorporei. et spirituales. non sunt nup
tius indigentes. Quasiq. Damascenus.

Capitulum tertium quomodo angeli in effigie
corporali depingantur.

Quoniam autem angelica natura ab omni
materia. et lineamentis corporis sit ali
ena. tam in effigie corporali depingunt
angeli. et varia membra. et figuras habent diu
sas in scriptura sepius memorant. Sed per de
nominaciones membro. visibilibus intelligunt in
uisibiles actiões celestium aiorum. Nam cum longa
coma. et reflexis capillis ubique. angeli depinguntur
in quibus ubique. eorum munde affectiones. et ordi
nate cogitaciones intelliguntur. Nam capilli capitis
designant cogitaciones. et affectiones que oriuntur
ex radice mentis. Aures habere dicuntur. quia
diuinam inspirationem accipiunt. quam ubique. diuini
tatem discernunt. Nares eis pictores attribu
unt. et merito. quia uicia. velud fetida. refugiunt
sed virtutes. quasi quedam odorifera. diligunt
et inter munda. et imunda. fetida. et aromati
ca. sagacissime diuident. et distinguunt. Ora lin
guas. et labia habere sepius memorant. quia
diuina secreta. quasi loquendo nobis. preterunt
et diuinis laudibus. continue inhiant. et inten
dunt. Inberbes pictores. lumina depingunt eos. quia
eorum virtutes. quasi iuuenilem. statum. confide
rans eos. nec uiribus. nec senio. deficiere. sic of
tendit. Dentes habere dicuntur. quia gratiam
quam diuinitas accipiunt. alijs committunt. et quasi
conmolendo. diuident. consueuerunt. unde in dentibus
eorum. potestas. actiua. et committiua. merito. desig
nat. Ideo etiam brachia. et manus habent. quia vir
tute sua. actiua. et promissa. infirmitates nostras
sustinent. et usque. in finem. ab electorum. defensione.
et supportatione. non desistant. Cor. et pectus
habere fingunt. quia cum deformem. habent. vi
tam. ad susceptionem. deformis. vite. et vita
lis. gratie. nobis. manifestissime. cooperantur.
Costas. et latera habent. quia omnia. gratiarum.
munera. in se. tuta. possident. et per ipsorum.
custodiam. in electis. hominibus. omnia. tuta.
manent. Iumbos. et femora habere dicuntur.
sed. uisibus. occultata. quia gratiarum. et
virtutum. in se. habent. semina. que omnibus.
carnalibus. sunt. occulta. Pedes habent. sed
quasi. generaliter. denudatos. quia liberos. habent.
affectionum. motus. in deum. ab omni. mortali.

concupiscentia penitus sequestrato

Capitulum quartum quo angeli describuntur

Describuntur etiam angeli sub figura multiplici mirabiliter alterati sicut dicitur dyonisi in fine ierarchie. Nam descripti sunt pennati et alati quia a ratione terrena penitus alieni. Descripti sunt rapti ad diuina amoris intima intellectu et affectu sunt penitus eleuati. Vestibus coccineis sive igneis sunt vestiti quia lumine diuine cognitionis et diuine dilectionis flamine sunt amicti. Ps. Amicti lumine sicut vestimento. et zonis aureis accinguntur quia virtutum habitu taliter sunt accincti. Quia ad alia vicia dilabuntur. Virgas et sceptrum in manibus gestant quia per deum diffundunt omnia recta et vniuersa que sunt in mundo sensibili iuste regunt. Tela etiam et gladios in manibus portant quia virtute sibi tradita demonum et rebellium conamina destrunt et debellat. Trullam et perpendiculum et alias mensuras operariorum instrumenta vbi sunt habere quia dominus per angelorum prudentiam solet malos ad bonum conuertere et vbi spiritus sancti sunt habitatio promouere. Calamos mensuras et funiculos in manibus portant quia singulorum merita et demerita diligenter mensurant et ponderant. Phialas cum aromatis habere dicuntur quia per eorum ministerium nostra vultura ad sanitatis gratiam perducunt. Succincti et quasi patrum ad eundem leguntur quia iusti ad patriam eorum proximo cotidiano debentur. Attamentaria et scriptorum instrumenta portare dicuntur quia per eorum ministerium diuine voluntatis abdita sepius describunt. Membris bellis ornati dicuntur quia boni eorum adiutorio in bello spirituali et corporali continue prestant. Cytharas resonare faciunt quia illi qui eorum merentur solati proximo desperationis tristitia non incurrunt. Tubas in manibus portant quia vbi bono proficiamus nos incitat et inuitat. Multa talia de habitu et gestu angelico in scriptura referunt in quibus eorum opera mirabilia designantur.

Capitulum quintum quod angeli operantur rebus materialibus.

Operantur etiam alijs rebus transumptis a naturalibus ad eorum exprimendas mysticas operationes. Vbi gratia ventis assimilantur quia ad omnia agenda subito transiunt et circueferunt. Nubes dicuntur quia per raptum descripti suspensi in deum rapti sunt. Igni operantur quia diuini amoris incendio totaliter inflammantur. Nam ad modum ignis cognitione lucent et dilectione ardent. Nunc aurum nunc argentum nunc electrum nominantur quia splendore habent purum et luciformi dei sapientia illustrantur. Carburum autem saphyrum et alij gemis solidis et tral-

lucidis assimilantur quia in dei gratia stabiles effecti in gloria ostentantur et eorum gratia presentia omnia que in celo sunt et in terra mirabiliter decorant. Diamantem etiam leones quia demum et peccatoribus sunt terribiles. Vnde ideo ut dicitur operatur super ierarchiam angelicam quia quando ad contemplandum deum aspirat quod prius per cognitionem inhererat a memoria tergitur. Quia in concupiscentibus animis desiderata claritas est manifesta. Nam leo cum cauda delectat propria vestigia ostendit. Diamantem et boues quia bos terra sulcans ipsam innouat et ad fructum eam aperit. Sic angeli mentes hominum disponunt ad recipiendum germina virtutum et donorum. Aquile vocantur quia immediate inflexibiliter et recte deum qui est sol iusticie irreuerberatis oculis contemplantur. Diademata etiam equi quia lege obediencie deo qui eis prestat fidem sunt subiecti. Et etiam quia albi propter lucidam dei cognitionem. Quia nigri propter diuine magisteris incognitum. Nam nigredo color est sed obscurus et occultus. Quia rubi quia indicant terrorem iusticie et equitatis. Quia varij propter variam vniuersam susceptam prestantiam nam in vario extremi colores vniunt et per angelorum virtute perfecti. Prima secundis et secundis a primis conuertuntur conuertuntur. Flumina ignea dicuntur quia effusionem diuine gratie suscipiunt et copiosam ac indeficientem influentiam viuificam fecunditate ad alios transfundunt. ideo flumina ignea assimilantur. Diamantem et aereus in quo multa copulata propter defectum quia ipsi gratia societate et iocunda patere sociati sive copulati communi assensu in diuina extolluntur. Diamantem etiam rotas quia sicut rota in se reuoluit et resoluuntur et circa idem centrum semper mouentur. Sic angeli circa deum quasi circa intelligibile centrum contemplando circueferunt quia eorum desiderium est inextinguibile et quod desiderat est incognitum. Deo etiam aereis et rotis igneis operantur quia ad subditos descendunt eos illuminando et iterum redeunt ipsos per contemplationem ad superiora reducendo. Sancto etiam ortes et vna cum domino presentantur et de hinc alias ad patriam in sinu abrahe deferunt et transportant. Diamantem etiam medicum quia animas curant. Diamantem et fabri quia arma spiritualia nobis parant. Diamantem et vigilantes et custodes quia nullo ignorantie somno deprelli imminencia pericula annunciant. Diamantem etiam messores quia electorum populum in ortu regni celorum conuertunt. Diamantem et milites quia pro nobis contra demones dimittunt et occidunt. Diamantem et duces quia modum pugnantem contra hostes spirituales nobis indicant. Nam etiam quia viam ad patriam manifestant. Iste et multis alijs

figuris angelice virtutes quo ad eorum substantiam
virtute et operatione; nobis in hunc modum et dantur intelligi
in scripturis. Sed pauca que episcopi causa sunt hic
dicta ad presens nunc iusticiam ante.

Capitulum vi. de ordinibus angelorum ierarchijs
et eorum officijs.

Occurrit autem ex parte appetitibus angelorum
in generali put ad hoc opusculum
pertinet ad singulas ordinum angelorum
ierarchias accedendum est ut singulorum
ordinum officia, conveniencias et differencias per
dictiones proprias cognoscamus.

Capitulum septimum de triplici ierarhia.

Tripliciter autem est ierarhia sicut sanctissimus
tradit Dionysius scilicet supercelestis que consistit
in tribus personis scilicet in celestis que consistit
in sex personis angelorum. Tercia subcelestis que consistit
in sex personis. Est autem ierarhia sicut ibidem asserit
Dionysius. Tercia sacramentum et rationali ordinata presens
in subditis debita et in principibus. Ierarhia
autem celestis que est tripliciter scilicet supercelestis que
describitur sic a Dionysio. Epiphania est in celestis
affectiois in medio. Altiore intellectus fasti-
gio. Iudicij libertas resultat distributa. Nam hic
ierarchia tres continet ordines scilicet seraphim qui
amoris in medio pre alijs feruunt et cherubim
qui cognitionis privilegio gaudent et thronos que
iusticie perpediculo alios prominent. De alijs
duabus ierarchijs dicet infra in locis suis. In
omni autem ierarhia episcopi necesse latro tria. Ordo
scientia et actio. Nam versus idem dicit Dionysius. Ierar-
chia est ordo diuini scientia et actus. Deiforme
quod possibile est similes et adiudicium ei diuinitus
illuminatio es proportionaliter in dei similitudine al-
cendens. Ecce tria ponit in ierarchie descrip-
tione scilicet ordine scientia et actione. Quia si horum
trium aliquod defuerit non erit ierarhia. Ideo dicitur
tur ierarhia. Ordo omnium in presens ordinata et
sunt deum disposita. Vnde in ordine notat officium in
scientia discretio in actione ministerium. Si ordine
presuppositum est actio. Si actio negligencia est ordo
utilis. Et ideo tam in ordine quam in scientia et actione
omnis ierarhia dei conformitate imitatur et sunt mo-
dus et mensura sue illuminationis in ordine suo profi-
cit et recte discernendo et bene operando ad dei imi-
tationem quod possibile est ascendit. Talis autem est
inter angelos ierarhia ordinis dispositio. Qui
angeli superiorum ordinum copiosius diuini lumen
hauriunt et ad eos qui se ordine sunt inferiores
receptum communicando post consuetudinem. Nam hieronymus in a-
gelico ordine custodit ut in gloria et glorie participa-
tione alij sunt primi. alij secundi. et alij vltimi. ut illi
qui ordine et naturalium participatione sunt ipares
sunt etiam in glorie participatione inaequales. Vnde dicit

Dionysius oportet superiores angelos semper esse
ductores et manubuctores aliorum inferiorum ut
eos adducant ad diuinam illuminationem; adducti
omnes et communicantes et inductionem per uerbum me-
i illuminatione per cognitionem; in cognitione per particip-
ationem. Nam ut dicit Gregorius primo in oratione. Alij deo
autem assistunt per contemplationem; alij ad exteriora
operantur et tamen ab interiori contemplatione non rece-
dunt. quia illum semper inspicunt. qui presens est ubi
cumque; vadunt. Excellentia autem ordinum assignat
sunt preminencia bonorum. quia sunt differenter
essencie simplicitate et naturalis sapientie profici-
entia et differenter arbitrij libertate recipiunt ce-
lestis diuinitate. Quia ei natura magis sunt subtili-
les et sapientia magis proficiaces in apostolis gratia
munere sunt ceteris digniores. Vnde singuli ihe-
rarchiaci ordines propria habent dona sunt que
operantur et gradus proprios secundum quos suas operationes
moderantur. Non enim fas est ut quis operari pre-
sumat. quod ab suo ordine et officio non expectat.
In hoc ei consistit ierarchiaci ordinis perfectio ut
qui illuminantur illuminentur et qui purgantur pur-
gentur et qui proficiunt proficiant. versus talis est ordo
ut qui primo purgantur postea illuminentur et proficiant.
Nam purgationem sequitur illuminatio et illu-
minationem perfectionis consummatio. Vnde su-
periores ordines immediate recipiunt purgatio-
nem ut sint clari et perfectionem ut sint perfecti.
Et iterum ab illis secundum ordinem diuine dispositio-
nis inferiores purgantur et illuminantur et pro-
ficiunt. nec intelligitur hec purgatio a corrup-
tione vicij sed potius ab imperfectione boni.
Nam secundum Dionysium oportet angelicos spi-
ritus ad illius similitudinem qui omnium caritatis co-
tagio et dissimilitudine mundos esse ab immun-
dicia et confusione lucentes uicem perfectos
bonitate. Inter istos itaque sacramentissimos ordines
quidam sunt primi. quidam medij. quidam uero infimi.
Vnde primi illuminant. vltimi illuminantur. medij
uero illuminant vltimos et a primis illuminantur.

Capitulum octauum de ordine Seraphim.

Primo ergo ordine velud a digno-
ri est incipiendum scilicet a Seraphim
de quo dicit psalms li. vij. Seraphim
est angelorum multitudo qui ardentes vel incen-
dentes interpretantur. eo quod inter eos et deum
nulli angeli sunt interuenientij et ideo quanto ei
vicinius collocantur. tanto magis caritate bi-
uini luminis inflammanter. et ideo faciem do-
mini et pedes uelate diant. quia ceteri angeli
diuinam maiestatem nequaquam istis perfectius
intuentur. et ideo tanto maiora claritate illu-
strantur quanto ardentiori motu dilect. omnis
intime inflammanter. vnde istorum angelorum
officium est proprium et ardere in se et alios

ad diuine dilectionis incendium promouetur
Uropetates aut huius ordinis principales
 et spales elice ex verbis dyonisiij sic dicitur
 Pulchre inquit prim a celestium ierarchiarum
 excellentissimis essencijs sanctificat. ordinem
 habens aliorum omnibus circa deum immediate
 collocatum Et ideo primo operaciones thophonie
 in ipsum tanquam deo proximum deserunt et sequuntur
 Est autem Seraphim mobile semper circa diuina
 et ineffabilem calidum. acutum et superfluidum In
 tente et inflexibilis semper motus. suppositoꝝ
 reductiuu actiue exeplicationis et realitatis ea
 et resuscitans in similem caliditatem et ignem celium
 et holocaustomatis purgatiu circunuelatum in
 exagubile. habens luciformem et illuminati
 uam appetitum. ois tenebrose obscuracionis pfe
 cutrice et manifestatrice etc. Nec uerba diuini
 missima sunt et omnium mortalium sensum quo ad
 significacionis misterium excedencia. **P**out tñ
 potero quous balbuciendo aliqua explanabo
 Vide autem differencie dyonisiij quod cognomina
 cio Seraphim appetatis et officij discretoem
 et variã gratia participacione in angelis manifestat
 seraphim nuncupatis. **N**ã appellacio seraphim
 docet mobile hoc forsitan dicit propter naturam
 ignei amoris quo angelicus effectus in deum
 rapit et mouet. **D**ic uero motus est quietis
 casualium. augmentatiuus. et completiu. **D**o
 cet etiam ineffabile qui a talis amor nunquam ex
 cidit nunquam ab appetitu amati requiescit. **D**o
 cet et calidum quia ad modum caloris accensum dul
 cedus excitat uis amoris Et ideo subdit acu
 tum quia uis amoris penetrat ad intima con
 ditioris unde acutum dicit quoniam uolencia
 amantis qua intrat et penetrat ad rem amata
Dicit etiam superfluidum quia quous ad interi
 oꝝ diuinitatis amor se extendat. affectu tantum
 creature non cessat ut quod intellectu non capit
 contemplacionis tantum gustu aliquantulum apprehendat
 fiat illud quod ebullit caloris uolencia vnde
 quod se iactat et diffundit. sic affectus angelicus
 nichil inconsideratum derelinquit. **P**rimo quod pl
 cognoscit. tanto amplius scire cupit **A**ddit etiam
 inflexibilis motus. quia amor angelicus quous
 uis in deum moueat. inflexibilis tantum est ne ama
 tum aliquantulum amittat **U**nde simul mobilis est
 et ineffabilis et hoc intente et intime. quia ad
 dei interiora tendit unde mobilis est semper et
 nunquam in se sinit et intentus ut in deum ten
 dat. hinc intum ut ad exteriora non effluat. **D**im
 nino aut inflexibilis ut ad apud preteritum et ex
 ipsum non diuertat **D**icit etiam suppositoꝝ reduc
 tiuum. quia amor angelicus semper ad superiora
 se extendit et tñ ab amore inferiorum non recedit
 primo ad diuine illuminationis participacionem et

uocat inferiores ordines et reducit. **D**icit etiam
 docere actiuum et exeplicationem. quia non solum
 incendit inferiores ad amandum. uerum etiam
 formam et exemplum prebet inferioribus qualiter
 sumum bonum sit super oia diligendum et qualiter
 sit per amorem redeundum in deum et secundum ipsius
 beneplacitum incedendum **I**deo etiam dicit quod amor
 eorum sit calidus et resuscitans in similem calidita
 tem. quia ad hoc laborat ut inferiores et si non
 equaliter tantum deus ardeant et feruescant **N**ec
 hoc dicit quod inferiores angeli fuerint frigidum
 uel mortuum. sed hoc dicitur. quia subiecti ordines
 per ipsos ad ampliore amoris affectum continue
 excitantur. **P**ropterea quod sequitur **I**gneum celium et
 holocauste purgatiu. quia ignis diuinus pri
 mo angelos accendit ut alios incendat. **I**lluminat
 ut illuminent. purgat ut purget **I**gnis enim diuinus
 suauiter ardet. nec aburit vel consumit ad lesionem. sed potius ad purgacionem
 et ideo dicitur holocauste purgatiu. quia sicut
 ex toto illuminat. ita ex toto purgat. nec ab
 infectione aliquid uicij. sed ab imperfectione
 boni. quia illa est purgacio perfecta. ubi ois
 correctio abest. et ois perfectio adest **D**icit etiam
 uirtus seraphim multum oia et multiformia **M**ul
 timoda in quantum multum formam mouet appetendo
 et operando **M**ultiformia in quantum beatificat in possi
 dendo. multimoda in quantum pergit scrutando. mul
 tiformia in eo quod inuicit penetrando. **P**er multas ei
 uias et affectiones uarias pergit et peruenit ad unum
 bonum et una uita simul acta apprehendit. **D**o
 cet etiam nominacio seraphim circunuelatum
 quia in omni uelamine figure uel creature in
 terposito diligit uidere deum et a plenitudine
 fontis lucis eterne sine medio aliquo illumina
 tum ut illuminet. accendit ut accendat. **U**nde
 in hoc sunt angeli illius ordinis alij digniores
 quia sue perfectionis influentiam immediate
 sine interposicione a deo recipiunt sine diminutione
 eandem alij participando tribuunt. illa possident
 et custodiunt sine amissione. **N**unquam tepescunt
 a dilectione. nec flectunt ab inuicibilibus ad
 deum intencione. nec labore nec tedio desistant ab
 inferiorum ad deum gratuita reductione. **N**ec de
 appetitibus seraphim dicta sufficiant.
Capitulum. ij. de ordine Cherubim.
Secundus ordo dicitur Cherubim quod
 interpretatur sciencie plenitudo **S**unt
 enim secundum ysidorum. li. viij. sublimiora
 agmina angelorum preter seraphim. eo quod uicini
 diuine sciencie suppositi. ampliore sciencie
 diuine dono sunt repleti. et ideo merito ordo
 cherubim post seraphim ordinatur. quia post do
 num caritatis a quo denominatur seraphim. excel
 lentissimum donum quod est donum sapie et cognicionis

diuine voluntatis vel veritatis a quo cherubin
 denotat. **N**ā in angelis huius ordinis principa-
 lit̄ relucet radius diuini luminis quā ad prin-
 cipalēz excellētē diuine cognitiōis. **V**ñ ppe-
 tates et effectus angeloz istius ordinis inuēt be-
 atus **D**yo. ca. vij. vbi dicit quod cognitiō che-
 rubin docet eoz cognoscibile et est sensus
 vboz quod angeli istius ordinis diuini agnosce-
 tes. quia in dono diuine sapiēcie sūt ceteris ma-
 gis excellētes. **D**e istis etiā ab ipso nūcupant̄ i
 quo dei visio que in eis viget intelligit̄. quia dei
 maiestātē ceteris clari⁹ et replant̄. **D**icit̄ etiā
 altissime de actōis luminū acceptiū. in quo in-
 nuēt quod cherubin ordo diuine illuminatiōis ex-
 cellēcia p̄ ceteris adiple⁹. **S**ūt etiā illi ange-
 li diuine pulchritudinē in p̄ma opatrice vir-
 tute et replatiū. quia p̄ lumē diuine sapiēcie
 diuinā pulchritudinē et replant̄. **P**er h̄ etiā
 inuēt quod in eis et p̄ eos p̄ma opatrix virtus
 scilicet deus clarissime inuēt̄. **D**iuinē etiā sapiē-
 tia traditiōe repleti. quia p̄ sapiētiā creatōis
 traditiōe. alijs plus. alijs min⁹ donū sapiēcie
 diuine igniunt̄. **D**iuinē etiā coicant̄. quia lumē
 sapiēcie quod i eis copiose diffundit̄ p̄ ipsos ad
 ordines illuminatiōis copiose deriuat̄. **N**ā ple-
 nitudinē lucis quod sicut p̄uit. alijs coicant̄ et t̄ns
 fundūt̄. **D**iuinē etiā et replatiōis pure et simpli-
 cis ac imēdiati fulgōis susceptiū. **F**ulgōe w-
 rat̄ illuminatiōe p̄ quā puenit̄ ad mēta et pu-
 tā et replatiōis. vbi virtus diuina nō in yma-
 gine vel figura vel aliqua mediāte creatura. s̄
 p̄ semetip̄a. et in semetip̄a et replat̄. **D**iuinē
 etiā diuino alimento domestico atq; viuifica-
 ymēte diuine refectiōis repleti. quia hoc
 quod replent̄ lumine cognitiōis. reficiunt̄ dul-
 cedine dilectiōis. **N**on em̄ multū prodest il-
 luminare p̄ cognitiōē nisi concomitante
 alimentū spūs sancti. scilicet refectiō p̄ dilectiō-
 nē. **V**ita autē refectiō dicit̄ domestica viuifica-
 et yna. **D**omestica quia amicis et domesticis
 solūmō sp̄a. **V**iuifica. quia viuū efficit quē
 libet qui ex tali cibo faciat. **U**nicā est et singu-
 laris. quia delectatiōe cū certanea scilicet cerna-
 li dulcedine non gusta. **Q**uāuis autē yma sit
 refectiō. multiplex t̄n facietas inuenit̄ in hoc
 ynico alimento. vnde cū hoc solū p̄cipio ple-
 na et vera facietas inuenit̄.

Capitulum de ordine thronoz.

Quius ordo est thronoz et est hic to-
 do a thronis dicitur a dono iudicij. eo quod deus in eis sedeat et iudicia sua
 discernat et cuncta subiecta p̄ illos disponat
 vt dicit ysid. vnde virtus diuine equitatis
 throno igneo in **D**an. oparat̄ scilicet p̄pter p̄-
 spiciuitatē cognitiōis. quia deus singula diuini

dicans p̄ ipsos vniuersa prudēter discutit̄
 et p̄pter impetuositatē cui nichil obuiat. vel
 resistit. **I**lli autē angeli in quibus singularit̄ re-
 lucet virtutē diuini iudicij throni nūcupant̄
 ysid. **E**t ideo a beato dyo. sedes altissime di-
 cunt̄. quia alre p̄pter diuinā auctoritatē qua
 si ad iudicandū ordinant̄. alciōes quia h̄m
 diuine iusticie regulā. in iudicio imitant̄. **S**ed
 altissime quia imēdiaciū altissimo deo dis-
 posside ierarchia colloant̄. **S**edes opacte
 quia apte et ouement̄ iuncte quo ad iūctiā
 et ouentiā diuinorū iudiciorū. **C**ouemēns em̄
 ē et ap̄ū vt ex culpa penā et ex iusticia gloriā
 ex qualitate opis qualitatē retributiōis quali-
 tet forciat̄. **V**ñ ouement̄ et apte coheret pena
 culpe et gloriā iusticie. quia si culpa et gloriā
 pena et iusticia nō ouemēt̄. coaptatā sedē ad
 inuicē nō haberēt. **C**ōpactō itaq; sedū eq̄tas
 ē iudiciorū. **S**edes ab omni ignominiosa sub-
 iectiōe libere. qui a q̄to sibi p̄sidenti deo sūt
 subiecti. tanto p̄ ipsū et in ipso mēta ampli⁹
 sublimari. **S**edes desiderat̄. quia deū sibi p̄sidentē
 ferūt. et desiderat̄ p̄tatem p̄ diuinā iudicia in s̄b-
 iectis creaturis iudicat̄ et ostendūt̄. **S**edes di-
 uini super aduentus susceptiue imaterialiter
 et supermūdane. quia noticiā diuinitatis s̄b-
 studio et fatigatiōe precipiunt̄ et ipsibiliter
 et s̄b diminutiōe et ad infelora t̄nsfundūt̄. in
 quo nos sp̄ialiter instruit̄ vt ab re materia-
 li et terrena nos euacuant̄. nos ad eternorū
 susceptiōē coaptamus. **S**edes etiā ab omni
 extremiōe sūt emore. quia ei qui s̄b extremis
 est id est p̄cipio et fine imēdiatissime sūt con-
 iuncte. **N**am in deo cui inheerēt. non est inue-
 nire p̄cipiū vel extremū. **T**hroni itaq; diuini
 nā virtutē assumūt et eandē ad infelora deri-
 uant et t̄nsfundūt̄. **O**bediēt se deo subiciūt. et
 nec ex aliqua necessitate. s̄b mēta liberalitate i
 a reus omnib⁹ subici se ostendunt.

Capitulum vndecimū de ierarchia.

Ierarchia secundum ysidorum
 tres continet ordines scilicet princi-
 palis potestatis et dominaciones. **H**ec autem
 Ierarchia a dyomiso vocatur e-
 p̄ph nomia. id est diuina illuminatiō. sui
 participes intercalati reuēnda insigniens
Uñ dominandi edocens. accensq; contrariū
Prima differēcia dicitur p̄pter principa-
 tus qui p̄ ceteris possident domum reuēn-
 cie quorum officium est docere et exercere et
 exhibere reuēnciam reuēncis se undum
 diuersos gradus p̄latiōis iuxta illud Cui
 honor. honor. ro. xiiij. **V**isus vero d̄sandi
 spectat ad d̄sā ciones. que docent subditis
 dominati. non sc̄m libidinolam p̄sentiendi

apud itate. sed fm dei volutate. Na de? vult
hoies preesse hominibz vt psciat non vt su
perbiant. vt eos in fide et moribz instruant.
no vt de libertatis dominio insolecant. Actacio
vero potestatis. refert ad ordinem potestatu q
potestatis a nobis cohercet demones ne no
bis tantu noceant qtu dehdent vel affectat
Et talit pot' dispoio medie ierarchie. qruis
alio modo videat ordinari fm ysid. et greg.
sed de h' ad presens opusculu nichil spectat.

Caplm. xij. de ordine dñacionu.

Ovarius ordo est dominacionis q scdm
ysid. potestatis et virtutibus presit
et preeminet. que pro eo q ceteris
angeloz agminibus presit huc dñant. domi
naciones nuntiant. Huius ordinis e officiu
scdm greg. in bello spuali instruere. qualiter
oportet homines prelatis officiu exercere
Ducent ecia prelatos qualiter si tyrannide et
subditoz oppressione in regimine debeant se
habere. Hoz angeloz ministeriu est scdm dy
omisu feruli timore deposito in deū moueri
et absqz reflexione ad modū tyale ei inces
sante famulari. que singulari excellencia in
uisibile annuacionem in subiectis ordinibus
solo imperio formāt. Sūt angeli istius ordi
nis ab omni impressione liberi vt libere ad
summū eleuentur et nulli ita summū subici
ant. vñ ita deo subsit q nulli inferiori subici
unt. Per vlem excellencia supra oem subiec
tionē eleuant. ita tā q per nullā violentiā a
tyrannide ad oppressionē inferioroz inclinant
vnde dicit dyomis? q fm dissimilitudine ty
fandis diuinū exerceat. seueritate habent in
potestate. et cū seueritate liberalitate in benigni
tate et dū a dñacionibus potestas exerceat
liberalitas circa inferiores nō tollit. Per istā
tamē liberalitate eoz potestas nullo mō mino
rat. pmo deo se conformates regulā et legē sue
prehendencie qtu possibile est imitant. Quqz
ad aliqua vana se auertant. sed continue ad
bonū sumū. qd dyomis? ostendit. i. vlem ostendit
vel vult. oculos dirigūt. et ab illo qui oibo
dominat. mentis aciem non auertūt. vnde
deiformitatis et diuine similitudinis prout
possūt sūt pncipes fm dyomisū. Itaqz dñā
ciones pte sūt in scāda ierarchia.

Caplm. xij. de ordine principatu.

Ovarius ordo dicit principatus et hic
ordo secundū sanctos docet homines
inferioris gradus exhibere reuerentiā
maioribus existentibus in statu alio digni
tatis vtputa regibus principibus et prelatis.
De angelis istius ordinis dicit dyomis? ad
principatus ptnet vltis ducatus. et regimen

buctiuū ad dei similitudinē. quia isti angeli
habent ex officio vt alios inferiores ordinari
ter reducat ad deū. et doceant ipsū reuerti in
se ipō et in proximo. spāliter in prelato. qui
scdm dy omisu ideo dicitur pncipatus. quia
hūt alios reducere vel reuerti ad primū et
pncipale principū. s. deū que ipsi prout pos
sibile est imitant. et qtu fas in pncipedi offi
cio pncipi assimilant. Dicit em ysid. li. vij.
pncipatus sūt qui angeloz agminibus presit
qui pro eo q subitos angelos ad explendū
diuinū ministeriū ordinat et disponit. pnci
patus vocabulū accepit. Na alij sunt qui
administat. alij qui assistūt. milia ei milia
ministrabāt ei. et decies cetera milia assistūt
ei dñ. vij.

Caplm. xiiij. de ordine potestatum.

Seruus ordo est potestatum. Et dicitur
potestates fm ysid. quia eis iutes
aduse sūt subiecte. et ideo potestatu
noie nuntiant. qm maligni spūs eoz pte
cohercent. ne tantūmō noceant qtu capiūt
et affectat. Hoz angeloz officiu est fm greg
illos qui in bello spuali desudāt confortare. et
ne ab aduersarijs violentē supent defendere
et vt boni victoriā optineat virilit adiuuare
Vnde concordat dyomis? dicit. Potestatu mi
nisteriū esse cauere ne aliqd aduersū possit
bonis obistere vel nocere. Dicit ecia greg.
Potestates in suo ordine pceptū potētius
vt eoz dispoio aduersū pates subiciant.
que ne tm hominibus noceat qtu dehdent
potestatu ministerio refrenant. De hys pta
tibus dicit dyomis? Ipse sancte pates habent
equipotentē. i. equalē aī dñacionibus pte
que eadē diuina munera in suo ordine et gra
du humilit suscipiūt et custodiūt fm pñone
Nichil em tyānce precipitāt. cōtra infērio
res nichil violēta et fortitudinē attemptat.
sed pot' deiformit. i. ad diuinā similitudinē
angelos infelotes ordinare vult. et ad pō
tentiā et causale potētiā. i. ad deū qui oīa pō
pates. medie celestiu aīaz dispoiones.
et omniū est causa. semp mūdane. et intellec
tualit reducere nō cessāt vt p has difformes
illuminent. purgent et psciant. Sicut em ipē
pates mediantibus superioribus ad dei similitu
dinē auertunt. ita mediantibus ipsis pte
tibus qui inferiores sūt ad deiformitatem reducant
vt sic oēs superiores medij et inferiores ordines
misticaz purgacōm illuminacōm et pfectio
nū pncipes efficiantur.

Caplm. xv. de tertia ierarchia.

Tercia ierarchia que dicit ephonia
tates cōtinet ordines inferiores scilz

virtutes archangelos angelos Et scdm hec inferioz ierarchia sic deicribit. Inferioze ierarchia e diuinu pncipiū natu x legibz occurōs secreta reuelās p capacitate discreta nature legibz occurōs Hoc ptinet ad v̄tutes q̄ p̄tate hnt faciendi miracula x curandi morbos x languores. **S**ecreta reuelās. h̄ ptinet ad archangelos x angelos Pro capacitate discreta h̄ referet ad archangeloz dñm x angeloz quia maiores vt archangeli maiora minores vt angeli minora reuelat. **P**er archangelos em̄ reuelabant pphetis maiora secreta vt illud Ecce virgo concipiet etc. **P**er angelos aut̄ minora vt illud d̄s. Episcopatu eius accipiet alt̄ etc. et dicit ephiomia ab ephi qd̄ e sub et phanos qd̄ e apparicio quia inferiori mō q̄ in alijs resultat dei similitudo in ordinibus huius ierarchie.

Capitulum .xviij. de ordine virtutum.

Septimus ordo e virtutu. Virtutes em̄ sūt angeloz agmina. misteria hñcia ad v̄tutes x miracula faciēda in q̄bus potissime reuert̄ v̄tus diuina. p̄t qd̄ et virtutes noiant vt dicit̄ p̄ h̄o. Istius ordinis angeli ab ordinibz medie ierarchie accipiūt illuminaōez purgacōez x p̄fectionē. **V̄t** h̄m **D**y om̄iū. v̄tutes hnt virilitate ad opacōes fortem incommutabile. scdm dei formā. eis inordinantē. **I**n hoc ei deo sūt similes x conformes q̄ ad oia agēda incommutabile virtutis vigōez acceperūt. x ideo istoz spiritū opatiū v̄tutem p̄stringit dy om̄i. sic dicit̄. Ipsa sc̄az virtutū cognominatio forte quōdā x incommutabile docet vigōez h̄m in dicit̄ eius deformitate ad nullā suscepōez diuinā illuminaōez illucillit̄ infirmatā etc. quasi dicit̄. **I**n hoc q̄ isti angeli virtutē sūt vocati. deformes et filēs deo dimosantē. **N**ā diuina v̄tus fortis e ad agendū. vt non frāgat̄ alius op̄is diffracta x incommutabilis e ad p̄seuerandū vt non langueat seu infirmet̄ alius spaciū seip̄tis diuinitate. **S**ic angeli isti similes sūt. quia ad oia agenda robusti x incommutabiles memunt. **V̄t** v̄tutū sūt nō solū opando v̄tū eciā in illuminaōez suscipiēdo. **N**am hoz angeloz virtus x infirma videat̄ diuine v̄tutū opata. nō tñ infirma e ad eandē p̄gām conformata. **I**nfirmā e nature obicōe. **S**z non infirmā. aliq̄ corrupōe qui p̄cipiat totū q̄cōd creatū e debitu. fortitudinē sc̄z sufficiētē x sue nature arguentē. **E**t ideo dicit̄ **D**y om̄i. q̄ hnt deformē motū firmēt se ferētē. **I**nsup essentiale x potentia dei v̄tute. quia p̄p̄a virtute in deū mouent. **E**t v̄t̄ eoz v̄tutō h̄as in specialē virtutē creatōis sustollit̄.

inde deformis ymaginis filiatō in eis v̄tutē. **D**eformitate aut̄ q̄ recipiūt ad inferiores āgelos trāsūdunt. **A**ccipiūt quide p̄ donū. sed alijs tribuūt p̄ exēplū. **H**oz āgeloz e officiū h̄m **D**yō. docere platos placōis officiū ep̄e q̄ felicit̄ x ost̄ ant̄ x vt ip̄i onus sustineāt patient. **S**cdm **G**reḡ. v̄ro in .iij. moral. **I**stoz officiū in h̄is q̄ v̄tute hnt e docere q̄lit̄ ymaginē dei in se repent̄ x reformēt ac reformatā virilitē custodiāt ac cōseruet̄. **V̄t** p̄ istoz angeloz misteriu v̄tus miracula faciēdi p̄fectis cōcedit̄ vt reducti ad p̄mū statū in quo deus fecit hoiez ad suā ymaginē p̄ h̄uōi miracula ost̄dant. **A**ngeli isti cōdis diuinē v̄tute cōtinue aspiciūt x in ip̄a cōtēplacōe cōtemiscūt. **S**cd̄ ist̄ timor penal non e dū p̄ciā sit adimicōis q̄ hororis put̄ **G**reḡ. dicit̄ in moral. .i. .iij. **C**apitulum .xviij. de ordine archangeloz.

Septimus ordo e archangeloz. qui h̄m p̄ h̄o. sūm nunciū vel nūcioz p̄cipēs interpretant̄. **N**ā p̄mā tenēt int̄ angelos. **S**ūt em̄ duces x p̄cipēs sub q̄z ordie v̄tutūq̄ angeloz officia deputata sūt. **N**am archangelis angeli p̄sunt vt p̄z in zacharia vbi āgel̄ maiore dixit minori. **V**ade x doc̄ p̄ ep̄ istū etc. **S**i e in ip̄is āgeloz officijs superiores inferiores nō disponerent. nullo mō h̄ qd̄ h̄o debēt. āgel̄ ab āgelo cognouit̄. **V̄t** archangelū sepe p̄p̄is noibz denotant vt p̄ ip̄oz vocabula ip̄oz obicōes x opa ost̄dant. **N**ā **G**abriel v̄gim̄ mittit̄ vt illū denūciaret venturū q̄ cōtra aereas p̄tates optinere debuit̄ victoriā et triumphū. **G**abriel ei deformis interpretat̄. **S**icut x raphael qui interpretat̄ medicina dei ad thobiā missus fuit̄ q̄ eius oculis amōez abhibuit̄ x cecitate abstulit̄ et detexit̄ x sic de alijs. **V**uaf̄ p̄ h̄o. .li. .vii. ca. .v. **H**oz angeloz officiū est h̄m **G**reḡ. de h̄is que ad p̄mōez fidei ptinet vt de additu filij dei de eius gestis x domis fideles p̄mouere. **A**rchangeloz eciā est scdm dy om̄i. p̄p̄eas p̄phetis reuelate. **D**emonēs hominibz dominātes arcere ne v̄tutis plus ledāt. sicut p̄tatum est eosdē cōherere ne dominū sibi vsurpēt aut accipiat̄. **A**rchangelū eciā angelis sup̄positis eis sūt di ḡmores x annūciacōez p̄ores. ceteris sūt p̄fecti oēs. **N**ā h̄m dyō. inferiores cōtūt ad p̄cipale p̄cipiū suū x q̄tū eis possibile e āgelū inferioris ip̄is mediātibz ad ip̄z informā. **I**nsup v̄tutē i. angelos ad v̄tutē illius p̄ncipij colligant et a dūnāt. docēdo angelos sibi subditos scdm dūctus inuāribiles x ordinatos quibz habent ducere et docere sequentes alios et subiectos. **I**sti eciā archangeli inter ordines inferioris ierarchie sunt intermedij

et ideo a superioribus illuminatio participat et
easdem angelis inferioribus participatas dicant
et annunciant in quibus angelis omnibus angelorum
dispositio ierarchica ex triplici ternario ce-
lestium ordinum perfectissime est completa.

Capitulum xviii. de ordine angelorum

Novus ordo et ultimus est angelorum
Angelus autem graece malach hebraice
dicitur latine vero nuncius interpretatur.
eo quod voluntate domini populum annuntiare consue-
runt. Angeli autem vocabulum nomen est officij
non naturae. Nam angelus est semper spiritus sed
quoniam minister tunc primo angelus nuncupatur. An-
gelus vero pictorum licentia penas fingit ut eo-
rum discursu celestem significet sicut et iuxta poe-
taram fabulas venti penas habere dicuntur sicut
dicitur qui ambulat super penas ventorum. Quibus
ysaiah li. vii. ca. v. Secundum dyonysium autem angeli
inferioris ordinis non participat ordinem superiorum
illuminacionum non enim participat cum ipsis sed ex
ipsis nam angeli superiores primo loco divinas
illuminaciones suscipiunt et illas postmodum ad
aliorum noticiam deferunt qui a primis nunciis dicitur
Alii autem posteriores sunt et ultimi Angeli etiam
secundum eundem dyonysium homines ad divinam cogni-
tionem adducunt et subleuant et ut iuste vivant
instruunt et informant. Unde quibus angeli et si
non habent angelos alios sub se inferiores quibus
prestiti habent tamen sub se inferiores hominum ordi-
nes quibus prestiti quos ordinant et disponunt
Sunt et extendunt per dilectionem dei in semet
ipsis formant per custodia sui sub se. perque
dicitur per eos tutela quorum ministerio deputat.
Istorum itaque angelorum multiplex est effectus nam
angelus nunc custodie singulariter deputatus
nos stimulat ad bonum et ercitatur ne in vicis
dormiamus. act. xii. Item spiritus sanctus nos edificat ne
sub onere patrie succubamus. iij. reg. xij. Item
arceat demones ne ab ipsis ledamur. thob. viij.
Item instruit in ambiguis ut certificemur. dan.
ix. ca. p. Item adducit ne in viis deviamus. tho. v.
et Epo. xxxij. Item nobis in tristitia positos as-
sistit ut consolamur. luc. xxij. et gen. xvi. ubi
dicitur de angelo qui confortavit sicut ager.
Item nobis peccantibus opaciamur ne desperemus
ysaiah xxxij. et iud. iiij. Item velociter nobis assis-
tit ne cadamus ysaiah xxxij. Item angeli etiam
adiuvant contra hostes ne vincamur. gen. xxxij.
et iiij. machab. penultimo. Item vulnere nostra sanant
ne moriamur. tho. xi. Item peccata nostra ad memo-
riam reducant ut erubescamur. ioseph. iiij. Item volun-
tatem domini annunciant ut ei ad quiescamus. luc. iiij.
Item impedimenta auferunt ut divinis liberius
secuiamus. Epo. xxxij. sed precedet te etiam Item
frequent nos puniunt et nobis precauent ne

offendam. ysaiah lx. secundum penam etiam Item deo se
assistet ut contempletur. luc. i. ca. dan. vii. decies
centena milia. et Item orando nobis meretur iob
xxxij. si fuerit. Item a divina laude non recusat
dan. ysaiah vi. ca. apo. v. Non habebat requiem etiam
Item deum in velamine facie ad faciem contemplatur
math. xvij. Angeli eorum etiam item nullius corporu-
lencie mole in sua substantia vel virtute aggra-
uat. luc. vltimo. Spiritus carne et ossa etiam item
supra tempus existens in tempore operatur Angeli
cus ei intellectus cum sit deiformis ut dicitur dy-
onysius est instantaneus et ideo in collatione unius
ad aliud subito intelligit et in virtualitate
sue substantie in instanti omnia agenda agit.
Unde de angelo qui vocatur a philosopho intelligentia di-
citur quod sit creatus in omnibus temporibus et eternitatis
ut patet in i. li. de causis. Item homines ex subi-
ta angeli presentia territos bonus angelus
blandiendo aspectu consolatur ut dicitur Ambro-
sius li. i. ibi. Re timeas zacharia etiam Item de
monem everso quos sua presentia territos fa-
cit ampliori honore dicitur ut dicitur idem. Item
angelus quoniam vult apparere et quoniam vult ab huma-
nis aspectibus occultari ut dicitur idem ibi de Item
corpus pro suo beneplacito operatur sue congru-
um ut appareat assumit et pacto suo officio idem
corpus assumptum deponit. iud. xiiij. Euanu-
at etiam Item assumpto corpore pro aliqua necessitate
non vegetat illud corpus nec vivificat sed tamen
mouet unde quoniam videtur comedere et bibere ut
homo et tamen non comedit nec bibit sed potate
sua cibum admichilatur et consumit ut patet tho. xij.
ubi dicitur angelus videbat quidem etiam Item
enim non comedit aliqua necessitate sed solum
potestate quia ut dicitur Augustinus super luc. vltimo
quod tabius consumit aquam potestate sed terra ab-
sorbens necessitate unde fuit ibi amestio potati-
ua quo ad masticacionem et cibi consumptionem non
tamen necessaria quo ad incorporationem. Item itaque
levia et plana de appetitibus bonorum angelorum
ad utilitatem puulorum dicta ad presens sufficiunt.

Capitulum xix. de malis angelis.

Sicut bonus angelus hominibus datur ad
subsidium et conservacionem sic malus an-
gelus datus est vniuersis ad exerci-
cium et probationem vniuersis hominum malignorum spirituum
caput et dux est lucifer qui secundum grecum sic est
dictus pro eo quod alius angelis clarior est creatus.
Unde grecus Primus angelus in deo omni lapide
precioso ornatus existit quia cum cunctis an-
gelorum agminibus presit ex eorum operacione clarior
fuit sed contra aditorem suum superbiens luce et
claritate perdidit et formam deiformem et obscurum
apostacie sue merito adquisiuit. De hoc dicit
damascenus li. i. ca. xvij. Ex hijs angelicis

virtutibus qui alijs petat et cui teret custodia
omissa est non natura malus factus sed bonus
epus nequaquam ab ipso obditore malicie semita
in se hinc non ferens illuminatorem et honorem que
ipse obditore largitus fuerat electione liberi ar
bitrij sui velus est ex eo quod est hinc natura in id
quod est preter natura in deo rebellare volens et p
mo bono deficiens in malum venit Et infra lumē
igitur creatus a obditore et ppa voluntate tenebra
factus est Simul autē cum eo euilla est et oseata
angelorum qui sub ipso ordinati erant infinita mul
titudine et voluntarie facti sunt mali de bono ad
malum declinantes Itē dicit ibi quod non hinc pta
te neque virtute contra aliquem nisi a deo pmissi
ue et dispositiue ocedat sed diuina pmissione
tial figurat in quocumque voluerit ymaginē seu fi
gura Omnis igitur malicia et imūde passiones
ex ipsis cogitare sūt quod quidē imitare et sug
gerere pnt sed violentiam inferre non preualēt
Itē quod hoibus est mors angelis est lapsus Post
casu ei non est eis ppa que admodum post mor
te hoibus non est vita Ducah dam Itē dicit
Gregorius a gra de seruis obstinatus in malicia
pmanhit ita quod nichil bona voluntate velit libe
tū siquidē hinc arbitriū sed depressū et ad ma
lum inclinatū ita quod semp bonū refugit
malū vero eligere non desistēs Et id accidit
vt dicit Cassiodorus volebat et cupiebat rapere
diuinitas et amittit felicitate Itē quia alitū
dinē sibi incoouentē in debite appiehit ideo
iusto ordine ad pma tuit vt qui se iuste nō
tenent in sumo sed in iusticia ordinē se teneat
nūc in imo pnt quod dyabolus et de oculis fluēs
a scis est dictus Multis alijs noibz nuncupa
t quibz sua malicia p noim filitudo inē in tima
Dicit em demō pmo hinc placet in thimo Ca
codemō id est mala sciens Demon em sciens
interpretatur Sic autem dicitur ppter sciencie
qua viget naturalit perspicacitate viget em
sensu nature experientia tempis viget intelli
gencia scripture sicut dicit De et ecia Dam
ca p viij De hoc dicit ysidorus li viij ca vltimo
Demones vocant greci pitos id est scientes
presciūt em multa futura vnde solent dare re
spona aliqua In illis em est cognicio perū
plus quod in hoibz ptim subtilioris sensus acu
mine existēcia longitudine vite ptim per dei
iussū angelica reuelacione Vn corpore aereoz
natura vigent ante tūsgressiōē celestia cor
pa gebant laphi vero in aerea qualitate cūsi
sūt et ista aeris caliginosi spacia tenere pmissi
si sunt qui eis carcer est vsqz ad iudiciū Vn
sunt puariatores angeli quoz dyabolus p
ceps est Itē dicit sathan id est aduerarius
qua ex corruptela malicie deo qui sume bon

est otinue aduersa vt dicit Yero. **O**scipi
tata audacia magis presumit quod possit vt di
cit glosa ysa. pvi. Maior est arrogacia eius
et. Sicut em dicit idē potius vult esse quod non
esse vt pugnet contra deū quous em suū ex hoc
sciat crescere no cumentū. Itē vocat beemoth
Job. xl. Ecce beemoth. Itē beemoth los vel
animal interpreta demon sicut los comedere
fenu appetit quia suggestiōis sue dente co
terere spūaliū viroz vita mundā querit Car
nalia em desideria amat demon. Itē dicit le
uathan id est additamentū Job. xl. quia vt
dicit greg. malū malo addit et pena pene ad
dere non desistit Sicut em sua et suoz crescit
culpa sic et pena. Itē dicit appollio grece et
exterminator latine vt p. apo. xv. quia bona
virtutū que deus in ecia siue anima plātat
malicia ipm stimulare exterminare de hident
sicut dicit in pō. Exterminauit eā apert de fil
ua et. Itē dicit omunit dyabolus qui hebra
pce dicit de oculis fluens quia quietus in celi
culmine stare contēpit et supbie sue pondere de
oculū cadere meruit grece vero dicit criminator
eo quod vel ad crimina allicit et inflamat vel qua
electoz innocenciā falsis crimibz inficit et
accusat vt dicit Apo. xij. Proiectus est accu
sator et. Et sicut dicit ysidorus ethiops li. viij.
Itē pnt ista noia multiplicat in scriptura et
malicia denotat. Dicit enim serpens vel draco
pnt eius virulentā asuciā apo. xij. Leo pnt
eius aptā violentiā et p. vlt. tanquā leo rugi
ens. Vetus pnt eius obstinātā duriciā ysa.
p. xv. Colub tortuosus pnt ipse i isto aere caligi
noso latenciā. Et ideo ab Augul. recitat opi
nio platonis de eadem nomibz super Gen. ad
līz li. viij. et habet li. v. sū distictio. viij. c. i.
Demones aerea dicuntur animalia quia cor
pore aereoz natura vigēt nec per mortē dissol
uunt quia preualet in eis elementū aptū ad
paciendū potius quod ad agendū Itē dicit Au
gul. in li. de ciu. dei. ca. viij. Demones sunt
aialia animo passiuā mente rōnalia tpe. i.
duratōe etna corpe aerea et. Nec quod ab Au
gul. opinatōe et recitatōe sūt dea. volēte istū
aere qualitē demon a loco sume illuminoso sez
celo empyreo sit expulsus et in hoc aere cali
ginoso intrusus vt ibi paciā et inde allūat
corpus quā a deo pmissi vt hoim vita p ip
sius ministeriū expectat. pnt quod ab ysa. fab
oflans prunas et formans vas in opus suū
dicitur quia eius exercitiū vita electozum
qui vasa sunt gracie comprobatur ysa. lv.
Creauit fabrum et. Vn itaqz nominibus
et multis alijs modis demon nominatur
quibus virulenta eius rabies demonstratur

Dicit em̄ beda in glosa . sup illū locū ibi p̄
vlt. Cirant̄ querēs quē deuoret q̄ Cirant̄ cī
tanq̄ hostis obfidens . muros claudōs explo
rans vt per inferiōrē prem̄ ad interiora pene
trēt . Differt oculis formas illicitas vt visu
deseruat castitatē . Aures p̄ canora tēptat vt
molliat xpianū vigōrē . Lingua dūcio prouo
cat . Manū miuicis laceſſentibz ad vindictā
prouocat vl ad cede instigat . Honores tēnos
promittit et admichilat celestes et cū latent
non p̄t fallere aptos addit terrores . in pace
subdolos in plectōe violentus . ita quē ani
mus debet esse tm̄ patus ad resistendū q̄tū
ille est patus ad impugnandū . Duat̄ glosa

Capit̄ . x . de angelis p̄uercis .

Ali igit̄ angeli d̄ſcendentes volūcati
luciferi cadentis . it̄at̄ p̄abiliter in
hoc aere caliginōso . velud in carcere
sūt reclusi . Ceciderūt aut̄ de luce in teneb̄a .
de sciētia in ignoranciā . de dilectiōe in odiū
et inuidiā . de sūma felicitate in sūmā miseriā
vt dicit̄ greḡ . It̄ demones p̄sūt demonibz
scdm̄ maiōrē sciēciā et minorē . alijs subsūt
vt dicit̄ Ambro . sup̄ lucā . Quāuis em̄ obsti
nati sūt in malo . a viuaci t̄ā sensu non sunt
p̄tius spoliati . Nā vt dicit̄ ysid̄ . triplici aui
mine vident̄ demones . Nā quodā scūt sub
tilitate nature . quodā exp̄iencia t̄pm̄ et diu
tūritate . quodā sanctor̄ spiritūū reuelaciōe
It̄ demones vt dicit̄ Auḡ . i eius viuacita
te ingenij cognoscit̄ seminales v̄tū vitutes
nobis occultas quas per agriuas et tēptas
elemētōz om̄p̄iones sperzūt et sic diuilas re
rū species pduāt . Qd̄ em̄ p̄ h̄ per se face
re natura successiue hoc p̄t dyabolus face
re per acc̄leaciōem op̄rū nature . vnde per ar̄tē de
monū mazi phantoms serpētēs et tanas sub
ito producēt . sicut sup̄ Ep̄o . glosa dicit̄ . It̄
demonū intencio tota est ad malū et ad fati
gaciōem bonoz . Et ideo electa sepe p̄uebant
tēptates in mari et in aere d̄citant̄ fructus
terre corūp̄unt et deuastāt vt patet ap̄o . vij
ca . et longe p̄iora faceēt . si boni angeli nō co
hiberēt . et ideo quia d̄tinue peccāt . quousq̄
vadūt penā suā . d̄tinue sc̄cū portant vt dicit̄
greḡ . It̄ greḡ . li . m . x . x . demones sem
per afflictionē iustoz exp̄tūt . sed si a deo po
testate nō acc̄piūt . ad tēptaciōis articulū
nullatenus oualescūt . vnde q̄n̄ vnū malū in
tulerūt . ad faciendū aliud subito se accingūt
vnde exētes ab obf̄sio porcos int̄ate pecie
rūt . Nā vt suā agant maliciā etiā bruta le
de re appetūt . q̄ i cohibente eos diuina pot̄cia
hōies lede re non p̄sumūt . It̄ in li . x . vij . sm̄
diuilas diuersoz d̄plexiones . varias diuers̄

pat̄ tēptacionū illaqueātes decēptōes . nā
letos tēptant de luxuria . tristes de discordia
timidos de desperaciōe . superbos de p̄sūpōe
It̄ in li . reḡ . Primo antiquus hostis tem
tans quasi d̄sulendo blanda et illicita animo
suggerit . post ad delectaciōē p̄trahit ad ex
tremū p̄t d̄sensū possidens . violenta d̄ſuctu
dine p̄mit . vñ de ip̄o dicit̄ iob . xli . Et agit
caudā q̄ . it̄ idē li . xxxij . Neq̄ hostis calli
bus quāpiā p̄mit . sed calliditate p̄stifere p̄
suasiōis et fraudulētis d̄ſilijs interficit . q̄a
dū dulcia resonāt . ad noxia cor inclināt . it̄
idē li . viij . sicut ē p̄dicius humanis sensibz
se obicit . mō quasi angelū lucis se ostendit
It̄ li . xxxij . in fine mūdi tanto feruēcie eit
ad sciēciā q̄to se sentit vicinōrē ad iudiciū
et ad penā . it̄ ibi dē . Tūc q̄qd̄ nequit̄ volue
rit . callidus exquiret . tūc superbis cruciē q̄
alcius eriget et p̄t illū dampnatū hominē
quē gestabit omne q̄d poterit . tūc nequit̄e
ostendet . it̄ idē li . xxxij . Appatente iudicio .
aucto assistente celestis ar̄ie ministro . anti
quus ille hostis dyabolus belua crudelis et
fortis in medio captiuus abducet . et cū suo
toto corpe eternis gehennis incendijs māci
pabit̄ vbi vtiq̄ inauditi erit̄ spectaculū q̄n̄
hic inmanissima belua d̄ctoꝝ oculis ostēdet̄
Dec pauca de infinitis d̄petatibz malignoz
spiritūū et eoz effectibz dicta sufficiāt causa
breuitatis . alias vero ipsius sathane d̄petas
tes opacōes et occultas machinaciōes si quis
sāce desideat lib̄ . x . greḡ . sup̄ iob p̄legat et p̄
areat̄ maxime i duobz . ca . penult . s . xl . et . xli

Natura demonum

Incipit liber tercius de d̄petatibz aie v̄nāl

Adiuuante ihu xpo in p̄cedē
tibz aliquas d̄petates de
substantia p̄nitius incorpea
diuina . s . natura et angelica
q̄tū ad h̄ spectat op̄ulcū
breuiter it̄rodupimus . nūc
cū eiusdē interueniente auxilio ad creaturā
corporeā st̄lū ouertamus . a dignissima crea
turā . s . homine qui natura et d̄petas sapit̄
tamoz q̄ spiritūū inchoantes .

Capit̄ primū de hominis descriptione .
Qum̄ igit̄ homo scdm̄ ysid̄ . sit animal
deiforme māſuetū natura scdm̄ legē
incomis discipline susceptibile diuī
nā habens ymaginē in pot̄cia cognoscendi et
similitudinē in pot̄cia diligēdi . Ad hoc vt
rudibz et puulis homis d̄petates manifestē
innoscant . a p̄tibz eius ex quibz ē d̄posi
tus est breuiter inchoandū et p̄mo a natura

digni. scilicet ab anima secundum quod anima substantia angelica dicitur ac coordinat. quia secundum illam super naturam corporis homo ad celestia eleuatur. **N**am sicut dicitur philosophus homo ab humo dicitur et societas non tamen corporis sed anime sit dicitur. **E**t ideo graece antropos. id est sursum erectus appellatur. eo quod ab ymo ad contemplationem sui artificis spiritus regimine subleuatur. **P**roton agitur spectat ad alia cetera terra. **D**e homini sublimis dedit celum videre. **I**ussit et erectos ad sydus collere vultus. **H**omo itaque celum querat et non tam graues ventri obediens mentem in terra figat. **E**t etiam secundum philosophum duplex sit homo scilicet interior et exterior. primo ab interioribus anima tractandum.

Capitulum. iiij. de homine interiori scilicet anima.

Primo igitur videndum est quod sit anima rationalis secundum rationem et secundum diffinitionem et quod habeat secundum ethiolum et nominis impositionem. **D**einde quid secundum potentiam et virtutem. **T**ercio quid secundum effectum et operationem. **Q**uarto quid secundum sui perfectibilis operationem scilicet que sit eius appetas quoniam cum corpore coniungit et que quoniam ab eo sepat. **A**nima vero rationalis de qua hic intendimus a quibusdam sanctis et philosophis diffinitur ut spiritus a quibusdam ut anima a quibusdam ut anima et spiritus. **I**n quibus anima autem habet naturam spiritus diffinitur ab angustino in libro de motu cordis.

Capitulum. iij. ad huc de anima.

Anima est substantia incorporea intellectualis illuminata a primo vltima relatione perceptiva. **E**x qua diffinitione prima et principalis agnoscitur rationalis anime appetate. **S**piritus enim humanus mediate post angelos est diuine illuminationis receptiuus. **I**tem in quodam est anima diffinitur dupliciter. **Q**uia vniuersum corpus. ut motor mobili et naua nauis. et secundum hanc diffinitionem a hemigio sic anima est substantia incorporea reges corporis et ab angustino de anima et spiritu anima est substantia quadam. **V**oluntas princeps corpori regendo accommodata. **E**x qua diffinitione alia spiritus appetas elicite scilicet quod quadam necessitate amoris et gubernationis ad regimem corporis sibi vniuersum naturaliter inclinatur. **E**x quo etiam patet quod anima in corpore regendo non per dimensionem et loci spatium in corpore extenditur. **S**ed eius virtute corpus vniuersum regitur et mouetur sicut patet Calcidius exemplum in ameto super thymum de aranea quoniam in medio telis eius res sensu sentit qualem. **I**tem motum interiori vel exteriori factum. **S**ic anima in centro cordis residens sui distentione totum corpus viuificat et omnium membrorum motus dirigat et gubernat. **P**ro ut autem operatur corpori sibi vniuersum ut forma et perfectio. **D**iffinitur a philosopho in libro de anima sic anima est endelichia. id est actus primus siue perfectio corporis phisici organici potentia vitam habentis.

Ex quo diffinitio patet quod spiritus corpori sit vniuersum si tamen omni hanc solam organico corpori et phisico. **N**aturaliter ad susceptioem anime rationali dispositio infunditur et vniuersum. **I**tem in quodam est anima et spiritus quod dupliciter diffinitur. **P**rimo in operatione ad creaturas generaliter sic ait Augustinus in libro de anima et spiritu anima est omnium similitudo. **E**x quo patet quod anima ex sui natura ad suscipiendum in se omnium rerum similitudines est apta nata ut dicitur in libro de anima et spiritu anima ad similitudinem totius sepiencie facta in se omnium rerum gerit similitudinem quia filius terre est per effluuiam aqua vero per ymaginacionem. **A**eris per videri. **H**eremameto per intellectum celo epyro per intelligenciam. **S**exto autem modo diffinitur in operatione ad deum tamquam ad suam causam efficientem sic anima est dei forme spiritalium vite. **E**x quo patet appetas anime quod excludit non est nec ex seinali videri. **P**pagatur hanc ad viuificationem corporis a deo multum dicitur et creatur. **I**tem vniuersum modo describitur in operatione ad deum sicut ad finem suum sic anima est spiritus intellectualis ad beatitudinem in se et in corpore ordinatur et ex hoc veluc anime appetas. **S**icut anima non solum se parat beatitudinem cum angelis vel sic angelis. **P**rimo in corpore gloriosum caro ipsius felicitas apostolica. **D**as omnes dicitur et diffinitio est sicut quodam generaliter describitur. **I**tem dicitur omelia per vi. **A**nima est substantia viuens simplex et incorporea. **C**orpeis oculis secundum prophetam naturam iuuuabilis et immortalis rationalis intellectualis. **I**nfigitabilis organico videri corpus et hanc se. **C**orpe vite augmencio. **S**ensu et gratia tributa non alio hanc pro seipaz intellectus. **H**anc per seipsum purissimum. **S**icut etiam oculis in corpore ita est anima intellectualis arbitrio libera et voluntaria et operatione voluntate videri hanc quoniam creatur. **P**ro dia hanc est quoniam ea obidit suscipies ex quo et est quoniam natura suscipit. **H**anc quoniam dicitur in ca. **S**upposito. **C**onfines etiam appetates describitur. **H**er. sic. d. **D**e anima insignita dei ymagie decoata similitudine de sponsata fide. **D**otata spiritu videri per sanguine deputata cum angelis. **C**apax beatitudinis. **H**er. sa luitis. **P**riceps videri quod tibi cum carne. **E**x istis multis diffinitionibus et descriptionibus variis vale appetates anime quod ad esse anime et etiam gratie iam velucet.

Capitulum. iij. quod anima sit a phisicis descripta.

Videtur tamen secundum esse sit anima pluribus iterum est. **N**am circa hoc antiqui leguntur phisicis videri animas quoniam in libro de anima quod plato posuit animam esse esse se mouentem. **T**eno vero dicit animam esse numerum se mouentem. **P**ictago autem armetomam. **D**aphino per de. **A**sclepidis vero dicit animam esse quoniam sensuum exercituum sui consonum. **P**ropter autem spiritum tenuem per omne corpus dispersum. **E**nclit phisicus lucem vel semitilla esse anime. **W**at Democritus spiritum in partibus at hanc vniuersum apte facilitate motu totum corpus anime purum esse. **P**meides dicit ea ex terra et igne esse.

Epicturus dicit animā quādam spēm ex igne et
aere esse. ypus dicit animā quēdam vigorem
igneū fore ut illud ygnis est illis vigore et
celestis origo. Cū ergo tot et tā diuersa de sub
stantia aie a sapiētibus sint relata. hoc solū
sufficiat quo ad pns q̄ scdm̄ sanctorū dicta.
anima est quēdam spūalis et intellectualis ra
cionalis substantia ad viuificandū et p̄ficiendū
corp̄ humanū a deo ex nichilo sic creata. vñ
quia substantia ē otarioꝝ susceptiua suscepti
bilis em̄ est sciencie et ignorancie. virtutis et
malicie. et hoc sū substantie sue immutacōe seu
de p̄dicōe. Itē quia incorporea est. non ē sensu
corp̄ali p̄ua. neq; scdm̄ dimēsiōē extēsiua
Itē q̄a simplex ē in natura ideo nec augmētū
neq; detrimētū est in sua essencia receptiua
et ideo nec in corpore maiore est maior. nec in
minore minore vt dicit Aug⁹. Itē q̄uis simplex
sit et inuariabilis in substantia sua. ē tñ in po
tencia sua multiplex. Nā multitudo in uirtute
et in potēcia non ponit maioretatē in natura
vel minoritatē. sed quo ad varios effectus ē
potencialis multitudo in aia. vñ non ē maior
in tribus q̄ in vna. nec minor in vna q̄ in tri
bus. Patet itaq; multiplex aie p̄petas s̄m
tē et diffiniōem. lucidius autē patebit aie
p̄dicō per nominis ipsius impōsiōem.

Capitulum v. quod aia a gētilibus nomē accepit

Anima igit scdm̄ yhid. a gentilibus
nomē accepit. pro eo q̄ s̄m̄ cor̄ opi
nionē ventus sit. quia aerem ore at
trahētēs viuere videm⁹. Sed illd̄ aptissime
falsū est. quia multo prius aia corpi infūdīe
q̄ aer ore capiat. q̄a in geitricis v̄tero statū
viuit q̄n a dño infūdīe et creata. Anima igit
dicit eo q̄ viuit. et corpus cui infūdīe aiat
et viuificat. Spūs vero dicit. quia vitā h̄z
in se spūalem. animalē. et naturalē. et q̄a spūa
re facit ipsū corpus. Idē etiā in essencia ē aia
et animus. sed anima dicit vitā s̄m̄ facōem
animus dñiū. vnde dicunt phi aiam. i. vitā
sū aīo. i. sū dñiū p̄manere. Dicit etiā aia
mēs. q̄a tanḡ caput eminet vel q̄a meminit
Vnde homo scdm̄ mentē dicit ymago dī. Itē
multa noia anime sūt itaq; diuicta. q̄ vñ
pro alio sepe ponit et p̄ diuersa nomina. aia
diuisis respectibus nominat. Anima em̄ dicit
dū aiat et viuificat. Mens in q̄tū recolligit
Anim⁹ dū vult. Ratio dū rectū iudicat. Spūs
dū spirat. Sensus dū aliquid sentit. Vnde et
p̄ h̄is aie p̄petatibus. facta ē q̄ anime q̄litas
ē a sensu nomē accepit. huic yhid. l. xi. c. p.

Capitulum vi. de potēcijs anime.

Anima vero plures habet potēdas
cū sit in substantia vna. multiplicē h̄z

opacōe. scdm̄ q̄ oportuit diuisam potēciarū
ipsius ascendere p̄ticiōem. Compa em̄ ad cor
pus et ad finē suū. et ad actū suū. Scdm̄ con
paciōem vero ad corpus quinq; habet potē
cias. quarū prima ē scdm̄ Aug⁹. sensualitas
q̄ vis est aie qua mouet et tendit in corp̄is
sensus atq; appetitus rerū ad corpus p̄tinē
tiū. Hac potēcia mouet animal ad appetēdū
delectabilia. refugitq; nociua. Scda potēcia
est sensus sc̄z vis anime. qua cognoscit res
sensibiles et corpales q̄n sūt presentes. Ter
cia ē ymaginatio qua anima intue formās
rerū corpaliū cū sūt absentes. Quarta est rō
que inter bonū et malū rerū et falsū discernit.
Quinta ē intellectus q̄ res nō materiales. sed
intelligibiles p̄prehendit vt deū et angelū et
huōi. tres p̄me potēcie. s. sensualitas sens⁹
et ymaginatio sūt in aia prout ē corpi vmbi
lis et ei influūt vitā et sensū interiorē et exte
riorē ad ipsius corp̄is p̄fectionē et hec potē
cie hominibus et brutis sūt cōes. due vero alie
sc̄z ratio et intellectus sūt in ea prout a corpore
est sepabilis et remanet sepata sicut angel⁹
et hoc scdm̄ duplicē aspectū respicit namq;
superiora et sic intellectus nūcipat. respicit
et inferiora et sic ratio dicit. Prout autē aia
opac̄ ad finē suū. triplicē h̄z potēcia. s. rōna
lem qua tendit in v̄. d̄cupiscibile qua tēdit
in bonū. inasabile qua tēdit in arduū et etnū
In rōna i est cognicio veri. In d̄cupiscibili w
luntas et desiderii boni. In inasabili est fuga
contrarij. s. mali. Omnis itaq; potēcia he
cōsiderata ē cognicia siue apphēsiua veri. vel
affectiua boni vel motiua ad fugā mali. De. vi.
igit apphēsiua siue racionali omnis sensus
oriet. De. vi. aut motiua d̄cupiscibili et inasabi
bili nascit omnis affectio sui affectus. que
affectiones sūt. iij. sc̄z gaudiū spes. timor et
dolore. prime due nascunt de d̄cupiscibili. nā
de re q̄ d̄cupiscim⁹ gaudem⁹ et gaudēdo spe
ramus. Due vero alie. s. timor et dolore oriun
de inasabili. quia de eo q̄s odim⁹ iā dolem⁹
et dolendo timem⁹. Vñ siquidē q̄tūce effect⁹
virtutū omnium et viciōꝝ quēdam sūt substantia
materija sicut alias ē ostensū et hoc patet p̄
Aug⁹ in li. de aia et spū vbi hec oia declarāt

Capitulum vii. de triplici potēcia anime.

Prot v̄o cōsiderat aia ad suū effec
tū actiūū triplex potēcia occurrat. s.
vegetabilis. sensibilis. et racionabilis.
p̄mo in diuersis subiectis triplex dicit aia
sc̄z vegetabilis que ē in plantis et radicibus.
sensibilis que est in brutis et animalibus. rōna
lis in hominibus. Vnde aiam vegetabilē opat
p̄s triāgulo. q̄a huōi tres sūt pres gnātia

nutritiua augmentatiua. Vñ hec potentia seu anima prima est similis triángulo in geometria. Animã sensibile opat quadrángulo q̄a quadrángul⁹ ducta linea ab ángulo ad angulũ duos facit triangulos potentiarũ. vbiãq; ei anima est sensibilis ibi vegetabilis inueniẽt sed non eodẽ modo. Animã autẽ ronalẽ opat circulo rãõẽ sue pfectiõis et capacitatis. Vñ em̄ figurã p̄lospemiarũ. i. equales ab̄it⁹ habentiũ maximus ē circul⁹. Quãuis em̄ pfectibilis facta sit in sciẽcia et v̄tutib⁹ aia ronalis vt dicit in libro de aia. pfectissima ē et capacissima instar circuli q̄ũ ad potẽcias naturales. Vñ supposita aia rationally p̄supponẽt potentia vegetabilis et sensibilis. sed nõ dicitur.

Capitulum octauũ de anima vegetabili.

Anima igitur vegetabilis potentia habet gratia necessaria ad multiplicacionem sp̄erũ. potentia nutritiua ad op̄uacõẽ in diuiniũ. sed potentia augmentatiua ad p̄fectionẽ subiecti. Vñ autẽ v̄tuti vegetabilis q̄tuor deseruiuit sc̄z v̄tus appetitiua q̄ fuit necessãria in nutrimento. digestiua q̄ sepat oueniẽs ab inconuenienti in nutrimento. retentia q̄ t̄nsmittit ad singulas p̄tes in aialibus et ab singulos ramos in plãtis. q̄d oueniẽs ē in alimẽto et diuigil eis vt restauret de p̄dicio. tã in aialibus q̄ in plãtis. Expulsiua q̄ expellit illũ q̄d nature ē inconueniẽs et nociuũ. Dũt et alie v̄tutes potẽcie vegetabili admistãres vt imutatiua. in formatiua. assimilatiua. pfectibilis. aspera leuis. quarũ deficiãas non inuẽdimus p̄sequi q̄a in libro Johãnicij p̄ se patet. Ex p̄diciõis igitur breuĩt̄ collige q̄d aia p̄ potẽcia vegetabilẽ in plãtis de humilib⁹ silia p̄ducit et p̄ducta in eẽ multiplicat et custodit. Itẽ que sũt necessaria ad nutrimentũ appetit recipit inop̄at atq; vnit. Itẽ q̄ inconueniẽcia sũt abicit et excludit. Itẽ p̄ gratia v̄tutẽ cui deseruiit pascitiua multiplicat sp̄z et ad esse p̄ducit. Itẽ p̄ nutritiua sp̄z multiplicatã refouet atq; nutrit. Itẽ p̄ augmentatiua subiectũ dilatãdo in debita q̄tãtate p̄ficit et p̄ducit. Itẽ semio et t̄pis mutabilitate deficit et tãdem p̄unte corpe ipsa perit. Hec de anima vegetabili hic dicta sufficiant.

Capitulum nonũ de anima sensibili.

De aia autem sensibili q̄tuor ad potẽcia p̄suãt dñas aliq̄ pauca breuĩt̄ sũt dicenda. Nã v̄tus sensibilis in subtilissimis cerebri ventricul⁹ sedẽ h̄z. ab ipso autẽ cerebro p̄ neruos et arterias p̄ singulas p̄tes aialis se diffundẽs motũ et sensũ volũtariũ in singulis m̄bris opat. Duplicẽ itaq; h̄z aia sensibilis p̄tatem. sc̄z app̄hensiua et motiua.

App̄hensiua vero diuidit̄ in sensũ cõẽz siue in exteriõẽ et in sensũ p̄ticularẽ sũ exteriõẽ. Sensus vero exteriõẽ dicit̄ visũ. audiũ. gustũ. odorũ. tactũ. et iste sensus in suis orgãis p̄ducit talit̄ ad effectũ. Quidã neruus q̄ ab anthonia dicit̄ obtic⁹ descendit a cerebro ad oculos seu ad oclõz pupillas et tam̄ficã in duas p̄tes. et alius quidẽ ad aures. terci⁹ ad nãres. quartus ad lingua et palatũ. quĩtus tam̄ficã ad cõgãta tactus p̄ corp⁹ totũ. Per istos itaq; neruos sp̄s sensibilis v̄biq; diffundit̄ p̄ corp⁹ et eius v̄tutẽ totũ sensibile et mobile reddidit ex cuius sp̄s diffusionẽ p̄ neruos arterias et musculos tota corpiõ opago ad motũ habitũ inuenitur.

Capitulum x. de sensu omni siue interiozi.

Sensus vero cõis sũ interiozi. diuidit̄ in tres p̄tes. sc̄m tres cerebri regiones. Nã in cerebro sũt tres cellule. sc̄z ante eicẽ in qua v̄tus ymaginãtia opat. q̄ quidẽ ea q̄ sensus exteriõis app̄hendit. interius cõdinat et op̄mit. vt dicit̄ Johãn⁹. Est et mediã cellula sc̄z logica. in q̄ rãõ sensibilis vel estimatiua v̄tus dñã. Est itẽ t̄tia et postrema q̄ ē memorãtia. que ea q̄ app̄hensa sũt p̄ ymaginãcõẽz siue rãõẽ in thesauro memoriẽ retinet et custodit.

Capitulum vñdecimũ de virtute sensitiua.

Sensus itaq; siue sensitiua v̄tus que ab aia sensibili p̄cedit ē potẽcia q̄ aia de colorib⁹. saporib⁹ et alijs sensũ obiectis iudicat et discernit. ymaginãtia vero ē v̄tus q̄ formãas prius a p̄ticularib⁹ receptas q̄uis absentes app̄hendimus vt p̄ q̄a montes aureos cogitamus. vel q̄n̄ apt̄ si militudine alioz montũ. de monte p̄naso sompniã. Vis autẽ estimãtia siue rãõ sensibilis ē sũm q̄ in p̄cauẽdis malis nobis. p̄iũ delectabilib⁹. d̄sequẽdis prudẽtes sũt hoĩes et sagaces et hec estimãtia nobis cõis ē et brutis vt p̄ in canib⁹ et eciã lupis. m̄cõẽ tũ app̄ loquẽdo non v̄tunt. sed quãdã fortĩ et solliciti estimãcõẽ. Sed de hoc alias. memorãtia vero ē vis d̄seruãtia siue recordãtia p̄ quã sp̄s v̄z ne in obliuionẽ remãt reponimus et reseruamus. Vnde dicit̄ quidã. memoria ē archa siue cistula rãõis.

Capitulum xij. de virtute sensibili motiua.

Virtus autem sensibilis motiua diuidit̄ in naturalẽ vitãle et animalẽ. Virtus autẽ naturalis ē motiua humorũ in corpore aialis per venas et habet sedẽ suã principãlit̄ in epate. eo q̄ ibi p̄cipãlit̄ opat. Virtus quoq; vitalis h̄z motũ suũ per arterias in quibus mouent sp̄s a corde p̄cedentes.

Nā hec virtus sede suā habet in corde unde
 oriunt arteie. sicut ex epate vene nascunt. tā
 ti em caloris est cor qd nisi frigiditate aere attra
 cto eius calce mitigaret itaq; in semetipso
 suffocaret. **P**ropt qd per arteias et pulmonē
 necesse est aere attrahere et eius incendiū mi
 tigare. **V**irtus aut animalis motia que pūci
 palit sede habet in ventriculis cerebri a quo
 oriunt omnes nerui. mediante micha. i. me
 dulla spinali q̄ est in spondilibo dorsi. mouz
 oia mēbra. primo em mouet neruos et mus
 culos et lacertos. qui motū mouēt et alia mē
 bra motu volūtario in oēm partē. **S**ed; vero
 qd mouet manus dicit virtus opatiua. **S**im
 vero qd se extendit ad pedes et mouet ad am
 bulandū dicit virtus pgressiua. **E**o qd sim
 eā mouent aialia motu pgressiua. **C**ollige
 ge igit breuiter aie sensibīl pperates huic
 tractatū congruentes. **E**st igit aia sensibilis
 quedā spūalis substācia vegetabili nobilior
 et dignior. racionabili vero longe indignior et
 ignobilior. **N**ā eius esse et opacio dependet a
 materia siue subiecto cui ē pfectia vñ peūte
 corpe pteit eius essēcia et opacio nec pma
 net a corpe sepata. q̄diu tñ est in corpe nobi
 les habet opaciones. **E**st ei corpm animalū
 sensibilia et in ipsis sensuū interior et exte
 rior scdm organoz exigēciā opletia. **I**te om
 niū mēbroz scdm omnē partē est motia. **I**te
 per singulas partes corpis est sue virtutis
 distributia vñ diffusua. **I**te scdm maiore no
 bilitate organoz et mēbroz. ē nobiliū actio
 nū pductiua. **I**te sopmni et vigilie in aialibz
 est effectiua. **I**te virtute eius ad interiora re
 uocata in interioribz corpis forcius ē actiua
Ite diffusa p exterioros sensus et circa diuisa
 occupata debilius in fungulis opat. qñ em
 actualiter intendit in visu debilitat et remit
 tit in auditu et sic de alijs. **U**n dicit **S**ingul
 intentus minor est ad singula sensus. **I**te in
 extremis et nimis excellentibz eius virtus
 obtūdit. s; in medijs delectat. **I**te eius ūtus
 et opacio impedit qñ ppter opilacōez meatu
 um et poroz in mēbris spiritui sensibili via
 seu tñat denegat vt in paliticis epilepticis
 et alijs patet. **I**te ex nimio calore dissolūte
 et poros dilatate virtus ei dissolūta sicut ex
 nimia frigiditate ostēgēte ne se distūdat co
 arcat. **I**te ex odoriferis ūtus aialis depdita
 restaurat sicut ex fetidīs corrupit et grauā
Sed hec de virtute sensibili iam sufficiant.

Capitū. iij. de anima rationali.
Prima vero rationalis siue vis intel
 tiua idē est qd intellectus. **U**n diuidit
 scdm duos pūcipales actus. i. intel

lectū speculatiū et intellectū pūciū. **I**ntellāus
 em speculatiuus exerceat in contemplacōe intel
 lectus vero pūctiuis in opacōe et scdm hanc
 tabicē diuidit viga actiua et contemplatiua. **A**ia
 igit rōnalis pūctiua ē et incorruptibil ac in
 mortalit. ppter qd et pūcipalis eius actus
 se; intelligere nullatenus dependet a corpe et
 ideo pfecte viuūt et intelligit a corpe sepata
 pmo qto plus se corpi immerferit. tanto tar
 dius et imperfectius intelligit et qto se magis
 a carnalibz neribz subtrahit. tanto facili
 et clarius apprehendit. **D**ico aut hec immēho
 nē. vel p phantastiā ymaginacōem. vel per
 delectacōem carnis siue tpaliū dilectōez. vñ
 dicit greg. **H**omo sicut in medio creatus est
 vt est inferior angelo superiorq; iūmēto. ita
 habet aliquid qd necesse ē ouerire cū sumo. et
 aliquid cū infimo. **I**mmortalitate quidē habz
 spūs cū angelo. mortalitate corpis cū iūmē
 to. **A**nima igit si ad deū per racionē ouertit.
 illuminat. meliorat. et pūcti. **S**i vero p affec
 tiones ad creaturas ouertit. obscurat. corrupit
 et detriorat. **Q**uāuis em aia in se ofideāta
 immōlis sit et perpetua. passibilis ē tñ ex col
 ligacōe corpis cui ē diūcta. vñ Aug. in li. de
 aia et spū. anime i corpi bz viuētes p dilectio
 nē rez sensibiliū corpali bz ymaginibz affici
 ciunt. a corpibz exētes in eis de ymaginibz
 tormenta paciunt. **P**ropterea em corpali bz
 passionibz ibidē detineri possūt. quia hic mū
 date a corrupōe corpis nō fuerūt. **E**x quo pz
 qd anima qūas in sui natūā sit purissima. in
 puritate otahit a carne cū oagmaliter ē cor
 rupta sicut vniū vel alius quācūq; liquor ex
 vase corrupto otahit infectionē et ideo exuta
 a corpe qñq; ex colligacōe corpis scdm forde s
 defert. et ideo necesse est vt purgentur sicut
 gēm a de luto nouit emūdāta. **H**ec autē oia
 de dictis Aug. sūt excepta. **C**ollige igit ex
 predictis qd aia rōnalis inter oēs creaturas
 diuine ymaginis et similitudinis ē expressi
 uē representatiua et hoc qd trina ē in potēcia. q̄
 uis vnica sit et simplex in natūā. **I**te oim rez
 similitudinē est in se otentiua. **E**t ideo anima
 dicit oim rerū similitudo vt dicit Aug. **I**te
 semel creata in corpe vlexta corpus ē in esse
 perpetuo pmanētia. **N**ā vt dicit cassiod. nū
 qd ad diuinā ymaginē dicitur creata si mor
 tis terminio clauderet. **I**te et delicia ē corpis
 organici phisici et iō ipi corpis i pte et in toto
 ē pfectiua. **I**te ex natura sibi indita ē natura
 liter boni et mali. veri et falsi. diuidiatiua et libe
 re electiua. **I**te scdm diuisas potēcias formaz
 et specierū diuersarū rerū pūciū et absenciū
 est apprehēsiua. **N**ā res materiales per suas

A

6

naturales formas p̄tes vel absentes discet
 nit. res vero immateriales per sui p̄ficiã apprehē
 dit vt ait Aug⁹. Itē per reflexionē sui ipsius
 supra se. Sui ipsius est cognitua vt dicit p̄hs
 Nam videndo et intelligendo agnoscit se et c.
 Itē illuminationū et impressionū diuersarū ad
 modū tabule est naturalit̄ receptiua. Itē autē na
 turalit̄ incorporari et corpi vniri appetat vnio
 nis autē corpe est naturalit̄ affectiua. Itē natu
 raliter est appetitiua boni et malicie fugitiua. q̄
 uis ei ex defectu liberi arbitrij quāq; malū elī
 gat. tñ ex natura malo remouetur vt dicit
 Aug⁹. Vnde aia vegetabil̄ appetit esse. sensu
 bilis appetit bene esse. rational̄ autē affectat
 optimū esse. Et ideo nunq̄ quiescat nisi cū op
 timo coniungat. locus em̄ anime rationalis ē
 deus ad quē mouet vt in eo quiescat non p
 distensionē. sed potius per desiderij et amorē
 Hec itaq; anime appetatus cū alijs sup̄positi
 tis iam sufficiant.

Capitulū de cūmquactu de virtutibus
 anime quibus potens est suos op̄acōes exercere

Postq̄ diximus de appetitibus anime
 in se et in suo corpe ostēdēte restat vi
 dere de ipsius virtutibus quibus potēs
 est suas op̄acōes in corpe exercere. Hec autē
 virtus est potencia anime. ei essentialiter at
 tributa ad suas pagendas in corpe actiones.
 Nam mediātē hac virtute corpus viuificat
 cor et artēria. ostēdit et dilatat. sensū
 et motū volūtatū. omni animato corpi admī
 nistrat vt dicit. ost. li. iij. Hec itaq; ē triplex
 naturalis que est in ep̄ato. vital̄ siue sp̄ualis
 que in corde. aialis que in cerebro sedē habet.
 Actio igit̄ virtutis naturalis in aialibus et in
 plantis cōis est que genemat nutrit et augmē
 tat vt idē dicit ost. Est autē gñacio put hic
 sumit substācie humoēis vel cōis seminal̄ in
 substāciā plātē vel aialis op̄acōe natūe facta
 mutatio et h̄ virtus incipit op̄ari a tpe gñaci
 omis vsq; ad p̄fectionē plātē vel aialis. Huic
 autē gñaciōi naturali due virtutes. scilicet imutaciō
 et informaciō subministrat. Nā virtus imutaciō
 est illa q̄ substāciā seminis t̄smutat et cōstitit
 in substāciā singularē p̄ciū plātē vel aialis et
 h̄ virtus istā facit t̄smutacōez; mediātibus quā
 or q̄litatebus p̄mis. scilicet calido. frigido. humido et
 sicco. Nā p̄ calidū et humidū op̄at s̄baz; molli
 corē vt cernē in aialibus. flores et medullā i ar
 boribus. p̄ calidū et siccū op̄at radices in vegeta
 bilibus cor in animantibus. p̄ frigidū et humidū
 op̄at vt in plātibus folijs et aialium pilis. p̄ fri
 gidū et siccū op̄at vt p̄; in neruis et ossibus aia
 liū in trūcis et corticibus arborū et plātibus. Vnde
 v̄ro sc̄ndaria. scilicet informatiua. actioni nature

in gñaciōibus est necessaria. q̄a ordinat et distē
 quat formā et sp̄e; ipsi gñato p̄ p̄tes singulas
 agnoscit. Nā hec virtus p̄forāda p̄forat vāciā
 vacuat. aspa lenificat et nimis leuā aspat et
 vniūq; p̄tiale sup̄ficiē p̄ficiat et figurat. Hec
 autē due virtutes scilicet imutaciō et informatiua
 nō diuicius copan̄ nisi quousq; ipsa res gñata
 vt aial vel planta in esse nature compleat. Et idē
 necesse fuit vt virtus nutritiua ad cōseruaciōem
 gñaciōis cōtinue sequeret. Est em̄ ipsius gñaci
 ōe virtutis adiutrix et mīstra. q̄a in lōgitudine
 latitudine et p̄fūditate augmentat et extēdit
 ipsū gñatū. **P**ascitiua q̄; virtus nutritiua ad
 iuuat et ei ministrat. q̄a cibū ab aialibus assū
 mū in mēbris assimilāt et solidat et q̄d dissolu
 tū est ac dep̄ditū vi caloris vel aliq̄ passione
 aeris reparat et cōstaurat. Et ideo natura min
 bilis pascitiua virtutē nutritiua fecit adiutrix
 cō et v̄trūq; subiecit ministro virtutis gñaciōe
 Huic ergo pascitiue virtuti. q̄tūce virtutes p̄ti
 cūlātes subministrat scilicet appetitiua q̄ nutritiū
 tū oueniens attrahit ipsi mēbris et ad nu
 trimentū carnis attrahit temperamentū san
 guinis. ad nutrimentū cerebri et pulmōnis
 temperamentū fleugmatis et sic de alijs. Itē ei
 coop̄at. virtus digestiua que oueniencia ab
 incōuenientibus nutriendo sepat et diuidit pu
 tū ab impuro. Itē virtus retentiua que scilicet
 putū nutrimentū custodit. et q̄d iam actione
 nature excoctū est singulis mēbris incorporat
 assimilāt atq; vnit. Itē expulsiua que super
 flua a mēbris tracta. eis nullatenus assimi
 lāda necessārio expellit. Et ideo sicut vis appe
 titiua op̄at cū calido et sicco et digestiua cū
 calido et humido et retentiua cū frigido et sicco
 sic expulsiua cū frigido et humido op̄at.

Capitulum de virtute vitali cuiusmodi est cor

Virtute autē naturalē seq̄t virtus vital̄
 que viuificat cuius fundamentū siue
 propriū domiciliū est cor a quo p̄cedit
 vita ad oia mēbra viuificanda. Isti⁹ virtutis
 op̄acōi coop̄at vis volūtatē motiua qua cor
 et artērie dilatant et constringunt. Et dicit̄
 hec dilatatio motus cordis a medio in om
 nes extremitates. Sic e conuerso cōstrictio di
 cit̄ motus ab extremitatibus ad ip̄m mediū si
 cut est in sabborū follibus videre. Virtus ergo
 vitalis cor dilatādo mediātē pulmōne ad cor
 aerem attrahit et a corde ad alia mēbra per
 artērias t̄smittit. Et ista virtus per virtu
 tem dilatatiuam cordis et cōstrictiuā. anhe
 litū in animali op̄at quū mouet pectus mo
 tu continuo. neruis tamen motus primus
 et lacertis. Iste autem status siue anhelitus
 necessarius est ad caloris natural̄ mitigacōez;

et ad spūs vitalis nutrimentū neccō ad spi-
ritus aialis generacōem Custodia em calor
naturalis ē frigidū aeris tēpatus attractus
et custodia vitalis ex auius tēpamento gene-
m² spūs animalis. ideo ad vite cōseruacōez
nichil ē magis neccariū q̄ anhelitus bene
dispositus in omnibz ordinatus Nec omnia
habent const. in panegmi Sine cibo enim et
potū ad horā pōt cōsistere aial. sū attractioe
vero aeris nec ad motū pōt aial in debita
cōsistencia pmanē Corrupti. tū h̄ anhelit². siue
aer attractus multis modis et sequit^r necc
sario destructio animalis. primo ex cerebri
mala dispositōe. nā cerebro quo aiq; mō in
suo officio impedito ppter defectū influencie
spirituū. deficit cordis dilatacio et debita con-
strictio vñ sequit^r neccario aialis suffocacio
vt patet in apoplexia et in alijs causis cōsimi-
libz Itē idē accidit ex cordis lesione. qñ hūoz
ibi naturalit^r existenciū fit euacuacio et p cōs
spirituū emanacio sic aeris attractio nō hz
loū Itē idē accidit ex subita caloris natural
ad iterora cordis repassione vt p; in timo-
ro his et pleotot homis qui aliqñ deficiūt et sin-
copizant Itē idē accidit ex epatis infectioe
nā corruptio epatis gñacōe aufert puri sã
guinis quo calor naturalis nutrit^r. quo abla-
to spūs vitalis deficit et per cōs anhelitus p-
trahit^r vel vniuersalit^r impedit^r Itē idē acci-
dit ex pulmonis p̄omacōe vt p; in p̄chicis
in quibz ventus attractus per occultos poros
euanesct et ad tēpandū calozē cordis nullate-
nus latifacit Itē idē accidit in oī et maxime
iteriori vacuitate corpis sibi ea ēpulsioe vt p; i
sb̄n̄is in quibz poris opilatis anhelitus in-
tercludit^r et simpliciter impedit^r. Itē ex nimia ae-
ris corrupcōe vt p; i p̄st̄ lēcia et corrupto aere
qñ spūs vitalis suū cōtariū fugiens interiori-
bus cordis se intercludit et ex corrupto aere iā
oppressus cor et alia corpis mēbra regere non
sufficit ymmo deficit in se et quasi subito eua-
nesct. et tūc m̄res Itē ex humoz thoracis et
per vis infectiua corrupcōe vt p; in leprosis
Itē ex viay canaliū pulmois obstructioe vt
pat; in spasmaticis anhelosis et alijs Itē ex
sp̄ali cordis corrupcōe fiat ex mōsu alicui²
venenosi reptil^r auius venenū ad cor penetras
naturalē calozē vincit et sic anhelitus via in-
tercludit^r Itē nimia calidi aeris rarefactione
fiat cōgit^r ex balneo nimis calido vñ sole fer-
uentissimo poros nimis rarefacit et apiente
vñ fit nimia caloris naturalis exalacio et sic
non sufficit aer frigidus attractus ad calois
accidentalē mitigacōez et sic anhelitus impē-
dit^r Item idē accidit ex aere nimis frigido la-

ceros et neruos p̄toris dstringere vñ et vis
attractiua aeris impedi^r vt p; in dormiētibz
sup̄ niue. Itē idē qñ; cōgit^r ex vene cordis q̄
dicif^r acua vna opilone qua opilata et int-
clusa denegat t̄asit^r siue via sanguinis ab
epate ad cor ad vitalis spūs nutrimentū vñ
calore int̄so et humore subtracōe aial suffoca^r
quia nō sufficit aer ad cor refrigerandū. Itē
idē accidit ex colere siue alterius humoris in
subtilissimis venis cordis intensionē vt p; i
acutis febribz in quibz deficit anhelitus. Itē ex
guttis et alioz meatū exterior^r nimio et vio-
lenta dstringione vt est videt^r in suspensis et
suffocatis in quibus intercepto anhelitu cor
subito intendit et sic aial subito morit^r. Vñ
et multis alijs modis vitalis utus p defectū
anhelitus impedi^r Ex virtute sp̄ali pcedūt
in-pugna. indignacio. emulacio. et cōsimiles
passiones que quidē suēgūt in brutis ex mo-
tu sp̄alis virtutis cū impetu et h̄i d̄scedōe.
sed in hominibz ordinande sūt et regende sub-
certa animi racōe. Nec de sp̄ali siue vitali
virtute sufficiant.

Capitulum septuagesimum de virtute animali
Virtus animalis sedē et locū habet in
 superiori pte hominis scz in cerebro et
 hec ē triplex scz ordinata sensitua
 et motua. Ordinatuua per se solū explet cere-
 bz. nā i p̄ma pte sui i anteriori cellula ordiat
 phantasia siue ymaginacōez. in media cellu-
 la ordiat estimatiua et racōe et iterū in pos-
 teriori cellula p̄ficiat memoriā et memoratiua
 actionē. nā virtus ymaginacia illud qd̄ for-
 mat et ymagina^r t̄simitat ad iudiciū racōis
 racōe vero qd̄ ab ymaginacōe recipit et qñ
 iudex iudicat et diffinit ad memoriā t̄asmit-
 tendo Memoria ea que fuerūt in intellectu po-
 sita recipit. et donec illa ad actū ceduat. con-
 seruat semiter et custodit. Secūda virtus scz
 sensitua sic habet formā. nā spūs aialis ab
 anterioribz ventriū cerebri mediātibz qui
 busdā neruis qui sūt mollissimi p̄gredit^r ex
 quibz sensus formaf^r vñ quidā dirigunt^r cū
 spiritu animali ad oculos vt ibi formetur
 visus. quidam ad nates vt formetur olfac-
 tus et sic de alijs. Sensus igitur visus sub-
 tilior est cū sit natura eius ignea. Auditus
 sensus est aereus quia percussio aeris. Soni-
 tus. deinde subtilior est olfactus cum sit na-
 tura eius fumea. deinde gustus cū sit eius na-
 tura aquea. postremo sensus tactus grossior
 ē oībz quia natura sua cū sit terrea in d̄tis
 felicit^r in ossibz et in neruis in asperis leni-
 bus frigidis et calidis est necessaria. Dorū
 sensuū singuli habēt sua officia vt inmutatū

et informati a suis obiectis que sentiunt vt
sua sensata intellectui representant.

Capitulum vij. de virtute visibili.

Sensus igitur visus quia sit igneus est
simplicissimus vnde et remotissima
subito apprehendit. Sensus autem visus
sic format. In medio quippe oculi scilicet in pu-
pilla est quidam humor purissimus et lucentis-
simus qui cristalloides a plenis est vocatus. eo
quod mox cristalli ad suscipiendas varias colorum
formas subito coaptat. Visus enim est sensus
colorum figurarum et formarum proprietatum exteriorum
susceptivus et discretivus vnde ad visum perfi-
ciendum sunt hec necessaria scilicet causa efficiens
organum sive instrumentum conveniens exterioris
res operans sive aer deferens anime intentio
et motus mediocrius. Causa efficiens est virtus
animalis. Instrumentum est humor cristallinus
in utroque oculo collocatus. clarus et rotundus.
Clarus est vt sua claritate spiritum et aerem oculi
lis irradiet. rotundus vt minus sit passibilis
quia forma rotunda in lateribus elisa angulos
non habet in quibus atineat superfluitas
prestitura lesionem. Exterioris res cooperans est aer
sine quo mediante visus non potest perfici. Ut
enim visus perficiatur in quibusdam animalibus aeris
claritas exigit. in quibusdam vero obscuritas
in quibusdam autem mediocritas. Nam in
murilegis exigit obscuritas. In vesperilionibus
et in quibusdam alijs animalibus mediocritas
vt post patebit. Item attentio etiam anime
est necessaria dum enim circa rem aliquam inuesti-
ganda alio sensu est intenta. oculus minus
perfecte videt. quia de re visa non iudicat. Item
necessarius est motus mediocrius. Si enim mo-
ueretur res visa ex multo impetu visus confunde-
retur et ex motu nimio et continuo dispergeretur
vt patet in rem fracto apparente in aqua propter
motum a que velociter. Sic etiam aliquod lignum ob-
longum velociter motum apparet rotundum. De
visu vero qualiter fiat fuerunt apud veteres vaie
opiniones. fit autem sicut philosophus videtur patet ex primo. c.
perspectivae tripliciter visus. Uno modo per di-
rectas lineas super quas venit species rei vise
ad visum. alio modo super reflexas. quoniam scilicet primo
multiplicantur species a re ad speculum et a specu-
lo fit reflexio ad visum. tertio modo fit per lineas
que licet non sint reflexe ab aliquo sed di-
riguntur inter rem et visum. non tamen vadunt incessu
recto semper sed aliquando diverunt a via recta
quoniam scilicet medium multiplex interponitur. Et sunt
ista media diversarum diaphanitatum vt quoniam
vnum densius est et aliud rarius. id est minus densum et
rarum. Aliquando enim occurrerit medium alterius natu-
re sed fragilis radius sive species radiosa nisi vi-

at super lineam cadentem perpendiculariter super
illud medium. secundum occurrentem et voco lineam ca-
dentem perpendiculariter super corpus planum ad
angulos rectos. super corpus vero speciatum quoniam
cadit in eius centrum. Ad visum autem primo mo-
do dictum novem precipue eriguntur sicut ha-
bet ibidem. Primum est sanitas sive bona dispo-
sicio organum visus. Secundum est oppositio visibi-
lis extra visum. quia visus tali modo videndi non
videt nisi rem illam cuius partibus venit species
super lineas rectas cadentes in centrum oculi.
que omnes lineae ducte a singulis partibus
rei faciunt unam pyramidem cuius comus est in
pupilla. et basis in re visa vt patet in hac figura
A. enim et B. sunt axes quoniam videtur a B
directe intuetur punctum. C.

Quoniam vero intuetur punctum. D.
tunc ille due. B. C. exeat ab
oculis diametrum axes quia exeat
immediate ab oculi medio ad B C
rem visam. Tertium est distantia propor-
cionalis. Quartum est situs de terminatus
non nimis ab axe visuali elongatus. quia il-
lud quod multum elongat ab axe licet visum
opponatur tamen distincte non cognoscatur
Avis visualis est radius ille A B
sive linea que intelligitur duci
a medio visus ad punctum
rei vise directe ad oppositum
in medio visus vt patet in
hac figura.

Quintum est soliditas seu densitas rei vise
quia quod est omnino primum non vide-
mus. Vnde et aer non videtur eo quod est in
fine diaphanitatis et non habet densita-
tem vt dicit auctor scientie perspectivae.
Sextum est magnitudo debita rei visibilis
quia res potest esse ita parva quod non videbitur
in aliqua distantia. quia visus non est
nisi per pyramidem ad oculum venientem
que si fuerit valde parva occupabit partem
visus valde parvam. Sed visus non sentit
visibile nisi quando pars superficiei sue imuta-
ta fuerit quantitate visibili. Septimum est
tarditas medij interiacentis quoniam medium
si fuerit densum. impeditur multiplicatio
speciei vt non veniat debito modo et de faci-
li ad pupillam. Octavum est lux. quia
species visibilis non immutat visum nisi cum
luce. Nonum est tempus. quia visio fit in
tempore sicut probatur in perspectivae. Quia
uis enim visibile subito ostendatur visui.
non tamen discrete cognoscatur. nec dis-
tincte nisi aliqua habita anime delibera-
tione que mora indiget et tempore. Et

Et ideo actio anime est etiam necessaria in p[ro]dictis ut supradictu[m] est. p[ro]secundum philosophu[m] non solum venit spes rei vise ad visu[m] s[ed] p[er] p[er] pyramidem visuale[m] h[ab]et spes visus ad re[m] sup[er] similitudinem pyramidem extensam in eodem loco. **D**icit etiam Aristoteles in p[ri]mo libro de animalibus quod nichil aliud est visu[m] videre quam quod visus crearet ad re[m] visam. **E**t ideo vult Augustinus in primo libro super gen[esim] quod visus multo a re aut visula nichil venit nisi spes eius neque a visu ad re[m] venit aliud quam spes eius. nichil ei erit ab oculi substantia quod corru[m] periret. sed erit ab oculi conu[er]sione pyramidis et dilatata est basis sup[er] tota[m] superficiem rei vise. **I**tem probat auctor p[ro]spectiue in libro primo quod nichil videtur nisi per lucem orientem sup[er] re[m] visam. ab eadem usque ad oculu[m] multiplicata[m] v[er]o necessario epigone[m] tertia[m] pyramidis scilicet ipsius lucis. et o[mn]i istoz[um] trium pyramidum conu[er]sione sunt in oculu[m] et bases in re visam. **Q**uia ergo visus habet spes venientes sup[er] has tres pyramides. tunc transeat spes lucis et coloris per mediu[m] tunicarum et humoru[m] oculi usque ad humore[m] cristallinu[m] et ibi incipit anima facere iudiciu[m] de re visa p[er] spes illa[m] sed ibi non operetur primo p[ro]prietatis multiplicat[ur] spes visus ad necesse[m] obtinendi hinc oculu[m] quod latet in superficie cerebri et ibi est virtus visiva in radice et supposito primo principali et vno aliter enim vna res semper videtur due p[ro]pter duos oculos nisi continuarent ad vnu[m] organu[m] in quo sit vna formalis derivata ad pupillas. **H**ec omnia ostendit auctor p[ro]spectiue. **A**lia[m] rationem visus ostendit et assignat est libro primo de animalibus. **D**icit enim spiritu[m] visibile[m] oculu[m] et aere[m] corpora clam esse que irradiatione quadam sese inuicem irradiando immutat. **A**er ei qui iuxta est re[m] videnda[m] ab eius appetitibus immutat et sic immutatus oculo se offert et quod spiritus inuisibilis immutat. **N**am ista virtus visiva visus ad extrinsecas partes pupille se diffundens aeri immutato adiungit et quod h[ab]et vnu[m] cum illo efficiat et aie iudicio color mediate aere delatus aie iudicio p[ro]natat. **A**er enim ex varietate formarum sibi obiectarum facile immutat sicut videmus ex obiectu p[er] am rubei ad solis radiu[m] vicinu[m] aere[m] colorari v[er]o non est miru[m] si oculu[m] claru[m] et dyaphanu[m] sibi immediate coniunctu[m] qualitate et forma similitudine afficiat et immutat. **Q**uantu[m] igitur sufficit ad p[ro]sens opusculu[m] breuiter recollige quod visus vel virtus visibilis ceteris sensibus est subtilior et viuacior v[er]o a viuacitate visus nomen accepit ut dicit philosophus. **I**tem ceteris sensibus est dignior et ideo secundum h[ab]itu[m] alius est superior. **I**tem in effectu tanquam quedam ignea vis alius est potestior quam alij sensus appinquitur. **H**ec vero sua virtute remotissima apprehendit sub angulo recto pyramidali visa diiudicat et discernit. s[ed] in nobiliori natura disponit et

gani facilio[m] modo inter videnda[m] distinguit. v[er]o dicit Aristoteles in primo libro quod visus ton[us] et acutus erit ex humore tempato vnde et aues ut aquile v[er]o coru[m] vnguiu[m] sunt acuti visus et hoc p[ro]pter puru[m] et subtile humore[m] et tempatu[m] in organo visus existem. et tales aues a remotis et altissimis locis videt cibum et tales aues alci se eleuant quam alia volatilia. **A**ues v[er]o in terra manentes non sunt acuti visus v[er]o p[ro]pter et non de longe vident cibum suu[m]. **I**tem ideo libro primo. **D**ali glauci non sunt acuti visus de die neque nigri de nocte. p[ro]pter paucitatem aut humoru[m] oculi glaucis mouetur motu maiori v[er]o et virtus visiva debilitatur. **N**igri autem oculi mouentur minus p[ro]pter multitudinem humoris et lumem noctis est debilius et humor in nocte est naturaliter grauis motus. **E**t ideo spiritus visibilis intercludit p[ro]pter humoru[m] et impedit. **I**tem ideo visus seniu[m] non est acutus. quoniam seniu[m] autis est rugosa. ex quo p[ro]pter ex coitate organu[m] debilitate debilitat et fortificat visus videndi v[er]o dicitur ibidem. **C**um oculi animaliu[m] habent cooptoriu[m] et sicut humor in pupilla mundus et tempatus et modus etiam tempatus. et autis sup[er] pupilla tenuis. tunc visus est acutus et videt a remotis. h[ab]et t[ame]n non perfecte distinguit a remotis inter colores et differentias corporis. visus t[ame]n talium animaliu[m] melior est visu[m] coru[m] quocumque humor in oculis est multus et non h[ab]et cooptoriu[m] omnino. **N**am p[ro]pter continua[m] apertem spiritus visibilis disgregat et pupilla etiam de facili leditur et sic visus impedit. **I**n h[ab]itu[m] vero patet et cooptoriu[m] causa otula. **D**icitur etiam ibidem quod t[ame]n visus acuti causa in videndo a remotis est p[ro]pter h[ab]itu[m] oculi. **N**am oculus enim nens est paru[m] visus et non videbit bene a remotis. h[ab]et oculus profundus videt a remotis. **N**am motus eius non diuidit nec sumit. h[ab]et erit ab eis recte virtus visibilis et vadit di recte ad res visas v[er]o cum extrinsecu[m] dilu[m] non fuerit cooptoriu[m] necessario debilitat visus nec videbit a remotis nisi debilitat. **H**ucusque Aristoteles libro primo. **E**t hec sufficiant que de visus appetitibus generaliter iam sunt dicta. nam alia parebunt infra vbi de natura et appetate oculi tractabitur.

Capitulum de inuoluntariis de auditu

Virtus audibilis in auri organo suo sortitur effectum. Est autem auditus sensus p[ro]pter sonu[m] p[ro]ceptiuus v[er]o ad p[ro]ficiendum auditu[m] quatuor ad minus sunt necessaria scilicet causa efficiens organu[m] ueniens. mediu[m] ordinatum sonu[m] de ferens. anime intentio. de hijs offerens vel de hijs intendens. **C**ausa efficiens est virtus animal audibilis. **I**nstrumentu[m] ueniens est quodda[m] os petrosu[m] sive cartilaginosu[m] auribus suppositu[m] quod quidem est cau[er]u[m] sicut in totu[m] osti

q̄ dicitur. q̄ dicitur ē h̄q̄de audib̄s organū vt in
suū c̄iuitate sp̄m et aerē c̄tineat. tortuosū ē
ne stupor ex subita r̄hemētī allisione nat̄
sp̄itiū audib̄le ledat. q̄ ideo organū c̄alari
tate sonus temp̄ate susceptus sp̄m audib̄le
non ēuerberat h̄ p̄ficiet et delectat. d̄uz etiā ē
q̄ sicū vt sic in eo melior q̄ forior fiat aeris
allisio et sic sonitus maior fiat vt patet de
t̄p̄panis q̄ melius resonāt flāte borea vento
sc̄; fr̄igido q̄ sic o q̄ austro humido atq̄ l̄eto
vt dicit ost̄. et etiā Aris. mediū vero de ferēs
passus ē aer q̄ aurū somnia subintrat q̄ al
libit os petrolū q̄d p̄mū audie? instrumentū
est etiā n̄c̄aria aie intencio q̄a q̄ diu sollici
ta ē et m̄tra ab diuisa minus inget ad p̄ficiē
dā p̄antis audib̄. l̄ actionē. sicut videm? in
multis v̄ndiq̄; c̄ambatis. q̄a fere nichil au
diūt cū mens ad singula suā non hab̄; atq̄
cō; et ideo nichil p̄cipit tūc auditu fit autē
auditus hoc mō duo neruū ab interiori p̄c̄
cēbri exētes in ossib̄ petros̄ aurū iñgūt
p̄ q̄s sp̄s animal ad ossa deferē p̄dā q̄b̄
ex̄t̄e aer fōm̄ alianus somi referēs q̄ ime
diat̄e oīū q̄. v̄nde aer passus ossa illa all
bit et sp̄s in eis ex̄s h̄m̄ p̄petatē aeris ibi
existētis et neruos allidētis imutat. Sp̄s
vero sic imuta? t̄trens ad suā cellulā fanta
sticā imutat; anime resp̄entat q̄ sic audie?
p̄ficiet. Nat; igit q̄ auditus merito dicit̄ ae
reus eo q̄ p̄ aerem re passū habet semp̄ ge
nerari. inde ē q̄ natura posuit sensū auditus i
medio rotūdi capitis vt dicit Aris. li. xij. q̄a
auditus c̄alariē q̄ non directe sonū aeris p̄
cussū v̄ndiq̄; app̄hendit. h̄ etiā sensus sicut q̄
ceteri ost̄t̄at. q̄ corruptiē in ext̄emis et in
medijs delectat q̄ saluat. v̄nde dicit Amb.
in ep̄amē. Incolas regionis vbi oris nilus
auditu esse p̄mit? puatos p̄t̄ fragorē q̄ stre
pitu horribilē. q̄m̄ idē fluuus de mōtis p̄ci
piō corruēs incolaz̄ aurib̄ in currē c̄sueuit
Dic etiā sensus sicut q̄ ceteri multis subiacz
passionib̄ q̄a q̄; totus auferē et tūc surdi
tas v̄tur. et q̄; minorat et tūc ḡuitas audi
tus noīat. q̄; autē aersū suū egredit. causa
autē passionis q̄; q̄; ē ex vicio cerebri h̄ue
neruū q̄ ē via auditus et hoc q̄a opilat. vel
q̄a aliq̄ m̄x̄o officiali aggrauat. Itē ex vi
cō ipsanū aurū q̄a q̄; a diuers̄ humorib̄
corū p̄nē. q̄; q̄; putred̄ mes in suis c̄auita
tib̄ coadunāt. q̄; lapides vel alia q̄ tñ h̄uū
aeris ad sp̄m audib̄le impediunt im̄tunt
q̄; q̄; ex tit̄llacōe vermiū q̄ corrosione n̄uū
audibiles molestāt. q̄; q̄; etiā ex aere cor
rupto calido vel frigido instrumenta auditus
iñdūnē q̄ ledunt. q̄; q̄; etiā ex grossa vento

ficatē in poris neruotū sensibilū it̄clusa via
auditus impedit vt patet in illis quib̄ vi
detur q̄ audiaut fistulas cornua aut campa
nas ex quib̄ omnib̄ virtus auditua ledit̄
vel auferē sicut i tract̄u itatu aurū post dice?

Capitūlū decimūnonū de olfactū

Olfactus siue odoratus ē sensus p̄prie
odorū p̄ceptiuus ad quē p̄ficiendū exi
gitur sp̄s animal t̄q̄ causa effūs
necessariū autē ē organū ex p̄dēs sc̄; nariū
p̄fecta dispō. s̄ in quib̄ sūt carūale ad mo
dū mamillaz̄ de p̄dentes q̄ sūt p̄prie organa
odoratus et recipiūt sp̄m animalē p̄ q̄dam
neruos a cerebro descendētes. Nares em̄ nō
sunt p̄prie instrumenta olfactus q̄ sūt cartilla
ginose et ideo sunt insensibiles q̄d patet q̄a
in eis abs̄cis non priuatur animal odoratu
Similit̄ nos p̄ fetida loca transeūtes si fla
tū c̄p̄ssimus subintrāt nares aerem fetidū
non sentimus et hoc est quia ille carūale
opilate quasi q̄dam motu v̄lūario sunt ob
struete. Sunt etiā hec carūale caue q̄ spon
giose. ideo caue vt in sua caua porositatē
fūmū a re odorabili recipiant resolutū. ideo
etiā sunt spongiose vt in eis vigeat v̄tus
attractiua q̄ iō ex̄t̄e n̄c̄aria ē aeris coope
ratio vt sc̄licet aere h̄m̄ fumo h̄atē a re odo
randa resolutū immutetur in ipsi carūalib̄
incorpōtur. v̄nde sicut habet fieri odoratus
spiritus animal p̄ quosdā neruos q̄ diamē
odorabiles ad p̄dēs carūales a cerebro tñ
mittunt. fūmus aut̄ corp̄is odorifeli resolut̄
aeri admisce? quē cerebri v̄ntriali p̄ illas
duas carūalas sibi attachūt q̄ i suā filiūdi
nem mutant et d̄uertunt. q̄ sic p̄ illam in
mutacō; in sp̄iali factam odoris dist̄reio p̄
creatur. odoratus autē spectat ad fumosam
naturā seu materiā quomā hab̄; p̄ eam fieri
odor enim nichil aliud est q̄ aerea siue fu
mosa substancia a corpore resoluta. hunc ae
rem fūnosū seu vaporem sibi necessariū et
amicabilem attachit cerebri sicut cor anhe
litem et huius aeris attractu cerebri temp̄
atur et cōfortatur sicut calor cordis a tractio
ne anhelitus mitigatur. Vapor enim si fuerit
maliciōsus fetidus et corruptus spiritū ani
malem corrumpit et sepius p̄stiferos mor
bos generat et inducit. v̄nde olfactus in suo
effectu sepius impeditur. quādoq̄; propter
malam cerebri complexionem. quādoq̄; propter
humotum crudorum vel corruptoꝝ
in neruis odorabilibus nimiam repleciōnē
vt p̄t; in patientib̄ fluxū nariū seu atarū
q̄; p̄t̄ p̄uam instrumentū olfactū dispōicōm
q̄ sc̄; nimis dilatantur vel nimis ost̄ngunt

Cap. 3. ppter sup. nā aeris super crescentia
 opilacoē vt p; i polipō q; p; p; ap; stema
 cis siue aiuisūq; humoris corrupti infectio
 nē. S; q; p; p; aliauis humoris calidi & sicci
 coruōne vt p; in cancrois & huōi. Dic
 sensus ppter sui subtilitatē qñ bene dispōn
 virtutē animalē d; forat & a fumo sitate sup
 flua euacuat & eōuerso qñ corruptus ē aliq
 casu vel infectus v; tus aialis ledit et in suis
 actionibus imp; d; Dicit etiā Ar. li. xij. q;
 sensus olfactus non ē nisi p; actionē aeris
 in animali habente nasū qui est membrū in
 medio alioz sensuū positi in anteriori parte
 capitis p; iuuamentū āhelitus. Omne ani
 mal habens pulmonē h; nasū. vel aliud loco
 nasi ppter anhelitus iuuamentū. vñ patet
 q; coganū olfactus non solū ē in aialib; ad
 decendā & decore v; etiā ad p; sciendū v; tute
 spūs aialis & ad tribuendū virtutē vitali in
 corde adiutoriū & vigore. Nec v; tus sc; odo
 ratiā viget in quadru pedibus. Unde & solo odo
 re discernūt inter herbas salubres & veneno
 sas et precipue in simijs que eque vel magis
 discernūt inter cibos et cibos per olfactū q; p;
 gustū. Dem in canib; viget maxime illa vir
 tus q; solius odoris ductu ad sciendū aia
 liū vestigia viuacitate olfactus infallibilitē
 deprehendūt. viget etiā in volatilib; p; cipue
 in vulucribo quia fm amb. in exameron et
 ysi. li. xij. ca. vi. ita sūt viuacis olfactus q;
 vltia maria cadaueia sciūt. In hjs ergo &
 in alijs opacois natūe obicōib; admira
 da est diuina sapiencia q; p; ista & talia d; similia
 dat nob; quodānō intelligere qualitē p; ista
 sensata materialia ad intellectū eoz que sūt
 supra sensū. sunt paulatī cordis mteriōra ad
 intelligenciā spūaliū pmouēda & p; h; sim
 plex ē in h; opusculo mea intēcio & finis me
 Cap. 3. vice simū de gustu.

Oustus est p; p; sensus sapoz p; ceptiu
 Ad quē gustū sensibilitē p; sciendū
 necessaria sūt illa causalia effectiua
 materialia & informatiua que & in alijs senti
 bus iam sūt dicta. Nā v; tus aialis ē causa
 efficiens causa materialis et instrumentalis in
 lingua p; a cū suis arterijs. spm aialem ad
 p; fectiōnē virtutis gustabilis p; sciens. Que q;
 de lingua scdm sue substācie op; oez ē caua
 porosa humida & insipida. Concaua quidē ē
 vt sui cōcūitate humores sitatē rei gustabilis
 resoluat in se suscipiat. porosa: vt qd esset
 grossū vel subtile de re gustanda. ad neruos
 lingue libere subintraret et vt v; tus attractiua
 ad paciendū ea plus vigeret. humida quidē
 sūt. vt cooparet ad acceptoz dissoluōnem

vt si aliq; sicca et buta foris tā lingue vel pala
 ta applicatē humiditate lique ad digestiōē
 siue qlemāq; resoluōē; facilius aptaten tue
 Erat etiā & insipida. vt ess; aiuislibet rei & sa
 poris facilius receptiua sicut aqua. que si det
 minatū sapore haberet. alterius q; litatē p; cipere
 non valeret. fit autē gustus hoc mō. Duo
 nerui in medio lingue infigunt quī postmodū
 in multos ramos in extremitatib; lateralib;
 lingue disperunt & per eos spūs animalis in
 linguā deferret. Cū ergo res gustāda subintrat
 linguā vel porā neruoz. spūs animalis exis
 ibi immutat scdm eius p; p; tates quas postea
 iudicio aie representat. gustus ergo tanto ol
 factu grossior est q; to fumus aqua subtilior
 inuenit. q; a odoratus natura ē sumosa. gust
 autē sensibilitas humectacio ē aquosa vt dic
 ostē. Dic sensus aiali p; utilis ē ad indiui
 diū d; seruacoē; Gustu ei corrupto vel ablato
 vis nutritiua deficit et sic substācia aialis
 paulatī pit. gustus autē corrupit qñ sua in
 strumēta ledunt. vel qñ corrupti humores in
 ipsis dñant et hoc fit qñ non sapōnda sen
 tit. vel quando sapōnda sub p; a qualitate
 non apphendit et hoc accidit qñ singularis
 humor in lingue substācia dñat. vbi gracia
 Si dñat colera tūba omnia sentit amara &
 si salū Fleuma sentit salsa et sic de alijs vt
 p; in febricitantib; in quib; dominū corrup
 ti humoris gustū inficit & corrupit. Immutat
 etiā qñ ledit per maliciā rei que gustat vt p;
 in aloē & i alijs nimis amaris quoz hōrēde
 gustus asperat. delectat autē gustus in dulci
 bus ppter illā q; habet cū dulcedine assimila
 tiōē. quia dulcedo que fundat sup calidū &
 humidū. q; simit ē omnib; mēbris q; dulcib;
 maxime nutriunt. dulcia ei multi sūt nutri
 menti et de facili mēbris assimilant sicut di
 cit ysaach in diet.

Cap. 3. vice simū primū de tactu.
Tactus est sensus specierū tangibiliū
 p; ceptiu. Nā virtute tactus anima
 apphendit calidū & humidū frigidū
 & siccū. molle & durū. lene & asperū. vel scdm
 Auic. tactus ē vis ordinata in neruis totius
 corpis ad apphendēdū qd tangit. Dic autē sen
 sus licet sit in omnib; p; tib; p; cipaliter tū
 viget in volis manū & in plātis q; natura
 temperata ista op; sūt racione vt sc; calida &
 frigida facili; p; sentiet. sūt autē hee ptes ca
 ue vt tangenda melius p; cipiant. & tenenda
 melius & forcius teneant. Neruose vt ibi vi
 geat sensibilitas q; omne neruosiū sensibile
 est. Temperate vt a q; libet re tēpata facilius
 gmutet. Obiectū itaq; siue sensatū tact; dici

1. H
poteſt opoſicio primariū qualitātū & quedā cō
munia ad illas. vt aſperū lene. durū molle.
Itē hoꝝ extremis ſeſus tactus ledit vt pz in
nimis calido & nimis frigido in medijs natūā
delectat vt in tepido Ad iſtū aut ſenſū pſiciē
dū epigunt iſta ſcꝝ cauſa efficiēs & hec deriu
cio eſt ſpūs aialis ad cogana tact? Itē inſtru
mentū duemēs & hoc eſt duplex Nerui de ce
rebro egrediētes ſingulis mēbris ſpūs aialē
deferentes Secundariū vero inſtrumentū ē ca
ro in qua nerui inuoluti ſūt et inſipi per quos
virtus tangibilis opa? Nā ipſis mediātibꝝ
ſpūs rei tangibilis aie iudicio deputat. Itē
terciū epigit ſcꝝ exteriorꝝ coopacio que eſt ne
ceſſaria vt res tangēdo a cogano tactus appro
pinquat. ex cuius appropinqōe ſpūs aialis
in carne et neruis exiſtes imutat & imutatus
appietatē rei tacte reſentat et ſic ſenſus iſte
in ſua actione ſit opletus vt dicit oſtā. Hoc
aut ē ppū ſenſus tact? qꝝ oēs alij ſenſus hūt
ſingulare mēbz & coganū ſue actioni ſpeciali
ter deputatū. Solus autē tactus ē generatus
in mēbris omnibꝝ exceptis pilis et crinibꝝ &
pedū ac manuū vnguibus in quibꝝ nō eſt ner
uus & per oſis neqꝝ ſenſus. Sic ſenſus pꝛ om
nibus alijs magis eſt terreſtris atqꝝ groſſ?
& ideo aſpera & dura & ceterās hūidi terreſtres
paſſiones ſenſibꝝ alijs ſimilitudinibꝝ gracia p
fectius apprehēdit. Sic ſenſus qꝝ uis alijs ſen
ſibꝝ ratione obiectꝝ videat groſſior eſſe ſup
poſito tñ alijs iudicat eſſe vtilior. quā qꝝ uis
alij ſenſus poſſint aliquoſ eſſe ſine tactu
tñ bene et oplet eſſe ſi tactu eſt ipſoſſibie vt
dicit pꝛs vnde generalior ē tactus ceteris. nū
quā pꝛ oēs corpꝝ pꝛiaulas diffūdit. nū qꝝ a
omnibꝝ alijs ſenſibꝝ coopat pꝛcipue gultū
Dij ei duo ſenſus ſcꝝ gultus & tactus ſūt ma
gis cōtūmī qꝝ ipō corde & ideo ſūt magis de eē
animalis & de ſuis ſenſatis iudicat expreſſ?
et obiectis. Omne em̄ mēbz habet vnū ner
uū vel duos quibꝝ ſenſus tactus & motus vo
lūtarius pſici? & oplet? ſicut in anathoma oſt.
inueniē. led iſtē autē iſte ſenſus tactus qꝝ qꝝ ſi
cut & ſupiores. qꝝ aut ex toto auſer? vbi ſel?
et motus volūtarius penitus amittunt vt cō
tingit in mēbris paliticis & otactis. Itē qꝝ qꝝ
mīnora ſiut qꝝ aliquod mēbrū obdormire
dicat qꝝ ſcꝝ pꝛt aliquā opilacōem vel mēbrū
oſtꝛictionē. ſpūs ſenſibilis libere tranſire per
mēbz non pꝛmittit. led iſtē eciā a mala cerebri
oſtꝛictione vt pz in epilepticis qui hora accel
ſionis eciā tactū ignis non aduertunt. Depē
eciā patit ab extꝛaſca aeris imutacōe vt in
digitis nimio frigore oſtꝛictis i quibꝝ mot?
volūtarius ipe di? vñ vnus aliū oſtꝛigere non

pōt Itē qꝝ qꝝ ex pꝛiū corpꝝ iſtione Nā mēbz
a corpꝝ pꝛiū nichil oino ſēt eciā ſi cōiſſū
fuit pꝛiū vel obuſtū. Itē mēbz eciā manēs
in corpꝝ ſi fuerit aliquo caſu motū vel putre
factū. ſenſu tāgibili omnino pꝛiuat. tanto ei
ſenſus tactus grauius patit qꝝ pꝛiū pꝛiū in
neruis ſenſibilibꝝ vulneta? Itē cū dolē ſel? ſit
rei nō cūe otingēs ex pꝛiū diſcōtinuacōe res
inferēs dolē. mēbz ro maxime ledit tactū. et
maximā inferet corpꝝ paſſionē et graue efficit
imutacōe. Nā omne ſenſatū imutacōe. ſic
in cogano ſenſitū ſi vt dicit pꝛs. Itē pluēs
imutacōes faciūt ſenſata tactus qꝝ alioꝝ ſen
ſuū. groſſior em̄ eſt et materialior ceteris ſen
ſibꝝ & ideo forat? retinet ipeſſioēs duemētis
vel incoꝛueniētis. Itē quia tactus eſt ſenſus
vniūſalis adhecēs ſingulis pꝛiū ad vniūſa
lē destructionē tactus deſtruit ſubiectū toti?
aialis. Nam ſic eſt de alijs ſpiriūbz. deſtruc
to em̄ ſenſu viſus alie virtutes aialis pꝛter
hoc non deſtrunt pꝛmo qꝝ qꝝ in ſuis actioni
bus forat? incoꝛdunt. ſed deſtructo tactu de
ſtruit omnis ſenſus. vñ pz. qꝝ ſenſus tactus
eſt ſubiectū oim̄ alioꝝ ſenſuū & fundamentū
Itē cū qꝝ uis ſenſus alij ſingulare & ppū ſenſa
tū habeat & obiectū. ſ. qꝝ ſic cadit in vno ſenſu
qꝝ nō in alio ſicut color in viſu. ſapor in gultu
qꝝ. Solus tactus ē quī oibus alijs cogais ſē
ſuū ſuas ipeſſioēs paſſiones. Eſt em̄ cōe oibꝝ
ſenſibꝝ qꝝ ppā hūt obiecta & ſenſata in quibus
non erāt niſi caſu. pꝛt quedā em̄ accidēcia.
oſtꝛigēt ſenſū pꝛiūſe em̄ qꝝ vt dicit. Aris.
Duoſi faciūt ſepe pꝛaſtā mēbz vt pz in vi
ſu quī iudicat ſtella magnā eſſe puā. pꝛt mē
nā diſtācia ſitus & gultu quī dicit amay dul
ce & econiſo. pꝛt palati iſfectionē & ſic de alijs
oſtꝛigēt cōmune igit eſt & gñale qꝝ oēs ſenſus
pꝛiūſe exiſtes a cōi ſenſu interiori tā qꝝ
linee quedā a cētro pꝛiūſe exiſtes & ſm va
rias eoz paſſiones cogana ſenſitā pſiciūt &
ſuoꝝ ſenſatoꝝ formas & ſimilitudines ad ſen
ſū cōe. ſingularitē reduūt. quo mediātē de ſin
guloꝝ pꝛiūſe & diſtꝛictis. qꝝ eoz actio
nē oꝛguit iudicant & diſcernūt. Et hec dicta
de pꝛiūſe vñ tū & ſenſuū iam ſufficiant.
Capitulū viceſimūſe vñ de hijs que ex
igunt ad perfectionē nature

Sicut ad regnū nature epigunt ſenſus
et virtutes ita ad pꝛfectionē eiusdem
epigunt neceſſario ſpūs quidā quoꝝ
bñficio & motu cōtinuo tā ſenſus qꝝ vñ tū in
aialibꝝ moderat vt ſuas pꝛiūſe actiones. Di
cit aut ſpūs. put h ſum? quedā ſubſtācia ſub
tilis & aerea vñ tū corpꝝ eciā ad ſuas p
agēdas actiōes. vñ ſicut dicit in li. ſpūs & aie

spiritus est quoddam corpus subtile vi caloris generatum et in humano corpore per venas corporis viuificans et per arterias pullabiles anhelum vitam atque pulsum animalibus administrans sensum et motum voluntarium mediatis nervis et vitalis operans in corporibus animatis hic spiritus secundum medicos sic habet generari dum per calorem agentem in sanguine fortis in epa fit ebullitio sumus quidem resoluunt qui ex venis epatis subtiliatur et deputatus in quodam subtile et spiritalem substantiam siue aeream naturam mutat. que spiritus naturalis dicitur eo quod sua potestate naturaliter sanguinem subtiliatur et leuiter sua ipsi ad singula membra impellit et agitatur et ideo iste spiritus est virtus naturalis appetitus regitimus ut dicitur. hic idem spiritus per venas quodammodo ad committitur non per collisionem et motum partium cordis adiuuante magis deputatur et in naturam subtiliorem conuertitur. et tunc spiritus vitalis a phisicis nuncupatur eo quod a corde per arterias ad totius corporis membra se diffundit. et spiritalem virtutem augmetans eius operationes rectificat et custodit. Nam quedam arteria a sinistro cordis ventriculo epies in suo ortu mox in duos diuiditur ramos quorum unus tendit ad inferiora in plurimos diuisus ramos quibus mediatis spiritus vitalis ad omnia inferiora membra viuificanda in corpore deponatur. aliter vero ramos tendens ad superiora diuiditur iterum in tres ramos quorum dexter ad dexterum brachium sinister ad sinistram equaliter se diffundit in arterijs sic diuisim de bifurcatis transiunt spiritus vitalis per totum corpus et vitale in arterijs pullum operatur medius vero ramus ad cerebrum se extendit et superiores partes viuificans vitalem spiritum in omnibus partibus committit. De vero spiritus ad ventriculos cerebri vltimam penetras ibidem plus digitur et subtiliatur et in essentiam aialis spiritus qui subtilior est ceteris transmutatur. Iste igitur spiritus animalis in anteriori ventriculo cerebri generatus particulariter diffunditur per organa sensum nichilominus per remanet in eisdem ventriculis ut sensus communis et ymaginativa virtus phisicis deinde transit ventriculum secundum ad cellulas logicas ad phisicendum intellectum. formato autem intellectu transit ad puppium siue ad cellulas membrales impressiones in alijs cellulis stans ut secum de ferens in thalamo memoie reponatur. a puppi vero in a posteriori parte capitis in puppi cerebri medulla spine dorso quae a phisicis micha dicitur penetrat ad nervos motuos ut sic motu voluntarius in omnibus partibus corporis inferioris generatur. vnde igitur idem spiritus in corpore subtiliatur et aere appetit diuisa officia in diuersis membris diuersis nominibus est vocatus. nam spiritus naturalis est in epa

te spiritus vitalis in corde. Sed spiritus differencialis putatur in capite operatur. hunc quidem spiritum non debemus credere humanam animam siue rationalem animam. Sed potius ut dicitur augustinus eiusdem vehiculum et proprium instrumentum. mediatur enim tali spiritui anima corpori iungitur. et si talis spiritus ministerio nulla anime accio perfecte in corpore exerceret. Unde istis spiritibus leuis et in suis effectibus quilibetque impeditur resoluta corporis et anime armonia rationalis spiritus in actibus suis operationibus in corpore impedit ut patet in maniacis et in freneticis et alijs in quibus versus rationis sepius non habet locum et hoc est quia predictorum spirituum humore vel vulnere leditur instrumentum. Iste igitur spiritus confortatur anima confortatur et istis debilitatur vel deficientibus ipsa anima quae ad regimen corporis deficit vel in suis actionibus minoratur. ut plane dicitur. et haec de istis spiritibus sufficiat quod ad presentem pertinet tractatum.

Capitulum vicesimum tertium de pulsibus.

Quoniam pulsus spiritus vitalis sit effectus restat ut pulsibus et eorum appetitibus aliquid dicatur. Est itaque pulsus secundum diastole et systole id est secundum dilatationem et contractionem cordis et arteriarum motus. Cum igitur cor in continuo motu exiens a centro versus ad circumferentiam in sanguinis et caloris motu ac in pulsu spiritus vitalis continue moueatur. ex tali motu versus ad extremitates dilatatur. quoniam vero reuertendo ab extremitatibus ad centrum mouetur. contrahitur cordis igitur dilatatio ad frigidum aere attrahendum et contractionem ad aere humosum expellendum sunt cum pulsus. Ad hoc autem necessarium est pulsus ut dispositio spiritualis virtus intelligatur. et eius operatio agnoscat. Sic itaque pulsus a corde incipit per arterias et ad extremitates corporis se diffundit. Unde ad consistenciam cordis et eius actionem optet. Voleat autem a medicis non in omnibus partibus corporis sed in brachialibus per arteriarum motus pulsus communit inueni quoniam in quibusdam non possunt bene discerni propter eorum a centro cordis elongationem. in quibusdam autem propter cordis regitum occultationem in quibusdam autem propter ossium contractionem. Et idcirco autem qui sapientes ad discernendum pulsus arterias brachij elegerunt. et hoc siquidem fuit facilius uti lius. honestius. facilius quia carnosae partes arteriam non occultant. vitilium quae brachiales artele cordi magis appropinquat. honestius quia nec egro nec medico aliquam remaneant generant seu ministrant. Indecens enim esset et reuerendum occultata membra corporis denudare. Discernitur autem pulsus proprie per digitorum appositionem super locum pullabilem quod fieri consuevit cum medio ceteri impressione aliter in fortis aliter in debili. quia in fortis et carnosus fortis in debili

et carnibus denudato. emissi? et leuici pssio
ne fieri solent. Ad h^o e sciens vt dicit ost.
multe sūt pulsū diuersitates q tū ad p. qā
refferu nē vel reduamē. p. pus attendit fm
dimensionis quātitatē et hec ē triplex. mag
nus qū p longum latū et p. fūdū arterie se
diffūdīt et puenit iste pulsus fortis et gros
sus ex fortitudine spūs quo dilatatur pulsus
et expulsius ex nimio calore q indiget mfrigi
dacoē et ex mollicie membri obediētis di
lataōi. dicit et puus occultus et strict? qū
ad centrum redit et hoc fit ex defectu vātis
et puitate caloris dicit et mediocritis eqūlis
et temperatus qū nec centro nec extremita
tibus est vicinus hec mediocritas ex mag
no et paruo procedit. Item considerat scdm
tempus motiū et sic dicitur velox tardus
et medius velox dicitur quia paruo tempis
interuallo sepius mouet et hoc attingit ex
forti calore et virtute. tardus quia magnū
continet temporis interuallū vel spaciū
ad sui motus complementum et hoc accidit
ex defectu virtutis et caloris minoracione
Medius inter hos laudabilis ē habendus
Tercio consideratur pulsus fm tenorem vir
tutis. et fm h^o ē fortis. debilis et medius. for
tis est quādo quadam virtute a se videtur
repellere digitum tangentis. et hoc accidit
ex fortitudine virtutis et mollice organī fa
cilis ad mouendum. debilis est quādo de
biliter digitū preatit et hoc est in leallitate
virtutis et duricia organī inobediētis. me
dius ab vtroq; temperatur. Quarto atten
ditur fm consistēciam organī et tunc dicit
durus et mollis et medius. durus est quādo
cum quadam asperitate et duricia resistere
videtur. et hoc prouenit ex valorum siccī
tate. mollis est quādo digitū cū magna sua
uūrate sentiūt itare videat ab eis penetrari
et hoc prouenit ex humiditate medius inter
hos duos est temperatus. Quinto iudicatur
fm plenum et vacuum et mediu. plenus ē
quā quadam humiditate redundare videtur
et hoc prouenit ex nimia sanguinis et spī
tus ēplecione. vacuus autem ē qū appar; in
flatus. sed tangitur quasi vacuis digitis p
foratur. medius ab hīs est temperatus. Sex
to iudicatur pulsus fm qualitatem arteria
rum. et diuiditur in calidum. frigidum et
medium. calidus est cum digitū extēmi
tates sentiunt calidam arteriarum substan
ciam et hoc prouenit ex materia intēra habi
tā scilicet ex spīritu et calore id est calido sang
uine. frigidus e contrario est intelligendus
medius vero ab hīs duobus temperatur

Septimo iudicatur ex opere quietis. et hic
diuiditur in spissum. rarum et in mediu. spī
sus est qui in sua dilataōe digitorum ex
tremitates sepe peratit et subito recedit. et
hoc accidit ex fortitudine caloris et defectu
virtutis. fortitudo enim caloris remedium q
rit refrigeracionis. de defectu vero virtutis cū
non valeat semel bis vel ter in appetendo la
borat. rarus vero e contrario et ex contraria cau
sa prouenit scilicet ex tarditate caloris et for
titudine virtutis. medius inter hos erit tē
peratus. Vñ septē pulsus sensu sunt notabi
les et ad discernendū ceteris faciliores. Alij
vero tres pulsus quorum quorundam diuiditur
in pōdus laudabile et nō laudabile. Scōs q
diuiditur in concordē et in non equalē. Et
tercius qui fm minorē passionem maio
rem vel minorē diuiditur in ordinatum ordi
natum et in non ordinatum tamen vix va
lent a pītissis medicis deprehēdi. et ideo de
eis ad presens superscedendum est. si quis
tamen eas scire vluerit in septimo libro
pantegū. Constantini capitulo tercio de q
hec exprimitur inueniet determinata suffi
cientissime omnia et expressa ibi de pulsu
capitū ante marcellino ferrino veniculoso
formidante estuante et tremente diffusius
disputatur de quibus nichil ad presens. cū
propter difficultatem. tum etiam propter
singulatiū pulsū multiplicatē. tum etiā
qā pītī opusculo nō necessariā nō vidēt. et

Capitūlū p. riiij. de varietate pulsuum
Variat aut pulsus. ppter multas. pmo
ppter sexus discrecō. nā in mascul
q validioris sūt nature et fortioris
fortior ē pulsus q in femis q sūt nature ma
gis debiles et hoc est qā natura sepe itēndo
mītur supplete in femis qd p fortiorē pulsū
semel in mascul opat. Itē variat pulsus p
oplexiō. qā si fuerit calida facit pulsū fortio
rē maiorē et velociorē. si vō frigida facit puū
debile at; tardū. si aut hūida mollē reddīt
et spissū. si siccā asper at; durū. Itē diuisifica
ppter variā corpis dispositiō. qā in macillē
tis generalitē ē pulsus fortior et viuacior q
in crassis et hoc fortitū ppter minorē arte
p mole carneā occultatō. vel ppter maiorē
caloris naturalis qui habundat in macillē
tis intencōm q quidē calor pulsū efficit for
tiorē. Itē ppter etatis diuersitatē qā pueri ha
lent velociorē pulsū ad innatū caloris frige
racionem. quā in talibus plus habundat
nam velociorem facit magnitudo caloris et
debilitas virtutis q ad attendendū frigidū
aerē semel si sufficit vt ē dictū ē. iuues vero

ppter habuiss ante in eis virtute. pulsu hnt
 forte & velocē. Venes vero educto puū tar
 dū debile & rax & hō q̄a eoz opulsiū appropin
 q̄t frigiditati vñ nō ē nece se multū attrahē
 acē frigidū causa refrigeracōis. Alie aut̄ eti
 tes hīs affines fm ea cui magis appropiant
 pulsu similiōē sūt habentes & hō tā in mascul
 q̄ in feminis. Itē ppter t̄pis imutacōez nā
 vr ppter t̄paciā frigiditatis & caliditatis
 pulsu facit forte. similit̄ & aut̄pnus. Omne
 em̄ tempamenū virtuti naturali adhibz in
 cōmentū. Estas vero q̄a calidissima ē debile
 pulsu reddidit & parū. ppter nimīā p̄ctōis di
 latacōem ppter quā euanescit virtus & debi
 litat̄. & ideo pulsus debilitati non sufficit vt
 magnus efficiat̄. hyems aut̄ q̄a frigida est
 facit pulsu tardū. hō tā multū forte. tarditas
 aut̄ puenit ex hoc q̄ non oportz multū refri
 generi. fortis aut̄ est. q̄a caloz naturalis ad
 interioza refūgit corpis. vnde virtutē & pulsu
 dfortat q̄si non excedit. Caloz vero estiuālis
 vt rāq; dissoluūt. Itē ppter diuersoz clymatū
 et regionū inhabitacōez. q̄a in calida regiōe
 habitātes vt i ethiopia pulsu hnt velocē q̄si
 estiuū. Habitātes vero in frigida pulsu hnt
 similit̄ hyemali. Inhabitātes vero sub linea
 equinorali pulsu hnt medioctē. sicut in tem
 p̄e vñali & aut̄pnali. Similit̄ aer calidus
 frigidus & sicus siue tempatus pulsu vari
 at & imutat. Itē ppter impregnacōez. Nā
 pregnātes i pulsu sūt mutabiles. quia in p̄
 cipio vsq; ad septū mensem pulsu hnt forte
 spissū & velocē. q̄a caloz fetus. calozē augmē
 tat naturalē & vires mulieris vñ ad hō tēp̄
 sūt medioctes & fetus adhuc puus vñ parū
 nutrimenti abstrahit ab eaz corpibz et iō
 est pulsus adhuc tempatus. In septio vero
 mēse. fetus maiorat̄ & ideo maior nutrime
 tū requirit vñ natura grauat̄ & p̄ oīs pulsus
 debilitat̄. Itē ppter sompnū & vigiliatū altera
 cionē q̄a tpe sompnū puus esse solet & tardū
 Sed post sompnū fit fortis & magnus quia
 tūc caloz naturalis dfortat̄. vñ hō si sompnū
 nimis plonget̄ pulsus rarefcit & debilitatur
 P̄terea hō q̄s a sompno exiret subito. na
 tura dilatat̄ & pulsus vloy spissus t̄mens
 et inordinatus subito inuenit̄. hō cū quiescit
 iterū reuertit̄ in pristinū statū. Itē ppter labo
 rē corpis exercitacōem. que si fuerit tēpata
 pulsu facit forte. magnū velocē & spissū quia
 caloz naturalis p̄ hūdi excita. Si vero exerci
 ciū exueit t̄pamenū. accidit eōtra pulsu p
 uū ducus tardus & rax. q̄a i fine laboratibz
 virtus deficit & caloz naturalis dissoluūt & pul
 sus p̄ oīs minuat̄. Itē ppter balneoꝝ assue

factione. Nā in aqua calida balneātes tem
 perate. pulsu habent forte & magnū & spissū &
 hoc ppter nature dfortacōem & ppter super
 fluitatū humidaꝝ d̄supcōem. sed in nimis
 moxantibz in aqua pulsus debilis efficit̄. re
 manet tamē sicut pri⁹ velocitas & spissitudo
 Similit̄ balneātes in aqua frigida tēpate
 pulsu hnt forte & velocē et hoc d̄figit p̄p̄t
 calozis naturalis coadunacōez & dfortacōem
 virtutis puenētis ex tempamēto ex̄t̄oꝝ
 infridacōis. hō nimia moza in tali balneo pul
 su debilitat & virtutē & hoc d̄figit in macilē
 tis plus q̄ in crassis p̄p̄t frigiditatē ad
 ex̄t̄oꝝa nimis subito. & q̄si hō obstaculo pe
 netantē. & quasi p̄cordia plus debito d̄strā
 gentē. Itē p̄p̄t cibi & potus variā d̄supcōem
 Cibus em̄ supfluus & indigestus pulsu debi
 litat. modicus vero digestusq; ac per men
 bra diffusus excitata virtute pulsu augmētat
 Similit̄ & potus modicus & digestus pulsu
 facit forte magnū & velocē. frigidus aut̄ rax
 et tardū. Itē p̄p̄t passionū aie variacōem.
 Nā ita fāt pulsu velocē forte & spissū. leticia
 medioctē. Timor similit̄ pulsu efficit̄ velocē
 inordinatū & t̄mentē similit̄ & dolor & ita de
 alijs d̄figit. Nec aut̄ dicta de aie & eius pote
 ciariū p̄p̄t̄ibz & effectibz q̄tū spectat ad hō
 opulentiā iā sufficiat. Nūc aut̄ de p̄p̄t̄ibz
 humani corporis cuius anima virtus ē & per
 fectio adiuuante dei gr̄a aliqua sūt dicenda

Incipit Liber. iij. de p̄p̄t̄ibz s̄be corp̄e

De humani itaq; corp̄is et
 parciū eius proprietatibus
 tractaturi ab elementatibz
 qualitibus et humoribus
 ex quibz constat corpus est
 primitus inchoandum.

Capitulum primum de iij. elementatibz
 Qualitatibus
Quatuor itaq; sūt elementa & elemen
 tares qualitates ex quibus d̄stituit̄
 omne animatū corpus materialiter
 p̄cipue corpus humanū qd̄ int̄ oīa elemēta
 est nobilissimū et nobilissime inter oīa d̄po
 sita. ordinatū vtputa p̄p̄t̄ aie rationalis orga
 nū ipsius opacōibz tā naturalibz q̄ volunta
 rijs deputatū. Est itaq; corpus hoīs d̄positū
 ex q̄tuor elemētis scz ex terra aqua igne & aere
 quoz qd̄libet habet p̄p̄as q̄litates. Sūt aut̄
 quatuor p̄me & p̄cipales scz caliditas. frigi
 ditas. siccitas humiditas q̄ dicit̄ p̄me. q̄a
 primo labuntur ab elementis in elemētata
 Dicit̄ etiā p̄cipales quia ab eis oēs s̄ba
 eij effectus oriunt̄. Parū q̄litatū due sūt act̄e

scilicet caliditas et frigiditas alie vero due scilicet siccitas et humiditas sunt passive vnde ab istarum que licet prevalencia et dominio dicuntur elementa actiua vel passiva. Dicuntur autem prime due principaliter actiue non quia ille tantum agat quia passive similit agunt. Nulla enim qualitas est ociosa in corpore sed hec ideo dicuntur actiue quia actiones earum alie habent induci et obseruari. Nam caliditas quoniam; humiditas quoniam; siccitas rem inducit et custodit ut potest videri in carne salua. Calor enim solis terrestris partes dissoluit et aquas et aerias et sic relaxando et remolliendo a calore inducit humiditas. Siccitas autem inducit quia calor agens in humiditate prius eam dissoluit et dissolutam consumit et sic siccitas que est lima caloris inducit et eam obseruat. Caliditas igitur est elementaris qualitas summe actiua quod per eius effectum dum tamen agat in re aliqua. Primo eius partes dissoluit quibus dissolutis res debiliore efficitur que per partem coherentiam fortiore fuit et ideo actio rei agentis minus existit. Item caliditas est omnium generabilium artifex et causa generationis totius principaliter effectiua. Est autem duplex caliditas. Caliditas solaris siue celestis generans et hec est saluatiua et generatiua. Vnde quoniam; generans tunc ex celesti calore in aere. Alia est elementaris et generatiua hanc est corruptiua et dissipatiua sicut quoniam; sit coadunatio fractorum radiorum in puncto aliam corpus percipiunt si fiat coadunatio radiorum in speculo potest incendi stygia ex reflexione radiorum et conburi. Item inferiorum ad superiora reductiua faciendo enim motum a centro ad circumferentiam dissoluit terrestria in aquosa et aquosa in aerea et illa in ignea et sic inferiora et media reducit in sua superiora. Item eorum que dure sunt compactionis est remolliatiua agendo enim in grossam substantiam equum molliat dissolueno ut patet in metallis calore liquifacis. Item dissolueno enim terrestria in aquosa remolliat. Item mollium et liquidorum est induratiua ut patet in ovo igni apposto quia liquidioribus et subtilioribus partibus resolutis terrestribus partibus remanentibus indurescit. Item densorum est subtiliatiua dum enim motum a centro ad circumferentiam habeat ut sua res in qua agit dissoluit et sue actiui ydonea reddit vnde cum rem ad simplicitatem reducere laborat per omnes subtiliat. Nam simplicitas grossae rei subtilitas est que nascitur per minoris partium compactionem ut patet in glacie que calore soluta subtiliat. Item virtute sua est depuratiua metallorum et rubiginis ipsorum consumptiua. Nam agendo in substantiam ipsius metalli illa dissoluit et si quod inuenit et facultate rubigine sepat et consumit. Si autem sicut autem oino partem violencia caloris qui

de dissoluit sed non consumit. Vnde autem perfecte depurati quous per calorem dissoluit non in suo pondere minorat. Item caliditas est accidentaliter corruptiua ut est videre quoniam calor plus dissoluit quod consumit ipsi humores putrescunt et corruptunt ut patet in cumulo frumenti aqua asperso vbi calor interclusus aquam resoluit in fumo sitate que inclusa et retenta grana remolliat et putrescit ac corruptit. Item naturaliter est grauium alleuiatiua dum enim humiditas per calorem resoluta consumit pondus minorat et sic substantia reuoluit. Appereat calore agente in humiditate fumus generat qui fumus alleuiat et depurat et in spiritu scilicet substantiam leuem et aeram mutatur et rem in qua continetur reddit leuiorem hinc est quod corpora animalium viuencium incomparabiliter sunt leuiora quam corpora mortuorum propter calorem et spiritum contentum in arteriis et in venis. Sic enim corpora animalium sunt leuiora post prauitatem quam ante propter calorem confortationem. Item accidentaliter est caliditas aggrauatiua. Agendo enim in substantiam rei subtiliores et leuiiores partes consumit et remouentibus partibus grossioribus fit compactio et per consequens aggrauatio. Per poro etiam apercio ne ex vi caloris fit spirituum euaporacio ex quorum presentia corpus leuigabitur quibus euaporatis per ipsorum absentiam aggrauat. Item caliditas est coloris rubri generatiua agens enim in materia partes terrestris resoluit in aquosas et illas in aerias et in igneas vnde ex circumsusione ignearum partium imitantium rei superficiem color igneus scilicet tubus generatur sicut est videre in rosis. Item terra dum per calorem calidi humores in corpore generantur ex eorum diffusionem per corporis superficiem color rubens generat. Item accidentaliter est discoloratiua quia per caliditatem poros appetentem exalant humores et spiritus euascent ex quorum presentia fiebat coloracio et eorum absentia color discolor generatur sicut est videre de rosa que de fumo sulphuris albescit. Item nimis intensa naturaliter est mortificatiua quia dum ultimus motus caloris agit in substantiam eam ad ultimum resoluit resolueno in fine destruit et consumit. Item accidentaliter est viuificatiua quia per caliditatem prestantem motum cordi in spiritibus fit spirituum in corpore restauracio et nutrimenti membrorum fit competens administracio et sic per consequens corpus vegetatur et viuificatur. Recollige itaque ex predictis quod caliditas est elementaris proprietatis summe actiue penetratiua summe mobilis et motiua generata ex motu radiorum subtilius multiplicatiua siue comunicatiua

Illoz in quoz substantia agit in sua speciem
 et forma. Illoz q̄ frigiditate mortua sūt q̄
 destructa viuifica t̄a et renouata vt pz in ta
 dicibz et in plantis que hyemali frigore mor
 tificata vernali calore viuificat. Inferioz ad
 superioza reductiua attractiua supfluoꝝ d̄sup
 tiua et sorbiū purgatiua. In materijs diuersis
 diuersoz p̄mo oppositoꝝ ē effectū p̄ductiua
 et ideo nūc inueni rarefactiua et remolliactiua
 liquefactiua et apiciua et eouersio nūc d̄densa
 tiua et induratiua d̄structiua et opilatua nūc
 etiā saluatiua nūc corruptiua. Est etiā virtute
 p̄a lapoz imutatiua. Nā acetosa et agestia
 ouertit in dula vt est videt̄ i fructibz et in
 viuis per nimia aut̄ intensionē et excessū dul
 cia ouertit in amara et in salia. Nā ex calore
 intenso epuētē sanguinū sanguis in colera
 ouertit et per eundē aqua per fortē epullicōez
 subtilioēs p̄tes aereas d̄sumētē terrestribz
 manentibz in salis substantiā transmittat.
 Est aut̄ caliditas crudoz et indigestoz manu
 factia et maturitatis in fructibz celerius p̄fec
 tiua vnde in regionibz calidis fructus citius
 maturat̄ q̄ in frigidis et plus dulcescunt
 et etiā formari et sp̄ez potētia in materia la
 tent̄ existendū ad actū deductiua vt patz in
 mineralibz nā per calozis actionē aurū es
 argentū et cetera metallice sp̄es de lapidibus
 eduant̄ et forma nobiliori restiunt. Per ca
 lozē etiā dissoluent̄ substantiā cinerū et depu
 rant̄ cineres in vitru ouertunt. vñ patet q̄
 calor aeris et natuz est minister quia medi
 ante caloē nobilissime sp̄es et forme tā natū
 tales q̄ artificiales de potētia ad actū produ
 cunt. Est insup caliditas ip̄essa in aere plu
 mātū passionū vt p̄ua nubū coruscationū
 fulgurū ymbriū et hūidi ḡnatiua nam vi sua
 actiua attractiua vapores varios siccos et
 humidos ad diuersa aeris in tristitia eleuat
 quibz aggregatis et d̄satis in nubes calor
 inclusus eas alterat in varias sp̄es et tr̄mit
 tat quas diuersimode tandē dissoluit et dis
 solutas nūc in sp̄em niuis vel ḡadis nūc i
 sp̄ez pluuię seu ymbris ad terras vndiqz cie
 suspergit. Est p̄tea h̄ caliditas suoz obiectoz
 a centro ad circūferētiā eleuatiua vt patz in
 elemētis in quibz d̄nat̄ scz in aere et in igne
 quū sūma distācia a centro t̄tē elongat̄.
 Hoc etiā pz i oleo qd̄ supenatat et i alijs om
 nibz in quibz naturalit̄ calor vincit. Est insup
 p̄ dispositionū siue qualitātū sui obiecti oñsi
 uū vt pz in corpe vbi d̄nat̄ calor. Nā vt dic
 est li. i. ca. xvi. Corpus si fuerit calidū erit
 caro multa pinguedo pauca calor rubus pi
 li multa nigri vel subrubri tactus calidus in

tellectus bonus homo facitibus multū mobi
 lis audax iacundus amans libidinosus et
 multū appetens et cito digerens asperus vici
 et viciandus fortis et velocis pulsus. Nec
 et multa alia p̄mit̄ est signa que calidi cor
 poris sūt indicia. Et de calore dicta sufficiant
 Caplū scdm̄ de frigiditate.

Frigiditas est elemētatis qualitatis
 quedā actiua p̄p̄tas debilioꝝ in acti
 one q̄ caliditas ipsius ei est mouel
 a circūferētia ad centrū et ideo p̄tes subiecti
 in qd̄ agit facit sibi vicinū adherere. Et id
 tardius et diuilius p̄ficit in ipso effectū suū
 Quāuis etiā naturalit̄ habeat infrigidatē
 tū accidēntalit̄ calefacit. vide mus em̄ in hye
 me q̄ ex frigiditate d̄stringētē poros corpis
 calide fumositates interioza p̄tunt et non ha
 bentes libez ep̄itū quia intus sūt retente se cō
 ulcant et calefaciūt vñ exterior frigiditas in
 tus accidēntalit̄ calefacit. Itē frigiditas ē d̄de
 satiuā quia frigiditate motū faciente ad cen
 trū pars p̄ti vicinū coheret et p̄tes em̄ p̄ti
 etiā per interpositiōez humiditatis separe a
 centro et seūctē sed d̄sata humiditate ad
 centrū d̄stringunt. Itē quū reducēdo partes
 ad centrū sit naturalit̄ d̄iunctiua tū accidēnta
 lit̄ est dissolutiua et p̄ciū d̄iunctiua sicut ē vi
 dere in cerebro frigiditate aliq̄ d̄presso vi cō
 pressionis humiditas in eo retenta exprimit̄
 dilabit̄ et per diuersa cerebri emūctoria di
 spertit vt pz in paciētibz ca t̄erū ex causa
 frigida. Itē naturalit̄ ingrossatiua quia dū
 per actionē frigiditatis p̄tes partibz vicini
 us coadherēt totū grossius efficit. p̄tētera
 p̄tes ignee p̄ frigiditate d̄primētē d̄sant̄
 in aereas aere in aqueas et aquee in terref
 tres et sic tota grossioꝝ efficit. Est tū frigid
 itas accidēntalit̄ subtiliatiua quia qñ per frī
 giditate d̄stringētē multa sit humiditatis
 o p̄esse eductio q̄ humiditas d̄tēta in poris
 substantiā ingrossabat. ex hoc q̄ humidi
 tatis sit eductio cōsequit̄ accidēntalit̄ substā
 tie subtiliatio sicut pz in pelle lota et expressa
 Itē quū ex d̄seruatiōe parciū et ex virtute
 d̄primētē facta euacuatione spiritūū sit frī
 giditas naturalit̄ grauatia et accidēntalit̄ tū le
 nigat quia facta eductione humiditatis q̄
 grauatat totius substācie sit alleuatio. Itē
 frigiditas tempata est vite rei d̄seruatiua q̄a
 dū per frigiditate humiditas d̄densa calidi
 tatis intencio retardat vñ sicut paulatī hu
 miditas per poros resoluit ita resoluta pau
 lasi d̄sumit et sic ne calor dissoluat substāciā
 rei impedit et res ne feteat frigiditatis b̄nifi
 cio custodit vñ in locis frigidis et antrois

ad auem paulatim sine fetore frigiditate resili-
tente olumū Claudium: eia pōi frigiditate
ostigente vñ vapore putridi ne exalāt exte-
ri? ad iteriora respūnt: frigiditas tñ accide-
talit corrupta est & destructiua. Nam dū di-
gestio ex frigiditate in stomacho ipēdit: tūc
ipēdita caloris naturalis actiōe debita corrup-
ti humores generant a quibz sequit corpis
corruptio dū corrupti humores corpi incorpo-
rant. Et hoc est videre in vulneribz quibus
frigida nimis appōita poros restāgūt vñ ce-
centes fumositates interius carnē ē molliunt
& eam corrodetes vel corrupentes putrefa aut
Itē naturalit est discoloratiō sicut videmus
quia in yeme caloz corpis vel cordis fugiens
suū cōtariū humore et spm ad interiora seā
reducit: sic exteriōe cutis supficiē calore de-
paupertatā discoloratā facit vt pz in labijs et
in genis. vñ tamē accidētalit est coloratiua
quia per frigiditatē fit poroz ostrectio & spi-
rituū ac humoz retencio qz presētia fit sup-
ficialit cutis coloratio. Itē frigiditas nimis
intēsa est naturalit mortificatiō quia dū per
eā nimia fit ostrectio in corde spūs deficiunt
omnino: sic corde mortificatiō a quo pcedit
alioz viuificatiō sequit & illoz necessaria mor-
tificatiō. Et frigiditate eia nimis dñante ca-
lor debilis extāgūt & sic vitalis spūs nō hñs
fomentū suffocāt. Accidētalit tamē est frigiditas
viuificatiō sicut est videre in aubus qui
bulbā que ex arboribz pccant: que vice fruc-
tuū tanq̄ quebā tuberositates ex arborē nascū-
tur: sed q̄dū sūt in arborē nullatenus viuifi-
cant. Et hoc accidit sicut dicit cōmentator sup
libz vegetabiliū p̄t porositatē ligni & fumo-
sitate a cortice exalantē: sed q̄d ille tuberosita-
tes tuptis tenaculis in aquā cādūt: frigidita-
te poros exteriōs ostigente: fumositates ite-
rius retinent: que calore ab inuicē depuā-
ac subtiliant: eia dū interi? detinēt: in spm
duertunt ex cuius multiplicatiōe & diffusiōe
per singulas ptes ille tuberositates viuifican-
et postea in q̄dam auiū spēm tñsformant q̄
quidē ab alijs aubus in natura & oplexione
multū sūt diuerse. Parū em hñt de carne et
minus de sanguine & ideo ad esū nō sūt apte
vt dicit idē cōmentator materiā tñ diuine lau-
dis cōsideratiō admittit. Illos ei spūalit
respēctat q̄s ab lignū crucis diuinus spūs i
aqua baptismatis generat in quibz carnis &
sanguinis desideria non habundāt qui viuifi-
cati spū volāt ad celestia totis viribz de fide-
sūt & aspirāt: sed de hoc alias. Itē frigiditas
mater est albedinis & palloris: sicut caliditas
mater est nigredinis et ruboris. Vnde in cali-

dis regionibz nascunt nigri homines & fuscū
sicut apud mauros: in frigidis vero nascunt
albi: sicut apud sciauos vt dicit Arist. in li. de
ce. & mū. & assignat racionē q̄a ex dñio frigi-
ditatis in frigid regionibz matrices mulierū
ad talē fetū disponunt: vnde pcreant albos
filios secundū autē & longos ac flauos & mol-
les & lapos crines habentes. Cōtrario autē ē
in calidis regionibz vbi parit filios nigros
crispos & paucos crines habentes vt aparz
in ethiopiis. Est igit frigiditas i suo dominio
in subposito suo manifestatiō. Nā in illis cor-
poribz vbi dñat est calor albus: capillū mollis
et lopus: intellectus durus & obliuiosus: appe-
titus paruus et sompnū multus: icellus gūis
et tardus vt dicit ost. li. i. ca. x. vij. Nec autē
non simpliciter sūt intelligenda semp in omni
frigido in esse necessitatio sed in opacōe ad ca-
liditatis dñantis oplexiōe. In opacōe re-
gionis calide ad frigidā regionē talia auctores
retulerūt & in suis scriptis posteris reliquerūt.
Nec autē de proprietatibus frigiditates dicta
sufficiant ad presens: quia alie patēt per op-
positū corz que dicta sūt superius de calore.

Capitulum tertium de siccitate.

Siccitas est quedā elemētatis p̄prietatis
passiua qualitas: quā nūc calidi-
tas nūc frigiditas introducit: plus
tamen se habet ab calore q̄ ad frigiditatem cū
siccitas sit lima caloris. Dicitur autē siccitas
quasi sine succo id est humore q̄a humor
et siccitas opponunt cuius effectus principa-
lis est desiccitate sicut humiditatis humectare
secundarios autē effectus habet multos sicut
est inspissare: exasperare motū retardare con-
sumere: destruere: mortificare. Proprietates
itaq; illa que habet desiccitate principaliter
partes humidās a circūferētia ad centrū re-
trahit: & ne interterminalit fluxibilitate sue sub-
stantie res humida se diffundat quasi obicē
se opponit. Hoc videmus quia in lictoribus
maris arene siccitas tñmū ponit mari & vbi
dominatur terre naturalis siccitas: fluxibiles
maris impetus vltariū procedere non pmit-
tit sicut exp̄sse dicit Greg. sup Job. xxx. viij.
Quis posuit mari terminū q̄c. Dicit etiam
idem Hieronimus ieremie quinto ibi posuit
arenam terminum mari q̄c. Idem enim ex-
pressius ponit philosophus. Siccitas igitur
que non perfecte terminatur in proprio cen-
tro est qualitatis humorese male in se termi-
nabilis terminatiua et sue interterminali-
tatis finis immobilis prout patet ad sensū
sue fluxibilitatis reprobatiua et in parte
vel totaliter in extrematibus consumptiua.

Est itaq; siccitas humiditati contraria tam in effectu q; in natura. Accidentalit tñ pot esse aliquñ humectacōis ductiua. nā cū sit lima caloris excitat et interdit caloris motū siue ac tū q; excitatus dissoluit actualē vñ pōtēcionale quā inuenit humiditatē q; quidē dissoluta et diffusa p mēbra hūiditatē elicit seu humore. Siccitas etiā qñ dñatur quia habet motū ad centū mēbra coarctat et ostēgit et sic per ostētiōē educit hūiditas q; pus fuit p corpus diffusa. Unde videt corpus humectari qd prius siccum fuit. Sic etiā videm⁹ q; in mōtū siccis herbas spēaliter humiditas pcreari sicut est herba q; dicit q̄sula. ā balacia. ymicalaia cē. Nec hoc ē mirū. nam siccitas q; naturalit nūc dicit obseruari montē in sua siccitate et hoc p suū simile sc; p siccū vi actia ad sui nutrimentū attrahit eē siccū humidū vero abhorret et fugiēs tāq; suū cōtrariū de se repellit vsq; ad radices herbarū que in superficie montis tanquam superflue ab interiori mōtis substācia sunt reiecte. Vñ humore sic reiectū radices attrahūt et inde nutriūt. herbe hūide et crasse fuit. Eadē videt esse rāō cōmētatoris sup lib; methero; vbi dicit q; fōtes et fluua nascūt de mōtib; quia cū sint mōtes caueuosi et spōgiosi et plurimū etiā cōtineant calidi sit a mōtibus magna attractō et rāōe vacui et etiā rāōe calidi aeris iūclūsi. Qd igit attrahit siccū mōti in siccitate sibi incorporat. Qd vero dissimile est vtpote in hūiditate repellere et aggregare in vnū locū qd tandē expellit et fomas p capita fontū ad flumina p hūiditā cōtineat de riuat. Siccitas igit est attractiua sibi necessario et sibi quāde similitū ē incorporatiua sup fluorum vero aut dissimiliū sibi expulsiua. Itē siccitas ē naturalit attenuatiua qā siccitas dū cōsumit hūiditatē quā iūctū iūctō qua cōsupra sequit extenuacō. Itē siccitas ē substācie induatiua cōsumēdo hūiditatē i materia efficit ipsa; dūā sicut in luto ē videre quia siccitū dūā sit. Itē siccitate agere i tē subtilē vt in aerē substāciā siue aqueā subtili efficit et rariōē sicut videmus q; flāte borea aer de siccitate et rarscit et subtiliat. Itē accidentalit pōt esse remollitiua. qñ enī siccitas cōsumit hūiditatē q; p cū est cōglutinacō sequit p cōsequēs p cū se pacō et mollificacō sicut ē videre in ligno vāstissimo cū hūiditate p siccitate cōsupra sit molle reddi et in puluere molle tactū cedente redigit. Itē naturalit ē asperatiua nā agens in subiectū hūiditā quā inuenit cōsumit in superficie et quā nō potest cōsumere induat et ita inducit

q; dā i superficie eq̄litas ex vacuitate depressa et duricie eleuata ex qua sit asperitas que nichil aliud ē q; ineq̄litas fm durū corpus. Accidentalit tñ qñ; lenificat. sicut qñ ex siccitate acutē calor qui suo accēte dissoluit humores qui dissoluti et per aliā artēā distillantē eam leniūt et humectāt. Itē siccitas ē motus tardatiua. nā per dominū siccitatis nimie ptes aerē et aquose i tē restēs inspissāt et sic substācia grossiorē effecta et grauiorē tardiorē ē ad motū. Per nimia enī siccitate spūs epimaniū qñ multitudie corpus mouebat veloci⁹. Unde eorū facta diminuōe p siccitate mouet difficili⁹ tñ ē siccitas aliquñ accidentalit mot⁹ adiuuatiua. qā siccitas facies motū ad cētū equalit ducit circūfere ptes ad mediū et sit p cū circū flexio equalit et rotūdacō. Unde qā rotūdacō uō hab; angulos i qbus possit impedi w lubilitate sua mobilis reddi. p tēta siccitas cōsumendo humiditas supfluitates spūs subtiliat et depurat et velociōes reddit eos nā a supfluitate depurati quibus corpus g uabat ad motū habilitat corpus ipsū. Itē naturalit est cōsumptiua et per hoc q; cōsumit humores corpus euacuat et a suo nutrimento depauperat et necessario i amē. Itē naturalit ē destructiua quia dū hūiditate substāciāle q; materialit subnutrit et ptes reopulat et pīt destruit et cōsumit. Causa ē q̄litas res aimata l in aīata destruit et dissoluit. Itē aīata corpa spālīt destruit quia spūs naturales q; cōstant ex fumo hūido dissoluit qñ illam hūmiditātē cōsumit. Unde deficiēt materia et spū corpus necessario mortificat. Unde pessima ē qualitas mortificatiua dū excedit. viuificat tñ accidentalit. nā humores qñ; reuocantē ad spūalia et meatus spūs opilates pati sūt sup inducere suffocacō; siccitas autē supueniēs vñ medicina sicca agēs i illos humores cōsumit eos et spūū vias apit. vñ vñ qñ pus mortue seq ē viuificacō. Quāuis igit siccitas sit necessaria i oī corpe elementato ad supfluitatis hūide cōsupcō; et ipsius hūmiditatis coarctacō; insup ad ipsius caloris remissū excitacō; mortificatiua tñ eq̄litas et pessima qñ debita excedit in corporib; appōcō; Nam pessimas infirmitates solet in corporib; inducere ac no diuas vt pti sum et ethiam et huiusmodi quib; vix pōt medicīne bñficiū subueniri. insup per nutrimental hūoris cōsupcionē corpa exccat et excitat artēs superficie cōtrahit et corrugat. senū accellerat. corpa supflualit discolorat et defecimat. sicut immo demā prouocat artētiās exasperat et vā

in ybidit & rariat. caput a capillis spoliat & de aluat. articulos manuum & pedes detrahit & in circuitu ut e videt in leprosis. hec dicta de siccitatis effectibus nunc sufficiant.

Capitulum quartum de humiditate

Humiditas e elementaris passiva qualitas actiua & qualitatis ipsiombus obediens & subditas actiombus caliditatis & frigiditatis susceptiva. Est aut humiditas omni corpori & precipue aiaorum nutritiva. augmētātia. & seruatiua. de pbitoy in corpore est a uatiua. nā humore & calore oia generantur ut dicit phis et generata nutriuntur ut e videt in radicibus & semib. nam gnu terre omisū pmo optz pfi di humiditate aqa et aerea & p mclū aloce naturalē rariari & dilari et tandē actioe calois humiditas soluta grossiore sui pte ter restit. & terre infert. tūsmittit quā qdē terra in suis recipit visceribus et calore inclusō coagulat & in radicis substantiā p mxtio; hūdi et siccū uertit. humiditas aut illa radical detelicta & in radice sic pcreata humore quē inueit in terra sibi simile mōe similitudis & in via attractia mclūsi caloris sibi attrahit & attractū qū sibi sufficit in sui nutrimentū cōuertit. qd aut sibi non ē necessariū p calōē illā humiditātē dissolūtē & subtiliantē ipsaz sup. tūsmittit et pmo in subam gemis de inde in subam stipicis vltio in subam floris fructū & frondis sic tūsmittit coagulat & cōuertit. qā igit humiditas omni illoz q̄ vegetatē nutrimentū ē & materia manifestū ē q̄ omniū vegetabilū ē nutritiua & p sui diffusionē & incorpōē; in latū & in longū in altū et in spissū augmentatiua. Itē humiditas de pbitoy in corpibus vegetabilibus & aiais ē estauatiua nam p calōē agentē cōtinue itūseus & extūsecō corpa cōsumū & cito pēt nisi p restauatiō; humidū ē parent. & ideo nēcāria sūt cōtinua humiditatis attractō ut cōtinua siccū de pbitū repacō. et p cōsequē sibi restauatiō vel cōseruatiō. Est ptea humiditas inferior cōseruatiua. nā ex aggrācōe radiorū cōtinua in aere et in terra tāta siccū caloris generatiō & siccitatis ductio q̄ aer inflāmarē & terre supficiēs oburēt mī pūis caloris actiua p aeris et aq̄ humiditātē actiōm eius resistentē. pporōe debita ad tempōē reducēt. et ideo ut dicit macrob. **D**ioscoridius de fontibus caloris fontē totius hūoris ut p hūoris pscnā caloi opōnata eius violēcia repmēt. et sic mundi machina in esse debito cōseruaret. alioqn a calore nimio subito solūtur. Itē humiditas ē pūū terre cōiunctiua. Tante em siccitatis ē terra q̄ nisi humiditate aq̄ humectaret qlibet

ei? abptiua alia dissoluet. & ideo fecit natura spōgiosos montes et terra cūnosam in multis locis & profam et sic fieri et mōe va cui aeris & aq̄ fortis attractō adiuuātē siccitatis mitigatiōe & pūū terre sepabiliū ymōe. Unde qd facit sanguis cūtes p venas in corpore idē facit humiditas in venis terre. Rigit em tē siccitātē & eā dispōit & abiliat ad se cūditatē. Habz aut humiditas q̄sdā appetites & effectū pmas & naturales. q̄sdā vō sēdaias & q̄amō casuales sicut & alie qlitates. Est em humiditas naturalit labil & fluxibil male in semib. h. tū sicut emio alio ut dicit phis. **A** cetero em ad cōseruatiōē mōtia vñ & se diffundēdo subiectū suū totalitē defluēdo dissolueret si aliud ei non obstitēt qd eius fluxibilitatē p reductionē pūū ad centū terminaret. Unde videmus fluctus maris hāere siccitātē in maris litoribus a suo cōfluxu p se et in se q̄amō dēuocari. Item naturalit mollitiā ē. ptes em materie duras & compactas p sui subtractionē & diffusionē elapaz & rariat & emollit. Est tū diuatiua accidentalit sicut videmus in gibbis & etiā apostematibus q̄busdā ni quibus cōflunt hūores frigidi et ex frigiditate ptes humidas ad centū repaciēt & cōdensante indurant et in scitrosim id ē dūctiā sepius cōuertant. Item de cā cōgit ex nimio calore ptes liquiores cōsumente quibus cōsumptis ptes grossiores cōpingunt pter et indurant. Item naturalit ē mundificatiua. nam sua emolliōe et pūū p q̄s diffūdi ab inuicē lapacōe ptes sordidas diuidit et diuisas lubrificatiōe remouet et abstergit ut patet maxime in ipsa aq̄ q̄ substantia alit humectat & maxie sordidū purgatiua et hec maxie si subali humiditate caliditas coope. ut p; in tritico et siccū in radice brione et etiā i lapone & in medulla sate & in cōsimilibz q̄ oia sordes faciei & totius corpis mūdificāt & depūat. Itē qā de se motū hz a cetero sūe medio ad extrema cū ille motus ex se nō sit fortis multū. h. respectu caloris sic obtusus ē siq̄de sui in latū pncipalitē diffusiua. in altū vero sū calore nō ē multū q̄tū ē de se extētia h. q̄n; calōe i ipa dūat & in ipa obediētē materia hūda opat tūc int oē; pte h. maxie i altū & i lōgū vi calois sursū eleuātē & vñ ad extēmitates diffūdit erigi. & pte la. cōpō i quibus pūū a calōe & hūore tēpat. naturalit & gna lit sūt alcōra & lōgiora & etiā gēliora q̄ illa in q̄bo exsūt humiditate multa & dñante calore pūo remissius op ante causa contraria inueniēt et ideo homines calidi vt colerici obediētē humore substantiā caloris actione

sūt alijs sc; fleumaticis longiores & in oib; extrematib; corpis alijs p̄tib; & circūstācijs d̄uertētib; hinc inde equalit̄ in ḡlitate et longitudine ap̄ciōes. vbi aut̄ ē calor multus & humōe multus non t̄n̄ actioni ignee v̄tutis sup̄fluus aut̄ diminutus sed d̄gruus & om̄elūat̄is. corpa in oī d̄uisione sūt m̄gna longa & lata. Alta em̄ sūt p̄pter calozē subtiliōes p̄tes humiditatis ad sūmitatē d̄ferentē. Lata em̄ sūt & spissa p̄t̄ virtutē calozis p̄tes gr̄oſiores humiditatis ad singulas p̄tes in f̄ciōes s̄m sui ep̄igenciā v̄ndiq; diffundentē et partē p̄ti sc̄dm d̄gruenciā nature v̄ndiq; adunantē. Itē humiditas ē naturalit̄ lenificatiua. nā sui circūfusiōne in extrema rei. oēs partes vacuas replendo ad equalitatē pducit & sic rei sup̄ficiē oplacēdo. adēquādo eā lenē facit. accidē n̄alit̄ t̄n̄ q̄nq; exasperat sc̄lz q̄n aliquo casu siml̄ calidi & frigidī. humōes ad aerē locū d̄fluūt & d̄uertēt. Calidi. quidē in cōi. sup̄ficiē rei eleuāt. frigidī quoq; dep̄t̄ mūt & sic ex d̄trarijs humōib; d̄trarietas & inequalitas cū a sp̄eritate quadā corpis in sup̄ficiē generat̄. Itē humiditas si fuerit sc̄dm nature ep̄igenciā in corpe om̄elūata. om̄iū actōnū aīe & corpis ē d̄biuuatiua. Nā ex hūo rib; sp̄ūs regitiuū corpis generat̄ & in esse cōseruant̄. Spirituū q̄z virtutes suos effectus in singulis organis corpis sensitīuis & motūis per humōz ministeriū opant̄ vt pat; in virtute visīua que mediātē humōze cristalli no. v̄isū in oculo opat̄. Similit̄ virtus gustatiua nunq̄ s̄i humōze salīali int̄ sapores discernere arbitrat̄ & sic de alijs. Nā humiditate substāciali d̄structa in corpe l̄ corrup̄ta tota animi actio p̄ter erit ip̄dita. Si em̄ fuerit in toto corpe vel in aliqua p̄te corporis sup̄fluitas humida habundās q̄ non possit regi a natura p̄cipiū ē & materia putrefactiōis et generat̄ in corpe grauissimas passiones. vt p; in apoplexiā in q̄ sup̄flua humiditas sic occupat oēs ventriculos cerebrū q̄ nō permittit per neruos sensibiles sp̄m aīalem ad sensificandū corpus & mouēdū d̄fectēs aīam in corpe suas pagere actiones. ymmo aufert corpi subito sensū atq; motū & tandē inducit suffocacōē; atq; mortē sicut Gal. in om̄ēto sup̄ aphorismos ep̄ponēs verbū ypo. Soluere apoplexiā fortē impossibile. debile v̄tō non facile t̄c. fleumatica ei humiditas occupās totā cerebri regionē. opilat meatus neruoz v̄n̄ non p̄t duci sp̄ūs aīalis ad inferiora s̄m o intercludit̄ anhelitus & vita siml̄. Nec aut̄ humiditas p̄ccat. q̄n; in quātitate q̄nq; in qualitate et hoc aliq̄n a causa int̄cā

feca. q̄nq; a causa extr̄feca & causa int̄feca sicut a mala d̄ploē. q̄n̄ nociua humiditas t̄ dicit̄ in mēbris et non p̄t a calore naturali dissolui et d̄sumi nec a sua malicia immutari. Talis itaq; humiditas in diuersis locis corporis. diuersas inducit infirmitates vt p; in epl̄ia q̄n̄ p̄cedit ex vicio capitis et in ydro p̄si q̄n̄ ex mala d̄plexiōe generat̄ ep̄atis. Itē a causa extr̄feca sicut a rebo q̄ sic a Jo. & Gal vocant̄ res nō naturales quales sūt aer. cibo potus sompnus vigilia. manicio et repleciō exercitiū atq; quies. Nec em̄ omni a si fuerit assūpta s̄m ep̄igenciā nature humiditatis substācialē generat̄ ac d̄seruat̄ & p̄ditā repant et restauat̄. Si v̄tō a d̄trario mō sup̄ta fuerit. d̄trariū effectū h̄nt. Nā humiditatis immutalē generat̄ et augmētāt aut̄ naturalem corrūpunt alterāt & immutat̄ vt p; Nā vt dicit Gal. in aphoz. ypo. per. iij. sup̄ locū illū. Inmutacōes t̄pōz maxime generat̄ morbos t̄c. T̄pa inquit anni non sūt causa morbi. s; mutacōes d̄plexionū ip̄si d̄t̄pis q̄n̄. s; d̄plexio aeris que debet d̄gruere t̄pi. in oppositā cōmittat̄ sicut q̄n̄ d̄plexio veris que debet cōcalida & humida efficiē sicut in autūpno frīgida & sicca & ecōuerso & sic de alijs. Nā si fuerit aer vernalis generalit̄ frigidus & ficcus et p̄cesserit aer in hyeme quasi vernalis. s; calidus & humidus necesse ē in v̄tō multos egrotatē & etiā mulierēs pitūās occasiōe facili abortire. Et hoc ē r̄acio Gal. q̄ assignat quia ex humiditate & caliditate hyemis p̄cedentis multa fiebat humiditatis in corpib; generacio & fleumaticis coadunacio. Aer v̄tō in inicio veris si fuerit frigidus & ficcus claudit poros. & nō sinit humos exalare. v̄nde v̄tō calore dissoluit̄ humiditatis stā sup̄flua in hyeme ḡn̄atā & cū calor sit debilis & nō possit eā p̄fecte digerere. nec ex toto d̄sumē. t̄n̄ mittit eā sic idigestā nūc ad sup̄iora mēbra et nūc ad inferiora vbi coadunata sit causa diuersarū passionū. vt si ascēderit ad caput p̄t esse causa reumat̄is & catarti. Si v̄tō ab ītestina & fuerit fleuma salū m̄ d̄ificiō itel̄tina d̄ducit d̄ff̄teritā & sic de alijs. Illa eadē p̄t esse r̄acio abortus in mulierib; q̄a humiditas illa d̄fluens ad matricē. grauāt eā & v̄tō molliendo ē t̄n̄acula fetus ac relaxādo. ē causa aborti. Aliā aut̄ r̄oz; ibi assignat auct̄ et sic de alijs passionib; aeris & t̄pis est intelligendū q̄ mutat̄ humiditatis qualitatē vel calozē. in moderate nimis dissolueno vel nimis d̄sumēdo siue calore remisso sup̄fluitates eius nō euacuādo et sic intelligendū ē de aere nimis frigido poros claudēt̄ humores

plus debito stringente Sed de aere frigidō
ad presens hec dicta sufficiant.

Capitulum quintū de cibo et potu.

De cibo vero et potu per debito
nutrimenti cibi scilicet et potus subtrahit
onem humiditatis subtrahit et calor in
ducta siccitate inchoat effectus non inueniens
in quod agat ad substantialem humiditatem se
duerit in qua agendo ipsam nimis attenuat
vel consumit et eouerso. Si cibis vel potus fue
rit immoderatus humiditas nimis intendit et
calor naturalis debilitatur quia non sufficit ad
digerendum facit tamen calor quod potest. Nam aliquod
resoluit ex illo superfluo cibo super illud resolu
tum cum sit humiditas grossa et indigesta perit ce
rebri et paciens eius mitigas seu tumores gunt
eas ledit et aliquam emigraneam vel aliam capitis
passionem pessimam excitat et inducit Aliquam etiam
radices nervorum sensibilium illa humiditas ma
liciosa tangit et suo acume siue furiositate ad
intima ipsorum nervorum penetras spiritum aialem ibi
epistente impedit atque ledit unde et substantiam et
iaculis versus perturbat et linguam raris intercepte
titubando detrahit et putat ut per in ebrijs. Ho
tum etiam voluntarium sepius retardat vel pen
tus destruit ut per in tremulis et in palitias
nec mirum Nam visus corporis regitua que sita est
in nervis et in musculis a natura nervum siue
membri quodlibet sic depressu regere et erigere sara
git et intendit. huiusmodi ille acutus fumus et re
sistens virtute naturalis vincere appetens membra
deorsum deprimunt intus et extendit. Unde ex isto du
plici motu otario scilicet uno eleuante et alio dep
meme membro tremore sepius gnat et tandem
victa totaliter virtute regitua mors vel palis
in talibus gnat Et ideo optimus consilius est sapi
entis qui dicit Ne te effundas inquit super oes et
tamquam in multis elcis infirmitas grauis etc.
Ideo itaque malum gnat in corpore sompnio imode
ratus Nam in sompno remittunt virtutes et actio
nes naturales interius aiales intendunt unde
clausis poris foris calorem intus se us oportet
tus multos humores attrahit quos quidem nec di
gere potest nec assumere et tunc perualere tanta
superfluitate quod non potest natura regere sequit
necessario mors et suffocatio fiat et videtur septi
us in dormientibus post acceptam medicinam et etiam
in minutis In vigilantiis autem nimis cauam a co
traria opera in quibus et nimia sit humor et spi
rituum consuptio unde mors iterum omnia Item
eadem ratio suffocatiois est in nimis repletis et
eadem ratio defectiois est in ieiunantibus super vires
et nimium ianitis Ideo quia nimis se excitat per ni
miam caloris intendit humores nimis assumere
se destruit et consumit. In nimis vero quiete

tibus causa est otaria quia in ipsis magna est
et imoderata humiditatis attractio et nulla
superfluitatis euaporatio nec spirituum subtilitas
Et ideo necessario humiditas superflua dispo
nit ad putrefactionem et corruptionem. Istis et alijs
multis modis infinitis qualitates elementares
in suis naturalibus effectibus impedunt fiat per
in rationibus supradictis quas de vobis ostendit in
pantegni et Galenico in commento Amphoz. pro et
Empedocle succincte copulauimus unde de hijs sup
sedeamus et ideo ad describendas appetates
humorum que ex hijs qualitatibus opponunt ma
nus apponamus ex quibus ostendit omne cor
pus quod spiritus sensibilis et rationalis aialem.

Capitulum sextum de humoribus et eorum gene
tatione effectu et operatione.

Et igitur humor quedam substantia ac
tualiter liquida ex coniunctione elementarium
qualitatum per diuersionem aialem cor
poris generata et apta membra nutrire et eorum acti
ones oportere naturaliter vel accidentaliter impe
dire. Nam humor est corpus sensibilium materiale
principium et primum ac precipuum ratione nutrimenti
in suis pagendis actionibus iuuamentum. Sunt
autem humores ut dicit aristoteles quatuor elementorum filij
eorum ex eorum originaliter constitutionem qualitatem Sunt
autem quatuor humores scilicet sanguis. fleuma. colem
et melancholia. qui quidem respartum membrorum diuina
simplices quibus elementorum quod sunt filij oppo
siti iuenia. Unde quatuor humores in quantitate et quali
tate equalitate oportet ne debita obseruantes oia
corpora sanguine. hincia piciunt ac custodiunt in de
bita consistencia sanitatis sicut eouerso ex eorum in
equalitate siue infectioe infirmitate gnan et indu
cit fuerunt autem hijs necessarii ad corporis constitu
tionem. ad ipsi regnum et seruacionem. ad otinue de p
bitum in corpore restauracionem sicut dicit Galenus super a
phoz. Corpore enim subiacet fluxum ut per in sudo
ribus et in sputis et huiusmodi alteracionibus de frigiditate
et caliditate et eouerso et corrupcio quod ex fluxu
itate nimia sequitur et ex alteracione diuturna ut ee
go quod superfluum est in corpore diuina et de perditum repe
et mala alteracio in bonam transmutetur et per omnes cor
ruptionem aliquantulum obuiet necessaria fuit quatuor humorum
picienda ut corpus aiale in vigore ipsi mediocri
bus icoluma seruet. Morum autem humorum gene
tationem sic habet fieri recepto cum cibo in loco deco
ctiois primo scilicet in stomacho subtilior eius pars
et liquidior que a phicis pthinaia watur
per quasdam venas ad epaem trahitur et ibi per
caloris naturalis actionem in quatuor humores
transmutatur quorum generacio simpliciter in
epate fit et incipit. Sed non similiter finitur
Primo enim caloris actio quod frigidum est et
humidum in naturam fleumatis conuertit et

Secundo quod calidum et humidum est in natura sanguinis transiit quod vero calidum et siccum naturam colere destruit. Sed quod frigidum et siccum in substantia multum se opponit. Talis igitur est processus. Primo siquidem generat fleuma tanquam humor semicordis. Secundo sanguis cuius decoctio temperamenti excedit. Ultimo autem melancholia quod si per terrestriorem et aliorum ferre in esse procedit. Vnde talis est ordo ut dicit Avicenna quod elementorum recta et reciproca est generatio quia de aere fit ignis et e converso humorum autem generatio quodammodo est recta sed non reciproca. de fleumate enim per decoctionem fit sanguis sed non e converso. Similiter de sanguine fit coela per calorem intensum siccantem humorem et subtiliantem. si non e converso. Similiter modo per adustionem ex coela fit melancholia et non e converso. Sic enim accidit in generatione humorum sicut accidit in generatione vini ex musto ut dicitur ostendit. Nam feruente musto generat quodammodo spuma superflua petens et quodammodo substantia terrea ad fundum descendens et alia est aquosa sicut cum augmentum vini in substantia est magis debile et minus calidum. et quanto magis antiquat tanto magis fit calidum propter humidum aquositate resoluendum. et quanto est vini puritas. tanto coctio est completa. sic in humoribus est per leuitatem suam superiora petens sicut coela. alia velud ferre deorsum tendens sicut melancholia. alia vero in cruditate manens sicut fleuma. quarta vero est sanguis in sua puritate permanens. a ceteris humoribus depurata. Nullus tamen sanguis est ita purus qui alijs humoribus sit permixtus. vnde eorum admixtionem species variat et colorem. Nam per admixtionem colore apparerit a melancholia niger. a fleumate aquosus et spumulosus.

Capitulum septimum de sanguine.

Sanguis ut dicitur philosopho a greco nomen superfluit. eo quod sustentat. vigeat et vniat id est vitam conferat. Nam sanctum dicitur mater est. Dicitur autem sanguis dum est in corpore effusus vero dicitur cruor. eo quod effusus circulo corruat. alij autem vocant sanguinem quasi suauem. eo quod gustu et tactu sit suauis. Non est sanguis purus et integer nisi in iuuenibus. nam dicitur phlegma sanguinem minus per etatem. vnde in senibus tremor est ex defectu. Drope autem sanguis a possessio est. Unde genus lacertarum in luctu mulieribus mos est. vnde etiam purpuree vestes et purpuree flores ponuntur super mortuos. aiositate mortui dum est in suo sanguine representantes. Quasi quod philosopho li. p. ca. ij. Sanguis autem sicut dicitur in quatuor humoribus laudabilior et nature amabilior est propter eius equalem et perfectam coctionem quam efficit calor temperatus ex materia pura et aerea ad corporis nutrimentum. Est vero sanguis sicut eundem

est. alius naturalis alius innaturalis. Naturalis autem alius est contentus in arterijs. alius est in venis. Qui vero est in arterijs. calidior est et subtilior rubicundior clarior et in sapore dulcis. Est autem calidior propter cordis et spiritus vicinitatem. subtilior propter cordis calorem subtiliantem et rarificantem et hoc ut resumendo per spissas tunicas arteriarum facile non possit in alia membra labi. hanc autem est propter virtutem colere in ipso. hanc autem est propter augmentum caloris. Sanguis vero in venis contentus est calidus et humidus. inquit grossus et subtilis mediocritas in sapore est valde dulcis. omni malo carens odore. cito coagulat cum exierit vnde talis sanguis epas designat temperatum. si vero fuerit subtilis aquosus non boni odoris nec dulcis saporis admixtionem alterius humoris ipsi inficientis est indicium. Nam enim degenerat in sanguinem innaturalem qui sic dicitur vel quia a sua generatione est ut in leprosis corruptus. a propter incommensurabilem materiam ex qua est generatus et propter extraneum humorem cum quo est admixtus. Modicum autem colere vel alterius inficientis humoris mixtum cum puro sanguine ipsi inficit et in sue qualitate similitudinem ipsi trahit. Quasi quod pantheon. ij. ca. iij. Alias sanguinis proprietates ponit Avicenna in li. aialium. ij. dicit enim. Omne animal habens sanguinem habet epas et cor. vnde omnia animalia carencia sanguine sunt minoris corporis et virtutis animalibus habentibus sanguinem et cum ascidie caro erit sanguis. nisi illa mortua fuerit vel corrupta. Item in omni animali bone dispositionis est sanguis mediocritas quia non nimis multus sicut sunt potantes vinum nouum. nec nimis paucus sicut corporis crassi quia animalia nimis crassi corporis sunt pauci sanguinis et subito augmentat pinguedo et quanto crasso. minor est sanguis. Item omne corpus sanguineum putrescit cito et maxime prope ossa. homo enim habet sanguinem subtilis valde respectu aliorum animalium quorum sanguis est nigrior et spissior sanguine hominis et maxime tauri et asini et sanguis in inferiori parte corporis spissior est et nigrior quam in superiori. Item sanguis quando generat valde erit causa egritudinis quam attenuat et fit aquosus et propter hoc forsitan sudat homo sanguinem quod quidem est ut puto propter superfluum liquidum sanguinis habundantiam a qua se intendit egritudine natura. vnde eicit eius pres aquositas ab superficie cutis et eas expellit per sudorem. Item cum homo dormierit. erit sanguis in manifesto modico nec mitum quia tunc reuocatur a natura in adiutorium virtutis naturalis ut ipsius beneficio suas peragat actiones.

Unde quia tunc se perfudit ad interiora et ex-
mitas corporis pallida remanet et exanguis et
propter hoc forte accidit quod si corpus dormientis
pugnat non erit inde tamen sanguinis quantum si esset
vigilans. Item dicitur ibidem quod si sanguis fuerit bene
coctus et digestus bene fit ex eo seipsum et hoc
forsan quia est virtuositas per teporem decoctio
ne coagulat et de alba in seipsum vel piguedine
transmutat. Item cum alteratur sanguis a cursu na-
ture sue et fuerit corruptus exhibet a stochico et
a naibo. Item cum putrescit sanguis in aliquo membro
nisi reducat arte vel natura efficiat ex eo virus
et in sanis omniatur. Quibus ostendit li. iij. Item dicitur
ibidem li. xij. vena sunt vasa sanguinis et per quod
sanguis est vitium cibo animalis huiusmodi sanguine
Item ibidem Item sanguis amabilis nature quod
eciam animal carnes sanguine cibatur per illud quod contingit
cum sanguine ut per in venibus et mulieribus
qui carnibus insident et sanguine sugunt et in-
de sibi attrahunt nutrimentum propter hoc si a-
nimal non nutritur cibo isto efficiat macilentum
et male dispositum. Et quoniam bene cibatur crescit et
fiet bone dispositionis per talis cibi nutrimentum
et si ille sanguis unde fit cibus fuerit clausus et
bonus et corpus sanum et si malus infirmum. Item
sanguis terrestris coagulat cito propter humi-
ditatis priuam. Unde omne animal habens
subtile sanguine et mundum atque calidum alijs
animalibus sensum habet meliorem. Sanguis enim
mundus subtilis et calidus et maioris motus
intellectui conueniens est. Item omne animal
carens sanguine est maioris timoris animalibus
habentibus sanguine et propter hoc habens mundum
sanguine et calidum et leue non mouetur nisi mo-
dicum propter timorem. Item sanguis tauri agelat
citius coagulat sanguine omnium animalium aliorum.
Sanguis enim omnium animalium coagulat secundum
magis et minus propter leporis et cerui et sibi
similium in uatura quorum sanguis non coagulat
ut dicitur Aristoteles. Sanguis taurinus sicut dicitur
idem li. iij. et xij. maxime est coagulacōis et velo-
cis et hoc forsitan propter excessum caloris et fieri-
tatis unde haustus crudus interficit sicut ve-
nenum unde de quodam philosopho dicitur quod hausto san-
guine tauri se perimit. Item dicitur li. xij. Sanguis
in parte dextera calidior est quam in sinistra. Et
ideo propter vigorem calidi sanguinis in parte
illa manus dextera est ad operandum et habilior
quam sinistra. Unde dicitur Aristoteles li. i. quod leo prius
mouet pedem dextrum quam sinistrum et super Am-
phiphan dicitur quod mulier portans masculum subito
ocata ab aliquo primo mouet pedem dextrum
quod facit calidus sanguis qui in accipiente mas-
culum operacōis operatur. Item in eodem libro dicitur
quod sanguis prima et propua est materia cordis et epa-

lis. vii. et vii. dicitur est ad sanguinem copiosus
et capiendum et spissum ad eundem diligentem custodi-
endum et in nullo membro est sanguis nisi venis
nisi in corde tamen et de corde erit per quosdam ve-
nas ad alia loca corporis et non venit aliunde
sanguis ad cor quoniam fons est et principium sangui-
nis membrum principium recipiens sanguinem et hoc
manifestat ex anathoma et medio gūacōnis
quia prima creatio cordis apparet sanguinea
Unde secundum Aristoteles cor est primum sanguinis recep-
tiuū et ideo in medio ponit ut eum transfundat
tanquam a medio et a centro ad omnia alia membra
unde dicitur quod cor est medium totius animalis
a quo procedit modus et sensus et vita totius
animalis. Et ideo cor est in omnibus habitibus
sanguinis quoniam necessarium principium sanguinis
est et non epar. De omnia aperte dicit Aristoteles
li. xij. quoniam de principio sanguinis alio modo
fit scriptum in libro medicorum. Sed de ista or-
ueria nichil ad nos quia utraque posicio vel
opinio nobis deseruit quo ad nostram intenci-
onem. Et predictis igitur auctor sententijs bene
iuxta recollige quod sanguis naturalis est purus
et calidus subtilis dulcis animalis nutriti-
lis virtutis naturalis seruatiū sedes anime
et ipsius orientatiū in ventre perfectius con-
plectiois alteratiū vigoris cordis et spiritus
seruatiū letificatiū amoris exercitatiū sui
diffusione in superficie corporis ipsius coloratiū
sanus et tepidus salutaris seruatiū corruptus
corruptiois inductiū ut per in lepore est sanguis
corruptus in fōtibz et cum alijs humoribus admix-
tus malicie eorum est tepidus sua virtute dolo-
ris oculorum mitigatiū ut dicitur ostendit quod sanguis
colūte vel yridinis de ala dextera extractus oculis
calidus instillatus maculas abstergit o-
culorum. Sanguis ei talis valde est ignitiū et
dissolutiū sicut ibidem dicitur conuato in via cito
in tractatu de panis et maculis oculorum in fine.
Capitulum viij. de sanguinis mala appetate
Unde etiam sanguis quod appetates minus
laudabiles alijs suspicatis. Nam quod
bene dispositus nature est amabilior et
virtuoso tanto cum corruptus fuerit et de est noci-
uor et grauior inferet corpori passiones. Nam
aliorum humorum malicia sanguini admixta propter
amicabilitatem eius ad naturam non se ita subito
manifestat et ideo ab eorum lesione sibi natura minus
precaues latentem ipsorum maliciam non formidat ut
per in febrilibz enutcheis et alijs mixtis in quibus
colea ru. vel adusta sanguini admixta non ita cito
se nature vel medicis iudicium manifestat ut dicitur
Ga. super aphorismos. Item sanguis si fuerit in corpore su-
perfluum menstruofas in hominibus grauat passiones
nisi nature vel mediante beneficio euacuetur citius

vt patet i sanguine menstruali qui apte sup habudanciam humiditatis et caloris indigentiam i mulieribus epnis si vltra debitu retineat. p[er] simay causa est et occasio passionu[m]. Inducit eni q[ui]sq[ue] sp[irit]ualiu[m] suffocaco[m] q[ui]sq[ue] ydropis i q[ui]sq[ue] ecia[m] frenesim siue manifesta p[er] allioz p[er] vt ille sanguis corruptus nimis diu retentus ad diuersas t[ra]nsfusiōe corpis regiones hinc in passionay li. gal. expressiōe t[ra]neat. Unde contra talia pericula sumu[m] remediū est talis sanguis corrupti euacuaco[m] ciciō p[er] creat[ur]e nec mirū si sanguis sit corruptus p[er]m subiectū sic molestā qui alienū ecia[m] mirabiliter i[n]cūt et molestā siue imutat. nā vt dicit yhid. li. p. ca. ij. sanguis menstrualis et actu fruges nō germinat. aescunt multa mo[er]uū herbe arbores amittūt fructū. ferrū rubigo corru pit. i gescit ecia[m] et metallā. q[ui] si canes id ome deēt in tabie efferrunt. glutinū aphalti qd nec ferro dissoluē nec aquis ipso pollutum sponte dispergit vt ibide dicit yhid. hic sanguis ex supflua humiditate et debili calore in corp[or]ib[us] multū generat. et ideo ne nulla ex eo grauet in matrice reco lligit tāquā in sensitiua a qua si debito modo expulsius fuerit corp[or] totū mūdificādo alleuiat et ipāz matrice ad ocepcoz disponit et abilitat. Vñ dicit aristol. li. ij. menstrū in fine mēsis in mulierib[us] maxie viget. et ideo tunc vt ille ex pellit sanguis talis. q[ui]a sicut dicit yhid. li. xv. i sanguis menstrual nō habet certā tēporis reuolucōz. Sed in maiori pte accidit i dimi nuōe lune et hoc est rectū quia corpa aialiu[m] sūt tunc tēporis frigidiora et alterat lang uis et efficit ex eo supfluitas menstrualis. q[ui] si tūc expellit talis euacuaco[m] laudabilis ē et natural[is] quia si vltm tēpus l. p[er] grossicie sanguinis vel p[er] tēp[or]e altitudine matricis vel p[er] defectū expulsiue virtutis retineatur multis molestis periculosis corpus multis aggrauat q[ui] quidē generalit[er] ē verū a quar to de dō anno vsq[ue] ad. l. quia in iuuenalis m[en]tus sūt angust[is] et virtus debilis. A qui quagehmo vero āno i antea sanguis mino me et frigescit. calor destruit l. tēp[or]e. Vñ iste due etates a tali immūdicia sūt imunes scz senectus vtilaris et iuuenis puellaris retinet tamē natura sanguinē menstrualē post mulierū impregnacoz ad nutuū fetū et ocepcoz oseruacoz. Vñ aristol li. xv. men strū ē sanguis nō purus sed imdi get dige stione opatiua. hic sanguis mixtus cū spee mate abo est in aiali vñ mulier post ocepco nē frēquē pacies fluxū menstrualē solet facere abortiuū aut eni debilitat fetus vt

m[en]strū et p[er]t[ur] nutrimēti subiecto. Unde retentio sanguinis menstrualis signū est imp[er] g nacois ex iā dicta a. q[ui] aut supfluit d[icit] sag uine menstruali detrahic ad mamillas vt in lac genere. materia eni lactis ē sanguis d[icit] coctus in mamillis vt dicit aristol. li. xv. et xv. lac inquit ē sanguis digestus nō cor ruptus. Itē oportz vt fluxū sanguinis mē strualis actualit[er] sit in corpe anteq[ue] mulier impregnē sicut dicit aristol. li. xv. et ostā sicut oportz arborē p[ri]mo florē q[ue] fructū fa cere. Itē q[ui] venit tal fluxus naturalit[er] semp accidit in etate lune etati ecia[m] mulieris que niētū. Itē aues et aialia nō paciūt talē fluxū quia tota supfluitas t[ra]nsit in plumas et in pilos vt dicit aristol. Itē dicit ruff[us]. mulie res nimis se exercētēs et sepius mouētēs nō uultū mēstruāt. h[ic] que quiescūt et multū co medyt suauitq[ue] viuūt tales multa purga cione indigent. Itē q[ui] sanguis tal[is] vel frigi ditate v[el] cōsticē oza venay ostante debi to modo nō erit ad exēdū alias vias q[ui]t vt venas nariū et emorroiday q[ui] si clausas inuenerit ad alia mēbra se diffūdit et graue natūe isert passioz. nā tales vt dic i viatico ostant defectū appetit[us] paciūt. nam cibaria bō aboret. puluētē vero carbonū et latruū appe tit et similia. nā sanguis retentus in malicio sū fumū tērestre et p[er]t[ur] ouertit. q[ui] raptō ad oasiciū stomachi appetit[us] rāconalis subuert it et irāconalis generat. Vñ et omnia talia corpora sunt maxims moebis appanata.

Capitulu[m] nonū de fleumate

Fleuma s[ecundu]m iohāne[m] ē humo[rum] seicoct[us] atq[ue] caloris imp[er]fecti ex frigidā et humidā natura generat[us]. et aristol[us] dicit li. xv. fleuma ē cūbi supfluitas q[ui] nō digerit. Eadē eni est materia sanguinis et fleumatis. h[ic] differūt s[ecundu]m decoctōz maiore l[us] minore. Unde de fleumate sit sanguis p[er] am pliōrē caloris agentis mēnsioz nō t[ra]ns couet so. sanguis eni in fleuma nūq[ue] t[ra]ns mutāc h[ic]it colem mutāc in melancoliā. h[ic] nō exūso vt dicit auic. Est autē fleuma humo[rum] natu raliē frigidus humidus et m[is]cipid[us] quā natu ra mādat p[er] mēbra vt digerit et ex ipō dige sto cor[por]e nutrit. Nōnō q[ui] fleuā ad ē natu tale aliud inatūale naf ale. aut frigid[us] et huū in colore albo i substācia fluidū i sapore paz dulce vel totalit[er] ispidū. i epate t[ra]ns generē vbi sedes est caloris. Est tamē habile vt in sanguinē transmutet[ur] et facta opleta trans mutacoē corpus inde sustentet. Fleuma eni q[ui]s de se sit grossū et m[is]cipidū p[er] mēnsioz tamē caloris ipsū inu[er]tatis forme et saporis

sanguinis q̄ est dulcis susceptiuū vt pt; in
 fleumate qd̄ dicit esse dulce. Unde p̄t vici
 nitatē & similitudinē quā habet cu sanguine
 indiget eo omnia mēbra corpis & ideo natu
 ra p̄uidā fecit illud cum sanguine p̄ venas to
 eius corpis t̄n̄ h̄ p̄t necessitatē et etiā p̄t
 vtilitatē. nā vt dicit ost. deficiente sanguine
 calor digerit fleuma q̄a inde int̄dit mēbra
 reficere & nutrire. **U**n̄ in hoc nobilius ē fleu
 ma. colem & melācolia q̄a rectificari non p̄nt
 vt ex eis fiat sanguis cuius b̄n̄fic̄o vigent
 & nutriunt mēbra corpis vniūsa. Est etiam
 eius p̄sencia cū sanguine necessaria vt ei
 se; sanguinis feruor temp̄e & liq̄bitate fleu
 matis spissitudo sanguinis in temp̄e cōser
 uet. & sic facilius & expedit̄ ad singula mē
 bra nutrimentū sanguinis depret̄. **V**tile etiā
 ē iūctūe mēbroꝝ & alias p̄tes mobiles sua li
 q̄da humiditate humectet ne ex calore mo
 tus vel ex sanguine calido casu aliq̄ a suo offi
 cio retardentur quia siccitate insup̄ inducta
 impediunt. **F**leumatis autē innatural̄ q̄tuor
 sūt sp̄s. Est em̄ acetosū. frigidū & siccū. p̄t
 melācolie ab mixtionē. salisū calidū & siccū
 p̄pter colere rubre infectionē. dulcē p̄t sang
 uinis p̄cipacōe; vitreū sic dicit̄ p̄pter calo
 ris vitri assimilacōe; tale em̄ oīno elonga
 a calore et ideo ceteris eius sp̄s̄o illud ē cō
 pactius & difficili⁹ ad digerendū et in sang
 uinem conuertendum. **D**ic humor si corrup
 tus fuerit diuersas genēat in corpe infirmita
 tes cuius sup̄habundancia vt dicit ost. cog
 noscit̄ p̄ diuersa. nam vte fleumaticus est
 corpe deses gūis & tardus & sensu ebes. men
 te obliuiosus. carne mollis. & fluidus colore
 liuid⁹. albidus in facie. corde timidus. spu
 ris et excreacōib⁹ multis plennis. piger et
 sompniosus. p̄u appetit̄us. p̄ue fitis nisi
 sit salisū fleuma quia tūc salisū sapor in ore
 sentit̄ p̄t calidi humoris admixt̄o; crine
 mollis est flavus & lopus. cuius pulsus est
 mollis grossus & tardus. vrina alba spissa
 cruda & discolorata. statura piguis & grossa
 in cōmunicacōe breuis et aera cuius auris su
 p̄fides plana et leuis ac a pilis denudata
 sompniat de aqua; nimis et pluuia; in vn
 da cōe. nauigacōe in aquis frigidis & etiam
 nata de. cal̄ o p̄plexiōis homies solēt frigidū
 morbuū sepius mactere & ipso sangari et p̄ci
 pue temp̄e hyemali q̄a tūc temp̄is q̄litate
 fleumatis se; frigiditas & humiditas int̄en
 dunt vt dicit ost. q̄e sup̄ de p̄peratib⁹ frigi
 ditatis & humiditatis :

Capitulum de amū de colem
 Olem fm̄ yhid. dā ē eo q̄ in hūore

colem calor t̄pamentū excedat. **C**olem alia
 natural̄ alia innatural̄. natural̄ ē q̄ naturalit̄ ē
 calida & sicca & in suba subtil̄ in colore rubea
 c̄lata in sapore amara cū q̄dā acumie. q̄ q̄nto
 ē calidior t̄ato ē in colore rubicidior & i sapo
 re amalior q̄ cū in corpe genēa in duas p̄tes
 diuidit̄ q̄ vnā t̄n̄ h̄ cū sanguine & alia t̄n̄ h̄
 mittit̄ ad cūta fellis. illud aut̄ qd̄ vabit cū
 sanguine penetrat cū ipso causa n̄citat̄is & iu
 uamētū. necessariū em̄ fuit vt sanguis admi
 scere ad aptitudinē sanguinē ad mēbra colem
 t̄panda & nutriēda qm̄ in h̄o sanguine opt̄
 esse colem rubē actualit̄ fm̄ debita p̄porcōe;
 hūidū mēbroꝝ. iuuat etiā vt sanguis subti
 liet vt facili⁹ t̄n̄ h̄eat p̄ agustos meat⁹ ad in
 telora corpis nutēda. alia vero ps̄ q̄ ad ci
 sta fellis trahit̄ & t̄n̄ h̄mittit̄ ad ip̄a; causa ne
 cessitatis & etiā iuuamētū. n̄cē em̄ fuit p̄pter
 mūdificacōe; totius corpis & p̄t nutrimentū
 ipsi⁹ fellis. iuuat etiā stomachū & intestia ca
 lefaciēdo & pūgēdo vt a sup̄fluis se exponēt
 ideo em̄ se accidit̄ torho & ventris dolor & co
 leica passio q̄a via opilat̄ q̄ ē int̄ fel & intestia
Innatural̄ colem ē q̄ egredit̄ a natura p̄t ali
 qd̄ extraneū sibi om̄mixtū. nā om̄mixtio cū cole
 ma rubea fleumate aq̄so genēa colem cūna q̄ ce
 teis ē nimis calida & no ciua. si vero fuit fleu
 ma grossioris essencie & spissioris inde colem
 vitellia. iste due sp̄s sūt note. **T**ercia sp̄s
 ē colem q̄dā p̄ssua in colore viridis & amara
 acuta sicut hēb̄a q̄ passū id ē marubiuū vel
 por⁹ nūcupat̄. nascit̄ aut̄ in s̄dachō illoꝝ
 q̄ cōtinue vunt̄ herb̄ nimis calidias vt porris
 cepis alleis & vascuicis & hūidū. & for̄sita a
 talib⁹ herb̄ viridib⁹ & crudis in colore ostra
 hit̄ vitreū & sic gal. visū est. auic. aut̄ visū
 fuit q̄ p̄riua gūat̄ ex colem vitellia qm̄ ni
 mis adurit̄ cū em̄ adurit̄ adustio in ea facit
 nigredinē ex q̄ cū ceteritate mixta viditas
 introducit̄. erugiosa vero colem ē q̄ra sp̄s
 q̄ p̄ vltiorē adustionē gūat̄ ex p̄ssua. qm̄
 em̄ t̄n̄ adurit̄ q̄ eius hūoritas deficet̄
 tūc declinat̄ color eius ad albedinē q̄lis ē co
 lo: cineris. nā color in hūido corpe p̄mo nig
 dinē efficit̄ deins̄ o sūpta tōlit̄ hūiditate al
 bioē q̄dā introducit̄ vt ē vidē i ligmis q̄ p̄
 q̄ ouertant̄ in cinere ouertunt̄ in carbonem
 frigiditas vero ecomiso in hūido facit̄ albedi
 nē in siccō autē iūct̄dinē opat̄. h̄ hec vicia
 in omnib⁹ alijs p̄ior est & vnenosior cuius
 vnenosa q̄litas pessias et mortiferas indu
 cit̄ i corpe passioes sicut herispilā & nolime
 tangote et cetera. hūiusmodi humor igitur
 colem natural̄ nō excedens t̄m̄os nature ē
 alioꝝ hūoꝝ s̄bilitatiū digēstiois o foratiū.

Lib. 4

fecis et putredinis mūbificatiū? copis secundū
 dimēsiōz lōgitudis et altitudis distēsiū? ani
 moficatis et auidacie generatiū? mobilita
 tis et leuitatis effectiū? ad iā et ad appetitū
 vindictę excitatiū? ueneri appetitus puo
 tatiū? uirtutis expulsiue adiūtiū? mate
 rie groſſe attenuatiū? et a cētro vsq; ad cie
 āftrē iam diffusiū? fm ceteritatē uel nigre
 dine ſupficię ſubſtācie i colore mutatiū? Dñ
 colerici generalit̄ ſolēt eſſe itacūdi animo in
 māſueti leues et iſtabiles impatiōfi i corpe
 lōgi tenues et macillēti colore fulci i crimb?
 nigri et criſpi pili hiſpidi et hirsuti tactu ca
 lidi pulſue fortis et uelocis eorum urina in
 ſubſtancia ē tenuis et ſubtilis i colore ignea
 tutāns et clara. Nec colem ſi in alia parte
 corpis fuerit corrupta moleſtiſſimas inferet
 corpi paſſiones q̄z hec ſūt generalia ſigna
 ſicut eni dicit oſtān in pantegā. li. i. ca. iij
Si corpi domineſ colem corrupta erit autis
 glauca uel citerna et erit defectus appetitię
 uirtutis amaritudo ſentit̄ in ore ita q; dul
 cia uident̄ amara et ſapida inſpida pūctu
 ra et ardo in ſtomacho. ex calido fumo pun
 gēte neuos ſtōachi et morbidit̄e abhoiaco
 cum uomitu colerico cū ſiti lingue ſiccitas ex
 fumo talido tracheā ardetiā deſiccante et hu
 more ſaliuālē circa neuos lingue oſſimentē
 oculorū cāuitas cū humido aspectu pulſus
 ſubtilis et uelox et ſiſſus. urina tūba et in
 tela dolox capitis grauis. uigilia et alienacō
 mentis horribiles uisiones i ſompnis tales
 eni ſompnāt de igne et fulgore et ſupēda ae
 ris iſlāmācōe quod ſit ex igneo fumo potē
 tē cerebrū et ymaginatiūā imutante .
Capitulū vnde cūm de melancolia

Melancolia ē humor ſpiſſus et groſſ?
 ex fece et turbuleuma ſanguinis ge
 nerat̄ et dicit̄ a melō qd ē niger et colū
 qd ē humor inde dicit̄ melancolia quaſi nig
 humor. Unde a philiſis colem nigra. nam co
 lor eius declinat ad nigredinē. Eſt autē me
 lancolia alia nat̄ al' alia innaturalis. natu
 ralis ē frigidā et ſicca q̄ ſit i ſanguine ſicut
 feſ in uino habet generari cuius ſubſtācia ē
 ſpiſſa et terreſtris cuius ſapor inter dulcedi
 nē et pōticitatē exiſtit̄ uicin? accipiētī. Nec
 melancolia in duas partes habet diuidi. quāz
 una remanet cum ſanguīe penetrat ſecū ad
 mēbra cū et nere ſita cū iuuamētū. fuit eni
 neceſſe ut cū ſanguīe miſceret̄ ut aptificaret
 ſanguinē ad mēbra multiplicā nutriēda. Iu
 uat etiā ſanguinē quia iſpiſſat ne cū ſua li
 qditate ſubterfugiat digeſtionē ſed a ſo ps
 cūſmittit̄ ad ſplenē ppter neceſſitatē et u

uamētū. neceſſe ei fuit hoc ppter mūbificatiōz
 tocins corpis et ppter nutrimētū ipſi? ſplenis
Iuuamētū uero ē ut pfluat i os ſtomachi
 ut ſc; ipm fortificet i piſſet et ut ibi pruritū
 faciat et ſic excitet ſamē et coopeſ ad deſide
 riū nutrimētū. Illud autē ē melancolie quod
 ē ſupfluū ſanguini cūſmittit̄ ad ſplenē et
 quod a ſplene egrediet̄ ē illud quo indiget
 ſplen ad ſuū nutrimētū et ſicut colem tūba
 iuuat ſtomachū ad expellēda ſupflua iſeri?
 ſic et melancolia iuuat ſuū appetitiū et ſup
 ri? dicit̄ autē feſ ſanguinis potē q̄z colem uel
 fleumatis quia reſudat et ſepatus a ſanguīe
 ſicut deſcēdit ypoſtaſ urinalis ſue ſomnē
 in liquore. de fleumate uero nichil reſudat
 nec deſcendit ppter eius viſcoſitatē. ſimi
 liter nec ut colem ppter eius ſubtilitatē et
 ideo feſ colem uel fleumatis nō uacat. Melā
 colia autē innatural' nō eſt admodū ypoſtaſ
 ſue reſidēcie et fecis. ſ; p modū abulſionis
 et cineritatis. et hoc accidit iſtis modis
 agens eni calor nimis i ſubſtācia fleumatis
 iſtam adurit et p abulſionē nimā in colem
 aduſtā ouertit. et ſi fuerit humor pmo ſubti
 lis et aquoſus qm adurit efficit̄ ſallus et ſi
 et ſi fuerit groſſus trahit ad accredinē uel
 pōticitatē. **Si** uero oſtāgat ſanguinē aduri l'
 incinerari. cinis eius ſit ſallus cū qdā dulce
 dine pauca. ſ; qm oſtā melancoliā naturalem
 aduri illa aduſtio ſubcinis erit acris ſicut
 acetū et cū cadit in ſupficiē terre ebullit cuius
 odor eſt grauis et acris ſicut acetū qd miſce
 fugiūt ppter odoris horribilitatē et illa ſiq̄
 dē que magis eſt acris deterior ē. **Si** uero
 melancolia quāto aduritur groſſioris fuit
 ſubſtācie erit cinis eius minoris accredinis
 cum pōticitate pauca que cadens ſuper ter
 ram minus ebullit et minus in umbra pene
 trat nec ſe minus malicioſa et uenenofa
 ita cito permittit ſicut prima. Nec colem ni
 gra nat̄e inimica et peſſimas habz ac mortī
 feſas qualitates. morbos enim inducit ma
 tabiles ſicut cancerum et lepā et huū in odi
Ex amixtione igitur incineratū peraduſtio
 nem nimiam incineratū fleumatis ſanguī
 nis et melancolie naturalis. ita q; melan
 colia innaturalis et peſſima generatur. et
 tamen ex fleumate per decoctionem gene
 tur ſanguis et in ſanguīe per extenſionem
 generet̄ colem. ex colem uero melancolia. Inſol
 ſibile ē ex ea hūorē uicari? generari. Sed
 tantūmodo incineratur et ex illa incineratiōe
 nat̄ alē humorē iſciētē. ille humor peſſim?
 accidētalit̄ pēat ut dicit oſtān. li. i. ca. xiiij
 iſti? hūoris dnātijs i aq̄ corpe hec ſūt ſig

pmo q̄a calor autis muta^r in nig^rditate vel liuo
re in ore sentit acidū sapore p̄ticiū et t̄ctē
fm̄ hūoris q̄litate pacies aīo ē timidus fm̄
causa passio eius ē melācolia. Unde omnes
hāc passio; hūres fm̄ causa sūt timidi sepi^r
atq; tristes et hoc ex melācolico hūore cor
astrigente vñ sic tristes interrogatū q̄d ti
meant vel p̄ q̄ doleāt nō hnt q̄d r̄spondeāt
alij tñ sibi moētē iminē putāt irracōnabilit̄
alij mimiciās alicuius formidāt. alij moētē
tē diligūt et desiderāt. Vñ gal^r in li^r passio^m
si ē mix^r inq̄t si pacies colerā magnā tristitiā
vel moētis suspiciō; pacia^r cū extē^r i corpe
obscūrate nichil sit timidi. Vñ qñ aliq̄s ob
seu^r vt ē fm̄ melācolie opit cēb; nēe ē vt
pacies timeat q̄a cū vñ timeat seū porat et
iō sompnat t̄bilialia et tenebrosa et in sui p̄s
sima et in odore fetida vel in sapore acetosa
ex q̄bo oībo generat melācolia passio. Itē
mania et melācolice dispōis ē qñ tales de
tristabili gaudēt et ridēt. de re v̄ro epulātī
plangūt at; dolēt. Itē tales p̄tinacit̄ tacēt
nisi eī loquens et isolent loquūt nisi eī ta
cent. Itē alij putāt se esse vas vitile t̄ctū
et timēt sāgi ne rūpanē atq; frāganē. Itē
q̄bā putāt se p̄gno mundū claudere et oīa
in manib; otinē et ideo manus ad cibū ep̄tē
dūt timēt q̄ si manus extēderēt p̄tes m̄bi
defluēt et p̄cent. Itē quidā putāt angelū
tenere mundū et p̄ tedio velle mundū dimit
tere cadere et ideo manus ep̄gant et humo
res v̄lentes mundū corruentē sustinē et mul
tū recalcitāt qñ manus et humeros a medi
cis sup̄primē opellant. Itē aliquib; videt q̄
caput non habeāt vel si putēt se habere illud
putant caput esse plūbeū vel a fininū seu alit̄
monstruosū. Item alij audiēt gallos can
tare bacchia erigūt et se paciunt et cantan
tes se esse gallos credūt et tandē minus cla
mantēs t̄uci in clamando vel muti sunt. Itē
alij in suspiciōne pessimā irracōnabilit̄ inci
dunt p̄pter quod amicos obiuunt vitup̄rant
et confundunt p̄mo quādoq; paciunt et occi
dūt has et multas alias mirabiles inuēiūt
melācolia passiones. put effert gal^r et
Alexand^r et multi alij auctores. quas quidē
lon^r jū effert p̄ singula enarrare et hoc cōtra
die ad oculū exp̄m^r sic nup̄ accidit q̄dā no
bilem ad tantā desipenciā melācolie vicio
deuenisse q̄ modis omnibus murelegum se
putabat. Unde alias q̄ sub lectis vbi cati
m̄sidiāntur muribus quiesce^r nō valebat
forte tali pena p̄ccatis suis exigentib; per
cussus fuit. Rabugodonosor qui put dicit
in hystorijis bestiam triformē scilicet leonem

aqlam. bouē septē annoꝝ spacio se putabat
Dec autē de melācolia et de alijs humoib;
naturalib; quantū ad hoc p̄tinet opusculū
dixisse nunc sufficiant. *

Explicat liber q̄rtus. Incipit quintus et

Dicitur de proprietatibus hu
morum testat aliqua dicere
de dispositione membrorum
que ex predictis humoribus
componuntur. Et primo de
proprietatibus eorum in genere de
inde de singulis in specie dicendum est aliquid. *

Capitulum primum de membro appetitibus in generali
Am ut dicit Avicenna membra sunt cor
pora ex prima humorum commixtione pro
creata. vel ut dicitur super Iohannem membrum
est firma pars et solida animalis ex simili
bus vel dissimilibus composita ad aliquod
speciale officium deputata. per hoc quod dicitur
firma pars differt membrum a parte que non
est firma vel est spiritus. per hoc autem quod
ex similibus vel dissimilibus compositum in
sinuatur membrum duplex diuersitas sim
plicium siue consimilium et compositorum siue
officialium. nam consimilia membra dicuntur
et simplicia quorum partes eiusdem nature
sunt cum toto vel quelibet pars sanguinis
est sanguis et sic de alijs et huiusmodi me
bra scilicet similia organica et officialibus
membris naturaliter sunt priora vel puta ea
componencia principia. compositioes enim co
posito prius organica siue officialia membra
dicuntur ex consimilibus generata et statuta
que ad complexionem sensus et motus sunt
anime instrumenta. vel manus. pes. oculus
et consimilia. fuerunt etiam necessaria in q̄
litate et quantitate diuersa vel actio anime
impleret. natura enim fecit corporis instrumenta
v̄tuti anime congruētia. v̄tutes enim siquē anime sūt
diuēse et ideo membrorum diuēsitates sūt necēssarie
vt p̄ in manib; in q̄bo sūt multi digiti et in
q̄litate et in q̄litate diuēsi vt p̄ eos possint
magna sicut mima et t̄neci. Cū igitur sit t̄plex
anime actio scilicet animal naturalis et spūal. sūt membra
istis opacōib; anime necēssaria. vñ membra animalia v̄tu
tē sequēcia dñe aiata q̄ fuerūt uccāia ad s̄m̄
fōndē et motū v̄lutarū in oīo animalib; sicut
cereb; s̄m̄ oculi et alia istruēta s̄m̄ membra
v̄ro v̄tuti vitali obediēcia dñe spūaliē vita
lia q̄ facta sūt p̄t̄ anhelit^r et vital spūs at
tractō; et caloris mitigacō; et vite cōseruacō;
vt cor pulmo et hūidō; membra autē v̄tuti na
tūali deseruēcia dñe naturalia et nūc s̄m̄ q̄rū

quedā sūt nutritiua. que scz cibū in mēbroz
 substitūe tūluntat. sicut stomach⁹ epar et
 hūiōi. quedā vero sūt gūatiua ad cōseruacōez
 spū vt scz specificacōez gū alia ⁊ idiuuacōez
 specificacōez Cū enī omnia idiuuacōez cōsumant
 necesse est vt per vim generatiam ne penitus
 pereāt reparent ⁊ sic in esse specifico saluēt
 Habent autē hec mēbra sibi alia deseruēcia
 et adiuuācia mutuo ei mēbra sibi inuicē sub
 miltāt. Nec autē mēbroz sub seruēciū vtili
 tas ē mltiplex. s. pparatōia. purgatoria. defen
 soia. deportatōia. Quia itaqz sūt pparatōia
 sicut organa sensuū deseruūt cerebro. cordi
 pulmōi epatī. stomacho. ceterā instrumēta
 cibabilia. Quedā sūt deportatōia. sicut sunt
 nerui qui suscipiūt spū animalē a cerebro ⁊
 deferūt ad singula mēbra. ad motū et sensū
 faciendū. Similit et arterie deseruūt cordi
 ⁊ vene epatī. nā spū suscipiūt arterie a cor
 de ⁊ deferūt ad pulsū faciendū. ⁊ vene sanguinē
 ab epate ad corpus nutriendū. Tercia sunt
 purgatoria scz ea. que expellūt supflua ⁊ no
 cūa. sicut foamina nariū in capite ⁊ meat⁹
 per quā cor emittit supflua humilitatē pul
 moni vt emittat. Similit cistis fellis ⁊ splē
 purgat epar a supfluitatibz coleicis ⁊ melā
 colicis. sicut renes mondificant ab aquosis
 Quarta sūt defensoria sicut duo pānculi ai
 ciano defendūt cerebr⁹ a noxiōe ⁊ lesiōe
 et diuin⁹ a phisicis diua mater ⁊ pia mater
 Similit ossa pectoris defendūt cor. ⁊ laceratā
 et testidines costarū defendūt epar. Inter
 mēbra vero spūalia cor ē pāncipatissimū. qā
 totius vite animalis ē pāncipiū ⁊ calois na
 turalis fundamentū Cuius adiuuatiua sunt
 pulmo. pānculi. laceratā ⁊ arterie quoz mo
 tu aer ad cordis refrigeracōez attrahit. et hu
 mosus calor supfluus ab ipso remouet. au⁹
 defensua inter⁹ sūt sui pānculi. dyafragma
 et hūiōi mēbroz naturalū ⁊ nutritiuoz pā
 cipale ē epar in quo sanguis digerit vñ cor
 pus nutrit au⁹ ministrō vicina sibi mēbra
 deputant. Ex predictis patet qz quedā sunt
 mēbra pāncipalia. quia alioz mēbroz in seio
 rū sūt pāncipia ⁊ radicalia sūd amēta. quedā
 vero sūt officialia que influendā virtutis re
 cipiūt a predictis ⁊ ad cōseruacōez animalis
 sibi inuicē administrāt Quedā vero sūt simi
 lia. que a cōstā. v. cūf omogenea. i. simplicia
 et hoc ab oino qd est vñ ⁊ metos qd ē ps
 quia vnus generis sūt cū partibz suis quo
 ad naturā. quia quelibet pars visibilis carnis
 est caro ⁊ quelibet pinguedinis est pinguedo
 et sic de alijs. Recollige igit ex predictis qz
 mēbra nature artificio ordinata sūt corporeis

animati perfectiua. sūt etiā influēcie ⁊ vie
 titus ab aīa receptiua. Itē quedā mibiculi
 appōicione armoniaca piter sūt cūcta. Nā
 minora maioribz ⁊ maiora minoribz neruis
 et alijs ligamētis piter coaptant. Item sibi
 mutuo sūt administrācia. et suarū virtutū ⁊
 opacionū partē cōmunicācia. Nā supiora in
 ferioribz administrāt influēciā ⁊ gubernad
 onē. inferiora supioribz supōrtacōez. Media
 vero vtrūqz impendūt copulā ⁊ coopacionē
 Quia ei inferiora mēbra dirigit et rectificāt
 pedes vero ⁊ crura pondus alioz sustentāt et
 supōrtāt. sed manus et brachia. vtrūqz ad
 iuuāt ⁊ defensant. Itē mēbra qd diu regunt
 ab anima. sana pmanēt ad cōplecōez. sue ac
 tionis ⁊ perfectionē corpis sūt vtilia sed pri
 uata a regimine spiritūū. residuo corpi sunt
 nocua. Itē mēbra pite ⁊ impurbate cōplexio
 nis ad obediendū actioni spūs sūt habilioza
 Vñ dicē Aris. li. viij. q. caput ideo est parue
 carnis ⁊ etiā pinguedinis. ppter meliōez sensū
 et intellectū. Et hoc forsan ideo est. qz spūs
 in neruis sensibz per carnis grossiciē in suo
 tāsū nimis ipēdit. Itē tanta est onerō in
 mēbra. qz ppter mutua ad inuicē colligancā
 sibi mutuo opaciunt. Vnde mēbz nimis opa
 ciens. dolet amplius patienti. ⁊ ideo si vñ
 mēbz lesū fuerit. ad locū doloris cōfluunt hu
 mores alioz mēbroz sicut dicit in amphoz.
 Dolor mēbri maior supuenies. ⁊ dolorē alte
 us mēbri demigat ⁊ eius diminiūt sensibili
 tatē vt pz in freneticis. quibz si fortiter bra
 chia ac crura cōstringunt. dolor capitis dimi
 nuūt. quia ab cōstrictū membz cōfluūt spūs
 et humores ex quo supius caput alienatur.
 Itē mēbra quanto sūt nobilioz substantie
 et cōphōis vehemēcia. ⁊ cicius sentiūt mo
 lestiā cuiusqz lesiōis. vt pz in oculo qui gra
 uis lebiē puluere modico qd manus vel pes
 magno vulnere. Et hoc accidit ppter oculi no
 bilitatē. quia in eo spūs sensibilis plus dñā
 Vñ lesio qdāqz modica in iūcturis mem
 broz in sensibilibz neruis maxime ē nocua
 quia per impedimentū talū mēbroz. potissi
 me et citissime impēdit virtus sensibilis et
 motū ⁊ dissoluit totū corpis armonia. Itē
 in mēbroz pccacōe ex errore nature. aliqñ
 accidit qmēbra sūt supflua et monstruosa
 sicut dicit li. animalū. viij. q. sepe sūt vifa
 animalia hūcā vñ corpus et multa capita
 sicut apparuit serpens vnus habens duo capi
 ta. nec hoc est mirū. nisi qā rari. quia vñ
 ouū aliqñ habet duo vitella. que tñ adinu
 cem vna tela sūt distincta ⁊ hoc accidit ppter
 cōuētū duoz spermātū. que diuerso tempore

tamen appinquo mutuo se asigunt. Et dicit
idem qd ex tali ouo accidit membꝝ monstruo
sum sicut pullus habens vnu corpus & quatu
or pedes & quatuor alas habere est visus. Et
scdm Aris. ibide hic error monstruosus max
ime habet locū in ouibus & in capris & in ani
malibꝝ multoz filioꝝ. Et ideo dicit qd visus
est caper habens in curribꝝ comua in antiqꝝ
tybis. Ita autē monstruositas in mēbris
supfluis generaliter accidit ex superfluitate
materie & defectu virtutis informatiue. vnde
dicit idem in eodē. Vnde debemus estimare qd
ista monstruositas in mēbris accidit ex ma
teria. qm vero fortis est virtus operatiua et
materia est modica. vel occasione aliqua di
minuta. tūc quidē attingit multa apparere mē
bra. sed in omnibꝝ incompleta. quia virtus
ppter defectū nature oplete non potest qd in
tendit sicut dicit idem. virtus operatiua forte
operas operat. nihil pfecte scz vel oplete. Aug.
aut recitat in li. de ci. dei. ca. viij. Cenoceph
alos esse homines monstruosos capita canina
hntes et vici loco latratu emittentes. alios
autē dicit sū ceruice. oculos hntes in humeis.
Narat insup idē qd tybo suis natus est pu
er qui in supioribꝝ mēbris erat duplex. in in
ferioribꝝ simplex. Nā duo erāt capita & duo pec
torā qtuor manus. venter autē vnus et pedes
duo et multa alia recitat ibi Aug. in quibꝝ
omnibus error nature designat. Item inter
ipsa mēbra quo ad dignitatē et ordinē mag
na differentia est. Nam quedā sūt tribuēcia
ex se & aliūde n̄ suscipiēcia. sicut cor qd nichil
ab alijs suscipit scdm Aris. & tñ alijs vita et
motū distribuit & diffundit. Et sunt quedā
que sūt distribuēcia et suscipiēcia sicut epae
et cerebz suscipiūt vigozē a corde et sūt p̄ci
pia virtutū qā alijs admittāt mēbris. Sūt
etiā mēbra nec tribuēcia nec suscipiēcia. sed
sūt im̄p̄a p̄a virtute scdm opinionē medi
coꝝ sicut sūt mēbra oſilia. Et sūt mēbra susci
piēcia et nō tribuēcia. sicut sūt mēbra instrumē
talia. que recipiūt a cerebro virtutē sensitiue
vel motiue et qñ; vtriusq; sed susceptā virtutē
ad alia mēbra q̄tū est de se vltimus non dif
fundit. qā oculus nō p̄t visuā virtutē quā
recipit a cerebro dare pedibꝝ vel maibꝝ vel ali
cui mēbro. n̄ autis audiēcia & sic de alijs. Et
tñ ista mēbra corpi maxime sūt necessaria. qā
per officia sibi appropriata sūt omnū alioꝝ
mēbroꝝ corpi regitā. nisi forsan in suis ac
tionibꝝ fuerint casu aliquo impedita sicut qñ
lesa sūt vel corrupta. Hoc autē p̄riū habent
oia officialia mēbra. vt p̄ p̄cipalibꝝ mēbris
p̄ualo se exponāt vt est videre qd manus p̄

defensione capitis vel cordis. sū omni delibera
tione naturaliter se opponit. Item membꝝ
bene sanū etiā membro infirmo subuenit. et
materiā morbi ad se attrahēdo. purgare vel
alleuare membꝝ morbidū oſueūt. vnde mē
brū sanū pro nō sano sepius lesū fuit. mēbz
vero si putridū fuerit aut mortuū. sibi & toti
corpi ē nociuū. Et id nō restat nisi vt absē
datur. ne corūpat aut destruat totū corpus.
Et hec de mēbris in generali nūc sufficiant.

Capitulū scdm de apprietatibꝝ capitis.
Inter mēbra p̄cipalia hominis. primo a
apprietatibꝝ capitis inchoandū est. Est autē
caput prima pars & p̄cipalis inter omnia
mēbra corporis exteriora. quo ad sūū & effec
tum optinens p̄cipatū. Est autē caput a
capiendo dictū vt dicit ysid. li. i. ca. ij. eo qd
omnes sensus et nerui inde iniciū habeant et
capiant. atq; ex eo qd omnis vigendi causa &
senciendi ratio oria. In capite em̄ omnes sen
sus apparēt. vnde & ipſius anime que oſistit
corpori. quodāmodo personā gerit ysid. Est
iḡt caput. sedes sensuū. p̄cipiū & origo om
niū sensuū organicoꝝ animalis virtutis. p̄p̄
domiciliū. diffundens & transmittens ad om
nia mēbra inferiora sensū & motū. habens sep
tem foramina que sunt sensuū instrumenta
et hec scdm aliquos septē planetarū orbibꝝ
correspondent. Caput itaq; dignius & nobili
us omnibꝝ mēbris quia regnū et gubernaculū
tocius corporis. ei influens perfectionē vir
tutis ad suas pagendas sensibiles actiones.
Et ideo a natura caput sūū habet in corporis
sūmo vt regat ordiet & disponat omnia que
scdm nature ordinē sūt sub ipſo. Sicut em̄ di
cit Haly super regni. Ca. Dispositio capitis
tocius sūū ex tribus. scz ex quātitate eius et
figura et qd est ex ipſo & ex capillis. Nam ca
put debet eē mediū & medioce inter magnū
et parū & ad alia mēbra in quantitate p̄por
tionatū. Caput em̄ si fuerit nimis parū est
illaudabile. Signat em̄ defectū materie & de
bilitatem virtutis informatiue. pariliter si
fuerit nimis magnū. non erit laudabile. Nā
ex defectu virtutis operatiue et superfluitate
materie hoc procedit vt dicit Haly. Item
figura capitis est rotunda & hoc ppter passi
bilitatis & lesionis moōez & ppter receptoz
medulle cerebri amplitozē. Est tñ caput oblon
gū et circa tympana aliquantulū planū. Nā
pfectio boni capitis ē qñ in rotunditate dispo
ni ad similitudinē globi terrei inter manus vel
ligna duo oſpressi. Talis em̄ globus ē rotundus
et tñ aliq̄tū in vtroq; latere erit planus. In
p̄te em̄ anteriori aliq̄tū ē acutū et eleuatū

et hoc ad retinendū vntriāliū cerebri in p^{ri}ma
 apitis est q^{ui} p^{ro}cedūt nerui quicq^{ue} sensus faciē
 tes Simili mō parū a uis a parte posteriori
 p^{ro}pter recepōem vntriāliū in puppi ex quo p^{ro}
 cedūt medulle sp^{iritu}ales et nerui motū faci
 entēs volūtatiū Itē signū bonitatis apitis
 est q^{uod} p^{er}fecte dispositōnis sūt illa que ex ip^so
 sunt et sibi inmedia cius cū q^{uod} v^{el} si collū
 fuerit forte et medio crūt grōssū et oēs nerui
 fortes et magni fuerūt et boni motus Similit^{er}
 ex capillis de capite p^{re}cedentib^{us} agnoscit ca
 put Nā scōm cor^{poris} qualitātē et quantitātē et
 velocitātē siue tarditatē crescendi de o^{mn}ip^{er}io
 ne apitis et interiori eius dispositōe iudicā^{tur}
 Nā si capilli multi et crispi cito nascētes p^{ro}
 p^{ri}ū cal^{idit}atē signāt apitis et humōrē Et ecōūlo
 h^{ab}it dicit m^{er}itius de capillis Capilli ei bene
 dispositi q^{uod} diu adhe^{re}nt capiti ipsū ostodiūt
 decorant et defendūt ablati vero et a capite
 p^{re}cihi ipsū turpe red dūt et p^{er} in allopicia
 et inde calapismo Itē caput ex multis ossib^{us}
 o^{mn}itū et hoc p^{ro}pter cerebri defectōē Nā
 substantia cerebri tenera est et mollis Et id
 de facili ledere^{tur} nisi p^{er} in repositōe^m cranei
 et alio^{rum} ossū a lesione p^{ro}te^{ct}ā tuerē Item
 caput aliq^{uid} hab^{et} de carnositate et hoc fuit ne
 cesse ad tempamenū ossū et neruoz ne for
 te frigiditate nimia ossū tēneritudo cerebri
 occasionalit^{er} ledere^{tur} Caput tū in sua o^{mn}ip^{er}io
 p^{ar}z hab^{et} carnositatis et pinguedinis respā
 alio^{rum} memb^{rorum} Et hoc p^{ro}pter sensus viuā
 citatē et iuuamentū intellectus Aris. li. xij. Itē
 caput q^{uod} in parciū suarū o^{mn}ip^{er}io multā
 videā h^{ab}et dicit et potissime in ossib^{us} multū
 tū in terius h^{ab}et de mollicie et medulla quā
 mollicie ip^sius cerebri inter ossa apitis in
 elu^{si} tota corpis machina irrigat Itē caput
 ex sua o^{mn}ip^{er}io prima multū est neruoz et
 hoc fuit necesse p^{ro}pter ossū dissimiliū cūcti
 onē et etiā p^{ro}pter sensus et voluntariū motus
 o^{mn}ip^{er}io^{rum} Nam p^{er} neruū medū aia motū
 et sensū in corpe o^{mn}ip^{er}io^{rum} et sine neruo de scē
 dente a capite mēbz mēbro nullatenus co
 pulat Immo si impediā vitas effluens a
 capite p^{er} neruoz viciū et corruptelā totius
 corpis dissoluūt vitas et o^{mn}ip^{er}io Itē caput
 totius corpis est aminū siue textū siue co^{mn}
 alū et ideo multarū sumofitātū ascenden^{ti}
 de toto corpe est in se receptiū fecit itaq^{ue}
 naua totā substantiā apitis p^{ro}fosā o^{mn}
 te et manifeste Occulte vt p^{ro} occultos p^{ro}os
 occulte sumofitātū sup^{er}fluitates eiactatē
 manifeste vt p^{er} emuctōia et foramina ma
 niēst ut geosli xa ne caput ledere^{tur} purgaten^{tur}
 Itē alique sūt apitis p^{ro}ptates quōdā defec

ti nature representantes sicut patet in capi
 tibus monstruosis Dicit em̄ Aris. li. xij. q^{uod}
 aliq^{uando} contingit vnu esse cor in animali et tū
 apparet duo esse capita vel plura mēbra Et
 ecōūlo aliq^{uando} vidēt plura eē capita et alia mē
 bra et tamē non est nisi vnu cor sed hoc totū
 est monstruosū Et hoc nō accidit nisi ex
 re^{re} materie vel ex sup^{er}flua mat^{er}ia vel ex
 virtute defectiua sicut probat Aris. li. xij. v^{el}
 vbi dicit causam mōstruositatis et talis nō
 ē nisi in mat^{er}ia Et sequi^{ter} Talis mōstruosi
 tas inuenit^{ur} in animalib^{us} generantib^{us} multos
 filios sed in mulierib^{us} raro nisi in mulierib^{us}
 egipti que multos pariunt filios plus q^{uam} in
 alijs regionibus vel q^{uod} aliarū regionū mulie
 res nisi vbi alie mulieres mulierib^{us} egiptia
 cis sūt similes Item cū sit tard^{us} totius corpo
 ris et omniū corporalū virtutū primū et prin
 cipale fundamentū ipso bene disposito et
 ordinato omnia que sibi subsunt in meliori
 cōsistētia disponunt et ipso versa vice cor
 rupto et corruptōis sint homata paciente oia
 inferiora corpis mēbra necessario paciunt^{ur}
 Dat^{ur} autē caput aliq^{uando} ex causa intrinseca
 sicut ex illis passiōib^{us} que nascunt^{ur} ex ipso
 cerebro et ad iunct^{ur} eius vt patet in cepha
 liciis feneticis epilepticis et hui^{us}modi Aliq^{uando}
 vero pati^{ur} a causa extrinseca sicut ex aeris frī
 gidi et calidi siue alias dist^{ur} pati immutacōe
 siue q^{uod} aliq^{uando} vna rōe Itē q^{uod} ex alio^{rum} mēbro^{rum}
 colligācia et associacōe vt p^{er} Nā ex stōcho hu
 moib^{us} corruptis epleto sumofitates ē solute
 raōe vicinitatis cerebz p^{er}it et o^{mn}ip^{er}io^{rum} si
 q^{uod} inueniūt vacuas replētes pelliculas cere
 bri o^{mn}ip^{er}io^{rum} et distendūt Et sic pungēdo ce
 rebri pelliculis dolōē inferūt et includūt Itē
 idē accidit ex nimia inamicōe et abstīnēcia vt
 p^{er} i nimis abstīnētib^{us} et vigilātib^{us} q^{uod} vt bi
 cit ga. longa vigilia g^{er}at dolōē apitis Itē
 idē p^{er} ex nimia replecōe sicut accidit ebrioz
 qui ex vino et sup^{er}fluo fumo a vino resolutō
 cerebz p^{er}it et pungēte maximas inferet ca
 piti passiōes Dic^{itur} etiā ost^{endit} q^{uod} ois dolō cap
 tis ex stomacho allēuat q^{uod} stomachus ex
 inamicōe augmētā^{tur} aut q^{uod} stomach^{us} replet^{ur}
 cibis in malas qualitates immutat Itē sicut
 dicit Aris. li. xij. Natura cedāuit i capite sen
 sus et instrumēta sensū p^{er} eo^{rum} dignitatē et
 scōm animalis necessitatē Et ideo posuit oas
 los in anteriori p^{ar}te apitis et sup^{er}io^{rum} q^{uod} am
 mal de bet vidē q^{uod} est anterior q^{uod} sensus
 visus subtilior ē et nobilior Organa autē au
 ditus posuit natura in medio apitis rotundi
 q^{uod} nō audit Non audit directe sed circūqua^{rum}
 Sensū vero olfact^{us} posuit natura post oallos

quasi mediū inter visū & gustū Nam ille sen-
sus visū est grossior & gustu vero subtilior. Vl-
timo ponit lingua que est instrumentū gustū
et tactus quorū operatio est circa substantiā
magis grossā. Unde sensibō sic ordinatis ca-
put est perfectū et totius corporis perfectio et
ornamentū Et sicut dicit Aris. ibide. Nō sūe-
runt ita bene posita instrumenta sensū in ca-
pitibus quadrupedū et brutoꝝ qm̄ auri ale-
taliū animalū sunt in parte superiori capitis
et aparēt ita qd tale animal non est retū ne-
q; eleuati corpis sed ad terrā declinatū. De
uiat etiā qnq; natura et erat in quibusdā
monstruosis hominib; qui totū habent corp;
hominis preter caput. Nam beluina habent
faciē siue caninā vt narrant Solim. Similiter
erat natura in quibusdā animalib; monstru-
osis sicut pz in lamia que fm glo. sup. tēz.
caput virginēū habet corpus beluini Et dicitur
q qn lamie possūt aliquē hoīem oprehē-
dere primo muliebri faciē ei blandiunt & seā
cohibe opallunt vsq; ad defectū & qn vltimū
eātū libidini non potest satisficere ipsū dila-
mant & morsibus interficiunt & manducāt.

Capitulū terciū de cerebro.

Cerebrū vt dicit ost. in pantegij. li. ij.
ta. xi. est corpus albū & hū sanguine
de spū et medulla habens multū. In
cellulis tribus est distinctū. Neruoz totius
corporis est principū. Infra duas pelliculas
sc; pia matē & dura est orentū. In sumitate
capitis tanq; in excellēciā loco corpis collo-
ratū fuit autē cerebrū naturaliter albū vt hūi-
litudinū cuiuslibet coloris esset facile susceptū
uū. Habuit multū de spū vt multus in eo est
motus. Habuit etiā multū de medulla vt ca-
lozis acumen generatū ex motu temperatū.
Partū vero habuit de sanguine ne eius colo-
re inficere & sic omne apphensū rubeū esse vi-
deret. Ideo etiā fuit hū sanguine humidū vt
cito in naturā sciendi mutare vt dicit ost.
Ex tribus autē cellulis est distinctū quia cere-
brū tres habet concauitates que ventriculi a-
phificis nuntiant. In anteriori cellula siue
ventriculo formā ymaginatio. in media racō
in posteriori memoria & recordatio. Cogno-
minat autē pars anterior proia. posterior ps
puppis vicitat. Puppis minor est qā pauci
nerui ab eo procedunt. Et est puppis dura
vt nerui motū motū facilius paciant. Frigi-
da etiā est & sic vt in ea melius fieret reten-
tio. partū habuit de spiritu vt fieret quietis
generatio. partū habuit de medulla respectū
anterioris vt esset mediocriter dura & sic for-
me impressio diuicius in ea teneret. **D**ura m

ro sc; pars anterior est maior. Mollior calidi-
or & liquidior. Maior vt nerui sensibiles ab
eo procederent. Molles vt sensibiles nerui
ad suscepcionē sensus facilius disponant. Ca-
lidior vt ad suscepcionē forme ymaginatie
aprior redderet. Liquidior et humidior partū
vt neruus sensibilis facilius moueretur. Cel-
lula vero inter proiam & puppim media. Cali-
da est & humida. plus ceteris habens de spi-
ritu & medulla. de spiritu plus vt perfectior
fieret in ea per rationem discrecio. sicut in ali-
is membris fit per digestiōē puri ab impu-
ro separatio. Multum habuit de spiritu vt
multus fieret motus et multum de medulla
vt temperaretur motus anime vt sic melius
discerneret concepta. In istis tribus cellulis
sūt tres operaciones principales quia in pri-
ma forma a sensibus apprehensa in phanta-
sia siue ymaginatione recolligitur. Deinde
ad mediam transmissa discernitur. Tandem
post iudiciū rationis ad ventriculum puppis
transmittitur et memorie comendatur. fuit
autem cerebrū rotundum vt apacius fit spi-
rituū et ne facile paciatur. Ad defensionem
autem cerebri fuerunt necessarij duo pan-
ni qui vocantur matres cerebri. vnus est gros-
sus scilicet dura mater. Hic crineo supponit
sed in medio cerebro ingrossatur et ad ma-
iorem fortitudinem solidatur non tamen in
mediate cum crineo coniungatur. ymmo po-
cus suspenditur et hec atq; illic circa cere-
bri substantiam dilatatur. Hec dura mater
fuit necessaria vt pia mater que ea te-
nerior ē a duricia crinei defendat & vt vnas
et arterias cerebri colligaret et etiam si qua
essent ibi spacia vacua illa impleret. **S**e-
cundus panniculus dicitur pia mater que
dura matri supponitur que mollior est dura
matre. vnde substantiam cerebri circumuol-
uit et per dictas cellulas ab inuicem separat
et discernit nec superfluit pia mater quia
cerebri interius vnas recolligit. eā am cere-
brum ne sua liquiditate diffluat coadunari
do custodit cerebrū etiam cooperiens et am-
plectens ipsum a dura matre defendit. In su-
per per vnas quas habet cerebrū nutrit. & per
arterias quas continet spiritū ei transmittit.
Cerebrū etiā est membrū mouens et regens
omnia membra corporis inferiora singulis sen-
sum largiens atq; motū quo impedito oia
in corpe impediunt & bene se habente oia que
sunt in corpore melius disponuntur. Habet
autem cerebrū hoc apriū qd sentit et sequit
motum lune qua crescente medulla cerebri
crescit et decrescere diminiuit in sba & vntes

Lib. 2

Nam tunc in seipsum se contrahit et alij spiritui ita libere non obedit et hoc patet in luna tunc et in epacis qui in novilunio et plenilunio potest sime molestare et hoc est quod dicit aristoteles li. xij. de signis bonis et malis cerebri. Cerebrum inquit quod nimis exsiccat vel humectat non facit suum opus. sed infirmitas corpus et liquefacit ipsum spiritum. Et ideo accidit infirmitas et amissio intellectus et eadem mors. Item animalia nimis magnam cerebrum habentia sunt multi sompni et hoc forsitan dicitur propter humiditatem multam quam inde resoluta in sumum opulente meatus cerebri ducit sompnum. Item aristoteles ibidem cerebrum non habet in se sensum tactus sicut nec sanguis nec alie supfluitates animales et non est in corporibus animalium nisi ad salvandum naturam et quod mirum est cerebrum omnibus corporis partibus sensum tribuit et tamen de se et in se nichil sentit. Item ibidem sentit idem omne animal habens sanguinem et sepum habet cerebrum vel aliud membrum duemens loco eius sicut animal multipes et sic simile et quod quibus sit in omni animali sanguinem habentem nichil tamen sanguinis continet in substantia medulle sue sicut dicit aristoteles in li. iij. Item aristoteles li. xvij. cerebrum est frigidum substantialiter et humidum et ideo fontis caloris animalis scilicet cordis est oppositum ut scilicet humectet et temperet et supfluitas caloris et siccitatis arteriarum ex quibus reche cerebri est contrarium. nam ex corde procedunt arterie sicut dicit halij ex quibus componit reche mirabile in quo quasi involuntate cerebri et in illo rechi digerit spiritus animalis et per ipsum spiritum sit penetratio virtutum cerebri ad alia membra et ideo ut dicit aristoteles ibidem cerebrum est primum membrum in creatura animalis post creatorem cordis Galienus tamen dicit quod cerebrum bene complexionem debet esse in quatuor qualitatibus temperatum sicut ibi dicit halij. Complexio cerebri naturalis magis frigida et humida quam sit calida sive siccata quod si necesse ad eum frigidum calorem predicti rechi et ab mitigando calorem accidentalem cerebri qui accidit ex assiduitate sui motus. Item aristoteles li. xv. homo inter omnia animalia sue quantitate maximum habet cerebrum quia cor maximum est caloris. Unde propter calorem dominum et virtutem complexionis est homo boni intellectus et intelligentior animalibus et non possunt infantibus longum tempore caput retentum propter cerebri magnitudinem et propter virtutem donec a calore cordis medietate abstrahatur a suo potestate allevetur. Sed propter eadem rationem si sic et mala pro suas cognoscere actiones. Nam si fuerit substantia cerebri mollis cla-

ma ac perit et siccitate capit fere impressiones et sigillatones. Unde propter velocitatem sigillatones fortis maxime est hinc ea tunc et velocis discipline quibus pro eis est non mollis et est eadem efficere hinc eadem dicitur et tardius recipit impressiones et impressiones. Si tamen accepte sunt exceptas diu suat quod est signum siccitatis sic fluxibilitas et labilitas signum est humiditatis ut dicit halij. et sic de alijs quantitatibus intelligens est ubi gratia. Si vero quod fuerit sollicitus consuetudinaliter mobilis instabilis audax inanimatus calidum cerebrum videtur talis habere eis se hinc frigiditatem prebet. Si vero fuerit piger obliuiscens somnolentus humidum nimis de hinc. Et eis se si fuerit multum vigilans et memoriam tenax dicitur siccum. Si vero excedens fuerit aut caliditate humiditas multe sunt supfluitates et multum accidit capiti infirmitates nocet autem calida et humida et potest meridionalis aer et offert septentrionalis abest sompnus nec potest longo tempore vigilare et quando dormit accidit ei subethia id est quod fallacia visum hinc est eadem et sensus non claros. Si vero excederet aut caliditate siccitas pro oia accidit sicut hinc nisi quod tot supfluitates non generant sensum. sicut hinc tales laris claros et a supfluitatibus multos. sicut plures vigilant quam alij homines et sunt autem vamilosus et instabiles et cito accidit talibus calidum post adolescentiam quibus in eis precesserint multi crines. similiter si excederet frigiditas aut siccitate solent tales habere claros sensus et multos meatus a supfluitate in iuventute et oino sunt infirmitates. sicut quod prebet etas de leuium aut sibilat et velociter senectus festinat et apparatus cito in capite quia eis adueniunt cito animi et si fortiter siccitas quam frigiditas aut amicie efficiunt calidum si vero fortiter fuerit frigiditas caliditas non accedit quam vero excedit frigiditas aut humiditate accidit profluitas sompnus et sensus et sunt mali et supfluitates multas et si ita dicitur frigidum a humiditas patiens cadit in apoplexiam et in paroliam et in mortem et si accidit hinc hac dispositione calidum ut dicit galienus in tegum et in commento dicit idem halij. Et hec de appetitibus capitis et cerebri dicta sufficiant.

Capitulum quartum de caluaria:

Caluaria est atrio ps carnei ab ossibus carnis sic dicitur propter capilloz siccitatem et neutraliter pronunciat. Unde dicit philid. li. p. ca. ij. sic dicitur superior ps capitis ex tunc ubi capilli capitis colliguntur et in quibus cesaries vta est. vna et nuapac. sic occipitium dicitur ps capitis propter quod extra caput caluaria capillu spoliat cito propter eam siccitatem dicitur tardius. sicut occiput tardissime suum nunquam propter hinc siccitatem.

De capillis autem quere infra eodem:

Capitulum quintum de oculis:

Oculi ut dicit philosophus in libro primo de anima. quasi occulti sunt dicti quia eos ciliorum tegmina occultant ne aliqui inciderent in iunctura offensione ledantur. siue quia oculum lumen et secretum positum intus habent. **D**ij inter omnes sensus sunt anime viciniores. nam in oculis omne iudicium mentis est. **U**nde anime parabatio vel hilaritas in oculis apparet similiter amor vel odium et ceterae passiones dicuntur et lumina quia lumen exterius accipiunt et acceptum communicant et refundunt. **S**unt autem oculi instrumenta visus ut dicit philosophus. **E**t sunt duo ut si forte unus operaretur eius defectus per alterum suppleretur. et quoniam oculus est loco speculatoris ideo locavit natura oculos in eminentiori loco corporis. **S**unt autem oculi decem cause ipsius substantiam componentes scilicet septem tunice et tres humores. **I**nter humores vero primus albigenus. secundus crystallinus. tertius vitreus. **S**eptem autem tunice sunt septem pellicule siue tele que continent illos humores et ab invicem distinguunt in quibus vel in quorum medio formatur visus et sic sunt a natura invicem ordinate quod quatuor a parte sunt anteriori. quarum prima dicitur tela aranea. secunda yvea. tertia cornea. quarta conjunctiva. **T**res vero sunt a parte posteriori scilicet retina. sclerotica et sclerotica id est dura ut postea patebit. **I**nter hec autem omnia unum solum est visus instrumentum scilicet humor crystallinus a crystallo sic dicitur quia crystallo in colore sic assimilatur. **E**st igitur crystallinus humor secundum philosophum albus. lucidus. clarus. in superficie planus. in medio omnium aliorum coloratus et hoc ideo ut ei ab alijs omnibus equaliter servietur. **F**uit etiam purius. clarus et dyaphanus ut citius in oppositos colores transferretur et omnium colorum indifferenter similitudinem imitaretur. **F**uit etiam rotundus in forma et in substantia ut non facile lederet nec in eius angulis superfluum aliquod colligeret vel casualiter pareret. **S**ed ne nimia rotunditate nimis esset immobilis habuit aliquam planitatem ut ad moderandam eius velocitatem duceret vel nam omnes res que per rotundam elisa in sua latea in stabili est et non firma ut dicit philosophus. **Q**uia autem per istum humorem habeat fieri visus patet per hoc quod si aliquid inter ipsum et spiritum visibile includeretur ut humor vel aliud accidens videndi auferretur cum spiritus visibilis ad ipsum penetrare propter obstaculum non valeret. **O**rganum autem humor iste a partibus cerebri superioribus puris purius et dyaphanis et hoc proprie est pupilla siue medius oculi punctus ubi est proprie vis videndi

nisi nobis propriis videtur. **U**bi dicitur quod am ymagines mundi in speculo apparentes. **H**ic de hoc ista dicitur. **D**ic autem humor in medio aliorum duorum locorum scilicet vitrei et albuginei. **V**itreus autem humor a parte interiori. albugineus vero a parte anteriori. **V**itreus autem humor ad modum vitri purus est et perspicuus et ambice dicitur gelados cum iuuamene est duplex. **P**rimum et principale est quoniam sanguinem nutritur crystallinum humorem suscipit et dealbat et aprat ut sic facile cadit in subam crystallinum non enim sicut veniens ut tunc purissimus humor impure suscipit nutrimentum quod quidem fieri si sanguis tunc non digestus non dealbatus non subtiliatus crystalli humoris occasione aliquid se miscet. aliud etiam est iuuamentum ut phibet humorem crystallinum et a tactu et aspicat tamen magis que respectu ipsius dure sunt plerumque atque grosse. similitur vero humor scilicet albugineus qui alio nomine dicitur euagaydos est a parte anteriori que etiam dupliciter iuuat crystallinum. nam phibet eius lesionem et in sua humiditate tepat vel crystallinos crystallina hietate cum albugineus sit humor in oculis magis humidus et crystallinos magis hietus spissitudine sua etiam aliquantulum spiritum visibile aggrat et confortat. **I**ste tres partes oculi licet videntur humores non tamen secundum veritatem sunt humores quia non sunt liquidi et fluxibiles ut humores si maiore longe hinc in se humoris dicitur sunt etiam corpora vegetata et hinc a virtutes inatas quod aliam humorum non veniunt dicitur tamen humores propter maiorem molliam et perspicuitatem quam hinc cetera membra corporis et magis sunt obediencia que alia organa sensibilia et cetera animalis spiritus virtuti. **D**ij tres humores ne per se miscerentur tunc interioribus et exterioribus ab invicem separantur ordinantur igitur iste vitreus in hunc modum nam vitreus crystallinum humorem a parte interiori inmediate est tunica que dicitur retina a venis et arterijs pie matris est orta et recepta in modum retis portans secum cibum ad vitreum humorem et cum suis nervis sensum ad crystallinum transmittit. post retinam vero inmediate sequitur tunica secundum ab ipsa pia matre generata que ethinam nutriti defendit ne tunc casu aliquid a ledat. tertia sequitur tunica que dicitur sclerotica id est valde dura a dura matre cerebri procedens a duricia ossis omnia alia defendens. et est quasi ligamentum oculorum a parte vero anteriori inmediate iuxta crystallinum humorem est tela aranea sic propter sui utilitatem dicta ut esset spiritui prima ex subtilioribus partibus retine tunice generata. **D**ec autem tunica posita est inter crystallinum et albugineum humorem prohibens eos commisceri. **D**ec tunica scilicet aranea coniuncta cum interiori retina ipsum facit orbem

216 v

Nā hee due tunice intia se. claudūt humore
cristallinu. post hanc sequit tunica vnea sic
dicta. eo qd vne nigre assimilaf in colore qd
lano nature ofilio. Nā omnia predicta in co
poside oculi eāt alba qd clam qd spūs visibil
disgregatia et iō necessaria fuit tunica vnea
vt sua nigredine lumen in oculo aggregaret
Nā nigredo ē aggregatia visus. Hec etiā tunica
ad modū spongie est quodāmodo porosa et vi
losa. nectoz sedm ostē. dānens fila. vt cris
tallinu humore a supflua humiditate depura
ret et spm circūstantibz alijs ministret. Hec
tunica vnea a pte anteriori cū tunica scābia
in parte interiori iungit que iuncta faciūt
sedm orbem. claudētes albuginē humore
quē illi collocaūt natam vt spm clare faceret
et cristallino humore. humiditatis natam
ministraret. Post hāc immedia te sequit tu
nica que ab effectu dicē cornea. qd comu lu
cido est similita vñ qd puia est. Et spūs visi
bilis racione sue tūsparencie qd racione ali
quātule dēhātatis sue. est aggregacōm visus
aliqūtulū opatiua. hācione ei sue fortitudis
et coadherēcie a noamentis exterioribz est
interiori minus forciū defensua. Et hec tuni
ca que dicē cornea. est interiori scz icliu tice
iuncta qd aliū facit orbem. Nā hee due tunice
scz exterior cornea qd interior icliu tice
humore obciulant in se claudūt. vñ o aut
in supficie oculi exteriori ponit iunctiua que
anace descendēs nō totū tegit oculū. sed con
sistit in angulis oculoz. eos scz ligans qd retē
nens vt in debita maneat fixione.

Capitū septū de dispo sitione oculoz.

Ad oculū aut sic dispositū qd perfecte
organū. aut defect spūs visibilis p
hūc modū. A proza em. i. ab interiori
parte cerebri. exeūt duo nerui oculi qui dicū
tur optici. qui in substācia cristallini hūoris
se infigūt hī duo nerui oculi cūuersaliter per
modū crucis infigunt in oculis qd termino si
ue pūcto exactis iungunt qd hoc ingeniose
fecit natū vt altero clauso qd impedito spūs
vitalis ad alterū se tūferat et ibi perfectius
suā opleat actionē. vñ tunc pupilla videndi
actu ofortat. ppter virtutis visive coaduna
cōez vt pz in lagat. rāijs qui vno oculo clau
so. directus ia ulat qd sagitrat. Itē ideo ppter
pnetunt spūs vi. los vt ex mutua sustēna
tione efficiant foriores. Itē ideo dueniūt in
termino exactis. ne vñ duo videat. quod
fiert. si vterq; oculus pū ydolu diuisū vide
ret. Vñ oportet qd virtus visiva dānuef ad
vñ organū in quo fit vna virtus fontalis
deriuata in pupillis fiat dic. auctoz pspctie

vt pz in illis qui digitos oculis supponūt. in
quibz vna depulsa pupilla. reliqua eleuat.
vnde qd spūs visibilis diuidit qd vna res. du
plex videt et hec ē causa quia lumē ab vno
oculo tēdit sursum qd ab altero recedit retrorsū
Vnde radius ab vtroq; oculo exiēs. tangēs
extrema rei mediū intercedēte aere non p ne
tat vñ quasi duo videt corpa. cū tamē non
sit nisi vñ. Non tñ omnis strabo videt sic
quīs sint oculi iequales. qd radius pyrami
dalis recta linea egrediet ad supficiē rei vise
fiat supradictū est de sensu visus li. iij. Das
lus igit bene dispositus ofidentat qdū ad pe
fectā parciū suatū ofpōdēz vt pz supra. Itē
qdū ad situacōez. locū em sibi vndicat supi
cōez. ppter sue subtilitatis dignitatē et maxi
mā qd habet cū anima vicinitatē vt dic. y. sid.
et Aris. Itē qdū ad quātitatē debita. p pccō
onē. non em debet esse nimis pminēs qd cec
tus. quia signat pterbacōez. discrecōis. nec
nimis profundus. quia signat defectū mate
rie qd virtutis. Mediocritas igit est laudabil
Dicit tñ Aris. in li. xij. profundus visus vi
det a tēmotis. Nā motū aūq; ereat de cegāo
visus non diuidit neq; ofumit. sed directe
vadit radius visibilis ad res visas sicut sup
patz de visu. Item ofiderat quo ad motus
diuerfificacōem. Nā in motu debet esse medi
ocritas. qd si fuerit oculus nimis mobilis. figē
excessū caloris. qd pnoticat mentis instabili
tatē qd affectionū mutabilitatē. Nimis vero
tardus motus. oftatiā signat dispo sitionē. se
excessū frigiditatis qd ptnaciā affectus qd w
lūtatis. Mediocritas igit motus laudabil
est. quia signat facile mētis apphensionē et
in apphensis debita fixione. Vñ dicit Aris. li. iij.
xij. Clausura oculi debet esse mediocrit festi
na. quia si fuerit multe apcionis et pauce
clausure et vñ dābia denota qd stulticia fiat
dicit li. i. Si vero fuerit nimis tarda apcio.
designat defectū vñ tūtis qd opatiōne mate
ie in neruis. que actioni spūs non obedit vt pz
in litargicis. Itē ofiderant oculi. ppe quo ad
sue actionis pfectionē scz si fortis est apphen
sionis qd de facili sū rāilemōne iudicat de ob
iectis. bonā dispo sitionē signifiat vt patet in
oculis aquilinis qui solē in sua rota apphen
dūt Actio aut oculi ofidentat fma autū qd obtu
sū. Nā cuius visus subtilis fuerit et multus
remota qd p pinq; apphendit quia multus vi
det remota. qd vero subtilis ē. discernit ipsa
visa. Oculi ei puū visus sicut dic. Aris. li. xij.
non ei bñ videbit a tēmotis. spūs vero grossū
qd multū remota videt. qd multus. h. nō pfecte
qz grossū. pauus vero sub tū vidz. ppe qd pfecte

sed non videt a longe. ppter spiritus visibilis paucitatem quia cum videt perfecte videt ppter eius subtilitatem. **P**aucus vero et grossus non videt longe ppter sui paucitatem neque perfecte ppter sui grossitudinem. **S**ecundum vero quod quibus habet spiritum visibilem magis grossum et turbidum tanto difficilius est et debilius habet actum videndi. **I**tem ostendit quod oculus secundum colores variationem quia secundum Aris. li. xij. **O**culi in principio generationis habent viridem colorem deinde mutantur in nigredinem vel glaucitatem vel quemcumque medium colorem eis decentem. **N**am si fuerit humor multus et spiritus visibilis paucus in aliquo accidente perturbatus color ineger in eo fortificatur. **S**i vero fuerit humor paucus et spiritus visibilis debilis erit color glaucus. **N**am sicut dicit Aris. glaucitas quidem oculorum motus debilitatis est. **S**i autem fuerit humor mediocrius et spiritus fuerit temperatus ex causis convenientibus ad albedinem et nigredinem color erit varius. **O**culi igitur si fuerint nigri de die erunt visus acuti ppter luminis et humoris in organo visus aggregationem de nocte vero erunt obtusi et lumen noctis est debile et humor nocturnus naturaliter est gravioris motus ut dicit Aris. **O**culus vero glaucus e contrario de die debilis est de nocte vero fortis quia cum materia glaucitatis ex se sit lucida adiuncta luci diuine multum disgregat et ideo in actu videndi manente luce spiritus visibilis debilitatur de nocte vero spiritu visibili in oculo coadunato claritate intra humorem paucum contenta non dum recedente permanet in oculo potentia videndi et inter obscura aliquantulum iudicandi ut patet in murelegis. **I**tem ostendit per partem circustanciam dispositionem sicut ex cilijs et supercilijs quia si fuerint scilicet cilia coevectoria intus carnosa et humore superfluo repleta visum impediunt quia huiusmodi cilia aeternum grossum ppter paruitatem sui motus non intercedunt. **D**icit etiam li. i. **S**i lacrimale quod sequitur ad angulum oculi fuerit multum carnositatis sicut accidit oculis milium signatur astucia et formacio mala. **A**lias proprietates oculi quae supra in tractatu de sensu visus et haec de oculi dispositione et effectu dicta sufficiant.

Capitulum septimum de pupilla.

Pupilla secundum ysid. li. xij. ca. ij. est medius punctus oculi ubi est vis videndi in qua quia paruae ymagines videntur pupilla appellatur paruum enim pupilli appellantur. **V**ocatur autem pupilla eo quod pura sit et impolluta ut puella dicunt autem philosophi easdem pupillas quas videmus in oculis per triduum mortuos non habere quibus non visus cer-

ta despectio est. **H**abet autem circa se quendam circulum qui corona dicitur quo disceat nigredine alba partes oculi a pupilla separantur. **H**ec corona rotunditate sui conat ambitum pupillae et in ipsa consistit maxima oculi pulchritudo. **V**ocatur quod ysid. **S**icut autem dicit **V**alys pupilla est in qua formantur ymagines eorum que videntur in oculo. **O**mnia autem que sunt in oculo ex tunicis et humoribus aut sunt iuvantia pupillae aut ei seruiencia et ideo sedet in medio omnium ut regina. **P**arua siquidem est pupilla in quantitate maxima tamen est inter omnia membra in virtute et ideo maxima sicut et minima apprehendit in tertius a spiritu et cerebro veniente exteriorius vero a lumine imurat. **U**nde mediante luce rei obiecte speciem in se recipit et receptam anime iudicio transmittit. **N**am a singulis partibus rei visae ofluunt linee que faciunt pyramidem cuius conus est pupilla et basis in re visa sicut super de visu est ostensum. **Q**uare ibi. **H**ec pupilla omnium colorum et figurarum rerum superficiei exprimentium est distinctiva et diiudicativa. **I**n medijs coloribus et figuris siue formis delectatur. **C**orruptis autem in extremis aut saltem ppter disconuenientiam tristatur ut dicit philosophus. **I**tem omnia que extra ipsam sibi sunt obiecta videt et diiudicat seipsam autem nunquam videt per lineas super quas venit species rei visae ad visum. **S**ed quia se videt hoc accidit per radiorum reflexionem scilicet quia primo multiplicatur species rei a se visae ad speculum et a speculo fit reflexio ad visum sicut dicit auctor perspectivae. **E**t ideo fortis spiritus visibilis in aspectu speculi delectatur quia per radiorum reflexionem quasi in se reuersus fortificatur et quodammodo roboratur. **I**tem pupilla omnia sub angulo apprehendit quia siue radij a pupilla exeant ad rem visam siue a re visa ad pupillam redeant semper in pupille medio siue centro tanquam in cono angulariter vniuntur. **N**am angulus duarum linearum alterius est contactus et ideo quia omnes linee per quas formatur visus vniuntur et quasi angulantur in pupille cono et ideo bene et proprie dicitur a philosopho quod oculus omnia videt sub angulo. **I**tem in ter omnes partes corporis est maxime sensibilis et ppter nobilitatem suam opteritatis maxime est passibilis. **E**t ideo citissime leditur et difficillime reparatur. **E**t ideo debet ei natura defendendi tunicas et cooptola ut sic resistat facili carnis iterum ul' exteriori infertibus lesionem. **D**e hijs autem oculi et pupille passioibus que infra in tractatu speciali li. vi.

Capitulum octauum de cilijs. **I**lla sunt oculorum tegmina a celando sic dicta eo quod oculos tegant et celent tuta custodia ut dicit ysid.

phid. li. xi. ca. ij. Sūt autē cilia in subleada
neruosa & tenua ppter facilitatē motū quia
suo motu continuo aerē iterādūt & sic a lesio
ne aeris exteri? custodiūt oculos & defendūt
Dec cilia palpebre dicit q̄a palpitatio semp
mouent. assidue enī ad inuicē cauerunt vt
assiduo motu reficiant obtinūt vt dicit tam
Constā. q̄ phid. sunt minute palpebre villis
piloꝝ vt ap̄tis oculis si quid iciderit vel oc
currit epellat & in uolutis ip̄sis securius & q̄e
cius do uiuat. Itē vt aerē medioctit intēdē
do uiuificet & sic uisū sereni custodiāt ofer
uēt. hucusq̄ phid. ca. ij. sup dicto. Sed m̄ cō
stan. aut palpebre hnt pilos nō oino rectos
h̄ i extrematibz medioctit iflexos & h̄ ige
miata ē natura vt abili? se claudēt & forcius
si q̄s ip̄dimētū occurrēt ei efficacius obuia
rēt Itē hec cilia in crescēdo d̄tremiatā hnt
q̄titate a natura. et ideo eoz pili nō se extē
dūt nec cēscūt vt capilli h̄ d̄tremiatā hnt
poroz. Et ideo fm̄ stan. palpebre non sunt
molles nec prose h̄ p̄ci? dure vt pili crescē
tes sunt duri & reflexi & nō minus i crescēdo
se extēdūt sicut h̄ba crescēs i terra dura mo
dica sit et erecta et nō illa que i terra molli
Das palpebras & cilia fecit natura vt essent
corpi cenamēta & oculis iuuamēta. Vñ dicit
Aris. li. xij. q̄ de animal generas solū habet
pilos in palpebris. et om̄e animal q̄dru pes
claudit oculū p palpebrā sup̄iorē. Auīs autē
loco palpebre habet q̄dam cooptoriū ad ai
stodiā sensus uisus et claudit oculū p telā
q̄dam appropāta extrematibz oculorū. et
quia natura oculi ē aquea & humida & idiget
tali custodia. Itē om̄is auīs claudit oculū
palpebra inferiori. Itē om̄e animal carēs pal
pebris ē debilis uisus vt p̄ i pisibz. lepro
bus et huiusm̄odi vt dicit Aris. li. iij. :-

Capitulum nonū de sup̄cilioꝝ p̄turbatibus :-
Sup̄cilia sūt dicta eo q̄ cilijs sūt sup̄
posita q̄ ideo piloꝝ multitudine sūt re
stita vt sint oculis iuuamēta ad depel
lendū humōrē v̄l sudōrē de capite m̄fluentē
Interciliū uero ē illud mediū spaciū q̄ ē in
ter sup̄cilia siue pilis vt dicit phid. li. xi. sūt
autē sup̄cilia cilioꝝ iuuamēta fm̄ stan. ne q̄d
nociuū extrinsecus adueiat p̄hibēda sunt et
hōestācia q̄a nullus sū eoz p̄sencia decorat
Habent autē sup̄cilia q̄dam vi latentē pal
siō; anime idicatiuā fm̄ aris. quia ai fuerūt
sup̄cilia recta sicut linee p̄tendūt femineam
mollitiē vel anime leuitatē. Item sup̄cilia di
m̄ta et nimis pressa vel depressa signāt inu
dū sicut dicit Aris. li. i. Itē sup̄cilia eleuata
et in pilis spissa aiositate p̄tēdūt. depaupa

ta uero a pilis & oblonga timiditate. Item
si fuerit spissa & longi pili uisū q̄ amodo ob
umbrācia excessū caloris signāt Itē si fuerit
m̄lte carnis & pauca pilositatis sensū durū
signāt & obtusū & frigiditatē i mēbris p̄ncipa
libz dominātē. Itē si fuerit pilis spoliata a
interiore signāt sanguinis corrupcō; vt pa
tet in leprosis aut naturalis hūoris d̄ump
cionē in ethicis et similibz. aut meatuū et
uicū humoꝝ opilacionē vt patet in castia
tis. Et dicitur exscere contra senectutē intā
tū q̄ uisum impediūt nisi rescindat vt dicit
Aris. li. iij. Itē dicit idem li. iij. in frequētan
tibz coitū nimis cadunt pili sup̄cilioꝝ vel al
bescūt. quod quidē accidit ppter humidita
tis d̄umpcionē et ppter defectū uirtutis et
ppter frigiditatis cerebri augmentacō; nā
nimia siccitas caluiciē generat. sup̄humidās
p̄o frigiditas caluiciē itro ducit sic sup̄dem ē

Capitulum decimū de fronte :-
Frons ab oculoꝝ foraminibz ē nomi
nata vt dicit phid. Dec enī q̄dam
animi ymaginacionē et iudicū mētis
sua specie exprimit dū leta vel tristis ē. De
cū dū autē ueritate essentialē frōs ē vt dicit
stan. os semicirculātū nec multū durū nec
multum molle. quod ideo fuit necessarium
vt esset temperatum ne ledere? uicinitas oca
loꝝ. pelle autē extrinsecā tuta ē ad sui defen
sionē ab alioꝝ organoꝝ sēhibilū d̄tinuacō; et
ad tocū capitis decoracionē. tocū enī
animalis uirtuositas potissime in fronte lu
cēt. frons enī vt dicit Philosophus sedes
est ueracōdie et honoris. et hoc quidē ē ppter
uicinitatem ymaginatiue uirtutis. eius
uirtute tristitia vel decencia leta i indecēcia
racionis iudicio subito defertur ubi utiq;
discernunt. frons itaq; omniū neruorum
a cerebro descendentiū ad sensum p̄ficiēdū
q̄amodo turtis ē & d̄fensaculū infra cuius oca
uitatē descendūt nerui ad oia instrumenta
sensuū inferioꝝ q̄ misterio de oibz obiectis
sensuū apud racionis domiciliū sit iudiciū. Vñ
fm̄ Greg. frons ē dignissima ps capitis exte
rioris ubi ip̄rimē carteris signū sc̄ signū
iusticiē & salutis vt signū crucis q̄d q̄ndā
tū erat supplicū mō locū habet in frontibz
impytoꝝ. Frōs igit bñ disposita oia p̄dicta
manifestat. h̄ si fuit a medioctitate d̄generas
alia fm̄ phm̄ p̄n ostiat & figurat. Dicit enī
Aris. li. i. q̄ frons si fuit magna signat p̄
derositatē declinan tem ad stulticiam. et q̄ si
fit inter medioctitatem parua signat boni
tatem uirtutis. Sed quando nimis eleua
tur et quasi i superficie uisitat excessū fige

corrupte et feruoris et tales sepe s'positi s'nt ad
colias passiones sicut ad frenesi et furorē. frōs
autē t'pā alioy m'broz faciei modice ē carnositas
et piguedis. autē ē fm haly et Aris. q'a car
nositas et piguedis supfluitas ipedit itellēm
Et iō nimia carnositas i frōte ai q'bā relucēcia
et exētiōe cutis. signū ē corruptōis vt pz i lep
his. Itē nimia frōtis actenuacō et supflual' p'p
corrugacō itētiōe defig't cēbri defc'm et hūoris
subtil' finalē d'lipcōez vt pz in antiq's semio vl
moxlo lōgissio t'pe iamitis. **Ca. xij. de t'p'ibo**

App' t'p'pa d'icū illa capitis m'bra ad dex
trā similit'q; capitis adiacēda q' sic d'icū
q'a sū mobilitate d'ia a q'si itual' t'p'm inuacō
vt d'ic' p'hd. li. xij. c. ij. **D**ūt autē t'p'pa fm ostē
ossa vtriq; posita in lateribz oclōz d'istuta. q' q'
dē aliq' ulū sūt mollia et n'uoosa. et h' sūt n'ca
tū. p'p' s'liū et motū oclōz p'ficiēdū. **N**ā p' t'p'pa
ad instrumta s'liū mediāt'bo n'uis spūs aiālis
defer' et p' eadē fm anathoia; spūs vital' p' q's
dā arterias. a corde ad cēbz demādat. **N**ā p'p'
n'uooy s'chibilū et p'p' artelaz venaz p'ullatiliū i
loco t'p'p' colligaciā. t'p'pa sūt passibilia et faci
lioā ad lesiōez. vñ aiā p'ullū i loco t'p'p' de fa
cili mōie. q'a sicut d'ic' Aris. li. xij. p'ullū q' ca
dit sup ossa t'p'p' moetal' ē. q'a h' in eis d'igit
vuln' aiālis p'clitā. **E**t h' accidit q'a hūoz q' est
i t'p'p' cito ex' t' p'p' tenuitate ossū. et t'p'pa d'
aiā canescūt. p'p' hūozis paucitate et siccitate in
eis d'iantē et p'p' d'itabilitate ad naturā frōdia
tis. Itē t'p'pa itēti' villōsa sūt aliq' ulū vñ hūo
re a cēbro viente recipiūt et sōpnū ocul' d'ucūt
Et si illi villi fuerit d'p'ssi p' eliq'ōez. d'cti hūo
ris oculos lacrimare faciūt. **Ca. xij. de auribz.**

Auris ē instrumentū audit' et ē dicta auris a
uocabo hauriēdis. aut q'a g'ci ipaz v'cē au
dēndē v'cē. vñ d'icū aures q'si audes. **V**ox ei re
p'assa p' eaz āf'met' sonū facit. q' s'nsū e' p'cipiūt
audiēdi. **D**ūma auris p'tiāla. d'ic' p'mula. p'mū
ei atiq' auri v'cē. h' p'hd. **E**st autē auris. p'p' q'
dā s'ba cartillagiea q' duabz caribz sūt n'ca de
fēdūt ei ne q'd nociuū i auditū cadat. sicut ocu
los defēdūt alia. p'p' auditiū a diuacōe. **N**ā v'p'
p'ullū acis cū vneit ad cartillagie; ibi forit
coadunat'. **N**ā itat forania q' sūt audit' p'p' i
strumta. **S**ūt autē h' forania i petroso osse cō
stituta. i q'bo nūi descēdētes a cēbro sūt ih'pi. s'e
sū et motū auribz defēdētes et imitacō; v'cis i fo
raibz ēceptā iudicō aie defēdētes. et sūt h' forania
sic torular' t'nsūsa et h' ne frigid' aer' nimis cito
itez et itelōes pāniclōs sū n'uos ledat et ne āq'd
nociuū icidat q' audit' ipediāt instrum't di' i pā
li. iij. c. xv. pati' auris multiplicat'. q' aln' ex' a
p'itate i aure ex'it'. vñ et sames eg'di' ab aure
Itē ex' v'mibo foram' ab extrāseco itētibz vl ex'
p'ud' hūozibz it'ale' n'ascētibz q'p' signū ē p'ui
go itē auriclas et titilla' et s'cū' eoz moāo. **Itē**

ex' supflua carne atq; v'ca patie auricula q'n
mali hūozes i ea adunā. Itē pati' ex' mala d'if
pōe nūi autē ig'diētis. sic pz i soitu t'mitu et hūoi
q' d'igūt ex' uētohate i pāniclōs cēbri se clau
dētē i p'te nūi auriculais. Itē pati' ex' g'oss' hu
moibz illic se mouētibz et tūe s'cū' g'uitas capis
cū soitu et t'mitu. Itē deficiūt audit' ex' defcū v'ca
tis audibil'. Ex' d'actiōe nūi s'chibil' sic i seibz
d'igē d'ueiūt. Itē alū fit surditas cū puer' p'ca'
in v'cō. q'n n' negligit instrū audit' p'romē et h'
ē. p'p' sui defectiōez. p' p'p' materā q' inuēit sibi n'
inolebiētē. Itē pati' ex' acuta eg'diēdie cū colici
hūozes ad cēbz ascēdētes auditū ipediūt. hos
adiuuat si p' dig'ōez col'a purge' vñ d'ic' i āp'ho
z. s'urd' si s'oso col'ia supuenit. s'urditate tollit
huat' ost'. Itē d'ic' Aris. li. xij. Instrū audit' ple
nū ē spū nūi. q'a sic spūs nūi fāt i v'is motū p'
satilē. sic i aure fāt v'cūe audit' p'p' h' addit'
cū' res p' s'cū audit'. **E**t d'ic' ibi q' tacō aurū sū
it maifesta tela et d'ines sūt tenuis et h' p'p' s'b
tilitate audit' ip'p'. **D**ebilita' autē audit' t'p'ibo
hūide d'p'lois et p'cipue i frōntē coctūbz et h' p'p'
ter p'urbōez spūū q' p'ficiūt auditū. **N**ā vt d'ic'
idē Aris. frōntē nimis coit' v'p'pi et cordi nocet
idē d'ic' haly. Itē fm Aris. li. xij. i rōli aiāli au
res ponū' s'liit i me' capitis v'cūdi q' auris n' i
vna p'te rē h' p'v'ndiq; v'cūc et sonoz d'ias cō
p'hedūt. **I**n aiālibz v'cō d'rup'ibz q' ap'ut h'nt
icliatū ad t'etā et si sūt eleuati corpis sūt aures
i supiozi p'te capis vt pz i lobz as'is et eq's. et mo
t' auricula; hūoi aiāliū sūt mlti et p'p' eleuacō
nes sū loci et q'a mltū mouē' i p'tes diūsas. v'ci
piūt sonū rep'assioe mltā. Itē idē Aris. ibidē nū
lū aiāli ouās h; auriculas exp'illas. nichilo d'ctū
h'nt talia aiālia q'dā vias occultas et ecia' wa
tilia carēt auribz epiozibz h'nt tū foram' mediū
et viā ap'tā p' quā audit' p'fectissime celebra'. Itē
h' it oia aiālia h; aures m' mobiles et ecia' fm
dim'hoez; sic v'breu' oēs h' q' ad audēd' marie sūt
efficaces vt d'ic' li. i. et h' ē. p'p' v'itate d'p'lois
vñ q' nimis ē excess' i auribz hois i m'g'mudi
ne alijs signis d'aurētibz signū ē stoliditatis et
tarditatis itellcūs vt d'ic' Aris. **Ca. xij. de naso**

Nasus ē instrū olfēūs fm p'hd. a nabis aut
doi' nali'. **N**ares autē iō sic v'ntē q'a p' eas
odoifcā et spūalia q'si odorē et int' fetid' et odorē
sepe d'iscerna'. vñ q' odoifcā nob' p' eas manāt
nares d'icū' sic p' cōnriū. isch' et rudes ac i'ep'tl
ignat' q' s' n'ac sūt d'ā. **N**as' autē duo h; forania
fm ost' q' p' q'dā s'bz cartillagiosā ad iūcē sūt
d'isticta. **E**t hoz foranū vñ ad d'auitate pala
ti tēdit. al'ter sup' ad pelliclas cēbri vadit vt
aerē actrahāt cēb' et defcāt ip'is nabis sp'm aiā
lē et ad s'cū odoat' p'ficiēd' ad d'uat' p'mū foram'
sūt n'cū ad ei cēdas supfluitates a cēb' v'ie
tes. aliō ad sp'm actrahēdū et odoratū p'ficiēdū
Sūt tū p'p'ia instrum'ta odoratus due cāuicūle

que dependet a naribus per modum mamillarum
 que primo aere attractu in se recipiunt. deinde
 ad interiora parte cerebri transmittunt. Istis
 autem carunculis. subseruiunt naves exterioris
 aere scilicet attractendo. et intra se includendo et
 subtrahendo ut tanto facilius et perfectius immu-
 tetur in organum odoratus. nerui enim a cerebro
 veniens illa duo vbera nahi subtrahit et eis
 animalis spiritum administrat ut dicitur ostendit. fumus
 igitur mediata aere per nasum attractus spiritum ani-
 mali se associat. qui immutatus illam immuta-
 tionem in cerebro aie iudicio representat. Nasus
 igitur secundum ostendit. fuit necessarius ad aere tunc
 attractendum ad cerebrum per sua emunctoria ex-
 purgandum. ad calorem innatum in ventriculis ce-
 rebri temperandum necesse est et discernendum fumum
 a quacumque substantia resolutum volentem sua
 uitate ac feruente. Et ideo secundum Aristoteli. li. xij. sen-
 sus olfactus est diuisus sicut sensus auditus
 et ita non esset nisi faceret opus proportionatum
 et sensus olfactus non esset nisi propter attractio-
 nem aere in animali habente nasum. Et hoc me-
 brum scilicet nasus in medio est scilicet anteriori parte
 capitis. Et propter hoc posuit natura nasum in me-
 dio trini instrumentorum sensibilibus quasi trini
 natura posita propter motum anhelitus alijs sensibus
 necessarius. Recollige igitur breuiter ex predictis
 quod nasus est membrum siue organum officiale ae-
 ris attractiuum et emissiuum. inter odores discer-
 tiuum. grossa et superfluitatem cerebri purgatiuum
 spiritum animalis ministratiuum per attractionem aere
 pulmonis dilatiuum et restrictiuum. Et ideo secundum
 Aristoteli. Naves posite sunt ex transuerso et non ex
 opposito pulmone ut si frigidus aer quibus sub-
 eat pulmone subito non ledat et si quid aere
 aere sicut puluis vel quodcumque aliud intravit
 pulmone obesse non possit. Est etiam nasus si-
 cut dicitur Galenus super cantica faciei maximam or-
 namentum ita quod eius carencia. tota facies veli-
 dua de honestate. Debet autem dispositio nahi
 esse medio cruris. ita quod in longitudine. lati-
 tudine. altitudine modum debitum non excedat.
 Nam si naves fuerint nimis tenues. vel late. mil-
 ti aere attractio ferocitate animi prendunt
 et mentem indignantem. Ex dispositionibus enim
 membrorum corporis sumuntur pronostica iudicia de
 affectionibus mentis sicut dicitur in principio phi-
 losophie. Nam accidencia mentis sepe mutantur
 secundum accidencia corporis sicut vinum album ex vi-
 tro rubro quod infunditur. colore trahit et rubescit.
 Et ideo mediocritas dispositionis. mediocritas
 est de signat bonitatis sicut dicitur philosophus in li. suo
 in principio. Impedit autem nasus in suo effectu
 sicut dicitur Galenus super pronostica ibi. Naves acuti
 oculi acui quod propter vehementiam caloris humi-

ditate consumentis vni et acium naves et prossi-
 dant oculi in acutis et est signum mortis. et ac-
 cidit idem naribus sicut dicitur Galenus quod calorem natu-
 ralis est debilis qui non potest se expandere ad
 extrema et ideo consequitur quod spiritus et sanguis
 non accerunt ad extrema. Et ideo propter frigidita-
 tem mortificantem restringunt membra et cor al-
 terat et accidit acumen narium quod est signum
 pessimum et mortiferum in patientibus acuta. Item
 impeditur nasus ut dicitur ostendit. li. ix. ca. xv. aliqui
 ex mala cerebri dispositione. aliqui ex nerui
 odorabilis opilatione. aliqui ex humorum fetiditate
 et corruptorum humorum in carunculis narium reple-
 tione. quibus ex carnis superflue corrupte in for-
 minibus nahi generatione ut patet in poliposis et le-
 prosis. et hec lesio non solum ledit olfactum. verum
 etiam facit minoracionem visus. Aliqui patitur ex ni-
 mio fluxu humoris in ventriculis cerebri de flu-
 entis et hoc vel ex caloris dissolucione. vel ex fri-
 giditatis nimia restrictione sicut patet sepius in
 catarrho. Aliqui ex nimia replecione et acumine
 sanguinis circa venas nahi apertis vni de na-
 ribus fluat sanguis tunc fluxus maxime per naves
 in multis egritudinibus causa est dissolucio-
 nis morbi et rerum iudicium qualescunt et salutis ut
 patet in acutis febribus que per fluxum sanguinis
 sepius terminantur. Et in amphorum dicitur. Mu-
 lieri deficientibus mensuris sanguinem ex nari-
 bus fluere est bonum.

Capitulum quartum de cunctis de gemis.
 Ene sunt inferiores oculorum partes vnde
 barba inchoant ut dicitur philosophus li. xi.
 ca. ij. Genos enim grecice barba dicitur.
 Deinde enim partes dicuntur maxille que per dimi-
 nucionem a malis sunt bene male autem sic emine-
 tes dicuntur oculi partes ad eorum protractionem
 suppositae. vnde autem sunt male. siue quia
 in rotunditate prominent intra oculos quod gre-
 ci mala appellant. siue quia sunt supra max-
 illas. Vnde et a malis diminutiuo dicuntur
 maxille. sicut a palo papillus ut dicitur philosophus.
 Sunt autem maxille siue gene secundum ostendit. ex
 neruis et ossibus interius compositae et harum
 ossa carneo cerebro sunt coniuncta. Que ideo
 de varijs et multis frustulis composita sunt. ne
 alia lederent si vnum aliquid pateret. Exteri-
 us autem sunt calide et carnosae ut frigiditate
 ossium et cartilaginum aurium et narium tempera-
 rent et ut organum sensibus sibi vnicuique ad-
 iacentibus suo calore fomentum administrarent.
 Et ideo maxille oculis supponuntur ad
 eorum protectionem. In medio sensuum sunt
 posite propter nutrimenti administrationem
 calide sunt et neruose propter frigiditatis
 instrumentorum sensuum mitigationem. Candide

sūt et rubicūde. p̄t̄ cenatū faciei et vultū op̄si-
 cionē. Maxima ei pulchritudo hoīs resultat i
 genis et maxillis maxie fiat dicit ost. Maxil-
 le potissime hoīs ostendūt oplexiōes. q̄ si fue-
 rūt multū rubicūde mixte cū tēpata albedie et
 in substācia nō nimis crasse. h̄ mediocrit̄ car-
 nose. calidā et humidā p̄tendūt oplexiōne et ip-
 si tēpamentū. Si vero fuerūt in colore albide
 sūt alian? tubedis admixtione et in substācia
 pigues et molles et fluride frigiditatis et hu-
 ditatis ostēdūt excessū. Si vero fuerūt fusce
 in colore a citre. i substācia autē tenues et ma-
 cilēte dñū designāt siccitatis nimie et caloris
 vt p̄ in cohericis. Si vero fuerūt quasi liuide
 in colore et in substācia a carnib? depaupate
 excessū signāt frigiditatis et siccitatis fiat
 in melācolicis videri potest. nec solū declarat
 oplexiōnū diuersitatē vt etiā animi et affec-
 tionū notificant qualitātē. Nā scdm animi
 affectiones. ex subito timore. vel gaudio pal-
 lescent vel rubescunt subito vt dicit ostā.

Capitulū quintūdecimū de barba.

Barba vt dicit ost. faciei viri est cessa-
 mentū vñ apparatus. et cooperiēs max-
 illas in vna parte est ad ornamentū
 in alia ad maxillaz adiutoriū et iuuamentū
 siue famulatū. Nam sua villositate neruos
 maxillares tuef a nimia aeris frigiditate et
 ideo maxillaz est necessariū tegimentū. Bar-
 ba virgōis et caloris naturalis est iudiciū. Et
 hec est causa quare vir et non mulier bar-
 bescit quia masculi feminis naturaliter sunt
 calidiores. et ideo in marib? fumus qui pilo-
 rū est materia magis augmentat. que quia
 natura nō sufficiebat osumere expulit p̄ duo
 loca scz per caput et per barbā. vnde accidit
 aliquando in mulierib? calide et humide com-
 plexiōis q̄ vident barbescere. Et econtrario
 fit in masculis frigidis et siccis q̄ barbescent
 parū. vnde et eunuchis non crescit barba.
 quia perdidērunt illa membra calidiora que
 calidi humoris et sumi qui piloz est materia
 sunt generatiua. Ex quo patet q̄ barbe spissi-
 tudo caloris et humoris substancialis ac vigo-
 ris est iudiciū et differēcie sexū experimentū.
 In pueis non crescit barba quāuis paruuli
 calidi sint et humidi. quia fumosa superflua
 tas que piloz et capilloz est materia. transit
 in augmentū et nutrimentū pueroz. Quasi qz
 ost. Scdm vero Aris. li. xix. pili barbe fiat
 et capilli in sua dispositione representāt qua-
 litates vaporis. vel pinguis humoris ex quo
 generant qm si fuerit humor calidus fumosus
 et siccus. erūt pili barbe sicut et capilli crispi.
 reflexi et inuoluti. Et h̄ accidit. q̄a p̄ duas vi-

as vadūt stitias. q̄a ps terrestris mouet
 ad partes inferiores et calor mouet ad superi-
 ores et sic inuolunt pili et erūt pili crispi p̄t
 debilitatē suā. Et h̄ accidit p̄t paucitatē hu-
 miditatis et multitudine ptis terrestris. vñ ex i-
 teso calore corrugant et inuoluti. Si vero fuerit
 vapor multū humidus. erūt pili lenes et longi.
 Nā humor decurret lubricatō donec pueiat
 ad pilos et p̄t h̄ pili et barbe eoz q̄ mozan? i
 Francia sūt lenes. Nam eoz oplexiō est humi-
 da et aer otnēs eos est humidus. Econtrario
 autē accidit in hominib? cerebz siccū habentī-
 bus et habitantib? in regionib? calidis. p̄t
 siccitatē aeris otnētis. Item idē aliter co-
 loz piloz barbe scdm etatis varietatē et ideo
 canescit barba in senectute p̄t debilitatē
 caloris et habundantiā frigiditatis. defluūt
 autē qnq; pili barbe p̄t caloris et humoris
 interceptiōne vt in castriatis. qnq; ex corrup-
 cōne humoris vt p̄ in leprosis. Nā fiat idē
 dicit Aris. Casus piloz filis est flurū folioz
 arborū et causa istius ē diminutio humoris cali-
 di et pinguis. Et ideo nō fluūt folia arborū in
 quib? ē humor pinguis. Quasiq; Aris. li. xix.

Capitulū decimūseptimū de mandibulis.

Mandibule a manducando sunt dicte
 vt dicit ysid. li. xi. Mandibulaz au-
 tē quedā est supior in qua dentes su-
 periores infigunt. quedā vero inferior in qua
 dentes inferiores radicant. Et ē p̄pū mādbule
 superioris. q̄ in omni aiali fixa est et imobilis
 excepto cetera culo. i. cocodrillo qui mouet mā-
 dibulā superiōre contra naturā omniū aialiu
 et fixā et imobilē ten; inferiorē vt dicit Aris.
 li. iij. Sūt autē mandibule ex diuersis et du-
 ris ossibus op̄tate. neruis et lacertis varijs
 onep̄. Et hoc fuit necessariū p̄t motus cō-
 tinuitatē. et aperciōis clausure necessitatē vt
 dicit ost. Sūt em̄ quasi due mole otnue ad
 oterendū et molēdū cibū se mouēt. vñ de to-
 ti corpi nutrimentū mādbule subministrāt.
 Mandibule autē quibusdā ptialis carnositas
 et neruosis q̄ gigue dicitur circūdanē vndiq;
 et velant et h̄ p̄t forciōne denciū i maxillaz
 fidamētis radicatiōe. et p̄t nutrimentū suū
 denciū admixtione. et frigiditatis denciū mo-
 deratiōe. Et dicitur gigue vt dicit ysid. a dētib?
 gignēdis. q̄a in eis dētes gignūt et nutriunt.
 Facte em̄ sūt ad decorē dēciū pit et nāitatē. ne
 nudi horrore p̄t existerēt q̄ decol pelliat la-
 bioz circūdan. Qd fecit naturā vt tā dētes q̄
 maxillas nō solū itāsec? iuuatēt. vt a lesiōe
 extāseca defensaēt. Contigit gingiuas corū
 pi in animalib? aliqui ex negligēcia. et qnq;
 ex putredinis humoribus iusci et corūmpi

et tunc diuersas inferunt molestias et passiones: ut fetore dentium alium vel relaxatio: et

Capitulum decimū septimū de labijs: et

Labia sicut phid. a labendo sunt dicta quod autem superius est labium dicitur quod vero inferius est labrum nuncupatur. Sunt autem labia necessaria secundum vitam quia dentes muniunt atque tegunt. Sunt etiam nervosa et ex diuersis lacertis composita ut sic ad sensum et motum essent habitiora. Nam ad vocis formationem necessarium se aperit et claudit quia illis abscessis per alia operibus laqueo et tractatione aliam impeditis. Verba profertur non possunt formari. Item labia mollia sunt et carnosula et propter hoc duritiae dentium temperamentum fuit necessarium. Dentes igitur et eorum nervi cum ex natura sint frigidi nimis ledeunt aeri frigido expositi si non labiorum tegimine tuerentur. Item labiorum extremitas sunt tuberculosa quod accidit secundum ostium propter autem labiorum subtilitatem que est facilius a calore sanguineo recipit quomodo roseam qualitatem. Unde rubedo labiorum signum est puritatis complexionalis et impuritatis turbati sanguinis et intellectionis virtutis sicut e converso labiorum liuiditas signum est defectus virtutis et caloris naturalis. Item labia tenuia sunt in subsecantia et subtilia ut sint flubilibiora ad motum et abiliiora ad aere imitendum et mitterendum ne subito attractio interioribus sua frigiditate inferat lesionem. et ideolabia aeri frigido se opponunt et ipsi recipiendo depuratum reddunt ut suavius et utilius ad interiora attrahat. hec omnia secundum ostium. Consimiles appetentes narrant Arist. li. xij. circa finem ubi dicitur labia hominis mollia sunt et carnosula et sepe ari possunt propter salutem et custodiam dentium et ut veniant ad exitum sermonis. Unde et labia dupliciter habent usum sicut et lingua cuius creatio est ad gustandum humidum et ad sermonem proferendum sicut idem expresse dicit Arist. et ideo oportet quod labia sint humida quia si creatio lingue non esset talis dispositionis et labia non possent lingua pertingere ad dicendum multos modos levari quoniam quedam ex eis diametrum per passivum lingue et etiam quodam per diuersionem labiorum et ideo necessaria fuit labiorum creatio ut optima esset nature operatio et propter hoc fuit caro hominis valde mollis quoniam homo est boni sensus tactus scilicet et gustus magis quam alia animalia. hec omnia Arist. li. xij. recollige igitur quia labia sunt tegimta dentium custoditua mollitudo sua duritiae dentium temperatiua vocis articulatione et lealis formamatiua aetis frivigibilia vel calidi intercept

tina sua tuberculata et liuiditate defectus vel vigoris designatio virtutis interpretatiue propria organa passionum anime scilicet obij et amicitie doloris vel tristitie expulsiua. Unde dicitur quod tremor labiorum in frenesi et acutis morbis maxime prendit. ut dicitur in pronosticis Et hec de labijs sufficiant et.

Capitulum decimū octauū de mento: et

Mento est dictum quasi mandibularum fundamentum eo quod inde oriuntur ut dicitur phid. mentum autem ut dicitur ost. duo sunt ossa et ipsa iuncta sunt in medio ubi dentes subtiliores firmantur quadrupliciter atque pes. Huius ossum extremitas duas habet furculas una est acuta cuius acumen quoddam ligamentum inserit quod a lateribus temporum prendit per quod et bucca clauditur et aperit. Altera vero furcula grossa est et rotunda cuius rotunditate mentum sit molle ut dicitur ost. quia hoc membrum fuit necessarium propter originem mandibularum et dentium inferiorum ad tractationem et propter voluntariam aeris clausuram et apertionem fuit etiam onemans propter faciem complexionem et perfectam ipsius vultus summationem quod si fuerit proportio naturae frontis tota honestat faciem et decorat. hec omnia dicit ost. In mento autem aial maria est fortitudo propter ossis duritiam et nervorum compositionem et propter fortitatem dentium ad tractationem et ideo bruta animalia se tangi per mentum est facilius si permititur nam mento fracto tota eorum ferocitas quasi armis perditis enervatur ut per isagog. xvij. ubi dicitur. Confregit dauid mentum eius et eruit os de ore eius et. Huius vero mentum pertractari amoris et fidei iudicium est ij. hiegl. xvi. Tenuit iob ab mentum amase quasi deosculans eum etc. et.

Capitulum decimū nonum de ore: et

Ore est dictum ex eo quod per ipsum quasi per ostium cibos imittimus et spiritum foris educimus. et quia eo quasi de ostio sermones egreduntur ut dicitur phid. Os etiam ut dicitur idem anime nuncius est quia illud quod ore exprimitur quod spiritus in mente concepitur. Est autem os ut dicitur Greg. multis circumspicere custodit scilicet dentes et labijs ut tot intermedijs mens spiritus discernat quod profertur sicut dicitur ut spiritus verbum transeat per linguam quod per linguam fuit autem oris instrumentum necessarium secundum ost. propter nutrimentum susceptionem nullum enim membrum animalis nutrit nisi spiritus nutrimentum in ore accipiat. os enim primo cibum recipit et masticando et imutando aptum digestionem stomacho transmittit et propter hanc naturam fecit os humidum italescens ut cibi humiditas eius humiditate facilius imutetur. fecit etiam os nervosum ut laprositas cibi facilius sentiret durum ne cibi asperitate lederetur nec nimis factum durum est sed mediocriter ne nimis duricia

sensualitas gustus impediunt. Concaui autē
 et rotundi sunt intus ut abus assupti
 hinc inde facilius mouerent et per dentes sine
 impedimento spiritus transducerent. Item neces-
 sarium est os propter aeris et spiritus attractio-
 nem enim attractus per os in ipsius cavitate
 imitatur, depuratur et subtiliatur et sic ad cor-
 dis refrigerationem per canale pulmonis trans-
 mitatur sine cuius refrigerio cor per nimiam ca-
 loris incendio uret et destrueret. Item ne-
 cessarium est propter vis informacionem, ad hoc
 enim est palatum oris cavum ut plectrum lingue
 mouerent facilius et ad vocem formandam expe-
 dite eleuaret et deprimeretur. Item utile est ad
 grossam supfluitatum a cerebro et pulmone ve-
 nientium crebriam eiectionem quibus per ostium oris
 exercitio vitalis spiritus in corde et animalis in ce-
 rebro suas complent actiones expediri. Item
 utile est propter membrorum nutritium a sup-
 fluuiis exponectionem, quando ergo stomachus
 cuius humoribus oneratur natura per vim ex-
 pulsivam operante per oris officium expurgatur
 hinc dicit ost. et gal. super illud ampho. in
 vomitibus et purgationibus que sponte fiunt
 si quia oportuit fieri, deferunt et bene ferunt
 si vero non oportuit, nititur autem os ut dicit
 ost. in viatico quoniam ex alijs membris sibi vicinis
 infirmantibus. Patit autem pustulas, ul-
 cera et huiusmodi ex corruptis humoribus aliunde
 ad buccam defluentibus, si nateat ita quod ni-
 gredini attineat et caleat doleat aut ardeat
 materia sanguinea est et coheret, si vero mul-
 tum nigrescat tanto molestius est et timidius
 ne ad forisam id est ad cancerum deueniat. Acci-
 dunt autem vlcera in ore lactentium paruulorum
 puenientia ex acumine lactis et eius corrup-
 tione, hinc ost. in viatico pericula seba.

Capitulum vicesimum de dentibus

Dentes sunt quos grecos dicunt edentes
 quoniam omnia apposita diuidentes et inci-
 dentes ut dicit ysid. Et sunt dentes
 sunt in maxillis quibusdam radicibus inserti, et
 sunt in maxillis sunt positi, quorum quatuor in ante-
 riori parte pares videntur et quadrupli, et hii lati
 sunt et acuti in affores vel passiores a medicis
 nuntiantur, ad incisiones cuiuslibet cibi sunt
 apti et quecumque in eis accipiunt in ore ceterantur
 et moedantur. Sunt iterum duo qui canini sunt
 dicti collaterales quadruples et in similitudine
 acuti durius cibis tamen molendis apti. Et
 dicuntur sunt ysid. canini quia ad similitudinem
 caninum consistunt et canes per ipsos ossa
 rodunt, passiores enim dentibus sunt foriores

aciores, longiores et rotundiores, et ideo
 a quibusdam collum puelle videntur et quod pri-
 ores per adere non possunt istis tanquam forcio-
 ribus ad constringendum tradunt. Sunt et per
 alij ex utraque parte superioris mandibule quoniam
 collaterales quadrupli, hii sunt lati atque grossi
 hii molares sunt vocati et ad molendum et bene
 sunt apti, nam que concisa et confecta sunt
 a prioribus more mole subeunt ut dicit ysid.
 Sunt quidem in superiori mandibula sex dentes
 sex, quatuor quadrupli atque pares, et duo canini
 et nouem molares, et totidem etiam dentes numero
 collocantur in inferiori mandibula seu in me-
 to. Dentes igitur quantum ad suum numerum et
 officium quadruplice diuiduntur, quibusdam enim
 sunt incisui et hii sunt quatuor, duo superiores et duo
 inferiores quod primo aspectum se offerunt, quod
 vero sunt pares et hii sunt quatuor, duo superio-
 res et duo inferiores qui aliter et iuxta inci-
 suos positi mutuo se configunt. Quibusdam
 vero dicuntur collaterales seu canini et hii quatuor
 sex, duo superiores et duo inferiores se mutuo
 collidentes. Quibusdam vero sunt molares et hii sex
 sex, per superiores et totidem inferiores mutuo se tan-
 gentes et quod ab alijs incoacta sunt quasi mole
 continue cadentes. Hii omnes sunt mandibul
 radicati et quod amodo fixati, sed diuersimode
 quia anteriores sex quadrupli et pares vna
 habent fixaturam seu radicem, canini vero mola-
 res tres vel quatuor habere dicuntur ut dicit ost.
 Dentium quoque numerum discernit quilitas sexuum
 nam in viris plures, in feminis pauciores in-
 ueniuntur ut dicit ost. et ysid. Distinguntur et
 etiam dentes secundum aetatem, quoniam sicut dicit
 Aris. li. ij. quod dentes senum generaliter sunt
 nigri non acuti ut patet in canibus quorum etas
 per dentes noscitur, quia dentes iuuenum sunt
 albi et acuti, senum vero eorum tatio. Excipit tamen
 Aris. ibidem ab hac generalitate dentes equorum
 quos dicit habere prius quod precedente etate
 magis albescunt, dicit etiam ibidem oportet
 utique scire quod aialia que sunt multorum dentium et dicitur
 totum sunt vite longioris, que vero paucorum sunt de-
 cium et separatum sunt vite breuioris. Item
 dicit ibidem, omne enim animal quadrupes generis
 animal sibi simile habet dentes. Item homo
 eicit dentes in iuuetute anteriores non mo-
 lares et hoc contingit forsitan propter fixaturam
 et radicem debilitatem, molares autem non eicit propter
 causam ceteram, et est generale in alijs animalibus
 que non eiciunt aliquem dentem prius quam alij sibi si-
 milis loco ceteratur prius. Item Aris. li. ij. omne
 animal carnes dentibus in superiori mandibula et ficut
 et ceteris naturae, omne autem hinc dentes in utraque man-
 dibula est pinguedini simile. Item ibidem li. ij.

Natura non facit aliquid nisi quod melius et perfectius est et ideo necesse est ut materia partem terrestrem declinet a quibusdam animalibus ad partem superiorem scilicet in dentes et culminos prominentes et in quibusdam in cornua. Et propter hoc non potest habere dentes in utraque mandibula animal habens cornua. **I**tem ideo li. p. vi. Solimodo inter alia ossa crescunt dentes dum emanet animal et hoc est medium in dentibus supercrescentibus et declinantibus a locis suis contingit se mutare. Et causa incrementi illorum est propter operationes eorum. Si enim non crescerent et sumerent cito et propter hoc terunt cito dentes animalium. Omedentium multum et arentium dentibus magnis. Et propter hoc ingeniosa est natura et agere cogit dentes ad invicem propter senectutem et minus aliter si vita duraret per milenarium semper dentes plures essent quam in prima creatura. Unde dicitur idem li. ij. **D**entes qui oriuntur intra gingivam non oriuntur in viris et mulieribus nisi post viginti annos et forte in quibusdam mulieribus post li. et origo eorum est cum maximo dolore. **I**tem ideo li. p. x. **D**entes autem oriuntur a latere quoniam dentibus acutis indiget ad abscissionem cibi plus quia prius est adiacere quam movere ideo etiam cibus crescit quia minores sunt quia origo minoris rei est ex calore anni originis rei maioris. **I**tem calor lactis facit oriri dentes cito et propter hoc est pro pueri lactentes lac calidius nascuntur in eis dentes citius. **I**tem ideo ibidem Anteriores dentes nascuntur in osse tenui et debili et propter hoc sunt velocis casus huiusmodi. **A**d hec ostenditur in viatico parva sed a Dentium magnus est iuvamentum et cum iuvamento magni corporis ornamentum ipso in ingo non patientium quia in patientibus actio corrumpitur. Quorum passio diversa est. Cuius diversitatis pars est visui manifesta sicut putredines fetores rupturæ perforationes motus casus limosi tates et similia pars vero non apparet et occulta sicut quoniam dentes nimium dolent et tamen exterius sani apparent. **C**ausa autem talis doloris sunt humores a capite descendentes vel a stomacho mediante fumositate ascendentes vel humores acuti in gingivis et tunc dolores nimium cum salu et pulsu sentiuntur propter maliciam humorum et acumen. Si vero dolor est a capite iustas sentit in capite et dolor in facie rubor ex sanguine vel colera ad radices dentium descendens. Si vero fuerit a stomacho dolor sentitur in stomacho et assidua et continua egredietur et erumpit. **D**entes etiam aliqui perforantur aliqui tunc puniuntur aliqui ex vermibus in citrinum vitide seu nigri colore mutantur que omnia ex corruptis et pessimis humoribus ex malis cibis per nervos

ad ligamentum dentium descendentes accidunt bino. **D**entes etiam aliqui moventur et causa motus humoris sunt in dentibus radicibus quoniam si sunt acuti necesse est in dentibus foramina effici ac fetores et putredines generari. **C**ui si vermes fuerint in causa dolor maxime gignitur ad quod nervum sensibile corrodedo penetrat. **O**bstupescunt etiam dentes et exacerbantur ex humore acido intus vel extra nervos inficiuntur et dormitare videntur ex causa nimis frigida sicut ex niue vel glacie nervos dentium contrahente. **I**tem dentes quoniam cadunt ex nimia humiditate ligamenta dentium relaxante quoniam ex nimia siccitate ut patet in senibus quoniam dentes propter subtractionem humiditatis nutritibilis dilabuntur. **H**as et multas alias dentium recitat ostentationes sed hec sufficiant. **C**ollige igitur ex predictis quod dentes in mandibulis tantum in fundamentis propriis radicantur et frigiditate dominante albugines ceteris ossibus efficiuntur propter sui duriciam de facili non leduntur. **S**ubstantia enim dentium est ex se impassibilis cum non sit sensibilis ut dicitur ostenditur. **U**nde dens ruptus nullum dolorem patitur. **D**icitur tamen pati et dolere propter nervum sensibilem qui in eius radicibus sepe levi et grauius. **D**entes enim intus autem nervis colligantur terminos carnis dentes excedunt et tamen in carne radicantur vix intra se nec in se esse patiuntur. **C**laui sunt labijs ne videantur. **I**ndecus est enim cum apparent nisi forsan propter eum. **I**tem superiores ad inferiores reuertuntur et sibi invicem multum coaptantur et si inferiores aliqui moventur superiores tamen fixi immobiles reperiuntur. **O**rdinate autem ad invicem operantur ad informacionem articulatae vocis maxime cooperantur toti corpori obsequuntur.

Capitulum vicesimum primum de lingua.

In sua a lingendo cibum est dicta et vel quia per eam articulatus sonus verborum ligatur sicut enim plectrum cordi sic alii dicit lingua dentibus ut dicitur per philosophum. **E**st autem lingua instrumentum gustus et locutionis ut dicitur ostenditur et operatur de substantia siue molli carne prosa et spongiosa et nervosa. **E**st autem nervosa propter sensum et motum prosa ut facilis sapor penetrat ad nervum facientem gustum ad quem veniunt multum venere sanguine plene unde rubianda est in colore. **D**ec eadem operatur parviculus quibus spatium buccæ et palatum induit et restat a superiori parte patet tota ab inferiori autem parte patet versus quod ad ligamenta quibus meto est onera unde radices lingue et sensibilis nervi quibus incipit sensum et motum a spiritibus sunt occulti. **I**n quibusdam autem hominibus ut dicitur ostenditur et alibi lingua plus quam oportet in tris

q̄ nec in diuersas partes mouet̄ vnde op̄s
tet̄ inci di ligamenta vt motus per totum
buccae spacium amplietur. Passiones enim
multe accidunt lingue vt in subst̄cia ipsius
vel in neruis ad illā uenientib̄ vnde in viati
co ost̄ā. Lingua animalis perdit motū volun
tariū. Vnde et v̄sum amittit sermonis cuius
causa est ex defectu virtutis motiue ex cere
bro ueniente vel ex neruo opilato per quē vir
tus tr̄sit animalis Aliquādo ex apostemate
vel ex pusculis in lingua accidentib̄. Aliquā
sunt pp̄ria vicia in subst̄cia lingue. sicut
cōplexio mala ex qua est sensibilis distempe
tancia ex nimio calore vel frigiditate humidi
tate vel siccitate v̄l apostema vel tumor q̄ filia
q̄ si lingua videat̄ nimis tumida excessū calo
ris designat Si vero alba frigiditate. si mol
lis humiditate. si sicca q̄ aspera siccitate q̄ oia
talia lingue impediūt v̄sū vel tollūt in toto vel
in parte. Si aut̄ lingua sana videat̄ nullas
habens maculas. loquela tñ sit ablata. ex ce
rebro est defectus vel ex neruis sensib̄ opilatis
Aliquā est perditio loquela ex perditā men
te vt in frenesi. vel liturgia. Ducusq̄ ost̄ā. in
viatico. Alias designat defectus lingue in p̄a
tegi. ost̄ā. v̄bi dicit. Accidūt pustule late et
exstante in pelli oculis exterioribus lingue sicut
accidit pueris malū lac suggestib̄ et sunt
quādoq̄ albi. q̄nq̄ nigri coloris Accidit aut̄
apostema lingue. eam nimis magnificans et
ab ore ep̄re faciēs q̄ vocat̄ epilū lingue Aliud
eciā genus apostematis lingue est qd̄ rana vocat̄
est eo q̄ sicut rana nascit̄ sub lingua q̄ aufert
v̄sū lingue et ita rana muta dicit̄ ab effectu.
Est aut̄ aliud apostema lingue sanguinolentū
v̄n̄ tota lingua patit̄ et loquela patit̄
cū gustu impedit̄ Ex viscosis em̄ humoribus
in lingua dominātib̄. sensus gustus corūpi
tur q̄ imutat̄ ita vt dulcia amara q̄ insipida
iudicent̄ q̄ eōtrario vt dicit Ga. Item dicit
Gal. sup̄ Amphoz. q̄ accidit lingue balbucies
ex nimia humiditate. q̄n̄ laceti lingue pre
minia humiditate in extremis nequeūt̄ dila
tai. sicut est videre in ebriosis qui balbucit̄
q̄n̄ i cerebro humore nimio p̄fidum. Vñ dicit
Ibidē Gal. naturaliter aut̄ balbucientes vel
pp̄ter nimiam cerebri humiditatem balbuciant
vel pp̄ter lingue humectacōem vel pp̄ter v̄trū
q̄. Illa eciā superflua humiditas est causa q̄
h̄ter aliqui efficiunt̄ drauli. qui aliquas l̄as
p̄ferre non possunt sc̄. v. p. n. l. c. p. t. p̄fe
runt et hoc patet in infantibus qui multas
l̄as corrumpunt q̄ eas proferre non possunt
Dec omnia dicit Ga. sup̄ illū amphoz. p̄p̄o.
drauli a diarria maxime capiūt̄. quia nimia

humiditas talū que est causa drauliz adom̄is
ēdit ad stomachū q̄ intestina sepe lubricando
inducit diarriam vel diffenteriam i dest flux
um ventris sicut dicit Ga. Item dicit ost̄. in
pantegij. q̄ in lateribus ligamentoz lingue
sunt quedam vene que saluam lingue admi
nistant. Vnde ab inicio lingue incipiūt. a qui
bus emanat quedā humectacio flemmatica
que salua appellatur vnde ille vene uocantur
a medicis saluales. siue habitacio salualis
Inicio aut̄ lingue v̄n̄ erēt̄ hec vene est caro
glandulosa et alba ipsius saluie generatiua
que humectat linguam et tempat̄ ciboz siccit
tate et augmentat eoz succositate vt post di
ces. vñ dicit Aris. li. vi. q̄ oues aliqui h̄ntes
sub lingua venas albas q̄ ille faciunt fetus al
bos q̄ alique h̄nt nigras q̄ ille faciunt fetus ni
gros. alie varias q̄ ille p̄creant fetus varios
q̄. sic collige igit̄ breuiter ex iam dictis q̄ li
gua ē subst̄cia carnosā. sanguinea q̄ potosa
influentie sp̄s receptiua in oplexione calida
et humida. in dispohtōe tenuis q̄ oblonga.
anteori parte similis gladio in cono. in colo
re rubianda. in loco cauo q̄ humido sita ad
motū facilia. v̄n̄ informat̄ a sapoz discretia
per emissionē saluie ois humectatiua. ocep
cionū anime interpretatiua. dentib̄ q̄ labijs
quasi muro duplici circūsepta. In diuersis
animalib̄ quo ad figurā varia Nam in qui
busdā breuis est q̄ grossa. in quibusdā vero
econuerso. Qui vero habent linguam gros
siorem. habent vocem grauiorem et econuer
so. Quedam eciā animalia habent lin
guas medicinales et salutiferas. et hoc vel
ex nature bonitate. vel ex occulta aliqua pro
prietate vt lingua canis vt dicit Cassiodor.
Quedam aut̄ linguas habent mortiferas
propter maliciam et furiositatem humoris
in eis dominantis. sicut lingua serpentis dra
conis et tabidi canis cuius morsus est sum
me venenosus. cuius lingua apparet semper
extra os et distillat venenū et inficit aquam
in quam cadit. de qua qui biberit. efficitur
tabiosus vt dicit Auicenna et Conitantin.
in tractatu de venenosis animalibus et vene
nis. Vnde eciā serpentum lingue secundum
Aristotilem nigre sunt siue liuide. siue subtri
fe et maculose. acute. et in motu velocissime
Et hoc contingit propter humorem furio
sum et venenosum. qui tam velociter linguā
agitat vt vnus numero bifurcari videatur
lingua tamen aspidis quamuis in corpore
viuens serpēs quū plena sit veneno mor
tifero. sepata tamen a corpore q̄ desiccata ve
nenū perdit. et venenū si profens fuerit p̄dit

vnde in presen. la veneni sudore ptoru pced co
suevit vñ talis lingua velud vtilis q pñcia
reputat int thesaur. os egios preciosa qñvis
prius fuerit venenosa.

Caplm. xxij. de saluie proprietatibus.

Salua est humor fleumaticus ex na
turalibz venis lingue gñatus vt dic
ost. Est aut salua naturalit hñda
in colore alba. cōtinuitate mot⁹ ligue q mistru
mētoz spumaliū spumosa i sapore ispidā. qā
potencialiter est omniū sapoz in se receptiua
Si em esset aliusius saporis de remiati. nō
esset altius susceptiua. Est etiā sedm eundē
ost. salua inter gustū q eius obiectū media
nichil em sensu gustus percipit nisi cuius sa
por mediāte salua gustus organo presentat
Vnde ipsa sedm qualitātē saporis rei gustatē
immutat fuit aut necessaria salua vt dicit
ostā. ad humectatōez oris vt saluie beneficio
irrigaret. Itē ppter digestiōnis pparatōem.
Cibus em fictus in ore assumptus. non vtilit
stomacho mitere nisi salua media prius
humectaret. quia sñ saluie adminiculo. res
ficta non de facili. trās glutiret. Itē vtilis est
ad faciliōez supfluitatū cerebri et pulmonis
evacuacōem. quia tales emunctiones. calore
vel frigore indurant. aut muiscant. quia nō
ita de facili per ostiū oris extraherent. nisi p
mo cū humoris saluialis aduicio lubriādo
ad exitū pararent. Itē salua hominis habet
quandā vim latentis infect. omis. vñ et san
guinē aialis ledit si mediante aliquo vulnē
aliqō sanguini admisceret. vt dicunt p̄dicti
Auctores in tractatu de venenis. Et h⁹ forisā
est vt dicit. A. racione crudiditatis. Humor
em crudus sanguini perfecte digesto in suis
qualitatibz repugnat q suū vt dicit aucto⁹s
pturbat temperamentū. Vnde est etiā vt dicit
sancti q habetur a plinio q salua siue sputū
hois icium interemēt serpentes et veneno his
anim alibz euenenū ficut dicit Basilius sup
illō verbū in Gramerō. Ipsa daret caput tu
um q tu. insidi. cala. eius gen. iij. Itē ficut
dicit Gal. sup Amphoz ibi. In samiei sputo
fit phthiis. q fluxus q vbi salua tenet mōzi
unt qē. Phthiis. p̄t vltis pulmonis. semp
tussit q a supfluitate samiei vltius spuen
do se eponēt prout possūt. sed tam. n. mors
imminet qñ non spuiunt. quia venena eius
salua cū samie vie spūs interius claudunt q
sic phthiis suffocati m. xiiij. Itē ficut dic. Ga.
in li. crif. Inter sputū q saluā est differēcia
Pā salua ē supfluitas natural nutrimenti
p̄ctōis q generat digesta. Sputū vero ē illō
qō ad p̄ctus aduenit fm diuersitatē acrius

naturalis q acrius p̄ct natura. Nec est semp
digestū. Et ideo sputū in acutis febribus et
aposteatibz si leuit fiat cū signis digestiōis
et sñ tussi laboriosa. fortitudinē signat virtu
tis q defectū mōzi ficut dicit in p̄notica et
ecōuerso Et fm Ga. q alios amētorēs ibi
de. In salua siue in sputo cōsiderant etia gñā
liter. Color scz odor q sapor. Quia si sputū fu
erit i colore liuidū. cordis q spumaliū signat
lesionē. Si vero sanguinē cū samie admixta
pulmonis de signat alteracōez. Si etiā fuerit
in odore fetidū. interiōez signat corrupcōem
Itē si in sapore fuerit amarū aut acidū. hñō
ris corrupti in stomacho et pulmone. seu in
substācia lingue signat dñacionē. Itē in spu
tis habundare. signū est fleumatice opletio
nis. vnde q in sembo solent sputa habundare
grossa et viscosa fm intensiōem frigidita
tis et resoluōnem vel dissoluōem humoita
tis substācialis.

Caplm. vice simūterciū de voce.

Vox est aeris tenuissimus ictus. p̄lec
tro lingue formatus vt dic. yhid. q p̄f
tia. Digana aut vocis sū istrumēta
multa sūt vt dicit ost. s. pulmo. q arterie. gut
tur. vuulla. os. dētes. labia. atq; lingua. Sñ
em istoz istrumento w. non forma. Et ho
rū quedā sūt vocis receptiua ficut pulmo cū
suis receptaculis et canalibus. Quedā vero
sunt vocis ordinatiua ficut vuulla que vocē
sedm ost. pulchā reddit q forte. qñ ad alia
istrumenta se habet. p̄portionaliter. detem
em introcūte tempat q ne nimis impetiose
epeat. cohibet et refrenat. A recepcone etiam
pulueris guttura q arterias prohibet q cōser
uat. Quedā em sūt vocis emissiua vt cana
les pulmonis q arterie que sūt quasi quedā
fistule. que si fuerint leues munde q tempate
dulcē ac temperatā q equalem reddunt vocē.
Si vero asper fuerint q plus debito fuerint
late q stricte aut dist. xte. nimis graue. vel ex
ilem dissonā aut inequalē emittunt vocem.
Ad formacionē igitur vocis aer in folliuulo
pulmonis recipitur et per ordinatum arteri
atū motum per os emittitur. Vnde ex. v. loci
aeris amocione q organoz vocis extēsiōne
sonus redditur. qui in ore animal prolatus
et plectro lingue formatus. w. a sapiētibz
dicitur. Vnusq; constan. in pantezñ. Vnde
Aris. li. iij. Pulmo est primū vocis recepta
culum. Et ideo omne animal carens pulmo
ne caret et voce ac loquela. loqui em est dis
tinguere vocem. Vnde omne animal non ha
bens linguam absolutam non habet vocem
vt dicit idem. Apes. vel mulce caret voce.

faciunt tamen crepitū in volando extendendo
et strahendo alas per aerē cadentem inter co-
pus et alas et sic faciūt locuste. Et huius pba
cō est qd nunq̄ faciunt sonū in sedendo. h̄ tm̄
modo in volando. si ana aut̄ habet vocē p̄pria
et antecius lingue sue applicat̄ ori suo et qd ex
lingua viciat̄ canne pulmonis absolutū est
et p̄ter hoc habet vocem p̄p̄iam et est coar
et non facit hoc nisi in aqua tantum et p̄prio
masculus tempore coitus quādo clamat femi
nam p̄ vocem cognitam. si ana vero multipli
cat vocem qm̄ ponit mandibulā inferiorem in
aquam et extendit sup̄iorem et p̄ extensōne
duarū mandibularū voci faciūt et p̄ter nīmū
conatū extensōnis lucēt earū oculi sicut can
dele cantant et wiferant plus de nocte q̄ de
die quia tunc est sepius coitus earundem et
Item ibidē. aues p̄u corporis plus wiferāt
et garrunt q̄ magni et maxime tempore coi
tus qm̄ wiferatio auum est maxime in illo
tempore. Item idē. gallus wiferat post bellū
et victoriā. Item in auibus est qd masculus
dat vocē et nō femina sicut gallus. et mas
curmā. loqui autē appropat̄ur homini. qui
autem naturaliter sunt muti sunt surdi et ha
bent vocem sed omnino indiffinitam vt dicit
idem. Item idē in eodē libro. omnes femi
ne sūt subtiliores vocis et acutiores q̄ masculi
p̄ter vaccam quia vox femine est grossior
Item ibidem ep̄tus spermatis est maribus
apud alteracionem vocis et hec ē in termino
duoz septenniū. aliq̄n tamē mutatur vox in
quibusdam. et ē significatio motus ad lūcu
riam. Item ibidem qm̄ equi incipiūt coire erāt
eorū vox maior si milit et femine. vox tamen
femine clarior est. Item ibidē. voces masculo
rū mutantur quando mutillanē. Itē dicitur
li. viij. ff. voces omnīū q̄d ruxediū mutanē et
efficiunt sicut voces feminatū qm̄ castranē. et
li. xij. ff. dicit̄ de causa acuminis et alteracōis
vocis est fm̄ alteracōne etatū quando vox iu
uenū animalū ē acutior voce senū et mulier
q̄ virorū voces et omnīū animalū sūt acutio
res in iuuentute. Itē idē multe femine et mul
ti iuuenū wiferāt voce acuta quomā p̄ter de
bilitatē mouent pauā aerem et quod ē pau
ā mouetur velocius. et vox ē velocius acuta. gra
uitas autē vocis sequit̄ tarditatē et aer mul
tus mouetur tarde. mares autē et senes mo
uent multū aerē. et ideo sūt ḡuiores vocis. nec
uos enim et arterias habēt fortiores masculi
q̄ femie et senes q̄ paruuli et nō castrati q̄ ca
strati p̄t debilitatē ergo nūoz erāt voces ca
stratoz similes vocibus feminatū. hucusq̄
Aristoteles. Vox est equalis. clam. fluxibilis

inter acutum et graue mediocriter est laudabi
lis. sicut conuersio. vox tremula rauca et asp̄
debilis et dissona nimis grauis vel acuta est
vituperabilis. Nam vox vnica dissona et in
ordinalis multarum confundit vocem armo
niam. Vox itaq̄ consona dulcis et ordinata
est letifica. amoris excitatiua. passionum ani
me expressiua. vigoris et virtutis organorū
spiritualium protestatiua. puritatis et bone
disposicionis earundē ostensiuā. laboris sub
leuatiua. tedij seu fastidij ablatiua. etatis et
sepe discretiua. preconij et laudis acquisiti
ua. affectiōnis audiendum mutatiua. sicut
de cepheo dicitur in fabulis qd vocis sue mo
dulacione actores et nemoza montes et saxa
demulcebat. ita est etiam vox composita na
ture consona et amica qd non solum delectant
homines verum etiam bruta animalia. quod
p̄ in lobus q̄ cantu bubulci dulci sono pot
us q̄ iaculo ad laborē. volucres etiā i dulcis
vocis modulo delectantur in tantum qd sepe
dulcem per sonum ad laqueos et pericula ab
auarice prouocantur. iuxta illud poetiam. si
stula dulce canit volucem dum decipit au
ceps. Item per dulces et cantilenas et armo
nias et musicas inuēniunt et amiaci et freneti
ci ad sensum mentis et sanitatem corporis
sepius reuocantur. Unde dicit̄ Constantinus
in viatico pericula secunda capitulo de amo
re dicit̄ qd. Vereos. sicut dicit̄. Diant tñ
alij qd cepheus sic dixit. Imperatores ad con
uiuia me mutant vt ex me se delectant. ego
tamē delector ex ip̄is cum q̄ vel in animos eo
rum flectere possim de ira ad māuetudinem
de tristitia ad leticiam. de auaricia ad largi
tatem. de timore ad audaciam. Nec est ordi
natio musicorum que circa anime suauitatē
esse dimoscitur et cetera. dulcisona et melodia
demonēs aliquando coarantur et exire de cor
poribus compelluntur vt patet in saule a quo
spiritus malus voce dauitica recedere cogeba
tur. vt patet secundo regum decimo septimo
Ex quibus omnibus iam patet qd vtilis sit
iocunda vox atque dulcis. Econtrario vero
est de voce inordinata et horribili quia non le
tificat sed contristat et aures ac mentem gra
uat. Unde Constantinus in quodā capitulo su
p̄dicto. interrogatus quidam philosophus
quare homo horribilis grauior esset quam
quodlibet pondus. taliter respondisse fertur.
Vomo inquit horribilis pondus animi est et
cetera. Nec de voce bona et mala nunc suffici
ant. nam de hijs q̄ vocē impediūt supra dictū
est in tractatu de lingua. Et ad hec dicitur
infra q̄

Lib. v

Capitulū vicesimū quartū de guttūre. Utur ē extremitas canaliū pulmo nis vt dicit ost. et est duplicis iuu menti. maius enim et primū est vt aerem attrahat et mitat. secundū ē vt cibos interius traiciat et vocem faciat. Dec canalis substantia cartilaginosa ē atq; dura vt cū ventus exeat vt emissa fiat clara. nam fau ritas vis sit ex humiditate canalis pulmo nis. Componit igitur a tribus cartilaginibz prima est alterius. gibbosa exterior. concava interior. Secunda priore est maior et recte iuxta os stomachi colloca. Tercia cartilla go media inter primā et secundā existit car tillaginibz quasi quadam conuexione guttur componit vt dilatetur et ostingatur indiuē tota substantia gutturi eisdem pan nialibus quibz lingua indiuētur et palatū. Con uitas autē guttūris quam aer intrat et exit habz quoddā corp? lingue sile. opositum ex glande et pinguedine et pelliculis et vocatur a medicis lingua guttūris siue cataracta. et est primū vis vt dicit instrumentū. Nō ei potest aliter vt esse nisi claudatur ista cata racta. quia si via guttūris fuerit aperta imps sibile est vocem esse quia aer paulatim exit. Unde guttūris cataracta ad flatum ostingē dū fuit necessaria. quia vero guttur patitur ab humoribz a capite descendētibz. Unde tūcitas generatur et tussis qñq; a tractu cor rupti et hēci aeris. quandoq; etiā ab iniectu pulueris. ideo habet vuulam pro obstaculo ne puluis et huiusmodi aliquid pulmonem valeant subintrare que fuit necessaria vt vo cem faceret pulchram fortem et expeditam. Alleuiat autē aerem introeuntē eiusq; tem pat frigiditate. Unde quidam moriunt qñ rādicitus eis incidit quia nimū recipiūt ae rem guttur et pulmonem infrigidantem. Est igitur guttū organū vis ifōcioni neces sariū cibi et potus in primū digestiois locū scilicet in stomachū ibductiū. quia ideo lon gum est et rotundū vt amplioris aeris ad in frigidatōez caloris cordis sit facilis attrac tiū et expulsiū. Est autē in vtraq; extre mitate magis cauiū et in medio magis stric tum vt sic sit vis magis informatiū. Est autē ex diuersis cartilaginibz more caphi co porientibz opositū vt fortius existat et ita vt ex temeritate cartilaginibz ad vis va riandū facilius se reflectat. Ingemiata autē est natura circa guttur vt fm duplex officiū animali necessariū duplicēvie habeat caui tate. Habz enī viā canalē ad aerē attrahēdū et anhelitū pñciendū. Habz etiā viā ma

nifestam ab cibū recipiendū. et hec duplex via qdam coopaulo qd epiglotū dici distig uif habet in se in superficie guttūris ad modū vestis ad vtrūq; foramen guttūris equalit se habentis. Cū enī natura cibū appetit elau so foramine anhelitus ad foramē ad suscep cionē nutritiē oīno se apit et econuerso cū natura attraccōne aeris desiderat foramen aliud guttūris se claudit et obatur. Item ostigit guttur multipliciter pati scilicet per extrinsecam compassionē siue qualēcumq; lesionē. Item qñq; p incautam cibi vel potus sumpcionē. Si autē cibus intrauit meātū per quod ostingitur aer via spiritus de facili itecluditur et aī suffocat. qñq; p humorū fluxū et reumatificatōez. conueit autē hūores a capite ad canales guttūris ofluē et ibidē facē apostema. q; si materia colerica fuerit et furio sa cito mortificat animal et suffocat. nam vt dicit ost. angustat flatū ita q; infernus viz cibum vel potum sūmere possit vel recipere dolo tē patit mimiū. si autē sit materia sāguinea infernus apparēt plenus corpore rubus in facie vne sūt plene plenus pulsus tumor ca lidus et dulcis ex superhabundancia sangui nis sentitur gustus. Si vero ex colera tubea dolo est frigidus angustia nimia calor cum fiti maxima et vigilia amaritudo in gustu ē. Si autē sit ex fleumate nō tantum dolo sed tūmet lingua et mollescit. Si ex salso sit fleumate omnia saporat in guttūre tāquam salsa vt patientis efficiuntur sicut paruolū catulorum quia ex siccitate salsi fleumatis trachea arteria coartatur vt dicit constan. Conueit autē istam materiam malā qñq; totam recolligi interius in pellicula que diu dit viam aeris que trachea arteria a via p quam transit cibus que dicitur ysophagus et facit squinancia q in vno die iterficiat. Ex compressione enim trachee arterie denegat aeri liber transitus ad cor. Ex compressione enim ysophagi ciborum transitus denegat quandoq; colligitur materia partim intra et partim extra et tunc dicitur squinancia et non est ita mortifera. quādoq; tota materia est extra et dicitur synancia et est adhuc ni mis mortifera tamen periculosa. In omnibz hijs est dolo vehemens guttūris sed pcpue in prima cū suffocatōe vis. est etiam diffi cultas spirandi et respirandi ita etiam replen tur neru et squinancia q; ita maxille spas mantur q; viz etiam cum malleo possunt de tes aliquādo aperiri et ita auertatur lingua q; viz vel nunquam potest extrahi. In omni bz istis morbis guttū pñciendū bonū signū ē

vel op aspiratio anhelitus et respiratio quia
trachea arteria non nimis est oppressa. Unde
non ita timetur suffocatio. nichil enim ita ti-
metur in hac passione sicut amissio aeris a
quo non potest animal per viciniam parte unius
hore sine periculo abstinere. Nec et multa alia
ut dicit ost. patit guttur. scz vlceres; et in
flacoez; sitim inmoderatam. vocis rauicitate
ex humiditate nimia arteria gutturis infun-
dente et voce impediende. vel quz extinguente
vocis a speitate ex siccitate aeris vel corporis
siue cibi vel pulueris instrumentum loquendi
exa speitate. Sed de gutture dicta sufficiat.

Capitulum vice simu quintum de collo

Quoniam est dictum eo quod rigidum sit et
rotundum. caput baiolans et sustentans
cuius pars anterior gula. posterior
vero ceruix vocat ut dicit phid. Ceruix autem
est dicta eo quod per illam partem ad medullam
spine cerebri digeratur. Unde ceruix quasi in
vi cerebri dicitur ut dicit phid. Est igitur collum
membrum rotundum inter caput et corpus me-
dium et est osseum ex multis ossibus et ner-
uis oppositum. osseum quidem est ut foris sit
ad caput sustentandum. nervosum autem ad
motu voluntarium faciendum et ad sensum ad
inferiores partes corporis defendendum. Collum enim
influentiam virtutis motive recipit a cerebro
et etiam sensitivae et receptivae ad inferiores par-
tes corporis nervis mediantibus transfundit.
Debet autem collum habere quendam convenientiam et
proportionem cum capite. nam si forma capitis
fuit temperate magna et ceruix aliquantulum grossa
levitate liget proplexioms et dispositionis ut di-
cit ost. si vero fuerit caput parvum et collum
magnum quantitati illius non proportionatum ha-
bentiam designat materiam superfluum et vir-
tutis informae defectum et est caput super cepha-
lica infirmitate et auricularum dolore fatigat ut
dicit ost. secundum autem Aristoteli lib. vii. collum disposi-
tio variat in animalibus et volatilibus. Nam in
quadrupedibus spissum corporis et crurium mediocrius
collum autem est et grossum et huiusmodi animalium in
collo plurimum est fortitudo ut patet in bovis et
bubalis et vestis et in lupis quorum maxima
in spondilibus collum fortitudo est et ideo solent
boves per colla iugorum vincula alligari. aialia vero
longi cruris et grossioris corporis solent esse collum
longioris et hoc propter necessitatem pastus ut patet
in equis. camelis. cervis et huiusmodi. maxima
autem equi pulchritudo est in collo. nam secundum
erectioem et spissitudinem et erectioem a pluribus
est a animos? Item Aristoteli eodem. aves habentes
autem unum rostrum habent autem patet in accipi-
tribus. aquilis et nisis. que vero sunt hutes

rostrum et rectum habent collum longum ut patet in
gruibus. ardeis. anseribus et similibus et hoc est
quia acquirunt cibum de profundo. Item idem
ibidem. omnes aves pedum longorum habent
collum grossum et spissum et volant exrenso collo
et si habuerint collum longum et delectabile de-
clinant illud et quasi compliant in volando.
Item idem si quod animal fuerit longi cruris
erit longi colli. et si ateri. ateri. Item omne
animal habens collum habet pulmonem. tale
vero quod non anhelat aere interius collum
non habet. animalia autem anhelosi corporis
non habent collum distinctum a corpore sicut
nec pisces et hoc quia non habent scapulas
quia non vocat collum nisi membris quod est inter
caput et scapulas ut dicit Aristoteli ibidem.

Capitulum vice simu sextum de humeris

Humeri dicti sunt quasi armi ad distinc-
tione hominis a quadrupedibus mutis. Vni
nos humeros. illi vero armos habent
diantur ut dicit ost. Sunt autem humeri ex
varijs ossibus oppositi. quorum principia ista duo
spatule dicitur ad modum spatii lateris. spacio enim
latum dicitur. fuerunt autem ossa necessaria ut
dicit ost. de causis duabus aut ut defendat pec-
tus ne quod retro pateret ab exterioribus. aut
armos ligent ossa quae interius sunt cavata. et ex-
terius vero gibbosa. Erant autem intra cavitas
ut prodesset costis quae ossa sunt habentia nodos
quos medici vocant spatulas oculos quod nomen
ex officio assumpserunt. sicut enim oculi totius cor-
poris anteriores sunt defensores. ita ista a po-
steriori pectoris et eorum costas et ossa defendunt
et custodiunt. sunt autem isti ideo cavati ut
armos cavata possint ingredi. Habent autem
spatula duo cavata retro. unum contra rostrum
assimilat per quod eadem spatula firmiter est conepa-
ne a superioribus locum suum non exeat interius. Nota
ad hoc natura posuit alterum ne subitus eripet
cavum armos. firmiter autem fuerunt ad hoc ne-
cessarie ut armos ligarent et a pectore differere
faceret. horum ossa exteriorius sunt rotunda. interiorius
vero cavata et cum tenacitate pectoris aut col-
ligata retro vero cum contra rostrum. Sunt autem
eorum ligamenta ossa cartilaginosa quae vocantur
spatularum capita ad hoc posita tamen ut cathe-
nacoem facerent armos. Ex iam dictis patet quod
humeri et armistri necessarij sunt etiam ad spi-
ritualium membrorum defensionem. Item ad brachiorum
siue costarum siue pectoris et vitalium ossium ca-
thenacoem et colligationem. Item ad ossium
et spondilium collum supportationem. Item ne-
cessarij sunt ad ponderum diversorum sustentationem
nam ratione siue ossuositatis et nervositatis
maximam habent fortitudinem et vigorem

Itē post caput & collū in corpore maximā op-
tinent eleuationem Alijs em̄ membris sup̄emi-
nent sub capite ostiatis vt pz̄ in omni aīa
li. Itē pa un̄ hu neri qñz ab extrinseco vt
vulnere siue qualem ūq; lesione siue ppter
nimiam laboris & oneris cōtinuatē & tunc po-
tissime citant p̄ quietē & aliquid vngenti
apposicōez Unde dicit Aris. li. septimo q̄ iūc-
ture elephantis solent inungi oleo oliuē. p̄t
faciliore oneris & laboris tolleracōez vt meli⁹
dormiant. Itē qñq; a causa intrinseca; ex
fluxu humorū cōcrecentiū ad iūcturas in ner-
uis humerorū. ex quibus nerui grauantē & in
suo effectu imp̄dunt. Qñq; etiā ipse iūctus
sup̄fluis humoribz replen⁹ ex quoz acumine
dolor in sensibili neruo generatur.

Capitū vice simū septimū de brachijs.

Brachia a fortitudine sūt dicta. Barū
em̄ grece forte dicit latine vt dicit
p̄ h̄. In brachijs em̄ chori lacertoz
sūt & in ligne robore existit. Vñ chori diamē
musculi. Et diamē chori eo q̄ illuc quasi
viscera chori videant vt dicit p̄ h̄. Brachiū
aut vt dicit ost. ex duobz dicit ostibz vnū
est sup̄ & et appellatē cubitus sup̄ior. alterū in
fra dicitē cubitus inferior. Est autē os inferi⁹
p̄tiori maius quia p̄tioris portato maius eē
debet & firmius. Conathenat aut brachiū
cū armo sup̄iori. nectitē neruis fortissimis
quibus mediātibz sensū & motū voluntariū
recipi: et ad manū postē trāsmittit. Sūt bra-
chia rotunda ppter maiore ad operacōem &
motus habilitatē et maiore impassibilitatē
vt non facile paciā. Sunt etiā flexibilia in
iuncturis tribus scz circa manū. cubitū & ar-
mū vt motui voluntario sint habilitata & ad
obediendū volūtatē imperio p̄p̄tiora. Pre-
terea brachia respectu alioz membroz min⁹
sūt carnosa & hoc ppter substantiā ossiū ner-
uosam ex qua cōponunt ppter roboris et vie-
tutis ampliācōem. In brachijs em̄ maxima
est hominis fortitudo ad portandū. ad elcūā
dū. ad cōstringendū. ad repellendū. ad pug-
nandū. ad operandū. Itē brachioz ossa sunt
grossa. dura. & caua. & medullis plena. Gros-
sa quidē sunt & dura. ne de facili rumpant. ca-
ua. ne nimis soliditate nimis ponderosa red-
derent. Medullis plena: vt ossa sicca & dura
medullā pingue sine irrigarent & vt spūs
a neruis & vn̄is cōfluentes medullā tēpie
seruarent & nutrent. Cū r. muscularis & lacer-
tis intermixta carne tegunt ne ab aliquo ex-
trinseco de facili lederent. In iuncturis & ve-
tebriz cartilagine vestunt. ne nimis duricie
ossiū mutuo se collidendi nerui sensibiles a

liquā in oleū patērent. Et vt ipsa ossa in
suis iūcturis planicie & mollicie cartilaginea
expedicius mouerent et nullius asperitatis
ocursu tardarent. Itē brachia ppter vnitatē q̄
habēt cū regione cordis. sp̄m & pulsū p̄ quāsdā
arterias recipiūt & variā ipsius mutacōez; ad
cōsistenciā defectū et profectū in vn̄is & arte-
rijs pullantibz manifestāt. Itē brachia ppter
vicinitatē cerebri familiatē habent oueniēciā
cū capite et ab eo recipiūt latentis virtutis
influentiā. Et ideo p̄ defensione capitis s̄m
sensū natū & s̄m deliberacōe cōtra ictus fericiū
se opponūt. Itē vne totius corporis & maximo
de regione capitis cordis & epatis oueniunt
in mambz & digitis nutrimentū tribuūt. Et
ideo qui sanguine repletos se sentiūt & gra-
tos aliq̄ de vn̄is brachioz apertice cōsuecēt
et sic brachia sepe vulnēant & paciunt vt
alia membra sanitatis beneficiū cōsequantur.
Dicit etiā medici q̄ sicut habet in li. flōmia
Qui infirmant in vna pte corporis debent ve-
nā in parte oppositā apere. Unde qui pati⁹ in
dextera minuit de sinistra. & cōuerso nisi ma-
teria fuerit venenosa vel alias furiosa. tunc
em̄ sanguis ad parte oppositā non est attra-
hend⁹ ne materie venenositas trāsiens p̄ cor
vel aliud mēbz nobile ipsū ledat. sicut dicit
ibidē. Brachia itaq; ppter vtilitatē aliatū
partū corporis sibi mutuo seruūt & mēbroz
custodia vulnēari & peruti & a suo onere mi-
nui nō subterfugiūt & se paciētibz restitūt.
Hoc aut vt dicit. Ga. brachia habent p̄p̄
vt qd cor diligit brachia diligāt & in āplū
eoz voluntarie se extendāt. Quod aut corde
diligi sentiūt q̄to vicinior possūt cordi appli-
cant & cōstringūt in tantū vt totū dilectū totū
amantē cordi imprimeēt si valeant. Et hec
de brachioz p̄tatiō sufficant. Itē denud a-
cio et inquietacio brachioz mortiferū signū
est in acutis vt dicit in pronostica.

Capitū vice simū septimū de mambz.

Manus est dicta eo q̄ sit totius corpo-
ris munus vt dicit p̄ h̄. Ipsa enim
cibū cōministrat. Ipsa oīa operat
ac dispensat. Per eā accipimus et damus.
Abusue em̄ ars. vel artificii dicit. sicut ali-
qñ de aliquo pictore. vel scriptore dicit. Iste h̄
bonā manū id est scribendi artē vel artificii.
Dextera a dando est dicta. Nā vt dicit p̄ h̄.
de p̄ pign⁹ pacis dicit. Ipsa fidei & salutis testis
adhibet. Et hoc est illud apud Tullii. fidem
publicā iussu senat⁹ dedi. i. dextera. Et aplūs
ad galathas. Quibus dedi dextera fidei et so-
cietatis. Sinistra aut dicit quasi s̄m dextera
siue quia rem fieri sinat. & a sinendo eī sinistra

est wata. **P**alma autē dicitur digiti et pānis
manus interla. sicut tractus pugnis. **P**ug
nus autē a pugillo est dicitur. sicut manus
expansa dicitur palma ab expansis ramis. **E**st
itaque manus magnū corporis iuamentū pa
riter et ornamentū. p̄p̄riū et principale tactus
instrumentū. **N**ulla enim pars corporis est tac
tū tam sensibilis sicut sola manus ut dicit
p̄h̄s. et etiā ostā. **M**anus autē scdm eundem
ostā. quo ad exteriorē partē sui ex nouē par
tibus ossibus medulla carētibz diuersis et solidis
ē compacta. habuit autē tot ossa ut manus esset
mobilis. **S**unt autē ossa diuersē forme. **A**lia
scz gibbosa. alia concaua. alia recta ut cū om
nia iungerentur quasi vnū os redderet. **I**sta
autē ossa in duobus ordinibus stantia ex vna
parte cū vltis p̄ctimibus. et alia parte cū du
abus brachiorū conathenacionibus forāter
colligant. **C**onathenacio ad superiora habet
hoy triū vnā conuicitatē brachia subeuncia
per quā manus lateraliter extendit atq; strā
git. **C**onathenacio vero inferiorē atq; minorē
interiori extremitati brachij iungit ipsius a
cumen conuicitate quinq; ossū subintrante.
Dec vero conathenacio motū facit an et retro
Vola manus dicitur pars interiorē vbi maxime
viget tactus. **E**t ideo in illa parte est magis
carnea et magis mollis p̄pter tactus tonica
tem. **E**t duas habet partes. **D**ecten est vna
pars digiti pars altera. componit autē pecten
ex quatuor ossibus ut si forte vnū ledat. al
terū non patiat. **I**n conuicitatē autē quatuor
ossū p̄ctimis quatuor digiti sunt inserti et in
eis conathenati. **E**t ideo dicitur Aris. li. iij.
Manus non est vnū instrumentū sed multa.
Natura enim dedit homini instrumenta virtu
tibus conuenientia ut pote manus in quibus sūt mil
ti digiti et diuersi ut p̄ eos minima et maxima
valeant retineri. **N**am ut dicit idem. creatio
manus est conueniens multis et oppositis op̄
tacionibus. **E**st enim diuisa et extensa in multas
partes et potest homo vti vna sola parte. et
duabus et pluribus s̄m diuersos modos ha
bent enim vltis manuū hoc sibi appropriatū. q̄
nunq̄ in homine pilescunt. quāuis exteriorius
in aliquibus pili crescunt. **M**axime autē hoc
contingit in masculoz mambus et hoc p̄pter
caloris habundantiā dominantē. **E**st autem
manus dextra fortioris caloris et maioris sic
citatatis q̄ sinistra. **E**t ideo ad operandū dextra
leuior est et habilior q̄ sinistra. **V**n̄ Aris. li. iij.
animalia quadrupedia que generant anima
lia. loco manuū hominis habent pedes ante
rius. **E**t pes sinister in animalibus non est ab
solutus neq; leuis motus sicut nec sinistra ma

nus in hoībo p̄ter q̄ in elephante. **E**lephas
etiā ut dicit Aris. li. i. vti² naso forti et longo
loco manuū et p̄ ipsū accipit cibū et reddit orī
suo reddit etiā p̄ nasū orī suo potū. **E**t nullū
animal potest h̄ facere nisi ipse. **I**nter volatilia autē
vntē pede pro manu p̄stitutus et porphirio. s.
pellianus. **N**ā p̄stitutus pede cibū accipit et in
tingēs in aquā cibū cū pede suo porrigit sic in
tingētū. **S**imilit et porphirio. **P**atē autē ma
nū materialit scz contractionē. arefactionē. pul
sationē. scz sationē. vermiū contractionē. pruritū
et titillationē. iuncturā dislocationē. et circūgrā
passionē. **C**ausat autē contractio q̄n̄ ex calidis
et siccis humoribus nervos desiccantibus vel frū
gidis et humidis eosdē inficiantibus et trisū spi
ritū includentibus ut p̄ in palaticis et lepro
sis quoz manus ex putridis et corruptis hu
moribus nervos consumuntibus et desiccantibus co
trahunt. **A**ccidit etiā manus ex debiti nutri
menti subtractione ut p̄ in decrepitis et squa
lidis fame laborantibus et in contractis. **C**ūq; ex
distēpauca calois. et excessu tercia humiditate
consumente ut p̄ in p̄sticis. ethicis et hūdi
Cūq; ex vicio venarū et nervoz qui op̄lan²
Vn̄ ex defectu humorū et spiritū vltis regitā
ipedit ex quibus manus arefcūt et a vigore et
compulsiōe depaupan̄. **P**ulsule autē et vltis
turgētēs ḡnant ex p̄uis et corruptis hūcibus
extrema petentibus v̄n̄ et caro intus superficialit
corripit et ante eleuata i vltis vel pulcūlas
imutat. **D**ifficite autē et pruritus et hūdi acci
dūt ex humoribus calidis et acutis fumis intus
tancis qui autē scindūt et suo acumine carnis
superficiē diuidūt et incidūt et p̄mū pruritū et
titillationē faciūt. sed post dolore non modicū
suppūat. **I**te etiā hūc corruptus sub cute la
tens. q̄n̄ nō expellit nec a calore naturali consu
mit. paulatī plus et plus corripit et in puos
vermiculos ouertit. qui paulatī autē corrode
tes. titillationē. puocāt et pruritū. **D**islocatio
q̄n̄ accidit ex tāl̄ passura l̄ op̄siōe nimia
Vn̄ ex hūdi violēcia iunctura locū suū exiit et
sup̄inducit dolore grauius et tota manus reddi²
ipotens ad aliqd̄ operandū. **A**ccidit etiā idē ab
intus se se; a nimio humore nervos iunctūē
infrigidate. lubricitate. et relaxate v̄n̄ de facili
iunctura dislocat. **C**ircūgrā vero dicit eadē passio
in mambus. que et podagra in pedibus nūcupat.
Cū autē ex hūcibus grossis et crudis. in iūc
turis coadunatis et aglobatis. v̄n̄ et articulari
et iūcture indurant et q̄n̄ nodose efficiūt. **T**al
infirmetas ē lōga arthetica q̄ solet in maibus
gnati et vix curat et si fuerit diuturna ut dicit
sup̄ aphoz. **M**ulta alia incommoda solēt manū
p̄cipue occupare. sicut vltis et hūdi et h̄ sufficiat

Lib. 10

Doc solū attendendū ē qđ dicit in Amphoꝝ
Mulier ambidexer non sit Super qđ verba
dicit Sa. Malsculi ambabo manibo equalit
operant qđ a muliere fieri non vidimus nec
audiuimus qđ ex sue defectiōe est nature
Vix est enī fortis ad opandū in dextera qđto
minus in sinistra Malsculi autē fortis habent
neruos et lacertos in vtraq; parte et calozē
habent mulierib; fortiorē et ideo sepuis atin
git qđ operant sinistra sicut et dextera

Capitūlū vice simonū de digitis

Digiti nūcupati sūt vel quia deē sūt
vel qđ de cetero iūcti epistūt. Vnt in
se nūcupat qđ ordinē deētissimū vt di
cit p̄sid. Primus pollex vocat eo qđ inter ca
teros plus virtute polleat et parualeat p̄tā
Secūds index et salutaris sicut dicit demon
stratiuus quia illo omnes fere salutamus et
omnia demonstramus Tertius est medius
quī et impubius Quartus est anularis qđ a
eo anulus gerit Et dicit eciā mediāis vel me
dianalis quia eo cetera colligunt a mediis col
ligunt. Quintus est auricularis sic dicitur
quia eo aures scalpinus vt dicit p̄sid. Com
ponunt autē digiti sedm ostā singuli ex trib;
ossib; que sūt hūmūe cæthenanē et quatuor
digiti sunt qui cū p̄tate colligunt. Pollex
autē cū brachij interiori cæthenacōne iungit
Sunt autē noduli inferiores maiores qđ sup
riores et laciores sicut portans eo qđ portatus
facius et firmius esse debet vt dicit ostā. fm
autē Aris. li. iij. Mobilitas digitorū oueniens
est ad recipiendū et retinendū Sūt eciā digi
in longitudinē distincti graciles inter se diuisi
si in ext. emittatib; vngubus muniti et qđto
sūt erectiores et flexibiliores tanto sūt ad ope
raciones varias apiciores Sūt modice carnis
p̄pter motus facilitatē et facilitatē tactū quia
nichil facilius in corpore discernit inter obiecta
tactus sicut extremitas digitorū. Et hoc for
san est p̄pter viuacitatē neruoz qui in digi
toꝝ summitatibus reflectunt et p̄pter autis in
digitorū ex. mitatib; leuitatē vt dicit ostā. Vnt
eciā digiti hoc p̄pū qđ ante cibū sunt grossio
res qđ post cibū Vnde et anulus qui p̄pter sui
ostāctionē vix ante prandū diripit de facili
poret post cibū amitteri sicut dicit super
Amphoꝝ. Itē dicit Aris. li. vij. Aues aquati
ce habent intra digitos quasi coriū et eoz mā
sio ē in aqua et aues habentes digitos diuisi
sos manent p̄ se aua aqua et cibant ex eo
qđ cæscit in terra Et iste non comedūt carnē
nec viuūt de rapina sicut aues habentes ate
uos vngues in digitis que comedūt oia aia
lia qđ p̄nt vna et viuūt sanguine. tū nō me

būt se inuicē s; par ut vubol sui glis. qđ nō
faciūt pisces qm comedūt aios sui generis

Capitūlū tricesimū de vngula

Angula ē pars digiti extrema in su
periori pte digitorū collocata que vt
dicit ostā. cū carne et cute sibi vicina
est diuncta eius ligamenta sūt cordosa. veni
unt enī ad vngulas vene nerui et arterie vt
eis dent sensū et natuāle iuuamentū Vnt in
extremū longius est et latū. qđtati autē di
gitorū p̄portionatū. Sed autē supercrescat et
neruoz tactū transit nichil sentit. Et ideo si
dolore prescendi se p̄mittit. Nā vngule incre
mentū et nut̄mentū ē simile nut̄mentū piloz
Et ideo excedūt in crescēdo extrema digitorū
vt dicit ostā. Generat autē ex quibusdā su
mositatib; a corde resolutis vsq; ad digitorū
extremitates circūfusis vbi sumositates ing
dientes exteriori aere de sicant et in vngule
substādā mutant sicut dicit sup li. p̄notific.
in omento. Et hoc ad extremitatū digitorū
subidiū. que de facili p̄pter sui t̄neritudinē
lederent nisi p vngūū duriciā munitent. vñ
ipsoꝝ digitorū sunt vngues iuuamentū et non
mimū ornamentū Est autē vnguis osse mol
lior carne autē et cartillagine durior. corneā
retinens quodāmodo dispositoz et natuā et
ideo habet in se quodāmodo corneā luciditatē
et planiciē p̄pter eius superficiē politā et aliq̄
tulū t̄nsparentē. Vnde et qđā in se representat
luciditatē et speciositatē. Quia vero vnguis
ex cordis sumositatib; generat cordis ipsius
viuacitas vel mortificacio in eis a p̄tissime
p̄notificat. Calore ei cordis deficiente vngues
ingrascūt et pallefcūt. et ideo sui mutacōe vel
tractione et extinctionē calozis vel mortifica
cionē nature presentant et pretendūt vt dicit
in li. p̄notific. Itē Aris. li. vij. Aquilarū vn
gues inuicem et ebent qđ cibant sup oua
et nut̄iūt pullos suos et albescūt ale carū et
debilitant. Vnde autē habet aquila p̄pū vt
residens super arborē et quiescens sepius re
spicit vngues suas. timens forsan ne hebet
tur. Nā vngues habet pro mucronib; et iō
ne lebant non libenter residet supra p̄tā vt
dicit idem. et qđ quiescit in se vngues clau
dit et reflectit vt sic ille se aseruent. Vnde idē
facit leo et animalia atui vnguis. Itē idem
li. vij. Aues vnoꝝ vngūū nō potāt omnino
p̄ter aua. et omnes aues atuoꝝ vngūū
atui habent rotū et breue ac grossū collū
et cibantur a carne et venant aues. tamen
ex suo genere non comedunt. nec eas impe
dunt vel muadūt causa cibi. Ad inuicē tamē
pugnant rostro ac vngūbus se dilacerant

ppter feminas et eia propter nidos variat
 aut vngula in omnibus vlatilibus et anima
 libus quo ad disposicōem eia quo ad visū.
 Nam in homine manus munit atq; ornant
 In vlatilibus munit atq; pedes eoz armāt
 Animalū vero pedes custodiunt et calceant.
 Unde in quibusdā animalibus vngues sunt
 rotunde et integre vt in equis. in quibusdā
 sūt longe et absise vt in porcis. Dicit em ab
 Aris. li. xiiij. Omne animal habens culmos
 prominentes sicut porci habent vngulas sci
 las et in vnguibz ponit natura fortitudinē
 animalū. Unde Aris. li. xiiij. Natura inquit
 semper ponit vigore in membris quibus vti
 tur animalia sicut facit in dentibus qui sūt
 q̄si seria et vnguibz ppter vigore et viuamentū
 Capitulu. xxxi. de latere.

Latus scdm ysid. est dictū eo q̄ in ia
 centibus latet. Est em leua pars corpo
 ris vel sinistra. In latere aut dextero
 habitio est motus. sed pars leue forcioz est
 et oneri ferendo accomodacio. Unde pars il
 la leua a leuando dicta est. eo q̄ apcioz fit ad
 leuandū aliq̄ et portandū vt dicit ysid. Ipsa
 em gestat clipeū ensē pharetram et cūtelū
 et cetera onera vt expedita fit deē ad agendū
 ysid. Latere ossibz costarū potissime fulciunt
 Et dicunt coste scdm ysid. eo q̄ ab ipsis inte
 riora custodiuntur. et tota ventris mollicies
 costarū munere aseruet caucius et saluet. Cō
 ponunt autē coste laterales ex pluribus ossi
 bus dorū spondilibz colligatis et ex diuerhis
 cartillagimbus ossa predicta cōiungentibus
 vt dicit ostā. et sunt hec ossa similitudinē se
 micirculi habentia. Que dū simul ex parte
 spondiliū dorū et pectoris iungunt. circulū fa
 cere vident vt dicit ostā. Sūt autē ossa qui
 cedē vt dicit idē septena et septena. ex vtro
 q; latere colloata. que cū septē teneis ossibz
 cartillaginis specie pretenduntibus in furell
 la pectori coniungunt. quozū similitas tenent
 cartillaginosa sicut gladius acuitur et cetero sto
 machi supponit ad sui cordis defensionē vn
 de in opōsitione costarū et pectoris in vniuerso
 trigintaduō ossa cōtinent. quoz quatuordecim
 in lateribus et in opōsitione pectoris. et de
 cē posteriores in dorū opōsitione. et octo ossa
 cartillaginosa omnia predicta cōiungentia cō
 ueniunt vt dicit ostā. Contingit autē latus
 sepe pati ex causa extrinseca. vt ex casu ruptu
 ra. caissione et hūdi. quandoq; ex intrinseca
 vt ex fluxu humorū et carisu repentiū ad locū
 et cōcauitatem costarū. Aliquando apostema
 generat vt patet in pleuresi que generatur ex
 apostemate existente in tenentitudine costarū

Cuius signa sunt. dolor lateris. tussis. febris
 acuta. cognoscit autē precipue per spū san
 guineū si ex sanguine. per citrinū si ex colera
 per albū si ex fleumate. per liuidū si fuerit ex
 melancolia. raro tamen ex humore melancoli
 co generat. sicut in practica dicitur. Talia em
 apostemata quādo radicant in latere. grauiū
 simū inferunt dolore et suffocatione et inflam
 macione et tūc in latere apostematico pacies
 quiescere non potest nec iacere. Unde dicit in
 pronostic. q̄ in febris acutis egrū iacere et
 precipue in dextero. bonū signū ē. quia signat
 loca vicina non esse apostemata. et spiritualia
 membra sunt liberiora et habent locū in quo
 dilatent et sic homo melius spirat et respirat.
 quia nec stomachus nec alia membra cōpri
 munt spiritualia. Contingit etiam ex ypocon
 dris in regione vacua sub costis ventositatē
 aggregari. et in costarū pellialis includi. ex
 quarū distensione punctura et dolor generat.
 Quandoq; eia contingit ex humorū grossoz
 carisu locū opilari et indurari et ita loca latera
 lia vel indurari nimis et strahi vel eia mīmū
 eleuari. Et ideo dicitur in pronostic. ypo. In
 ypocondris si fuerint sine dolore et si molles
 sint. si bene opōsita. hinc et inde bonū. Si ve
 ro fuerint aut dolentes aut spasmo distente
 id est si stracte fuerint. vt solet fieri in spasmo
 Si inter se dissimiles. Si in aliqua earū fue
 rit pulsus magnus vt saltus. malū. Signat
 em angustiā vel alienacionē et. Quod qui
 dem verū est in acutis febris. et maxime si
 fuerit visus oculoꝝ horribilis et inordinatus
 vt dicit idē cōmetator. Si vero fuerit ordina
 tus motus oculoꝝ. non est tātus timor de fu
 tuā alienacione et in acutis vt dicit idē.

Capitulu. tricesimūscandū de dorso.

Dorsū a duricie est dictū eo q̄ fit duri
 or corporis superficies ad modū sapi
 ad portandū fortis et ad paciendum
 durabilis vt dicit ysid. Dicit eia tergū. eo
 q̄ in ea parte supini in terra iacemus quod
 solus homo pot. Nam bruta animalia aut
 in ventre aut in latere iacet. vñ aialibz tergū
 abute dicit vt dicit ysid. A teredo tū pot dicit
 tergū. q̄a varijs flagellis terit non solū dor
 sum aialiu verū eia dorū hoim captiuoz vt
 dicit idē. Vel fm stemigū. tergū dicit potest a
 tero s grece. qd est rotundū latic. eo q̄ dorū
 aialis. qdam spē. presert rotunditatis. eo q̄
 oia ossa corporis hūdanē supra dorū. sicut cari
 na nauis Incipit aut dorū fm ostā. et ysid.
 a puppi capitis et p̄tendit vsq; ad renū vid
 mitat. Est aut dorū ex varijs ossibz et spōdi
 libz opōsitū. et h̄ ob q̄tuor causas fuit necitū

prim o quia omnium aliorum est fundamentum
 sup qd omnia alia ossa sunt posita sicut na
 vis sup carinam mediam est locata. secundo qd
 viscerum interiorum defensio est et cooperatum
 Tertio qd nervorum a cerebro ad diversas
 partes corporis inferius descendendum est ad
 iutorium vt hinc et inde motu voluntarius et sen
 sus diffundat. Quarto vt medulle descen
 dentis a cerebro sit vehiculum et ab intrinseca
 lesione illius defensuum. Ex multis autem ossi
 bus positum est animal vt facilius se erigat
 et inclinet et vt onera supposita ferat fortius
 et suppetet. Vocant autem ossa dorsii spondi
 lia et sunt coanua vt medulla spinalis qd a
 phisicis dicit micha facilius feratur ad infe
 riora membra ad motu voluntarium faciendum
 Eadem enim est natura et virtus in cerebro et
 in micha vt dicit ost. et ideo duplici pellicula
 hant cerebrum est vestita vt dicit idem. Unde
 si hec medulla i spina dorsii ab aliqua causa
 fuerit impedita siue lesa virtus animal ledi
 et in suis actionibus impedit sic et qui eorum ledi
 tur. Unde et animal lesa micha de facili mo
 rit et propter quod natura fecit ossa spondi
 lia dura et nervosa et insuper acuta et spinosa
 propter maiorem medulle defensionem et propter fa
 ciliorum resistenciam et repulsam iniurie scilicet
 inferentis lesione. Est autem cutis dorsii siue
 pellis spissior et durior qm in ceteris partibus
 animal et hoc propter causam supdictam. Pa
 tiat autem dorsii multa ab interiori et ab exte
 riori qd exterius patit verberationes et excoria
 ciones et multiplici lesione. intrinsecus autem
 patit nervorum contractionem humorum nimiam re
 pletioem viarum et meatuum spirituum opilacione
 puncturam et horripilationem et multiplicis
 gutture infestationem.

Capitulum tricesimum tertium de pectore.

Pectus est ossa pars et inferior inter
 mamillas et pullas et ideo pectus
 dicitur quia est propinquum inter partes
 eminentes mamillarum vt dicit ysid. fm v.
 ysid. et ost. pectoris fundamentum est infra dor
 sum positum cuius magna est cavitas vt intra
 posita custodiat et cor ad pulmonem cum alijs
 membris spiritalibus protegat et defendat
 Magnitudo autem cavitatis pectoris fuit ne
 cessaria et utilis vt pulmonem huc et illuc po
 sit dilatari ad refrigerandum calidum fumum ce
 dis. fuit autem osseum et nervosum propter maio
 ritudinem et fortiozem vitalium defensionem
 quibusdam pelliculis interioribus cum qua
 pinguedine circumdat interioribus et minuat
 propter caloris naturalis fomentum et servacionem
 et frigiditatis ossium pectoris et thomacis

figaciones. Sunt autem in pectore sint ost. due
 cavitates ad se invicem quibusdam pelliculis sepa
 te. et fuit hec divisio necessaria vt flatus pec
 toris i vna parte casu i alij amittent. in altera
 parte cavitatis ad vite aial custodiam servare
 tur qd si vtraque cavitas infirmare anhelitu i
 tercluso de facili moreret. Itē pectoris pellic
 ulae cor et pulmo colligant et ne d suo loco ex
 eant inuoluuntur vt dicit ost. li. ij. ca. xv. Est
 igitur pectus mamillarum fundamentum et hoc no
 solum propter ornatum. verum etiam propter necessariū
 pectoris iuuamentum. nam sua carnositate coo
 piunt et eius ossa frigiditate tepantes ab i
 trinseca lesione aeris frigida protegunt et de
 fendunt. nobilissimum itaqz membrum est pectus hu
 manum quia sedes sapientie et domicilium caloris vitalis
 et vigoris quo bene disposito cum suis contentis
 atqz sano torpore totius vigor in suis actio
 nibus confortat. et e converso lesio pectoris totius
 corporis opago deteriorat. patit autem pectus
 materialiter quibus a nimia frigiditate ortigen
 ter nervi et ligamenta thoracis paucunt et in
 suis effectibus impediunt. et alij ex nimia
 caliditate et siccitate substanciali eius humore
 plumentem et nervos pectoris contrahere vt p
 in pituitis et ethicis calore nimio consumptis
 quibus ex nimia humiditate sanguinea vlfleu
 matia meatuum pectoris infundente et replente
 Unde et quibus sequitur suffocatio et quibus raudi
 tas et vocis ablacio vt dicit ost. quibus ex hu
 more corrupto i pelliculis pectoris collecto. vñ
 et pectus apostemat et impedit anhelitus et
 animal aliquo dies suffocat. alij patit ex
 colligacione aliorum membrorum que ledunt nam
 gutture lesio aut pulmone aut stomacho ne
 cesse est vt pectus doleat et patiat. maxime aut
 sunt passiones pectoris pialose et precipue inte
 riores propter cordis vbi est sedes vite vicinita
 te. Unde magis ledit modica punctura interi
 us in pectore qm vulnus maximum exterius in
 brachio vel i crure. Varias disposicio pecto
 ris in lobis et i volatilibus vt dicit Arist. nam ho
 mines hant pectus latum et aliquantulum a dextris
 et sinistris eleuatum in medio et ipsa eleuacio
 signum est animositatis et virtutis et nullum ani
 mal habet mamillas in pectore propter homines
 et elephantes vt dicit Arist. li. ij. animalia
 enim vbera hant aut i latere aut i ventre vt porci
 et canes asini vacce atqz oues sicut dicit
 idem. plures fetus generant animalia habencia
 vbera in ventre vt patet in canibus et in porcis
 quibus illa que in pectore habent vt patet in ho
 mine et elephante qui nunquam generant nisi fecu
 vnum vt dicit idem li. v. Aues autem generaliter ha
 bent pectus acutum et maxime aues prode que

sūt ariū rostri et acuti vnguis et modice carnis ac boni volantis et acuti visus quoniam vident quibus suis a motis valde et ideo tales aues eleuat se in aere valde aliter plura quam alia volatilia et hoc propter predictam causam sicut dicit Aristoteles. *li. ij.* Auitas autem pectoris in talibus auiibus animositatis et generositatis est iudicium ut dicit philosophus. de accipitris magis autem inquit animosius pectore quam rostro vel vngue. accipiter est armatus et ideo accipiter est animosus pectore in aere patitur et deicit propter animam suam.

Capitulum tricesimumquartum de mamilla

Mamilla enim a rotunditate est dicta malo enim grece rotundum latine ut dicit philosophus. papilla vero dicitur apud mamille quam infans sugit labijs et apprehendit. et dicitur papilla quia a puero tangit et palpat. Dicunt autem mamille vbera quasi lacte vbera vel quia lactis humore in more vteris sit plena. nam post partum si sanguis nondum fuerit pueri nutrimento consumptus naturali meatu fluat in mamillas et earum virtute albescens lactis recipit quietatem ut dicit philosophus. *fm. ost.* autem mamille de glandulosa suba sunt opposite carni scilicet molli et alba sicut lactis est natura. Sunt autem vena et arterie glandulosa in subscantia mamillarum intermixte per quas diffunditur sanguis cum spiritu ad mamillas. Sunt autem mamille in pectore posite ut cordi essent vicine ut per caloris cordis decoctionem sanguis in materia lactis facilius daretur. nam sanguis per cavam venam ab cor veniens et deinde ad pectus tendens tandem ad mamillas penetrat et in eorum carne spongiosa in materia lacteam vi caloris se transmutat. caro enim ipsius mamille carnea est et cavernosa. porosa scilicet ut spongiosa. unde ad generationem lactis est apta ad cuiuslibet nutrimentum pueri. Dabitur autem mamilla hoc propter ut dicitur super amphoterum. quod mulierum que facture sunt abortiuum mamille ex molestant ut dicitur propter. Item si de pectore materia mulieris postquam geminos concepit ex mollietate masculus abortiuus fit. si vero sinistra femina abortiabit. et si vterque vterque fetus pariet abortiuum. cuius modum assigat ibi galenus. in omni dicit enim quod genitalitas mamille paucitate lactis signat. unde cum infans debitu non habeat nutrimentum necesse est ut abortiat ipse fetus. Item ideo propter. ibi ideo. mulieribus in quibus sanguis calidus superfluus generat mamillas mamam futuram signat. cuius ratio est secundum galenum. quia sanguis calidus et superfluus vel feruens ad mamillas fluxerit si prope nimiam etate sui et ca-

loris excessu non poterit in lac mutari in firmo hanc acuta resolutus caput patit et sic mamilla propter pueritatem; cerebri generat et inducit. Item ideo in eodem mulieri menstrua si voluerit retinere sciam maiorem id est venteris debet apponere ad mamillam id est sub mamillarum vena de matrice ascendente ut dicit galenus. per attractionem enim ventosarum sanguis superfluus attrahit ad mamillas et sic inferior fluxus menstrui minorat sicut ideo recitat galenus. Item in eodem si mulieri huius in vtero lac multum fluxerit ex mamillis fetu debile signat. si vero fuerit vbera dura sanum signat esse fetum. ideo enim non diminuit lac quia fetus est debilis ad accipiendum et auerendum in suum nutrimentum. unde nimia fluxibilitas in amillarum corruptionis fetus et imperfectionis signum est ut dicit galenus. si vero fuerit medio creta dura sanitate fetus desigunt nimiam enim mamillarum genitalitas et macillencia post conceptum fetum esse debile signat et corruptum. nam signum est quod subsequi debeat abortiuum ut dicit ideo. Item si impregnata fuerit masculi apparebit dextera mamilla maior sinistra. si vero fuerit femine erit sinistra maior et hoc primo apparet quando fetus incipit se mouere ut dicit Aristoteles. *li. xij.* Item sicut dicit idem sexus ex lactis multitudine et coagulatione mamille nimis indurascunt. si supercreuerit pilus aliquis tempore indurationis accidit infirmitas magna et dicitur pilosa nec cessabit dolore quo usque exeat putredo sicut ibi dicit Aristoteles. Item dicit ideo *li. vi.* quod animalia que sunt multorum vberum sunt multorum filiorum et habent vbera a parte inferiori diffusa ut patet in canicula et in porca. et cum parit porca datur primo filio suo primam mamillam. secundo secundam et sic de aliis animalibus autem pauca vbera habentia paucos habent filios ut mulier et elephas que habent vbera anteriora in pectore collocata. mamilla igitur est membrum nutrimento fetus necessarium sanguis menstrualis ab generatione lactis susceptum et suscepti sanguis impuri deputatum. digessimus. imutatum. de albiatum. dulcoratum. lipissatum. pectoris et cordis defensum. sexus et etatis discretum. corruptionis menstruatim l. motum. rotundum. oblongum. n. uosum. carnosum. per uulorum deturbo expostum. carnosum seu porosum.

Capitulum tricesimum quintum de pulmone

Pulmo cordis est flabellis a penetratio uento in pulmone enim neuma scilicet spiritus qui flando et agitando aerem recipit et emittit. vel dicitur pulmo quia a palpat se apprehendo ut flatum capiat et stringendo emittit. Unde in continuo motu est inspirando et expirando ut dicit philosophus. est autem pulmo de carne molli

et aera creatus spume coagulatae similis? ut
 dicitur ostendit. Cuius iuuamentum est ut cor vniuersum
 uidetur et aere frigidum ad sui tempore admi-
 nitretur. Est etiam pulmo instrumentum spiritus et vis
 Spiritus fuit necessarius propter cor: ut per at-
 tractionem aeris refrigeraretur et per eius restrictionem
 ne sumosa superfluitas expelleretur. Et ideo pulmo
 inter cor et guttur est medius: ne subito ad
 cor aer irrueret: sed potius aere receptum tem-
 peraret. Est itaque pulmo quaedam celled similitu-
 do: seruaturque per aere frigidum ad cordis feruorem
 mitigandum ut calidum ad uicem necessarium vel ad
 flatum. Sine enim pulmone uix foramen non potest
 neque anhelitus ut dicitur Aristoteli libro primo. Propter
 ergo predictas causas caro pulmonis mollis
 est et leuis ac caua: ut de facili mutet aere
 in sui naturam ut sic vitalis spiritus facilius trans-
 eat in ventriculo cordis ad seruationem vite
 animalis et generacionis. Et dicitur Aristoteli quod omne
 animal anhelans habet pulmonem: et omnia
 animalia ambulancia anhelant: et quaedam aia-
 lia aquosa anhelant ut delphini. Item omne ani-
 mal generans habet migram pulmonem et est mul-
 ti sanguinis propter calorem naturae: pulmo uero
 aialis ouantis est paruus et siccus et potest
 inflari et tumescere ut dicitur Aristoteli. Et sicut di-
 citur idem libro primo. Quaedam animalia non habent
 pulmonem: sed branchas loco pulmonis. Item
 ibidem libro primo. Omne animal habens pulmonem
 calidius est aiali calore pulmone: aial enim
 habens pulmonem multum sanguinem est respectu
 animalis non habentis. Quia autem pulmo mul-
 tipliciter: quoniam enim ex humore reuoluitur: ante
 ad canales pulmonis et sic varie generantur
 passiones: secundum varias humores ad pulmonem prin-
 cipium fluxiones: sic sunt squinacia tussis pthi-
 sis: aucedo: asperitas vis et similia. Quia
 quae patitur ex coadunacione humoris in pennis
 pulmonis unde fit pthysis et alie horrende pas-
 siones ut patet in sanguine et sanie excreantibus
 ut dicitur ostendit. Item aliquando patitur ex parte substantiae
 vlceracione: et hoc accidit ex acumine humorum
 ad pulmonem substantiam defluentis. Talis
 passio non de facili curatur quia cum ex humoris
 acumine substantia pulmonis fuerit vlcerata
 propter ipsius pulmonis tenuitatem et motum
 continuationem non de facili solidatur: unde et tunc
 aer attractus per foramen vlceratum de facili eu-
 nescit: unde ad temperiem caloris cordis non suf-
 ficat: quin potius propter aeris attracti pau-
 citate cor in se penitus marcescit. Item dicitur Aristoteli
 libro primo. Animal si anhelauerit in comedende
 cadit aliquid ex cibo in cauitate pulmonis
 et tunc accidit animali tussis et strangulacio
 Nam tussis nichil aliud est nisi motus aere

virtutis ad expellendum superflua circa spiritus in-
 strumenta ut dicitur ostendit. Recollige igitur
 breuiter ex predictis quod pulmo proprium cordis est
 instrumentum quia cor refrigerat: subtilitate
 sue substantiae aere attractum alterat et immutat
 uicem format: a motu nequaquam cessat: quia con-
 stringit se mutuo et dilatat aere ad supplemen-
 tum caloris in suis folliculis et poris reseruat.
 Non tam diu potest uiuere animal sub aqua
 nisi suffocacione quam diu potest recollectum aere reti-
 nere: sui motus continuatione: aere admouet et
 deponit vel deputat: spiritui vitali continenciam
 nutrimentum admiscit: cor demum ab instru-
 mentis sensibus separat: humorem spumum
 generat cordis substantiam localiter circumscribit
 quam aliqua occasione patitur motum accelerat ac-
 tionem virtutis vitalis impedit et perturbat.
 Nec omnia dicit Constantinus per ordinem.

Capitulum tricesimumseptimum de corde.

De secundum philosophum: a cura dicitur eo: quod omnia
 sollicitudo et sciencie causa in eo manet
 quod quidem pulmonem est vicinum ut cum in
 attendit humidi pulmonis remedio temperat.
 In medio cor animalis positum est: ut ad omnia
 corporis membra vitam influat atque motum ut dicitur
 philosophum. Est autem cor secundum Aristoteli: substantia que
 dicitur carnea villosa: dura: oblonga: et rotunda.
 Fuit autem cor cauum propter calorem seruationem.
 Est enim cor totius corporis fundamentum: fuit
 autem villosum ut facilius dilatare et restringere
 de se moueret. Fuit etiam durum ne de facili lede-
 retur: fuit etiam rotundum ut maior habundancia
 spirituum in eo reperiret. Fuit et oblongum et in
 forma piceum vel piceum scilicet ut tendens in acutum
 ut actio caloris naturalis semper in conum ten-
 dens: fortior eorum dicitur. Omne autem substantia
 cordis inter ambas cauitates pectus in me-
 dio ipsius animalis ut a corde quasi a centro
 ad circumferenciam totius corporis spiritus vitalis de-
 ferretur. Caput autem cordis quod acutum dicitur: in
 sinistra parte humidum corporis collocauit et quia
 in hac parte cordis acuta plus viget et inha-
 bitat spiritus vitalis: ideo in sinistro brachio
 pulsus fortissimus inuenitur: vergit autem cor
 ad sinistra partem hominis ut ipsius calore frigi-
 dicas sinistre partis temperat. Habet autem cor
 duas cauitates scilicet sinistra: que in acumen
 tendit: et dextra que intra subsistit et hec con-
 cauitates ventriculi cordis nuncupantur. Et in-
 ter istos duos ventriculos est unum foramen
 quod a quibusdam uena: uel uia caua nuncupa-
 tur. Hoc foramen contra dextra partem est latum: contra
 sinistra uero partem strictum. Et hoc fuit necessa-
 rium: ut sanguis a dextro ventriculo ueniens
 subtiliatur et sic facilius spiritus vitalis in sinistro

ventriculo generat. Dicit enim Aug. li. de
differentia spiritus & anime qd in dextro ven-
triculo cordis plus est de sanguine qd de spu
in sinistro vero e conuerso. quia ibi spūs vita-
lis generat. ad viuificandū animal per quas-
dam arterias diffusus vndiq; dilata. Simi-
lita em pars cordis duplex hab; forame. vnu
inter arterias vne que portant sanguinem a
corde ad pulmonē. Alterū foramen est. vnde
exit arteria maice. que est forma arteriarū
totius corpis per quā pulsus in corde genera-
t. potissime in parte sinistra. ppter causam supra-
dictā. Similiter pars dextera duo habet fora-
mina. vnum intra vnam que dicitur concaua
portans ab epate sanguinem in dextram cor-
dis concauitatem. de altero vero exit vna ar-
terie vt nutriat pulmonē. Cooperiuntur autē
foramina qbusdā pellliculis q̄ aperiunt san-
guinē a corde in spm emittēdo. Deinde clau-
dunt reditū prohibendo pro humido. In vtro-
q; autē cordis ventriculo est frustulū q̄ddam
exterius quod auriculae assimilatur et hec duo
frusta cordis aureole nuncupant in quibus
vene & arterie radiaunt et solidant. habet cor
in sua latitudine quedā ossa cartilla zino-
que cordis sedes appellant. Circuit autem cor
quidā panniculus qui dicitur esse capiula cordis
et hic cū panniculis pectōris solidatur. Hic
panniculus non nimū. ppe cor iungitur. ne
forte eius motus impediatur. qui cordi fuit ne-
cessarius vt esset fundamentū caloris natu-
ralis vnde animal generat. Duas ostā. li. iij.
ca. pxi. Dicit autē Aris. li. i. qd non est mēbrū
in quo sit sanguis ita infusus sicut in corde.
Sanguis em in pulmone est frigidus. h cor-
di fixus est. Item idē li. pi. Cor positū est in
omni animali i medio pectōris p. pter qd in ho-
mine. quia cor hominis declinat ad in-
terius pectōris in omnibus animalibus p-
ter qd in piscibus. qm pars acuta in istis ad
partē capitis dependet in loco iūctiois bā-
chor. Item in eodē dicit qd omne animal ha-
bens sanguinē habet epat & cor. Item idē li.
xij. In corde em est principiu venarū & prima
virtus creas sanguinē & ei sanguis ē mūdus
clatus calidus et maioris sensus & quiescens
intellectu. Item in eodē principiu sensus ani-
malis est in corde & sensus cū corde sūt cōtinuū
Et. iij. & v. li. dicit. Cor vniū in anteriori
pectōris & in medio. quia principiu est vite et
omnis motus & omnis sensus in eo est. Ven-
sus autē & motus non sunt nisi in anteriori p-
te cordis & ppter hoc distinguit mediū & vl-
timū. Et anhelitus primo vadit ad interiorius

cordis. Natura autē creatōis cordis est ex ve-
nis quia ex genere venarū. Et situs cordis ē
quiescens. qm est positū in loco superiori et in
anteriori. quia nobiliter ordinat in loco no-
biliori naturaliter. Cor autē inter omnia mem-
bra nobilissimū est. & ideo positū est in medio
corporis quo indiget necessario. quia anima-
liū est cōplementū. nec est aliquod mēbrū ita
necessariū ad vitā sicut cor. Vn corde lesō nō
viuit aial. Et ideo corpus cordis est in medio
& creatio eius ē in corpore spisso & naturalit. oca-
uo. & est cōtinuū qm principiu venarū est ex eo
ad recipiendū sanguinē spissū aut ad custodi-
endū principiu motus. Et in nullo mēbro est
sanguis sine venis nisi in corde tm. quia exit
sanguis a corde & vadit in venas & non venit
sanguis ad cor ex alio loco. qm cor est fons &
principiu sanguinis & primū mēbrū habens
sanguinē sicut manifestat ex anatomia qm
creatio cordis apparet primo sanguinea & est
principiu motuū delectabiliū et offēnsibiliū.
Et vniūsaliter motus aiuslibet sensus ex eo
incipiūt & ad eū redeunt & eius virtus expā-
dit ad omnia mēbra scdm vnu modū. In ali-
quibus autē aialibus inuenit os in corde. ppter
sustentamentū eius. sicut ossa ponunt in mē-
bris & in cordis animaliu magni cordis sunt
tōtes ventriculi & in aiali parui cordis sūt duo.
Et idē debet esse in corde animalis venter. qm
cor debet esse locus recepōis sanguinis puri
et temperati in q̄titate & qualitate. Et est val-
de calidus et humidus. quia cor est mēbrū in
quo est prima virtus. Duas q. Aris. li. xij.
vbi multa dicunt de hac materia. Item idē
li. xvi. sc; qd cor aialis debet esse cōplementum
ppter hoc creat cor prius. Et ppter calore cor-
dis et exitū venarū ex eo posuit natura mēbrū
frigidū ex opposito cordis. sc; cereb; & ppter
hoc creat caput in generacōe post creatōe; cor-
dis. Contingit autē cor pati vel ex alio; hūo; &
colligācia vt dicit ost. vel ex ppa distēpancia.
Si em in corde domine; excedens caliditas
ebullit sanguis cordis et agitatur & sic vitalis
spūs ledit. Si vero nimia frigiditate cor ostā-
gitur & congelatur sanguis. vnde & mors sequi-
tur. Quāq; etiā patit ex aliquo apostemate
capsulā eius inficiēte. q̄a tunc animal nō diu
viuit. Itē accidit cordi tremor & hoc ex hūdi-
tate aquosa in pellliculis cordis dispersa. que
debita eius impedit dilatacōem & cōstrictiōem.
Vnde videt infirmo. qd cor de loco ad locum
moueat. Item accidit ei defectio ex spirituū
vel virtutis spiritualis dissolucōe & spirituū
um euaporacione. Et hoc contingit vel ex ni-
mia replecōe virtutis aggrauante et cōfunde. a

aut ex nimia inanitate virtute dissolvente si
 aut patet in cardiaca et in quibusda post ni
 miu sudore siue nimis acuta potione. **I**te pa
 tie aliqui ex fumositare aliqua corrupta et ve
 nenosa ad cor penetrate et cordis meatus cor
 rupte unde mors sequi indelate. **I**te pati
 qz de vne caue opilacione vñ et sanguis
 nutrimentu cordis et vitalis spūs euagatur
His et alijs modis cor patit vt dicit Astan
 li. ij. ca. p. iij. **D**icit ad hec Gal. in regm. qz
 virtus et aplezio cordis ostendit per hec sig
 na scz per magnitudine respiraōnis et veloci
 tate pulsus et frequencia eius per virilitate et
 festina ad actione per sua audacia et furore. p
 amplitudine pectoris et eius pilositate. **H**ec
 omnia calore dominante in corde signat. **O**m
 nia vero signa contraria designat eius contrarie
 tate. **S**uper que locu dicit **H**aly. in omento
 qz cor in homine se habet ad modu radicis in
 arbore Arteria nascens ex sinistro ventriculo
 similis est trunco. vel cruce arboris. que elon
 gata a corde ramificat in duas partes quaz
 vna tendit ad sursum alia deorsu. et ille ramifi
 cane et diuidunt ad modu virge ex ramis p
 totu corpus vsqz ad arterias capillares spar
 sas in cute et qñ dilatate cor et dilatant et oēs
 arterie simul et qñ stringit et ipse simul co
 stringunt et per dilatate eaz attrahit aer
 frigidus ex exterioribus cordis ad interiora ei
 et in strictioe exprimit. vilice fumus in eis
 generatus exprahit ipsu ad interiora et p hoc
 eius calor euertat et per eius euentate. eius
 aplezio adequat. **E**t vt ait idem virtus mo
 tiua que est fixa in corde. autrit per arterias
 ad vnamquazqz parte corpus et deserit vniari
 qz appria vita et appriu calore vitale. **S**eruit
 em pectus cordi se apiendo et frigidu aerem
 attrahendo et se claudendo. ac fumosu vapore
 generatu ex corde expellendo. vnde si pectus et
 arteria et alia vitalia instrumenta fuerint
 salua et obediunt virtutes in operibus suis et
 quando sunt infirma non obediunt. **U**nde bo
 nitas et malicia subministrandū organoz p
 mouet. vel impedit cor ad suas peragendas
 actiones. **U**nde quando cor est forte et habet
 membra sibi obediencia. bene in dilatando et
 stringendo se habencia. fortis pcedit a cor
 de respiraō. fortis pulsus et fortis operatio
 secundū bonitate organoz et virtutis. **Q**uādo
 vero virtus est debilis et remissa. non potest
 extendere arterias in omnes dimensiones
 vnde sequit minoz respiraō et minoz pulsus
Item ibidem **S**i cor fuerit nimis frigidu. et
 nimis humidu. et pulsus mollis. et erit homo
 priuatus virilitate et audacia. timidus atqz

piger. et a pilis in pectore nudus. **P**ter vapo
 ris fumosi vnde generantur pili paucitatem
Si vero fuerit cor nimis sicu et frigidu facie
 pulsum asperu duru et paru signat et respi
 racio tarda est et rara. maxime si pectus par
 uū fuerit atqz strictu. **H**uicqz **H**aly super
 regm Gal. et hec sufficiant.

Capitulū tricesimūseptimū de anhelitu
Anelitus cordis et pulmonis est mo
 tus. ppter attractione frigidū aeris
 ad temperamentū innati calois cum
 eiusdem expulsiōne generatus. **C**or em nullo
 modo carencia attrahendi aeris pati potest.
Si em per modicam spacium ab attractioe
 aeris quiesceret. leberetur. vel deficeret. **H**a
 nelitus ergo contrarios habet motus. quia
 dilatando pulmonem aerem trahit et con
 stringendo expellit. **H**anelitus itaqz est
 caloris cordis per attractione aeris tempera
 tiuus. et expellendo vaporem fumosum. eius
 dem purgatiuus. **E**st ecia animalis spiritus
 et vitalis nutritiuus. **I**tem fortitudine vel
 debilitate consistencie spumaliū ostensiuus
 sicut superius de pulmonis proprietatibus
 dictum est. **I**tem in anhelando plus de spiri
 tu attrahitur qz expellatur. pars em non mo
 dica transit in vitalis spiritus nutrimentu.
Infra em pulmonē se recipit et tam diu ani
 mal sine suffocacione viuit qz diu inter in
 strumenta anhelitus. spiritus se concludit.
Item patientibus instrumentis anhelitus
 spiritus corrumpunt et secundū qualitate
 organoz patientis immutatur vt dicit **Con**st.
Patie autē anhelitus quandoqz ex defectu
 virtutis mouentis netuos et regentis. quan
 doqz ex stipacione instrumentoz spūs. que
 prouenit ex grossis humoribus. vel ex gros
 sa ventositate viam anhelitus opilante. vel
 ex aliquo apostemate pulmonis. pāniallos
 cordis aggrauate. siue ex nimio calore cordis
 in pulmonis substancia dominante. ex quib
 bus omnibus debilis redditur anhelit⁹ at
 qz rarus. **S**i autem fuerit veloci et paruis. ca
 lorem alienum signat. qui virtutem suffocet
 et potissime vniat. **S**i tactus fuerit aliud
 et sitis ac lingue deficcacio subsequatur. **H**a
 nelit⁹ vero paru et frigidus et in acutis febril
 bus signū mortis ē. **E**ius ei tarditas defectū
 virtutis designat expulsiue frigiditas vero
 extinctionem signat caloris naturalis et de
 factum virtutis in substancia cordis et instru
 mentozum spiritus. **I**tem immutatur anhe
 litus ex membroz intericorum vniuersali cor
 ruptione vt patz in leprosis. quibz anhelit⁹
 fetidus ē et corrupt⁹ et acis vicini corruptiu⁹

Vnde talium flatibus solet esse appropinquanti
corruptius et infectius. Inficit enim aerem vi
cinum et reddit corruptibile sicut fibulus igni
flando aerem corrumpit et aves volantes in
terris ut dicit Avicenna et Galenus.

Capitulum tricesimum octauum de stomacho.

Stomachus graece os dicitur eo quod sit
ostium ventris et ipse cibum recipiat atque ad
intestina transmittat ut dicit Galenus.

Est autem stomachus secundum Galenum rotundus
oblongus concavus interior asper in fundo
et villosus et carnosus duo habens officia
vnum inferius alterius superius. Est autem asper
et villosus ut cibum receptum melius retinere
possit. Nam si esset lubricus et in superficie
planus ex sua lubricitate cibum exiret indi
gestus fuit autem carnosus in fundo ut diges
tio confortaretur. Caro enim calida est et humida
ex quibus qualitatibus maxime viget diges
tio in corpore animalis rotundus autem fuit ut ca
pacitatis cibum reciperet amplius. Preterea si
alterius esset figurae scilicet triangularis vel huius
humores mali in eo de facili ad putredinem col
ligere non cum talis forma non posset a superflu
is propter angulos dehereri. Oblongus fuit
ne nimia rotunditate sua spiritalia exprime
ret ut tanto facilius cum superioribus et inferior
cibus iungeretur. Preterea stomachus precipue
humanus in parte superiori est strictus in in
feriori vero latus et hoc fuit necessarium quia
cum homo ceteris animalibus sit erectus cibus
eius semper ad inferiora descendit et ideo uti
lis fuit eius inferior latitudo ut in eo recipi
possit cibi multitudo. Item nervosus est propter
maiores sensibilitatis et appetitus vigetiam
Epate etiam circundatur ut ei calor maius ad cibo
rum decoctionem ab epate ministraret. Epate enim
suis quinque fistulis stomachum circumcingit et
ei calorem tribuens succositatem et humorem unde
sanguis generatur per quasdam venas quas mu
sardas medici vocant recipit et foriori caloris
actione in sanguinem alterat et convertit. Ad
hec dicit Galenus quod si stomachus fuit substan
cialiter calidus cibos grossos bene digerit
delicatos vero sumit et plus digerit quod appe
tit et propter similitudinem cibos calidos maxime
querit nec fame sustinere potest. Frigidus ve
ro stomachus grossi cibi non est bene diges
turus et ex eis cito grauatur et eos cito mutat
in humores acidos et corruptos. Stomachus
vero hiecus cito sit nec parum aque sufficit
que si superflua fuerit rugam in ventre facit.
Quod si fuerit humidus stomachus non sicut
humidum cibum appetit sed parum digerit. Duc
untur autem stomacho.

ut dicit idem Galenus in libro primo de differentiis
scilicet mala digestio sumofitas diarrhea vomitus
singultus inflatio ructuatio et hec ex diuer
sis accidunt causis. Quia quandoque ex mala
plexione quandoque ex nimia mandione quando
que ex nimia replecione quandoque ex nimio hu
morum acumine quandoque ex cordis putrefacti
one quandoque ex virtutis digestive defecti
one quandoque ex cibi qualitate qui sit purgatiuus sto
machus purgare et ad excrementum pellere aut si
viscosus lubricus et sic de facili egredietur quandoque
ex virtutis expulsive nimia debilitate non so
lum ex se patitur verum etiam ex aliorum membro
rum liganda et vicinitate. Stomachus enim est to
cius corporis paterfamilias omnium membro
rum nutrimentum recipiens et singulorum membro
rum putredinem admittens necessitati ut dicit idem Galenus.

Capitulum tricesimum nonum de epate.

Epate siue iecur nomen habet eo quod ig
nis in eo sede habet qui visus ad cere
brum subuolat et deinde ad oculos et ce
teros sensus et membra se diffundit et calore
suo succum sibi attractum in sanguinem transmu
tat quod ad usum pacendi nutriendique corpus
simul membris administrat. Vnde epate dicitur quia
talium membra pacit. In iecore est sedes volup
tatis et concupiscentie cuius extremitates fibre
rotantur que sunt quasi lingue eminentes et stoma
chum amplectentes calorem ad ciborum digestionem de
ferentes vel ephietes et ducunt fibre quae ad am
phibi ab ariolis deferebantur quibus oblatas
et succosis respersa dabantur. Quasi visus. Est
autem epate ut dicit Galenus membrum calidum et
lubricum in dextero latere animalis colloatum. Sto
macho suppositum ut suo calore primam inuen
tione digerent. Est et sanguineus et in colore rubi
dum quia succositatem et nimiam caliditatem in humore
sanguineum est tenuissima. Aliquitulum est etiam durum ne
de facili ledeatur variatur enim epate in hominibus in
quantitate et partium multitudine quae in hominibus est
maior quam in alijs bestijs eiusdem quantitate. Nec
minus partium eius in quibusdam est duplex et hoc
ad minus in quibusdam triplex vel quadruplex
vel ad maximum quintuplex inuenitur. A lata autem
epatis concavitate progrederetur quedam vena que a
medicis porta nuncupatur et hec antequam exeat in
quinque diuiditur venulas quinque partes epatis
intuitus. Epate et succositatem prime digestionis pro
quasdam venas in sua concavitate actrahit et per caloris
naturalis ebullitionem celebrat digestionem sedem
in massam sanguineam et quantum huiusmodi natura ducit
Est et calidum et humidum transit in materiam san
guinis cuius receptaculum sunt vena quod autem calidum et
hiecus est in natura colore autem propter exceptam est astra
fel quod pro frum et hiecus in materiam credit misce

antus. p̄riū receptaculū ē cistula fellis. quod
 vero frigidū est & si cum ni natura cedit me
 lancholie cuius p̄riū receptaculū est cistula
 splenis. h̄ quod ē liquidū & aquosū in humo
 re transit flumatis cuius p̄riū receptaculū
 est pulmo. Ex quo patet q̄ epas naturalis
 virtutis est principū fundamentū prime di
 gestiōis in stomacho maximū iuuamentū
 se cū de vero digestiōis in substantie sue cō
 caritate est p̄fectiū. puri ab impuro sepati
 uū. In gulis mēbris nutrimenti t̄mmissiū
 am̄ris ueneri excitatiū. diuēlarū passionū
 receptiū. **P**atē enim q̄q; ex nimia calo
 ris intensiōe. **U**nde et porī aperit̄ur interi⁹
 ex quo ap̄cione v̄tus euanesceus remissius
 operat̄. q̄q; ex nimia frigiditate ouerfōnē
 at tracte succositatis in natura sanguinē a m
 impediēte & hoc sepissime at̄igit ydropisim
 generari. cum ydropisis nichil aliud sit s̄m
 platonē nisi error virtutis digestiue in epa
 tis caritate. hac enim virtute errante & in
 sua operacōe deficiente. necesse est sanguinē
 corumpi quo indigesto corpus q̄d inde nu
 trit̄ in tumescendo extendit̄. vnde & ydropi
 sis generatur. **I**te patē epas ex substantia
 sue mala oplexione & hoc s̄m humo q̄tuor
 distēpādā in ipsius effecia domināte. **I**te pa
 tiē ex viariū eius opillacōe. **C**ontigit enim
 sepe humore grossū & viscosū in venis epa
 tis adunari. **U**nde cū sanguis clausus ex̄ta
 nō potest causa ē ostrictiōis et opillacōis
Idem etiā accidit ex nimio calore humorem
 sanguinēū deficiente & substantiam v̄narū
 epatis otrahente q̄ non potest sanguis libe
 re diffundere ad alia mēbra corp̄is nutrit̄da
Hoc idē autē aliq̄ potest at̄ingere ex nimia
 frigiditate humores o gelate et meatus epa
 tis ostringente & ad mēbra nutrit̄da distar
 sū sanguinis p̄hibente. **I**te idem accidit ex
 a postemate substantiā epatis aggrauante &
 putredinē in ipsius substantia generante. **I**te
 idem accidit ex inclusa ventositate pelliculas
 ipsius epatis extendente et ex mēbroz ince
 dimacōne dolore & merore inducente. **I**tem
 sepe patē ex immoderato fluxu sanguinis q̄
 accidit ex v̄narū ab ipso egrediētiū ap̄cōe
 et hoc ouenit ex nimio sanguinis acimine
 vel ex nimia replecione vel ex debilitate vir
 tutis reccitue vel ex nimio exercicio & labori
 sicut dicit̄ ost. ad hec de natura & signis com
 plexiōis epatis dicit̄ **G**a. in tegm̄. signū
 epatis q̄n est aliudū et amplitudo v̄narū nō
 pulsabilū. sup̄ que locū dicit̄ haly. q̄n do mi
 nat̄ et vincit cal̄e in epate sit epas maius
 et vna eius maiore dilatat̄ et magnificata ē

Magnificant̄ oēs v̄ne nō pulsatiles in om
 nibz mēbris & calefit sanguis & generat̄ q̄q;
 colem̄ citerna et p̄ p̄cessum tempis post sta
 tum adolecēcie adut̄ colem̄ citerna & fit ex
 ea colem̄ nigra & diuerse aliq̄ ex tali colem̄
 accidūt passiones. aliq̄ autē ex nimio calo
 re epatis cordis resistit frigiditas. nā a cor
 de velud a mēbro sup̄iore et nobilioze epas
 in suis actionibz mo detat̄. et hoc idem dicit̄
Aris. li. xij. vbi p̄ponit cor epati tanq̄ prin
 cipū eius regitiū. **I**te dicit̄ **G**a. q̄ frigiditas
 epatis ex calore tempatur. & signū frigi
 ditatis et siccitatis epatis ē strictura venarū
 & paucitas sagūnis sicut humiditatis eius
 de m̄ signū est mollicies venarū & sanguinis
 multatudo. **I**te idem dicit̄ **H**aly. q̄ epas est
 fons humiditatis corp̄is. vnde cū sit radix
 humozis si sit epas siccum non pot̄rit ali
 quod membrū corpus conuertere ad humo
 re vel humiditate vt eius possit resistē siccita
 ti. **I**ntendit̄ autē & remittit̄ siccitas & humi
 ditas epatis s̄m cordis dispoſitiōe. **E**pas
 ergo est membz nobile cuius alteracōe alter
 tatur corpus et influit nutrimentū et virtū
 tes nutritiuas et in membra reliqua in
 ferioza sine medio. ad sup̄iora vero median
 te corde s̄m iudiciū **G**a. **C**onuerso autē po
 nit **A**ris. li. xij. q̄ cor facit omnia p̄dicit̄ a
 mediantē epate. que autē v̄tioze sit oppinio
 aliorum iudicio detelinquo. **E**t hec de p̄pria
 tatibus epatis dicta sufficiant. :

Capitulum quadragesimū de felle :

Fel ē dicitum eo q̄ sit folliolus. ge
 stans humore ex dominio colere tu
 be amarissimū vt dicit̄ yhs. **E**st em̄
 cistula fellis quedā pellicula sup̄ gilbū epa
 tis collocata. et habet duos furculos. p̄ vnū
 deportat̄ colem̄ rubea ad intestina vt per ea
 virtus expulsiua confortet̄ vt acimine suo
 intestina melius expurgent̄. p̄ aliū deporta
 tur colem̄ ad stomachū vt sua caliditate vir
 tutē adiuuet digestiua. **E**st igit̄ fel membrū
 calidū & siccū gilbo epatis sup̄positū & p̄riū
 colem̄ rubeze receptaculū cuius iuuamentum
 vt sanguis a colem̄ rubea mundificet̄. sang
 uis enim ex p̄sencia colem̄ incendet̄ nisi in
 fra cistulam fellis eius sup̄fluitas locaretur
Est autē sua caliditate decoctionis cibarioz
 iuuamentum sua subtilitate penetratiū sua
 mordificacōe et acimine pungitiū & intesti
 norū corrosiū. et ad sup̄flua ac fetū da eia
 enda excitatiū. et etiā ex nimia caloris in
 t̄sioue amarissimū. q̄ sui admixtiōe dul
 cebnis sanguinis imutatiū. hucusq; ost.
 s̄m **A**ris. in li. xij. delphinus non habet fel

genus omnium volatiliū et omne genus pi-
scium et omne ouans habet fel. sed s̄m magis
et minus et forte erunt in vijs subtilibus ex-
tensis ab epate vsq; ad intestinum. Iste vis-
for: rassis erunt fetide et forte erit in tali in-
testino et diuersificatur. quia quando q; in su-
periori. quando q; in medio. et q̄nq; in infe-
riori. et quedam volatilia habent fel occulta-
tum intestino vt columbe et cotuenices et hy-
rundines. q̄dam habent fel magnum in epa-
te et in ventre et intestino sicut ancipiter nil-
uus. Item Aris. li. xiiij. animalia quedā non
habent fel omnino sicut equus et mulus et
asinus et elephas. camelus etiam non habet
fel distinctum. sed habet venas paruas in q̄-
bus est fel. Item quidam homines habent
magnum fel in epate. et quidam non. Et ē
fel q̄dā sup̄fluū aggregatū sicut fer̄ in ventre
illo tamen superfluo vitatur natura ad aliq̄s
iuuamentum. in illis autem qui habent na-
turam epatis sanam et quorum sanguis na-
turaliter est dulcis non inuenitur fel. aut
si inuenitur erit paruum et hoc in venis val-
de gracilibus et propter hoc erit epas eoz q̄
cauet felle boni coloris et dulcius aliti. q̄m autē
hab; aliq̄s animal fel inuenit q̄ ē sub felle
vald̄ dulce. nam p̄ collectionē fellis ad locū
vnum alie vicine partes redduntur dulcio-
res. fel etiam ex sue substantie subtilitate et
aerum est grossorum humorum miscissuū
et sua siccitate consumptiuum. Unde in collis
oculorum est necessarium ad visum clarifi-
candum et auendum ad impedimentum spi-
ritus vitalis remouendum et maxime fel an-
cipitris et aliaz voluc; viuencū ex rapia sicut
in in viatico constantim. tangitur ex fetore
autem nimio et ebullitione fellei humoris
ab epate redeuntis bullitione inficitur sang-
uis qui infectus ad nutrimentum membro-
rum transmissum ea immutat et inficit et anti-
croceum colorem scilicet vel viridem siue ni-
grum superinducit. cuius passionis signa
sunt ista. tocius corporis infectio. fitis ad est
et ois am̄ritudo. dolor frontis. aurium
tinnitus. vrina crocea cum consimili spuma
continua. vomitus croceus. Aliquando etiā
contingit poros cistis fellis opilari. Unde co-
lea inficit ipsum epas a e consimilem indu-
cit passionem. Unde constantinus in viati-
co dicit quando patitur fellis substantia id
est cistis et deficit virtus eius qua solet ab
epate coleram turbam extrahere remanente
colea cum sanguine tingitur et alteratur. Vnde
etiam contingit quando apostema est natū
in vijs p̄r quas colem ad fel transit. Unde

ad epas rediens p̄r totum corpus cum sang-
uine se diffundit quia sepius inferior opile-
tur quod ascendit ad viam superiorem fellis
et ab ipsum stomachum. Unde facies fit ci-
trina. os amarum et licetum. in stomacho
ardor et fitis. vrina cum egestione alkescit
propter elongacionem colete ab epate et te-
nibus vbi vrina solet surgi. si vero porus su-
perior opiletur colea tingit in ferioza et ap-
parent signa que p̄ccibus sunt contraria
vt idem dicit constantinus. Et hec de felle
dicta sufficiant.

Capitulum q̄dragessimūm de splene

Splen est dictum a splendo quia p̄-
tē sinistra iecori otaria supplet ne va-
cua existeret quoniam quidam casu-
risus esse existimant. nam splene videmus.
felle irascimus. corde sapimus. cerebro senti-
mus. iecore amamus. quibus constantibus
sanum est animal et integrum vt dicit ysidus.
Et s̄m constantinum splen in sinistra parte
collocatur cuius forma naturalit̄ est oblon-
ga et parum versus stomachum concava et
versus costas est gibbosa. In hijs duobus lo-
cis quibusdam panniculis colligata. Et di-
citur splen duas habere venas. p̄r quarum
vnam coleram magnam a sanguine epatis
sibi attrahit. p̄r aliam vero quantum sibi
sufficit ad stomachum transmittit vt eius
appetitus confortetur. Splenis igitur est iu-
uamentum vt ei in sinistra parte corporis de-
fectum suppleat et ex opposito ad cōseruacio-
nem stomachi iecori respondeat vt propt̄
mundificationē epatis sanguis feces sibi at-
trahat et quantum ad appetitū sufficit confo-
rtao; stomachi transmittat. Est igit suba
splenis raris et spongiosa p̄pter facilitatem hu-
moris feulenti attractionem remissionē. et est
nigra p̄pter melacolie nature cuius est excep-
taulū assimilao; Est etiā a sinistris inter
costas et stomachū posita p̄pter sinistre pris-
tēpantiā et infrigidao; ac p̄t cōseruandam
stomachi cūgē calefactio; aliq̄ntulū ē du-
ra ne de facili ex quāritate humoris feulenti
otrahatur lesione; otangit autē splenē pati q̄n
ex virtutis otentue defectioe et hoc q̄n nō
sufficit humorē attrahere vel attractum ad
locū aliū destinare. Itē q̄nq; ex opilaoe q̄n
sc; humores grossi et viscosi in vijs splenis
opilant et abundant. Vñ et eius actiones imp̄-
diunt. Itē q̄nq; ex nimia hūoz ēpleoē q̄a hu-
moēs ad splenē otstēgētē p̄t sui similitudi-
nē attrahū et sufficiēt si euacua; vñ iuuēca
et i cūitate splenis iduan itū vt ip̄s sple-
nis suba cōcē videat. s̄m sentēciā p̄pocis

si splen sic magnus corpus marcescit. et si splen marcescit corpus impinguescit. Unde ipsius splenis mediocritas ad puritatem potius quam ad magnitudinem intercedens boitatem et plethoris designat ut dicit Aristoteles in 1. p. ca. 17. vij.

Capitulum quodragiesimum secundum de visceribus

Ulcera sunt in partibus inferioribus dicuntur proprie intestina membrum vitalibus subdita et subiecta que quidem dicuntur intestina quia quedam interiori naturali quadam familiariter reuerencia sunt superioribus membrorum calcitra et eorundem quedam necessaria instrumenta. Et dicuntur viscera quasi vitalia quia locis vitalibus circa pericardialia ubi gignitur vita sunt interioribus circumfusis. hucusque philosophus in ost. autem intestina quedam sunt membrum interioribus mutuam tenencia cavata rotunda per ventris longitudinem et latitudinem collocata. quorum positio et substantia stomacho assimilatur. Sunt autem numero sex principalia intestina quorum tria sunt subtilia que superioribus sunt iuncta. tria vero sunt grossa ab inferioribus capiuntur. primum intestinum trium subtilium vocatur duodenum quia in sua longitudine sunt mensura cuiuslibet hominis est duodecim digitorum et hoc super dorsum erigitur et in nullam aliam partem retroque fit vocatur ieiunium quia semper est a cibis vacuus et dicuntur sapientes et experientiores quod mortuo animali semper inuenitur illud vacuum dicuntur tamen illi qui quod hic dicitur ab anatomicis quia a se omnia eiciens nichil de acceptis ad se retinet nutrimentum. tertium subtile est appellatum sedo similitudine si tamen nunquam si cibi corpuleuma est ieiunium. In grossa vero intestina primum vocatur cecum et in subtili extremitate habet os unum et est illud intestinum sic vocatur eo quod ipsi sit cecatum id est quasi viduatum ab altero officio. Cum enim cetera intestina duo habeant officia illud habet unum solum et ideo se habet ad modum sacci quia multa recipit et pauca respectu aliorum eicit vel emittit. secundum vero intestinum sub cecum sive sub sacco positum dicitur pleon et hoc a dextera in sinistra tendit et dicitur pleon eo quod in eo intestino plura passio fieri consuevit. tertium intestinum vocatur a grecis colon et hoc immediate cum inferiori totius corporis officio est coniunctum et in hoc intestino grauissima passio scilicet colerica generatur vel ex ipsius intestini nimia obstructione vel alicuius grossi et frigidi humoris coadunacione et persequens viam illius intestini intrinseca operatione sicut narrat Aristoteles et etiam Galenus super amphorice. Daretur igitur ex predictis ad quid sunt necessaria intestina quia cibum mutant et in sua cavitate superflua capiunt ad naturam ex

honem deest ad hoc etiam sunt necessaria viscera rotunditas gibbositas et volubilitas ut dicit Aristoteles ut cibus transmissus a stomacho in eorum gibbositate aliquantulum inhereat et si animal necessitate superflua expelleret et necessaria retineret. Fuit autem rotunda ne a stomacho in aliquo angulo superflue collecta emanaret que correctionem induceret intestinis. Sunt etiam intestina duobus panniculis minimis vel ad minus inuoluta. et hoc fuit necessarium quia si unus panniculus pateret ab altero paninulo subueniret. Sunt autem intestina aliquantulum villosa et eorum villi per latum etiam extenduntur ut fecis superfluitate expellerent et necessaria nutrimento convenientius retinerent. Sunt autem viscera siue intestina inuoluta ad inuicem et onera ita ut minora maioribus et graciliora et debilia a grossioribus et fortioribus inuolantur ut sic actiones virtutis naturalis et in expellendo superflua et in recidendo necessaria aptius perficiantur. Dicit etiam Aristoteles in 1. h. q. quod sunt varietate denticulorum in mandibulis animalium variantur in quantitate et qualitate natura intestinorum. Unde dicit quod intestinum omnium animalium habentium dentes in utraque mandibula est minus intestino non habentium et nullum animal habet intestinum rectum nisi habeat dentes in utraque mandibula. Item ibidem venter serpentis est strictus et est similis intestino amplo et si fuerit naturaliter parvus habet fel intestinis et si fuerit magnus super epa. Item idem in 1. h. omnia animalia amplius et rectius intestinis sunt gulosa valde quia propter diminucionem usus cibi et in digestionem eiciunt superfluitatem cibi indigestam et cito exiit cibus et ideo appetunt multum et continue querunt cibum. contingit autem pati viscera et intestina multipliciter dicit constantinus in 1. p. ca. 17. vi. Quandoque ex colerico humore vel e melancolico substantia intestinorum corrodenne et fluxum dissensionem inducentem et hec passio pessima est et sepe mortifera ut dicitur in amphorice. Solutio ventris in cuius initio colera exiit nigra est mortale. Item quandoque ex ipsorum viscerum interiori punctura et vulneracione et hoc vel ex te ori apostemate putrefacione et puncturam in panniculis ipsorum viscerum inducente vel ab exteriori lesione. Item quandoque ex interclusionem vinctuositate panniculorum et ne uos eos extendente et ille dolor grauis est in tantum ut aliquando intestina penetrari videantur. Item quandoque ex humoribus grossis et fleumaticis inferioribus partibus intestinum obtundat et stercorem exiit prohibere et plura passio vel colerica

inducit. Unde si morbo perniciosa et mor-
talis vero sanitas suscipiens et sepe die sedo
vel tercio interficiens nisi celerius succurrat
Ceteras intestinox passiones que infra in trac-
tatu de infirmitatibus de colerica passione :
Capitulum quod dragefimū tertium de renibus

Renes ut ait varro sunt dicti eo quod
obseni humores ab hijs nascuntur
nam vena et medulle tenuis humorem
desubant in renibus qui liquor rursus a renibus
a calore venereo resolutus reuertit et ad loca
genitalia se diffundit ut dicit philosophus. locus
autem in lateribus spondilium dorsum in quibus est
sedes renium diametrum lumbi qui secundum philosophum. ob li-
bidinis lasciuia lumbi sunt dicti quia in vitis a
renibus et lumbis est causa venere voluptatis De
renibus autem dicit aristoteles quod fuerunt facti ut ab epa-
te aqua sanguinis sugeres eum depurgaret et
eius calamentum scilicet urinam ad vesicam per meatum veri-
cide sidem est vias urinales transportaret quod etiam
dicit haly. super regnum orbium inquit creator su-
per duos renes ut attrahat aquam sanguinis
ab epate et eam transfundat ad vesicam expul-
sionis gratia quia dicit Aristoteles. li. iij. renes inquit
fuerunt creati propter vesicam ut si opus vesice
esset melior et perfectior. quia renes sunt ad tolle-
ndum superfluum humidi defecantis deuretatis ad
vesicam. Item idem reniculus de preter aliorum est simi-
lifer in omni animali habet renes et hoc quod
calore in dextra parte forior est vel superior Item idem
in omnibus animalibus renes habentibus reniculus dexte-
re minoris pinguedinis quam sinister et aliorum quam
natura in dextra parte leuior est et maioris mo-
tus et caloris. calor autem dissoluit et consumit
pinguedinem. Item renes sunt de vltimis membris
interiorum et propter hoc indigent magno calore
si collige igitur quod renes sunt calidi et naturalis
caloris obseruatiui frigiditatis et dorsi spon-
dili sunt temperatiui a caliditate epatis aqua hu-
moris attractiui. sanguinis collati. viciu-
naturalis obseruatiui. humoris seminalis genera-
tiui. porosi. rotundi. pinguedine coopti. car-
nosi quippe sunt et porosi propter facilitatem aque super-
fluitatis attractionem. rotundi ne colligant
aliquem humorum ad putrefactionem pinguedini
sunt muniti ex frigiditate ossium dorsum aliquam
sustineant lesionem recipiunt autem renes quidam
venas stomachi ab epate egredientes quibus
humor in secula digestionem superfluum deferunt
ad ipsos renes. unde opilatis illis renibus et
in suo officio impeditis renes vna cum epate
patiuntur. Accidunt aliquando in renibus varie pas-
siones ut dicit aristoteles. li. iij. ca. xxxiij. quod si vena
epatis percluduntur ab humore sanguineo ad
sui nutrimentum depauperantur. unde necessario

exenuantur. si vero meatus eorum inferiores ca-
lores et frigo restringantur ex presencia humoris
superflui eorum suba subintantibus muretur et dunt
et dilatantur et persequens corumpunt vel in hu-
mores de siccati putricant et in calidum dunt
multis etiam alijs modis patiuntur sicut ex appo-
stematibus venefitate frigore nimio vel calore :
Capitulum quod dragefimū quartum de vesica

Vesica secundum philosophum a venti capacitate est
dicta. nam per venti contractionem apertam
et dilatatur sicut conuerso per venti
emissionem contrahitur et arctatur. vocatur autem ve-
sicalia per diminutionem et vesica dicta quodam pel-
licula pendens in gutture autem sicut bursa in
qua volucrum primo recipiunt cibaria que in pre-
dicta vesicula digestionem sedem in iecore faciente
sepantur et in eodem folliculo tanquam in pmp-
tuatio proprio contra futuram esuriam referuntur. si
vesica pro ut hic luminatur secundum aristoteles. est panis
durus rotundus concavus sicut factus in omni
parte clauus excepto solo officio superiori
fuit autem substantia eius dura ne acimine
urine cuius est receptaculum ledere. fuit autem
ex omni parte clausa inferius ut liquore subito
attractus inuoluntarie expelleret. Unde per
vnum et idem foramen urina ingreditur per quod
egreditur ut patet in anathomia. fuit etiam
rotundum ut in augmentum calamenti sangui-
nis dilaretur et ad ipsum susceperet. capacior
dicitur. dicit enim Aristoteles. li. iij. quod omne animal
habet pulmonem multum sicut et propter hoc indiget
cibo humido plus quam sicco et ideo fuit necessa-
ria vesica ad recipiendum huius superfluitatis
humiditatem. Item ibidem nullum animal habet plumas
aut scamas aut cortices siue testas habet ve-
sicam omnino propter torturam maris a siluestre. nam
superfluitas in humidis animalibus transit in nu-
trimentum plumarum et scamarum et humidum. Item ibi-
dem li. iij. omne animal generans habet vesicam. ouans
autem non propter quod genus lactarum et non erit humidi-
tas a vesica motuorum et forte aggras in vesica
et superfluitas sicca et ex eo contingit lapis. Item
ibidem li. vi. in animali omni carente vesica est vna
via apparatus erit cultoris et seculi humiditatis
Capitulum quod dragefimū quintum de vena
Vena secundum phisacem est calamentum sanguinis
et aliorum humorum ex actione nature gratiam
nam ab epate sumit in dorsi in renibus
incipit suba et colore. aqua enim suba sanguis
per quod dunt venas subtiles transfundit ad renes
nutrientes. vna autem ad renem deportata sicut re-
gionem ubi colat et ad modum seti eliquati
depuntur et vi caloris epatis et renem tin-
gitur et colatur et sic desubans per poros veri-
cides in vesicam in ipsum conuoluntate abundat

Unde hec substantia humida & liquida a vesica emissa est vrina sic dicta qua est vitiosa & modicissima qua ut dicit Egidius quod tangit modet deficit & vitiosa vitiosa enim est deficiatua habet naturam unde videlicet omnia scabiis serpiagine & impetigine & omnia pustulas & vesicas si paciens inde se abluerit in potu splentis offert mundat vulnera putrida & loca saniosa. Cum felle etiam ancipitris colliriata et oculis caute limitis immissa pannu corrodit et delet maculas oculo & sicut expresse dicit Gal. Et ideo vrina non est abhorrenda qua in multis utilis est & accepta. Dicit etiam vrina ab vritu greco idest demonstrata de monstrat enim interioza quia ut certificamus de interioza vrine inde consulamus demonstrat enim virtute naturalem in epate et in alijs membris interiozibus per vrine substantiam & colorem & maxime per eius sedimen siue substancia quam medici ypostasim vocant certificamus. Nam si fuerit illa residencia in fundo vasis pinea coadunata non diuisa fortitudine designat virtutis & completam actionem caloris naturalis in ipsis membris. Per mediam autem regionem vrine quam medici eneomiam dicunt de media regione corporis idest de corde & sibi adiacentibus iudicamus. Qui si vrina in medio fuerit in colore & in substantia bene disposita non liuida non volubilis aut obscura vel obumbrata spualia membra iudicat esse sana. Similiter per partem vrine superiozem quam nephile nuncupant de fortitudine virtutis animalis in regione capitis pronosticamus. Nam si non fuerit circulus nimis grossus non igneus non liuidus non viridis non granulatus sed in colore et substantia temperatus crebrius & omnia alia membra animali virtuti seruicia denunciat esse certa. Si vero contraria signa fuerint in vrina ut factam designat corporis dispositionem. Iudicatur autem vrina precipue secundum substantiam et colorem. Nam aliud signat quam tenuis est in substantia quam humiditatis dominantis siccitate & aliud quam est medio cris quia tunc designat temperamentum siue equalitatem & medio critatem. Secundum colorem autem iudicatur quia multi sunt colores scilicet viginti ut dicit ysaac & Egidius quorum quidam calidis vel frigiditatis intentione alij emissionem alij medio critate preterunt. Nam remis sibi calorem designat glaucum lacteum & humidum. Intentione vero a rufis superius. Medio cris vero sub citrinus & sub rufus. Inter quos quidam designat mortificationem ut niger & viridis liuidus quidam indigestionem albus lacteus glaucus quidam digestionis imperfectione et imperfecta inchoationem ut sub pallidus pallidus. Quidam

perfectam digestionem ut citrinus rufus quidam excessu siue excedente intentione ut sub rubiundus rubiundus quidam adustione ut in oppositum. Quidam superadustione & mortificatione ut niger viridis. Rigedo tamen causatur quandoque a frigiditate calorem naturalem penitus extinguente si autem preterdit liuiditas sed quando procedit ex vltima adustione tunc preterdit viriditas. Istorum autem colorum causas difference non pertinet ad hoc opus sed qui eas scire vluerit libros ysaac theophilii constat. Egidij legat in quibus tractatur perfectissime de vrinis sed ista ad presens hic sufficiant.

Capitulum quod dicitur de vritu & vritu. Enter vritus et alius inter se differunt ut dicit ysaac. vritus enim est qui acceptos cibos digerit & apparet extrinsece. Et dicitur vritus eo quod per vritum veniat cibus ad totum corpus. Alius est qui cibum recipit & purgari consuevit. Vritum sole mulieres habent in quo recipiunt et dicit vritus eo quod fetus impleat interius ut dicit ysaac. Est igitur vritus nutrimenti totius corporis receptaculum ut dicit Gal. membro nutribiliu sedes prime digestionis & secundum fundamentum cuius creatio est carnosa calida & humida & hoc propter digestionis necessitatem panniculis diuersis circundatur propter interiorum aseruationem cuius dispositio est rotunda propter liberitatem ciborum nutribiliu collocaationem. Oblonga fuit propter facilitatem ipsius cum superioribus & inferioribus coniunctionem siue colligacionem. Mediu enim locum in corpore sibi vendicat ut nutrimentum inferioribus & superioribus membris distribuatur et transmitat. Est igitur vritus inter omnes partes corporis mollicior & infirmior & tamen ceteris est utilior. Nam tanquam nutriti corporis pro omnibus alendis corporis membris recipit et deoquit & ad singula membra debita nutrimenta deriuat & transmittit. Superfluitates multas propter aliorum membrorum nutrimentum in se colligit sed eas diu ferre non sustinet ipsas a se recit & repellit. Ex mala dispositione membrorum nutribiliu que intra se continet diuersas infirmitates et ahit aliquam & inaurit. que quidem passiones tanto sunt periculosiores quanto ventris alij vitalibus sunt propinquiores. Dicitur autem siquidem sepius propter nimiam repulsionem & tunc non curatur nisi per contrariam euacuacionem. Et e contrario quando molestat propter nimiam inuicem ei succurrit per contrariam repulsionem sicut dicit in Amphoz. Quecumque enim egritudines ex plenitudine fuerint euacuacione sanantur & quecumque ab inuicem soluit plenitudo

Item actiones ventris secundum diversitatem typis
variantur. Nam in yeme natural caloris in inte-
ricibus ventris. oculus forcius opaf. unde
appetitus in yeme magis accidit. et digestio
forcius generat. quia ut dicitur in Amphoz. ven-
tres in yeme et vne calidissimi sunt natura et
sopmni longissimi.

Capitulum .xlviij. de umbilico.

Umbilicus medius est corporis locus sic
dicitur quasi duorum ymbo fiat ymbo
in medio clipeorum locus est dicitur. Ex um-
bilico enim infans in utero pendens nutritur. Est enim
umbilicus secundum dicitur. ex nervis vis et arterijs con-
positus. quo mediante fetus sanguinem subtile
attrahit et suggit. et per ipsas arterias spiritum re-
cipit. sumptum autem umbilicus iuxta matricem
duo fetus egredietur et cum fetu erit. quem obstetri-
ces ligant quatuor digitorum longitudine. et ex
hac ligatura sunt exterritates umbilici et co-
tunditates. Quasi dicitur. Super Eze. autem .xvi.
dicitur Jerod. sic. Naturale est infantibus ortis
primo umbilicum prescindi. deinde ad diluen-
dum sanguinem aqua lauari. tercio humorem par-
vulorum sole ficari. quarto tenera corpora panis
stringi ne membra diffuant et sic depraven-
t. Ibidem etiam dicitur glossa Greg. quod umbilicus
est quo fetus alitius in utero haurit artores
et virgule per indices humorem occulto terre nu-
trunt. In umbilico autem sita sunt genitalia
mulierum. sicut in lumbis genitalia virorum. et
ideo umbilici nomine luxuria designatur in
Job .xi. virtus eius in lumbis eius et fortitudo
illius in umbilico ventris eius. De umbilico
autem dicitur Arist. in li. .xiiij. quod omne animal ge-
nerans et ouans habet umbilicum tempore partus
et cum crescit partus auis. latet umbilicus et
nichil omnino apparet quomodo continuatur cum in
testino per aliquam partem venarum. Item idem
li. .xvi. Creacio umbilici non est nisi cortex con-
tinens venas et cum umbilico continuatur et accit
sanguis a matrice per venas umbilici quasi
per canalem ad pueri nutrimentum. Crescit
ergo conceptum per esse umbilici ut dicitur
in eodem.

Capitulum .xlvij. de genitalibus.

Genitalia sunt partes corporis ut et
nomen ipsum docet que gignende solo
his virtute accipiunt ut dicitur ysid. .
Hec etiam pudenda pre verecundia dicuntur. ysi-
et teguntur ita quod non habent eandem specie deco-
ris sicut alia membra que in prompta sunt
locata. Et ideo reputantur inhonesta. inter que
vni dicitur vereturum. vel quia vici est tantum. vel
quia membrum est verecundum. vel etiam ex quo
virus emittitur. Nam proprie dicitur virus

ille humor a vici natura fluens ut dicitur ysid. .
Sunt etiam alia membra virtutis generati-
ue fundamenta. scilicet testiculari diminutiue a tes-
tibus dicitur. quorum nervus incipit a duobus
sine quorum testimonio non est aliquis vir per
fetus. huius semen calamo administrant. quod a
spine medulla et a renibus suscipiunt gratia
per creandi. Quasi dicitur ysid. . Secundum est. sub-
stantia eorum disposita est de carne glandulosa.
alba molli et rara. et hoc fit propter caloris
obseruacionem. et sanguinis imutationem in al-
bedinem. quod fit per vehementem calorem in ip-
sorum substantia sanguine decoquentem et in albe-
dinem mutantem. Et dicuntur hec membra prin-
cipalia quia principalis actionis virtutis na-
turalis scilicet generatiue sunt proprie instrumenta
que si preclia fuerint. viget virilis serpus ener-
uat. et masculina operio in femine alterat.
Et ideo secundum Arist. li. .iiij. Eunuchi quando cas-
trantur ante pollucionem in sompno. coeunt in cor-
pore eorum post hec pilus. Si vero castrantur post
pollucionem. preter pilos pectoris omnes pili
defluunt et efficiuntur effeminati et molles ani-
mo et corpore ibecilles. Unde Arist. li. .viiij. .vices
hominum quando castrantur mutant et efficiuntur
sicut feminatum et forme eorum alterant et figure
Animalia autem quando castrantur in iuuen-
tute efficiuntur maiora. sed si castrantur post per-
fectionem non augmentantur. Cerui etiam si cas-
trantur post perfectionem non augmentantur.
Cerui etiam si castrantur ante crementum cor-
nium non coeunt eis cornua et si post crementum
castrantur. non ulterius crescant cornua am-
plius nec mutant cornua. nec ciccit ea sicut
faciunt non castrati. Dicitur etiam ibidem. quod
si vituli non castrantur cito post annum rema-
nent parui. et dicitur quod castrantur. extabunt
tabices nervorum. et si acciderit loco vulneris a
postema. creantur testiculum abscessum et
ponunt cinerem super apostema. Et quedam
animalia solum castrantur propter testiculos
sicut castrorum qui etiam quando persequuntur
a venatoribus. ipsis dentibus truncant tes-
tes ne ulterius persequantur. Dicitur etiam quod
onagri masculi castrantur filios et eis dentibus
prescindunt testiculos. sed matres a masculis
occultant eos et precauent eis a matribus
ne castrantur. Item dicitur libro .xvi. quod au-
um testiculari post tempus sibi ad coitum a na-
tura deputatum efficiuntur parui in tantum
quod tunc non apparent. sed tunc quando in-
stat amoris tempus crescant valde. Sunt
igitur testiculari cum alijs membris sibi ad-
ministrantibus humoris seminalis principi-
um et eius primum et radicale fundamentum

Nam ut dicit ost. deus ad animalium genera
 mōs; duemētia duemēcia pcreavit mēbia
 in quōb; iseruit materiale pncipiū genera
 cōnis quod quāde sine amoris affectu non
 potest pduci ad effectū talem mēbris geni
 talib; hquidē iseruit inseparabilitatē et appe
 titū ut vñū quodq; animal ad cōseruacōez
 speciei et multiplicacōez sui animatē. et h^o q
 dem diuino motu factum est ne forte abho
 miato coitu ab aialib; generacō emittē. ad
 generacōis autē talis cōplexionē necesse est
 duo animalia duemētia sc; masculū et feminā
 ex q; semine mutuo pcreatē qdlibet id iū
 diu ita q; in vno scilicet generan cū si in fe
 mina esset quasi pncipiū materiale et pas
 siuū. in masculo vero esset formale pncipiū
 et pncipaliter effectiuū. et ideo dicit Ari. li.
 v. q; generacō animalium duplex hab; pnci
 piū scilicet matē et feminā. ex matē autē pnci
 piū motū. sicut forma femina autē ē sicut
 materia. ex cōmixtione autē vtriusq; fit crea
 tura et cōmixtio vel creatura embriōnis et ap
 tauit igit deus membra generancū ut alia
 tū emittēret feminale pncipiū alterū recipi
 ret. Et hec mēbra taliter a deo sapiētissime
 sunt formata ut ad opus suū nec meliora
 possūt esse neq; pfectiora ut dicit ost. Sed
 certe hīs membris plurimi abutunt. qmā
 iphis ab generacōis fructū nō vñū ē p d
 cōtra mōis ordinē et naturē iura nō ad seruā
 dū proli sed potius turpiudini ac libidini
 eadem cōpelle dinoctant. et ideo de ista ma
 teria dignū duxi sub silencio pterire ne for
 te spermatū explādo originē pssū sine
 videar carnalib; occupacōez cōgendi arena
 lia exhibere. de hoc solū admouens vniuer
 sos ne quis putet pbedicōez membroz offi
 cō esse p libitu abuten dū. nam quicumq;
 limbū generacōnū cōsum vsū voluntarie
 mēbris genitalib; ludibria libidinis exer
 cit aut patē vniuentū deū naturē et genitorem
 iam pbidit nec in generacōe iustoz nisi cum
 digne penituerit locū inter filios gloriē pos
 sedit. non abusus generatiue pter patris
 luminū iniuriā et quā meretē offēlam tollit
 graciā. vulnerat naturā. pedit societate an
 geliā. acquirat gehēnā. denigrat famā. cū
 quat substanciā. et spoliat gloriā sempiternā
 nam ut dicit Ambrosius :-

Capitulū qdagefimū nonū de matrice
 Atq; in femina est singulare mēby
 ad modū vñū dispositū ad suscep
 cōnē humozis semialis a natura de
 putatū ad quā tanq; ad mulieris corpis sen
 tūā cōfluit humozū menstrualū supfluitas

que ppter menstrualē fluxū et refluxū mē
 struū est vocatū eo q; circuitu lunari; lumina
 solet accidere hoc supflūū ut dicit ysid. hec
 eiam muliebria nuncupantur que in mulie
 ribus ducūt naturaliter q; diu vigeat in eis
 vis cōcipiendi. quib; totalitē deficiētib; defi
 cit cōceptōis virtus Et dicit muliebria qā
 in solis mulierib; hec infirmitas iuenit. nā
 sola mulier aial menstrualē ē ut dicit ysid
 cuius cruore cōtacte fruges nō germinant
 moriūtur herbe. amittūt arbores fructus. et
 Quis sanguinis appetat et natura qre sup
 li. iij. in tractatu de humorib;. Hoc mēstruū
 est humane generacōis pncipiū. hoc nobi
 liū et ignobiliū est cōmune in matris vtero
 nutrimentū. Unde ager nostre natiuitatis ir
 rigat et nutrit infantulus q; diu in matrice
 cōseruati Hab; autē duas cellulas siue cōu
 rates dextera sc; i q; masculū generat. et fini
 strā q; cōceptōez femie deputat. fe; autē inter
 duas cōuaitates cōpctus vtriusq; fetus di
 spohōez habere cōsueuit In anathomia autē
 dicit q; matris tres hab; cellulas a dextis
 masculo appropriatas. et tres a sinistris femis
 deputatas in medio vtro nascit hermafro
 ditus in matrice vō cōcipi fetus q; a fouēdo
 est sic dictus cuius folliculus siue pellicula
 qua circumdat secundina dicit que simul cū
 infante nascitur et si in matrice casu aliquo
 post partū in vtero manserit periculū iducit
 nisi naturē vel medicīne remedio expellatur
 Subiacet autē matris ipsa multis passio
 nib; qnq; patit supfluoꝝ humozū retencōz
 et hoc autē ex viscoso humore ora vnarum
 opilante vel ex frigidityate coartante. vel ex
 sicante cōsumente. et hec diueritates p fig
 na ppta dimoscant. Item qnq; patit nimū
 humozū menstrualū fluxū et effusione et hoc
 vel nimia habūdancia quā natura uō potest
 retinere. vel ex nimia acuminis humozū vio
 lencia. et hec passio si antiqua fuerit vix
 at. ex quo enim cōsticia vnaꝝ longo temps
 sunt apta difficile cōsolidant. Item patitur
 matris suffocacōez in qua passione videtur
 mulieri debere suffocari matrice spumalia cōp
 mētē qd cōtigit ex nimia humozū cōplēcōe ma
 trice extendēte vlcōrupta et venensa humo
 ritate a corrupto humore cōsoluta vātūitate
 matricis cōplente et extēdente. Unde ma
 tris cōpleta supius eleuata cōprimt spuma
 lia vñ mulier pnc suffocat Itē qnq; patit pnci
 pitacōez quādo dextrosū vel sinistroisū pl
 debito inclinat. vñ de loco suo extērius egre
 ditur qd accidit ex neruoz ipsius relaxacōe
 ex supfluis hūozib; ipā; mōtē aggrauatib;

Itē patitur aliquādo apostematis interioris punctuū & dolere vt dicit ost. ex humoribus collectis ad apostemā. vnde sequit̄ pictura dolor grauissimus & acū. Itē patitur post in pregnacōe; dolorem et distensionē ex motu plus et maxime circa partū. tunc em̄ mouetur motu foridiori. Vnde necesse ē tūc tempis matrīcē danti atq; ledi. maxime autē patit̄ q̄ in partu se eroneare nititur et exiūs fetus a casu aliquo impediē quod attingit aliq̄ciens ex angustijs viarū ipsius matrīcis q̄n; ex pinguedine mulieris. aliq̄n; ex nimia fet̄ magnitudine & debilitate ac defectu virtutis expulsiōne in corpe p̄turiētis. aliq̄n; etiā attingit fetū esse in cētū & ideo nō adiuuat moriendo ad exitū siue ad partū. et aliq̄n; credit se mulier habere p̄uē & gestat in vtero aliquod frustulū menstruosū sicut narrat Aris. li. viij. Accidit etiā mulieribus post in pregnacōe; inflatas q̄ mola dicit̄. putabat enim quedā mulier q̄ post coitū vtr̄ eff̄ in pregnata & inflabat̄ venē eius & apparuerūt in ea signa in pregnacōis & tūc p̄uēit tempus patiendi non diminuebat̄ in ea tumē v̄ ventris s̄ sic māsit p̄ tres annos tandē p̄p̄it frustum carnis ita durū q̄ vix potuit ferro diuidi. & tale frustum mola dicit̄ et hoc accidit sicut dicit Aris. ibidē q̄ sit sustentacō cepti ex pauore & humore male digestiōnis quia tūc generat̄ frustū qd̄ mola dicitur in matrīcē cēt̄ istis & multis alijs patitur misera matrīcē mater nostra. *

Capitulum quinquagesimū de natibus

Nates dicunt̄ eo q̄ ip̄s inmittunt dū sedemur vt dicit̄ ysid̄. vnde conglobata ē in eis caro ne p̄mētis carnis mole doleant. De innatib; itaq; fertur truncus corpis qui a nullo incipit et v̄ ad nates se extendit vt dicit̄ ysid̄. Nates fm̄ ost. sunt neruose et hoc p̄pter choracū et femorū cum truncō corpis colligacōne et ideo fuerūt carnosē et ad temperandam neruorum et ossū fragilitatem & ad defendendā neruorū sensibilitatem vt dicit̄ ost. li. iij. ca. vij. *

Capitulum quinquagesimū de femoribus

Femora dicuntur eo q̄ ex vna vel illa parte corpis vtr̄ a feminis discernunt̄. Extenduntur autē ab vnguib; vsq; ad genua et mouent̄ femora in corpis quorū cōtra vertebra dicunt̄. cor̄e v̄o q̄n; iuncte ar̄ dicunt̄. flectunt̄ autē femora int̄ et non ex sub usq; et non supra sicut brachia. Vnde a quibusdā frustagines dicunt̄ vt dicit̄ ysid̄. Sunt autē femora ex magnis ossib; op̄ita

vt dicit̄ ost. li. iij. ca. viij. tota a superiori parte concua. a parte anteriori gibbosa duo habentia acumina. fuit autē necessaria magnitudo vel quia totius corpis sunt ossū fundamēta vel quia maiores portant lactos & neruos p̄ quos fit p̄dum motio voluntaria. tortitudo partis exterioris fuit autē necessaria vt loquimur habeant lacerti et nerui qui si essent intrinsecus contristarentur & lederent̄. Sunt autē eadem intrinsecus aliquantulū rotunda et hoc fuit necessariū q̄ si ex vna parte tantū tortuosū esset totum corpus esset tortum et nō rectū. cōcūtas insup fuit necessaria cum gibbositate interiori vt infirmior esset mōssu eorū. Concūtas fuit neccsaria vt cōcūtatū cruciū essent subintractiua. sunt etiā femora carne et musculis munita vt ossa habeant tūclam ab intrinseca lesione et etiā infirmitatē ossium tēparent. Sunt etiā vtr̄usque partem hominis superiorem grossiora. ad partes v̄o inferiores graciliora. hoc erat necessarium vt tanquam media inter extremitates debitam haberent cōt̄ vtr̄isq; p̄cōe;.

Capitulum quinquagesimum secundum de genibus

Genua scdm̄ ysid̄ et coniuunctiones sunt femorum et crucium. Et sunt dicta eo q̄ in vtero genis sunt conposita. Cohescent enim sibi et cognata sunt occultis lacrimatum iudiciis et merore. Nam a genio genua dicuntur. cum enim quis gignitur ita formatur vt genua sursum sint quorum coniuunctione oculi formantur vt concū aut cōconditi efficiantur scdm̄ verbum philosophi. Genua comprimit aretha gena. Idem. homines ad genua se prosterunt facilius lacrimantur. Volūt enim natura eos v̄tero mat̄no ememorē v̄bi in tenebris considebant antequam ad lucem venirent. hucusq; ysid̄. Sunt autē genua fm̄ constantinum libro secundo capitulo octauo ossa quedam rotunda. cartilaginosa atq; concua. fuerunt etiā rotunda et vt crura et cor̄a in ipsorum concūitate facilius iungerentur. neruosa sunt ne de facili crura a superioribus separentur. propter hoc etiam sunt neruosa vt actiones spiritus animalis ad motum grossibilem faciendum ad partes inferiores transmittentur. De paupertate autem genua a carnositate et pinguedine propter motus continuitatem. Si enim essent nimis carnosā tunc de facili opilarentur. et sic actiones virtutis sensibilis per aliquam carnis grossiciem impediuntur. Vnde & genua q̄a neruosa sunt valde

et sensibilia sunt de facili lesione incontinentia
quando nerui sensibiles interiorius vel exteriorius
aggrauantur vt dicit constantinus.

Capitulum liij. de cruribus.

Quia a curando sunt dicta quia ab
hijis atterimus et ingressu facimus Et
sunt dicte tybie quia tybie sunt files
siue tulle in specie et longitudine vt dicit ysid.
Sunt aut crura secundum ostia inter femora et
pedes intermedia quibusdam neruis et lacertis
cum inferioribus concatenata per que influentia
gessibilis motus et regitue virtutis ad pe-
des deriuat. Sunt aut crura ex ossibus fortis-
simis opposita que tanquam columpne corporis ad
deferenda ipsius mole sunt habilia. Sunt etiam
quibusdam musculi et carnositate a parte ves-
tita superiori vt sic in applicatione eorum cum femo-
ribus nec ab eis recipiant nec eis inferant
offensiuam. Vnde tanquam calcitra ad mole corpo-
ris supportanda carnositas ipsorum crurium in
parte superius interiorius est collocata. Sunt etiam
neruosa vt sic ad motum velocitatem essent forti-
ora. Sunt etiam medullis plena vt virtus vi-
talis animalis per neruos et artenas diffusa
custodiantur et ossium firmitas medulle humec-
tatione irrigantur vt dicit ostia.

Capitulum liiij. de pedibus.

Pes vt dicit ysid. dicitur a pedes grece
quod est indeclinabile. Nam pedes alter-
nis motibus solo sepe incedunt. Est autem
pes extrema pars hominis sustentans pondus
totius corporis. Componitur autem secundum ostia ex os-
sibus quadraginta quatuor quorum duo sunt calca-
neo. Duo metatarsi in parte pedum decem digitorum
triginta. Est autem subus carnosus in extremi-
tatibus planus in medio aliquantulum conuexus.
Ideo carnosus vt ossa et arteriarum duricia tu-
erent. Planus fuit vt superposita facilius po-
terent. Ideo conuexus fuit vt si pes a tuto sup-
ponere ad conuexum locum refugium haberet diuisis
ligaminibus et neruis ossa pedum colligantur quod
fuit necessarium ad maius robur propter forti-
orem corporis sustentationem et pedes motum
haberent leuiorem. Variantur autem pedes in
animalibus. Dicit enim Aris. li. viij. Quaedam
animalia pedes habentia habent pedes ante-
rius et posteriores. Et quedam in lateribus si-
cut animal habens sanguinem et multi pes.
Et hoc genus habet proprium quod pedes eius
sunt in anteriori corporis. Et causa illius est
quia pars anterior et posterior sunt adunata
in loco vno. Item ibidem dicit quod natura po-
tuit loco manuum in quadrupedibus pedes an-
teriores. Pedes autem posteriores sunt neces-
sarii vt portent pondus animalium. Et fuit

hoc necessarium vt esset quatuor pedes in qua-
drupedibus. Nam ad terram totum eorum cor-
pus naturaliter inclinatur et etiam ad terram
mouet toto brutali appetitu. Et ideo necesse
fuit tot fulcimentis erigi vt possent habili-
ter et facilius motu pro gressu progerere et moue-
ri. Ideo etiam fuerunt pedes posteriores neces-
sarii quia sicut dicit Aris. quod pars anterior
omnium animalium quadrupedum maior est et
spissior parte posteriori. Et ideo vt facilius
possent erigi et moueri posteriorius sicut et ante-
rius pedes posteriores sunt necessarii. Eo uer-
so autem est de pueris scilicet quia pars anterior
est ponderosior inferiori et propter hoc incedunt
pueri super manus incuruati et videntur ma-
nibus pro pedibus in rependo quia non pos-
sunt eleuare corpora sua quoniam superior pars
corporis maior est inferiori et attenuat pars
superior corporis magis inferiori. Cum ergo iuue-
nescit homo augmentat pars inferior et at-
tenuatur pars superior vnde paulatim sensum
erigit. Dispositio autem quadrupedum est con-
uerso quia pars inferior primo est valde mag-
na sed in iuuentute roborat pars superior et
eleuatur. Et propter hoc erit eleuatio capitis
et anterioris partis equorum multo maior quam
partis posterioris. Signum huius est sicut ibi-
dem dicitur quod pullus equinus pede posteriori
tangit caput suum sed quando intrat etatem
non potest facere idem. Item dicit Aris. li. ij.
quod pes sinister in animalibus in parte anteriori
non est absolutus neque ita leuis motus sicut
sinistra manus in hominibus propter quod in ele-
phante. Item ibidem dicit quod elephas in se-
dendo flectit pedes suos sed non potest flecte-
re quatuor simul propter pondus corporis sed
flectit pedes posteriores sicut homo. Item ibi-
dem dicit quod volatile flectit pedes suos ad poste-
rius sed alas que sunt loco manuum flectit ad
anteriora. Item ibidem dicitur quod pes dexter
maioris est motus generaliter in animalibus
quam sinister. Et ideo animalia quedam
quando ambulant primo mouent pedem
dextrum sicut leo et camelus arabicus scilicet
deomedarius. Aliquando tamen quedam ani-
malia mouent pedem sinistram sicut vulpes et
lupus qui habent pedes et tibias sinistre partis
parte omnia longiores. Et ideo semper claudi-
cant a dextris a sinistris alius se erigendo et
se ad dextrum deprimendo. Est itaque pes dexter
maioris caloris motus et vigoris generaliter in
animalibus quam sinister. Et est figuramque ad
hoc Gal. super Amphor. dicit quod mulier
in vtero fetum gerens et iunctis et compo-
tis pedibus dum subito fuerit uicaria si

masculū habuerit in vtero primo ad mouen-
 dū pedem dextrū ad mouebit. si vero feminā
 gestauerit e conuerso. Item dicitur ab eode li. ij.
 q. iij. q. omne animal multoꝝ digitoꝝ in pedi-
 bus est multoꝝ filioꝝ q. conuerso. Item li. ij.
 pedes omniu quadrupediū sunt ex osse q. ner-
 uis q. modica carne. Similiter et volatiliū et
 bipedalū preter hominē cuius pedes sunt sub-
 tus multe carnis. et hoc ppter ossiū q. neruoz
 multipliciū de fessione. Itē sūt aiancia vicia p
 de loco manus vt fimeca in quadrupediū. q.
 phtacus q. porphirio in volatilibus. Nam pedū
 adiutorio se iuuant in cibando. Item idē li.
 iij. Nullū aial hīs scissuras multas i pede hz
 cornua. Et tñ dē aial hīs culmos in ore pmi-
 nētes. hz vngulas pedis scissas hant ap. Itē
 li. iij. Pedes i apibus pestiores maiores sūt
 q. medij vel āteriores ppter abulacōez q. vt cito
 eleuent a terra qñ voluerit euolā. Itē li. iij.
 omne animal quadrupes habens multas scis-
 suras vt leo. canis. lupus. vulpes. generant
 filios ceos. De pede vero collige qñ pēs ē in
 vltimo animalis ad eius perfectionē. longus
 planus. q. cauus. ppter formacionē vestigiij
 et impressionē. digitis etiā distinctus ppter
 sui forciorē detencionē. Osseus q. nerueus p-
 ter meliorem duracionē in animalibus neces-
 sarius ad eoz exectionē et mocionē. Insuper
 ad eoz defensionē. In volatilibus scissi pe-
 dis q. curui vnguis ad victū ad quisiōez in vo-
 latilibus clausi pedis ad sui regnū in aq̄s q. di-
 rectionē. Et h̄ de pedū ppteratibz iā sufficiat.

Capitulū. lvi. de planta.

Planta pedis est extrema pars aialis
 a plantie sic dicta. Planticie em̄ in
 ea sic erigitur vt forcior terre impi-
 maē vt dicit ysid. duricior aute vestit q. cerā
 pars corpis. ne a spinis vel alijs obicibus pa-
 cia subito. Ideo q. aianciū pedes vngulis q. so-
 leis muniū. ue de facili calēdo offēdāt. Plā-
 te etiā tocū corpis mole q. pōdē opprimū. q. iō
 talceis q. soleis indigēt ne ledant vt dicit ysid.

Capitulū. lvi. de calceo.

Olceus posteloz pars pedis ē. q. inferi-
 or a calca dō dictus. quia eo terre ves-
 tigia imprimunt vt dicit ysid. Et ē
 rotundus ne de facili ledat. oblongus vt im-
 primaē firmius. Solidus etiā fuit factus ne
 de facili primere. Ex molliū ligamimbz cū
 auilla ligatus est. vt sursum q. deorsū facilius
 mouereē vulnera sibi impressa difficilis sunt
 curacionis tū ppter paucitatē carnis. tū ppter
 motus cōtinuacionē vt dicit ostā. li. ij. ca. p.

Capitulū. lvij. de ossibus.

Icto de proprietatibus membrorum.

principalū et officialiū. de consimilibus
 membris q. eoz obicibus nunc dicendū est
 et primo de ossibus. Nā ossa sūt tocū corpis
 solidamēta vt dicit ysid. In iphs em̄ robur
 sūt animalis. Sūt aut ossa ab vsto dicta
 quia ab antiquis vrebant. vel vt alij putāt
 ab ore dicunt ossa. eo q. in ore pateant. Nā
 vbiq. cute q. carnibus tecta celantur excepto
 solo ore in quo ossa dencū demonstrant. Cō-
 pago em̄ ossa capitis sunt dicta. eo q. sunt cō-
 pacta neruis velud glutino quodā ad herēt
 verticale aut dicunt sūme ossiū ptes. nodis
 grossioibus aglobate sic dicte. eo q. ad flex-
 ionē mēbroꝝ vnt. vt dicit ysid. li. ij. Secū-
 dū est. aut in li. ij. Os est duricior q. fiericior ps
 corpis animalis. Et hoc fuit necessariū. aut
 quia ossa sunt corpis fundamenta. super que
 tocū fabrica est facta. et ideo oportuit ea esse
 firmiora aut quia ab exterioribus defendūt
 interiora. Sunt aut ossa in corpore multa in
 specie diuersa et hoc ppter maiorem capitis
 vel ppter motus leuicatas facilitatē. vel ppter
 cauendā nimia corpis passibilitatē. Tanta
 em̄ est inter mēbra corpis oligancia q. vno
 paciente omnia opaciunt. vñ natura fere om-
 nia duplicauit mēbra vt si vñ pateat. alte-
 rū opatret. q. ideo vbi oportuit plura opgit
 ossa. In q̄titate sūt diuisa. q̄a in magnis mē-
 bris sūt magna. q. in pus pua. Itē sūt in q̄i-
 tate diuisa. tū quedā sūt longa. quedā rotūda
 quedā caua. quedā solida. Solida sūt q̄dē
 ppter maiore firmitatē. caua vero ppter maiore
 motus leuitatē. Nā q̄a magna est q. mobili-
 a fecit ea natura caua q. duabo de causis medul-
 lis sūt plena. ne scz cauitate frāgerent. q. vt
 inde nutriet. vñ p euaporacōez. medulle p p-
 ros ossiū carnes q. sūt iphs ossibus viciniores
 sūt ceteris dulciores. Sūt etiā ossa. q̄busdā
 sūt inuicē ostricta. ne ex nimio motu ossiū
 se iūgerent q. sibi inuicē efficacius cooperent.
 In pma aut ossiū cōiunctione inest quedā vis
 cosa hūiditas vt leuius inuicē mouerent. Sūt
 etiā in epmitatibz cartillagine vestita. ne ex
 nimia ostrictacōe ledeat. Quasi ost. li. ij. ca. ij.
 Scdm aut. em̄ li. ij. Ossa fuerūt creata ppter
 salutē corpis mollis. qm̄ natura ē ei valde du-
 ra. In aiali vero carēte ossibus ē mēbz ouenies
 ossibus q. eoz defectū supplēs sic arista i piscibus
 fiat q. oim venoz p̄cipiū ē cor l'epar sic spō-
 dile dorsi oim ossiū p̄cipiū ē sup qd sūdan. q.
 radicāt oia ossa sicut nauicula sup arinā suā.
 Natura itaq. ossiū ē cōtinua cū spōdili. qm̄ of-
 sa spondilia sūt custodiēcia teneitacōe corpis
 animalū. q. ossa que vicinānt vntri sūt pua
 vt nō phibēt tumore vntris ppter cibū aial.

Item idem ossa masculoz fori oza sunt offi
 bus feminariū generalit̄ et duricia et marie
 ossa leonis que ppter sui duriciē ex se ignā
 mitant more lapidis ad semuicē collidant̄
 Ossa vero auiū sunt debilioza alijs. et simi
 lit pisciū. Itē idem li. iij. ossa absēsa non re
 cresūt sicut nec cartillago. quia creacō illi
 est p̄p̄nua creacōi illoz cū cornua et vngu
 le animalū q̄ auiū rostra possunt ad ignem
 mollicari et iāruari. ossa nec inuēantur
 nec mollicant̄ nec flectūt. s̄ cōdunt̄. Itē
 idem li. xij. animal habēs spinas loco ossū
 est pauci sanguinis. Itē om̄e animal habēs
 dentes vtiq; mandibula. haz ossa medul
 lata q̄ ipsoz medulla similis est pinguedini
 quedā tamē ossa sunt spissa q̄ dura. vnde vi
 dentur esse s̄i medulla vt ossa leonis et ele
 phantis quia medulla taliū animalū latēs
 est. in poris ossū q̄ occulta. sic collige igitur
 breuē ex p̄dictis q̄ ossa sūt tōcōp̄is fun
 damēta frigidā dura q̄ sicca q̄ p̄t̄ dominū
 frigiditatis naturalit̄ sūt alba fori oza q̄ fri
 gida q̄ hēma. itēius ocaua. medullis plena
 ligamentis neruosis diuicta. cōtinu o se sup
 portancia. Nam minorā sup maiorā radiāē
 et maiorā miro nature artificio coaptantur
 Sunt etiā cute et carne vestita quasi vtriūq;
 fulcimenta insupibilia neruū naturali iūctu
 ra a calore carnis et sanguinis temperamentū
 recipiēcia. Sunt etiā ex se sensibilia. tamē
 vehementē infertit̄ corpi lesionē quando sūt
 caussa vel fracta q̄ hoc ppter neruoz vicini
 tatē quoz ligamentis sūt inuicē diuicta. Con
 tigit autem pati ex causa extrinseca sicut ex
 fractiōne. conuulsiōne. absēsiōne. et iūcture
 exēssiōne. et huiusmodi. q̄n; ex causa extri
 seca q̄ hoc aliquociēs ex matērie furiose co
 rosiōne vt pat; in et̄hipilā id ē ignē sacri
 patientib; q̄n; ex nimia humoz in iūcturis
 ossū aggrauacōe q̄ replecōe vt pat; i archi
 cis. et q̄n; ex medulle interioris corrupcōe
 vt accidit in leprosis. q̄n; ex humozis me
 dullaris cōsūpcōe vt accidit i ethicis q̄ cōsū
 ptis. dolor autē ossū tanto est grauior q̄ p̄ci
 lo hōe q̄ p̄o in p̄fundiōib; ossū cōuictatib;
 radiaur. Vnde ossa corrupta carē sibi p̄i
 mā paulatī corūpūt q̄ putrefaccōe; iduāt.
Caplū q̄n; quagesimū octauū s̄ medulla
 Edulla s̄m yf̄s. est appellata eo q̄
 mādēfaciat ossa. irrigat em̄ et cōfor
 tat ossa vt eoz temperet qualitātē
 frigidā. Est autē medulla s̄m cōst. substācia
 lixer calida q̄ humida q̄ ex purissimis p̄tib;
 et vincto s̄is humozib; nutritibil in ossū cōi
 uictatē generata. Vnde sua caliditate ossū

temperat frigiditātē et sua humiditate eozū
 siccatōe; irrigat. et sua substāciali p̄petate
 virtutē animal nutrit et cōseruat. Medulla
 enim influēcia spiritūū recipit a cerebro et
 p̄cipue medulla ossū spondiliū que a p̄hisi
 cis micha appellat̄. et hec medulla medi an
 tib; quibusdā neruū substāciā et motum
 mēbris sub collo positis administrat vt di
 cit cōst. li. iij. ca. p̄. medulle etiā s̄m yf̄s. sua
 subtilitate et liquida vinctuositate per ossa
 euapōat et liquorē tenuē desudant q̄ liquor
 calore venereō resolutus in remib; animalū
 amoris q̄ voluptatis generat incētiūū. vide
 sup̄ de remib;. Vnde et animalia que habent
 ossa medulla plena. in libidine sunt p̄ona
 vt dicit varro. que vero habent solida s̄ me
 dullis vacua rariū in venereō cōmouētur vt
 patet in elephante. medulla enim vt dicit
 varro natura lune imitatur. nam crescentē
 luna crescit. et decrescentē decrescit. Vnde
 p̄ occulta q̄dā respiracula vim lune sentiēs
 s̄m enim mutacōe; minorat in sua substā
 cia visibilis auget. hoc est videte in asalib;
 et etiā arborib; quarū humor medullaris
 sup̄habundat in plenilunio et in nouilunio
 depauperat. vnde tunc arbores infertete non
 est bonū quia fructus efficiunt vermiculosi
 q̄ de facili cōputrescunt et hoc forsā accidit
 ppter superfluam humiditātē quā succulus
 tunc infertus concipit in medullam cuius su
 p̄fluū non potest regi et dirigi a natura. Vn
 tal humor t̄is missus ad fructus eius causa
 vermiculacōis et celeris putrefactionis. Itē
 dicit Aris. li. xij. q̄ animal habens dentes in
 vtiq; mandibula hab; medullam similem
 pinguedini q̄ q̄dam aialia nō habent multū
 de medulla sicut leo qui habet ossa dura et
 spissa in quib; parū est de medulla. et ideo
 fingitur q̄ omnino medullā non habeat q̄
 medulla s̄m dyas. medicinalis est valde et
 p̄cipue vlatilū q̄ aialū siluestriū nā labio
 rū sanat excoicōes q̄ eoz vlcera cōglutiat et
 scissuās. aurū dolōe mitigat. glādū duriciē
 emollit. pedū vesicas sanat. dolōe guttu
 ris mitigat q̄ mamillaz. p̄thicis q̄ ethicis si
 gulare ē remediū. virtutē enim resumptiūā
 habet. vnde et humorem deperditum in mē
 bris restituit.
Caplū q̄n; q̄gesimū nonū de cartillagie.
Cartillago est ossū teneritudo. q̄ dic
 ta est cartillago eo q̄ leui carēt dolo
 re dum plecti vt dicit yf̄s. vt pat; q̄
 in aurib; q̄ narib; q̄ costarum cōtremitatib;
 nam cartillaginosa duriora sunt carne q̄ ossi
 bus molliora fecit aut natura talia loca tal

d' p'p'iois ne forte rumpent cum plicarent
 vt dicit ost. li. ij. ca. ij. Vult aut cartilla
 go ex p'p'itate ossu ne in suis iuncturis ef-
 mutua p'p'riacione ep'asperent et vt facilius
 ossa cum carnis iugerent. Dicit aut Arist.
 li. xij. q. cartillago absola non recrescit q'a
 eius creatio creatiois ossis est similis. nec
 h' cartillago ex se sensu alique sed tantum
 neruus diunctus causa e sensus et motus qm
 sentit vel mouet vt dicit ost. In medio aut
 cordis animal e os cartillaginosu in sua la-
 titudine positu et hoc sedes cordis e appella-
 tum vt dicit ost. li. iij. ca. ij.

Capitulum sexagesimum de neruis

Nerui sunt corpis ptes quas gutturis
 cant neuros eo q' artu diuinctioes
 h'is forcius cohereant. maxima em
 p'p'rietas facit neruos t'issimu est q' quanto
 fuerit densiores tanto p'p'rius augent fir-
 mitate vt dicit p'p'rius. huius aut nerui fue-
 runt necessarij vt sensu et motu distarent
 membris p'p'riue ossibus et cartillaginibus
 et huius q' ex se sensu non habent neq' motu
 Omniu autem neruoz p'p'rius fundamentu
 e cerebrum quia voluntarij motus et sensuum
 est principiu. omnes autem nerui aut de cere-
 bro p'cedunt aut de mediantibus cerebrum id
 est de medullis spondiliu. tale mediu fuit
 nece Tariu ne si in mediate omnes a cerebro
 p'cederent aut rumpendo lesioni materent a
 p'p'rius minima vie longitudine a p'p'rius o sen-
 sus in actu sensendi et in p'p'rius vegetandi tanq'
 p'p'rius non haberet. Nerui ergo a cerebro
 p'cedentes sunt molliores de micha aut id
 e de medulla spinali sut duriores. h' p'p'rius
 a p'p'rius cerebri sut mobilissimi q'a sensu p'p'rius
 alijs. na molliores cito mutant intra sensibi-
 litates. p'cedentes vero a puppi fuerit duri
 vt motu p'p'rius pati q'a mollia veloci motu
 cito t'p'unt. Neruoz aut a cerebro p'p'rius
 se p'p'rius paria qm p'p'rius par p'p'rius ad oca-
 los et alia organa sensiu vt eis desinat sen-
 su et motu. h' et alijs neruis p'p'rius et mol-
 liores et maiores sut. et ideo magis p'p'rius
 amplius sp'us p'p'rius sensu ad ministrat. sut
 et maiores ne eoz p'p'rius eoz suba r'p'p'rius
 et vt maior q'ntitas spirituu in eis includere
 fuerit et molles vt in eis sensus velocius et
 ex p'p'rius p'p'rius. Alij nerui in egressione
 a cerebro sut molles et leues. h' quato plus
 elongant r'ato duriores efficiunt. sedm par
 nuoz incipit a posteriori pte p'p'rius et illud par
 exiit p'p'rius dam forame vicinu conuertati oca-
 loz et oculis motu tribuit. par terciu incipit
 retro post sedm et p'p'rius sedm capitis exiit a pup-

pi cerebri in q'ntitate nuos p'p'rius se diuidit
 et p'p'rius loca reticularit se diffundit. q'ntu
 par post pari diungitur h' ab eo diuisu post
 matu p'p'rius dispergit vt per ipsu sibi tactus
 p'p'rius. quatu vero par in egressione sua in
 duos diuidit neruos qm vnus auriculariu
 foramina intrat et ibi se dilatans auditu au-
 riu ad ministrat. alius ad maxillas p'p'rius ty-
 p'p'rius se diffundens. membroru collateraliu ad-
 iuuat actioes. sextu vero par a puppi videe
 exiit et ab vno quoq' horu triu iteru exiit
 et ad motu sensus p'p'rius inferius et superius
 vniformit se diffundit. Et adhuc p'p'rius ista
 paria exiit a puppi par vnu et ex isto micha
 oculi sumit. hec lactos linque et gutturis se
 diffundit et eis motu et sensu tribuit. Dicit
 neruos iam dictos omnes alj nerui corpis
 a cerebro q' egressiunt se micha id e me-
 dulla spondiliu mediant. In vniuerso vero
 diant esse duo neruoz paria et p'p'rius vnu
 tantu impar et h' omnes multiplici defen-
 dunt et ocat h'entiois corpis et membroru
 mero nature artifico vndiq' diuidunt. huc
 usq' ost. de p'p'rius li. ij. ca. ij. fm Arist. li. iij.
 in locis ossu et multitudine neruoz et neruus
 naturaliter in longu fundit et non in latum
 et ipse extendit p'p'rius multa et in citati-
 tu suu e huius vitas viscosa et suas nuos et de
 animal habens sanguine habz nerui et nec
 vnus p'p'rius non egressit nec diuisus coniu-
 gitur sicut vna que seq' m'p'p'rius de facili emte-
 gnat. dicit etia idem li. ij. q' maxima vie-
 tus animaliu e in neruis et maxima in thau-
 ro qui quanto seniore tanto durior et forcius
 et durior eius neruus e. vnde extendit sicut
 corda. Recollige igitur ex p'p'rius et neruus
 a cerebro p'p'rius sumit et ab eo sp'us et motu
 accipiens alijs sensu tribuit. ptes corpis diu-
 sas colligit et anectit in suo ex tu molle. h' in
 fine duru se ostendit in sua p'p'rius sp'us eci-
 pit et custodit sua fluxibilitate ossa fluxibi-
 lia flectit diuersas passiones in se accipit vt
 dicit ost. seq' m'p'p'rius. punctura. et tractioz
 elaxacionem. opillacionem vt patet in pan-
 tegu. li. ij. ca. vij. et li. ij.

Capitulum sexagesimum primum de venis

Vene sunt dicte eo q' sunt vie natan-
 tis sanguinis atq' tui p'p'rius corp'
 diuisi q'bus vnula membra rigant et
 nutrantur vt dicit p'p'rius. Incipiunt au-
 tem vne secundum Constantinum ab epa-
 te sicut arterie a corde nerui a cerebro. Et
 fuerit vne necessarie sicut vasa sanguinis
 vt sanguinem ab ipso epate ad membra co-
 rpus nutritiend a deferret. Snt aut

Sunt autē vene necessarie naturē tenerioris atq; mollioris q̄ nerui. ideo vt epatis natu re vicine mutarent aliquantulū sanguinem ad se venientem. Sunt autē vene omnes ex vna tunica facte. non ex duabus sicut arterie. Nam arterie spūs recipiūt et custodiūt. Vene igitur epeuntes ab epate ab ipso velud a matre nutrimentū sanguinis suggunt et fm vniuersūq; mēbri exigenciā ipsū distribu unt. Vnde per singulas partes corpis se dif fundunt et miro quodā nature ingenio sibi mu tuo subseruiūt. Inter alias autē patētes et occultas est vena que etiā vocat arteria. q̄ natuē fuit necessariū vt calorē naturalē a cor de ad omnia alia mēbra deferret. Sunt autē hee arterie ex duabo tunicis. vel pellicul opositē et sunt in forma similes. in substācia dissimiles. Carū interiora sunt villosa quaz substācia est dura. et multo grossior q̄ sunt exteriora. Exterius autē sunt villose per lō gitudinē quātū substācia est dura. ppter ne cessitatē motus scz dilacionis et ostrictiōnis. Nam dilatando se ipsū a corde recipit et hoc pe villos lōgitudinis. Constāgento autē se fumosam superfluitatē expellit qd sit pannū alis in latitudine villosis in quibz retinet spūs qui a corde trahit vnde duriores sunt exterioris omnibz alijs venis qd fuit necessa riū ne forte rumpeat. Hec autē vena a corde incipiūt sinistra cōcauitate. Ex hac em parte dicitur due pullatiue quātū vna interior pā niaulū habet mollē et hec vena pullatilis vo cat que necessaria fuit ideo vt multā quanti tatē sanguinis et spūs pulmōni deferret et ac tē expiraret quē admisceret singulis et eius feruorē temperat. Hec vna pulmōnē intrat et ibi multū formit diuidit. Altera arteria est priorē maiorē q̄ Aris. hoc ten vocat. Illa a corde ascendendo in duas partes diuidit. Nam vna tendit suē sū de fens sanguinē deputatū et spm visibile ad cerebrū. Et inde spūs ani mialis generet nutriat et oseruet. Altera ve ro descendit inferius et hec dexteriorē et simi lio rē multipliciter diuidit. Duasq; ost. li. ij. ca. vij. sic collige igit qd vna est vehiculū sanguinis vite animalis quatuor humores saguineos otenens in se deputatos. quibus singule partes corpis nutriunt. Insup vna cōcaua vt facilius sanguinē recipiat et scdm nature indigenciā vna ad venā sanguinē re ducit et tūl fundat vna etiā sanicatis et in firmitatis est nūcia. Nam per arteriaz pulsū et venaz dispositiōez de debilitate cordis siue fortitudine a medico iudicat. vna etiā si cor ruptū erit corrupti sanguinis otenāa roci

us corpis ē corruptiua vt pz in leprosis q̄z sanguis est corruptissimus in venis a quibz mēbra nutriunt suggēdo: insanabile otenhūt et corruptā infirmitatē et corruptōez. Vena etiā in brachio ledit otenhit et aperit. vt ex eius lesione totius corpis infirmitas subleuet. ve ne etiā nimis anguste carne. vel pinguedine nimis presse minus habent de sanguine et spiritu q̄ alie. Et ideo in earū substācijs. ca lor naturalis deficit et vitalis spūs minorat et talia animalia minus viuūt vt dicit ost. li. xi. ca. vij. Aris. autē dicit li. ij. vena inqt si fuerit abscesa. vel insesa crescit et reconiūgi tur qd nō facit neruus. Itē idem li. vi. Qua les sunt vene sub lingua animalis tales sūt in colore fetus eius. vnde dicit qd ouēs habentes sub lingua venas albas hnt fetus albos et conūso. Quere supra de appetitiōe lingue. Capitulum. lxxij. de carne.

Caro autē scdm hēnigiū a carne est dicta id est putredine. Est ei caro vt dicit greg. alterabilis et per osequēs de facili putribil. Et cū caro multiplex sit vt dicit greg. q̄a alia est caro pisciū alia volati liū. vel voluctū. alia serpenū. In hō humana caro optinet priuilegiū. quia caro humana forme nobilissime scz rationali anime est cō iūcta. ideo qd super oia mirabilissimū est in nouissimo tpe caro hoīs caro dei ē effcā. qm sbū caro factū ē et habitabit in nob. qm caro q̄ erat ex o dicitōe infirma ex assumptōe a verbo supma oim est effecta vt dicit greg. Est autē caro fm ost. naturalit calida et humida a calo ris natural fomentū. ossiū neruoz et lacerto rū coopimentū eoz defēsio et frigiditatis eoz t pamentū autē tres sūt spēs. Quedā em ps muscul. neruis siue cordis ē admixta et dicit lacertus. Alia ps carnis ē inter durū et molle t pātū sicut cartilla go. tertia pars est int hee glandulosa caro sola q̄ maxime ē in dorso et in gingiuis. Caro aut q̄ in coraz iacet parte exteriori. ossiū sup eā quiescenciū est q̄ si cul citā et necessariū fulcimentū. Caro vero dōsi tā interiorē q̄ exteriorē fuit necessaria. duabo de causis. Nā medullā spondiliū scz michā ca lesacit et cōcauitatē inter ossa ēplet et custodit neruos. ne ascēdētes et descēdētes ppter vie longitudinē disrupant. otena aeris etiā extā secā lesione dōsi maxime defēsio est. Caro vto int dentes eoz fetuat radices. nutriens eas vt sint stabiles. Caro aut glandulosa ē triplex. Quedā vero humectat vt caro ma millatū et glandes sub lingua q̄ generat sali uā. ne os et lingua maxime siccitate nimia in motu intero te tardent. Aliā vero ps notola

et glandulosa. loca replet varia. et vnaq; ac
 neruoz fouet loca. et eoru recipit superflua
 que eludant. tertia vero circūdat stomachū
 et intestina cui admiscet neruoz et arteriaz
 quedā reticula. motū et sensū interioribus de
 portancia vt illarū via non fuisset tuta vbi
 eis essent abstracta hec glābulosa. vt nerui
 et arterie super eā suauius quiescerent et vt si
 quid eis durū occurreret. forte mollē locū ad
 quē resurgerent inueniret. *Huicūq; ostā. li. ij. c.
 p. iij.* Caro vero inter maciē et pinguedinē cō
 perata laudabilis est et sana precipue qū cor
 rupto sanguine non est intermixta vel ab eo
 dem generata vel nutrita. quia talis caro est
 principū corrupcionis sicut dicit *Arif. li. iij.
 et ostā. li. xi. c. p. vij.* Dicit etiā *Arif. li. xij. q.
 caro nimis habundans impedit spūs operaci
 ones* Et ideo creatio capitis non fuit ex mul
 ta carne vt esset melioris sensus et intellectus
 perfectioris. *Item idem li. i.* Quādo locus cir
 ca oculos est mltē carnis maliciam designat
 disposicionis et astucia et maliciā consuetudinīs
 et male formacionis id est defectum informa
 tiue virtutis. *Vnde si fuerit caro vel massa
 carnea multa nimis et vitius informatiua
 debilis. monstruosas generat in corpore pas
 siones. sicut dicit ibidem li. xvi. vt ponit ex
 emplū de muliē. que credidit se concepisse. fe
 tum et tandem peperit horribū carnis frustū
 que a medicis mola nuncupat. cō.* Pars etiā
 am corporis tenera est et mollis. et ideo impa
 ciens est laboris. *Vnde dicit li. ij. q. pedes ca
 meli sunt multe carnis sicut pedes vni. qua
 propter sūt camelo solutiores de corio fortes
 quando debent laborare. vt auferat ab eis do
 lor.* *Rec etiā caro est sicut dicit idem li. xij.
 primū instrumentū sensus. nec est membrū
 oueniēs carni. sed neruus qui est organū sen
 sus intra carnē* Et ideo caro mortua vel pōsa
 nichil sentit. quia ex se non habet principū
 sensus. sicut ex neruo. *Quo corrupto vel ex toto
 opilato. fit insensibilis ipsa caro vt in para
 liticis.* *Omnes aut aues curui rostri et acuti
 vnguis vescunt carne. similiter et fere et eoru
 pōda est caro. ppter necessitate victus vt dicit
 li. xij.* *Aues aut pride que sūt pauca carnis
 sūt aiose et boni volatus et acuti visus. sicut ibi
 dē dicit* *Aues aut multe pinguedinis. sūt tar
 diores motus et volatus et pinguires et carno
 siores sūt in yeme qm in estate. quia pori tunc
 claudunt et humores in pinguedinē et carnē
 condensant. tum etiam ratione quietis. qia
 de loco ad locū minus solito tunc mouent sicut
 dicit ysaac in dietis.*

Capitulum sexagesimum tertium de pinguedine

Pinguedo est res humida super pellicul
 las et loca neruosa collocata vt dicit
 ost. *Sanguis enim subtilis et vinctio
 sus pinguedinē non congregat in locis calidis
 ex solis penetrabilibus. sed ai peruenerit ad
 loca naturaliter frigida. ibi gela. tandē et in
 pinguedinem conuertit* *Quod fecit natura ex ne
 cessitate magna. vt scz nerui pellicule natura
 liter sicce. pinguedis humiditate temperent
 et difficilius casu aliquo ruperent et vt ex ca
 lore in pinguedine intercluso. interioza ab ex
 teriori frigiditate aeris munitur vt dicit ost.
 li. ij. c. p. iij. et Arif. li. ij.* *Pinguedo ex sangui
 ne indigesto in corporibus animalū generat
 et maxime ppter paruitate motus.* *Et qm
 magis augmentat pinguedo. tanto diminuit
 sanguis. vnde in hominibz valde crassis est
 sanguis pauca.* *Itē li. xij.* *Calor dissoluit
 pinguedinē. similiter et calor. vñ in omnibus
 animalibz. tenuius dextere minoris est pin
 guedinis qm sinister. et est alioz. quia in dex
 parte calor naturalis fortior est qm in sinistra.
 et maioris est motus.* *Pinguiā vero corpa
 scdm ostā. et nimia adipē repleta pessima sūt
 et pessimis morbis appropata. quia natural
 calor in huiū corpibus sepius suffocat et via
 spiritū opilacione pinguedinis intercludit
 et ad regnū neruoz et arteriaz spiritū influ
 encia denegat* *Et dicit ibidē q omnia corpa
 pinguiā ppter superflua humorū habundan
 cia in eis adunata prolixiorē incurrunt inhe
 mitate ad vitam tardiorē.* *Pam pondere pin
 guedinis pressa. ad nullū se mouēt exercitiū
 vt calor naturalis augeat et sic pinguedo oge
 lata dissoluit. vnde et calor naturalis deficit.
 et mors subitanea sequit. nisi fortior cicus
 occurrat. vt dicit ostā. li. xi. c. p. vi.* *Recollige
 igit. q pinguedo vinctioitate sua est ignis nu
 tritiua. sua aerea leuitate rei superficie pene
 tratiua neruoz et iuncturū mitigatiua. de
 sensu. et relaxatiua. pellic sine corij remolli
 tiua. proz inferioz opilatiua. caloris natura
 lis conseruatiua. vacuitatis et concuētatis
 corporis repletiua. tugatū autis extensua. ve
 natū et arteriarū corporis opressiua. actionū
 anime sensus scz et racionis impeditiua. ople
 menti generaciōis animalū tarditiua.* *Dicit
 etiā in Aphoz. q mulier nimis pinguis non
 concipit. si non marcessit. nec mirū. quia pin
 guedo viā mēcis intercludit* *Est etiā pingue
 do humectatiua. de facili enim non siccat vnde
 dicit Arif. li. ij. q brodiū animalis habundā
 tatis in pinguedine non coagulat sicut equū
 et porci.* *Itē omne aial hās pinguedinē non se
 patū a carne est pauca pinguedinis in vtra*

et autem ventres erunt parue caro erit multe pig
ued ms. Item idem quod est et pupilla oculi in
omnibus animalibus et multi sepi est pauci
semitis siue sit mas siue femina et non habet sepi
aial hinc dicitur in vtraque mandibula ut dicitur ibi
de. mox autem quia a corpore extrahit in aere fra
gido coagulat. Est autem secundum substantiam piguedo
adeps et aruina. Sed ut dicit philosophus aruina
est piguedo adhaerens cuti. Adeps est piguedo ite
stina obuoluens et membra interius custodit
zibus vnde pellucida cui adheret piguedo illa
que a multis alluta dicitur. de hijs dicitur philosophus
Intus adeps aruina foris piguedo sit vbi
id est convenienter piguedo de omnibus dicitur.

Capitulum sexagesimum quartum de cute.
Cutis est prima pars in superficie corporis
animalis. et est sic vocata secundum philosophum eo
quod corpori superposita in ditione pacia.
Cutis enim graece in alio dicitur latine dicitur
et pellis eo quod exteriores repellit a corpore iniu
rias ventos scilicet et pluuias solis que pro
tat molestias et ardores. pellis enim abstracta
mox corium dicitur. corium autem diminituue ca
ro dicitur eo quod caro corio tegatur ut dicitur
philosophus. Est igitur cutis exterior corporis superficies
carnem et ossa circumplectens et omnia inte
riora muniens atque tegens. et secundum varia mem
brorum necessitate nunc se retrahens nunc se
extendens. Est etiam pro interiorum defensione
varijs aeris passionibus se exponens. Habet
cutis naturam tenuitatem ut dicitur ostendit. ne cor
pus in his occipit. habet et soliditatem ut faci
lius quod interius est contineat et exteriori le
sioni obuiet et resistat. Est autem cutis molli
or in hominibus quam in alijs animalibus et hoc
propter bonitatem tactus si enim foret dura et spissa
sic teste conchiliu nihil sentiret. si pilosa si
cut asinorum pilorum massa sensum tactus atte
nuaret. Unde in volis manu subtilior est sub
stantialiter cutis superficies quam in alijs partibus
corporis. ut citius ad tactum non mutaretur.
Est autem cutis tota porosa prope cutis capi
tas propter necessarium fumose supfluitatis ex
pulsionem. per calorem enim pori aperiuunt
et ea que inter autem et carnem sunt supflua
per vapores et sudores expurgant. Cutis etiam
hominis non in omnibus membris est equal
nam cutis faciei est alijs tenuior et subtilior
et hoc propter sensus perfectionem et decoris ostē
sionem. si enim fieret nimis grossa rubori sang
uinis puia non esset. si minus spissa opaco
sensuum qui vigent et facie non ouerent.
Sic autem coniungit cutis cum suppositis quod de fa
cili excoctari non potest et potissime in volis
manuum et plantis pedum in quibus adheret nec

uas cordis et lacertis ut dicitur ostendit. dicit autem
Arif. li. iij. quod secundum colorem corij variant colo
res vnguium et solearum et pilorum in animalibus
quia si nigra fuerit cutis et predicta erunt nigra
et si alba. alba. et omne animal habens sang
uinem habet corium et corium abscessum caret sen
su. et habet hoc proprium corium quod cum fuerit in
aliquo loco carente carne non recrescit absce
su nec consolidat ut patet in spuato et in ex
tremis palpebrarum. Item li. xij. cutis in qui
busdam animalibus est rara. in quibusdam
spissa secundum dominum hucoris grossi vel tenuis
Unde et pili grossi generantur ex cute grossa
et tennes ex tenui. Item senectute cutis gro
scelcit et indurascit et trahitur et corrugatur
apud senectutem propter defectum caloris et suscip
tionem humoris naturalis et tunc imutat spes
Partitur autem cutis sicut et alia membra
quibus ex causa extrinseca sicut ex vulnere dis
continuatur. ex calore vel ex vstione caloris
ex frigore pallorem vel livorem seu qualem
cuque discoloratur. quibus ex causa intrinseca
sicut ex consumptione humiditatis substantiali
corrugatur. ut in senibus. quibus ex humoris in
fectione ut in morpheam et in lepra paciēti
bus. nam natura materiam infectam expellit
ab interioribus vsque ad cutem que sub cute ma
nens ipsam imutat et supinducit infectionem
aliquando. quibus squamositate. quibus prurigi
nem et ixtiginem. quibus cutis excoctio. et mul
tipliciter alia passionem. Velles autem animalium
finitis vbi hominum accommodantur ut vestire
armature. scripturae. caligature et huiusmodi que
longum esset enarrare. et vix inueniunt animal
aliquod cuius pellucida aliam vsui hominum non
sit apta. hinc dicitur iam sufficienter.

Capitulum sexagesimum quintum de pilis.
Plus de pelle de qua exit est dicitur ut
dicit philosophus nascuntur autem pili ex su
mo calido et sicco ut dicitur ostendit. Subti
litas enim summi dum egrediatur per poros ex
teriori aere exsiccat. et dum mollicies exte
rioris summi aer exit. exsiccat et non se diuidit
exsiccat et in naturam pili conuertit. Sunt
autem pili inuamentum corporis pite et cerna
mentum ut dicitur ostendit li. iij. et vltimo. Dicit autem
Arif. li. iij. quod pili non crescunt nisi in corporibus
animalium generantur animalia. Variant autem
pili secundum varietatem corporis animalis in quo cre
sant ut dicitur li. xij. nam animalia grosse cu
tis grossum habent pilum. et hoc accidit propter
multitudinem terrestris partis et vitarum hue
pororum amplitudinem. et cum cutis fuerit continua
et spissa erunt pili multum tennes et subti
les propter strictum vitarum et quia humor viscosus

qui ē in aere fuerit velocis siccitatis nō erūt
 pili magni neq; longi et cum fuerint grossi
 et pin. rues erunt contrario et p̄ hoc elon
 gan^r capis pili hominis vald̄ q̄a ille hū. r
 pinguis ē nec de facili desiccatur et ideo habi
 tantes in regione humida humidā habētēs
 oplexionē leues habent pilos et molles sicut
 illi qui morantur in tracia et eonūso. duos
 habent et crispōs pilos q̄ calidam et siccam
 inhabitat regionē p̄sertim si osimilē habue
 rūt oplexiōz. nam ex calore corrugant et ob
 uolunt sicut ibidē dicit et efficiunt pili cri
 spi in nascendo de aere quia duas vias p̄tra
 rias egrediunt. ps enim terāstris sumi cali
 di et siccī egrediētis mouet inferius. ps autē
 calidi mouet supius et sic inuoluunt pili et
 efficiunt crispis. aliqñ senescūt aialia hūda
 pilos inducunt tunc pili pl̄ q̄ prius sicut
 induant plume animalū et hoc p̄pter pau
 citatē humoris. Item ibidē dicit. ai castus
 homo non crescant in eo vltorius pili et hoc
 p̄pter paucitatē humoris et hoc ē p̄pter calo
 ris et humoris in mēbris p̄cipalibz dimi
 nuōez. Item pili qñz diuersificant causa ex
 trinseca. nam vt dicit ibidē p̄. aque calide
 faciunt pilos albos. nigros frigide et causa
 illius est quia in aquis calidis ē spūs pl̄ q̄
 in frigidis. et ideo ai aer calefacit ex eo effi
 citur albedo sicut in spuma oīgit videre. ista
 autē mutacō acētalit. p̄ueit in. il sicut in ca
 pillis sed non semper ex aque frigide vel ca
 lide alteratione.

Capillū sexagesimum sextum de Capillis
 Capilli dicuntur quasi capitis pili vt
 dicit p̄s. ad hoc facti vt de corp̄e pre
 stent et cerebz adūsus frīg. munit
 et defendēt. capillatur autē in se hō cesaries
 dicit a cedendo. Virū enim tondere decet et
 nō mulierū. Come autē sunt capilli nō scissi
 et ē gēaus sermo. nam comā tondere dicit
 Crines autē p̄prie mulierū sunt. et dicuntur
 crines eo q̄ vittis discriminēt. et diuidū
 tur. vñs et discriminalia dīam^r vitte quibz
 capilli diuisi colligunt. hucū p̄s. fm ost
 aut. capillus ex fumo grosso et calido nascit
 quī ex calidis igneis et intensiuis humoibz
 p̄ poros capitis egredit et ab aere extūseco
 desiccatur et sic in substantia capilli ouertit. h
 humore crescente cresunt capilli vt p̄te ab
 ipso generati et nutriti. huius sumi materiā
 qui p̄biderit capillos p̄bit et amittit. p̄ q̄
 licatē igitē sumi erūt et capilli q̄a si fumus ni
 ger et capilli nigri et si multus fuerit fumus
 multi erūt capilli. et si paucis pauci q̄ sumi
 si omnino desuerit p̄eunt penitus et capilli et

sic caluus cum vltorius capilli nō possūt cre
 scere vltorius nō subueniūt medicinis. si autē
 fumus talis non desiccat h̄ illum potius alius
 humor inficit aut impedit. caluities non est
 p̄p̄ h̄ infirmitas quēdā specialis q̄ allopia
 a medicis nūcupat ex q̄ infirmitate corrupto
 capilloz nūmēto cadūt capilli et nudata p̄te
 capitis anteriorē capitis superficies detrahatur
 Tales em̄ more vulpiū qui ex calefactione
 imoderata paciunt. piloz casū casualē piloz
 fluxū paciunt. allops em̄ grece vulpes dicit
 latine. alias autē capilloz passiones et causas
 q̄e infra in tractatu de infirmitate et de casu et
 vicis capilloz. De canicie autē et causa eius
 q̄e ibidē. q̄e etiā supra in tractatu de capite
 vbi capilloz inuemes disposiciōez naturas et
 diuersitates et oplexiones. fm gal. haly. et
 yppoc. tamē de canicie hic nota q̄ fm ost. et
 alios auctores canicies accidit ex humoris
 nutrimentalis capilloz nimia infirigidacōe
 nam dominū fleumatis frigidū et humidū ē
 caniciei generatiuis. ex fumo em̄ albo et frigi
 do albo efficiunt tam pili q̄ capilli. Capilli
 autē tympoz fm aris. cidus canescūt q̄ alij
 crines et hoc p̄pter humoris paucitatē et
 ossium ibi existencium predominantem fri
 giditatē. canicies igitur vite et etatis desig
 nat maturitatem et extincionem libidinis
 et viciorum puerilium modificacionem vi
 te presentis et future instantis necessariam
 nouitatem. caluities est priuacio capillorū
 siue amissio ex defectu sumi humidū interio
 ri parte capitis proueniens vt dicit constā
 tinus. fit autem aliquando propter absti
 nenciam cibi et defectum sumi humidū quī
 est materia capillorum. Secundum Aristo
 tēlibro secundo vel tercio. capilli in fre
 quenter coeuntibus et parlatim caluiciem
 induant et si ante iuuetutem fluxerunt ite
 rum oriuntur. post iuuetutem vero fluen
 tes iterum non recrescant. Desiunt autem
 et desiciunt in parte anteriorē capitis et tunc
 talis fluxus capillorum dicitur proprie cal
 uities. et solet accidere vel propter nimiam
 aētis raritatem et propter humorum pauci
 tatem ab occipite non recedunt neq; calue
 scunt propter aētis spissitudinem et protū
 densitatem et propter humoris ibi existētis
 viscositatem habēt ex quo capilli habent ve
 getatē vt dicit galienus super amphorū mos
 Unde ibidem etiā dicitur q̄ p̄uēt et etiā
 mulieres non caluescunt et hoc propter ha
 bundanciam humiditatis in capitibus eoz
 similiter nec castrati et hoc p̄pter alteracōz sue
 oplexiōis et dominantē frigiditatis q̄litatē

que p̄d̄s at̄is capitis cōst̄iḡit et sumū cō ab unando euaporare non p̄mit̄it Alij tū p̄li in mulieribz et i castratis de fluūt vt dicit Aris. li. iij. Capilli ergo caput custodiūt. honestāt et defendunt. quibus si caruerit homo. magis reputat̄ inhonestus. Accidit autē iste defectus prope iuuentutē et maxime circa senectutē ex causis sup̄adiatis.

Explicit lib̄ quē? Incipit sept̄ de etatibz

Dico de appetitibus partū hominis in speciali restat dicere de appetitibus eiusdē in sp̄ali et ḡali s̄m etatis variatē et s̄dm sexus distinctiōnem et rerum naturalium ac cōtra naturam multiplicē diuēritatē. Ex istis em̄ omnibz diuerse hoīs appetates attendū.

Capitū primum de etate.

Etas igitur hominis s̄dm hemigiū nichil aliud est nisi tenor virtutū naturalium s̄dm cōtinos motus mediās vel quietē intermediū ostēditur. quia s̄dm ista homo p̄terit et mouet et nunq̄ in eodē statu p̄manet. Vel s̄dm ysid. etas est sp̄aciū vite animalis a cōceptio ne fetus incipiens. post semūq; deficiēs seu de finens. Sūt autē plures diuēritates etatis s̄dm ostā. et ysid. Prima est infancia dentium plantatiua scz etas nouit̄ genita. que vsq; ad septē durat menses. que nimis est adhuc teneta mollis et fluida ac limosa. vnde cōtinuū indiget fomentis. Infancia autē p̄dout est dentium plantatiua. vsq; ad septē extendit̄ annos. Et dicit infans quasi non fans. eo q̄ fieri non p̄t neq; exprimerē sermōne. dentibz nondū bñ ordīnatis vt dicit ysid. Cui succedit puericia que se extendit vsq; ad septenariū s̄dm scz vsq; ad annos quatuordecim. Est vero dicta a pulchritate vel a pupilla. quia adhuc pueri sunt puri vt pupilla vt dicit ysid. Huic accedit adulescencia et hec s̄dm viatiū terminat̄ in tercio septenario in vicesimo octo anno. De cundū ysid. vero vsq; ad quartū septenariū scz vsq; ad annū vicesimū octauū extendit̄. Medius vero p̄tendit hanc etatē vlt̄er̄ vsq; ad annū tricesimū. vel tricesimū quīntū. Dicit̄ hec etas adulescencia. eo q̄ ad gignendū fit adulta vt dicit ysid. et ad retinendū vig. xē. fit magis apta. In hac etate sūt mēbra adhuc mollia vt dicit ysid. et extēribilia. Et ideo crescūt virtute a lovis dñantis i eis vsq; ad cōplēti p̄fectionē. Huic adulescēcie succedit iuuentus et hec inter oēs etates est

media et iō fortissima et p̄tendit s̄m ysid. vsq; ad annos. xlv. vel vsq; ad. l. in quofimē. Est autē iuuentus a iuuando dicta. Est em̄ iuuenis in termino incrementi positus et ideo fortis ad iuuandū. Huic succedit s̄dm ysid. senectū. que inter iuuentutē media est et senectutē que ab ysid. grauitas nūcupat̄. Senectū em̄ cōtingit hec etas et maturis. In hac etate est declinatio a iuuentute in senectutē. Talibz autē nondū est senectus. sed cōstitit iuuentus vt dicit ysid. Huic succedit senectus. s̄dm quosdā anno lxx. finit. s̄dm quosdā autē nullo certo anno numero finit. Sed post predictas etates. quantūcumq; vite sup̄est. senectuti seu senio deputat̄. Et s̄m ysid. dicit̄ senectus a sensus diminutiōe eo q̄ senes p̄ vilitate desipiant. Dicit̄ em̄ ysid. ut dicit ysid. homines frigidi sanguinis stultos esse. sicut prudentes esse in quibz sanguis calidus dñat. vñ et senes in quibz iā sanguis friget et in quibus nondū calet. sapit minus. Senes siquidē delirant p̄ nimiam senectute. pueri vero p̄pter lasciuā et leuitatē quibz agant ignorant. vt dicit ysid. Vltima autē pars senectutis dicit̄ senū. sic autē dicit̄. eo q̄ sit terminus vite. etatis atq; finis. Hec etas multa scū affert incōmoda et ecclā cōmoda. bona. scz et mala. vt dicit ysid. Bona siquidē quia nos a potentibz et tyranis liberat. imponit finē libidinis. frangit impetū viget sapientia. vt in multis et saniora dat cōsilia. terminus est miserie et felicitatis p̄cipui. recessus a piculo ac accessus ad bonū. P̄fectio in merito et disposicio ad p̄fectū. Mala vero scū affert vt dicit ysid. q̄a senū miserū est debilitate et tedio. Subiūt em̄ morbi. tristisq; senectus. Nā duo sūt. quibus minuunt̄ corpis vires scz morbo et senectus. In senio autē calor naturalis exiguū. deficit v̄tus regit̄a et humor dissoluūt. Deficit v̄tus et cōnositas cōsumit̄. cōtrahunt̄ nexū. Cutis corrugat̄ et indurat̄ corpe. perit sp̄s. et de cor corpis adnullat̄. et hec oia in senio. senex ab omnibz vili pendit et grauis et onerosus ab omnibz iudicat̄. tussibus sp̄tis et alijs passionibus fatigatur. quousq; resoluatur cinis in cinerem et puluis in puluerem reuertat̄. Vñ em̄ sp̄acijs temporis et etatis p̄bi descript̄ēt humanā vicā i quibz muta et ad mortis terminū de fluūt cōtinue. Quasq; ysid.

Capitū sc̄m de morte.

Des dicta est. eo q̄ fit amara. vel a mare qui mortem fingitur efficere. Est autem secundum ysid. triplex mors scilicet acerba. immatura. et incerta.

Prima est infanciu. scda iuueniu. tertia nati-
 ualis atq; seniu. Omnis aut mortuus aut est
 finus aut cadauer. dicit aut finus a fumo
 accensis. quos antiqui ante feretru paupis
 cem cir. udati de ferebant. Cadauer a cado-
 do est dictu. sc; quia mortuus cadit et proici-
 in sepulchru. dicit tunc defunctus. quia uite
 officio tunc functus est. Dicit et sepultus q; si
 seorsu pulsus. quia sub terra tumula. Duas
 ysid. li. vi. ca. ij. Alias mortis. pperates. que
 infra i fine illi. vi. libri in fine de ihemiatib;

Capitulu tertiu de dignitate hominis :

Post hec de proprietatib; hominis quo
 ad etate infantile dicendu et de gene-
 ratione eius primo. quia eius creatio
 est. tanto ceteris animalibus excellencior q; p-
 to dignior non solu scdm mente. veru etiam
 scdm tempatu sima corporis oplexione. Dicit
 em Aris. u. i. sicut fructu auri vel argenti se-
 habet ad numu monetatu sic omnes disposi-
 coes alioz ad homine. vnde cu homo sit dig-
 nissima creatura ingeniata e natura. homini
 pferre membra nobilia et diuersa. nobilitatib;
 opacoib; et varijs ueniedia ppt qd de eius
 creatioe fm corpus. quedā b; uat sūt dicēda

Capitulu quartu de creatioe infantis :

Quia creatioe itaq; infantis exigit
 materia conueniens. locus expediens
 nature ministeriu sc; calor. uis causa
 efficiens et spūs virtutē corpori influens atq;
 regens. Materia siquidē infantis est humor
 seminalis de cuius per actū generacionis ex sin-
 gulis partibus utriusq; parentis. Primo
 materia in loco conceptionis dispersa vi natu-
 re actiua in cellulis matricis colligit et
 per calorem operantis pariter omiscet. quia nisi
 omiscio digesti sanguinis utriusq; parentis
 fieret. infantis creatio non posset fieri. Nam
 materia sanguinis a matre procedens. spissa
 est et calida. Vnde pre nimia spissitudine se
 non potest dilatare et ex superhabundancia
 caloris. materia destruetur infantis nisi ex san-
 guine mulieris otarias qualitates habentis
 recipiat temperantia. Hec materia in dextera
 partis cellula adunata. in natura cedit ma-
 In sinistra vero cedit in natura mulieris. Et
 hec diuersitas accidit ppter dominu caloris
 in parte dextera potius q; in sinistra et sic dicit
 Ga. et ostā. et Aris. li. vi. Si fuerit virtus
 sanguinis in matre vincēs. fetus patri assimi-
 labat et euerfo. Et si fuerit equalis in utro-
 q; osimilis utriq; assimilabit. Hec materia
 virtute caloris excocta quada pellicula tenuis-
 sima circumdatur intra qua instat lactis coagu-
 lat. et hec pellicula est materia embriois que

est thea et cooperatoriu vnde puote legie in vte-
 ro matris et hec cu puero nascente egredietur
 ruptis tuniculis. quib; matricis villulis ab-
 herebat. Si vero in aliquo casu in utero ma-
 scit post partu. mulier in pialo remanebit.
 Materie ergo concepte et vi retentia coadunata
 trāmittit natura sanguine mēstruale. ex cui
 calore et hūore. fetus conceptus fomētat. hūoi
 aut fomento ager humane nature itero-
 raf. Nam cu semē coagulat. fm Ga. et ostā
 spiritu et calore naturali sit plenu per quada
 venas et arterias ex substantia feminis cetas et
 sanguine mēstruali diuitas. nutrimentu sibi
 attrahit et fomentu. Et hoc sūt necessariū vt
 per venas materia infantis nutriret et per ar-
 terias spūs ei attribueret. Hīs duob; sc; ma-
 terie seminali et humori nutrimentali coopaf
 cal. et naturalis. qui interclusus per vim info-
 matiā mētrū formate mēbra corporis infantis.
 Na de essēcia ipsius feminis format creab;
 ossa cartillagines et pelliculas nervos venas
 et arterias. De sanguine vero mēstruali for-
 mat natura epas et oia mēbra carnosa q; s; stā-
 cia ex sanguine procreat. Primo aut natura
 format pncipalia mēbra sc; cor creab; et epas
 que alioz sūt sūdamēta. et hec in pncipio qm
 sūt in massa sanguis sibi vicinānt. et postea
 ab inuicē diuidunt. De hīs trib; sūdamētis
 alia tria nascunt de cerebro netui et micha do-
 si de corde arterie. de epate vero vne oriunt
 Hīs qm sūdamētis factis. formant natura
 ossa hec autobiēcia. sicut crāneū ad defensio-
 nē cerebri et costas pectoris ad defensionē cor-
 dis et costas lateris ad defensionē epatis et sic
 de alijs. Post ista nascū alia mēbra istis pos-
 teriora vt manus pedes et ossia. Hec aut nō si-
 mul s; paulatim formant ac successiue. Infās
 ei quor dieb; creat. Primus est cu adhuc
 sit vicinus lacti. secūs ē cu iam semē sangui-
 ni se omiscet. tūc em nondū cor et creab; pfcē
 formant. s; sūt quedā massa sanguinea que
 gradu ppo. vvat fetū. tertius gradus cu corde
 cerebro et epate iā formatis. Alia mēbra ifor-
 ma et indistincta sūt. vltim⁹ godus ē ab ypo-
 infans vltus. Nā em in corpe organato et ad
 susceptōes aie disposito viuificat et iā incipit
 se mouē et pedib; calcitat. et si ē feia i sinistro
 latē pl⁹ mouē et si ē mascul⁹ p us i dextro vt
 bic Ga. In lactis aut gōu ē ifans p sex dies
 in gōu vero sūguis p. ip. in gōu vō masse car-
 nee p. p. i. qreco aut an plena pfcōe; p. p. viij.
 s; . Sed in lacte dies. ter sūt. in sūguis terni
 Bis semē carnē. ter semē mēbra figurat. A die
 conceptōis vsq; ad diē oplexōis et viuificatōis fet⁹
 sūt dies. p. vi. ita q; p. et vltim⁹ iclusus teneat

Ex quo patet q̄ in q̄dragesimo sexto v̄n̄is
et opetus est fetus q̄ tum ad effectū genera
tiōis et s̄m̄ istum modū op̄tat Aug⁹ edī
fiacōz templi sub numero xvi. annoz aū
compat p̄fectiōnē corpis ihesu cr̄sti sup Jo
vi. et li. iiii. de trinitate ca. v. inter cetera in
terferit ista verb̄a quadragesies series sem̄
ducenti sunt et lxx. et vi. dies quī numerus
dierū complet ix. menses et vi. dies. et seq̄t̄
in eo dem ca. natus aut̄ dominus tradit̄ viii
kalendas ianuarij. A die ergo c̄ceptōis q̄
tradit̄ fuisse viii. kal̄ aprilis vsq; ad viii
kal̄ ianuarij ducenti lxxi. dies rep̄unt cō
putati quī senatiū numerū q̄dragieses seri
es habent. quo numero templū ē edificatū
zē Const. in li. iij. ca. xxxiij. dicit q̄ mascul
lus q̄ in mense viii. ē nasciturus xxx. diebo
informat̄ et lxx. op̄letur. deinde subdit. ma
sculus p̄mensum xvi. formatur diebo. et in
lxxx. op̄letur. masculus vero ix. mensū in
forma. in xl. diebo. et in lxxx. complet̄. In eo
dem etiā loco describit̄ tempus viuificatiōis
et completōis sexus muliebris. h̄ de hoc sup
sedeo causa breuitatis. hoc solū acc̄tendū
q̄ sc̄iā et tardius format̄ et op̄let̄ q̄ mascu
lus vt p̄ ibi et h̄iōi ibidē a signat̄ tacō. q̄a
semē v̄i nasci masculus forcius ē et calidius et
in calidiori loco collocatur q̄ semen vnde fa
mina generat̄. dicit etiā ipidē ost. et gal.
sup amphoril. dicit̄ yppocras omnē infantē
in octo mensibz motū habere q̄a si adeo for
tis esset vt possit exire quomā ad vitā oua
lescit. si vero nō exierit ipso motu debilitat̄
ita et patit̄ vt in sequenti exiens mense nul
latenus conualescat. si vero vsq; ad nonum
mensem vel prin̄cipiū de c̄mi mensis natiui
tas p̄tahat̄ rotorat̄ et sine periculo nascit̄
vt dicit̄ ost. li. p̄antegm̄ iij. ca. xxxiij. :

Capitulū quintū de infante :

Infantulus igitur ex semimbo c̄tari
as qualitates habentibz generat̄ in
dextero si mas. in sinistro aut̄ latere
si femina collocat̄ sanguine mēstruali in v̄te
ro nutritur et fomentatur. Ex causa vili em̄ et
materia infirma hō recipit a p̄ncipio nutri
mētū v̄ute calois natura co op̄at̄ et dila t̄at̄
singula mēbra paulatī et etiā n̄ subito ifōz.
solus enim cr̄stus subito fuit formatus in
v̄tero et distinctus quando in v̄tero est con
ceptus vt dicit Aug⁹. anima subintrante vi
ta p̄funditur et sensu nature sciens circum
daciōz pellit̄ ad ip̄sus ruptū mouet̄ ex
tius motu maternus v̄terus conat̄ et q̄
uat̄ et completa actione nature circa infantū
c̄taciōz si partus sit salubris viii. vel ix. vel

p̄ mense ad ep̄stū de v̄tero nititur et cona
tur. exiens vero secundina circumdat̄ in
cuius exitu v̄terus maternus dolere nimio
fatigat̄ et hoc accidit q̄n partus nimis p̄pe
anticiat̄. deinde ad aerem nimis frigidum
vel nimis calidū venies calamitati et miserie
exponitur q̄ ē iuuatus clamor aptissime at
testat̄ caro infantuli recenter nati fluida ē
et tenella. et ideo necessaria sunt ei varia re
media et fomēta sicut dicit ost. li. iij. ca. xxiij
infantes inquit v̄terū exientes in rosis am
sale tritis inuoluant̄ in eoz mēbra dfo. tenē
et a viscosa humiditate liberant̄. deinde pa
latum et gingiue aū digito felle v̄cto fricēt̄
vt interiora oris mūdificent̄ et dfo. tenē vt
dulcedime et acumine mellis appetit̄ infantū
puocet̄. frequēt̄ balneent̄ aū oleo mirtino
aut rosaceo vngant̄. omnia eo tū mēbra fr̄
centur. p̄cipue masculorū quoz membra de
bent esse p̄pter exercitiū duriora. sompnus
eis semp in loco obscuro puocet̄ vt lumen
ip̄sori co adunetur. lucidus em̄ nimis loais
visum dispergit̄. et tenellos adhuc oculos le
dit et sepius luscōs facit. et ideo non sunt ni
mis lucido aeri exponendi ne spiritus visibi
lis disgregetur. super omnia cauendum est
ne malo lacte et corrupto nutrimento nutriat̄
quā ex vicio lacte nutritis pessimas solēt
incurrere passiones. sicut oris vlcera. v̄
mitum. febrem. spasmm. ventris solucionē
et huiusmodi. nec est banda infantulis medi
cina aū egrotant h̄ nutrit̄ in medicina et in
conuenienti diēta procuranda ē vt sic infan
tis de factum suppleat v̄terus gerule nutritis
sicut ibidem dicit ost. ex bona aut̄ dispositō
ne lactis nutritimentalis bona fit cōsistēcia
prolis et econuerso. et ex corruptōe sangui
nis nutritis necessatio leditur corpusculum
pueti vel infantis et hoc p̄pter puerilis natu
re molliciem et p̄pter facilem nutrimenti lac
tel conuertibilitatē. Vnde mēbra infantilia
p̄pter sui teneritudinē ad diuersay figuray
susceptionē habent fluxibilitatē. et ideo fa
scijs et alijs ligaminibz congruis infantilia
membra sunt liganda ne torta efficiant̄ seu
aliquam incurrant difformitatem. q̄e li. v.
de vmbilico. Item quā infantuli multū accl
piūt nutrimenti sompno multo indigēt vt
calor naturalis ad interiora v̄uoctur et ad
nutrimentū ip̄soz digerendū celebrat̄. et ideo
ex uature instinctu nutrites solēt infantulos
i amabilis positos hinc inde mouendo ipellē
ex motu temperato calor confortatur et somp
nus mulcebris per fumiōsitatū v̄solucionem
in infantis cerebro prouocatur. Solet etiā

sanctus adhiberi vt sensus infantuli ex voce
dulcedine delecten. ad hoc dicit Aris. li. ij.
q. infantu' habub at cerebry et sm qntitatē
sui corpis ē valde magnū. Vnde supior pars
corpis infantul' ē maior et ponderosior alijs
ptibz et ideo infans in pncipio sui mot' am-
bulat sup pedes et sup manus. deind' vero et
git suū corpus paulatī quia ps antecioz di-
minuē et p sequeus leuioz reddiē. ps vero
inferioz crescit per consequens grauior effi-
tur. etas ergo infantis terminū habet incho-
acione etatis puerilis.

Capitulum sextum de Pueris :

Ver a puritate ē dicit' vt dicit' yf' s.
tūc em puer ppe dicit' qn ab lactat'

Pa lacte et separetur ab vtere doli effici-
tur capax et ideo discipline susceptibil' repif
et tūc sub tutioibz posit' cogit' subesse disciplis

Est aut' etas pueril' calide et humide et plexio-
nis in qbz motus veneti' p' vianū angustia
nō inualescūt vñ ad annū pūbtatis p'buā-
tur. et ideo a puritate natural' innocēcie pue-
rum upant' vt dicit' yf' s. Sunt igitur pueri
carne molles. corpe flexibiles. ad motū abi-
les atq; leues. animo doctiles sū ama et sollici-
tudine et tūcā vicā ducentes sola iocosa apper-
ciātes nullū periculū magis q' ictum virge
formidantes. plus pomū q' aurū diligētes
pūbtatis tempe nū dicit' de regē vteandā
non hātes. laudē quando laudent' sicut nec
vitup' iū qn vitup' antur ab aliquo epūtatē
ppter mobilitatē caloris et carnis et humo-
ris de facili irascunt' et de facili placantur. ppter
corpis teneitudinē de facili ledunt' et labores
difficilime patiunt'. ex motu calidi humo-
ris in eis dominantis mobiles et instabiles effi-
ciunt'. ppter fortē calorem multū appetūt cibi
Vnde p' nutrimentū supfluitatē de facili ad
infirmitates varias disponunt'. a corruptis
pentibz genitū corrupcōez et tūc dimolunt'
vt patz in filijs leprosoz et p' d' a' zoz qui ex
corrupto humore penū lepra et podog' sepius
inficiunt' p' vōē et vōū pueri ab adultis di-
noscunt'. Vnde Aris. in li. iij. in pueris vō
nō alreat' ante motū ad libidinē. qn enim
vō in pueris mutatur signū ē pūbtatis et
tunc ad generandū abiles inueniunt'. Item
puuli pueri sepius malos habent mores. so-
la enim p'sencia cogitant' et de futuris nichil
penitus cūāt. ludos et vanitates amāt. lucris
et vilitatibz intendere cūant'. minia maxi-
ma reputāt. et econuerso maxima modica vel
nulla putant'. sibi noxia et cetera desiderāt
et p'maginent'. pueri plus q' vici appetent
plus de amissione pomū v' p'xi q' de amissione

ne patrimonij plangūt et ploāt et beneficiū
acceptū nō exuocant ad memoriā. omnia q'
vidēt appetunt et affectant et voce et manu
piter ea rogant. puero tū sibi osiliū colloq's
et o'similia amant. senū vero o'soria fugiūt
et declināt. nullū secretū celant. sed quicquid
vidēt vel audiūt recitat et reuelant. subito et
dēt. subito ploāt. continue clamant gariūt
et cachinant. vix silent qn do ununt vel do-
mitant. loci a sordibz iterū se comquāt et
immundāt. qn a matre lauant' vel p'ctinant'
reualciāt p' viciōz et epugnant. solū ea que
ventris sunt cogitant' pmo p'p'ri ventris mē-
sua ignorant. semp' comedens semp' bibens de
fiderant et laborant. vix de loco surgent et
subito cibum petunt.

Capitulum septimum de Puella

Puella dicit' quasi pura vt pupilla vt
dicit' yf' s. sup omnia em q' diligunt'
in puella maxime diligit' pudicia

Sunt autem puelle o'sideāde quia sm com-
plexione sunt calide et hūide et tenelle. sm
corpis dispositōez gradles et fluxibiles atq;
pulchre. sm mentis affectionē vteandē ti-
mide et iocunde. quo ad extricōem composi-
cōz moibz dissepliciat'. i' smoibz caute et tate
in v'stibz delicatē. nam vt dicit' Seneca
Vestis decencia pudicas decet. Est autem
puella nomē etatis integritatis et etiam ho-
nestatis vt dicit' yf' dicit'. nam v'gines pu-
ellas vsualiter appellamus. Dicitur autem
virgo ab etate viridiori sicut et virga. vel di-
citur virgo ab incorruptione quasi v'vago q'a
v'vā ignorat femineam passionē vt dicit'
yf' s. li. xi. ca. iij. Omnis aut' femina vt dicit'
Aris. habet generaliter fluxibilitatē capillum
et molliorem q' vir et ceterū longiorem
calor mulieb'ris generaliter est magis andi-
bus et vultus. setus. mollis. serenus. bland'
ab humeris vsq; ad vmbilicū habens corp'
magis angustum. ab vmbilico vsq; ad ge-
nua et etiam ad pedum infima magis pro-
lixum. manus et omnium membrorum ep-
t'vmitates habens fluxibiliores et subālio-
res. vō tenuis. sermo volubilis et facilis. in-
cessus breuis passibus breuibz et ceteratis
animus insolens ad itaandiam pronus. ta-
nax odij. misericors iudus. laboris ipaciēs
docilis subdolis amans in libidinem p'p-
ceps. Vnde Aris. li. viij. femine inquit sunt
omnibus generibus animalium debiliores
matibus p'vter v'stam et leopardam quia
fortiores matibus reputantur et audaciores
in alijs autem animalibus non femine sunt
leuiores ad istuū et astuciores et molliores

et sunt magis sollicita circa fetu nutriendu
Et mulier quia est maioris pietatis q vir
eicit cibus lacrimas et magis est munda et
magis diligit. et malicia anime magis est in
muliere q in viro. et est debilis sps et est ma
gis mendax et inuencida et maioris segniciei
q vir et tardioris moe vt dic. Aris. li. viij.

Capitulu octauu de matre

Mater scdm ysis dicit eo q fetu nu
triendo mamma porrigit sollicita est
mater circa fetu. fetus em in v tero
existens sanguine nutrit sed eo nascente na
tura mandat sanguine illu ad vbra vt mure
tur in lac ad pueru nutriendu. Unde infantu
lus materno lacte nutrit. laudabilius q alio
Concipit aute mater cu voluptate sed cu an
gusti a paruit et dolore fetu suu tenerrime di
ligit amplectit osculat sollicita fouet et nu
trit. Itē mater postq impregnata fuerit san
guine mestruale non emittit quia vt dic.
Aris. in nutrimentu tñsit creatur. Ex ceptu
masculi pueri minus grauat mater. et ideo
pulchrioris est coloris et mundioris et eci am
motus leuicior q ex ceptu femineo vt dic.
Aris. et Aug. Quanto tempus plus appro
pinquat pui tanto mater plus affligit et ex
motu iphus fetus plus fatigat. Signu aut
impregnacōis scdm Aris. et eci scdm Gal.
super Amphoz. Postq impregnate fuerint
ipse matres res diuersimodas desiderat. co
lores mutant. sub oculis lucescunt. vbra tur
gescunt. vterus paulatim tumescit ex magni
tudine fetus matricē extendentis. nausea et
vomitu sepius paciunt. graues et laboris im
pacietes efficiunt. in pēdo p dolore clamae cō
pellu. leuēt piclitanē. pēcipue iuuenes. q me
bra sūt epilia atq; stricta. Quanto aute mat
pro puero dolores patit grauios tanto pl
nati pueru diligit et diligentius nutrit atq;
instruit. Impedimenta vero matris in accipi
endo. in fouendo quee supra li. v. vbi tangit
de matrice et mamilla et infra eo de vbi tangit
de aborsu et de causis aborciendi.

Capitulum nonum de filia

Filia sicut et filius a fouendo est dca
eo q mater ea fouet et ei natura fo
uendi alios derelinquit. Nam eandē
accipiendi virtutem qua mater a parentib
accipit sue filie qm ad generacōis semen de
relinquit. Tanto aute filia matri est carior
quanto eidem in sepius discrecone est similioe
filie autem conueniunt heede m proprietate
tes que dicuntur de ulla. Quere supra. li.
eodem ca. proximo.

Capitulum decimū de nutrice

Nutrix a nutriendo est dicta eo q ad
fetus nutrimentu sit accomodata.
Nutrix vt dic. ysis. supplet in nutre
endo paruulu vice matris. et gaudet puero
gaudenti. et opatit puero patienti. subleuat
pueru cadentem. lactat puulu plozantē. de os
culat pueru tacentē. ligat et obligat paruulu
se diffundentē. abluat et mundificat puulu se
sordidantē. pascat pueru digito se euidentē ad
loquēdu instruit pueru nescientē. balbucit nu
trix. et qm frāgit linguā vt sic facili instruat
loquentē. Medicina vtiē. vt ad ydoneitate
pducatur pueru egrotantē. Nunc mambo. nūc
genibus reluat et subleuat pueru vagientē
cibū primo mastucat et mastucando puero edē
tulo pparat vt facilius trasgluciat cibū et sic
reficit pueru esurientē. Sibilis et cantilenis
demulcet pueru dormientē. falcis et lintheo
lis astingit membra puerilia et rectificat ea
ne aliqua strahat puulus circuitatē ipsū de
formantē. balneis et vnguentis refouet par
uuli carnē. Quere supra eodē de infantulo.

Capitulū vndecimū de obstetrice

Obstetrici aute dicit mulier. que h
artem viuandi muliere patientē. vt
facilius patiat et infantulus partus
tempe periculū non incurat. Nec quibusdā
vnguentis et fomentis delimit solet vteru
patientis vt minori difficultate et dolore. fe
tus de vtero adducat. Nec eci paruulu nas
centē de vtero suscipit et ipsius vmbilicu lon
gitudine quatuor digitorū circūdat sangui
nē paruuli aqua diluit. sale et melle ad defic
cacōe; humois et mēbroz a fortacōe; de limit
membra panniculis inuoluit. Quere supra
libro quinto de vmbilico.

Capitulū duodecimū de ancilla

Ancilla est famula vxoris obsequio
deputata hec laboriosis et vilicibus
officijs deputat. grossioribus cibis re
ficiat. vilicibus panis induit. seruitutis iugo
premit. si filiu accipit prius seruus q natus
reddit. et ab vtero seruituti mancipat. Ancil
la eci si seruilis fuerit obicōis pro libitu nu
tere non pmittit. et qui seruū strahit si primo
liber fuerit. seruus efficit post tractū pēna
vendit et emē sicut pēus. Ancilla sicut et ser
uus pnt ingratitudinis viciū reuocā post ma
riti amissionē cuius afficit virgis et verbe
ribus atterit varijs et stratijs vracionibus et
angarijs opprimē. respicant intē miserias vir
pmittit. Vā intē miserias miserabilis ē obicō
seruitutis vt dicit Habanus exponendo illud
verbū Iherē. ix. Seruitutis dijs alijs qui
nocte et die requiem non dabunt vobis qm

Est autē p̄p̄riū ancillatū & seruilū personatū
vt dicit h̄abā? & t̄ia suas dominas vel d̄nos
insolescere Et quando metus eos non resp̄mit
contra superboꝝ impetū timido animo sup̄bi
re vt patet in egiptiaca ācilla sare. que vidēs
se concepisse & emp̄it dominā suā Gen̄. xvi.
nec ad cor trāsa est hec ancilla nisi quando a
domina sua fuit exp̄p̄ta ad flagella. vnde cō
sequit̄ ibi. Affligente eā sara domina sua r̄c.
Seruiles em̄ personas & ancillat̄es timor hu
miliat & deprim̄t. quas benignus amor in su
perbie & emp̄tū aliquociens eleuat & extollit
vt dicit̄ ibidem. Scrip̄tū est. Qui delicate
nutrit seruū suū in fine inueniet eū & t̄umacē
Quere infra eodem de seruo neq̄.

Capitulum tredecimū de masculo.

Masculus a mare diminutiue est d̄ns
quī in omni genē animalū quo ad
seps dignitatē optinet p̄cipatū vt
dicit̄ ȳh̄. Maice em̄ masculū femina quo ad
oplexiōnē quo ad operatiōnē & quo ad sensū
discrētiōnē et quo ad potestātē & dominatiōnē
Quo ad oplexiōnē patet. q̄ vir siue masculus
respectu femine calidus est & ficus. ipsa
vero e conuerso. In masculo vigent virtutes
formales & actiue. in femina vero materiales
et passiuē. Vnde dicit̄ Aris. li. xv. q̄ vir se h̄z
ad modū forme. mulier per modū patientis
Item preualet masculus quo ad naturalē ope
ratiōnē. quia naturalis op̄atio plus viget in
masculo ḡnalit̄ q̄ in femina. in eo em̄ maior
ē v̄tus. & iō vir a viriū eminētia est d̄ns. vt
dicit̄ ȳh̄. Metui em̄ viroꝝ et lacertū maiorē
robore sūt fundati & ideo forcioꝝibz a c̄tioniōibz
erunt apti. Offa em̄ masculoꝝ sūt forcioꝝa
et ideo forcioꝝibus a c̄tioniōibus erunt apti.
Offa ei masculoꝝ sūt forcioꝝa grossioꝝa et in
iuncturis solidioꝝa & ideo ad omnia forcioꝝa
opera sunt naturaliter forcioꝝes. In masculis
eciā sc̄dm̄ c̄stā. sūt corda amplicia & maio
ra & ideo ad recep̄tiōnē habundantiē maioris
spiritus et sanguinis sūt habilioꝝa. et ideo
pp̄ter habundantiā spiritū et calidi sangui
nis audacior est naturaliter mens viri q̄ mu
licis in qua causa est contraria pp̄ter caloris
fortitudinē et oplexiōnis sicce vigore. nullo
viro accidit passio menstrualis sicut mulie
ribz accidere s̄sueuit. Quicquid in masculoꝝ
corpibz superfluitatis ḡgnit̄ aut per intensū
calorē c̄sumit̄. aut in pilos resoluit̄. aut p̄
exercitiū euacuat̄. Itē distat obicio viri & mu
licis in sensus discrētiōne. In omni em̄ ḡnē
animalū masculus in precauendis insidijs.
et in fugiēdis nocijs. sollicit̄ habet animū
femina & prudētiā. vt dicit̄ Aris. li. xv. v̄l.

vir precedit feminā etiā t̄ione intellectus q̄
p̄sp̄ciat̄ vt dicit̄ Aug. qui preterit viri mu
licis sc̄dm̄ apl̄ in in ymaginis diuine similitu
dine & dignitate. & ex ista dignitate precellit
masculū in auctoritate & potestate Auctoritas
em̄ docendi & p̄sidiēdi viris c̄cedit. feminis
vero c̄suetudinaliter denegat vt dicit̄ apl̄s
i. cor. vi. Mulierē in ecclesia docē nō p̄mitto
Scrip̄tū em̄ est. Sub viri potestate eris et ip
se dominabit̄ tui. Gen̄. iij. Sunt igit̄ viri fe
minis calidiores & ficiores. mulierē zelatoꝝes
vnde & animalia pugnāt pro v̄p̄oꝝibus suis
vt dicit̄ Aris. Sūt eciā corporis duriciōis et
hispidiōis vis grossioꝝis. aspectus forcio
ris. in omni genere animalū excepta vacca
cuius v̄x est grossior. vt dicit̄ Aris. li. iij.
Sūt em̄ oēs masculi in omni ḡnē animalū
pluriū dencū q̄ femine & maiori indigent c̄
lo & corporis nutrimento. pp̄ter habundan
tem fortitudinē caloris dominatiōis in mascu
lis humiditatem cibi de facili consumētis. vt
dicit̄ Aris. li. iij.

Capitulum decimūquartū de vico.

Vir a virtute viriū ē dicit̄ fm̄ ȳh̄.
Nam in viris vir mulierē p̄p̄cel
lit. Caput em̄ mulieris est vir vt di
cit̄ apl̄s. Vnde tenet regere v̄p̄oꝝ suā sicut
caput totius corporis cui gerit Vic matris
quasi mat̄e tuens est dicit̄. Nam v̄p̄oꝝis
sue que mater est filioꝝ cui suscipit et tutelā
hic a spondendo id est obligando & p̄mittē
do sponsus dicit̄. Nam in c̄tactu coniugali fide
intermedia se obligat. vt indiuiduā cū v̄p̄o
re v̄re c̄suetudinē teneat. vt debitū ei reddat
et fidem thori sibi custodiāt et eam pro alte
ra non dimittat. Cantus autē est amor viri
ad v̄p̄oꝝem vt ipsius causa quelibet pericula
subeat amorem eius amor matris p̄ferat
et vt pro eius cohabitatiōe p̄em̄ & m̄em̄ &
patriā derelinquat sicut dicit̄ d̄ns. pp̄ hoc
relinquit homo pat̄ē et mat̄ē suā et adhe
bit v̄p̄oꝝi sue Vic sponsus ante sponsalia mu
necibus & donis ad sui amoris amplexū sp̄s
sam allicit. l̄is & nuncijs v̄tū suū circa ip̄az
exprim̄t. multa largit̄ et plurima rep̄mittit
vt ei placeat. ludis et spectaculis se exp̄o
nit. frequētat tyrocina. robis & mutatoꝝijs
se ornāt & componit. Quicquid eciā rogat̄
dare. vel facere pro eius amore pro viribus
statim facit nulli denegat aliquibz qui sub no
mine sponse rem aliquam sibi fieri petat.
Blande eam alloquit̄. & blando vultu ac
ardenti oculo eam facie ad faciem intuet̄.
Tandem in eadem finaliter consensens. con
sensum suū coram parentibz v̄p̄oꝝis exprimit

et annulo eam subactam in iugum eam ducit et in signum ratificationis iugum iam tracti dona et dotalicia ei impendit et sub arte vel cyrographi testimonio concedere consuevit. festa et iugia nuptialia celebrat. munera aduenientibus donat. thoris cantilenis et instrumentis musicalibus presentes letificat et exhibet. hijs completis sponsam introducit et ad secreta thalami recipit et admittit. sociam mensae et thori eam statuit. eam dominam pecunie sue et familie facit. deinde non minus uxoris sue quam sui ipsius causam vel curam gerit ex amore et zelo ipsam corrigit et custodiam circa eam adhibet et appoint. gestus et affectus pater et aspectus uxoris sue considerat. in gressus et regressus eius scrutinat atque perlat. Viri autem bonam mulierem habente nullus est felicio qui vero habet uxorem clamorosa mala. rixosam. ebriosam. luxuriosam. multivolam. libi otaria. superuolam. curiosam. inuidiosam. deliderosam. rediosam. vagam. amaram. suspiciosam. odiosam. nullus tali viro miserabilior est et infelicio hec omnia et superius posita tangit Fulgii in sermone quodam de nuptijs in cana galilee. Unde compatitiam sponsam ecclesiam sponsam bone. synagogam vero sponsam male et adulteram. In sponsa autem et uxore bona epigramate iste dicitur scilicet ut sit frequens et deuota quo ad dei ministerium. humilis et subdita quo ad obsequium mariti. affabilis et benigna quo ad domesticos. liberalis et larga quantum ad extraneos. misericors et benigna quo ad miseros. mansueta et pacifica quo ad vicini. circumspecta et prudens in praesentibus. fortis et paciens in sustinendis. sedula et diligens in agendis. modesta in habitu. et sobria in motu. cauta in affatu. pudica in aspectu. honesta in gestu. matuta in incessu. recreanda in publico. iocunda cum marito. continens in occulto. Talis uxor est laude digna que plus opus moribus quam totis rebus. plus uirtutibus quam pulchris uerbis. studet placere viro suo. que plus causa proli quam causa libidinis in bonis matrimonijs conuersa est que ex iugio potius habere filios gratie quam naturae delectatur. et hec de uxore bona nunc sufficiant.

Capitulum quindecimum de patre.

Pater est principium generationis. naturaliter enim de se demet pater suam speciem multiplicare in filiis ut natura quam non potest seruare in se custodiat in sua plebe ut dicit Aristoteles id ad filiorum generationem de sua substantia per generationis officium diuidit

et transfundit et tamen propter hanc delectationem nature sue diminutionem non recipit. generat autem filium sibi similem in specie et etiam in effigie maxime quam uirtus in semine patris vincit. ut dicitur in semine matris ut dicit Aristoteles li. viii. et ideo pater circa filiorum procreationem sollicitus existit et naturaliter seum suum diligit in tantum ut etiam nutrimentum sibi subtrahat ut nutriat seum suum et hoc generaliter est uerum in omni genere animalium exceptis paucis in quibus natura degenerat et ideo non multum sollicitus circa fetus suos a se eos eiciunt sicut dicit Aristoteles li. vi. de aquila que eicit et alis et rostro et unguibus eos fugat. Homo autem puerum suum siue fetum diligit et nutrit. ab lactatu suum mensuram facit filium et in iuuentute ubi etudat et uerbis corrigit non desistit sub custodia tutorum ipsum constituit. et ne presumat multum hylarem filio non ostendit. filium sibi similem magis diligit et in ipsum oculum consueuit figere. Et in etate et primogeniture dignitate vestes et ciborum potiones filiis suis diuidit. pro filiis in acquirere et hereditate augere non desistit. acquirentem extollit et exaltat filijs hereditate delinquit. Pater uero qui a pascendo est dicitur qui pascit filios in eorum iuuentute. in seuetute a filiis pascitur sicut est videre in auibus coruim generis nam iuuenes pascunt senes sicut dicit Aristoteles. quoniam per semio non possunt acquirere victum suum et ideo uite longioris promissio honorificum parentes et sustentancium est remuneratio spiritualis ut dicit Ambrosius. Scriptum est enim. Honora patrem et matrem tuam ut sis longeuus super terram. Eodem in. Qui honorat patrem uita uiuet longiore. Unde dicit glossa quod honorare parentes est primum mandatum in promissione et per consequens magnus est mandatum in remuneracione et eius transgressio maxima est in punicione. Unde patris maledictio nocet filiis ut patet in cham qui propter paternam offensam penam meruit seruitutis generis. Est itaque pater ex filiis honorandus sustentandus supplicandus letificandus et defendendus magnificandus et laudandus exaudiendus et imitandus ut dicit glossa ibi si filij abrahe estis opera abrahe facite filius ex parentum substantia originem ducit et ab eis somnium recipit et sine patris adiutorio neque proficit neque uiuit quoniam plus a patre diligitur tanto ab eo diligencius instruitur frequencius creditur et sub discipline custodia altius custoditur. et cum a patre maxime diligitur diligere non uidetur quam ubi et uerbis ne insolensat sepius lacessit.

affectuosi a patre diligere quāto sua effigies in filio similior et expressior inueniunt. paternam faciem ostendit quando aliquid turpe de filiis sub auditu paternus animus gūter offenditur quando aliqua contumax rebellio in filiis presentatur. circa filiorum educationem maxima parentum cura diligitur et ob spem posteritatis filiis hereditas custoditur propter paternam offensam et contemptum sepe in leges et hereditationis pena filiis partitur et puniuntur nulla prolixius maior est ingratiitudo quam puerorum filiorum quando in acceptum beneficium a parentibus eis non succurrunt nec a filiis necessitatis tempore subueniunt pro honorificencia parentum filiis sepe impenditur honor et largitur primogenito filio debet maior hereditatis portio a legibus diffiniri propter patris iniuriam illius primogeniture aliqui primogenito tollunt et alius qui dignior est primogeniture titulo inuestitur sicut dicit Iero. sup. glosam gen. xlii. filium primogenitum meum et tu inquit iuxta ordinem natiuitatis tue hereditatem quam iure primogeniture habere debuisti regnum se; et sacerdotium prohibisti et filii igitur qui per naturam debent esse sicut penes nobiles diuites et liberi per culpam efficiuntur viles et pauperes atque serui que supra de malo seruo.

Capitulum secundum de seruo .:

Seruus secundum philosophum a seruando est dicitur nam quondam quidam captiuus serua hanc vel ut aperte plecterentur vel ut pro edimecerent. Vel a seruando sunt dicti eo quod vilioribus officiis que dominis non conueniunt nec filiis mancipantur. Seruorum triplex est genus ut dicit philosophus. quidam enim sunt veniunt autem siue originarii scilicet qui in seruitute sunt nati et tales multis penis legalibus subiunguntur quia sua vendere vel alienare non possunt nec contrahere dignitatis officium assumunt nec etiam testimonium perhibere nisi dominorum suorum voluntate. Unde sine infamia existentes sepe pena infamie puniuntur. Alii sunt serui emptorii qui a barbaris vel hostibus capti vel capti iugo fuerunt sunt oppressi et terribili conducticij qui non ex necessitate sed voluntate seruiunt ob spem lucri et hii proprie famuli a famulando sunt dicti id est obsequendo ut dicit philosophus. Sunt itaque multe viles conditiones seruorum malorum de quibus supra dictum est in tractatu de ancilla que est ibi.

Capitulum decimumseptimum de seruo malo et nequam .:

Hic de seruo nequam addendum est

quod in multis sibi et alijs nocuus. **S**olet enim esse ebriosus et tunc bona domini sui vel negligit vel furtiue subtrahit et exprimit. **P**ropter opacitatem ebriosus non loquatur. **I**tem reuersus est et ociosus et tunc tempus concessi ad laborandum inutiliter perdit. sicut seruus dixit paterfamilias. **Q**uid statis hic tota die ociosus. **E**t ecci. xxxii. mitte seruum in operatione ne vacet. sic enim decet illum. **I**tem de bonis domini sui prodigus omnia dissipat et consumit. **M**atth. xviii. diffamat est villanus quod dissipasset bona domini sui. **I**tem piger et somnolentus et desidiosus omnia negocia domini sui negligit et omittit. **E**ccl. xxxviii. di. cum suo pigro tracta de opere. **E**t luc. xix. di. seruus piger abscondit talentum domini sui in terra et abiit. **I**tem peruersus et curiosus etiam super dominum se extollit. **E**ccl. x. **V**idi suos in equis et et. **P**ropter peruersum et curiosum in regnum suum auertit. **E**xemplum de gezi seruo helipsei qui sub nomine domini sui pecuniam percipit obtinuit detulit et abscondit. **I**tem superbus et presumptuosus domini sui imperium percipit et perdit sicut dixit misphiloseth de siba seruo suo. seruus meus contempsit me domine mi rex et animam sternere noluit. **I**tem **J**ob xix. seruus meus et. **I**tem cum liturus et maliciosus gratiam sibi fieri desiderat et appetit. hii obtenta alijs non impedit. **M**atth. xx. huc neque omne debitum dimisi quia rogasti. **I**tem incantescit et est obliuiscens quod de suis excessibus sit tacet. **D**no suo reddidit ad memoriam non educit. **L**uce xii. si dixerit dominus meus motum facit venire et. **I**tem iracundus et sediciosus totam perturbat familiam et offendit. **L**uce xii. si incepit seruus ille bibere et in ebrietas familiam perturbat. **V**iet dominus ei. **I**tem maledictus et linguosus de omnibus et percipue de dno suo maledicit sicut per de siba suo misphiloseth qui eum apud regem accusauit. **I**tem **J**ob vii. **N**e audias seruum maledicentem tibi. **I**tem si fuerit delicatus et delicatose nutritus contra dominum suum recalcitrat et resistit. **P**ropter peruersum qui delicate nutrit seruum suum et cetera et iterum non decent seruum delicat. **I**tem fraudolentus et dolosus insidias domino ponit et quandoque ipsum interficit siue prodit. **I**tem regum per tententur ei insidias seruus sui et interfecerunt regem in domo sua. **I**tem domino suo existens inuerosus ab eo fugit et ipsum deserens aduersario suo se coniungit. **I**tem regum hii fugerunt seruus semper et cetera. **E**t primo regum xxx. increuerunt serui qui fugerunt dominos suos.

Item autem sit nequam et flagitiosus vix per verba de malicia se defendit. Et astricti. xxij. ibi. Si autem servus interrogatus id est tormentis castigatus frequenter a liore id est lioris crimine non minuit. sed magis ad obium provocat. quasi diceret. servus inter tormenta non meliorat. sed potius provocat. Item autem sit ingratus gratia facta a domino non cognoscit. h. de iusticia plus quam de gratia sibi fieri credit. Et astricti. xxij. Iapa manus servus et queret libtate. Item si fuerit criminolus et culpatus domino suo. nisi flagellis ab eo extorqueri veritatis confessionis non valebit. Et astricti. xlij. Servo perfimo sanguinate latus ibi glo. Servus qui verbis non corrigitur. vulneribus corrigitur. Item autem sit astutus et labor fuerit ei obiosus vcat ad labores dormito se fingit et quasi non audies de vno latere ad aliud se vertit. puerb. xxij. Servus non potest erudiri. quia quod dicit intelligit et tunc deo temptat. Et lu. xij. Servus sciens voluntatem domini sui etc.

Capitulum xxvij. de obediencia boni servi.

Boni autem servi obediencia consistit in duobus. Nam bonus servus est docilis et ingeniosus ad intelligendum. p. xxvij. Servus sapiens dominabi stultis filiis. et Et astricti. vij. Servus sensatus etc. Item humilis et obsequiosus ad quilibet obsequium impendendum. p. d. d. ego servus tuus et filius ancillae tue. Ad phil. ij. Humiliauit se formam servi accipiens. Item hylaris et ioculosus ad iuvandum decet enim servum in suo ministerio esse hylarem et iocundum. Totum enim servitium displicet. quoniam servus facit leticia et. Gen. xi. v. Et nos leti serviemus regi. Et ysa. lx. Servi mei letabuntur et laudabuntur pro exultatione etc. Item affabilis et graciosus ad loquendum quia multum diligunt servi. quoniam affabiles sunt et benigni. Et ideo de dauid qui serviebat saul dicitur. i. reg. xvij. Acceptus erat dauid in oculis ymirethi p. li et maxime in conspectu servorum saul. Et in eodem. Ecce placet regi. et vniuersi servi eius diligunt eum. Item virilis et animosus se contra aduersarium domini sui ponens. i. reg. xv. Non cedat cor cuiusquam in eo. Ego servus tuus vado et pugna bo aduersus philisteum etc. Item fidelis est in omni negotio et studiosus ad exequendum. Luc. ij. Euge serue bone et fidelis etc. Et astricti. xij. Servus meus moyses fidelis mihi in omni domo mea. Item habilis est et artificiosus ad lucrum domini parandum. plus enim intendit bonum servus augere et multiplicare domini pecuniam quam suam propriam. quia in multiplicando domini sui lucrum parat et ipse suum. Lu. xij. vocatis de se servis suis. tradidit illis decem minas et ait

negociamini dum venio etc. Item bonus servus et cautus est et multum curiosus ad vobis et oportum domini sui pro solvendum de datis et acceptis. Nam de bene operatis remuneratione; certus expectat de non operatis vero semper dubitat et formidat ut p. Lu. xij. ubi dicitur. Domine ecce minas decem minas fecit. Cui dixit dominus. Esto dominus habens potestatem super decem civitates. Item sollicitus est bonus servus et animo studiosus pro domino suo pro parte omnium sive lectum. quam se disponere ad prandium. sive qualitercumque alias ad quietendum. Nunquam enim bonus servus omnimodum sibi fieri putat quoniam videt quod dominus suus ad huc laborat. Lu. xij. Cuius vestrum habens servum et si venerit de agro dicat ei primo discite etc. Ideo commendat qui dicit ad dauid. ij. reg. xi. Dominus meus ioab et servus domini mei super faciem terre manent etc. Item servus fidelis et timorolus domini sui adventum prestolat. nec se disponit. vel deponit antequam veniat ad domum suam. nec subit lectum suum ante adventum suum. Lu. xij. Beatus servus ille quem cum venerit dominus inveniit vigilantem. Item servus qui circa dominum est sedulus et amosus. alijs dormientibus vigilat ad dominum suum custodiendum vni merito reprehendit dauid abner et alios servos regis saul dormientes. i. reg. xxvi. Non erat qui vigilaret. sed omnes dormiebant. Et sequitur filij mortis estis vos qui non audistis primum dominum. Item servus qui in obsequijs domini sui est affectuosus oculis ac manibus semper circa dominum est intentus ad suum beneplacitum pro agenda ne aliquid se in omnimodum sustineat. vel defectum. sive ad aliquid beneficium a domino benedictum recipiendum. p. d. d. Sicut oculi acille in manibus domine sue ita etc. Item bonus servus nunquam a labore est vacuus. nunquam ab utilitate domini sui est ociosus quia sive commedit sive abstineat sive vigilat sive dormiat. oia que facit ad utilitatem illius cui servit ordiat et educit. Job. vij. Sicut ceruus desiderat umbram et mercenarius prestolat etc. Item bonus servus nec in victu nec in vestitu domino suo est onerosus. primo veteri roba domini sui per anni circuitum est contentus. sicque completo servitio suo plura est ad domino beneficia recepturus. Ideo in lege preceptum est ut si veste et viatico et supra precipuum adductum servus in anno. vij. nullatenus a domino dimittatur. Exo. xxi. et deuter. xv. Item suus in moribus disciplinatus et virtuosus solet esse contra domino graciosus et in oculis eius acceptus. et ideo servus sensatus ad hoc diligentiam adhibet. ut verbane et curialiter et mundo domino suo administret. quia aliquando plus diligit dominus mundiciam quam ipsam exhibicionem servititatis p. d.

Ambulans in via inimiculata. hic michi mi
nistabat Eccl. vij. Seruus sensatus est q̄.
Item seruus bonus a domino correptus etia
corripientem se non est murmurans neq; que
rulosus. Sic em̄ q̄ bonus dominus iuste ar
guit seruum suum. Et talis arguicio sibi accidit
ad profectum. Eccl. x. seruo sensato liberi serui
ent et vie disciplinaus non murmurabit cor
reptus p̄mo potius gaudebit. Unde pro. ix.
Argue sapientem et diliget te.

Capitulum. xij. de bono domino siue dño.
Sicut aut̄ seruus nomen est subiecti
onis. sic dominus est nomen prela
onis et potestatis. Unde a domino a
quo omnis est potestas iustum dominum est sta
tutum. Sine em̄ domino non posset stare res
publica. nec esset humana societas pacifica vel
quieta. Sublata namq; de medio dominorum
iustorum potencia. libera esset malicia nunq̄ inno
centia fuisset tuta. vt dicit ysa. Iusta itaq;
dominatio per tyrannidem suos non opprimit.
sed suos aduersarios reprimat et repellit. Do
minorum etia potestas seruos non deserit p̄mo
pro subditis contra potestate aduersaria se op
ponit vt dicit Greg. Vñ p̄. q̄ dñs est nome
potestatis et nomen equitatis. Iustus em̄ est
dñs et iusticias dilexit. eq. vi. vul. eius. Et
ideo dñs qui iustus est per via iuris. causas
litis et contumelias int̄ subditos dirimit et diffi
nit. vñ aiq; qd̄ suu est tribuit. contra malicia
gladium extrahit. p̄ defendenda innocencia clipeu
iuste potencie contra maleficos obicit et opponit
Pupillos viduas et ophalos de manu oppri
mentis eripit. p̄dones maleficos. et fures
persequit. atq; accepta potestate non sedm̄
voluntatis impetu. sed sedm̄ legis imperium ce
dinat et disponit. ex quo patet. q̄ dñs est no
men equitatis. Est insuper nome liberalitatis.
Nam boni et iusti dñi liberales sunt. Et sicut di
citur hester. xxiij. Cū inquit totu orbem mee do
minacōi subiugassem. nunq̄ volui potencie ab
uti magnitudine. sed clemencia et leuitate gu
bernare subditos. Et ideo verus dominus
ad omnes preterit ad maleficos. liberalē et af
fabile se ostendit plus amari q̄ timeri diligit
non hominibus sed bestiis. i. bestialibus et ma
lis dominari se cognoscit. vt dicit Greg. sup
gen. ix. Sit terror vester super cuncta animā
cia. Homo inquit Greg. non racionabilibus
sed iracionabilibus animalibus est prelaus
vt non hominibus. sed animalibus timeat.
Omnes em̄ homines natura equales genera
uit sed pro varijs meritis alijs alicui vobi
dei dispensacio preponit vt humana formi di
ne peccatē metuant qui diuinam iusticia non

formidant. Ex hoc ergo domini timore non
superbiant non suam gloriā. sed subditorum
iusticiam querant. Non em̄ hominibus sed
bestijs dominant̄ quia ex illa parte qua besti
ales sunt. dominio ipsorum prosteruntur. Est
etia dominus nomen nobilitatis sicut dicit
Deutro. i. Culi de tribubus vestris viros
sapientes et nobiles et ostendi eos dominos et
principes et tribunos et centuriones. Nam do
mini debent esse nobiles et generosi animo tā
carne q̄ mente. Ideo sedm̄ Ambrosiu. natura
in animalibus nobiliores et viribus fortiores
preposuit aliorum reges et doctores vt patet in a
nimalibus et etia in volatilibus et etia in apibus
in quibus omnibus illi alijs dominant̄ et pre
ficiunt. in quibus nobiliores obiciones sedm̄
nature beneficiū inueniunt. vt sic adiscat ho
mo nobiliter preesse sedm̄ racionē et grāciam
ex quo sic animalia presunt animalibus nobi
liter per natura. Item dominus est nomen ho
noris et dignitatis sicut dicit Ap̄lus ad eph.
vi. Serui obedite dominis carnalibus cū ti
more et terrore. Dominus em̄ iuste a sub
ditis. honore et reuerencia accipit et officij sui
merito subditos honorificia dignos facit. pp
ter em̄ vñ rege vel dñm. tota patria honora
tur. frequentat. et timeat. Item dominus est
nomen pacis et securitatis. Nam guerras et
pugnas dñs iustus sedat. et discordes ad co
cordia reuocat. vñ sub bono et forti ac pacifico
dño. coloni patrie sunt securi. q̄a nullus audet
inuadere terminos suos ac infringere pacē suā.

Capitulum. xij. de malo dño siue domino.
Sicut aut̄ bono et iusto dño. nichil rei
publice vtilius est. ita dño malo nichil
peius. Nam malus dñs subiectos
suos quos iuuare debet. spoliat et opprimit
et in debitis officijs angariat et angustat.
Micha. ij. Cū violēt tollitis vellē de supbis
et. Propter munera iusticia violat et paup̄i
non iudicat. Micha. iij. Audite principes qui
abhoiamini iudiciū. p̄pter populū a quo reci
pitis vectigalia et tributū ab inuasoribus non
defendat Eccl. xij. Nam eis in malicia sua co
scientia cruciat et crudeliter flagellat ysa.
xix. Dato egiptū in manus dominorum crude
liū et. Je. vi. Crudelis est et. Aliena tangi
ppria iudicat et omnia sua esse putat. i. reg.
vii. filios tuos et agros tollet et. Timere
potius q̄ amari de hiderat Baruc. vi. Osten
dentes metū gentibus. videte ergo et. Non o
tari ab hominibus. et reuereri affectat Dan.
ij. Cadentes ad mare statuiam et. leges et sta
tuta antiquorum destruit. et sua ordinat.
ysa. de amo. De qui condunt leges iniquas

Sub specie iusticie iniquitate palliat et occi-
 dat ysa. liij. **D**atores eius iniqui exactio-
 et tallijs sepe wrat ysa. iij. **P**opulu meū ex
 actores spoliauerūt et **D**an. i. ca. 2. xi. d.
Occasiones extorquendi et aliquid rapiēdi
 captat ysa. liij. **A**llur absq; causa calūpnia
 est eū. **M**endaces et sceleratores diligit et eoz
 o filijs aures accomodat. pū. **P**rincipes qui
 libenter audiunt verba mendacij qd. fide m
 et pactū nulli fuit. i. **M**ach. xviij. **I**urauit ill
 vj. et principes eius. et sequit. vidit municio
 nē et rupit eā. **I**urandū Epulas et delicias
 de alienis laborib; sibi parat. ps. deu. ple.
 meā sicut es. pa. exemplū de balthasar. dan.
 v. et Eze. ix. **E**os qui diuici? et fidelius serue
 rūt peius remunerat. sicut voluit **A**ban re
 munerare iacob qui dixit. **N**isi deus patris
 mei affuisset michi. mō nudū forsitan dimi
 sisses **I**tem nullius seruicia grata reputat et
 ideo omnia que sūt debita fore putat. sicut
 dicit **J**udith. iij. **N**ec ista facientes ferocita
 tem peccatoris eius mitigaē potuerūt **I**te alijs
 laborantib; in ludis et in potib; ipse vacat
Eccl. x. v. **T**erce auius rex puer est. auius pū
 cipes maue comedūt et. iij. reg. xx. **S**ic bibe
 bat temulētus de ymbra aulo suo qd. **N**ec de
 appetitibus hominis quo ad membror; diu
 sicut et quo ad seip; dist. **Q**uod et varia qua
 litate nunc sufficiant. **N**unc de quibusdam
 accidentib; que attingūt circa hominē et sū
 natura. aliq; dei adiutorio sūt dicenda. et p
 mo de cibo. deinde de potu. tertio de vigilia et
 sompno. deinde de exercicio.

Capitulu vicehūmū primū de cibo.

Dico de appetitibus quo ad illa que
 ipsū ostiunt naturaliter. dicendū re
 stat de illis appetitibus vtrū que
 ipsū scdm naturam custodiunt. Et sunt scdm
Io. aer exercitacio quies potus. cibus vigi
 lia et sompnus. **S**ine istis non custoditur hu
 manū corpus. **N**os autem ordmem hec non
 sequimur quia in loco suo de aere postea dice
 mus. **D**e cibo ergo primo dicamus qm hic
 sufficit. quia cibus est scdm estā. substantia
 couertibilis in essentia corporis quod abā
 corpus augmentans. nutriens et sust. nans
Calor em fortis membror; interioz et exterio
 rū. continua est actione et resolutione cui conti
 nua debetur restauracio per beneficiū faciēda
Cibus autem sumptis in similitudine corpo
 ris vertitur et in ipsius naturam transmuta.
Vnde in cibo pcedit ipsius ipacio. deinde
 eius mastiatio. tertio in locū digestiois
 receptio. quarto ipsius digestio et pu. i. ab in
 puo separacio. quinto ipsius attractio et p

singula membra distributio. sexto natuē mā
 bri assimilacio. **S**i em non assimilaf mem
 bris nunq; in eoz natura incorpare. vel couer
 teret. ultimo post omnia ista fit istius cibi
 incorpacio et in natura corporis conuersio.
Nam qd calidū est et humidū tāsit in natū
 tam sanguinis et carnis. qd vero frigidū est
 et siccū in natūā nerui et in natūā ossis. et sic
 de alijs **C**ibus itaq; assuptus et incorporatus
 ab huc iuuemibus corpus nutrit. et augmen
 tat. **I**n sembo vero calore naturale reparat. de
 perditā etiā restauat et custodit ne pereat. **C**i
 boz autē sunt multe diuersitates. **Q**uidā em
 cito in sanguine ouertunt. ppter suā substan
 tiale humiditate et illā quā hnt cū sanguine
 vicin. atē. **Q**uidā vero ecōtatio. ppter con
 tractā causam tardius ouertunt. **Q**uidā ve
 ro cibi multū nutriunt. qā multū sanguinis
 generant. **Q**uidā vero parū pmo potius one
 rant. tamē aliq; tūlū refocillant. Et generalit
 omnis cibus laudabilis generatius magis
 est oueniens in regenda sanitate. **L**aboratib;
 tamen est oueniens grossior cibus. spissiois
 sanguinis generatius. **I**tem omnis cibi de
 quo genera multus sanguis pauca habet sup
 fluitate. Et ecōuerso. cibus de quo gignitur
 pauca sanguis. multas generat superfluita
 tes. Et generalit scdm diuersitates ciboz. dispo
 nunt et variant complexionē membror;. et cor
 poris qualitates vt dicit ost. li. i. **C**irca cibū
 autē considerant ista. sicut et circa dietā. vt di
 cit **G**as. sup **A**mphoz. scz cibi substantialitas
 qualitas. qm. tas. sumentis necessitas. et p
 agruitas. oportet em medicū cognoscere sub
 stāciā et qualitate ciboz ad custodiā et regimē
 corpoz humanoz. **E**st em quidā cibus pū
 nutrimentalis et facile ouertunt et talis est
 nature obseruatiuus. **Q**uidā est cibus medi
 et hic ē facile alteratiu? et nature adiuuatiu?
Quidā vero est cibus pestilencialis et nature
 corruptiuus sicut cibus vnenosus qui a tota
 specie mutat et destruit ipsū corpus. **E**t ideo
 oportet ciboz agnoscere substantiā et qualita
 tē ne vnenū assumat loco cibi. **Q**ualitas autē
 cibi attendit vel sū vltimā elemētariū qli
 tatiū emissionē et sic ē cibo calidus vel frigidus
 in pmo gradu. vel sū vltimā earundē intēsi
 nē et sic in q̄to gradu vel sū hāz mediacoēz
 et sic dicit eē in tertio vel secūdo gradu sū ma
 iorē excessū vel minoē. **N**oc etiā attendendū ē
 qm tā sū substantiā qm sū q̄litate vt dicit ost.
 aliq; cibo ē subtilis qui scz de facili digerit
 auius qm. tas multa pa. nutrit. qā sū dūc.
 subtilis ex eo giat sanguis qui cito resolu
 a membris et ideo parū nutrit vt dicit idem

Et est cibus grossus qui se tardius digerit
et eius pars modica multum nutrit. ex quo sa-
guis grossus generat. qui tardius reuoluit
ab ipsis membris. Nam ut dicit ysaac. ex sub-
tili cibo fit generatio subtilis sanguinis et con-
uerso. et est cibus in substantia et qualitate ter-
reus. Cibus autem purus laudabilis est. qui
est inter hec temperatus et conuerso. sicut Aui-
serbe crude et fructus nimis recentes minus
sunt boni quo ad cibum propter humiditatis ex-
cessum. Nam sanguinem replent aquositate et dispo-
nunt ad putrefactionem. et ideo potius sunt me-
dicina quam cibus. Cibus debet esse uniformis.
ne scilicet in una mensa diuersa nutricia assu-
mantur. quia secundum Aui-
serbum unus cibus dige-
rit alter corrumpit. et stomachus nimis exten-
ditur et replet. Considerat etiam in cibo quantitas di-
mensiue et extensiue. Nam attendit. vel sicut
minimum. vel secundum minimum. vel sicut inter hec me-
diu. Si vero fuerit cibus nimis. naturam gra-
uat stomachum distendit et inflat. rugitum et tor-
siones generat. malos humores et cathochim-
nas augmentat. nauseam et vomitum prouocat.
calorem naturalem sicut oleum extinguit et suffocat.
spasmodum et contractionem nervorum causat. pleuram scilicet
bibem et apertemata fieri prouocant. senium et morbum
accelerat. contra quam per ciborum multitudinem ho-
mo munice et defendere se condebat. Quia vero
cibus nimis paucus est. naturam debilitat. vi-
sus et omnes sensus hebetat. Fluxum capillorum et
caluitiem generat. pituitam et ethiam accelerat. cor-
pus extenuat. et peiores infirmitates quam reple-
tio nimia generat quam causat. vnde dicitur in 2. n.
propheta. In tenuibus dietis peccat maxime egro-
tantes. Cibus vero medioctis est laudabilis
quia deperdita in corpore restaurat. virtutem con-
seruat. sanguinem augmentat. calorem temperat.
ingenium acuit. vices operandi tribuit. sanitatem
corporis auget. custodit suauem sompnum et multum
bonam generat et inducit. vnde si fuerit maior pro-
cibus vitatio. quam fuerit procedens per resolu-
tionem calorem deperditio. cibus corpus augmentat
ut patet in adolescentia. Si vero fuerit maior
deperditio quam per cibum sequens restauratio corporis
minuat et deficit ut in senectute. Sed si fuerit
equalis restauratio contra dissoluta corpus con-
seruat in constantia et in statu sicut est videre in
iuuentute. Considerat etiam cibus vel cibi effectus
respectu medietatis. quia alius conuenit sano et
alius egro. alius iuueni. alius seni. alius ex-
ercitati. alius quiescenti. Multa ei sunt salu-
bria sanitatem habenti. que sunt mortifera in in-
firmis. Et etiam in sanis differentia est. quia allium
et piper quod aliam fleumaticum est remedium. ali-
qui colerico est venenum et iusquamus qui est

maior hominum. gratissimus cibus est passus
vel cotremici ut dicitur. Ga. variandus est etiam
cibus secundum varietatem morbi. Nam aliquis
cibus est salubris in quartana qui est mortife-
rus in acuta. et aliquis cibus qui est utilis
in principio morbi. est nocuus quando in-
firmas est in summo. Nam tunc debet dari ci-
bus tenuis ut dicitur pro. Ga. quia tunc na-
tura circa digestionem morbi est totaliter inten-
ta. vnde tunc eius effectus diminuit et impe-
ditur si occupata circa grossa cibaria tene-
tur. Alius etiam cibus et alio modo dandus est
necessarius in morbo cronico et diuturno et
alius in contario. quia in principio timere
defectus virtutis. Et ideo est necessarius ma-
ior cibus. In contario autem morbo. timetur in-
firmis augmentum. et ideo tunc debet dari
minus. Cibus etiam etiam facienda est secundum di-
uersitatem morbi. secundum virtutem infirmi. et
secundum qualitatem et substantiam ipsius cibi et
secundum hoc utilitas cibi iudicatur. Item alio
modo dandus est iuuenis et adolescens et
alio modo ipse senex. Nam abstinentia cibi
que senibus est facilis. pueris et iuuenibus
est difficilis iuxta illud pro. Senes facillimum
ferunt ieiunium. secundo consistentes facilius.
pueri vero minus. Nam in senibus debilis
est calor naturalis. in alijs autem est fortis.
Et ideo maior cibus ad repressionem caloris
est necessarius iuuenibus et paruulis. minor
vero illis. Eadem etiam est ratio quare mi-
nus cibandi sunt quiescentes quam se exercitan-
tes. quia in illis calor est debilis. in istis ve-
ro fortior est. ut post patebit. Consideratur
autem in cibando temporis congruitas. Nam
grossiori dieta et largiori indigent homines
in hyeme quam in estate. sicut dicitur pro. cras.
ventes in vere et in hyeme calidissimi natura
sunt. et sompni longissimi. In hijs igitur ho-
mibus plures oblationes sunt dande. quia tunc
innatus calor est multus. Multo igitur indi-
gent nutrimento et cetera. In hyeme enim
viget appetitus et fortior est digestio caloris
existente fortiore. in estate vero contrarium
est. Calor enim in hyeme ingreditur ad inte-
riora et ibi coadunatur. in estate vero suo si-
mili congaudens et exteriora petens dissolu-
tur et in corpore minoratur. Quomodo igitur
in hyeme multum digeritur. multum exci-
tatur appetitus et illud patet in pueris qui
sunt multi caloris. Et ideo multum appetunt
et multo indigent cibo. Similiter in athletis
in quibus ratione exercitij augmentatur
calor naturalis. et ideo multo indigent nutri-
mento. sicut ibi exemplificat Galienus. Est

Est igitur cibus omni animali necessarius & maxime diuiniens est quoniam vniuersalis est & inter superfluum et diminutum temperatur. nimia enim cibi repletio siue saturitas moris anime et corporis esse consuevit. et potissime perniciosa est saturitas post precedentem subtilitatem siue famem ut dicit Auicenna. plus enim tunc natura appetit quod digerere possit. et ideo contra appetitum & saturitatem cibus assumendus est.

Capitulum vicesimum secundum de potu.

Potus est substantia liquida ad animalis nutrimentum necessaria. potus siquidem ut dicit Aristoteles. huiusmodi est corpus enim siccat humectat et quod humidum est in corpore dissoluit et restaurat corpus cibis per ipsum reficit et refect ad loca remotiora que sua grossitie si potest est fieri per strictos meatus et angustos. Potus etiam ut dicit Aristoteles. et etiam auicenna. diuersificat tripliciter. Est enim potus qui est tantum potus ut aqua quando est corporis uentrius. et est potus qui est potus et cibus sicut vinum quod ut dicit Aristoteles. per omnes partes corporis portat cibum nutritis et calefaciens spiritum et sanguinem et calorem confortans naturalem. et est potus medicinalis qui non exhibet sibi viam potus sed potus sibi legem et regulam medicine sicut syrampus et mel occisa et huiusmodi. Sicut autem dicit Aristoteles. in sanitate custodienda et infirmitate curanda aqua est necessaria. et ideo oportet quod medicus aquarum obidiones non negligat cognoscere et naturas laudandas tribuat et caueat non laudandas. Aquarum autem quedam est lapidea. quedam non lapidea. Aqua ergo lapidea in substantia clara. fontana. orientalis. leuis cito calefaciens. cito frigescens. Huiusmodi autem ut dicit Aristoteles. in sanitate custodienda est laudabilis non grauians. cito enim epicit cibum. per hoc enim quod est clara patet quod sordibus non est intermixta. per hoc autem quod est leuis patet non est indigestibilis. per hoc vero quod est calefaciens et cito frigescens patet quod substantie est subtilis. Unde si vis scire de duabus aquis que sunt subtiliores in substantia et laudabiliores ad bibendum utinge unum panum lineum bene mundum in unam et alium bene mundum in aliam et exponere soli qui prius erit siccat in aqua subtiliori est intinctus. Secundo post hanc aquam omnibus dabilis est aqua fontana septentrionalis. quia enim est inter orientem et aquilonem posita fluens versus aquilonem. propter hoc enim quod libere expositis ventis septentrionalibus ex motu ventorum subtiliatur. et in hyeme calide et frigide nature et frigide in estate. frigus enim septentrionalis fugat calorem ad interiora fontium sibi

obiectorum qui coadunant frigiditati obuiat et reficit et aqua fontis aliquantulum calefacit. In estate vero e contrario calor aeris vincens fugat frigiditatem ad capita fontium que ibi coadunata aqua frigescit ut dicit macrobius et Aristoteles. Item aqua fluens fortiter de montibus super petram vel harenam limpidissima sicut alius magni fluminis secundum gradum obtinet sanitatis ut dicit Aristoteles. aqua vero pluuialis ut dicit Aristoteles. melior est alijs aquis et sapidior leuior et mudiore sicut dicit Hippocrates. pluuia inquit est humus aquarum a sole attractum. natura enim solis non nisi quod subtilissimum est attrahit et ideo ceteris aquis melior est et digerit tamen propter sui subtilitatem vicina est putrefactioni tamen ut dicit Aristoteles. ex putredine non est vitiosa sed ex subtilitate sua potius est laudanda. omnis enim aqua corruptio cito admittens est subtilis. leuit enim quando est putrida quia tunc generat atque febres. sed non putrida optima est et ideo a putredine cauenda. Item dicit Aristoteles. aqua que ex tenuissima colligitur pluuia melior est naturaliter que vero descendit cum tonitru melior est post hanc nam tonitrus suo motu fulmen eius subtilizat. dicit etiam Aristoteles. quod quicquam frequenter bibit aquam frigidam non euadet frigiditas egritudines saltem in senectute. aqua vero calida ut dicit Aristoteles. ieiunum stomachum lauat a cito tunc febribus purgat fleuma et omnem putredinem ventris purgat et mundificat. ventrem soluit naturam alleuiat et confortat. eius tamen frequens usus nocet. stomachum enim remouit digestiuam virtutem turbat et impedit et sanguinem de naribus iurare facit. Item calida aqua laudabilior est ieiunis mane maxime hijs qui de nocte crapula ti sunt. dicit enim Auicenna. testificati sunt inquit antequam sapientes quod aqua cocta est minoris inflammationis siue inflammationis et faciliore penetratione quam corpora eius permixta actione ignis dissolunt et descendere expellunt. et subiungit torpidi inquit medicorum estimati sunt quod subtilius exalet per decoctionem et quod grossius remaneat. sed hoc falsum est. ex partibus enim similibus constat aqua substantia tanta. tamen posset fieri decoctio quod nichil remaneret nisi fex et per tertium scitis ut patet in aqua ex qua fit sal per violam tam decoctionem. que autem ex niue et grandie estolute ceteris sunt illaudabiliores propter aquas lactales et palustres. iste aqua omnes sunt cauende quia ut dicit Aristoteles. splenem magnificant. epat et stomachum confundunt. autem horridam faciunt et varias febres faciunt. lapides gignunt. Si autem primum vitium non primum

auctoritate Auic. bulliant. dicit autē Aui.
 in libro methoꝝ qꝫ aqua niuis vel glaciei ca
 loꝝis solucione ad pꝛiceꝝm subtilitatē nō co
 dibit. aqua vero insipida est q̄duplex. fm
 ost. aliq̄ em̄ ē salsa. alia sulphurea. alia alu
 mioſa alia metallia. salsa vero vt di. ventō
 emollit m̄ edificando intestina et laxat. seꝝ
 tamē bibita de sudando et osuendo humoꝝ
 ventrē ligat. ostipat corpus. deſiccāt se ab iē
 et pruriginē sanat. ydropicos iuuat si come
 dat seu bibat. Aqua vero sulphurea ad fri
 gidas facit infirmitates. neruos calefacit.
 intercataneos humoꝝ osuunt. vide infra de
 sulphure vbi v̄tutes eius plenius poteris in
 tueri. Aqua autē alumioſa et bitumioſa ifrugi
 dat et deſiccāt saguis fluxū. ostipat et sedat
 et enozmitates curat. Aqua vero metallina
 natura metalli sequit̄ et effectū. nā int̄ſiens
 aqua p̄ venā ferri ventrem ostipat. membra
 oſoriat. splenem deopilat. apstema curat.
 aq̄ de metallo eris hūctati subuenit. st̄agu
 riā stringit. aqua de metallo aꝝgēti refrige
 rat et deſiccāt. hec autem aqua multa lic
 ter potui dari non consueuit. h̄ solum cofert
 vsui medicine. Est autē potus q̄ simul est ci
 bus et potus scilicet vinum. Diuerſificatur
 enim vinū in substantia. quedam enim sunt
 grossioꝝa v̄na durioꝝa alijs et nutritioꝝa
 alia vero sunt subtilia et parum nutriencia
 stomachū statim exuincia. colozē colerici de
 capite auferencia. v̄rinam prouocancia. alia
 vero sunt medioꝝcia in suis actionibꝫ temꝝ
 rata. **Q**ueter istam vini considerationem quo
 ad substantiam ostendatur. vinū fm ost. iij.
 modis sc; q̄ ad differenciā tempis. q̄ ad re
 dol. nam odoris. q̄no ad saporis suauitatē
 et q̄ ad calozis claritatē. nam in tempore di
 uerſificant̄ v̄na. q̄ quia nouiter ē de torat
 lari expressū non transit in caliditatē gradū
 p̄ri nū. h̄ autē em̄ dicit gal. li. de simplici me
 dicinā. vinum inquit constat ex q̄tuꝝ sub
 stancijs sc; aquea. spumosa seu aerea. vinea
 siue igne. et terra. Aquea p̄ longam mo
 ram consumitur et pars vinea oſoratur. Vi
 na itaq; veteria sunt alijs calidiora in odo
 re q̄ diuerſificant̄ v̄na quia quedam sunt
 odorifera bene nutriencia. alia vero odore hor
 ribilia malum sanguinem et capitis dolozē
 generancia. In sapore etiam maxime diuerſi
 ficant̄ v̄na. quedam enim sūt dulcia alijs
 nutritioꝝa et ventrem humectancia. alia
 vero sunt potia stomachum confortatiua
 ventrem constipantia. pectori et siccū p̄tinen
 de nocentia. Alia sunt acerbā que et diuer
 ſa. alia vero amara ceteris minus calidā in

colozē misuper varian t̄. nam quoddam est
 album minus calidum. quoddam citrinū
 magis calidum. quia vt dicit Constantinus
 omnium membrorum ē penetratiuum sang
 uinis colerici generatiuum et dolozis capitis
 oſmotiuum. illud vero nigū quod ceteris ē
 nutritiuum. aliud autē ē rubū siue rubiam
 dum et illud alijs magis est calidum. tamē
 quia terreſtre et grossum respectu albi vel ci
 trim non ita ē p̄foratiuum nec leuissū. vinū
 est autem quod in omnibus predictis ē me
 dioꝝce p̄ ceteris est laudabile. nam natu
 ralem calozem confortat p̄ omnia membra
 animā refocillat. zaudium et audaciam ge
 nerat. virtutem corpori aduincit. coleram
 rubeam cum sudore et v̄rina euacuat. coleram
 nigā temperat. membra ex humoꝝ deſiccata
 temperat et etiam humectat. vires reparat
 et corpora impinguat. appetitum prouocat.
 vim digestiuam adiuuat et prouocat. intel
 lectum acuit. ebullicionem splenis et epatis
 aperit. superflua in corpore deſtruit et osuunt
 albugines oculoꝝ et lipittines tollit. elo
 quentem efficiat. lapides in renibus soluit et
 harenulas dissipat et educit. sanandis vul
 neribus conuenit. mēstruis subuenit. sanis
 et infirmis ouenit. si mō debito aliq̄ assuma
 tur. si vero in equalitate et quantitate modū
 excessit non abutenti erit remediū vinū
 sed moꝝ erit potius et venenum sicut patet
 infra de ebrietate quere ibi. **T**ercium genꝝ
 potus est potus et medicina sicut est opimel
 et syrappus. nam talis potus confert sanita
 tem quia humores in corpore digerit. diui
 dit et expellit. quandoq; laxat. quandoq; co
 stipat. quandoq; infrigidat et deſiccāt. q̄nq;
 vero calefacit remollit et humectat. Sed ho
 rum potuum differencias medicas dimittā
 mus.

**Capitulum tri. de humuncium de p̄ndio
 et conuiuio.**

Qibus itaq; et potus ad p̄ndium et
 conuiuium habent ordinacionē et re
 spectū in p̄ndijs. ego p̄no abasia p̄
 parantur. conuiue pariter conuocant. se des
 et sedilia epigunt. in cenaculo ordinant̄ mē
 se et mensalia disponuntur et ornantur. ho
 spites cū d̄lo in mēse capite collocant. nō p̄
 ad mensam effident nisi p̄ri manus hospitū
 abluant. seorsū filie d̄ne et deorsū famuli p̄t
 ad mensam oriuntur. co clearia cultelli et sal
 saria primitus in mensa ponunt et panes cū
 potulis moꝝ superaddunt. ferula multa
 et varia subſeantur elictos et ministri cū di
 ligētia singul obsequunt se mutuo iūtata

26. 6

ioande pitee collocat. viellis ecia & citharis
 ephillatan. uunc vna nuc fecula renouan
 sibi inuice fecula appolita obuidit & pard
 ant. fructus tande & spes subinferunt Com
 pleto prandio mensalia cu reliquis deferunt
 et mensle de scampno remouent. manus ab
 luunt iteru et tergun. Siaciaru actioes deo
 et hospiti psolunt. ephillacois gracia poi
 la iteru & iteru offerunt. Vhs in prandio co
 pletis. vel ad lectulu qui etis gracia recipiunt
 vel ad ppria redire permittunt.

Capitulum vice simu quartu de cena

Cena dicitur a cenon quod est conuictio pp
 rescentiu conuinitate. Apud veteres
 vero soliti sunt in patulo vici & ceter
 epulari. ne singularitas luxuriam generaret
 Sed modo potest cena dici a cenos quod est vin
 bra quia iam rescentes pp paritate que est
 cenandi latibula vt dicit Oapi. vel potius a
 seynos quod est amnis. Propt defectu caritatis
 et caritatis vnusq; em sua cenam presumit ad
 manduandam. Prima a Coz. ix. Omnia autem
 que superius de prandio vel conuiuio dicta sunt
 cene conueniunt. Ista tamen cenam multa magni
 fiant & exaltant et hec oia occurrebant in co
 uiuio assueri vt p; West. i. Primum est tyris
 agruitas. Decet em cenam fieri tempe aguo
 nec se; nimis cspstiuue nec nimis tarde. Secun
 dum est loci oportunitas qm ad spaciofitate a
 memitate & ecia securitate. In locis em spacio
 sis a memis et securis solent nobiles facere fes
 ta sua et ideo de assuero dicit q; fecit conuiu
 suu in vestibulo orti osti etc. Terciu est inu
 tantis liberalitas quo ad vultus hylaritate
 nichil em valet cena vbi facies hospitis ce
 nitur turbulenta West. i. Cum inualisset etc.
 Quarta est feculu multiplicitas vt qui no
 vult de vno. statim saltem gustet de alio West.
 alijs atq; alijs vasis cibi inferebant. Quin
 tum est vnoy et pauloy diuersitas. Unde
 West. i. dicit. vnu ecia quod regia magnific
 etc. Sextu est ministroru vebamitas seu ho
 nestas West. i. Deposuet mensis de prin
 cipibus suis etc. Septimu est discambenciū
 amioy q; grata societas West. i. fecit conuiuū
 auctis medis et parlaru inclitis etc. Octa
 uū est cantoy et instrumentoy musicoy iocū
 ditas. Sine em cithara vel simpomia non so
 lent cene nobiliū celebrari lu. xv. Cū audisti
 vocem etc. Nonum est luminariū et cereoy
 copiosa numerositas Nam in tenebris cena
 re dedecorosum est et ecia periculosum pp
 muscas Et ideo ceteri candelabris infiguntur
 Lucerne lampades et candeles necessario accē
 duunt Decimu est omniu appositoy delicio

fitas. Nam in cenis non solent grossa et co
 mumia apponi cibaria sicut in prandio. sed
 potius quedam specialia et leuia & deliciosa
 cenandus apponuntur maxime in curijs do
 minoy. Unde cimū est cene diuinitas. So
 lent em homines quando expediti sunt a la
 bore protrahere cenam suam. cibus enim ni
 mis cito sumptus contra noctem nocet. Et
 ideo morose est cenandū Ideo conuiuū assu
 eri diu durauit. per dies. C. 7. l. Duodecimū
 est ydemptitas quia sine dampno cenantis
 est quilibet ad cenam inuicadus. Inhonestū
 est em post cenam voluntarie oblatam. com
 pelere aliquē ad solum perfoluendum.
 Terciumdecimū est quietis et soporis suau
 itas. post cenam em est quiescendū. quia tūc
 sompnus est valde dulcis. et ideo erant lecti
 eburnei & auri strati. in palacio Assueri vt
 p; West. i. Nam vt dicit ost. cū cibo sumus
 cereb; ingreditur facile dormimus.

Capitulum vice simu quintu de sompno

Sompnus scdm Aris. est quies ani
 maliū virtutum cu intensione natuā
 liū Nam sensibilis et motiua virtus
 in sompno ligat. virtus vero naturalis tunc
 fortissime operatur. scilicet digestiua que in
 sompno intendit et confortat. Alio modo dicit
 Aug. in libro de quantitate anime. Somp
 nus inquit est quedā insensibilitas natural
 ois corpis et aie passio fiat em sensus ois
 est corpis & aie. ita & sompnus Nam vt ipse
 dicit Sompnus est quedā immobilis & in
 uamen sensuū. Qd autē dicit insensibilitas
 naturalis. dicit ad differēciā eoy que sūt co
 tra naturam. vnde dicit q; sompnus est priua
 cio vigilatum sicut cecitas priuacio visus
 Quia priuacio illud quod est scdm natuā
 diminuat et destruit Sompnus autem natu
 ram confortat et est scdm natuā sicut vigilie
 Preterea anima non delectat in priuacione
 sed in sompno delectat vnde sompnus priua
 cio nō est. sed ē dispositio naturalis. Alio mō
 diffinē sompnus sic. Sompnus em quedā
 est passio mulcebris. meatus cerebri & vias
 sensuū opilās. naturalē virtutē confortās. calōre
 naturalē ab exteriorib; ad interiora reuocās
 In sompno em interiora corpis calefāt exte
 riora vero frigesāt. Unde profundato calore
 ligat in sompno et opilat organū sensus co
 mumis. qd est centru omniu sensuū peticula
 riū a quo oēs alij sensus peticularis oriū &
 extendunt que ad modū linee a cetro ad citū
 ferēciam protrahuntur. Illo igitur ligato et
 opilato. potencie particulares extendi non
 possunt ad organoy sensuum extremitates.

Doc autē fecit naturā vt aial a motu volūta-
rio q̄e scēt cū semper moueri volūtarie sit im-
possibile. Sompnus autē vt dicit ost. in p̄a-
alius est naturalis .alius innaturalis de quo
nichil ad presens Naturalis vero sit ex humi-
ditate cerebri temperati .vt ex fumo humido
et claro .a toto corpe ad cerebrū descendunt
Fumus autē ille ingrossat spūs .et replet ner-
uos .et ita vinculat et ligat sensus Aug⁹ .aut
in predicto libro docz q̄ sompnus aut est ab
instantibus intrinsecis escis .aut ab humo-
re intrinsecis temperato . qui cū resoluūt in fu-
mū p̄t̄it cerebꝝ . et ibi resolutus distillat frigi-
dus inferius licet ibi ascendat calidus . distil-
lando autē remittit calorem cordis et impedit p̄-
cessū opacionū Scdm Augul. em⁹ et p̄m Aris.
Coe est principū opacionū et omne bonū vel
malū a corde procedit. In sompno autē quies-
cit virtus aialis . alijs mouentibz sicut prius
scz spūali et naturali Qd̄ patet per pulsū et in-
spirationem et per digestionē. In sompno em̄
maxime digestio celebrat Auic⁹ . em̄ sic diffi-
nit sompnū Sompnus inquit sermone natu-
rali . est reditus spiritus ab instrumentis sen-
sū et motus ad principū cū quo principant
instrumenta ipsorū spiritū. Et sompnus quī-
dem naturalis est spūs reditus cū profunditate
vt digerat nutriend . vt patet in sompno . ex
cercitationū sit em̄ in eis sompnus profund⁹
p̄pter sup̄fluitatē resolutionis spūs . natura em̄
de fidetans additionē in substantia . spiritus
profundat ipsū in interioribz . et facit ipsū latere
in interioribz Unde sit sompnus profundior et
prolixior in ipsis . et hoc genere sompni dormi-
unt euacuat . medicina laxatiua . resoluuntur
em̄ plurimū de substantia spūs cū sup̄fluita-
tibz et hic sompnus plurimū offert eis . et dicit
ei eos v̄t̄it̄is suis vt dicit Auic⁹ . Sicut dicit
Aris . li . iij . Sompnus ouenit ailibet sanita-
tem habenti . licet in quibusdā sit sompnus
valde occultus . Et predictis patet . q̄ causa
materialis sompni est fumus indigestionis
a corpe resolutus . Causa vero formā est in
capite apud omnē sensū et originem omnū
neruorū sensibiliū qui opilant et ligant . et qui
escit animal et omnia mēbra recreant . Actio
autē sompni scdm ostā . dupliciter variat . scdm
q̄t̄itatē et scdm magnitudinē materie quā in-
uenit in corpe . Scdm q̄t̄itatē . quā si sit mi-
nis animata virtus deficit corpus refrigerat⁹
et humectat⁹ . quā sit dissolutio humoris et p̄-
oīs sit extractio caloris naturalis . fleuma ma-
iorat⁹ . calor naturalis minorat⁹ Si vero sit mi-
nis paucus . virtus digestiua deficit . corpus
deficit . Si vero sit moderatus cibus bene

digerit . corpus ipingua . animus confortat⁹ . ca-
lor naturalis auget humores et panē mēs cla-
rificat Itē ex materia quā inuenit eius actio
variatur . q̄a si materia fuerit multa . calor natu-
lis debilis p̄ sompnū fit maiorū humorū resolu-
tio . quā int̄as calor naturalis v̄mā et extinguit
Et ideo potioris ne dormiat precipit et mi-
nūis . ne scz p̄ sompnū tāta fiat resolutio hu-
morū . qd̄ non possint a natura regi Sed si fue-
rit cibus temperatus . similiter et humores . calor
naturalis per sompnū interius reuocatus citos
digerit humores temperatos reddit . corpus hu-
mectat calefacit et ipinguat . sic collige igit̄ ex
p̄dictis q̄ sompnus calorē naturalē ad interiora
reuoat exteriora frigidat et a sanguine depau-
perat . interiora vero calefacit nutrit ac fortifi-
cat . Impura et crudā decoquit et maturat mo-
tus aiales et sensibiles recreat et quietat Si
fuerit in q̄t̄itate et q̄t̄itate temperatus . egrotū
alleuat . futurā t̄ā naturē victoriā et t̄ā mētibz
et bonā crīsim denūciat . Si autē euerſo som-
pnus se habuerit merito ē susp̄sus vt dicit ost.
Capitulū vicesimū sextū de sompno .

In sompno igit̄ ostendit dormientis
voluntas . quia voluntarie ad dormiē-
dum se deponit Nam secundū Auic⁹
sompnus nichil aliud est . q̄ in vi sensitiua quī-
et̄us appetit⁹ Itē in dormitionis breuitas .
homo em̄ quando ad dormiendū se deponit .
celeriter a sompno surgere ordinat et apponit
Itē virtutis in dormitione v̄nitas Nam
virtus dispersa in vigilando aggregat et co-
adunat in corpe dormientis vt dicit Auic⁹
Itē dormientis insensibilitas . vt patet ex
iam dictis . frequenter enim contingit q̄ ali-
quis ita fortiter dormit et tam profundus est
sompni . q̄ vir sentit aliquid exterius etiam
si v̄t̄it̄at⁹ . Itē quietis suauitas . Nam
dulcedo quā sequit̄ quis in dormiēdo facit pre-
terito p̄ labor et etiā presencis obliuisci . Itē
dormientis securitas . quia dum dormit etiā
hostis seuciā non pauet Itē siquē dormi-
entis mutabilitas . quia exterius videt in ce-
tus . et interius viuus . foris pallidus et int̄
rubus . foris frigidus . et intus calidus . foris to-
ta virtus in effigies quasi cōtarias se diffun-
dit . sed intus tota virtus se recolligit . Itē in
dormiēdo at̄tēdit diuinitas Sūt ei qui dormi-
unt palpebris clausis ad inuicē et reductis et
oīa talia aīalia sūt auctōis visus q̄ illa que
apertis dormiūt oculis et non tactis sicut dicit
Aris . v̄ si et pisces sūt debilis visus . quia non
dormiēdo claudunt oculos Et sicut dicit li-
quarto Dilces quiescant in sompno sed mo-
diam . quia subito expergiscunt et fugiunt

quere supra li. v. de pal. obia & de oculo. Itē sompnioꝝ & fantasmaꝝ ymaginabilitas. nā in dormiendo ppter pmissionē rationis cum fantal. matibꝫ multe anime occurrunt fanta. sic quoꝝ quidē formas et similitudines aīa ymaginatie apprehendit. sed de ip̄is ymagi. m̄ibꝫ & fantasis ad plenu nō discerunt. ideo sepe cum euigilauerit que in sompnis vide. rit non auerit. Itē in dormiendo p̄cipue attendiūt vtilitas. nam qñ sompnus ē na. tural & tēpatꝫ multas & simitas ofert corpi comoditates. sicut p̄ sup̄ in v̄bis auic. & ost. et maxime quia tunc fit digestio & puri ab impuro sepaio. nam quod purū ē & corpi simile tunc corpi vniū. qđ vero impurū est dissimile ē vi expressiua a corpe sepaio. de malo vero sompno et innaturali quere infra li. vii. de liturgia. *

Capitulum vice simū septimū de vigilia. *

Vigilia ē quedam animalis dispositio cum diffundit et effundit spūs ad instrumenta sensus & motus vt eis vtatur. Unde vigilia nichil aliud ē qđ libera spūs p̄ organa sensus & motus diffusio amate virtutis in corpore peragens actiones. Differt autē vigilia ab insomnitate que est supfluitas in vigilijs pueniens ex egres. su animal virtutis a natura sicut te naturali. Et eiꝫ qđ causa qñq; ē causa litas & siccitas depletionis. qñq; ppter igneitate semp spi. ritus mouet ad exteriōra & sic animal non quiescet. qñq; est ppter malā materiā ledē. tem cerebꝫ sicut accidit ex dispositis ad frē. nesim ad māna n. qñq; ē ppter vapōre ma. lun p̄turbantē cerebꝫ et eius pueheitatem sicut accidit in dispositis ad melācolia. qñq; etiā ex viscositate humiditatis in cerebro existentis vt patet in deceptis. qñq; ē cau. sa doloris tam corpalis qđ spiritualis & vtrūq; non p̄mittit spiritū quiescere. qñq; etiā ē in causa malicia digestiois et multitudine re. pleōis opprimens spiritū animalē & qe. scere non p̄mittens vt p̄ in nimis inebria. tis in quibꝫ funus vini acutus pungēs nee. uos sensibiles ledēs eos quiescere nō p̄mit. tit et tales sepe ad mortē vel furōrem dispo. nuntur nisi ab arte vel natura ad dormien. du n. dicitur induant. Vigilie autē naturales refrigerant intrinsecus quia calor egreditur ad exteriōra. et ideo calefaciūt et desiccant exteriōra. Si vero modū exēsserint calōre augmentāt. corpus attenuant et desiccant oculos et palpebras nimis grauant. visu ebe. rant & debilitant. dolorem capitis generant et tūc corpus debilitant & generant. mode.

tate autem exteriōra calefaciūt & humectant quia calor et humiditas p̄tunt exteriōra. qñ vero mino demerunt ex vehementi motu spi. ritū calefaciūt & desiccant & intero ac exteriō. sumunt & natura ledunt vt dicit ost. Conue. niūt igitur vigilie moderate laborantibꝫ vt mercedem augeant et acquirāt. speculātibꝫ vt insidias p̄caueant. expectantibꝫ vt domi. nū venientē gaudenter recipiant. medicinā sumentibꝫ ne se ledant. egro tātibꝫ & marie. sitarziis vt cicius oualescant. itinērantibꝫ ne dietā dormiendo negligant. gregē palceū. tibꝫ vt dāpnū a lupis a ex alijs h̄stibꝫ nō inuēnant. & antibꝫ vt coronam promissam vigilantibꝫ non amittant. *

Capitulum vice simū octauū de sompno. *

Sompniū dormientiū quēdā ē dispo. sitio qua diuersarū rerū forme et si. militudines ymaginatie dormientiū. mentibꝫ imprimunt. Habent autē fieri mul. tis modis vt dicit greg. et macro. de somp. nio cypionis. nam ppter colliganciā & vno. nem quā habet anima cū carne aliqñ dispo. sitiones & passionēs q̄ oriunt a corpe p̄ qđā applicōe; carnis ad animā resulat in ipsa. mente. et ideo mens solet sompnando talū. rerū ymages intueri quales solet vigilan. do aliquociēs experiri. sicut etiā sompnāt. bruta animalia vt dicit Aris. h. iij. qā carnis sompnat qđ pat; ex eius latitatis similitere. et equus qđ patet ex eius hinnitus. Et talia sompnia causant aliqñ ex nimia epleōe vel ex nimia inanicoe. qñq; ex p̄cedēti forti yma. ginacoē seu cogitacoē. Unde Aug. sup̄ gen. h. xij. sicut caro qñ omnino spiritū subdit. spirituali dicit. sicut spūs qñ omnino carni. inmittit carnalis et animal nuncupat. Unde mirandū non ē si carni intēdens carnalium. rerū ymages in se resp̄ntet. Itē idē ibidē in sompnis specierū et corpiū videmus re. tum similitudines non ipsas res tamē rerū. quas sompnādo videmus res nominibus nuncupamus. et qđ res est ppter solā simili. tudinē eis apropramus. Vigilando itaq; res. formas sensu cōphēdimus. Sed dormiendo spiritū res ymages intuemur. Sompnia autē aliqñ sūt vera aliqñ falsa. aliqñ tāq̄lla aliqñ p̄turbata. Que autē vera sūt aliqñ sūt nuda. aliqñ figuratis et obscuris signifi. cacoibꝫ inuoluta vt pat; in sompno phonis. Tales autē ip̄ressiones sūt aliqñ in animo dormientis p̄ diuinā insp̄itacoē; aliqñ p̄ an. gelicā administracoē; vt p̄ in Jacob q̄ vidit in sompnis diezasponeas & angelū dicēte sibi tolle vgas q̄ gen. xxx. aliqñ p̄ malōꝝ.

spirituum illusionē vt patet in phanaticis &
 falsis prophetis & aceptoribus. Unde dicit Aug⁹.
 ibi dē dī spūs bonus in hec vīsa spiritū huma
 num assumit aut rapit. non est dubitandū
 illas ymagines visas esse vtrū aliquatū q̄s
 nosse vtile ē. dei enim munus ē. **C**onfirmiles
 autē ymagines aliqui operat angelus satha
 nus qui se transfiguratur in angelū lucis vt cū
 illi in manifestis bonis creditū sit seducat ad
 sua. h̄ quando huiusmodi sompna fiant p̄
 reuelatōez iudicat sobrius intellectus q̄n̄ di
 uinitus p̄ graciā ē adiutus. **S**ompnijs itaq;
 non est passim fides adhibenda nec omnino
 simpliciter respicienda cum aliqui certa habeat
 de futuris diuinit⁹ p̄ sompna dicitur. **S**ōp
 niā itaq; indifferencia causant aliqui ex con
 plexione. vt san iuueus sompniat leta. me
 lancholicus tristitia. colericus ignea. fleumatic⁹
 pluuias niues et aquatica q̄. hūidū q̄ vnius
 cuiusq; oueniunt complexionis sexū et etati
 vt dicit ost. Aliquī ex appetitu et affectione
 vt famelicus sompniat de cibo. ebrius ficiēs
 de potu et de eius otatio. quanto autē talis
 plus sompniat bibere vel comedere tanto exp
 ge factus vehementius esurire se reperit vel si
 tite. Aliquī ex vehementi studio & mentis cir
 ca aliquid applicatōe vt auarus semp somp
 niat aurū. semp videt q̄ computet pecuniā
 vel q̄ augeat vel diiminuat argentum suum
 Aliquī ex cerebri perturbacione vt patet in di
 spolitis ab frenesim & manā qui nra somp
 niant et in audita. h̄m enim maiorē cellulam
 fantastiā inficiētē vel iminentē ipsa somp
 niā imutantur. Aliquī ex sanguinis infectiōe
 Quī enim corruptū habent sanguinē somp
 niant se ambulare p̄ loca immūda corruptōez
 habentia & fetorem. Aliquī ex aeris imutacōe
 aer enim ad imutacionē dispositus corpus i
 mutat ad eandē imutacionē. Unde sumi es
 soluti nouas faciunt in cerebro impressiōes
 que sūt causa variōez et dissimiliū sompni
 orum. Item ex etatis a⁹ imutacōe. infantes enim
 nichil sompniant. Unde Aris. li. iij. homo
 inquit inter omnia animalia præcipue somp
 niat. puer enim non sompniat ante quinque
 annos et sequit⁹ in antiquo tempore viri et
 mulieres quī non sompniauerūt et quidam
 totū sompniauerūt et postq̄ venerunt ad se
 nectū & post morbiū accidebat eis mors
 et infirmitas.

Capitūlū vice simononum de Exercitio
 Exercitium ad naturę obseruacōez est
 necessariū vt dicit in parte 3^a. Est
 autē exercitiū duplex. aliud enim ē
 animale. aliud corpale. animale fiant studiū

vigilia. ita. tristitia. sollicitudo & hūidū. si fue
 rint naturę p̄pocionata multū faciunt ad cor
 poris et anime sanitatē sicut infra dicitur de
 anime accidentib⁹ in fine vj. libri. **E**xercitiū
 vero corpale aliud ē equale. aliud inēquale.
 equale mediū est inter debile & forte. magnū
 et paruum. vclōz et tardum. quob scilicet
 non semper addit in caliditate vel siccitate.
In equale est quod istam temperanciam ex
 cedit et si multum excedit in suo principio
 calefacit et desiccatur. et si multum vteriora
 vclōz p̄ virtutis dissolucione. spiritus eu apo
 rationem infrigidat & desiccatur. **D**icit autem
 ost. q̄ triplex est vtilitas exercitij quia calo
 rem naturalem excitat. superflua dissoluit.
 membra indurat et eis soliditatem tribuit.
In equale vero exercitium aliud est vniuersale
 aliud vero particularē. Vniuersale ē q̄s omnia
 membra mouet vt fodere. itinere et hūidū
Particularē vero ē vbi quedā membra quie
 scunt et quedā mouentur vt suere. scribere et
 similia. **H**ec autē varia exercitia corpus va
 riant h̄m varia hominum officia et artificia
 quob dā calefacit et desiccatur sicut ars fabrici
 nam aer a fornace inspissatur cū sit calidus &
 siccus eos desiccatur & calefacit. Ars vero pesca
 toria econuerso infrigidat & humectat. **E**xer
 citiū vero particularē aliud ē forte. aliud debi
 le. aliud mediocriter. **I**n exercitacōe igit⁹ hec sūt
 consideranda se; quantitas. qualitas. tempus.
 locus. quātitas vt non sit nimis intensa vel
 nimis remissa. in qualitate ne nimis vclōz ne
 nimis tarda. h̄ mediocriter vtilis est & laudā
 ba. tempus quob maxime valet ad prandii
 in superfluitates lubricæ facte et resolute per
 exercitium euacuantur ne cibis superueniēs
 corruptat. post cibum vero cooperat virtuti
 digestiue ad ciborum decoctionem ita tamen
 si fuerit temperatū. nimium vero non est
 bonum quia potius est causa calefactionis mā
 brozum tam interiorum q̄ exteriorum. atq;
 tendus est locus quia alius est aquosus et
 infrigidat et humectat vt locus piscatorū.
 alius vero est siccus et nemorosus vt locus
 venatorum et talis quantum est de se calefa
 cit radione laboris et discursus ac desiccatur et
 sic de alijs. **U**nde quidam sapiens interro
 gat⁹ ad q̄ exercitacō laboris esset necessaria
 Respondit in hec verba. **N**on estus inquit
 labor humane vite est fida custodia. dormien
 tis nature stimulus. sopiti caloris lima. super
 fluitatis consumptio. viciōrum fuga. morbo
 rum mors. languorum medicina. luctum tē
 poris. iuuentutis debitum. adulescentie disci
 plina. senectutis gaudii. salutis adiutoriū

salutis adiutorium. nutritis omnium malorum est
 emulsa seu inimica. Ille nempe solus ab exerci-
 cio se abstrahat et labore qui felicitatis gau-
 dio vult carere. Verba praemissa continentur
 in sermone fulgencij contra otiosos ubi expo-
 nit illud verbum panem otiosa non comedit.
 In quo sermone multum commendat per laboris
 exercitium. In fine sermonis tamen labori prepo-
 nit deuotum contemplationis otium dicens ma-
 riam propter contemplationis otium minime fore
 inter otiosorum mulierum numerum deputanda
 quin potius omnibus proponenda. Quomodo
 enim panem illa otiosa comedit que pane plena
 alijs panem frangit. que orationis patrocinio
 oueracionis exemplo pie erudicionis verbo esu-
 rientes et siccitates iusticia refouet atque pascit.
 Maria ergo que oratione subuenit. oueracione
 ad bonum allicit. predicacione instruit. panem fugit.

Capitulum tricesimum de quiete.

Quius autem est cessacio ab exercitio et la-
 bore. Sicut ei necessaria est ad nature
 conseruacionem exercitacio sic et quies.
 Nam quies finis est et consumacio motus et labo-
 ris. Sicut ei quiete nichil finaliter est durabile
 quia quod caret alterna requie durabile non
 est. Unde celum quod maxime est mobile mo-
 tu suo tendit ad quietem. Similiter sol luna
 sidera ignis aer aqua et omnia alia que se-
 cundum naturam sunt mobilia tendunt finali-
 ter ad quietem. Unde dicit Aug. Quies au-
 tem naturaliter habet meliorem ad centrum.
 Et ideo principium est et dispositio aggregacio-
 nis et adunacionis partium in loco suo. Et ideo
 omnia que sunt ordinata secundum naturam ad
 quietem nobiliora iudicantur et digniora quam
 do sunt in quiete quam quoniam sunt in motu sicut et
 finis dignior est hijs que sunt ad finem. Quies
 autem prout opponitur exercitio tot mobilis
 consideratur quo ad effectum quot et ipsam ex-
 ercitium. Alia enim est spiritalis alia corporalis
 quorum utraque si fuerit nature mensurata erit
 salutifera anime et corpori. sanitatis hominis
 conseruatiua. Si autem non conuerso. Item
 quies aliquando est nimia et hec est malorum hu-
 manum generatiua. nutritiua. multiplicatiua. cor-
 ruptiois inductiua. Nam aque quam nimis quies-
 cit putrescit. Similiter ferrum et quodlibet
 metallum tubiginat. quam minus debito vsitat.
 Alia est nimis parua et hec similiter viciosa. quia
 naturam lassam non recreat. debilitatem non repa-
 rat. consumptam non restaurat. Mediocres autem
 inter has est laudabilis. Nam calorem naturale
 confortat. sensum recreat. digestionem emundat
 corpus mediocriter purgat. Item quo ad qua-
 litatem quies alia est vera et hec est laudabi-

lis alia non vera ut in febris et hec minus
 laudabilis est sicut post dices.

Explicit liber septimus Incipit septimus
 de infirmitatibus.

Distinctio plenissima angustate
 de tractatu de illo. prope tati-
 bus que hominis naturam pfi-
 ciunt et custodiunt. dicendum est
 de hijs que contra naturam sibi
 accidunt eiusque naturam destru-
 unt et corrumpunt. Tria enim sunt que hois natu-
 ram ledunt. scilicet causa morbi. ipse morbo. et acci-
 dens sequens morbum. Causa morbi est illud vnde
 prouenit mala et innaturalis in corpore dispo-
 sitio. sicut est mala plethia. nimia replecio
 vel inanicio. vitium relectio. qualitatum alte-
 ratio. continuitatis dissolutio. Omnia enim ista
 causa vel occasi morborum sunt. Morbo secundum Jo-
 hannem est res ex qua accidunt oppositum corporis
 lesionis noamentum. sicut est febris apostema
 et cetera. Accidens est res sequens ad istam introductam
 in corpore passionem sicut sit otaria nature ut
 dolor capitis in cephalica sicut non sit otaria si-
 cut per in plethia tubor accidunt in maxilla.
 Mora autem corporis dispositio dicitur sanitas per
 corpus hominis in sua plethione et opposi-
 tione tale existit ut suas libere et perfecte pagat
 actiones. Ab hac temperancia si fuerit natura
 lapsa incidit necessitas in egritudine et in mor-
 bum. Nam ex distemperancia et inequalitate humorum
 accidunt morbo. et similis ut est febris. ydropis
 et humidi. Ex mala vero dispositione membro in-
 cipit morbo difficilis ut in oculo obtalmia vel
 in manu archetia. Ex mala vero dispositione
 vtriusque puenit morbo vniuersalis. sicut est ele-
 phantia sicut lepra. Omnis igitur morbo vel est
 similis ad humores et alia membra officialia. Vel
 officialis qui membra impedit vel est vniuersalis. qui
 naturam interius et exterius destruit et corrumpit.

De dolore capitis et eius causis et signis.

De ista itaque infirmitate prope tati-
 bus de earum causis effectibus et signis
 et remedijs aliqua sunt dicenda. Non
 quod de omnibus sed solum de hijs que in diuina scrip-
 tura generaliter exprimentur. Et ideo de ordine. ple-
 quod non est curandum. Primo igitur de passio-
 nibus capitis est inchoandum. Nam. Dicitur caput
 languidum et cetera. Dolor capitis ut dicitur in
 phatica dicitur et puenit duobus modis. aut ab
 exterioribus ut ex passione vel ex calido aere
 dissolvente vel ex frigido astringente. Secundo
 modo scilicet ab interioribus puenit vel ex causa pri-
 uata vel remota. Ex puata que aliunde quam ex capi-
 te non puenit. ex causa remota ut a stomacho

cap 1

C. 2

Et si sit dolor ex causa priuata. vel ex vicio soli
 luis qualitatis maxime frigiditatis. vel cal-
 ditatis. aut ex vicio humoru vt pote sangui-
 nis fleumatis etc. Quia dolor si sit interpola-
 tus modo veniens modo recedens. signum est
 qd est a stomacho. Unde Gal. Si dolor est in
 capite. nulla certa causa extrinsecus veniente
 acuti humores grauant stomachum. Si vero
 est sine intermissione. ex humoribus est. Si
 ex sanguine. calor patitur in capite grauita-
 tem in fronte. quia anterior pars capitis. se-
 des est sanguinis. oculi tubescunt. faciei vene-
 sut plene. Si vero ex humis colericis. calor sen-
 titur in naribus. siccitas in lingua. vigilie et
 sitis non desunt. maior in dextra sentit dolor
 qm in sinistra. quia ibi colere sedes est. Facies
 cu oculis est citrina. Amartitudo sentit in ore
 Si vero ex melancholia. in sinistra parte erit
 dolor intensior cu frigore. Vigilijs grauitate
 facies erit luuida quasi terrei coloris. Oculi
 conuulsi lippitudo oculi acrofitas. Si vero fue-
 rit ex fleumate sequitur dolor grauius p-
 os et nares erit superfluitas et quandoq; au-
 tulli et graui spiritus retractione et querela.
 Facies pallida et sub tumida. oculor lippitudi-
 nes. oculi insipiditas. dolor a parte posteriori
 maior est ei ibi sedes fleumatis. Unde Gal.
 in libro institutionu. Nosse oportet caput di-
 uidi in quatuor partes. Nam sanguis in fere
 te dominatur. colera autem in dextra. melan-
 colia in sinistra. Fleuma vero in occipicio do-
 minatur. Itis et alijs modis plurimis acci-
 bit dolor capitis sicut ex acumine fortis vini-
 cuius fumus pungit pelliculas cerebri et gra-
 uem infert capiti passioni. Huiusq; ostia.

De medicina et remedijs doloris et passio-
 nis aut caput doloris que capitis
 dam in anteriorem que phisici vt dicit
 ostia. vocant emigraneam. Et hic do-
 lor secundu ostia. est grauissimus. Sentit ei
 in capite quasi malleacione et percussione
 non potest pati somnum nec vram. nec lucem
 vel splendorem. Et hic dolor est ex fumo cole-
 rico et calido cu ventositate. Et ideo sentit pun-
 ctuam. acuram. et tinniu. Patitur autem
 caput specialiter in cute exteriori. pulcillas et
 scabiem sanem ad modum mellis emanan-
 tem. et ideo talis scabies a Constantino vocat
 fauus. Habent ei pulcille modica foramina ex
 quibus sanies egreditur qui fauus prouenit
 ex humore viscoloso vsq; ad cutis superficiem
 pertingente et vlcerante. Item patitur caput
 quada in pueris famularem passionem. qua
 constat. vocat squama. Nos autem dicimus
 sam tineam. quia ad modum tinee superiores et

tis capitis substancia corrodit. et quasi insa-
 pabiliter tenet ea. Talis em passio prout
 in capite generat immoerata de quo post co-
 friacione quedam squame dilabunt. Hec pas-
 sio sepe euenit infantibus. propter habundancia
 humoris et mollicie ipsius cutis habundancia
 cibi amplioris. hijs vt dicit ost. cibo subtra-
 hinus. et tunc humore vitio. vngera et alia
 remedia adhibemus. Summu aut lactatibus
 vt dicit ost. est remediū vt aptis retrosum
 in auricul venis sanguis extrahat et extractus
 sup locu doloris calidus inungat. quia pro-
 caliditate sua et subtilitate aperit et submouit
 materia diuidit et consumit. Et qua capilloz ra-
 dicibus illa squamositas ad heret osuevit. sana-
 ti de facili non pot nisi radicibus de capite sub-
 trahat. que passio si inueterata fuerit. vltra
 vij sanatur. vij etiam tineam. sic sanitati re-
 stituitur. quin semper post in capite vestigiu
 relinquit. Item patitur caput exterius dispendiu
 in ornatu. quia vel capilli capitis defluunt vel cal-
 uescunt sicut supra dictu est. vnde de capillis. que
 re ibi diligenter. Item patitur caput in suis capil-
 lis p dam corrofitate et ideencia qua medici
 vocat furescencia. Na aliquo dies quedam squa-
 me grauis fuerit simillime. ortu vel iuxta
 radices capilloz in capite. Et hoc vel ex vicio
 cerebri vel ex vicio humi egredientis a capite
 ad nutritiam capilloz. sed hec immundicia
 mundificatiuis ablucionibus et medicinis di-
 ligentius est adhibenda. sicut et pediculi sud-
 ones et quasi insensibiles vermiculi sunt qui
 buoia necessarii medicamentibus de regio-
 ne capitis amouendi. Capitis passionibus
 supradictis sic sedm ostia. Si acciderit dolor
 ex humoris vicio. sicut ex sanguinis vel alia
 rius modi humoris replecione. sanguinem de
 cephalica extrahimus. de bitis et conuulsis me-
 dicinis corpus mundificamus. precipue si in
 stomacho materia fuerit vniu pueramus
 conuenienti medicina educimus. mundificato
 corpore caput manus pedes aqua tepida per-
 fundimus vt pori aperiant. et fum facilius
 euaporent. Si dolet pars posterior. vnam
 lacam in fronte aperimus et sanguinem extra-
 hinus et prodest vt dicit ostia. vel tybias in-
 ferius scarificamus. sic humores et fumus et
 spiritus. qui causa sunt doloris a capite ad
 inferiores partes reuocantur. Si vero pars
 anterior dolet fluxum sanguinis a naribus
 prouocamus. Et si fuerit humor calidus et
 colericus frigidis occurrimus medicinis. ty-
 pota. nares. et venas pulsatiles. aqua ro-
 facea. cum lacte mulieris masculum nutrien-
 tis inungimus et sompnu prouocamus. Si

C 3

216 >

Si vero materia fuerit frigida et viscosa in stomachi officio posita digesta materia dāmus collatum vomitus paratiue. Si in fundo stomachi ouementi eam educemus medicina fomentis mediocriter vtinur calidis et vngentis. dietā mediocritē calidam adhibemus et sic otaria otarijs curamus. Si vero fuerit dolor capitis siue humoris vicio ex cessu alius qualitatē tunc paciens nō in diget purgacōe s; potius alteracōe. qualitatē igitē peccantibus adhibemus otarias q̄litate. Si vero fuerit dolor ex nimia cibi vel potus replecōe siat accidit nimium epulatis optimū remediū est aquā calidam bibere in maxima quantitate et tunc modica mora interposita vomitū prouocare. forciotibus si vis vti medicinis reatire ad viatū. est. sapiētis industrie hec sufficiant. &

De ataruo. &

< 4

Iudith viij. Venit estus sup capnt manassez mortuus est. Causa accelleracōis mortis manasse sicut inmoderatus fluxus reumatis in capite ad iterica de fluentis ex violēcia estus et caloris capitis humores capitis dissoluentis vt tangit ber. Taleñ fluxus medicis dicitur ataruo. et fit i capite multis d causis. qñ; ex caliditate aeris humores fluxibiles dissoluentis. qñ; ex frigiditate eiusdem cereb; ostringentis et pres liquidiores educētis. qñ; ex habundācia humorū per mōdētinentiā effluentiū ex interiori calore dissolūte vel ex frigiditate cōprimēte vel expmēte. aliqñ ex humiditate lubricante. qñ; ex humorū liquiditate et fluxibilitate se diffundēte. qñ; ex debilitate virtutis retētiue. fluxus autē pueniens ex humorū nimia habundācia. talia habet signa habitudo corporis plectoria ē et repleta. facies ei; subitū mīda. oculoꝝ eminēcia. supfluitatū oris et nariū habundancia. cum corporis grauitate. Caloris dissoluentis hec sunt signa. color in facie rubrus cum rubore venarū maxime in oculis. fluxus lacrimarū calidacum morbificantiū oculos et calefacientiū ipsam autē calē sentiunt in p̄fundo. frigiditas constringens hīs agnoscat signis. color faciei est pallidus. lacrimę frigide. frigus sentiunt in p̄fundo. Si vero fiat ex liquiditate humorū agnoscat p multitudinē supfluitatum ab oee et nariis et eorū fluida siue coheencia distillacōe. si igitē supfluitas ē in causa curāe p supfluitatis eductionē ne maxime si ad spūalia fiat fluxus et p humoris fluidi constrictiōe. Si enim fuerit fluxus frigidus et humidus maxime valet in otariū calida et

ficta constrictiua humoris et osumtūa siate. ladanū. thus. stomp. castoriū. Si autē fuerit fluxus calidus restingat p frigidōz fomēta cōz. p rosarū in aqua pluuiali decoctiōe et subfumigacōe; et ipsarū rosarū ad foramina nariū applicacōe; Attendendū ē autē qd q̄ diu cathartus est in vehemēcia fluxus nullū epichiritū est apponendū. nullū fomētum adhibendū quia maior fieret dissolucio vt dicit ost. nec aquā debet capiti infundere nisi forte aquā rosaceam vel salicis nisi aliter sit in causa. &

De frenesi et eius causis signis et remedijs. Eutro. p. viij. Percuciet te furor et amencia et stupore etc. furorē vocat frenesim. quā sic describit ost. frenesis inquit ē calidū apostema in quibusdam cerebri pelliculā quā seantē vigilię et alienacōes. Unde a frenibus id ē a pelliculā cerebri obuolūtibus frenes dicit. Accidit autē duobus modis ex colera rubra p̄p̄o calore et febrili leuigata. que furiosa effecta tapitē superius p̄ venas nervos et arterias et colliget ad apostema et sic natura frenes vel fit ex fumo a corpore ad cereb; ascendente et perturbante et fit affrenes non vera. Datē frenetiūs terribilia accidēcia sc; sitim nimia. siccitatē lingue nigredinē et asperitatē molestacōe; et angustiam nimia. sincopim p̄pter defectū spiritū et mutacōe; coloris natural in non naturalē. Fit enim rubrus si sanguis citrinus si colera est in causa. Accidit autē hec passio calidis et siccis in tempe estiuo et hec omnia colere opantur. p̄ frenes vero q̄ generat ex aliorū mēbroꝝ colligancā vt ex apostemate stomachi vel matricis hīs mēbris in statum p̄mū cedētib; redit cereb; et p̄ frenes sic nuncupat. Sed cum apostema sit in substantia cerebri tunc frenes pessima ē et molestissima. et ideo periculosissima. Signa vero frenes sunt vrine discoloracio maior febre insania. vigiliatū instancā. oculoꝝ mobilitas et extensio dissoluta. manū pietio. capitis omo cō. dencū frenor et collisio. semp volunt surgere de lecto. modo cantāt. modo rident. modo plorant. se custodientē et medicantē libenter moedent et lacerant. raro filēt multū clamant. hī periculosissime egrotāt et tamē se egrotare tunc ignoāt. Cito igitē hīs subuendū ē ne pereāt et hoc tā in die ta q̄ in medicina. dieta em deb; esse tenuissīma sc; mica panis q̄ in aq̄ pluries ē ablna. medicina ē vt in principio capnt infirmi abtadatur et cum tepido aceto abluatur. in loco obscuro bene teneatur vel ligetur. diuersi

< 5

vultus & picture coram eo non ostendant ne in
 sana ieritate silentium cumstantibus iudicet
 stultis verbis suis non respondeat. in princi-
 pio de medicina vena frontis minuat mox
 tu potest testa ovi cape. sanguis extrahatur
 ante omnia in principio si vitus et etas ymi-
 serint de cephalica minuat. medicina autem est
 digestio paranda et colem extinguenda. sup
 omnia vngentis et fomentis sompnus puo-
 cet. cum pulmone porcino vel porcino caput
 casu sepius cathaplasmet. typona et fros ai
 succo lactuce et papaveris limant. sicut hijs
 omunitate exhibitis adhuc pscuent insania
 p ih dies. ai insomniare et vrine discolora-
 tione non est de dualicia spes habenda. si vero in-
 cepiat colorari et mala sig minui sperand est.

De Amencia et eius causis et signis

Amenia idem est quod mania secundum Plat.
 Est autem mania infectio anterioris
 cellule capitis cum puacone ymagma
 aomis sicut melancholia est infectio medie cel-
 lule capitis cum priuacione rationis vt di-
 cit ost. in li. de melancholia. melancholia inqt
 est suspectio dominas anime qua timor et tri-
 stida induerunt. Et differunt passiones iste
 secundum diuerfitate lesionis opacionu qua in ma-
 nia principaliter lesio ymagnaco. in alia vo-
 racio. Et generantur hee passiones aliqui ex
 cibis melancholicis. aliqui ex potacone fortis
 ymi epucentis et indoneatis humoribus. aliqui
 ex anime passionibus scilicet sollicitudine. tristitia
 nimio studio. timore. aliqui ex morbu rabidi-
 canis siue alreii. canis venenosi. aliqui ex cor-
 ruptone aeris pestiferi et infecti. aliqui ex ma-
 licia humoris corrupti dominantis in corpe
 hominis ad tale infirmitate pparati. Secundum
 autem diuersas causas diuersa sunt signa. na-
 quida clamant saltat. se et alios vulneat et
 in latebris latitant. de quoz dispositione et
 differencia sup habitu est li. v. vbi agit de ce-
 rebrti passione. hoz medicina est vt ligent vt
 a ppria vel aliena cesset lesione maxime sut
 tales recreandi et a sollicitudinis et timoris
 causa et materia amouendi et instrumentis
 multis lenificandi. medio curat exercitandi et
 tandem si purgacoe et electuaria non sufficiunt
 arte chirurgica sunt curandi.

De stupore et letargia

Dicutur. p. viij. p. alicet te deus cecita-
 te. alia littera stupor. Et vocatur stu-
 por mentis secundum Arist. quedam est cecitas
 rationis que est quasi sompnus oculis clau. qui
 ppter defectum spirituum anima non iudicat
 de vijs sensibilibus nec discernit sicut passi-
 fuerunt sodo mite in forioz iorh. sicut dicit

glo. gen. xxx. et sap. ultimo. Sic stupor secundum
 Arist. fit duobus modis. quia vel accidit ex per-
 turbacione motus non aduertentis. vel fit ex
 supfluitate humoris vias spirituum in cerebro
 impediens vt p. in ebriosis. vel ex nimia
 frigiditate aeris neruos sensibiles oprime-
 tis vt p. in hijs qui congelantur in glacie vel
 in niue. fit etiam ex toto eius cerebri oplesione
 vt patet in apoplecticis et letargiis. vide
 Stupor etiam dicitur morboz vigor et extirmitatu
 corporis ostrictio quasi per frigore membra videtur
 strahi et dormire. alio autem modo dicitur stupor
 secundum Damasc. qui dicit. amiracio est stupor de re
 noua re. Stupor autem putat h accipit est quoda
 sompnialohtas que est quoda dispositio sepe ad
 maximas infirmitates et maxie ad letargia que
 est apostema in posteriori cellula capitis genera-
 tum. et dicitur a lethos quod est obliuio eo quod obli-
 uione induat. fit autem frequenter in senio ex
 fleumate et in hyeme. p se autem nunquam pueit
 h semp accidit ex pcedete aliq egritudine.
 nam in quibusdam egritudinibus enutricis
 fleuma actione febril caloris ebulliens rapit
 ad cerebri et in posteriori cellula colligitur
 aone oformitatis et generat apostema. cuius
 signa sunt. febris continua. vrina discolora-
 ta et spissa. oppressio oculoz. falsus sompnus
 eger totus vix respondet et si attingat respodet
 de re loquitur aliena. sompnus iaret et si sup
 latus quo ad horem vertatur proprio impe-
 tu iterum sompnatur. in extirmitatibus no-
 tabilitate infrigidatur. Horum remedium est
 vt eger in loco lucido statuatur. loquendum
 et disputandum assit garulitas. per pilos et
 barbam vehementius trahatur et etiam per
 capillos. facies aqua frigida sepius perfun-
 datur. pedes inferius confricentur. similia feti-
 da inferius apponantur vt cornu capre eru-
 stum et huiusmodi. g. iscerium super omnia
 coadunetur et apponatur sternutacio pro-
 ceatur. apud abradatur. fricetur et apertius
 et de synapi et similibus fomentetur. sternu-
 tacio in hac causa optimum signum est. Si
 vero dormitacio perseuerasset tremor cum
 motu brachij et frondor denuncium superuenit
 mortale est. Et est notandum quod si de fren-
 tico fiat letargias pessimum est. Si vero eco-
 trario fit bonum est scilicet quando de letar-
 gico quis in frensim moueatur. Nec omnia
 extrahuntur de plat. et ost.

De vertigine

Ite dicit dominus spiritum vertiginis
 p. a. p. r. vertigo secundum Arist. idem est quod se-
 cerna visus scilicet spiritus sensibilis corrup-
 tula que oia subito videtur violencia et tenebrosa

c 6

c 7

c. 8

Causa aut huius est nimia humorum habundantia cum ventositate mixta. Nam hi humores mouentur in capite. ventositate de corpore siue stomacho ascendente ad cerebrum. Si hec passio in solo sit cerebro sentit pacies grauitate in capite. sonitu in auditu. corruptioes in odoratu et talis vertigo de facili non dimittit. Si vero est ex stomacho. paciens sentit abhominacione in ore stomachi et dolore. sed talis vertigo recipit interpolacione. quia ascendente fumo. tunc vertigo incipit. quoniam vero non ascendit tunc dimittit. Vnde remediū est medicina purgatiua et flethomia et si aliud non inpediat pedes inferni in aqua sunt ponendi a vino abstineat cum dissoluat et etiam ab iflatis cibis et a grossis. vomitus etiam leuis pro uocetur quia multum valet.

De vigilia

Vigilia est insomnietas. que est quedam cerebri passio quasi opposita litargie. Proceit ei huius passio ex nimio motu cerebri et siccitate colere tube siue vigilie. ex intempato calore et ex humore nimis salis. Ex illis omnibus nascuntur vigilie inordinatę sequuntur angustie mentis. intendunt sollicitudines cogitaciones et alienaciones mentis irrationabiles suspiciones. corpus supertiliatur. deficiat. vultus digestiua corruptit. tota hominis oplexio imutat. palpebre et facies intumescunt et pessime passiones in corpore nutriunt. Vnde cito ne peant. medicandū est. Vnde facies et typpa cum sopiferis mungant. lacte muliebre sompni gratia profundant. corpora bonis cibis reficiant. de vigilijs quee supra. li. vi.

De morbo aduaco

Cadit i terra spumas etc. Math. ix. Morbus aduacois a cōstā. et alijs auctoribus epilencia nūcupat. et hic morbus ab antiquis in dei uerba. Est aut epilencia ut dicitur. humor humidus quo ventriculi cerebri non perfecte opilantur prohibens animam id est spiritum animalē ad declinandū acōes suā. quousque ab illo humore exopilaueit cerebro uia suā. Dicit aut hoc infirmitas in passione peranopon id est sacra passio. quia sacra parte corporis occupat scilicet caput. dicitur aut heraudis. quia hec passio fortis est ut herules. Dicit et morbus aduacois ab effectu. quia opilatis neruis. membra que sunt instrumenta uirtutū a regimine spiritūū depauperant et destrunt. et ideo homines in hac passione cadere opellunt. Est aut epilencia apoplexie uicina. locus ei id est utriusque. et materia uñ nascit. frigidā enim est. et viscosa. In hoc autē differunt. quia apoplexia omnium ventriculorum est

cerebri opilatiua cum priuacione motus et diminutione sensus et motus. Epilencia enim non omnium. sed principalium ventriculorum cerebri est impeditiua. Dicit aut ab epy quod est super et lem. sic quod est lesio. quia superius precipue est lesiua. Dicit et morbo puerilis. eo quod pueris sepe accidat. paciens autē morbum istum subito cadit obtorquet os et facies cum tremore ceruicis et totius corporis cum strictione dentium et stridore ore spumant et plures supfluitates emittunt. Vocant aut medici epilencia. apoplexiā puā que ex tribus est causis ut dicitur. scilicet quia vel ex humore fleumaticis vel ex melancolicis nascitibus in parte cerebri. scilicet ex ventositate frigida et grossa cerebro vel aliam membro dñante sicut stomacho. Est enim aliquis humor qui nascit in illo membro et fumus ascendit ad cerebrum. cuius grossitudine uie aialis spiritus opilantur. et deinde morbus aduacois procreat. hec passio ut dicitur. est. supuenit de terminata. Vnde dicitur. Sa. Epilencia inquit que crescit luna uenit sui naturam signat esse humidam. Omne enim humidum crescit luna habet incrementum. Que uero uenit deficiente luna frigida est sed tamen parum humidam est. Epilencia aut tres sunt species secundum triplicem locum spiritum ubi fuerit scilicet. Epilencia autem sit in capite. ex materia existente tantum in cerebro. Analempsia uero sit ex materia existente in stomacho non in cauitate. sed in neruis eius et arterijs ipsius stomachi per quartum medio critate materia ebulliens rapit ad cerebrum. Cathalepsia uero sit ex materia existente in extremitatibus ut in manibus et pedibus. que appris quidam signis dimoscit. Nam cathalepsia morbum suum presentiat. Veniunt enim receperet. quādam quasi fornicariū uel motū cuiusdam aue ex materia superius ascendente. et sepe pro strictione extremitatū presertuat a casu. Et ut testatur. Galisti sepe febricit quoniam si caloris ebullitioe. materia uix ab inferioribus potest rapi ad superiora. Analemptici autem ex replecione stomachi laberant et maxima indigestioe. et ciborum eructuacione et abhominacione. et hi etiam casu suum presentiat. sed continua capitis grauedie laborat. sicut autem hee passiones quoniam ex sanguine. sed sepius ex fleumate. sepius etiam ex melancolia et cause iste per propria signa dimoscunt maxime per corporis habitudine sanguinea et fleumatica. Vel melancolia per faciem rubeam vel pallidam seu liuidam per etatem. per regionem. per dietam. Si aut fuerit ex melancolia in defectu lune ledit marie et infestat. Si uero ex sanguine uel ex fleumate in plenilunio. marie se ostendit. hee passiones sunt maxime adherēcie et eas curare difficile est.

C. 9

C. 10

Confert tamen eis et medicina et dieta et opor-
tet ut a nocivis cibis abstineant et a coitu et
a nimia frequentia hominum. quia in talibus
locis solet eos citius accessio occupare. Bonis
cibariis et lenibus utantur et temperate. plus
de mane minus autem vel nichil de vespere con-
edant. vinum temperate bibant. Secundum medi-
cinam purgentur. secundum humoris peccantis exi-
gentiam experimentum placet contra epilepsiam. tres
linguis guttas dicit esse per scarifica-
tionem extrahendas a scapulis et cum ovo coram
in fine accessionis patienti offerendas. dicit
etiam ova coram multum conferre. Similiter dicit
pioniam potatam conferre. multum idem confirmat
Ga. et casta et dialcoridos. Dicit etiam coagulum
leporis bibitum eos curare epilepticos. quia
prohibet ne humor dissolvatur. qui ascendens
opilat cerebrum. Dicit etiam quod epar aluminum af-
fectum confert si comedatur. Caprinum vero si detur
epilepticis movet epilepsiam. Multa alia dicit
casta experimenta de quibus nichil ad presens.

De Sternutatione.

Sternutatio dicitur casta. est violenta cere-
bri commotio ad expellendas fumosas
ipsius cerebri superfluitates. De diversis autem
causis nascitur. Aliquando enim ipsa natura opa-
tur cum fumos superfluos satagat expellere a
cerebro. qui vel causa sunt morbi vel causa fu-
turi vicij. humanum enim cerebrum humidius est
cerebris aliorum animalium. Unde et humores ibi
abundant et cooperantur natura. inde cum sterneru-
tationibus expelluntur. Aliquando enim fit ster-
nutatio vi morbi potius quam naturae expulsi-
onis sicut in torica accidit et in peripleumata. Ali-
quando etiam habet huiusmodi sternutatio sic Canales
narium humanarum aucti sunt. unde cito ad ce-
rebri nocivam ab extrinsecis veniunt sicut pul-
vis aeris frigidus. calor solis et humiditas que cum
ad cerebrum veniant expelluntur a cerebro vigo-
re et motu suo et inde fit sternutatio. Que si
fiat in acutis febribus sive reumate. signum est
laudabile. Signat enim naturam a fortata in ex-
pellendo quod tibi est nocivum. Si vero fiat cum
reumate. malum signum est. signat enim matura-
re epuranciam. Unde synthomata est sterneru-
tatio et augmentum reumatis. Et ideo in pleu-
resis et in humilibus malum signum est et illau-
dabile. Sternutatio igitur cerebri commovet
et exponit totum corpus acutit et alleviat in
suo exitu. Ex violenta commotione aeris in canalibus
narium. spiritus facit. qui si plus debito post ex-
pulsionem superflui sumi permanserit. lebet. quia mi-
nis dissolvitur. et aliquando quosdam passiones excitat
et inducit. hestingat igitur per medicinas si ut

per fumigationes astringentes spiritus repantes et su-
perfluitates consumentes. sicut est de ramomilla
menastrum. rosa. yreos. mizella. et humidi.

De Tremore

Tremor dicitur signum in chalybe scilicet tremo-
re capitis. secundum glossam strabonis. Vis in-
quit strabus qui invenit me per tra-
morem capitis et agitationem furiose mentis. cog-
noscat me cum morbis esse tremore aut capitis
qui et rectitudo dicitur a casta. puenit ex defatu
et debilitate virtutis regie in nervis spiritibus
libi ipsius colli et in lacertis membrorum. In hoc
autem morbo duo sunt motus qui sibi sunt oppo-
siti. alter enim movet sursum. et alter deorsum. Hu-
perior vero natura operatur. inferior autem mor-
bus. Morbus autem noster membrum deprimit infer-
rius. huiusmodi natura que ipsi a suo regimine nobis
deficit. noster ipsi regere et ponere in propria posi-
tione. et ita sursum elevari. Et ideo ex tali motu
et raritate surgit tremor. Causa autem inchoationis
tremoris. est defatu virtutis commovetis lactos
ut dicit casta. que virtus quae deficit causa male
oplexionis vel accidit talibus aere. sicut ex tremo-
re propter spiritus fluentes ad cor. unde membrum pon-
derositate sua tendit inferius. unde quia natu-
ra non huiusmodi sufficiens. spiritus ad membrum regimen
fluentes non ex toto potest mediis in sua co-
sistentia detinere et sequi. ideo statim tremor. Talis
autem tremor quedam est dispositio ad paralysim.
marie si accidit dormicio sequens cum tremore
aut causa est frigiditas substantiam nervorum co-
gulans et asperans ne virtus sensibilis ea vene-
tate possit. Vis autem paralisis leuior est ad ac-
tandum cum tremore quam illa que est sine tremore quia
in prima non est membrum oino defatu a natura.
sicut est defatu penitus in se. Talis itaque quia
tremor vna cum dormitione. calefactis et for-
tatiis et dissolutiis et asperatiis amari me-
dicinis sicut est theodoricus. perallogodis et filia
Valerij et balnea dres. fricaciones et cum calidis et
apitiis herbis suffumigationes ut pori clausi
aperiantur ut humores superflui consumantur. ut
spiritus excitentur et nervi confortentur.

De spasmus

Spasmus est nervorum violenta contractio.
motu voluntariu aufertur et retardatur.
Tal contractio puenit aliquando ex nimia re-
plectione quae ex inamco. quae ex nimia frigiditate
coe sicut est videtur in maibo et labijs frigidatoz
quod vix vba format. vix etiam digitos apparet ad
leuare. Contractio autem ex tali frigiditate frigiditate
coe soluitur in calore. et alia non indiget medicina.
Caveat tamen patientes ne nimis subito foras calorem
se exponant. quia ex subita replectione frigiditate
tis ad nervorum contractum dolorem non modicum patientes.

216.7

Contractione vero tanta est in articulis hec scilicet signa declarant. prebet enim aliqui fluxus in moderat sanguinis vel ventris vel matricis aliqui labor vel abstinentia super vires laborantis vel abstinentis. aliqui in moderatis calor ut in corpore hominis paucitas febres patientis. aliqui pro funditas et dolor vulneris acumen et fortitudo assumpti medicaminis. In hijs omnibus accidit spasmus ex nimia natura delicatode et substantiali humiditatis consumptode. unde corrugat nervus et contrahitur sicut pygamentum possum in igne et ideo via spirituum per nervos intercepti et virtus vite regitiva impeditur. omnis talis spasmus dum si duraverit mortalis est. Unde dicitur in amphoril. spasmus excellentico mortal. Iste tamen spasmus in principio est. calidum lac mulieris si super musculos fricatum super spinam et collum radices nervorum undique profundant ad idem valet aqua cum oleo si fuerit cum lana succida super locum nervorum fomentata. Terium vero genus spasmus scilicet ex repleode que solet accidere pinguis et carnosus et ingurgitatus ex infusione nervorum et dilatode facilius solvitur quia cum vngentis calidis balneis stercuratiobus et gargarismis curat ut docet ostendit huic tractationi si febris supervenerit sumum medicum erit. Unde dicit in amphoril. spasmus febris superveniens solvit egritudine. Istius autem spasmus triplex est species scilicet epileptanus scilicet qui nervi posteriores spasmanantur. et procos tenus scilicet qui anteriores nervi velius contrahuntur et echanus qui scilicet anteriores et posteriores contractione padunt. in hijs tribus non est perfecta cura quando accidit ex inacidone ut dictum est.

De paralisi.

Paralisi est lesio partis humani corporis cum diminutione vel privatione motus vel sensus vel utriusque. fit enim quibus ex frigideitate obstruente quibus ex humore opilato. aliqui ex calore consumente et nervos sensibiles corrugante. aliqui ex vulnere nervos incidenti vel dividente. Ex istis enim causis et alijs denegat transitus spiritus animalis ad instrumenta sensus atque motus. Unde si nervi sensibiles et motivi ex toto sunt opilati vel incisi efficitur membrum prout immobile et insensibile. Si vero plena non fuerit opilatio vel transitus spirituum denegatio fit ibi ex materia deprimente et vnde regitiva exigitur tremore sicut dictum est. Habet huiusmodi paralisi ex superfluitate ciborum et maxime potuum ex quo nimia fit humorum generatio et dissolutio et inde nervorum sequitur necesse opilatio. fit etiam ex frigidi-

gate nervos obstruente quibus finthoma alacius morbi scilicet qui minor apoplexia in paralyti terminat. Est autem paralisi alia univarsal alia particularis. Univarsal est que recte medicam parte occupat hominis infirmantis. Particularis est que occupat partem unam ut manum vel pedem vel linguam. Item materia ipsius opilationis inducentis paralyticam quibus est in origine nervorum quandoque in ipso membro paralytico. Si in origine nervorum sit causa stupor et insensibilitas est circa loca vicina ut in facie vel in principio dorsum. Si vero in ipso membro paralytico tunc ipsum patitur tantum et non superiora ut dicit Galienus qui dicit se amovisse emplastrum quibus sophista posuerat super manum et posuisse super collum. Ex quo patet quod secundum varietatem locorum morbi debet variari modus medicine. paralisi ex incisione nervi pernitius incurabilis est. similis paralisi univarsal in omnibus et maxime in senibus vix curat circa iuvenes tamen citius et efficacius operatur medicina. Primum ergo in paralyti ex molli ficativis et relaxativis tam interius quam exterius exhibitis insistendum est. deinde deficcativis et restrictivis. Si vero primo deficcativa vehementer apponerent liquidioribus partibus consumptis reliquum magis inspissaretur et sic operativius effectum ad dissolutioem et consumptioem imbecillius redderet. et ideo predicto modo caute est procedendum. Congruis igitur medicinis interius purgativis convenientibus etiam vngentis exterius membra mollicent. salivam et castoreo in decoctione vini vntant. alias vero medicinas que in placu et in viatico est.

De passionibus oculorum.

Olet dolor accidere oculis aliquando ab exterioribus sicut a vulnere continuo tate oculorum dissolvente a pulvere tenebra substantia oculi perturbante a fumo oculorum obscurante vento frigido spirituum visibilium repaudente. ab aere calido dissolvente. a nimia solis vel alterius lucidi corporis claritate spirituum disgregante. a nimia tenebrositate spirituum visibilium calcante. ab inordinata dietate et ebrietate continuo visu ebriante. a venerea voluptate consueta spiritum et humorem cristallinum corrumpente et dissolvente. aliqui ab interioribus vel ab humoribus calidis vel frigidis siccis vel humidis. Primum autem dolor et principium causatur ab interioribus calidum apostema nascens super albuginem oculorum ex humoribus confluentibus ad pupillam et apostema facientibus. et hoc accidit ex debilitate oculi recipientis et ex habudacia seu acumie humoris confluentis et ex cerebro descedentis

C. 14

C. 15

In tali itaq; apstematē oculus intumescit et
lacrimarum rubescit. dolorē & punctuā feruorē
& arsum sentit potissime quando colera ē
in causa. tunc enim videtur qd acibus prefo
retur. si vero humores frigidus sit in causa vel
ventositas oculis distenditur. grauius de noc
te intuscat humores nimij effluunt & illi sūt
viscosi maxime affligit humore flumatis
Si vero sanguis sit in causa sentit pruritus
multitudo lacrimarū & calor in exitu earū le
uis punctio maior tumor et dolor in fronte
maior & marie in hōi sanguis. hec firmitas
si causat ab exteriori patiens quiescat. capi
te alto dormiat ppter fluxum lacrimarū lu
minis splendorem fugiat ad vitandum dispa
gationē & dissolutionē; maiore vtem non emit
tit nec ex conatu vas in cerebro dissolutio
fortis fiat. ab? de frigid? & leuis digestio
nis ne tumatis fluxus augeatur. aqua cla
ra et alida potetur. qd de natura sui sum fu
mos consumit nervos confortat. arsum et
punctuā mitigat. balneis aque dulcis tēpa
tis vtatur. His obseruatis nō oportet ali
ter medicinari siue medicari. Si vero sit do
lor ab interioribus humoribus purgent hu
mores perantes vel per subtractionem sang
uinis vel per congruam medicinē purgationē
colligat. mitigatiua. et sanatiua interius po
natur sicut aqua rosacea cum lacte femineo
vt dicit ost. lacrima cum restrictorij compe
scantur. apponant ergo in principio leuiter
reparatiua & mitigatiua in statu & in augmē
to medio citius dissolutiua in fine consumpti
ua & semper cum istis confortatiua. Circa apo
ste na vero oculi nūq; sūt maturatiua appone
nda ne substantia oculi que est tenebra destrua
tur si ad sanem protrahat. Dicitur a si ma
teria est multum calida et dolor fortis non
sunt apponenda forcia reparatiua quia ma
teria subito posset reparati ad neruum obtinē
et opilando posset perpetuam inducere cecita
tē. Lippitudo est oculorum. viscosa et glut
inosa superfluitas oculorum palpebris adhe
rens ex flumatis et melancholicis humori
bus in angulis oculorū incipiens palpebras
et ingrossans & inuertens. hec oculorū cilia
corumpit et ipsas palpebras quasi arneas
crudas facit In lippis quippe oculis pupille
sane sunt sicut dicit glo. super ppi. leuit. si
humore defluente palpebre grossescant. au
cēbia in uisione etiam pupille acies viciat
& illos significat quorum ingenium ad cog
nitionem veritatis emicat sed operatio carna
lis vite obscurat. :

De lippitudine et albugine

Hia est passio oculorum quam nos
maculam dicimus que albugo vel pā
nus dicitur a constantino. Et habet
generari sic. primo fit fluxus tumatis ad
oculos ex quo fit obtusitas dolor scilicet apo
stema ex qua male discussa remanet. quedā
leuis macula siue infectio que longo pro
tessu temporis excreuit in telam et inspissa
tur & occupat maiorem locum scilicet totam
pupillam. tela vero excreuit in pannum per
maiorem inspissationem et maiorem loci oc
cupacionem quia totum nigrum oculi occu
pat. ab vltimum fit vnguis magis spissus
et ductus. quod libet istorum inuicibile est si
fuerit inueteratum tamen sū lōi collocaōe
debet diuidi. Si vero collocatur circa cristal
linum humorem in profundum per dimidiū
annum fit inuicibilis. In principio autem
vij. curatur. si vero colligatur sub coniuncti
ua vel etiam supra per decem annos potest cu
rari. quando igitur macula recens est et mo
dia succus papaueris ruffi sufficit ad medi
candum vt dicit Constantinus. papauer em
ruffum vel rubrum calidum est in primo gra
du & n̄ cum in secundo. et ideo habet virtutē
extenuandi. osumendi & desiccandi. Dicit
etiam phisici vt dicit constantinus qd sang
uis ex sumitate de pter ale columbe vel hyru
dimis vel vppu extactus et super maculam
re ntem positus calidus maculam in prin
cipio potenter rumpit. sanguis enim istarum
auum est valde ignitiuus & dissolutiuus ex
natura auum ex quibus procedit. :

Hia etiam accidit oculis deformitas
et passio scilicet sanguinis infectio quā
ost. crustulam sanguinis nominat quā
scilicet sanguis aliquo casu ad oculos defluēs in
crustulā desiccatur. Contingit etiam ab ar
terij & venis desudare ad oculum & venulas
aliquas rumpi vel crepare in tunica coniuncti
ua & ex circumflente sanguine talem defor
mitatem in oculo generare habent sanguinē
sic coagulati dissoluit sanguis turturis vel
colombe vt dicit ost. Item facit lac mulieris
cum thure. Item facit recens caseus sine sale
melli conmixtus si superponatur. multa alia
experimenta dicit ost. :

De lacrimis inuoluntarijs

Hupus lacrimarum inuoluntarijs ac
cibit oculis quā; ab exterioribus fiat
ex passioe ex calidi aeris dissolutioe
vel ex frigidi coactione ex sumi modicatione
et pulueris perturbatione ex cepariū & alioy
aauinum odoratione. qd q; ab interioribus

cap 16

c. 17

c. 18

lib. 7

vt ex calidis humoribus vel frigidis vel ex su-
 p habundantia humorum p continencia
 effluencia ex debilitate contentus vntis cere-
 bri et fortitudine expulsiue. Si autem hu-
 mores calidi fuerint in causa oculi tument la-
 crime distillantes calefaciunt faciem et vnt
 calida obsunt. frigida p sunt. si vero sut hu-
 mores frigidi oculi sut subalbidi vel liuidi
 lacrimae etiam frigide faciem no mcedificat
 frigida obsunt. calida p sunt. ad lacrimacoem
 facta ex passione et causis alijs exterioribus
 p cipua aya e ceta pura cu puluere animi ca-
 lesfacta et cathapulata. do loe em simul em-
 uet ac lacrima et liuore. si fit cu vulne cu cy-
 turgia curet. Ad alias causas exteriores sus-
 fiat fomentu cum aqua tepida ita q tepor
 ad frigiditate plus accedat. Si fiat autem
 ex fluxu et ex sup habundantia humorum
 purgetur dec' dyaclibanu cum vino decoctio-
 nis thuris. h' p cipuu e in hac causa hat re-
 strictoria circa tympana et circa fronte. hec
 omnia valent contra fluxu ex causa calida et
 ex frigida. :

De defectu visus

c. 19

Defectus visus accidit oculis multi-
 plici de causa. aliquando ex mala co-
 ptectione. aliquando ex humi ascendente
 a stomacho corruptioe. aliquando ex neuu obtici
 opila de ex catharectis. ex spamo ex ma-
 la et huadi. aliquando ex die inordinacione
 ex egitudine longa. ex ieiunio et coitu nimio
 et ex multis alijs causis fiat ex senectute et
 humilimobis. Distinguen- igitur sunt cause
 per appria signa. nam si defectus accidat ex
 humilitate stomachi defectus visus non est
 continuus s' inter polatus. s' in enim ciborum
 assumptoru varietate minuitur vel augetur.
 Si autem est ex vicio ebrri continuus est de-
 defectus ante prandiu et post si ex opilacione
 neruū ipsius oculi s'ba pura e lucida at; cla-
 ra. Alia signa p se patent. Ad istu ergo de-
 defectum tollendu si est ex vicio humoris sto-
 machi mundificetur pmo totu corpus preci-
 pue caput. deinde apponantur remedia loca-
 lia q in viciis. et in alijs auctoribus iucunt.

De cecitate

Ca. 20

Cecitas e puaco visus. Priuac autē
 homo visu aliquo ppter organu de-
 defectum et pncillatu in pccoez ad
 spirituu visibile. Ad hoc enim q fomes vi-
 sus epigitur debita pccoez organu spirituu
 et apientis ad ipsu spirituum vt sup dictu est
 d' visu. li. iij. aliquado ppter neruoz iteroz opi-
 lacoem. Si enim fuerit neruus q dicit obtici-
 quu est visibil' spūs vbi alu in suo pncipi-

vel medio vel aliuus carnositatis super ex-
 cretencia vel aliuus viscosi humoris ha-
 bundantia totaliter opilatus virtutis visi-
 ue transitus no puenit ad pupillam et sic ce-
 citas in oculo geueratur. Aliqu' fit ppter hu-
 moru et spirituu dsumpcoez vt est videre in
 sembo quoz oculi pmo caligant et defectum
 visus paciunt. tandē deficiente virtute vide-
 bi potencie penitus destrunt. Aliqu' fit ex
 causa exteriori fiat per oculo vulnecoem
 p nimiam etiā et otinuan lacrimatu effusio-
 nem. p substancia oculi dissolucioez. p tunica-
 tum oculi inspissacoem et niduracoem. et humo-
 rum in oculo opactionem. tunc enim non e
 pupilla spirituu visibili pua. et ideo tal' co-
 paccio est cecitatis in oculo iductiua. p sub-
 stancia humoris subita deficcacoem vt in pu-
 pillam accidit in qbusdam pccnatis et in mu-
 nitis q ex nimia sanguinis subtractioe qnz
 incurrit periculū cecitatis. Aliqu' ppter sub-
 ta cu deficcacoem substancia humiditatis spi-
 rituu visibil' disgregacoem vt patet in veso
 qui ad aspectum peluis ardentis quasi sub-
 to exccatur cuius exccacionis causa e aspec-
 tus peluis ardentis et lucentis cuius ignea
 virtus tunicam oculi cum cristallino humo-
 re et destruit et dsumit et eius de luciditas q
 spirituu e ipccional ipsu disfgat et dispgit
 et sic uecessario cecitatis pccpue viciu intro-
 ducit. Inter omnes itaq; sensibiles passio-
 nes miserabilioe e ipsa cecitas vt dicit ost.
 Nam si omni vinculo cecitas ceco carcer e
 decipitur in apprehendendo ymaginatuā quia
 de albo ymaginatur q fit nigrū et conuiso
 Impeditur in iudicando vim delibetatuā. iu-
 dicat enim pnes se et delibet ire ad orietē
 et deceptus in suo iudicio vadit ad occidentē
 puertis et affectiua quia oblato sibi ad eli-
 gendu denario argenteo cum cupreo affec-
 tat eligere argenteū et eligit ipsu cupreum
 Tanta siquide est ceci miseria vt non solu
 puero vel seruo se subiciat p regimine et du-
 catu. verū et sepius ipsi cam. et sepe ad tanta
 deducit necessitate vt ad transeundu potis
 vel vadi periculū plus cogit credere cam q
 sibi ipsi. Itē sepe in periculis vbi omnes du-
 bitant quia non videt periculum securus e
 cecus et econuerso sepiissime vbi nullū pericu-
 lum imminet maxime cecus timet. sepe in
 plano cespitat pibito et offendit sepe. vbi
 pes esset eleuandus deprimat pedē et ecouiso
 vbi esset terra figendus ipsu eleuat et suspē-
 dit. vndiq; palpando et atretando manus
 dirigit. vndiq; de itinere dubius manu et
 baculo viam qrit. ito aliud securus agit

semper sese dubius et timens erit. Item cecus qui nudus iacet vel sedet tectum se reputat. Item facie aliquando et oculos ad solem vel celum cecus eleuat. si ipsius oculos sol presentem exhibet suum radium sed tamen presentis solis virtute non percipit ut effectum ut dicit greg. Item cecus aliquando puerum suum buccis verberat et percutit et offendit. si eadem verba cito per puerum laet. nam puer verberari non immemor in portis medio siue a quocumque alio periculo ipsum solum deserit. et ipsum fugiens sibi viam euadendi periculum non ostendit et ideo est miser cecus. quia in domo nichil audeat sibi casualiter agere. in itinere deseri a socio multum timet. in hoc tamen vitio est obdicio habentium oculos qui cecorum quia ipsi oculi hostes sunt et perones humani animi quorum cupiditas dum sequimur seui. timis hostibus subiciamus fiat dicit expostor super illud. Tere. oculus meus deprederis est anima mea. melius autem est homini oculum eratis cecum fieri quam in homine oculos et eorum blanditijs decipi et abduci ut dicit greg. super illud math. vi. melius est tibi luteum ad vitam ingredi quam duos oculos habentem in gehennam ignis mitti.

De surditate.

Surditas est privatio siue impedimentum auditus qui secundum ostium ianua mentis est. Contingit autem aliquando auditum totaliter auferri et tunc proprie dicitur surditas. Et habet fieri ex humoribus opilantibus suos auditibiles et buccas aurium replentibus in tantum quod in eis nulla potest fieri allusio. quoniam non ex toto auferri secundum diuinitatem humoris dicitur guttas auditus. quoniamque ibi somitus et tympanus ita quod putat paciens quod sit iuxta molendinum siue iuxta ozana et hoc habet fieri ex grossa ventositate interclusa. et hoc habet aliquando sine interpositione et tunc ex priuata causa. quoniam cum interpositione et tunc est ex causa remota. quoniamque enim nichil exterius auditur propter opilationem. si auditus ab interioribus imutatur ita quod paciens credit se audiri ab exterioribus hoc quod sentit ab interioribus et secundum hoc fallitur auditus. Multis alijs modis auditus hominis impeditur. Accidit etiam auri dolor aliquando siue apostema et hoc ex calore dissolvente vel ex frigida et strigente si sit ex calore dolor est acutus. locus tunc. calida obliuio frigida sunt. Si sit ex frigida et dolore est ponderosus et grauius. locus pallet. calida obliuio frigida prosumt. aliquando est ex apostemate calido et tunc ad predicta signa est vehemens febris semper enim apostema aurium febris comitatur.

si remittitur et cum minores dolore in causa frigida quam in calida. Aliquando relinquunt in aure vulnus ex apostemate precedente quod agnoscitur ex dolore citillaco et sanicie effluente. Aliquando sunt vermes in auri poro ex humoribus calidis inuisicatis per interempores spiritus viuificatiui. Si ergo vermi sunt pruritibus et citillaco et aliquando videri possunt si auri soli exponat. Aliquando fit dolor a causa extrinseca sicut ex aqua vel lapilli sub intraco. aliquando ex percussione cuius signum est exitus sanguinis. aliquando tamen exit sanguis ex supra habundantia et incontinencia. Unde dicit si subito sanguis et sine dolore ab auri poro exeat si manifesta causa signum est aliud esse in capite quod natura expellebat laborat. oportet ergo quod auri principio mundificentur. Alias autem aurium passiones que sunt li. iij. de auditu et v. de auri. ibi enim sunt multa inserta. Dolor igitur aurium si est ex calore et sine apostemate frigidus et alteratiuis insistentibus. Ungi enim debet locis lotis oleo rosaceo et violaceo et similibus. talia enim olea tepida auribus instillantur. non enim acta frigida debent auribus instillari. Si vero sit ex frigida et sine apostemate cum calidis alteratiuis ad curam procedendum est sicut oleo laucino rutaceo et huiusmodi. Si vero fuerit cum calido apostemate frigidus maturatiuis primo insistentibus est. deinde mundificatiuis et in contraria causa adhiberi debet medicina. Rupto igitur apostemate quod cognoscitur ex fluxu sanie. primo mundificandi est vulnus deinde consolidandi. mundificandi autem cum vino et cum melle simul mixtis et immixtis consolidatur cum puluere thuris et mastice et huiusmodi. si vermes ibi fuerint succi amari sicut perlici absinthij poro infundantur. Similiter oleum amarum ex amigdalibus amaris auri pacienti instilletur. talibus enim vermes occiduntur et putrefacti cum sanie educuntur. si enim lapillus intravit aure extrahatur quod si fieri non potest auribus calidis inungatur et sternutaco prouocetur vel cum ventosa sugatur et extrahatur. Ad surditatem remouendam vel saltem releuandam valent multa que dicit Constantinus. sed inter omnia solet balsamum instillatum auribus preualere. Surditas tamen si fuerit a natiuitate incurabilis est. Similiter que per terminum durauerit vix curatur. Timidus qui ex ventositate causatur cum ex tenuatiuis ventositatis curatur. sicut cum aneto calamito colato ozano et consimilibus quorum sub fumigatione tympanus soluitur. Et hec de passionibus aurium et earum remedijs dicta sufficiant.

Cap. 21

C 22

De polipo
Polipus est supflua caro ex naribus
 excretes ex supfluis humoribus ge-
 nerata. Hanc passionem fetor horribi-
 lis semper comitatur et tamen fetor a poliposo
 non sentitur. propter opilationem enim nervi odor-
 tabilis taliter inter odoris et fetoris differencias
 non discernitur. Vult autem fieri tam fetor na-
 rium quam polipus in hunc modum humores grossi
 et viscosi fluunt ad arundinas narium et ibi
 de diuturnitate temporis et actione caloris
 odensantur et quasi in substantiam carneam con-
 vertuntur que corrupta cum sit inde fumositas
 resoluta et aeri immixta inspirando et respira-
 do fetorem facit. et infirmitas talis polipodice
 quibus etiam ad nates descendit humiditas
 et eam obibat spongiosa narium profitas et
 ibi putrescentes corruptas; generantur et fetores
 quibus etiam calidi humores acumine suo pulsu-
 las in naribus generant que locum ulcerant
 et exortiant. Unde ex corruptione carnis et hu-
 moris qua ex coarctatione inspirationum cum non
 possit eorum deputari fetor necessario generatur.
Primum remedium contra hanc passionem est ut
 caput forti et convenienti medicina purgetur et
 post fluxum intercipiat. deinde patiens aquam
 calidam naribus attrahat atque sugat ut humo-
 res in visceribus dissolvantur et educantur. Ad na-
 res purgandas valent pillule dyacastoree
 cum succo ture et vino tepido resolute si na-
 ribus sunt iniecte. Ad restringendum fluxum mi-
 tabilitate valent granata tuis albi si sepius as-
 sumantur. Si vero fuerit polipus osiematus pro-
 cedentibus purgationibus et opilationis pulveribus
 et medicinis corroboratis amoveatur vel per in-
 ditionem fiat in syrurgia plenius edocet.

De passione narium
 Acciuntur etiam nates sepius fluxum
 sanguinis et hoc fit in masculis tri-
 bus de causis. tantum fit enim fluxus
 a cerebro et tunc fit cum sternutatione et cum do-
 lore frontis et punctione vel ab epate et tunc
 tam narem vel a splene et tunc a sinistro la-
 tere erit dolor et fluxus per partem sinistram. propter
 hoc etiam in mulieribus etiam fit a matrice et
 tunc dolor est circa umbilicum. Sic fluxus quibus est vitium
 et quibus est in febribus etiam acutus et in febre
 in die tertio solus sicut motu nature et tunc solet
 bonus esse nam bonus est quibus ante diem cre-
 tum fit ex nimia sanguinis interitibus ebu-
 litione et fervore. unde acumine suo venas
 aperit et fluxum facit. hijs et multis alijs de
 causis fluxus sanguinis sive autem fuit fluxus criticus
 sive finitimus non in principio restringatur.

C 23

fluxus ne crisis impediatur vel ne sanguis ab
 alias partibus et finitimus prius faciat ut suffoca-
 to; et humidus si autem nimis augetur fluxus si pa-
 ciens esset fortis esset in parte pacienti mi-
 nuendus. extremitates sunt ligande et foras
 ostingende. medicine restritive sunt tymperi-
 bus et fronti adhibende. aqua cum aceto in
 facie phidoda. Si ab epate fiat fluxus po-
 nat ventosa super epatis regionem. si a splene
 super splenem. si a matrice super matricem
 vel mamillas.

De fetore oris
Fetor oris quibusque causatur ex dencium et
 gingivarum corruptione quibusque ex oris et
 palati ulceratione et putredine quibusque
 ex thomacis mala habitudine et membrorum spiri-
 tualium viciosa dispositione quibusque ex putrefactio-
 ne humorum stomachi quibusque ex vniuersali corporis
 infectione ut in leproso quorum anhelitus est
 fetidus et infectiuus quibusque ex fetidorum omestio-
 ne ut patet in illis qui continue comedunt allium
 cepas atque porrum quibusque autem fit ex corrup-
 tione membrorum spiritualium et vniuersali corrup-
 tione humorum infectorum palliati quidem potest si non
 curati talis autem fetor est continuus interpolitus
 non accipiens ille autem qui est ex vicio sto-
 machi interpolatus quia ante prandium est maice
 et post prandium est puus vel nullus et hic bene
 curatur cum extrahis aromaticis et confortati-
 uis. Primum igitur materia que est in stomacho
 que fetoris est causa digeratur diuidatur et expel-
 latur post omestionem sepius vomitus pro-
 cetur ut villi stomachi mundificentur a pu-
 tridibus cibarijs et putrefactionis dispositis
 caueatur. vir vino aromatico et aromaticis
 ad confortationem utatur. Si causatur fetor ab alijs
 ut gingiuis et dentibus putridis dentes extra-
 hantur qui sunt in causa vltimam ginguie
 fricentur et mundificentur cum decoctione rosa-
 tum in vino vel aceto tepido abluantur cum pul-
 uere thuris et masticis et melle ginguie et ra-
 dices dencium fricentur et mundificentur.

C 24

De dolore dencium
Dolor dencium quibusque fit vicio stomachi
 quibusque vicio cerebri et ex vicio cerebri
 quibusque humores frigidi et calidi et seu-
 matizantes nervos dencium inficiunt et dolorem
 inferunt. vicio autem stomachi fit ex humori-
 bus calidis in ipso existantibus a quibus sumo-
 fitas resoluta superiorem partem nervos dencium
 et radices mordiendo vel aggrauando dolorem
 infert dentibus ac fetorem. Si ex acutis et ca-
 lidis est humoribus dolor est acutus et pun-
 tiuus cum rubore faciei cum asperitate et sicci-
 tate gutturis cum siti et amaritudine oris

C 25

Si ex frigidis dolor ē in ore cum gūamine
capitis cū sub humiditate & pallore cum aceto
sa eructatione & oris insipiditate. dolor autē
mens ex cerebro diu durat sine aliq̄ inter
polatione q̄ a dñi p̄ horis l̄ pl̄ q̄ v̄o p̄cedit ex
st̄sacho iij. vel iij. affligit horis & pl̄ q̄scit
cū ego dolens dēcū vt. d. ost. sūt pudēs et
feto is rupture & p̄foraciones. motōes & casus &
liofitates. **P**erforat̄ em̄ dētes & q̄z r̄ipun̄
Aliq̄ in colore atrinū vidē vel nigrū mut
tanē q̄ omnia ex humiditate putrida nascū
tur q̄ a st̄sacho ad ligamēta dēcū de fluit &
ascendit. Eadē & causa ē elaracionis & mot̄
dēcū atq̄ casus. nam acuti humores in ra
diabz dēcū dētes p̄forant et osunūt sepī
& elarāt. **U**nde sūt causa q̄e cadūt cū indices
deficiunt aut putrescūt. vermes in dētibz
maxillā sūt sunt ex humoribz & corū ocuūta
tibus putrefactis & agnoscit̄ ex pruritu &
tūllacione & dñna cerebracōe et dētis p̄fo
racione et fetoris emissionē et multis alijs
modis quee supra li. v. in tractatu de dētibz
Iste dēcū dolose passiones si sunt ex vi
cio humorū in cerebro v̄l in stomacho debita
purgacione purgent̄. sepī dentes debitis
dentifertis mundentur de quibz omnibz suffi
cient̄ tractat̄ ost. **V**ermes dēcū miera & opio
irreducunt̄ dentes relaxant̄ thure & mastice
dñm inē & h̄ idē facit̄ gargarism̄ de gallis
& malo iñati corice & balāsticē cū aceto p̄p̄at̄

De lingua & sermōnis ablacione. 26

Lingua etiā multiplici patit̄. aliq̄
enim palitiat̄ et tunc p̄dit volunta
rium motū et sermōnis vsū vt dicit̄
ost. v̄nus causa ē defectus motiue virtutis q̄
ep̄tat̄ per spiritū venientē a cerebro. vel acci
dit̄ ex neruo animal̄ virtutis v̄biailo hūo
re vel apostemate opilato. vel accidit̄ ex apo
stēmatē lingue vicio. sc̄. ex mala oplexio
ne lingue & distēpācia infregidatē. vel calore &
siccitate vel humore. Aliq̄ etiā lingua apo
stēnat̄ et tunc intumescit̄ & sermo impedit̄.
Aliq̄ ex humore liquido relaxat̄ & emollit̄
neruus lingue et nimis mollis efficit̄ et tunc
debitus sermo p̄ nimis emollitā linguā nō
formatur. Aliq̄ ex humore nimis calido et
siccō strahitur et corrugat̄ et tunc totaliter
sermo impedit̄. Aliq̄ grauibz vlcēribz et
pulsulis lebitur et tunc tam in gustando q̄
in loquendo impedit̄. Si ergo lingue sub
stantia sit sana nullas habens maculas. lo
quela tamē sit ablata a cerebro surgit̄ viciū
vel a neruo opilato. Aliquando p̄ditur loq̄
la ex p̄dita mente vt in frenesi vbi homo
nō p̄t̄ p̄magiācōe mēorie & mōe et idē o. ii

mirū si p̄t̄ loquela que ē instrumētū mō
nis. q̄e supra li. v. de lingua sana & infirma

De raucedine

Raucedo multis h̄ fieri de caus̄ q̄a ex
siccitate vel hūiditate et spiritū & vir
tutū defectibilitate. ex siccitate dicit̄
aut em̄ siccitas in eq̄ hūatē facit̄ aut ostēgit̄
meatus. **D**um em̄ ex siccitate exasperat̄ ar
teria ex asperitate sequit̄ meq̄litas & ex meq̄
litate raucedo et v̄cis impedimentū. **I**tem ex
siccitate fistulas & pulmonē coarctate sequit̄
v̄trūq̄ p̄dictoz. **E**x hūiditate similit̄ duobz
modis. aut ex humiditate oēta in vasis et
maxime in sanguine. aut ex fleumate asupa
riōibz dist̄llante. sanguis enim sup̄ habun
dans v̄nas distēdit̄. **U**ñ q̄ meat̄ coarctan̄
et osequit̄ v̄cis impedimentū. **S**imilit̄ Fleu
ma distēllas in tracheā arteriā & fistulas pul
monis p̄dicta opatur ex defectu etiā spūs &
virtutis impedit̄ vt q̄a p̄ q̄ eius fortitudo
ex spū phat̄ et v̄tute. si ergo ex siccitate cog
noscit̄ ex sicca tussis q̄ est offendicū spūs
in trachea arteria vel p̄ passionē q̄ est fin
thoma morbi vel p̄ passionē q̄ sit ex siccitate
exasperante q̄ est ex frigiditate fistulas
pulmonis coarctante et spm̄ offendētē. **U**nde
generat̄ tussis vel ex humiditate a cerebro
dist̄llante. **I**stis em̄ modis habet fieri tussis
q̄ ip̄dit ipsam v̄cē. vel agnoscit̄ raucedo ex
p̄ctum in spūalibz q̄ sit ex spm̄s facta ex siccitate
colli ex tota corpis macillencia. sang
uinē v̄ro in causa esse agnoscim̄ ex terius se
aliquitū hūmectata tuboz fidei v̄nas emi
nēcia dulcedie oris. **F**leuma esse in causa cog
noscim̄ ex tussis aliq̄ tūllū hūectata. ex oris
insipiditate & saluay habūdācia de factū spi
ritū esse agnoscim̄ v̄tā ex debilitate et ex
tenūitate totius corpis ex febre p̄cedente vel
ex ieiunio fluxu & oibz q̄ corpus extenuat̄. si
ergo hec raucedo sit ex cā sicca & calida absti
neat̄ & salz calidibz & siccis fr̄ipis & assis v̄ta
tur t̄p̄ate frigidibz & etiā hūidibz mediocrit̄
calidibz si ep̄sague ē passio fiat̄ minūcō. si ex
fleuate dent̄ purgacōes & opilate q̄ in frigi
da causa sūt n̄cē. si v̄o ē ex defectu spiritū
subueniēb̄ ē elūptis & ofortatis. eadē autē ē
causa raucedinis et tussis vide in plat. & ost. 26

De quinancia et suffocacōe gutturis

Quinancia est gutturis suffocacio &
apuenit̄ ex apostēate in guttore. cui
tras sūt spēs i p̄ma tota materia colli
git̄ inter̄ in quodā folliailo int̄ tracheā
arteriam et p̄sophagum & agnoscit̄ ex v̄he
mētū dolore nullo tumore ex terius apparet̄
ap̄t̄o. etiam ore tumor̄ int̄ius nō apparet̄

C. 26

C. 27

C. 28

ex febre acutissima et ex inordinamento vocis et epudicio pacien. is. nichil enim possunt tan gluce et hec species inuicibil est. in terfici enim sepius pma die. sed a est sps qm in minori p titate recolligit intra et extra in maiori. et dicit sgnancia. et habet omnia signa q pma h remissiora et apparet aliquis tumor extra. et hec species vit. curat. Tercia vero species est qm tota materia recolligitur extra et dicit sgnancia cuius signa sut. vhe mes tumor extra febris lenta. dolor modic sine difficultate spirandi et respirandi. et hec species no interficit nisi tumor ad interiora se retraxit fit autē hec passio pncipalit ex sanguine. sedario ex fleumate et melancolia nun p ex colem. et cognoscuntur hec cause per sua signa. Istius passionis pma cura e sanguinis extractio in p titate multa incidant eciam vene sub lingua sunt scarificationes cu vento sis et in scapulis. deinde apponant lecti ficatiua. maturatiua et mundificatiua que sup li. p. de gutture. :

De difficultate anhelandi inspirandi et respirandi :

Difficultas inspirandi et respirandi vel vtq; di. asma l'aspina Et accidit duplici de causa sc; ex siccitate coarctantē quia qm pulmo non potest libere dilatari et astringi et inde sequit asma. Vel qm ex humore impedit motus pulmois. qm em sup habudat humore exteriore in superficie pulmois cuius mole oppssus non potest libere dilatari et tunc est species asmatis q dicit sanguisugiu a sanguisuga quia cum violencia attrahit aeren ad cor refrigerandū. Aliqu habundat humore interiore et in fistulis pulmois cuius interposicōe pulmo non potest libere astringi et tunc dicit anhelitus. qa in hac specie laborat sapiens in respirando. Aliquando autē habudat humore interiore et exteriore. ppter quod non potest pulmo libere dilatari nec astringi et tunc est illa species que dicitur oehonia id est spūs rectitudinis qa paciens laborat e qualiter in inspirando et respirando et ita sunt tres species asmatis sicut tres humore opposites si ex siccitate et caliditate vngentis electariis. spropis frigidis et humidis aere et eonũs vide in plat. :

De sputo sanioso et sanguinolento

Quia sputū etiam accidunt passiones vt patet in empticis in quibus e spu tū saniosū et virulentū et in empticis in quibus e sanguinolentū. Emptiua em di. passio qm sanies excre it et hoc atigit in causis reumaticis et pleureticis et pncipulosis et

in alijs apostematib; stomachi pectoris vel pulmonis. Dabet autē fieri hoc modo dum humor superioribus distillat in pulmō; pulmo expatit et ex epassione cauat et ex cauate sanies nascit vel pulmo vlcenat vel de fluens humor ad aliquē locū ad apostema recolligit et ibi sanicem omutatur que in vi nature vel hinthomatis resolutis per saniem siue saniosū sputū euacuat. non tamen qlibet spuens saniem debet empticus iudicari. Pleuretici enim saniem spuūt et multi alij et tamē nō sitemptici. Sed illi qui infectio ne pulmonis et eius saniosa habitudine sūt corrupti quoz signa sunt ista sputū saniosū corpis macillencia. colli gracilitas et tussis cum difficultate anheladi. facies subtumida tument et dolent oebes oculo; emptici sūt p os sanguine exspumantes quod cōtigit p aliauis vne apcoe; p hūoz multitudinē et eoz humilitatē. p corrohōē vne. p caloris excessū. calore enim pores aprietē sanguis emittitur et exsudat. et dicit mitti per dyabroim id ē p resudacōē; et tūc sanguis emissus est purus clarus et pauis absq; dolore paciētis et anhelitus sentit calidus. ab alijs autē membris frequēter redundat ad os sicut a cerebro et tunc est cum rubore faciei et venatū oculo; qnq; a pulmone et tūc est sanguis spumofus cum tussi et dolore sinistrae mamille et sic de alijs membris in quibus sanguis colericus q vi nature hinthomaticis motus nūc p nases nūc p os emittit et purgat. Prima itaq; passio sc; sputū saniosū sanetur dissolutiuus. mūdificatiuis et exteriuis. et cauetur ne in tussim dūtat longum enim post pleuresim infra qd triginta dies in ptisim omutatur vt dicit ppc. De cūba vero passio sc; empticico; sanet mundificatiuis astrictiuis medicinis sicut in vatic. et in plat. :

De ptisi

Ptisi est osumpō natural' humoris corpis ex vlcere pulmonis puenies fit aliqui ex reumate a capite distillate in pulmō; que epatit et repudiēdo cauat et cauando vlcenat sicut gutta paulatim distillado petū cauat fit autē ex nimia substantie pulmonis siccitate q arefacta de facili laceratur. sicut pampinus viciis in sine autampni desiccatus leui vento dissipatur. fit autē aliqui ex sanguine q aliqua vna tum pte i pulmō; Sanguis tal' aliqui i sanie dūti ē et sanies iicit et vlcenat pulmō; Vñ ppoē ex sanguine et sputo pti et fluxus et ex vlcenacōe pulmonis sic consumitur totum corpus;

c 29

c 81

c 80

Primo em p sui dilatacoe; ab exterioribus
trahit aerem qm ministrat cordi ad sui inaci
caloris ministraco; siue mitigaco; q dum
vleat ppter sensum pprie lesionis cohibet
motu suu nature fm debitu dilatae. vñ iusti
cia ut aerē cordi administrat qe paulati ca
loz intendit et paulatin corpus consumit. fe
bris em ethia comitat pñsim q substācia
le oñit corpis humiditate. ois em pñsic ethi
cis est h non ouertit. Talis em passio nō
de facili curat ex quo inualescit. et assignat
ost. rāco; omne inquit vulnus difficile sa
natur nisi mundet. Vnus autē pulmoīs pur
gari non potest nisi cum tussi. tussis autē vul
nus oñit ari non pñmittit. dilatat enim et
apit. Vnde putredines maiores in se recoli
git dum pñ colligit pñim purgat insanabile
redit apostema dū ita curata. Qui ergo
pñsim vult sanare. pmo vulnus pulmonis
sanet prius qm putrescat. Ista autē pñs oñe
mate sunt signa. calor oñuus lentus in vol
manuū et pedum acicior. rubor in maxillis.
strictura inflata sitis cum asperitate lingue
colli galicitas. rotius corpis oñsumptio. vng
uūm et extremitatū oñtractio. oñcūitas fm ce
tes oñuloz. dolor sinistre spatule vsq; ad hu
merū. luxus capilloz et hoc signū est mor
tis in pmo oñnientis hiat spūū fetidū et
vitulentū et anhelitus plus fetidus oñueto
signat totalē substantie pulmonis corrupte
lam. talis ē nutriendus dicta q refrigerat et
solidat ac est auat. Dent igit mediocriter
frigida calorē febril mitigatiua mediocrit
ventis mollificatiua. pñpue tamē cauendū
est ne nimis soluaue quia si fluxe accedi t
moz intat vita recedit. vt dicit Egidius
valēt eis humectancia et humoīs oñsumpti
reparatiua.

De dolore cordis et cardiaca passione
Tremor siue cardiaca ē passio cordis
sic dicta quia ex defectu cordis orit
sepe. Duplex ē autē cardiaca sc; dya
forēcia id ē poroz apitiua quia poroz apitō;
comitatur. Alia dicit tremens quia cum q
dam tremore sentitur motus cordis. Dyaforē
cia est ex causa calida et caloris distempe
rancia circa spūalia. vnde et pori aperiuntur
humores et sumi resoluuntur qui sumus ex
ens per poros in sudorem condensatur. et ex
tali frequenti sudore p̄ropis vel ethia ge
neatur. et tales ex defectu virtutis sepius
sincopizant. Cardiaca vero tremēs fit qñq;
ex frigida causa. quandoq; ex melancholia
quandoq; ex fleumatica. nam talis humor
habundans in pulmone opprimit aliqdens

cordis vtramq; capsulā ipsamq; cordis sub
stantiam Vñ impeditur debitus motus cor
dis et obduratur vne per quas discurrit
spiritus vitalis et tales prorumpunt in subi
tam suffocationem et ideo talis passio dicit
tur tremens quia si teneas manum super
cor non senties cor debito modo dilatari.
sed cum quodam tremore parum et exlitter
tantum moueri. Aliquando est cum febre len
ta. aliquando cum febre forti et tunc maius
est periculum. aliquando sine febre. aliquan
do melancholia est in causa et tales incidunt
in passionem que dicitur inabus vel phial
tes. Aliquando accidit ex vicio epatis a
q non mandatur sufficiens nutrimentum
cordi Vnde deficit et debilitatur vt dicit Con
stātinus. Aliquando accidit ex mala dispo
sitione aliorum membrorum ex quorum
colligancia cor patitur. sicut quando a cere
bro vel stomacho transmittitur fumus. vel
humor nocuus. Vnde substantia cordis ledi
tur deficit vel grauatur. et ideo talibus acci
dit tremor cordis ex acimine sumi vel mate
rie que pungit et mordiat cordis substan
ciam. vnde fit in eo tremor. accidit et sitis
propter cordis compressionem et caloris in
tensionem. Vnde siccitas et sitis suspirium et
altus anhelitus. quia cor laborat ad aerem
attrahendum cum non valeat dilatari. acci
dit et tremor ex fumo melancholico ex siccita
te et spiritum perturbante. accidit et pingue
do qā dicit calor natural et in d̄ torpor et pigri
cia generatur ex defectu etiam cordis et debi
litate spirituum accidit sincopis que a vul
go spasmatio vocatur. et hoc contingit ali
quā ex accidentibus anime vt ex timore cordis
oñstringente. aliquando ex nimio gaudio vel
ita cor dilatare et spiritus exalante vel ex eu
pōate et soluete. aliquando accidit ex accide
tibus corporis sicut ex mala oplexione vel
repleione vel nimia inacione ex vnatum
opilacoē et spirituum opressio. aliquā ex ni
mio sudore. Ex hac autē sincopi quidam in
currunt mortē subitanam opilata vena oca
ua p quā languis et spūs vital ad cor trans
fertur. vel etiā opilato in aū p quē pulmo
frigidum aerē solet recipere et a se simofitate
superfluum emouere. quandoq; ex matricis
vel stomachi nimis epleti compressione. In
oibus istis ergo periculis si humor ē in cau
sa purgetur debito modo humor peccans de
tur cōfortatiua et spirituum reparatiua et re
sumptiua. Si est ex nimio fluxu vel nimio
sudore fluxus intercipiatur sudor expimatur
Si ex nimia eplecione stomachus euacuet

dem tremore cordis afortatiua afeant hanc
 pyamargariō et electuaria ac medicine in
 q̄bo cum alijs afortatiuis imponunt mustū
 aurū aut margarite siue pule ossa de corde
 ceruū ambrosia lignum aloes spondiū. hec
 enim omnia valēt ota cordiā et sincopim
 et alias o similes cordis passiones maxime
 quando accidit sine febre. in febrībo autem
 alida non sunt banda. *

De febre

Febri autē ex distēpancia cordis
 accidit et puenit. quia vt dicit ost.
 febris est calor non natural a corde
 epiens iaptus ad omnia membra corpis cor
 pusq; nocens actioni. dicit etiam yppoc. in
 epis. febris est calor aersū nature epiens in
 operib; eius nocens. Auic. autē sic dicit. fe
 bris est calor extaneus in corde attentus et
 pcedens ab eo mediantib; spiritib; et lang
 uine p venas et arterias in totū corpus et in
 flāmat in eo inflāmacōe que nocet opib;
 naturalib;. febris etiā vt testat yppoc. est
 fleuma a pectore pcedēs in totū corpus. Di
 uersificat enim febris tripliciter fm tria o po
 nencia corpus humanū. Componit enim ex
 subtilib; id ē ex spiritib; et liquidis sc; ex
 humorib; et solidis corpib; sc; ex ipsis mē
 bris. Est itaq; prima species febris quoniā
 distēpancē spūs in calore et dicit effimera
 ses a in humorib; et dicit putrida. ter cia q̄
 accidit in solidis mēbris et nominat ethica
 et dicit ost. et gal. has febrēs tonis aptant
 similitudinib;. effimera inquit febris vnto
 calido videt similit esse q̄ vter implet? ex sui
 calore necesse ē vt calefiat. Idē etiā facit spi
 ritus calefact? ca cor et totū corpus. putrida
 vero febris aq̄ calide est simlis. aqua enim
 calida cum frigidū vas impleuerit ipsū in
 calore suo ipsū calefacit. similiter humores
 calefacti calefaciūt corp? et alia mēbra. Ethi
 ca autē febris vasi calido aq̄ frigida plenū
 est opabil. aqua em frigida ex vase calido
 calefacit. sic et febris ethica cum sit radica ta
 in mēbris calefacit cor et alios humores cor
 poris distēpat et imutat. *

De febre effymera

Effymera autē febris dicit fm gal.
 ab effymeron q̄s est simplex quia
 fit ex distēpancia que fit in subti
 li substācia vt in spiritu. vt dicit ysaach
 in li. febrū. effymera ab effymeron marina
 belua dicit que in eodē die quo nascit. mori
 tur. vt fm macrob. dicit q̄ vnius diei fer
 uor. merō em dies dicit apud grecos. raro
 enim suus feruor vltia vnius diei terminū

se extendit. semp enim post die vnu deficit
 cito vel in febre putridā vt ethica se ouertit
 vt dicit ost. et ysaic. Accidit autē ista febris
 ex ca itiori et etiā ab extiori. ab itiori autē
 fit dupliciter sc; a frigore et calore. a frigore
 vt ex subdita frigiditate aeris scilicet q̄n ex
 claus subito poris exteriū sumi calidi inte
 rius ocludunt et ex eoz oalacōe et multi
 plicacōe calor intendit ex quo cordis distē
 pancia generat. Aliquādo accidit ex calore
 et distēpancia aeris siue solis. q̄nq; ex ra
 diōz repassione spūs animal distēpatur
 et ppter colligancā spiritū et humorū totus
 homo distēpat a causa itiori effymera
 q̄nq; ex calore spiritū et humorū complexio
 hominis casu aliquo subito imutatur. fiat
 ex nimia exercitacōe pcedente. ex nimia cali
 dorū frequēcia vmoz alboz et huiōi ex quoz
 nimio vsu calor aliquiens intendit et febris
 effymera generat. Hec spēs febris int alias
 cūctis et facilius muerit h; difficilius sanat
 nullū tamen pculosa est et grauis q̄n in pu
 tridam vel ethica omutatur. Accidit autem
 spēaliter ex quibusdā apostematib; in ingi
 gūe nasentib; et sub asellis que quidē a me
 dicis bubones nominant. vnde nō sū causa
 in amphoē. dicit. In bubonib; quidē omnes
 febrēs male exceptis effymetis. Signa
 autē huius sūt vrina non multū distās a sa
 na aliq̄tūlū mēsa et aliq̄tūlū subtiū pullus
 durus et vloy et frequens non multū a tēpa
 mento recedēs. si que vō virtutes vt appe
 titūs et motus voluntarius parū imutantur.
 hec de facili febris curatur. et si o graua dieta
 vtatur paciens et si a nociuis caueatur. *

De ethica

Ethica febris ē que ledit solida mē
 bra dicitur ab ethis q̄s ē habitudo
 quasi febris conuersa in habitū. Ali
 quando autē est ethica febris et morbo p se
 Aliq̄n ppter aliū morbū p se fit morbus. ali
 q̄n ex abis nimis calidis et porib;. aliq̄n ppter
 nimia exercitācia fiat ppter studiū immodera
 tū vigiliās et o similia quib; calefit spiritus
 animal et psequens visibil et ita calefit et
 minorat humiditas natural et inducit ethi
 ca. aliq̄n etiam causatur ex alio morbo fiat
 ex effymera ex putrida nitrepolata vel acuta
 etiam ppter calidum apostema. sepe em oti
 git q̄ effymera excedit tercū diem o sists
 in vna q̄litate et apparet in cute infirmi q̄dā
 obscuritas liuiditas dternitas osumpcio et
 tunc illa effymera in ethica omutatur. max
 me autem accidit ex effymera que ex angu
 stia. in. tristitia. odio et vigilia immoderata

C 33

C. 35

C. 37

et o[mn]i[m]ilib[us] anime exercitijs ex febre inter
potata quia calor immaturalis calefacit membra
et deficcet propter acuta quia calefacit sangui-
nem vel predominantem substantialem consumit hu-
miditatem. quoniam enim extenuatur sanguis non
est debitum nutrimentum membrorum. unde se-
cundum simpliciter sicut enim fit in ardore qui deficcet
ex caliditate et siccitate aeris humiditatem con-
sumente in estate. vel ex nutrimenti ablacione
sicut accidit in hyeme quando cadunt folia. vel
ex nutrimenti corruptione et purgatione et ma-
las coniunctiones et qualitates sicut ab vitrosi-
tate. sulphureitate et humiditate sicut contingit in hu-
manis corporibus. quoniam enim fit nutrimenti ab-
lacio propter impotentiam nec in digerendo cibo
et in consumendo deperditum sicut accidit in senibus
quoniam calor extraneus corpori dominatur et sub-
stantialem humiditatem membrorum deficcando
destruit et consumit quod solet accidere in ethice
quod provenit ex acuta febre vel ex accidentibus aie
quoniam sanguis nutriturus membra radicalia mu-
tat a sua dulcedine et sapore sicut accidit propter
apostematam plura corpus calefacientia et con-
sumencia que sunt aliquando causa febris ethice siue
habitualis. In generali autem ista sunt signa
huius febris. calor nocivus et qualis in quolibet
parte corporis. signum secundum est quod calor levis est et
non pungitivus. unde in inferni pati febre vix
se putat. tertia signum est quod eorum calor est humidus
et plumbeus aut citrinus. quartum est quod eorum
corpora sunt aspera. oculi oculi sicut emittit
tes si pituitas nutritiva enim eorum humiditas
ab eis ablata est. Particularia autem signa
sunt diversia secundum diversas species huius febris.
Species autem diversificantur secundum diversas hu-
miditates. Dicit enim Avicenna quod quatuor sunt hu-
miditates. prima est in extremitatibus parva
venarum substantiarum essentia membrorum o[mn]i-
milium. quoniam autem supatrendit hec humiditas
fit febris putrida et non ethice. facile gene-
rat ethicam et inducit. secunda humiditas est que est in
porositate membrorum o[mn]i milium sicut ros. Unde
etiam et ros ab auctoribus appellatur et cum hec
supatrendatur fit propter primam speciem ethice. ter-
cia humiditas est que est diversa actione membrorum
o[mn]i milium ex parte nature et depletionis ipsorum mem-
brorum et stat loco de perditis. Unde et ab auctoribus
causam nuncupatur. et quoniam hec supatrenditur
substantia secunda species ethice procreatur est et
quarta humiditas colligans et continuans
omnia membra et est spermatica humiditas
et hoc dicitur glutinum parvum quod cum consumitur non
reparatur et hec inducit tertia speciem que est in ma-
bilis enim possit hec humiditas reparari possit
secundum regis. sicut a senectute ad iuventutem ut

dicit Avicenna prima itaque species ut dicit ysaac
in libro de febre est facilis ad curam et diffi-
cilis ad cognitionem. si calor augmentetur et deficcet
humiditas vicina coagulacioni fit secunda species
et est facilis ad cognoscendum et difficilius ad
curandum. quoniam vero intentum intendit calor qui de-
ficcet humiditatem colligantem membra fit ter-
cia species que est facilis ad cognoscendum si in
possibilis ad curandum. in prima vero specie cum
sanguis generalibus superpositis calor aug-
mentatur ante prandium. in secunda vero post pran-
dium plus sentitur. si in tertia maxime. cuius
causam assignat ysaac in libro febrium dicens
humiditas cibi otacta est calori immaturali
Unde quoniam illum suffocat ex toto ut in prima
specie que est debilis et ideo est ante prandium
maior calor. si autem ad suffocationem caloris
non sufficiat saltem calor interius foris ex-
tat per suum oppositum et fugit extrinsecus erit ad
membra extrinsecus sicut quoniam proicitur scilicet
aqua frigida super calorem vitam non extinguitur
Tercia species ut dicit ysaac patet per sensum
nam facies mutatur in lividum colorem propter
subtilem humiditatem de siccitatem et vitium
defectum. naves sunt subtiles et acute et oculi
oculi. tympana aspera cuius sumpto humo-
re apparet asperitas ossium et opago motus
palpatum et superiorum fit gravis propter ocu-
lorum siccitatem. Unde sine voluntate claudunt
oculos quasi gravati a sompno propter virtu-
tis defectum. tactu sentitur frigidum et siccum
si per motum semper ascendit calor maior de terti-
non vident habere viscerum et tactus eorum quasi
tabule si cutis elevatur non descendit inferius
propter defectum humiditatis. pulsus debilis
et spissus et durus. vena similis est oleo in
liquore et sula supra petram sonat sicut oleum
Dec infirmitas quo ad primam speciem cito
curatur ne cadat in secundam que difficilius
curari potest. Curatur autem medio cruce temperata
et per medicinas caloris repressivas et confor-
tativas et humoris puri restitutas et ad
hoc precipue valet electuarium etis. balneum
autem solet cum rosis violis maluis et alijs
refrigerantibus herbis et humectantibus. balneum
autem non debet esse nimis calidum sed quasi
tepidum ne nimia humorum consumptio con-
sequatur. et non fiat in balneo longa mora
Inungi etiam solet unguentis insipientibus in
frigidantibus et humectantibus sicut oleo violis
cum melle albo et lacte mulieris masculum nu-
trientis. Specialiter dicit plato quod valet
ethicis et peticis. lac aprinum in quo lapi-
des fluviiales sunt extracti si ieiuno stomacho
et inamito patientibus tribuatur.

Lib 7

De febre putrida

Febri putrida ex putridis humoribus ex quibus gignit putrida est vocata dicit autem Isaac quod ista putredo sic habet fieri malis humoribus et superfluis in aliqua parte coadunatis ex calore extraneo et innaturali quocumque casu superveniente quodammodo fit humorum putredio. Hovenit enim humores per illum calorem et ebullunt et tamen non digerunt neque facta digestionem inter partes laudabiles et non laudabiles mundificant sed potius facta ebullitione putredio conficiuntur et ideo necessarium est partes corrumpunt. Cum igitur materia grossa et viscosa in corpore coadunata moveatur a calore necesse est ut dissolvatur in vaporem qui vapor intrat humidum grossum manens in se occultat et non libere exalans et eprensus propter grossitatem materie sibi resistens corrumpit et putrescit. huic autem putredio compositio maxime est disposita propter plenitudinem et caliditatem et humiditatem quoniam excessus est in humiditate et calore. compositio frigida et sicca non sic ad putredinem est parata et ideo grande raro febres putridas patiuntur quia si caliditas compositio desiccet humorem et coadunat et digestionem materie ac dilatationem obviat et repugnat que sunt dispositiones medie ad putredionem. Frigiditas etiam congelat et resistit calori facienti ebullitionem. Valam igitur est intelligere quomodo cause facientes putredionem sunt humiditas disponens et caliditas humoris movens et ebullitionem faciens in humoribus quorum feces ut dicit Isaac non dividuntur nec mundificantur immo mutuo permiscuntur et ideo ad putredinem necessarium est disponunt. huic autem putredioni cooperatur maxime propter corporis clausuram et restrictionem quam restrictis partibus non potest fieri superfluitatis solutio neque evaporatio et ideo est necesse quod maior fiat humorum per calorem commotio et corruptio presertim causa vel calor sit innaturalis non sit nature legitimus sed potius corruptivus. His autem causis putredionis cooperantur etiam quodammodo extrinseca ut ordinatio dietae exercitium et etiam medicum et similia que omnia interiori corruptioni vel putredini cooperantur quoniam modo indebito et in tempore inordinato corpori extrinsecus adhibentur. Ex humiditate igitur in aliqua parte corporis sic putredio facta resolvit sumus calidus et corruptus qui cor petit ipsum distemperat atque ledit ac deinde per venas et arterias se infundens febrem putridam corpori introducit et hanc dicit Isaac et est materia igitur sic putredio facta que putredio febris est causa aut continet in aliquo quantum corpore sicut in stomacho et in epa-

te vel alias et tunc est causa febris que dicitur interposita aut continet intra vasa scilicet in venis et arteriis et tunc est causa febris que est continua. autem continuitatis febris putredibilis est corruptio humoris et coactio vaporis inflammantis in arteriis et in venis et sic patet causa et ratio omnium febrium putridarum in generali sive sint continue sive sint discontinue et interpolate.

De signis putride febris

Signis autem febrium putredionum quodammodo significaciones generales. prima est quia materia talis febris diu permanet in corpore superveniente causa extranea calefit et putredio fit in effectu sed a significacione est quod talis febris precedit rigor vel frigus maxime si materia fuerit intra vasa et vicina sensibilibus membris. quia ex materia frigida resolvuntur quidam humores qui ledunt nervos sensibiles ex quibus rigor vel frigus generatur. Tercia significacione est quia talis febris habet interpolacionem; veram in interpolatis vel inclinacionem; manifestam quemadmodum in continuis. quarta est quia talis febris maximam generat angustiam propter multitudinem et grossitatem humi de materia putrida generati propter quam fit ordinatio caloris et virtutis ad seipsum donec natura expellat se a humore illo et hoc tempus dicitur significatur secundum diversitatem materie in subtilitate et grossitate quia si materia fuerit subtilis et virtus fortis cum velocitate dissolvitur et spargitur per corpus et redit virtus ad membra sicut prius. si vero materia fuerit grossa et virtus debilis et econverso. quinta significacione est in statu febris quia tunc occurrunt accidentia signaculorum plenitudo; putredinis sicut dolor capitis malicia; anhelitus sitis et similia. sexta est quod corpora non plene mundificantur apud quietem febris sed remanent ad huc in corpore male qualitates propter quas remanet debilitas in corpore et etiam redeunt ipse febris et accessiones. septima est quod non emascat in vniuersitate quemadmodum et cetera febres apud solutionem sed quiescit omnino interpositis et declinat sicut in continuis inter parvos. sed multae alie significaciones que in febribus particularibus denotantur.

De febre cottidiana

Febribus autem interpolatis quedam perveniunt ex humore simplici putredio facto extra vasa ut ex fleumate naturali natum cottidiana ex colem tibia. tertiana ex colem nigra quartana quedam ex humore composito generantur ut cottidiana. aliqua est ex fleumate acetoso aliqua ex vitreo aliqua ex dulci aliqua ex salso et iste febris

diuersitates per propria signa dimoſentur in
iſtis autē febris omnium accidit dolor capi
tis. inſipiditas oris. grauitas corporis. frigus
p̄cedens. calor ſubſequens. ſingulis diebus
acceſſio renouatur et quod prius eſt aliquo
cienſ duplicatur. Diuus febris materia con
grua medicina digeratur. diuidatur et ex
pellatur. dieta congrua regatur. precauat
etiam medicus ne in quartana vel ethiam
terminetur. A

**De febre teriana et eius ſignis
et cura.**

Teriana febris fit ex colera putrefacta
extra vaſa et non collecta ad apoſtea
fit autē teriana alia ex colera natu
rali. alia ex naturali vt ex colera citrina vel
vitellina. teriana ex colera naturali facte hec
ſunt ſigna. de tercia die in tercia affligit et
potiſſime circa hora tercia. p̄mo rigore dein
calore. dolore frontis. amaritudinē oris. ſiti
tynitu autu. inſtancia vigiliaru. vrina ru
bea ſubtilis et tenuis. p̄t̄ij. hōis aut plus
p̄reſt habere in labore et alia p̄t̄ij. in q̄te
Secōm vrina vno materie p̄coe. varianē et
ſigna. nam ſi materia fuerit in ore ſtomachi
dolor frontis eſt maior. ſimilit̄ et ſitis cum
aſperitate ſiccū gutturis et oris adest volun
tas comedendi. vrina ē nimis colorata. Si fue
rit in interſtinis p̄dicta ſigna non ſunt ita in
tenſa ſi dolor ē circa umbilicu et vrina ē ma
gis tenſa. Si vno fuerit in epate vel in ci
ſta ſellis coloratio erit vrina cū ſpuma cro
cea. Si autē fuerit febris ex colera citrina
vel vitellina varianē in p̄te ſigna quia affli
git p̄mo rigore. deinde lento calore in hōis
et ſleum itis mouet. vrina ē citrinis medio
mediocri tenuis. plus tamen accendens ad
tenuitatem horis in teris mouet quia modo
anticipat modo ſuboccupat. aſſunt et p̄dicta
ſigna ſe. dolor frontis et h̄ ſunt prioribus re
miſſionibus. Hec febris ſicut et cotidiana. ali
quā eſt ſimplex. aliquā composita. ſimplex ē que
fit ex vna materia in vno tantū loco putre
facta. composita vno ſiue duplex q̄ fit ex diuer
ſis autē in diuerſis locis putrefactis. ſicut
continua fit duplicat̄ q̄ ſleuma diuerſū in di
uerſis locis eſt putrefactiuū. Signū autē
talīs teriane eſt q̄ omni die affligit. p̄mo
rigore. deinde calore. h̄ de tercio in tercia gra
uis et in diuerſis horis. vrina mediocriſ
eſt in ſubſtancia ſubrubea vel ruſſa. ſuſpirius
aliquā obumbrata. Cum itaq; ſimplicis
teriane agnita dieta p̄mitus ordinatur ſim
iliter ſim tempus et nature qualitatē. deinde
mediāna debita ſubſequat̄. **Primo materia**

cū p̄p̄o acetpo digerat digeſta cū op̄mel
le lapatuo purget̄ cū alia congrua medici
na. Si materi fuerit in ore ſtomachi vomitus
prouocetur. digeſta tamen prius materia
quā digeſta oportet mediari et mouere
vt cruda vt dicatur in amphetiſmis. mate
ria vno cognoscitur per anticipacionem ac
ceſſionis p̄t̄. remiſſionem rigoris vel frigo
ris et caloris augmentacionem per maio
rem afflictionis prolifitatem. per vrine in
ſpiffacionem. quando ergo apparent talia
ſigna digeſtionis purgetur materia ipſius
febris ſiue ſit composita ſiue ſimplex. iſta
tamen ſemper adhibentur conſideracio et cau
tela vt ſi fuerit materia ſimplex medicina
ſimplex. et vbi duplex materia et ipſa medi
na duplex. C. 42

**De quartana et eius ſignis et c̄
medijs.**

Quartana fit ex melancholia p̄t̄. facta
extra vaſa et non collecta ad apoſte
ma. fit autē iſta febris aliquā ex me
lancholia naturali. aliquā ex non naturali. ſeta
ne ex melancholia naturali facte hec ſunt ſig
na. de quarto die in quarto affligit hori
culacōe p̄mo. deinde calore lento. viginti quatuor
hōis habet in ſummo labore et quadragin
ta octo in quiete. In horis melancholie affli
git ſcilicet a nona inferius et ſeruat certa
tempora accēſſionis. vrina poſt accēſſionem
citrina vel ſubcitrina in diebus interpola
tis quia cruda pallida ſcilicet vel ſubalbi
da et tenuis apparet. Si in ſtomacho ma
teria fuerit adest oris acetofitas cum ſto
romia et vragine et alijs ſignis p̄ſſimis et
inordinatis quia adest triſticia timor anxi
etas et alie grauiſſime paſſiōes. ex p̄te corporis
grauitas. pigritia. indigeſtio. inflacio laetitia.
ponderofitas crurū et corporū. vigiliarū in
quietudo. timor in ſompnis. lauditas in vng
uaus et labijs maxime in tempore accēſſio
nis dolor etiam accidit lumborum et ſiniſtri
ypochondrii cum tumore ſplenis appetitus
fortitudo quia ex melancholico humore graui
et ponderoſo abus deprimūt ad fundum ſto
machi. Unde ore ſtomachi remanente va
cua deſiderium excitatur. Alie ſpecies quar
tane que accidunt cum admixtione alterius
humoris. h̄j diſtinctur nocte et in illis mu
tantur ſigna ſm qualitates humorum que
cū h̄ humore melancholico commiſcent̄. h̄ illarū
febrū differencias nō ē p̄ntis negotii. decla
rare. Cognita igitur quartane cauſa et pro
pria differencia a principio dentur forcia di
geſtiua quia ſpiffa eſt materia et compacta C. 41

Et ideo denē ea que natura digerūt et mū
dificāt sicut opimel simplex et squillitiā et
huīdi materia digesta purgef cum sibi apro
pata et apitiuis herb ac mūdificatiuis bal
neetur et subsumgetur caueat a cibis melā
colicis et nociuis vraf electuarijs et pluribz
calidis confortatiuis humoris melancolici cō
sumptiuis et alteratiuis et letificatiuis sicut
est dyafene dyabotrago leticia gal et huīdi
cū calidis vngētis et confortatis mungat et

De febre simplici et opofita

C. 42

Febriū continua puenit ex humore pu
trefacto inter venas cuius sumus pe
tens cor ipsū ledit et febē que dicit
continua corpori introducit. Sic humor aliqñ
ē simplex aliqñ opofitus simplex qñ putre
scit sanguis in vaf et continua iducit que sy
nochus dicit. qñ vero nō putrescit s̄ qñ tūta
te sup̄ abundans oculat fumofitates vero
paulante calefunt et distempant que distē
pate spiritū vitālē distempant et sequit fe
bris que dicit synocha inflatiua. qñ etiam
colēa putrescit in subtilissimis venis ois sto
machi cordis epatis et pulmonis q̄ dicitur
causon quia membra spūalia vrit et mēdit
qñqz etiam in alijs venis putrescit et dicitur
terciana et continua. qñqz etiā colera et lang
uis similit putrefunt in vasis. et siquidem
maior pars sanguis putrefiat fit febris sy
nochides. si vero maior pars colera putrefcat
dicitur caufomides. p̄ varietate autē causarū
variant et signa. Dynochi itaqz hec sunt
signa. febris continua. calor frōtis et tympan
a utissimus. sitis vehemēs. oris dulcedo vri
na rubra et spissa et q̄modo lutes. Eadem
febrē sunt signa in synocha inflatiua excepto
lūore vrine. appar. etiā oculo. eminēcia cū
venarū plenitudine et rubore faciei et totius
corpis grauitate. In causon vero et alijs ap
paret vrina rubicūda subtilis et tenuis q̄dā
nigredine obumbata. dolor frontis et tym
pano. tantus qz oculi et tympana vident clavis
pforari. calor in corpe mixt. cū cetero. sitis
indeficiens. vigiliatū instancia. lingue aspe
ritas. exustio cum ostipacōe ventris. si pecca
uerit colera in qualitate vel in quātitate acci
dit ventris flūsus et vomitus colerici. Eadē
signa apparent in caufomide et de synochide
et tamen differēcia illarū discernit potissime
p̄ vrinam in hīs febribus continua ex sanguine
generatis debz fieri sanguinis subtractio ex
p̄ vris vtroqz brachio p̄mittentibus et crate
dieta taliū debet esse tenuis et frigida sicut
mīa panis in aq̄ lota pruna cocta et huīdi
medicina debet esse sanguinis repressua et

alteratiua vt Syropus acetosus violaceus et
huīdi. et tra lynthomata se; contra vigilias et
dolorem frontis et huīdi maxime insistendū
est. iste infirmitates qñqz sudor et qñqz flūsus
sanguinis per nares vel aliunde salubritē
terminatur et.

De fleumate

C. 43

Fleuma qñqz putrescit in vaf et facit
cotidianā continua. cuius signa sunt
calor continuus s̄ in nocte maior et si
aliquo typo grauedo capitis. oris ispiditas
vrina pax colēta et spissa. horas habz xvij
in sumo labore et vi. in falsa quiete. aliquādo
etiam melancolia putrescit in vasis et facit
quartanā continua. cuius signa sunt. calor coti
nuus. s̄ de quarto in q̄tū diem semp maior
et sic si typo grauedo capitis. calor lentus nō
multū intensus. et iste due vltime febres nō
discernunt de facili p̄ vrinā. qñqz etiam pu
trefcit fleuma extra et colēa itra et tūc febris
inde generata dicit minor enutricheus cuius
signa sunt ea que et continue cotidiane et tūc
in sero illis adest frigus et maxie frigescit
tūc extra adest grauedo capitis palpebrarū
oppressio falso sopno oppmē. xvij. horas hz i
sumo labore et vi. in non sumo. sed illud non
sumū. sumus est sume cotidiane continue
quonia putrescit fleuma intra et colera extra
et fit medius enutricheus. cuius signa sunt
calor continuus. sed de tercio interdū grauius
intendit et fit cum rigore p̄cedit cum dolore
capitis et siti. xv. horas habz i sumo labo
re. xv. in falsa quiete. vrina rubra medio crū
tenuis vel spissa vel lūida. Aliqñ putrescit
melancolia extra et colēa itra et fit maior enu
tricheus in quo est maior calor et omnia sin
thomata p̄loza q̄ in prioribus. vrina aliqñ
est viridis. aliqñ nigra. aliqñ lūida et disco
lorata. que omnia sunt signa mortificacōis
p̄. horas habet a sumo labore et xv. in non su
mo. Istarū febrū opofitarū species et diffe
rēcias vij. prius medicos potest discernere
quia vt dicit p̄poc. in amphod. auro. mor
borū non semp sunt p̄nunciacōes certe neqz
sanitatis neqz mortis vt dicit gal. quia in
talibus morbis aliqñ p̄fectus medicus erat
app̄telo acatē mot. matele morbi et etiā p̄t
defectum vel virtutē paciētis quā ignorat et
ideo hic finē de istis febribus imponemus. q̄
enim hic posuimus ab ysaac. a ost. ab auicē.
ab alef. certissime tradita epimus et etiam
a gal. hoc autem non latet qz minor enu
tricheus auatur cum difficultate. medius ve
ro vij. tamen aliquando. s̄ maior nunquā
nisi diuina manu vt testat gal. et

C. 44

De horripulacione
 Ori pulacio e qd am pua et qua di
 spolio ex materia febrili in corpe
 surgens accessiones febriles pua
 rias q pcedes Ori aut ex frigidio suo a frigi
 da materia fleuatica vel melancolica esoluta
 qui subito p membra corpe se diffundens
 neruos q musculos tangit ex sua frigiditate
 aut ostingit. Unde radices piloz stringen
 poros claudit q ipsos pilos rectos q rigidos
 funus frigidus facit. Unde horripulacio fit
 p h. horrida dicitur piloz erectio qa cum
 quodam horrore alianus timoris graua pi
 li capitis subito elenant. timor enim subit
 calore ad interiora reuocat et ideo corpe sup
 ficiet a calore depaupata exteri se ostingit q
 corrugat et sic p osequens pili in superficie et
 tis inuoluntarie erigunt. eadem ergo est ra
 cio q causa in febricitantibus horripulacionis et
 tremoris frigiditatis q rigoris vt dicit ost. :

C. 45

De fastidio
 Jera membra nutritiua diuerse acce
 dit passiones sicut circa stomachu
 fastidiu. bolismus. vomitus et huius
 Fastidiu e immutacio appetitus vt dicit ost.
 Est aut fastidiu dicitur q potu inuoluntaria
 a hominatio virtuti nutritiue maximu in
 ferens noamentu. Unde dicit fastidiu quasi
 fastens tediu vt dicit phid. quia in illo inus
 mit homo fastidiosus tediu in quo alter red
 pit solaciū q nature oblectamentu. fit aut
 tibus modis. ex spirituu defectio. ex suoz
 sensibiliu opilacione. ex humoru calidoz vel
 frigidoz nimia replecione. pmu patet quia
 cum spūs sint instrumenta virtutum vt eas
 excitent ad suas pazendas opaco. ex ear
 defectu appetitiue virtutis opaco impeditur.
 Scdm eiam patet appetitus em stomachi
 qui pte dicitur desideriu a dupli virtute
 pficit sc; a naturali appetitiua q ab influere
 sensitiua. Cum igit natus sensibilis opilacione
 tis spūs anim alis nō posse descendere ad os
 stomachi vt pficiat appetitū non in merito
 altera causa principali deficiente deficit appe
 titus. Terciu pat; q cum racione natura
 tis fiat appetitū eplecoe scā ex hūore appet
 non in merito impedit. signa autē qā deficit
 appetitus ppter defectum spirituu sunt ista
 totius corpe macillencia ex febre pcedente
 ex remedio nimio ex vigilis q fluxu ventris
 neruoz opilaco. agnossemus ex hoc q pa
 tiens in assumptis nullā patit delectaco. q
 tunc maximā patit stomachus indigestio;
 stomacho ppter absentia spirituu in frigidio
 qd etā in transitu sentiat frigidus ppter

pbi tam causam vbi doz agnossemus humo
 ru habundancia ex am ritudine oris ex sic
 citate lingue cum siti et ex calidis fumosita
 tibus palatu excoarantibus. adest eam qnq;
 vomitus croceus frigidus humores seminis
 esse in causa eructacionibus acidis vel insipidi
 sine fetidis ex indigestione q stomachi gra
 uedme. qn igit de fetus spirituu est in causa
 opandū e ota illa ppter q sunt spūs in de
 fetu quia si ex febre agendū e ota febre. si
 ex ieiunio et corpe alupose pbata sūt cibis
 electur. v. s. fortantibus repanda et sic de ce
 teris. sūt salameta spūs q repacia q orificiu
 stomachi ostantia ex acetosis sc; q menta
 q hūdi aromatica sepi naribus aponat. Si
 fuerit opilacio in causa valet si nichil obfel
 terit q patiens de mediana de ptri bachi
 minuat. denē calida diuisiua. calida e eiam
 ostantia vt dyacimū et consimilia nisi
 nimia caliditas sit in causa. tū enim syropo
 acetoso est vtendū et materia congrua me
 dicina est euacuanda. Si humores frigidis
 sūt in causa purget stomachus a benedicta
 vel alia ogra medicina et alidū ostantē i
 uetla cibaria sunt offerenda eiam si alqñ
 adum fuerint nociua. si ea desiderauerint
 vt sic in eis excitetur appetitus iuxta illud
 ppo. paz de terioz cibus q potus melioribus
 qd delectabilis vero magis e aponed. :

Bolismus
 Bolismus e immoderatus et qñ animus
 appetit. Hab; aut fieri ex frigidita
 te oris stomachi dominante q exite
 a hūore. frigiditas igit mēsa a sumpta ci
 baria vi expassionis trahit ad inferiora et
 sic stomachus inanis mēde vacuitatis appe
 tit stomachū vt ex multis caus infrigidat
 fiat ex nimis frigida dicta et hūdi dicit
 g. l. q bolismus nascit ex nimio calore mem
 broz qz vne trahit ab epate. epate vero p
 mfericas venas exhit a stomacho a q subit
 to manit stomachus q sequit appetitū qñ
 attinuit q immoderatus dimoscit p intēho;
 vrine et quia cito aduenit nec tamē p eum
 virtus deficit isti econtā frigida medicina
 et grossa dicta. Bolismus autē hec sunt sig
 na scilic; q homo plus debito appetit q pl
 subito comedit et tamen ex assumptis nichil
 corpe addit. sed attenuatur potus et mar
 cescit. adest frequēt fluxus ventris. Acci
 dit autem appetitū immutari vt appetit
 quis nociua vt carbones terram et salem q
 hūusmodi. Et habet fieri ex humore melā
 colico vel coletico inficiente os stomachi et
 et quā quandam lanuginem inducentem

C. 45

Lib. 7

Unde stomachus infectus racione deformitatis appetit talia ut in pregnatibus patet in emoco roidanti et menstuoꝝ retencōe; et patientibus in quibus fumus ab immundo sanguine resolutus inficit nervos sensibiles stomachi etiā imutat appetitū. Contra bolismū denſ calida stomachū confortantia. dentur etiam cibaria vinctuosa et multa pinguedine addita ut vinctuositas oris stomachi innatans fastidium generet et inducat et si humor frigidus ac fleumaticus fuerit in causa ut frequencius accidit stomachus purgetur tandē calidis electuarijs interius vngētis calidis exteri⁹ confortetur. o simili modo dicit inordinatus appetitus 22

De singultu

Singultus est sonus violente modo mis stomachi ex spasmosa dispositione eius pueniens. fit autem duplici de causa principaliter scilicet ex nimia replecōe vel epinamcōe et quā ex frigore. Vbijs enim de causis nervi stomachi conturbantur quibus tractis sūd stomachi supereleuat. ut autē regitā mīte ipsū ad naturāle potētā reducere. Ex tali ergo ascēsu vel descēsu ut dicit quāda sit quidā sonus qui dicitur singultus. vel ut michi videt dum fundus stomachi eleuat aer in medio cōtū vi expulsiōis eriens dum alteri aeri obuians per angustū transit facit sonitū qui dicitur singultus. quā accidit ex replecōe fit cum vomitū humorū vel ciborū. Accidunt etiam etiam dūerſi saporis sūm humorū habundantiā dūerſitatē et plectoria est corpis habitudo. diata enim pcesserit nimis larga. quā emō tingit epinamcōe agnoscat per febrem vel fluxum ventris vel sanguinis et per alia que extenuant corpus. h quā accidit ex frigiditate agnoscat per frigiditatem aeris vel per dicitā frigidā pcedentem et huiusmodi. Contra singultū ex replecōe vtrū dum est vomitū et alij euacuatius calefaciētibus et de siccatiuis. contra singultū ex inanicoe si fuerit sine febre vtrū est restauratiuis et humectatiuis. si vero fuerit cum febre periculo sus est. Contra singultū ex frigiditate actualiter calidis et potencionalitē vtrū. Valet etiam sternutacio si puocetur. valet etiā stēnutacō et timor si ex ipūso iuciat. Et si aliqd vtrū vtrū valde subito obiciat. nā calor reuocet ad interiora ppter vtrū vtrū aut timorem dissoluit fumum qui materia singultus est 23

De vomitu

Vomitū est ciborū et humorū a stomacho violente reiectio. et habet huiusmodi

istis modis. aut vi nature aut vi sintētis quāq; enim suphabundant in stomacho humores calidi. quāq; frigidi. Unde quando ex caliditate ebullit; faciente et humores dissolvent fit eoz per vomitū expulsiō. sicut em frigiditas intemta in ore stomachi vi oppressio nis repellit humores et cibaria inferius et est causa solucōis per secessum sicut caliditas dominas mouet eos aliquā sūsu et ē causa euacuatōis per vomitū. aliquā etiam fit ex ciboz et potū suphabundancia que cum natura non possit regere vel digerere ea repellit a se tanquā sibi supflua et nocua. Aliquā autem accidit ex qualitate cibi vel potus et ex eius aamine. Unde mordicat nervos stomachi et puocat ad vomitū. Aliquā fit ex debilitate virtutis recētiue et fortūe expulsiue. Unde stomachus non valens assumpta per incontincēciā vomit ea. Aliquā etiam accidit ex fortitudine et acimine medicine. Aliquā etiam fit vomitus cum inferiora ventris fuerit fortiora et expellunt suas supfluitates ad superiora et natura nō valet retinere ea. sūm ab hominās abhorētis per vomitū expellit. Illa etiam fit aliquā per oppressioz et eleuacōz stomachi ex vicinitate et colligācia alioz mēbroꝝ quā casu aliquo paciunt ex matrice. Unde frequēs vomitus signum est impregnacōis ut dicit gal. vomitū itaq; laudabil est quando fit vi et opacōe nature. Et quā fit sicut oportet et quando oportet adiutorio medicē. quando fit in die cretico et e ter ex vomitū releuat. Vomitus enim laudabil stomachū mūdificat vtrūti digestiue seruat et ministrat. totā naturā exponat ab infirmitatibus infirmitis. totū corpus hominis alleuiat. Si autē fuerit illaudabilis et traria operatur omnem autē vomitū naturalitē pcedit motus et tremor labioꝝ conatus et angustia spūaliū mēbroꝝ. nausea et abhominacō. oris apertio lingue distensio. et extensio vnarū arteriarū et nervoꝝ. lacrimacō in oculis. emissio sudoris. imutacō gutturis et amariacō et infectio lingue palati atq; oris. Vomitus igit si fuerit necari⁹ puocet. si supfluus et nocuus restit gatur. Circa vomitū autem ex frigidā causa valent calida et confortatiua tā electuaria quā vngenta. valet etiam dyaceton ten. calidum dyaniūm. dyaciminū et huiusmodi. contra calidam vero causam valent frigida et sicca restrictiua et dēficiatā ut zuchata rosacea dyatodon triasandali et huiusmodi. Et hec de vomitu dicta sufficiant 24

De dolore ventris siue stomachi
Dolor stomachi multis modis habet huiusmodi scilicet ex calore dissoluetur ex frigore

C 47

C 48

C 49

coratate ex ventositate excedente ex apostema
 te opmente ex humore calido vel frigido. vil
 los stomachi inuisicandi. vbi calor e in causa
 dolor e pungitius. eructacio calida paula
 tum palid a. vrina grossa. cibaria bene dige
 runt. subtilia aduunt. amaritudo oris. se
 cessus colericus. vrina crocea. Vbi vero fri
 gibilitas cum humore e in causa est dolor gra
 uatius. dura male digerunt. leuia et subri
 lia melius. solet adesse vomitus fleumaticus
 crudus. ventris ostipacio. eructaciones aceto
 se. Ventositas si e in culpa cognoscit ex rugi
 tu et gurgulacione et eructacionibus insipidis ex
 quoz emissione pacies alleuiat. **A**postema
 si e in stomacho cognoscit ex febre comita
 te. ex punctura et ardore et indigestione et oei
 ficij extensione. **S**i igitur calor cum humore
 sit in causa humor digerat et cum medicinis
 apprijs purget. stomachus cum electuarijs
 frigidis confortetur. cum vngentis frigidis ex
 ternis fomentet. **S**i autem frigiditas cum hu
 more sit in causa modo otario curet. **S**i ven
 tositas sit in causa curet cum illis q̄ extenuat
 ventositate vt dyamanat. dyaciminu et huoi
 magnas em ventositates in corpe et sp̄salit
 e inuenio toziones q̄ se inter humores int
 ponit vt dicit ost. et ideo oportet vt sibi suc
 cureat cu medicina ventositas ventris dis
 solutiua et ideo dicit ost. vt ventosa siue sca
 rigine cauidet vmbilici vt ventositas extra
 hat ab interioribus ad exteriore quia sicut di
 cit idem plus ventositas ledit in multis cau
 sis q̄ humores vt patz in p̄cipuis de q̄bo
 idē in eode ca. dat exemplū. q̄dūq; igitur vile
 otinua custodie corpi sanitatem custodiat
 stomachū ne nimiu sumat cibum. summa em
 et p̄fecta medicina est abstinentia vt dicit
 ost. in iij. ca. de fastidio.

De tortura

C. 50
Solet etiam ventri accidere dolor et
 tortura vt dicit idē ost. ex humoribus
 intestinis inuisicatis sicut dolor ylia
 dis colericus et similes passiones. Accidunt
 autē iste infirmitates q̄z ex interclusa ven
 tositate viscerali obuolacione extendente.
 q̄z ex humorū multitudine viscerali aggra
 uante. Aliquando ex aliquo apostemate le
 sionem intestinorum substans infirmitate.
 Aliquādo ex lubricorum viscerum interiorum cor
 rodente. Aliquādo ex aliorum membrorum
 compassionem intestinis inducente. Aliquā
 ex humorū acumine intestinorum substanciam
 mordicante et vlcerante. Et iste passiones
 apprias habent causas et apprias significatio
 nes. Ventositas ergo cruda et grossa ab hu

moribus resoluta quando cum febribus inclu
 ditur intestinis multas generat tortiones. et
 si fuerit resoluta similitas vel ventositas a
 materia sanguinea erit dolor infirmitas vt
 dicit comentator. si sit ex coletica erit pungi
 tius. si ex fleumatica dicitur extensius. si
 ex melancolica dicitur grauatius. si ex mul
 to fleumate dicitur congelatius. quando
 autem ex sola ventositate est tunc dolor de
 ambulatius. nam dicit verbo ad verbum
 comentator super **J**ohā. et hijs verbis vnu
 tur sepe magistri et auctores. **I**ta igitur pas
 sio curatur cum dyastrocticis medicinis id e
 euaporatiuis extenuatiuis ventositatis et cō
 sumptiuis. quando vero replent intestina
 grossa et viscosa grauissimas inferunt pas
 siones. **V**igantur enim intestina et congluti
 nantur viscosa supfluitate. **U**nde natura nō
 se potest a superfluo expellere. vnde necessa
 rio sequitur interiorum tortio. inferiorum cō
 pressio et repercussio sumofitatum superio
 rum summa p̄turbacio q̄z mors et subiecti
 destructio vt patet in yliaca et coletica passio
 ne. **I**n tali itaq; casu solent p̄mo apponi mol
 lificatiua et materie inducere humectatiua.
 deinde aliquantulum modificatiua. tandem
 necessaria purgatiua et sic eponetatis et pur
 gatis interioribus tota natura ad consisten
 ciā debitam reuertitur. **Q**uando vero apo
 stema occupat stomachū vel intestina ex materia
 et distensione apostematis sentit dolor et gra
 uedo in stomacho et etiā intestinis et fm q̄li
 tate materie et qualitate apostematis inten
 ditur vel remittit et impetus angustie et dolo
 ris. dolor autē semper tanto est grauior et peri
 culosior. quanto in subtilioribus et graciliori
 bus apprehenditur intestinis quia minus p̄z
 locus euacuacionis et euentacionis. **I**stis tamē
 interioribus et exterioribus confert mediana medio
 criter refrigeratiua rade febris mitigatiua.
 et racioe doloris maturatiua et immūdi
 ficatiua. racione apostematis consolidatiua
 et sanatiua. racione subsequēntis vlcetis ne
 locus remaneat vlcerosus. et ista omnia et
 multa alia patet in vatic. in plat. sed ista
 hic ponere esset superfluum. quando igitur lubri
 ci sūt in causa maxime instat dolor. **S**ūt autē
 lubrici vermes q̄dā lōgi rotūdi et acuti ex vi
 scos et crudis humoribus intestinorum interioribus
 generati q̄ cum fuerint in gracilibus et longio
 ribus intestinis generati dicuntur lumbrici q̄a
 longi vt dicit ost. **S**i vero in inferioribus et
 grossioribus sūt nutriti ascarides dicuntur et
 auaribini hijs fm diuersas materias ex quib
 bus sunt diuersas habent species et figuras

217
Nam ex falso fleumate sunt vermiciuli longi
giles & acuti. nam dolce illius fleumatis q
habet motu a centro vsq; ad circumferencia pro
trahit materiam vermis in longum. siccitas
vero cum habeat motu ad centru & possit ma
teria dilatare ostingit & coarctat eandem in
rotundum. et ideo vermiciuli sic generati longi
sunt et rotundi. Ex fleumate vero dulci sunt
vermes longi & lati. longi quidem more caloris
quia calor prolongat. lati vero quia humor se
diuidit & dilatatur. Ex fleumate vero acetoso
quod frigidum est et siccum curti & rotundi. quia
vtraque qualitas cum habeat motu ad centru re
pugnat latitudini & longitudini. Ex fleuma
te vero naturali cum sit frigidum et humidum sunt
breues & lati. breues quidem ex frigiditate. la
ti vero ex humore et isti dicuntur ascharides vel
curtissimi quia semini curtissime assimilantur.
Ex vicio fleumate per nimiam frigiditatem nichil
vitiatur. Hii vermes guillimas inferunt cor
ruptioes. febris adest. pruritus narium. stridor
dentium. ab hominibus cibis. stupor et alienatio
mentis. clamor in sompno. tremor corporis
emissio lingue. et masticatio cum nichil habeant
inter dentes. et ista omnia accidunt. propter colliganciam
ganciam intestini ad instrumenta sensuum & ad
maxillas. Porro ergo ut dicit ost. ut cicuti
eliciat alioum corpus ab eis assumit & membra
remouunt. nec expellunt nisi moriunt. dum
enim viuunt sunt cum intestinis miscati de fa
cili non exiunt. hii mortui abhorrent eos na
tura eiciunt tamen aliqui exiunt. hii qui mortui
et statim moriunt. cum rebus enim amaris occi
dunt sicut absinthio et huioi quod omnia in eodem
ca. recitat ost. Debent autem omnia talia ama
ri duci cum melle vel lacte vel cum aliqua dulci
dulcia enim vermes diligunt. quod cum sibi in cor
poris ant recipiendo amaritudinem se occidunt
ibi enim latitat hamus sub esca qui matris
vel vesica patit et intestina propter colliganciam
paciunt. nam collo vesice opilato etenta vri
na vesica distendit qua distensa intestinum quod
sibi adiacet comprimere et ad fecis expulsionem
impedit. in clausa ventositate colica passio generatur.
Hec passio generatur ut dicit ost. in vno inte
stino quod vocatur colon id est caecum et est in dex
tera parte ventris inferioris circumcinctus sicut
zona vsq; in parte sinistra. Causa autem huius
passionis est septiformis ut dicit idem. Prima
est calor igneus & colicatus febriliter intermixtus
defictans fecis humiditate & indurata et epite
non permittens. Secunda causa est cibi siccitatis
stipitici grossities egestionem epite prohibens
Tercia est fleumatis viscositas vias egestio
nis occludens. Quarta est grossitas ventositatis

66
cum viscosi humoribus se miscet & descendens
Quinta est causa cum apostema intestino na
scens substantiam feculentam epite libere cohibens
Septima multitudo ascaridum & lubricorum mor
tuorum & miscatorum in hoc intestino epite non
valens. Septima est intestini insensibilitas non
aumentum fecis non sentiens nec expelles. Hec
passio quomodoque de causa generata dicitur infert
corpori tormenta. Quod generalia et propria habent
accidentia. adest enim generaliter vomitus. ab
hoiaco tortura & dolor intolerabilis ex parte illa
ventris ostipatio & si est ex calida cum ventre
videatur acribus pruritus. nam & paciens cito mo
ritur si non habet remedium. si ex frigida est tunc mi
nima sentitur guttas. lentus tamen est dolor &
in vno loco. si vero est ex ventositate dolor est
extensius et immutat locum cum guttulatione
et inflatione. si est ex apostemate sentitur calor
dolor adest febris cum siti & asperitate lingue
Si ex lumbricis tortura sequitur & dolor & ab
hominibus aliqui per os vomunt et breuiter morbo
est persistet et mortaliter cito inficiens nisi effi
caciter succurratur. Primo igitur sunt cause mor
bi mitigande dissoluentes et destruentes per bal
neationes quefactiones dissolutiuas & liquifi
candas vntiones ut est anacardium. vitellium & huioi
Si vero per mitigatiua non cessauerit dolor
tunc ad fortiores procedendum est medicinas disso
lutiuas purgatiuas sicut in viatico continetur
Quia passio cognata est plura ab plion in
testino dicta. Et est intestinum gale et longum
inuoluens cumqueque; alia intestina est carne
discooptu. vnde valde est sensibile. Vnde et
hec passio vocatur vna de paucis secundum galenum. quia
vno die vel duobus interficit et ideo periculosa
quod ipsa colica. & simili tamen modo curatur. ex
similibus enim fecis causam generatur hii maxime
ad apostemata ut dicit ost.

De dysenteria

57
Aliqui etiam patitur ventris ex ciborum et
humorum lubricitate & acrimie ut dysen
teria henteria & dysarrhia. et hec inter
se differunt ut dicit ost. et plat. Dysenteria
est fluxus ventris cum excoriacione intestini &
sanguinolenta egestionem. & dicitur a descendendo
quia in ea inscinduntur intestina et fit ex colica
naturali vel innaturali intestina corrodeute et
excoriante. quomodoque; etiam fit ex fleumate falso &
quomodoque; ex melancholia adusta. quomodoque; ex vicio epa
tis et dicitur epatica. quomodoque; ex debilitate continen
tiue virtutis sanguinem retinere non valentis
quomodoque; ex nimia sanguinis habundancia maxime
in deturcatis. sanguis enim consuetus transmittitur
ad nutrimentum membri quod abscessu est membrum
cum non inuenit membris quod nutriat suphondancia

in epate et p mōtūcāā emittit et bicā in
 appāe diffēctā. fit ecā sepe vicio intēstino
 rū et tūc sunt tres species. in pma resoluitur
 intēstinoꝝ vinctuō sitas et appar. egestio sicut
 lotura carnis piguis. in scōa villi stomachi
 abradunt et apparēt quāsi rasure p̄gamenti
 in tercia p frustula emittunt intēstia et tūc
 apparēt carnose et neruose et atēiose resolu
 cōes. pma igit spēs bene curat. scōa vix. ter
 cia nūq̄. similit epatica vix curat. diffēctie
 igit signa sūt languiolēta egestio torho ven
 t̄is doloz pungitiū. qñ igit fit exortia cō in
 tēstinoꝝ sup̄tior qñ; medioꝝ qñ; inferiōrū. et
 scōm h° variat doloz nunc in vētra sup̄mo.
 nūc circa vmbilicū nūc in infimo. De acidum
 igit causatū diuersa genera diuersificari solz
 ecā; medicā. pma igit solet mūdificari hu
 m. et peccās. dānde fluxus interdipi et h° tam
 syropis q̄ electuarijs tā emplastris. q̄ vn
 gentis stipticis et cōstrictiuis interioꝝ vero
 medicā uuat efficacē qñdo in superioribz
 intēstis est materia exterioro vero plus ad
 inuet inferiori. stiptica igit et cōstrictiua de
 bet esse tam medicā q̄ diēta. :

De hēnteria :

Hēnteria est fluxus vētris cum indi
 gesti cibi et potus emissioe quando
 nulla fit immutatio circa cibum. h̄ si
 aut accipit. ita emittit qñ d̄git aliquando
 ex uillōꝝ stomachi abrahōe. Vñ stomachus
 nō valz cibū retinere qñ fit ex viscosa et fleu
 in atia humo rōitate villis stomachi et in
 tēstinoꝝ abherēte aliqñ ex apostemate quia
 tūc ex abis plus grauat stomachus et ideo
 se vsu nature mouet stomachus ad expellēda
 cibaria atēq̄ digerāt. Curet hec infirmitas
 sicut sup̄dicta. Dyarrhia ē fluxus ventris sim
 pliciter cū cibi digēsti emissione ab h̄ sangui
 nea egestione. fit autē aliqñ ex ciboꝝ multi
 tudie et eoꝝ liq̄ditate et acūe. aliqñ ex colera
 peccante in qñtitate potius q̄ in q̄litate q̄a si
 q̄litate peccat; potius diffēctā induceret
 q̄ dyarrhā. qñ q̄ ex fluxu humoris ad inte
 stina a capite deflūtis et ea vel mōrdiantis
 vel lubricatis et tūc emittit paciēs spūmas
 et ampullas iuz̄ illud ypoō. quibz spūmose
 egestiones apparēt. h̄is a capite fluxus de
 fluit fluxus curat p diēte tenuitacē multitu
 do ciboꝝ ē m causa. h̄ ex a unie denē refrige
 rāta et humectāta. h̄ ex fluxu hūoꝝ a capite
 denē rāmatō restrictiua. Et hec de passio
 nibz ventris iam sufficient. :

De ydropisi re

Ydropisis ē error digestiue v̄tutis
 epatis timorē mēbroꝝ genesīs vt

bicit ost. Vñ em v̄tus digestiua debilitat in
 epate sup̄fluitates multe gñant i corpe q̄ vi
 gore v̄tutis expulsiue exteri. t̄misse mēbro
 rū inflacōe; gñant. fit aut tribz de caus̄ ge
 neralit. ex recōcōe sup̄fluitatū p̄ter naturā. et
 ex fluxu hūiditatis p̄ter naturā. et p̄n c̄pali
 distēpancia q̄litate ipsius epatis. dū em sū
 p̄fluitates p̄ter naturā ētinent vt i mēstrua
 emōroitate et hūo i ex eaz̄ recōcōe opprimū
 tur v̄tutes sup̄fluitates gñant ex quibz mē
 broꝝ inflacō sequit. ex fluxu v̄o hūiditatis
 p̄ter naturā dissoluunt spūs. de bilitant v̄tu
 tes. sup̄fluitates ex indigestiōe sup̄uēctis
 inflacōe; mēbroꝝ efficiūt. ex q̄litate distēpā
 cia erāt v̄tus digestiua in epate q̄duplicat
 fm iij. q̄litate diuētōe; et sic sunt iij. spēs
 ydropisi fm excessū iij. q̄litate. pma ē lento
 fleuma ex distēpācia frigiditatis et hūidita
 tis et di. ab alto fleu. atē. scōs aut albū di.
 scōa ē yppolara vel analara ex distēpācia
 frigiditatis et siccitatis. scia spēs ē achites
 ex distēpācia caliditatis et hūiditatis. q̄tra
 spēs ē typanites ex distēpancia caliditatis
 et siccitatis. fuit aut h° mō dū hūiditas et fri
 ditas in epate distēpanē v̄tus digestiua de
 bilitat. q̄ debilitata sup̄flua gñant. q̄ v̄tus
 expulsiua t̄msmittit ad exteriora vnde rebe
 inēs accidat inflacō frigiditate et siccitate dis
 tēpata in epate. similit v̄tus digestiua distē
 pat et debilitat et aliqñ tūlū fit expulsiua. et
 ideo sup̄flua n̄ emittit v̄h ad autis exteriora
 h̄ sub carne ētinent. et ideo hec spēs di. ypo
 sarcha id ē sub carne vel iuz̄ carnē. Ex distē
 panacia aut caloris et hūiditatis p̄ dissoluōz
 spūsū debilitat v̄tūq; v̄tus sc; digestiua ex
 pulsiua. Vñ sup̄flua p̄ totū corpe nō expellū
 tur h̄ int̄ ventrē et siphas t̄mō ētinent. et
 hec spēs di. archites q̄a v̄nt eoꝝ passus re
 sonat sicut v̄ter. archis em v̄ter di. Calidi
 tate et siccitate distēpatis spūs dissoluunt et
 sic debilitata v̄tūq; v̄tute sup̄flua ex indi
 gestiōe surgēcia p̄ alidū et sicū in grossā fu
 mositate dissoluunt q̄ n̄ expellunt p̄ totū corpe
 h̄ ita v̄ntē ētinent. et h̄ spēs typanides di.
 q̄a ad modū typani sonat v̄nt. In pma igit
 spēs ē inflacō p̄ totū corpe s̄ctis alba et moll
 digit. carnē imp̄ssus signū foraminis facit et
 paulatī in se postea redit. vrina ē discolorata
 alba et spissa. In scōa specie non est tanta in
 flacō. sed fetet eorum giro. vrina est disco
 lorata et tenuis. In tercia specie est v̄nter in
 flatus et sonat prausus sicut v̄ter. vrina
 rubea et spissa. In quarta specie exten dicitur
 v̄nter et sonat sicut typanum. vrina est
 colorata et tenuis. collū et extrema efficiunt

C 52

C 53

Lib. 7

collū et extrema efficiunt gūlia et naves acu
 te oculi oculi et rotundi due pme spes possūt
 curari ante dfirmaco; due scde ante dfirmaco;
 coz vix curat. h post dfirmaco; nūq̄ ydro
 pic' ideo in corpe tumidus. mollis. grauis et
 ponderosus et sitibundus qui q̄to plus bi
 bit tāto plus sitit et q̄to plus bibit tanto
 plus paulatī deficit etiā āplius inturgescit
 Talibz diuisimodo de paciētibz diuisimoda ex
 hibetur medicina. eis tamē valent ventosita
 tis extenuatiua. humoris intercutanei dslip
 tiua et virtutis destitutiuē in epate dforta
 sia de quibz oibz se expedit in viatic' est :

De Ictericia

CSA

Ictericia siue aurigo est cutis defeda
 cio absq; ipsius mēditate. et dicit
 in plat. q; tres sunt species ictericie
 crocea ex colera naturali viridis et nigra. pri
 ma vocat aurigo q̄a cōtēnū efficit hominē
 ad modū auri. alia vocatur perantia id ē vi
 ridis. ex colera enim parua viridicant. ter
 cia melachiton id ē nigra quia ex colera nig
 gimate et adusta. fit autē ex fetore et ebu
 litione sanguinis in colera transeuntis. ex ca
 lore suphabundatē et sanguinē inficiētē. vñ
 defectum cum sanguine ad cutis supficiē et ipaz
 interficit et immutatur. aliqui fit ex opilacōe
 superioris vel inferioris pori fellis. Unde co
 lera redundat ad epate et sanguinē inficit. ali
 quī fit ex apostematē vñ febre continua sangui
 nem imutantē et aduētē. aliqui ex corrupcōe
 aeris vel cibi et pot' corrupti. vel ex mōsu et
 pūctura reptil' vñ eo h. hys modis sanguis
 inficit et ad nutrimentū mēbroz tāsmissus
 ea fm suā infectionē inficit et corrupit. icteri
 ciam ergo maxime calidā hec dcomitat. to
 ci' corpis infectio. de tē p̄tis calefactio. si
 tis. ois amaritudo. dolor frontis. tinnit' au
 riū. vñ ita colonata cuius spuma ē crocea vel
 viridis vel nigra. omnia que de corpe emit
 tūnt p̄dicto calore inficiūt ex opilacōe supioi
 cāta imutat omnia. Inferiora itaq; omnia
 sunt fiat valde tincta. Ecouuerso autē est
 si ex inferiori. oia supiora sunt magis ticta
 et inferiora minus. Si autē fuerit ex febre et
 ex vi nature post vii. diē i aliquo die costico
 au n diminucōe et febris alleuacōe pacien
 tiz et sint homatis remissione tonū p̄cedit
 tal' coloracō signat materiā febris tūc pur
 gari. Si autē fuerit vi sint homatis sicut so
 let accidere antē vii. diem piculum p̄tendit
 signat enim materiā p̄tere supiora vel p̄ter
 sui multū binē vñ p̄t sui fumositatē et adū
 men fiat expresse dicit gal. sup amphoē.
 Solet itaq; talis passio curari p sanguinis

minucōez. p infrigidancū et altēnciū ap
 pōicōez maxime sup regione epatis quibz
 pōssimē inficit ipse sanguis sicut in suo fō
 re. dant itaq; interius et in dicta et in medi
 cina ea que tepmūt calore. mūdificant sang
 uinē et altēnt malā ipsam sanguinis dispo
 sūcōez et si fuerit ex opilacōe dantur ea que
 sūt diuerse virtutis et apitiue non tamē
 nimis calide vt patet in viatico est :

De Emoroid

C 55

Emoroid sunt quīz vne exites in
 ano ex quibz diuerse passiones sūt
 sez in laco retencō fluxus. qūz em su
 supfluitates vi nature transmitantur ad
 ptes et ruptis venis illis emittā corp' a di
 uēz egritudinibz liberat. h si fuerit fluxus i
 moderatus varias efficiunt passiones. qū
 vto p̄ter d̄suetudinē retinēt maxime egrit
 udines d̄sequūt vt ydro pic'. p̄tis. mani
 ma et melancolia q̄. Inflanē autē hoc mō
 supfluitates spisse et feculēte ad venarū oia
 descendentēs ea inspissant et ingrossāt. Vñ
 fit inflacō aliqū oisida vnatū ex intēsa sic
 citate coactanē et inspissant. qūq; p̄ nimio
 fluxu vrunt et cyurgicis et cicatizātur et
 tūc aut vix aut nūq̄ apūnt. aliqui ex sang
 uinis spissitudie vnatū apita opilant. ali
 quī ex nimio sanguis. cumie et liq̄ditate p̄
 debito apūntur. Retencōez nimā hec sequūt
 grauedo capitis palloz faciei. liuiditas. ponde
 rofitas renū et copariū. disp̄ officio ad ydro pi
 sim et ad p̄tisim nimii fluxū sequit debili
 tas et extenuacō corpis. mutacio coloris. do
 lor et tōsio inferioris p̄tis corpis et si fuerit
 otinuis nimis imoderatus pessimas inde ge
 nerat passiones. Si vero nimis fluāt ois
 cia vnatū restrigant ēstrictiuis medicinis
 paulatī tamē. maxime si fuerit morbo inue
 tentus ne sanguis subito repercussus ad ali
 qd membz resūdatur et prior morbo genere.
 Unde ypoctas. emoroidas sanati atiquas
 si nō vna relicta fuerit periculū erit. si vero
 nimis clauduntur aperitiuis et trefactiuis
 apriātur :

De dolore renū

C 56

Dolor renū a grecis nefrensis dicit
 qui dolor affinitatē habet cum colēa
 passione. differūt tū quia dolor co
 lecticoz mutabil' est et instabil'. cottidie em
 mutatur de vno latere ad aliud latus. nefre
 ticoz dolor stabilis est. Pacimē autē lumbi
 siue renes aliqui ex timore. aliqui ex humoy
 ēplecōe. aliqui ex v̄to sitate. aliqui ex lapide
 oia ista grauissimū inferūt dolorem. maxie
 si fuerit calor in causa cuius signū est vrina

intensa et dolor acutus et pungitius. si vero
frigibilitas fuit i causa cruda est vrina et lēt?
dolor lapis et arenule et alie supfluitates di
ueles in renibz generant sepe et hoc p̄cipue
ex potu aque limose et grossa dieta. Ex hīs
enim fiunt opilacōes in renibz vel vesica. et
quōq; in essenciā lapidis vel harenulaz p̄ in
tenū caloris actionē t̄sminuatur. hātes lapi
des comitantē multa incomoda se; difficul
tas urinandī. colerica. et hūōi em opilacōe
lapidis opilant vie urinales. aliqñ in pre
et fit stranguria quā q̄s cū difficultate et gutta
tūm mingit. aliqñ ex toto et tunc oīno dene
gat et dissuria dicit. ex hūōribz em viscosis
in renibz et in vesica coagulatis fit calculus. in
uenibz p̄cipue fit in renibz. vteris autē in ve
sica q̄a collum vesice eis strictū p̄hibens na
turam epite vnde lapis generant. vt dicit
ost. In pueris etiam ē vrina magis grossa
ex viscosa dieta. res autē viscosa magis ē ha
bilis ad coagulacōez et glutinacōez. et ideo
sepe in puulis generat. Cognoscit autē quā
lapis ē in renibz vel materia lapidis p̄ tormi
nacōez pedis et cope dexte p̄tis si in dextro
rene sit causa. sinistre vero si in sinistro. si vō
fuerit in vesica dolor aut circa pectus et p̄ito
neon sentitur. **De** harenule venientes
a renibz sunt rubeae. vesica vero albe. Lapis
autē generatus ab humoribz viscosis dissol
uit facilius et educit. Ex harenul vero diffi
cilius soluit et curat. In mulieribz autē rari
gūat lapis q̄ in masculis apt̄ meatū lāgioēs et
apt̄ debilitatē caloris deiccantis humores
et putrifiantis et p̄pter purgaciones fre
quenciores. multa em supflua ab eis p̄ mē
strua educant. Sic infirmi sunt purgandi
i calid et acriōs sepe balneādi. cibarijs di
gestibilibz resiciēdi et potibz et medicinis diu
reticis apicis et mūdificatis resouēdi et assue
faciēdi et aliqñ arti cyruergice dimittēdi
maxie pueri. sc̄do adolecētes. i senectute vō
infectio p̄iculosa ē q̄a vltim p̄. annū hec pas
sio nō curat vt dicit in amphote. quāq; nefes
tici vltim p̄. annū nō sanant. etiā accidit in
voluntaria vrine emissio q̄ dyāpnēs vel dy
lectia passio vocatur et hec accidit s̄m ost.
p̄pter defectū orentiue v̄utis. multa enim et
fortis attractio humoris ad renes et multa
fit emissio supfluitatis ad vesicā quā ferre nō
sustinens a se recit per vrinam. aliquando
etiam accidit ex molliatione neruorum et re
laxacione lacerto p̄ in collo vesice. quandoq;
accidit apt̄ grauitatē sompni et multitudine
hūōris vt p̄ i p̄uis ignōtātibz et lectulo v̄i
nātibz et bibul eb̄. p̄ apt̄ ei. p̄m ē sustinētibz

hāc passionē q̄ semp si aut et vix etiam aq̄
lacari possūt vt dicit ost. vnde sicut eam bi
bunt sic eā statū mīgūt. aliqñ fit ex hūōre
subito meatus urinales ostingēt et orentā
in humiditate vi opp̄ssiois educēdo. istā tur
p̄ in firmitatē paciētibz necessaria sunt rep̄
sua caloris et s̄ptica ofortatiua caloris renū
extinctiua et neruoz emollitōz ad statū debi
tū reuocatiua. hec fit p̄ p̄ōnes et electuaria
p̄ cathaplasmaciōes et vnguēta. autē tamen
debet prudens medicus ne p̄ponat in hoc ca
su nimis humida. quia plus remollescēdo le
derent. nec etiam nimis sicca quia calorem a
cuesēt. h̄ modo ista modo illa vt ex frigidis
locis paciēs hūēcēt et in frigidē. ex siccis
vero coarctēt hūiditas et membz paciēs ofce
ret sup omnia dieta fit temperata quā calida
nimis nocent renibz et lūbis. nimis etiā fri
gida digestiua v̄ntem retardant in substā
ria et coarctate epatis et ofiliū est dare in ta
libz temperata et composita quia talis solet esse
materia atq; causa.

De hernia

Hernia dicitur pellicula ventris se; si
phat. crepatura. siphat enim q̄dam
pellicula ē q̄ membrōz nutritiuoz a
generatiua ē diuisiua sicut dyapnema di
pellicula q̄ inter spūalia membra et nutriti
lia m̄reposita. Quando igit̄ contingit siphat
vel p̄ discontinuacōez vel p̄ dissolucione
rumpi. vel etiam p̄ calorem dissoluentē vel
humiditatē relaxantē emollicē. etiā cōtingit
intestina inferius labi et in ossium testiculoz
se; folliculū non sine dolore recolligi et dif
fundi. fit autem ista pellicula diuisio vel elaxa
cio aliqñ a causa extrinseca scilicet a nimia
corporis exercitacione vt in lucta et palestra
Aliqñ ex conuulsione vel ex casu et huiusmōi
Aliqñ ex nimia membrōz sup̄tū cū disten
sione et conatu sicut ex nimio cantu clamore
et hūōi. aliqñ ex causa intrinseca sicut ex ni
mia calois intēsiōne et humor calidoz admie
ipsam pelliculā diuidēt et madēt. quōq; ex
nimia humiditate suoz et lacerto relaxan
te. quāq; autem modo accidat in p̄cipio
facilius curari potest et p̄cipue in iuvene. si
vero magna fuerit et inueterata etiā cū ruptu
ra neruū vix vel nunquam consolidantur et
difficile curantur vt dicit constantinus. So
let autem curari hernia per dietam et medid
nam et aliqñ p̄ incisionē et cyruergiam. ta
libz igitur dicunt auctores valex s̄ptica
et ofolidatiua et in cibo et in medicā sicut elec
tuaria intus sumpta et etiā fomentacōes et
balnea inferius addita pariter et vngēta

Sup omnia dicit valē tenuitas diete q̄ oti
nēcia in aq̄ime a coitu et eciām omni motu
sup omnia eciām a ventosis q̄ inflatiuis ta
libo est cauendū. quia dicit omētato: vnto
fitas maxime nocet hmois :s

De Artheria

C. 57 **A**rtheria ē dolor et passio cum infla
tione et dolore. q̄ cum sit in articularis
manuū cytagra dicit. in articū vto
p̄dū podagra. infia di² sciatica. Habet aut
fieri ex sanguine colerico et humore fleuma
tico. Frēquēcius vto fit ex causa reumatica
sanguis agnosciē esse in causa ex rubōe loci
et calore ex eminēcia venarū p̄tis patientis
q̄ totius corpis ex dieta calida p̄cedēte q̄ hu
mida ex etate q̄ reziōe simili ex eo q̄ maxie
mouet in vte. colericius humor agnosciat
esse in causa ex dolore vehementissimo q̄ huoz
tione et ariditate ac calore q̄ ptis inflacōe
ex colore rubo cū croceo intermixto q̄ maxie
mouet in estate et magis ex dieta calida q̄
licca q̄ in regione osimili. Depe eciām emit
tūtur multe colerice supfluitates p̄ vomitū q̄
sece ssum calida obsūt frigida p̄sūt flama
eciām agnosciē esse in causa ex fleumatica
habitudine regione dieta etate osimili ex in
flacōe loci ex dolore vehementi. rubore modi
co v̄ nullo de reumatica causa agnosciat ex
gmaudie capitis et humoz motu citillacō et
fluxus p̄ micham q̄ spatulā sentiē. pessima
est hec infirmitas quia articulos et nervos
digitorū manuū et p̄dū detrahīt substancialē
humore in manibz detrahīt et osūmit et aci
das eas faciens clausas reddit ip̄tēs ad
opandū eas efficere osueūt n̄ odolis gilbo
tatis digitorū iūcturas deformes facit. Nec
infirmitas cito curē quia si fuerit iūcturata
v̄j: curatur maxime q̄n in dūā ouētē duri
ciem q̄ nodosam. Materia itaq; p̄ccās debet
p̄mo curari cōgrua medicina subtrahi debet
sanguis et minui. si sanguis ē in causa caloz
eciām debet repatū frigidis. q̄nq; est causa
humoz frigidus et tunc debet fomētari ali
dis q̄ ep̄lastis yngētis. a cibis grossis ab
stendū est et p̄cipue ab inflatiuis. nā ven
tositas sepe aggrauat moebū istum :s

De gutta sciatica

C. 58 **G**utta sciatica dicitur dolor qui nascitur
ex humoribus descendētibz in neruis
grossū q̄ est inter lacertos grossos
corpore hinc hauche vt dicit ost. Depe autē fit
ex viscosis humoribus in cavitate hauche se
co adunantibus. q̄nq; ex humoribus sanguino
lentis cū colem rubea intermixtis. q̄ hec oia
causa sūt sepius doloris qui dolor descendit

in crura vsq; ad calcaneū et eciām vsq; ad
p̄uū digiti pedis cuius modū est vt dicit omē
tator q̄a ascia p̄ mediū corpore et tibie dicitur
neruis ad caullā pedis exteriorē. et deinde
vsq; ad p̄uū pedis digiti. et ista ē causa q̄ra
in passionibus scie dolor extēdit vsq; ad illū
digitū. inde est q̄ qui habet calcū in rembo
sentiūt eodē loco pedis fornicacōez q̄ dormi
tacōez et p̄pter nerui opilacōnē. Unde non
possūt spūs debito modo currere ab illū locū
Dolor autē q̄n ē in vna pte q̄n in vtraq;
h̄ p̄ice ē in sinistra q̄ q̄n est in dextera. cuius
modū ē quia in dextera pte maior ē calor quia
materiā sibi collectam facilius digerit q̄ dis
soluit q̄ in sinistra vbi est minor calor q̄ ma
teria est magis composita. In hac passione
minor ē dolor pullaco p̄ictura q̄ ardo: maxie
in iuuenibus calide oplexionis maxime q̄n ca
lor est in causa et valet in illo casu minucio
sanguinis in sophena vna sc̄ que est sub ca
uilla. p̄ciens itaq; ē purgandus q̄ sanāndus
sicut in artheria. Cauere autē debet omnis
sciaticus sicut et arthericus a nimia plentitu
dine cibi et potus q̄ p̄cipue a coitu q̄a maxie
acuit reuma et impedit digestione p̄pter spi
rituū et puri sanguinis dep̄dicōnē vt dicit
ost. Durget itaq; post corpus interius q̄ tūc
localia ponant exterioris. alit enim p̄z p̄dest
medicina exterioris que morbi ē causa prius
interius mituat vt dicit ost. dyas. mltū
p̄dest sciaticis si fomētatus fuerit locus do
loris cum calido fimo bouis. potēter enim de
ficcat maxime si cum galbano q̄ ture q̄ ace
to fuerit resolutus :s

De Podagra

C. 59 **P**odagra s̄m ost. est dolor pedum et
maxime calcanei atq; plāte cū distē
sione nerui atq; pullacōe. Nasctur
autem ex malis humoribus ad calcaneū descē
dentibus qui si fuerit frigidus et grossus nimia
fit extēnsio atq; tumor. h̄ non multū pungi
tiuis color. nec potest tamē magnus fieri tu
mor quia pedes poliati sunt et deenudati a
carne et ideo non possūt multū tumescere. tu
mor enim nascitur in carnosus mēbris. hec
passio nascit in suauē vitā ducentibus q̄ q̄etā
qui parū se exercitāt. qui a supfluis humo
ribz corpore non emundāt maxime cū multū
comedāt atq; bibant. ex talibus em̄ generat
supflui humores qui reumaticant ad pedes
et maxime q̄n sūt debiles supflua materia
expellee non valentes. et maxime hoc acci
dit ex nimio coitu. totā enim ocat hēacōz cor
poris coitus ipse mouet vt dicit ipse ost. et
calefacit q̄ ideo mouz humores q̄ lapat hūoz

57

59

et rumpit. Unde accidit qd e muchi non po
 d igrant quia no coeunt. simil. k nec pueri
 nec mulieres nisi raro et hoc qa menstruis
 expurgant. Unde ypp. mulieres non pda
 gra; ant nisi forte menstrua deserunt. Nec in
 hemicas adueniens iuuenib; in vete in pl.
 dieb; curatur h; si in autumpno aduenit et
 durauerit vsq; ad hyc. ne difficile erit eam cu
 rare vt dicit in amphoe. cuius mcoz reddie
 ametator fm iudiciu astrolog. e sic pma in
 quit etas lune calida e et humida. scda e ca
 lida q sicca. tertia frigid a q sicca. qtra frigi
 da ethuida. In pma itaq; etate p caliditate
 dissoluunt materia p humiditate diffundit. In
 scda etate q qtra obseruatur ipsa materia. In
 pma autē etate lunacois sequentis pfecte di
 gerit. Vide in scda etate lunacois calide et sic
 cete ex toto materia consumitur et in vi. sep
 timanas que sunt pl. dies plena fit curacio
 maxime in estate. in autumpno em et in hyc
 me materia est nimis opacta et inobediens
 digestioni. Materia igitur huius passionis
 pmo purget. deinde frigidis exterius in pu
 cipio repauiatur. non enim calida q dissolu
 tura proponenda in principio cum sit causa
 et unctio. q si modo sit frigid a ne cruma pl
 iritatur. et ideo vtendū e in principio re pe
 cu. siuis foridioribus in causa calida et tenui
 foribus in frigid a ne forte materia inbus
 scate. deim; apponent suffragiacoes someta
 et vnctioes calide vel frigide put materia
 tunc requirit. leui dieta q tempata patiens
 vtatur. a coiu semp caueat. leue q medicoc
 exercitium iniungatur.

De apostemate

Apostema e supfluoꝝ humorū in mē
 bro aliq collectio putrefactionem fa
 ciens q tumore vt dicit ost. Contigit
 autē mēbrū apostemari aliqñ ex causa extero
 ri vt dicit ost. sicut ex passione vulnere. a
 suffactu et causione. ab omnib; enim ta
 lib; mouent humores et ad locū sepe con
 fluant patientē q mutuo se oculantes q cale
 fiant et putrescant. Aliqñ autē ab interiori
 sez ex habundancia humorū corruptorū qui
 sepe consumunt ad locū aliqñ q cōuertit et hoc
 dupliciter fit qa aliqñ ex adunacōe materie m
 apō mēbro. aliqñ ex fluxu materie de vno
 mēbro ad aliud. et tal oflusus plures sunt
 ca. se sicut dicit ost. pma est foridior mēbrū
 expellētis qa qdam mēbra pncipalia q nobi
 lia eponeāt se a supfluis sicut crebra ab hu
 more fleumatico se eponeat atq; sumo. De
 and a causa e debilitas mēbrū adpiētis. mē
 bra em debilia capiūt supfluitates a supio

et foridioribus descendentes sicut artus caro et
Tercia causa e multitudo hūoꝝ q ai sunt sup
 fluū in maioriō vni e undūc ad minoēs
 mēbroꝝ q similia essenciā subintates et qd
 supfluit ad nutrimentū fluit ad mēbrū q clau
 dit pncipalit materia q facit apostēa. Quae
 ra e largitas meatū p qd facile fluit hūoēs
 de mēbro ad mēbrū. Quia causa e liqditas
 hūoꝝ q subtilitas q de facili motu facili dif
 fundunt q diffusi in aliq modo recolligunt et ad
 ibi artitubie mēbrū coactati coactant et ab
 putredine disponunt. Sexta causa e suppo
 mēbroꝝ qa naturalit supio mēbra capiūt
 supfluitates supioꝝ mēbroꝝ sicut mēbra ca
 pitis disponūt suas supfluitates qñq; ab
 laicos gutturis q sit qñancia qñq; ab mē
 bra pectoris et sit pipleuma q pleuritis q sic
 de alijs. Fit autē apostema hoc modo dū hu
 mores qñtatiue pccantes et a calore vel a
 vāte ex pili nō valēt excepti in cauitatib;
 mēbroꝝ ebulliūt q putrescūt q sicut pasta in
 furno posita ab igne desiccatur in sulphice cru
 stulā quā recipit sub q manet ita humor col
 lectus p calore ebullitiōis qñdam crustulā fa
 cit sub q latet humor putid; atq; tumet et
 tal tumor dicit apostema et aliqñ fit de ven
 tofitate q dicitur bubo. aliqñ ex humore sim
 plici sicut ex sanguine fit flegma. cuius sig
 na sūt. tumor ex colore sanguinis durus. ppē
 multitudinē et calorem aquo. h; a osumentē
 pulsus id est saltus. ppter vnto fitatē huc si
 mo fitatē interpretentē. dolor ppter extensio
 nem. calor ppter calidam naturā. tumor ppter
 materie multitudinē. Fit etiam sic apostema
 ex simplici coleta q dicit hieispila id e sacer
 ignis p antirrahim. Fit q aliud ex coleta pu
 ra q corodit mēbrū cui insidet q dicit a me
 dicis herpes estomenus qñ scipū corodes
 fit simili modo apostema de fleumate q di
 cit zimia huc palus qa hie i palude e mul
 tū supfluitatis et hie hietatis ita in hoc aposte
 mate cui hie impressis digitū dedit impressiōni
 qa fluxibilitatē digito impmēte cedat q in me
 dio foramen apparet qñ signū foramis. sed
 postea remoto digito dum materia redit ad
 mediū totū illud itez adiple. Isti apostemata
 sunt signa. albedo qa materia e alba. molli
 ties qa materia liquida. et dolor lentus quia
 materia frigiditate sua minuit sensibilitatē
 qñ ota vera signa in apostemate de coleta tu
 bra qa calor e multus cum materia valde cali
 da. rubra ai citrimitate quia coleta nō est tu
 bra sed crocea. magnitudo ad est doloris et
 pūcture qa materia e acuta ex melancolia fit
 apostema q si materia tota sūt ex fit sclitof

c 66

si p̄tin̄ intra et p̄tin̄ extra sit apostema. q̄a
 di. cancer ad similitudinē cancri. sicut enim
 in cancro doliū em̄it et brachia sunt extēsa
 lateribz. ita in hoc apostemate quidā tumor
 vice doliū ramulali. v̄ro humorū sūt hic inde
 expansi vice brachioz. paulatī eciā serpit
 corrodo cāne et nervos insensibilit̄ ad
 modū cancri. Unde signa illius sunt ingens
 duricia quia cum sit materia terrest̄ris et me
 lancolica multū est compacta. color est liuidus
 quia materia non est ex tota nigra. color est
 paucus aut nullus p̄pter eius insensibilitatē
 q̄a materia duas habet mortificatiōas q̄lita
 tes scz. frigiditatē et siccitatē. corrodit autē
 sup̄ carnē suā et corūpit vsq; ad radices nē
 uoz et eciā inficit ipsa que attingit et ideo
 m̄ v̄ro iste pestifer est et durissimus ad curā
 dū. Inter ista autē corrosiua apostemata tal
 est ordo quia nolimetangere cancrōsū ē apo
 stema in facie et corrodit paulatī sed minus
 alijs. Canē v̄ro magis. ad huc magis lupū
 maxime v̄ro hirispila. fistula v̄ro non cor
 rodit s̄ putrefacit̄ iterius. carnē scz. et nēuos
 et trahit ad sanē et q̄siq; corūpendo nervos
 dissoluit ossa. Accidit autē frequēt̄ ex vul
 nere male custodito q̄ suppositū os sanū in
 tescit. Unde nutrimentū adueniēs in sanū
 omutatur sic quia rumpit sup̄ficies et fluēt
 aliq̄ autē solidat. aliq̄ iterū rumpit et
 si fuerit multum inueterata vix curatur. In
 circuitu autē vulneris sepius multa ossa
 inueniunt et oriunt. Habet em̄ fistula iterū
 v̄l nus pfundū. in sup̄ficie v̄ro angustum
 atq; artū. Cancer v̄ro conūso. exteriū v̄
 multū patet interiū angustat et ideo diffi
 cilius ē ad curandū. Aliq̄ nascit̄ fistula ex
 reūmate siue vulnere p̄cedente. aliq̄ ex apo
 stemate male curato et maxime q̄ m̄mū hu
 mectat et sūt diuersa foramina aquā diuē
 si coloris emittentiā modo albā modo cāri
 nā. et si foramina in v̄no loco claudūt in alio
 nascunt. Sunt et alia apostemata q̄ ex oppo
 sita materia generantur et patet in antice
 quē est. v̄at car. humilū quia v̄rit vt carbo
 fit autē de materia valde furiosa et veneno
 sa et de materia opposita q̄d pat; p̄ lineas di
 uerſoz colorū. Habet enim virgulatā formā
 et sūt ibi q̄dā rubee linee sanguinee. et q̄dā
 croceee colerice. q̄dā sub albide et fleumatice
 q̄dā liuide melancolice. q̄dā flauae a sal
 so fleumate et sic de alijs hūoribz in actuali
 bus. Signa autem antice dolor intolera
 bilis ardua et punctio in pfundo in capite apo
 stematis pustula q̄dā oriatur siue sicca p̄
 dens aloē attestantē humori do minati In

collocatōe autē virgulā formā diuersoz colorū
 lineis distinctū videntur eciā q̄si trahi ad sū
 dum aī q̄dam filo adherente sup̄ficie vesice
 l medio. Ad curandū itaq; apostematu solēt
 apponi in principio repulsiua nisi materia
 fuerit furiosa et venenosa vt in hirispila et
 antice. nam in talibz nō sūt apponenda re
 pulsiua s̄ potius mitigatiua ne materia ve
 nenosa ep̄paciā ad interiora mēbra et magis
 inferat nocimentū. deinde q̄n apostema ē in
 statu solēt apponi solutiua. emolliuiua et ma
 tuatiua. ap̄to v̄ro apostemate siue rupto et
 educta sane i s̄stēdū est mundificatiō tādē
 osō idatius et bone carnis regeneratiō. Ad
 alia apostemata quoz sint homata sūt peiora
 ad fortiores medicinas p̄cedendū est sicut
 contra cancrū et fistulā. q̄ hūorū ibi s̄m materia
 p̄cedantē paciēs p̄mo interiū est purgāndus
 deinde localibz remedijs i s̄stēdū. contra can
 crū v̄ro v̄ritiū et carnis mortue corrosiuis
 est v̄rendū. contra fistulam de siccatiuis et sup
 tuis ac saniei mundificatiuis que si non p̄
 sint cyrurgie omittant. tucius enim vt aliq
 p̄tialia corpis sani corrupta v̄rat vel p̄ciat
 q̄ reliqua ps in posterū corūmpat. Contra
 apostemata v̄ro venenosa sicut contra antice
 cito et caute remediū apponendū quia cito in
 tesciūt nisi solerā succurrat. Cōsiliū igit
 est vt in p̄cipio si aliud nō impediāt. fiat
 fleobothomia in eadē pte in p̄miori frōte
 loci collocatiōis. minuire enim in pte oppo
 sita in tali casu non ē tutū ne materia trahat
 ad corpus vel ad mēbz nobile cum sit v̄ne
 nosa sic necesse est vt tiriaca cum vino ca
 lido p̄ os offeratur et sup̄ locū doloris limat
 q̄ si p̄bata sūt tiriaca et v̄rit fuerit anteq̄
 materia sicca venosam extrah; et ita de sicca
 bit q̄ poterit ipsam puluerizate ad modum
 cinis et tunc recens est apponenda sepius
 donec rumpat apostema quo rupto nō est
 timendū p̄tialū. Idē facit vitellū ouī cū sale
 pistatū et frequēt̄ apostemati appositū. do
 locē enim mitigat et apostema rumpit vt di
 cit̄ omentatō. *

De Ulcere

Ulcera dicuntur q̄dam vesiculae que ex
 intercurrente humore sepius i corpe
 v̄ndiq; oriunt et v̄rat a os. in sine
 v̄ritici vlcera eo q̄ in sup̄ficie cutis acumi
 ne humoris faciūt solucōe; et t̄nuitatis quoz
 materia est subtil̄ humiditatis sanguinis vel
 colere ab interioribz ad exteriora vi nature
 vel synthomat̄is vsq; ad exteriorē corpis su
 p̄ficiē demābanda talia vlcera cutē defēdāt
 pruritum et t̄tillationem in carne generāt

C. 4

autē a carne eleuāt & aliqñ si otinua sunt le
pē pialū pconizant qui ab eis liber eTe de
fideat interius purgans a supfluis calidīs
& infectiuis humoribz non omittat. deinde
balneis siccis & medicis osumptiuis fm q̄
licet & qñtitate humoris carne et autē vlcē
satis se exponat. capula & diea nimis laxa
se contineat. labor & exercicio se non subtra
hat. de hīs dicit leuici xxij. :

De Puscula :

Puscula siue papule didimē q̄dā apo
stematice collectiones supfluitates
in exteriori corporis superficie minutā &
particularē gñate natūa sibi supflua & no cōtra
ad exteriōra corporis expellere q̄ sepe a supflui
tate passibili & corporis nutrimenta pullulāt &
ideo merito sapiētes pustulas siue papulas
eas vā: vt dicit hemig. et ideo dicitur pū
stale q̄ sunt q̄dā pue velle vel velle pu
tre dms vultē & ventis intrinsec. potentie
vt dicit phid. & etiā ost. Dicitur autē hec pu
stale variolē in puul. & etiā aliqñ in adultis.
in puulis autē tales pustule sunt salutifere &
sunt sanitatis p̄sencie vt dicit o mētor. ibi
Variolē de sanguis putridi nascunt corrup
tōe rē. Si em̄ in puulis vel in adolescentibz
nō erumpūt de futura lep̄ est imposte. formi
dandū. fuit em̄ in puulis ex sanguine men
struali q̄ in vtero alebant q̄ vi nature ex pel
lit ad exteriōra & sic a futuro piculo liberant.
Similiē attingit in adultis et in sembo in fe
bre acra. crism tales pustulas eūpe vi na
turā naturā febris ad exteriōra expellente et
ideo nec in istis nec in illis debz fieri epustio
ne materia etiā seāt intus cū sit q̄modo fu
riosa circa oculos tamē faciēda in hoc casu
leuis repustio ne sanies pustule aliqñ ledat
tūcā oculi vel pupillā. In omnibz etiā alijs
locis ca itus medius trahit natūa ad exte
riōra quantum potest p̄ter q̄ oculos. ibi em̄ ē
materia repaciēda et alias deducēda ne ex
suziosa & violēta materia tenem ledat suba
oculoz. Caueat etiā nutrix vel medius tam
in puulo q̄ in adulto ne talis pustulātū velle
cūle vel p̄pter pruritū vel p̄t aliud r̄panē
seu apertant ante tēpus maxime circa faciē
ne perpetuo deformes remaneant in facie ci
catrices. Alijs multis de causis pustule in cor
pore oriuntur nunc ex materia fleumatica albe
& molles et fluide. nunc ex materia colerica
asperē pūgentes et dure. nam colericus hu
mor inter carnem & autē diffusus suo colore &
acumine autē aperit et mordicat et infinitas
pustulas in cutis superficie generat. h̄ pue sūt
ac modice ad modū gram milij. et ideo talē

passio sic vā: ab auctoribz hēps milij vel
gnulosus. Unde dicitur puenit tales pustule si
sūt frequētes & omne pmo expedit vel mate
ria p̄cans debita pur rā: mediā. deinde si
corpus fuerit plectoriā flebotome siue ven
tose debitis balneis desiccatis & osumptiuis
vngentis ogtuis paciens adiuuet. :

De scabie

Scabies ē corruptō cutis ex corruptis
humoribz intantaneis corpori cū defor
macōe lesioz inferēs. sepe em̄ vt dicit
ost. natura malos humores expellit ad sup
ficiē corporis vt mūdicet interiora q̄ si fuerit
subtiles & liq̄de de facili sudore & fumo dissol
unt. grossi vero sub cute pmanēt & corpi
scabiē introducūt. hum. vero sic inclutus int
cutē & carne si colerica fuerit et intentus sca
biē inducūt sicā nō saniosam cū fissum pru
rigine & punctura. Si vero fuerit humor fleu
maticus albā & grossā et squamosam & sine
pruitu magno scabiē facere osu. ut scabies
autē humidā saniosa cū delectacōe prurigio
sa aliōū sanguinē mixtū cū colēa demōstrat
frequēnt autē accidit ex nimia corporis rele
uacōe frequēnt etiā ex egritudine p̄cedente
Unde vitiū sequit depressio & supfluitatū in
cimentū. fit etiam q̄busdā inueterata sca
bies ex splem̄is vicio et talis de facili recidi
uat. scabies autē cū desiccatiuis & osuptiuis &
mūdicatiuis intus & exteriōris ē curanda. :

De impetigine

Impetigo ē intantanea hūoris corrup
tio inueteracōe; cū prurigine autē inferēs
Colerica em̄ supfluitas q̄dā ē filiosa
ab interioribz ad exteriōra carnis superficie eieci
ta autē inficit et eam minutis simis pustul
re plendo scabiē sanā qñ fuerit dispersam scis
sam & pruriosam efficiat. et hec infectio de
materia colerica vel melancholica nimis intesa
aliqñ cuti trahit vt dicit ost. Et di. hec pas
sio impetigo q̄a cū illacōe & pruritu maxio autē
& carne ledendo ipdit. Dicit. & serpigo q̄a ad
modū serpentis serpit in cute vt dicit at. vt
pit et autē quā m̄hāt in q̄busdam sc̄m̄is vel
post scalpacōz; v̄dit fedā. Dec passio aliqñ
ad modū cinguli superficie membri v̄ndiq; de
at̄c̄ngit et tal impetigo vel serpigo hēps an
guis a medicis nuncupat. Impetigo tamen
differt a serpigine q̄a sit de magis impetu o
sa materia & ignita quia de colera et ideo ob
longa facit foramina & stricta h̄ valde parua
et semp mouet sursum sicut ignis. serpigo
de minus ignita et ideo non mouet sursum
sed circumagit membra & circūquaq; se dif
fundit. Unde dicitur quasi serpens p̄ gyrum

C 62

C 63

C 64

Lib. 7

hec passio est aucta subfungationibus et balneis apertis et supis mundificatis et expectatis humilitate et vnguentis. Inungat aut succo ebulli zabuci in papy sum terre et huiusmodi pro te balneum aqua dulcis assuescat ut dicitur. dicit autem quod extra hanc passionem valet spiritum hominis quod diu est ieiunus. Huius passionis semper associat prurigo seu pruritus quod immoderatus fricatio et scalpatois appetitus falsam quodam delectationem ingerens qualitatem ex humo calido et auro inordinate autem a materia calida resoluta falsa autem talis dilectio et notitia quia cutis inducit ulcerationem et discontinuationem et sic in fine lesio; igerit et dolore.

De lepra

C. 65

Lepra est membrorum corruptio et humorum vitium habens a vasis et plenitudine in fontibus siue extrinsecis nam corruptio humorum nutritiuali de facili corrumpuntur membra que ex humoribus nutriuntur. omnis autem elephantia siue lepra semper ostendit principium principaliter a corruptione melancholicis. Unde dicitur quod lepra est passio frigida et sicca nam scitis ex coleta nigra intensa et putrefacta appens in superficie corporis. Nascent enim de quatuor humoribus putrefactis si tamen intensis et corruptis et in coleta nigram commutatis ut idem ibi dicitur. Putrefactio autem humorum quibus admixta sunt melancholia propter eius qualitatem frigidam et siccam putrefactioni repugnantem non potest compleri in vasis siue venis quoad usque incorpore et motum faciat in membris in quibus completur putrefactio ex qua sequitur ipsa lepra. Melancholiam enim humor est propter suam duriciam et coactionem longam moram expectat ad sui putrefactionem si autem in venis aliquo casu putreficeret potius febrem quam lepra generaret. Diuersi sunt autem leprae iij. modis scilicet quatuor humorum mutua intermixtione. Est enim una species ex pura melancholia et hec proprie dicitur elephantia ab elephantem animali maximo sic vicia propter morbi maximam noxam quod infestat patientem. Unde hec passio durior est ceteris tam propter opacitatem et difficultatem ad curandum et repugnantem. Secunda fit ex melancholia et fleumate et hec dicitur tyria vel serpentina a tyro serpente quia sicut serpens talis de facili dimittit spoliu et est squamosus sic patientes tale lepra de facili exoria et ex cutis superficie et resoluunt in quodam squama. Tercia species fit ex melancholia sanguinis infectione et dicitur allopicia et vulpina. allops enim grece vulpes dicitur latine. cuius appetus est calefactione sanguinis in epate estiuo tempe depilari sic patientes istam lepre speciem a supercilijs et alijs pilis

corpis depilari et spoliari notabiliter consuevit. Quarta est species ex coleta tuba corrupta in membris cum melancholia et dicitur leonina a leone tali animali calidissimo et fortissimo. Sed hec species lepre causa est ex humore feruissimmo et super modum malicioso et ideo morte leonino corrodit et destruit omnia membra. Est igitur ex melancholia corrupta principaliter elephantia ex corrupto fleumate tyria siue serpentina ex corrupto sanguine allopicia seu vulpina ex coleta vero tuba pessima leonina. Hec quatuor species lepre habent quodam signa communia et quodam specialia quibus ab invicem distinguntur. Uniuersaliter autem hec passio talia habet signa caro in eis notabiliter est corrupta et species immutatur. rotundant oculi et palpebre et rotundantur. aspectum habent scintillantem maxime in leonina angustiant naves et trahuntur. vixit tunc efficiunt potissime in elephantia. tuba rotunditates crescant in corpore multa minuta et dura et rotunda. crucium fit quodam insensibilitas et etiam aliorum extremorum vngues ingrossant cum quadam equalitate et quasi scabiosi efficiuntur ut huiusmodi digitorum articuli et manus quasi articuli efficiuntur. corripit eorum anhelitus et eius fetore sepius sanis corripuntur. carnis et cutis superficies redduntur vinctuosa intantum ut si aqua superfundatur non madescit cutis si elabitur quasi a corio madefacto. pruritus quoniam cum scabie quibus si scabie patientes maculis varijs nunc ruffis nunc lividis nunc nigris nunc subalbidis in corpore respiciuntur tibi illoque maculis et pustulis proprie superabundant. nunc apparent nunc dispent. nunc extrinsecus erumpunt. nunc iterum se profundat. si vero inter pustulas tibi super vna maiorem ceteris inuenit signum est lepre schemate. Signa autem lepre maxime apert in extremitatibus ut in motibus crucibus et in facie et proprie in musculorum corporis assumptione minoracione. Propter istas additiones lepre omnes quilibet species lepre habet suas proprias et speciales. Nam patientes leonina habent colorem magis croceum et citrinum et oculos magis scintillantes et eminentes et etiam multum mobiles. Cutem habent alijs asperitatem scissa sepe et diuisam proprie alijs etiam sunt pruriginosi et in fine in omnibus membris plus corruptis. patientes vero allopicia ex toto depilantur. eorum cilia et supercilia valde tumet et inflant eorum oculi et valde tumebunt. pustulas in facie ruffas habent. ab eorum pustulis sanguis cum sanie sepe manat. nalis in talibus incassatus et deficit odoratus. fetet valde eorum anhelitus et maxime corruptus. sustinent in ginguibus. patientes tyria tuberositates et pustulas habent molles mollem et

64

sub albidā habēt autē ac tumidā & quamodo
relucētē lquamofitatē nō modicā et pedicū
laciū vermiū multitudinē. has et alias pesti
mas habent ad oēs q̄ ex fleumate corrupto
ceginē forānt vt sputa in nunda viscosa
et laniosa & nares obducatas et huiōi oculi
eoz lacrimant & fluūt p̄t supfluitatis hu
midā resoluōe; putrefactionē paciuntur. la
bioz & gingiuaz et trachee arterie paciunt
a pericitate et efficiunt tūci & sanguinis post
fleobromā in liquidā defluūt subaz. illud
autē q̄d ē solidū & albū vel subpallidū cū la
uae cito coagulat & in multa q̄ntitate paciē
tes vero elephantiā coloz habent emolis. fa
ciam plumbeā. ciliōz paciunt depilacōz. oai
li eoz rotundant. nares ostingunt. musculi
dumant. et hoc ē commune in omni lepra in
licca pl̄ q̄ in humida. insensibilitate maioz
digitoz p̄cipue paciunt. tarde venit ad aug
mentū. h̄ cum veniet induit scissuras sang
uinis extractus liuidi coloris vel subnigri d
to coagulat & q̄nto magis fricatur tanto ma
gis demigraet & indurat. in medio sunt quasi
vene albe. vel quasi rami neruoz. et illud est
commune in omni lepra. Nascent lepra a causis
varijs p̄terq̄ ab humoribz p̄dictis si ut ex
cohabitacōe & coactu & frequenti consabulacōe
cum lepro. & contagiosus em̄ ē morbo & alioz in
fectiuus. Accidit etiā ex accessu et coitu mu
lieris st̄ti a leproso p̄cognite. q̄nq; accidit
ex p̄mis generacōibz vt ex corrupto sanguīe
leprosi generacōis. Unde hec contagio q̄n iuris
hereditariū transit ad ipsam prolem. Aliq̄
etiā accidit q̄n concipit fetus tempe men
struorū. vel q̄n ex corrupto lacte matris le
prose nutrit fetus. Aliq̄ accidit ab extrin
seco sicut ex aere corrupto & infecto ex mala
dieta vt ex cibis melancolicis nimis frigidis
et siccis vt ex carne bouina. a sinina. vtrina
et huiōi. Aliq̄ ex cibis nimis calidis vt ex
nimis duceno vsu fortis alliate pipente et
huiōi. Aliq̄ accidit ex cibis corruptis & cor
ruptōi obediētibz vt ex carne porcina ḡnū
infecta & supereminata & vno imputo et cor
rupto. Aliq̄ ex morbu alicuius reptil̄ hūoz
& in herbōz subam corrupentis. Istis et alijs
modis sepe vidēt lepra in humano corpore ge
nerat. h̄ q̄nq; modo generat. vix ē curabil
nisi diuina manu postq̄ p̄fecte ostēma. pal
liat tamē potest & p̄cari ne destruat ita cito
Caveat itaq; paciens a nociuis p̄cipue a cib
melancolie generacōis & etiā a cibis m̄t
huīs sanguinis subtili ego dieta & quēntit
nutritacōe nō corrupibili neq; quēntibili. Si
autē sanguis sit in causa vt in alopecia p̄mo

de bz fleobromo. deinde purgari debita me
dicina. in alijs autē speciebz p̄mo debz p̄cedē
farmacia et deinde si necesse fuerit se purgare
fleobromo aliter non quia aliter noceret
vt dicit ost. Debitis ego & agruis medicis
debet vti interius et debitis emplastris & vn
gentis exterius vt sintomatibz occurrat
Ab curacionē vero lepre vel saltē palliacōne
v; in x̄ie vt dicit plato serps ruffus vntē
hās albū. h̄ euacuato veneno cauda sc; p̄cisa
& capite ablato coctū poris i cito frequentē
assumat. eodē modo si vniū in q̄ dū putre
rit patientibz sepe p̄met. Nec em̄ medicina
vtil̄ ē multis morbis vt p; in ceto de q̄ nar
rat idem q; v̄p̄o debet ei serpens cum alijs
medicis p̄ anguilla vt eum inficēt quē ap
positū comedat & multo sudore emissio vili re
cipiatur. :

De morphea

Morphea ē macula in cute veniens ex
nutrimentū corrupcōe. q̄d enim lepra
est in carne hoc morphea est in cute
Morphea autē alia ē alba ex fleumate. alia
nigra ex melancolia. alia ruffa ex colera siue
sanguīe. Ista autē q̄ ē ex melancolia & fleu
mate difficil̄ ē ad curand. h̄ ista q̄ ē ex sagne
faciliōr ē ad curandū. Tunc autē morphea ē
incurabil̄ q̄n cutis faciei puncta acu sanguīe
nō emittit. Si vero sanguis fuerit subseu
tus curabil̄ iudicat. morphea igit̄ tota in cu
te ē h̄ lepra in carne & in cute. Nec eadē infec
tio parū differt a gutta rosea que infiat fa
ciem q̄busdā puīs et mollioz p̄st̄ q̄ ex vi
scosis humoribz sanguīe a colericis inter
curaneis generat. Nec passio p̄mo sanguis
subtractione minuat et interiorū humorū
mundificatiue auertur. deinde subsumigacōe
et balneacione facies fomentat & poris ape
tis materia intercuranea euaporatur. deinde
mundificatiuis deficiatiuis locus paciēs ab
luatur. vngentis etiā debitis imungat. Di
cit etiam ost. q; contra istam infectionem va
let vntio alidi sanguis leprosi. nā sanguī
nem intercuraneum diuidit & perurit et con
sumit. Supra omnia autē contra huiōmōi
passionem hūmoris intercuranei valeat did
tur sum; teret in balneis subsumigacōibz i pa
cōnibz et in succis. potui em̄ datus scabiem
pustulas et pruriginem mundat humores
superfluos inter carnem & cutem desiccat vel
ad lepram dispositos iuuat. :

De veneno vipere

Pest passioes sup; notatas accidit
hōmī ḡuissima & periculosissima mors
p̄ venenum et passio. venenū autē cū

C. 66

C. 67

Lib. 7

ex tota sua specie plerumque hois fit otatiu
 subito interficit nisi remediū cicius apponat
Venenū aut aliud accidit ex corrupcoe ciboz
 et potuū. aliud ex moribus reptiliū vt serpen
 tū et quorūdam animalū. quoz humores et
 dentes sūt humano corpori venenosi. Venenū
 aut aliud ē calidū et sicū. sicut venenū tyri et
 vipere et hūiōi. **Q**uōdā aut frigidū et sicū vt
 scorpionis. quodā frigidū et humidū sicut
 atanee. venenū aut serpentis variat in mali
 cia vt dicit Auic. in. c. de venenosis. Nam ve
 nenū masculinū forcius est et acius q̄ femi
 nū. tñ femini serpentes plures habent dentes
 q̄ masculi et ideo putantur deteriores vt dicit
 Auic. **I**tem venenū senū prius est q̄ iuuenū
 et magnoz q̄ acutoz in eodē genere et acius
 est illoz qui habitant in montibz et in siluā
 q̄ illoz qui habitant iuxta litora et iuxta aq̄s
Ite prius est venenū qd effundit a vacuis et
 a ieiuniis q̄ repletis. **I**tem deterius est et aci
 cius in estate q̄ in hyeme. cicius em̄ et facili
 pungit serpentes in meridie q̄ in mane et in
 die q̄ in nocte. q̄ calore resoluū venenū vsq̄
 ad extrema et in frigore et in frigido tpe qua
 si in vno loco ogelat. Venenū aut tyri et vi
 pere et alioz quorūdam serpenū q̄uis fit ca
 lidius. accidit tñ morbis ab eis stupor et frigi
 dicas. ppter mortificacōez et exsiccationē calois
 innati per otarietate veneni. Calor em̄ natū
 lis sua spatione et inflāmacōe calefacit corp̄
 qui tēpessus et quasi exsiccatus vi veneni. ex
 tremitates calefacit. vnde venenū calidū non
 agg. rat sanguinē cordis calidū. sed resoluē
 do calore innatū. mortificat ipsū. Venenū aut
 reguli et basilisci tante est violencie q̄ adhuc
 existens in corpe adurit totū super qd incidit
 Vñ in circuitu cauerne eius nichil crescit nec
 vitescit. Aues volantes ex opposito cauerne
 sue subito interficit. et omne aial sibi appropi
 quans stupescit nec mouet. sed solo veneno
 aspectus eius flatu siue sibilo cadi. vel moriē
 et ille que mordeat liquefit et inflat et emittit
 vitus et subito moriē. Tante etiā fortitudis
 est venenū reguli. q̄ etiā si hasta eū tangeres
 per haste longitudinē. veneni senties violen
 tiā sicut narat Auic. de q̄dam qui cū lancea
 tetigit venē talē in india et statū cecidit mo
 tuū animalis suo. **S**igna aut lechonis basi
 lisci ē subita tñsmutacio corporis i vitide colore
 et mors inopinata. In loco vbi reguli amora
 venenū aspiciis pniciosissimū est. Interficiat em̄
 sepe infra duas horas vel tres. Cuius morsus
 signa sunt ista. colicis acutis subita alteracio.
 singule. multiplicacio. mēbroz et pentina mē
 gidacōe dozmicio. et palpebrz p̄sio clausio

fitini p̄uocat immoderata. vide p̄ adenti. qd
 moriat sola siti Venenū etiā cuius dā aspiciis
 qui dicit spuens eo q̄ interficit per spūū suū
 ita est violentū q̄ interficit omne viuū qd tā
 git illud spūū. interficit em̄ prius q̄ sentiat
Sentit tñ lesus dolozē in principio circa visce
 ra et accidit venenatis tenebrositas oculoꝝ et
 clausio et p̄funditas sompni cū sp̄asmo et tor
 sione colli et pulsu iordinato nec val. tra illd
 venenū aliqua medicina nisi sola obustio mē
 bri in quo est. vel p̄cācio mēbri q̄ obustio mē
 erurit et ostringit meatus ne venenū valeat
 ad cor penetrare Venenū etiā draconis multū
 est venenosū et maliciosū. cuius venenitas
 maxime est in cauda et in felle. **I**llud venenū
 sequit maxima grauitas corporis inflat labia
 et accidit v̄ tigo et tenebrositas oculoꝝ et de
 struit facio. motus fit inordinatus et debilitas
 virtutis subsequit Venenū scorpionis ē mor
 tiferū nisi cicius occurrat. arsurā et puncturā
 generat circa mēbz vbi est punctura et cū per
 ueniat ad cor. paciens sincopizat et resoluē
 in sudore. tandē ostringit cor et sua frigiditate
 ogelat. ex quo sequit mors et destructio aia
 lis **Q**uere infra de scorpione li. p̄ultimo.

De morfu canis rabidi.
Morsus aut rabidi canis est mortifer
 et venenosus Nam vt dicit Asta. ca
 nis frigidus ē et sic. cū coleta nigra
 dñā. que mutata et putrefacta et dominās cor
 poris. canē efficit rabiosū. fumositas em̄ resolu
 ta ex nigra coleta iam incensa inficit cerebrū
 vnde cū discurrat ad diuersas partes eas in
 ficit et efficit venenosas. vnde cū aliq̄ mo
 mordeat. et eius saliuā venenosa subintrante
 loā mortificationis inficiunt humores et spiritus
 et otahit venenū in spū ad loā simile siue
 gñacōi sc̄ ad cerebz et efficit homo rabiosus
 qui si aliū mordeat cū inficit et etiā rabidū
 illū facit Vnde tale venenū ē siue periculosū
 tū quā diu latet. tū quā se multiplicat. Ali
 qñ etiā latet vsq̄ ad anni vniuersū. et tunc
 eadē die et h̄ra qua fuit in spū. caput petit et
 frenesym facit. **N**anc venenositatē sensu na
 ture p̄cipiūt alij canes et sugunt rabiosū et la
 trant super ipsū ad terrendū eū vt dicit Ast.
 quia sentiūt eū sibi otatiū et nociū. **A**ccidit
 aut hec venenosa rabies maxime in autūpno
 quia tūc melancolia racione similitudinis m̄
 tiplicat et etiā in vere. quia per calozē tempis
 dissoluē et non osumit et ita per calacionē
 intendit et egrediet p̄ter naturā. Tante etiā
 venenositatis est lingua canis rabidi q̄ facit
 canē nutantē sicut ebrū et aperto ore lingua
 de pendere et saliuā p̄tinue emittit incedente

66

C. 67

que cadēs in aq̄s ip̄as iñcīt. ⁊ bibētes ex eis
p̄tropicos efficit ⁊ furiosos Alias p̄petatos
canis rabidi. q̄re infra de cane. **N**eli aut̄ a
cambio vidēt in sōpnis terribilia ⁊ sūt timo
rosi. s̄t. ip̄idi. s̄i causa nascunt̄. ab alijs vidēi
timēt ⁊ etiā sic canes latrūt ⁊ sup̄ oīa timēt
aquā ⁊ abhorēt. ⁊ tūc hec passio vix curat̄
huic̄ est. **S**ūt etiā m̄lta alia venenosa ⁊ ve
nenoz̄ picula. s̄ de h̄ijs sp̄alit̄ mēcio habet̄ in
diuina scriptura. ⁊ et̄ iō de alijs sup̄sedēdū ē. q̄
ad p̄ns opusculū ista vice. **S**olū h̄ arbitro
adiciendū q̄ venenū m̄lta ⁊ infinita mōdo
da in corpe opat̄. **C**ū ei tota sua sp̄s nature
⁊ opleriōni humane sit̄ oīa q̄ p̄ ualet in
corpe totā naturā distēpat̄ sp̄s ⁊ h̄uores cor
rūpit ⁊ aliat̄. sui malicia ⁊ acūmie q̄ nobi
lius ē in corpe s̄; regionē cordis p̄mo aggre
dit̄ ⁊ impugnat̄ aīalē sp̄m suo acūmine patit̄
in cerebro ⁊ p̄turbat̄. sensuū organa ⁊ eoz̄
opades subito debilitat̄. riuos oīat̄ ⁊ vul
neat̄ venas ⁊ artēias iñcīt asp̄at ⁊ corrugat̄
coriua ⁊ arsiua ⁊ mōdiacōez̄ in interioribz̄
generat̄. substācialē cordis ⁊ epatis humi
ditatē nūc incendit̄. nūc oīgelat̄. nūc dissol
uit̄. nūc resoluit̄. nūc penitus oīsumit ⁊ de
st̄rat̄. dū interiora oīburit̄. exteriora infrigi
dat̄ ⁊ eōduerō. sepe corpi sup̄ficiē vhemētī
calore exteriori afficiat̄. ⁊ cū potēciali frigoē
sanguīnē in venis cordis mortificat̄ ⁊ oītrin
git̄. sui diffusiōne p̄ mēbra corpus itumescit̄
nunc etiā pallet̄. nūc lucet̄. nunc viat̄ sub
ito. nunc nigescit̄. per macularū diuerſitatē
corpio exteri⁹ inficiētē sup̄ficiē eius m̄loz̄
malicia inotescit̄ ⁊ abhominacōez̄ ⁊ nauſeā
horribilē s̄cō cho ingeit̄ ⁊ ipsa vitalia mēbra
acūmine suo penetrat̄ ⁊ corrodit̄. p̄t q̄ na
tura eius ip̄tū ferre nō sustinēs. dēſicit vlt̄io
⁊ succūbit̄ corpi p̄dūans h̄uores in sui filiu
dine oīat̄ ⁊ venenosos ⁊ noxios ip̄os efficit̄
⁊ iō p̄uolū ē tangē corpa. q̄ veneno sūt in
fecta p̄ euaporacōez̄ sepe inficiūt ⁊ corrūpūt
oīa q̄ sibi sūt p̄p̄inqua. **S**epe aut̄ oīgit̄ q̄
venenū in seā sit̄ nature horribile ⁊ inimicū
appeti⁹ ⁊ natura nō p̄t se. s̄ p̄t aliq̄ dulce
⁊ amīcū nature cui ē admirat̄. q̄ sepe sub sp̄e
dulcis ⁊ sapidi. occulta ⁊ latitat̄ vis veneni
Et ideo docet̄ oīstā. vt homo qui timet̄ vne
nū. nō solū caueat̄ a fetidīs ⁊ amals. verū
etiā a dulcibz̄ ⁊ saprosīs. salis ⁊ acetosis ⁊
oīsumilibz̄. q̄ s̄b talibz̄ q̄ appetit̄ natura. sepe
veneni malicia palliat̄. **D**ocet̄ etiā oīstā. p̄
effectū agnosē q̄n venenū in cibis vel in pot̄i
bus ē assumptū. **S**i q̄t̄ m̄q̄t̄ in cibo p̄ pot̄i s̄
ferit̄ arsiua ⁊ subsecutus fuit̄ cito sp̄asmus
vel tumor in digito vel in vngula. venenosū ē

⁊ mortale. **E**x q̄ etiā apparet̄ signū veneni i di
gitis ⁊ vnguibz̄ q̄ sūt ex sumōſitatibz̄ corō
signū ē q̄ venenū iā p̄ualuit̄ cit̄a iteriora ex
q̄ iā se diffūdit̄ ad extrema. **E**t sequit̄ ibidē
Siliter si ore h̄auerit̄ ⁊ saliuā effluē fecerit̄
⁊ labia fomicauerit̄ ⁊ in lingua arbor fuit̄
atq̄; sudauerit̄. p̄cordia p̄stiterit̄ ⁊ obtene
brauerit̄ oculi. oport̄ vt festine⁹ ad medicinā
alioquī cito moriet̄. **E**st igit̄ ḡnalis medicā
oīa venenū in corpe sup̄tū vt p̄mo vomitus
puocet̄ ⁊ sic sup̄ius vel p̄ clisteria inferi⁹. ⁊ ve
nenosa materia euacuet̄. deinde tyriaca q̄ ve
neni rep̄sua ē ⁊ oīp̄tū cū vino decoctiōis
ruthe offerat̄ ⁊ hoc tribz̄ diebz̄. deinde debet
purgari ⁊ balneari s̄m exigentiā veneni. ad
vltimū debet fieri fleuothomia. diēta debet
ordinari vt nutrit̄ vincti⁹ ⁊ opilatis me
atibz̄ ad cor. ne vapor venenos⁹ possit̄ ad cor
exalare valēt itaq̄; in hoc casu nuces magne
⁊ auellane. s̄ias sicce. attrahūt ei venenū ⁊
oīsumūt. ⁊ ideo valēt aī p̄dū ⁊ post̄. **D**icit̄
etiā oīstā. q̄ multū valēt balsamus cū lacte
mulieis oīa arsiua ⁊ dolore ex rebz̄ venenos⁹
Ite ibidē sequit̄. andromāth⁹ dicit̄ nullā si
isse causā oīficiēdi tyriacā nisi ad destruend̄
res venenosas. q̄ tribz̄ mod̄ sit̄. q̄a venenū
deficit̄ ⁊ oīsumit̄. multa ei ēcipit̄ deſiccātia
Ite venenū v̄tute sua expellit̄. q̄ m̄lta ēcipit̄
q̄ occulta p̄petate veneno oīm̄ia. **I**te mēbra
oīvitat̄ ⁊ iō eis oīa violentiā veneni ad resis
tend̄ vires attribuit̄ m̄lta em̄ recipit̄ oīforti
tina. **Q**d si tyriaca haberi nō pot̄it̄ ⁊ piculū
ē in mora. alleū vt dicit̄ oīstā. oīſſet̄ ⁊ v̄h ad
dissoluend̄. cū gallia crassa decoq̄. ⁊ ius deē
ad bibend̄. veneno ei rapuḡt ⁊ m̄ro mō iteri
ore arsiua mitigat̄. ⁊ iō tyriaca rusticoz̄ allū
nūcupat̄. **S**i alleo dicit̄ valēt ius galline s̄m
oīstā. **D**icit̄ etiā in li. de simplicia medicā. q̄
dā repugnat̄ veneno ip̄m attrahēdo ab iteri
oribz̄ calore ⁊ s̄btilitate substācie sue sic gal
lus ⁊ gallia h̄ssa. sup̄posita venenosō m̄osui
Quedā ei repugnat̄ s̄litudme ⁊ s̄btilitate
substācie sue. oīa substācia veneni. ⁊ iō sua
s̄litudie venenū ad se attrahūt vt caro tyri
cā p̄petate occulta repugnat̄ etiā q̄dā oī
ſita ⁊ simplicia efficacia ⁊ v̄tute. sic calamū
succ⁹. caulis. oīobi. ḡn. ⁊ citri. p̄pitō. natur
cū. ruta. sal. porū. aristologia. nucez̄ oīmel
te cū ruta. radix aspagi. ⁊ sem̄ ei⁹. balsamū
acetū. s̄guis lepis. lac asine. v̄ſa pueroz̄
heric⁹. testiculi ceruini. ⁊ afimmi. sicca t̄ ⁊ bi
biti. castoreū. alleū. gēdā ana. mēta. dyp̄tānū
⁊ m̄lta alia infinita. **Q**uia ei m̄lta sūt venoz̄
picula. ideo diuina loītas m̄lta sup̄addit̄ an
tidota ⁊ media. s̄ ista exēpli ḡn iā sufficiat̄

Lib. 7

C. 68

De remedio contra morsu canis rabidi
Contra morsu canis rabidi et alioꝝ venenosoꝝ animaliuꝝ solent a peritis vulnera cu igne vel ferro diuidi et purgari vt sanguine extracto venenu effluat. solet apponi sanguisuga et vento se vt venenu ab interioribus extrahat. Interius solent dari ista que veneno repugnat. siue sint simplicia siue apostata. siue tyriaca extractus super vulnera similia cathaplasmes fiat nuce pistate cu alio rucha et sale. valent em nuce omeste. et supra morsu posite. Cu predictis dicit dial. qd cancri fluxibiles hnt ocula virtute contra hoc venenu. Et ideo docet ista talibus dare tyriaca cu aqua cancroꝝ fluuialiũ. Cimis etiã cancroꝝ cu genciana singulari est remediũ contra huius morsu vt dicit idẽ. Et etiã contra hominis morsu rabidi specialit valent ista. scilicet hircus capri folij. cepe. ruta. nuce. allia. sal. frõdes. sius. menta. corobũ. Dec omnia vel aliqũ cu aceto et melle talibus morsibus salubrit opponũ vt dicit ost. Dec ei oia venenu attrahũt et sua caliditate et siccitate dissoluũt destruuũt et consumũt. contra morsu et punctuã scorpionis oleũ in quo submergi vel decoquũt super punctuã appositu. sumũ remediũ est. Item si accipiatue idẽ scorio vel alius et atritus siue pistatus super vulnus apponat vtilissimũ est. reuertit em venenu in se ad corpus vñ erunt. Item dicit ost. qd mulũ valet butiru bouinu contra venenu scorpionis. Nam butiru vincto fixa sua opilat caliditate dissoluũt et consumũt viscositate et humiditate sua mudificat et abstergit. Butiru ergo omestũ ad cor ascendit valent etiã cancri fluxibiles si eoru cinis vel ipsi cocti vel assati sub cinere denũ cu lacte asinino vt dicit ost. Ad idem valet castoreũ et sulphur vt dicit idem vtrũq; em calidũ est et siccũ in quarto gradu. et ideo valent contra venenu frigidũ. quia dissoluũt caliditate et consumũt siccitate. Contra morsu colubri serpentis et vipere venenu primo ventosis vel alio modo de vulneribus vel punctura sub ita extrahat. Tyriaca cu vino decoctionis genciane ul tũt ul mente offerat circa locũ. et supra vulnus tyriaca apponat. Idẽ fiat allio sale atrito vel cu ruta si defuerit tyriaca. ostingit forũt in principio mœbz in quo fit morsu ul punctura. ne possit sumũ veneni libere erũpe ad interiora et iterũ cu veneno repugnatibus occurrat. Dicit etiã ost. qd contra huius venenu valent cœbz galine. et simus agnitius et succus de frõdoibus maloz granatoꝝ. dissoluũt em ista venenu et spauant consumpcoẽ vt dicit omentator. Dec de venenis et eoz remedijs nũc sufficiant.

C. 69

De medicina
Apprehenda contra varias infirmitates et pericula debita et congrua. indiget prudens medicus circumspectione et cautela. nichil em plus impedit salute infirmoz qd ignoracia et negligencia. Quia igit ex parte medici epigit vt nichil omitat de contingẽtibz. necesse est vt in hijs que ad medendi pntinent industria. diligens sit et in omnibus circumspectus. Oportet itaq; medicũ ad hoc vt efficiat oportet agnoscere oplexioẽs hominu aposticoẽs et amirpcoẽs tam mœbroꝝ qd hũoũ. disposicoẽs tempoꝝ. oditiones sepuũ et etatu. Alia em medicina epigit in hyeme. alia in estate. alia in mœbi inchoacoẽ. alia in statu alia in declinacoẽ. Alia epigit eras puerilis alia decrepita vel senilis. alia sepuũ vitilis. alia muliebris. Oportet etiã vt agnoscat causas et occasiones egritudinu. signa et accidentia singularũ infirmitatu. Nunq; em secus aliter poterit dari medicina si causa mœbi fuerit ignota. Oportet ergo cognoscere verũ medicinaliũ oplexioẽs. virtutes. et opacoẽs. nisi em cognosceret que medicina simplex que apostata. que frigida. que calida. que corporis sit imutatiua. que sanitatis oseruatiua. que infirmitatis curatiua. que laxatiua. que constrictiua. nunq; secus pcedere possit in medicina. Et ideo necesse est cognoscere herbatũ et aliãũ rerũ medicinaliũ qualitate et graduũ diuersitate que calida et sicca. que frigida et humida. in qũto gradu si vult in suo officio non errare. Ideo oportet cognoscere mœbi diuersitate. o tractate. simplicitate. qũtate et qualitate et patientisq; virtute et debilitate. Nam mœbo cronialis et diuturnus fortiori indiget medicina qd si recens esset huius nouus. Simplex etiã mœbus simplicioribus et ex o tractijs apostatis o tractijs et apostatis est curandus. Simplex em medicina infirmitate apostatam raro curat. contra calidã itaq; causam frigida medicina. et contra frigidã calida et contra mixta mixta generalit sunt ponẽda. vnde cautus medicus mœbu cognoscens scdm qũtate et qualitate mœbi tẽperat qũtate et qualitate antidoti. Item qũ videt causam mœbi esse ex replecoẽ curat per euacuacionẽ materie et inanicionẽ. qũ vero ex inanicoẽ sanat per replecionẽ. Officiũ itaq; boni medici consistit in causatu mœbi et circũstantiũ causa inuestigacoẽ. per aspectũ em et tactũ per vrinã et per pullũ infirmitatis materiã inuestigat. Cognita aut causa si materia latet in profundo. hũtã attractiuis vt si materia est in remotis partibus et eĩmis nititã materiã ad stomachũ

attahere vt inde facilius deducat. Si vero fuerit materia dura et compacta quibusdā vt dicitur digestiuis diuisiuis et incisiuis vt sic materia mollicet et ad eductionē facile perparet. Completa itaq; digestionē materie et attractionē vti tercio quibusdā lapatiuis vt materia digesta et attracta per ouementē regionē educat vel per vniū vel per fecessū vel per sudorē materia em̄ ouementē euacuatā vt dicitur quarto quibusdā confortatiuis vt natura que ex violētia medicine fuit debilitata et lassata confortat. Confortata autē natura vt dicitur quibusdā resumptiuis et restauratiuis vt illud qd vi morbi vel anti dicitur est de predictis restaurat. paulatim autē et non subito est restauratio faciendā diēta ogra et temperata. Solet em̄ natura in sic euacuatā multū appetere et ideo sepius pl̄ accipit qd digerere possit nisi a cauto medico in diēta regimine tueret. Tandē repata natura et in statu pristinū restituta. docet vti quibusdā p̄seruatiuis ne sanatus in prius recidiat. Talib; sūt ouementia balnea m̄ nucōes electuaria et exercitia moderata talia em̄ calozē naturalē excitant. a superfluis natura exoneant humozibus digestionē adiuuat et confortat. Si vero fuerit materia fluida a nimis laxa vt dicitur restrictiuis. desiccatiuis et repassiuis. Materia vero restricta cautē medicis sol; dare ouementē lapatiuā medicinā que educit humozes prius dissolutos et iam restrictos. ne ibi remanentes vel ad aliā p̄tē defluentes putrescant et sic feb̄ vel aliā infantant passionē. Paulatim autē solet fieri restrictio et repassio. ne materia subito repassa. reuertat ad aliquod mēbz nobile et maiore generet lenonē. Similit̄ et purgatio solet fieri per intervalla ne fiat purgatio repentina. trib; igit̄ in modis solet fieri medicina sc; dissoluedo. restringendo. restaurando. aut em̄ repleta dissoluitur aut dissoluta restringuntur aut dep̄dita in corpe restituntur. sielapam; itaq; medicinis laxatiuis vt scamoneatis restrictiuis vt achacia et opiatīs restaurant; abis et p̄tib; nutritiuis et electuarijs ad hoc preparatis sic collige igit̄ ex predictis breuēt qd medicis istoz domos et patrias vident et frequenter infirmos causas et cōstācias inuestigat. medicinas varias et otarias preparat oparat et dep̄tat infirmoz abdita mēbz et occulta tangere et abstergere non reusat. oualeccēcie spūs et sanitate oibus repro mitit suauit̄ et leuiter v̄dā v̄dā. et incidenda incidere se asserit. et ne pars sana corrupat p̄tē vit̄ putri

dā et prescidit. dolēte parte dext̄ in sinistra parte non parit. a sectione vel a sua etiā pro lacrimis patientis bonus medicus non desistit. medicine a mariubine dulcedie aliqua palliat et abscondit. Bibit et gustat de medicina quous sit amara ne infirmus abhorreat a cibo et potu egrū respicit et frenat. Illū suo exponit desiderio de cuius salute diffidit prius et despectat. amaris et corrosiuis carne putridā et corrupcōi dispositā amputat. ac desiccatiuis sanie fluidā mundat et depuat post mortificatiua et vitiua quibusdā letificatiuis dolozē vulnez mitigat. et mūdificato vulnē lo.ū vulnez consolidat atq; sanat. Et quia plus ledūt int̄tēca mala qd ext̄tēca prudēs medicus de mitigādis amādis int̄tēcais dolozibus. primo curat materiā ibi durā et corrupcā interius digestiuis medicinis vt opimelle vel siropo accoso. Primo diuidit et incidit et digerendo ad ext̄tū et euacuatōem obedientē facit. Quia sicut in p̄cipio amphidicē. digesta medicari oportet et mouere nō crudā. digesta vero materiā atq; habili reddita ad euacuatōem; eā dissoluta medicina attractiua ab interioribus et remotioribus p̄tib; ad exteriora attrahit. Et ad hoc valēt que dam amara vt perapigia yenalogodion et alia aloata. quia amara citius penetrāt ad remotas partes et ext̄tēca magis purgant qd alie medicine. tercio materiā sic digestā sic attractā medicina ogra euacuat et expellit. caute tñ ne nimia fiat euacuatō. nocet em̄ corpi qd inde debilitat qm̄ plus de bonis humozibus qd malis euacuat. iuxta illud p̄p̄. multū repente euacuate aut repellere. calefacere aut infrigidare. fallax est et nature penitus inimicū. Considerat autē bonus medicus materiā egritudinis et locū materie et etiam vires patientis et secundū hoc variat medicinā. Si em̄ materia siue humoz peccans euacuat. multū confert egro. si vero non infirmus amplius molestatur vt dicit p̄p̄.

De medicina attractiua.

I Medicina attractiua opat p̄ substantie subtilitate et calozē. subtilitate sua facili; penetrat sū ferri. sū aliq̄ m̄tus spūs. siue hūores qui latēt in p̄fido. Itē medicina digestiua ē necessaria. qm̄ materia ē multū dura et opacta. Incidit ei et diuidit materiā et sic ad expellendū aptā reddit. Et ideo opat p̄cisua et attenuata. aut subtilitate sue sbe coopate calozē p̄tē materie sepat vt p̄ in diureticis. Itē medicina laxatiua aliquā purgat materiā digestā dissoluedo et attrahēdo vt scamō recepta in stōcho sumū subtilē

C. 70

facile penetrantē a se emittit & humores dissol-
uens abhominabiles naturae reddit attrahit
q; eos adiuuante virtute expulsiua & attrac-
tos a se cicit & expellit. Quedā laxat sua vis
cohsitate lubricando. vt mer. uatilis malua &
huioi. quedā vero acumine humores penetra-
do vt euforbii. quedā sua glutinositate com-
primendo sicut mirabolani. quedā sua saluigi-
ne intestina morbi cauēdo vt semen attripli-
cis. Quedā vero dulcedine sua et humiditate in-
testina infundendo vt cassia fistula. Itē medi-
cina strictiua opaf per frigida grossa i sub-
stancia. Nam frigida ptes coadunant & par-
tium suarū grossicie penetrare phibent vt galla
quāq; grossos generat humores vñ stringūt
opilando & virtute reuentiuā confortando vt
elcula. Quedā restringūt specialit sanguinē
vt corallus. tonis. emathites. plantago et
huioi. quedā ventē vt cadina. m. oca. rosa. &
huioi. Item medicina induratiua est. que ul-
ma teriā coagulat & malaginat. et hec opaf
per valde frigida sicca. vel humida vt phillii
sempuina potillana. solatrū & similia. Item
medicina mollificā opaf per calida mediocri-
ter & multū humida. similit & matuificā. Itē
aperitiua. reitiua & attenuatiua hnt virtutē
aperit em. meatus opilatos & attenuat visco-
sos & hoc facit per calidū atq; sicca. Item mū-
dificatiua opaf vel dissoluendo vt calamentū
vel mollificādo vt cassia. fistula. malua. & ter-
restritate et siccitate sua sordes abstergendo.
Sūt autē mltē alie spēs & diuise. sicut mortū-
ficiua. corrotiua. reitiua. diaforetica. repul-
siua. mitigatiua. & huioi de quib; tractat in
li. de simplici medicina. Sed h' de appetitibus
infirmatū & medicinarū obdicionib; put ad
presens opusculū p tinet hinc imponemus.

ExPLICIT liber septimus Incipit octauus
de mundo & corpibus celestibus.

Postq̄ auxiliante deo tractatū
de diuinis nominib; de an-
geloꝝ appetitib; necnon de
homine et eius ptiibus acci-
dentib; et ipsius obdicionib;
impleuimus. restat vt manū
ad proprietates mundi sensibilis q̄tū nobis
dat de sup manus apponamus. vt materiā
diuine laudis ex appetitib; & opacionē possi-
mus elicere obdicionis. Inuisibilia ei dei per ea
q̄ facta sūt intellectu percipiunt vt dicit aplūs
Et ideo aliq̄ mundi huius et ceteroꝝ ipsi
proprietates huic opusculo. breuē sub opatione
inter se re apponimus. vt p similitudinē. ppe-

tatū corporaliū. intellectu spūalē et misticiū faci-
lius in diuinis scripturis intelligē valeant.

Apprietatibus itaq; mundi inchoandū est.
Undus itaq; vt dicit Hieronimus di-
cit tribus modis. Nam mundus dicitur
diuinus intellectus. mundus sc; ac-

chetipus incorporeus. inuisibilis & eternus ad
cuius exemplū mundus sensibilis est creatus
sicut dicit Boetius. Tu aucta supno ducis
ab ethere pulchrū pulcherrimus ipse mundū
mente gerens. similitq; ymagine formās ec.

Secundo modo dicit mundus oia que celi ambitu
continent vt celū in quo sydera lucēt. ignis in
quo oia calent. aer in quo oia viuēcia spirant
et vigent. Aqua que terra latera circūcingit
terra que oia inferiora sustentat atq; nutrit de
quo dicit mundus per ipsū factus est.

Tercio dicit homo minor mundus. q; totū mūdū yma-
ginē in se representet. Est itaq; primus mundus
eternus in diuina mente eternalit pmanēs
sedus mundus perpetuus est diuina voluntate
esse perpetuū et originē ex illo et tū hēs. terra
scdm quōd est perpetuus. fm quōd est caducus

omniū similitudinē in se gerēs. De pmo autē
mundo & de tercio in precedentib; dictū est.

Nunc de mundo sensibili dicendū est. Mun-
dus igit vt dicit Marcianus. est ymuerfitas
creatorū aglobata in spere modū. Nam mūdus
sphericus & circularē habet spēm & figurā. Nec fuit
vt dicit Marcianus. alia figura mūdū ita cō-
grua sicut orbicularis et rotunda & hoc ppe
ymuerfitatis pfectionē & ppe illā quā habet
in esse perpetuo cū suo opifice qui sine caret &
principio figuratōe; Mundū autē totū pbi in
duas ptes diuiserūt. quarū nobilior et sim-
plicior pars superior & actiua a circulo lune se
extendens vsq; ad planeticiā regionē. Altera
pars ē inferior passiua. que a lunari globo inci-
pit & vsq; ad centū terre inferius se ppendit.

Istū particularem mundū inferiorem describit
mar. Mundus inquit est circularis ex quatuor
elementis cōstitū totis in spere modū aglobatis
terriā in medio vndiq; descriptā. eternis celi rap-
tibus circūactis. Ad istius mūdū opificem
creauit diuina virtus primordiale materiā
in qua velud in quadā massa erant potencia
lit quatuor elementa non distincta sicut modo
erāt pmixta. & illa massa yle a platone in ty-
meo est vocata ex qua diuina sapiēcia oia ele-
menta & elementata oposuit & pduxit & pps
qualitatib; in regionibus ordinauit singula
et distinguit. Nam qd in illa materia calidū
fuit & siccū cessit in materiā ignis. qd ratione
sue leuitatis diuina sapiēcia superius colloca-
uit. Qd vero frigidū et siccū in summa fuit

cessit in materiā terre quā sua ponderositas
et spatio inferius posuit. Quod autē calidū et
humidū fuit. in materiā aeris cessit. Quod ve
ro frigidū et humidū in materiā aque cōstitit.
Et hec duo elementa scdm maiore vel mino
rem leuitate et rarefactibile subtilitate in me
dio ignis et terre collocauit. Vnde istā mate
riam primā plato vt potuit in thimco sic de
scripsit fuit em̄ yle idest prima materia sū
qualitate. sū q̄titate. sine colore. sū specie. sū
loco. sine tpe. inter aliq̄ substantiā et nullā
et. Hec verba multū sunt difficilia. tū sic ex
ponunt. quia dicit fuisse sine q̄titate. non
quia omnino non fuerit sine omni q̄to. sed
quia non fuit de terminata q̄titate quo ad
nos sicut gigas dicitur immensus q̄tū excedit
alioy hominū q̄titate. Ideo etiā sū qualitate
dicitur. quia non habuit a qualitate aliqua
specialiter nominari. non em̄ potuit plus ca
lidū et frigidū dici. nec eōuerso. et sic de ali
is. Sine colore. quia non habuit aliquē co
lorem inuātū in aliquo elemēto. Sine tpe fuit
quia nondū fuerant tpa et tempoy vicissitū
dimes qū hec materia est cōcreta. Sine loco
etiā fuit. quia nō habuit determinatū locū
plus sursū q̄ deorsum. nec plus in latū q̄ in
longū. Inter aliq̄ substantiā est et nullā. q̄a
nulla substantia materialis processit illā. h̄
aliqua est secuta. Materiale est igitur princi
piū mundi inferioris. aut fuit illa materia in
uisa sc; prima materia omnis que omniū
formatū et qualitū fuit susceptibilis. que
etiā sub diuersis speciebus et formis conser
uat. Permanet em̄ hec materia quo ad sub
stantiā incorpata quous cōtinue quo ad qua
litates transmutabiles altere. quia ista ma
teria que mō per rarefactionē manet forma
ignis et est sub igne. statū per condensationē
induet formā aeris que prius sub specie ig
nea fuit ignis. Ex quo patet q̄ prima mate
ria qua mundus materialiter cōstat est inge
nerabilis et incorruptibilis et a qua oīa ma
terialia incipiunt et in quā redeunt tanq̄ ad
matriā. Mundus itaq; ex rebus multis cō
positis et contrariis est cōpositus et tū in se est
vnius. Mundus em̄ vnius ē numero et nō plu
res mūdi et hoc ppter materie vnitatē sicut
in li. dicitur de celo et mundo. Occupat em̄ to
tam materiam suam sicut ibi dicitur m. ca. de
mundi eternitate. Mundus ergo de quo hic
loquimur non est diuisus in se neq; diuisus
scdm substantiā quāuis in ipsius partibus
inuēiat contrarietas. quo ad aliquā quali
tatis repugnantia. Summā em̄ et necessariā
habet mundus in suo toto diuēntiā et q̄i

quodā musicā armoniā quous in a iquibus ei⁹
partibus ppter qualitates repugnantes aliquā
pati dissimilitudinē videatur sicut expresse
dicitur super gen. augus. Transibit autē mun
dus iste quo ad itā impassibile quā modo
habet speciem et figurā. sed permanebit in esse
perpetuo quo ad substantiā et naturam sicut
idem asserit augus. Et dicit glosa ibi. Celū
autē et terra tūsent et math. Ex quo patet
q̄ mundus ratione sue mutacionis est siquidē
admirandus. nichilomin⁹ tū ppter materie
nobilitate. et forme virtualē actualitate. et p
dñs pductionis et generacionis rerū tā facile
possitate tā ipse mūdus. Mūdi opifex de
us sup oīa ē laudāndus. Nulla ei est tā vili
tā inīma in tota mūdi machina pars sue p
ticiā. in qua tā in materia q̄ in tūte et for
ma mūdi quedā est differentia. h̄ cū armonia
et pars sumā. Quā illa pars mūdi que scdm
naturā purior ē et simplicior at; nobilior. vni
forme habet inclinacōem et appetitū ad nobi
lioris forme susceptōem. et q̄ spūalior magis
est inclinabilis ad formā spūaliorē. Vn materia
celestis simplicior et nobilior reddit et
erigit formā q̄ elemētals. et etiā ipsa mate
ria celestis nobilior est et simplicior in nobi
liora corpore vt in sole q̄ in luna vel in meru
rio vel in matre. Materia em̄ elemētals no
bilior est in igne q̄ in aere vel in ceteris. vñ
grossior est materia in terra q̄ in alio. Nam
ibi sunt plures partes materie aggregatē se
cundū artem. vnde dicit q̄ ex vno pugillo ter
re fiunt decē aque. in quo materia vnius ele
mētali purior est in vna parte q̄ in alia sicut
dicitur in pmo methoz. ptes ei ignis superiores
nobiliores et simpliciores. et ptes terre centā
les sūt grossiores spatiores et impuriore.
Cum em̄ partes mixtoy sūt ab elementis
scdm quod partes elemētals sunt puriores
vel nobiliores sunt mixta simpliciora vel pu
riora. Et scdm qd eōuerso est in elemētals
eōuerso est et impuris. Nobilior itaq; mate
ria mūdi cōstituta. nobiliori indiget forma.
Et ideo solet disponi materia scdm quod eri
git pura forma. quia si de terra debeat fieri
ignis. oportet vt materialis terre grossities
subtiliet et depuret. et spūalior et simplicior
efficiatur vt sic simpliciori forma sc; ignea
induat. Et vt breuiter dicam necesse est vt
scdm forme proprietate ipsa materia prepare
tur. Confidentem itaq; mundi nobilitas scdm
sui partes digniores et etiā effectus nobilio
res. Et ideo pars mundi superior reputatur
dignior quia ibi materia ē purior et forma
ē pulchrior et vñus spūalior superioribus iuēntē

Tanto enim mundus in uniuerso pulchritudine
 et decencie reddidit quod deformis pars mundi
 inferi et superius pulchritudine decencie glori-
 a insignit sicut dicit Augustinus. Quodam profectio
 caritatis et virtutis que in superius precep-
 cellit ad profectio interiori et decencie con-
 tinue se diffundit. Quod etiam videtur in fine a pars
 mundi in decore et luminositate amississe. hoc re-
 cipiat in fecunditate gratia et virtute. Non enim
 minus est admiranda terre virtuosa fecunditas
 in productione herbam arborum flos et fructuum
 in generatione varia etiam reptilium. In via pro-
 ductione metallo gemarum et lapidum. quod fit ad
 mundum celi claritas ad diuersitate suorum orbium
 et astro. Et quous mundus tam laudabilis
 rerum diversitatis sit diuine virtutis insignitus
 potentia multis tamen defectibus et adiciuntur mi-
 serabilibus quibus ad eius partem inferiori vidi-
 quod est subiectus. Nam mundus iste quous vide-
 atur esse genitor et nutritor corporum. carcer tamen
 est spirituum et animarum durissimum exilium est ac-
 locus miseria innumabiliu et penarum. Nam
 mundus locus est reatus et tunc gressu omnis. In-
 colatus et peccatorum doloris et lacrimarum
 laboris et fatigacionis. heresis et confusio. mo-
 tus et mutacionis. fluxus et alteracionis. transi-
 et corrupcionis. insolencie et parabolis. violen-
 cie et oppressio. fraudulencie et deceptio. In
 mundo nichil aliud inuenit quam vanitas. ma-
 lignitas. cupiditas. auaritia. deformatas. et
 vultus. Mundus notos afficit et diligit. ig-
 notos abiect et opprimet. mundus multis obest
 paucis prodest. Amatorum suos decipit et fallit.
 Nam multa promittit. sed ad vltimum pauca
 soluit. acceptos suos ad modum vmbre insequi-
 tur. et apprehendere non desinit. sed suos se-
 quaces latagit et ostendit. Quos maxime di-
 uicijs et honoribus hic extollit. in fine maxime
 de paupertate et deice. et succutit. Et ut verbis be-
 ati Gregorius. vtar fugibus est mundus etiam si
 prospectus non de mulcet. Qui ergo tot calamita-
 tibus pulsatur quod aliud quam ut desinat clamat.
 Et hec de proprietatibus mundi in generali
 dicta iam sufficiant.

De celorum distinctio
 Tunc ad describendas proprietates eius
 aliquas de celo et eius partibus cristo
 adiuuante manu apponamus. Nam
 celum angelorum et hominum bonorum locus est et inha-
 bitaculum ut dicit Beda. Celum autem secundum scientiam
 traditioes. aliud est visibile. aliud invisibile.
 Celum autem visibile est multipliciter. sicut dicit
 glossa super dei. p. f. ibi enim celum domini dei tui est
 et celum celi. Septem sunt celi scilicet aereus. etherius
 olympius. igneus. firmamentus. aqueus. empyreus.

celum scilicet angelorum. Celum itaque aereus vocatur medium
 aeris intersticiu. quod a grossis vaporibus aque
 et terre non per oia est interitum. vnde illa pars
 aeris purior. et ab inferioribus qualitatibus im-
 premitioe propter sui puritatem et diaphanitatem
 sive naturam transparentem celi nomine nuncupatur
 sicut dicitur super mattheum. xiiij. volucres celi comedent
 illud etc. Celum etherium secundum quosdam vocatur su-
 premum aeris intersticiu quod immediatus spheram
 ignis est coniunctum et dicitur etherium. quia illud
 medium inter ignem et aerem omnium est splendoris
 et illuminacionis receptiuum. Etheros enim graece
 splendor dicitur latine ut dicitur ysaie. Celum vero
 igneum secundum quosdam vocatur centum spheram ignis
 propter ipsius ignis puritatem subtilitatem et sumam
 quam habet pre ceteris elementis actualitatem et
 propter alias quasdam nobiles quas consequitur ex
 vicinitate orbis planetarum proprietates. Secundum
 Gregorium autem super locum illi iob. Intueret celum et con-
 templat etherem etc. Nomine etheris intelligitur
 tota regio a luna versus ad stellas fixas in qua
 sunt orbis et circuli septem planetarum. Quare in
 fra. primo de etherem quid super hoc sciatur
 marcionem. Alexandrum sic ordinat septem celos di-
 cens. Primum celum est luminis datiuum vni-
 forme et non motu scilicet celum empyreum. Secundum celum
 donatiuum dicitur esse luminis vni-
 forme et motu ut celum stellatum. Quartum est re-
 ceptiuum luminis sine calore scilicet olympum. Qui-
 tum est receptiuum luminis ad calorem scilicet celum igneum.
 Sextum est receptiuum luminis coniunctum cum parte
 superioris et dicitur celum etherium. Septimum est recep-
 tiuum luminis coniunctum cum parte inferioris scilicet aereum.
 Et sic videtur vocare olympum regionem orbium pla-
 netarum. quia illud spatium est continue luminosum
 firmamentum autem vocatur celum primum secundum philosophos
 et vltimum in cuius ouertate sita sunt corpora si-
 derum et stellarum. Nam philosophi non ponunt nisi so-
 lum celum vnum. primo ut dicitur. Basilus in exame-
 ton. Primum philosophi ligas suas conuertunt quod plu-
 res celos esse consentiunt. Illud autem celum scilicet fir-
 mamentum sic describit Aristoteles in libro de causis ele-
 mentorum. Celum inquit est elementum quintum ab
 elementis inferioribus discretum naturali proprietate
 ac distinctum. Neque enim grane est. quia tunc
 descendere posset. neque leue. quia tunc forsitan
 ascenderet. quia si esset vnum ex quatuor. vel
 esset oppositum ex quatuor. ingrederetur in ipsum
 corruptio vniuersalitatis vel particulariter. immo
 sicut dicitur ibidem. Creator posuit eum causam
 et principium generacionis et corrupcionis. Et ideo
 necesse fuit esse ingenerabile et incorruptibile
 ne propter quatuor generacionis et corrupcionis

f. 2

p̄cipio esset abire in infinitū. Est autē celū
illud in quietū et mobile v̄niuersalit̄. cuius
motus est reuolubilis supra mediū sc̄; super
ap̄e. qui stat fixus imobiliter inter duos po
los sc̄; meridionalē et septentrionalē. Et illud
celū est finitū quo ad dimensionē et loci extē
sionē. sed sempiternū est quo ad motū. Mo
uet enī a motore infinite potencie id est a deo
qui ē sublimis et gloriofus in secula. Quasi
autē in li. de causis elemētōz. Vocat autē po
los duas stellas in sūmis celi extēmitatibz
in ipsius medio superius et inferius colloca
tas. quarū vna est superius posita in medio celi
ad septentrionē et dicitur polus arcticus. Alia
est ex opposito ad meridie et dicitur polus an
tharticus quā etiam polū arcticū posuit. Int̄
duos istos polos quasi inter duas sui extē
mitates celū oblique mouet ab oriente vsq;
ad occidentē. et ab occidente iterū vsq; ad
orientē. et hoc semper v̄niuersim̄ fiat tota
mouet circa ap̄e. vnde ap̄e vocat aris. q̄dā
lineā intellectuāle porrectā a polo vsq; ad po
lū diametraliter et extensam. circa cuius me
diū totus celi ambitus equaliter circūferē
fiat dicit ibidē cōmētator. De istius celi na
tura dicit in li. de ce. et mū. sedm̄ nouā trā
slationē. Celū inquit est v̄nū cōpositū in ma
teria quomā continet materiā ex qua et celū
nominat. que ē vltimus incessus totius sc̄;
v̄niuersi. et sequit̄ in eodē. Non sunt neq;
fiētūt. neq; etunt celi multi. celū enī ē v̄nū
perfectū cōpletū cui non est similitudo. neq; est lo
cus extra celū. neq; corpus. neq; vacuitas.
neq; plenitudo. neq; tempus qd̄ est numerus
et motus vnde illic est vita fixa sc̄; extra vl
timū et est sempiterna. que neq; deficit neq;
finit. et illa est vera vita. Item idē ibidē. celū
neq; fabricatū est neq; generatū. h̄ simplex
est. quā motus est equalis in quo non est
diuersitas et est motus eius singularis et cir
cularis cuius motor est sp̄s qui mouet illud
sua voluntate. et cōtinuā radius celi cū radio
ignis et cōiunctus est cū illa ad vtilitātē hoim
ap̄ter p̄manentiā vite. Firmamentū itaq;
vocat celū. quia solidū ē et firmū. q̄a terrā
habet int̄transgressibile vnde p̄ minima firmi
tatis sue p̄manencia incorruptibilis est et in
mutabilis tam in substācia q̄ in forma. Est
autē forma eius spherica et cōueza quo ad ea
que sūt supra celū cuius motus naturalit̄ cir
cularis est et mouet oblique et circularit̄ ab
orientē in occidentē. vltimq; seā et circūducit
motu simplicī et v̄niuersim̄ infra diei et noctis
spaciū totū qd̄ sub ipso est. vsq; ad ignis re
gionē. vnde ceteris septē planetarū seā impit

et circūducit. Omne autē qd̄ sub iō est vt bi
cit taban⁹ virtuti eius motiue obedit ceteris
v̄niuersim̄ et ip̄e turbato. virtus q; eius mo
tiua fiat ip̄emet dicit sup̄ epp̄. de gen̄. ex
tendit se vsq; ad inferiora hec elementa v̄n̄
et ignē superiōrē credidit seā circūrotare. To
uenit q; huius motiue virtutis actio vsq; ad
aerē et vsq; ad aq̄s. in quibus quo ad fluxū
et refluxū. maximā facit erubescionē. Nec
autē tria elementa sc̄; aer. ignis et aqua obe
diūt quidē motui celi sed nō vno modo neq;
vno ordine ipsū imitant. sed sedm̄ magis et
minus et qd̄ superius est et leuius et purius
obedit magis et qd̄ ē minus tale se. iūc tar
dius et obedit minus. Terra huic celesti mo
tui non obedit et virtuti vt ab eo suscipiat
localē motiōnē. quā ad p̄ducendas ex se
species diuersas suscipiat impressiōnes h̄z
igit̄ firmamentū fiat dicit idē taban⁹ quo
ad motū incessū v̄niuersim̄. cōdinatū et ip̄e
turbatū. omnū tñ motū v̄locissimū. v̄n̄
ne. ap̄ter v̄locitātē motus eius mūdi machi
na dissoluta. et tarda. cōdinato modo plane
tarū. et sic motus eius impetus motu cōmū
moderat. Mouet quoq; quietū. quia licet
in partibus mutet sitū. tñ in toto neq; sitū
mutat neq; variat locū. Turbatū igit̄ in
ferioribus. et quasi casualiter fluctuatibus celū
cū suis ceteris ceteris sui tenore. saltē in p̄cto
nullatenus derelinquit. Nō motus celi ē toti
us t̄pis primū subiectū et mot⁹ et regula oim̄
motū alioz. Est igit̄ firmamentū mediāte
motu suo generaciōis et corrupciōis in mundo
inferiori principiū effectiū. Cuius ratio est
vt dicit taban⁹ qm̄ firmamentū sui luminis
virtutē generaciōis effectiua ad terrā tanq̄
ad p̄riū centz. dirigit et destināt. et radios
suos in terrē superficie aggregat maxime et
coadunāt. fiat enī ostendit in sciencia p̄
spectiua. Omne enī corpus spheriū. cōcauū et
luminosū. in quolibet puncto sui dirigit v̄nā
lineā radiosa in centrū illius corporis lumi
nosi ad superficiē illius centri. et quanto que
libet linea radiosa est vicinior alteri linee ex
euntī ad superficiē centri. tanto ex vicinitate
v̄nius ad aliā est fortior ad imp̄tendū in
centro effectū suū. Ex quo manifestū ē qd̄ cū
corpus celi sit spheriū. cōuepū et luminosū. et
terra ista magnitudis celi nō optineat nisi
vicē p̄cti cū sit ceterz in terra. n̄cario sit max
ima aggregaciō celestium radiōz. Ex q; virtute
et tactu sit maxima ḡnaciō et p̄ductio v̄z ḡnā
liū in terra. q̄ ē centz. igit̄ firmamentū. et quā
sit principiū ḡnaciōis celū. n̄ tñ ē caput ḡnaciōis
in se vel corrupciōis vel diminuciōis. f. augm̄tū

nam celū in sua substantia h̄ summa simplicitate uniformitate et puritate nullā habens partū diuisionē nec otarietate et ideo nullā habet ex se potētiā ad corruptibilitatē unde sicut Arist. arguit in li. de ce. et m̄. Omnis inquit corruptio ē ex otarijs celo aut nichil inueniē otariū quare celū nō corrumpit. Celū etiā quā in se et ex se sit uniformē tū habet necessario plures celes et circulos in figura et in magnitudine longitudinis et latitudinis differentes p̄t diuersas māsiōnes quibus indigent motales vt dicit Arist. in li. de caulis elementoz et alias. Nam si sedm vnā dispositionē et mensurā reciperet mundus inferior influentiā radioz et periret alimentū motalū et ḡtacio omnū inferioroz. Et iō necessariū fuit motū celi esse obliquū vt ex eleuatione et depreffione orbū nūc calet nunc frigus in centro generet unde si di recte celū moueretur quo ad nostrū sū. oia calere vel frigore in nostro habitabili osumerent vt dicit Arist. Nec solū attendit in celo puritas et corruptibilitas ex parte materie v̄ etiā pulchritudo et claritas ex parte forme vt dicit Arist. in li. de sensu et sensato. Celū in sui natura sp̄endiū est sed in partibz eius ē differētia. Nam in stellis est maior aggregatio luminis q̄ in alijs partibz ip̄i celi. Unde ex parte forme habet rotunditātē cū quietate quietatē cū claritate diaphaneitate siue t̄spārentiā et perspicuitatē uniformitatē in toto sed in partibz diuersitatē ex mutuo carisu orbū et motu otario planetarū dicit sapiētes generari ventū et aemōmā suauitatē. v̄ de Macro. in li. de co. nis. In pulsu et motu ip̄oz orbū effici sonū ille qui a cūtra cū grauibz tempans eq̄lem sonū facit et centū q̄. v̄ de h̄c dicit in li. de ce. et m̄. in fine q̄ celū motus sui otinuatate inflāmat illū super q̄d mouet. v̄ de et ether ex motu celi ignis. Motus em̄ causat caloz. v̄ de ibidē dicit per se et sensibilit̄ inueni q̄ ex motu sit caloz et ex quiete frigiditas et ideo caloz materias emollit et dissoluit frigiditas vero aggregat et ostingit v̄n p̄tes elementares motū celi vicinūs existētes ce. xis p̄tibus mundi inferioris sūt calidi res vt patet in igne et in aere. In tertio aut̄ elemento. s̄ in aqua ē motus debilitatis et ideo in ea ē frigiditas sed non in vltimo. In quarto autē sc̄ in terra p̄t̄t e. o. gacionē la motu celi sit otitricio in vltimo p̄t̄t ca. cis absentia dominiū frigiditatis. Et ideo terra p̄manet quiescens et phenis vt non moueat sicut dicit Arist. ibidē. Mobilitas

itaq; celi attendit in materia et substāda. s̄ forma. in motu. in situ. in substācie siue simplicitate puritate et perpetuitate. In forme claritate diaphaneitate siue perspicuitate et in spherica orbicularitate. In motus uniformitate velocitate et in virtuositate in situ sublimitate. quia ad sū. a centro terre maxie distat et in dim̄. sua q̄titate. quia ei⁹ magnitudo ymaginā. dēz. p̄mo racionis mensurā supat in potestate. q̄a oia inferiora sibi subdita regulat ordinat et mensurat. Et q̄d sup̄ omnia mirabile est. oia inferiora celū ordiat et imutat et tā a nullo inferiora se immutatōne aliqua recipit. nec aliq̄d sibi dissimile in natura et virtute aliqua ip̄o celesti corpi se conformat.

De celo aqueo siue cristallino. Et celū est aqueū siue cristallinū q̄d ex aquis positis super firmamentū diuinitatis potētia est formatū. aquas em̄ esse super celos collatas diuine septuē auct. xitas noibz tradit. que ita sūt leuigate et subtilitate. q̄ in materiā celestem sunt ouerse. et ideo p̄manent ibi fixe. Sed tamē dicit q̄ a que ille celestes nō vaporalitenuitate. sed gracili soliditate virtute diuina sup̄ firmamentū sūt suspēse. et hoc modo ad impetus firmamenti moderatōem vel ad calozis ḡtati ex ei⁹ velocissimo motu rep̄ssionē. Opinio ei⁹ fuit. Hec q̄ celū igne sit nature fiat. platonici posuerūt. Unde dicit Beda. Celū est subtilis et igne nature rotundū a centro terre equalibz ip̄acijs collo. atū. Et iō forte h̄c videbā q̄ iō fuit necesse ibi ēe aquas vt calor ille celestis ad tempamentū duceat et q̄ ex tali inflāmacione mundus inferior dispendiū nōn pateret. ex frigiditate em̄ natural̄ illatū aquaz sup̄ firmamenti verticem positarū dicit aliqui stellā saturni esse frigidā p̄t̄t illā quā habet racione sui situs cū firmamento vicinitatē. Dicunt etiā q̄ firmamentū p̄ v̄tū aquaz illaz infrigidatū infrigidat orbē saturni sibi magis p̄rimū et vicinū. Sed q̄lit istud poss̄ fieri racionabilis. non ē perspicue v̄de v̄t̄tibz iudicans. Nam cū aquosa substācia racione v̄t̄tūq; qualitatis siue. s̄ humiditatis et frigiditatis substācie penitus sit otaria. non est bene liquidū philosophantibz q̄lit̄ int̄ corpa tā diipatia et otaria poss̄ vnitas aut otordia aliqualit̄ inueniri. Et tamē scriptū est Job xvij. Qui facit otordia in sublimibus suis. Ideo alio modo sentiūt et opinant̄ moderni qui in xion phie spectamina profundius vt arbitror sūt scrutati. Dicit em̄ Alex. adē

ca. 3

q̄ aque ille que sup̄ celos sunt non sunt ibi
posite sicut frigide & fluxibiles & humide vel
eciā sicut solide & gelate & ponderose. Iste ei
pprietates sūt eciā inter se habentes contrarie
tate et sibi mutuo repugnantes. sed potius
per ord̄inacōe; diuine sapiēcie aque ille sup̄
firmamentū sūt sub mobilissima nature sue
ord̄inatione diuinitus collocatę. put nature ce
lesti maxime sunt pp̄inque. Et hoc quidē ē
nature pp̄ietas perspicuitatis & trāspac̄ie
que pp̄inpaliter & substantialit̄ inuenit̄ in
nature aque racione cuius habet diuiniaciā
et cū celo empirico & eciā cū firmamento. Et
ideo posuit dñs aquas inferius sub racione fr̄
gidi & humidi. cū alijs ord̄inacōib; necessarijs
ad generacōe; & corrupcōe; & easdē posuit su
perius in racione perspicuitatis. put sūt necessa
riū ad vniuersitatis cōseruacōe. Et ideo di
cit celū esse dictū aqueū & cristallinū racione
mobilitatis & perspicuitatis. Est ei p̄spiciū
ad modū cristalli a superiori celo sc̄; ab empirico
lucē vel luminositatis plenitudinē recipi
ens et receptū ad inferius celū effluens & ef
fundens. Et ideo dicit̄ celū quasi nobis inuē
sibile et occultū. cristallinū vero quia ductū
in summo dicit̄ sicut cristallus. sed quia vni
formiter est luminosū est p̄spiciū. Aqueū
autē dicit̄ quēadmodū aqua ex sua subtilita
te & mobilitate mouet̄. & illud motū mouet
celū prop̄inmū. et illud vlt̄erius mouet quod
sibi magis est pp̄inmū. Et ideo illud celū
quod mouet inferiora. inferiorū mobiliū pos
cipue est cōseruatiū vt dicit alexand̄.

De celo empirico.

Celū empiricū est primū et summū ce
lū. locus angelorū. regio et habitaculū
beatorū. Et dicitur empiricū a pie
quod est ignis quasi totū igneū sic dictum
nō ab ardore. sed potius a lumine & splendo
re vt dicit ph̄s. Istud enī celum summe est
lucidum. influens lucem et splendorem su
per celum cristallinū sibi prop̄inmū & prop̄
inmū. Est autem de natura sua vniiforme sine
stellis. & spheriforme vt dicit d̄am. Idē est
sphericum. vt retum spiritūaliū et corporaliū
sūt contentiū. Est enim naturaliter quiescē
immobile sc̄licet & immotum. vnde illud ce
lum non necessariū est pp̄ter continūacōe
generacōis inferiorū. sed potius vt dicit
alexander ad completōe vniuersi in gene
re corporum. secundū determinata est forma
ad media opaca in summo sc̄licet terra. et
luminosum in summo sc̄licet celum empiri
cum. et vtrumq; corpus sc̄licet extremum
sup̄remū & infimū. est de se immobile & quies

tim. Istius celi pp̄rietates describit taban̄
vrens verbis basilij in exameron dicens sic
Celum empiricū est corpus primū. natura
simplicissimū. de corpulēcia habens minimū
quia subtilissimū. primū mundi firmamen
tum. quantitate maximū. qualitate lucidū
figuracione sphericū. locali situ sup̄remū. quia
a centro remotū. amplitudine spiritūū & cor
porū visibiliū et inuisibiliū contentiū. dei
summū habitaculū. licet enī deus sit vbiq;
tamen specialiter dicitur esse in celo. quia
ibi relucet potissime sue virtutis operacō. &
ideo celum dicitur specialiter sedes dei. quia
in corpore mundi species celi pulchrit̄ est vt
dicit d̄am. In celo diuina virtus manifesti
operatur.

De ethere.

Ether gr̄ce splendor dicitur latine.
Ether secundū ph̄s. superiō regio su
pp̄mi intersticij aeri et ignis vbi
ē perpetuus splendor luminis siue lucis anax
agoras autē dicit. nomen etheris est nomē
ignis. Et hoc putauit vt dicit aris. pp̄ter ip
sius inflammacionē que causatur ex veloci
tate sui motus. Vnde sc̄dm ipsum anaxaḡ.
omne inflammans & inflammabile vocatur
hoc nomine. Marcianus autē dicit q̄ ether
est locus ab inferiori mundo separatus inuisi
bilis respectu inferiorū que patiuntur multi
plicē variacionē. In ethere vero vbi est dies
perpetuus. non diurno lumini non succedit
nec nix. quia ad tam altum locum vmbra
terre que noctis causa est in ethere non acce
dit. Sc̄dm aris. vero in li. methor. ether ni
chil aliud est q̄ vetū elementū. nec est ex ele
mentis quatuor. quicquid enī supra lunam
globū est. nature est separata a natura inferi
orū elementorū. vnde ether neq; est graue neq;
est leue. neq; rariū. neq; densū. neq; per alte
rius corporis penetracionē diuisibile. Natura
enī ethera nulla ingredit̄ corrupcio vel alte
racio vniuersaliter vel p̄ticulariter q̄ ei ac
cideret si ex elementis cōp̄sicionē aut origine
cōt̄ra ph̄s. Anaxaḡ. tamē dicit q̄ ether ē aer
inflammatus & dicit quod quandoq; descen
dit inferius & iterum occultatur. vnde prop
ter sui subtilitatem. nunc sursum. nunc de
orsū regitat. vñ terremotus gignit̄ ex virtu
te ethera in terre visceribus occultata. Sed
dicit aris. q̄ iste sermo est error. qm̄ subtilis
nō descendit deorsū & eciā si descendit hāc opa
cōe; nō facit. Sc̄dm mar. autē splendor ethera
sub spha celi per ambitū totū mundi tūtat
et resulget. continet autē in se oēs sep̄e pla
netarū qui mouent̄ p̄ta motū firmamētū. In
spha celi q; p̄ ethera velocitate sui motus

inflammat superiorē partē matē elemētāris et ex illa inflāmacione gignit spēs ignis sicut dicit in li. de ce. et mū. in fine. Ex matēria em̄ sic ignita non ignis nec inflāmatur ipse ether quia ab inuicibus recipit nō aliquā immutacionē quāvis inferiora ab ipō immutentur.

De spēs celi

Spēs celi ut dicit ysid. est spēs quā dā in rotundū formata ab eodē in idem circa suū centrū equis spacijs circūlāriter reuoluta. hanc spēs neq; principiū neq; finē habet p̄bi asseruit. Ideo quā appret sui circūlācōez ubi incipiat et ubi finit at non facile apprehendit. nec fuit aliqua figura celo conuenienti q̄ spēs celi. ut appret sui ipsius simplicitatē. tū appret capaci tatē. tū etiā appret ymformitatē ut dicit ysid. Spēs itaq; scdm Alphaganū est circūlāris sūphicies celestis corpis in q̄ spēs stelle cōtinēt et spēs duob; polis circūlōlūit. quoz vn; est septētrionalis quā nunq; nobis occidit et dicit polus arcticus id est borealis. Alter pol; est antarcticus seu australis quā nunq; a nobis videt. vel appret nūmā a nobis elō gacōem vel appret terre interposicionē. In ter istos duos polos quasi inter duas mūdi extremitates spēs celi voluit et mouet et cū ipsius motu stelle in eo sūt ab oriente in occidentē et iterū ab occidentē in orientē motu diurno et nocturno ex. p̄. iij. horarū spacio circūferunt. Cetera autē celestis spēs celi circūferet q̄ nisi aduersū eius precipitē cursū planete occurrēt et eius impetū moderatē machina mundi dissoluerēt. et ideo scdm Alphaganū septē orbis planetarū sūt sub spēs mutuo se inuicantes per quos planete motu sono incedentes. captiui firmamētū obuiāt et etiā eius velocitatē reprimūt et retardant volūtate autē tota spēs moles oblique circa mediū. s. circa ap̄. Est autē ap̄is quedā linea intellectualis que recte per mediā pilā spēs tendens in duos polos se extendit circa quā celi ambitus quasi rota circa ap̄em circūlāter se reuoluit. Cardines autē celi sūt extreme partes ap̄is que infigunt ipsi; polis. Et sūt cardines dicti. quia sicut cardo hostij in polo; cōiūtatibus reuolunt et sūt isti cardines oneri reuolui sc; circūflexi ut dicit ysid. Spēs vero celestis medietas dicit emisperiū sc; pars que a nobis totaliter videt. h; app̄t defectū nostri visus terre diungi putat unde et circūlus ubi finit orion id est visus terminatio nūcupat ut dicit ysid. sic collige igit; breviter ex predictis. qd spēs celi est lu

minosa substāda luminis vsq; ad centrū suū id est vsq; ad terrā diff. sua. cuius circūlōscia ē a centro terre remotissima. Et ideo illa que in celo sūt maxima. nobis app̄t sūmā distāciā vident esse minima. omnū infelōrū est cōtēntia. omnū inferiorū ē cōordinatiā informatiua. generatiōis et vegetatiōis effectiua. sibi et rariō; captiua et attractiua. Nā motus sui violencia planetas sibi obuiātes post se trahit. sūmā armoniā ē p̄cessiua. Nā sicut dicit Aris. in li. de p̄petatiōib; elemētō; ex cōordinato spēs motu et cōtrario planetarū occursu. gignit in celo stridor. et armonia unde sc; accōb. In pulsu et motu ipsō; orbis efficiēt sonus ille et acutus cū quibus cōpatis efficiēt cōtēntus varios et diuersos. sed app̄t nostri auditus defectū et illius soni excessū armonia illa a nobis nō audit. sicut mouet solē videt nō possum; quāvis citissime moue a. Nā radiō; claritate acies visus nū supra

De circūlis celi

Circūli celi sūt plures quoz duo sūt visibiles sc; galaxiis zodiaci. Alii sūt invisibiles sc; circūli equinotial; diuidens duo emisperiā. tangens zodiacū in arietē et i libra. Abius est circūlus solsticialis estiuālis eo qd sole in eo existēt. sicut solsticiū estiuāle. Iste circūlus tangit zodiacū in cancro et est quasi diuictio nostri habitabilis et torride sone. Alius est parallellus siue circūlus septētrionalis siue arcticus et est q̄si diuisio nostri habitabilis et frigidi habitabilis. Circūlus vero quā ē ex parte torride sone et alterius habitabilis zodiacū tangit in capricorno et dicit iste circūlus solsticialis hyemalis. eo qd sole existēt in eo. sicut solsticiū hiemale. Alius est parallellus siue circūlus antarcticus seu australis versus austrū et oppositē artico palellō. Diamē autē hij circūli palelli quasi circūli eque distantes. a parti qd est iuxta et lele qd est distans. equaliter em̄ distāt ab inuicē palelli. Sunt p̄t̄ hec duo circūli quā diamē coluri. Colurus septētrionalis qui incipit a polo septētrionali p̄ cancrū et capricornū circūlāter p̄cedens itez redit ad suū principiū. Alius ē colurus australis. per librā in arietē similiter redit ad suū punctū et diamē coluri q̄si colla tauri a caudā bouis siluestris qui erigens caudā circūlū facit imperfectū et diamē coluri quasi circūli imperfecti. Decimus circūlus est orionis. finitiuus visus. quia circūlo illo celū et terra videntur parit copulari. Est etiā circūlus meridianus. de signas illā partē zodiaci in qua sol vice equaliter distāt int orientē et occidentē

Ca 7

et isti duo ultimi circuli non sunt in speta
quia sedm diuersos situs et aspectus varia
tur. *Dicitur q; yhid.*

De galaxia siue lacteo circulo :-
Galaxias est cir. uis celestis. ceteris
circulis celi puichrice et candidice in
cedens p. mediu celi incipiens ab ori
ente vsq; ad septentrione per cancrum et capri
cornu pcedens itez ad punctu suu. Dicit aut
lacteus circulus. quia in ter omnes circulos
celestes notabilicee habet claritate vnde et
de nocte nauigantes et itinerantes dirigit et
debuic. Quanto aut aua nocturna est seve
niox et frigidiox. tanto incessus galaxie e ma
nifestior. Sedm aut opinionem vulgi. galaxi
as dicitur restigiu solis. qd post se relinquit
sol qn ariet in illo cir. alo. Sed arif. hoc dicit
esse falsu. quia si esset galaxias ex impressio
ne tñstus solis. o. r. r. r. q; hec impressio esset
in signis in quibus ariet sol ai alijs stellis
mobilibus et hoc videmus esse falsu. qd tñscē
dit terminos. obiaci vbi sol nullatenus ap
propinquat. sicut dicit in li. m. ethoz. Ideo
anar. et democritus dixerunt galaxia esse ex
reflexione luminis ad aere sicut in speculo h
hoc est falsu vt dicit arif. ibide. quia si hoc
esset pmutaret. sicut est pmutacio luminis
hoc aut e falsu. quia videmus galaxia sem
per in eodē loco nec recedit ab eo. Dicit ergo
arif. sic. Ignis appinquis oebi e mflamat
et lucidus et in locis vbi videt galaxias sūt
stelle multe parue et lumine et in illis relu
cet fulgor ille. et id apparet locus ille magis
nobilis nec recedit ab eod loco oebis. Duc
usq; arif. in li. primo methoz. ca. 11.

De zodiaco :-
Zodius e cir. uis obliquus in xij.
partes distinctus equales. que. xij.
signa a phis sunt vocata nobis aut
signant in qua parte celi sol et planete imo
rent. Sunt igit. xij. signa. xij. spacia equa
liter distincta et stellis notabilibus ab astro
logis denotata. vnu autē quodq; signū in
xxx. diuidit gradus. et gradus in. lx. diuidit
minuta. et minutū in. lx. scripula. ita q. lx.
scripula minutū vnu faciunt. lx. minuta gra
dū vnu. et xxx. gradus signū vnu. Signa
aut ista sunt apprijs noibus appellata sicut
aries et taurus et sic de alijs. Et vanc aia
lia. non quia animalia sūt in celo collocata
sed quia in suis effectibus animalū talū ppe
tates aliquas representat vt post dicit. Int
ista aut. xij. signa q uox sūt cardinalia sm
yhid. scz. cancer in sumo. capricornus in ymo
aries et libra in medio. Optima duo dicitur

sollicitaria. quia in cancro existens sol. vlti
rius ad nos non accedit. in capricorno emo
cius non recedit. In primo facit longissimos
dies et breues noctes. i. scdo e conuerso. In a i
is vero du. bo. fit equinoctiu. in ariete fit ver
nale. in libra vero fit equinoctiu autumnale
et tunc vtroq; tpe dies noctibus sūt equa
les. In istis eia signis tria sunt ignea scz
aries leo sagittarius. tria vero sūt terrea scz
taurus. virgo. capricornus. et tria sūt aerea
scz. gemini. libra. aquarius. et tria aquatica
scz. scorpio. cancer. piscis. Et inter ista que
sunt ignea aerea sūt calida et masculina et di
urna. Quae vero sūt aquatica et terrea sūt fri
gida et feminina et nocturna. Inter ista eia
quatuor sunt mobilia scz. quatuor cardinalia scz
aries. cancer. libra. capricornus. quia in eis
muta tempus. Et quatuor sūt fixa. in quibus
agitur ipsū tempus scz. taurus. leo. scorpius
aquarius. et quatuor sūt omnia in quibus
ipla omnesent scz. gemini. virgo. sagittarius
piscis. Et dicunt ista signa domus. quia do
milia sūt et habitacula planetar. et ex his
domibus quedā dicuntur domus triplicitatis
quedā exaltationis. Nam illa signa que co
cordant in vna natura faciunt triplicitate. et
eodē nomine nūcipant et sic in quatuor par
tibus celi ordinant. Nam in oriente sunt ig
nea. aries. leo. sagittarius. Terrea sūt. tau
rus. virgo. capricornus. in austro. Aerea sūt
gemini. libra. et aquarius. in occidente. Aqua
sunt cancer. piscis. scorpio in septentrione.
Et inter istas triplicitatis domus. fortiores
sūt in suis effectibus orientales occidentales et
septentrionales aust. alio quia in eis nobili
ores planete dominant. Nam triplicitas ori
entalis que est prima habet solem de die. et
lunā de nocte. et saturnus participat ai eis
die et nocte. Triplicitas igit. occidentalis hz
saturnū. mercuriū et iouē. Triplicitas septē
trionalis hz. veneū. lunā et marcū. Austra
lis vero habet saturnū. mercuriū et iouē. Di
am. insuper signa domus exaltationū. quia
planete prout magis vel minus exaltant in
signo et gradibus. pfectius et virtuosius opant.
Nam sol hz. virtute suā et exaltatione in xvij.
gradibus arietis. et casu in eodē gradu libe. Ven
hz. gloriā suā in piscibus. xvij. gradibus et casu
hinc tristitiā suā in simili casu signi oppositi
scz. virgini. Mercurius gradibus totide luna
erigit in tauro tribus gradibus et totide cadit
in scorpione. Saturnus erigitur in tauro
viginthimo gradibus et cadit totidem in a
riete. Mars erigit in capricorno gradibus
viginthi septem et totidem in cancro cadit.

Jupit erigit i caput diaconis erigit in gemi-
 nis gradibus tribus et cedit in sagittario tribus gra-
 dibus et cedit in geminis. **P**roter ista v. u.
 qd q; signu diuidit in tres pres que facies
 nun. upant. quartu inciu est a primo gradu
 arietis et durat vsq; ad .xx. scda durat vsq;
 ad .xx. tercia durat vsq; ad .xxx. prima faci-
 es arietis dat marti. scda soli. tercia venci
 pma facies tauri est mercurij. scda lune. ter-
 cia saturni. pma gemioz e iouis. scda mer-
 curij. tercia solis. prima cancri est venetis.
 scda mer. urij. tercia lune. prima facies leo-
 nis e saturni. scda iouis. tercia martis. pri-
 ma virginis e solis. scda venetis. tercia mer-
 curij. pma libze est lune. scda saturni. tercia
 iouis. prima scorpionis est martis. scda so-
 lis. tercia venetis. prima sagittarij est mer-
 curij. scda lune. tercia saturni. pma capricor-
 ni est iouis. scda martis. tercia solis. pma
 aquarij est venetis. scda mercurij. tercia lune
 prima piciu est saturni. scda iouis. tercia
 martis. **P**laneta igit exites in domo ppa
 h; quin q; fortitudines. in gradu exalta-
 dis habet quatuor. in domo triplicitatis h; tres
 in facie vna aut duas. et que magis habun-
 dat inter planetas numero. magis prualz
 in fortitudine. et quilibet planeta fortis est
 in domo ppa q; in aliena. et ex fortitudine
 signi in quo est fortificat et ex debilitate de-
 bilitat. hanc fortis vir fortis e in equo for-
 ti q; in debili. **E**t id astrologi iudicij suis
 vt dicit **M**isael. considerauit domos ascenden-
 tes idest ascensu signoz et planetaru digni-
 tates vt scdm eoz pncipatus et dominu in
 domib; angularib; vel ascendtib; angulis
 vel angulis cadentib; comiciat et iudicent de
 futuris. **D**icunt aut quedā signa dom; an-
 gulares sicut signa cardinalia de quibus su-
 pra sicut cancer. libra. capricornus. et aries
Quedā dicunt domus succedentes angulis
 sc; taurus qui succedit arietis. et leo qui can-
 cro. et scorpionis qui libze. et aquarius qui
 succedit capricorno. **Q**uedā vero dicunt do-
 mus cadentes ab angulis sc; gemini. virgo
 sagittarius. piscis vt patet in figura misab
Scdm istoz signoz ortus et occasus opposi-
 tiones. coniunctiones et aspectus diuersa et co-
 ntraria accidunt in hoc mundo. **N**am sicut di-
 cit idē auctor ista que sunt vi nature et gene-
 rant sub forti signo masculino ascendente et
 forti planeta bono cum bono aspectu in ipso
 ascendente existente fortis et bone disposi-
 tionis in suo genere et contrario **D**omus ita
 q; anguli. pma domus est orientalis scilicet

signu arietis. domus vero celi siue septentri-
 onis est cancer. angulus vero occidentalis est
 libra. et angulus terre est capricornus. **D**ec
 signa quatuor angulaia maxime sunt virtu-
 tis et orientale plus q; occidentale. et septentri-
 onale plus q; australe. vnde angulus terre e
 tribus alijs minus fortis sicut idem dicit
 auctor. **D**omus succedentes sūt mediocritis
 effectus et virtutis sc; signu ab arietis. scdm
 idest taurus. et signu. iij. v. vii. et xi. **E**t in
 ter hec signa siue domos octauu signu pco-
 tis est opacois et significacois. et ideo vocat
 ab astrologis domus mortis. Reliqua autē
 signa dicunt domus cadentes sc; viii. v. vii.
 ix. et xij. sūt etiā debilitatis effectus et pcois
 significacois et maxime. v. et. xij. **E**t huius
 ratio est vt dicit auctor. quia in sexta domo
 vel signo dicitur in res. et ideo vocat domus
 infirmitatis et debilitatis omnium reru. et in
 illo signo est gaudiu martis. et in. xij. est sa-
 turni gaudiu. et iō wa dom; inimicie et infi-
 cie et laboris. **S**igna etiā siue domus. dicunt
 mutuo se aspiciere. et sūt tres aspect; pncipa-
 les sc; sextilis. tercius et quartus aspectus
Sextilis dicit. qn aliquis planeta in aliquo
 signo ascendente aspiciat terciu ante et terciu
 post se. et hoc est a tercio in vnde cimū verbi
 grā. **S**i aliquis planeta fuerit in incio arie-
 tis. aspiciat illū qui est in capite geminoz an-
 te se. et eū qui est in incio aquarij post se. qd
 est signu. xi. **E**t hic vocat sextilis. eo q; ten e
 at quartā partē celi sc; gradus. lx. et talis
 aspectus est laudabilis bonus et fortunat.
Est em signu domus dilectionis medie fm
 astrologos vt dicit auctor supdictus terciu
 aspectus fit a quinto signo et nono. vbi grā
 planeta q; fuit in incio arietis. aspiciat eū qui
 fuerit in leone an se et eū qui fuerit in sagit-
 tario post se qd est signu nonū et dicit ter. q;
 quia continet ternā partē celi sc; .xx. grad;
 et hic aspectus est optimus. quia e in signo
 pfecte amicie vt d. cit auctor. quartus as-
 pectus e a quarto signo et a deāo. verbi grā
Planeta qui fuerit in incio arietis aspiciat
 illū qui e in capite cancri ante se et eū qui e
 in capite capcorni post se qd e signu deāu
Et hic aspectus dicit quartus. quia partē
 quartā celi continet. i. xx. grad; et hic aspec-
 tus e malus qā in illo signo ita et mudie et
 ipfecte vt dicit auctor. **C**oniuictio vero et
 oppositio nō sūt aspūs. qn; tū diā aspūs.
 abūsiue. qn; vero ppter signu recipit septē vt
 aries libra. **D**icit aspectus oppositus et est
 pessimus. quia signu e pfecte inimicie et pes-
 sima pcedit. maxie si aspūs sūt martis

et saturni sicut solis. Quando vero planeta
ouent in planeta eodem signo ascendente vel
in signo sibi iuncto an vel retro. tunc dicitur
iunctio. et hec potest esse bona si planetae fu-
erint boni. et e converso mala si fuerint mali si-
cut dicit auctor. et hec omnia patent in figura
quam posuit auctor.

De signo arietis.

Aurus autem singulorum signorum per or-
dinem recolligamus ex signo arietis
exordium sumentes. Arietis igitur est ori-
entale signum sic dicitur. quia sicut aries in ia-
cento super latus unum equaliter mutat vices
sic sol existens in illa parte. obiectum que dicitur
aries facit equinoctium et equales facit di-
es artificiales atque noctes. Et sicut dicit
misael. aries est signum igneum. masculinum
diuenum. instabile. domus martis. in ix. gra-
du eius. exaltatio solis. domus eius sol de die
de nocte vero iupiter. et saturnus participat
cum eis. de prima triplicitate prima est. Prima fa-
cies eius martis. secunda solis. tertia venetis
de corpore hominis dominat capiti et facie et
multos facit in corpore capillos. corpus curuum
facie obliqua. oculos graues. aures breues.
collum longum. Domus est vite et natiuitatis ho-
minis. quia sicut hoc signum ab inferiori parte
terre ad superiorem ascendit et a tenebris ad lu-
cem vadit. sic natus de tenebris egreditur et vi-
tillius signi abditia potunt in luce et secreta
sapientibus innotescunt. Et sicut narrat albus
in libro de motibus astrologorum. In tercio inquit vel
quarto gradu arietis occidit orientis signum li-
bre et mouet aere. In decimo gradus orientis stella
que dicitur almaceeth et alpherat. serenat aere.
In xv. gradu occidunt plades etc. Quando
autem sol vel luna vel aliquis planetarum intue-
rit primum vel secundum vel tertium gradum arietis.
erit nubilum et ventus a meridie et frigus et tem-
pestas. In gradu autem secundo vel nono erit
magnus calor.

De signo tauri.

Aurus secundum misael est signum terreum
frigidum. humidum. nocturnum. domus ve-
neris. secunda exaltatio lune in quarto
gradu eius. domus eius de die est venus in nocte
luna. et mars participat cum eis. de triplicitate
est secunda. Prima facies est mercurij. secunda
lune. tertia saturni. ex corpore hominis dicitur
collo et gutturi. datque faciem amplam et curuam
nasum dat grauem et longum. amplas na-
res. oculos graues. capillos eleuatos et ni-
gros. collum grossum. vix unum facit ho-
minem. honeste incedentem. Domus est sub-
stantie et possessionis acceptionis et dacio

nis. Et ideo dicitur taurus. qui taurus sul-
cando terram fecundat et compleat. Tunc
etiam quando sol est in tauro terra est arabi-
lis et agria agri autem secundum albus. In primo
gradu tauri orientis sydus paluit. in vi. orion
occidit et mutat aere. in vii. oriuntur plades
et turbant aere. In xvi. hiades oriuntur
et turbant aere.

De signo geminorum.

Signum geminorum secundum misael est signum
aereum. masculinum. medio cetero diuenum
domus mercurij. exaltatio caude dra-
conis in tercio gradu eius. domus eius in die
est saturnus. in nocte mercurius. iupiter par-
ticipat cum eis. de triplicitate est tertia. Pri-
ma facies est iouis. secunda martis. tertia solis.
In corpore hominis dicitur humeris. brachijs
et manibus. medio cetero efficit statura et hoi-
pulchrum et ouementem. Cui dicitur mercurij
si fuerit foranatus disponit hominem et habi-
le facit ad litteram et scripturam. Domus cog-
nacionis est et propriam quietatis. filij religionis
et fidelitatis. epularum et sompniarum secundum
albus. Gradu geminorum occidunt hiades
et mutant aere. et post archites et
echites id est aquila quanto cetero gradu id est
delphini vice simo sexto etc. Isti gemini ut di-
cit ysidorus. secundum poetarum fabulas fuerunt
castor et pollux. fratres gemini et virenti. viti
fortissimi. quorum gracia tunc dicitur sol esse
in geminis. quia sole in illa parte celi existente
virtus ad secundandum inferiorem gemina-
tur. tunc etiam bella inter cognatos aliquo-
ciens geminantur. Aliam tamen assignat
yginus rationem scilicet quando castor pre-
est inferis tunc pollux preest superis. et econ-
uerso. quod ideo secundum mactianum illud
sunt. quia in estate cum noctes sint bre-
uissime quando una pars illius constellati-
onis occidit alia pars antea orientur et as-
cendit. Et pro tanto dicitur unus fratrum
celos alius inferos possidisse.

De signo canceri.

Cancer est signum. aqueum. femite-
um. instabile. nocturnum. domus
lune. exaltatio iouis in quinto deci-
mo gradu eius. In die venus est eius domus
in nocte mars. et luna participat cum eis
de triplicitate est quarta. Prima facies
eius est venetis. secunda martis. tertia
lune. Super corpus habet dominium super
pectus. costas et pulmonem. et facit in cor-
pore grossiciem. Nam a medio eius facit
hominem grossum et incompositum atque tunc
superius vero subtile. dentes curuos et rotos.

Ca. 10

Ca. 10

Ca. 11

Ca. 13

268

Et vocat domus patris et gaza et vinearum
 et omnium que crescit super terram aëtheris villa
 rui et ciuita in thesauro sepulchre et heredita
 rui. De hoc dicit Albu. quinto gradu cancri
 occumbente. oris capricornus et mutat aere
 in caliditate. In .xxij. gradu oris feruens ca
 miula. et canis plenus apparet et fit magna
 perturbatio aeris. Dicit autem canceus ut dicit
 yfius. Nam canceus est animal retrogradum. sic
 sol peragras illam partem zodiaci que vocat can
 cer facit retrogradum. in octauo gradu can
 cri. Tunc etiam sol extollit versus tumorem spe
 rerus nostrum habitabile. et fit in terra que
 non potest plus extolli. et tunc retrogradum
 descendendo per hanc inferiora vsq; ad capornu

De signo leonis

Signu leonis secundum Misael est signu
 igneu masculinu huius diuenu domi
 solis et illius exaltatio. domus eius
 sol in die iupit de nocte et saturnus precipat
 cum eis et de triplicitate est prima. Prima fa
 cies est saturni scda iouis tertia martis. In
 homine coopat stomacho. lacertis cordi et
 dorso. efficit hominem supius grossu. inferu
 subtile. mgnm animi. curia habentem subtilia
 Domus autem vocat filioz et nouoz testame
 toz liberoz et honoz. De hoc dicit Albu. In
 quarto gradu leonis aquarius et clio oris
 et fit aeris mutatio. In .xxj. gradu oris can
 cer et occidit capricornus. Dicit autem illud sig
 nu leo. quia leo fortissimu animal est. maxi
 me caliditatis precipue ex parte peroris. et p
 tis anterioris. sic sol intus illam partem signi
 accius radios imprimat qm in fine quando ab
 illo exat signo ut dicit yfius.

De signo virginis

Virgo est signu terreu frigidu medi
 ocre nocturnu domi mercurij prima
 et est exaltatio mercurij in .xxv. gra
 du eius. domus eius in die est venus. in nocte
 luna et mars precipat cum eis de triplicitate
 est scda. Prima facies eius est solis. scda ve
 neris. tertia mercurij. Ex parte hominis huius in
 potestate ventis et inextima. psona pulchra
 facit. pulchros oculos. facie decoia. et mitiga
 voluntate. Domus est infirmitatis seruoze et
 ancillaru et bestiaru inscientia significat et
 mutacionem de loco ad locu. et hoc signu dicit
 virgo. quia virgo sterilis est et sine fructu. sic
 sol intus illam partem zodiaci que vocat virgo
 suo calore humorem consumit et sic terram a
 fructu sterilem facit.

De signo libere

Libra secundum Misael est signu aqueu
 masculinu instabile diuenu domi

venetis. prima exaltatio saturni in .xxi. gra
 du eius. domus eius venus de die. saturnus
 de nocte. mercurius et iupiter precipant cum
 eis. de triplicitate est tertia. prima facies eius
 est lune. scda saturni. tertia iouis. de corpe
 hominis regit inferiora ventris inextima et
 umbilicu. Domus est vporis et nuptiaru dicit
 cionis furti et rapine. De hoc Albu. in quin
 to gradu libere leo oris et alterat et calefacit aere
 In .xxij. gradu corona oris et fit maxima p
 turbatio aeris. .xxij. orium hiades primam et
 fit maiore perturbatio aeris et post oris virgo
 Dicit autem hoc signu libra ab instrumento
 ponderandi. quia sol existens in illa parte celi
 que dicit libra. dies cum noctibus similes effi
 cit et equales ut dicit yfius.

De signo scorpiomis

Scorpio est signu frigidu huius nocturnu. domus pri
 ma martis. nullius exaltatio. domus
 eius in die venus. in nocte mars. et luna p
 precipat cum eis. de triplicitate est quarta. Pri
 ma facies est martis scda solis tertia veneris
 Ex parte hominis membris de seruit gratiuis
 temibus et velle. facie dat rubianda et pu
 capillos multos. oculos paruos. curia longa
 pedes magnos. et senescit hominem et insta
 bile ac mendace. Domus dicit mortis et ti
 moris. debiti et laboris dampni et otenciois
 belli castitatis et igenij. De hoc Albu. in scdo
 gradu scorpiomis stelle hiades orium. et fit magna
 perturbatio aeris et tempestas et post oris tau
 rus. In .xxij. gradu eius occidunt pliaides et
 fit aeris serenitas. Dicit autem signu illud sco
 pius. quia scorpius est animal valde pungitiu
 cum cauda. similit sol existens in illa parte zo
 diaci que dicit scorpius causa est lehois et puc
 ciois corpis humani. quia tunc declinas mi
 nus calefacit aera vsq; aere distepatus in fri
 giditate cito lebit et pugit corpore ut dicit yfius.

De sagittario

Sagittarius secundum Misael est signu
 aqueu masculinu medio cre diuenu
 exaltatio caude in tercio gradu eius
 domus eius in die est sol. in nocte iupiter. sa
 turnus precipat cum eis. de triplicitate est prima
 Prima facies eius est mercurij scda lune tere
 cia saturni. Ex parte hois disponit femora
 longas facit corpora et curia. facie longam. et
 mentu subtile. hoiem facit pulchricore retro
 gradum. capillos dat subtile. ventres magnu
 et in motu facit hominem delectari. Dicit do
 mus itineis. fidei sapencie. magisterij et ho
 noris. ex magna sapencie astroze et diuina
 cois sompnoze. De hoc dicit Albu. scdo gradu

Ca 17

Ca 17

Ca 15

Ca 17

Ca 16

lagit tauri cum coniunctiades itati occidunt et
ocul caput scorpion et sic valida turba do acis
vii gradu hiades occidunt et mutat aer Di
cie aut lagit tauri istud signu qd sicut lagit
taurus emittit lagit mas sic sol existes in illa
parte zodiaci ad nos emittit gradines plu
uias atq; nives.

De capricorno:

Capricornus sicut misael est signu tercia
frigidu instabile nocturnu saturni
primu domiciliu exaltacio martis e
in xvij gradu eius domus eius e de die ve
nus in nocte luna et mars picipat cu eis
de triplicitate e scda Prima facies eius e io
uis scda martis tertia solis In corpe hois
e spicit genua subtilia dat crura corp? sicu
facie hispida et hirsuta. Domus vocat domi
nij et honoris regis et regni glorie et impij
substantie futu sublata. De hoc albu. In qe
to gradu capricorni ocul cancer in xxxiij gou
ocidit caput aucti et ocul caput capricorni
Dicie capicornus quia cap est aial cornibus
pates supiora sic sol existes in illa parte zo
diaci facit soliticiu hyemale et tuc icipit ascē
dere per signa versus arietē et versus cancrū.

De aquario:

Aquarius sicut misael signu e masculi
linu sicut diuenu domiciliu saturni
h nulli e exaltacio dom? eius in die
saturnus in nocte mercuri et iupiter pici
pat cu eis de triplicitate est tertia. Prima
facies eius e vneis scda maris tertia lune
dnari dicie tybijs hois vs ad auilla pedis
facit homine gloriante multa deu astante
pulchra facit fatē et colera et tybia fat all
au? alera longiore. Domus vocat amicitie
māti et fortune redditis tributū subst icie
regis militis a peditis De h? albu. In iij
gradu signi aqerij ocul leo in xi gradu stella
regia et lapades occidunt et mutat aer et post
capricornus et ocul caput aquarij Dicie aut
signu istud aquarius sicut fabulas pincerna
deo? manib? eo? aqua fundens vnde tenet
vinā. Et ideo tunc dicie sol esse in aqrio eo
q tunc tybis aer densa in aquas multas et
sunt pluuie plus qm in alio tpe vt dicie ysid.

De signo pisciu:

Signu pisciu sicut mercuriu est signu
aqueu frigidu medioct nocturnu
domiciliu iouis h exaltacio vneris
in xvij gradu eius Domus eius in die e ve
nus in nocte mars et luna picipat cu eis
de triplicitate quarta e. Prima facies eius
est saturni scda iouis tertia martis De cor
pore hominis regit pedes amplū dat pectus

puu caput florentē barbā et pulchra albu
facit homine magni animi et turbid q; ocul
lis Vocat aut istud signu domus inimici asi
ni et equi et omnis bestie que equitat Et fige
latores lamentaōes et tristitia susurriōes
et dolositate maluolencia et carceres De h?
albu. In xv gradu signi pisciu ocul e viregi
nis in xvij gradu thele i libra ocul In xvij
gradu ocul cancer in xxxiij gradu ocul aq
tius coniuncti Dicie aut signu illud pisciu eo
q tunc tps fit generacio pisciu et ofricacio
quia calore solis ascendere et humores dissol
uere solent tunc pisces effundere semen suū
vt dicie ysid. Has itaq; xij signoz celi ap
erates et occultas virtutes scdm astrologos
et eo? iudiciu huic opusculo interserui est
mans vtile esse legentibus eo? nomina in
scriptura breuiter et pariter inueniē quid de
eis senserint antiqui. Et quare eis talia no
mina imposuerūt astrologi sydetu inspecto
res. Quia sicut istoz duodea signoz siue do
moz ocul et occasus et aspectus vaicos et mi
randos acciderent dicit in istis inferioribus
mutaciones. Supiora em immutant et alte
rant hec inferiora et in eis suas faciunt ipel
siones. Per ista aut duodea signa mouen
tur et discerunt planete que dicitur sydera
erancia certis vt dicie beda spacijs discreta
ab inuicē et distincta que dicitur erancia nō
quia erant cu certissimū habeant motum et
discursu. Et ideo errare dicitur quia contra
firmamentum cursu suum age? dimouent
Et ideo de motu planetarū et ipsorū situ et
effectu aliqua sunt dicendū breuiter tam in
generalī qm in specialī.

De duplici motu planetarū:

Mouent aut omnes planete duplici
motu scz naturali et proprio idest ab
occidente in orientē contra motum
firmamenti et motu alieno scz ab oriente in
occidentē et hoc raptu firmamenti cuius vio
lencia singulis diebus ab ortu vsq; ad occa
sum rapiunt In motu aut naturali quo mitū
tur contra firmamentū quidā celerius qui
dam tardius perficiunt cursu suū et hoc ap
ter circuloꝝ suoꝝ dispaē quantitate Nam
saturnus morat in quolibet signo per xxx
menses et complet cursu in xxx annis Et iu
piter moratur in quolibet per vnu annū et
duodea annis complet cursu suum. Mars
moratur in quolibet signo qd iagintaquinq;
diebus et perficit cursu suum in duobus
annis. Sol moratur in quolibet signo xxx
diebus et de h? horis et semisse et pñat cursu
suū in trigesimo lxv diebus et quadrante

Ca 18

Ca 19

Cap 20

Ca 21

Mercurius morat in quolibet signo .xxvij. diebus .v. horis et oplet circuitum suum in .ccc. .xxvij. diebus. **V**enus morat in quolibet signo .xxij. diebus et oplet circuitum suum in .ccc. .xlvij. diebus. **L**una morat in quolibet signo duobus diebus et dimidio et sex horis et bisse vnus et oplet circuitum suum a puncto vsq; ad punctum in .xxvij. diebus et .v. horis. **E**t ista rā aut septē stellarū ingressu et pgressu per duodecim signa et egressu ab eisde variant et disponunt oia que in hoc mūdo inferri et generant et corrūpūt. vñ in li. Misalath phi legit sic. ca. primo Altissimus fecit mundū ad similitudinē spece et fecit circuitū alcioe in creatu eius volubile et terrā fixā in eius medio non declinantē ad sinistram vel dextrā. **E**t posuit alia elementa mobilia et fecit ea moueri per motū septē planetarū et omnes stelle alie cooperant planetis in suis opacionibus et naturis. **V**ñ et opus planetarū simile est lapidi magneti et ferro quia sicut trahit ferū ab eo ita omnis creatura sup terrā a motu planetarū afficit. aptacio etiam et de structio fit motibus et opacionibus planetarū diuersitate aut opacio eorum scdm climatū diuersitate aliud em opat terra circa ethiopes et aliud circa selauos vnde sicut dicit idē ca. iij. Atcedenda est planetarū diuictio in ipsis signis quia si plures fuerit diuicti in signis a quatuor in reuoluōe anni si gēt multitudinē pluuiearū. **S**i in igneis siccitatem et a me ex excessu caloris et siccitatis si in aeris multitudinē ventorum si in signis frigidis grauitatē frigoris et tempamentū caloris. **E**t itez in eodē .xxvij. ca. dicit qd effectus signorum intendunt in opacionibus suis ex coniunctione planetarū siue in bono siue in malo quia si fuerint boni planetarū bonū pretendūt si fuerint mali etiā otariū. **N**am vt tradit idē Planetarū quidā sūt masculini mali diuini ponderosi frigidū et siccū sc; saturnus quidā boni masculini diuini temperate calidi et humidi sicut iupiter mars vero masculinus nocturnus calozē et siccitatem generat sol masculinus calozē et siccitatem opat vnus femininus nocturnus inter caliditatem et humiditatem mediocriter mercurius vero temperate est nature diuinus modo masculinus modo femininus vñ cito vertit se ad naturā illius cui coniungit vt cū bonis bonus et cū malis vel mediocriter similis efficit luna insuper ē planeta femineus nocturnus frigidus et humidus cū excessu. **E**t ideo scdm astrologos planete aliqui in suis effectibus sūt boni sc; iupiter et vnus nulli em nocent sed tā suos

q̄ non suos adiunat et diuine q̄m possunt. **A**lij sunt mali sc; mars et saturnus quia nō suis semper obsunt suis tm psunt. **A**lij vero medio cres sc; sol luna et mercurius nā suis bona ingerunt ceteris vero modo bonū modo malū et maxime scdm qd bonis planetis vel malis in diuersis signorum domibus coniungunt nam cū bonis bona cū malis vero mala vt sepius opant. **V**ñ aut septē planete maxime in graōe hnt tā hominū qd animalū partē. **U**nde scdm astrologos et etiā fm Sa. et alios pitos medicos Saturnus naturā ceptā in matrice frigiditate et siccitate sua coagulat et obdensat iupiter aut scdo mense spm et membra tribuit tercio mense mars subtiliat sanguinē et humores obdensat et ordiat et opmit sol in quarto mense vitalē calozē et spm epati et corbi tribuit vnus in quinto mense organa sensibilia et officialia membra aures sc; et nasū et hūdi perficit et disponit mercurius septo mense omnia corpis fonna et proola membra vt linguā et nares opmit luna em mense septimo suis limitibus membra diuidit et distinguit et ideo fetus tūc nascit vtilis et salubris. **S**i vero nasci distulit vsq; ad octauū mensem fetus tūc morietur et hoc quia virtus saturni tunc iterū redit quia vnaq; qualitate sua frigidā et siccā fetum mortificat et attingit nono aut mense regnat iterū iupiter qui fetus calozē suo tempore refovet et austrōdit vnde partus tunc nascens vitalis erit similiter nascens in principio decimi mēsis potest esse salubris et vtilis quia tūc itez regnat mars cuius calore et siccitate membra nascens rotant. **V**ñ fetus caloris et siccitatis beneficio egreditur iā robustus. **I**stas et multas alias habent planete in corpibus inferioribus opaciones generales et etiā speciales maxime qm in suis domicilijs dñant. **S**inguli em planete hnt domos proprias vt dicit Albu. **N**am domus saturni prima et propria est capricornus similiter et aquarius. **D**omus iouis piscis et sagittarius. **D**omus martis aries et scorpius. **D**omus veneris libra et taurus. **D**omus mercurij virgo et gemini. **D**omus solis leo. **D**omus lune cancer. **I**n hijs duodecim domibus siue signis septē planete dominant et partes diuersis motibus euagantes nunc deprimunt nunc exaltant. **I**n hijs aut signis mouentur planete duplici motu sc; accidentali ab oriente ad occidentē mptu firmamenti et motu naturali et hic motus est duplex primus sc; et secundus. **P**rimus motus est circuitus que facit planeta in proprio circulo cuius metas et

terminos nunq̄ erit. Secundus motus ē que
facit sub zodiaco ⁊ habito ē sp̄ ū ad zodiacū
semper in eqli tpe ⁊ per eqli e spaciū trāsit. Pri
mus aut̄ motus planete p̄po sit in circulo q̄
dicit̄ eccentricus sic dicitur eo q̄ non habeat
tertiā pro centro sicut zodiacus h; terciā pro
centro. Vñ circulus planete dicit̄ eccentricus
cuius superficies aī per centū terre trāseat et
tertiā in duas medietates diuidat. centū tñ
h; sūū opta centū terre. ⁊ iste circulus eccen
tricus ē duplex sc; deferēs ⁊ equās. Nā plane
tis assignant̄ tres circuli vt dicit ptho. sc; z
equās ⁊ deferēs ⁊ epicicli. Circulus deferēs ē
circul⁹ planete p̄ cui⁹ circūferenciā sp̄ mouet̄
epiciclus ip̄si⁹ planete dicitur id̄ deferēs. q̄a
defert̄ circulū epicicli. Circulus eq̄ns dicit̄ sup
cuius centū mouet̄ centū epicicli planete
vñformit̄. eciā dicit̄ eq̄ns q̄ in illo tenz pla
neta eqliit̄ cursū suū. Epicicli⁹ ē quidā pu⁹ cir
culus. que describit̄ planeta motū corp̄is sui
p̄ cui⁹ circūferenciā mouet̄ corp⁹ planete vñ
in supiori pte sui epicicli mouet̄ ab occide
te in orientē. In inferi vero pte mouet̄ ab orie
te in occidentē. Et id̄ p; q̄ sol et alij planete
in ap̄rijs circū mouent̄ ⁊ p̄mis vñformit̄
q̄uis in diuersis diuersimode moueant̄. In
istis itaq; circū diuisis triplex motus plane
taz ē ab astrologis sapiētissime deprehēsus
motus sc; direct⁹ stationari⁹ ⁊ retrogradus
Direct⁹ ē. q̄n mouet̄ directe a p̄cipio signi
versus finē retrogradus vero dicit̄ q̄n eorū
uerso tendit a fine signi v̄sus p̄cipiū. Sta
tionari⁹ aut̄ ē q̄n stat q̄n in medio ita q̄ n̄
p̄cipio v̄sū signi accedit̄ neq; finē sit aut̄
directio semper in pte epicicli supiori. retro
gradatio semper in pte inferiori. stationari⁹ vero fit in
medio. cuius diuisiōnis ratio a p̄his diuersi
mode assignat̄. Ista tñ retrogradatio in v̄
solū planetis h; locū. non aut̄ in sole. nec in
luna. non em̄ sol neq; luna retro gradunt̄. q̄
uis in epiciclo moueant̄. Et hoc id̄ vt dicit̄
aliqui. q̄a radij solis sūt causa istius retro
gradatiōis. Nā virtus radioꝝ solariū aliqui
illos repellit ⁊ facit retro grados. q̄n; eos at
trahit ⁊ sic eos q̄n stare cogit vt dicit̄ alpha.
Alias causas assignat ptho. sed hoc nūc suf
ficiāt̄ recollige igit̄ ex p̄dētis q̄ planete sūt
stelle fixate p̄ sepe oebes distictē sicut sicut
sic v̄tute ⁊ effectū ad inuicē differētes sicut di
cit beda in li. de naturis rerū. Sūt aut̄ stelle
iste elem̄toꝝ imutatie. oīm gñ aliū gñatie ⁊
corruptibilitū corruptie. Sūt eciā oīa letate
sui mot⁹ ip̄s⁹ celestis corp̄is retardatiōe. sere
nitatis ⁊ t̄p̄e statit̄ oīa t̄p̄e. stetit̄ t̄p̄e ⁊ fer
tilitatis inductiue. flux⁹ maris ⁊ reflux⁹ maris

latiue. Sūt eciā suaz q̄litate ⁊ v̄tutū inuicē
p̄cipatue. Nā vt dicit beda q̄n aliq̄s plane
taz alteri⁹ circulū ingredit̄. illius p̄cipat ⁊
eqliatē ⁊ v̄tutē. Per mutū eciā aspectū. ⁊
diuisiōne sūt suaz q̄litate ⁊ effectū p̄muta
tū. Nā bonitas beniuole stelle p̄ p̄ciā male
remittit̄. et eōuerso. malignitas maliuole
tēperat vt dicit̄ albu. ⁊ ptho. Sūt eciā insup
er eoz ordinata eleuatiōe ⁊ depressiōne in or
bita. ⁊ ex mutū circuloꝝ suoz interseccōne
feri dicit̄ ⁊ at mome gñatiue sicut dicit̄ in li.
de quiq; substācijs. Et vt dicit̄ macrob. In
ter ip̄eā saturni ⁊ lune. oīs consonantie musi
ce inueniunt̄. Cū sole micantes sūt sue lumi
nositatis occultatiōe et a v̄tute solis imutatiōis
receptiue. Quanto habent alioꝝ circulos
tanto tardius sūt sui cursus opletiue.

De saturno.

Saturnus ē a saturno dicitur. cuius Ca 22
v̄tute ops ē deā ab opulēcia quā tri
buit in xalib; vt dicit̄ ysid. ⁊ mar.
de quo dicit̄ fabule q̄ ideo depingi⁹ melissi
mus. q̄a a filio suo fingit̄ castratus fuisse cu
ius virilia in mare p̄iecta. v̄necē causaerūt.
Est aut̄ fm̄ misa. saturnus planeta maliuo
lus. frigidus. ⁊ siccus. nocturnus. ⁊ p̄dēro
sus. ⁊ ideo in fabulis senece depingit̄. Iste cir
culus a terra ē remotissimus ⁊ tñ terre max
ime est noctius v̄nde p̄pter elongatiōe; a ter
ra p̄ter xxx. annos non p̄hicit̄ cursū suū. plus
noctet̄ retro gradū q̄ directē p̄cedēdo. Vnde
in fabulis fingit̄ habere salcē curiā. In colore
eciā pallidus aut̄ liuidus sicut plūbi. duas
h; q̄litates motūferas sc; frigiditātē ⁊ sicc
itatē. ⁊ ideo fetus sub ip̄sius dominio natus
et oceptus vel in xie vel p̄simas. osequit̄ q̄
litates. Nam scdm̄ ptho. in li. de iudicijs as
troz. dat hominē esse fuscū turpē. nūq̄ opa
cioni pigriū. grauē. tristē. v̄ro hilatē seu
ridentem. Vnde dicit̄ idem ptho. Subiecti
saturno magdias idest filitias siccas sep̄ius
in calaneis p̄iunē. glauci sunt colozis ⁊ li
uidi. in capillis ⁊ in toto corpore aspecti et in
aulti. turpia et fetida non abh̄erent vesti
menta. animā alia diligunt fetida et immun
da. res diligunt acidas ⁊ stipticas. quia in
eoz oplexione humor melancolicus domina
tur. De hoc saturno dicit̄ ptho. sub saturno
sunt cap̄corn⁹ ⁊ aquari⁹. eius dominū ē in
libra. h; in ariete regnū abstrahi. Sub eo cō
tinet̄ vita edifiq̄ū doctrina ⁊ locus frigid⁹
et hicc⁹. In iudicijs sicut̄ meroz ⁊ triticiā. co
loꝝ eius ē niger ⁊ plūbi⁹ ⁊ est salidicus. tñ
q̄n ingredit̄ circulū iouis minuat̄ malicia
eius ⁊ et mutat colozem ex p̄iannate ip̄si⁹.

Cum em sit naturaliter plubeus ex claritate iouis cui ouingit efficit candidus atq; clarus vt dicit Ptholomeus :

De Joue :

C 23

Jupiter qui sedm errore gentiliu q fictiones poetaru sumus deoz fuit pater planeta est tenuolus calidus et humidus diuinus et masculinus in suis qualitatibz tepatus in colore est argenteus candidus clarus ac blandus Et ideo in circulo iouis causam felicitatis antiqui phi posuerut vt dic mar? Istius iouis circulus saturni circulo imedia te est iunctus Et ideo ppter altitudinē cir culi sui ppi annis pficit aersu suū Dic boni tate sua reprimit maliciā saturni qm iupit in superioribz pte circuli sui circulo saturni est co iunctus et ideo fingitur a poetis pater suū a regno expulisse vt dicit Mar? q y h d quia presencia sua reprimit maliciā naturalē Dic adiunctus planetis bonis bonas et vtilis facit impressiones in istis inferioribz elemē tis Et ideo dicunt astrologi q in corpe ho minis coopa ad pulchritudinē et honestatē pulchz em dat colozē niueū et ruzore pmiū pulchros dat oculos et pulchros dētes bar bamq; rotundā vt dicit Ptho. Pter em aeri et sanguini et sanguinee oplexioni De hoc dicit Ptho. Sub ioue sūt sagittarius et piscis et sūt dom? eius regnat in cācto et in capricorno discessus regni eius Sub ioue ptenent honoz diuicie optimū indumentū In iudicijs astrologoz significat sapienciā et racionē et est veridicus vt qm apparet in ascendente significat sedm astrologos reue renciā honestatē fidē et disciplinā et erit finis ad saluacionē sic omniū signoz ofortat bo nitatē et sūt in eis bonū qm in eis inueniunt nisi in dud deāo vbi dicunt iouē significare seruitutē paupertatē et tristitiā ex pte qua drupedū et merore ex parte familie et seruo tū vt dicit Ptholomeus et misael :

Natura de merete :

C 24

Mars deus belli a gentibus putabaf Est em planeta calid? et siccus masculinus et nocturnus vnde pteet co lere et igni et coletice oplexioni et disponit ad audaciā et asofitatē et appetiū vindicte ppter qd deus belloz vocabaf immediate se que iouē et pcedit veneā Et ideo ex pti usq; stelle tenuole vicinitate ei? nociuitas temperat In colore est fulgidus siue rutilās sicut ignis vt dic mar? vñ et maiorē vi hz calefaciendo q alij planete vt dicit idē Dic planeta sedm Ptho disponit in homine ex parte corpis longitudinē et gracilitatē et hoc

macione caloris et siccitatis sed hoc ē in iuuē tute Nam in senectute ex calore osumentē et siccitate orahente disponit ad aruitatē ex parte mentis disponit ad mobilitatem animi et leuitatē ad iā et animositatē et ali as colericas passionis disponit etiā et habi litat ad igneas opationes sicut ad ferrari os et humarios sicut saturnus ad terrari cultores et grauiū ponderū portitores et iupi ter eouersio ad artes leuiores facit ei habi les vt sint oratores et p; ete id est cābitōēs et argenti tractatoēs scriptores et hui di vt di cit Misael Sedm Ptho etiā sub marte sūt hec signa scorpis et aries et sūt domus ei? regnat in capricorno sed in tauro est disces sus regni eius Sub ipso ptenet preliū car cer et mimicus et significat iā et celeritatē et furore et est rubeus falkidicus et dolosus mo taf in quolibet signo lx diebus et ppi ho ris in duobus annis oplet aersu suū :

Natura de venere :

Ca 25

Venus qui et lucifer dicitur est planeta secundū Misael tenuolus femineus nocturnus in suis qualitatibus scz in calore et humore temperatus Dic planeta excedit solus zodiacū in duabus ptibus vt dicit Beda et ē dicitur venus quia sua qua litate calida vel humida dicit venere humo ris vel amozis excitatiuus vt dicit y h d qd oomitaf solē vel pcedendo et tunc dicit lu cifer vel sequendo et tunc dicit vesper vt dic Beda Colozē habet candentē et resulgentē electro simile vt dicit Mar? Inter em oia sydera gaudencius fulget vnde et iub ar dicit qd iubar radio h luminis a se emittit ppter qd vmbā facit Qñ aura multū ē serena diem et solis ozū immediate annūciat et pte cedit Quādo ē in eodē signo cū sole a clari tate solis absortus se tunc tem pis non ostē dit Qñ vnus ē a laoz mercurio tunc ē illo segnicōe mōtus eius et eouersio cū est infe rior tunc ē celerice vt dicit macrob In tri bus semitomis soli occurrat et maliciā reprimit vt dicit Ptho Ex parte corpis dispo nit ad pulchritudinē et ad voluptates in tac tu in olfactu in gustu et in tactu Vñ facit esse cantores et musicoz amatores et speciez ofectozes aurifices et vstū muliebriū insci soēs vt ait misael Et dicit Ptho Sub vene re inquit sūt libra et taurus et sūt ei? domus et regnat in piscibz et in v gine deficit regnū ei? et abscedit Sub ipso ptenet via et amor et amicicia et pegrinus et sūt lucz et gaudiū et ē veridicus et mozat in qlibet signo ppi diebz et aplz aersu suū in cccc et lx viij diebz

Ca 26

De mercurio :

Mercurius s'm m'isael est planeta t'p'p' tatus nocturn' m'ō masculin' m'ō feminin' cito ei se vertit ad naturā illius cui adiūg' vt ai tenuis bonus ai malis malus ai mediocrib' mediocris efficia Vñ et in sup'iori pte sui obfidiis miscet q'litates suas ai q'litatib' vneis et iō fugi' a p'etis q' ai ea fuerit fornicat' vt dicit ysid'. Et dicit mercurius q'hi medi' cur' rēs q' q'hi medius ē s'm bedā m'ter vneis q' solē vñ in sup'iori pte sui circuli adiūg' ai vneis in inf'iori vero cōuenit ai sole. Circul' ecia' suus in sup'iori pte itat circuli vneis in inf'iori aut' pte itat circuli sol' Qñ ē in sup'iori pte sui circuli me di' videt q' minus a sole obscura' Aliqñ ecia' an solis ortū aliqñ post occasū splendet q' iō ab aliquib' respectus nūcipat. Aquis dicit dicitur vnde lucan' loquēs de mercurio dixit q' ai domus paussit aquaz. Dicit ecia' a p'etis deus eloquēcie q' sapiēcie vñ s'm ptho mercurius dat esse studiosos et sciēcie nu merōz amatores disponit ei q' habilitat ad sciēcia' q' vñ calali q' op'atōis Et ideo dicit fuisse deus mercurioz q' mercurio op'atō sume necessaria est Dicit aut' deus palestine vt dicit ysid' eo q' ai sole luctat quasi volens eū superare. Semper em' iuxta solem gradit' nunq' plus distans q' per nouē gra dus vnde t'ro vide' quia semper fere sub ra dijs solaribus occultat Et ideo ppter calozē solis fuscus depingit' q' ppter suā celeritatē aefor domoz in fabulis nūcipat quia nūc ai sole nunc ante nunc post gradit'. Quādo solē puenit radijs solaribus p'imus stare videt et dicit stationarius Qñ aut' sequit' videt retro gradus vt dicit macrob'. Scdm ptho aut' sub mercurio sunt gemini q' virgo et regnat in virgine sed in piscibus regnū abscedit Cū sole sp' m'ca' vno signo an aut vno post Sub mercurio atine' fortunū ne gociatio sup'ia et h'gnificat racionē q' sapiē cia et est albus ai tenuolis tenuolus q' ai malis malus Horatius in vnoquoq' signo xxxiij diebus q' vi horis q' m'ccc q' xxx viij diebus oplet cursū suū Quasq' ptholo.

De sole :

Sol scdm ysid' quasi solus lucens dicit' eo q' sit fons totius luminis ai ius radiacōe sup'iora q' inf'iora illuf tan' Est aut' sol scdm misalath planeta for tunatus ex se sed per diuicōne aliqñ sit ma lus masculinus diurnus calidus q' ficus Sol em' oia viuificat et reb' omnib' viā spēm et formā administrat Nā vt dicit idē

Ca 27

Sol omnib' luminatib' celi maior ē in q'nti tate et in dignitate q' in claritate q'a magis calati q' op'essi luminis ē. Maior est ecia' in motus vniiformitate q' ecia' p'ate q' effectū multiplicitate q'a semp mouet motu directo in circulo sub 3odiaco mediū semp tenēs lo ai transit em' recte circulus semp tenēs lo lineā 3odiaci cuius metas et terminos non t'nscent sol' et ideo eius motus in circulis suo p'po est vniiformis q'uis rerū aliaz ob iectu moueri dissimilit aliqñ videt Circul' quoq' solis h'at 3odiacos distiguē p' xij spacia siue signa quoq' q'libet o'inet xxx gradus et quilibet gradus lx minuta q' q'libet minutū lx sc'pula Et qñ sol excedit de vno p'cto circuli sui et rētit' in eundē t'nsit per xij signa et iste t'nsitus circuli anni vocat' nec in die naturali p'fecte t'nsit gradū vñ put op'at albus sed t'nsit lx minuta viij sc'pula ita q' de illo sexagesimo minu to remanēt duo fa in p'tansita Vñ tantū de ficit q' in vno die naturali non p'ficit gradū vñ Sol igit' motu suo ordmato et impure bato cursu ordmat et p'ficit vniuersa vnde am b' in exameron sic nobis describit virtu tes ip'ius solis dicens Sol ē oculus mundi ioambitas dicit pulchritudo celi mensura tē poz virtus q' vigor omniū nascēciū dom' planetarū deoz et p'fectio omniū stellarū Idem ecia' dicit macrob' Sol inquit est fons mentis id est memoia racionis p'ncipiū lu cis v' nature mens mundi fulgor olympi mode rator firmamētū Ideo em' mouet oia firmamētū vt moueret et t'peret motū suū Ideo dicit splendor olympi vt dicit macrob' in libro ciceronis diffinicio fuit platonis om niū speratū lumen esse a sole Dicit em' pla to in thimeo Ingeniaut' deus rerū conditor lucem clarissimā quā solem vocamus cuius splendor celū et inf'iora omnia illuftrant et numerus existet omniū animancū Et in libro de elementis dicit aris Sol inquit habet lumē p'riū stelle vero et luna lumē a sole adquisitū h'at qñ a candela speculū q' oppositū illufinat Idē dicit macrob' q' sol in medio signiferi icēdes bisseos radios emit tit ex se quibus sup'iora et inf'iora illuftr' De h'is aut' solis mirabilibus dicit beatus dyo m li de diuinis noib' ca v sic B' sibi liū effēcias et q'litates multas quāde et bis cetas existentes ip' sol vnus ens et vni for mis et illufnat lux renouat nutrit au'fco dit et p'ficiat et discernit vnit et refouet fe cund a facit auget mutat collocat plantat renouat et viuificat eciam omnia Vnde ex

Unde ex ipsiſ webis manifeſtat proprietateſ
ipſius ſolis. in propria natura & in ſuo effectu
in ſubſtancia em ſeu eſſencia ſua ſumma hz
ſimplicitate. Non em habet ex diſſimilibus
vel ex contrarijs partibus opoſitione; ſubſtancia
le ſicut inferiora elementa vel elementata. h
omnimoda habet ſimplicitate in ſua natura
et uniformitate. & ideo habet perpetua in ſub
ſtancia permanencia & incorruptilitate. quia
opoſitio ex contrarijs principiu eſt corruptio
vt dicit Arif. et ex hac ſimplicitate ſumma
habet ſedm ſubſtancia leuitate. Nam pciu
naturaliu opactio eſt principiu et cauſa gra
uitatis & ex hac leuitate habet corpus ſolare
ad motuſ habitate. Venia ei ad motuſ ſunt
facilia. & maxime ſunt agilitatis. Ex ſe aut
ſue ſubtilitate & mobilitate ſumma hz actua
litate & virtute. qa qto res eſt ſimplicior ta
to ad diuſos actus naturalit eſt potior. Et
ideo ouenient dicit dy op. qd ſol uniformis e
lup illuminas etc. Nam virtute hz illumina
tiua. quia in ſuo lumine nunq deficit. Quis
eius lumē vel per terre vel per lune interpoſi
tione; nob aliqui auferri videat. hz etia vtu
te renouatiua. Na proſ terre apit. & vute
latente in radicibus ad actuſ pducit. & terre
ſupficie herbis frondibus & floribus enouat
et reueſtit. Per ſubintantione; em virtutis ſo
laris penetratis ad interiora terre. hzemali
tempe quodammo antiquata annis ſingu
lis virore & pulchritudine renouat. Itē vir
tute habet nutritiua. qa ad interiora radiaſ
et ſeminu ſolaris radius ſubintans calore
ſuo humiditate terre diſſoluit. & vt ſua at
tractiua qd ſemini & radiaſ eſt ſimile de illa
attractit & illud in nutrimentu terre naſcen
tiu ouertit. Itē virtute habz inferior opſerua
tiua & ſaluatiua. Nam elementa ppter con
trietate et mutua repugnancia qd habent int
ſe adinuice ſe deſtruent. niſi per virtutis ce
leſtis influentia oculiant & ſic in eſſe debi
to ſaluarent. vt dicit alexander. Item virtu
tem habet pfectiua. quia calor elementaris
incipit agere in generacione corporu & calor ſola
ris pfectit & pducit vſq; ad debituſ oplen
tu vt dicit alexander. Itē virtute habet diſcre
tiua. Nam colores & reru ſpes et figure que
in tenebris ſunt oſuſe. per preſentia ſolaris
luminis agnoſcunt & ab inuice diſcernunt.
Item virtute habet vniuſa. & hoc eſt per ſe
et per accidens. Per ſe quia vnit & ocliat
& ocliat planetas in ſuis effectibus. ocliat
etia ſibi contraria elementa vā ſm in aere vel ma
crobo. Sol medius eſt inter planetas quia
ad armonia celeſte pſcicienda. hoc facit ſol

in ſuo circulo. qd facit media cordula in mu
ſico instrumento. per accidens etia vnit ho
mogena ſicut et diſſoluit ethrogenera. ſm
em materia qua nunc aggregat nunc diſſol
uit. Item virtute habet ſecondatiua. vi em
generandi & varias ſpes pducendi oſert iſtis
inferioribus. homo em generat homine & ſol
vt dicit phis. quia nichil fructificat neq;
creſcit vbi ſolis radius non attingit. Item
virtute habet oſortatiua. ſm em ſolis aſce
ſu ſuper noſtruſ oziſonta. virtutes anim aliu
foriores efficiunt & vſq; ad mediuſ celi aug
mentant. & in eius declinacione vſq; ad occa
ſu ppter eius elongacione; debilitant corpa
in ſuis virtutibus et quaſi in ſomniuſ reſol
uunt vt patet in floribus qui apertunt in
ortu ſolis qui in occaſu marceſcunt qdammo
claudunt vt dicit alexander. Item virtute ha
bet tpm inuatiua oclimatiua & diſcretiua
quia deſcendens per ſigna aſtalia. efficit
dies breuiſores. aſcendens vero per ſigna ſep
tentrionalia efficit longiores. Inmutat etia
ipſos dies. quia ſol lucens ſuper terra diem
facit. Et ſm diuſa diſpoſitione; ſolis diuſa in
mutacione recipit. Na primo rubet in mane
deinde lucet in tpe hore tercię. ſeruet in tem
pore hore tercię. ſeruet in meridie & pallet in
vſpore. Unde & quoc equos fingit habuiſſe
quoz primus fuit erithus. i. rubus. ſecus
atrichus i. ſplendidus. tercius lampas
i. ſardus. quartus philogeus. i. amans
terra vt dicit beda. Sol etia vt dicit beda ſi
fuerit maculoſus vel ſub nube latens pluuiam
lem die preſagit ſi rubeat. ſi vero palleat te
peſtuloſu. Si vero clatus in medio videat
ita vt in medio fulgens radios emittat ver
ſus aſtalia tempeſtateſ deſignat humidam et
ventuſi. Si pallidus occidat in nubes nigras
ventuſ aquilonateſ prenuſciat vt dicit beda.
Item virtute hz inferior opſerua
tiua. Na vt dicit phis. ſedm eius elongacione; et p
pſonacione. facies hominuſ et animaliuſ corpa
vigore & calore diſponunt. vnde dicit mar.
Sol oſtelleſtate hoies pulchros & agiles ee
Et ideo in fabulis cuſ pſentis vitigijs depin
git in facie puerili ppter qd etia pſebus. i.
puleher eſt dictus. Dicit ptho. Sol facit ho
minē copulentuſ facie pulchruſ & coloratuſ et
magnoz oculoꝝ & habitateſ ad omnia opa
aut ſi fuerit in exaltacione ſua. Si vero in ca
ſu. ad omnia opera etis habitateſ & diſpoſit
Item virtute habet putrefactiua. ſi radioꝝ
em ſuoz diſpoſitione. ſubtiliat aere & diſſo
gat & oſumit vaporeſ inſufficientem aere ac diſ
pergit & fugit autem peſtilentem. Item cuſ non

fit substātie calidus virtūte habet calefac-
 tiuā inflāmatiūā & vitiūā. hoc fit ex mo-
 tu radiōy & eoz ofractione ac darsu in sup-
 ficie obiecti corporis. marie si obiectū corporis
 specula & fuerit & poliū vt dicit in pspectia
 Item virtūte h; attractiua. calore ei suo at-
 trahit a mari fumos & vapores. & eos tandē
 dēnsat in nubes. & sic dēnsatos resoluūt eos
 nunc in grandines. nūc in pluuias. nunc in
 niues. Unde scdm marciā dicit fabulose
 qd sol fuit iuxta mare oceanū ab ethiopi-
 b; alijs dijs ad epulas iūctatus. **P**uraueſt
 em̄ antiquū solē aquis oceanū nutriti et at-
 tractos vapores in ipsius nutrimentū dūer-
 ti. & ideo dicant ante impetuofam pluuiā ca-
 lorē pretendere vehementē. **E**t fit p̄t mīmā
 attractionē vaporis ex forti impressione ca-
 lozis radiōy in ventre siue i dcauitate nubis
 vt dicit arif. Item viuificatiūā h; virtūte
 qd patet per hoc qd nichil potest viuere vbi
 non potest attingere virtus solis. **E**t ideo di-
 cit p̄tho. in eodē li. Sub sole est leo & est do-
 mus eius & regnat in ariete et in libra disce-
 dit. & sub ipso atinēt spēs. lucrū. fortuna
 et heres. et significat spiritū & animā. et est
 color eius albus & tubus. & est veridicus et
 pplet auresū suū dieb; .ccc. et. lxxvi. horis. **V**n̄
 inter omnes planetas maxime disponit aia-
 lia ad animationē & viuificationē. Item cū
 fit maxime quantitas & velocissimi motus
 sue velocitatis & magnitudinis est occultatiua
Cum em̄ fit occies maior tota terra vt dicit
 macrob. p̄pter altitudinē sui sitis vir bip̄-
 dalis vide. **E**t aut̄ mōpabiliter maior sic
 qd apparet. patet ex hoc qd maior vide in ce-
 lu suo & occasu qd a nobis maxime elonga-
 t̄ in puncto meridiā qd nobis appropinqt
 vnde patet qd in ipsius aspectu de cipi visus
 noster. **E**t hoc apte declarat in ipsius motu
 quā & atinē mouet velocius qd sagitta & tū
 moueri in aliquo non videt̄ p̄t mīmā clari-
 tatis mtenſione & excessu. sic & eius q̄t̄tas
 sic & motus velocitas subterfugit viūm nos-
 trum. **E**t ista de proprietatibus solis dicta
 nunc sufficiant.

De luna.

Luna dicitur quia in luminū vna idest
 principalis. q; corpori solari in mag-
 nitudine et pulchritudine est sim-
 ilima vt dicit p̄tho. Luna est vt dicitur in opa
 mecon. de cor noctis. mater v̄ris. hum̄ris
 ministra. dominatrix maris. temporum men-
 sura. emulatrix solis. mutatrix aeris. lumen
 a se non h̄ns. sed a plenitudine solis mutas
 et abq̄rens. q; sim appropinq donē vel elōga-

donē a sole formā suscipit et figurā. **C**arens
 itaq; luna p̄prio lumine. est a fontali pleni-
 tudine solis lumine recepta. **U**nde dicit in
 li. elemētoy arif. qd luna semp in medietate
 sui a sole illuminat̄ & lumen ē xpū reflectit
 in terrā. **N**atura em̄ habet simile speculo. q̄a
 p̄prio colore carens. lumen recipit ab alio. &
 p̄rio soli plus appropinqt tanto plus de suo
 lumine perdit. ex parte terre. sed claritate quā
 perdit ex parte inferi vi nullo modo p̄dit ex
 parte celi. p̄mo tanto plus ex parte superiori
 illuminat̄. vnde qd soli diungit nichil lumi-
 nis ad terrā dirigit. h; ex parte celi in plena
 illuminatione p̄manet & insistit. **E**t econuerso
 qd soli opponit̄ tota ad terrā et non ad celū
 illuminat̄ vt dicit beda & macrob. **I**te luna
 est figura & forme sue mutatiua. diuersas ei
 facies sui luminis ostendit ad terrā. q̄a nūc
 aruāle. nunc circulae aspectib; hominū se
 ostendit. nūc monoidos. nunc dictotomos
 nunc amphitridos. nūc panilenos. **M**onoi-
 dos aut̄ est. qd est prima & apparet cornula-
 ris. **D**ictotomos dicit̄ quasi per mediū secta
 qd est octaua. **A**mphitridos ē. qd de sua ple-
 na rotunditate ē dubia scz qd est. vi. vel. xij.
Panilenos est qd ex toto ē plena scz qd est
 xij. **I**tem luna triplicis status est ostēsiua
 quā aut̄ ē cū sole idest in d̄m̄itione quādo
 ascendit. aut a latere qd scz; a sole recedit
 vel quādo ad solem reuertitur. aut in plena
 oppositione quādo scilicet totaliter soli op-
 ponitur. **Q**uando autem a sole primo recedit
 apparet cornulata ad modum arcus. corni-
 bus semper versis versus ortum. **Q**uando v-
 to iterum appropinquat ad coniunctionem
 recipit eandem formam. sed versis semper
 cornibus ad occasum. **I**n parte autem auer-
 sa a sole. semper apparet vacua. sed in par-
 te autē ad solem versa lumine repleta. **I**tem
 luna est omnium humorum augmentatiua.
 quā p̄t occulta nature spiramina. fluxus
 et refluxus augmentatur. **U**nde in eius de-
 cremento in ossibus medulle. cerebra in ca-
 pitibus. et humores in corporibus diminu-
 untur et in eius incremento multiplicantur.
Unde eius defectū omnia compaciuntur et
 eius decementum inferiorum est detrimen-
 tum vt dicit mar. **I**tem aquarum maris
 est attractiua. sicut enim adamas trahit
 ferrum post se. sic luna mouet & trahit post
 se oceanum. **U**nde in suo ortu intumescit
 mare & crescit ex parte orientali. et decrescit
 ex parte occidentali. **E**t econuerso quando
 est in occasu. crescit mare ex parte occiden-
 tis et decrescit ex parte orientis. **S**ecundū

La 28

Secūm q̄s luna plus vel minus p̄ficiat in lu-
mine sic plus vel minus in suo fluxu se extē-
dit vel retrahit ipsum mare. vt dicit mac⁹.
Macro b. etiā in li. cic̄onis. **Occan⁹** in in-
cremento lune retinet modū istū. **Primo** ei
die crescentis lune fit copiosior solito. et ha-
bundat in sūmo. **Secūdo** minuit. et sic de-
scendit vsq; ad diem septimū. deinde iterū
crescit per septē dies. ita q̄ in .xiiij. die est
iterū plena in sūmo. vñ q̄ in nouilunio sem-
per est max̄ plenissimū. et etiā in plenilunio.
Item luna est totis in aere generatiua. vñ
em̄ sue humiditatis aeri imprimit et aere
insensibilit̄ inmutans in ipsius superficie totē
gignit. **Manifeste** em̄ videmus quia q̄to est
luna et̄ualit̄ tempore serenior. tanto habun-
dancius ros sup̄ gramina se ostendit. **Item**
luna est inter planetas beatissimū tpe sui
aeris completiua. beatissimū em̄ h̄z circulū
et ideo infra spaciū .xxviiij. dietū per omnia
signa zodiaci euagat vt dicit p̄tho. **Sub**
luna est cancer et est cancer domus eius. reg-
nat in cancro. sed in libra discessus regni ē
et ē planeta frigid⁹ et humidus cū excessu
femineus. nocturn⁹. mox aut̄ in quolibet
signo duobus diebus et sex horis et bisse. et
in .xxviiij. diebus oplet aeris sui. **Item** luna
inter omnes stellas erraticas est magis in-
incerto et in vago motu siue aeris p̄cellua.
Nam p̄pter beatitudinē sui aeris nunc sub
sole nunc supra. nūc ante. nūc retro euagat.
Et cū sol circuit per circulos australes infelo-
res. et luna pergit circulos boreales superiores.
Nūc luna supina ē vñ nauicula sursum h̄ns
comua vesus terrā inclinata. q̄n̄ vero deces-
sant est erecta vt dicit beda. **Item** q̄n̄ luna
recto diametro inter nos et solē est interposi-
ta. solet esse eclipsis id est defectus solis cau-
satiua. **Ista** aut̄ defectio nunq̄ potest accidē
secūm naturā. nisi in diuisione solis et lune
q̄n̄ de nouo accendi⁹ et ipsa diuisione in linea
eclipsiaca celebret. **Hoc** semper est q̄n̄ sol ē
in capite draconis et luna in cauda vel eonūso.
Vnde albu. in li. de motibus planetarū. **Si**
luna inter nos et solē obuiat defectū radiorū
solis nobis facit in capite vel in cauda dra-
conis. **Quid** aut̄ sit cauda draconis. q̄d caput
post dicit. **Item** luna per interposicōez tumo-
ris terre intra se et solē. defectus sui luminis
est passua vnde mac⁹. in li. astrolog. sic di-
cit. Luna ascendens vel descendens in solatē
lineā incidit si fuerit tricesima. **Quā** ex toto
soli est subiecta. obscuritatis solis terre facit
sed istū defectū non singulis mensibz. quia
non sp̄ ē in eadē linea que inter solē et terrā

diametraliter est opposita. solari corp̄ se op-
ponit. **Item** vero defectus fit lune. cū luna
soli sit totaliter opposita sc̄ q̄n̄ est .xxv. **Si**
ei directe fuerit tunc sol sub terra emittit so-
lū vmbā minois terre in lineā sibi oppositā
quā si corpus lune intrauit. p̄pter vmbā
terre interpositā inter se et solē a suo lumine
tunc priuat. **Quia** ergo singulis mensibus
luna plena. nō fit in linea eclipsiaca vmbre
interposicio. **Item** singulis mensibz luna suo
lumine non priuat. **Item** luna q̄n̄ est cuiusdā
obscuritatis et obnubilacōis in se contenta
et hoc ex p̄terij corp̄s qualitate que natura-
liter est obscura. cū lumen ex se non habeat
sed a sole. **Vel** vt dicunt aliqui illa obscuri-
tas est ex vmbra terre. ex qua quedā linea
resultat in corpe lunari. que ipsius lumē in
parte obscurat et hoc fit maxime q̄n̄ ad ter-
rā appropinquat. ex cuius vicinitate et nebu-
lositate orahit quasdā sordes vt dicit mac⁹.
Quando vero ab alcioces ascendit circulos
claret munda et nullis maculis obnoxia tūc
videē vt dicit idē mac⁹. **Item** luna est muta-
cionis tpm̄ significatiua. **Nam** vt dicit beda.
Si luna in principio tūbeat vt auz. vntos
ostendit. si in sūmo eius cornu. maaculis
quibusdā nigrescat. pluuio sū mēsis exordiū
pretendit. **Si** vero nigrescat in medio. pleni-
lunū secentū pretendit. cū vero in nocturna
nauigacōe scintillat ad remos in breuē tem-
pesta futura erit vt dicit idē beda. **Item** luna
in celesti armonia ē grauissimi soni emissiua
vt dicit mac⁹. **In** circulo em̄ lune fit grauiss.
sonus. fiat in sp̄ra celesti est acutus. ex ce-
dinatissimo ei sono ex stridore motus orbū
generato dulcissimus vt dicit fit concentus.
Item luna est fecunditatis terre seminibus
ministratiua. p̄est em̄ seminibus que pro-
ficiunt ex rore qui de corpe lune cadit vt di-
cit idē mac⁹. **Et** ideo secūm fabulas dicit p̄serpi-
na. eo q̄ seminū que p̄ciunt in terra dicit
esse dea a gentibus. **Sic** etiā dicit diana. i.
siluariū dea et nemoz. quia feris de nocte pas-
cua querentibz in nemoribus et in siluis. lu-
minis beneficiū administrat. **Et** ideo v̄uerēt
gentiles lunā deā venatorū. eo q̄ venatores
arcibus vtebant. **Item** luna cū sit frigida
et humida est ex vicinitate solaris circuli ca-
loris receptiua. **Nam** ex calore solis et sicca-
te tēperat frigiditatis. et humiditatis sue ex-
cessus. ne singulis mensibus in suo descensu
ad terrā hyems generet vt dicit mac⁹.
Item luna vt dicit albu. est acis mūdifica-
tiua. motu ei suo continuo aerē rarificat et sub-
tiliat. vnde si non esset motus sp̄es lune

aere ex nocturna vaporum exalatione grossities
 infirmitat. quia corruptio; non motu generat
 ret. Item luna secundum astrologos inter plane
 tas est super dispositione hominis corporis max
 ime potentissima. Nam ut dicit ptho. in li. de
 iudicijs astroz. sub luna continetur egritudo. a
 missio. timor et dampnum etc. Unde circa mu
 tationem humani corporis virtus lunaris potius
 sine opae. Et hoc accidit. si propter motus
 sui velocitatem. si propter ipsius ad nos vicini
 tatem. si propter oculum sibi naturaliter infirmum
 potestatem. Unde mox mutationem medicus
 perfecte non discernit. qui lunares effectus
 in corporibus non cognovit. unde ppo. in prin
 cipio pronostic de luna loquens ait. Est quod
 dam celeste sidus in quo oportet medicum preui
 dere. cuius prudentia est mirabilis et sit pen
 da. Et gal. in omento de diebus criticis di
 cit. Item certum que non fallit attendat medi
 cus quia doauerunt astrologi egipci. quia
 per coniunctionem corporis lunaris cum stellis for
 tunatis. sunt egritudines terminales ad bo
 num. cum contrariis vero contrarie scilicet ad malum. Et
 ideo cautus et perfectus medicus secundum doctrinam
 ppo. aspiciet delectat primam lunam. et quam est plena
 luminis. quia tunc crescit ut humores in ho
 minibus et medulle et fit nutrimentum in ma
 ri et in omnibus rebus mundanis. Quia ergo
 infirmus in lectum cadit multum necesse est vi
 dere utrum luna tunc exeat de coniunctione. tunc
 enim crescit infirmitas. quousque veniat in op
 positionis gradum scilicet in plenilunio. et tunc si
 fuerit cum malo planeta aut in malo signo et
 aspexerit domum martis qui est signum octauum
 id est si aspexerit marem qui dicitur domus si q
 in lectionis. tunc de morte timendum est. Si
 vero fuerit cum bono planeta et in bona domo
 siue signo et aspexerit domum domus vite scilicet
 marem qui est domus arietis siue primi signi
 de vita tunc sperandum est. Et sic de alijs vi
 dendum est ut patet in li. ppo. que dicitur opo
 fuisse de iudicijs infirmitatis secundum lunam.

De quibusdam proprietatibus lune malis.
Habet autem luna quasdam proprietates mi
 nus laudabiles quam sunt substantia quam
 sunt effectus. huius enim substantiale obscu
 ritas cum non habeat sicut alij planetae lumina a
 seipsa. huius est maxima instabilitas. quia nullum
 sidus ita vagatur per oes partes orbis sicut lu
 na. Contrahit etiam a malivolis stellis et nocivis
 nocibilitatem. Nam ut dicit ptho. luna est pla
 neta cum malis malivolis. Luna insuper per suam
 oppositionem inter nos et solem auferret a nobis sola
 ris luminis claritatem. Luna etiam quam incidit in
 ymbra terre potest lumina sua et suam potest defor

mita et de subtilitate. **De** terra et propter vic
 mitatem quam habet in crasso aere et terra. ab ymbra
 terre vel ab infecto aere contrahit maculam et de
 formitatem ut dicit mar. Luna etiam pro plus
 recedit a sole tanto plus recipit de lumine ver
 sus terram. et minus versus celum optinet clari
 tatem. Et propter hoc versus terram tanto plus dis
 cedit et deficit in lumine versus celum. Multipli
 ces etiam huius effectus malum. Nam ut dicit ptho.
 luna efficit hominem instabilem et mutabilem de
 loco ad locum discurrere. Efficit enim hominem
 in oculis male dispositum et inordinatum. efficit
 enim in homine unum oculum maiorem aut facit
 strabonem aut oebum in uno oculo. Et subdit
 homo in cuius oplexione lunaris ostellatio
 dominum habuit. vicio in oculo non creabit.
 Et hoc forsan accidit propter excessum lunaris
 humiditatis humores oculorum ad aliquam pra
 uam qualitatem disponere. Dicit etiam in li. mi
 salath. c. v. Eclipsis lune est maxime in hye
 me. si fuerit in signis frigidis excessum signifi
 cat frigiditatis et nimie obstructionis in terra
 et in aere et in aquis. Si fuerit in signis aequis
 presagit habundantiam pluuia. Si vero in
 signis aridis. praesagium tempestatum praedicit et ven
 torum praesagium. Dicit ptho. et albu. q. luna exis
 tens in secundo signo post ascendens mercurium de
 signat. tristitiam et ablationem substantie per
 fluxus et prodones. Similit in. iij. m. vi. q. i. viij.
 ia. anxietate. fugam et mutabilitatem. In. p. si. et
 q. qui tunc inquit repugnat cito de ponet. In
 p. iij. aut impedimentum. rixa. duritia et carere ex
 parte inimicorum. In oibus autem alijs domibus si sig
 nis bonum efficit et praedicit maxime si planetis
 bonis fuerit sociata. Secundum variam etatem lune
 mouent menstruales humores in mulieribus et
 cerebula in animalibus et diuersas passiones in lunari
 in corporibus etiam ut patet in lunariis et caducis.
De de proprietatibus lune et aliorum planetarum dicitur
 iam sufficiat. **De** capite et cauda draconis
Unt autem due stelle que non sunt planetae
 huius tamen natura et effectus vide huius plane
 tarum scilicet caput draconis et cauda que mo
 uentur cum firmamento et sequuntur autem firmamti
 vna a leone transiunt in arietem et a cancro in geminos
 et sic deinceps. mox autem in quolibet signo caput
 draconis. xvij. mensibus. anno scilicet et dimidio
 siliet et cauda et i. xvij. annis. opus autem suum
 et si caput est in aliquo signo semper in signo opposi
 to est cauda et venit in. iij. ut si caput est in can
 cro ventur erit in arietem et cauda in capricornio
 et si caput fuerit in leone. ventur erit in tauro
 et cauda in aequinoctio sic de alijs. et idem propter aspec
 tum oppositum cauda est tollitur vniuersa. huius autem
 caput exalationem suam in tribus signis geminorum

Ca. 29

Ca 30

Casu vero in sagittario gradibus totidem
 Eouerso autem cauda habet exaltationem suam
 tribus gradibus sagittarii et cadit in tribus
 gradibus gemino. Est autem hic aduertendum
 quod quibus luna coniungit capiti soli vel caude exiit
 prope gradum iunctionis a .xij. gradibus
 vel infra semper est eclipsis futura maior vel
 minor. Item quod caput vel cauda magis vel mi
 nus accedit ad gradum iunctionis et hoc po
 tissime habet locum in eclipsi solis. Eodem modo
 de eclipsi lune hic tenendum est. quia si luna
 uenerit cum cauda in aliquo signo et sol fuerit in
 capite in signo opposito erit eclipsis lune et eod
 modo si sol fuerit in aliquo signo cum cauda et luna
 in signo opposito cum capite erit iterum eclipsis
 lune. Et si in eodem gradu uenerit erit eclipsis
 his generalis. unde semper oportet quod ueniant in
 capite vel in cauda in eodem gradu hinc .xij.
 gradibus vel infra si debet esse eclipsis. unde
 in iunctione debet fieri solis et lune quo ad
 idem signum eundem gradum. idem minutum et idem
 secundum. Ex hoc apparet quod quibus luna iungat
 singulis mensibus soli et attendat non tamen
 semper eclipsim facit. quia non semper in li
 nea eclipsiaca se contingunt. quia non semper
 attendit luna in iunctione in eodem gradu
 nec etiam semper caput vel cauda in iunctione
 vel oppositioe solis et lune se contingunt.

De cometa

31

Cometa est stella quedam flammis cir
 cuita ut dicit Beda. repente nascens
 tegit. mutationemque aut pestilenciam
 aut bella vel ventos siue etus signas vel pre
 tendens. Comaticae stelle aliquando videntur moueri
 motu planetarum. aliquando permanent immobiles
 sicut fixe. Semper autem apparent ut dicit Beda
 in parte determinata in celo. Non enim videntur
 per diuinas partes zodiaci sicut planetas. sed videntur
 esse in circulo lacteo sui galaxia et spargunt
 radios versus septentrionem. nunquam versus oc
 cidens. unde in parte occidentali non videntur
 breui spacio solent apparere scilicet per .viii.
 dies. Aliquam vasa est. lxxx. diebus sicut dicit
 Beda. Ex quibuscumque autem stellis nascitur come
 ta siue ex planetis siue ex fixis. semper in fir
 mamento apparet in parte septentrionali ut
 dicit idem. Ex quo patet quod stella que appa
 ruit in ortu ipsi non fuit cometa. quia moue
 bat ab oriente ad meridiem versus occasum. Et
 hoc non solet fieri motus comete ut dicit crisostomus.

De stellis fixis

32

Stelle a stando sunt dicte. Quibus
 enim semper moueantur. tamen semper fixas
 videntur ut dicit philosophus. Dicuntur et sy
 dem a confidendo. eo quod in eis mathematicis

et confidone multa videntur et prouidentur
 Dicuntur etiam alia ab austros vel anastros
 nunquapata. eo quod secundum oppositionem aliquarum
 stellarum corpora in sphaera firmamenti sicut cla
 ui in rotis circumferencia sunt aspera. Et hoc qui
 dem verum est quo ad aliqua et maxime quo
 ad maiora ut dicit philosophus. Secundum aliam. Stel
 la est lux aggregata in suo orbe. unde secundum
 quod est maiore aggregatio luminis stellaris
 corporis tanto est maioris quantitatatis. pulchri
 tudinis claritatis et amplioris partem ac lucis
 Vocantur ab eodem stelle sydera lucis vehicula.
 eo quod sunt luminosa corpora luminis solacium
 contra nocturnas tenebras mortalibus defectu
 cia mundi superficie decorantia. solis luce a
 quo recipiunt lumen. put possunt suppletoria
 emissionem radiorum continua aere deputantia. quibus
 virtute auferunt a mundo inferiori pestilencie
 corruptela. Stella etiam virtute scilicet et ad
 concordiam reuocant sibi inuicem omnia elementa
 Eorum sempiterno fulgore illustant omnia. suo
 calore saluant et reuocant vniuersa. Nam secundum
 platonicos ut dicit Beda. stelle ignee sunt
 nature. Celum enim cum suo ornatu esse natura ig
 neum multi antiqui poluerunt. Aristoteles autem et alii
 philosophi ponunt celum esse elementum quintum naturam
 et proprietate ab elementis quibus discreuit. di
 cunt stellas non esse frigidas nec calidas sub
 stantialiter seu substantie sicut nec ipsum celum
 sed tantummodo sunt calide effectiue motu enim
 suo continuo et sempiterno inflammant illud
 super quod mouentur et sic in istis inferioribus
 habent inducere calorem vel algorem. sicut radii ve
 ro mobilitate et factioe in superficie obiecti
 corporis habent inducere vim caloris. Sed vnde
 sunt stelle certum est. quod sunt secundum naturam puris
 sime et simplicis nature ac incorrupte. quo ad
 formam etiam sunt lucidissime. et quo ad figuram
 sphericam et rotundam. quo ad substantiam solide non
 porose. quo ad superficiem plane. nullatenus
 asperam vel angulose. quo ad firmam altissime.
 quo ad motum velocissime. quo ad quantitatem
 sunt maxime. quibus propter hanc distantiam vi
 dentur esse parue. quo ad numero sitate inu
 mere. illi enim soli qui stellas numerat sunt
 finite. quo ad potestate et effectum stelle sunt
 magis in terra corpora virtuose. Nam stelle sunt
 inferiorum generatiue immutatiue obseruatiue.
 radiorum suorum emissionem. tenebrarum noctis illu
 minatiue. sui cursus in suis orbibus vniuersam
 miter completiue. in solis presentia a quo reci
 piunt lumen sui sunt occultatiue. in suo ortu
 et occasu sunt actus multipliciter immutatiue. quia
 nunc tempestates occurrunt. nunc serenitates gene
 rantur et prouident ut dicit Beda. coloris variacione

et radioꝝ scintillatione nunc tristitū. nunc
 letoꝝ euentū sedm mathematicos sūt pñū
 ciatiue. Sunt etiā nauigantibꝝ prospere. q̄
 ipsarū viarū in medio maris dicitur. vbi
 stelle ad inuicē vicinias sunt diuicte. maio
 ris luminis q̄ pulchritudinis sūt expressiue vt
 patet in pliadibus q̄ si xeribo galaxie. Quā
 uis etiā tantā ostēdāt pulchritudinē ex qua
 dā vicinitate. quia pariter sunt diuicte. Tu
 cidiores em̄ in omniū apparent singule. q̄ si
 demate tñ p se nō apparēt singularit̄ pulchre
 ita q̄ huius ratio est vt dicit mar. quia ecce
 dens fulgor vnus per q̄dam resurgentiā al
 terius insufficienciā ex se sumit. Unde q̄d vni
 de est ex quadā defectibilitate alia supplet q̄
 magis excellit in claritate. Item stelle. p̄t
 hūis sui distantiā sunt hominibus disparit̄
 sue magnitudinis ostensiuē. Nam vt dicit
 albu. p̄to sunt cernit̄ capitis nostri magis
 vicine. tanto semper vident̄ esse minoris q̄
 titatis q̄ offerunt̄ nostris aspectibus minus
 parue. Et ecouerso q̄to plus elongant̄ in suo
 oculo nō habitabili seu in occasu tanto n̄ris
 oculus vident̄ generalit̄ esse magis magne
 et etiā maiores vident̄ esse in q̄titate in oc
 casu q̄ in oculo vt dicit bed a. nunc aliquid di
 citur esse super cernit̄ capitis nostri quando
 dicitur viderē esse super caput nostrū. Cernit̄
 em̄ dicit̄ recta posicio super caput. quia for
 te ratio ē vt dicit idē. quia vapores de terra
 ascendentes rectitudine radioꝝ ad oculos ve
 nire perfecte non permittunt. Et ideo oculus
 de cernit̄ in huius aspectu. quia q̄d circūfusu
 ē in aere. a solari radio estimat oculus apre
 hendere in seipso. Sed hūc dicit algazel. ta
 lis visus decipi⁹ hūc quādo fulgor a ndele a
 sano oculo sū obtaulo aspici⁹. sed a lippie
 te oculo sū arcus celestis ymagie non vident̄
 et putat̄ deceptus oculus omnino videre in
 alio sed in lumine viso. q̄d tñ in altero non ē
 sed in seipso potius. Idem dicit auē. in c. de
 obscuritate visus. queq̄ supm de visu. Item
 stelle sunt sedm mar. in suis circulis armoni
 ace possiue. Omnes em̄ tom̄ musici cogent̄
 inter si det̄ inueniunt̄. nec grauitas inferior
 dissonā red dit melodiā supioꝝ siue medioꝝ
 nec ecouerso supioꝝ acuitas. destruit sonū
 grauitas inferior hūc dicit mar. Item sedm
 arif. in li. de. ce. et. mū. Stelle sūt extrema
 corpis celi in quo posite sunt atq; fixe. et id
 naturaliter sūt splendide hūc et celū in quo
 vero lumē. vnde omnes stelle habent lumē
 appriū preter lunā. Et quāis stelle ex se sunt
 lumine tamē sue luminositatis recipiunt
 complementum ab ipso. Item ite. le sunt sue

vicinitatis q̄ luminositatis sibi inuicē omni
 tate. vna em̄ auget claritatē alterius sicut
 dicit in li. de diuiccionibus planetarū. Itē
 stelle. p̄p̄isq; circulis q̄ sedibus sunt contente
 et ideo si circulis vnus intersecando aliqñ
 subintret circulū alterius. p̄ter hoc q̄d propri
 as sedes stelle non deserunt nec sunt alijs
 per quas transeunt impedimentū vel iniurie
 inuicē illatiue. Item stelle quedam vt dicit
 mar. celerius cōte. celerius occidunt. que
 dam vero tardius cōte. cicius occasū p̄tunt
 Quedam autē pariter oriunt̄. et tamē non
 simul occumbunt dimofcunt. Nec autē v̄tie
 tas ortus q̄ occasus accidit ex dispari altitu
 dine circuloꝝ in quo oriuntur vel ex eleuacōe
 siue depressione chymati in quibus occum
 bent videntur. Nam sedm variā eleuacionē
 vel depressionē corpis celestis. varijs tem
 poribꝝ vel oriunt̄ vel occumbunt. Item stelle
 sunt temp̄tū annoꝝ scz et mensū et diernū
 distinctiue q̄ permutatiue. Nam sicut dicit
 in li. de appietatibus elementoz; arif. Per
 mutacio temporis non est nisi p̄ter permu
 tacionē stellarū in si gnis diuersis q̄ super chy
 mata septē vt ex permutacione lune singul
 viginio octo diebus. aut permutacione mer
 curij et veneris in omnibus decē mensibus
 vel minus illo. aut ex permutacione martis
 in duobus annis. aut iouis in. xij. aut saturni
 in. xxx. aut ex diuiccionē q̄ permutacione
 triplicitatis. aut triplicitate in. cc. et. l. a. n
 nis. aut p̄ter permutacionē stellarū fixarū
 orbis. permutant̄ ei m. c. annis vno gradu
 quaz accidit permutacio omnibus. xxxviij.
 milibus annis. Et hic est annus magnus
 q̄d est vltimū omnū rerū. Quasq; arif. in
 eodē li. In libro autē cicronis dicit macrob.
 Istius mundi anni finis est. cū stelle ofa
 oiaq; sident̄. que a planetis habent a certo
 loco. ad eundē remeantur. Hoc autē q̄ phici
 volūt p̄. ano. p̄. v. milia. p̄. acta. cōtingūt. q̄d.
 Quicq̄d aut sup hoc dixerūt phi. h. certitu
 dinalit̄ tenendū ē q̄ nostr̄ nō ē diffinita qñ
 vltimū finis erit. Hoc ei solus nouit̄ t̄p̄m cō
 ditū q̄ momenta q̄ t̄p̄a d̄inet in sua p̄tate.

De polo.

Polus vt dicit bed a. ē stella puissima
 a qua tota pars celi supioꝝ ē dicta.
 Duplex autē ē polus scz arcticus sū
 borealis qui semper nobis pollet et veluet
 nobis autem nunq̄ occidit. quia super nos
 p̄sistit vnde polus a pollendo est dictus quia
 continue mundo pollet. Sed scōs polus di
 cit̄ antharticus idest australis. polo arctico
 oppositus. qui nobis semper est inuisibilis

Inter istos duos polos quasi int duos mū
di extremos vertices semp voluit firmamē
tum. Hii duo poli nunq̄ mouent̄ de suo loco
circulārē cū sp̄ca vel circulo reuoluunt̄ & cir
cūferunt̄. Apis aut̄ a polo ad polū per mediū
centri terre extēdit̄ circa quā totius firmā
menti impetus rapit̄ & mouet̄. Hic aut̄ apis
non est materialis sed potius linea quedā
intellectualis que a polo vsq; ad polū recto
diametro sicut linea a pūcto vsq; ad punctū
eē tracta intelligit̄ circa quā tanq̄ circa mū
di mediū sempiternis rapit̄ voluit̄ firmā
mentū. Polus igit̄ est itella quo ad sitū al
tissimā quo ad motum velocissimā quo ad
aspectū nostrū minimā. Quis sit i se valde
magna quo ad effectū vtilissimā quia ipsū
sitū discernūt situs & termini alioz siderū et
celestiū circuloz. vnde hec stella ab astrolo
go potissime intuet̄. Est ergo stella ista bre
uissimū circuli descriptiua. ppter minimā elon
gacōē & distancā a nostro sitū est sue mag
nitūdis occultatiua. ppter sitū sui imobilitatē
est hominū ipsam aspiciētiū maxime certā
fictiua. Et ideo vocat̄ stella maris quia na
uigancū & sciēciā nauigalē habentiū in ma
ri est directiua. siatione sui huius mediū totū
celi ē ostēsiua per gircū arcturi sibi p̄p̄inqui
ab alijs stellis ē distincta a cuius vicinā
polus arcturus est vocata vt dicit bēda.

De Arcturo.

37

Arturus ē signū a septē stellis sitis
in aye in se reuolutis dicitur vt di
cit̄ ysid. Hanc septē stellarū circū
quā in modū plaustrī vertit̄. latim eū sep
tentriōē reuoluit̄. Septentriones non oc
cidere ap̄i vicinitas facit. eo qd stelle iste ap̄l
et polo stelle altissime sūt vicine. Dicit̄ aut̄
idem circulus arctophilay. eo qd exethon. i.
p̄lice vlsam sequit̄. Eundē boethē antiquū
dixerūt. eo qd plaustrō heret. qd est signū
mirabile multis stellis. inter quas est arctu
rus qui est p̄p̄ie sidus post caudā maiōis
vise positiū. vñ ab hac stella illa arcturus ē
vocata vt dicit̄ ysid. Et merito arcturus ab
arctō est dicitur. quia ex prima pte surgit
frigus. ppter elongacōē a calore solis. frigore
vero pori terre arctant̄ & ostēgunt̄. Appāret
aut̄ septē stelle radiose & rutilantis forme.
quarū quatuor anteriores in modū quadā
guli alacrius lateribus ordinant̄. tres vero
sequentes in modū semi-circuli disponunt̄.
Iocant̄ aut̄ sub polo circa apem. vnde semp
circueunt̄ polū tanq̄ centrū. vñ dicit̄ Greg.
Semp itelle ille vertunt̄ circa apē sicut vlsā
sicut st̄p̄it̄. & ideo ille circū maiōis vlsā w

caē vt dicit̄ macrob. Semp vertit̄ et nun
q̄ ad yma dimergit̄ vt dicit̄ greg. Quā tres
stellas eleuat̄ quatuor ad yma declinat̄ et
reuerſo cū quā surſū erigit̄ tres ad yma
deprimūt et demergit̄. vt dicit̄ greg. Inter
oēs circulos superiores circulus arcturi est
altior quia polo vicinior. hominū aspectibz
maxime se offert. Nunq̄ ē hora noctis quā
videri possit. nisi forſan eius aspectus nubi
bus vel nebulis intercipiatur. Inter medias
stellas arctos draco ad modū fulmis elabi
vt dicit̄ mar. hyemali tpe in ortu suo maxi
me rutilat quādā scintillari iradiacōē forſe
aque & terre congelacōē p̄nūciat vt dicit̄ mar.

De orione.

35

Oriō vel orion est astrū tpe hyema
li exortū. aq; & tēp̄tatiū excitatiū
Est aut̄ orion nimbolus. ventoz & tē
p̄tatiū excitatiū & ḡlatiū. & est ab ortu &
iūndacōē aquaz ortū dūis vt dicit̄ ysid. In
suo aut̄ ortu tēp̄tates generat et acē in
mutat. ad modū armati pedes & brachia ex
tendentis disponit̄ & fere per latitudinē trū
signoz eius extēdit̄ latitudo vt dicit̄ mar.
Maxime fulget in signo tauri vt dicit̄ idem
Est aut̄ ostellatio maxime notabilitatis et
ratione magnitudis ac pulchritudis et etiā
faciōē dispositōis & vtilit̄. ab arctū ei vsq;
ad geminos se extēdit vt dicit̄ mar. Totā
etiā illoz trū signoz sup̄ficiū fulḡris sui p̄
chritudine clariorē reddūt vt dicit̄ idē. gladiat̄
militis & accincti sp̄m in stellaz ordīne p̄
tendit de q̄ dicit̄ mar. Armatus etiā fl̄ ḡris
splendebat in armis q̄. Splēdor tñ orionis
vt dicit̄ idē signū est future serenitatis sicut
eōuerso eius obscuritas future est p̄p̄a gū
tēp̄tatis. Sole existente in signis orionis
et tauro & in geminis. oia geminat̄ & orion
que nutrimentū recipiūt ex aquis & aere et
ex terra vt dicit̄ idē. Constellacōē orionis se
quē quedā stella que dicit̄ amiaula. que ab
astrologis maliuola dicit̄ & nociua. que fm
fabulas eius am̄is fingit̄ fuisse vt dicit̄ idē
Non tñ ē hec amiaula nociua que cōt̄ in le
one. a qua dies amiaulaēs a phis m̄napā
sicut dicit̄ gal. Orion ergo in ortu suo p̄mo
tēp̄tate p̄nūciat. h̄ p̄ serenitate solito opt̄
tāt ad terre frigiditātē. Sole ex̄tē in tauro
q̄si se abscondit sub radijs sol. n̄ tūc suā mā
nifestat infericōibz claritatē. Oriō aut̄ iterū
in iulio. qñ sol ascendit i geminis ad circulos
superiōs qñ terra maximā pati distēpandā
aeris quo ad calidā q̄litate vt dicit̄ mar.

De hyadibus.

36

Hyaides que & diant. sūt quedā stelle

pluuiales in quarū ortu p' uide multiplican
vt dicit ysid. Na tunc t'pis vapores a mari
et terra per caloris solaris uolencia forcius
ab supiora attrahit qui motu hiadu in plu
uias resoluunt. et iō iste stelle dicunt hiades
id est succule. quia attrahēdo humores vel re
soluendo eos trahit a fabulis asingit vt di
cit ygim. Dabent aut hec stelle hui suū in
feste muti vt dicit mar. et cū dies extendit
et sol feruētia ascenderit. tunc hiades pmo
solēt apparē vt dicit greg. sup iob. pp. Et si
a saturno ipellunt diuersas generat tēpesta
tes vt dicit led a In hyadu ortu fruges vte
rius crescant. quia tunc a pluujs irrigant
pluēs habet ostellacio hiadu stellas clarissi
mas per gyū ordinatas. que ortu m. pvi.
gradu tauri. Oriunt et turbant aet in ortu
suo vt dicit albu.

37 **P**liades sunt septē stelle a pluralitate
dicte que sibi sunt vicine. ab inuicē
tū sūt distincte vt dicit greg. hyema
li tpe ortu. Quāto aut aua seccior est et
frigidior. tanto melius ab alijs discernunt
vna vero inter septē latere videt. quia ex to
to non se manifestat. nec ex toto se occultat
Inter genua tauri hnt hui vt dicit ysid. Sol
in mēse iunio per pliaides iter facit et tūc ae
ris caliditas pluujs venalibz tempa. et ter
ra tunc t'pis floz pulchritudine adornat vt
dicit mar. Hac de causa dicit iuno associat
se maiā que fingit fuisse vna de pliadibus et
sunt mater mercurij scdm figmentū poetarū
vt dicit mar. Scdm al. aut oriunt pliaides
i. pvi. gradu tauri cū hiadibus et motu suo tur
bant aetm.

38

OAmiula est quedā stella feruentissi
ma que orit scdm albu. m. pxi. gra
du cancri. in cuius ortu mgnā fit ag
ris turbacio. Ab hac stella dicunt dies can
culaes in quibz sanguine minue l' medicinā
lapatiuā accipere est summe periculosū. ppter
excessū bitemperancie aeris in calore. Unde
ppo. in amphoz. Ante canē et post canē et sub
canē moleste sūt farmacie. sibi dicit in omēto
gy an ortū illius et post ortū staci pialosū ē
dare pacionē lapatiuā qā tunc ē aer calidus
et ficus sez a calido signo et a calida stella et
a sole tunc in leone cū amiula existente. vñ
ex modica medicina corpus fiet nimis cali
dū et ficū et febris fortitan sequeret. Medi
cina ecia euapotat et minus opare cū corpo
ris pot tunc ex calore aeris sūt apri vt dicit
idem g. Calor extaneus vires extrahit me
dicine vñ de aqua calida repugnat solucioni
si calor aeris tunc est fortia. **P**reterea viret

intetoz tūc est debilis. per pacionē vel minis
cionē plus debilitat. Durant aut dies can
culares a. p. kalendis augusti vsq; ab no
nas septembris et sic sunt. l. fiat ibi dicit.

De luce et eius proprietatibus.

39 **L**ux vt dicit basilus est species per
omnia sibi similis. de luce aut quid
sit scdm rem. vtrū scz sit substācia
vel a rtdens diuersimode loquunt auctores
Nam arif. dicit lumen non esse corpus. nec
a corpe deflucū. Dam. ecia dicit lumē ppiā
y post a sim id est substācia nō habē. Scdm
aut augul. sup ge. ad lām lux ē substācia
corpea sūme simplex in genere corpoz. sūme
multiplex in efficacia. sūme mobilis et abso
lute penetrādis et minime tēstencie. et sūme
disparia et contraria generās et cilians. sūme
duertibilis. sūme naturalis mocionis pū
cipiū et origo. sūne pfectibilis. sūme iō uide
sūme coicabilis. vñ lux in corpi bō nichil est
vtilius. nichil oueniens. nichil pulchrius
nichil velocius. nichil subtili. nichil ipassibi
lius. nichil vtuosius inueni. Est aut dā int
lucē et lumē. Na lumē ē quidā deflucū a lucē
sue irradiacō deflucūs a substācia lucis. lucē
aut dicit ipāz fontalē substācia sup quā lu
mē inuiti. Si ei lux ostēdēta i se fit acci dēs
p se causat. a forma subiecti sui. Vñ si lux in
aere est acci dēs causat lux vna a forma ae
ris qd esse nō pot. pterea lux mutat subiectū
sūū. Et p. qā lux ē naturalē in aere. acci dēs
ter vno in occidēte et lux orientalis qāt ppi
mā sibi et ita deinceps vsq; ad occidentē. Acci
dēcia ei non pmutat sūū subiectū. nec extra
illū agit. ex quo videt qd lux nō sit acci dēs.
Pretēa si est acci dēs aeris nēario mouet
aer subito ab oriente in occidentē sū subiectū
motū lucis. sic aut moueri subito nō potigit
aeri nec aliqui elemēto. **P**retēa luce nichil
ē nobili. acci dēs aut ē ignobili. substācia
Ex q videt qd lumē nō sit acci dēs. cū aer lō
ge sit ignobili. et ipa luce. Si lux ē corpus
difficile ē intelligē qd lux sit i aere vel cū ali
quo corpe diaphano vt in cristallo. cū duo
corpa sūt nō pnt esse in eodē loco. Nō ē tū in
oueniēs nec impossibile ponē lucē esse sūbz cor
porē et cē sūt cū aliq corpe. vide m. em ag. et
cineē pū iūgi et misceri. salua vtriusq; corpe
rate et localitate vtriusq; supficiē ab aliq disti
guētē et vtriusq; ptes infm ppiā supficiē et
nuātē. Quātūmāq; em sūt imiceatē cimis et
aq pmanz tū aq i lua corpeitate p pūū lux
tū coherēcia et cōtinuitate et cimis i lua. n. pte
istā amissionē et vno nō sūt duo corpa i
vno loco. pmo aq hz sūū locū. pūū et cimis sūū

Sic lux pot esse in aere vel in quoaiq; alio
 coepe salua vtriusq; corpore ta x et suatu p
 cu substantiaaliu o tinnitate Vnde q lux sub
 intrans ad interioza aeris vel cristalli habz
 suu locu ipsius superficie ambientz et a sub
 stancia adiuncti sibi corpis distinguente q
 uis non possit ppter simplicitate sue substā
 cie recte percipi vel videri in re pmo qd mira
 bilius est multe luces pter accedentes imp
 mixte tñ vnice diungunt salua cuiuslibet
 substanciali forma qua ab alia differt licz
 nulla respū alteri? materialis sit vel forma
 lis si ut manifeste docet et dicit dio? in li
 de diuinis noibus aiuis hec sunt verba Tu
 mina inquit lapidatū ai sint in domo vna
 tota inuicē totis sunt omnia diligētē tñ
 habent a se inuicē discretoez vnica discretoe
 et vnitate discreta videmus em multis ad
 vnu lumē accensis lampadibz luxta omniu
 lumina vnā claritate q discrete relucetentem
 nec potest quis vt arbitror aliuus eoz ab
 alijs ex aeri o tinnente certā dū simul sūt ibi
 sequestrare aut alterz sū altero cernere totū
 inconfuse inuicē otempatis Subonata autē
 vna simul q priū lumen recedat nichil seū
 ceteroz luminū auferēs aut de suo aliqd eis
 relinquitur Est em omniu vt dictū ē pfecta
 vnitas naturaliter p mixta et nulla pte oñsa
 que si tanta est in hoc corporeali aere q mate
 rialium lumine cō. Quasi dy o? manifeste do
 cet luminata simul vnice salua tñ cuiuslibz
 p prietate substanciali q accidentali quas de
 feēt seāsi huc accedendo huc recedendo Lux
 itaq; sū diuina ē substantia in se sitens
 a qua pcedit irradiacio quedā q illuminacio
 corpuz alioz Semp em lucet lux in se et tñ
 non semper illuminat sed solū qn inuenit
 corpus habens materiā dispositā q aptā ad
 illuminacoē vt dicit aug? Substācia em
 celoꝝ ē vere lux que in corporibz optinet pā
 mū loū Et tñ celū non illuminat in tenebz
 vel in nocte Semp ergo lux lucet inuisibi
 liter q in tenebris sed non semp illuminat
 visibilibz vnde virtute lucis sentit omnis
 creatūa Inuisibilitate em opat virtus lucis
 sensū q motū in animalibz vt dicit in li fo
 tis vite Dic etiā alim li de iudicijs astroꝝ
 ypo dixisse et doauisse q nisi stellaz lux de
 nocte s btiliaret desitacē aeris destrueret oē
 corpus aiatum q tñ certū est stellaz lux de
 nocte sepius non videri Impressio em q ope
 racio lucis est manifesta in mari quia fluit
 q refluit per applicacoē lune ad aliquē sūū
 huc illuminet aere huc nō In visceribz etiā
 terre vbi non attingit lumen virtus lucis

operat vt patet in minerabilibz q rebz alijs
 ibide generatis q breuit pnia lucis ē necessa
 ria in omni corpore mixto per quā o tinnia in
 elementis vnime Lux itaq; a sūmo celo vsq;
 ad centrū mundi est diffusa que in sua sub
 stancia vna ē q radice q simplex variata tñ
 sū diuersitate recipiendū huc solis huc ali
 ceum corpuz supioꝝ vel inferioꝝ vbi est vna
 substancia virtus et operacio lucis licet nō
 luminositatis Hec est primogenita lux que
 creata fuit die prima vt dicit basilus que
 solari corpore q ceteris celestibus quarto die
 factis superferē vnde sol et fixa prima lu
 minis vehicula sunt que ppter susceptioem
 lucis in corpore totalis sufficiūt sū sue substācie
 deperdicoē ad illuminacoē perpetuā q phen
 nē vnde ista lux vbiq; attingit q oia corpa
 scdm magis q minus pñat q disponit lux
 igit radip fundamentūq; omnis illuminaci
 onis vna est in substantia que non o tinnē
 accidentaliter ab aliquo corpore inferioꝝ sed
 magis o tinnē omnia corpa respectu quoꝝ
 pñat formalis est licet in se sit material
 et fixaalis q ideo lux ai sit materialis habz
 potencialiter partē eptā partē Quia vero
 formalis est habet actu partē eptā partē
 quia qd habet materia in potencia hoc hz
 forma in effectu Ex quo manifestū est q ai
 lux in genē corpuz minimū habet de materia
 q maximū de forma vicinior ē forme q ma
 terie Et ideo racione materie est in minimo
 se in puncto racione vero forme ē in oī loꝝ
 Nam vnuq; qd habet ita moueri ad locū si
 aut ad formā suā vt dicit aris quū i forma
 qto est nobilior tanto materia suā plus ex
 tendit vt dicit algazel p qd forma lucis
 quia est nobilissima in genere formatū cor
 poraliū maxime materiā suā distendit Et iō
 vnus punctus luminis huc lucis sufficeret ex
 se ad illuminacoē totius orbis ppter materie
 sue nobilitate et forme summā actualitate
 vt dicit alg vna igit est lux simplex et vni
 formis in sua essencia qnis diuersa sint lu
 minala q inter se sūt distincta Quāuis vi
 deant in vno actu vniformiter aggregata
 nec lumen vnu intat substantiam alterius
 qnis sensibilit tanq; vnu lumen vnice vide
 ant Non ergo est inconueniens ponere duo
 corpa simul eē q; vnu est subtile q formale
 et quasi oplementū alterius reliquū autē
 est materiale q imperfectū Duo vero corpa
 glouificata in eodē vbi esse non possunt quia
 neutru respectu alterius materiale potest eē
 in aliquo vel formale Sed glouificatū q non
 glouificatū sū esse possūt sū aliq; inconueniēciā

fiat eppse dicit augul. **L**ux etiā vt dicit
 basilius maxime est mobilis. incessan. vt ei
 mouet se & gignit linealiter et a. u. ferenter
 in omnē par. e. se mouendo et diffundendo vñ
 gñū est de se subito mouet. lux em̄ sume est
 actiua et hī resistēcia ad intima cuiusq; rei
 penetratiua. diuersoz & dispariū generatiua
 et variōz in elementis & corpibus mixtio
 in cordiā & vnitatē reductiua. radiōz suoz
 projectione. directione. interfectione. frac
 tione. et reflexione omniū in esse pductiua
 in esse obseruatiua. vel ab esse dissolutiua vt
 dicit caldius super thūneū. vite & permanē
 cie cuiuslibet rei regitiua est lux et directiua.
 sui ipsius naturaliter multiplicatiua. lux em̄
 multiplicat se gignendo. gignit lucem & lux
 genita simul gignit & generat lucē sibi succe
 dentē. et sit in vno instanti vnus punctus.
 replens lumine totū orbem. Item lux est sui &
 alioz manifestatiua. color p̄ sui incorpaci
 onē in superficie humidi perspicui effectiua
 hīc dicit augul. lux tenebas expellit. meto
 res dissoluit. insidias pro dicit. securitatē pa
 rit. omniē speciem leuā iō. und iq; inducit rebo
 omnibus formā & deo. e. tribuit & inducit.
 quā sibi luce omnia corpa occulta remanent
 et ignota. Aufer inquit dām. lucē & omnia
 in tenebris incognita remanebūt. lux igitur
 scdm amb. & etiā scdm basiliū ē pulchritudo
 omnis visibilis creature. cuius gratia maxi
 ma est in aspectu. que creatā mūdi membra
 laudibus efficit digna. Hec vt dicit basili?
 idē est angeloz et sanctorū sup̄ celū quietissi
 ma habitatio. Hec summe trinitatis per ex
 emplū est demonstratio manifesta. Hec lux
 sine diminutione sui ē luminositatis manife
 stativa & diffusiva. que in superficie vmbro
 si corporis recepta. non se profundat. gñū
 ad visibilem speciem. sed quo ad virtutem vt
 dicit ysid. Multas alias proprietates laude
 dignas habet lux. quo ad suam substantiā
 virtutem & operationē. cuius substantia ni
 chīl inuenitur purius. vnde transiens per
 sordes non sordescit. cuius virtute nichīl est
 actualius. cuius operatione nichīl vtilius in
 corporibus reperitur. :

De splendore. :
Splendor est quidā defluxus epiens
 a substantia lucis. Egreditur autē a
 luce sine alterius natura. & coniunctione
 luci a qua epit est coeuius in duracione vt di
 cit augul. Quā cito est ignis tam cito est
 splendor. vnde si ignis esset eternus. splen
 dor esset eternus. Epit etiā splendor a luce
 sine lucis diminutione. sine puritatis lucis

unctamine. sine discontinua. te. cū sui et
 alioz manifestacione. cum sui multiplicacione
 vt dicit basilius. :

De lumine. :

Lumen differt a luce hīc species a
 genere. Omne em̄ lumen lux est. sed
 non conuerso omnis lux est lumen. C. 41
Ram lumen est defluxus quidā a substan
 tia lucis in aere siue in alio diaphano corpo
 re receptus & vñiq; circūfus. triplex autē
 est lumen vt dicit auct. & p̄spectiue scilicet
 reflexū. fractum. et directū. Reflexum hīc
 a speculo et alijs politis corporibus que reci
 uunt lumen a se receptū. Aliud est lumen frac
 tū. hīc quando lumen venit ad corpus den
 sum vel durū recipit lumen in se. sed p̄pter
 materiā omnino inobediētē. lumē illud nō
 tenet rectū incesum. sed diuertit ab incesu
 recto et vocatur fractio radij. Terciū lumen
 est directū quod non repellitur neq; inuenit
 materiā aliquo modo inobediētē & transie
 lit. & facit operationes p̄fectas. Illud lumē
 est aeris & alioz corporū transparentū p̄fecti
 uū. de oratiū. formatū et figuratū decla
 ratiū oculoꝝ letificatiū. Paulis lippis & in
 firmis ē lumē obditiū & molestie illatiū. ho
 minū a sompno et corpore et otio excitatiū
 formatū & specie. in superficie speculi vel politi
 corporis impressiū. Ram lumē ad superficiē
 politae materie p̄tinens in angulis cōlibo
 se reflectit. & omniū subiectoz formas ibi in
 prelmit. vnde qd extra est per substantiā in
 superficie speculi collocat per ymaginē vel figu
 rā. Lumen etiā est scdm dispositōez materie
 quā subintrat imutacionis susceptiū. Nā
 ei claritas intendit in materia p̄piciata atq;
 pura & remittit in seculca materia & obscura.
In materia em̄ diaphana obstaculū nō inue
 nit ideo p̄ ea iradiās. p̄prios fulgōres ex
 primē et ostendit vt dicit dpo. Et q̄to p̄
 factus illi infundit. tanto lacius ex ea reu
 sa ad alia deriuat. Accedens ad grossiorē na
 turā illius h̄ obscurioris distributiū ap̄coz.
Sicut em̄ cū materie crasse infundit capie
 imperfecte. ita cū se effundit extrinsecus appa
 ret obscure. vnde in materie crassiores impedit
 q̄ illumina. no recepta distribu. In puriori
 bus i x̄ie substantiis p̄fectis apparet & augmē
 tal. in grossioribus mica. Et q̄ p; q̄ a puris
 simis et subtilissimis materijs. lumē p̄fecte
 apprehēdit a opactis vero & obtusis repulsa
 pati inuenit. **D**e radiō. :

Radius est quidā luminosus a corpe
 lucido defluxus quo mediāte lux vel
 lumen suā p̄ficiat actionē vt dicit basilius.

Ca 40

Radius autem perpendicularis et rectus qui a corpore lucido luminoso emittitur recto et lineari motu sine diversitate aliqua petit centrum. Alius est collateralis et fractus qui a corpore luminoso non recte procedit sed obliquat motum suum et ista obliquatio vocatur radii fractio. Alius vero est reflexus qui quidem suo principio recte vel oblique procedit sed a corpore obiecto repellitur et repercutitur et talis repercutio vel repulsa radii flexio nuncupatur ut dicitur autem perspectiva radius itaque luminosus est mobilis et agilis perspicuus et obliquaris de se recte maxime si fuerit perpendicularis. Contigit autem radius frangi et obliquari quibus ad partem oppositam partem in dispositione materie quam inuenit vel quam tangit. Sic radius in nube caeva et humida interclusus diversis operatur in nube vel in aere formas colores et figuras ut patet in coloribus aëris celestis qui nichil aliud est vel esse dicitur quam subintratio radiorum in nubem caevam et aquosam ut dicitur in libro meteororum. Ex subito semper motu radiorum et continuo contingit aer circumfulum ignis et inflammari maxime cum daretur in loco fractionis. Nam radius ibi coadunati mutuo coalescent et ita sunt causa quare aer circumfulus sepius inflammatur ut patet in cristallo vel berillo ex cuius oppositione contra solares radios stuppa appositae accendi et ignis.

De umbra.

Umbra est obiectio corporis tenebrosi et opaci ad lucem sive ad corpus luminosum. Est itaque umbra triplex secundum philosophicam demonstrationem prima quod corpus luminosum sit rotundum et aliquod est maius quam corpus obiectum aliquod equale aliquod minus. Si equale facit umbram equalem et rotundam et talis umbra dicitur lyndroides id est equaliter rotunda. Si minus sit obstaculo facit umbram tendentem in latum ad modum calathi et talis umbra dicitur cathaloides. Si vero corpus luminosum maius sit corpore supposito facit umbram tendentem in acutum et in conum et talis umbra dicitur conoides. Ex quo patet quod cum sol sit maior terra facit umbram conoidem contingente igitur quod terra sit opposita soli que assignato modo ita alte dirigit umbram quod luna attingit et eam inclinando eclipsim lune facit sed ex quo sol tumore specularetur iste conus transit et declinat in partem oppositam et tunc luna libere apparet et illuminatur. Cum vero luna directe sit opposita soli luna facit umbram cathaloidem et ideo umbra contra terram dirigit et eclipsim partem facit quia talis umbra non sufficit tegere totam terram nisi a radiis solis in quibusdam partibus illuminetur.

a 92

et ex tali umbra accidit eclipsis in uno climate alio illuminato existere ut dicitur alia umbra vero caloris solaris est repressiva splendoris radiorum solarii occultatiua sterilitatis et fecunditatis terre inductiua serpentium amica et conlubrosum nutritiua estuantiu et itinerantiu refrigeratiua maturitatis fructuum tarditiua timoris et horrores melancholicis inassuata. Cum non sit corpus speciei corporis est representatiua corporum motu et inquiete est sulphuris figura tiua nam moto corpore se mouet et quiescit quietat fugientiū est insecutiua et insequentiū fugitiua. Quod etiam dies est longior et sol in celo stat altiore tanto obiecti corporis umbra videtur minor et everso. Et ideo sole oriente videtur umbra maior filiter et in occasu quod in meridie.

De tenebris.

Tenebra est lucis absentia a tenebris dicta ligat enim et tenet oculos ne solem videant sive lucem et sic nichil est nisi pura priuatio. Tenebra etiam dicitur aer obscurus vel umbra opaci corporis ut dicitur bartholomaeus et qualitate et situ loci stratiacensis timorem in utitur colorum pulchritudinem tollit utraque audiam diminuat somnolentiam nutrit.

Ca 73

Explicit liber octauus Incipit nonus de tempore et partibus temporis.

Primum autem diximus de proprietatibus celi et eius partium de quibus sacra pagina facit mentionem dicendum est sub breui operatio de eius effectibus sed de motu et mensura motus id est de appetitibus typis et partibus eius. Causae autem motus primo et principaliter a voluente celi cuius motus primus est et sempiternus ut dicitur in libro de caelo et mundo neque similis est motui inferiorum corporali et inuisibili. Causa tamen est motus inferioris quia motus rerum inferiorum gradabiliu procedit ex incorpali et vniuersali motu orbium superiorum ut dicitur aristoteles ibidem. Motus autem est transitus a termino ad terminum stratiacensis ut dicitur in fine libri eius de omnibus enim quod permutatio de stratiacensis motu in stratiacensis. Et sunt sex species motus scilicet gradatio corruptio alacatio augmentatio diminutio secundum locum mutatio ut dicitur ibidem. Motus vero permutatio secundum situm alius est reuolubilis et sphericus alius rectus alius oppositus reuolubilis aut non mutat locum secundum totum secundum partem circularis tamen quibus mutat locum ut patet in motu planetarum. Rectus autem semper mutat locum quod diu est in actu aut ei mouetur a centro ad circumferentiam ut ignis et aer et huiusmodi leuia.

a 93

que feruntur sicut aut a ducelo mouentur de
 su ad centum ut quia sicut aqua et terra. Sic
 autem motus habet sex species. et est ei duplex simi-
 ter. ante. retro. superius et inferius. Compositus
 vero qui motus est ex duobus motibus contra-
 riijs. h. ut motus ligni in quo a tendit ignis.
 Motus insuper hoc h. p. p. q. a. ex vehementi
 motu gnat calce ut p. ex motu primi orbis
 ex cuius frictione et motu inflamat et heret ut
 dicit arist. et ex motu liquefit plumbum quod est in
 eo ut dicit idem. Motus ei non potest mensurari nisi
 secundum mensuram spacij in quo est motus. omne ei quod
 mouet aut mouetur appetate ut adamas motus
 uel feruor. aut uolentia sicut ex forti impulsu
 venti mouetur nauis. aut ex uoluntate sicut mo-
 uetur corpus puti uult animi. Motus uero mu-
 tationis est duplex. uel mutationis de loco ad locum
 uel per mutationis. dispositionis ad dispositionem de
 loco ad locum naturaliter aut per vim. lapis aut
 quod ab alto dimittitur quod magis descendit
 tanto est eius motus magis impetuosus uel ten-
 dit motus in fine ipsius. qui uero mouetur per
 uolentiam tendit motus eius in principio mo-
 tus ipsius. et quod remotus est a suo principio
 tanto debiliore est motus ut patet in sagitta ab
 arcu emissa. que tam a remotis potest perire. quod
 in ultimo nichil penetrat neque ledit. Motus
 itaque est generacionis et omnis transmutacionis in seiorum
 causa. tunc. caloris et inflammationis inductiuus
 tunc aque quod aeris subtiliatiuus. caloris natura-
 lis diuertiuius. appetitus exercitiuus. medi-
 cine laxatiue ad mundificandum corpus coopa-
 tiuus. Unde dicit philosophus. Si uis ellebori ducere
 mouere corpus. Ite si fuerit motus a centro in
 circumferentiam. erit materie exercitiuus. Si uero
 fuerit euerlo a circumferentia uel quod ad centum
 est a quod tunc. p. cui in p. t. a. et stricti-
 uis. Ite motus temporatus est nature aiatoy
 corporis a seruatiuus. imoderatus uero est nature
 destructiuus.

De tempore.

Tempus est rerum mutabilium mensura
 ut dicit arist. in li. de. v. substancijs
 Tempus est numerus numerus in omni
 eo quod numeratur. uel sicut dicit aban. Tem-
 pus est dimensio rerum mutabilium secundum motum
 et secundum motum. coram est in rebus mutabilibus
 ut dicit augustinus. Nichil est preciosius tempore
 uel de omni possessione duo momenta sic ha-
 beri non possunt uel tempus recuperacione non
 recipit. amissio ei temporis irreuerabilis est. Bre-
 ue est tempus mutabile. instabile et irreuerabi-
 le. cum motu enim et mobili incipit. quod pariter de-
 ficiet tempus finit. et ideo non erit in futuro. h.
 cessabit. quoniam nichil nisi eter. nitas erit ut dicit
 augustinus. Tempus nichil est omnium omnibus enim

equaliter est omnium. tunc nichil la. uisus. quia
 nunquam quiescit. primo quoniam incipit deficere incipit
 decrescere. et euerlo. quia presens finis est pre-
 teriti. et mor. p. a. p. u. est futuri. de enim tempus
 tribus uicissitudinibus variatur scilicet in preteritum
 presens et futurum. Secundum rationem temporis et eius
 uariationem successione. semper est dies et nox. ut dicit
 leda. sed alibi dies. alibi nox. T. e. x. re. nichil
 incertius. nichil inceptibilis. quia ut dicit
 philosophus. Tempus per se non dimouetur. sed solum per
 humanos actus. Ite tunc nichil est alterabilius
 et ideo corpori nichil periculosius. quia ut dicit
 philosophus. mutaciones tempore maxime generat motus
 Subita ei mutacio frigiditatis in caliditate
 corpora alterat et immutat. Et ideo quia natu-
 ra non patitur repentinis mutaciones ut dicit
 idem philosophus. ideo subita mutacio temporis frequent
 est causa infirmitatis. Item moderato tempore et
 in suis qualitatibus temperato. corpori nichil est
 salubrius. Unde dicitur in amphoro. Tempore
 moderatis si tunc temporaliter se habuerit. boni
 est status. et maxime bone determinationis sunt
 egritudines. Ite quoniam tempus ita fit muta-
 bile in tempore nichil est continuus. tres enim temporis
 sunt ortus unde dicitur mar. Tempus quod
 in hyeme senescit statim in uere renouatur. et
 euerlo.

De anno solari et equinoctiali.

Annus ut dicit philosophus. est solis euolutio
 uel amphictionis aut pactis. etc. lxxvi.
 diebus et quadraginta redit ad locum suum
 Est autem annus dictus eo quod mensibus in se re-
 meantibus uoluit. uel annus ab an quod est circum
 dicitur. quia quasi circulus in se redit et renouatur.
 Unde apud egipcios ante laas inuentas per
 picturam draconis. cauda sua incidit et in se re-
 uertente significabat ut dicit philosophus. Sunt an-
 nos diuersa genera. Nam est annus lunaris
 minor anno solari in uide diebus. et est
 annus solaris qui duodecim habet menses.
 Singuli autem planete habent annos suos in
 quibus perficiunt circuitum suum. ut mars qui
 in duobus. Jupiter in duodecim et saturnus in
 triginta. Et est annus magnus qui dicitur
 mundanus. quando omnes stelle secundum arist.
 redibunt ad proprium et primum creationis sue
 punctum. et hic annus secundum arist. m. xxx. et
 sex milibus annorum perficitur. sicut patet
 in libro de proprietatibus elementorum. Secundum
 platonicos autem infra quinquem milia perfici-
 tur annus iste sicut dicit macrobius. in libro
 ceteronis. Sunt autem anni uisuales scilicet solars
 quatuor tempora scilicet tempus uernalis. est uia-
 le. autumnale. et hyemale. Et dicuntur
 tempora. eo quod in suis qualitatibus mutatur.

C

3

se tempant vt dicit phid. biamē & acricula
 eo q̄ alterna assiduitate circunt et nunq̄
 in eodem statu perseuerant vt dicit phid. rus
 In hys quatuor anni tēpōibz accidunt duo
 solsticia in hyeme et est ate. duo equinoctia
 in x̄e et autumpno. Solsticiū autem est
 in apima mequalitas diei et noctis que acci
 dit in ingressu solis inter cancerum & capricor
 num. in cancerum quantum ad solsticiū
 estiuale. in capricorū quantū ad hyemale.
 Et dicit solsticiū quali solis stacio duplid
 de causa. vel q̄a sol in estate vel in hyeme p̄t
 lō giudicem dierū aut noctū videf stare in
 nostro emisio etio. vel feruore. vel q̄a in vtro
 qz solsticiō q̄h stat in estiuā nō potēs pl̄ ac
 ceo ē ad nos. i. hyemali nō potēs pl̄ a nō hī
 tabili elōgai. Equinoctiū ē maxia eq̄litas diei
 artificial̄ & noctis q̄ accidit in ingressu sol in
 arietē siue libram. p̄mū est vernale. s̄m hye
 male. In hys q̄tuor tempōibz sunt q̄tuor ie
 iuna q̄ dicitur triuana. p̄mū sit in p̄ma
 septimana q̄dragōsime istud est vris. scōm
 est estatis in septimana pentecostes. terciū
 est autūpni in q̄ta feria septēbris. q̄tū est
 hyemis qd̄ sit in septimana integra ante na
 tiuitatē domini. Annus itaqz solaris ē ann⁹
 omis et incipit a ianuario et terminat in
 decembri. et ē spaciū quo voluitur tricentes
 se p̄algesies & quinq̄es in zohyaco et q̄dante
 id est vi. horis q̄ sunt q̄ta ps diei naturalis
 Iste autem vi. hore non oputantur in anno
 omuni. s̄ colligunt in anno bisextili. Dicit
 autē bisextus collectio p̄ vii. horarū emissay
 in tribz annis cum vi. horis q̄tū anni ad p̄h
 cendūm vñū diem ex p̄ vii. horis. ex cuius
 addicōe dicitur annus bisextilis vt dicit be.
 Et di. bisexti q̄a semp eo anno q̄ accidit in
 februario bis vi. kl̄. p̄nunciamus vt dicit
 bisextus ex bisse momentis collectus. ex xxx
 enim momentis quibz sol movet in quolibz
 signo vltra xxx. dies et xxx. trices recolligunt
 singulis annis vi. hore q̄ collete p̄ iij.
 annos faciunt in q̄to anno diem bisextilē
 vt dicit loda. s̄ de hoc q̄e in computo. s̄

De anno lunari. s̄
Annus lunaris q̄nqz dicit spaciū
 quo luna revoluit ab vno puncto
 zodiaci ad aliud punctum quod con
 tinet s̄m quosdam xxxvii. dies & vi. horas.
 quandoqz dicitur annus lunaris spaciū q̄
 voluitur a diuisione vsq̄ ad diuisionē. vel ab
 illuminationē ad illuminationē et tale spaciū
 sup̄ pat primū duobz diebz & sex horis. Dicit
 autē luna esse in vno q̄ ita directē t̄sub so
 le q̄ nulla ps sup̄icialit̄ respiciēs nos appa

ret illuminata. tota vero ē illuminata quādo
 videf plena. post diuisionē itaqz luna rece
 dit a sole et relinquit eum in aliq̄ puncto zo
 diaci qui reuertēs ad idem punctū non inue
 nit eum ibi quia iam profecit in suo motu.
 Unde oportz eam cōsumere p̄ duos dies & vi.
 horas anteq̄ illum cōsequat. et tale spaciū
 dicitur lunario. q̄nqz dicitur annus lunaris spa
 cium cōtinens xij. lunaciones q̄ diuidunt a
 computatōis p̄ sex pares & sex impares s̄m q̄
 menses sunt pares siue impares. par enim
 lunario resp̄ ondet mēsi impari. impar autē
 pari. Annus ergo lunaris cōtinens xij. tales
 lunaciones cōtinēt tricētos liij. dies. sexies
 autē xxx. & totidē xxx. dies p̄ficiūt tanta sū
 mā. Unde p̄ q̄ annus solaris cōmuni sup̄ at
 hunc annū lunare in xi. diebz qui excessus
 facit etate lune variari singulis annis in kl̄
 mensū ita q̄ in hoc anno p̄ma ē in kl̄. alie
 mensis in sequēti anno erit duodecā. Quā
 do autē dicitur mensis vel annus lunaris ebo
 listimalis. Et ē embolismus excrementū anni
 solaris ad lunare. dicitur ille annus embolis
 malis in quo cadit & recolligit vna lunatio
 xxx. diez recollecta ex illis xi. diebz in quibz
 sup̄ at annus solaris lunare. i. deo tercius an
 nus embolismalis quia in illo recolligit luna
 tio xxx. diez tribz diebz de sup̄ remanētibz
 ter enim xi. faciunt xxxij. similē in vi. re
 manētibz alijs diebz tribz. similē in viij.
 annus ē embolismal̄ additis illis sex diebz
 ad illos xxx. dies qui ex sup̄ cretencia vij. &
 viij. anni recolliguntur. s̄ ad hoc vt lunatio
 embolismal̄ viij. anni sit xxx. dicitur. oportz mu
 tuare duos dies ex embolismali subsequenti
 & ita p̄cedendum est vsq̄ ad xij. annū q̄i die
 culus embolismalis adimplet cōtinens an
 nos xij. omnes & viij. embolismales. Embo
 listimales enim sunt tercius. vi. viij. xi. xiiij.
 xvij. xix. alij vero sunt omnes. Annus autē
 lunaris maxie obseruacōis ē apud hebreos
 p̄pter qd̄ legalis dicitur quia omnes festiuita
 tes legales s̄m lune arctū & etate obseruant
 et ideo semp incipit a lunacōe aprilis vt di
 cit loda & i. exo. xij. di. mēsis iste erit vob̄ p̄
 ap̄iū mensū anni q̄. Oret annū autē vsua
 lem seu omniē & legalē est annus q̄i dicitur
 emergēs q̄i aliquo casu notabili mergente
 tempus subsequens oputat sicut greci cōpu
 tauerūt tempus a p̄ma olimpia de et cristia
 ni a p̄ma dominica incarnacōis & sic de alijs
 Unde cōgit sepe q̄ medium anni legalis est
 p̄ncipiū emergētis & cōuerso. et p̄ h̄ multe
 etarietates i biblia ad cōordia reducant. s̄
 hec de annoz diuisione dicta sufficiant. s̄

De tempore vernali

5
Uer est principium anni cuius incipit
quādo sol in prima parte arietis consistit
contra septentrionem per rectam lineam ascen-
dentem incipit ut dicitur in parte generalis. v. ca.
iiij. recta autem linea est quae neque septentrionem conti-
net neque meridiem sed ab utroque polo equidistant
durat autem tempus veris versus in fine ge-
nitorum quantum scilicet sol discurrit per tria signa quantum
vniuersumque habet suum mensem ad tempus vniuersale
pertinentem. primus mensis est arietis incipiens a
xviiij. die marci versus quod xviiij. die aprilis. se-
cundus est tauri incipiens a xviiij. die aprilis
versus quod xviiij. die maii. Tertius est geminorum
incipiens a xviiij. die maii versus quod xviiij. die
iulij. Est autem vniuersum tempus inter frigidum et cali-
dum maxime temperatum inter hyemem et estatem
mediū quietatū vbius participatū quāia saguis
tunc incipit multiplicari in corpore animalis et hu-
mores qui in vernali frigore coacti fuerunt et
opacati calore vernali moueri incipiunt et dissol-
ui. Ver autem in suis quietatibus temperatū sanissimum
tempus est et minime mortiferū ac in firmū
ut dicitur aristoteles et galenus. nam hijs duobus quietatibus
natura delectatur. quia caliditas est causa effecti-
ua nutrimenti et augmenti. humiditas vero cau-
sa est materialis et ideo vere maxime generat
sanguis qui magis est necessarius nutrimento
corporis. Si vero naturam suam experit diuisas
ducat egrotationes. Unde dicitur amphoteles. Si
hyems sicca fuerit et borealis ver vero pluui-
osum fuerit et austerum. necesse est in estate
febris acutas fieri et ophthalmias et diarrhetas
maxime in humidis naturis ut dicit aristoteles. In
hyeme sicci humores per frigiditatem retenti
accidunt. in vere autem in nimia humiditate disten-
sata multae superfluitates generantur et per calo-
rem resoluuntur. In estate vero dum calor non est
potens eas consumere putrefacit et sic febris
acutas generat et inducit multas alias passio-
nes. Si vero hyems calidior fuerit ver autem
frigidum et siccum necesse est homines in estate
egrotare et mulieres pituitas leui occasione
ab hystericis cuius rei assignat galenus rationem in
omnino dicens. quando corpus pregnantium in
hyeme sunt calida et humida tenentur sunt et rara
Unde frigiditas aeris vernalis subito pene-
tratis ab interiora ledit fetum. per frigiditatem
enim et siccitatem quae sunt qualitates mortificati-
orie. mortificatus est fetus. Unde fetus mortifica-
tus aggrauatur et vitinacula abrumpt. et sic
mulier necessario abhorret. verum in super-
tempus terram diu clausam et per frigus coactam
aperit et radices et herbas in terra latentes
perducit floribus et herbis terram renouat

Aues ab garriculis et amoris sollicitate et inducit
et miro decore omnem terram sufficientem induit
et renouat. Unde ver dicitur a virore vel vi-
gore quia tunc herbe et arbores virefcere inci-
piunt et frondere. tempus veris est tempus
agriculturae et laboris. tempus leticie et amo-
ris. Vernali tempore omnia videntur letari. nam
terra viret. silua frondet. prata florent. celum
splendet. mare quiescit. volucres vociferant et
risuificant. et omnia que in hyeme videbantur
morta et marida vernali tempore renouantur.
Unde serenitas aeris vernalis vocatur a mar-
tius iouis. Aque vero vernalis temporis minime
sane sunt ad bibendum. quia a vaporibus tunc
resolutis ingrossantur et a tanis et alijs ve-
ribus tunc temporis semen proicientibus
inficiuntur. Et ideo si necesse fuerit eas bibe-
re consulit constantinus ut primo decoquantur
ut sic per ebullitionem subtilentur et pu-
rificentur. * * *

De estate

6
Estas calida est et sicca cuius incipit
est dum sol fuerit in prima parte canceri et
tunc est sol in maxima eleuatione quae
ad nos et iam paulatim incipit descendere versus
in fine virginis. Et habet estas tres menses
sicut et ver ut dicit aristoteles. primus mensis est a-
rietis a xviiij. die iunij versus quod xviiij. die
iulij. Secundus est a xviiij. die iulij
versus quod xviiij. die augusti. Tertius est a-
rius iam in virginem descendit a xviiij. die augusti
versus quod xviiij. die septembris. ut dicit aristoteles. est
ergo estas vltima et sicca colere generantur co-
pula sol tempore estiuo summa gradibus ascensione.
Oppositusque capitibus nostris directus et fortis
in corporibus nostris sicut et alijs inferioribus for-
tissima impunit accionem. Unde et superflua in hy-
eme coadunata dissoluitur et diluit. Si vero estas
sua temperate experit infirmitates calidas et sic-
cas generat et inducit. osuevit ut dicit aristoteles.
dies longiores sol efficit et noctes breuiores
fructus et flores ad maturitatem perducit. Nam vi-
caliditatis sue tunc intente. humores in fructibus
tunc digerit et digestos eis incorporat
et coniungit. quod vero superfluum est defic-
iat penitus et consumit. terram rimosam et ca-
uernosam reddit. Nam calore suo humiditas
partes consumendo destruit. siccitate vero sua
partes terrestres comprimere et coniungit et sic
aperit terram atque findit. Consumtis ergo
partibus aqueis que fuerunt causa coadunatio-
nis pituitae et coactionis necesse est ut pars
a parte diuidatur. et sic scissura in partibus
terrestribus efficiantur. Unde et loca paludosa aquis
tate consumendo deficit et exasperat et induit

Procolas ptes aialiu caloris sui subtilitate subintrat et humore subcutaneu dissolueno sudore puocat et sic qd e supfluu adnichilat et euacuat per poroz ecia apcionē sit spirituu epalacio et substanciai humiditatis euaporacio et ideo vires debilitat et eneruat ex vtra q; qualitate sua colēa excitat et inflamat et ideo febrile calozē generat et augmentat apes mellificantes suis floribz eas rēficit et faciat nocturnis tpiibus rotē geneat. et herbarū super iacē ne diuino estu aescāt rīgat et humectat Estiuo tpe aues canoze marie vāferant et modulant eciam ad pullificandū siluestres volucres maxime animant.

De autumno.

Autumnus ab augendo est dictus. eo qd tunc tpiis fruges et fructus potissime abundant in horreis et augent. Omnes ei anni labores et fructus recolligit in hęcra et ēponit. Et ideo in fabulis nutritici iunonis opant ratione fertilitatis vt dicit ysid. Nā sollicitos et negociosos circa fructuū collectionē homines reddit. agros a frugibus et arbores a fructibus cebatas reddit. siccitate et frigiditate sua frondes et folia mortificat et deicit. terrā sterilem efficit et vim germinatiā ampuat et pascend. Et itaq; autūpnus frigidus et siccus. humoreis melancholici frigidū sc; et siccū gnatū. cuius incū est cū sol primā pre libere intiat. cū sol ē in recta linea sc; in equinoctiali cū a septētrione in meridie eque distat. h; aut tempus autūpnale tres menses sibi deseruientes vt dicit ostā. Primus incipit qn sol est in libra a .xvij. die septēbris vsq; ad .xxij. diē octobris. et tunc incipit sol plus declinare in meridie. Secundus mensis est in quo sol est in scorpione a .xvij. die octobris vsq; ad .xvij. diē nouēbris. Tertius est cū sol ē in sagittario sc; a .xvij. die nouēbris vsq; in .xvij. diē decēbris vt dicit ostā. Autūpnus in suis q̄libet tpiibus veri est otarius. et ideo multarū infirmitatū et pessimarū est generatiuus vñ ypo. in amphoz. In autūpno acate accidūt infirmitates et mortifere. Sup quē locū dicit gal. pestilencie est ceteris tpiibus et in multis illaudabilis. Primo ppter mutabilitatē tēporis. nunc em ē caloz. nūc frigus. scdo qā cū sit post estatē inuenit multos humores intensos ex caloz pcedēte quos reparat frigus autūpnale ad interiōra et non pmittit eos exire qui putrēfūt et induant pessimas passiones vt quartanas et febres vix curabiles. Et hoc quia autūpnus frigidus est et siccus et inordinatus. Et ideo in autūpno ni

mia siccitate a qua summe substācialis humiditas. corpa efficiunt debili. et ppter ineq̄litate vero aeris pori nunc subito aperunt. nunc subito obstruunt. Unde fit calidarū similitudinē retencio. quas cū vltia nou possit pellere multitudine et acumine materie passionēs mortifere subsequunt. pthificis aut autūpnus maxime ē no ciuus. quia frigiditate et siccitate sua pulmonē de siccitat et tum pit ad modū pāpini iō pthificos valde ledit.

De hyeme.

Hyems ab eundo est dicta. eo qd tpe hyemali solet ire et volui sol in breui cū cirulo qd in etiuāli. Unde breui dies efficit dies et noctes longiores vt dicit ysid. Est aut incū hyemis scdm ostā. cū sol est in prima parte capricorni et ē finis desēfionis solis in meridie et iam paulatī incipit ascendere ota septētrionē. H; ecia hyēs tres menses sibi deseruientes. Primus est in capricorno incipiens in .xvij. die decēbris vsq; in .xvij. diē ianuarij. Scds est cū sol ē in aq̄rio a .xvij. die ianuarij vsq; ad .xvij. februa. rij. Tertius mensis est qn sol ē in piscibz et incipit a .xvi. die februa. rij vsq; in .xvij. diē marchij vt dicit ost. Est aut hyems frigida et humida fleumatis nutritiua. magis tñ dicit frigiditas qd humiditas. quia magna fit aeris et aque obstricō et o zelacio ppter mīā solis elongacōe. et qua frigus non modicū tunc tpiis generat. vnde hyems estati penitus est otaria. Et ideo oia viuencia et nascencia beneficio estatis rigore hyemali mortificant. et estatis pterite vestigia in hyeme penitus annullant. niues et aquarū mūdaces in hyeme multiplicant. tā vie qd semite lubrica et luto se in hyeme efficiunt. ppter terre glaciali frigore obstruunt omniū corporū vmbre in hyeme plus qd in estate. plongātur. Poris terre clausis in superficie exteriōra corpa infrigidant. Interius tñ partes calide fugientes dominantē frigiditatē maggerant et ideo aque puteales et fontane in hyeme sentiunt magis calide qd in estate. qā caloz naturalis fugiens otariā sibi aeris frigiditate interiōra petit et in venis puteoz et fonticū se includit. et ideo ppter calois presencā aque in fonte vel in puteo non gelant. Item hyemalis aspeitas. homines efficit pigros et desides ad opandū. Merui em obstringente frigiditate otahunt quodāmodo et coarctant. ppter qd mēbra ad opandū. ita de facili non laxant. Itē ex frigore hyemali claudunt pori. et reuocato caloz naturali ad interiōra virtutes animales otant. ppter qd

excedat appetitus et plura necessario cibaria
 pl⁹ q⁹ in alijs tybis requirunt. Vñ p^o i amp⁹
 ventres hyeme natura sunt calidiores et sopni
 longissimi. In hijs ergo horis plures oblatioes
 dande sunt. calor ei est multus et multo indiget nu
 trimento. **I**te q⁹ hyems suas excedit q⁹ lita
 tes. v^o v^o passioes in corpore generant. mul
 ti em hucce clausis poris in circuitu cor
 poris aggr^ogant qui non inueniunt viam eua
 porationis caliditatem et putrefactum. ex q⁹ necessario
 infirmitates v^o v^o p^ocreant. **D**e mēse

Mensis est nomen grecum et de lune noie
 tractum. luna ei greco sermone mene
 vocatur. nam apud hebreos menses legitur
 mi non est ex arse solis. sed ex lune motu nuncupatur.
 Egipci autem primi propter velocitatem lune arse
 nomen mensis primo ex solis arse inueniunt q⁹ m
 tardior solis motus facilius poterat apprehendi
 ut dicitur ysaie. **E**st autem triplex mensis scilicet solaris
 quod diu sol moratur in vno signo paginatio. et est
 vsualis illud spatium scilicet dies quod in nunc mensis
 logijs continentur. **E**t est mensis lunaris scilicet spatium
 quo luna recedit ab vno puncto firmamenti
 rediens ad idem punctum et continentur in se. xxxvij. di
 es et vij. horas. **N**am luna mora per duos dies
 in quolibet signo et bisse hora. ex eo vero quod mo
 rat in quolibet signo per duos dies cum sint. xij.
 signa. habent. xxxij. dies. ex eo vero quod mo
 rat per. vi. horas creant tres dies qui predic
 ti. xxxij. diebus aduerti faciunt. xxxvij. xij. ve
 ro bisse spatium supplet vnus hora integre. ex
 q⁹ p^o p^o luna citant zodiacum a puncto ad punc
 tum. xxxvij. dies et vij. horas. **A**lio modo sumi
 mensis lunaris pro luna aduertit p^o in anno lu
 nari. quere sup^o Continet itaq⁹ mens. iij. sep
 timanas. septimana. vij. dies naturales. di
 es. iij. quod drantes. quod dras sex horas. hora. iij.
 puncta. punctum. p^o. momenta. momentum. xij. vn
 cias. vnica in. xxxij. athomos. athomus. vltre
 rius non diuidit propter sui breuitatem. **S**unt autem
 menses. xij. vsuales. quod primus dicitur ianuarius
 a iano dicitur cui sunt consecratus. quia ut dicit
 augustinus. gentiles credentes ianuam ducem quendam
 deum esse in hijs kalendis eius plurimum venerant
 et ei duas facies figurabant vnam post se et aliam
 ante. quia erat terminus anni prois et principium
 sequentis. **M**odo autem dicitur ianuarius. eo quod sit
 limes et ianua anni. **V**nde bisformis ianua
 depingitur ut anni introitus et exitus de
 monstrat. ut dicit ysaie. **D**epingitur autem
 omedes et de cypho bibens. quia tunc aialia ha
 buerant cibum copiam exigunt et requirunt. quia
 tunc temporis propter subintentionem caloris ad iteriora
 maxime viget appetitus. **I**ste etiam mensis h^o
 noctes longas horas. xxxvi. et dies breues.

horarum scilicet. viij. **D**e februario
Februarius mensis est februius a fe
 bruio idest plutone dicitur cui mensis
 ille fuit antiquitus consecratus. nam
 ianuarius dicitur super xibis. februius vero dicitur
 inferi xibus. antiquus error gentiliu conse
 crauit. et ideo februius a februo idest plu
 tone deo inferno est nominatus. **E**st autem me
 sis pluuiosus valde et aquosus propter vapores
 eleuatos. quia in pluuia resoluuntur. et ideo dicitur
 sol tunc esse in aquo propter aquarum inundationem.
Depingitur autem februius sener ad ignem vbi
 des pedes calefacit. quia tunc temporis maxime
 viget frigus. propter diuersionem solis elon
 gationem que precessit. **I**nter autem omnes menses
 februius mensis est minimus. quia non ha
 bet nisi. xxxviij. dies quia non est bissextus. in
 bissextis autem habet. xxxij. dicitur autem februius
 apud hebreos sabbath. apud grecos pendicos
 cuius non habet. xxxij. horas. dies vero. p^o.

De marcio
Marcus mensis dicitur marcius a mar
 te romane gentis actore appellatus
 vel ideo sic est dicitur. eo quod tunc ani
 mancia ad mare et coelum moueantur ut dicitur
 ysaie. **D**icitur autem marcius a pud hebreos me
 sis ad ar. apud grecos vero vocatur distan et h^o
 xxxi. dies non autem h^o horas. xij. dies. xij. **I**n
 mense enim marcio est equinoctium venale. so
 le inter septentrionem et meridiem mediam linea
 tunc tenentur. **E**t ideo in mense marcio apium
 porti terre atq⁹ humores incipiunt ascendere tam
 in aialibus quam in herbis et arboribus. vñ mar
 cius depingitur tanquam vinctus vel ocellanus quia
 tunc est tempus ut supflua vitibus et alijs
 arboribus amputentur. **I**n marcio autem est tempus
 valde inutile et instabile. et ideo tunc temporis fa
 cillime corpora hominum alterantur. **A**que autem
 marciales sunt minus sane ad bibendum. quia
 tunc ex seminibus piscium et maris potissime
 inficiuntur sole in principio marci in medio
 signi piscium existunt. **D**e apelli

Aprius mensis est aprilis qui apud
 hebreos dicitur hiar. apud grecos vero
 dicitur pendicos habens. xxx. dies cui
 tus non habet horas. p^o dies vero. xxxij. **D**icitur
 autem aprilis quasi aperilis. quia tunc omnia aper
 tiuntur et tunc germinant. flores et folia de terra
 et arboribus egrediuntur. **E**t ideo aprilis depin
 gitur gestans flores. quia in illo mense incipit
 terra decorari floribus ac vestiri. **V**el aprilis
 dicitur quasi affrondis. ab affron quod est
 semen. quia tunc apertis poris terre sunt arua
 apta seminationi et azualitate. sol: circa me
 dum marci signum tauri subinante.

De quarto mense :

Quartus mensis est maius siue maius a mala matre mercurij dicitur. vel dicitur a maioribus natu qui in republica sunt maiores. vel dicitur maius a madefactione pluviarum quia tunc temporis coeunt plades et hyades et alie stelle pluviales que virtute mittunt pluvie et rores ad seminum iactorum madefactionem et irrigacionem. Hic mensis apud hebreos dicitur stabar apud grecos autem dicitur antimoseos habens dies xxx. non vero eius habet horas viij. et dies xvi. Est autem maius tempus amenitatis amoris et iocunditatis. Tunc enim maxime vociferantur et gaudent aues. Tunc ad bella prebent reges. in maiopata rident et flores. hile vident et omnia fore amantia mouent ad gaudium et amorem et ideo sol dicitur in medio maii intrare signum gemini non quia propter temporem aeris et amenitatem temporis iocunditas in hominibus geminatur. Unde maius tempus est solacij et deductionis propter quod depingitur iuuenis equitans et gestans vultum super manum :

De mense sexto :

Sextus mensis dicitur iunius a iunioribus dicitur eo quod populus romanus in tentorias iuniorum et seniorum fuit dicitur iunius ut dicitur psalmus. Est autem mensis iunius finis veris et principium estatis. et dicitur apud hebreos thebach. apud grecos vero deseos habens dies xxx. non vero habet horas vi. dies vero xviij. Est autem mensis solstitialis quia in eius medio intrat sol in cancerum. tunc autem calore solis humores in radicibus desiccantur omnia tendunt ad maturitatem. et ideo depingitur secans fena qua fena in pratis tunc temporis sunt matura :

De septimo mense :

Septimus mensis dicitur iulius a iulio cesare sic dicitur quia in illo mense fuit natus. vel ut dicitur tunc temporis fuit ad impium sublimatus. Dicitur autem apud hebreos amil. apud grecos panemos. Habet autem dies xxxi. cuius dies habet xvi. horas. non vero viij. Est autem mensis iste feruentissimus quia in medio istius mensis sol incipit esse in leone et incipiunt dies caniculares. et ideo tunc ex sole tunc etiam ex calido signo et calidissimo sydere fit excessus. tunc temporis in calore tunc etiam intenduntur passionibus omnes calide passionibus. et est tunc tempus maxime discutionis medicorum ex nimio calore a vitio in radicibus subintrare et in humore summere segetes maturescit. Unde iulij depingitur cum falce segetes et falcantem qua tunc est tempus agrorum mensurandi.

De octavo mense :

Octavus mensis est augustus ab augusto cesare nuncupatur. qui apud hebreos dicitur ebal. apud grecos ioc. habens dies xxxi. cuius non habet horas x. et dies xiiij. In hoc mense fruges in herrea colliguntur. et ideo depingitur cum flagello tritum tante. denudat terram a frugibus et spoliat. et ideo dicitur sol in medio augusti signum virginis subintrare. sicut enim virgo sterilis est et infecunda. sic terra est quasi sterilis quando a suis fructibus est ablata :

De septembri

Septembris est nonus mensis sic dicitur quia est septimus ab ymbre tempore scilicet a marcio qui solent ymbres mundare. et dicitur apud hebreos tarfa. apud grecos coros habens dies xxx. cuius non habet horas xij. et dies xij. In isto enim mense fit equinoctium autumnale. nam in eius medio sol incipit signum librae. Est autem mensis iste finis estatis et principium autumnum in quo vinetia fit matura. et ideo depingitur tanquam vinetia. racemos colligens in corballo. Est autem mensis iste mutabilis et instabilis cuius calor in principio est intensus. sed in fine remittitur et tepescit iam frigiditatem sapiens autumnalem. fuit autem mensis iste apud hebreos valde celebris et sollempnis. nam apud eos dies septimus mensis viij. et annus viij. in summa veneratione habebatur :

De decimo mense :

Decimus mensis est october qui ab ymbre dicitur qui apud hebreos dicitur marion. apud grecos ppeos. huius dies xxxi. cuius non habet horas xiiij. dies vero x. qui in principio sui adhuc est calidus sed in fine forti frigore corpus pungit et ideo in eius medio sol dicitur intrare signum scorpio nis qui est vermis facie blandiens et cauda pungens. Hic mensis quia naturaliter est frigidus et siccus terram desiccatur et eam ad susceptionem seminum disponit et habilitat. Unde tunc temporis semina hyemalia glebe commendantur et ideo depingitur in similitudinem hois seiantis.

De undecimo mense

Undecimus mensis est november sic dicitur qui ab ymbre nonus est. apud hebreos dicitur tasleu. apud grecos dyos habens dies xxx. cuius non habet horas xvi. dies vero viij. Hic mensis frigiditate sua penetrat ad interiora et guttur lebit corpora. et ideo in ipsius medio dicitur sol signum sagittarii subintrare et siccitate et frigiditate sua ostendit et desiccatur et dicitur arborum folia

porcos eadē in animalibus claudit et recolle-
tis humoibus intinseus eos congelat et
opungit. Et ideo tunc temporis aialia may
ime porci multū impingunt. ppter quod de
pinguit cūstias quecūq; perueniens et glan-
dibus reficit porcos suos. **D**e decem

Decembris duodecimū mensis est
sic dictus quia ab ymbre marchij
decimus Marcus quidē est mensis
pluuiosus. hic apud hebreos dicit thubeth
apud grecos epileos habens dies .xxxi. cuius
non habet horas .xxij. dies vero sep. **H**ic
mensis est solstitialis quia in eius medio
sol ingreditur signū apriicorni quando est a
remotis de nostro habitabili q̄ non potest
a nobis plus aequaliter elongari. tunc cir-
culi meridionalibus incipit paulatim reuer-
ti. et ascendere per circulos boreales. Est autē
finis autumnii et principii hyemis que se ex-
tendit vsq; ad .xv. diē marchij. ubi incipit
tempus veris. Et hoc mēse ppter aspectus
frigoris sunt alticia et animalia domestica
multe quiescunt et parui motus. et ideo plu-
uū impingunt. vnde tunc temporis inter-
ficiunt potissime et mactant. ppter qd̄ depin-
gitur tanq̄ armifer qui cū securi peruenit et
mactat corpus suū. Et hys em̄ duodecim men-
sibus perficitur annus tā solaris q̄ lunaris.

De ebdomada et diebus.

Ebdomada sū septimana a septē di-
erū numero ē vocata. cuius explicat
ōne mēses anni et secula p̄gan. Ab
eodem em̄ die incipit et in eodem terminat
cuius partes sunt dies artificiales et natura-
les. Sunt dies dicti a dijs. quoz nomina
quibusdā sideribus sunt ab antiquis conse-
crata. Primū soli ascripserunt qui princeps
est syderū et dominus planetarū. et ideo dies
dominica nuncupat. que p̄uilegiata est in
multis. quia in die dominica mūdus est cre-
atus. et in eadē dominus natus fuit. et in eo-
dem dijs resurrexit. et in eadē etiā dominus
misit sp̄itū sanctum. **S**ecūm diem ascripse-
runt lune. que soli in magnitudine et splendo-
re proxima est. **T**ercū autem marci et sic
de alijs. **D**iez autē alius ē egiptiaca. alius
non. **E**giptiaca est dies ille in qua misit
deus plagam aliquā in egiptū. Unde cū sint
viginquatuor dies egiptiaci. p̄ q̄ plures
misit deus plagas super egiptios q̄ decem
que inter ceteras magis sunt famose. **N**onū
tunc autem in kalendano ecclesie. non quia
aliqd̄ sit in illis plus q̄ in alijs omittendū
sed vt miracula dei ad m. m. xia. redamur.
Dierum alius est artificialis siue plualis

alius est naturalis. **A**rtificialis est spaciūm
quo volūtur sol in nostro emisferio ab oriē-
te ad occidentē. et dicitur artificialis. quia
quasi artificio diuersificatur scdm̄ diuersos
fuit clymatū et regionū. **N**aturalis est spa-
ciū quo sol volūtur ab oriente per occidentē
in orientē. et talis dies continet horas vigin-
tiquatuor. **A**rtificialis vero dies continet in
equinoctio duodecim horas. In alijs vero tem-
poribus plus vel minus scdm̄ diē in cremen-
tū vel decremen-
Dierū autem alius nomi-
natur a kalendis. alius ab ydibus. alius
a nonis. **P**rimus autē dies mensis dicitur a
nomine kalendariū. a kalon qd̄ est voc. q̄a
tunc solebant mee. atores ad mundinas con-
uocari. et erat festū solempne quod vocatur
festū neomenie. id est noue lune. quia tunc
luna videbatur esse noua. **S**ecūm dicitur
quasi mundine. quia tunc mundine inchoa-
bant. **I**us em̄ i. xem est quod diuisio. quia
tunc mundine diuidebantur. **E**x quo patet
triplex diē differentia scz kalendis depu-
tata ad celebrandū. nonis attributa ad ne-
gociandū. ydibus statuta ad credendum a
mundinis et ad apta reuertendū. **D**ies autē
naturalis constat ex viginquatuor horis
quibus sol circa terrā aptu sit. namēti
circūter. **C**uius partes sūt qd̄nās. hora. punctū
momentū. vncia. athom. **E**st autē quadās
q̄ta pars diē naturalis scz spaciūm sep. horaz
hora em̄ sexta ps ē qd̄nās. i. vicesima q̄ta
pars diē natural. et dicitur hora q̄ta et fina-
lis ps t̄pis. si ut hora dicitur q̄m̄tas fluuij
sū maris vt dicit y. h. d. punctū ē q̄ta ps horē
momentū ē deā ps punctū siue q̄tagesima
ps horē. et dicitur momentū q̄m̄ minimū atq;
angustissimū t̄pus a motu siderū nūcupatū
vncia autē dicitur duodecim ps momentū. atho-
mus est q̄tagesima a septē pars vncie. et di-
citur athomus q̄m̄ si diuisione. q̄a vltima atho-
mū nō recipit subdiuisionē. **D**ies itaq; ē il-
luminacionis a sole receptiua. et luminis re-
cepti ad alios diffusiva. vñ dies a dian gre-
co dicitur. **E**st autē dian idem q̄ claritas vt
dicit y. h. d. **I**te dies mensū annoz et tempo-
rū est descriptiua et distinctiua. **O**mnia em̄
tempoz et seculoz curricula dierū numero
aputantur. **I**tem scdm̄ accessū solis et recessū
est dies breuitatis vel magnitudinis recep-
tiua. **E**t ideo propter solis elongacionem a
nostro habitabili in hyeme est breuissima
in estate autē longissima. q̄a tunc sol nobis
vicini appropinq̄. **I**te siderū et corporū supio-
rū ē dies occultatiua. q̄a q̄to dies ē clarior
tanto stelle a nris aspectibz amplij elogantur.

Item inter colores et rerū visibiles formas est dies discretiva nam figure et forme que de nocte latent de die patent vt dicit beda. Item diei p̄sencia auiū lucis est letificatio in ortu em̄ diei gaudent et cantat aues. Itē viatoribz est dies securitatis et pacis tributuā que latronibus inimica est et timoris in cassua. Latet es em̄ de die timent. Itē diei claritas ē tenebrositatis noctis euacuatio et iph̄ innēbiatē successiua et q̄nto nō p̄cedēs magis tempestuosa est et turbulenta tanto ē succedētis diei p̄sencia magis grata. Itē dies est status sui inuatiua crescit em̄ continue vel decrescit et q̄nto plus decrescat et abbreviat in hyeme tanto plus in estate prologa ē. Itē dies est a corpore et sompno lencia excitatio nam dies exercitio et labori hominū deputat et q̄nto plus dies declinat restus finē cito sapiēs op̄ati ad p̄fectiōez diurni op̄is plus conat vt dicit gregori.

De auroa :

Auroa finis ē noctis p̄cedētis et diei sequētis p̄ncipiū et dicit auroa vt dicit p̄s. q̄si auroa hora eo q̄ rutilante ab modū auri diffundit colore. Unde et sol in auroa a grecis crisodomas id ē auri domus appellat nam radij eius splendētis aureas comas demonstrat. vel dicit auroa q̄si auroa rōas eo q̄ in auroa ros generatur ex cuius hume etate infundit terra et aeris caliditas temp̄at. Auroa lumen a sole imp̄tat clarior ē ipsa nocte h̄ obscurior claro die aues mundas et diuenas ad volandū et cantandū excitat noctenas aut fugat in ortu aut auroe flores p̄mo clausē ap̄uunt et hec be q̄ estu p̄cedente marcescunt in auroa eriguntur. vices animales in auroa ofoz tanē et animalū ezitūdines alleuiant et diuiniuum. In auroa autē humoz sanguine p̄ncipalit̄ dominat. Unde p̄m̄ ost. auroa vsqz ad terciā p̄mitat naturā v̄ris. meridies estatis hoc a vesp̄ra temp̄is autūpnalis. nōp̄ vero hyemis q̄litatez assimilatur in auroa p̄pter dominū sanguinis sompnus dulcis ē et salubris. tunc etiā temp̄is maxime galli ad v̄ciferandū cōd̄ tanē. Dicitur autē lucifer in auroa et orientis sol p̄sencia nunciatur esse p̄mia et vicina. Auroa a tenebris ind̄pit. h̄ vsqz ad p̄fectionē luminis p̄ficit et procedit. Variat autē in ortu solis colore suū. Unde nunc croceū nūc purpureū nūc aurū p̄tendit colore. Accidit autē hec varietas ex diuersa q̄litate vaporū vel nubū in quibz modis fit depressio solariū radij vt dicit beda. Nimia autē sermitas in auroa cum radijs

solaribz directis ortu austrū signū est future tempestatis vt dicit idem beda. Item autē ē auroa et diluuiū sic autē dicit q̄a ē diei luci dū et lumine sū p̄ncipiū. Est em̄ diluuiū p̄m̄ p̄s. terminatio noctis et inchoatō plene lucis. alleuatio infirmitatis. exp̄dicio ab inimicis. In diluuiū autē fugiunt hostes et latrones vt idem dicit. idem ē mane q̄d diluuiū. nam mane est lux plena et matua. et dicit a mane q̄d est bonū eo q̄ luce nichil ē melius vt dicit p̄s. Est autem mane p̄ncipiū laboris et finis dormitaciōis tempus solarietatis et p̄fecte celebratē digestiōis paulaci nocti finē ip̄onit. et cito transit rerū q̄litatez et sp̄es et figuras postendit et p̄cludit :

De meridie :

Meridies ē dicta quasi dies media nam in meridie in medio celi videt consistere sol et in medio p̄cto int̄ ortū et occasū existens videt equalit̄ ab utroqz tūc distare. vel dicitur meridies quasi media dies quia purior et clarior est quando sol de medio celi rutilat et totū orbē pari illuminat claritate vt dicit p̄s. Nec hora calidior est et siccior et in suis q̄litatez est similior estati et hoc accidit p̄pter quatuor scilicet p̄pter directam solis ad capita nostra oppositiōē. p̄pter radij solarium reflexiōez et p̄pter directam duplicatiōem et p̄pter radij sp̄issitudinem et eoz ofractionem. p̄pter linearum angustiaz sub quibz radij coartat. Aer etiā tunc temp̄is p̄pter multiplicatiōez et concursū radij xū maxime calefacit et ideo amplior tūc calor in istis inferioribz generatur. In meridiana autē hora vmbra vniuersiū corporis est breuissima et a meridie versus septentrionem tunc reponit est ex tensa et quanto sol plus recedit a meridiano circulo tanto obiecti corporis vmbra ampliū elongat vt dicit beda. In meridie flores et herbe ardescunt. h̄ fruges et fructus potissime maturescunt. animalia loca vmbrosa p̄pter solis feruorem q̄runt et in suis latibz requiescunt. In meridie animalia venenosa sicut colubri et serpentes plus ledunt quia venenum suū facilius tunc effundunt de mane etiā p̄pter frigiditatem nocturnā p̄cedentē rigescunt. et ideo in eis vis veneni ofopitur. h̄ in meridie calefiunt. Unde tunc ad pungendū et vitus veneni infundendū forcius inardescunt. Unde in feruore meridiano aūnas exeunt et calefactionis ḡcia soli se exponunt vt dicit p̄s.

De vesp̄ra :

Vesp̄ra a vesp̄ro stella occidentali ē dicta. vesp̄rus enim est stella q̄ solē

occi dētem seq̄t et tenebras seq̄tes comitat̄
 vt dicit phid. w̄tur at̄ vesp̄ serū a ianuis sic
 ctū q̄ndoe in v̄it vesp̄a foras sc̄a ē vt oīa
 i domo maneāt tuōia. et di. ec̄ā crepusculū
 i dubia lux q̄ndoe inter lucē et tenebras dis
 cernere nō ē certū vt dicit id̄ in vesp̄ere igit̄
 dies finit̄ et solares radij a terre superficie sub
 trahūt i minere vesp̄a vmbre corpm̄ maxie
 p̄tēdunt q̄ oīa solē a p̄te suēt̄ p̄pter solis
 absentiā in se claudūt. por̄ ec̄ā corpm̄ q̄ ex
 calore diurno a p̄ti suēt̄ p̄pter remissionē
 calor̄is in vesp̄e ostēgūt ep̄alacōes et fumosi
 vapōes q̄ matēla sūt nebule et nub̄is vesp̄o
 tēpe resoluūt. hōies et aīalia et ec̄ā vlucres
 p̄pter resoluōē sūo sicut̄ in eoz̄ corpm̄ et ab
 sompnū et doimicōē tūc disponūt aues noc
 turne sicut̄ bulenes et nocte de suis latibilib̄
 ab sua pascua p̄tūanda tempore vesp̄ertino
 egredūt̄ greges a pastorib̄ pascuis ēductū
 caulis et alijs ouū receptaculis recolligunt̄
 lupi a canib̄ in vesp̄ere vix discēnūt. vigi
 les et custodes p̄pter latronum insidias et
 hostiū insulais in muris et turrib̄ statuant̄
 in vesp̄ere aut̄ laborantes remunerant̄ et qui
 etiā p̄ponuntur.

De nocte.

Nox a nocendo est dicta eo q̄ oculis
 nocet nam oculū p̄uat a sua perfecti
 one sc̄; ab actu vidēdi. occultat em̄
 rerum coloris i quib̄ oculis delectat̄. causat̄
 autē nox ab vmbra terre cuius in vesp̄ificio
 intercipit a nobis solares radios et impedit
 ac tollit a nostris aspectib̄ visū solis. Est
 autē nox frigida et humida q̄ntatib̄ h̄icis
 similia et ideo q̄eti aīaliū v̄tū ē agna et
 op̄a s̄ni natūaliū effectū necessaria. V̄t nox
 ē tēpus doimicōis et q̄etis vt v̄tutes q̄ p̄uigi
 lias diurnas d̄s̄tāte et disperse suēt̄ delibe
 rate bene ficio noctis q̄escat̄ et coadunāt̄ et
 sic coadunāte s̄fortē ne nox p̄pter solis ab
 sentiā esset penitus in decora. itella aut̄ fulgo
 rib̄ illustrat̄ vnde ex stellaz̄ motu noctis te
 nebr̄ositas m̄oīat̄ et uocet̄ aures et p̄cess̄
 et discēnūt̄ aeris ec̄iam nocturna densitas
 temperat̄ vt dicit albu. et ideo in nocturnis
 tenebris ambulātis vel nauigantis defaūli
 deuiant̄ nisi eorum via p̄emoū et siderum
 situm dirigatur. omnes in firmitas plus ex
 tēditur generalit̄ nocturno tempore q̄ diu
 no et paciens. de nocte plus q̄ de die aggra
 uatur. per gallorum cantum finis noctis p̄
 dicitur et aduentus future diei p̄nunciatur
 nox ec̄iam secundum ep̄ubias militates in
 quatuor vigilancium ordines distribuitur
 vt dicit bed. nam primi vigilat̄ in noctis

osticino. secūdi in osticino. terciū in media
 nocte siue ipsius noctis in tempore. q̄eti in
 gallicino. Omni em̄ tēpore i castris vigilāt̄
 et ep̄ubāt. q̄a semp̄ inueniūt qd̄ formidāt
 vt dicit id̄ sup. lu. xij. p̄ter hec nox est ex se
 horrois et timoris maissua. fantasmata et
 illuōnū cōtētia. plura em̄ fantasmata occur
 rūt de nocte q̄ de die. plures ec̄ā occurrunt
 doimicōib̄ de nocte q̄ de die vigilātib̄ fan
 tasie sic dicit̄ ibi silta passa sū p̄ visū p̄pter
 ipsū math. xxvii. Nox ec̄ā est obelacionis
 et ifectiois aeris iductiua. tāta em̄ de nocte
 fit ex fumis et vaporosis ep̄alacionib̄ aeris
 immutatio et ifectio q̄ vix animācia viueēt
 nisi luna et sidera suo motu oīa huius maliciā
 obuiat̄ vt dicit albu. Nox ec̄ā ē illoz̄ que
 claritate diei occultant̄ manifestācia vt patz̄
 s̄bia de eie latent de nocte v̄to lucēt̄. H̄mū
 dorū animalū est nutritiua. nā aper et alie
 fere siluestres de die in suis foueis et antis
 latitāt. de nocte v̄to p̄ vineas et agros ena
 gari non cessant. Audacie et securitatis male
 ficijs est sepius p̄stitiua. Nam de die depra
 hendi timēt latrones et fures qui nocturno
 tēpore ad omne flagitiū sūt audaces vt dicit
 greg. h̄ata tēp̄estatis nocturna mora p̄ti
 clianab̄ in mari est maxime nociua q̄a oī
 nox naufragiū patientib̄ superuenit euadē
 di loais a ian vix occurr̄ vt dicit gregori.
 Tocus medietatis vite humane ē nox ihen
 sibiliter p̄sumtiua. tantū em̄ temporis cōsumi
 mus dormiendo de nocte q̄tam de die in vi
 gilando. Vnde nox subtrahit quo ad laborem
 partem magnam vite nocte vt dicit gal.

De sabato.

Sabatū est principium septimane
 festum quod ab celebrandum ideo
 in die. vii. fuit a domino institutum q̄a
 die. vii. requieuit do. min. ab omni opere q̄
 genit. vii. Vnde apud hebreos ita p̄ualuit
 hec solemnitas in tātum q̄ nullū opus ser
 uile sabatis fieri p̄mittebatur. p̄mmo in sa
 batis seruus et ancillis et animalib̄ et um
 tis requies fieri iubeat̄. Ignis in domibus
 iudeorum in sabatis non accendebatur. Ci
 bus in die sabati necessarius in die precedē
 te preparabatur. Culdorib̄ indumentis po
 pulus in sabatis ornabatur. Ianciorib̄ cib̄
 et epulis omuniter populus in sabatis v̄
 batur. Templum oracionis gracia plus q̄
 in alijs diebus frequentabatur. Alcaria sa
 crificijs maioribus et obelacionibus pingui
 oribus semper in sabatis amulabantur.
 Rex in sabatis semper populus a sacerdoti
 bus exponebatur in eorum synagogis. Cā

Cantus aut psalmodia solemniter ag. bat.
ois discitur et euagacio populo phitebat
Vnde iter sabbati spaciu tantummodo mille
passuu vocabat. plus ei ambulare in sabb
tis illicitu putabatur sicut dicit gloria super
actus aplos. Arma sumere nisi solu p deten
sione legis non debebat vt p machab. ij.
In quiete igit sabbati quies animi fig. ra
batur. violator sabbati in mia intertia uir
bat vt p in illo q colliges ligna in sabbato
iubente dno lapidibz fuit a plō interfectus

De neomenia. Neomenia idem est apud hebreos q
noui luna. Et erat solemnitas in
kalendis mensiu ad honore dñi qui
renouat oia instituta. Qd ei fecerit gentiles
in pñt. ap. h. mensiu ad honore diane et iuno
nis. fecerit hebrei in klis mensiu ad honore
creatoris. Et ideo pñcipia mensiu dicitur ka
lende quasi colende vt dicit pñs. vel dicitur
a calo quae qd est uoc latine. quia tubis et
buccinis hec solēpnitas pñunciabatur et
clāgore buccine populus ad festu neomenia
uocabat. Hec festiuitas multu fuit celebris et
insignis. et ideo spūalibz hostijs honorabat
et popul⁹ ad epulandū et uiuandū in klis
tubis et buccinis speciali ter inuitabat.

De septuagesima. Septuagesima est spūal. lxx. dierū
que excedunt a dñia que dicit sep
tuagesima vsq; ad sabbatū pasche
et dicit sabbatū in albis. In hīs aut. lxx.
diebus signant. lxx. anni quibz filij israhel
captiui fuerit in babilone. per quos dñus
fuerit in miseria et dolore. sed accepta licētia
a ciro rege reuertebant finitis lxx. annis cū
gudio et honore. In hīs aut. lxx. annis cap
tiuitatis babilonis pñguabat totū tēp⁹
uite nostre qd diu culpe subdit atq; pene. Et
ideo culpa pñi hois cū pena sibi inflicta le
git in ecclia in pñtia dñia qñ septuagesima
inchoat. Vñ in signū presentis miserie can
tica leticie subiticiunt. nupcie et iugia donec
post pascha suspendunt. In pascha aut. alla
cū alijs iouiditatis canticis resumit. quia
per pñsionē xpi seruitus humani generis ce
lapat. Vñ tñ adhuc remanet. et ideo in
septuagesima paschali cātaf gōu. le cū alla
remanēt adhuc pena. si ut populus israhel
qñ adhuc cū spūali leticia quā hz ecclia pro
remissioe culpe. remanet tñ quedā tñctia p
litia. de sua reuisione libera in israhel multū
exultabat. sed nichilomin⁹ pro difficultate
itineris plurimū laborabat. Sic nos tenden
tes ad patriā gaudemus per grām noī. et ce

temptationis. sed adhuc lugemus pro pñs
Cū aut uite presentis septuagesima fuerit
adimpleta. tñc fulgebimus in albis in agni
presencia. Et ideo sabbato in albis cantat
duplex alla. quia finito labore uite pñtis cū
puerimus ad eterne quietis sabbatū gau
debimus. Et la duplici nobis tunc tēp⁹ testi
tuta. In signū miserie uite pñtis cantat in
introitu misse. Cir. uide. et me. et. Pro spe
aut reuerfionis inuitamur in epla ad cor.
dū in stadio et ad laborandū in uinea dñi sa
baoth docemur in euangelio. Hec omnia ex
suma et sententia ihoīs telety sunt extracta
cuius auctoritas in ecclesia solemniter est in
officijs ecclesiasticis ordinandis.

De quinquagesima. Quinquagesima quasi quinqes dece
est uocata et significat tempus remis
sionis sedm expoficoez ipsius Jo. be
leth. Nam annus. l. dicebat annus i oble
qui apud hebreos fuit sume celebs et festiu⁹
Annus em fuit reuerfio. mis pñcipio. remis
siois debito. restituciois pñtio. Incipit aut
quinqgesima i dñia tertia a septuagesima
et finit in dñia resurrexiois. Significat em
ita tū grē ad quā restauram⁹ mediāte benefi
cio penitencie. Vnde et ieiuniū ecclie incipit in
medio quadagesimalis septim. ne et tunc
frequenti⁹ quinqgesimū pñtū qui est pe
nitencialis excitamus in diuino officio. in fin
gulis ferre hois psalm⁹ ille q miserere mei de
intitulat repetit. Observacio anni quinqge
simi qui dicebat in lege iobileus incipit fm
hebreos ante legē scz a tpe abrahe qui libe
uit loth nepotē suū qui tunc tēp⁹ fuit anno
rū quinq. ita. Et iō ab illo tpe in tre filios
abrahe seruabat. et qd pcedēte tpe sub lege
appt misteriu approbabat. vt p; in numeis

De quadagesima. Quadagesima est tempus. xl. dierū
vt dicit iō. incipiens a prima dñia
quadagesimali et se prendit vsq; ad
dñi cenā in qua dñs noīter sacrificiū incho
ans pane angelico nos refecit in quo nobis
figtur qd qui quadagesimā penitencie vel pñtis
uite spūaliter pegetit. diuine contemplacōis
societate finā. i. re pñtū. Et aut. qdagesi
m. temp⁹ milicie xpiane in quo aliamus cō
t. a uicia dimicam⁹. Vñc em dierū numero
ad nostrā assumimus miliciā. non solū per
exemplū moysi et hel. e. sed etiā p imitacōez
ihesu xpi qui tot diebus lezunt ieiunasse.
Vñc aut sub hoc numero ieiunamus. Nā
p eo qd stat ex denario qter in se reuolutio
decalogū s. b. denario et euageliū sub qter. natio

representat quibus animis spiritualibus nosse
aduertatius superat et terra viuenciu iuxta he
reditario possideat sicut terra promissionis fini
ta quod magna annoe pugna in deserto filijs
israhel cedebat fructus etiam milicie nostre
ostendit sub hoc numero. Nam quod generati
collectis scilicet i. ii. iii. viii. x. xii. p. xii. p. xii. p. xii. p. xii. p.
videntibus producit numerum quinquagenarium quod
numerus remissionis debitorum et hereditatis
amisse restitutionem significat. Ex quo ostenditur quod di
mittendo etiam vicia remissionem de se quod mur pe
ccatorum et heredes efficiunt bonorum et tenent. In
hoc ei numero vite nostre decimas et primicias
deus assectamus. Nam pro decima. ecc. lx. die
rum ieiunamus. xxxvi. dies pro decima. vi.
dierum et horarum qui residui sunt de anno in
terro p. n. die et in summo solua. deo pro decima
ann. xxxvii. ieiunabiles et tres dies de ieiu
nio quod tunc typum pro primicijs offerunt. Hoc
autem facimus ut offerentes deo primicias nostri
typis in fide trinitatis et decimas in operatione
de calogi per fide et bonos mores primogenitorum
dignitate et eterne felicitatis denarium assequi
mur. Et quia quod dragefima est tempus milicie. id
est in euangelio agit de milicia et victoria ipsius
christi. In tractu vero quod ipugnationum et temp
rationum genera demonstrant. Quare prima
est leuis et occulta scilicet timor nocturnus. Secunda est
leuis et manifesta. Sagitta in die velas. Ter
cia est quavis et manifesta scilicet occursus demo
nij meridiam. Quarta est quavis occulta et huius est
negocium in tenebris ambulans. Cetera ista omnia
quod multiplices ipugnationes munitur spirituali
armatura ad quam nos mittit apostolus in epistola
et mutat ubi dicit. Exhibeamus nos sicut dei
militares per arma iusticie virtutis dei etc.
Inter omnia autem tempora anni. tempus quod dragefi
male magis est nobile et insignis. Est enim tem
pus reuiviscencie quod terra que in hyeme vi
debat quasi mortua. tunc tempore quod dragefimali reui
uisceat et vivescit. Item tempus est reuiviscencie
Nam terra herbis et floribus et arboribus fructibus
renouant et ornant. Item tempus est im
pregnacionis. quia tunc virtus generativa in
animalibus et plantis maxime viget. unde
tunc pullulat et germinat terra nascencia vni
uersa. Item tempus est nidificacionis et pullificacionis
vni turtures et ciconie et alie volucres. que ia
quiescit tota hyeme. tunc vernali adueniunt et
ad nidificandum sunt solliciti. Item tempus est medi
cine et purgacionis. quia tunc maxime mouentur hu
mores in corpore ad epeundum. et id tunc illud tempus
agrum est medicine. Item tempus est lucis et nego
ciacionis. tunc enim auabilis est terra et maxime nau
gabiles. et id solent homines vernali et quod dragefima

li tunc ob spem lucis ad diuisa negocia se mo
ueat. Item tempus est resecacionis superfluo et apu
tacionis. et ideo in quod dragefima amputantur vi
tes et alie arbores que a superfluis eponantur
Item tempus est lacrimacionis vinearum incisionem et
germinacionis. Nam humor qui erat superfluis
in radice evaporat. et distillando se euacuat in
cisa vite. Virtus etiam germinabilis tunc erumpit
et per diuersas partes in pagamine se ostendit
Item tempus est seminacionis et insercionis. quia et cie
ra quod dragefima semina terre committuntur et sur
culi in arboribus inseruntur. Item tempus est rotis
et pluuialis irrigacionis. Tunc enim ortum pli
ades. et alie stelle prebriferent. que sunt causa ro
ris et pluuie ad actum seminum irrigacionem et
nutrimentum ut dicit albus. et beda. Item tempus
est deambulacionis et peregrinacionis. quia tunc
ecclesie et sanctorum limina maxime frequantur.

De paschate.

Pascha grece passio dicitur latine a pa
schim quod est pati. hebraice vero idem
est quod tithus. et eo quod in pascha iudeorum
agnus imolabatur. assus comedebatur. et nihil ex
eo versus in mane derelinquebatur. quod comedi non
poterat. et tunc cremabatur cum festinacione et lactucis
agrestibus et panibus azimis comedebatur. Ab in
creacione et imundis comedebatur. phibebatur. Accin
cti fuerunt hebrei et pedibus calciati quia ab eis
comedeatur. in manu manducacionis agnum habu
erunt tenebatur. sanguine agni limitis domorum
postibus virtus exterminacionis angeli coher
cebat. quia non habuit potestatem nocendi
vbi domorum postes cum supliminibus fuerunt tunc
limitis. In comeditione agni imolati tithus
domus per egyptum. egyptiorum populus paidebat.
Populus vero hebreorum ab egyptiorum crudeli
domino liberabatur. Unde ex eo quod primogenita
egyptiorum interficiebantur. hebreorum primogenita
sanctificabantur. post comeditionem vero agni. po
pulus precedente colupna ignis et nubis ille
sus per mare rubrum de egypto educebatur. O ha
ro autem ipso persequens cum toto suo exercitu
tu precepit in medijs fluctibus submergeretur.
Tandem in fine cum pinnis et cantibus pro sua
liberacione et hostium submercione. gratiarum
actiones domino solvebantur. Nec omnia in
exodo per ordinem continetur. ca. xij. xiiij. et
xv. Et ideo in memoriam interfecionis
egyptiorum et liberacionis hebreorum inoleuit con
suetudo ut semper de duobus dampnandis
ad mortem. vnus in pascha iudeorum interfice
retur. et aliter dimitteretur ut patet matth. xxvi.
Istud autem pascha iudeorum exemplum fuit et si
guum pasche christiano in quo mediante san
guine agni imolati quod abstulit peccata mundi.

omnes electi a seruitute demonū sūt redē p
 ti p quē vnū faciunt tñsistū de carne ad spi
 ritū de veteri homine ad nouū de vmbra ad
 lucē de mundo ad celum de figura ad verita
 tē de seruitute ad glorie filioꝝ dei libertatē q
 ideo dies paschalis ē tempus leticie q epul
 tacōis tēpus leuitatis et enouacōis temp
 puritatis et ioande refectōis quia resurec
 ti omis filij epulabant non in fermento vete
 ri magnanimitatis h̄ potus in azimis sine
 vitatis q veritatis. **N**ostrū aut pascha semp
 in die dominico celebramus vno tempe lu
 na adhuc plena. In dominica autē semp ce
 lebramus ppter reuerenciam dominice resur
 rectionis non autē semp celebrabamus in
 xx. luna cum iudeis ne iudicare videamur
Nostrū insup pascha large sumptū ad mul
 ta se extēdit q p̄ ad diē i ramis palmarū qd
 vulgaiter pascha floridū dicit eo q in illo
 die florentes arborum videntes et ramos in
 manibus gerimus quia dominus illo die p
 cessionaliter cum ramis arborum ē susceptus
Dec dies ē privilegiata in hoc q filij israhel
 illo die sub iosue tñsistū iordane sicco resti
 gio terre intrauerant terminos pmissionis
 et comedunt de frugibus terre chanaan q statū
 de ficit manna quo alitū fuerūt in deserto xl.
 annis vt pat. **I**osue h̄ in eo dē etiā die ficut
 tunc erat dies palmarū eicit dominus de tē
 plo emites q vendētes postq a turb̄ cū ramis
 palmarū q oliuarū honorifice ē susceptus. Ad
 pascha etiam p̄tinet dies cene qui s̄m ioh̄. be
 leth in q̄tuor est privilegiata in penitentiā ad
 ecclesiam redeucū rēconciliacōne qui enim
 in die cinerū ab ecclesia p iusticiā ecludun
 tur in die cene p misericordiā in h̄nū ecclesie
 recipiunt et ideo in v̄feria fecit dñs ex aqs
 pisces q volucres p̄tē em̄ tñsistū gurgiti p̄tē
 leu aut in aere q̄a dominus malos in carnali
 bus delectantes sepat a bonis in celestibus
 glorificatis. **S**ecūm privilegiū cōsistit in vetis
 sacrificijs t̄minacōe q viuifici sacramēti alta
 ris institucōe q̄ carnalis ritus in celestem q
 spūalem ritū ē mutatus. **T**ercū privilegiū cō
 sistit in sacre v̄ctōis q crismatis cōsecracōe
 tūc em̄ ab ep̄o oleū cathiamioꝝ q isirinoꝝ q
 puuli baptizandi inungunt inter scapulas
 q in pectore infirmi inungunt in organis sen
 suū morte iam ap̄opinque cōsecrāt. **E**odē
 etiam die conficit crisma ex oleo q balsamo
 q puuli crismant a minori sacerdote in ve
 tice a maiori scilicet ab episcopo in fronte vi
 delicet in cōfirmacōe. **Q**uartū privilegiū est in
 mandati dominici ep̄sentacōe et hoc fit in
 p̄c̄. ablucione in paup̄ rēctōne in alta

riū denudacōe q eoz expiacōe. Est igit dies
 cene dies cōciliacōis tñsistū cōsec
 cionis siue v̄ctōis dies refectōis q ablu
 cionis. **A**d pascha nostrū insup p̄ti; dies pa
 ascheue. et dicit b̄ sexta feria quia in ea do
 min⁹ ē passus a cuius passione omnes septe
 ferie habende sunt in reuerencia q honore. Ce
 lebrat aut dies pascheue cum tristitia q me
 rore q̄uis alioꝝ sanctorū passiones cum gau
 dio celebremus quia sancti post martirium
 euolat ad celū. x̄ps vero descendit ad infer
 nū h̄ quia fregit tartara q sanctos eduxit et
 tertia die resurgens viuū se ostendit. **I**deo
 tunc maxie gaudem⁹ vt dicit idē ioh̄. belety
Diuus diei privilegia fuerūt p̄pi ymo lacō
 infirmi dep̄dacio mortis supacio et demōis
 qui mortis habebat in p̄iū humiliacōe p̄ata
 diū ap̄cio hominis ē demp̄cio scripturarū tē
 seracō siue manifestacō omniū figurarū cō
 summacō q ideo in cruce dixit consumatū est
Ad pascha quoq; p̄tinet ipsius vigilia que
 ant honomacōe sabbatū sanctū appellat q̄a
 in illo sabbato x̄ps qui ē sanctus sanctorū p
 totū diem in sepulchro rēquūt. **I**n hac die
 ignis nouus acquirif benedicif et ad accen
 dendū paschalē cerum aulodif. deinde pa
 schal cer⁹ erigit q a byacono b̄ndicif a cō
 dif aū thus i forma crucis ip̄mif. deind lec
 tiom̄ lectis cōsecracōe fontis p̄cessionalit
 accendat et opletō baptisimo ad celebrem⁹
 misse t̄uertif q redif. **T**otū autē diei officiū
 sub breuiffimarū resp̄ciarū op̄endio termia
 tur neophetici ad diuinū officiū inconstitū
 tedio afficiant. tota etiā septimana pascha
 lis celebris ē q sollempnis. cui⁹ finis in sabba
 tho i alb̄ t̄m̄iaf q̄n alleluia duplicat. **D**igt ei
 fitura sanctorū gloriosam resurrectōne in q̄
 dupli stola electi decorabunt. de quib⁹ d̄
 in apocal. **A**mbulabunt meū in albis q̄m̄ā
 digni sunt. **De pentecoste.**

Pentecostes fuit festū sollempne ap̄d
 hebreos sicut est in moderno tempore
 quo ad nos. Et ē dies q̄nq; gesimus
 a pascha. sicut enim israhelitic⁹ q̄nq; gesimo
 die q a pascha qd celebrauerunt in amasse
 venerūt ad montē syna et legē suscepūt vt
 p̄z ep̄o. x̄ix. ita l. die a passione x̄pi datus ē
 spūs sanctus apostolis in linguis igneis vt
 faciendi esset in omni genere sermōis q fee
 uidi in amore caritatis. **D**icitur autē pente
 costes a p̄ta qd ē v̄. costes qd ē p̄. q̄n v̄. de
 cades dicitur a pascha v̄h ad pentecosten in̄
 curant et distinguunt p̄ septe septimanas
 ap̄t septiformē gr̄ciā q̄ in aduētū spūs sancti

cædētibz ē collata. tēp⁹ at circa p̄tē ostē est
 tēpus milicie et strenuitatis. tūc em̄ noui ty
 rones milicie angulo seu gladio attingunt
Est etiā tēpus mūdicie et siccitatis. sole em̄
 terre sup̄ superficie tūc fortius calefaciente hu
 morū consumit sup̄fluitatē et lubricitatē et sic
 inducit mūdiciam per sup̄ductā siccitatem
Item tempus leticie et iocūditatis. tūc em̄
 aues et animalia in maximo amore viuunt
Item tempus viroris et amentatis. tūc
 em̄ p̄cipue herbe viuet et silue tūc frondēt
Item tempus odoris et suauitatis. nam flo
 res odorū nemorū et pratorū suam redolēti
 am vndiqz tūc diffundūt **I**tem temp⁹ est
 dulcoris et saprositatis. nam calor celestis
 tūc tēporis humiditatis in flozibz digerit et i
 dulcedinem alterat et ouertit et ideo tēpus
 est mellificacioni et gratū. p̄pter qd̄ apes tūc
 p̄cipue frequētant herbas et arbores p̄pter
 flores vt dicit aris. qz longe purius et dul
 cius est mel qd̄ colligitur tempore vernali qz
 quod acquiritur tempore autumnali **I**tem tēpus
 manuitatis **I**n calidis enim regionibz circa
 pentecosten instat messis tēpus **E**t ideo vo
 catur in libro numeroū tēpus nouarū frui
 gum. quia in festo p̄tēcostes panes ex no
 uis frugibz offerri p̄cipiebant **I**tem tem
 pus est pascus et facietatis. nam tūc gramis
 et herbis habundant loca omnia pascuosa
Et ideo tam equi qz alia animantia p̄pter
 nouarū herbarū habundantiā impinguantur
Item tēpus est audacie et animositatis. **N**ā
 ex feruenti impressione caloris solaris colem̄
 tūc incenditur. ex cuius accensione circa cor
 tra et audacia in animalibz oritur **V**n illud
 tēpus regibz est magis consuetū vt tūc iube
 ant moueri prelia contra hostes.

De scenophegia
Scenophegia festiuitas est herbarū
 que tabernaculoz signis dicebat. que
 celebrat̄ i mēo nā ex edicōnis qn̄ re
 cēdētis de egypto in tabernaculū morabāt vt
 dicit ps̄l̄. **U**nde scenophegia dicit̄ a scenō
 grece qd̄ latine dicit̄ tabernaculū. hec solēp
 nitas semp̄ in septēbri celebrat̄. qz in collec
 tis frugibz de omnibz decimas domino ob
 tulerūt et leticie ac gaudio tūc specialiter
 vacauerunt **F**rondebz et ramis domos suas
 ornauerunt **F**ructus arboris pulcherrime et
 suauis id est poma cedri in manibz porta
 uerunt **I**n decimo autē die eius mēsis tri
 plex festum eodē die celebrauerunt scilicet
 expiacionis afflictionis et appiacionis. nā
 eodē die sumus pontifex intrauit cū sagius
 ne vitule ruse et expiauit sancta sanctorum

et ideo dicitur dies expiacionis. eodem die ieiun
 abat popul⁹ p̄ reatu vituli in deserto et ideo
 vbat̄ dies afflictionis. dies vero vbat̄ dies
 appiacionis quia tali die audierūt dominū
 sibi placatū fuisse et appiū sup̄ t̄ngressione
 vituli in deserto.

De encēnia
Encēnia ē nouū tēpli dedicaciō. cenō
 em̄ grece nouū dicit̄ latine. hūc so
 lem̄pnitatē iudei diuersis temporibz
 celebrabant s̄m qz diuersis tēporibz vel no
 uū templum edificabat̄ vel edificatū denouo
 repabat̄. sicut iudas machabeus legit̄ tē
 plum dedicasse et renouasse. mach. iiii. de
 dedicacionis et festū tenet ecclesia. cū em̄ ep̄s
 copus ecclesiam circuit aq̄ benedicta eccle
 siam aspergit alphabētū duplex t̄suetudinē
 p̄ pauimētū scribit. p̄ictes signat̄ cr̄mate
 et limit̄ th⁹. th̄. i. m. i. a. p. v. p̄tes altaris cō
 burit reliquias includit altaria ornat̄ et vel
 tit̄ emunitatē et p̄uilegia impendere consuevit.

Explicat̄ liber nonus **I**ncipit̄ liber decim⁹
De materia et forma.

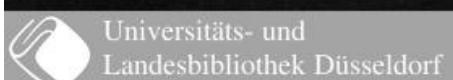
Dimpleto tractatu de p̄p̄ia
 etatibz temporis et p̄ciū ei⁹
 a zendū est de inferioribz
 et materialibus creaturis de
 elementis scz et corz q̄ ex ele
 mētis materialiter op̄ponūt
 sūt autē materia et forma omnis rei corpa
 lis p̄cipia vt dicit̄ in. i. de v̄nitate materie
 aut̄ et forme p̄uacio nichil aliud est nisi to
 tū rei destructio et est materia et forma vni
 tati et ei dissimilis vt dicit̄ ibidem materia
 aut̄ q̄nto est natura subtilior et sublimior tā
 to ad suscepcionem forme est abili⁹ quāto
 vero est op̄actior et terrestri⁹ et a natura ce
 lesti remōti⁹ tanto ad suscepcionē in p̄ssionē
 formali⁹ est debili⁹ vt dicit̄ in. i. de v̄n. sub
 stanciis et hoc habet p̄p̄ū materia sicut ibi
 dem dicit̄ scz suscipere formā et nō suscipi re
 fieri et nō reieci. p̄cipiū at̄ distinctiōis diuis
 et alienaciōis in rebz generabilibz et vniuersis
 est materia vt dicit̄. vii. metha. qz generas
 nō differt a generato nisi s̄m materiā et ideo
 vbi est gēans sicut materia ibi est substantiā
 aliter gēans et generatū in substantia et na
 tura vt in diuisionis materia em̄ est causa in
 diuaciōis re⁹ vt dicit̄ ap. iiii. metha. qz diuisio
 sp̄i p̄ diuina ē s̄m materia et nō s̄m formā

Item materia propria appropriat sibi formam
 propriam ut dicitur per methaphisice unde secundum sub
 stantiam et est sub una forma et una materia et
 sub pluribus partibus Item per philosophos causa conti
 nentis et infinite est materia propter quod acci
 dens si potest dividi nisi secundum divisionem et continetur
 sibi Item materia infinita dicitur vel quod a divi
 bilis est in infinitum vel quia habet appetitum
 ad infinitas formas Et ideo propter indetermi
 nationem suorum appetituum et inclinationem ad for
 mas infinitas dicitur infinita et non quod eius vir
 tus sit infinita non limitata scilicet neque coarcta
 sicut virtus est divinum Et ideo dicitur plato
 quod materia fluit in infinitum nisi forma sistat
 fluxum et ideo corpora que multum habent de ma
 teria et partem de forma crescant multum ut per
 in arboribus Et ideo ossa partem habent sensi
 bilis quia multum habent materie et ter
 restrietas ut dicitur augustinus Item autem in materia
 potentia quedam activa que est forma in sple
 ta et hec potentia est communis duobus contrariis
 Unde quoniam illa potentia ducit ad actum unius
 forme appetitum statim esse sub forma contraria
 ut ista potentia que communit se habet ad fri
 gidum et calidum quoniam actualiter est sub frigido
 statim appetit esse sub contrario unde nulla for
 ma corruptibilium et generabilium potest sufficienter
 implere potentiam activam in materia qui semper
 appetit impleri per aliam formam Illa autem for
 ma cum sit disparata non potest induci nisi per
 corruptionem forme presentis Secundum ergo quod
 virtus agentis immixta corrumpit presentem he
 c excipit formam activam ad contrariam et dat ei
 paulatim plenius esse donec fuerit sub esse co
 mpletissimo illius forme Item et multas alias
 appetentes habet materia quod est hic superfluum re
 citare que tractantur in li. viij. de unitate mundi

De forma

Etiam unitatis proprietatibus materie
 reluctant proprietates ipsius forme que
 secundum aristotelem in li. de quinque substantiis
 est quasi lumen in quocumque pulchritudine esse
 cia et si igni tribuens forme autem lumen mate
 rie insula descendendo fit debile et obscurum secundum
 materie capacitate Et autem forma divina que
 differet aliquid ab alio ut dicitur ideo forma
 autem aliqua est essentialis alia accidentalis
 Essentialis forma est illa que adveniens mate
 rie perficit eam et se invicem ad rei aliquid perfec
 tionem qua posita res ponitur et que destructa nihil
 de rei substantia invenitur unde philosophos dicitur
 forma cum materia est causa omnium accidenti
 um forma autem accidentalis non partem res neque
 facit eas sicut dicitur in viij. methaphisice que re
 libet forma accidentalis indiget forma

stantiali que est causa forme accidentalis for
 ma vero omnia simpliciter est et actualiter ac no
 bilior materia Et ideo secundum aristotelem in li. de animalibus
 forma se habet per modum virtus quia potest in
 formare multas materias sicut virtus potest fecerit
 dare multas feminas Unde secundum epigenetiam for
 me que est imprimenda materie oportet ma
 teriam disponi et preparari quia si de materia terre
 debet fieri ignis oportet ut terra subtilietur et
 depuretur et simpliciter fiat Si vero e converso
 tunc e converso Est autem forma materie mani
 festativa nunquam enim potest sensu videri materia
 nisi substantiali vel accidentali forma nisi per
 viam privationis sicut videtur tenebra videndo
 nichil et sicut videtur silentium non audiendo so
 num ut dicitur calcebius super plato et commentator
 super primum methaphisice dicitur materia est cau
 sa quare materiale videmus res cecatas vix
 nichil est communius et generalius et tamen nichil
 ignobilius quam sit materia quia nunquam videtur si
 forma nisi etiam potest videri forma nisi cum mate
 rie actu sit unita ubi vero plus est de forma
 ibi minus est de materia sicut dicitur in viij. metha
 phisice et e converso ubi plus est de materia ibi
 minus est de forma et est res magis grossa
 et impura magis ignobilis et obscura quanto a
 nobilitate forme ne amplius est remota forma
 tium autem alia spiritualis alia corporalis Corporalis
 vero alia celestis alia elementaris forma autem
 celestis est ita activa quod implet totum appetitum
 materie sue Et ideo propter presentiam sue for
 me operantis totaliter et perficitur celestis ma
 teriam substantia celi non potest destrui vel corrum
 pi sed potius per formam suam que in suo actu
 perfectissima est in esse perpetuo conservari forma
 vero elementaris non potest implere tantam po
 tentiam materie sue nec eius perficere appetitum
 et ideo relinquit illius potentie materialis aliquid
 incompletum propter quod semper appetit novam
 formam Et ideo talia corpora sunt semper corrup
 tibilis quo ad potentiam et etiam sepe quo ad
 actum Quanto enim forma est nobilior et spua
 lio et a conditionibus materie separata magis et
 abstracta tanto est actualior et virtuosior
 ut per in intelligentis quoniam actus substantia non
 dependet a materia sicut dicitur in viij. de anima
 In his materiis non est intellectus Verum
 tamen angelos non habet in sua forma materiam
 non affirmo sed sicut angelorum essentia sit ex
 spirituali materia et forma posita sive non
 pro certo tenet quod eorum substantia respectu rerum
 corporaliu simplicissima et et actualissima si
 autem forma spiritualis actualiter est quod forma cor
 poralis ut dicitur albus unde respectu materie
 nobilior est forma cuiuslibet mixti nobilior

est forma elementū. Nobilissima autē est forma
ma corporis quāti siue celi. Sed omnes istas
formas incompabiliter in nobilitate et actu
alica et spūalis forma siue sit in angelo siue
in anima precepellit. et hec de proprietatibus
forme et materie prout ad hoc opusculum
pertinet dicta iam sufficiant.

De elemento :

Elementū scdm ost. est simpla et mi-
nima corporis opōiti partiaula. Mi-
nima autē dicitur quo ad nos quia
sensu non percipit. Est em̄ partiaula minima
et vltima in corporis resoluōe siue sit in p̄ma
opōitione. Dicit autē simpla. nō quia sim-
plex sit elementū sū opōitione aliqua. sed
quia non habet pres aliquas opōites spē
et numero differētes siue aliqua corpa que
sunt mixta vt patet in metallis quoz pres
differēt. Pars ei q̄dā ē aer q̄dā terra et sic de
alijs. sed q̄libet ps ignis ē ignis et sic de ce-
teris. Dicit autē elementū quasi ymmentū
scdm yfidoz ab ple. eo q̄ omniū cor. oz sit
materia et quasi primitiuū fundamenū. Et
scdm aliquos dicit quāsi eleuamentū siue
alimentū. eo q̄ omnia corpa alunt elemē-
taribus qualitatibus et augmētant. Sunt
autē quatuor elemētares qualitates. quarū
due sūt actiue scz caliditas et frigiditas et due
passiue scz siccitas et humiditas qz oueniēcie
et differēcie supius in tercio li. plinius de
scribitur. qz ibi Inter q̄itates autē elemē-
tares contrarietas ē et repugnācia ratione qz
ad inuicē agūt et paciunt et ḡiant et coru-
pūt. Quācumqz autē ad inuicē contrarian-
per influēciā tñ celi et planetaz v̄tutē acili-
ant in suis effectibus et ad concordā reduant
et ideo quodā mōdo nature neqz diungunt.
Nā ignis et aer oueniūt in caliditate. quīs
differēt in siccitate et humiditate. Aer vero
et aqua in humiditate oueniūt. h̄ differēt
in frigiditate. sed aqua et terra concordant in
frigiditate. h̄ differēt in humiditate et sic
citare. Ignis autē et terra q̄ sūt elemēta sume
distācia fm̄ sū oueniūt in siccitate. differēt
oueniunt tñ in frigiditate. q̄a terra fr̄ida ē
substācialit̄ et in vltio. ignis vero efficiālit̄
calid⁹ ē et i sumo. Ex istis autē elemētis quā-
duo sūt nobiliores substācie et puriores et lo-
uiores scz aer et ignis. et iō a centro ad cir-
cūferēciā motū h̄nt et naturalit̄ mouēt suū
et ista duo contrahūt nobilitatē suā q̄ ad v̄tutē
opacōez et substāciā ex vicinitate orbis siue
celestis corporis a q̄ recipiūt influēciā nobi-
litate et v̄tutis. Nā v̄tus celestis p̄mo m-
fluit sup spem ignis. et p̄ ignē sup spem aere

et iō h̄ duo elemēta sūt ceteris sublimiora q̄
ad sūū habilitate q̄ ad motū. puluora et s̄btili-
ora q̄ ad s̄bam. clariora et magis spūalia
q̄ ad formā. v̄tutiora q̄ ad actū. Duo em̄
elemēta sūt inferiōra scz aqua et terra ceteris
duobz naturalit̄ ḡntia. motū a circūferēcia
ad centū deorsū habentia per aggregacōez
p̄ciū. et opactionē spissa et obscura. et iō pre-
b̄s duobz sūt grossiora et materialiora pl̄
h̄cia de materia q̄ de forma. Vñ p̄t sumā
elongacōez a s̄pera orbis v̄tutē motū celi nō
ita sūt obediēcia sic duo p̄ma. Nunq̄ ei sūt
elemēta ociosa. p̄mo in agendo et paciēdo
sūt v̄tutis. vñ nunq̄ quiescunt a generacōe
et motū. Terra ei et si quiescat a motū. nūq̄
tñ quiescēt et cessacōez recipit ab effū. et siue
non sūt oiosa ab actu. sic nō sūt vacua ab
conatu. Nā q̄libet elemētū h̄ conatū suū
ignis s̄dera. aer volatilia. aqua natatilia.
terra grossibilia vt dicit beda. de quibz aliq̄
auxiliante domino breuiter sunt dicenda.

De igne :

Ignis est corpus simplū. in vltimo
calidū et sicut vt dicit ostā. natura
h̄nt em̄ sup aere sedere querit. Per
violēciam em̄ in aere val in terra detentus
paulatī in mollē aere euāescit vt dicit yfido.
Proprietates autē ignis tangit dyo. in ic
archia angelica. c. p̄ij. Ignis inquit ē corp⁹
sensibile. longe excellēcius et subtilius om-
nibus alijs rebus corporalibus et nature spi-
ritua i proximū ac per hoc effectū suū disti-
milius auctis alijs demonstrat. Ignis em̄
in omnibus est et per omnia dare se v̄nt. et
ab omnibus non remouet. Est tñ occultus
incognitus. imensurabil. inuisibilis. q̄dā mō
incorporeus potens ad actionē p̄ciū. nobi-
lis tradens se omnibus quoquo modo ap-
propinquantibus mouēs v̄m̄sa. se p̄cipācia
renouācia omnū nature custos illuminatū
cū cir. auelatis splendoribus clarus discretus
distinctus et reflexus deorsū. paciēns et sicut
mouēs. acute means. excelsus non recipiēs
ignominā minoracōis semper motuus. cō-
prehensius et mutatiuus. in se reuertens po-
tenter actiuus q̄. Nec verba dymis h̄ diu-
nissimi. p̄fundissima sunt. describunt em̄
ignē q̄ ad eius substāciā v̄tutē et opacōez
vnde ad declaracōez p̄dictoz verba amē-
tatoris breuiter sup h̄c locū h̄ ponem. Ignis
em̄ in x̄ oia elemēta sūū habet sublimē
et hoc quia naturā habet euocē. Et iō dicit
excelsus. q̄a pondē carens sublime querit vel
p̄ciū. supereminet v̄m̄sis. et q̄cqd corporeū
est p̄ter ipsum. naturalit̄ sub eo substat

Inter omnia elementa natura habet purior
 rem et subtiliorem et dicitur quomodo in cor
 poreus quia propter subtilitatem sue substantie
 propter subiectam materiam sensu non vide
 tur. propter hoc etiam videtur multum nature spi
 rituali primum quia quodam modo videtur
 ignis esse medius inter visibilia et invisibi
 lia. in quantum autem illis appropinquat inferioribus
 est incorporeus. sed in quantum appropinquat in
 corporeus est. Item naturam habet ceteris
 elementis actualiorem et in agendo fortior
 et ideo dicitur immensurabilis quia eius virtus
 et operatio crescit in infinitum. Si materia fu
 erit infinita. quod diu enim materia subiecta sus
 tinet ignis non deficit sed semper potius crescit
 Item natura habet occultiores. et ideo dicitur
 occultus quia in sua essentia sensibiliter non
 videtur. invisibilis et incognitus dicitur quia si
 subie materia sensum percipit. Quod etiam fit
 in sua essentia seu suba vix cognoscitur intellectu
 Item virtutes et naturam habet aliis mobiliores
 et ideo dicitur mobilis et potens omnium quia
 in igne est principium virtutis motive quia movet
 se et alia et a nullo inferiori se movet. Item
 naturam habet ceteris inferioribus clariorem. Unde
 dicitur quod ille est illuminatus quia claritate sua
 omnia illuminat. huiusmodi enim tamuelatis splendo
 ribus nam splendidi ignis radii foris emittit
 huiusmodi claritatem. quia rursus ad secretum sue sube
 stantie reducti a nostris sensibus occultantur. Item
 ex subtilitate sue substantie virtutem habet
 omnibus aliis acutior et penetrabilior. propter
 quod dicitur aute means quia proprie virtutis mo
 tu subintrat sine resistencia et penetrat vniuersa
 Item ignis habet virtutem sui et aliorum mani
 festatam et distinctam. nam se manifestando
 alia sibi obiecta manifestat et eorum colores et
 figuras oculis representans. et ideo dicitur clarus
 manifeste discretus distinguens. Item vni ha
 bet inferiorum ad superiorum attractivam. nam ma
 teria in qua agit crefaciendo dissolvit et ca
 loris sui violentia sursum trahit. propter quod di
 citur de celum pascens et sursum trahens. Item
 virtutem habet enouaciam omnia evertens aut anti
 quum et deficit que virtute ignea non seruantur vt
 patet in sembris in quibus deficit calor naturalis
 et ideo dicitur renouaciuus omnium et etiam nature
 custos sine enim virtute ignis non potest subsistere
 virtus alicuius corporis naturalis. Item virtutem ha
 bet immutativam quia omnium naturam in qua age
 do superat virtutem in suam speciem et transmutat et
 propter hoc dicitur apprehensiuus et immutativus.
 nam materia in qua agit apprehendens illam non
 deficit. Sed assumendo in sua similitudine vir
 titem apprehendens autem non apprehendit quia assumpto

eo in quo agit in se resistit atque redit et ideo dicitur
 resistens et. Item virtutem et naturam sui ipsius communi
 cativam et sui diminutione diffusiua et ideo dicitur si
 recipere ignem suam hinc ignem suam in minoribus. quia
 si ut cum effectu dicitur non auget. sic cum recipit non
 minorat neque in eo quod videtur augmentum recipere
 est capiens gloriam neque in eo quod putat minorat
 sustinet. et melius. Item naturam habet purgati
 uam. metalla enim quae non potest assumere a storia
 et rubigine mundificat expurgat et emundat.
 Item virtutem habet saporem et humorum alterationem. vni
 et humores in corpore expurgat et digerit et cibos
 crudos assumendo in eis superflua lapidos et sa
 nos reddere consumit. Item virtutem habet sue sub
 stantie per rerum omnium omnipotens. et propter effectum
 diffusivam quae in rebus omnibus invisibilis est inclu
 sus quomodo includit actualiter non videtur quia in
 est manifestum quia ex forti corpum solidorum
 allisione ignis exardescit in quibus esse nullatenus
 putabatur. Item ignis subtilitate sua subtili
 habet virtutem sui cum alio corpore immedia
 tissime mutativam vt patet in ferro ignito
 et carbone inflammato et humidi in quibus ignis
 ita sunt omnes sui partes singul ferri et carbonis p
 ticularis coniungitur quae in vniuersa substantia
 et alterius sensibilis distantia peritus non
 sentit. Unde et triplex ignis species a phis
 diffinitur. Est enim ignis lux. flamma. ignis
 carbonis enim est in sua specie. huiusmodi flamma
 dicitur in materia et aeris. carbonis autem in substan
 tia terrea hinc in scilicet in materia grossioris
 Das et multas habet ignis proprietates de quibus
 super li. h. in tractatu de ordine seaphyn et
 li. iij. de qualitatibus elementaribus scilicet de ca
 lore quae ibi. nam ea quae dicta sunt huiusmodi sufficiat.

De flamma.

Flamma est materia ignea in substantia
 aerea accensa. nam aer propter suam sube
 stantiam et immediatam quam habet cum
 specie ignis vicinitatem de facili ignitur et in
 naturam igneam commutatur. et secundum quod sub
 stantia aerea est purior tanto flamma erit
 lucidior et clarior et nature lucis similior vi
 debitur. Mouetur autem flamma naturaliter
 sursum et ab omni parte rei accense lineali est
 in acutum tendit et in conum. Unde in sua ex
 tremitate habet formam piceam et acutam
 Unde in suo acumine propter carum rabiorem in
 angulo acuto fortius caloris sui imprimunt ac
 tionem et ideo quia in summo pyramidalis
 angulo calidior existit materia sibi apposita
 inflammat facilius et accendit calorem hinc
 materia in qua agit recipit. Unde si materia est
 turbida et huiusmodi turbida et obscura reddit lu
 cem et conuulso si materia fuerit transiens et pura

tucilat et luminosos vndi q; circumfunde
 tenebrosa illuminat et abdita pdit Viam
 et vie offendit ambulantes ostendit
 ppter sui leuitate q; materie aeree mobilite
 in qua agit In motu est continuo et nuq; p
 nitus requiescit venti modius impulsus flā
 mā excitat et accedit sed si fuerit nimis v
 hemens flāmam dissipat et extinguit tor
 tuose et anfractuose acē im pell t continue et
 ideo mouetur circulariter et incendit vt dicit
 mar⁹. Unde vulcanus a iunone i terram
 pfectus fm signenta pectus claudus fuit
 ex violencia sui motus ptes materie in qua
 agit inuice alligedo dicit et ex pccū colli
 one mutua somnum facit locum superiorem q̄
 saragit et materiam cui per incorporationem
 adhaeret ab inferis ad superiora attahere nō
 desinit . . .

De fumo . . .

Fumus est vapor ex partibus materie
 subtilioribus et humidioribus vi cal
 ris resolutus Habet autē graues par
 tes mixtas cū leuibus ex quibus obscuritatem
 atahit et fetorem Vnde aerem demgat et in
 naturam fumigabundam ouertit Amariudi
 nem em ex materie sue grosseitate cotrahit ex
 cuius acumine oculos amariat ac lacrimas
 prouocat sensibiliter viliū lebit suo acū
 ne et ad cerebriū anetnat et spiritū animalē
 generat et per osequens naturalem Vnde vi
 citur in libro animalū q; fum⁹ q̄dele exci
 te l. bit pgnātes meatū q; si equa putres
 talem fumū senserit faciet abortiuū fumus
 et apibō eciā est inuicē q; lebit accipitrea
 et alias pcedit aues vt idem dicit fum⁹ in
 per cito moritur postq; oritur vt dicit glosa
 ibi Siue virgula sumi Cito em in alū ascē
 dit et cito vel subito euanescit ex igne oritur
 et ante q; appareat ignis apparere videtur a
 vento mouet et dispergitur multipliciter de
 cūferē su nus eciā ostendit ventū a qua p
 veniat quia illic fumus tendit quo vent⁹ ip
 sum agitat et impellit vt dicit greg⁹ domos
 demgat et inficit et in partibus generat ful
 liginem atq; nutrit loca angulosa petit et
 in eis infectionis reliquia imprimat et de
 quit fumus eciā in aromatiis a speciebus
 aromaticis resolutus est sensui olfactus de
 lectabilis et amicus Cerebri namq; est con
 fortatiuus et spirituum cordis et capitis repa
 ratiuus et reuinatis et nodū fluxus restricti
 tiuus deiccatiuus constrictiuus et prorum
 obstructorum aperitiuus et ad confortatio
 onem nervorum ad inferiora penetantiuus
 Serpentiū et venenosorum animalium et

ceptilium fugatiuus omnem etiā furtiuū q
 maxime odoriferum odiunt tam colubri q̄
 serpentes vt dicit greg⁹ fumus insuper a cibo
 vel potu resolutus vi caloris ascēdes ad cere
 brū nervos sensibiles opilat et somnum
 generat et sensus exteriores ligat et p ose
 quēs calorem naturalem ad interiora reuocat
 et virtutem in interioribus adiuvat et confortat
 Si vero fuerit fumus melancolicus vel nimis
 acut⁹ aut vnedius ex cibo vel potu erit me
 dicina nocua resolutus ad cerebriū ad w
 lat virtutem animalē aggrauat timorem ge
 nerat vt in melancolicis frenesim et furorē
 excitat vt ibi frenetici as et ebriosis obliuio
 nem et ctesipilam generat vt ibi letargias
 sensus et rationis visu pnat vt in epilepticis
 et abucisibus et multas alias infert corpori
 fumositas pessimas passiones et nociuas. fit
 mi etiā a terra et a mari virtute caloris ad su
 priora attracti aerem nificiūt et condensant
 nubes et nebula generant ventis tēpstatibus
 et alijs aeris passionibus fomentum et ma
 teriam ammittant radios solares interci
 piunt et obumbriant et hec de fumo nunc
 sufficiant . . .

De carbone . . .

Carbo est igni actualiter incorporatus
 et terrestris materie vnitus vt dicit
 raba⁹ Unde ignis p sui incorporationē
 partibus grossioribus terrestris ab mixtus p
 quādam violentiā ne inferius detinet . Vn
 sic ignis et flāma mouet sursum sic carbonē
 crepitando et scintillādo gūitate materie de
 orū inclinat Carbo itaq; q̄nto ignis vrtit
 in rufos Sed q̄nto extinguit in nigredinē
 et omnino pdit p̄tina ignis sōm et decorē
 Vnde quanto fuerit pulcrior ex sui ad ignē
 p̄ma vnitare siue vniōne cito apparet de for
 mior et vilior in ipsius ignis extinctione in
 carbone autem substācialis humiditas tota
 liter consumit et ideo de facili rumpit et frā
 gitur quando humor qui fuit causa coadherē
 tie p̄cium ignis totaliter violentiā exhaurit
 et ideo in carbone extincto ps a parte de fac
 li rumpitur quia nichil humiditatis p qua
 p̄cs coheceant in ipsi substācia inuenit vt
 dicit greg⁹ partibus terrestribus solū remanē
 tibus ppter dominū siccitatis de facili ignitur
 Sed postq; accensus fuerit ita facilliter vel
 facillius rextinguitur ita q; in eo nichil de
 ignis reliigio propter nigredinem reperi
 tur nigredine enim sua polluit et inficit quid
 quid tangit Carbo eciā inguitus acutiss
 mum habet ignem et summe actiuum et pene
 tratiuum Vnde sui acumine ferrum coquit

et pres eius resoluendo et relaxando remollit suo etiam a umine caput ledit. sub cinere aut inuolutus. in se igne retinet et uis dicitur. detectus aut et frigidus aeri expositus in fauillam multitudinem redigit et per se subito euanescit ut dicit greg. Carbo uero si ignitus fuerit plantas oculatis urit et ledit extinctus uero quibus uento non ledit tangentem. stridore tamen et straxitum magnam facit.

De scintilla.

Scintilla est modica ignis particula ex materia ignea uirtute et impetu caloris dissoluentis resoluta. Unde motus scintillarum est subitus. ut enim ignea subito resoluitur et sursum mouet. sed ex gravitate partium terrestrium ad centrum tandem inclinatur. Iste motus eius cum clarissimus est ad modum stelle et luminosus. et per diffusionem sue igneitate in aere apparet uiridis coloris. Est propterea motus eius ad modum ignis actiuis et uirtuosus. Nam ex modica scintilla in fungo uel in stipula recollecta in igne maximam subito augmentat. aeris immutatione subito euanescit et extincta nichil nisi fauillam post se relinquit. vento tepato seu flatu accendit impetuoso aut extinguat. Aerem impellendo penetrat et tunc penetrando ipsum aerem parum alterat aut immutat. Quanto ignis est fortior tanto scintillaria motus siue impetus erit maior. Ex materia uiridi uel humida scintille grossiores et in suo effectu penetrabiliores gerant uirtutem pauciores.

De fauilla.

Fauilla a fouendo est dicta. eo quod igne foueat atque tegat. Est cinis modicus de extinctione scintillarum materiae derelictus ut dicit philosophus. Est autem fauilla tenuis. mollis. subalbida et sicca atque leuis in superficie carbonis igniti. ad herens fulgore eius hebetat. et feruorem eius attenuat et minuat. Ad modicum uenti flatum dispersi dispersa uero uix unquam recolligit ut dicit greg. de fauilla inflamat. sed propter defectum nutrimenti subito extinguunt. Fauilla etiam quae est ignea uenti raptu sursum tendit. extincto autem proprio pondere prima perit ut dicit greg. unde de uentum tendit motu proprio. sed sursum extollit et rapit motu alieno.

De cinere.

Cinis a cadendo est dictus. Nam de substantia materie terrestri uirtute caloris resolutus generatur ut dicit philosophus. Est autem cinis mollis de spectu coloris amari et scriptici est saporis. partes habet minutissimas et tenuissimas leui flatu sparsiois et diuisiois receptas. Cinis etiam uirtute habet colatiam siue mundificationem. uel ualeat ad uentum abiuuandum.

habet etiam uirtute suam et deificationem ut bene ostendit. Cinis insuper si fuerit calidus igne ab eo tactu custodit. Si uero fuerit frigidus destruit et extinguat. Cinis etiam per multam ignis flagrantiam et uolentiam suam formam uilem et obscuram aliquo tempore commutat in spem uirtutem atque claritatem. Nam ex materia cinerum solet fieri uirtutem ut dicit greg. Hoc autem habet cinis defectus et imperfectio. quia quibus cotidie aque uel pluuie irrigantur suscipiat stellis tamen manet uirtute terra quam tangit non fecundat. sed potius si sterilis fuerit reddit sterilior et in omnibus uilitate. et hec de li. decimo sufficiant.

Explicit Liber decimus Incipit undecimus de aere et passionibus eius.

Aer est dictus quia ferat ignem et ab aqua feratur ut dicit philosophus. Aer autem partim pertinet ad materiam terrestrem partim ad materiam celestem ut dicitur libro a. Nam pars aeris superioris pura clara est et quiescit ubi procellosi et uentosi motus non possunt attingere pertinet ad celestem. Pars uero inferioris sphaere aque et terre uicina turbulenta. grossa et compacta ex humidis et terrenis uaporibus corpulenta pertinet ad terrestrem. et hec pars aerea diuersas ex se producit species. Nam ut dicit philosophus. Aer vehementius contritus facit uentos. chauliaciones et comitua. fractis nubila. conspissatus pluuias. congelatus niuem et grandinem. distentus fecerunt ut dicit philosophus. et libro a. plus autem habet raritatis et sanitatis quam cetera elementa. Est autem aer secundum philosophum elementum simplex. substantialiter humidum et calidum. Ex propria enim natura seu substantia est humidus. sed ex uirtute cerebis calidus. Et ideo secundum uirtutem spiritus pertinet ad aerem est sui naturaliter diffusiuus a superficie terre et aque usque ad speciem ignis undique extensiuus. Ex substantia autem sue subtilitate et raritate transparens est et per spiritum unde ratione diaphanitate sue et transparencie est influencie celestis uirtutis et solis luminis impressionis receptiuus. uirtutis inspirandi et respirandi. est aer omnibus animantibus ministratur. omnium enim animantium est respiraculum et uolatilium celi proprium habitaculum. Dime enim aere non potest uiuere aliqua animata creatura. Aer enim ratione leuitatis substantialis est naturaliter mobilis et alterabilis ac uulnibilis in oppositas qualitates unde ex uaporibus terre et maris sepe recipit immutationem. Nam si uapor fuerit solidus et corruptus ac

venenosus aer corrumpit et inficit cui talis
vapor pestifer admisceat. Si vero fumus ex
puta et mība substantia fuerit resolutus et
odorifera aer odorifera et nature amabile
ex incorporatione simili odoriferi recipit qualitatem
Item aer nos circumdans nobis est utilis propter
anhelitus necessitatem et vitalis spiritus continuū
nutrimentū. Si enim clarus lucidus et purus
fuerit humores atque spiritus erunt lucidi atque
puri. Si vero turbidus et nebulosus humores
erunt turbidi spiritus grossi ac infecti. ut dicit
aristoteles et philarchus. unde aer est elementum et
corpus et spirituum. Euentio enim aeris adue-
niens spiritibus est causa meliorationis eorum et
depravationis et mitigationis. prohibens spiritus et hu-
mores ab inflammatione. et tactus enim a pul-
mone cordi per cor totū corpori prebet tyamentū
Vnde aer marie inurat corpus et ingreditur ad
interiora spirituum et miscet cum eorum substantia
que corpori prebent vitam. Vnde si fuerit aer purus
et mediocrius in suis qualitatibus temperatus ad
conservationem vite marie proficit. Si vero fuerit
corruptus distemperatus marie ledit et corrumpit
ut dicit aristoteles. Quāto autem est a terra remotior
et celo vicinior. tanto purior et humilior est et he-
re puritati. Quāto vero terre vicinior tanto
frigidior et crassior et silior terre qualitati. Vnde
ex vaporibus terre ad interiora aëlis attractis
varia et otaria in aere generantur. Et quanto aer est
grossior et spissior. tanto sol in eo foras impri-
mit calorem radiorum propter radios solariū repul-
sione. et reflectione et refractione. Ex repul-
sione autem solariū radiorum in aere humido et densio
generantur in eo varij colores ut dicitur in libro methaphisicorum
ut patet in assub et in pride et in similibus. Fit
autem aeris adensatio triplici de causa. scilicet ex
vaporibus terre terrestres suas et grossas cum aere
permiscente. vel ex frigiditate pres humidas
aeris et generatione vel ex generatione novū aëlis sensū
in se recipiente. per autem ad primū additionem
aer ingrossat ut dicit philosophus. et hanc autem
subtilitatem ex causa otaria scilicet propter vaporis
ascensionem et suspensionem. propter fortiorē calorem
aeris extenuantem vel clarificantem. Vel igneaz
partium ex partibus aeris generatione per ultimā
humiditatis sue rarefactionem et caliditatis in-
tensificationem aer in natura ignea transmutatur. Im-
mutatur autem aer sunt substantiam vel qualitatem
multipliciter ut dicit aristoteles. primo a solis ap-
propinquatione vel elongatione. Calefit enim aer
quā sol ad nostrū habitabile appropinquat
quod admodum frigidat quā se elongat. Item ex
ortu et occasu stellarum immutatione. Stelle enim
tā certitate quod fixe sunt causa quare aer in suis
qualitatibus immutat. Sole enim unquam cum aliis stella

effectus frigidus. si ut saturno in frigidus signis
existere. convenienter intendit frigidus in aere. Si
vero convenit cum calido planeta ut cum Marte
fit excessus in calore et sic de aliis et intelligitur
Item immutat ex terre varia dispositione sicut et
posicione. Nam in parte septentrionali fit siccus aer
et frigidus. australis calidus et humidus. occi-
dentalis calidus et siccus. occidentalis frigidus
et humidus. Item ex terre elevatione vel depres-
sione. quia in montibus est aer frigidus. in vallibus
autem calidus. Cuius rationem reddit aristoteles in pan-
dices. Dicitur inquit huiusmodi ab eminentia. quia
vnde loca eminentia libere expletur et mouet et sub-
tiliat aera et ita in frigidat. et quia omne subtile
humodo habeat exaltationem per motum infrigida-
tum. Aer autem in vallibus manet quietus et ita
calidus. Aliam tamen reddit macrobius rationem. dicit
enim quod hoc fit ex aggregatione radiorum quos mul-
tipliciter in vallibus propter adensacionem vaporum
in vallibus potest quod in montibus. Et ideo miues-
cicius liquefit in valle quam in monte. quia ibi ex
radiis maior calor generatur. Et hoc dicitur cum
aristotele in libro meteororum. primo capitulo. ubi dicit
quod multiplicatio radiorum qui tendunt ad terram
velut ad centrum est in causa huius calefactionis.
Similiter rarefacione radiorum in aëris angulorum
et maxima est. Item immutat aer ex vicinitate mari-
tis. quia terra vicina mari septentrionali frigi-
diora est et siccior. ex vaporibus frigidis et siccis a mari
resolutis. ibi enim calor est debilis et parum vincit.
Et ideo mare aëli in parte parū salis est. unde
ponticum mare est quod dulce. In mari australi est
otarium ex causa otaria. Item immutat aer ex
aduersitate et paludum propinquitate. ex quibus cor-
ruptione aer contrahit corruptionem et aer efficitur
putridus et quasi pestilentialis. Et accidit ista aëlis
putrida in medio in fine estatis et sepius in au-
tumno. quia tunc aer ex sua natura est subtilior et
ideo quectibilior. Dropt quod accidit et talis
corruptio. ex admixtione malorum fumosorum
que ascendunt ex putredine cadaverum vel pa-
ludum suorum. aliterque quod aëlis libere corrupte ut dicit
Iohannes. Et hoc de aere dicta in generali nunc sufficiant.

De igne perpendiculari.

Unde de impressionibus que fiunt in aere
est dicendum. primo de hiis que fiunt ex va-
pore calido et siccis sicut est ignis per
dilatatis. que quibus apparet in aere et non est aliud
nisi impressio generata ex vaporibus calidis et siccis in
parte aëlis parte elevato huiusmodi latitudine in pro-
fundo et longitudine in superno. sicut figuram flammę
pyramidalis per ignem et motum celi inflammato. sed
est ignis longus qui est impressio generata ex vaporibus
calidis et siccis in superno parte aëlis. quare lati-
tudine manifesta est parte sue longitudinis inflammato

per virtutē ignis & per motū firmamenti .et
 dicitur hec impressio diaco euomens ignē &c.
Tercia impressio vocat candela et gñat ex
 vapoē calido & sicco in suprema parte aeris
 habente parū longitudinē et latitudinē eq̄
 les tamē p̄t q̄d apparent quasi rotunde fi
 gure inflām ate per calozē ignis & motū celi
Quarta impressio vocat assub ab aris . & ē
 duplex scz ascendens & descendēs . & generat
 hec impressio ex vapore calido & sicco subtili
 in suprema parte aeris . longitudinē & lati
 tudinē magnā habens p̄p̄cionalēs tū inflā
 mato v̄hement et calefacto p̄ ignē et motū
 firmamētī p̄tēs supiora p̄t subtilitatē & v̄
 hementiā inflāmacionis . **Alia** est impressio
 et dicitur in assub descendens generat aut ex
 vapore calido & sicco . grosso longitudinis et
 latitudinis equalis existēte in parte sup̄ori
 medij intersticij aeris inflāmata per ignē et
 motū firmamenti . **Descendit** aut inferi us
 p̄pter frigus cōstans et pondus materie
 grossioris vt dicit aris . **Iste** impressioes sūt
 quas vulgus putat esse stellas de nocte ca
 dentes de celo vel ad celū ascendentes .

De ventis in generali .
Hunt & alie impressioes ex vapoē sic
 co fiat ventus qui fm aris . ē mot⁹
 vapoē sicci eleuati a centro terre
 cū aere & in aerea cū aliqua celesti virtute in
 copotati . **Unde** ventus scdm bēdā nihil aliud
 est q̄ aer motus et circūagiturus ex humosi
 tatibus em̄ a terra descendētibz & aerē v̄pel
 lentibz gñat ventus vt dicit idē . **Id** anc em̄
 describēz argūt aris . in topic . quia desep
 tum non vniuersaliter predicat de sua desep
 cione . quia non omnis aer motus est vent⁹
Oporet em̄ ad hoc q̄ aer motus sit ventus
 q̄ ibi sit maximus impulsus & q̄ multū de ae
 re diuicius impellat . **Et** ideo diffinit sic ost
 ventus est vapor frigidus & siccus . ex terris
 et aquis per calozē resolutus . aerē et incorpo
 racione sui fortiter omouens & ipellens . **Alij**
 ponunt causam ventoz esse nubes in aere ex
 istentes sua mole aerē hinc & inde premētes
 et ipellentes & ex tali motu nubiu & impulsu
 sit ventus . **Alij** aut dicit ventū p̄creari ex cō
 flictu brachioz mais in quatuor p̄tibz terrē
Nam in aquilone brachiū australe oflictu
 in oriente omouet mare ex asi⁹ motu moue
 aer & sit ventus qui vocat subsolanus . **Q̄**
 vero ofligūt in occidente sit ventus qui dicit
 fauonius siue zephirus . **Cōuerso** si brachiū
 orientale et occidentale emittunt oflictu in
 meridie sit vent⁹ q̄ vocat auster . **Si** vero in
 septentrione sit ventus qui vocat boreas . **Ex**

alijs aut refluxionibus maris intermedijs
 dicunt ventos collaterales gñari . **Alij** ad huc
 dicunt vt dicit bēdā q̄ ex cauernis terre sit
 ventus hoc modo . quia aere labilis ē natūē
 et ideo subintrat cauernas terre & erit . **Cum**
 aut vna pars nittē erit et alia subintrare
 sit oflictu & mouet aer & sit aer inde vent⁹
Et ideo eo lea regio est ventoz que ē regio ca
 uernosa . **Optima** aut racionē generacōis ven
 toz approbat aris . in li . methoz vbi dicit q̄
 duo sūt genera vapoē qui per calozē a terra
 resoluunt . vnus est humidus qui ē materia
 pluuiarū & aquarū p̄ maiorē densacōēz vel
 minorē . alter vapor est siccus & est materia
 omnū ventoz . **Unde** aut puocat vne⁹
 siue generat hoc manifestū est . quia ventus
 sūme mobilis ē et motus inquietus & agita
 cionis in aere citatiuus . **Est** etiā tempestuo
 sus in mari & in aere tempestatū generatiu⁹
Ite ventus qm̄ est moderatus & nauigantibz
 in mari non otariu⁹ itinēis ipsoz est diue
 rtius & p̄motiuus . **Cōuerso** vero si otar
 tius fuerit & imoderatus piculū et timozē in
 gerit & sic itinēis retardatiuus . **Item** vent⁹
 subtilitate sua et ipetu penetrat ad interiora
 maris p̄cellaz & maris vndaz ē eleuatiu⁹
 extensiuus in partes oppositas & diffusiuus
Item ventus borealis cū sit frigidus & sic⁹
 est aeris deputatiuus pluuiarū nebulaz ac
 nubiu fugatiu⁹ & serenicatis inductiu⁹ . **Ideo**
 vero australis cū sit calidus & humidus otar
 tius habet effectus . aerē em̄ densat . turbu
 lenciā & obscuritatē gñat vt dicit bēdā . **Ite**
 ventus qm̄ obstaculū inuenit . siue virtutis si
 ue fortitudinis est ostensiuus . tunc ei mar
 ime apparet fortis & violentus vñ & domos
 et arbores sibi resistentes diruit radicatus &
 subuertit . **Et** ideo dicitur est ventus vt dicit
 p̄sid . eo q̄ vhemens sit & violentus . **Dis** em̄
 eius tanta ē vt non solū sapa & arboēs cuel
 lat . sed etiā celū & terrā oturbet . mariaqz cō
 moueat vt dicit idē . **Item** ventus ē humois
 supflui ofsupitiuus & lubricitatis ac imundi
 cie absteriuus . **Nam** vie que per mundaci
 onē pluuiarū effecte sūt lubricae & sordide . p̄
 flatū ventū sunt munde . **Ite** tempatus ventū
 flatus ē ignis & flāme excitatiuus . **Si** vero
 fuerit nimis ipetuosus & intensus eit eiusdē
 extinctiuus . **Ite** ventus in suo certu inuisibil
 est & otultus . sed paulatī per a ggregacōem
 parciū vaponabiliū in aere est augmentū re
 ceptiuus & suipfius manifesta tiuus . **Et** idē
 dicit in li . methoz q̄ venti qm̄ oriunt de ter
 ra sunt debiles . sed post efficiunt fortes . p̄t
 mltitudinē vapoē qui post in aere mltiplicā

et aggregant. **I**te ventus mouet circulariter et tortuose. **N**ā vapor qui ascendit primo sursum flectit postea in circuitu terre. Et ideo eius motus est tortuosus et circulariter processus. **I**te venti ipse est paleatus leuatiuus pulueris et cineris dispersiuus. **V**elut inflatiuus et extensiuus. per sui submirationem intrat cauernas et spongiosas terre partes. Est ventus terremotus generatiuus. **E**t vento enim incluso et agitato in ventis terre fit terremotus vt dicitur Aristoteles. **N**ā propter ea terra quae corpora aialia est ventus apertus. ad interiora terre subtilitate sue substancie penetratiuus. per sui interclusionem intrans pres aqueas. et ventus in superficie aque. eleuatis et spume causatiuus. **E**t est ventus in aqua superficie. dissimilitudinis parciū et inaequalitatis inductiuus. **N**ā aqua esset equa superficialiter atque plana si ventorum impulsu nullatenus moueret vt dicitur philosophus. **I**te vapor ventosus a cibis et potibus seu ab alijs humoribus vi calore resolutus. multas passionū est in corpore illatiuus. **N**ā inclusus in stomacho vel in interioribus visceribus. torfiones generat. quasi intollesabiles et multas alias passiones sicut ydropisiam archetiam et huiusmodi. **I**n auribus etiam facit sibilū et tinnitū vñ inficit et ipedit audibile spm sine auditū.

De vento orientali sub solano.

Venti autem sunt duodecim quorum quatuor dicuntur esse cardinales. et octo collaterales. **O**rimus cardinalis dicitur sub solanus qui oritur in oriente sub equinoctio paleato ibi enim quoniam fit maximus aeris impulsus ex transuectione terre et aque in aere. ex qua fit ventus. et dicitur sub solanus quasi sub sole natus. quia nascitur in torrida zona. sub qua semper mouet sol. **I**ste ventus habet duos collaterales scilicet vulturū versus septentrionem et eurus versus austrum. et possunt retineri in hoc versus. **S**unt sub solanus vulturū et eurus eorum. huiusmodi venti sunt calidi et sicci. calidi quia sub sole diu morantur. sicci autem quia mare occidentale est a nobis valde remotum. vñ antequam ventus orientalis ad nos veniat si quid huiusmodi de humore humido. totum calorem solis est dissipatum. **V**entus vero sub solanus est in calore temperatus. si quoniam declinat in vulturū. omnia desiccatur. quoniam autem in eurus generat nubes. **V**enti autem occidentales sunt salubres in ortu diei. quia ab aere veniunt tepato et subtiliatio. **N**ā vt dicitur in regionibus orientaliū est aer clarus et pariter sicci. in parte calidū et humidū temperatus. vñ talis ventus a quibus clarificatur et eius saporem suum administrat. vñ venti occidentales corpora in sanitate custodiunt propter suam temperatam quietatem. propter hoc etiam orientales

tales maxime fructibus et floribus habundant plus quam aquilonares vel occidentales. **I**te flumina contra orientem fluunt et mare orientale sub intencione sunt meliora et saniora ac claustra. quoniam ventorum orientaliū occurrence et solis orientis transuectione aque subtilian et depurant. **S**ed et ventus cardinalis est fauonius et oritur in occidentem sub paleo equinoctiali. et huiusmodi iste ventus duos collaterales scilicet circium versus septentrionem et zephyrum versus austrum et retinetur per hunc versus. **C**ircius octauus et zephyrusque fauonius afflat. **D**icitur autem fauonius eo quod foueat ea que nascuntur vt dicitur philosophus. hyeme enim resoluunt germina et flores producat. **E**st autem fauonius temperate frigidus et humidus. frigidus est quia pura motu facit sol in occidente et ad nos venit antequam a solaribus radijs calefeat. ventus itaque occidentales in fine diei sunt salubres et temperatiores. quia a sol in occidente subtiliat eos et depurat. **Q**uia ergo regiones occidentales aere non habent perfecte temperatum in calore et humore. ideo eorum aqua mutabilis est et turbida. eo quod in principio diei radijs solaribus non digerantur. **N**ā in principio diei ventus ibi nimis est frigidus in vespere vero calefit vt dicitur Aristoteles. **T**ercius ventus cardinalis est auster et oritur sub polo antarctico eadem de causa quia et primi et habet duos ventos collaterales scilicet northium versus orientem et affricum versus occidentem qui mouentur hoc versus atque die medio northium heret et affricus auster. **A**uster autem ab haudicudo aquas est dicitur. et autem calidus et humidus et fulmineus. densus facit aere atque ipsius et nebulas nutrit. suo calore poros aperit. et sua humiditate pluuas multiplicat et adducit vt dicitur philosophus. tempestatem in mari generat quia ab ymo flat vt dicitur Beda. poros corporum aperit. virtutes animales impedit. grauitatem in corpore facit vt dicitur propter. **V**enti inquit austrini grauant auditum. caliginosi sunt. et capita grauant. pigritiam soluentes eorum. dissolunt enim venti australes humores ab interioribus ad exteriora sensus et grauitatem faciunt colorumque corrumpunt et egritudinem faciunt. recidiuacionem potest grauiam et pruritum commouent et epilenciam et auras febres. **V**entus itaque australis oritur in zona iuxta polum antarcticam que proximia eius frigiditate est inhabitabilis vñ de similitudine est frigidus et ficcus quantum est de suo ortu sicut et septentrio qui flat in aere opposito. sed dum transit per torridam zonam ibi calorem assumit et quia versus meridiem venit vbi est maior aquarum copia et loci vapor et voce plena humiditate atrahit et adquirit.

Unde et a p[ro]p[ri]o nos calidus et h[um]idus inueni-
tur et ip[s]o inflante aer p[ro]dicto vapore replet[ur]
in pluuias resoluunt[ur] et q[ui]a de amplazona aeris
impellit ad nr[ost]am angustia[re] ideo cōdensat aerē
vñ nubes g[ra]uē quaz abiectu solares radij
obscu[ra]t vt dicit p[ro]p[ri]o. multas itaq[ue] habz auf-
ter laudabiles p[ro]p[ri]etates. quia est vent[us] mol-
lis et remolliu[us] calidus et h[um]idus pluuię
et rotis ministratiu[us] p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o apitiu[us] ge-
minu[us] et seminu[us] p[ro]ductiu[us] nutritiu[us] et aug-
mētatiu[us] sup[er]ficiel[is] terre renouatiu[us] p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o
veteru[us] et plumaz in aui[um] mutatiu[us] humoru[us]
frigidoru[us] et opactoz in corp[or]e dissolutiu[us] su-
doriz et euap[or]atiōis siccitati[us] et h[um]oz sup[er]
fluoz p[ro]ductiu[us] reptiliu[us] et v[er]m[u]m ter[re] r[ati]o[n]e de-
teriorib[us] terre educatiu[us]. Quare vent[us] car-
dinalis dicit[ur] boreas qui ortu[us] habz sub polo
artico eadē de causa qua et p[re]cedēs et habet
istos collaterales. scilicet aquilonē vsus oc-
cidētē et chor[us] versus orientē et no[n]it[us] p[ro] h[um]i-
dū. Ac boreas aquilo veniūt et chorus ab
alto et dicit[ur] boreas ab p[ro]p[ri]o mōtib[us] a q[ui]o
flat vt dicit[ur] p[ro]p[ri]o. sic autē dicit[ur] affric[us] de
p[ro]p[ri]a affric[us] a q[ui]o frequēci[us] solet flare. dicit[ur] et
septētrional[is] q[ui]a flat a p[ar]te aeris et septētrionis
et orit[ur] ex locis aquis et cōgelatis et con-
fictis p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o remociōne a circulo sol-
is et ex mōtib[us] excellis ex quib[us] ad nos venit
et cum ab illis locis neq[ue]ant vapores dissol-
ui p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o cōgelatiōne aerem serenū red-
dit et pestilenciā ab austro ortā rep[er]it et re-
pellit vt dicit[ur] p[ro]p[ri]o. vehemēcia sui frigoris
tertariū et aquatū sup[er]ficiē cōstringit et nunc
in glaciē nunc in cristalli spec[ie] s[ecundu]m maiore[m]
vel minore[m] induratiōne alterat et dicit[ur]. Vñ
tres ergo venti cum frigidib[us] sunt et sicc[us] cor-
pa induant et pros claudūt. humiores pu-
trificāt. sp[irit]us et sensus subtiliāt. vñ digel-
tiuam adiuuant. vñ v[er]tutem v[er]tutiā cōfortāt
aerē pestibilē sanāt. vñ de g[ra]uatiā augmētāt
Unde dicit[ur] ar[istote]l[is] li. iij. q[ui] in cōp[er]tione fetus
si vent[us] fuerit septētrional[is] nat[us] erit mascu-
lus et ecōsilo. Si fuerit meridional[is] dicit[ur] etiā
ost[en]dit. li. v. c. vij. q[ui] vent[us] aquilonal[is] hūores
malos cōtrahit et impedit ne in alia m[od]o dis-
cutiāt. vñ v[er]itatem t[er]ram facit p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o
deficitatiōne terre et corp[or]is facit asperitates
frigiditate et siccitate sua hūos percutit cōtra-
hit et cōstringit. ideo ad motū et opaciōne mē-
bra impedit atq[ue] ledit. flores et fruct[us] tene-
ros ledit et cōrripit vineas g[ra]uatiōne et flo-
res exurit. herb[as] et arborū virore spoliāt
atq[ue] tollit hūores deficitatiōne et inte-
riorē et ideo p[ro]p[ri]o est nocu[us] q[ui]a pulmōne
sua siccitate dilacēt et placent vt dicit[ur] gal[enus].

ventus et eius est frigidus et siccus de angusta
zona veniens ad amplū aerem vastaciōe sibi
liat et deficiat et cōgelādo p[ro]p[ri]o hūidas tā-
te q[ui]a que sup[er]ficialiter coadunat. vñ de bi-
aquilo quasi aquas ligans vt dicit[ur] p[ro]p[ri]o.

De nubibus

Nubes est in p[ro]p[ri]o facta in aere ex m[ul]-
tis vaporib[us] in medio aeris intersti-
cio aggregatis minū corp[or]u[m] ex loci fri-
gore cōdensans. Unde nubes est cōmūis ma-
teria ad niuē et pluuiam et g[ra]uatiōne et habz
aut nubes sic g[ra]uatiōne nam calor celestis vi sua
p[ro]p[ri]o aq[ue] et terre vapores ad se s[er]uissimē
attrahit et p[ro]p[ri]o s[er]uissimē cōsumēs et re-
sidualē obscurans in nubē cōstitit. vñ dicit[ur] p[ro]p[ri]o nu-
bes est aeris defitas ex vaporē et siccitati[us] ter-
re et maris attractiōe cōglobata aeris ecia[us]
leuitate et ventoz impulsu a calore in cōcūta-
te ventris nubis int[er]cluso. hinc inde mouetur
nubis substācia et in circuitu agit[ur] et autē
nubes cōcaua naturalit[er] et ab modū sp[irit]u[us] ca-
uetnosa et ideo m[ul]tipliciōne sup[er]ior[um] corp[or]u[m] est
de facili recepta et ideo p[ro]p[ri]o radioz solis subin-
t[er]mediōne est m[ul]tipliciōne forme et coloris rep[er]-
s[er]uatiōne vt pat[et] in arcu celesti q[ui] nichil aliud
est q[ui] nubes q[ui]a v[er]ida i[st]a substācia m[ul]tiplex
fo[rm]a p[ro]p[ri]o solis radiū g[ra]uatiōne est autē nubes interi-
us cōcaua et p[ro]p[ri]o sui figuratiōne cū sp[irit]u[us] celi cui a-
ppin[qu]at rotūda eius ext[er]ius et eu[er]sa a lat[er]e
autē nō est et aliq[ui] fo[rm]a siue figura detimēta nā
quādo nubes nubi lat[er]alit[er] approp[er]iat alt[er]a
alt[er]a in figura se cōformāt vt dicit[ur] l[ib]ro. Itē
nubes leuitate sue substācie sursum est nocua
et s[ecundu]m q[ui]d a vento plus min[us] ue[m]pellit cū
est nichil tardius p[ro]cessua. Itē s[ecundu]m q[ui]d ex
subtili[us] et puriorib[us] vaporib[us] est cōp[er]ta
magis est illūciōne et in p[ro]p[ri]o radioz
solariū p[ro]p[ri]o dyaphaneitate enim sua et
transp[ar]encia lucis est p[ro]p[ri]o. nisi quādo ex
nimis grossis fumositatib[us] ip[s]ius substā-
cia est in aere aggregata. tunc em[er]it est obscura
et p[ro]p[ri]o sui interpositiōne inter nos et solē
lumis solaris est interceptiua et a nostris af-
fectib[us] ablatiua. est etiā caloris solaris p[ro]p[ri]o
oppositiōne mitigatiua p[ro]p[ri]o q[ui]d nubis
p[re]sencia messoribus et alijs in estu solis la-
borantibus est accepta. Itē nubes quādo
calore solis in pluuiam resoluta p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o
effusionem est terre fecundatiua et germi-
num ac seminum de terre productiua. Itē
cum omnia fere que generantur in aere fit q[ui]s
mater et quedam cōmūis materia diu[er]-
satum certum est ad terram de sua substācia
a transmissiua q[ui] pat[et] q[ui]a nūc pluit nūc g[ra]-
uiat[ur] nūc nūc fulmiat. nunc q[ui] tonat

Item nubes ex aquis marinis aggregata et in altu cetera sole suspensū bñficio caloris celestis est totius marine falsedinis et amaritudinis i dulcedine ouersua. nā de mari origine trahit et tñ depurata a sole maris amaritudinem non sapit neq; sentit. Item nubes in pluuiā resoluta utilis est terre et proficua. s; q̄do resoluū in ventū plurimū est nocua qz sic est tēpestatis nō modice in mari vel i terra generatiua. Item nubes in alto aeris intersticio suspensa videt̄ celo esse p̄xima et coniuncta cū tamē in veritate magis terre qz celo sine oppositione aliqua sit vicina. Item cū cū luxus siue mutua collisio nubiu est aeris aliquens infiamatiua et coruscationis ac tonitruū causatiua. Itē ex vento in ventre locū uitate nubiu intercluso fit aliqui p̄cū nobis subita disruptio et ex tali p̄tis a pte subita attractione est nubes strepitus et tonitruū effectiua. Itē q̄do apaludib; siue cadauerib; siue alijs corruptis rebus fit vaporū corruptorū attractio ex eorū incorporatione in substantia nubium p̄cedit ex ipsis nubib; corruptis corruptio maxima qz pestilencia insectiua. Itē q̄do nubes terre est vicinior et a celo remotior t̄to maioris q̄tatis est aspiciēdi um oculis ostēsiua. Vñ maxima nubes q̄do est vicina celo videtur minima. que vero in se minima ē iudicatur maxima q̄do terre est vicina vt dicit heda. Item nubes ex sol vaporib; sicis et ventosis generata sol; esse receptiua. Nam ymbrem futurum p̄tendit. sed i sine p̄terit ventum et turbem nichil soluit. Item nubes pluuiosa si subito et sinl ad terram conuertit. terre vbi cadit quia submergit eam est nocua. Sed si paulatim et gustatim fuerit resoluta magne utilitatis est frugibus collatiua. Item nubes sepe suis guttis terram rigat. sed irrigando sui ipsius est consumptiua. quia si non alia irrigat et humectat p̄ sui dissolutionem se ipsam amichilat vt dicit gogorius. Item quando vna nubes alteri nubi est contraria. tempestatis et commocionis est in aere excitatiua. Contra rietas enim et aduersus conuersus nubium contrarijs ex impulsibus est ventorum: ex quorum allisione mutua fit commodo in aere et in terra. . . .

De yride . . .

Iris est impressio generata ex nube concava et torida ad pluuias p̄parata in stillicidijs infinitis tamq̄ in speculo relucens. Habens figuram arcualem. Varios colores exprimens a radijs solaribus vel lune genata. Sed ante

dijs lune causatur raro quia non nisi bis in . . . annis vt dicit arif. Arcus itaq; celestis ē nubes aquosa p omnes sui ptes solis radijs penetrata vt dicit mar. et dicit arais a similitudine arcuati. nam q̄dam oueritatem in summate nubium p̄cedit et conua quedam respicit ad terram et extendit vt dicit ysid. In hoc autē arcu quedā sūt p̄tencia ad eius generationē. quedā vero ad eius speciem siue formam et figuram et q̄dam ad eius virtutē et operationē. quo ad generationē eius attēditur qz substantia eius exrefulgencia et reflexione radiorū in nube torida et ymbriosa generat. Item qz plena facie semp respicit solem ex opposito et a sole respicit. Item qz a terra vsq; ad celum circulariter eleuatur nam duob; comib; terrā p̄ticit et v̄tice celū tangit qui quāto strahendo op̄mit. t̄to pl̄ in oueritate extendit. et in figuram circulari eleuat. quantū autē ad figuram et sp̄m est speciat et circularis et p̄spicius et specularis in colore multiplex est et singulariter singularis. nam in yride p̄ter eius t̄sp̄eciā et dyaphanitātē refulgēs species et forme sibi oppositē et obiecte et ideo arais apparēt coloratus. nam s̄m heda colorē strahit ex. iij. elementis. nam in ipso velud in speculo forme et species elementorū relucēt. Vnde ex igne strahit colorem rubrū in sup̄mo. ex terra viridē in infimo. ex aere vero lactatiū et ex aqua ceruleū in medio vt dicit heda. et h̄j colores sunt ad in vicem coordinati. s̄m arif. in li. meti. p̄mo em̄ est color rubrus seu vinolus qz sit ex radio tangente superficiem rotunditatis nubis. deinde sequitur color mixtus scz blaudus vel ceruleus secundū qualitatem vincentem et dominātem in vapore existente in medio nubis. deinde apparēt in infimo colore viridis et in inferiori pte nubis vbi vapor magis ē terrestis et h̄j colores sūt p̄cipaliores alij qz s̄m v̄hm. multos alios habet colores in q̄s distinguere sensui ē difficile et ideo dicit p̄hus qz nullus pictor potest depingere colores arcus siue fingere. causa autē yridis s̄m arif. est r̄p̄assio radij redeūtis ad vaporem stratum nubib; sicut splendor relucens in aqua relucet in pariete rediens ad ipsū. et tñ videt̄ arcus nisi p̄radiū solis p̄diem aut p̄ radiū lune p noctē impedit̄ ip̄i visio vel p̄ turbulēciā aeris vel debilitatē visus aut p̄t obscurationem et densitatem nubis radiorū illū. om̄i resistēs. videt̄ autē t̄pus pluuiali quia tunc resoluū supfluitas vaporis coacti in nubibus et fit ex eo comocio pua in q̄ relucet radij sibi oppositē et fit forācio p̄ridis.

unde atrahit varios colores ex varietate vaporis in quo elucet radii sicut dicit aris. Quo ad virtutem vero eius siue operacione sui interposicione feruore solis temperat et mitigat. per sui resolutionem in pluuiam vel in rosem inferiorem vegetat et fecundat. per suam figuram et multiformem colorem variacionem. superiorem pulcherrimat et decorat. dominium humiditatis in aere figit. Et ideo an iudicium vt dicit beda. magis in hystorijis p. anos. pl. no. apparebit. Et hoc erit signum deficcacionis et defectus elementorum vt dicit idem. Pa. ac. et. cordia. inter mundum. a. deum designat. et diuinum iudicium per diluuium preteritum fore denunciat. et de monstrat sicut etiam sol se. in qua parte celi sit sol sua presencia indicat. quia nunquam est in eadem parte celi cum sole. sed semper ex aduerso. Sole enim existente in oriente. apparet arcus in occidente et e converso. Sole existente in meridie apparet arcus in septentrione. In parte autem australi siue meridionali nunquam apparet sicut dicit beda. In hora autem recte meridiana nunquam apparet cuius racione assignat philosophus quia in meridie quando mediat sol orbem tunc est splendet radiis eius in utroque oriente secundum equalitatem quare tunc non plus resplendet in vna parte quam in alia. et ideo non apparet a raris in aliqua parte celi in puncto meridiei vt dicit aris. rarissime autem videtur de nocte primo nunquam nisi in plenilunio vt dicit beda. et hoc non contingit nisi bis in quinquaginta annis secundum aris.

De rore.

Ros est impressio generata ex vapore frigido et humido non aggregato in corpus nubis in inferiori parte mundi intersticio aeris paruo frigore occurrere. Dicit autem aris. quod non fit ros nisi quando auster flat quando ros est pluuiam pauca et pluuiam ros multus. unde ventus australis sua humiditate rorem generat et nutrit quem aquilo sua siccitate lambit. et intensa frigiditate opprimit et restringit. Luna etiam humiditatem suam aeri impmit et generacionis roris in aere causa existit vt dicit ambrosius. v. cans. luna. matrem roris. v. de nocte virtute lunari in aere primo origine occulte atrahit et tandem insensibiliter descendens per herbarum superficiem suauiter se diffundit. In suo ortu et descensu herbas et plantas vigore tribuit et que estus diurnus deficcando et consumendo inclinauerat ros nocturnus reparat erigit et sustollit. Item in herbarum summitatibus guttatim se recolligit et quasi suam originem petens ad aere ascendendo semper in foliorum et herbarum extremitatibus se suspendit. Item vim ardoris solis non sustinens cito ad actum sola

rum radiorum dissoluatur et penitus euanescat virtute tamen sua aeri impressa non deserit. quia per sue diffusionis presentiam per aem effectum suum in herbis et seminibus manifestissime delectantur. Item ros cum sit substantia quaedam aerea et in se subtilissima et in superficie nichilominus tamen miro modo efficaciter in virtute est quae terram inebriat et fecundat et medullam in gramis amplificat et augmentat. ostreas et alios pisces ochilium in mari impinguat et impregnat et maxime ros vernalis. Nam tempore verno ostrea de nocte se contra rorem aperit quem descendente intra se recipit atque haurit qui haurit et pisces reficit et impinguat et per sui incorporationem cum interuicibus piscis gemmam preciosissimam scilicet margaritam generat. quae quanto est nobilior tanto albiore atque maiore vt dicitur in li. gemmarum. Item pullos coruinos adhuc in pluma albidos ante quam migrescant reficit et sustentat vt dicit gregeus. Item aere diuino calore calefactum refrigerat et temperat. et si fuerit nimis per calorem precedentem in factus ros per sui incorporationem ipsi inspillat mediocriter et densat vt dicit albus. Item ros vim veneni reprimat in animalibus venenosis et coartat ne tamen de nocte quantum de die se diffundat. unde serpentes latitantes inter herbas paruum solent transire ledere quod diu flores et gremia sunt in rore. Item ros gustatus quous in se videtur ad modum aque insipidus tamen potestatiue et effectiue est dulcissimus et mellis ac manatis in herbis et floribus causatur. Nam ex rore celesti mel in floribus et manna in quibusdam herbis in quadam parte generat sicut dicitur in plat. Item ros in aere corrupto generat ex corruptione loci sit corruptus et aliorum corruptius. Vnde talis ros inficit flores tenellos et corrumpit segetes nouellas quando sunt adhuc in spica vt dicit gregeus. Et talis corruptio vocatur aurigo seu rubigo vt dicit glossa. Item super iohel ibi fici duum bruci comedat rubigo iero. rubigo est quando tenentur fruges noxia rore patitur et vertuntur tam spice quam culmi in ruborem vel nigredinem vilem et hec pestis omnia vastat etiam stipulam et fenum in tantum quod nec cibo sunt vtilia neque fimo.

De pluuiis.

Pluuia est impressio ex multo vapore frigido et humido in nube aggregato habundante in quantitate et substantia respectu roris et magis infrigidat et humectat quam illa. fumi enim ex aqua et terra euaporantes vi caloris celestis ad infimam partem medij intersticio aeris attrahunt et ibi frigiditate loci densantur. Deinde calore humiditatem eius dissolunt et non ex toto consumunt guttati

resoluitur in pluuiam et in ymbrem vt dicit
bede. Et est pluuiam a pluralitate guttarum dic-
ta vt dicit ysid. eo qd in re polare et guttata
descendit et fluuit. Et dicit ymber ab ymbu-
endo. qd terra imbuit et seand i facit. Terra
em sterilis manet super cuius superficie plu-
uia non descendit. Quato aut nubes ex qua
generat pluuiam a terra est remota et celo vi-
cini tanto suuius. et cu guttis grauioribus
descendit. Quato vero terra est viciniore tan-
to impetu osius et cu stillis grossioribus descen-
dit et fluuit. venti etia super mare discurren-
tes. multu humore de aque superficie colligi-
unt. et secum in aera deferentes. in materia
pluuiam auertunt. Quando vero multu est de
materia pluuiam in nube. et nubes fuerit yalde
densa fortis sit radior. impressio sup nubem et ex
multiplicacione radior. et ofractione eor. contra
nubem. gignit fortis calor cuius virtus tan-
dem dissoluunt in pluuiam fortis. vñ sepe post
aridissimu calorem videmus subsequi pluuiam
vehementem vt dicit bede. Tanta etia sit ali-
quando caloris generacio ex aggregacione ra-
dior. et eor ofractione circa nubes qd vapor
quali aduertit. et ex vehementi aduisione in
colorem rubru mutatur. Et ex hoc credit vulgus
qd aliqui pluat sanguis vt dicit arif. Est aut
aqua pluuiam multu septica et asitricia. et
ideo restringit fluxu ventis vt dicit arif.
Est etia subtilis substantie et leuis. plus ha-
bet aeritatis et aeris leuitatis qd alie aque.
Et ideo multu est alterabilis et auertibilis
in oppositas qualitates. et ideo de facili pu-
tescat et recipit corrupcionem vt dicit ostan.
Dulcius tamen est et sapidior alijs aquis
quando in sua puritate permanet et viuente.
Pluuiam igit si fuerit in qualitate et qditate
temperata et tempore agua utilis est ad in-
finita. Nam terra seandatur. et ipsam si fue-
rit rimosa aglutinat. caloris temperie miti-
gat. aerem seandatur. ventos sedat. pisces impi-
guat. hinc a plerione adiuuat et confortat
vt dicit ostan. Si vero pluuiam mala fuerit ac
in suis qualitatibus distempata ac loco et
tempore incongrua in pluribus est nocua. Nam
pundicitatis immundicie et lubricitatis est
in vijs et in seminis effectiua. gaminu et her-
baru mutulu multiplicatiua. fructuu et se-
minu corruptiua. et caloris naturalis in semi-
nibus extintiuua. densitatis et obscuritatis
in aere inductiua. radior solariu interceptiua
nubiu et nebularu a aggregacione operu et ope-
tanciu. impeditiua matuatis segetu et fruc-
tuu arboriu. reumatiz et fluxus puocacia.
morbor. omniu humidu. augnecatiua. sterc-

litatis et famis auulsiua. corrupciua et pesti-
lencie in iumentis et ouibus inductiua. Na
ymber corruptus corrumpit gramina. et inficit
herbas pascuales. ex quaz passu sequit ne-
cessario corruptela in animalibus. De gutta

OVerta siue stilla est vapor humidus
in minuti simas pticulas resolutus.
Magne aut sunt gutte in diebus qui
calor est. et resoluunt partem nubis que plus
erant aggregatae propter frigus vt dicit arif.
Qui em in aere est calor adueniente frigore
velocior est congelacio vaporis siue aque vnde
dicit arif. in li. animaliu. qd piscatores aquam
calidam fundunt super sua instrumenta. vt ci-
dus congelata submergant. Gutta autem qd
est terra viciniore tanto est grossior et eodum-
so. Paruitas em eius et rotunditas causat
qd diu manet in aere remoto a terra vt dicit
arif. Est autem humida mollis rotunda. par-
ua et lucida. terra mebratiua. seminu et gra-
minu humectatiua. estus et ardoris aeris mi-
tigatiua. aeris purgatiua. et cu sit mollissi-
ma in substantia. tñ ex frequenti casu e lapidi-
bu cauitia. quee infra libro. p. iij.

De pruina.

Pruina est vapor congelatus vt dicit
arif. siue impressio generata ex vapo-
re frigido et humido aggregato in corpe
nubis in medio intersticio aeris congelato y
frigiditate loci et tpsis. in quibus non e aliq
p. caliditatis vt dicit arif. Vñ pruina accibit
biticies ex frigore loci et tpsis in qd gignit. qd
frigore vaporis pres aggregat et atahit et sic
pruina substantia diu exsistit. Ex minima etia
frigiditate albet et herbas et flores sup qd
cadit maridos efficit et exurit. ad modum
solis radiu euanescit et in rore redit. qd pru-
ina nichil aliud e qd ros congelatus vt dicit be.
Na ros descendens ad terra frigiditate noctis
sp. in albam diu et frigidam exsistit et sic pruina
sua supicialit se ouertit vt dicit idem.

De grandine.

Grandis est stilla pluuiam. frigidis et venti-
ciore in aere congelato vt dicit arif.
Est em impressio gignata ex vapore frigido et hu-
mido. a frigore fugato ad interu nubis y do-
minu calidi die uitas. gignat aut grandis in nu-
bibus a terra longius vt dicit idem. et causa gignat
e vapor in cauitatibus nubis exsistens qd
e frigiditate aeris densa. Na pres huide et
frigide fugates calorem aeris. se recipiunt in in-
teru nubis. et ibi inuenientes vaporis pres
ei aggregat. et in sba grandinis coagulat
et ideo in estate frequencius sunt qd in hyeme.
vehementis em calor generacione grandis impedit

Ram dissoluēdo vaporē partes eius aggrēgari pariter non pmitit. Similiter nimū frigus in hyeme quia tunc non ē caliditas in aere q̄ fugiens frigus se recipiens intiat nubem. quando autē rotunda et parua descēdit ex supremis locis vt dicit aris. Causaf autē ei⁹ paruitas et rotunditas ex mora eius in aere longo tpe. vñ ex reuoluōe eius diu terna rotundat. et ex acis calore partes ei⁹ aqueas resoluente minorat. In grandine in locis vicinis terre generata accidit. et rariū ex otaria causa. Quando itaq; cū impetu m̄g no vento ipa; ipellē et calore dissoluēte terā petit partit et p eius supficie ad modū salis se dispigit segetes fruct⁹ et floēs multū ledit frequēcius p diē q̄ per noctē descēdit. Cui⁹ natio ē quia calor diuenus fugat frigus ad interiora nubis. Item ventus septētrionalis frigidus et ficus rotē ab aere descendente ogelat et ostringit et in substantiā g randinis coagulat et conuertit vt dicit beda.

De niue

Nix est impressio generata ex vaporē frigidō et humido in infima mediij in terrestrij aeris ogelato in corpus nubis a mediocri frigidō respectu pruinē p̄t admixtionē caliditatis in parte que caliditas inclusa in eius substantiā et non statū de nicta a frigore circūstante rarefacit eius substantiā et mollificat recipiens albedinē in colore p̄pter victoriā frigoris in sine atq; p̄t expansionē et dispersionē parciū nubis et p̄pter frigus debilitatū a calore frangit in partes latas ad similitudinē fracte teste a debili virtute frangentis vt dicit aris. Nix igit generat in nube frigidā minus tñ frigidā ē q̄ illa in qua grādo ogelat. Et hoc attestat mollities niuis. q̄ caliditas admixta nubi prohibet partes ei⁹ inspissari et vehementius aggrēgari. Nix ergo aqua ē durior et sicci⁹ ex frigore ostringente grandine tñ mollior est ex admixtione calois in ventre nubis. De alba autem ex frigiditate in eius supficie dominante. ad modū calorem nix in aquā resoluatur. et tam a duricie q̄ ab albedine de facili immutat. Ex mora niuis super terram humus impinguat. sua em frigiditate poros terre claudit. vnde reuocato calore ad interiora radia et seminū fit humor interior attractio ad radices et eorū inuiscacio ex qua terra impinguat. vnde nix herbas malas et supfluas m̄ctificat et attenuat bonas vero nutrit et impinguat. Nix etiā sua presēcia loca fetida et simia et sterquilimia tegit et occultat vias et semitas per sui diffusionē itā

ne ātes ipedit et tetebat. In alto mari niue cadere raro beda asserit et affirmat. cuius ratio est. quia maris fumositates continue vel exalantes vel a ventis ibidē flantibus dispungunt vel anteq̄ possint condensari in niue in pluuiā vel nebulā resoluunt. Itē feris et animalibus noamentū prestat. quia eorū tegit pascura et vestigia manifestat. vnde tempore niuis fere a venatoribus de facili capiunt. Itē loca alta et montuosa nix frequentat. et diu cius in montibus q̄ in vallibus perseuerat. q̄a venti frigidū libentius in montibus q̄ in vallibus inualescunt. Insuper valles sūt montibus calidiores p̄pter maiorē aggrēgationē et contractionē radiorū. et ideo niues in montibus plus habundat. Item nix vi taloris resoluta terrā imbuit. remollit. et inebriat quā ante resoluēte; frigiditatis sue coartacione in sua superficie fortius induabat vt dicit greē. Item nix p̄pter sue substantie molliā et leuitatē in suo descensu strepitū vel sonū non generat. immo sensibilibiter de occulto aere descendens intersticio suauit supficie terre se applicat et equaliter se coapat. Item nix in candore suo et pulchritudine ad sui aspectū oculos intuentū prouocat. sed si nimis diu aspiciat spū visibilem disgregat et inmutat. Item aqua niuea potenciali et actuali frigiditate sua fluxū ventris reprimat et ostringit neruos parit. otahit et opilat supfluitatē mēstruosā vel struosā eā continue bibētibus generat. membra stupida et quasi dormitancia cito reddit. lapidē in vesica gignit. et frigidā ydropisim puocat et nutrit vt diē ost.

De nebula

Nebula est impressio facta ex resoluōe nubium resolutay in aquā pluuialem vt dicit aris. vaporē em sic resolutū disp̄si per singulas aeris particulas ac diffusi nebulā gignūt et induant. In q̄to est terre vicinior tanto spissior est et obscurior et frigidior inuenit. A terra vero eleuata magis est soli puia. et ideo minus est frigidā et obscurā. Quā autē nebula a sole attracta totalē sursum mouet in materiā redit nubis. et ideo futurē pluuię est significatiua. Quā autē totalitē a radijs solis repulsa deorsū cadit et in suā redit originē. deficit et euanescit. vnde purgato aere futurā presagit serenitatē. Est autē aliq̄ corrupta ex vaporibus ex quibus generat et tūc multū est nociua floꝝ etiā et germinatiū vinearū est corruptiua. et diuersarū inhemitaū animalibus inductiua. latromibus et peruersis est amica. quia ibidē ap̄ ipsoꝝ ē occultatiua. itinetantiū et pegrinantiū ipeditiua

quia in magna nebula & obscura via est in-
cognita & incerta. radij solis & aliarū stel-
larū est intercepta. & ideo nauigantibus
est grauis & piculosa vt dicit beda. quia dū
nebule obscuritas superficiē maris occupat.
quo debeat nauis recte vertere ambigit aut
gubernaculū ignorat.

De tonitruo.

Thpressionū que generantur in aere ex
vapore duplici. prima est tonitrus
que est impressio generata in aquea
substantia nubis propter vaporis calidi & licet
agitacionē. huc et illuc fugiens suū ottracū
ab omni pre coarctati in se. & ex h^o inflāma-
ti. extinguitis se tandē in nubem & rēpentis
eā vt dicit arif. Vel genera^r tonitrus ex col-
lisione nubiuū fm phm. qñ a ventis ottracis
agitare nubes ad muticē collidunt. ex mutua
pulsione ad muticē & violētā ofractione. fit
pulsio in aere et strepitus qui tonitrus ab
antiquis ē nominatus. Dicit autē tonitru^s
vl tonitruū a terrore. eo qd sonus terreat
audientes vt dicit phs. Nam tonus idem
est qd sonus quia interdū tam acriter percitit
omnia. ita vt celū discerpisse videat. quā
cū pcella vehementissimi venti in nubibz se
repente immerseit. turbine inualescente ex-
iūq; queatē. nubem excauat & stringit. &
impetu magno incidit & diuidit pres nubis
ac sic cū hōrēdo fragore ad aures venit. qd
mirari nullū debet. cū vicia quā sit parua
tū magnū sonū oplosa efficiat & emit tū. Cū
tonitruo simul fulgur emittit. sed celerius
videtur fulgur quia clarū est. tonitrus aut
peruenit tardius ad aures. quia subtilior ē
sensus visus qd auditus. & ideo prius videt
lucē siue fulgibū lumē qd precedit qd audiat
sonitū subsequente. homo prius videt ictū
hōmis arbore incidētis qd audiat ipsū sonū
huicq; phs. Et ista ratio phidori de causa
tonitruū concordat quasi cū pho dicente. To-
nitrus inquit est ipūs ventoz in sinu nubiuū
receptus qui virute mobilitatis sue. qlibet
partes nubis intertūpit. & strepitū ac fra-
gore tonitruū introducit vnde subdit. toni-
trū & spacioz aeris sibi occurrētiū sonus
Scdm arif. in li. methoz. tonitruū nichil
aliud est qd extinctio ignis in nube. vapor ei
fictus eleuatus & calore aeris inflāmans qñ
nube aquosa interceptū subito extinguit. et
ex tali extinctiōne strepitus tonitruū gene-
rat. sicut qñ in aqua extinguit fertū ignitū
fit sonitus atq; stridor. descendit autē toni-
trus sepe cū fulmine. & tunc magis ledit vt
dicit beda. Vnde obest fructibus cū aduenit

cū chouscacione & fulmine sine pluuia. Cū
vero accidit cū pluuia prodest vt dicit idem
Tonitruū igitur motu suo omnia percitit. ce-
rebrū omouet. animū terreat. vniū in dolia
perturbat omouet & corripit vt dicit arif.
Si venerit in hora cubacionis autū oua se-
dit. mulieres parturientes sepe abortiri facit
terres altas sepe percitit impetu suo et deicit.
arbores altas diruit radicit & euellit. & fre-
quencius in locis altis qd in humilibz et de-
missis ledere osueuit vt dicit beda. Amfrac-
tuosū & quasi orbicularē sonū facit et aerem
quodā inequali susurro per circuitū percitit.
ita qd spaciē strepitus rote vehiculi exprimit
quodāmodo & pretendit vt dicit arif. & talis
circularis sonus accidit forsan ex rotundi-
tate nubiuū in quibus vapor siue ventus qui
causa est tonitruū dissimiliter agitatur. quia
nunc surū. nunc deorsum. nunc ante. nunc
retro per conuūtatē nubiuū omouet.

De chouscacione.

Chouscacio scdm arif. comprehendit
fulgur & fulmen proprie dictam cho-
uscacionē. Nam proprie dicta cho-
uscacio est apparicio subita vaporis subtili
inflamati euanescentis in aere sine descēsu
ad terrā. Fulgur vero siue fulguratio ē ignis
subtilis. grossior tamen chouscacione ad
terram descendens. qui penetrat herbas et
res molles sicut ponunt philo; ophi vt recit-
tatur in tercio phis & algazel.

De fulmine.

Fulmen vero est vapor ignitus com-
pactus et solidus impetuose cadens
maioris vis qd sit fulgur. percitit
em qd tangit penetrat & vrit siue liquefacit
diuidit & leindit & nichil cor. uale ei resistit
Et scdm hoc dicit phs. quod fulgurare idem
est qd ferire. quia sicut idem dicit Ex subti-
licoz partibus elementoz opom^r ex quibus
maior vis penetrandi relinquit. Et ideo ictus
celestis iaculi ab phs. nuncupatur. generatē
autem ex vapore grosso composito ex ottra-
rijz et diuersis eleuato et vehementi calore
ignito et inflammato quā collisione ventoz
et attritu nubiuū impellitur. et quasi lapis
igneus de cauitate nubiuū deorsū per violē-
ciā ad modū iaculi commouetur. Vnde ful-
mina collisa ad modū lampadis fulgida vi
inflamacionis disceruntur per aera discernū-
tur. Et quā ignee sint nature. tamen per
violenciā motus ottra natura ignis inferius
descēdere opellunt vt dicit beda. In suo autē
descēsu incendit & vrit. & id dicit fulgur vt
dicit phs. Dentat & fundit. & tūc dicit fulmē

vt dicit idem vbi aut vrit scilicet fumū & fetore
 rem pssimū gignit super loca alta frequen
 dus cadere diuerit in forti estate aut in for
 ti hyeme raro sunt fulguracōes sed in prin
 cipio autumpni & in fine veris vt dicit beda
Obs li. ij. ca. liij. in hyeme et estate raro fi
 unt fulmina quia in hyeme ppter frigus va
 por in aere non gignit In estate vero ppter
 siccitatē & subtilitatē aeris non fit aggrega
 cio vaporis in nubibus sed in autūpno & in
 vere ē aer mobilis & nimbosus & ideo tūc se
 pius fulgurat. **Itē** ca. liij. dicit idem fulmi
 nū plura genera tribuunt. Nam que sicca ve
 niunt non adurūt sed dissipant que humi
 da non vruūt si insuscāt. terciū est qd claz
 vrant qd mixe est nature. Nam vinū exhau
 rit in dolijs mtactis vasis aurū et argentū
 liqēt sacculis non abustis. Quid aut fit cho
 ruscacio & vñ pueiat diuersi diuersimode
 tradiderūt. **Dixit** em̄ empēdocles qd chorus
 cacio ē ignis occultatus in nubibz ex radij
 solis & hoc dicit arif. esse falsū quia si hoc
 esset ex omni nube choruscacio occideret q̄ a
 in omni nube radij solares occultant. Anaxa
 goas aut dixit qd choruscacio est ex aere de
 scēdēte in nubē vel ad nubē & se in ea occul
 tante cuius apparicio est choruscacio. et qñ
 ille ignis extinguit in nubibz aq̄ his stridor
 illius extinctionis vocat tonitruū. Alij dixe
 runt choruscacōes ex ventis calidis et siccis
 in nubibus apressis quibus inflāmant et
 adurunt ignis in eis ingrediens est chorus
 cacio cuius splendor prius puenit ad visū q̄
 sonitus ad auditū. Alij dixerūt choruscacōes
 non fieri per ignem sed per aque splenden
 tis ymaginacōes que per stellarū de nocte
 illustracōes in nubibz videt. **Sed** dicit arif.
 qd iste sermo error est quia choruscacio de
 die videt sub radij sol fiat vide de nocte
Sicōm arif. aut vapor aggregatus in nubi
 bus eoz vehemēti collisione attritus ignif
 et fit materia choruscacōis & quia habet ali
 quas ptes terrestres earū grauitate mouet
Et quia illa choruscacio est vehemētis sub
 tilitatis & non vehemētis inflāmacōis &
 adustiois ideo apparet alba & ideo corpa q̄
 ptingit non inscit nec corrumpit. **Ducūsq;**
 arif. li. ij. methoꝝ. Choruscacōis itaq; mot⁹
 subitus est & improuisus subito em̄ appaēt
 ab oriente in occidente subito sui est ostēsi
 uis & subito sui occultatiuus. De matrice
 em̄ sua vt dicit greg. in ictu oculi exiit & et in
 se subito reuertens suā originē non relinqt.
Ex sua subita apparicōe aspectus intencū
 est re paullius timoris inausuus per totū

scdm celem appatenciā & opinionē & iudiciū
 visus sui est diffusiuus futuri tonitruū pre
 ambulus & sui aduentus annūciatiuus. Si
 pluuā habuerit comitante vtilis est & pro
 ficuus. Si vero pluuia caruerit tenellis flori
 bus & fructibus est nociuus vt dicit beda.

De aua

Aua est aer leuiter motus & agitat⁹
 est in antibus refrigeriū. argentibus
 prebens calozē que q̄to est purior
 tanto delectabilior & sanior est. que si fuerit
 temperata et debitas q̄litates t̄pis non exie
 rit maxime vite hominis est ogeua et sani
 tatis cōseruatiua. Si vero otario modo se ha
 buerit maxime est nociua quia pestilencie &
 corrupcōis non modice ē inductiua. Est aut
 pestilencia aeis corrupcio ex siccitatis & plu
 uiarū distempācia. ex meritis hominū cō
 tingens vt dicit ysid. Et dicit pestilencia q̄si
 pestulencia quia totā naturā hominis deā
 bulat & depalcit. Nam corruptis aquis et
 pluuijs in aere quibus spirando & edendo pa
 semur statū corrūpimur et diuersis passio
 nibus necessario laceſsimur vt patet supra
 in eodē li. vbi de proprietatibus aeris dictū
 est. **Sed** hec dicta iam sufficiant.

Explicit liber vndecimus Incipit duode
 cimus de auibus in generali & in speciali.

Appedito tractatu de p̄p̄ta
 tibus aeris & eoz que in aere
 gneerant restat dicere aliq̄
 que p̄tinet ad eius deccā
 et cenatū vt in iphis fiat in
 ceteris creaturis dei magna
 lia extollant. Ad cenatū aut aeris p̄tinent
 aues & volatilia vt dic beda. Et id aliq̄ pau
 ca adiuuare p̄pi clemencia sunt de hys huic
 o pulculo inferenda non quidē de omnibus
 sed solū de auibus & volatilibus de quibus
 specialit̄ fit mencio in t̄ptu bibliel in glo
 sa. Et hic dicendū est in generali de inde in
 spali. & hoc per ordinē alphabeti. Aues itaq;
 qñ deūe idest s̄i vi a sūt dicte vt dicit ysid.
 eo qd ipsarū vie non sūt in aere determinate
 et distincte. Aues cū motu & agitatione alaz
 diuidunt aetē & incidunt sed statū post vola
 tum aere se claudēte nullū signū sui t̄asit⁹
 delinquit. **Diamē** aut volucres quia voli
 tant alis. Aues vt dicit ysid. ppter qd & ali
 tes quasi alates idest alis se leuantes a plu
 ribus nominant. **Dine** alis em̄ non volitat
 s̄i quarū beneficio de terris in aem se non le
 uant. **Vel** ideo auis dicit̄ ales ab alendo q̄a

ab illo qui pascit volatilia celi et dat escam
carum alie id est nutrit vt dicit phid. Atten
dunt omnia auum obdiones et appetates penes
multa quia penes earum libitancia et opletio
ne. Nam ex duobus clementis inter sume
graue et sume leue intermedijs. auum substā
cia est creata. Nam in earum ophode aer et
aqua potissime dñant. et ideo quia minus
habent terestritatis et plus aeris leuatis
et gressibilia et natabilia leuitate sue natu:
bz ferri sup aerea vt dicit phid. Aer ei inclu
sus inter pennas oauitate aut leuigat et vt
leuiter ferat sursum ipam disponit et habilitat
et adiuvat. Unde q̄ro volucres plus habent
pernicitatis et minus carnis tanto facilius
se sursum leuat vt patet in auibus prede. que
exone aere a mole carnis altissimi sūt volatus
et valde arcti visus et magne aiositatis vt
dicit aris. li. viij. Item ostendit volucris obdi
cio penes generacoem. Habent ei sibi mīta a
natura seminale ratione. cuius virtute mo
uent naturalit ad sui generis multiplicacoem
et sue speciei per generacois actū sine ordīe
olectuacoem vt dicit ab aris. li. vi. Omnes
inquit aues cū pullificat faciunt oua. quous
in omnibz non possit videri. ppter paucitatem
Est autē prinapiū generacois pulli sicut di
ibide ab albugine et abus eius a vitello. et
post dies decē gñacio pulli opletibz fm oēs
sui ptes ita q̄ erūt ptes distincte et manifeste
et hz tunc caput toto corpe maius. et sic
frangere ouā testa. inuenire caput inclinā
sup etus dextrū et eius ale expā se sup caput
Opleta autē generacoem et singulorū mēbroz
pfecta limamētaoē rūpi. testa aliqui in die
xvij. et ppter vt patet in gallinis et creūt pul
li iā opleti et viuificati et aliqui gemelli. Sz
inter gemellos vnus erit maior et alter mi
nor et multociens monstruoſior sicut dicit idē
ibide li. vi. Inter omnia aut animācia in ge
neracois ordīe volucres sequūt nature max
imā honestatē. Nam fm ordīe nature maēs
et feminas cū sollicitudine querūt. inuētās
diligūt p̄ ipsis pugnāt et paulo se exponūt
solūmodo eis q̄si coniugalis amoris fedē se cō
iungūt. et fetus ab ipsis pcreatos solūmodo
nutriūt atq; pascūt. Vñ naturalit inter se p̄
et se p̄ iudicant et discernūt exceptis paucis
in quibz degenerat natura vt ponit aris. expē
plū de p̄dicibus que obliuiscunt se p̄. Unde
dicit q̄ masculus surgit in masculū. et feia
in feminā et ex tali coitu nō sūt oua pullifica
tua. fmō sūt sicut oua vni et sentit eciā
ex tali coitu mal⁹ fetu. Idē di⁹ de colūba mal
ailo. qm̄ inqt senex ē non p̄t coire. hz solū de

osculat et saltat sup masculū et hoc facit q̄a
deosculat et. Obseruat autē aues in genera
do tps ogruitate. Nam vñali tpe. qm̄ instat
temp⁹ gñacois. aues viferat. matres feis se
afficiāt. nuti et vobus ad amozē mutuū
se inuāt. m̄dificat. ouāt. pullificat. pullos
generatos nutriūt et educāt. hz opleto genera
cois officio a cūtu cessāt et ab inuicē se sepa
rāt. et vñ ab icemū generacois tēpus inuicē
nō appropinqnt. Itē atcedunt aues quo ad
habitacoem. Sunt em̄ quedā volatilia que
humanam videntur diligere frequētia et
et habitacoem. sicut galli. anseres. galline. co
lūbe. dromie. et p̄tūmes. Quedā vero omni
no fugiūt. timēt et abhorēt hominū ouersa
cionē. sicut aues siluestres. mōtuose et fluui
ales seu palustres. q̄a fm varias eoz. p̄plei
ones. varia querūt habitacula. et diuersas
sibi vendicāt māhones. Nam que nature sūt
magis frigide et humides paludes et fluuios
frequēt p̄t victus adquirit. et fetuū
educacoem. vt auce. merguli. anathes et cigni
in quibz ingeniata ē natura vt dicit aris. vt
p̄des habent latos clausos et idiuisos. p̄t
nataōi necessitate vt se p̄dū latitudine aq̄s
appensus pullent. et sic pulhis retro aq̄s q̄si
remigando in antecius forcius se extēdāt.
Caudas eciā hnt breues ne in nataōi caude
madefacte pondē impedimētū sentiat. rostra
aut hnt lata vt gramia et radices carpāt ap
eā et inuāt. colla lōga. vt facilius victū de
p̄fūdo atrahāt et adquirit. Volatilia vero q̄
calidioris et siccioris nature sūt mōtuosa et tu
piū caunia in habitāt et frequēt vt oēs
aues prede que de p̄da sūt viuētes sicut sūt
aquile et falones accipitres et oīs. quibz
debit natura vt dicit aris. vngues curuos et
p̄des fortes et numerosos et rostro aq̄s et
acutū vt forci⁹ p̄dā retineāt et carne facili⁹
lamient. Habent autē hūdi aues motū car
nis et multū plumē et sūt magne aiositatis
vt sic sint motus velocios et vlat⁹ forciōis
vt dicit aris. Caudā insup hnt sub tūle tenuē et
longā qua in vlatō se regūt. sicut gubernacu
lū regit nauē. Oēs tales aues fm aris. in li.
ij. solitudinē diligunt et cū aliquo socioz ha
bitare non possunt. fmō pullos p̄rios a se
abiciunt. et itā qm̄ possūt vlatē rostro eos
peruacientes a mīdo exire compellunt et in suo
ofoicio viuere non permittunt vt dicit aris.
Vnde et alie aues prede recipiunt in p̄dan
do diuersificationem. Quedam capiunt p̄
dam in aere vlando et nunq̄ aliqua p̄dā
inadunt super terrā. Quedā vero econuerso
in terra capiunt. sed in aere nunq̄ ledunt

Unde mansuetæ volucres vt columbe istarū
 auium differenciā recognoscant et ideo quā
 do p̄dones aeris vident ad terram fugiūt
 quādo vero p̄dones terre cōspiciūt in aem
 subito se extollunt ⁊ que in terra erant in p̄
 rialiū eleuate a terra in aere tute fiunt vt di
 cit̄ idem. Itē sūt quedā aues nemozose que
 siluas fr̄quētant et densas arborum inhabi
 tant sūmitates et hec quedam sunt ceteris
 maioris mansuetudinīs sic sunt omnes mo
 bulantes et estiuo tempore dulcissimis vici
 bus in siluis ⁊ arboribz resonantes sicut sūt
 merule et philomene et huiusmodi que tpe
 amoris maxime cantant in rubis et in tec
 tis nidificānt sup oua sollicitē cubāt pullos
 suos diligunt et educant sicut et alia q̄dam
 volatilia que cāpēstria p̄cipue fr̄quētant et
 victum de terre fructibz acquirūt otinue et
 māduant q̄les sunt grues ⁊ anseres tam do
 mestice q̄ siluestres et huiusmodi aues h̄c
 viuere in terra q̄ in aere diligūt turmati in
 cedunt sp̄m suam diligūt regem sibi faciūt
 et ei obediūt cōdinate volant et q̄nq̄ inter se
 vehemētissime pugnāt et rostris se dilace
 rant et deplumāt. Sed post pugnam quasi
 reconciliati simul volant ⁊ societate pristinam
 nō declināt ⁊ tempestate futuam p̄cognoscūt
 et cum vident eam ymnere wiferant atqz
 clamant. vigilias cōdinant et in vigilando
 vices mutant. Hec omnia otinent in exāte
 non basilij ⁊ ecia ambrosij. similit̄ ⁊ i aristoteli.
 Super addit ecia aristoteles vt dicit vlt
 gil lapillū inter pedes tenet vt si foris sub
 reperit. sompnus casu lapidis ex̄ citat. et
 siqua societate p̄dit altissime ascendit et w
 ciferatō socios suos querit et q̄s que inuene
 rit ad pasora vix descendit. dicit em̄ q̄ rep
 huiusmodi auium semper primo se deponit
 et primo de terra se erigit. caput eciam p̄e
 ceteris fr̄quēcius eleuat et circumspicit
 h̄ si q̄nq̄ viderit vnicū wiferat et excitat
 alias ac p̄mit. Item sunt cōsiderande q̄n
 dam auium p̄prietates s̄m variam cibacōez
 sunt enim q̄ non cibantur nisi carne vel sang
 uine sicut omnes aues p̄ede que sunt arui
 rostri et acuti vnguis q̄ comedūt oīa anima
 lia q̄ possunt venari. h̄ nō venant neqz ome
 dūt aues sui generis sicut faciūt pisces vt di
 cit̄ aris. li. viij. ⁊ tales aues nunq̄ p̄tāt aq̄
 vt dicit̄ ibidē. Alia vero sunt volatilia que
 solis vāntur semmibz ⁊ fructibz ac herbis
 t̄o nascētibz vt colūbe faues et āleres tam
 siluestres q̄ domesticæ. alia vō sūt volatiliū
 genca que vscunt nūc caribz nunc fruc
 tibz indifferēt sicut omnes aues corūm ge

neris sicut monedule cornices cō:ū et pice
 de quibz dicit aris. et eciam basilij pascūt
 aues corūm generis pullos suos in iuuentu
 te et iuuenes pascunt parentes in sua senec
 tate quando eciam debilitantur iuniores in
 suis humeris eleuant et deferunt seniores
 vt dicit idem ⁊ in omnibus huiusmodi volu
 cribus naturalis pietas cōmendat vt homo
 pietatis obsequiū denegat parentibz erubet
 at q̄ ab aibus impendi sibi mūcē non ig
 norat vt dicit ambrosius. Item s̄m variā
 mēbrorū dispositionē cōsiderent alique au
 um p̄prietates quia sic dicit aris. li. viij. om
 nes aues in hoc oueniūt q̄ omnes habēt
 rostrū breue quod in aliis animalibz nō in
 uenit sed in dispositione et differēcia q̄a que
 dam habent rostrū breue et latum quaz vita
 quēta ē et mansuetā quia huiusmodi rostrū
 est aptū ad sumēdum cibum de vicino. q̄dā
 vero h̄nt rostrū longum et acutū sicut et lon
 gum collum quia acquirūt cibum de pro fun
 do. q̄dā acutū ⁊ acutū q̄a talis figura necessari
 a ē ad comedēdū ⁊ dilacerandū carnē crudā
 Hoc autē habet p̄prietū omnis auis q̄a bipes
 est sicut homo. ⁊ in pedū ⁊ crurū dispositōe
 maxia differēcia inuenit q̄a p̄des auū p̄
 coz vnguis sunt fortes ⁊ acuti quia ouenit
 fluminaliū sunt clausi et indiuūsi et lati quia
 oueniunt natationi ⁊ et omnes aues longoz
 pedum ⁊ crurū habent collū longū ⁊ volant
 extenso collo. et si collū fuerit gale et debile
 declinant ipsū in volando. et est generale q̄
 omne volatile habens longū collum breuia
 habet crura. et ecomiso. Omne autē volatile
 habet vmbilicū q̄n nascit. h̄ cum crescit auis
 latet vmbilicū vt omnino apparet q̄m oti
 nuat cum intestino p̄ intēozē venā. Item con
 siderari possunt q̄ ad vitā vel tēdā pullifica
 tiōne. q̄dam em̄ multo cōs pullificant vt co
 lumba que decies ouat in anno. q̄dam vero
 multū ouant vt gallina. ⁊ q̄dam que multo
 cōs vt gallina columbe. galline autē multū
 ouātes cito mōdunt vt dicit aris. li. v. aues
 autē aruoꝝ vnguis que carnē comedūt raro
 ouant quia non nisi in anno semel p̄ter hy
 eridines q̄ sole inter comedentes carnes pul
 lificāt bis. Infermant autē aues q̄n auāt
 sup oua sua vt patet in gallina ⁊ in aquila
 de qua dicit li. vi. q̄ aquila tunc valde gra
 uat ⁊ albescunt aule eius ⁊ ebent vngues
 ei ⁊ debilitant. Sūt ⁊ multe alie p̄prietates
 auium quas p̄sequi esset longū. hic solum
 actēdere oportet q̄ aues intē ceta aiantia gra
 it sūt substācie purioris leuiois ⁊ nobiliois

motus foridioris vis? auicioris carnis digestibilioris sapidioris conutibilioris et sanioris. in nobificando et pullos educando soler die amplioris. Nec autem in generali dicta nunc sufficiant.

De aquila . . .

Quoniam de auiibus in particulari dicendum est. Et primo de aquila que velut regina inter volucres optinet principatum. Inter omnes auium diuersarum species aquila est maxime liberalis vt dicit plin. nam prebiam quam accipit nisi nimia fame accipiat sola non comedit. primo auium eam sequentibus quasi communem exponit. sua tamen cepta primitus porcione. Et ideo semper aquila alie aues solent insequi spectantes quod de ipsa preda eis debeat aliquam partem impartiri. si quoniam preda plus capta sibi non sufficit. tunc vt de re publica munens auem sibi proximam rapit et in medio ponit illam. Duos lapides preciosos nomine ethedos quorum vnus est masculinus. Alius vero femininus in nido suo reponit. sine quibus vt dicitur parere nequit. Gemmam que dicitur achates reponit in nido suo vt pullos suos custodiant a morsu reptilium venenoso vt dicit idem plin. Est autem aquila ab acuminis oculi dicta vt dicit yf. Tanti enim et tam limpidi dicit visus esse vt cum in aere super maria immobili penna defertur vt pre nimia eleuatione a terra vir humanus patat obtutu de tanta sublimitate pisciculos videt in mari natari ad instar lapidibus descendens piscem rapit et sic captam prebiam ad litus trahit. Est autem auius narylicre calida et sicca preda auidia et supra aliam auium vires fortis et animosa. auius fortitudo maxime viget in alis pedibus et in rostro qua alas habet valde nervosas et parvas carnosas et ideo in volando paciens est laboris. quia respectu magnitudinis sui corporis parva hinc carnositas et multum nervositas propter quod multum hinc fortitudinis et virtutis et multum etiam habet pennis firmitatis. propter quod etiam plumbum et cinis leuicatis. Inter omnes autem volucres maxime viget in aquila visus visus spiritus enim visibilis hinc temperatissimus et in actu videndi acutissimus. solus enim interbeata oculis in hinc rote circumspecta inuenitur. et tamen visus sui aries non obtunditur nec claritate solaris luminis disgregat vt dicit ambrosius. dicit etiam ambrosius sicut et arif. li. vi. quod quidam species aquile quam vocat almachor est acuti visus valde. Et pullos suos vngues suspensos radijs solis obicit et solem aspiciens conpellit et hoc antequam habeant alas completas et ad hoc eos preuat et verum ad aspectum solis.

et si oculus aliam lactime ipsam tamquam de generem vel interficit vel abicit a nido vel contempnit. Si autem directam acie solis videt ipsum tamquam sibi in natura similem diligit itaque nutrit quous autem ita iterum? tota solis acie claritatem videat visu tamen ad preda aspectum dirigit et melinat vt dicit gregorius et arif. li. vi. aues inque vnicuique vnguis indigent necessario acuto visu quoniam videt quod cibum suum a loco remoto valde et propter hoc leuat se aquila plus quam alia volatilia. hinc etiam in altissimis rupibus nidificat vbi locus sub limitate ab omnimodo cursu aduersario se tutificat et defendit vbi sibi gregem in altissimis tuta refidet et tamen pastus gratia infima ista videt ad altissima se eleuat et ascendit et tamen viso caduere vel preda quam desiderat subito yma petit. Et insuper aquila auius disticte alter cubans pullificans et pullos suos nutriendis dicit arif. li. vi. quod aquila ad plus ponit tria oua. Sed tertium phicit a nido quoniam gauiter incubat super ea et subdit quia illo tempore debilitat in tantum quod non potest bene vnicuique pullos auium aliam quia sic incubat vngues sui et albescit ale sue et tunc nimis gnuat in dando cibum pullis suis et si contingit aquila habere tres pullos eicit vnus de nido suo propter difficultatem nutriendi. Sed auius hinc quod ambrosius dicit cebat nutrit pullos suos casualiter ab aquila sic reiectos vt dicit idem. Item idem quod aquilam diuersa sunt species et diuersimode cibant et nutriunt pullos suos nam qui albas habent caudas in eorum cibatione plus laborant. que vero habent nigras minus in huiusmodi negocio se fatigant pullos autem suos ad volandum iam adultos et de nido eicientes paulatim puocant ad volandum et faciunt eos esurire vt au diuis eas exequant in aera propter pastum et forsitan si pigritauerit ad excedendum pauca eos cum rostro et subtrahunt eis cibum vt sic cogant eos ad excedendum et postquam fuerint completi in fortitudine et in pennis fugant eos a se et non sunt plus solliciti super eos propter quodam spiritum aquile quam aristo vocat athar que cogitat de pullis suis magno tempore et quando volant pulli volant cum eis et dat eis ad comitandum et quandoque volat super illos curam illorum agens parata ad resistendum alijs auiibus si forte conuenerint ad nocendum pullis suis in aliquo seu ledendum. hec omnia tangit aristoteles in libro sexto. De aquilis vero dicitur vt tangit gregorius super iob quod quando eius pulliati receter nati ad capiendum grossissimum cibum et dirigendum

Lib 12

et digerendū sunt inualidi sanguinē & liquā
 diuē humore p̄de lue in os suū attrahit &
 su igit & attractū sanguinē in ora pullialoz
 vomit & ita reficit eos cibo leui & quousq; in
 ualescant ab sumendū cibū forcioē Ad hec
 dicit aug⁹ & pli⁹ q; aquila in senectute pa
 ti² caligine in oculis & grauedine in alis suis
 contra qd̄ inōmodu instruit a natura vt fō
 tem aque scaurientis queat • deinde ascen
 dit q̄n̄ potest per aera donec ex calore solis
 & latoē volatus stomachus forci⁹ incalescat
 Vnde tunc ex calore poris apertis et penmis
 relaxatis subito descendēs in fontē ruit ibi
 q; mutatis plumis & puegata caligie in oca
 lis viēs recipit & resumit Dup ps̄ ecia dicit
 idem q; q̄ senuerit ita indurat et inaurat
 eius rostrū vt vix possit sumere cibū suū • &
 extra hoc inōmodū inuenit remediū quia
 petra sibi querit extra quā forcius rostrū p̄e
 autit et allidit & sic deponit onus rostri & ci
 bū capiens resumptis vicibus iuuenscit • Et
 sicut dicit plim⁹ Aquila sedendo sup rupem
 vel arborē ad solis claritatē oculoꝝ acie diri
 git vel post predā hinc inde cirūspiciat vel vn
 gues suos inspicere non desistit • fel huius ē
 multū medicinale quia posū in colicis vi
 sum auit & subuenit caligini & alijs inōmo
 dis oculoꝝ vt dicit dial⁹ & ecia osta • Habet
 aut aliquas pprietates minus laudabiles
 Est em̄ auis excedens in calore & siccitate &
 ideo est animosa & ita auda quia in fortis
 non est nisi in corporib; magne siccitatis vt
 dicit arif⁹ li. xvi. & auibus innocentiū est
 aquila inimica & infesta • vnguibus em̄ rapit
 et percussit caput auis rostro • vōcē habet ro
 boantē & generalit̄ omnes aues terrificantē
 In aspectu em̄ aquile & audiu terrene oēs
 aues alterius speciei ecia aues p̄de • vnde
 dicit plim⁹ q; herodius & similes aues in
 die q̄n̄ audiunt aquilā vix p̄de anē • & hoc
 forsā accidit ex timore • Aquilā em̄ in aere
 tantū rapientē timent generalit̄ oēs aues
 min⁹ aut illā que rapit in terra minime aut
 illā que rapit in aqua • quia illā non timēt
 nisi vlucres quarū victus et ouersacio est
 in aqua tantū talis aut aqla multū de gene
 rat a nobilitate aliarū aquilaz que in aere
 vel in terra rapiunt predā suā timet em̄ vul
 turē vñ dicit arif⁹ li. xv. q; amachel manet
 iuxta matē & iuxta magnos lacus & abas ex
 auibus p̄e matē q̄n̄ ascendunt ab aqua • &
 si viderit vulturē venientē timebit • vnde si
 git ad aquā sed vultur qui est acuti visus
 semper volat circa locū illū • & si exierit auis
 de aqua in aere vel in terrā statū rapit eā vul

tur • Si vero diu fuerit in aqua suffocat • Ha
 bet aut aquila vnū pedē clausū ad modū p̄e
 dis anseris cū quo se regit in aqua q̄n̄ solet
 descendere p̄pter predā Aliū vero pedē habet
 diuisū cū acutissimis vnguibus cū quibus
 predā rapit • Habet aut penna aquilina q̄dā
 latentē corrosiuā virtutē vt dicit pli⁹ • Dicit
 em̄ q; penna aquile posita inter aliarū auū
 plumas corūpit & corrodit eas • sicut corde
 facte de intestinis lupoꝝ in vigella vel in citha
 ra posite cū cordis factis de intestis ouū eas
 destituit & corūpunt vt dicit idem Aquila
 societate nō diligit p̄mo fugit vt dicit arif
 li. p̄mo Aues que habent vncos vngues nō
 est possibile q; sint cū aliquibus socioꝝ suoꝝ
 q̄ • Item vngues habet pro muctonib; • et
 ideo q̄n̄ sedet sup lapidē trahit eos & quasi
 claudit intra carnē ne eos allidat vel creāt
 erga petra vt dicit arif⁹ li. xiiij. Non infidet
 auis habens vncos vngues sup arbores vel
 lapides quia natura vnguū eius est contra
 istas duas res q̄ • Item impia ē extra filios
 suos q̄n̄ eoz visus claudit extra solē q̄n̄ eos
 ēputat alienos Itē vt ad predā aliaz auū
 instruat eos et opellat • rostro eos percussit &
 vulnerat vt dicit plimius •

De accipitre •

Accipiter est auis egia que plus aīo
 q̄ vngulis est armata • & qd̄ ei in q̄
 tate corpis natura denegat hoc ei
 in virtute & audacia animi recompenat vt
 dicit phid⁹ • Est em̄ auis vt dicit phid⁹ alijs
 auibus capiendis auda a quarū arrepcōe
 accipiter idest raptor est vocata • Dicit ecia
 basilius in epameron q; accipitres circa su
 os pullos sūt crudeles quia cū sint habiles
 ad volandū abos eos subtrahunt & pacien
 to ad modū aquilaz de nidis exire opellūt
 et cogunt quia eos impugnari contrepidāt
 et ad predam exiciant ne adultū effectū tope
 cant ocio et magis cibū quereant q̄ vigori
 animi desuescant vt dicit beda & ambrosi⁹ •
 Sunt em̄ quidā accipitres predones aetis
 tantū quidā vero terre tantū sicut & aquile
 vt dicit arif⁹ li. vi. Primi aues tantū volan
 tes rapiunt • secundi vero sedentes in terra
 percipiunt et inuadunt • et in hos columba
 discernit sicut de aquila dictū est • Est igiē
 accipiter auis calida & sicca mole carnis de
 pauperata pennarū plumarūq; varietate de
 corata • struioni in pennarū decore simili
 ma est • sed in agilitate et animi magnani
 mitate omnino impar est • Summa em̄ ce
 leritate nunc in aere se leuat et ascendit in
 tantū q; ab hominū aspectib; se subtrahit

nunc subito inferius in predā ruit. **P**ectus
vero accipitris ē acutissimū modica tñ carne
est munitū vñ dicit arif. li. iij. Cūto pect⁹
eius maioris ē acutū. tanto melioris ē volat⁹
qm̄ si haberet pect⁹ multū latū. mouēt multū
aeris et est grauis motus. Carnosū autē est
quā acutū est debile nisi habeat cooperatoriū
ex multa carne sicut dicit ibidē. **H**arima ita
qz est eius fortitudo in pectore et in vnguābo
et in rostro. quo statū p̄t̄it ceteris p̄de sue
Suis fel medicinale est et vtiliter in oculoz
collyrijs admisceat. visū em̄ acuit et oculoꝝ al
bugines destruit et consumit. similit̄ et simus
eius. **H**abet autē hoc. p̄p̄riū accipitris vt dicit
greg. qz in senectute qñ sentit se pennarū p̄
dere p̄griuari. exp̄dit alas suas et tra solis
radios flante austro. et sic ex ep̄ntina aua
et calore resoluente aperiant̄ pori quibz aper
tis exp̄tat̄ alas et sic veteres penne ep̄liūt et
noue crescunt. et sic nouitas pennarū ipsū
efficit ad volandū ap̄icere. duo em̄ sunt ge
nera accipitriū. quōdā em̄ est domesticus. et
quōdā siluestris. qui domesticus ē siluestres
rapit aues et raptas eas dño suo derelinquit
siluestris vero domesticas rapit aues. **I**ndig
nantis em̄ nature est accipitris. vnde si pre
dā quā imp̄tat̄ casu aliquo non accipit. vix
illa die ad manū domini sui tendit. **O**portet
autē vt accipitriū dieta sit ordinata scz nec ni
mis tenuis. nec nimis lauta ex habundanti
em̄ cibo impinguant̄. et tunc insolebant̄ aut
pigrescūt. et ad reclinatoriū redire debignāt.
Si vero fuerit nimis paucus. deficit accipit
ricibus. et efficit̄ ip̄tens ad predandū. **S**o
lent etiā oculi taliū auiū ciliari. claudi siue
regi ne nimis de manu gestantis se offerat
auiibus visis ad quaz raptū anhelāt et aspi
rant. **E**t ideo quibusdā laqueolis illoꝝ pedes
illaqueant̄. ne libere ad quālibet auiculā ef
ferant̄. gestat̄ in sinistra vt de dextera aliq̄
recipiat vñ reficiat̄. **S**eruānt̄ autē accipitres
domestici vel domiti i mutatorijs vt a p̄mis
veteribus et induratis exponerentur. et sic in
iuuētute et decore renouent̄. **D**at̄ autē eis cibo
de aliqua carne aliq̄tūlū venenosa vt sic fa
cilius mutent̄. **A**ccipitres vero maxime ledit
simus vt dicit beda. et ideo eoz mutatoria
a locis fumosis debent esse remota. ne eoz
corpa ex sumi amaritudine ledant̄. et ne plume
ipsoꝝ ex nigredine sumi inficiant̄. carnibus
recentibz et sanguinolentis reficiant̄. et solēt
eis dari corda auiū que predant̄. **Q**uā diu
vivent et potentes sunt ad predandū. a suis
dominis diligunt̄. in manibus gestant̄. sup
partias exponunt̄. in pectore et in cauda ma

nibus replantant̄. cū diligentiā nutriunt̄. qz
qm̄ moriunt̄. ab omnibus mutiles reputant̄
non em̄ comedunt̄. sed potius super sterquiū
limū proiciuntur.

De alieto.

Alietus scdm̄ glosam deut. iij. idem
ē quod falco. auis scilicet p̄de aui
da et multū animosa. **I**nuadit enim
aues longe se maiores eas pedibus et pectore
peruadens et inuadens. **S**cdm̄ aliquos vero
alietus est auis paruula capiēns alias mi
nutas aues vt dicit auctor aurore. **O**ptinet
eriguas alietus corpore vices. **S**unt et aues
minime. p̄de a cibisqz suis. **E**xprim̄ hic
aliquē qui solos rapat egenos. **E**t scdm̄
hoc videt̄. qz alietus idem sit qd̄ misus par
uus. qui gallice dicit̄ muschet vel ipse misus

De apibus.

Apes scdm̄ ysid. sunt dicte. eo qz
sine pedibus nascantur. vel ex eo qz
pedibus alligent se inuicem et oner
tant. **H**ec fm̄ ysid. soletres sūt in gignendi
mellis officio. **A**ssignatas et sibi p̄p̄rias in
colunt sedes non vendicantes sibi alienas.
domicilia sua inenarrabili arte componunt
et ex varijs floribus mirabili artificio fauū
condunt. textisqz ceris prole nimia castra
replent. exercitiū et regem habent. et bella
mouent. fumū fugiunt et ventum et bella. tu
multū exasperant. **H**as p̄t̄iqz ex p̄t̄i sunt
de boum cadaueribus nasci. pro hys crean
dis vitulozū occisoz carnes verberantur. vt
ex putrefacto cruore vermes procreentur. et
postea receptis alis apes efficiant̄. sicut scra
bones de equoz carnibus generant̄ vt dicit
ysid. **S**cdm̄ autē amb. in exameron. mirabi
les sunt apum p̄p̄riates et nobiles. **N**am
apes omnem habent solem. vñ incolūt
mansione. vñius porte clauduntur lumine.
omnis est labor omnibus. omnis cibus.
communis operatio. omnis vsus. omnis
fructus. omnis est omnibus generatio. **I**n
tegritas quoqz corporis virginialis omnibo
est omnis sicut et partus. quomā nullo cō
cubitu miscent̄. nec libidine resoluunt̄. nec
partus quaciuntur doloribus et tamen max
imū filioꝝ examen constituunt. **N**am cū alie
volucres vix in anno singulos educant fr
tus. apes geminos creant et duplici ceteris
fecunditate preponderant. **I**tem apes regem
sibi creant. ipse sibi populos ordinant. et ta
men licet posite sint sub rege. ipse tamē sūt
libere. et regem sibi substituunt. et naturali
affectu diligunt. et summa defensione defen
dunt. et pro eo p̄t̄ice pulchrum putant. regi

Lib. 12

regi suo tantam reverentiam exhibent ut nulle de suis domibus exire audeant nec ad aliquos p[ro]p[ri]os passus nisi rex fuerit egressus et volatus sibi vendicaverit p[ro]p[ri]um apium. Eligunt autem apes sibi in rege in magnitudine et spiritus magis insignem et q[uo]d in rege p[ro]cipuum est mansuetudine clarior est. nam et si habeat aculeum eo tamen non utitur ad vindicandum. Naturalis autem apes tanto sunt leviores quanto ceteris sunt maiores. Sed et apes que non obtemperant regi p[ro]pria demp[er]atione se mulctant ut aculei sui vulnere moriantur. In apum vero p[ro]p[ri]am nulla est ociosa. quedam enim etiam q[ua]si in bello caestri contra alias apes. Alie vigilat circa victum. Alie futuras explorant ymbres et speculant concursus. alie ceras de floribus sugunt. alie cellulas nunc rotundas nunc quadratas mira connerione et equalitate componunt et tamen inter tam diversa opera nulla alienis laboribus insidiat nullo raptu victum querit. sed p[ro]p[ri]o volatu et labore inter herbas et flores q[ua]s sibi sunt congrua recolligit et requirit. habent tamen apes spicula sua et inter mellia fundunt venenum. Si ab aliquo fuerint laesite vitam q[uo]d sua ponunt ardore vindicte p[ro]p[ri]os suorum defensione. apes ita; et si in firma est robore valida tamen est vigor sapientie et virtute cuius fructus omnibus est suavis qui suavitate sua fauces obdulat et vulnera curat ac in terioribus vlcerebus infundit medicamentum hucusq[ue] ambrosie et alie appetates quas t[er]re arboribus ubi ita interseruntur dicit etiam inter cetera q[uo]d apum opaciones inter se sunt diversimode. quedam enim adducunt suis alvearibus quo indigent ad p[ro]p[ri]ationem mellis ex floribus et frondibus arborum et herbarum et p[ro]cipue in quibus est glutinositas et immittunt ex eo sup[er]ficiem alvearis. et hoc faciunt p[ro]pter nocentia animalia et si intro it[er] alvearis fuerint nimis amplii et stricti inficant eos deinde congregant mel et p[ro]mo incipiunt facere domos in quibus habitant reges deinde alias domos in quibus habitant alie apes alvearia custodientes et accipiunt ceram ex floribus et congregant ipsam cum p[ro]p[ri]o anterioribus deum mittunt eam ad p[ro]p[ri]os medios os deinde ad opas p[ro]p[ri]os posteriorum et post volant cum ipsa et tunc manifestat p[ro]p[ri]os in ea. et cum volat apis non intrat flores divinas nec dimittit unum florem et vadit ad alium q[uo]d divi ibi invenit q[uo]d sibi necessarium est. Sed colligit ex eo quo indiget et tunc redit onulata ad locum suum. quale autem mel recolligant et que sit mellis p[ro]p[ri]a materia non possumus leviter distinguere sensu. frequenter autem libent

folia et flores oliive et manent super ipsam longo tempore propter spissitudinem foliorum. Quando autem rex earum nequit volare tunc ferunt ipsum turba apum. et si fuerit rector vni[us] matres erunt in vna parte et femine in alia. Si vero fuerit mortuus matres erunt cum feminis in domibus et femina rectoris est dupla ad alias et habet aculeum aculeum quam masculus et multi de maribus carent aculeis et volunt quasi pungere cum aculeo et non possunt. fectores autem sunt duo: sunt modo: vni[us] est niger et alius est ruber et hincior est et est apis bona p[ro]p[ri]a rotunda in se deorsum stricta in medio q[ua]si cincta mediocriter villosa. et differunt apes in p[ro]p[ri]o. q[uo]d q[ua]si pascunt floribus rotundis et sunt diverse ab illis q[ua]si pascunt floribus motanis. nam ille q[ua]si pascunt in arboribus motanis minores sunt alijs et fectores res et p[ro]p[ri]o patientes laboris. It[er] apes sedent super alvearia et suggunt q[uo]d est sup[er]fluum infans et dicit q[uo]d si non faceret h[oc] generaret ex eis anima et moteret apes. quando autem in obidiam est de melle in domibus desertunt eas et pugnatum cum illis qui volunt ex trahere mel et p[ro]pter h[oc] videntur sepe sedere super foramina. quasi p[ro]p[ri]a ad resistendum et pugnatum breuioribus contra longiores pugna forti quando multum comedunt de melle et laborant eicere eas de alvearibus que non mellificant nec laborant. It[er] reges non apparent ex alvearia soli nisi magno stipatu apum et ipse in medio earum est et exitus eius est ante exitum pullos apum tribus diebus deinde exeunt apes pauca et volat circa alvearia et dividunt se pateruas et vadit cum q[ua]libet rege caterua vna et si contingat q[uo]d esset vna pars apum ad alias tunc ille pauca residue vadunt ad alium regem et dimittunt suum p[ro]p[ri]um regem. Et vadunt ad regem possidentem plures et si rex que dimiserunt insequat eas inficant ipsum. It[er] quando apes pugnatum cito post mortuum si totum infecerit et non retraxerint aculeum suum. quia impossibile est totum aculeum exire nisi cum eo exeat in testinum. fectores autem apum raro pungunt. et si alij apes moriantur in alveari extrahunt eam residue. quia hoc animal valde est mundum plus quam alia animalia et p[ro]pter hoc eicit sterces suam in volando et non in alveari suo. quia fetidus odor gravat eas. Similit[er] videtur si fuerit fortis ventus custodes apum debent tegere ostia alvearis ne intrat ventus ab eas. quando autem alvearia efficiunt aliquo casu fetida delinquent ea et si contingat eas ibi morari ex fetore infirmant. et cunctis ociosas et venit eis in hyeme locus calidus et in estate locus frigidus sicut homo

dimiserit eis mltū de melle nō mltū post op̄
tabūf et si modici segnescēt ad op̄and mel
et p̄ter hoc debz cistos dimittere de melle
fm mltitudiez apū q̄ si de fecerit eis mel ad
omedēs debz eas pascē hūbo q̄ alijs dulcibz
ne mōiāt. Itē qm̄ a tendūt iūcē itra alueala
signū ē q̄ uolūt discedē tē de alueari et ideo
debz cistos irromare v̄mū dulce itra alueala
q̄ ū c̄ m̄c̄būt ducūf aris·li·viij·siue·ix· Itē
idē li·iiij· apes n̄ faciūt strepitū n̄ v̄lādō q̄ ex
dēdo q̄ o trahēdo alas suas p̄ acē cadēt itre
alas q̄ corp⁹. Itē postiores p̄des apūfūt ma
iores q̄ anteriores p̄ter abulacōz q̄ vt cito ele
uēt a tra cū uolūt euolat vt dicit idē l·viij·
Itē accidit apibz isermitas q̄ ab aris·li·viij
dicit kabiz om̄ ex puis v̄mial q̄ generat in
aluearibz ex corruptis v̄uis q̄ q̄do c̄scūt
illi v̄miali faciūt t̄rtuā simile t̄rture anā
arū q̄ domianf sup totū aluear q̄ ideo putō
scit mel q̄ egro fāt apes v̄l mōiūt. Itē idē li·
xvi· apes nō ḡnānt ex coitu n̄ ex diūf ḡnibz
coiūtibz neq; ex op̄ribz p̄ coitū. In ānis autē
pluuialibz multiplicāt apes valde siue pulli
apū·q̄a p̄ter humiditatē multiplicāt supflu
itates in corpibz. In ānis at̄ t̄pate oplerio
nis pulli apū diminiūt vt dicit idē. Itē i bi
ētis p̄ticularibz dicit apes floēs amigdali
nos pascētēs faciūt mel magis t̄pau q̄ ma
gis saprosū minūf acūf·h̄ spiritualū men
broz marie mūdificatū· apes vero absctiū
pascētēs q̄ alias herbas amaras faciūt mel
h̄ min⁹ dulce·ē tñ mltū mūdificatū op̄lacō
nis spleis·q̄ epatis aperitū·q̄ yotopicoz iū
uatim q̄ mōf rabidi canis curatim· q̄e ifm
de melle i tractatu de liq̄tibz alias p̄p̄tates
apū in litera A in tractatu de aialibz fm plis
et auicē.

De butone ···
Vto a sono vocis nomē habet vt dicit
p̄hd· Est autē auis feialis onusta qz
plumis h̄ ḡui semp̄ det̄ta pigricia
debilis ē ad v̄lād· in sepulcris die q̄ nocte
p̄sāt semp̄ amocās in cauinis· dēf̄ apud au
gures malū p̄tēdē ferē. Nā i v̄rē visa soli
tudine p̄tēdē affert vt dicit idē. De butoē
dicit aris·li·viij· Monedula iquit p̄gnat
cum butone quoniam debilis est visus buto
apud meridiem. Clarius nāq; vid; de nocte
q̄ de die. Et p̄ter hoc capit monedula que
est auis cornū generis oua butonis et cō
medit ea de die et buto comedit oua mo
nebulę de nocte quia buto forice ē de nocte
q̄ de die· et monedula forice est de die et
alie aues volant in circūitū butonis q̄ de plus
mant ipsum· Et propter hoc auicaps aim

eo de p̄hendūt alias aues p̄ugna aut istay
auū fiat et bestiarū non est m̄i p̄ter cibū
et mātionē cuius fr̄quēs v̄lulatus de nocte
p̄sagium ē mortis secundum augurum cō
iecturā· bubo stercoreibz et alijs in mundicijs
pascit ab alijs volucibz hoc odio habet tē
pla fr̄q̄tat nocturno tēpe vt de oleo lāp·
dū faciet in plumis tantū et in rostro auibz
p̄de similis esse videt· S; in aiositate p̄tē
ē dissimilis q̄ i v̄tute· Cū ab auibz ip̄gnat
in lūpinū se vertit et rostro cū pedibz se de
fendit· muces q̄ v̄sp̄tilides vnaf q̄ comedit
de nocte euagatur et circūulat· de die vero
in parietum rutilis se abscondit

De columba

Columbe sūt dicte a coloe colli eo q̄ eaz
plume in collo colore multiplici sunt
resperse vt dicit p̄h· sūt autē colūbe
aues māuete hoim fr̄q̄tia et olociū dili
gētes et in eaz multiplicacōe v̄santes quas
antiqui venetas nūcipabāt eo q̄ fr̄q̄tēt
nidos et osculo amocē accipiāt q̄ veneti mltū
vacant· q̄ ideo colūba dicit q̄ h̄ colens lūbos
vt dicit p̄h· nā colūbe ouāt om̄i tēpe q̄ faciūt
pulos cū fuerit eaz manio celida et fuerit
eaz cibus patius meliores aut faciūt pullos
in antipno q̄ i v̄rē vel i estate p̄tē copiam v̄tē
dicit aris·li·v· colūba auis est voluptuosa
victus vt dicit p̄hd· de natura vero colūbaz
Vnde et sese osculant ante coitū q̄ masculus
senex nō potest coire tamē nō cessat osculari
et feia mltociēs saltat sup feiam cum nō sit
masculus q̄ h̄ facit cū osculat q̄ nō ciciūt se
men· ex tali aut coitu faciūt oua aliquādo nō
pullnācia h̄nt sūt oua ventū et om̄s aues q̄
similes sūt colūbis ouāt in v̄rē bis vel ter q̄
faciūt duo oua h̄ nō ouāt tercio si q̄ndo cor
rūpiē fm· Itē idē dicit·li·vi· Colūbe inq̄t p̄
maiōri p̄te pullificāt maē et feiam et p̄mus
pullus ē masculus et aliq̄n̄ exiit v̄n⁹ pullus
vno die q̄ ali⁹ alio die et masculus cūbat de
die oua q̄ feia de nocte q̄ p̄mū ouū c̄plet se et
fidiē m·xx· diebz· q̄ colūba p̄ penetrat testā
q̄ post dicit illā q̄ masculu et feia calefaciūt
pulos i vno t̄pe q̄ feia ē magis sollicita circa
pulos q̄ mascul⁹ q̄ decies i āno ouāt q̄ q̄n̄
p̄ficiūt i egipto et masculus coit cū feia post
ānū· Itē idē·li·viij· cū pullificat colūba st acū
masculus regit pullos q̄ si femina tardat v̄
n̄re ad pullos p̄ter dolorem p̄tus patit eā
masculus et cogit eam ponere super pullos q̄
cum c̄scant pulli vadit masculus et suggit
terram sallam et illud q̄ suggit ponit in ore
pulloz vt assuescat eos cibo· Cum autē mas
vult eicere pullos de nidis choit cum ip̄his·

Itē colūbe habent p̄riū hiat et turtures q̄a
 apūt suum non erigūt q̄ potant quousq;
 eis sufficiat haust⁹ potus. Vnūt autē colūbe
 et gūalit cubāt vsq; ad ānos. xv. huic⁹ aris.
 Propterates autē colūbaz vsuales et multū
 notas tangit glo. super verbū illō Daui tui
 columbatū. cant. i. Columba inquit felle ca
 ret. vltro non ledit nisi pacē suū forte. in
 caucenis p̄tiaz nidificat. alienos pullos nu
 trit. columbas alias errantes associat et re
 colligit. iuxta fluenta manet. meliora gra
 na eligit. gemitū pro cantu reddit. gregati
 volat et societate diligit. alis et vltro se de
 fendit. cadaueā et alia imunda non omedit
 geminos pullos nutrit sup fluenta residēs.
 vmbā accipitris delonge veniētis inspicit
 quā vidēs statū ad interiora foramis fugiēs
 se abscondit sicut diē glo. ibi. Daui ei⁹ hiat
 colūbe sup riuos aquaz cē. cant. v. e. Et vt
 dicit in viatico ostra. sanguinē habet medici
 nalē. Dicit em̄ q; sanguis eius sub dextera
 ala extractus et calidus oculis impositus in
 stillatus dolozē mitigat et sanat obtallmā
 oculoꝝ. Simū hab; ardentē quē de nido eicit
 et pullos vt eiciant instruere oſueūt vt di
 cit aris. Colūba pacis est nuncia. simplicita
 tis forma. natura munda. prole fecunda.
 pietatis emula. societatis amia. iniurie im
 memoz. que q̄to ē penosior tanto fecundior
 inuenit. Vnde columbe habentes pedes p̄na
 tos fecē pullificant omni mense. Est autē co
 lumba. naturaliter timida. raro secura. nisi
 q̄ est in foramine petre. ibi aliq̄lit req̄ſcat
 Est autē obliuiosa. et ideo sublati pullis
 dampni sui inemor nidificat et pullificat in
 eodē loco iterū non omittit vt dicit Iero⁹.
 Itē stulte est curiosa Nam sedens sup ar
 borē circūspicit. et ad quā partē velit tendere
 deliberans. collū vndiq; circūflectit. sed sepe
 dū de volatu de libat ante q̄ accipiat volatū
 sagitta eū t̄nsuolat. et ideo p̄positū nō p̄ficit
 quia qd̄ diucius fieri p̄posuit in tpe oꝝtuo
 non p̄fecit vt dicit greg. Itē vt dicit in
 dieb. p̄ticularibus Caro colūmbina dura est
 ad digerendū et viscosa vnde grossū dat nu
 trimentū maxime caro pulliaroꝝ. sed q̄ w
 late incipiunt racione motus et laboris mul
 tum amittit de illa gūitate et fit caro leuoz
 et acceptabilior ad digerendū. q̄to autē ve
 lutiōe tanto durior et peior ad digerendū. et
 illa audabilius geneat corpi nutrimentū Itē
 columba alq̄ inuenit dormita. que ad decep
 tionē filuestriū est instructa. Nam filuestri
 bus se associans ad retre eas duc. et vt cau
 e⁹ eas decipiat cū illis intret auapis retre

et inuolui se p̄mittit sub amicicie specie q̄si
 ad pascua eas allicit et sic pascendo ad la
 queū et interitū eas trahit Item in egipto et
 in hria instruit columba vt lē fit getula. et
 prouincie ad puincia internūcia. naturalit
 em̄ diligit locū et mansionē vbi primitus ē
 nutrita. et q̄niamq; defert ad longinquas
 partes semp̄ redit ad p̄pria si libertati fucit
 restituta Tali autē columbe caucius solet al
 ligat hā sub ascella qua dimissa eleuat se in
 aera et nunq̄ cessat donec ēdeat ad sue nati
 uitatis p̄ma loca. h q̄n; agnosci⁹ ab hostibz
 et sagitta impediē et pro lris quas defert in
 terficiē et vulnerat et sic non sine piculo est
 baiula lē. quia frequent lā sic portata est
 causa vel occasio mortis sue.

De coturnicibus.

Coturnices sunt quedā auiculae quas
 greci cetigias vocant. eo qd̄ fecerūt
 in cetigia insula primo vise vt dicit
 ysid. Hec aues certa habent adueniendi tē
 p̄na. gregē faciunt et ducunt. accipitres timēt
 et q̄dū accipitres vidēt tam diu de terra nō
 surgunt. ideo etiā cetigometra dicit. Vnt
 autē hec aues duces sicut et greges. Et ideo
 quia timent accipitres. cura est eis sollicitate
 duces per quos auēt p̄a discrimina ne ab
 accipitres rapiāt. Hec sola auis morbu cadu
 cū patit sicut et homo et etiā passer. Hare
 transiens cū lassat in aquā descendit et vnā
 alā erigens velū sibi facit. cibos gratissimos
 habet femina venenosa. p̄pter quas causas
 veteres eas vsci phibuerūt. Elleborus em̄ ē
 cibus coturnicū quī si ab animali in multa
 q̄titate sumat p̄nciosū est Nam cū anima
 lia latas habent venas p̄ quas defert sum⁹
 vt ellebori. cor subito infrigidat et mortificat.
 Coturnices autē venas habent strictas circa
 cor. et ideo sumus venenosus non habet libez
 transitū in stomacho remanet et ibi digerit
 et subtiliat vnde non ledunt. Coturnices
 autē vulgari sermone crebros vocamus a
 veloci cursu. citissime em̄ currunt super terrā
 spēm autem suā diligunt tales aues. et ideo
 vocatō mutuo se requirūt vt dicit amb.

De ciconia.

Ciconia vel ybis est auis fluuialis
 que seipsam purgat vltro suo. q̄a
 q̄ ex cibo multitudinem sentit se gra
 uata aquā marinā intra vltz colligit quā
 per anū ad interiora infundit. que remolli
 endo cibi opacti duriciā et morbiando intel
 tina superflua eicit et emittit Hec etiā auis
 serpentū ouis vsciē. et eia gratissimā escā de
 ferens pullis vt dicit ysid. Et dicit ciconia

quasi ciconia quia equitate rostro quasi
 cum canna sonu facit ut dicit idem. Veris etiam e
 nuncia et in suo aditu predicat nouitate tps
 serpentibus est inimica rostro enim eos parit
 et interficit. et quibus deuorat et egreditur humana
 societate et frequentiam diligit. et ideo moficare
 super domos ab hoibus inhabitatas assuevit
 et nidu suu primu nisi fuerit coacta de facili
 non dimittit sed in suo recessu extra hyema
 terra replet nidu suu et cum luto virgulas mudi
 et spinas copaginat ne alijs ventus tepstus
 ofus ipsu in hieme deiciat aut dissoluat. In
 nidu aut suo in vix eundem locu optinet vel
 occupat. et ab alijs nidu occupare volentibus
 protegit et defendit. viuente feia. mas causa
 coitus cum alia se non associat. sed quod ad nidu
 et generacois affectu feie fide seruat in qua
 si masculus aliq casu adulteru cubitu pre
 senserit. vltia se cum non cohabitare. sed rostro si
 potest ea transuerberat atque necat ut dicit arif. Alij
 as quod in nido mas feia non calcet et in cubi
 do super oua mas cum feia vices seruat. pullos
 suos miro affectu diligit et custodit et ex as
 fiduo cubitu super eos plumas pedit. pater quoniam
 est in pascuis mater in nido refoet. et eodiu
 quoniam reuertit mas euolat femina ad pascua et
 masculus nidu fouet ut dicit amb. Ciconie
 maria trisuolat et collecto agmine ad calidas
 regiones simul volant. In suo aut discessu
 comites habent comices que ipsas precedunt
 et quasi ciconijs ducatu prebent. extra aues
 infestas eis pro viribus se opponunt ut dicit
 in exameris. Quauis aut venenosa comedat
 ut tanas et serpentes et huiusmodi. venenu tamen
 natura earu non superat nec immutat. Ideo
 eis est refectio et nutrimentu. quod hominibus
 et multis alijs animalibus est venenu. vi enim
 caloris qui in eorum interioribus dicitur virtus
 veneni extinguitur et superat. A pullis suis in
 senectute pascunt. nam eximia illis circa filios
 est pietas. et ideo quoniam tempus expendunt in
 fetibus educandis. cum ipse a pullis suis vice
 reciproca nutriunt ut dicit amb. Cum vero
 pulli nascuntur. crura pedes et rostra habent ad
 modum nigri valde nigra. sed deposita statim
 nigredine. rubet. tanto plus incipiunt quanto
 rotundie plus senescunt.

De comice.

Comix est avis annosa que apud la
 tinos greco nomine appellat. quam
 aiunt augures hominum auias age
 infidiatu vias monstrare. futura predicare.
 sed magnu nephas est credere. quod deus scilia
 sua comico manifestet ut dicit ysid. Huius
 inter multa auspicia tribuunt ut etiam plu

uia s prestebunt vobis iuxta illud nunc
 comix pluuiam vocat improba voce. Est autem
 auis garrula et impia. et in colis ubi habitat
 nocua ut dicit idem. In nudis pascit et ve
 nenosis. diuissime viuit. extra senectute in
 pluma albescit. sed in carne intrinsecus quoto
 viuit diuicius plus dem pascit. Dulce pre ce
 teris animalibus odit. extra nidu et accipit
 ofligit ut dicit ysid. Est enim auis improba
 a quile et alijs prede aubus importuna. nam
 aquila quam tangere foundat. garritu et vo
 latu insequit et infestat. h de sua improbitate
 non semp lucy portat. quia post longa aquile
 dissimulatione aliqui ab ea rostro preatit
 aut interficit. quoniam ei plus debito appropinqt
 De comice aut dicit in exameris. quod comices
 ciconias conduunt et dirigunt. et vult quoniam
 bulda tuemis cum stipantibus. eis tuemati
 se adiungunt et extra alias aues ipsi ciconijs
 infestas dimicantes. ppris perialis aliena
 bella suscipiunt. Cuius iudiciu est. quia in
 illo tps interu allo quo ciconie solent recede
 non reperiunt in locis suctis reside et quia
 cum vulnere reuertentes. manifesta quadam
 sanguinis voce ceterisq. indicijs. grauem se
 cer tamini ostendunt ofliciu subisse. Item
 ibidem dicit quod admiranda est huius auis
 clemencia. Nam cum parentes per longeuam
 senectute plumaz regmine et alatu regmine
 nudari contingit. comices iuniores ppris pe
 nis eos fouent. et collecto cibo pascunt. quoniam
 etiam parentes earu senescunt. eos fulcro
 alaz suaz subleuat et ad volandū excitat ut
 in pristinos vsus membra dilueta reuocent
 et reducant.

De coruo.

Corvus sicut corax a sono gutturis no
 men h; ut dicit ysid. Coruus pulloz
 oca suoz hiancia epicit quibus abū
 prius non ministrat. nisi prius per pennatu
 nigredine ppris coloris similitudine recog
 noscat. Postquam vero nigrescere inspicit totis
 suis viribus deinceps eos pascit ut dicit idem
 ysid. Dicunt autem pulli coruoz voce celesti
 re. quod quodiu beneficio etatis non habent nigra
 plumas. non enim prius elcis sc; cadaueribus
 fetidis sed voris celestis beneficio sustentan
 tur ut dicit augul. Petit enim coruus in ca
 daueribus mortuorum loca occulta ut dicit
 ysid. Et est auis clamosa et diuersas format
 voces. solus enim inter aues sexagintaquor
 habet vocis mutaciones ut dicit vulgencius
 Est etiam auis dolosa res furtiue subtrahens
 exponens in locis abditiis et abscondens.
 Est etiam imunda auis cadaueribus insidens et
 venenosis et rebus inmundis abū queens

Lib. 12

Est scdm augures q̄dam vim presagij & di-
 uinacōis habens Et ideo apud gentiles cor-
 uus inter volucres fuit apollim consecratus
 vt dicit marci. De coruo aut dicit arif. li.
 vi. q̄ femine coruoz cubant sup oua sole & q̄
 masculi defert eis cibū & pullificat plures
 pullos & cubat diebus. xx. & dicit aliquos
 ppter multitudinē. quia aues que multos
 pullificant. aliquos edunt a se. Item dicit
 idem li. viij. Coruus niger pugnāt cū asino
 et tauro & volat sup ipsos et nocet eis pacie
 do cū rostro & pūgit oculos ipsoz. Itē ibidē
 Coruus niger est amicus vulpis. & ppter hoc
 pugnāt cū acelon & alijs bestijs vt inuēt vul-
 pem. Item ibidē Coruū pugnāt pugna forti
 et porciunt se ad inimicē cū armis id est cū
 rostris vnguibus et alis suis. victus obedit
 victori victoria forti. Quasi arif. Itē sol⁹ cor-
 uus in medijs estiuis ferocibus & tra natura
 aliaz auū ouat et pullificat fet⁹ suos vñ p-
 troi. Coru⁹ maturis frugibus oua defert & c.

De cigno :

Cignus latine olx dicitur grece eo q̄
 totus albus sit in plumis suis Nulli
 em inueniunt cignū nigrū. Dicit autē
 grece totū dicitur latine vt dicit yhs. Cignus
 autē a canēdo est dicitur eo q̄ carminis dul-
 cedine modulatis vobus fingit. Ideo autē
 canit dulciter. quia collū longū & flexū h̄
 et necesse ē eructante vocē per longū & flex-
 uosū iter varias reddere modulacōes. fere
 aut in y perboeis partibus precinētibz citha-
 redis cigni pullos euolat de nidis & apte ad
 modū canere vt dicit yhs. Scdm aut mar-
 et amb. Nante bonū presagiū euentus repu-
 tāt. q̄ cigni scz in nauigio obuiāt sicut ait
 Com⁹. Cignus in auspicijs semp letissim⁹
 ales. Hunc optant nauere. quia non se mer-
 git in vndis. & ideo apollim fuit consecratus
 vt dicit mar. In alis aut maxima est forti-
 tudo Cignus qm̄ est in amare querit feminā
 et ei per aplexionē colli blandit. & quasi eā
 trahit ad se & iungit collū suū collo femine
 colligando. post coitū vero femina parit ma-
 rem & fugat ipsū. Balneat aut se masculus
 post coitū. similit feminā anteq̄ cibū sumat
 Instante autē morte penna infixa cerebro ca-
 nit et oia alioz animancū consuetudinē pro-
 gemitu cantū reddit vt dicit amb. Plumā
 habet candidissimā. oī nigredie vel colore ali-
 quo impm̄p̄tā. carnē vero habet nigrā & ad-
 digerendū durā. rostrū cū quadā tuberosita-
 te visū ab olfactu & gustu distinguente collū
 habet intrinsecus valde nigrū. & interius de-
 laū cū quo collo in pfundū mersō cibū suū

querit & incidit. Dū sit inter pisces nutrit⁹
 ipsos non comedit. ideo si panis vel esca sibi
 piecta fuerit. piscibus ipsū sequentibus ipse
 cedit. de herbis & radicibus victū suū querit
Pedes habet nigros. largos & clausos nata-
 cioni valde aptos quoz vno vtiē pro remo
 in natando alio pro gubernaculo se regendo
Stagna & lacus inhabitat. et secus aquas
 nidificat. vbi super pauca ligna diecta super
 oua cubat & pullificat. pullos sollicitē nutrit
 et educat et eos rostro alis & fibulo ptegit
 et defecat. & si q̄s adūsus eos appropinquet
 int pullos & a p̄p̄m̄q̄tibus opponē se & in t̄p̄o
 nē nō cessat. Auis ē magne carnositatis et
 p̄derositatis corpis. & id q̄cē diligit & raro
 volat. volāt aut cigni siluestres volatu forti
 collis extensis & pedibus ad posterius applica-
 tis sed non sūt tam magni corpis nec tante
 pinguedinis sicut sunt domiti qui iuxta ho-
 minū habitacula sūt nutriti vt dicit marci.

De culice :

Culix ē musca modica a baculo dic-
 ta. eo q̄ sanguinē suggit. habet aut
 in ore fistulā ad modū stimuli qua
 carnē terebrat vt sanguinē bibat vt dicit
 yhs. Reputat aut int volatilia sicut & apis
 cū tñ corpus vermīs habeat plures pedes ha-
 bentis. eo q̄ alas habeat quibus volat. Ge-
 nerat aut ex vaporibus putridis de cauae
 ribus ac palustribus locis et corruptis gene-
 ratis ex continua alarū replicata p̄fessione in
 aere strepitū generat & quasi stridet super ca-
 dauera & vlcerā libentē residet. equis & vlcerō-
 sis valde nocet. strepitu & mōsu dormientes
 infestat & a requie eos arceat. de nocte mapi-
 me circumvolat et mēbra quibus infidet tere-
 brat atq; mordet. Incipit est. quia lumen
 libenter videt. vnde minus caute in candelā
 vel in ignē irruens. se ob auiditatē luminis
 videndi obuere sepe solet. hyrūdīnibus pas-
 cendis sūme valet. culicēs em̄ mare voli tan-
 tes ab hyrūdīnibus que vnānan⁹ muscas in
 aere p̄ceda gratissimā reputat. Dicunt aut
 culices scimiphes id est musce minutissime h̄
 aculeis p̄moleste. cines em̄ grece musca di-
 citur latine. vnde & dicitur cinomia musca can-
 na & huōi muscis terra egipcioz passa est
 vt dicit yhs. Est aut cinomia genus pessimū
 muscarū magni corpis & lati ventris respec-
 tu muscarū aliaz & pui volatus. sed magne
 tenacitatis & adherencie in mēbris animan-
 cū in quibus infidet. In villis em̄ et pilis
 animalū & maxime canū se immergit. & ibi
 se occultans suggit sanguinē atq; bibit in
 tantū q̄ carnē vlcemat & corrodit vt patet in

antiquorum canu auribus quas concordant et
vicerant tales mulce. unde non est miru si
tales mulce sint multu fetide que ex ta feti-
dis et corruptis humoribus sunt nutrita.

De cicada.

Cicada a canendo est dicta. eo quod
in epiguo guttate suo dulcem facit
melodiā vel mīā facit antilenā vt
dicit in epameron. Hec in medio estu quādo
arbitra meridianis caloribus rumpit. tanto
canu resonat clariorē q̄to spiritū aeru tunc
tpis attrahit puriorē. deinde si quis cicadas
piundat oleo statū necant. eo qd obstructis
poris spiramē aeru haurire non valent. sed
si quis statū hīs acetū sup̄fundat. illico reu-
uicunt. eo qd vis acetū aperit poros qui ex
olei obstructiōe obstruebant vt dicit amb.

De fenice.

Fenice vnica dicit esse auis. et in toto
orbe terrarū singularis vñ et laici mīā.
Vnde et apud arabes vbi nasci fenix
id est singularis nuncupa vt dicit yfīb. De
hac aue dicit p̄b̄s qd fenix est auis sine pari
vniuers. ecc. vel quingentis annis. quibus
completis cū suū sentiat defectū nidū facit ex
lignis aromaticis et multū hāris q̄ in estate
ex fetore solis flante fauonio accenduntur
quibus iam accensis sponte nidū ingredit.
et ibiōe inter ligna ardentia incinet. ex q̄
cinere infra tridū quidā v̄mīal nasci qui
paulatū plumas recipiēs i volucē reformat.
Idem dicit amb. in epamerō. de fenice hu-
more siue cinere nouus surgit. paulatimq;
adolecit. et p̄c̄. su t̄pis alarū induit remigia
atq; in auis ip̄ciem cōparat. Est autē auis
pulcherrima. pauonū i plumis similima so-
litudinē diligens. granis et fructibus mūdīs
cibū querens. de q̄ narrat alau. qd cū omnia
summus pontifex in elio poli ciuitate egypti
templū ad similitudinē templi ierosolimoꝝ
edificasset. p̄mo die azimoz cū multa ligna
aromatica sup̄ altare cōregasset et ignē ad
offerendū sacrificiū succēdisset. descendit in
mediū roq̄ talis auis que in igne sacrificij
statū in cinere ē redacta. remanētē autē cinē
et cū diligēcia custodito de p̄cepto sacerdotis
et reseruato infra tridū quidā vermīculus
de predicto cinē ē creatus qui tandē recipiēs
formā auis ad solitudinē euolauit.

De grue.

Grus de propria voce nomen accepit
tali em̄ voce sonat vt dicit yfīb. Est
autē auis alarū magnarū et fortis
volatus. aeris alta pretens vt videat quas
velit p̄gere regiones vt dicit in epamerō. Est

ei auis diligēs suā sp̄m et in societate viuēs
habens regē et ordie litterato volās vt dicit
amb. Ductor autē agminis quasi instigādo
et arguēdo voce ad rectos volat. cogit agmē
et si forte naucescat succedit alia grus que
supplet idē officiū. Grues autē voce p̄conia
terra p̄tūt vt q̄scent et cū seceēt ad custo-
diam sui vigilias ordmant vt alie securius
oquiescāt. Viles autē super vñū crus stant
directe et lapillū tenēt in pede altero a terra
suspecto ul' eleuato vt si casu aliq̄ dormierit p̄
casū lapilli exciteēt vt dicit arif. Itē sūt grues
in iuuentute cinere coloris. sed in senectute
q̄to diu ius viuūt tanto plus nigrescūt. et si
que illarū a societate oberauerint vāfēndo
p̄ditas socias aduocāt et requiēt. Grues etiā
qū sup̄ se venientē herodiuū vel accipitē p̄-
cipiūt rostra sua sup̄ius erigūt et put possūt
cū rostri aamine se defendūt. **De gallo.**

OAllus a castitate est vocatus. Inter
ceteras enim aues huic soli testiculi
abscedunt. veteres ei abscessos gallos
gallos vocauerūt vt dicit yfīb. De gallo dicit
p̄b̄s. xxix. li. ca. iij. Carnes galloꝝ crude et
calide a p̄p̄site sup̄ in osium serpentis demūt
venenū. Et ad idē valet cerebz in potu
sumptū. Si quis eius pinguedine vel vitello
munctus fuerit. a pantheis et leonibus tutus
erit. Si auro liquefactū ossa galloꝝ vel gal-
linarū cōmiscēt. cōsumūt illū in se. vñ et os
gallinaceum auri est venenū. et hoc est mirū.
Gallus itaq; ē auis calide et sicte opleriōis
et ideo multū habet audacie et animositatis
p̄pter quod a tra suos aduersarios pro suis
v̄p̄. v̄. audaciter pugnāt. et rostro ac cal-
caribus aduersariū impetit et lacemat. optē a
victoria statū cantat. anteq̄ autē cantet. alis
se vebeat et seipsū feriet ad cācandū redit
ap̄ciōrē. In p̄fundi v̄. hōis noctis. cantū
solet emittē. clariōrē et valenciōrē. h̄ circa
tempus matutinū voce format leuōrē. vt
dicit amb. cristā tubā gestat in capite pro
corona qua amissa p̄dit audaciā et ad ag-
grediendū aduersariū ipsū efficit segmōrē.
zelat et diligit v̄p̄. suos suū. et inuēto cibo voce
quadā eas conuocat et sibi subtrahit vt eas
reficiat at; pascat. pigriōrē et tenaciōrē quā
plus diligit. seu quietis gracia viciā col-
locat. et ipsū p̄fenciā circa se plus affectat
de mane cū ad pastū euolauerit. latus suū
lateri ipsius primo applicat et per quosdam
nudos ipsam ad sui copulā allicit et inuētat
et pro ipsa tanq̄ zelotipus specialiter pug-
et appropinquātes gallos rostro et calcaribus
a se fugat. rostro in pugnando terrā p̄tūt

Lib 12

et plumas circa collū erigit. ut se audacem faciat et penas aude quāti potest sursum ac deorsum eleuat ut sic apci ad plū se accin gat. lapidem preciosum nomine alleccticiū calcedonio similem gignit et porcat quomā tacione lapidis vt credūt qdam leo timet et abhorret et maxime si fuerit albus. albū em collū leo foumibat vt dicit ph⁹. rostro et pedibus uictū queit paleam et puluerem sulcat et resiat et in vento grano ad gallinas uicifent et eas uocat. timet etiā gallus aqlā et accipitē p̄dones terre. quia tales p̄de a ues wlucitō in terra deambulātibz infidi ant et ideo cum gallus sit ualde acuti uisus vniū oculum p̄ uictū q̄endo infici⁹ de p̄mit et aliū sursum ad aera digit ut aduentū aqlē vel accipitris p̄caueat. qm̄ cū ueniētē a remo tis uiderit statim ad gallinas uicifent et fu giens in domibz rupibus ac sepibz se occul tat ut dicit idē. **De crepit⁹** etiā gallus ouat in ultima senectute et facit quedam oua pua multū rotunda et q̄h liuida vel crocea et q̄bz si ab aliquo uenē uenenofo i diebz amicta ribz foueant. basilif⁹ p̄ceat ut dicit be de gallis dicit est. galli iuueues duriores sūt ad bigendū minoris qz humiditatis quā gallina. caro eoz q̄dbam vitrositatis habet. **Sed q̄ coquit soluit tunc.** vnde h⁹ gal lus pietis in xioibz de semie croci orēhis et polipodio impleat et q. v. libris aq̄ coq̄e do nec aq̄ fetē cōliat fit vti⁹ m⁹ colericiā haben tūz passi onē. viscosos et fleumaticos pigat hūores. melācolia paciētibz subuenit. gressā stomachi ventositatē excludit. dolorē miti gat. timo tē et dolorē alciarū curat. valet cō tra arantice febris prolixitatē vt dicit idem

De gallo

Ollus gallinacius est gallus qui p̄ ter abscisionem testicularū efficiat. more em̄ aliorū animalū castratorū totus in oplexione mutat. cristā em̄ perdit audaciam deponit uicē et cū amittit. in ter hors noctis nō discernit. alis nō se parit nec ad pugnā se accingit sup oua aliena cū bat ac si esset gallia officū femine assūens pullos alienos nutrit et circūduat. uicē etiā galline similat et crociatō uicē rauda pul los uocat gallinis se asso cians cū eis cap esca comedit et deuorat. **Sed eas nō reficit nec impugnat. cū eis impinguat.** **Sed eas si ipinguat.** Est autem gallinacius timidioris animi q̄ gallus et carnis hūidioris et molli oris et pinguedinis maioris ac plume lapi oris cuius pedes q̄bz frangūt vt cibare su pt oua cogant cū calcaria vel hebrant vel

abunt. cuius pedes colligant post impingua tionē et de p̄sso capite ad terā ad forū erec tis pedibus deportat. **De gallo tamē castrato** dicit est. carnes in quid castrati galli omniū uolatiliū carnis sūt ueniētiores. laudabili us em̄ generant nutrimentum et sanguinem meliorem cerebella eoz cerebellis autū aliarū sunt ytilioza

De gallina

Ollina est a gallo dicta sicut a leonē dicta est leena cui mēbra vt q̄dā fe rūt si cū auro liquecētē misceant osunne vt dicit ph⁹. est autē in te ouaciōis et pullificacionis et multe ouant sine coitu ut dicit arist. li. vi. et dicit oua uenti et sūt alijs ouis insipidiora et illaudabiliora et quedam galline sepe faciūt gemellos et vni⁹ genello ori est puus et q̄bz mōstruosus postq̄ autē cubant sup oua sua p. iij. dies statū apparet signa pulli et eit hoc in maioribz post plūs dies. et in minoribz post pauciores et gñaf pullus est albumine et nutritur ex utello vt dicit idem. galline etiā que nimis ouant nō sunt longe uite. **Sed cito moriūt.** vt dicit li. vi. alias uero galline appetates omnibus sex notat tagit glosa. sup. math. xvij. vbi dicit gallina est auis pia cū pullos nā pul los sup ala fouet et tra miluū tuē de doloz filioz egrotat et plūmā deponit plus pullos quā se pasit et faciat et ipsos in uento cūbz ogregat atqz uocat pro pulloz de senhōne foricori se opponit et etiā hominē impugnat. pullos disperfos ogregat atqz uocat et ne aniso vel miluo rapiant eos sub alay tegmie p̄tegit et defendat plumaz hispiditate et w as raudedie affectū cū pulliculos maifestat

De guphe

Oriphe inter uolatilia recitatur. deu. triij et dicit ibi. glo. q. griphe est quadrupes capite et alis aqlē simil et reliq̄ corpore simil ē leoni et habitat in ypto reis mōtibz. eoz et homibz maxime ē in fese in mdo suo reponit lapidē smaragdū contra uenenoza animalia montis

De herodio

Herodius est auis regia p̄de aūda et manu gestans assueta. est autē auis animosa ad modū accipitris pauce q̄dam carnis respectu corpis sui et est multe plumositas et ideo leuissimi est uolat⁹ q̄a pay est in eo qz aggrauat et multū qz erigit atqz leuat ut dicit grego. et ideo dissimilis est strucioni in audacia et uirtute q̄ius ei simi lis fit in penna et varia in colore. **Herodius autē magne est animositatis acutissimi pe totis et fortis ynguū et plus ledit p̄dā sup**

ipsam irruendo pectori q̄ rostro siue ynque
Tante autē est animositatis q̄ si p̄mo vel
ij̄ impetu p̄dā nō accipit q̄si vindictā de se
p̄t̄it. Vñ si filuestris est illo die uir p̄dā
querit. Si uero domesticus q̄si p̄e uerēdīa
euagat p̄ aera et ad manū gestantis de fa-
cili tunc nō redit. tunc em̄ victū et q̄si dege-
nerem se estimat q̄ do de wlucce quā impetit
non triumphat vt dicit greḡ. Nec auis a
vulgo falco nūcupat siue filia vt dicit glosa
sup̄ ps̄. Et est auis que inter omnes p̄de
wlucres habet affectum pium et animū circa
pillos sicut dicitur in examerō. Eodem inqt̄
sedulitatis officio quo p̄rios fetus pascat
pari subministrāone pullū ab aquila abiec-
tam siue non agnītū suscipit atq; nutrit. ca-
bauer fugit nec in famis rehemencia putri-
das carnes tangit sed laboris paries absti-
nēdo expectat quousq; p̄dā sibi cogit
am inueniat quam acquirat vt dicit greḡ.

De hyrūdie.

Hyrūdie q̄i ab erūdo ab aere ē dā eo
q̄ alios nō sumat rēdēs s̄ vt edat
in aere abū caput vt dicit p̄li. Est em̄ auis
wāfem p̄ tortuosos vrbes et circuitus vaga
In nidis astrūdis et pullis educādis soli-
cita vt dicit idē in nidis q̄ astrūdis est sū-
me solerē. vix em̄ ad hoc cōfāciēdū sufficeret
humana industria de quā materia q̄d facit
hyrūdo solo rostro de argilla. Hyrūdo ita ē
auis valde p̄nosa nīce agilitatis et celo-
cissimū volatus et ideo a ceteris auibus non
impetit nec vnq̄ aliam p̄dā. Maria t̄m̄
uolat ad regiones calidiores in q̄bo credit p̄
hyemē amozari. certa custodit t̄pa aduētū
sui et exē. auis aduētū indicū ē vris et testi-
moniū instāris seruitutis estiuālis vt dicit
amb. De hyrūdie dicit ar̄. li. vi. auis agref-
tis nō coit in āno neq; ouat nisi semel p̄ter
hyrūdinē q̄ bis ouat s̄ p̄ma oua aliq̄n corū
p̄uē p̄ter hyemē oua uero p̄stericea a p̄le-
t̄ et faciūt pullos. Itē dicit ibidē auis q̄ ome-
dūt carnē nō ouat bis p̄ter hyrūdinē q̄ ali-
q̄i bis pullificat. Itē ibidē si q̄s ceuauerit pul-
los hyrūdinū rēdēt oculos eoz. q̄t em̄ her-
bā q̄ dicit celiidonia auis succo linit oculos
filiorū et sic eoz oculos sanitati p̄stine t̄stū
anē vt dicit inacro. Item in vtero hyrūdis
iuemūt duo lapilli q̄ vn̄ est albidus et di-
cūt femine. alter s̄o rubeus et dicit masculin̄
q̄ maioris ē v̄tutis q̄ albus h̄i lapilli diant
celidoniū et sunt p̄ciosi maxime quando ex-
trahuntur de pullo anteq̄ tangat terram vt
dicit in lapidario. vbi eoz v̄tutes de scribūt
q̄ vt dicit est sanguis de dextra ala ext̄at.

oculis medet. sicut sanguis colūbe siuus ei⁹
valde est calidus et virtuosus siue corro siuus
et ideo oculis ē nociuus. Instruit autē hyrūdo
pillos suos eicere stercore extra nidū. sūt at
hyrūdinū duo genera. quedā em̄ sūt maioreis
corpis dorsum habentes nigri p̄ctus rubeū
et ventō albū. et hec diligūt humanā soci-
etate. Vñ de in domib⁹ hominū nidificāt. Alie
sūt minoris corpis nigri habentes p̄ctus et
nidificant in ripariū forāmb⁹ iuxta aq̄. S;
tam libe q̄ ille in terra nidificant siue argilla
et vtriusq; cauda ad modū forp̄cis b̄iure-
cata. Item hyrūdinū uero dicit esse vnum
genus q̄d timent alie eciam aues aquila et
accipiter et fugiūt illā hyrūdinē tāq̄ hostē
nec audēt sup̄ p̄dā illa visa irruere. t̄nt
em̄ morsū eius quia forsā venenōsus ē vt
dicit p̄li. pugnant autē hyrūdines oia pas-
seres nidos earum subintrātes et morsib⁹ ac
ynquib⁹ fugant eos de nidis suis.

De kalabrio.

Kalabrio scūdū p̄hm ē albi coloris
nullā habens p̄tem nigredinis auis
pars inferior femoris ipsius purgat
caliginē oculoz auis natura est talis q̄ q̄i
aliq̄s graui de t̄nef infirmitate. Si egritudo
fuerit ad mortē kalabrinus autē facit suam
a sic egrotante et sine dubio tunc morit̄ hō
Si autē infirmus debet oualescere. kalabrio
figit v̄sū in ipsum. et intendit in eum quasi
applaudens ei. differt autē kalabrio ab a
v̄mala q̄ dicit kalabrio q̄ est auis sonora
et canora sicut merula. vt dicit glo. sup̄ deu-
p̄lij. vbi dicit differt kalabrio a kalabrio t̄

De laro.

Larus est auis q̄i in terra q̄i i aq̄s
habicans. Vñ de in auroa scribitur
larus est flumis habitator et incolā
terre. sic natat vt piscis sic vlat instar auis

De locusta.

Locusta est dicta eo q̄ p̄dib⁹ sit lō-
ga vt hasta et ideo greci eam has-
tagiō vocāt vt dicit p̄li. Locuste regē
nō habet et t̄ordinare egrediūt p̄t̄ mas-
suas vt dicit p̄li. p̄li. mutuo se deuorat. nam
maiores m̄ores comedūt et māduāt i etate
appaēt. i hyeme v̄o latet. lōgiora h̄nt crura
postiora q̄ anteriora et dicit glo. sup̄ iohel. p̄
ē athelabo et p̄ crescitib⁹ alis fit locusta et
p̄ledit i iuētute q̄i ē athelabo q̄ i senec-
tute q̄i ē locustaros h̄i q̄d sagulū et p̄anda a
culeū h̄i. crura sūt t̄plicata et se t̄plexa ḡmā
arbor et h̄bay r̄dicat̄ comedūt et comedūt. a
vento australi ḡnant et ad wlandū cōitant̄
In vento autem septentrionali moriuntur.

In saliendo locusta se erigit. et in erigendo ca-
dit. flozibus amigdalis impingunt locustae.
Locusta insuper tota pro maiori parte in ven-
tre consistit. et ideo insatiabilis est. vnicuique habet
intestinum. quod fame et inmundicia est semper re-
pletum. sed quod vult semper esurit. et si quid
inuenit videtur. comedere non desistit. Mo-
dico frigore quasi moritur et asopit. sed calore sol-
te. auiscit ex cuius stercore vermes nascuntur.

De mergulo.

Mergulus ab assiduitate mergendi
nomen sumpsit. sepe enim dimisso in
profundum capite. auras signa sub flu-
ctibus colligit ante venientem equoriam tempest-
tatem cum clamore litus petit. Nam in pelago
grauissimam tempestatem futuram esse certissimum
est. quoniam muguli fugiunt ab litore cum clamore ut
dicitur ysidorus. Mergulus in arundinetis super
paucis ligna edificat et mirum quodam affectu
nature puliculus nutrit et educat. qui mor-
nati matrem sequuntur et varias pelagi undas
ascendere et descendere non verentur. vermes
aquatiles et pisciculos ad sui ventris faciendum
ingluuiem venant. In hyeme propter paucitatem
motus impingunt. In estate autem propter vo-
latus libertatem carnibus et pinguedine depau-
perant. quoniam ab aere rapace persequuntur. ad aquam
refugientes mercurio beneficio liberantur.

De miluo.

Milvus mollis est volatu et viribus
unde miluus quasi mollis volans est
dictus. Nam leui pennam et quasi imo-
bili super aera feret et vix leui tactu aere in vo-
lando mouere videtur. Est autem auis paciens
laboris. et ideo arduos in scapulis suis susci-
pit et ne per longa itinera spacia fatigati de-
ficiant a partibus hispanie secum duant ut di-
citur ysidorus. Est autem auis rapax et audax in mi-
nimis. sed timidus est in magnis. Nam vo-
lucres siluestres inuadere non audent. domes-
ticis insidiari non timet pullis etiam insidia
ut eos rapiat et quasi incautos repererat. Ita
eos necat. cadaveribus et imundis vescitur. et pro-
modico ventris pastu circa ethera circumferet.
A nullo impeditur. et a minore se propter ipsius
pusillanimitatem et segnitiam superat. Et miluus
in iuuentute ab alijs prede auibus non videtur
differre. sed quanto diucius vivit tanto sua na-
tura de genere plus ostendit. Quoddam ei gen-
dit milui qui in principio aues rapit. erentem
animalium deinde comedit. tandem vix muscas
et vermiculos accipit ut dicitur aris. ultimo
fame perit. Est autem auis impia circa pul-
los suos sicut et vulf. dolet enim quoniam videt eos
impinguari et ut macrescat rostro eos pau-

te et subtrahit eis cibum. vnde hinc quodam famis
nunciata. Nam quoniam esurit vnde quodam cibum querit.

De mecticozace.

Mecticozace est noctis cornus sic dicitur
deo quod noctem amat. quia de nocte vo-
lans cibum querit et querendo clami-
tat cuius clamor est volucris odiosus ut
dicitur ysidorus. Est autem auis lucifuga. et sole videtur
non potest sepulchra et loca mortuorum inhabi-
tat et frequenter in parietibus. et in locis ti-
moris insidiat. oua columbarum et monedu-
larum frangit et deuorat et cum eis pugnat. Nec
dicitur noctua quasi de nocte acute tuens. de
nocte autem videtur. exorto autem splendore solis eius
visus hebetur. hac insula cretensis non habet. et si
venit aliunde statim moritur ut dicitur ysidorus.

De onocrotalio.

Onocrotalio est auis in aqua sonitum
faciens. In faucibus autem habet quosdam
folliculos in quibus primo cibum re-
cipit. et receptum in secundum ventrem mittit. duos
ei habet ventros in vno tantum cibaria recipit
in alio tantum decoquit et digerit. sed primus
pro vesicula gutturis reputatur. Unde dicitur ysidorus.
Onocrotalio auis dicitur grece cum longo rostro.
Et sunt duo genera. vnum aquatile et aliud
solitudo. Qui autem in aquis manet. est auis
valde gulosa. que rostro in aqua mergens
horridum sonum facit. Procipue autem insidiat
auguillis. et preda quam accipit subito deglu-
cies in alium mittit. deinde ruminat et fauces
mouet. ac si cibum in ore receptum in ore adhuc
teneret. Nec in litore quiescens. rostro suum
semper sursum erigit. et hic ipsius acumine con-
tra insulam accipitris se premunit ut securi-
us dormire possit ut dicitur ysidorus.

De pellicano.

Pellicanus est auis que in leuit. xi.
et deut. xliij. propheta nuncupatur. Et
est auis egipcia habitans in solitudi-
ne iuxta nilum. Inter volucres autem secundum legem
immundas in leuit. numeratur. Sunt autem duo
genera huius auis. vnum in aquis in habitans
et eius esca sunt pisces. aliud est in terra ha-
bitans solitudinem diligens. cuius cibum sunt
animalia venenosa ut lacerte et huiusmodi. Om-
nia que pellicanus comedit primo pede in aquam
tingit et intinctum quasi cum manu pede cui ap-
plicat et apponit. Solus pellicanus inter aues
pede preter profectum pede vix loco manet. De
pellicano quoque dicitur glossa super psalmum. Et idem
dicitur psalmus. per hec verba. pellicanus inquit est
nimis amator filiorum suorum. Cum enim gignit na-
tos et incipiunt crescere parentes suos in faciem
pauciant. propter quod ipsos mater repercutit et

occidit. tercio vero die mater se in costa vsq
ad effusionē sanguinis putat & alidū san-
guinē sup corpa mortuoz filioz post offūdit
ex cuius virtute pullus prius mortuus reu-
uiscit. Et glosa sup loū illū psalmi factus
sū sicut pellican⁹ &c. Pellicanus dicit rostro
occidere pullos. & in triduo lugē & tunc san-
guinē suū sup eos fūdere & sic illos viuificat
Aliā causā mortis pulloz pellicani assignat
magist' iacoby de vitriaco in li. de mirabilibz
orientaliū regiōnū. Est inquit in egipto auis
que vocat pellicanus magna & alax & marie
maciei. quia quicquid de glutit cito emittit
per fecesū. lubricū em̄ habet intestinū. et iō
vsq; ad plenā incorpationē neq; tenet cibū
Hanc aut naturalit' obit serpens. ppter qd
serpens dū pro pastu mater exit midū rēps
per arborē pūgit & interficit pullos suos sup
quos mater rediēs lugē per tridū fert. de in
in pectore se vulnear et sanguinē super eos
respergēs eos a morte suscitāt. Ex sanguine
vō copiosi sic effuso debilitat' mē vñ & pulli
eogunt epice pro cibo quoz quōdam naturali
affectu matre debilitatē patiūt. quōdā vero
degeneres sunt. de matre penitus nullā aīā
gerunt. Quod diligentius aduertens ma-
ter. receptis vitibus filios se palcentes re-
fouet et diligit. alios vero tanq; ignobiles
et ingratos a se vicit & seum cōmanens aut
vivere non permittit.

De pedice.

Pedix a voce nomen habet vt dicit
yhd. Est auis imunda. nā mascul⁹
in masculū durgit & obliuiscit' ser-
preceptis libido vt dicit yhd. Adeo aut ē fraus
dulenta vt aliena oua diripiens foueat ea
sic subtracta. sed hec fraus fructū non habz
quā cū pulli vocē audierint ppter genitricis
naturali quodā affectu matre pcatuā que
eos foueat dereliquit & ad illā que genuit
reuertitur vt dicit yhd. pter et amb. Non
aut laborant in cubando & ouando sicut alie
aues sicut dicit arif. Alie inquit aues gene-
rant leuiter sicut pedices. & mater pedicis
volat in circuitu venatoris quousq; fugiant
pulli sui. & post fugā pulloz fugit & ipsa ma-
ter et clamat pullos suos. cuius pulli mor-
nati sequunt' matre & statim querunt cibū
Est aut pedix pauca pennositas et multe
carnis. ideo debilis est volatus. & in volando
pax a terra se erigit statū post paululū terra
petit. in tantū miū timet et fugit. qd qd diu
videt ipsum in aera a terra non recedit. ad
sonitū vero cāpanule fugiēs circa terrā atēz
sciat in rethe vel in laqueū se imittit. **Plin⁹.**

dicit li. xxix. ca. vi. Fel perbiā dī equo pō
dere mellis multū clarificat visū vnde et in
piride argentea debet reservari. Oua eoz in
vase exeo tecta valēt cū melle vlcetibz oclōz

De pauone.

Pauo a sono vocis nomen habet. an-
taro est tam dura vt vir putredine
senciat nec facile coquit vt dicit yhd.
vuit aut pauo fm arif. pp. annis et pulli
fiat in fine trium annoz. deinde colorantur
eius ale. Cubat aut oua sua. xxx. diebus et
modicū plus. deinde scinduntur teste & non
pullificat nisi semel in anno & ponit. xij. oua
aut parū min⁹. & dicit plumas suas cū pma
arboe eiciente folia sua. & tunc primo nasci
pluma cū arboe x. incipiunt foliifera. Est ei
aūz non diligens fetum suū. persequit em̄
masculus femina et oua femine inuestigat
vt frāgat ea vt sic sue luxurie magis vacet
quod timens femina. sollicitē abscondit ca-
ne ab eo valeat de facili inueniri. Dabet aut
pauo vt ait caput infirmū & de forme quasi
serpentinū et tū cristatū inessū simplicē et
oculū. collū modicū & erectū. pectus saphi-
reū. caudā oculatā. mira pulchritudine dil-
tinctā & cōnatā. habet pedes deformissimos
et rugosos. pennaz suaz admians pulchri-
tudine erigit eas & ad modū rote siue circuli
per gir capitis circū ponit. videns aut pedū
suoz deformitatē quasi erubescit & velut nō
attendens pōditā pennarū pulchritudine
eas subito deprimit ac submitit. vocem hz
terribilē vt ait quidā. vocē habet demonis
caput serpentis. passū latromis &c. **Plin⁹**
em̄ li. xxix. ca. vi. dicit qd pauo esorbet finū
suū inuidens hominū vtilitati. valde enim
medicinale est sed raro inueniē.

De passeribus.

Passeres sūt minuta volatilia a pu-
tate sic vocata vt dicit yhd. Est aut
auis passer instabil' & garrula inf
hominū habitacula mōsticans. Auis hquidē
est mulū calida & libidinosa vnde eius caro
frequenter in cibū sūpta. ē libidis excitā
vt dicit ost. Multe ē ouacōis & pullificacōis
et magne solencie in educādo pullos suos &
nutriendo. In sono et in plumis mōsticat et
nidum suū a stercore mundū seruat. & ideo
pulloz stercore extra nidū eicit. et ad eicē
dū eos cogit. Anais et vermibus & musc. s
eos pascit. femina venenosa vt iusquāmi
sine lesione vōdit. & lepā & mōrbū caduā
aliqui sustinet et marcat. & seia duca vuit
q; masculus & masculus zelat pro vxore sua
et pro ea pugnare consuevit vt dicit arif.

mustelā timet et obit et clamādo ac vociferā
do p̄senciā eius p̄dit p̄ nidis p̄rūdini occu
pābis eis rostro moribz se opponit suā sp̄z
diliget et pullos ab illis derelictis aliquo ca
su recolligit tāq̄ p̄pos atq; nutrit. et si cōsi
gat aliq̄ laq̄o vl aliq̄ alio modo dephēdi
clamat pro adiutorio et vociferat cui cōpa
ciēs passerū multitudine mutuo se ouocat et vt
capū liberēt accelerat et p̄ uiribz festinant

De strucone

Strucone a greco vocabulo nomē sup
fit vt dicit ysid. eo q̄ corp⁹ anima
lis habeat p̄mas tamē habeat vt a
uis habet etiā duos pedes et rostro. sicut vo
lucris. Sed p̄ter pondē rostratē sui corpis
cū auro in aera non leuat. ouat etiam sicut
auis. sed oua sua fouere negligit. q̄ p̄iecta
i aera fetu puluis amānt vt dicit ysid. de
strucone aut dicit arist. strucone aut inquit
in creatiōe assimilaf auū quo ad quāt qua
drupedi. quia in aera nō leuat. ale em̄ eius n̄
sunt ouemates volatū. Sed creatio eoz ē
tenuis sicut creatio pili. et q̄a est sicut auis
m̄ltas plumas habet in inferiori p̄te corpis.
et habet pedes duos sicut volucres et vngues
scissos sicut sūt vngule q̄drupedis et causa il
lius est quia magnitudo corpis eius assimu
lat q̄drupedi et nō au. tāte em̄ caliditatis ē
q̄ ferri de glutit digerit et osunit et fm̄ auic
natura que in om̄ibz est p̄uidā dedit ei face
re oua magna et durissime teste vt circa eoz
gūationē occupatus calx tempore et si ni
mis iētus caloz esset causa q̄e cic⁹ moreret.
Alias aut struconis p̄petates tāgit bea⁹
ggo. sup iob. p̄p̄. vbi dicit p̄na struconi s
humilis p̄ne herodij in colze sed nō in vtu
te. p̄ne autē similitudinē habet. Sed wla
tus celeritate caret ad volatū alis erigit sed
tamē a terra in alū sūlatenus se suspendit.
raris p̄nis induit et in magno corpe gūat.
Itē q̄ndo ve nit tēpus vt oua pariat. ad stel
las q̄ vocat v̄gilie siue pliaes oculos leuat
nō em̄ oua ponit nisi q̄ndo illa ostellatio ori
tur vel ascendit. cum em̄ viderit stellā circa
m̄sem unij arenā fodit et ibi ponit oua sua
ponit oua sua q̄ sabulo cooperit atq; tegit.
Cū aut ea ibi reliq̄rit statim obliuiscit vbi
ea posuit et nūq̄ vltius ad ea redit. Sed
calēfacta arena solis feruore abscondita oua
excoquit et in ipsis pulliculos p̄creat et pdu
cit. cum aut fracta testa pulliculus eductus
fuerit. cūc p̄mo mat ipm̄ recolligit atq; nutrit
et quē in ouo cōspat egressū de ouo recong
noscit et ideo dicit ad b̄tm̄ iob. Induratur
ad filios suos q̄n̄ nō sint sui. Itē strucone

trahit equū odit et iētū ei otmarat q̄ equū
sine terrore videre non possit et si discuerit
equ⁹ otia eum q̄n̄ cōtra hostē alas erigit ala
rū otia. tione ipsum ad fugam cogit

De turture

Turtur autem a voce vocatur. auis sim
plex est vt colūba. sed lōze disp̄ari
ter est pudica. Turtur autē auis casta ex moi
bus appellatur eo q̄ comes sit castitatis. a
nullo em̄ pari suo alterius coplā; non requit
Solitatie incedit memoz societatis p̄dit. sē
per gemit. loca solitaria diligit et eligit. non
sociā q̄; hominū valde fugit. ad oculos ta
mē hominū et agros descendit. vbi quāt cibū
vñ viuūt obiecto autē cibo iterū iuga mōciū
et secreta nemorū p̄tere osucit. vernali tpe
aduenit. et nouitate instantis tēporis quāla
voce probit. In hyeme vero deplūatur et tūc
in triticis cōcauis se abscondit. otia estate ve
ro et tēp⁹ vris relūtis plumis de locis abdi
tis vbi latuerat exiens loca ad pullificāda o
grua sibi quāt iter desos arborū ramos de li
gnis duris et nodosis nidū cōstruit in q̄ oua
cubat pullificat et pullos nutrit vt dicit aris.
turtur ouat in vce bis sed nō tercio nisi q̄n̄
oua p̄mo corrupit et viuūt et cubat. p̄. v. an
nis et nō descendit sup rē fetidam neq; sup
cadauere p̄ter cibū. morticimo em̄ nō vici
tur. sed pro suo et pullos victu pauula gra
na quāt et in locis mundis recolligit vnde vi
uit alijs auibus vociferantibus gemit. sicut
autem pulli eius calidi et humidi sicut et
pulli columbini vt dicit constanti⁹. quod te
statu grauitas ad volandum. Sed vltate in
cipientes amittūt illam gūitatem fitq; caro
eoz leuior et acceptabilior ad digerēdū sang
uis enim ale dextre ei⁹ est medicinalis sicut
sanguis hyrūdm̄is et columbe

De vulture

Vltur acardo volatu nuncupat vt di
cit ysid. magnitudine em̄ carnis p̄ci
pites volatus nō habet. ho⁹ quidem
o cubitu debēt nō misceri et sine copula concipi
et concipi gūare atq; gigni. natos q̄; eos de
lent viuere. C. annis vt dicit ysid. hec auis
est impia circa filios suos sicut et miluus. Si
enim videt pullos suos impiguarū rostro et
p̄dibz eos p̄cauit vt sic fiant ex dolore mor
suum macillenti vt dicit plinius. Dicit etiā
idem q̄ maxime viget sensus olfact⁹ in hac
auē. vnde et sentiunt odore cadauera a remo
tis ex istente em̄ vltra mare sentiūt cadauera
ex ista parte et ecōiso. vnde exercitū vul
sequitur vt hominū et equorū cadaveribus
faciet. et ideo p̄m̄ augures quādo oueniunt

et circūvolant simul multi vultures est situ
ti prelij presagū q uod aliquo sensu nature
oculto presenciant ad futurum De vulture
dicit arif. Vultur inquit pugnat cū herodis
et volat super ipsum q q̄do deuinct ipsū mo
ritur et cōmēdit carnem crudā. et i deo pug
nat contra alias aues ppter cibum Venat
autem a meridie vsq; ad noctem et ab ortu
solis vsq; ad tempus illud in silencio requi
escit. et q̄do senescit elongatur rostrū eius
superius et reuertatur in fine et moritur tan
dem fame vt dicit arif. ibidē hoc ei accide
re fm errorem antiq̄rum putatur aliquādo fu
isse homō et erat impius p̄reginis q̄bus dā
sed hoc est sup̄sticiosum. dicit etiam idē q
q̄do ē aliqd sup̄fluū de cibis suis nō relin
quit illud auib; alijs sicut facit aquila sed
reponit in nido suo ad cibandū pullos. quo
niam non defacili acquirit cibum. Nidificat
autem in altis montib; et nemorib; et si vi
derit aliqd vlicans circa pullos suos rostrū
percutit et fugat illud Et nutrit pullos suos
quousq; possint volare et tunc eicit illos a nido
et vstat illos a p̄pinq̄are illis nec p̄mittit
vnum par vulturū aliud par subintrare locū
suum Item idem li. almachar Est q̄dam sc̄
species auis fluuialis que tū met vulturū. et
ideo fugit ad aquam et circūvolat vulture
a remotis et cum sit aqua visus inspicit q̄n
auis illa erit aquam illam et tunc si p̄orit
capit eam Et insuper vulture auis multū se
tūda et immunda auis caro est durissima et
in ali saporis et grauis odoris et ideo ad esū
est in vtilis. de facili pro cadaverē terrā petit
sed cum descendit de terra iterum vix ascē
dit vt dicit greg. In alto volans cadaver
in infimis inspicit et p̄ amore cadaveris ad
ima de sublimitate aeris se subūcit vt dicit idē
Q̄n aut ab aliquo impedit oīa ventū alas
percutit et sic venti adm̄nicio pot̄ q̄ volare
p̄prio ab infimis in aera se extollit et ad hoc
dicit pli. l. x. p. c. iij. vult. inq̄t inter aues
contrariā serpētib; Nam si p̄ne ei v̄t
fugant serpētes nitore suo. Cor etiam eius
reddit se p̄zantes a serpētib; et a feris tu
tos. Cor eius ligatū in pelle leonis vel lupi
fugat demones. p̄na ei ligata pedi sinistro
parturientis velociter libent eam sed celer
solue ne interioea sequatur. Un gen tum fac
tum de adipi vulturis et oleo mirti et cera
seruos curat iumenta sanat Pes eius de p̄
ter alligatus pedi sinistro dolenti sanat ip
sum. Similiter dextrum sanat sinister pes
Lingua eius sine ferro euulsa et collo in p̄a
no homo suspensa dicitur efficere hominem

gracioso et ad impetū ab homine q̄c̄t petit
Cinis ossum eius et cōbustorum mixtus cū
celidonia dat animalib; eoz sanat mōtos
hucusq; pli. dem. li. xxxvi. sanguis vultu rū
cum herba cateste alias camelonte et cej
dria sanat lepram

De vlula

Ulula auis ē a plausu vel vlulatu no
minata. eius em̄ v̄ vlulati p̄cedit
Unde et apud augures vlulās p̄cedit
ad v̄l̄tatem taceō v̄o prosperitatem. vt
dicit p̄s. et sc̄dū hoc idem videtur esse
vlula q̄ bubo siue noctua cuius v̄ sc̄dū
augures est in fausta. Jero. glo. sup̄ ysa. iij.
dicitur sic. Vlula est auis coquine magnū
dimis respecta maulis que rostro in palude
fimo horridum sonum facit et sc̄dū hoc
videtur q̄ vlula est onocrotalis q̄ auis est
palustris loca in habitans paludosa q̄e sup̄
de onocrotalo

De vpupa

Upupa vt dicit p̄s. a ḡeds ē nū
cupata eo q̄ stercora humana cōme
dat et frequenti fimo nutrit. auis em̄ est
sp̄c̄issima et immunda cristis a capite ep̄
istib; galata semper in sepulcris cōmōas
vel i fimo. auis sanguine liquis se in v̄p̄rit
dormitū p̄gens demones in sompnis se
suffocantes videbit cuius cor malefactorib;
valet. nam in suis maleficijs eo v̄antur. de
hac autem dicunt p̄fici. q̄ cum senuerit eo
q̄ nec videt nec volare queat pulli ei euē
lunt ei p̄nas invalidas et limūt ei oculos
herbarum succis et fouent sub alas donec
recrecāt plume eius et sic renouata perfecte
volet et videat clare sicut et ipsi vt dicit p̄s.

De vespertione

Vespertilio a tēpe nomē sumpsit eo
q̄ lucem fugiens circūvolet in cre
pusculo vel p̄t̄ op̄cipiti motu attrito
et tenuissimis brachiorū membranis suspēsa
et aīal simile muri nō tam resonans voce q̄
st̄idore speciem volātis et quadrupedū habet
q̄ in alijs auib; solet rariis inuēti. hucusq;
p̄s. dicit etiā glo. sup̄ ysa. iij. q̄ vespertilio
lucē fugiūt. ceteri em̄ sūt sicut et talpe. puluē
lingūt oleū delampadib; suggūt. in timulis
p̄ieum se abscondūt. frigidissime sūt nature
Unde sanguis vespertiliois limit̄ sup̄ palpebras
non sinit recrecere pilos vt dicit p̄s. et hoc
forsan est quia sua frigiditate opilat potos
quib; opilatis non recreciant pilli

Explicit liber duo decimus

L 16 13

Incipit liber .iiij. de aqua et eius ceuatu

Descriptis proprietatibus ignis et aeris restat ut de aqua effectibus quoniam spectat ad hoc opusculum nunc aliqua dicamus. Dicit autem aqua quasi equa quia nunquam qui escit a motu donec superficies eius aequetur ut dicitur philosopho libro .iiij. Est itaque elementum aqua secundum Aristotelem frigidum et humidum respectu terre subtile et perspicuum pro termino non contentum defluere et aqua ad nichilum nisi alieno termino sistere. Aque vero proprietatem describit basilius in generali in exameron dicens aqua inquit inter omnia elementum est utilissimum celum enim temperat terram fecundat aere suis vaporibus in corpus et condensat scandit in sublimem et celum sibi vendicat. Aque enim sunt omnium nascencium causa quia fruges gignunt arborum et plantas producant sordes detegunt praetera diluunt potum euntibus animantibus tribuunt. Est enim aqua terre coniunctiva penetrativa repleta caloris celestis nutritiva omnium inferiorum temperata nisi ei habet inferiora suis opulentiis temperat omnia in oblatione vi caloris terrenae. Nec ab animalibus potata nutrimentum transducit in carnis vegetacionem. Nec piscibus dat spiraculum sicut aer animantibus praebet vitam et animacionem. Nec sui diffusionem per interiores partes terre facit partem eius ymionem terra enim propter intentionem siccitatis dissolueret in puluerem nisi pars cuius praeter humiditatem aqua uniret. Nec etiam transiens per interiores meatus terrae a locis per que transit in colorem et saporem recipit immutacionem et ideo nunc salsa nunc dulcis apparet nunc clara nunc turbida nunc grossa nunc subtilis. Caret enim aqua determinata qualitate in colore et sapore ut sic esset omnium colorum et saporum susceptiva a facilius. Et ideo aqua quoniam est in se purior tanto apparet obscurior quoniam ad ipsius coloracionem ipsam solis radius non subintrat. Nec movetur a fundo siue a centro ad circumferentiam nisi fuerit donec aequetur eius superficies secundum eque distantiam a centro terre. Nec insuper lucem a radijs solis susceptam reflectit in caelestia et re fundit. Et ideo quia a superficie habet speculari per actionem reflexi luminis rerum obiectarum ymagines in se representat et intuitum facies ad modum speculi manifestat. Nec etiam radios ipsius substantiam penetrantes diffundit et amplius latitudinem extendit et ideo res in se visas facit apparere maiores quam sint in seipsis. Das aquae proprietates generales et alias plures in

exameron poteris invenire. Aquae autem multiplex est differentia ut dicitur idem. Aut enim in aere origine sumit sicut est aqua pluvialis et haec quia caelestis terre nascitur marie est utilis aut de visceribus terre scaturit et erumpit ut aqua fontana et putealis aut terram preterfluit ut fluvialis aut orbem terre lateraliter circum ut mare oceanum et mediterraneum quod omnium aquarum matrix est et origo generalis secundum Aristotelem. Aqua igitur pluvialis esse lucida est et clara subtilis levis et lapida cuius claritas ostendit quod ei nichil aliud admixtum sit. Levis vero et lapiditas subtilem eius demonstrant substantiam. Inter omnes autem aquas melior est ad terrae fecundacionem maxime quoniam cadit cum tonitruo suo enim motu tonitrus discit vaporem unde fit quod aqua subtiliatur et depuratur. Que vero mui est admiranda vel ex niue resoluta prius est et ieiunus non puenit stomachum ei parit et contrahit tussim gignit dentes stupefacit ut dicitur Aristotelem. De aqua autem differentiis quo ad earum qualitates diversas et varias efficacias quere super libro .vi. de potu aque ibi enim invenies omnia plane distincta. Post aquam vero pluvialem melior est fontana praecipue que de petra viva effluit aut de fonte alto scaturit et descendit. Fons enim est caput et origo aque viue que manat et effluit continue de occultis et abditis terre venis unde fons quasi fouens aquas est dicitur siue fundens ut dicitur philosopho. Occultum ei habet de venis terre egrossum et de profundis petrarum meatibus assequitur ortum suum. Est enim fons siue aque multiplicatiuus siueque comunicatiuus nulli enim se occultat ita peccatis sicut indigenis se comunicat. Item sui et aliorum est purgatiuus. Nam fontalis aqua que effluit a solida petra limpida est et sordium maxime purgatiua. Item fons est renouatiuus sui et aliorum immutatiuus. Nam aquas suas continue renouat et renouacionis et immutacionis beneficium variis se in fontibus immergentibus administrat ut dicitur gloza super psalmum. Item sitis est mitigatiuus et refrigeratiuus estuantos enim et itenerantes refrigerat et siccitibus potum congruum administrat. Item locorum sibi adiacentium est fecundatiuus. Nam loca fontibus magis vicina solent esse magis graminosa florida et etiam sepius amplius fructuosa. Item fons in medio sui ortus ubi primo de terra erumpit est puluerum et arenarum sibi obfistencium a se reiectiuus. Nam ubi ebullit violentia sui motus partes terrestres penetrat et diuidit et parte a parte disgregat. Item fons ratione siue claritatis et transparentie speculari

est et formatū sibi obiectarū representatiū
Et ideo intuentiū facies apparēt in fontibus
et resultant et tā rugatū q̄ aliaz macularū
de fontitates se in aque fontane trāspācēcia
manifestāt. Itē fons ē scdm qualitatē t̄pis
hyemis sc̄; et estatis sue q̄litas imutatiū
Nā scdm macrob. in hyeme fons calecit et
estiuāli t̄pe et refrigerit. cuius mōio ē. q̄ caloz
in hyeme fugiens dominū otarū sui. p̄tē
interiora fontū. ex cuius p̄ncipia et caluacōne
otina. ora fontū calefiunt. In estate vero
otūgit ex causa otaria ecōuerso. Nam ex
domināte caliditate in aere fugit frigiditas
ad interiora meaturū et vnay fontū. Et ideo
aque emanātes tunc t̄pis inueniunt frigidū
dices. Itē fons est fm hūi sue originis aq̄z
ad supiora emissiuus. ita em alte in fistulis
ducit hūit ois. Si em in mōtis vertice sca
turit ad eandē altitudinis equalitatē in al
titudine in alio mōte adūci p̄ fistulas asueit
nec alius nisi p̄ violenciā de facili ducit q̄
in suo ortu primo erūpē inuenit. Itē fons
quīs in suo ortu sit paruulus t̄n p̄pter suā
indeficiēte emanacōem multoz et magnoz
fluuioz ē originalit̄ causatiuus. Nullus em
est fluuius quin ab aliquo fonte occulto vel
manifesto oriā. vt dicit ysid. Itē fons ē aq̄z
lacualū et alias quiescenciū melioratiuus et
quasi viuificatiuus. q̄n em fōs est modicus
scaturit vel t̄st̄ p̄ magnū stagnū. aquas
ibi stātes efficit saniores. et etiā pisces degē
tes reddit simpliciter meliores. Itē fons est a
venis et meatibus terre per q̄s t̄st̄. coloris et
viriditatis et saporis receptiuus. vt dicit ysid.
Et ideo fōtes nūc sūt calidi. nūc frigidī nūc
sulphurei q̄. fm diuersas sc̄; q̄litates terre
per quā t̄st̄ vñ dicit ysid. li. xij. Est fōs in
yralia cuius aq̄ sanare oculoꝝ vlcera asueit
Itē est fōs in africa cuius aqua voces canoas
facit. Itē fons ē in lōcia duplex. vnus em
memoriā. alt̄ obliuionē inducit. Itē in ethi
opia ē fons rubri coloris. ex quo qui biberit
statū limphaticus erit. Itē in sicilia duo sūt
fontes. quoꝝ vnus sterilē facit. alter sterilē
fecūdat. fons ē in ydumea quater in anno
mutans colorē. nā tribus mensibus videt̄ pul
uerus ac si esset cū puluere mixtus. tribus
languine. tribus viridis. et tribus limpidus
hic fōs ab incolis fons iob nūcupat. Item
fons ē in siloa ad radices mōtis syon fluēs
qui nō vniuersalibus aquis sed certis diebus
et hōis ebullit. Itē in sardimia sūt fōtes calidi
qui oculis meden. sicut arguūt. nā cecitate
coꝝ facin. detegi. Itē in egipto dicit̄ eē fontē
in quo facēs accense extingunt et extingit

accendunt. Itē apud galiamātes dicit̄ fontē
esse ita algentē de die q̄ nō bibat et ita are
dentē de nocte q̄ non tanga. Duasq̄ ysid.
Ex quo p̄ q̄ fons sapit naturā sui fundi. nā
si dulcē et pur habueit fundū et dulcis et pur
erit aqua. et ecōuerso si sulphureus fuerit fū
bus atq̄ limosus sulphur aut limū sapit aq̄
vñ si fōs in suo ortu sit corruptus et viciōsus
totū q̄ inde effluerit viciōsū est et corruptū

De puteo.

Puteus ē lacus de fossus a potu dicit̄
vt dicit ysid. de sudoribus em terre et
catactis ois aque q̄ ruptis terre
venulis inferi xibz aqua q̄ sumādo euapo
rat. et ex cuius euapōacōe aqua puteal q̄l ac
vt dicit idē. Aqua vero putealis fm est. int̄
aquas ē grossior et indigestibilior. t̄n p̄pter
terre saluginem. tum propter etiam ipsius
quōt et p̄pter nimā elongacionē ab aere
Iuxta fluuios autē aqua putealis de facili
inuenit et illius aque substantia. et oplexioni
aque fluuiā. assimilaf. Et nō vero puteus sit
iuxta puteū. ille qui ficialiter est p̄fundiō
aquā vicini putei minus profundi attahit
et i se recolligē asueit. a terra autē circūstāte
sapore attahit et ideo nūc salā nūc dulcē se
offdit. Itē aqua puteal frequentē corrupcōez
otrahit q̄n nō mouet. et iō vt de pure. et sub
tiliter. necesse h̄ vt sepius moueat et hauriat.
Quō autē terre viue ē vicinior. tanto aqua
puteal frigidior et dulcior coit̄ ex p̄t̄. Itē in
hyeme raro vel nunq̄ ogelat. Nā per p̄ncipia
aeris frigidī hyemali t̄pe caloz frigidū otia
tius ad interiora putei repellit. et iō aq̄ ipsi
ex vapo calido imutata ogelat. p̄mo nō p̄
mittit. p̄mo calidior i hyeme q̄ i estiuo t̄pe
inuenit. Itē aqua puteal p̄pter hūi eius in
p̄fundo cū difficultate acquirē et si magno
labōe et artificio vix haurit.

Fluuius a fluēdo ē dicitur. fm ysid.
em fluuius ē phenis fluxus quā
otinus fluit. et nisi eius intercipiā
origo. fluxū nō desistit. Est igit̄ oshidatē i flu
uio. quo ad fluxū p̄hēnitatē. quo ad hūi p̄
funditatē. q̄ ad motū circularitatē. p̄ lōgis
sima ei terrarū spacia curere fluuius asueit
Itē quo ad ortū hūe suū orientale principū
et finalē terminū. amariudinis qualitatē
Omne em flumen originaliter per occultos
meatus in apitibus fontū a mari erit. et p̄
manifestos t̄st̄tus itē in mari redit vt dicit
glosa sup ecā p̄mo. vbi dicit. Omnia flumina
int̄t̄ mare et ibi dicit iero. Dicit p̄bi aq̄s
dulces que mari influunt. vel ardore solis
consumi vel saluginis pabula esse maris.

Sed nos ter ecclesiastes aquatu sc; obito: dicit eas per occultas terre venas ad capita fontiu regredi & de matrice abisso in sua p̄cipia ebullire &c. Item est ostendat in flumine quo ad mediū p̄gressū inter suū finem & p̄ncipiū dulcedis saporositate. Nam aqua fluuialis in venis fontiu per quas trāsit colat vbi a sua salugine spoliata & trahit sapore potabile & in dulcedine amutat vt dic ysid. Item quo ad aspectū specularē p̄spiciantatē substantiā ei habet purā luci purā & ad modū speculū diaphanā vnde cerū y magies obiectatū fluminis sup̄ficie respiciant. Item est ostendat quo ad fluminis subiectū mundiciā et puritatē quo ad eius curū declinē et precipitē velocitatē quo ad impetū maximā virtuositatē quia oīa obstacula et cunctos obices diruit cuius impacitati nichil finalit resistit sua ei impetuositate oīa in se piecta vel secū rapit l' salū ad ripā ducit. Naues onustas suo ipulsiu agitāt & impellit rotas etiā grauissimas celerit y violentiā circūuoluit sordes etiā in se pietas recipit sed motus sui impetū receptas dissipat et dissoluit. Fluuius em̄ est sui & locoꝝ per que transit mundificatiuus & aquarū lacualiu & stagnoz per quas subintrat renouatiuus & a corrupōne seruatiuus pisciū diuersi ḡnis nutritiū et fetoris & mali saporis in piculo lacualibz & palustribus absterhuus & qualitatē eoz immutatū. Habet etiā flumen siue fluuiū quo ad effectū multiplicē vtilitatē humanis v̄hibus aguentē. Nulli em̄ beneficiū suū denegat sed omnibz q̄n̄ ē de se se amunicat. Vnde tam iumentis q̄ hominibz tam puīs q̄ maioribus equalit administrat sordes & imundicias tam corp̄m q̄ vestiū mundificat eltuantes refrigerat sciētes potū reficit et recreat loca sibi adiacēcia irrigat & fecūdat humores sui effluencia radices et semina humectat. ingrossat & ipinguat vt p̄ in egiptō vbi iacto semine in octoz more a nilo flumine oīa campēstria irrigant vt dic mba. sup̄ xi. ca. deut. Terra tua nō est sicut terra egipti &c. sua circūfluencia ciuitates & alia habitacula munit & fortificat. tā motualia q̄ mercimonia ad ciuitates defēctes hoies locupletat. arene accumulacōe et terre limose op̄ficōe insulas format. loca municionibz congrua coadapat. De aqua v̄ro fluuiali dicit est q̄ illa ē melior que tendit ad ortū solis & que ab altioribus mōtibz ortū sumit. Que v̄ro tendit velus occidentē minus est laudabilis. Dicit etiā q̄ flumina q̄to sunt a ciuitatibus remotiora tanto puriora sunt

et nutritōis piscibz ap̄iora fluminibz etiā influunt ciuitatū sordes & lauatuē balneoꝝ limiq; effusiones & hūidē ex quibz aqua fluuialis aliq̄n trahit corrupelā vt dicit idē Aqua fluuialis est laudabilis cuius fluxus est velox fortis & currens super lapides puos et fundū arenosū siue argillosū solidū sapi dū. et mundū. Nam ex qualitate terre per quā fluit colorē trahit & sapore. Et scdm hō varianē fluuioꝝ tam nomina q̄ proprietates vt dicit glosa sup̄ gen. ij. Quāuis ei flumina amunē a mari sortianē originē a locis tñ in quibus oriunt & per que trāseant sicut colorē trahunt et sapore. sic nomen. Quāuis em̄ multas aquas in se recipiat fluuius influētes q̄ diu tñ cognoscit primus & principal alueus nomē primū p̄dere non de facili osue uit. Aquas em̄ q̄s influendo recipit & nomē sibi inorpat atq; v̄nit. Vñ fluuius quū sit paruū & modicus q̄ de primo fonte p̄mo effluē incipit q̄to tñ a suo p̄cipio pl' elonga' p̄ aquarū influentiā plus crescit vt p̄ in dambio germanie fluuiū de quo dic ysid. li. iij. ca. p̄nt. q̄ a germanicis montibus ex parte occidentis orit ex fonte paruo per gens d̄m orientē. h. fluuios in se recipit & vñ hostijs in ponticū mare fluit. Vtilis est aut̄ omnis fluuius q̄ diu riparū suarū terminos non excedit. Sed q̄n̄ ymbriā munda cione seu mūnū resoluēde terminos aluei sui egredit & tunc vicine terre planiciē destruit sep̄ius & submergit. Sūt aut̄ fluminū duo ḡna vt dicit ysid. li. iij. ca. p̄nt. Vñ dicit flumen viuū de quo virgilius. Donec me flumine viuo abluero &c. Aliud est torrens aqua sc; cū impetu veniens & recedens. dicit aut̄ torrens quia pluuia crescit. siccitate v̄ro torrescit id est arefcit. Est aut̄ deatelsus torētis impetuosus & fortis. et ideo quelibet sibi obuiācia diruit & cū impetu secū trahit vbi aut̄ fluit terrā deuat & corodit. & lapillos ac paleas coaccruās post se vestiā d̄linq̄t vias destruit vicinā nigrit in mare descēdit.

De amne

Amne aut̄ dicit fluius nemore et frondibz edimitus siue circūseptis vt dicit ysid. sic ex amenitate v̄tus iuxta que habūdant herbe medicinales volucres siluestres m̄dificat. In cuius decursu fere potū sumētes vel fetuore estus se refectant ex cuius vicinitate ibi habūdant pasca et suū vigore et virore diuiciū retinent et cōseruāt. Sūt aut̄ quedā flumina de quibus sp̄alit fit mēcio in scriptura sicut phison ḡon. tigris. doris. euphrates. iordānis &c.

Est aut phison ganges fluius vt dicit ysid.
li. xiiij. a ganganto rege dicitur. Ganges hic
epiens de paradiso circuit terra euilath moie
scz regiois. Et dicit phison idest cetera. q̄a
decē in se recipit flumina. Interpretat etiā
mutatio oris. q̄ mutat a facie quā h̄z in pa
diso. h̄ tribus modis sicut dicit magister in h̄st.
In colozie quia alibi clatus. alibi obscurus
alibi turbidus. In ḡtata quia alibi puus
alibi magnus. Et in sensu q̄a alibi
frigidus. alibi aliud. Dicit fluius habūdat
a venulis aureis et gemis p̄ciosis. in cuius
litoribus crescūt arbores et herbe medicinales.

De gion qui et nilus dicitur.

Onon qui et nilus est fluius mesopo
tamie de paradiso epies. Et dicitur h̄iat
terra vel terreus. quia turbidus est et
limosus. Oriē aut non paul ab athlan et
circuit terra ethiopia et descendit per egiptū
et irrigat plana eius. Vñ dicit iero. sup amos
scz ibi defluet quasi riuus egipti etc. Nilus
dispositio dei tota egiptū semel in anno ir
rigat. cumulis arenaz claudētibus hostia ei
ne defluat in mare. post irrigacoē aut solutis
cumulis redit in alicū suū. et sic tandē mare
ingrediens a mari absorbetur. Dicit fluius
nutrit reptilia multū nocua et venosa sicut
cocodrillos et bestiolā que dicitur em̄ eos. de
quo dicit ysid. li. xij. ca. ij. Em̄ eos inquit
est bestiola ex eo nūcupata q̄ in aquis v̄sē
et marie in nilo. que si muenerit cocodrillū
dominē. volutat se in luto primo et intrat
per os eius in ventrē et accipit oīa interiora
eius et sic morit. Dicit etiā glosa sup. xxxij.
ca. eccl̄. q̄ gion qui est nilus fluius turbu
lentus est. et multū otahit limi vnde limo
sitas ratione quā seā ducit terrā per quā
transit frugifera et valde fertilē facit.

De tigris.

Tigris fluius est mesopotamie de
paradiso egiptiē p̄git et a affricos
vt dicit oīa. qui post multos circuitus
intat mare rubrū. Vocat aut hoc noie
p̄pter impetū et velocitatem ad instar tigris
animalis in impetu p̄uarentis. Dicit
autē iosephus. q̄ tigris oriē in armenia ex
eodē fonte q̄ oriē euphrates et vocat tiglath
q̄ sonat acutū vel agustū. auerit ei angustā
et acutē ad modum sagitte p̄pter q̄ tigris
lingua p̄sica idest velox vel sagitta nūcupat.

De euphrate.

Euphrates est fluius mesopotamie de
paradiso epiens. copiosissimus in gē
nibus. qui per mediā babiloniā fluit
hic ab v̄tate nomē accepit. nam hebraice

euphrata frugifer dicitur et interpretat. meso
potamiā aut fluit in quibusdā locis et rigat
sicut nilus egiptū. Salusti aut auctor cet
tissimus asserit tigris et euphratē de vno fonte
manare in armenia. qui p̄ diuersa loca ex
eūtes spacio multoz n̄liū in medio delecto
terra aut que ab ipsis ambiē mesopotamia
dicitur. Quasiq̄ ysid. li. xiiij. ca. penultimo.

De dorice.

Dorice est fluius scdm glosam sup
eccl̄. xiiij. qui alio noie dicit araris
vel amphiz. amnis armenie. qui oriē
ex eodē monte cū euphrate sic dicitur. eo q̄
capacitate oīa p̄sternit vt dicit ysid. li. xiiij.
Vnde cū alexander eū vellet trasgredi ponte
fabriato. tanta violēcia inūdauit vt pontē
diruēt. Dicit breuibz iteruallis ab euphratis
ortu caput tollit ac deū in caspiū mare fluit
vt dicit ysid. ibidē. Dorice aut dicitur a grecis
a p̄te terre ipsorū. Nam illa patria vbi fluit
lingua ipsorū dorica vocat vt dicit glosa sup. eccl̄.
xiiij. Dicit fluius quasi quoddam brachiū
videat esse tigris vel euphratis vel vtriusq̄
ex eodē fonte in armenia oriē. p̄pter quod
dicitur habūdate gemis et herbis aromaticis
quarū vsus conuenit medicine. Dorice autē
medicamentū generacois interpretat. H̄z
dicitur itaq̄ tigris vel euphratē ep̄te de paradiso
dicitur et prodire.

De iordane.

Iordanis iudee fluius a duobz fo
ntibus quoz vnus ior alter dan vocat
Iordanis notatus est vt dicit ysid.
li. xiiij. Nascat aut sub libano monte. diu
dere a babilō et iudeā. qui p̄ multos circuitus
supra iherico in mare mortuū inluit. q̄ ipsū
absorbet penitus et consumit. Dicit fluius tpe
messis triticee. que solet in palestina v̄nali
tempe iam maturecere sicut plus solito
habūdate quod accidit ex ymbribz serotini
mundacione et ex niuū resolutione. sicut
dicitur in h̄storia. et in glosa sup. iosepho tercio
dicitur. Iordanis ripas alui sui tempe messis
imp̄euerat etc. Et eccl̄. xxxiiij. fere dicit ior
Dicit fluius est in multis p̄uilegiatus. p̄mo
quia regione fidelū iudeorū. a regione incre
dulorū iudeorū scz ab arabia sepauit. scdo q̄
corā filiis israhel se aperuit. et eis ad terram
promissionis transiū p̄tens. in arche dñi
et populi p̄sencia se diuisit vt dicit ioseph
iiij. Tercio quia leptom naaman sicut abluīt
et mundauit. iij. reg. Quarto quia per sui
diffusionē sanctitati helye et elysei testimo
niū p̄hibuit. quia vtriusq̄ impio obediuit
vt p̄. iij. reg. ij. Quinto quia fere et a natura
aliarū aquarū non abicondit in fundo suo.

pmmo usq; ad sua suspiciōe illud remittēs p
phete qui p̄bideat ipm vt recipet eleuauit
vt legit. iij. reg. vi. ca. q̄a ex oractu mūdiss
me camis domini factificati meruit. q̄ medi
ante dominū vim regnatiuā aq̄s contulit q̄ hu
mane salutis sacramētū i aq̄ fieri ordinauit
vt patz. luc. ij. vij. q̄a in iordane iohs. bap.
et celos aptos videre q̄ uocē p̄ris audire me
ruit. q̄n̄ uocē t̄m̄tatis ministeriū mbaptisā
do dñm intellexit. Sūt et alia flūia q̄ nomi
nāē in scriptura sicut sūt abana q̄ pharphar
que sūt flūiū syrie flūētes iuxta damascum
quoy subductione q̄ti damasceni irrigant
et multipli genere herbarū et arborū ac fruc
tuū multiplicatōe fecundat. de hīs dicit

De gazan iij. reg. v.
Gazan est flūiū mediorū quū alio nōie
dicit dyaples q̄ a q̄dā rege medoz sic uocat
est. oritur autē in oriente et tubo mari epi
pitar in ymaulis autem sitis super hunc flu
uū due tribū et dimidia q̄ asalmassar. re
ge assyrioz captiue in assyrios sunt ducte
permanere epules sunt coacte. vt patet. iij.
reg. xvij. sicut due tribus captiuitate a na
buger. super flūiūm chobar in babiloniā
fuerūt mltis tēpōribus collocatē vt patz in
ezei. ē autē chobar flūiū babilōie p̄ palu
des babilōie se diffūdes a tygri vel eufrate
cētū ducēs ac i vnū ipoz itez rediēs sū cadēs
vt dicit iero. sup. eze. flūiū autē chobar p̄
te sui lictoris habundat salicibus et arētis
sicut dicit sup loam illum ysa. xvij. vltra
torrētē salicis ducetis hunc torrētē uocat
babilōie flūmē super quod rediēs populū
dei n̄ ēsultat p̄mo ploāt h̄ē scrip̄t ē super flu
mīa babilōis et c. sūt et alia flūia mltū fāosa
h̄ de ill̄ h̄ t̄cē. q̄ d̄ eis m̄cē; i biblia n̄ habē

De lacu in generale
Lacus est latentiū aquarū receptibili
um in quo aqua t̄tinet. hic fluctibz
admisceē vt dicit ysid. li. xij. q̄p̄ ḡe
ci lūiū. i. stagnū uocant. nā fontes labūt in
flumina. flūina uero in freta discurrūt. lacū
autē stat in loco nec fluit et ideo dicitur est la
cus q̄si aque locū vt dicit ysid. aquas enim
quas statuerendo vel influendo recipit alias
nō t̄nsfundit. pisces autē lacuales vt dicit
ost. min. sunt laudabiles q̄ flūuiales. nam
sua limofitate pisces quos nutrit q̄si limūm
sapi ētes reddit. herbas sup̄ uas gignit in
quibz ranas et p̄millos mltos nutrit aqua
fluens lacis sub int̄as et influens ipoz aq̄s
recen ciores efficit et ipsas a corruptione cul
todit. ex nimia uero aquarū recep̄tōe fr̄quē
ter ripa stagni rūpif et q̄cquid diuiciū int̄

nutritū est subito inanif. A qua autē lacualis
ceteris est grossior et aquis flūuialibz ad po
tandū min. laudabilis ex p̄t. nā talis pot
sepe assumptus multas ḡiat i corpe passioēs
vt patz. sup. li. v. de aque potu. Cōtrahit autē
aqua lacualis diūsas v̄tutes ex fundo et situ
vbi colligit. sicut ex p̄tificat ysid. li. xij.
c. iij. de diūsitatē aquarū dicitur. In ethiopia
inqt lacus est quo p̄fusa corpe uelut oleo ni
tescunt. tamē eā lacū est in africa qui ano
ms facit uoces. In ytalīa est lacus qui bi
bentibz aquā ip̄s rediū vim facit in catinis
paludibz iūmētōz vngulas indurari debent.
In affaltido lacu iudee nichil uiuū habēs
animā mergi p̄t. In ysid. idē uero est stagnū
q̄ nichil natat h̄ omnia submergūt. intra co
mūde lacus est in die ter amar. et tociēs. d
ulcis hec omnia ēc̄tat ysid. i. li. et. c. sup̄ dic
to. hec autē et alie similes aq̄z putraliū et
lacualū diūsitates accēdūt ex varia q̄litate
renaz terre p̄ q̄s t̄nsūt tales aque vel a na
tūa et disposicōe sibi p̄ aq̄ hūi. di. colligit

De lacu asphalti
De asphalti mare mortuū nūcupat
mare p̄pter eius magnā d̄nē et p̄
fūditatē. incoctū q̄a nichil gignit vi
uū. nichil em̄ recipit ex genere uiuētū. unde
nec pisces habet nec uluces. sed quādo cū
q̄z uiuētia mergendo tēp̄taueris q̄aiq; arte
statū resiliūt. et quīs uelut illa cōuesti
exaciūt. sed neq; a uentis mouet bitumine
turbinis uentis resistētē q̄ omnis aq̄ stāgna
tur neq; nauigacionis paciēs est q̄a omnia
uicia cetera in p̄fūdū mergūt neq; uatēriā
aliq̄ sustinet nisi q̄ bitumie illustrat. ex factā
lucē nā i eo submergi. accēsa uero sup̄ nata
te d̄iant. hic locū asphalti. bituminis uo
cat q̄a mare salinariū est i iudea int̄ p̄recho
e. zachā. lōgītudo ei⁹ vsq; ad 3000 as arabie
digie stadis septigētis et lxxx. latitudo ei⁹
stadis. c. xl vsq; ad uicima 3000 moz. huc
vsq; ysid. li. xij. m. c. de subuētōe 30 d̄ moz
i sine. Dic lacū niḡs glebas bituminis euomit
et ideo lacū asphaltides dicitur. in cui⁹ ripa
poma arboribus nata vsq; ad maturitatē. co
loris sunt uiridis que si ma tūm i cibas fauū
las itus inuenies vū ait ioseph. fabula tre
3000 moz h̄de habet. simile dicit m. glo. sup̄
secūdā petri. ij. c. sup̄ locū illū ciuitatis 3000
moz in d̄nētē rediēs t̄. seruare adhuc uolūt
domin. regionem cōtrapositā sp̄z. pristinae p̄
ne. nascunt ibi poma pulcherrima que ex se
cupiditate edēbi spectātibus generat q̄ si car
pas faciliunt et resoluūtur in d̄nētēm fumū
q̄z exaciūt quāsi ad huc ardeant

De lacu tiberiadis

Lacus tiberiadis ab opido tiberiadis est vocatus. quod hndā herodes in honore tiberij cesaris obdidit. Est autem stagnum maximū siue lacus omnino lacubus in iudea salubrior et ad sanitatē corporū effizacior. Circuit autē stadia. l. x. vt dicit phid. li. xiiij.

De stagno genesar

Sagnū genesar vt dicit ibide ē lacus amplissimū in iudea qui longitudine. l. x. stadiis extendit. Latitudine. l. x. diffusio ē. aquis crispantibus autē nō ventis. h. de ipso sibi excipias. Unde et genesar dicitur greco vocabulo quod genestas sibi autē. demiq; per diffusioē spacia lacus frequētib; auris spūantibus agitāt. Vn purior est hauser eius et dulcior ac abilior ad potandū hucusq; phid. apud magnitudinē vero eius sepe i ewā mare dicitur. nō qd sit mare sed potū qdam est magna iordanis refluxio vt dicit glo. sup. io. c. vi. Consuetudo est autē hebreorū omne talem aquū congregacionē vocare mare. Et ideo sepe maris nomine nūcupat.

De piscina

Piscina est aqua ad nutriendū pisces collecta quous p antifructum aqua colly lectio nō habens pisces piscina sepe dicitur vt dicit phid. Ad bonitatē autē piscine episcopus sibi soliditas. aque illustris puritas. et i. l. u. ende cōtinuitas. Vbi enim sūdus est limosus et paludosus pisces saprosi nullatē nutriūt. Vbi enim recens aqua nō fluit aque stātes et nō morte de facili corrupūt. Et ideo ad piscie renouacionē p canalas et fistulas aq dulces et vātes induūt. v. allibus et aggeribus ne effluētēs aq effluāt piscinaz ter. mm. mnuūt.

Riuus a rigādo ē dicitur vt dicit phid. a forte l. a riuo fluit dicit vt inde dicitur irriget. natūā ei ē e fectū sui origis sapit riuū. A fōtali origie mediāte riuo pcedit fluit sū lac. vt dicit asel. Est autē riuū imūdiū tūaz purgāt. tūā fēdāt. pot. aialibus et aūb; mltitāt. v. viciis et pulcritudis i herbis et floribus obseruāt. sapilloz et arenulaz at tractiuus.

De fluctu

Fluctus a flatu ē dicitur. Vētoz enim impulsu aq agitate fluctuat. qz in rns li. quoz q sp in motu ē. vāat vnda. Et ē vnda ab eūdo dicitur eo qd cōstua agitacōe mota nūq; qescit vt dicit phid. li. xiiij. fluctus aut mutuo se collidunt vt nūc sursum nunc deorsū mutuo se agitent et impallunt et ex foz qz; allisione mutuo spumam ex se gignunt.

Arenulas et varias fundi pncipales scū ad miscēdo sursum ferūt pisces allidūt et ex motū sui in partu meliores reddūt ex ventosi aeris subintactione fluctuantemescūt et hinc venti in partū nūc ascēdūt vūc descēdūt ex cōallioē mutua aeris cōitant et vntū gignūt. Naues eleuant et ad ripas depmūt et licetora se cum stēpitu ostēgūt semp sūt in motu et qescēt nō possūt. aut em pmit de hciūt aut vndiq; se agitat et diffundunt.

De gurgite

Gurgites est in flūie locus altus siue pfidus. a gurgite gurgites est dicitur vt dicit phid. eo qd aq in fluentes absorbeat et absorbas iterato reuomat et remittat. Vn ppter sui pfiditatē motu circulari et refluxo creasere ppter qd natates de facili ingurgite piclitas. Ingurgite etiam pisces maxie se occultant et vix qd diu gurgite nō speunt capiunt.

De drame

Drames est pncipaliter aque seu flūis deorsus et reclusus optinuis a forte epies ac meatus sui alueuū nō relinquēs a fonte enim effluere incipit et quousq; mare intrauerit infm aluei sui limites cōtinue fluit nō desistit. fundū suū cōruat et cōsumit. n. a. uigio maxime dicitur. pisces maiores nutrit quia recenciozem aquā et sūdum puriorē habere gñalit cōsueūt. aū maiorē impetu fluit qd aliq; alia ps aq et ideo naues at; lignoz stūēs celerius secum trahit et ideo trames dicit a traho as. vel ab tūl mēto tū. qz oia imposita trahit celeritate et tūl mēttit quanto enim aque cursus in suo tramite ē recencior tūto ē velocior et oia velocius scū ducit siue trahit.

De alluione

Alluio alluionis ē hec alluioes dicitur latēs et lēta aqz i vndācia ab alluēdo vel abluēdo dicitur. abluūt enim terrā p qd tūlhit et abluēdo cōsumit. Vnde sub terranea ripaz cōsūpcio ex aq facta a lluio dicitur. Job. xiiij. alluione paulatī terra cōsūcē rē. qz oia p absconditas ripaz cōauitates meliori fluxu se difundit tanto periculosius lit totis sollicitatem dissipat et dissoluit nam ripz suphicies ex teruis solida credūt qz eius cōsūpcio interior nō videt sed ideo ps calcāris ripam facilius labit. qz cōsūpta interiori soliditate latens vacuitas non auet vt dicit thecā.

De abyssu

Abyssus est aquarum pfunditas in pterabilis a qd fōtes flūia oriūt. oēs enim aq de abyssu exiūt et potestas vnas ad matricem abyssu rēuūt vt dicit phid. li. xiiij.

Lib B

Unde dicitur abissus quasi abissus. quia eius profunditas videri non potest. Unde dicitur abissus quasi si bisso id est sine candore. quia propter minimam distantiam a fonte luminis. lucis pulchritudine caret et decore ut dicitur Io. d. am. Abissus nichil aliud est quam aqua multa cuius finis est inoprehensibilis et inuisibilis. quia ad eius terminum lucis diffusio non attingit. Vel dicitur abissus quasi si base. quia eius fundamentum et sustentatio sensu non videtur. Et ideo propter ordinem materiae quae in principio non erat forma determinate distincta abissus ab augustinus est vocata propter quod dicitur in libro confess. xij. Abissus est corporale illud quod fecit deus ut esset materia corporum rerum informis sui ordine et sui luce. Unde abissus idem est quod prima materia ut dicitur augustinus in libro de symbolis. Terre inquit et abissi nomine materiam nuncupavit. que de nichilo facta est. ut ordinatissimo dei munere primo capacitatis formatum fieret. et deinde formatum quocumque sunt formata unde eadem materia aqua est dicta tum quia fluida tum etiam quia omnis forme est susceptiva. Unde dicebat terra propter naturalem stabilitatem vel soliditatem secundum quam erat generaci omni et corruptioi subiectiva. Abissus propter informitatem. quia nulla erat forma distincta dicebat et aqua. propter formationis possibilitatem in qua erat omnis forme et qualitatis potentia licet receptiva ut dicitur augustinus. Abissus itaque ex se habet obscuritatem. profunditatem omnium aquarum et fluuioy capacitatem insatiabilitatem. quae nunquam tot aquas recipit. qui plures recipere possit insatiabilitatem inexhaustibilitatem immutabilitatem.

De mari

Mare est aquarum collectio tam dulcium quam salinarum ut dicitur philosophus libro xij. Propter autem dicitur mare eo quod aquae eius sunt amarae ut dicitur ibidem. Et sequitur. vocatur autem mare equorum ab equalitate. eo quod equaliter sursum est. Quia enim aquae maris fluctuant res velut motus erigant. sed aetatis temperatibus iterum adequantur ut dicitur idem. Idem autem dicitur pelagus quasi pellens undas. quia in mari fit undarum et procellarum motus continuus et impullus. Hare autem ut dicitur idem ibidem. quibus omnium fontium in se recipiat aquas et flumina ex tanto tamen aquarum cursu non suscipit incrementum. Quod accidit ex hoc vel quia eius magnitudo influentes undas non sentiat vel quia amara unda fluentium consumat. vel quia ipse nubes multam aquositate ad se attrahunt siue quod illas auferant partem venti propter sol efficitur seu quia aquae dulces per occultas quedam foramina poolate edeant ad capita fluuioy et sic

tum reuolunt. Quasi philosophus libro xij. Sed et ambrosius autem et basilium in exameron. mare est aquarum aggregatio multiplicata per diuersa loca et nomina. sed tamen continuat una semper mota vaga sonora. spumosa in fluxu et refluxu lutea natura imitans. cuius virtute et influencia cohibetur. Est autem mare caput et hospitium fluuioy. fons ymbrium. quo sibi disceptantes populi copulant subsidium in necessitatibus. refugium in periculis. itinereis operibus. laborantis luctum. De mari etiam dicitur aris in libro metho. Omnium aquarum mare est principium et origo et est aquarum quae et diuiditur in reliqua maria. Causa autem propter quod fit in mari salitudo et amaritudo est. quia vapor est duo vapores. humidus vapor et siccus. subtilis et aquosus res soluit pars subtilior per motum solis et remanet grossior et calore solis autem calefacit efficit salum quod remanet et amara ut sudor et vrina ex adustione fit enim res amara quam emanent partes terrestres aduste aqueis et insipidis partibus assuptis et de amaritudine per adustionis intentionem fit salitudo ut patet in cinere in quo aqua colata sentitur salia. Item aris in eodem. Aqua maris salia grauior est aqua dulci. quia haec grauior. illa vero subtilior. cuius signum est quia ouum natat in aqua salia et non in dulci. et profundius submergitur nauis cadens in aqua dulci quam in salia. Et idem in mari mortuo non mergitur animal nec generatur. quia vnicuique in eo siccitas. Hare in libro de animalibus. In mari est aqua et potest ab eo extrahi salitudo. quam si homo acciperet vas terrenum. nouum. crudum et clausit eius orificium et eiceret ipsum vas in mari per diem et noctem. intrabit in ipsum aqua dulcis. Item idem in libro metho. Aque dulces eleuantur propter leuitatem suam sursum et aquae salae descendunt propter grauitatem suam deorsum et quod salum est remanet in terra et dulce euaporat. Hare idem libro de elementis. Hare in actionibus suis imitatur naturam lune. Quod patet. quia quancumque luna oritur in aliqua hora diei vel noctis tunc flumen ingrediens mare in illa regione in qua oritur luna extendit ipsum mare. ita quod aqua illius fluminis vadit ad partem loci a quo auertit ac si esset per violentiam repulsa. et autem est luna in cardine inferiori incipit aqua diminui sicut quia luna vult oriri. aqua incipit augmentari unde sicut ferrum sequitur adamantem ita mare cursu lune sequitur et virtute. quere supra in causa de luna. Hare inspissat quoque mare post ascensum stelle que vocatur canicula et mutat colorem et efficit nunc viridem. nunc caeruleum nunc turbidum. nunc clarum. Item macrobius in libro ciceronis. Oceanus in incrementum lune.

ordinem istum tenet Nam primo die crescentis lune fit copiosior solito quia tunc mare plenum est in summo deinde minuitur sedo et sic descendendo minuitur usque ad diem septimum et tunc est maxime in ultimo defectu Incipit autem paulatim crescere iterum usque ad diem septimum Dies itaque quo luna est xiiij quia totaliter est plena est iterum mare in suo augmento summo et iterum incipit minui per dies septem alios ita quia luna est xxi est iterum in suo minimo Et iterum vero crescendo incipit ascendere per septem alios dies ita quia luna est xxxviii tunc iterum est in suo summo et sic semper mare quatuor recipit immutationes quolibet mense duas scilicet crescendo et duas in decrescendo secundum augmentum vel decrementum ipsius lune Semper itaque est mare in suo augmento et viget quia luna plena est lumine vel sua celum ut in nouilunio vel versus terram ut in plenilunio fieri solent Et quia luna in susceptione huius in amissione luminis sui plus proficit vel deficit tanto magis crescit amplius aut decrescit Item mare secundum aris in li. v. g. d. tabilitate mundi et litus habet durum solidum et arenosum et signum huius quod mare sit salum super arenas est quia optinuerunt in eo partes terre facte quae sunt salae et epistemia a que dicitur iussit luti per partes suas et ideo terra maris prope arenae est Inter partes vero eius arenolas diuersi lapides et gemme nite vitruis procreant et arenae attritu polite per vndaes malis motu ad litora iactant. Quae istas autem maris proprietates sunt quedam alie communes et omnibus ferre note quas tamen propter simplices bonum putauit hic apponere ut materia habeat aliquam misturam per eas similitudinem simplicibus suade. Est itaque mare sui ipsius purgatiuum. Quia enim ab aera et imunda et motu discutiit per motus violentiam expellit ut dicit greg. Item mare est sui per occultissimas venas sui abissi diffusiuum et tam fontibus quam fluminibus materia sui fluxus continuo ministratiuum ut dicit iero. super ecci. Item mare est animantiu et monstrosum multiplicitate forme productiuum. Mare enim longe producit monstra et mira quae facit ipsa terra sicut dicit taban. super ecci. c. lxxv. ibi. Illic preclara et mirabilia opera et varia bestiarum etc. Et in psalmo Illic reptilia quorum non est numerus. Item quia mare substantia alter sit molle et liquidum durissimam tamen terram animantem quam in animantem est generatiuum ut patet in conchilibus et piscibus duce teste et in lapidibus et gemmis quas emittit Item mare quia in se non sit portabile vel

delectabile quantum ad gustum est tamen utile quo ad effectum. Multum enim infirmitatum est curatiuum sanat enim ydropicos vlcerosos et alios scabiosos ut dicit ost. et multos alios curat Item mare quia ex se fit salum et amara per dulcedinem tamen in venarum terra per quas transit est sui saporis immutatum dulcedinem ei quodam contrahit ex colacione terre per quam transit ut dicit macrob. et aris. Item mare quantum ad amara fit miseri dum aut amara piscium tamen dulcium est nutritiuum latentem enim habet dulcedinem quam suggerentes pisces contrahunt nutrimentum agrum et saporis ut dicit ambr. Item mare mobile est et inquietum et ex suo motu est sue substantiae a corruptionis periculo conseruatiuum quia ex continuatione motus subtiliatur et sic ne putrescat a corruptibili vicio conseruat. Item cum sit liquidum et male terminabile tamen per seipsum sistit et non per alium propter quod vltima litora suorum terminos non est de facili processiuum sicut dicitur pro. viij. Iere. v. Job. xxxviii. Item salitudine et amaritudine sua est dulcedinis fontium et aliarum aquarum influentium aborsiuum tanto enim reputatur aqua fluens alio quam pro plus a maris introitu elongatur Item ex collisione et mutua reiteratione suorum brachiorum quibus cingit terram est ventorum contrariorum generatiuum ut dicit loda Item inconuetis mare maxime est nociuum est enim timoris in iussu et doloris capitis generatiuum vomitus et nauis prolocatiuum appetitus cibi et potus ablatiuum Item ex vaporacione fumosi tatum quas emittit est nebule et nubium generatiuum caliginis et obscuritatis in aere inductiuum et radii solis interceptiuum caloris solaris repressiuum. Item colorem proprium non habens pro qualitate ventorum est sui coloris mutatiuum nam modo flauum est modo lutescentum modo atrum ut dicit ysa. li. c. lxxv. Item mare multorum periculorum est in se contentiuum modico enim flauenti reddidit tempestuosum percellisum feruidum et tumultuosum. Et ideo mare factum dicitur ut dicit ysa. lx. feruidum habens motum ut patet in mari siculo in quo propter maris feruorem strepitum faciente scilla et caribdis esse dicuntur que sunt duo loca periculosa in quibus multe naues facillime periclitantur. Est autem scilla ingens solum in mari eminens multa habens promuntoria siue capita ab que collecti fluctus horrendum strepitum faciunt cui naues aliquo casu impingentes et nauis fragio non euadunt Caribdis vero est dicitur in eo quod quergibus occidit naues forbeat

Est em ibi wraginosu & quasi refluxu in se
 tortuosu. & ideo naues ibi traseunt sibi at
 trahit & in se deglutit. ac deinde mergit. tee
 in die fluctus erigit & ter absorbet. Na aqs
 accipiat vt euomat. iteato vomit vt rursum
 accipiat vt dicit ysid. li. iij. m. ca. de estubo
 maris & factis. Item aliud notabile piculu
 occurrerit in mari scz mequalitas fundi. qm in
 aliquo loco aqua e pfundissima & statu iux
 illu locu vij est vadosa. et hoc piculu fietis
 vocat. & eo q ibi arene in annulos strahunt
 Sietis ei grece ide e qd tractus Et dicit pa
 pias. q tales fietes sunt i mari egiptioo &
 ei admiscen. Ex quo pz. q piculosus e ma
 ris tñstus tu ppter iacentes scopulos. im
 ecia ppter arenaz amulos sub aqua parit
 aduatos. qz in talibz locis naues citissime
 stringunt. Itē aliud piculu dicit bithalassu
 qm scz. nauis onusta ipingit in fundu multu
 bitumiosu & limosu. qa ppt limi tenacite no
 potest se erimere aut exire vñ dic hugo q bi
 thalassu e vestigiū limo impressu. Glosa tñ
 sup act. xvij. dicit q bithalassu e ouesus
 duoz mariu. Magister vero in hyst. xij. dic
 q bithalassu dicit lingua terre in mari pte
 la hinc & in mari cetero aca & di bithalassu
 qm mare bithu. tee iteictu diuisu thalassu
 em grece maē sonat. Qñ exzo in bithalassu
 offendit nauis manet immobilis prom. sed
 puppis frangit. retro maris impetu venietis
 hinc dicit magister ibi de. Item tñstas
 generalit paciunt periculu. aut racione maīs
 aut racione aeris. aut racione nauis. Nam
 si mare fuerit scopulosu vñdq. rupibus et
 lapris impeditu non sū periculo ptansit. aut
 si fundu habueit inequale. nūc amulis are
 nolīs eleuatū. nunc vero ab modū wragis
 depressu et pfundatu. de facili transitus ipe
 dit. sed qm mare in sua superficie subintatibz
 ventis efficiē nimis tumidū & vñdis sese al
 lidentibus & mutuo se dactentibus fit nimis
 pcellosu. Nauis fluctibus ascendentibus et
 descendētibz piculose exponit. quia sepe aut
 cōuatiē. aut a pcellis strarijs opriet. Item
 accidit piculu ex aura turbulēta. Nam tem
 pte tempestuoso & obscuro & nebuloso mari
 se committere solet esse plurimū periculosum
 potissime qm nauis pceptis fert in periculu
 et periculu non videt. maxime qm venti strari
 eij casu aliquo ceunt. quia certū naufragiū
 tunc timeē. Quanto aut nauis per vnius
 venti impulsū mouet versus portū tanto per
 fectius venti strarij impetu oppellit ad preci
 picu aut salte inter strarios fluctus in picu
 lo diuicius detinetur. Item adducit periculu

nauis de ferentis debilitas et insufficiencia
 Non em tutu est se committere super mare na
 uale nimis parue vel paruule siue fragili &
 a fracte. quia talis nauis no est secura iutee
 seuentis. pcellas maris. qm vel ppter pu
 tate sua fluctibus opprimē & subuertit aut
 ppter fragilitate vento & aquatu impetu cō
 stringit. aut ppt rimaz & foraminū multipli
 citate. aquaz subintanciu pondere ad yma
 demergit. vel saltē ad portū in tali nauia la
 tardius puenitur. & precipue qm in tali nauia
 boni naucleri et gnari presencia non habet
 Tunc ei summū in mari est periculu. qm na
 uis hz imperitiū gubernatore & incircūspectū
 vñs & multis alijs incōmodis subiacet mā
 re tā mediterraneū q oceanū vt dicit ysid.
 Vocat aut tam grece q latini mare oceanū
 eo q in modū circuli ambit orbem. Cōtā ei
 spētā nostri habitabilis circuit oceanus a
 celestare sic dicit. eo q ocius circueat & dif
 ferat vel qa purpureo colore nitet oceanū
 qm ceanū. & teli circū? vt dic ysid. li. iij. h
 oceanū hōras terraz āplecti. alternis estubo
 accedit & recedit respitantibus aut in pfundū
 ventis. aut remouet maria. aut absorbet.
 Et quās vñū fit mare qm ad sui cōtinuad
 onē. tñ ppter multitudine eius sinus de pri
 mis regionibus diuersa vocabula sumpit.
 Ut mare galliā a galliis. & mare britaniā
 a britanis. sic & gadiaū mare a gadibus est
 dictū vbi primo ab oceano maris magni
 lumen aperit. vbi ai hercules puenisset colū
 nas ibi posuit. sperans ibi terre esse finem.
 Quasiqz ysidorus libro. iij.
De mari magno siue mediterraneo
 Mare magnū siue mediterraneū e qd
 ab octasu ab oceano fluit. & in me
 ridie regit. deinde ad septentrionē
 tendit. qd inde magnū appella. quia cetera
 maria in opacoē illius sunt minora. Dicit
 autē mediterraneū quia per mediā terrā vsq
 ad orientē perfundit. a hā. affricā terminas
 et europā. cuius prime ptis sinus quā in his
 pania perfundit. ybericus et balenarchus
 appellat. deinde gallias quā narbonensem
 prouinciā alluit. post ligustias quā iuxta
 vrbem ianuā est proximū et vicinū. post
 est crenus quā ytalīā attingit. Inde siculus
 quā vsqz ad ceterā a sicilia vadit. qui post
 in pamphiliā et egiptū se extendit. deinde
 versus septentrionē magnis amphractibus se
 etorquet & tandē iuxta greciā & ylliriā in an
 gustas septē stadiōz stringit seu coarctat
 deinde diffusus equoze pauci versus strigē
 et facit apontide quā mox in quinquaginta

passus coartat fitq; lasso? tradius q; loc? dicit pponides eo q; preuit mare pontial et precebit Id dicit lophoz a tristu stricto et angustis meatib; loū vt dicit ysid. Inde diffundit sinus potius amplissim? a tergo habens meotides paludes. qd mare ex multitudine fluminū et aquarū dulciū influentiū dulcius ē atq; amplius nebulosū atq; pter focas et delphinos alias teluas marinas maiores non patit. Sicut autē terra cū sit vna pro diuersis locis varijs vocat vocabul ita pro varijs regionib; hoc mare magnū diuersis noibus nūcipat. Quatuor ysid. li. xij. Sinus vero maris dicunt maiores recessus vt in mari mediterraneo yonic? ab yō rege grecie sic dicitur Iones autē dicunt athenensēs. vnde yonicū mare ab yonia vsq; in siciliā dilatat. In oceano vero maximus ē sinus caspeus. indicus. phisus. ambicus. quū et mare rubrū dicit. subz autē mare est vna cū eo q; sit totius vnois infectū. non tū tale habet naturā qualē videt ostendere. sed ex vicinis litorib; vicinat gurges atq; inficit quia omnis terra que circumstat rubra est et sanguineo colorē propina et vicina. Inde ei minū acutissimū excepit et alij colores quibus pictura variat. vnde cū terra talē habet naturā ex fluctib; litus dissoluentib; mais substantiā rubrificat. Ob hoc etiā in hys litorib; gēme rubre inueniunt. Nam huius lapilli humo inuoluti cū inter arenulas sint attriti. maris colorē retinet atq; fundi. Hoc mare in duos sinus diuidit. vnus ē phisus ab oriente quē parte inhabitant. alius ab occidente ambicus quē arabes incolūt et frequerant vt dicit ysid. li. xij.

De pelago.

Pelagus est latitudo maris siue litō et sū porū vt dicit ysid. sumā habens profunditatē instabilitatē et motus cōtinuitatē multoz vaporū et sumositatū genēs densitatē ex quibus atrahit obnubilacōez et obscuritatē. ex ventoz varietate recipiens coloris mutabilitatē. et ex collisione vndarū spumaz aggrās in superficie leuitatē et accumulacōtatē emittens et sonoritatem. tum uluosū em est pelagus et sonoz inquietū et periculosū sicut de mare superius dictum est.

De gutta.

Gutta est minima maris vel aque si pluuie partiaula a totalitate sua per aliquā violentiā separata. que quidē vt dicit ysid. gutta dicit quā stat aut pendet de cœtis aut arboribus ac si esset glutinosa stilla vero dicit dū cadit. hinc et stillicidū

dicit quā stilla cadēs. Tā stilla vero quā gutta a nube aquosa vi caloris siue impetu venti resoluta suo pondere inferiora petit. et dū in cadendo ē nomē stille. in stādo autē vel pēdendo optinet nomē gutte. Stillā autē siue gutta in substantia ē humida et clara et diaphana forma rotunda. q̄titate modica. virtute magna. Nam terra sup quā cadit humectat et foandat. radices et scia nutrit et ingrosat. viret in herbis et arboribus et plantis vegetat et conseruat. pisces in mari reficit et recreat. ostrea impingat ac in eis margaritā generat vt dicit ysid. maxime gutta totis. cū sit in se mollissima ex frequēti tamē casu penetrat durissima iuxta illud Gutta cauat lapidem non vi sed sepe cadendo.

De spuma.

Spuma est dicta. eo q; spumat vt dicit ysid. ex sordibus em aque generatur. vnde et mustum et ea que coquunt spuma purgant. fit autē spuma ppter interclusiōē. siue venti interclusi in aque superficie motū aliquo agitate. vnde ppter inclusi aeris leuitatem enatando aque superferatur. et cito quippe ex vndarū collisione gigni. sed tamen cito dispergit et dissipat. Spuma maris quādoq; inter lapides colligitur et per feruidam superuenientis caloris solatis actionē. quādoq; in pumice quādoq; in spongiam induratur.

De piscibus.

Pisces a piscando sunt dicti. vt dicit ysid. li. xij. ca. vij. terram et herbas aquaticas lambunt. et sic sibi victū querūt. Dicunt et reptilia. eo q; natandi et reptandi spēm habeāt. in natando em repit quous in profundū se demergant. vñ am b. in exameron. Magna inquit inter pisces et aquā vicinitas et cognatio est. extra em aq̄s diu viuere non possunt nec solo aeris spinaulo sine aque attractu diu viuunt. Habent em quāda reptandi speciē et naturā. quia dum piscis natat contractione corporis. in minorem se colligit longitudinē. et iterū se extendens aque inmittit. quo nisu repellens aquā. in anteriū se propellit. vnde virtute quibusdā pennulis sicut auis in volando sed alio modo. quia piscis natans pennulas mouet a parte posteriori in anteriū. et quasi quibusdā brachijs aut remis aq̄s amplectēs et retinēs in anteriū se extēdit. Auis vero mouz pennas sursum. et collectū aq̄e per expansā alarū aplitudinē apellit redire per pte posteriorē. vnde per violentā aeris impulsione a pte posteriori mouetur corpus in anteriōē.

Spes aut piscium multiplicat variat. scz q ab locu vbi gnanē. et q ab escam qua cibant. et q a colore et forma variam q ab in vice biferentū ē. quo ad substāciā q ponunt. et q ab v̄tutem q diuisimode opant. q̄tū igit ad sitū siue locū vbi p̄ccant magna diuisitas ē q̄dam vero in solis aquis. q̄dam vero p̄tm in trīs p̄t in aqs ouisant. et talia pisciū gna sūt antiphrisidica. i. dubia ab ysidoro dicta eo qd ambulādi in trīs vsū et natādi in aquis officiū retinent a natūa vt focē et cocodrilli castores et ypotami. i. fluuiales equū et hui⁹ modi. a nobis em animalū trestriū pisces nota sunt sortiti vt canes marini lupi eo q̄ mordeāt alios voracitate im p̄ba at q̄ lebāt ysid. i. solis aqs viuētes alij sunt i solo mari degentes. alij vero sunt in flūibus et i stag nis et in alijs aqs dulcibus morantes. alij vero sunt int hos medij. nūc ad dulces nūc ad salas aquas palus gracia diuertentes. Pisces vero a mari addulces aquas egredi entes in eaz dulcedine delectant et impingū tur et ecōsō et h̄ij nūc in mari h̄ij nūc in aq̄ dulci ouisant. multi aut pisces fluuiales qui maris salcedine non ferētes gustata aq̄ salsa subito moriūt. vnde siusū ventē eleuāt et su per aq̄ suspiciē natāt q̄ i omnibz piscibz ma ris et aq̄ dulcis est signū mortis. pisces vero in mari natātes s̄q̄mas habent duras et gros las p̄t aq̄ salse siccitatē. pisces vero fluuia les s̄q̄mas subiles et sp̄mas molles. spine vero in piscibz necesse fuerūt ad sustērandū carnis eoz flūidā mollicie naturalē. Docet aut auē. eligere bonos pisces s̄m natūa lo ci vbi nutriūt. dicit sic. li. ij. c. vij. In locis inq̄t i quibz morāt pisces est electio qm̄ illi qui morant in locis petrosis sunt meliores vel dulciores et in aquis dulcibz atrētibz in quibz nō sunt sordes et nō sunt limose neqz lacuales neqz cāpestres et qui nō sunt de lacu nis p̄uis q̄ flumina nō imbibūt et in quibz nō sunt fōtes. Itē id ibidem et pisces quibz ma rim sunt laudabiliores q̄ sunt subiles et me liores sunt illi qui sūt p̄lagini nō alias q̄ i alto pelago nutriūt et qui morātur in aquis discooperis et flatu ventorum supra se me liores sunt illis qui sunt ecōtratio et illis q̄ in aquis multarum agitationū et vehemētis exercitij sunt meliores vel qui habitant in aquis stantibus. vnde pisces p̄lagini sunt meliores q̄ fluuiales. et ipsi meliores q̄ la ciales maxime si sūt longe a fluuio et ama ri. habent enim quietem nec eoz putredo la uatūe a subintāte fluuio siue mari. vnde ta les pisces male sapiunt et cito oputrescunt

meliores etiam sūt pisces tam marini q̄ flu uiales in pelago aquilonali et orientali q̄ i australi quia ex ventoz in p̄tioso flatu aque plus mouent et amplius depurgant et sub tiliant et ideo illarū aquaz pisces p̄ mouēt et exercitāt et a suis supfluis magis emdant. Item diuersificantur piscium species non so lum secundū generacionis sue locū v̄tutem etiam quantum ab generacionis siue modum. Quida em generant per ouacionem et q̄dā per coitū et spermatis emissionē. vnde dicit arif. li. v. Accidit generibz pisciū ouancium Quomā quādo femina oua sequit masculū oua et lac suum eicit super oua et omne quod tangit lac siue sperma masculi ex ouis erit piscis. et ideo que non tangunt ex spermate non pullificabunt. scia aut ē mltē ouacōnis Sed maior ps ouoz trīs glutie a femia et ml ta oua dampnāt in humido et non saluāt ex eis nisi que ouant in locis vbi sp̄ma mascu li eicit. qm̄ sic aut saluarent nimis multipli carent. Seruat autē pisces parietē in suo ge nere sic dicit arif. ibide. Nūq̄t i q̄t i ueniebā t piscisq̄ facit coitū cū genere alteri⁹ piscis. fetus autē suos diligūt et nutriūt lōge tēp re vt dicit arif. i. eodē om̄s pisces nutriūt et custodiūt pullos suos p̄t m̄nas. Itē ibidē d̄t q̄ pisces fluuiales et palustres p̄t ouāt et a ci⁹ q̄ alij q̄a in maiori p̄te post q̄nqz mēses. Alij aut om̄s pullificāt post. xij. m̄. ānū. p̄t em̄ pisces pullificant in locis vbi aq̄ est par tia iuxta radices arborū et cānarū. Itē idē ibi dē maxima ps ouoz dāpnatur qm̄ pisces o uant uagando. quia cū p̄sens non sit mascu lus ab ip̄ius femine oua non infeciat. Ab auibz etiā et ab alijs piscibz digluciat. Itē ibidē d̄t q̄ q̄dā pisces generāt in ouis et in coitu ex limo et arena et ex putrefactione q̄ est sup aq̄. Itē ibidē tēpore coit⁹ vagantur mares et femine pisciū sicut grex et abulant par cū pari. et multi ex eis cū pullificāt infir manē. et p̄pter hoc tunc tēpore maxime d̄p hent d̄t. Itē ibidē q̄dā pisces pariunt qm̄ ad harenā fricat v̄tē suū. In libro aut iorah̄t de animalibz dicitur q̄ piscis effimerō s̄i co itū nascitur et cū uiperit per tres homs diei tunc morit. Pisces etiā murena non a suo si mili cōcipitur. Sed a serpente quem sibulo prouocat ad amplexū vt dicit. ysi. li. xij. c. vi. murenā inquit greci staitinā vocant eo q̄ se complicit in circuitos. hanc femine sepus esse tradunt et concipere a serpente ob id a piscatoribus sibulo euocatur et capitur fuste p̄uilla vix interimit. serula vero staiti. hanc habere animā in cauda certum est. nā capite

Excepta anguilla q̄ coire solet cum serpente.

pauſſo vix dicit eam interfici. Cauſa vero
paſſa et amputata ſtati dicit mori. eodem ſ
tio de ſerpente naſtro capite p abſeſo ſta
tim dicit mori. cauda vero inde abſeſa diu
vixit. Dicit etia idem iohannes qd ſerpens de poſt ve
nenū ante qd coeat cū murena h̄ ſpleto gna
cionis actu reſumit venenū ſuū. Et ideo mu
rena in accipiēdo nō trahit venenū a ſerpente
nec generat aliqd ſerpentinū h̄ ſibi ſimile vt
dicit idem. Itē qdā piſces accipiūt ex ſolo eodē
ſm̄ ovis et ſm̄ ſpermate ſicut oſtre et alij qdā
piſces in cōchis degētes. Vñ dicit iohannes. Piſces
in q̄t elich p vōc egrediūt aquā et in terris
ex vore matutino accipiūt et paritū qz oche
in decemēto lune ſemp manēt vacue. qdā
etia piſces mouēt ad conceptū et oſtū ſm̄ oſtū
ſtellarū vel oſtali ſicut dicit iohannes. et etia p̄ſb.
Vñ dicit de piſce q dicit australian. tūc piſces
illius generis oriūt qñ pliaades inq̄pūt tē
deū ad occaſū nec apparēt quibz pliaades itē
oriāt. quibz autē piſces generentur. nullus
tamen mundorum piſcium habet teſticulos
ſicut nec aliqd genus ſerpētis nec aliquod
genus canis p̄dibz nec habet manillas nec
lac preter delphinos qui habent lac et lac
tā t fetus ſuos dū ſint puī vt dicit arif. li. vi.
De q̄bz dicit p̄ſb. li. xij. c. vi. Delphines q̄
ſymones nominantur. ſic vocantur eo qd vō
ces hominum ſequuntur et ap vōcem ſym
phonie gēgatiū conueniunt et in arm omia
delectantur quibz in mari nichil eſt veloci.
Nam plecumqz ſalientes nauem tranſuo
lant. quorum ſaltus et ludus in fluctibz ſu
tuum ſignat tempeſtatem. Eſt etiam del
phini genus in mlo dorſoqz ſeruat q̄ tenet
ventrium ſcantes interimūt co cordillos p̄ſb.
Itē diuerſificatur genera piſcium quo ad
cibacionis modum. Nam auicē dicit li. iij.
Illi qui cibantur herbis bonis et radiabus
plantarum ſunt meliores eis qui comedunt
ſordes que de ciuitatibz proiciuntur ad loca
inſuſionum. In epameron etiam dicitur. di
uerſificantur etia piſces in paſtu. Nam qdā
mutuo ſe deuorant et ſua carne viſſim pa
ſcuntur. minor apud illos eſca maioris eſt
rueſus ille maior et ſit eſca alterius preda
tor alieni. et alim alium deuorauerit eadem
ab alio deuoratur vt dicit arifto. libro. vi.
Carabo inquit vincit piſces magnos et com
medit ipſos. Multiplex autem vincit carabo
et commedit ipſum. Itē ibidem quidam
piſces paſcuntur in ſceno et luto ſicut carab
bo. et propter hoc eſt ponderoſus et mul
tum de luto in ipſo inuenitur. Piſces vero
qui alios predant dentes habent foriores

ſic de piſce qdāqz greci phagiō vnt dicit p̄ſb.
quod ita habet duos dentes vt immari oſ
reis nutriatur. Vnde et dentrix pre grandi
tate et fortitudine dencium appellatur. alij
vero piſces vt dicitur in epameron dentes
habent minores ſed plures et denciores ac
acuciores vt cito cibum acceptum incidant
et facile ſine mora degluciant ne cibus in ore
diucius detentus aque alluione auſentur.
Aliquē etia piſces cibum ſuū in harena fo
diendo querūt ſicut dicit p̄ſb. li. xij. de poro
marino q vulgo ſuillus dicit q dū eſca q̄rit
more ſuis ſub aquis fodit terram. circa guttē
em̄ habet oſificium et niſi roſtrum harenis
inſigat. paſtū non colligit. Itē arif. li. viij.
piſces p̄maiori pte comedunt carnes et com
dūt ſe tēpore pulſificacionis excepto ſuſcales
et vniſaliter piſces ſunt gluſi et audi ad
cibum et p̄cipue et piſces qui dicit habatū
et p̄t hoc ex tēdit. vnter ſu? cū fuerit ieiun?
et malus et ſepe inflat vnterem ſuū et etat
a ſe alios piſces quoniā vnter eius puenit
ad os et non habet ſtomachū. Itē diſtūt
piſces quo ad tempus et locū paſtus. nam
quidā in aqua querūt cibum ſuū et quidā
de nocte ſup terrā ſicut p̄p̄tamus equus ſez
fluuialis ſic dicitur eo qd equo in dorſo et in
iuba ſit ſimilis vt dicit p̄ſb. qui die in aq̄s
omozat in nocte ſegetes depaſcē. hūc m̄
gignit vt dicit p̄ſb. generaliter autē ſm̄ ap
li. viij. piſces plus laborant in die q̄ in nocte
et plus ante mediam noctē qm poſt et ideo
vt dicit arif. venant ante aſcenſū ſolis et tūc
ponunt venatores rethe quia piſces vidunt
hora illa et quando augmenat lux vident.
odore tamē querunt cibum nocturno tēpore
iodoſiferis em̄ delectant et ideo dicit li. iij.
genera piſcium odonant et audiunt et ideo ad
vaſa noua quibz venant cicius accedunt q̄
ad atriua ymmo niſi fuerit nouum de ſacili
ad vaſculum non accedunt. ſepe em̄ p odore
deciunt vt dicit iohannes. eſt inq̄t belua i mari
q de faucibus ſuis reſpirat aq̄ cū vapore odorū
fero. piſces ſcientes odorem ſciant ipſam
et intant fauces eius poſt odore q ipſos de
gluciens ab ipſis ſic cibatur. dicit etia idem
q̄ eſt piſcis nomine ſaſte in cuius ore aqua
hauſta dulceſcit q̄ piſces minores ſequen
tes intant in os eius quos ſubito accipit et
deglutit. Itē dicit idem q̄ delphini p odo
rem ſciant et cognoscunt ſi homo mortu
in mare nunquam comedet de delphino q̄
Quod ſi comedet comedunt ipſum. Si
vero nō comedet a moribus aliorum ſal
uant eū et ad litus pullunt eū cū roſtris ſuis

Item dicit arif. et plini. Item arif. li. viij. **P**isces clares aquas et currentes inhabitantes non cadunt super res fetidas nisi habeant bonum saporis sicut nec aues et in yeme fugiunt a fundo maris prope terram querendo calorem et ibi querunt pastum suum. In estate vero eorum a litoribus fugiunt. calidam querendo fundum. et veniunt in yeme iuxta terram. hinc in estate in profundum. **N**am calor immoderatus ledit pisces. Item dicitur in eodem. Sunt pisces qui a prope ascensum carnale moriuntur pro calore. similiter nocet eis magnus frigus maris habentibus lapides in capite ut cancri et huiusmodi. Nam lapis in capite congelatur et coagulatur et moerit de facili talis piscis variatur etiam piscium species quo ad figuram et dispositionem. tam in quantitate quam in qualitate. Sunt enim ingeniosa quaedam beluarum genera quorum corpora montibus sunt equalia ut dicitur qualis fuit ceteris que exceptis iona. cuius alius tamen fuit magnitudinis ut instat inferni optineret. dicitur propheta. De ventre inferni exaudivit me. Sunt et alii pisces ita parvuli quod vix hamo capiuntur ut dicitur ysidorus. li. xij. Affocus est piscis qui propter exiguitatem capi non potest. Et ibidem dicitur. et huiusmodi est piscis parvus vix semipedalis ab herendo sic dicitur. quibus enim eriguntur corpora sit. marie tamen est virtutis. Nam uem enim adherendo retinet. Nam nauis cui adheret licet tuant ventum. seu uentum. puelle quasi nautica stant in mari videtur nec moueri. non in itinendo. sed tantummodo adherendo. hinc latini more appellauerunt. eo quod nauis stante appellat ut dicitur ibidem. In exameris etiam dicitur de eodem pisce. quod ventorum prescians pcellas. calidum accipit validum et tanquam anchoam ne exuatur fluctibus trahitur. et non suis se liberat viribus. sed alieno potest munire et contra futuram tempestatem stabili. Quod videtur nautae sibi precauere. ne turbo preueniat eos ipso uentos sicut dicitur ambrosius. et beda. Dicit etiam arif. li. iij. quod femine pisces sunt longiores masculinis et sunt durioris carnis. et anterus masculini durius est. et similiter superius. In feminis vero interius et posterius durius. Dicit autem auicenna. li. ij. quod meliores sunt pisces qui non sunt magni valde neque habent carnem nimis duram et siccam. et in quibus non est nimia pinguedo. nec mustillago in quibus non est malus sapor vel odor. Quauis autem saporis sunt ouementes. non nimis pingues. nec habentes superfluum pinguedinis. neque grossam maciem. et in quibus non accidit post exitum de aqua cito fetor. et illi qui habent duram carnem saltem meliores efficiuntur. et in illis qui sunt dure carnis. melior est ille qui minus est mollis. Ex quo patet. diuersi

tas in piscibus quo ad substantiam et qualitatem. Omnis enim piscis sicut dicitur idem. generaliter frigidus est et humidus. Quaedam tamen sunt in operatione oplexiois piscium ceteris calidiores. et maxime qui sunt saliti. Et ideo qui sunt valde cocentes generant fleuma aquosum et mollescant nervos et non sunt ouementes nisi valde calido stomacho. saliti vero magis ouentur et magis oueniunt medicinis. Capita enim salitorum piscium sanant moerum carnis rabidi et putredinem scorpionis. Et radiat carnem adulterinam in ulceribus et offert ulceribus putridis et saniosis. Similiter ius omnis piscis offert remedium nemis bibitis et puncturis. Multo enim habent alios effectus sicut ibidem dicitur. sed hec dicitur de eorum qualitate et substantia nunc sufficiat. Item differunt pisces in viuacitate sensus et ingenij sagacitate. Multi enim sunt plurimum ingeniosi. Aliqui enim nimiam astuciam habent euadendi quam sentiunt insidias piscatorum ut dicitur ysidorus. li. xij. Mugil inquit est genus piscis nimium agilis. Nam ubi dispositas sentit piscatorum insidias. oressi retrosum tendit et ita cito retia transilit. ut uolasse ab astantibus uideatur. Item dicitur idem ibidem. de hestauris. eo quod hestaurus. solus inter pisces escam ruminae perhibet. Hunc dicitur plinius esse ingeniosum. Nam dum sentit se intrasse spoctulam piscatoris non ex fronte erumpit. nec infestis viminibus caput infert. sed caudam caudae ictibus ex aduerso. fores lapare incipit. atque ita retrosum redit. que luctantem si alius hestaurus forte uideat exterius ut erumpere satagentem adiuet. caudam in ore eius aperit. rehendens prout potest. ipsi liberare et extrahere intendit. et ostendit. Ad hoc dicitur idem. Congruum quidem plures nequus habet. ingeniosus est in solertia escam adquirendi. Nam cibum in hamo appetens hinc aculeum timens. non moerit. sed suis pinnulis hamum opletit et non prius ipsum dimittit. quam escam circumserit. Cancris etiam osteris inimicant. earum enim carnibus viuunt miro ingenio. Nam quia forte et valida eius testam aperire non possunt. explorant quam ostrea clausa testam suam aperit. et tunc cancer qui latitat in insidijs. latenter lapillum imicit ne ostrea claudere se possit. et ita impedit ita clausam. carnes ostrea deuorat et corrodit. Ostrea autem a testa sunt dicta. qua interiore carnis mollities munitur. greci enim ostrea testam uocant et dicitur totus ille piscis cum sua testa. ostrea in neutro. sed ostrea in feminino dicitur eius caro. Diamet etiam tales pisces conche et conchilia. quia deficiente luna. tales pisces cauam. i. euadant. Luna cum in augmento fuerit

auget humore. diminiuit vero humore cum luna
 fuerit in defectu. Et ideo pisces clausi in ochis
 in lune incremento turgescunt. et in defectu euadunt
 In his autem ochilibus preciosi granati margarite
 de quibus dicitur plinius. et alij quod de aianciu sepiet
 natuis quod tpe nocturno litore pectus. et celesti
 rore margaritas accipiunt. vnde et tales ochile
 margaritifere et herelle sunt dicte. in quibus carne
 preciosus calculi solida. et est nobilissima gemma
 que sic ex rore venal tpe granati. que quod albio
 et lucidior tanto efficacior estimat. Sunt et quod dicitur
 ochile siue ochel mirice dicte ab aspeitate et
 aamine. que alio nomine ochilia dicitur. que dicitur ualde
 fero lacrimas purpurei coloris emittunt ex
 quibus purpura colorat. et in oculo est appellatum
 quod ex humore teste dicitur hec factura ut dicitur
 plinius. Das et multas alias piscium proprietates et
 naturas in libro plinij. et aris. et in ysidoro. et in epa
 mero ambr. et basilij pateris inuente. ne uelut
 inferam legentibus de hac materia hoc sufficiat
 Dicit etiam plinius. ut dicit ysidorus. li. xij. quod piscium
 sunt in aquis granati. c. plinij. ex quibus multa que dicitur
 nature intellectu ordinem tpe suorum cognoscunt
 quedam in suis locis si mutacione vagantur. quedam
 si tpe obseruacione viuunt. quedam vero amir
 tione masculi et feie accipiunt catulos suos ut
 cetus. De autem cetus et balena. que sunt baleno
 imense magnitudinis telue ab emittendo et suis
 dedito aquas sic uocat. Omnibus enim alijs teluis
 maris aliquid acciunt vnde balena ei emittit
 dicitur. Cete ei dicitur a corporis immitate ut dicitur
 ysidorus. li. xij. Dicit autem in libro orationis. cetus habet
 in symate et post eum uelut cum feia quod superfluit
 suum genat aquas quod collectu et desiccato in am
 bre sicut omnia. Quod ei multum elurit vapor
 odoriferu ad modum odoris ambre ex ore suo
 emittit in quo pisces delectantur. et apte vapors
 edolencia ipsi uelut cum ingrediuntur. et sic decepti
 ab ipso deueant. In hoc pisce ut dicitur de ma
 teria terrestris dicitur plus quam aqua. et ideo multum
 est corpulencia et pinguedinis vnde in senectute pra
 magnitudine corporis in eius dorso coadunant
 puluis et densat inter quod herbe et frutices
 ibi coalescunt. ita ut telua inuile silis esse uideat
 ad quam si nauigantes incaute appropinquauerit
 si periculo uis euadunt. nam aqua in tanta quantitate
 de ore elicit quod ipsa; aliquid obruit et submergit
 Tante etiam pinguedinis quod quod piscatores pau
 ti uenabul si telis uuln non sentit nisi pus
 pinguedo totaliter profert. sed quod caro in uice
 ledi sic facillime capi. quod amaritudine aqua
 salte non succeda licet petit Tante autem est quantitas
 tatis. quod quod capi. tota patria ex sua captura
 emendat. Catulos suos amore miro diligit
 et eos in plago longo tpe dicitur. quod si eos

ab arenis simul impediti contingit. et aque simi
 tudinem in ore collecta super eos fundit. et sic
 eos a periculo liberat ad periculum pelagi reuocat
 et reducit. et omnia occurrentes ipsis nocuos
 pro eorum defensione se opponit. et semper inter se
 et mare in parte tuciori eos ponit. et quod in
 ualescat tempestas fetus suos adhuc iuuenes
 et teneros in ventre suum detrahit quos sepe
 mitate facta uiuos euomit. euomit iterum et
 emittit ut dicitur idem. Item in oratione contra cetum
 pugnat quidam piscis serpentis. et uenenosus
 sicut cocodrillus. et fugiunt pisces ad caudam
 ceti. quod si deuictus fuerit pisces predicti mor
 tiuntur. Quod si non poterit ille piscis pestifer
 deuincere cetum. a faucibus suis fumosum vapor
 emittit fetidissimum in aqua emittit. Cetus uero
 fumo odorifero de ore emisso. fetidum odorem
 repellit. et sic se et suos protegit et defendit.

Explicat liber tertius decimus Incipit quatuor
 decimus de terra et partibus eius.

Dicitur diuina cooperante gratia
 completus est tractatus de pro
 prietatibus corporis supremi
 luminosi scilicet celi et corporis
 intermedium lucidi spiritui et
 diaphani scilicet igni. aerei. et
 aquei. ultimo dicendum est de proprietatibus corporis
 infimi et operati. et hoc tam in generali quam in
 speciali. Corpus autem infimum et extremum est
 ipsa terra respectu celi. de cuius proprietatibus
 omnibus aliqua sunt huic opusculo misce
 renda. et hoc quo ad eius substantiam et qual
 itatem et ordinem siue conatum. Continet autem in
 se interius pro conatu omnia metheroica et
 mineralia sicut lapides et metalla. exterius
 uero sensibilia sicut bestias et iumenta. et ue
 getabilia ut herbas plantulas et arbusta.
 de quibus omnibus ponenda sunt aliqua in
 hoc tractatu prout de eis facta scriptura uide
 in superficie facere mencionem. Simplicia autem
 et omnibus fere nota. credimus hic pro sim
 pliabus sufficere de bere. et ideo de illis pauca
 recitantes. maiora maioribus et subtiliora
 subtilioribus reseruamus. Hoc autem in pre
 cipio huius opusculi volumus protestari. quod
 parum aut nichil de nostro hic apponimus. sed
 auctentia sanctorum et etiam aliquorum philosophorum dicitur
 que ad modum in precedenti tibi fecimus interseca
 lariter inserimus. De terra.

Terra itaque ut dicitur ysidorus. li. xij. ca
 primo est in media mundi regione
 posita. ab omnibus partibus celi
 in modum centri equali intervallo separata

que singulari numero totū orbem figit in plā
 li vero singulas eius ptes Est autē dicta ter
 ra vt dicit ibidē a supiori pte qua terit **Dec**
 et humus dicit a mari humido cui dūgitur
Dicit et tellus qā fructus eius tollim **Di**
 citur a ops eo q op fert frugibus **Eadē** di
 citur arida vel qā amare vel culture est apta
Vel quia ab aliq siccitate ppria est distincta
 q em humida sit hec ab aqua vicinia nūc
 fortit hant ibi dicit ysid **Proprietates** autē
 terre dscrit babil in examerō sic **T**ra in
 quit est corpus infimū et mediū eqlibo spa
 chs a celo remotū et ideo celi cētū a sapien
 tibus est vocatū vnde et omniū corpū est cor
 pulentissimū de simplicitate et subtilitate ha
 bens vnumū atqz inūdi firmatū sūd amētū
Corpus natura frigidum et siccū q tūte re
 spectu celi minimū qūis in se maximū qua
 licate obscurū et ex se opaci figuracione spe
 riat et nō nisi aque glutino cōmansuū fm
 totā quietē licet in suis p tibus suscipiat sepe
 motū omniū corporalū viuētū habitaculū
Medū di scabellū dicitū eo q in corpore mū
 di minima ē species huius elemētī minus qz
 apparet in eo diuine opatio potestatis pp
 quod dicit suo qsi infimo pde tāgere terram
Quia respectu magnitudinis et pulchritudi
 nis celi minime videt incorporē terre diuine
 sapiētie sublimitas relucē **Quāuis** autē ter
 ra respectu celestis corporis sit infima tamē
 luariū celestū influēcie est maxime suscep
 tiva **Et** ideo scūbissima ē tāqz vir omnium
 et multarū et otariarū speciez maxime pro
 ductiua **Cū** em sit celi cētū in omni sui pte
 ab ipso recipit influēciā et effectū **Vnde** qd
 minus nobilitatis videt habere i sua substā
 cia recipiat in effectu et virtute sua quia no
 biliōres pducit fm q species aliqs quā ip
 sum celum quod pro ornatu habet solas isen
 sibile stellas **Terra** vero pro ornatu dīnet
 q producit vegetabiles sēbiles q mōnales
 creaturas vt dicit babil **Dicit** etiā ad hec
 idem terra vt dicit phus est proprijs equi
 librata ponderibus quolibet enim suarum par
 tium suo pondere mittit ad mundi medium
 quo visu et in declinatione singulariū ptiū
 tota aera cētū eqlibrata suspendit et eqli
 ter in mobilis retinet hant scriptū est **Qui**
 fundasti terrā sup stabilitatē qē ideo fm ysi
 d li xi di cēt solum quia elementū est solidū
 atqz libet corpis qūū 3 ponderosi sustinet
 totā molē **Vnde** qlibet quā sursum mota quib
 terrā stabilē tangant pmanēt in quiete sed
 cū puenerit ad terrā qētant ppert malignes
 aut ipsius terre ppertes nobiles et effect

fero gentiliū terrā deificauit et eam diuinis
 honoribus antiquis venerari et colere osuevit
 hant tāgit ysid li viij in tractatu de dijs gē
 ciū et nominibus c liij **Cere** deoz matē w
 auerūt antiq terrā acreādis frugibus sic dic
 ta eo qd omnia cibet et nutrit et omnia in di
 gēcia alimēto nam terra mat est fecūditatis
 qā nullū vegetabile potest cōscere nisi in ter
 stri substācia radice **I**deo etiā ops est dicta
 qā melior sit ita op culture et ex ipsa oseqē
 opē victus qlibet viuēs creatum dicta est et
 honesta vel ostat vi sua vel quia herbis et ar
 boribus et floribus sit vestita vt dicit ibidē terra
 em semibus anscētibus ihleme colorū dicit ab
 ethere in vere et in estate **Vnde** tūc herbis et
 floribus ornat et vestitur quibus in autūpno
 et hyeme spoliat **I**n figurū autē tate scūbidi
 tatis et v tūis facta est ei magna ymago se
 minea alma matē nūcipata terribi corona
 posita sup cētū cui leones dormiti subiciebāt
 in vna manu portabat clauē in alia tympa
 nū siue cymbalū cui aurige vibrabāt gladijs
 qz gustabāt et galli matronā sedēt in cētū
 subsequū fingebant qē matē hōdē fuit dicta
 eo q plura piat et omnibus mortalibus cibum
 gignat dicit aut et mat alma eo q omnia
 animalia alat ē em elementoz nutrit ita vt
 dicit ysid coronā terribā i capite gestare di
 cit quia cētis cū tibus suppositis insignit
 in cētū rotato vhit qā ipsa terra pendet in
 volubili aere in q sustinet sedet aut in cētū
 volubili qā cum omnia moueāt illa sola dicit
 tur nō moueri q illi leones subiciūt mā sue
 tos ostendit nullū genus est tā ferum q in
 morte nō subici a terra possit aut supari qā
 clauis in manu fingit ostendit q terra hye
 me clauditur et vt nascitur fruges in vere a
 pitur **Quot** autē terre dicuntur galli seruire
 ostendit q volatilia indigent semibus terre
 et ideo aues eam oportet sequi et ad eam des
 cendere vt in ea possit semina victus gracia
 recipere **Somitus** autē cymbaloz designat i co
 lendis agris strepius feramentoz vmerū
 sed et ligonum et ideo eneorum quia antiqui
 instrumentū encis colebant terrā antiq fer
 rū esset in vna vt dicit ysid quia minister
 eius cū strictis gladijs fingunt designat q
 pro terra defendenda vel ad qrenda sepe bel
 la committunt i quibus gladij extrahunt hīs
 et alijs multis modis describunt ppertes
 terre sub in regumēto fabulaz hant ibidē di
 vel dicitur ab ysid qūis autē terra sit sum
 me hya et stabilis scūb hū sume cum inter
 elimenta est affibilis per effectū **I**te qūis
 fm substācia sit facta qsdā tūem se dīnet

vapores igneos quos emittit vt patet in
ethna & vulcano sicut ibidem dicit idem **I**
quus term superficialiter exterior sit nigra
et indecora intrinsecus tamen continet mult
ta preciosa. Et quadam enim celestis influ
encie impulsionem in interioribus terre venis prior
se genere et nobilia metalla generant. **V**nde et terra
fructificans sub quodam exterioris deformitate occul
tat. Item terra vndiq; mari agitur et maris
brachijs circumdat et partem a mari humiditate
per occultos meatus penetrat ne pro siccitatis
naturalis demisso resolutis partibus redigatur in
pulverem vt dicitur. **I**tem terra quous in suo toto
sit solida sit substantia eius quilibet pars ab exteriori
sit naturaliter mota tamen per admixtionem igneam
partem et aerem sit in aliquibus suis partibus terra et
porosa calidiora et spongiosiora cuius humiditate vapor
per ventosius subintrat terra partes commouet et
agitat et generat tremotum sic dicitur aris. li. meth.
Deus inquit frigidus in ventis terra agitatur facit
ista agitacione que est tremotus et sequitur ibidem
sicut sit somitus ex extrinseca corporis se a se
cuius in aere ita sit motus ex diuersitate agitacionis
venti occultati in terra et est signum super hoc quia
non acquiescit donec seindat terra et exit ventus
audita voce etc. **I**tem ibidem dicitur aris in locis in
quibus sit carius mais vehemens et agitacione vnde
dicitur eius in locis multarum carinarum sit vehemens
tremotus sicut accidit tunc heueralis in quibusdam
insulis in quibus incipit eleuari terra ad similitudinem
dum collis deinde scissus est locus ille et erunt
ventus fortis qui destruit ciuitatem cuius ipsius
suo manifesta est vnde nunc etc. **I**tem ibidem terra
motus sequitur vel committitur tenebrositas
reges solem ab his nubibus vnde ad consuetudinem terre
motus propter vaporem grossum et auerbit terra
motum signum signans eius esse quod videtur in
celo nubes longa sicut linea recta ante occasum
solis. **E**t sequitur ibidem et accidit quous
tremotus propter eclipsim per lunam quia
sic calor solis non pervenit ad aerem vt suble
uet et consumat vaporem qui est causa terre
motus. **I**tem in libro vegetabilium aris. cer.
remotus in locis arenosis non sit sed in locis
interius cavernosis et exterioribus in superficie
duris sicut sunt loca montium quia si locus in
superficie fuerit aeris exhalat vapor paulatim
et non sit tanta aggregacio vaporis vt possit
sit mouere terram sed cum locus interius
est concavus et spongiosus et exterioribus soli
dus atque durus aggregatis partibus vapor
poris sit agitacio fortis ita quod aliquando scindit
terram. **I**n locis ergo omnino porosis
non accidit de facili motus terre propter
vaporis continuam euentacionem nec in

locis valde duris et compactis propter partem opul
sionem propter quod illas vapor plurimum non sub
intrat. **S**ed accidit in locis interioribus calidioribus
duris exterioribus et compactis hucusque aris. **I**tem terra
autem sit elementum secundum substantiam similis est in toto et
in partibus hanc tamen secundum qualitatem non est in suis partibus
uniformis primo propter aliam qualitatem elementarium
ad mixtionem complexionem et naturam mutat et
ideo uniformem non habet dispositionem sic coloris va
riat sic sapore ista diuersitas multis accidit de
causis et in multis modis quous ex sua eleua
cione et de pressione nam eleuata est superior
de pressione vero et declinat esse superior osuunt
quod vt dicitur mac. accidit propter inferiori solis
foracionem in pressione tam in locis de pressis quam in
altis aer enim grossior est in vallibus quam in monti
tanis et ideo maior ibi sit aggregacio vaporis
et etiam consalacio propter reuerberacionem
ad aerem grossum in locis vero montuosis
et altis quia aerem habent rariorem disper
guntur magis et non tam coartantur et ideo
minor ibidem generatur calor. **I**tem ex di
recta vel indirecta solis oppositione quia illa
terra fertilior est que seorsum sit disposita est
in parte ad susceptum contrarium vaporis solis
vnde que vero magis elongat a radiis minor
apta frugibus et fructibus reperitur. **I**tem ex ventorum
diuersitate nam terra que continue perflat ventus
orientalis temperata calida est et inter humiditatem et
siccitatem que media vt dicitur etc. et ideo est fecun
diora floribus et fructibus et magis congrua hominum
habitationi. **O**ccidentalis autem ventus magis attingit
frigiditatem et humiditatem et minor efficit terram
temperatam et ideo occidentalis terra minus
est fecunda. **V**entus autem septentrionalis terra
desiccata et infrigida tamen ratione puri aeris
ipsam subleuat et deurat. **V**nde in terra anglo
nali homines sunt prope stature et elegantis
forme frigiditate enim exterioris aeris claudunt
pori et calor naturalis retinetur interius
ex cuius virtute et statum ampliat et figura
corporis decorat. **V**entus autem australis quia
calidus est et humidus terram que continue
perflat turbat calefacit inspissat et ingrossat
et ideo homines australis regionis sunt stature
contrarie et figure illis que habitant in aglone
et ideo homines calium regionum non sunt
ita animosi et iacundi et clamorosi sicut alij
vt dicitur costar. **I**tem variatur qualitas terre
sive proprietates ex elongacione a mari sive
apropinquacione nam terra vicina mari me
ridionali calidior est et humidior terra que
est vicina aquilonali. **N**am vapor calidus et
humidus a mari resolutus calefacit terram que
est sibi propinquior. **Q**uia vero septentrionale equis

Lib 19

Et ideo mare pontiā dulcius ē q̄ tēta ma-
 ria siue min⁹ salū. q̄ pl⁹ in illo viciat frīg⁹
 Et ideo vapor frīgīdus ab eo r̄solūtus terrā
 infrīgīdat p̄pinq̄a r̄c. Itē variat ex hoīm
 exercicio ⁊ opacōe. q̄ro vero plus fodit et
 euerit. tanto ei virtus insira cū singulis y-
 tibus amplius p̄miceet et sic ap̄ior reddiē
 vt ex ipsa fruct⁹ mlt̄plex geneceet. Cū vero
 diu ociosa dimittit ⁊ quēta. ad p̄ductionē
 fructū reddi. minus apta Itē bona terra si
 rore fuerit p̄fusa aut opluta mollificat. ip̄m
 guaf ⁊ meliora. Si vero arenosa fuerit a ni-
 mis lapidosa p̄ior effici. q̄a ampli⁹ in durat

De monte:

Mons ē tumor terre in altū se erigēs
 solo pede reliquā terrā tangens. Vel
 dicitur montes eo q̄ sint super aliā
 terrā eminētēs vt dicit aris. Dicit etiā aris.
 in li. de p̄prietatib⁹ elementorū. Quidā dice-
 runt q̄ terra in principio sue op̄ificōis fuit
 rotunda ⁊ plana. in qua non fuerūt mōtes
 neq; valles. quia erat spherica in figura sicut
 corpa superiora. Vnde montū ⁊ vallū causa
 non est nisi op̄icio aquarū que cauaerūt
 loca t̄ra et facti sunt montes p̄tes duriores
 que non poterant cauari. loca vero cauata
 facta sunt loca marū et flūiorū r̄c. Itē etiā
 dicit in li. metho. Montes inq̄t sūt q̄s ex
 vehemētī motu terre vnde eleuat terra ⁊ fit
 mons sicut ex aqueductu accidit concauatio
 p̄funda ⁊ fit vallis Item ibidē. Maris quo
 q; accessus ⁊ recessus quedā loca cauat. que
 dā ex tollit ⁊ sunt montes. Et q̄s maē to. ā
 terrā cooperuit deinde mollia quedā etiā ab-
 rahit ⁊ dura reliquit. ⁊ in quib⁹ locis r̄gestit
 mollia. etiā quedā r̄gestata cū absēderet
 de siccata sunt in montes ouersa r̄c. Mōtes
 itaq; sūt duā solidi ⁊ opacti. a terra velus
 celū erecti. et tū terre radicius sunt diuncti
 q̄s; tū sunt interius spōgi osi. caui. cauer
 nosi. et ideo ad se racione vacuitatis aquas
 attrahunt atq; sūgunt. quas postq̄ fuerūt
 eoz cauitates replete p̄ capita fontū emit-
 tunt. ⁊ sunt causa sempiterni fluxus ⁊ origo
 et principii flūiorū vt dicit aris. Ex quo p̄;
 q; montes cauenosi sunt aquarū ⁊ humoz
 attractiui. et attractoz r̄tinue emissiui. Itē
 montes sūt metalloꝝ nobiliū r̄centiui. A p̄
 fundis ei montū venis. metalla nobilia ex-
 trahunt Itē montes sūt fructū ⁊ aromatu
 p̄ductiui. p̄pter puritatē em̄ aeris in sūmita-
 tibus montū dominātis puriores fructus et
 dulciores in montibus nascunt q̄ in vallibus
 licet pauciores Itē mōtes sunt cicius q̄ val-
 les radioꝝ solariū susceptiui. et suscepte illu-

minacōis diucius retentiui. Itē montes sūt
 vapor ⁊ exalacionū ḡnatiui. ex quoz aggre-
 gacōe nubes i aere geneat. In altissimis tñ
 montibus vt in olimpo. raro ḡnāt pluuie vt
 dicit aris. q̄d est p̄t aeris subtilitate. ⁊ va-
 porū paucitate. primo em̄ vapor r̄solūit ⁊ cō-
 sumi. ante q̄ ad cacumen montū attingere
 videat. Itē mōtes ventis ⁊ turbimbo sūt ex
 positi plus q̄ valles Et ideo racione frīgīdi-
 tatis in montibus dominātis sunt niuū con-
 seruatiui. Ventis inq̄t frīgīdis in montibus
 r̄gelant et r̄stringunt. Et ideo in montibus
 diucius q̄ in vallibus r̄morant vt pat; in
 caualo ⁊ in libano ⁊ in alijs r̄similib⁹ mon-
 tibus. qui semper scdm̄ yfīd. densissimis ni-
 uibus candidant Itē mōtes sepius patiunt
 ictus fulminis et fulguris q̄ valles vt dicit
 yfīd. Vnde ⁊ pirenei montes a crebris fulmi-
 nū ictibus nuncupant. Pir em̄ grece ignis
 dicit latine Similit et ceramnei montes a
 crebris fulminibus sūt dicti. grece ceranos
 fulmē dicit vt dicit ibidē yfīd. Itē montes
 quia scdm̄ sūū altū sūt et sublimes maxime
 agruūt speulacioni. Vñ et qui aduentū hos-
 tiū p̄uendē ⁊ p̄cauē capiūt. cacamina ascē-
 dunt. ⁊ eminēcia pericula a remotis p̄dicē
 r̄sueuerūt. Itē montes quia quo ad naturā
 et op̄ificōe; parciū. solidi sunt ⁊ fortes. ideo
 potissime sunt apti castroz edificacōi. vnde
 mansiones in motibus solent esse fortes et
 ceteris tuciores. maxime q̄ p̄pter inertiōe
 duriciē non possunt subfodi. et p̄pter sūū
 altitudinē adiri non possunt facili seu ascē-
 di Itē montes quia in herbis et in pascuis
 feandi sunt ⁊ vberes. ideo veniunt pascuē
 ouū ⁊ animalū r̄fectiōi. montuosa em̄ pa-
 schua ⁊ gramina in montibus crescēt. sūt
 salubria. et nutriture aialū vtiliora q̄ illa
 que crescant in vallibus quīs sunt genealit
 pinguisa Dumce em̄ nutritūetalis quo nu-
 trunt herbe ⁊ gramina in mōtanis. subtilior
 est ⁊ purior q̄ campestris Et iō calor celestis
 facili illā humiditate digerit. ⁊ in substāciā
 gramīnū ⁊ fructū immutat p̄fectius ⁊ con-
 uertit. tū p̄pter humiditatis ipsius subtilitate
 tū etiā p̄pter existētes ibidē aeris puritates
 Itē in montibus habundāt alcioces arbores
 q̄ in vallibus ⁊ frutices densiores Itē mō-
 tes agruūt animalū agrestū habitacioni
 et auiū siluestriū nidificacioni. p̄t q̄d ⁊ fece
 q̄ p̄sequeunt ⁊ venatoribus in valle. r̄fū-
 giunt ad montes. et ibi sunt tute.

De arath:

Arath mōs est armenie altissim⁹
 in quo archa post diluuiū r̄quieuit

vt dic ysid. vñ hodie lignoz arche vestigia
adhuc apparent. vocat aut idē mons diuisis
nominibz. De hoc em monte dicit iosephus
sic. locus inquit vbi est archa noe armeni
egressorū vocant. Illic em arche solute reli-
quias vñ nunc puinciales adhuc ostendūt
huīus em arche vt dicit idē iosephus ibidē
meminit herosolus chalde. nartās sic. Dicit
aut et nauis que in armenia vnit circa mō-
tē cardies adhuc aliqua pars esse et qōdam
inde bitumē cadere quo marie vtunt hoīes
ad expiationē. De hoc etiā scribūt et iero-
egipci et manasses dām. in. p. vi. hystoriaz
li. sic. Est mōs excelsus in armenia qui batis
appellat in q̄ multos fugiētēs sūmō ē diluuij
tpe liberatos et quēdā siml in archa deuectū
in mōtis remisse sūmitatē. lignozq; reliq̄as
ibi mltō tpe eē reseruatās. Armeie etiā mō-
tes dicunt ceānei. p̄t alti tubinē et fulminū
crebū passionē. grece ei ceānos fulm di. la-
tie vt dic ysid. Hī mōtes i armenia et hiberia
incipiūt a portis calpijs vñ ad fontē vñ flus
uā tigris orit vt dic ysid. **De bethel.**

Bentes bethel sūt i iudea vicini iherosolym
vbi domus domini fuit sub salomone
edificata. Sunt autē montes bethel
nemorosī. arboribus dñi fertiles et fructu
graminibz et herbio aromaticis pleni. et ideo
ceci capree et himuli frequētā illoz mōtiū
caumina sunt sucti. **De cauaso.**

Cauasus ē mons orientalis ab india
vsq; ad taurū porrectus per gentiū
iuxta illos montes habitantiū va-
rietatē diuersis noībz nūcupatus vt dicit
ysid. vbi autē ad orientē in excelsi. ac surgit
sublimitatem. p̄t nimmū candōe cauasus
noīat. Nā lingua orientali cauasus. i. andor
dicit. Inde et eos qui huic monti sūt vicini
croachasū vocauerūt. achasū ei apud eos
cādor. i. mir appellat vt dic idē. **De hebal.**

Hebal est mons tūsiāne
in quo steterūt sex tribz post iordā
nis tūsiū ad maledicendū illis qui
p̄cepta decalogi non seruauerūt vt p̄ deut.
xxvi. Et est mons vt dicit cauernosus et
vraginosus pacēs sepius terremotoū aut cō-
cordat interpretatio eius. Nā ventus vrago
interpretat̄ fuit itaq; mons maledictionis
et iprecacōis in q̄ mala tūsiātibz iprecacō
bā reputaba. etiā mōs vilitatis et abiecti-
ōis. vñ et sex tribz ignobiliores scz ancillaz
filij sup montē hebal fuerūt ad maledicendū
p̄lō deputati deut. xxvij. **De hermon.**

Hermon est mons modicus sup ior-
danē hūis. quā in herbis et pascuis

est fecundus. Nam circa radices eius siue
circa pedem fluentis iordanis imbuit circa
verticē vero ei⁹ seu cacumē copioso rore p̄fū-
dit. et iō virore ex rore et aque influencia
decorat et insignit. p̄t qd et ibi nutritēbā
p̄t qm que in tēplo debuerūt simolari dño et
offerri. et q̄a aialia ex rois fluminis et herbis
eiusdē geneis mōtis ipinguata. in mōte syō
idest in attrio tēpli offerebant. Ideo di⁹ fm
hebreos per p̄pham q̄ ros hermon descēdit
in montē syon. qd ad lām fieri non potuit
q̄a mōs syon mōte hermon alioz existit. In
sup et ab eo valde remotus fuit. p̄ tātō igi⁹
ros mōtis hermon dicit ascēdisse in syon
q̄a pinguedines et abipz aialia que in illo
mōte pascebant ad pastū ignis altaris in
iherosolym in sacrificio offerebā. p̄t qd et hermon
lunē exaltatū interpretat̄ sicut dicit glō. sup
ps. q̄e lunē i altari augebat q̄n ignis sacri-
ficij tali pabulo fouebatur. **De hebron.**

Hebron mōs ē in iudea in q̄ ē
fita ciuitas famosissima ab eiusdē
mōtis noīe ebron dicta vt dic tab.
Cui⁹ vall dicit vallis mābre que ab antiq̄
tpe ab amicis aner et eschol ē possessa vt p̄
in gen. Dic mōs locus ē solēpnis mōte scōz
p̄t archaz. qz corpa ibidē q̄si a mundi p̄-
cipio requiescūt vt dicit gen. vbi adā max-
imus et. Itē illū montē potētissimi viri iure
hereditario possederūt vt p̄ in iosu. xvi. vbi
di⁹ Deleuit ex eo caleph filios emath. ysai
et achmaan et p̄tholomay et. In hoc mōte
tāz in loco tuicoa dñs p̄ncipiū regni dauid
instituit et ei vt illac ascēdēt post mortē saul
diuinit⁹ ip̄eruit vbi. vij. ānoz spacio ēgnās
tandē ad tocū regni iherosolym fastigiū assūptus
fuit. Iste mōs ab antiq̄s cariathebe fuit p̄-
mitus nūcupatus. i. ciuitas quoz. q̄a noīa
tūsiānoz viroz quoz corpa ibi requiescūt vt
dic iero. scz. adā et abrahā. ysaac et iacob et.

De montibus ethiopiae.
Montes ethiopiae dicunt esse. vij. int̄
q̄s p̄cipu⁹ mōs athlās ē. Ethiopeia
em vt dicit ysid. li. xiiij. c. iij. circa
occidū mōtuosa ē. et arenosa in medio ad
orientē aut plagā defra. cui⁹ sit⁹ ab occidū
athlās mōtis vñ in egipti fines porrigit. a
meridie oceano. a septentrione nilo flumine
claudit. Cui⁹ regiois mōtana sicut et plana
plurimas hnt gētes. vultu et mōstruosa sp̄e
horribiles. feraz qz et sp̄entū referat sūt mlti-
tudine. Illic tinocerota bestia scz. vnicornis
illic cameli et pardi. illic basilisci et dracones
ingētissimi ex quoz cerebro gēme ex tra hnt

Jacinet q; et crisopassus ibi inueniunt et cy namomū recolligit. Illic gignunt seue fere vt dracones struções et symie et eia elephā tes hocuſi yhid. dicit eia ibid q; int cirenē et ethiopiā est fons q; friget calore diei et calz frigore noctis otra nauā aq; et fociū alioz

De ethna

Ethna est mōs in scialia insula ex q; erūpit ignis ai suluure que ad modū i lehena vt dicit phid. li. xliij. c. xi. Dic mōs ab illi pte qua flat eurus vel affri cus habet spelūcas plenas sulfuris ad vsq; ad mare deductas qa spelūce in se recipietes fluctu ventū creant qui agitati exsuluure ig nē gignit. Unde et mādūū fumosū ad itan ab hoc mōte erūpēre sicut hiat ibid dicit phid. in hoc eia mōte sepe dicit apparet q; dam figure et audiūt sepius ab inulis terre circa montē et hne genit et wces querulose Unde apleūſi credūt q; ibi sunt loca penalia In quib; anime aliq; pumiūt quod tamen nō assero sed heat greez in dyalogo suo vi deēt de hoc facere mencione

De monte esau

Mons esau idem est q; mons seyr in hō monte est ciuitas ydumea ab eodē dicta et ab esau filio ysaac qui ciuitatē illā pmit dicit ostinisse vt dicit Jero. sup abdiā. nam esau es yr et edon appellat et de hoc dicit glo sa sup deu. ij. seyr mōt est mōs in terra edom in q; habitauit esau i regione gebalena vbi pmo habitabat torēs quem int fecit choda loamor. gen. xliij. et hic mōs ē ab esau pilo sa et hypido seyr. i. et pilolus nomē accepit istū mōtē habitauerūt pmo hoerei homines stature gigantee enocitate corporis hoeribi les vt dicit glo. sup deu. ij. q; ex pulsis at q; delectis habitauerūt ibi filij esau vt dicit deu. ij. mōtes itaz terre edom altissimi sunt ita qd aliquib; ptribus nubes tāgere videāt Sūt autē mōtes illi aiūosi et caui et spelū cis pleni vt dicit glo. sup abdyā. in quibus habitant homines i estate quia ibi minus est estus solis

De monte effray

Mons effraym spēaliter dicebat mōs in tribu effraym i quo iosue filij nun recepit possessionē vt patz iosue. xij. in qua edificauit ciuitatē habitauit q; in ea inter a lios vero regiois illius mōtes erat vt dicit adamā cius. erat mōs iste herbis et arborib; in signice et fructib; fecūdiōe situ subtilioz et aspe ctu pulcrioz aere salubrioz riuulis fociū montē irrigancū fertilioz et ideo erat locus agrius vt in eo ihesus qui dicitus est iosue

habitaret vt dicit idē adam. in eodem mōte aseprentionali pte mōtis iosue est sepult vt dicit iosue. xxij. erat eia mōs iste vicin fichen q; erat ciuitas refugij ai subtebanis suis in mōte effraym vt patet iosue. xx. vbi sepulta sūt ossa iosep vt dicit iosue ultimo. In eodē eia mōte repositi iosue cultros seu machetas pterinas qbus filios israhel i here mo circūcidit vt dicit adam. sup iosue. c. xx. pterea in mōte effraym habitauit delora p phetissa et sedebat sub palma q; erat int beth el et ama. vt patz iud. iij. c. mltos em mō tes ptiadares hne colles habuit mōs effray. i. trib; effray. quia tota illius sois plūmū fuit mōtuosa et in locis plūibus nemozosa. vt pz iosue. xvij. Itē i eodē mōte int facti sūt pncipes madiā ozeb et zeb q; capita de gede on tñscedanis fluuū sūt allata vt patz iud. vij. in ramatha eia mōtis effraym nat fuit samuel ppheta. i. reg. i. et ibidē oisatus quia ab eo in eodē loco saul i regē pmit ē in iud. vt patz. i. reg. x. In eodē eia mōte samuel mortuus est et sepultus. i. reg. xv.

De monte phalga

Phalga mōs est maxim; et in se multos ptiadares mōtes nā in hoc mōtē sūt ab arū et nelo qui sunt colles sup q; ascēdit moyses vt videret terminos terre p missionis ante q; moreret et in valle eius dē montis in cāpstris moab tumulo traderet. vt patz numeri. xxvij. et deu. ultimo. hic mōs fuit iūmib; moabitaz et armonitaz diuidens terrā eoz a terra amoroz quā postea posside rūt Ruben et Gad et dimidia trib; manaf se vt patet. deu. iij. Radices vero istius mō tis tāgūt mare rubrū qd ē mare salissimū hiat dicitur deu. iij. tam in tētu quā in glo Unde isti mōtes diuidebant terre q; inhabi tabant moabire et est amonite a terra q; in possessionem receperant israhelite. Unde vsq; ad verticem eius montis puenit moyses et ex illo loco totam terrā pmissionis fuit con templatus ibi quia mortuus ē et in valle ei dem montis vbi fuerūt campestia moab sepultus est et vsq; ho die octu' tatus. super istum montem phalga ascendit balaham a riolus cum balac rege moabitatum vt male diceret populo israhelico aiuis maledictio nem dominus conueēt in benedictionem. vt dicitur numeri. xxij. ex quo pz q; mōs ille fuit mons diuisionis. quia terminos malozum a bonozum terminis diuidebat qa inde dominus per balaam prophetam bene dictionem populo israhelico conferebat Itē mons fuit speulacionis et contemplacionis

Quia inde moyses terra pmissionis terminos
pudebat De hoc monte vt dicit iero in li
de nominibz locoru Abatim inqt est mos i
quo mortuus est moyses in terra moab etia
iericho i supilio motis phalga a qua tota
regio in circuitu dicit phalga et ostendit ascē
dētibus de lidia de meselon et idem est qd et
nebo qd

De monte gofor

Gofor est mos siue collis moabitaru
Et est ps motis phalga sup quem
balac dixit balaam vt malediceret israhel
numeri xxiiij Ita dicit iero in li supradco

De monte galaad

Galaad vt dicit iero mos est ad que
iacob venit vii die de caana qd do fu
giebat laban Est autē vt dicit idē
tergu feminis et ambie collibo libani copulat
et exēdit vltia i ordanē in terra q qndā
fuit seon egis amoroz postea vero cecidit
i forte ruben et gad et dimidie tribu manasse
in q monte est ciuitas edificata et simili nōse
appellata a galad filio machir filij manasse
hic mos iter alios est nobilis qz mos est
pasture et refectiois est em fertillissimus in
frugibus et in pastuis et in fribz Itē mos est
medietas curia comis Na in galaad inuenit
resina q curat vulnera et diuersi morbi pla
nā vt dicit iero i r Nūqt esina ē i galaad
qd Itē mos est federis et reconciliacionis quia
in monte galaad o federatus est iacob ad labā
et ei totaliter reconciliat vt gen xxxi Itē
mos est reificacionis vt ibidē Dicit enim
appellatū est nomē eius galaad q amulus
testis Itē mos est lucri et negociacionis nā
mōtana galaad negociatores p spēbz a to
maticis opādis sepius frequētabāt vt pz
gen xxxvii Viderunt negociatores venire de
galaad portantes aromatica in egyptū qd

De monte garizim

Garizim vt dicit ieronimus est mos
iuxta iericho Cui vicinus est mons
ebal exaduerso respiciens In hijs
duobz montibz benedictiones et maledi
ciones populo mtanti terram pmissionis
promulgabantur vt per benedictiones pro
uocarentur ad bonum legis amatores Per
maledictiones vero tererentur de calogi trāf
gressores In garizim vero vi tribu nobili
ores cum sacerdotibus proclamabāt bene
dictiones Et ideo moleuit consuetudo vt
mons ille haberetur in reneracione a poste
ris et frequētare causa sacrificij et oracio
nis Vnde inter iudeos et samaritanos fuit
contendit de loco ad oracionis samaritanis
pferētio montē garizim cōuētiōis esse ad

orandū qd templū in ierusalem iudeis octa
tium assecntibus vt patz in ioh iij tam in
textu qd in glosa

De monte gelboe

Gelboe sunt mōtes vt dicit iero ali
emigenatū vii miliario asitopoli in
quibz est vias grandis qui gelboes
nūcipat in montibz istis pjt saul ad iona
tha filio suo et corruit coram philisteis isrl
vt patz i regū vltimo cōtra qz indignatus
dauid ppter ruinā populi iphis male dixit et
male dicendo eos in siccitate et sterilitatem
commutauit vt dicit glo sup iij libru re c i
mōtes inqt gelboe vberes fuerūt atē male
dictione qz at tenuis maledictioni subiacere
ferunt nec unqz ibi plures testantē

De monte golgata

Golgata vt ait iero ē mos caluarie
in q saluator noster fuit psalute ho
m crucifixus et vsqz hodie ostenditur
in helya ad septentrionalem plagam mōtis
syon dicit aut locus caluarie fm phid quia
ibi capita hoim dāpnatoz decollantē

De gaas

Gas est collis in monte effraym i pos
sessione iosue filij non vbi mortuus
fuit iosue et sepultus i septentrionali
pte eis de mōtis vt patz in li iosue vsio
aut sepulcrū ostēdit in monte p dīcto vsqz ad
psentē diē vt dicit iero i p dīcto li de noibz

De monte hephron

Hephron est mōtialis i tribu
iuda octa septentrionē ē in xx ab he
lya miliario vbi est villa pgrandis q effra
nūcipat vt dicit iero

De mōtibz isrl

Mōtes isrl dicit mōtes ghalit toti
terre pmissionis siue fuerūt vltia ioc
banē siue citia sepe sumūt p terra et
tribū q fuit mōtuosa pcpue in tribu dan et
effraym nā et x tribu nomē isrl sibi vendi
cauerūt sub ierobam filio q fuit de effraym
et regnauit pmo in samaria sup x tribu vt
dicit iero et pz in hystoria li iij reg xij hij
mōtes mlti erāt pascuales vberes fructuosi
et frugiferi oliuis et alis arboribz fructiferis
psiti erāt ecā medicāles herbas et spēbz a
romaticis plei vt dicit ph i iij c iij samar
tia regio est palestie ab opido qndā nomen
accipit q qndā erat ciuitas regalis in isrl q
nūc a augusto sebastia nūcipat Dec re
gio iudee vicia est et illi similis in natūa nā
valay opū diues ē frugibus fertil aqs illus
tris opima ballais Vnde fm gām elemtoz
iudei hāc tū melle et lacte fluet iudicabāt

Nam in eius montibus propter pascua habundantiam innumerebilia ouium et pecorum greges et armata pascebant. Apes etiam innumerebiles in eis mellificantes. herbarum et florum suauitate dulcissima nutriebant. fructus et fruges propter aeris temperantiam et roris habundantiam citissime ad maturitatem in illis montibus ducebant. Aurum vel argentum et cetera metallorum genera in illis montibus fodiebant. deut. vii. Fontes et flumina de venis montium superius pergebant. loca munitissima in illis montibus edificabant. ferre siluestres sicut tigrides et leones in illis nemorosis montibus assabant.

De montibus perthoris.
Perthori montes dicuntur motes scythie. eo quod ultra eos flat boreas ut dicit ysidorus li. viii. Sunt autem superius ysidorus eundem ca. iii. terra scythie plures locupletis inhabitabiles tamen plures. Nam dum in plerisque locis auro et gemis montes scythie effluunt. grisonum immitate tamen ibi accessus hominum est. In illis montibus smaragdi optimi sunt et cristalli purissimi de scythie montibus transmittantur. Sunt autem silue aspectu ibi et maxime que in ambo feris scilicet pantheris et pantheris sunt repleta. Ibi etiam sunt canes tanta magnitudinis et tam in mense feritatis ut caurum perimant et leones premant et occidant et maxime in albania et hierania que scythie sunt regione que montuosa sunt et plurimum nemorosae.

De carmelo.
Carmelus est mons iudee in qua est ciuitas dicta carmela. Et est duplex carmelus. vnus in superiori parte contra meridiam in quo nabal legitur pauisse greges primo reg. xxi. Alius est carmelus in inferiori parte terre respiciens mare. vterque mons fertilis est in pascuis fructibus et herbis.

De libano.
Mons libani est mons phenicis altissimus cuius meminerunt prophetae dicitur ysidorus li. viii. et dicit ysidorus

nuncupat ut dicit ieronimus. Item mons est sufficientie et fecunditatis. Nam propter roris habundantiam et pluuiarum frequentiam herbis habundat precipuis pascuis vberimis et fructibus optimis et maturis. Et ideo in monte libani nutriebant alia que offerebantur in templo. et in ipsius pascuis fouebantur. Item mons est eminentie et maxime sublimitatis. quoniam ut tabanus super reg. dicit omnes alios montes illius regionis altitudinis situ libanus excedebat. Et ideo uentibus tyrum per temota valde maris nauigia se nauigancium oculis efferebat et quis deberet nauigantes petere portus sua altitudie ostendebat ut dicit idem ibidem. Item mons erat indeficientis influencie et sempiternae humiditatis. Nam quousque siccitate preterret in sua superficie nobilissimis tamen habundabat intersecus uenis aque ut patet in puteis aquarum uiuentium qui iuxta salomonis sinam in canticis solent continue cum impetu de libano emanare ut dicit cantic. iiii. quasi puteus aquarum etc. Item mons est confidentie et securitatis. Nam in libano quiescentes tunc sunt a venenosis et serpentibus quos sua aromaticitate et virtute fugant tam herbe quam arbores ibidem continue crescentes. Nam cedri ibi crescentes suo odore fugant omnia venenosa et ibi venenosa reptalia viuere non permittunt ut dicit ieronimus. Item mons est pulchritudinis et amenitatis. Nam cedrorum et aliarum vitencium arborum mira prebitas gramini et herbarum continua viriditas. auium hiuestrii canora suauitas. riuulorum et fontium multipliciter libanum amenum efficiunt et iocundum. Item mons est medicine et sanietatis. ibi enim species aromaticae crescunt que sunt contra multos innumerebiles remedia et medela. ibi cypressi et oliue. quorum liquores et resine sunt contra diuersas infirmitatum incommoda precipue medicine. Item mons leticie et iocunditatis. Nam in collibus libani crescit habundantia vini optimi et precipue leticie et hilaritatis maxime inductiuum. Item mons honorificus

in igne super altate holocausti. In hoc monte optulit abrahā holocaustū pro ysaach. quē dominus precepit ibidē immolari gen. xxiij. vbi dicit glosa iero. super illud verbū. vade in terrā visionis et offer filium tuum super unum montium etc. Dunc montē hebrei dicunt esse illū in quo postea templū cōditū est in arca cenā iebusei in monte mozia quā idcirco ille luminans et lucens interpreta. quia ibi est dabit. hoc ē oraculū dei et lex et spiritus qui inspirat prophetas et docet homines veritatē. huiusq; iero. In eodem loco creditur iacob dormiisse et ascendendū angeloz per scalā vidisse visionē vt patet gen. xxviii. vbi dicit glosa super illud verbū. Non est hic aliud nisi domus dei etc. Hoc dicit q; p̄cedit templū et dei cultū ibidem futurū fuit autē iste locus collis a latere montis syon vbi edificata est postea turris dauid. Unde patet ex predictis q; mons mozia fuit mōs visionis et reuelatōis. mons sacrificij et oracōis. mōs prophēcie et instructōis. mons luminis sū illuminatōis. mons angelice frequentatōis. mōs diuine apparitōis. mons misericordie et appiatiōis.

De nebo :

Nebo mons ē in terra moab. in s̄tate phasga contra iericho. de hoc monte vidit moyses terrā promissionis et ibidē mortuus ē. postq; terrā fuerat cōspicū vt dicit iero. et p̄ in historijs numeri. xxv. vij.

De hoc :

Mons hoc est mōs in extremis finibus terre edon. in quo monte mortuus est aaron iubente dño in āno. xl. postq; egressus est de egipto cū esh anno. c. xxxiiij. vt dicit numeri. xxx. iij. fuit autē tricesima mansio in qua remanserūt filij israhel postq; egressi sunt de egipto. sicut dicit in li. iij. c. xxx. Cū mouissent castra de cades venerūt in monte hoc. qui ē in extremis finibus terre. In hoc monte suscepit eleazar filius aaron p̄mo sacerdos eius principatū.

De oliueto :

et ripā fuit cētus quē dñs oracōis et quietis grā sepius frequentauit et subitauit. Vñ et ibi captus fuit p̄mo in ceto q; gethsemani dñs est vt dicit ier. x. et ibi em̄ scz in pede mōtis fuerat quondā villula dicta gethsemani cui⁹ ceteri tunc t̄pis adhuc ibi erāt vt dicit aug⁹ et illoz locū ceteroz dñs ex consuetudine frequentabat. Sic autē mōs fuit ad orientalem partē templi. et ideo mane illuminabatur sole cetero de vespere vero et de nocte illustrabatur ex fulgore a luminariis templi resplendēte. Et iō merito mons luminis dicebatur. tū q̄a a celo et a templo lumē recepiebat. tū etiā q̄a lucia materia olei sui habūdāciā alijs impendebat vt dicit aug⁹. In h̄ monte erāt quidā vial⁹ noīe bethphage qui sacerdotū erat. in cuius mōtis latere erāt ciuitas dicta bethania que fuit ciuitas marthe lazari et marie vt dicit glosa sup math. xxi. De hoc monte dñs celos ascendit. et sup eundē montē ad iudiciū apparet vt p̄ in act. i. tā in lā q̄ in glō. In hoc monte edificauit salomō delubra ecclesia vt p̄. iij. reg. x. Et ideo uatus ē mōs oliue et appiatiōis. mōs offensōis. iij. reg. xiiij. scz q̄a in illis ydol⁹ offendit salomō deū suū.

De olympo :

Olympus est mōs macedonie excel⁹ sus nimis. ita vt sub illo nubes esse dicant vt dicit virgilius. Nubes excessit olympus. Dicit⁹ ē autē olympus q̄si ololampus id est quasi celū. Sic mons macedoniā a tracia diuidit. Tante em̄ sublimitatis est mons olympi q; oēs excedit aeris turbines et alias passiones. Vñ phi ibi ascendentes vt fitus et ceterus stellarū inspicerēt. ibi viuere non poterāt nisi seū spōgias cū aqua fererēt et sic p̄ aque attractōez acē redderēt geof. hoc ē sū spissiorē vt dicit magister in hist.

De oreb :

Oreb mons est in regione madiā vt dicit iero. iuxta arabiam in deserto qui dicitur sicut

Lib 14

R **De alpihus**
 Ipsi montes sūt alpi i capite ger-
 manie vt dicit phi. q̄ a ppetuo v̄toꝝ
 flatu et tēpstatū impetu sic dicitur. nam ri-
 pheus in greco impetus dicitur in latino Di-
 citur aut alpes. i. alti montes ad quoru cacu-
 mina non nisi p altos pedes collū et aliorū
 inferioꝝ montū puenit In his alpi sūt p-
 p̄tue niues. frequētes nubes. sociū et fluuū
 m̄gnorū capita et origies bestie et fere siluestres
 aues multiplices et maxime illi generis vo-
 lucres q̄ ale deno cēt sūt in cētēs vt dicit phi

R **De rupibus:**
 Vps sunt altissimi montes solidissi-
 mi et fortes oīa altitudinem alioꝝ
 mōtū eminetes tēpstatū impetus et
 ymbriū flurus oītime capiētes ppter qd
 suspicialiter diluēt et duriores mōtis ptes et
 opaciores in petra oīitate rupes innumera-
 biles aque efficiunt. q̄ tūcūq; aut rupes ex-
 terū multū habeāt solibitatis et asperitatis
 intus tamē habent aliq̄t spongiositatis et o-
 cuitatis. vñ humores ibide attracti et collec-
 ti sepe p capita fontū scaturiunt et erūpunt
 Venti etiā et aque cauernas rupiū intrāt et
 sūt aliq̄do causa terremotū ex aiū violēcia
 rupes q̄sq; corruūt et p̄cipūē solis aūibus
 vt aquilis et vltimo rupiū cacumina per-
 uia inueniūt. rupiū etiā maris littora si-
 stuntur et ad duriciam rupis vndarū et p-
 cellatū impetus eliduntur. Foca munitioni-
 bus apta in rupiū rep̄iūt auium et ani-
 malium latibula in rupibus construuntur
 nebulis et nubibus capita montium obuol-
 nuntur. Radij solaribus in ortu solis sum-
 mitates rupium perfunduntur. Rupes etiā
 diantur quia ad r̄pendum sunt difficiles
 sine em̄ ferri violēcia rupes nullatenū p̄fobi-
 ūē et d̄ p̄fidiis etiā rupiū vms p̄cōh lapides
 et metallorū varie species sepiū extrahūt
 ptes aut eminetes i p̄tuptis rupiū dicit scō-
 puli a scopim qd est intēdere vel speculari q̄a
 inde loca remotissime spectantur

De sephara:
 Sephara mōs ē oriētis i iudea vt di-
 cit iero. iūz quē habitauerūt filij ye-
 tha. filij hembre quos ioseph dicit venisse
 de inde in sephora ad quē locū classes salois
 cū q̄busdam oīmercis infra tres annos veni-
 re oīfuerūt hec est tharsis terra et portū ma-
 ris vnde serui salomonis aurū et argenti si-
 mias et pauones et dētes elephātinus detu-
 leēt vt p̄. iij. r̄g. 7.

De segor:
 Egor ē mōs puulus qui et balo di-
 cit ē iūz iodomā vt dicit iero. in q̄

edificata fuit vrbs que ad p̄ces loht liberata
 est vbi crescit vinea balsami insignū pristi-
 ne fertilitatis et poma palmarū Inmet autē
 mari mōtuo et fuit in eo postea positū p̄hibi-
 um romanorū De hoc dicit p̄sa. xv. vbi di-
 cit. glo. 9. vinula v̄cabat ppter lasciuam o-
 stringens quia bis cōtusa. tercio terremotū
 corruit que robusta p̄māisset si post libera-
 tionem non peccasset.

De monte synai:
 Ina est mons cuius pars est oꝝp
 et est in arabia in prouincia madiā
 De hoc monte dicit Iosephus in libro. ij.
 antiquitatū Syna mons est excellus et ad
 pasqua egregius optimas herbas ferens. E-
 ratq; hec oppidū ibi habitare deum et ideo
 p̄mitē ibi nemo pascebat oues q̄a pastores
 illuc ābulare mīne p̄sumebāt huic mōti ap-
 p̄inquans moyses p̄digū vidit sc; ignem
 rubum obutētem et eius viriditatem et flo-
 rem nullatenus depascentem et eius ramos
 fructiferos nullo incendio deuastantem q̄
 uis flamma velox et v̄hemens nimis esset
 vñ de illo igne dominus ad moysen loūt ē
 Itē idē. li. iij. ascēdit moyses in syna q̄ mōs
 est excellentissimū in illis regiomb; et ppter
 altitudinē magnitudinis sue et scopulorum
 p̄ceteritē nō solū ē hominib; inaccessibilis
 v̄z etiā cū labore vidēti potest et q̄a hmo erat
 domini circa eū habitare erat terribilis et in-
 adibilis v̄mūis. circa mōtes huī mōtis he-
 brei sua tabernacula loauerūt et ibi deū vide-
 re i igne et in nube et ipm̄ p̄sonalit loq̄tē au-
 dire meruerūt. di. itaq; mōs synai mōs die
 hitacōis angelice r̄q; t̄acōis mōs lumis et
 pluuię et vocis. mons pascue et refectōnis
 mōs sapiēcie et etubicōnis. quia de illo mōte
 dominū moysen et populū m̄struebat et e le-
 gem oīferēbat mōs misericordie et p̄m̄ssiois
 q̄a mōs bona in audita populo p̄mittebat.
 mōs iustiēcie et oīm̄iōnis. quia timorē in spi-
 r̄itib; inferebat. Vnde mōs fuit fulguris
 et coruscacōnis mōs tute et clangoris. mōs
 amicitie et cōfederacōnis. quia mediante le-
 ge populuū ibidem sibi sempiterno federe
 v̄mebat mōs mūdicie et puritatis. mons le-
 ticie et iocunditatis. quia nulli ad montē ac-
 cedere potuerūt nisi qui mētē et corpe mundi-
 ciat. illi etiā q̄ mūdi erant cōm̄ domio cū leti-
 cia oīmedebant et bibeant. mons clemēcie
 et pietatis siue propiciacōnis. mons sacri-
 ficij et oracōnis nam ibi domino p̄molāt ac-
 p̄cibus moysi et supplicacionibus deū sibi
 placatum et propiciū audiebant.

De monte syon

Syon mons erat in iherosolymis sup arietem dicitur
erat arx siue turris dauid ibi posita p decore & defensione ciuitatis In
vno autē latere montis syon erat templū qd
mediū inter arcem et inferiorem ciuitatē
vt scz mūnicio arcis defenderet templū et
templū cū arce ptegeret ciuitatē Et ideo sepe
scriptura vocat iherusalē filiam syon qā hanc
filia protegitur a matre & subditur iph ma
tri sic ciuitas inferiorē tēplo fuit subdita arz
arci. Tante autem autoritatis et nobilitatis
inter ceteros montes fuit mons syon q
nō solum ciuitas ierosolyma nec eciam ipsa
iudea vtrū eciam vniuersalis ecclesia tam ex
iudeis q̄ ex gentilibz congregata sepius in
pphetis a mōte syon denominatur sicut ibi
fundat in exultatione vniūse terre mōs syo
latere aquilonis. c. r. magni. Nam mons
fuit mons magne altitudinis et sublimitatis
magne fortitudinis et firmitatis. magne
plenitudinis & vbertatis. magne pulchritudinis
& amenitatis. maxime confidentie et
securitatis. maxime oplescie et loquacitatis
maxime leticie & exultationis. pfecte iusticie
et sanctificationis. mons doctrine et eruditionis
sicut scriptū est ysa. ii. De syon exibit
sep. mons ppheticie et reuelacionis.

De selmon

Selmon est mōs in tribu effraim iuxta
omniū tribu manasse in quā ascendit
abymalech qd dicitur oia sic h
iuitas vt dicit iero. et legitur in d. ix. mons
p̄ multitudinem arborū densus et vmbrosus
ppter qd et selmō vmbra inter p̄tas. Est eciam
mōs irriguus aquis et ignibz niuibz pinguis
& pastuosus sicut dicit in ps. mox dealbabū
in selmon mons dei mons pinguis

De mōte sophim

Sophim est mons in tribu effraim in
loco armachen vnde dicitur fuit sa
niel vt dicit iero. fuit autē locus in
alto situs fertilis et graminosus. aquis irriguus
arboribz cōstitus et deliciosus. Hanc de
quo dicit ysa. xxxv. Est mōs inter montem
thabor et stagnū tyberi abis. Vbi et tota illa
regio saronā vsq; hodie est vata vt dicit
ierom. Omnis eciam regio a cesarea palestina
na vsq; ad opidum ioppe saronā dicitur iuxta
montem istū campi sunt fertilissimi vt dicit
glo. super ysa. xxxviii. tam frugibus quam
fructibus valde apti.

De mōte seon

Dns seon de q dicitur deu. iiii. dicit ps
mōtis galaad q̄ excedit p desertū vsq;

ad trāsiordanē vbi habitauit scō rex amoz
reor et cecidit in fontē ruben et gad. dimbie
tribus manasse vt dicit iero. sup iere. xlv.
ibi ascendit galaad rē qre s de mōte galaad

De monte semerō

Semerō est mons de quo dicitur iij.
pal. xiiij. li. mons in q̄ ē mō sebaste
vbi reliq̄e iohānis baptiste requiescit
vt dicit iero. in eode m quōdem mōte prius
edificata ē samaria a qua & tota regio postea
samaria ē vocata. hec ciuitas ratione mōtis
fuit fortissima et ad expugnandū difficilia
Vnde et reges assiriorū mris sūptibz & bellorū
maximis apparatibz eā tribz annis cōtinue
obsederunt et vix ppter angustia oia ipam
pualetis vitibus poterunt pmo vt dicit i. ro.
& ioh. nūq̄ eam expugnassent si ipam hita
tores deum isrl admirabilia puocantes plenā
cōfidentia habuissent domino et ipsius legē
nullatenus reliquissent. Istius mōtis ppe
tates qre s de mōtibz isrl & ibi plene iucies

De monte seyr

Dns seyr de quo sepius habet mencio
in scriptura est idē q̄ mons edon de
quo sup sufficienter dictum est. quere
de mōte edon sū esau trinomi em erat esau

De monte taboz

Taboz est mons in medio cāpo vt dicit
Iero. sup iere. c. xvi. et ē mōs mra
rotunditate sublimis distans ad p
cesarea. p. mliibz ad orientāle plagā & fuit in
omniō zabulō ysachar & neptalim. Hic mōs
inter totius terre pmissiois montes maxie
est famosus ratione hitatatis. fertilitatis. a
menitatis. fortitudinis et firmitatis. gleba
em illius mōtis est fertilis vineis oliuis et
alijs arboribz fructiferis heris aer ibi ē sa
lubris ros frequēs & dulcis. p̄ter tā tēpane
q̄ serotina mediocritas ibi arborū p̄citas q̄
nō deponūt hyeme vel estate comā vel virore
sūū. ibi autū multigenaz canorus somitus et
anora suauitas quarum voce afficiē auditis
pennarū varia dispositione ad eay aspectū
puocatur visus in carnis suauitate delectat
gustus & ideo multi sunt ibi auatp̄s auicularis
loam istum frequētatibz recia & tenditulas
imponentes sicut dicit Iero. super illū loam
osee. iiii. q̄ si rethe in p̄sū sup mōtē thabor rē
Sup omnia autē mōtē istū reddit amēdabile
p̄sencia saluatoris in hō monte donit i hoc
gracia oracionis pnoctauit. in hō mōtē aliq̄
pauit populū & tam spiritali q̄ corpali pa
bulo recreauit i huius mōtis eciam sup̄cilio cōm
discipulis suis se trāsigurare voluit et future
placitatis gloriā i suo corpore discipulū euclauit

De ziph

Ziph mons est squalidus et umbratus in quo latuit dauid qui fugit a facie saul et est iuxta caemelon in monte caemeli in quo nabal caemelites quoddam habitabat qui fuit de stirpe caleph ut dicit ier. Est autem mons multum nemorosus dumis et arboribus infructuosus confusus et saluosus feris et ybibus puius speluncis et antris plenus et plurimum caernofus et ideo fugitiuis et latere uolentibus congruus est et ignotis transuntibus periculosus.

De collibus

Collis est tumor terre breuis terre planicie transcendens et ad montis altitudinem non attingens. Collis enim monte est inferior sed terra alciore dicitur tumulus quasi tumes tellus ut dicit ysidorus unde solent colles montium esse pedes. Nam de collibus ad montes solemus ascendere alciore. Et dicuntur colles a colendo quia cum minori labore coluntur quam montes et plus quam montes ab omnibus incoluntur et inhabitantur plus aeri et calore solari quam inferior terra exponuntur et ideo fructus in collibus ad maturitatem citius producantur ymbre et rore celesti plus colles quam ualles profundunt. Et ideo fructus accrescentes in collibus alij dulciores et sapidiores inueniuntur. Item inter infima terre superficies et summa montis altitudinem tenent colles medij quo ad suum et ideo aer crassior et spissior in collibus in monte purior uero et subtilior est quam in ualle. Puriores enim et nobiliores recipiunt colles impressiones et influentias a superioribus quam ualles et ideo tam fructus quam gramina sunt in collibus salubriora quam in ualibus et alij partibus meliora ut dicit aristoteles. Item colles citius recipiunt radii solis illuminationem quam ualles et velociore a nubibus ireracione. De montibus etiam descendunt torrentes et riuuli super colles et de collibus deriuant ad caestria et ad ualles.

De ualle

Uallis est terra decliuis ac depressa in montium medio collocata ut dicit ysidorus. Est autem uallis aquarum a riuulorum fontium defluentium receptaculum et uisualium unde patet quod ualles a riuulis ex montibus emanantibus irrigantur et ex illorum circumfusione in floribus fecundantur frondium et florum uire et decorantur et a montium et collium eleuatione obumbrantur. In ualibus etiam fit maior radii solis circuitus ac oblectio ac oblectus. Et ideo calidiores impressiones in ualibus quam in montibus generantur propter quod in ualibus citius quam in montibus resoluuntur niues et ex quarum dif-

fusione loca circumspecta humectantur ut dicit macrobius. Et ideo ualles calide turbide geofse et uaporoze per experientiam iudicantur quare habitatores calidis et humidis passionibus sepius molestantur ut dicit aristoteles. Domus et edificia in ualibus constituta minus uentorum et tempestatum incommodis appelluntur quam illa que in montibus collocantur. Nam montium obiectu tuerentur et a procellarum inundantium impetu defenduntur et terremoto incole uallium raro infestantur cuius ratio est quia partes terre in ualles residentis magis comprimuntur et sibi inuicem fortius adhaerent. Et ideo uenti illas partes difficiliter penetrent et subintant propter quod partes ille quia minime sunt caue et porose minime a uentorum subintantium impetu agitantur propter quod non mouentur ut dicit aristoteles. Ad ualles etiam defluunt sordes et ibi diuicius retentantur propter aeris corpulencia ualles citius quam montes grossis et fumosis uaporibus obumbrantur et densis uaporibus tenebris obscurantur. Unde partes uallium plus quam montium profundant ad centrum et a celi circumferencia plus elongantur. Item ex aquarum multiplici circuitu et limi ac lutis obiectu paludes quasi inuadabiles in ualibus frequentissime coadunantur et loca ad circumuadandum difficilia inueniuntur. Item ex humorum habundancia carices et gramina in ualibus maxime nutriuntur salices et alie infructuose arbores in ualibus plus quam in montibus crescere dimofantur.

De campo

Campus secundum ysidorum est terre planicies nec depressa ut uallis nec excreta ut montes et ideo quia equalis est pedibus campus est uocatus a campis greco quod breue uel equale dicitur in latino. Et est campus locus planus et inaltus nec uoluerit sulcatus nec stercore impiguatus sed potius de ambulationi uel deductioni aut militari exercitacioni iuxta ciuitatum habitacula deputatus sepe communis et publicus omnium aspectibus exponitur uisibus reipublice ascriptus nulli proprius sed omnium utilitatibus assignatus.

De agro

Ager ut dicit ysidorus lib. 1. 2. dicitur eo quod in eo aliquid agatur omnis enim ager ut ait uarro autem est aruus in facionalis aut constitus in arboribus aptus aut pascualis qui a herbis tantum pro animalibus uacat aut florens ortus scilicet floribus et apibus aptus. Unde secundum antiquos ager est terra alta rus uero terra inalta ut silua et pascua in qua tantum pascuis quam lac haberi potest unde et rusticus nominatur. Nam agrestium hec prima et ociosa

felicitas est. vñ q̄ ager dicit̄ a pascuis. quia a diuisoribus agroꝝ vicinis pascendi gracia est relicta sicut alluuius dicitur ager. que paulatim flumini in agrum reddit sic q̄ artissimus dicit̄ ager. quia a certis lineis in iuris non atinet sed arce finis eius obiectu motu q̄ arce q̄ etia fluminoꝝ. Sic q̄ noual ager dicit̄ primu pascuis. huc q̄a alternis annis vacat vt renouet suas vites. Noualia em̄ semel cum fructu erunt et semel vacua sine fructu remanebunt. Aliqū etia dicit̄ ager squalidus q̄n excolidus sic dicitur. eo q̄ a cultura iam exierit sicut excolidus eo q̄ a solitudine iam discesserit. Aliqū dicit̄ ager vlginosus id est semper humidus. nam humidus dicit̄ qui quicq; siccat. vlgio aut̄ est humor terre naturalis ab eo nunq; recedit. Quasi ysid. li. xv. ca. p. iij. Ager est igit̄ locus exerceat̄ laboris q̄ sudoris. nam cu labore ager excolitur ligone preatit. fodit. euerit. vine aperit semine ferit. mstro tegit. vore q̄ ymbre perfruidit. spinosis sepibus circūdat q̄ munit hyeme gelu q̄ frigore ostēgit. in estate estu et caumate vrit. vore suo verno tpe colitur. in autūpno collectis fructibus iterato p̄sent̄ di. vore q̄ sic alternatis laboribus at̄nue la cessit.

De predio.

Prediu fm̄ ysid. dicit̄ quasi p̄uidiu eo q̄ sibi a patre familias in oibus p̄uidet. Et ē pprie locus in quo a patre familias in medio agroꝝ suoꝝ domiciliu preparat. vel dicit̄ prediu. eo q̄ antiqui agros quos bello cep̄rat p̄de nomine possidebant vt dicit ysid.

De prato.

Pratu est cuius fecicopia armenta tuent. cui veteres romani nome dederunt. eo q̄ sit locus qui protinus ē paratus. quia culture labore non requirit vt dicit ysid. Et io tali a loca dicunt̄ prata. q̄a ab fenu et ab graminibus sunt parata. Prata sicut de fluminibus. rivulis. q̄ fontibus irrigant. et ideo pp̄ter humoris habundancia herbaru radicibus nutrimentu at̄nue m̄stant. herbis q̄ floribus diuersi generis decorant. Et ideo pp̄ter venantē et videntē qua p̄tendunt pulchritudine prata ridere dicunt̄. Prata etia suo vire delectat̄ visu suo odorē efficiunt olfactu. graminu suoz sapore reficiunt gustu. pratoꝝ herbe q̄ flores mel apibus admittunt. lactis copia in armētis q̄ gregibus ḡlant q̄ augmentat. vulnera curant et contra diuersos morbos remediū prestant.

De deserto.

Desertu est terre spaciū sic dicit̄. q̄a ab hominu frequentatione q̄ habi-

tatione deserit. nec ab hominibus colit̄ nec inhabitat vt dicit ysid. Et h̄ d̄git aliquas pp̄ter terre sterilitate huc pp̄ter aeris int̄perie. seu pp̄t aquaz q̄ fontiu defectibilitate huc pp̄ter hostiu vastitate. vnde desertu est inaltu sp̄nis ac sentibus plenu. reptilibus et venenosis animalibus peruis. bestiaru q̄ feraz siluestriu domiciliu. fugitiuoz q̄ latrocinacu habitaculum. terra sitis et ariditatis. terra estus q̄ squaloris. terra vastitatis q̄ herolis terra deuiz q̄ errois. Nam in deserto vie sūt deuie. calles et semite non sūt trite. miris et alijs fructibus infuctuosus consistit atq; plane. arenose. lapidose. puluerulente. festulente. et alijs incommodis itinerantibus plurimu oneroso. Et dicunt̄ deserta vt dicit ysid. quia non ferunt. vnde loca siluaru et montiu que a semie vacua deserta deserta nuncupant. Non min⁹ tamē deserta dicunt̄ loca prius inhabitata q̄ post casu aliquo desolata vt dicit̄ idem.

De heremo.

Heremus autem est inuisa solitudo. a paucis nisi a fuis q̄ bestijs habitata. vnde heremite dicunt̄ homines deserta solitudinis appetentes. se ab aspectu hominu sequestantes. Dicit̄ h̄ heremus m̄per contrariu ab heremo heres. quia pauci ibi herent atq; manent. Vel dicitur heremus quasi herens humus. quia dura et oparta solet esse terra. que heremus vel solitudo vsu aliter est vacata. In locis autem heremiticis q̄ solitarijs fere siluestres. libetius q̄ in alijs locis eua gantur. securus omorantur. Ibi dem etia pp̄ter nemoꝝ sp̄ssitudinē q̄ siluaru multitudinē vluces siluestres dulcius morantur. ibi dem etia m̄dificant q̄ ouertant. Et ideo pp̄ter feratu multitudinem et auu frequencia. talia loca quāuis sint solitaria aliquando a venatoribus frequentantur ibi etia auapū laquei et recia sepis occultant. Taliū etia locoꝝ habitatores pluribus laboribus exponuntur. nunc gelu. nunc estu expunt. nunc rore. nunc hyeme. nunc pruina nunc niue p̄fidunt. nunc nisi fossan a latronibus vel venatoribus inq̄rant. Et ideo locus heremiticus quū multu habet afflictionis tedij et laboris. plurimu tamen optinet comodū q̄ quietis.

De antro.

Antro ab atro est dicit̄. eo q̄ atris tenebris q̄ horridis ē suffusu vt dicit ysid. Est em̄ pp̄riu bestiaz in cauis manentiū latibulu in quibus latitantes p̄de insidiant. q̄ io specus a ip̄culando antꝝ dicit̄.

quia inde post suas pedas diligencius spe-
culan^r ut dicit ysid. Est aut^m antru in estate
frigidu^m in hyeme vero calidu^m q^{uod} fetibus ani-
malium nutriendis q^{uod} occultandis est apu^m ex-
sutoribus aut^m v^{er}o v^{er}o aialium fetidum est q^{uod} coz-
ruptu^m .

De fossa .

Fossa a fodiendo est dicta eo q^{uod} sit
terra vitibus q^{uod} ingenio fodientiu p
fundata . que q^{uod}to plus in sua sup^{er}
cie terra accumulata erigi^{tur} . tanto inferi^{or} am-
plius pfundat . q^{uod} q^{uod}to altior est q^{uod} pfundior
tanto eius t^{er}ritus difficili^{or} q^{uod} p^{er}iculosi^{or} in
uenie^{re} qua^m qlibet cadendo facillime ingredie^{re}
sed post casu^m de ipsa facillit non epie^{re} ut dicit
g^{reg} . Ideo ecia^m dicit iero . sup^{er} eze . p^{er} . leo in
foueis capie^{tur} . Nam facta fouea ouis vel cap^{re}
in eius fundo ponit^{ur} . cuius odore allectus leo
fouea^m p^{er}de gracia ingredit^{ur} . sed post q^{uod} ea in
gressus fuerit . ibide^m ne exeat de t^{er}ra^m . Fouea
ecia^m intra fouea a latere ad modu^m spelunce
fobif^{er} que ab modu^m astute p^{er}ant^{ur} que de fa-
cili claudie^{re} q^{uod} de difficili aperie^{re} . Qu^{oniam} ergo leo
videt se non posse de prima fouea egredi^{re} . t^{er}
mens venatoru^m venabula . latendi gra^m . sed q^{uod}
fouea^m ingredit^{ur} . et ibi in cauea ad hoc pata
claudie^{re} . capie^{tur} et captiuus detinet^{ur} ut dicit
iero . fouee ecia^m v^{er}o v^{er}o sunt q^{uod} necessarie . q^{uod}
fossatis ciuitates q^{uod} castra ne hostibus para-
ant munie^{re} . fossatis insup^{er} terraru^m spacia
et habitaculo^m termini ab inuicem diuidunt^{ur}
replent nichilomin^{us} fouee aquis in quib^{us}
piscis q^{uod} reptilia diuersi generis nutriu^{ntur} . v^{er}
et fouea quasi fouens aquas est dicta . Na^m
in foueis fouentur et seruantur aque nunc
fluuibiles nunc stagne . nunc eas iubitit^{ur}
tor^{res} . et pluuie . nunc in eis erupunt capita
fontiu^m q^{uod} saturant^{ur} riuuli aque viue . Suma
vero q^{uod} p^{er}cipua q^{uod} omniu^m municionu^m fortitu-
do q^{uod} tutela solet esse fouea q^{uod} in lato q^{uod} in lo-
go in alto q^{uod} in pfundo ordine agruo est pata
Nam inaccessibleis est locus sic munitus .
nisi aggera nauigio vel ponte talis fouea
transeat^{ur} ut dicit iero nimus .

De spelunca .

Spelunca est fouea subterranea a spe-
culando dicta . quia p^{ro}pter sui latitu-
dine^m ab circumspicendu^m est apta . latu-
em et a parte luci expositu^m habet introitu^m . h^{ab}
in fine . sine^m siue terminu^m habet artu^m . Unde
spelunca locis est subterraneus . primo quide^m
euidens et lucidus in ingressu . deinde obscu-
rus q^{uod} turbid^{us} in pgressu . t^{er}ra^m durus artus q^{uod}
hispid^{us} in egressu . h^{ab} t^{er}ra^m egressus aliqui^m p^{er}teit
inueniri ut dicit d^{omi} . In locis aut^m minea-
libus vbi effodiuntur lapides q^{uod} metalla p^{er}

tissime sut speluce . que quide^m racione extrac-
tionis lapidu^m seu metallo^m remanet vacua
quibusda^m t^{er}ra colu^mpnis siue alijs appodia co-
nibus ne corruant sunt fulcite . De^{re} t^{er}ra^m vel
nimia mole terre . colu^mpnie ille desuper aggra-
uate . siue appie materie mollicie resolute . su^m
fundi inferioris humore relaxate corruunt q^{uod}
sic omnia in illis speluncis epistecia obruunt
et ofundunt . vnde in speluncis manere peri-
culosu^m est et difficile . tu^m quia frigide sunt et
humide . obscure . instabiles q^{uod} incerte . tu^m ecia^m
quia hispide et duce . in superficie graues et in
infimo cauee q^{uod} pfunde . S^{unt} ecia^m loca agrua
occulta^m feraz q^{uod} habitaco^m sordiu^m q^{uod} imundi-
cia^m de p^{er}osi^{is} . expentiu^m q^{uod} alio^m t^{er}ra^m m^{er}ito

De cauerna .

Cauerna est terra cauata a cauado d^{icitur}
eo q^{uod} partes terre cauent^{ur} q^{uod} p^{ro}fer^{re}
a reptilibus q^{uod} ab inuicem vel per par-
ciu^m opressionem siue euacuat^{ur} . q^{uod} eiectione^m di-
uidat^{ur} . In cauernis siquide^m mures q^{uod} reptilia
et vermes suas faciunt mansiones . ad quas
con^ugunt q^{uod} timent vel vident sibi imminere
ab extrinseco aliquas lesiones . Ad cauernas
ecia^m tam lapidu^m q^{uod} arboru^m . q^{uod} fugiunt volu-
cres columbe sc^{ilicet} . q^{uod} turtures . q^{uod} vident a qui-
las q^{uod} accipitres in aere venientes . Similiter
herinacii amiauli q^{uod} lepores fugiunt ad cauer-
nosos lapides . q^{uod} audiunt canes vel presen-
ciunt venatores . In cauernis ecia^m tam terre
q^{uod} arboru^m mellificans sepe apes . nidificat que
d^{icitur} volucres latitant ecia^m q^{uod} in cauinis colubri
et serpentes . qui sepe ledunt q^{uod} pungunt vene-
noso morsu homines et bestias ad tales cau-
nas appropinquantes . terra insup^{er} q^{uod} est ex-
se cauinosa q^{uod} spogiosa patit^{ur} sepe motu^m q^{uod} agi-
taco^m . ex vento subitate poros suos q^{uod} eplere
ex au^{er} agitate g^{er}at^{ur} terremot^{us} . ut dicit arif .

**Explicit liber quartus decimus . Incipit
quintus decimus de prouincijs :**

De terre aut^m partibus et di-
uisionibus prouincijs per quas
orbis generaliter est diuisus
pauca huic operi sunt adiu-
uante domino breuiter in-
ferenda . Non t^{er}ra^m de singulis
est dicendu^m . s^{ed} solummodo de hijs de quib^{us} facta
scriptura sepius inuenit^{ur} facere mencionem .

De orbe .

Orbis aut^m ut dicit ysid . li . xv . tripha-
cie est diuisus . Nam vna pars asia
alia europa . tertia affrica appellat^{ur} .
quas tres partes orbis veteres non equalit^{er}

Diuisio orbis

Asia, Europa, Africa partes mundi

Situs triūm part.

diuiserunt Nam asia a meridie per orientem usq; ad septentrionem peruenit. Europa uero a septentrione usq; ad occidentem pertingit Sed africa ab occidente per meridie se extendit Sola quoq; asia continet unā partē nostrā habitabilis scz medietatē. Alie uero partes scz affrica et europa aliā medietatē sūt sortitæ Inter has autē ptes ab oceano mæ magnū progredie easq; intersecat. quapropt̄ h in duas partes orientis et occidentis orbem diuisas. in una parte erit asia. in alia uero affrica et europa. Sic autē diuiserunt post diluuiū filij noe inter quos sem ai posteritate sua asia iaphet europa cham affrica posse derūt vt dicit glō sup gen. x. et sup li. palib. pmo Idem dicit crisostomus. ysid. et plini.

De asia.

Asia respicit orientem.

Asia itaq; que media credie esse per orbis. et nomine cuiusdā mulieris ē appellata. que apud antiquos regnū tenuit orientis vt dicit ysid. li. xv. Dec i tertia pte orbis disposita ab oriente habz orbū solis a meridie oceanū. ab occasu neō mari finit a septentrione meotidi lacu et fluuiū thanai terminat. Habet autē multas puñcias et regiones. et diuersas genū nationes in vita et in moribus mirabiles. figuris corpū sicut et affectibus mentū mirabiliter differētes quatuor nomina et situs breuiter hic ponem sequēdo ordinē alphabeti.

De assicia.

Assicia p̄uincie m̄lly.

Asicia asie est regio et puñcia ab assur filio sem sic uata. quā illā regiō; pmo post diluuiū inhabitauit et incoluit Dec ab oriente habet india. a meridie mediā tangit. ab occidente habet tigrū et a septentrione montē caucasi ubi porte sūt caspie vt dicit ysid. li. xv. In hac regiōe pmo inuentus fuit vsus purpure. Inde etiā pmo cūmū et corpū purpura pcesserūt pariter et odores. ex quibz efflucit romanorū luxuria et gæcoz vt dicit ysid. Et ē terra in tēpatis regiōibz tēmpatissima. sed in multis exo tēmpatibz p̄t distēpas terre māhones sicut in bestijs et serpentibz. sic etiā in homin moribz est in pluriō iniqueta vt dicit plin. li. iij. ubi describit hominū feritates In hac puñcia habitant assiri ab assur dicti. gēs potentissima ab antiquo. ab euphrate usq; ad indoꝝ fines omnū in medio terre tenuit regiōē vt dicit ysid. li. ij.

De arabia.

Arabia asie ē puñcia sacra. i. thuri. feta nuncupata vt dicit ysid. li. xv. ubi em maxime habundat arbores thurifē et alie odorifē. p̄t quā sacra aromatiū fragrantia greci eā eudemō. latinū beata uo

cauet vt dicit idē ibidē In ei⁹ ei salubri miera et cinamo crescut et cetera medicinalia potissime inualescunt. Ibi nascit auis fenix et aliaz rerū siluestriū tā bestiaz q̄ uolucz disto similis et varia multitudo In arabia etiā est diuersitas gemaz. Nā vt dicit ysid. plin. et crisostomus. ibi triplex sardonix et gēma pris. pmo multiplex gemaz numerus inueni. Ibi em inueniunt diacones et quidā aspides in quoz corpibz diuersaz gemaz preciositas inueni In ipsa est saba sic a filio chus nūcupata et est ps terra arabie sup finū maris ysid. co angustata et vsus finū arabia sumata. de saba quece infra.

De armenia.

Armenia ab armeno iasois thessali comite ē uata q̄ amisso rege. iasōn collecta multitudine eoz qui passim uagabā armenia cepit. et ex suo noie noiaa uit vt dicit ysid. li. xv. Dec ē terra aramat h. in quā fugerūt filij semacherib qm ipsū in tēplo dei sui ceantē interfecerūt. vt narrat hist. li. iij. Et dicit aramat h. mōs in quo archa noe p̄ diluuiū requieuit Sita autē ē hec armenia inter montē tauri et caucasi a capadocia usq; ad mare caspiū p̄tensa. habens a septentrione montes caucasi. et quibus fluuius tigris nascit vt dicit idem ysid. plin. et crisostomus Est autē duplex armenia scz superior et inferior sicut et due pannomie in quatuor vta q; mita quedā et mōstruosa quo ad nos sepi inueniunt Tera tū armenia ubi attingit litora tigris vel euphratis. herbis et frugibz. ne moribus. ortis et fructibz est iocundissima multis tū bestiaz crudeliū et serpentū generibz ē repleta vt dicit idē Et de hoc multa narrat plin. li. ij.

De arabia.

Arabia siue arabyn. ē insula que tota est ciuitas sita i mari mediterraneo non longe a tyro vt dicit glō. super locū illū eoz. xv. filij arabij in exercitu tuo cē. Viri ei sūt nautici et in pugnis naualibz eruditi.

De albania.

Albania asie maioris est puñcia a colore populi nuncupata. eo q̄ alto etine nascant. frigida em regio est respectu aliarū regiōnū que asie ascribunt. Dec albaia h. ab oriente mæ caspiū et surgit p̄ ora septentrionalē oceanū usq; ad meotides paludes et dehta loca iustissima se extendēs Huic terre ingētes sūt canes aio et corpe tā feroces vt tauros p̄mant. leones p̄mant et elefantes beluaz fortissias supēt. et p̄sternāt vt de albanoz canē exp̄pliat plin. q̄ missus alexandro de leone apro et elephate in stadio triumphauit vt dicit idē li. vij. ca. de canibz

Lib 15

albanie hic vtroq; genis oculos habet pictos et glaucos in pupilla adeo vt melius denoc te videant q; de die vt dicit idem et ysid. li. iij. Idem etiam p miro solin; narat. s.

Athia puincia eade est que et gra cia antiq; cui; pars vel ciuitas dice bat ciuitas athenay que quondā fuit philo sophoy nutrix et mater liberaliū litterarū q; nichil habuit graecia clarius nichil nobilius q; diu amoris sapiencie studio opem impende bat vt dicit plim; et ysid. li. xv. wd; atthi ce puincie plato athenarū doctor fuit hanc demosthenes eloquēcia p multoy seculoy tpa publicauit vt refert salust; Sed sup omia eam omēdat ariopagita pauli discipulus cuius sapiencie pfūdicias to ci; fere ptes seculi decorauit vt dicit ephiphani; i dionisij acio pagite omētatione p vt idem refert ysid. s.

Achia graece in europa ē puincia ab acheo qdā tge āriqt; appellata. hec puincia fere tota insula est. nam a septentrio ne vbi macedonie iūgiē vndiq; septa ē ma ri. nā ab oriente habet cyreneū mare ab euro geū. a meridie ioniu; ab affrico a occasu cal sopias insulas. a sola septentionali pte ma cedonie et attice graecie sociat. Hui; puincie caput est corinth; locus munitissim; vt dicit ysid. li. xv. nam ad ipsam patz; vix accessus ppter situs altitudinē multitudinē populi e ppter munitōnis fortitudinē e maris vicini ta ē. hanc obdidit corinth; horestis filius q; graecia corinthea vāt. s. rei publice ad minil tra dionem vt dicit ysid. li. xv. s.

Archadia est puincia int; ioniu; mare et egeum vt dicit ysid. colloata qm archa iouis fil; ab incolis deuict; ex suo noie archadian nomiāuit. nā etiā siconia aquo d am rege siconia in postriū est vocata vt di cit ysid. li. xv. s.

Alania pma ē ps sytie q; pma et max ima regio est europa. que scz europa incipit a flumine danay descendens ad detasū p septentrionalem oceanū e vsq; in fines hyspānie se extendit cui; pars orien talis et meridionalis a ponto osurgēs tota in mari magno coniūgit et in insulas gades finit. vt dicit ysid. li. xv. pars ita; sicie pma est alania q; ad meotides paludes ptingit e vsq; ad daciā se pten dit. Est aut regio la tissima multas e seuas otinēs barbaras na ciones sub frigidō climatē constituta ab ori nte declinans ad aquilonem s.

Amazonia est regio ptiū in asya pti sita i europa q; albanie est vicina e De amazonia

ab amazonib; est vocata. fuerūt aut amazo nes gotoy qui; exierūt de inferioei sicria vt oris vt dicit ysid. li. ij. que maritis suis i do lo interfectis viroy suoyū arma arripientes hostes viri; aiō aggressē de maritoy suoyū nece superserūt debita vlcōnem nā omnē mal atū a sene vsq; ad puulū in ore gladij pime runt et femias reseruantes et hostiū spolia deripiētes deinceps piter sine masculoy osor cio viuere de coeuerūt q; duas reginas scilicet marsepia e lāpeta maritoy eyē qui semp du os solebāt esse reges sup se statuerūt. quaz vna pcedens ai; exercitu; ot m hostes dimi abat altera interim rem publicā gubernat. effete sūt autē tam fortes breui tēpore bella trices q; magnā ptem asye fere. c. annis do mino suo subiecerunt inter ipsas vero nullū penit; masculū viuere vel morari radone ali qua pmiserūt ex finitiuis tāgētib; inactos sololis graecia elegerūt. ad q; statutus tēp tibus accedētes plem ocepit. Sed tēpe cōpleto ab ocepōnis officiiū instituto mari tos a se recedere et alias māfiones q; tēpoe gerūt masculos autē filios vel emactabant vel recto tēpore patrib; tūlmitabant. filias vero sibi reseruantes eas ad sagittādū et v nandū informabāt e ne in sagittay ictibus mamillaz grossicie impediunt eis m. vij. vt dicit āno māmas exurebant. et ideo amazo nes sunt dicte. i. sine māmā vt dicit ysid. li. ij. has vniāmā antiq; mlti vocauerūt Quaz feritatem domuit vt dicit pmo hercu les. deind; achilles. Sed hic poci; fuit pami cicia q; pūtes ficut in gestis grecoy et ama zonū otinet. Dicit autē ysid. q; d p allezan dū magnū amazones vsq; ad interuicōne penit; sūt de letē. Sed hystoria allezādi hec non dicit. ymo dicit amazonū regina allezā deo postulāti tributa pnūccios rescripisse. De tua prudēcia est mīādū q; cum feminis cōstāgere statuisti. q; te si fauente nobis for tuna succūbere te otingat merito es cōfusus cum a mulierib; sis de victus. q; si iatis no bis dñs non de vincetis paz tibi potētis ce des ab honorem q; de mulierulis triūphas ti. Dup; ai; rōpōso ab amīacionē ductus ex gñofus dixit decens fore non pgladiū e furo e mulieres vincere. Sed pcius p amo rem propter q; libertatem eis concessit e ip sas nō violencia sed pcius amīcāa suo m patē subiugauit.

Alania

Alamania nobil' & g'iosa est regio in
 europa a lemanno fluuio p'ltra danu-
 nubiu' fm p'li. sic v'ca vbi illius tes-
 scole prius habitauerit qui a fluuio lemā-
 no alenāni dicti sunt. Nec etiā germania
 dicta est vt dicit p'li. li. iij. vbi dicit post dacia
 q' finis est sitie inferio'is occidit germania
 ab oriente habens danubiū a meridie renum
 fluuū. a septentrione et occasu oceanū. Et
 est duplex germania scz superior q' se extendit
 p' ab alpes et mare mediterraniū siue adri-
 aticu' vbi mare magnū s'istitur in aquileis
 p'tibo p' paludes. Alia germania est circa
 renum vtraq; germania diues est terra. et
 inclita et tam virib; q' diuicijs ac bellicosis
 populis numerosa. Unde a feūditate g'ignē
 totū populorū a germinando germania est
 vocata vt dicit p'li. li. iij. Generosos em̄ et
 immanes g'ignit populos. de quib; dicit in
 li. iij. p'li. Germanie nationes sunt multe
 immania corpora habentes virib; fortes au-
 daces animo et feroces idomiti raptu capti-
 bo et venacionib; occupati. facie decori et for-
 mosi. comati et coma flauū. liberales animo
 hilares et iocundi et potissime saxonēs qui
 in p'dictis sūt precellentes. de q'bo dicit p'li.
 Saxonū inqt gens in oceanū sinu et lito-
 rib; ostituta. v'ute et agilitate agilis. Unde et
 sic est appellata eo q' valētissimum sit gen'
 hominū p'tanci' ceteris piratis. Nō em̄ p'
 terrā solis suis hostib; sūt infesti. v'ca etiā
 p' mare illis q' se molestat ac si essent sapei
 sūt inportabiles at; duri q'p' terra valde frue-
 tifera. aquis et fluminib; optimis irrigua. in
 ipso'ū etiā montib; effodiūtur omnia ferre
 metalla p'eter itannū. Sunt et alie p'ū cie
 in vtraq; germania q' nō sunt minus laude
 digne vt sunt austria. bauaria circa danu-
 bium. s'ueua. alacia circa renū et alie multe
 quas p' singulos enumerare esset tediosum.
A saxonib; aut germanicis anglici p'ces-
 serunt quorum progenies et successio bri-
 tanniam insulam possidet quorum ligua et
 mores anglicorum gens vsq; hodie in plu-
 rib; imitatur vt dicit beda i libro de gestis
 anglicorum. *Quere infra de litera. i. de sa-
 onia. 23.*

De anglia.

Anglia oceanū est insula maxima
 que circūfusa mari a toto orbē vndiq;
 est diuisa q' quōsdā albion ab albis
 rupib; a lōge circa maris litora apparētib;
 est vocata. quam succedente tempore quidā
 proceres de troie exēdio discedentes facta
 classe palladis vt fertur omālo ad p'ro-

dicte insule lictora puenerūt q' ai gigantes
 qui tūc terrā possederūt diuicijs pugnantes
 atq; piter et v'ute insulā supatis gigantib;
 suo domino subiecerūt et abruto q' illi' ex-
 cercit' erat p'iceps terrā v'auerūt britāniā
 q' si insulā a bruto tūc tēp'is armis et potēcia
 acq'uita a cui' bruti p'sapia reges potētissimi
 p'ceserūt. quoz opeta magnifica si q' audite
 delectat hystoriā bruti legat. illa aut eadē
 insula post lōga tēpora a saxonib; germanicis
 multis et varijs intuenētib; seuissimis p'lijs
 est acq'uita et a suis posteris est possessa qui
 britonib; vel mortuis vel epulatis insulā mē
 se diuiserūt et singulis p'ncijs fm lingue sue
 p'petatem noia imponētes lingue gentis sue
 memoriā reliq'uit vocātes insulā angliam ab
 engela regina clarissimi duces saxonū filia
 q' illā insulam post multa p'elia post possedit
 p'li. tamē dicit. angliam ab angulo dictam
 q' si terrā in fine vel q' si mūdi angulo ostituta
 S; beat' gregorius vidēs angloz pueros rome
 venales tempore paganoz audiens q' essēt
 anglici alludens patrie vocabulo respondit.
 Vere inquit sunt anglici q' vultu nitent vt
 angeli. illis oportet verbis anūciare salutis
 Nam vt dicit beda germanica nobilitas ad
 huc in puero'ū cultibus v'sultabat. de hac
 insula dicit p'li. multa. Similit et ozof' sed
 p'li. sūmā tangit exp'fius q' alij obscurius
 ostēdere britāniā scz que nūc dicit anglia est
 insula q' contra aspectū gallie et h'yp'anie est
 sita. circuitus eius optinet q'dragies octies
 septuaginta. v' milia. multa et magna flūia
 sunt in ea fontes calidi. metalloz etiā larga
 copia. gagate lapis ibi plurim' et margar-
 ita gleba optima et diuersis fructib; valde
 apta. ibi oues lanigere in p'cipua habundā-
 cia ibi feratū et cetorum multitudo nimia in-
 uenit pauci lupi vel nulli in insula repunt. et
 ideo oues que ibi maxime habundant tuc'
 in aulis et in pascuis sine custodia relinq'it
 vt dicit beda. Unde q'dam describens insulam
 anglicā metricē sic dicit. Anglia t'm feror
 et fertilis angulus orbis Insula p'oues que
 toto vireget orbē et auius tot' m'iget orbis
 op' angliā plena iocis gens libera apta ioy
 cari. libera gēs au' libera mens et libera lingua
 S; b' ligua melior liberior q; manus. multas
 alias p'sequi gentis et insule dignitates hic
 interponere esset lōgū. q'c infra de britāniā

De aquitania

Aquitania gallie est p'ūcia in euro-
 pa vt dicit p'li. li. iij. et sic ab obliq;
 aq' ligeris flūis q' est plūcia p'te tēmi' est
 est eam q' pone in orbē circūg'it appellata

Tertia liquidè fertilis & amena & oppidis cl
 uatibus & castris preclara. aq̄s & fluminibus
 irrigua. siluis. campis. ortis & pratis decora
 vineis & arboribus fructiferis diuersi gene
 ris orna & magnis diuicijs opulenta. Sub
 nomine vero aquitanie multe p̄tulaes p
 uincie apprehendunt vt dicit p̄li. Dec a tye
 cio habet oceanū vt dicit orosius qui aquit
 annias finis appellat. ab occalu hyspania
 habet. a septentrione & oriente galliam lug
 dunensem. ab euro & meridie contingit pro
 uinciam narbonensem vt dicit orosius.

De andegauia.

Andegauia ē gallie puincia q̄ aquit
 anie ē vicina & vsq; ad minores britā
 nias se extendit cuius metropol̄ andegauis ē
 noīata. a q̄ in circuitu tota puincia andegauia
 ē vocata. Et ē terra vineifera & fructifera bonis
 oibus opulenta. filis aquitanie in vineis & in
 fruge.

De aluetina.

Aluetina gallie lugdunens̄ ē puincia
 cuius ciuitas maior monclatus nū
 cupa. Dec ab euro habet germania
 ab austro ytaliam. ab occidente narbonens̄ p
 uincia. a septentrione galliam belgicā. Est aut
 terra siluestris & nemorosa. motuosa. palcu
 osa. feris. p̄uidibus & armētis referta frugi
 fera et vineifera. in multis locis.

De apulia.

Apulia est regio maritima in ytaliam
 que pars est europs ab insula sicilie
 per maris barchinū separata. terra si
 quide est multū populosa. auro et argento
 referta. frumētis. mero & oleo opulenta. ciui
 tatibus nobilissimis inclita. castris et oppi
 dis prenumita. frugibus & diuersi generis
 fructibus fertilis & fecunda. finis est europs
 contra meridie. que solo mari a barbaia ē di
 uisa fontes dicitur habere calidos infernis pre
 bentes sanitate & medicina. Metropolis aut
 illius regionis barchinū dicitur. quā greci qn
 dā edificauerūt. & dicitur a barcha grece quasi
 caput cetui latine. Illa em̄ ad modū cetui
 capitis habentis cornua dicitur esse disposita
 vt dicit p̄li. li. xxviii. ca. de nominibus ciui
 tatum. Diuic a latere adiacet terra que dicitur
 captiuata mat̄ frugū. Nam eius gleba fer
 tilissima ē quo ad frugū multitudinē produ
 cendā ex cuius habundancia multe pro uin
 cie sustentantur etiam transmarine.

De affrica.

Affrica vt quidā putant est dicta q̄ si
 aprica. eo q̄ soli siue celo sit puia &
 a pra. p̄t q̄ h̄ xerxi frigoris nulla
 tenuis ē subiecta vt dicit p̄li. li. xx. Alij pu

tant affricā esse dictā ab affer filio abashe
 ex cethura. qui dicitur durisse versus lybiā ex
 certū. et ibi victis hostibus sedisse eius
 posteros affros nominasse vt dicit p̄li. li.
 ix. Incipit aut affrica a finibus egipti p̄gens
 iuxta meridie per ethiopiā vsq; ad athlantes
 montē. a septentrione vero mari mediterra
 neo claudit et in gabiano fretu finit. Dec
 mūdi tertia dicitur esse pars diuisa contra asia
 et europa. habet aut puincias multas sicut
 libiā. cyreniam. triopolim. bi. ancū. carta
 ginē. mauritaniam. ethiopiā et multas alias
 Est aut illa pars mundi que affrica dicitur
 minor spacio q̄ asia vel europa. sed p̄ sua
 q̄titate dicitur est et mirabilior in qualitate
 Nam i auro & gemis ditissima ē. silitee i fru
 gibus fructibus & oliuis. mirabilissimas etiā
 p̄ducit bestiarū & hominū spēs & figuras vt
 patebit q̄ regiones affricę per sua nomina
 describent. Solis a doribus pre alijs tertis
 exurit. varijs oceanis finibus intercipi. are
 narū cumulis sterilis in multis p̄tibus effi
 cit. Et a satiris. pilosis tigridibus & alijs hor
 ridis bestijs posside. Et h̄ iferius plus p̄bit

De asturia.

Asturia puincia est in interiori his
 pania in orinio europs & affricę disti
 tata vt dicit p̄li. li. xv. Vñ austures
 sunt dicti qui p̄ ysturū flumen nunc in ha
 bitat. quorū terra ē siluis et montibus quasi
 vndiq; circūsepta vt dicitur illius sole mo
 le sūt vt dicitur respectu aliorū aīo placidi libera
 les & benigni quorū ciuitas metropol̄ noīat
 terra quide mero. frumētis & oleo minus ha
 bundat. Nam terra est frigida & ad huiōi
 p̄ductionē frugū l̄ fructuū minus apta. ha
 bundant aut ibi milii & castance supra mo
 dū. Diamē aut ibi multa crescere fructuū
 genera & pomorū. de quibus loco vini faciūt
 sibi potū. feris siluestribus et etiā domesticis
 p̄uidibus sūt maxime opulenti. Populus
 aut generaliter vt dicitur ex natura hylatis ē
 et canore vocis. in cursu agilis. et in prelijs
 militans. elegantis stature & pulchre forme
 fm̄ suū patrie. & qualitate calide regiois ad
 loquendū & forsan deride nōū. lingua leuis.

De aragonia.

Aragonia puincia est in hispania vi
 nearū & frugū fecunda. fontibus et
 fluminibus irrigua. ab aragothis quondā occu
 pata. a quibus regio vsq; hodie nominat
 Nam gothorū gens q̄ in illa puincia ha
 bitabat vnde & aragoia quasi aragothis
 ē vocata vt dicit p̄li. quā p̄fluūt yberus flu
 uius. cuius metropolis appellat. celamugita

De babilonia.

Babilonia aſie eſt puicia in chaldeia cuius caput eſt vrbis babilo. a qua regio eſt nuncupata tam nobilis vt chaldeia et aſſiria et meſopotamia aliqñ in eadē nomen trāſierunt vt dicit yſid. li. xv. Hāc præterfluit flumina nobiliſſima inter que præcipua ſūt tigris et euphrates. q̄ de paradiso habent ortū. Eſt autē regio omnū frugū et fructū fertiliſſima. vniſera. et aromaticis arboribz et herbis plena. gēmax et metalloꝝ copijs ditiffima. camelis. equis. aſinis et mulis et alijs iumentis habundantiſſima. feis et mirabilibz beſtijs et monſtruofis habūdans maxime in deſertis. cuius metropoli quondā eſt dicta babilon iſt eſt p̄ſiſo. eo q̄ ibi lingua edificantiū turri babil eſt conſuſa vt dicit geſ. xi. cuius magnitudinē deſcribit iero. ſup yſa. xi. Babilon inq̄t eſt metropolis chaldeoꝝ cuius muri. p̄. milia paſſū eſt per quadꝝ ab angulo in angulū. q̄ eſt ſimul lxxij. vnde duabus leucis et duabus vniſeice partibus muri tendebant. ibiq; erat turris triū milū paſſū in altitudine iſt eſt duay leucay. a lato in arū coangulata. cuius materia fuit lateres cocti ex bitumine mediſolubili. vnde nec igne nec aqua diſſolui poſſit. et quia ibi conſuſus eſt labiſ. hebraice dicta eſt babil gree autē babiloni a qua eſt tota in circuitu babilonia eſt vocata. Huic imperauit rex potētiſſim⁹ ſc; nabugodonosor qui inter ceteras mūdi nationes q̄s chaldeoꝝ ſubiecit imperio iudea eia captiuauit. p̄t q̄s babilon ſub balthaſar nepote ſuo p̄ arū et dariū reges paſay et medoꝝ penitus deſtructa fuit. nec vnq̄ reparata. ſ; de eiſ reliquijs ſc; ſophon et theroloſphon fuit in parthe edificata vt dicit iero. locus autē vbi quondā fuit babilon eſt deſertus et nihil continet niſi beſtias monſtruoſas. que infra de chaldeia.

De bactria.

Bactria eſt regio in aſia cui fluius nomine bactrus nomē dedit vt dicit yſid. li. xv. Cuius p̄tes q̄ ſūt plane p̄d parte iugis ambium. que aut aduerſe ſūt. mdo fluius terminat. ſ; reliqua includit ochus fluius. Hic autē bactria fortiffimos camelos nunq̄ pedes attrētes vt dicit yſid.

De baciana.

Baciana regio eſt in aſſiria ex duobz oppidis nobiliſſimis eſt ſortita vrbis abulū. ex quibz vnū andrometh⁹ vocat. alterū vocatē bizantū. Hec ſecunda eſt glebis et oleis. cuius humus eſt ita pinguis vt iacta ſemina ibi in incōmentā p̄ne certē

teſtine fruges tēſcan vt dicit yſid. li. xv.

De bragmanis q̄e infra in fine iſtꝝ libri
De brabantia.

Brabantia germanie finalis eſt p̄ uincia. que gallie belgice eſt contigua habens tenū ab oriente. et friſiā vniſeice annū oceanū et flandriū ſinū ab aq̄ione inferi v̄e galliā ab occidente. ſuperiore v̄e franciā a meridie. quā amnis moſa præterfluit. et ſcaldia fluius itē ſc; Flugi et flugi maris alijs vniſeice et fontibz irrigua terra in multa p̄te vniſera. nem oſoſa. collibz pratis et ortis de vna. arboribus fructiferis et ſilueſtribus plena. habundās animalibz domeſticis et ſilueſtribus. ceruis. hūmulis. apris. leporibus. et animalis. multa habens oppida et famoſa. terra fertilis in frugibz et populosa. gens elegantis ſtature et venuſte forme. bellico. a. aioloſa. et hoſtes intē ſe autē placida et quieta.

De belgia.

Belgia dicitur gallie puicia in europa a belgis ciuitate ſic dicit vt dicit yſid. li. ix. Hec ab oriente vt dicit orof⁹. habet germaniam ſive flumē reni. ab euro habet alpes penninas. a meridie prouinciā narconēſem. in qua ciuitas arelatenſis ſita eſt. ab occaſu prouinciā lugdunenſem a tyrcio oceanū britanniū. a ſaprentione britanniā niſulā ſive angliā. Hec regio in frugibus et fructibus eſt ſecunda. et in multis locis vniſera. multū populosa. ciuitatibus et oppidis inimita gens eius ferocia naturaliter vt dicit yſid. ix. et animosa. armibus et fluijs irrigua. a. vniſeice et ſeundiffimis nem orbibus et pratis decoſa. iumentis et prædibus plena. pauca habens monſtruoſa præter ranas et colubros pauca generis venenoſa. Terra ſiquidem ſolet eſſe generaliter pacifica et quieta. in plurimos populos lingua aliquantū differentes eſt hec belgia ſub diuſa.

De bithymia.

Bithymia vt dicit yſid. minoris aſie eſt prouincia. in ponti epxordi ad partem ſolis orientis auerſa tracie adiacet. multis anxia nominibus nominata. Nam prius bithymia eſt dicta. deinde a bithymio rege ſuit moꝝ bithymia nuncupata. Ipla eſt maice frigia cuius metropolis dicitur nichomedia. vbi fugiens hamibal princeps karthaginis veneno animam exſpirauit vt dicit yſid. libro. xv. Conditā eſt autem primo bithymia a phenice que prius miamunda vocabatur vt dicit yſid.

De bithymia.

Lib. 15

De britannia: Britannia oceanus est insula in euro
 pa plonga in heretiam extenditur a
 meridie habet gallias vt dicit orosius. hec in
 sula habet in longum passuum milia octoginta
 in latum milia ducenta. a tergo autem inde octea
 non in finio patz. ortades insulas habet quatuor
 septem deserte sunt et xvij. incolunt. deinde occi
 urrit insula tile nauigatione. vi. diez vt di
 cit plinius. li. iij. et ysidorus. li. xv. a britania insula
 separata sunt in orosio vero uersus circium in medi
 o oceano sita est propter eius maximam distan
 ciam paucis nota hec britania vt dicit plinius. li.
 iij. c. xvij. inter septentrionem et occidentem iacet
 opposita germanie gallie et hispanie maris
 interuallo. hunc primo albino nomen fuit for
 san propter albos rupos insulam circudantes.
 Deinde a brito britania est dicta. Sed etiam
 dem a germanicis ipsam optinetibus anglia
 est uocata que supra multa sunt anglia et littea a
 Est autem alia britania in uoce supra oceanum aq
 uam. sita in partibus gallicis que a britonibus reli
 quibus britania maior propter in portumitate
 germanorum est vsque hodie populata. Vbi vsque
 ad hoc genus britonum et nomen perseuerat.
 et quous hec britania in multis laudibus dig
 na sit non tamen potest filia matris minor brita
 nia maioris operari. et ideo bene minor brita
 nia debuit uari que sicut nec numero populis
 sic nec merito soli potest maioris britannie ad equi

De boecia: Boecia prouincia helladibus est ptiacula
 in grecia vt dicit ysidorus. li. xv. a boue
 vt pimentinoiata. et hoc hac de causa
 Du enim chatmus agenoris filius europam si
 lia sorore sua a ioue impta est procepto patris
 quere necesse periret patris iam formidans consue
 mato animo elegit epilium et dum casu bouis se
 quef vestigia locum ubi ipsa reuoluit ad inue
 nit. et ideo nomine bouis locum illum boeciam no
 miauit. ubi et thebas construxit. ubi quondam ci
 uilia bella decuerunt et h nati sunt apollo et hec
 aules. maior ille thebanus eadem est eunomia uo
 cata a quodam fonte que ibi est quondam apollini co
 sectat. vt dicit ysidorus. li. xv. in hac terra est la
 cus quodam ficialis vt qui de eo biberit furo
 re libidinis marde scit. vt dicit idem. li. xvij.
 in c. de aquis quee supra de fontibus.

De bohemia: Bohemia pars est messie ad plagam orientem
 talem in parte germaniam posita in euro
 pa que a motibus maximis et filius de
 fiffimis et altis vndique circumspecta a germania
 et panonia et nationibus alijs per motes siluas
 et flumina est diuisa. est autem regio montium

altitudine in pluinis sui partibus valde firma cap
 tu et pratorum placide prospiciat facie celi saluberr
 ma gleba fertilissima in vineis habundans
 et anona in auro argento stagno et ceteris
 metallis ditissima. fontibus et fluminibus irri
 gua. nam terra irrigat alba fluminibus nobilissi
 m. qui in motibus orientis bohemos similit et vul
 da que piter fluit pagam regiam ciuitatem eius
 motibus habundant pini et abietes habundant
 et herbe in mirabiles non solummodo pascuales
 vni etiam aromaticae et medicinales ibi diuisor
 genere habundant ferre in numerabiles sunt. vni
 apri. ceruus. capreole. tragelaphi. hubeli seu bi
 fontes et inter has feras est quodam huius magni
 tudinem bouis. hec bestia ferax est et seua et
 habet magna cornua et ampla anim quibus se
 defendit. Sed habens sub mento amplum fol
 liculum in ipso aquas recolligit et circumdo a
 quam miro modo in illo folliculo cale facit que
 super venatores seu canes sibi mims aptopi
 quates proicit et quecque tetigerit depilat ling
 ua horribiliter et erurit. et hoc animal ling
 ua bohemia boui nuncupat. Dec terra circui
 itur ex parte orientis morania et panonia ex
 parte euri aquilonaris polonia. ex parte vero
 meridiei austria. ex parte occidentis bauaria
 germanica et missensium marchia circudatur et
 ambitur.

De burgundia: Burgundia pars est gallie renonensis que
 vsque ad alpes peninos se extendit et est
 burgundia a burgis dicta ysidorus. li. xv. eo quod of
 trogoti intratum ytaliam ibi fecerunt burgos
 plures. in opida et municiones. Terra enim est
 fortis et montuosa et pascuosa et in locis
 pluribus nemorosa. aquis et fluminibus ac ri
 uulis irrigua in multis locis fertilis et fecun
 da et in multis stellis arida et inaquosa in
 alpes maxime frigida propter frequentes ym
 brum et niuum inundationes. plures sunt cole in
 alpes qui ex frequenti vsu aquarum niualium effi
 ciunt sub mero egidi et strumofis. feris habun
 dat sed vsus apri ceruus et multis alijs.

De capadocia: Capadocia est prouincia in maiori asia
 in capite siriie collocata ab oriente ar
 memam tangit ab occasu asiam minorem ab aqua
 lone confinios capos quos habuerunt quodam
 amazotes et mare tymeiciam a meridie thau
 tum montem cui subiacet cecilia et ysauria vsque
 ad siliam finium qui spectat contra insulam
 cibrum albis ampnis per eam fluit. qui quod
 dam libidie regna discurrunt a partibus vt dicit
 ysidorus. libro. xv. et orosius. li. i. huius omnia habue
 runt primo amosoch. iaphet vni et vrbis apud

eos manet vs hodie q̄ moesta dicit vt die
p̄s̄. li. ij.

De caldea

Caldea q̄i cassida a chafeph filio na
chor fratris abrahe fuit cognoscata
vt die p̄s̄. Dñi caldei dicti sūt a cal
seth q̄i cassidei Et est eḡio maxima sita iuss̄
eufrate. in q̄ est cap̄ dūm i q̄ uenēnt gigā
tes post diluuiū et de acilio nēroth edificat
uēt f̄t̄ babel a q̄ ciuitas ibi edificata v̄ta ē
babylō et tota eḡio babilonia fuit in postez
nūapata vt; s̄ in littera. b. ibi de babilonia
Sed h̄ dicit̄ q̄d orosh̄ dicit de babilone
h̄. ij. h̄. ij. q̄t̄ p̄m̄ ap̄d asirios q̄ emine ceter
ris potuit min⁹ fuit. octiso at̄ mino seminamis
p̄p̄oz e⁹ tot⁹ asie eḡina babiloniā v̄ebē quā
incepat̄ nēroth apliauit et instaurauit et vt
esset caput regnū asirioz instituit. duāuit q̄z
et stetit regnū istud in cōsiliū. A. C. l. x. l. iij
ānis vs̄ ad sardanapallū quē interfecit arbates
p̄fect⁹ medoz et tūc incepit p̄rix̄ eḡnū asirioz
sed ex toto p̄rijt q̄n a ciro et vario baz
biloma est ita destructa q̄ vix credi poterat
apud mortales q̄ tā fortis ciuitas possit capi
fuit ei astroz more membo parib⁹ p̄ q̄tū
disposita et de muroz magnitudine et hēmi
tate vix credi potest. nā in latitudine habu
erūt muri cubitos. l. q̄ter cātū vero habuēt
in altitudine. Ambitus eius in circuitu fuit
cccc. stadis et lxxx. murus de coctili later
susus. bitumine opactis fossa extūse. laca
pactis i quā ampnis circūfuit a frōte mu
rorū Cētū erat porte in muroz circuitu. erat
defensoz habitacula eq̄ disposita mire mag
nitudinis et fortitudinis et quūis esset ita
fortis. tā cito victa et capta subūsa est. nā in
ccc. et lxx. alues flumē diuisit fuit et ante
fecerat gāgē fluiū q̄do iatus extra fluiū
eo q̄ vnū de suis militib⁹ submersit. eūde
diuisit in ccc. et lxx. p̄tes Unde subtracta aq̄
q̄ fluebat p̄ ciuitatē et ita fuit facilius capta
vt dicit idē orosh̄ illo āno q̄ babilonia ab
arbato incepit destrui incepit roma subari
Nā sub vna oueniēcia tēp̄oz illa cecidit ista
suecit et q̄n p̄ semio defecit eḡnū p̄mū op̄ie
tis. incepit pubescere regnū occidētis.

De cedat

Cedat nomen est regionis in qua ha
bitant hysmaelice quā fuerunt filij
cedat p̄mogenitū hysmaelis Nam
hysmael fuit filius abrahe ex agar eḡipcia
ancilla eius. Unde verius uocantur agarem
q̄s̄aenij quūis de usurpato nomine frustra
se esse de saragenitos gloriēt vt dicit
p̄s̄. li. ij. Dñi domos nō edificat sed cāq̄ ses
mles homines p̄ vastas solitudines euagātes

i tabernaculis habitāt de p̄dis et vna ciuib⁹
uictū acquirēt et ideo onager fuit uat⁹
hymael sicut dicit glo. sup. gen. xvi. hic erit
homo ferus et cetera. qui vt dicit omnē bel
tariū abiem sup. gredient. et māsuēt ab eis
dicit. Nam vt dicit methobid⁹ futur⁹ vt ad
hesel parit. cōgregati exant de desertis et
op̄tebūt orbē terre p̄ viij. ebdomades ānoz
et v̄biē via illoz via angust. e. nā ciuitates
et regna subuertent in locis sacratis. Sacer
dotes interficiēt ibidē cū mulierib⁹ dormient
et de sacris vasib⁹ bibēt et ad sepulc̄ sanctorū
iūmēta ligabūt. p̄ neq̄cia xp̄ianoz q̄ tūc erāt
hec et m̄tra alia recitat q̄ habitatores cedat
i. hysmaelice in orbē sunt facturi

De ancicia

Ancicia puica est anglia iuxta bri
tāniā oceanū sita cui⁹ metropolis
dicit̄ cānaria. ē aut̄ terra frugifera
et nemorosa f̄t̄ abo et flūib⁹ irrigua maris
portib⁹ i signis diuicis locuple. salubritate
celi p̄cipua

De cantabria

Cantabria puica est hispanie wa
bulo vrbis et ampnis hyberci sic v̄ta
cū gētis anim⁹ est p̄tinax ad lat⁹
cinādū et ad bellādum pnus et ad paciēda
v̄tēta semp̄ ē pat⁹ vt dicit p̄s̄. li. ij. huic
vicina est celcebrina ab gallis celticis et hy
beris est sic uata

De chanaan

Chanaan est regio in syria q̄ a filijs
chanaan filij cham post diluuiū est
possessa et fuerūt ex eis. p̄. naōes vt
dicit p̄s̄. li. ij. ex q̄bo fuerūt. viij. naōes de
se ante chanaan in q̄bo male dicit̄ o cham fuit
c̄ p̄si hereditatio iudicata et ideo a filijs israhel
t̄ nūmo p̄cepto fuerūt de eti et eaz termi ab
i. israhel occupati vt dicit p̄s̄. li. ij.

De campania

Campania ē ytalie puica in roma
nū territorij et a puliā collōcata cui⁹
metropol̄ q̄ndā fuit apua siluio re
ge albano tū c̄p̄ta a capacitate sic dicit̄ eo
q̄s̄ ei⁹ terra omnē vite fructū capiat. Unde et
caput ē vrbū cap̄ aie i tres magnas ciuitates
romā et cartaginē noīata ex q̄ alioq̄ puica
yralie cap̄aia fuerat noīata. multe sūt alie ci
uitates famosē locupletes et populose ad p̄
uincitiā ap̄anie p̄sentes sūt neapolis et po
teolis vbi balnea v̄gilij q̄ in honore h̄ebant
est aut̄ terra vinearū frugū et olearū feruū
habūdans fructib⁹ genēz diuisoz. ē at̄ alia
capanda casaluina gallie senonenis. puincia
cui⁹ caput ciuitas est trecentis

De auda :

Auda vero quedā insula in p̄cipio
acta. deinde paulatī dilataē cuius
ingressus est difficilis et laboriosus
vt patet in act. ap̄lō. xxvii. ca. Est autē h̄
insula inter siciliam et ytaliam.

De Cilicia :

Cilicia minoris asie ē puincia a quo
dā antiquo iouis filio vt asserūt
noīata. vt dicit ysid. li. xv. Hec ab
occidente habet luteā. a meridie mare siciliū
ab oriente et septentrione habet montis tauci
iuga. Vanc cignus annis intersecat. matre
habet ybiū tharsimaniā que et tharsis di
fuit aut paulus et chorinthos oppidū eius
vbi est erocus plurimus et optimus in spina
mine flagrantissimus et colore plus q̄ aureo vt
dicit ysid. li. xv.

De cypros :

Cypros ē insula a cypro ciuitate que
in ea est vt dicit ysid. li. xv. Ipsa ē
et paphos. que quondā fuit veteri
dsecrata. mulū aut quondā fuit famosa. et
maxime de metallis eris. ibi etiā dicit fuisse
reptus et eius vsus primo vt dicit idē. Ter
ta est vniuersa et forcia sunt valde illius loci
vina. Ciuitates modo h̄ multas et nobiles
inter que caput et metropolē dicit nichosia
tertia est vtiq; mari vndiq; clausa. sed inter
rius siluis. campis. prati. vineis et frugibus
nimis plena. fontibus et amnibus irrigua et
multis diuicijs pariter et delicijs opulenta
Hec insula vocat sepius cethym in scriptura
vt dicit li. i. Et dicitur etiā sic a quodā filio
ionā nepote iapheth vt dicit ysid. De hac
insula dicit oros. li. i. Insula cypros mari
cyrico cingit. ab occidente mari phaphilico
a septentrione aulone cilicio. a meridie syrie
et phenicis pelago circūdat. cuius spaciū in
longo tenet. c. et lxxv. milia passuū. In lato
vero milia passuū. c. xxv.

De creta :

Creta grece est insula a quodā rege
indigena dicto ceto nominata. inter
ocēū et occasū longissimo tractu por
recta a septentrione estibus. ab austro egip
tius vndis phusa fuit quondā centū vrbibus
nobilibus decora. vnde et centapolis dicta
est. Primo aut fuit insula q̄ remis et armis
claruit ac sagittis. Prima lās iud tradidit
et etiā lās iura dedit. equestres tuemas p̄ci
ma doant. studiū muscū in ea primo ēperitū
ab ydeis docilis mundo tradidit et exercēdo
āphauit. peudes et caps h̄ copiosas. cetuos
aut et capas valde paucas. lupos et vulpes
aliatūq; ferarū noīa genera nunḡ gignit.
serpens ibi nullus. nulla noctua. et si aliūde

tūllata inueniatur. stati morie. Tera est vi
tibus amica. a herbis medici
nalibus referta vt diptanno et alno et huōi
gemmas etiā generat preciosas. gignit em̄
lapidē qui iotedactilus dicit vt dicit ysid.
li. xv. Et cū sit insula a maioribus venis no
tabiliter libera. tū spalangias. i. qualdā ata
neas generat venenosas. Quasi ysid. li. xv.
Idem per oīa nariat pli. li. iij. De eadem
vero insula dicit orosius. Creta ab oriente si
niē mari carpacio. ab occasu et septentrione
mari cretico. a meridie mari libico. qd adri
aticū vocat. Et h̄ in lōgo passuū milia centū
et lxxv. In lato vero milia. l. q̄re de dispo
sitione dom. dedali in creta ysid. li. xv. c. iij.
de ciuitatibus.

De cicladibus :

Cyclades insule vt dicit ysid. li. xv. qn
dā grece fuerit. quas inde cicladas
autumat eē dictas. q̄ licet spacijs
longioribus a delo porrecte in orbem. tū circa
delū h̄re sunt. Nam orbem greci ciclū vocant
Quidā tū dicunt sic eas vocatas p̄ter sco
pulos qui in circuitu earū sūt. Hec insule sūt
in helleponto inter egeū mare et maleū osti
tute. Circūdant em̄ pelago indico et sunt nu
mero. liij. tendentes a septentrione in meri
die. H̄re. l. milia passuū a septentrione in mei
die. l. milia ab oriente in occasu fm̄ ysid.
Scdm̄ orosiū vero milia. cc. Prima vero in
ter has insulas vt dicit oros. ab oriente ē
rodus. a septentrione scenodo. a meridie ca
pados. ab occasu cetas. ab oriente finime
litonibus asie. ab occidente mari p̄ario. a
septentrione mari carphano.

De choa :

Choa vel choes est insula adiacēs p̄
uincie atthice in qua ypcas medi
cus natus est. Et hec insula primo
lanificij arte claruit. vt dicit idem. Equos
etiā dicit nutrice laudabiles in quibus salo
mon antiquitus gloriari videbat. vt dicit
iij. reg. vbi dicit de choa adducebantur ei
equi et c.

De corfica :

Corfica est insula multis prouincijs
angulosa. hec habet ab oriente tyre
nicū mare et portū vrbis rome. a me
ridie sardiā. ab occasu balleares. a septētri
one ligusticū sinū et tenet in longū. c. lxi. mi
lia passuū. in latū milia. xxvi.

De dalmacia :

Dalmacia grece est puincia fm̄ ant
quā terre p̄ticōem. a delym eiusdē
prouincie ciuitate maxime nomina
ta. hec puincia habet ab oriente macedoniā
a septentrione meliā. ab occasu hystriā. a me
ridie sinu adriatico terminat. vt dicit ysid.

li. xv. Et cœsus dicit idē Gens illius terra
est fortis et robusta prebis dedita et rapinis
privata et em̄ vitā ex iphis plurimū duat.

De dacia.

Dacia ē regio in europa a danis gēis
vt dicit p̄mitus occupata In mltis
insulis et puñcijs subdiuisa. cū ger-
mania contigua. cuius gēis quondā fuit feror
et nimū bellicosus. p̄t q̄b̄ britānicis noricis
et multis alijs regionū insulis domiabant
Istī tñ dicit li. ix. Daci gothoz fuerūt so-
boles. et dictos putant dacos quasi dagos
de gothoz sc̄; genere p̄creatos. Unde amq;
autē sit primitus p̄creatus hoc certū est. q̄
multū est populosa. elegantis stature. come
pulchre. decore facie ḡalit et formose. Gēs
et si animo scua etia hostes. tñ naturaliter
pia est. et mente placida erga quoslibet in-
nocentes.

De delo.

Delos insula grece ē in medio dcladū
ostūta. sic dicta eo q̄ post diluuiū
cū nox vt ferē multis mensib; ob-
umbisset. ante omnes terras illa insula ma-
dijs solis prius est illustrata et quia primo
est manifestata ideo nomen delos insula est
sortita. nā delon grece manifeste dicit. Ipsa
est et cœtigia. eo q̄ ibi primo visc sūt cotur-
nices. aues sc̄; quas greci cœtigias vocant.
In hac insula lanthona em̄pa est appollinē
vt dicit ysid. li. xv. et est delos nomen insule
et ciuitatis.

De dedan.

Dedan regio est in ethiopia in occi-
dentali plaga vt dicit ysid. li. ix. ha-
bundans in elephantib; in ebore et
lignis ebeninis vt dicit glosa sup e; c. xvij.

De europa.

Europa tertia dicit eē pars orbis
ab europa filia agencis regis lib-
bie est vocata. quā iupiter capies
de affrica ad cœtā dupit et maximā partem
orbis tertiarū eius noie appellauit vt dicit
ysid. li. xv. De europa autē scribit cœsus
dicens Europe regiones et gentes incipiūt a
montibus t̄p̄heis meotidib; paludibus
que sunt ad orientē descendens ad occasū p̄
litus septentrionalis oceani vsq; ad galliā
belgiā et flumen renū quod est ad oceanū
deinde ad danubiū quē h̄strū vocant quū ē
a meridie et ad orientē directus ponto accipi-
Istī autē li. xv. dicit q̄ incipit a fluuie thanā
descendens ad occasū. p̄t septentrionalē oc-
ceanū vsq; ad fines hispanie. cuius pars ori-
entalis et meridiana a ponto diuergens. tota
mari magno diuigē et in insulas gades fini-
Prima ergo regio europē est sc̄tia inferior

que a meotidis paludibus incipiens. inter
danubiū et oceanū septentrionalē vsq; ad
germaniā porrigit vt dicit ysid. li. xv. et hec
terra. p̄ter barbaras gentes specialit̄ bar-
baria nuncupat Et sunt gentes in vniuerso
vt dicit cœsus li. iij. Inter q̄s p̄ma ē alania
q̄ ad meotides paludes p̄tingit. post gothia
deinde dacia et post germania. deinde gallia
et britānicā insula et cœtēs et insule multa
tandē hispania minor in cuius finibus finit̄
europa ex partibus occidentis. A parte autē
superiori habet multas et magnas regiones sc̄;
p̄ rromaniā. mesiam. traciā. greciā cum
finibus suis ytaliam cū insulis et terminis suis
Dee mū di p̄tūlas et si sit minor q̄ asia. cū tñ
par in populorū numerosa generositate. po-
pulos em̄ vt dicit plin. alit̄ corpe maiores
virib; fortiores. animo audaciores. forma
et specie pulchriores q̄ faciūt ahe vel affricę
regiones Nam solais estus aduersus p̄ter
eius permanenciā super affricos illos efficit
consumendo humores corpe breuiorē. facie
nigriores. et t̄ne crispiores. et p̄ter euapora-
tionem spirituum per apertos poros animo
defectiores. Contrarij v̄rō est apud septen-
trionales. nam ex frigiditate poros extri-
scus opilant̄ generant̄ humores in corpore
et efficiuntur homines corpulenti. et ex
ipsa frigiditate que mater est albedinis et ex
reperussione vaporū et spirituum ad interiora
efficiunt̄ calidiores interioris et per assequens
plus audaces. homines v̄rō ahe quoz regio
prima est ab orientē. medio crūt in h̄ se h̄nt
vt dicit plin.

De euilath.

Euilath puñcia est in superiori india
ab orientē incipiens. et longo terrarū
tractu versus septentrionē se diffū-
dens. Dicta est autem euilath a filio hebre
patriarche iudeoz sicut dicit glosa sup gen.
primo c. x. vbi dicit q̄ inter filios hebre pro-
iectan euilath nominat̄. h̄c regionē. p̄fluūt
ganges fluuius qui alio nomine phison in
libro geneseos nuncupat. quē plin. minus
extollit laudibus li. iij. ca. xx. vbi dicit q̄
ganges indias fluuius multos vel quasi
inimitos in se recipit amnes et nauigabiles
vt ydapsen. cantabriā. yseppym. et multos
nec est vniq; laticior quinquaginta stadijs. nec
profundior vel altior quinquē passibus. Dic-
fluuius circuit t̄tā euilath. in qua habū-
dant aurū et species aromaticę vt bdellū. et
gēme preciose vt onichimus et carbūculus et
et hūdi vt dicit idē. et glō sup gen. In hac
terra sūt multe t̄gides puñciales in quib; po-
tissime elephātorū dicit̄ habūdare multitudine

Lib 15

De ethiopia
 Ethiopia a colore populi . ē primie
 vocata . q̄s sol vicinitas tenet vt dic
 phid . li . xv . demū vim syderis p̄dit
 hominū color . Est em̄ iugis etus . Nā q̄c̄d
 est sub meridiano ardore est . circa occasū
 montuosa . circa mediū vero arenosa . ad ori
 entale vero eius plagā maxime deserta est
 cuius situs ab occasu montis athlantis ad
 orientē vs̄ in fines egipti porrigit̄ a meridie
 oceano . a septētrione nilo flumine claudi
 plurimas habens gētes diuerso vultu et mō
 struosa facie horribiles . ferax quoq; et serpē
 tum multitudinē ē refera . Illic quoq; ryno
 cero ta bestia . cameloē et basiliscus . diacōnes
 ingētes . ex quoz cerebro gemme extrahunt̄
 Jacinctus et crisoprassus ac topazius et alie
 gemme plurime in illis p̄tibus reperiunt̄ et
 cynamomū ibi recolligit̄ . Due aut̄ sūt ethi
 opie . vna circa ortū solis . alia est in mauri
 tania circa occasū . et illa hispanie magis est
 vicina . deinde numedia . tandē cartaginē
 sis puincia . post est getulia et vltimo oeta
 areliū solis in meridie est ethiopia exusta . vl
 tra quā dicunt fabule esse antipodes vt dic
 phid . li . xv . cuius sunt verba surpius de ethi
 opia hic inserta dic̄ etiā idē li . xv . Ethiopes a
 filio chus iam sunt de noiati . ex quo originē
 ataxerūt Chus ebas lingua ethiops dicit̄
 Hic quondā a flumine nilo surgentes iux
 egiptū . inter nilū et oceanū in meridie . sub
 solis vicinitate insederūt . quoz multi sunt
 populi sicut hesperi . ex parte occidentis gara
 manti et trogodite et ceteri de quib; narat
 plini . li . v . ca . xv . Ethiopū gentes a quodā
 nigro flumine sunt vocatē . qd̄ flumē eiusdē
 est nature cū nilo . nam similes gignit cala
 mos et papiros Eodēq; tpe quo algescit in
 eius desertis monstruosi vigent homines
 Nam quidā solē orientē et occidentē diu in
 p̄caōne idest maledictione intuentē . quare
 a tunc maledicūt soli p̄pter eius ardorē eis
 valde graue Alij vt trogodite spec̄ excauat̄
 et illos loco domoz inhabitat̄ . serpentes cō
 medunt . et omne qd̄ mandī potest . quibus
 stridor potius ē q̄ vox Alij velud p̄udes ma
 trimoniū sunt exortes passim sū lege cū mu
 lieribus habitantes et tales dicunt̄ garamā
 tes Alij incedūt nudi et nullo officio occupa
 ti et illi dicunt̄ gphasantes Alij qui et blēnij
 dicunt̄ . tradunt̄ caput non habere . sed os et
 oculos habent p̄tiori m̄tros et m̄tro . Sūt
 et satiri qui figurā solū habentes hum anā q̄
 ad mores sūt penitus inhumani . Sunt etiā
 in ethiopia m̄m alia vt dicit̄ idē li . xv . c .

xxi . Sunt inquit multi ethiops apud q̄s
 omnes bestie quadrupes nascūt̄ sū auribus
 et etiā elephantes . Alij sunt qui canē pro ca
 ge habent . cuius motu auguriantes faciunt
 qd̄ videt̄ . Sunt et alij qui ternos vel quater
 nos diant̄ habere in fronte oculos . non q̄
 ita sit in natura . sed hoc fingit̄ . q̄a precipua
 sagittarū et emplacōe vtunt̄ . quidā ex eis
 panteras et leones venant̄ . et eoz armibus
 viuunt . quoz rex vnū solū oculū in fronte
 habet . Alia gēs ethiopū solis locustis viuūt
 fumo et sole induratis et h̄ . pl . annū nō exce
 dunt .

De egipto
 Egyptus que prius egipta ab egipto
 bana y fratre postea ibi regnate no
 men accepit . hec ab oriente syrie tu
 bro mari iuncta est . ab occasu lybiā habet
 a septētrione mare magnū . a meridie vero
 introitus recedit . p̄tendens se vs̄q; ac ethi
 opes vt dicit̄ phid . li . xv . Est autē regio celi
 ymbribus insuetā . pluuiarū ignam Nilus
 solus eā circūfluens irrigat . et sua iundacōe
 ipsū fertile efficit et fecundat . Unde ferax fru
 gibus . multā partē terrarū frumētū alit ce
 terozq; negocioz adeo ē copiosa . vt neces
 sariis mercedo impleat pene orbem . finis egipti
 est canopia a canope menelai gubernatoē
 ibi sepulto sic dicta . Quasi phid . li . xv . Nec
 primitus mephayna a filia cham noiata ē
 vt dicit̄ phid . li . xv . Nec regio multas h̄ p̄
 uicias p̄ticularēs et valde famosas ciuitates
 sicut ē mēphis ab epaso iouis filio edificata
 et taphnes metropolis egipti . Delioptelos et
 alexadria . et multe alie vt dicit̄ phid . li . xv .
 Sedm̄ ocosū aut̄ duplex ē egiptus sc̄; supe
 rior et inferior . que in oriente per longū extē
 dit . cui est a septētrione sinus arabicus . a
 meridie oceanus . Nā ab occasu ex egipto in
 feizi q̄ incipit ad orientē rubro mari termi
 na . xxiiij . continens naciones . h̄; aut̄ deserta
 multa egiptus superior in quibus sūt multa
 monstra et animalia monstruosa . ibi p̄edi
 et tygrides . ibi satiri basilici aspides horri
 biles et serpentes . Nam in finibus egipti et
 ethiopie iuxta fontē tygris vbi caput credi
 tur esse nili q̄ egiptū p̄terfluit . nascūt̄ quo
 dā fera noie cacot hephas . que quidē corpe ē
 modica et mēbris iners atq; pigra . caput ha
 bens valde graue p̄t qd̄ semp̄ defert illd̄ ad
 terre superficiē in climatū . qd̄ a natura salutū
 mortaliū est p̄uisū . Tante ei venenositatis
 ē et p̄nicia q̄ nullus eandē recte in facie vidē
 possit . quin statū sū imedio exspiciat̄ . Eadē ei
 vis ē serpēti qui dicit̄ basiliscus vt dic̄ plin .
 li . viij . ca . xxij . In egipto ei maxie habūdant

coobilli • ypotami • idest fluuiales equi et
potissime de a fluenta mili • **De ellade**

Elladis prouincia est graeciae in
europa • a rege hellena deuotionis
filio primo uocata a q̄ et primo ellenes
graeci sunt uocati • et in hac prouincia est athencia
gens ubi quondam fuit athenaru ciuitas
mater liberaliu artiu • phoz nutrit • qua quida
nihil habuit graecia carius nichilq; nobili
cu in proximo achaia prouincia est uicina
ut dicit ysid. li. x. v. • Unus elladis duplex
est prouincia scz boecia et pelopones. • De p̄ma
scz de boecia supradictu e • de alia post dicef
huic elladi subiacet hellefpotus ubi multa
sunt ualde mira ut dicit plid. li. vi. c. iij. • Iux
inquit hellefpontu dixit trages pgamed esse
genus hominu quos ophioges uocat • quoz
diactu sanant ictus serpentu • et sola manu
apposita extrahut que mortifera sunt uenen
Dicit etiam uero ibi adhuc esse aliquos
quoz saluue medent contra ictus anguū et
serpentu • Est aut hellefpontus maris medii
terranee sinus ut dicit ysid. li. xi. ij. in septen
trione reuozques magnis amfractibz iuxta
graecia et yliciu in angustas septem stadioz
ostēgi • ubi perthes rex fecit pontē de nauibz
et sic in graecia remeauit • dilatat aut aqua
et facit apontidem • qui mox in quinq; nra
passibz coartat • Denominat aut sinus ab
hellep sorore fratri • que fugiens noueritas in
fidias decidit in mare et moxua est • cuius
casus hellefponti et mari et ree in circan
nomen dedit • **De eola**

Eola insula sicilie ab eolo ypotis filio
que poete superit deū fuisse uentoz
est ut dicit appellata • Hoc aut ideo
dictu est • quia ipse fuit ree illaz insularu
et quia eoru nebulis et fumosis uatoribus
futuros p̄dicebat uentos • ab impijs uisus
est uentos retinisse in sua potestate ut dic
ysid. li. x. v. • Dicuntur aut noue insule eole
dicte ab eode aut uulcane sunt dicte • eo q̄
in eis ardeat ignis sicut in monte ethne ut
dicit idē • Et sunt singule insule aprijs noibz
nuncupate • quaru prima dicit lippata • scda
geta ab altissimis collibus sic uocata • tertia
strogile • quarta deby • et sic de alijs •

De franconia •
Franconia germanie est prouincia
in europa • a fra. is illius regiois
incolis nomiat • cuius metropol
herbipolis e uocata • sita sup amne mogi ab
orientē hz tutigia saxonu • a meridie danubiū
et bauaria • ab occasu suena et alsaciam • a
septentrione renensem prouinciam • cuius

metropolis est magicia sita super tenu que
mogus ibi subintrat • Est aut terra optima
fecunda frugibus et uimifera • filius decora
oppidis et castis munita et plurimu plosa •

De francia •

Fracia que et gallia a francis ger
manicis primitus ut dicitur noata
uel a franco armice qui successit in
rege parisus • de quo armices priuilegiati
sunt erga regem et ab illo franco est francia
noata • ab orientē habet limitē fluminis reni
et germania • ab uero habet alpes penninas
a meridie prouincia narbonensem • a tercio
occianu britannia • a septentrione insulam
britannia • Et hec francia quondam gallia
belgica a ciuitate que belgis dicit est uocata
ut dicit ysid. li. xv. et c. • Hec francia gleba
habet uicē arboru vinearu fructuū ac frugū
fertile • Fluiuoz et fontiu affluentia insignē
qua duo flumina nobilissima reuendut in
extremis eius scz rodanus et renus ut dicit
ysid. li. xv. • Lapides et lapidinas habet nos
biles et ad ostuenda edificia sin pulares • et
potissime parisoz solum • quia in gipso siue
vitro ab incolis uulgariter dicto plastro
precellit • Nam terra est vitrea et perspicua
uirtute minerali in lapidem transmutata •
qui lapis exustus et cu aqua temperatus co
uertitur in cementu unde sunt parietes et
edificia • testudines et multiplicia pauimenta
et huoi cementu positu in opere et plasmatu
siue fitu • ad modu lapidis iteru in uaturat •
Et cu multas habeat francia nobilos et fra
mosas ciuitates • parisus inter oēs merito
optinet prin ipau • Nam sicut quondam
athenaru ciuitas • mater liberaliu artiu et
liaz • phoz nutrit et fons omniu scienciaru
graecia deuouit • sic parisus nostris tempo
ribus non solu francia • immo totius europ
paritē residua in sciencia et in moribus sub
limauit • Nam uelut sapiecie mater de om
nibz mundi partibz adueniente colligit
omnibz in necessarijs subuenit • pacifice oēs
regē et tanq; ueritatis cultrix debitorē sapi
entibus et insipientibus se ostendit • Uibz
loaplex diuicijs et opibus preptes • pace
gaudes • aere et flumine phantibz aguens •
cipoz • prator et montiu pulchritudine fessoz
in studio oculos recreans et reficiens • uicoz
et domoz aptitudine studentibus maxime
opetens • Et nichilominus ad refectioē et
receptionē omniu alioz ipsam fauētāu
est sufficiens • vniuersas alias uices in hjs
similibus precellens •

De flandria •

Lib. 15

Flandria ē pūfida gallie bellice iuz litus occiani ostituta habēs germa nā ab oriente infulā britāniā a sep tentricione ab occidente mare galliam a me ridie galliam senonensem et burgundiam. Hec pūncia quīs hīa terre fit puula mul tis tam bonis singularibz est refecta. est em̄ terra pascuis vberima et armētis et pardi bus plena nobilissimis opidis et portibus maris inclita. ampm̄bz famosis sc; scaldele ia vndiq; irrigua et pūfida. gens eius elegāa corpe et robusta. multiplex in sobule et in sub stācia in omnīū mercū diuicijs locuplet. ve nusta facie generalit et de com affectu pia af fatū blanda gestu matuta. habitu honesta. erga domesticos pacifica erga extraneos val de liba. arte et in genio in ope lamifico p̄c̄ara cū in dustriam magne p̄ti oebis in lamificā subuenit. Nam p̄dolum lanā q̄ sibi āglia omunicat in p̄anos nobiles subtili artificio tūsmutās p̄ mare et terra multis regionibus admūstrat. est autē terra plana et frugifera in multis locis mltas q̄dem habens arbores nō tamē mltas siluas. gaudet q̄bus dā locis palustribus in quibz effoditū glebe q̄ siluarū suplent de fectū q̄ ad ignū in cremētū. nā ex hīs calidis et fortis solet ignis fieri magis efficax q̄ ex lignis. sed in vtilior et vilior q̄ ad cinerem. grauior q̄ ad redolēcia et odorem

De pūncia fenicia :
Fenicia pūncia a fenice fratre athyni est vocata quia fenis de glebis thebis egipci orū in hīa p̄iecta apud sydonē regnauit et ex suo nomine fenicia appellauit. ipsa ē vbi est thier̄ oeta que loqui. pla. vt dicit p̄s. li. xv. et ip̄. hec habet ab oriente ambiā. a me ridie mare rubri. ab occidēte mare inebiret rancū. a septentrione montē libanū. Unde ter ra optima est arboribz p̄cipua. In frugibz et fructibz terra fecūditissima lactis olei mell̄. Terra est mōtuosa et apestis irrigua fōti bo et aquis. In cuius mōtibz metalla diuersi generis foduntur.

De frigia :
Frigia minoris aſie est prouincia sic dicit a frigia europē filia regia vicia gallacie ex parte aquilonie. Itomie vero ex p̄te meridici libbie vero ex p̄te adheret i oi ente. ab aquilone vero mari helleſponti ter minātur vt dicit p̄s. li. xv. Sunt autē due frigie maior que habet simiā minor que habet hylū. litoniā autē diuidit fluiū p̄m cie frigia vt dicit idē. frigia autē dardācia ē appellata a dardācio q̄ p̄fect̄ d̄ grecia cū tra cio fratre suo frigia optinuit et ibi regnauit

a suo nomine frigia dardanicam noni autē dardā aut dardācia occupauit vt dicit li. xv. **De frisia.**

Frisia ē pūncia in inferioribz p̄tibus germanie sup litus oceani tractu longissimo ostituta. que a sine vni incipit et mari danico terminat. Cuius inco le frisonēs a germanicis nuncupāt in habi tu aut et i moribz plurimū differt a germa nis. Nā viri fere omnes in coma circularitē sūt attonsi qui quāto sūt nobiliores tāto al cius circūtonderi glorioſi arbitrabātur. Est autē gēs viciō fortis p̄ceri corpeis seueri animi et feroc̄ p̄ corpe agelis lāccis v̄tes ferreis pro sagittis. Terra plana pascuosa palustris et graminosa lignis carēs p̄ lignū fomētō terre bitumioſis cespitiō. Aut bonū de siccatis stercoibz sepe v̄tes. Gens q̄dem ē libera extra gētem suā alteri dominio nō sub iecta mortū se exponūt gracia libertatis et po ciō mortē diligūt q̄ iugo optimi seruitutis. Iso milites dignitates abiciūt et aliq̄s it se erigi i sublime nō p̄mittūt sub milicie titu lo sub sūt tā iudicibz q̄s ānuati de se ip̄is eli gūt q̄ rē publicā it ipsos ordinat et disponūt. Castitate multū zelant et omnē in pudiciā seuerius puniētēs. filios suos et filias vsq; ad opletum fere adoleſcentie terminū castas feruat ex q̄ ouent qd tūc tēporis data nup tu ip̄soz soboles p̄le opletā ḡnant et robustā

De insulis fortunay :
Fortunay insule in oceano sunt site cōtra leuā mauretane occiduo p̄toz ime et inter se interiecto mari discer te vt dicit p̄s. li. xv. que ab omnī bonoz et p̄cipue mellū et fructū fecūditate fortu nate insule sunt vocate q̄s gētiliū erro et car mina potay p̄pter soli fecūditatē p̄aditū ei se putauerūt vt dicit p̄s. li. xv. idem dicit p̄s. li. v. c. xxxij. et dicit ibi crescere arbores vsq; ad. C. xl. pedū p̄ceritātē. in eis copia ē pomoz et auū multitudine ibi mellis habūdā cia p̄t̄re et lactis et marie in ap̄na insula ā similitudine ap̄naz et arietū sic noiata. ibi ca nū mirabilis fortitudo et p̄cipue in canaria i sula q̄ est a similitudine canū. hi gētis fortitū bnis et magnitudinis sic vocata.

De galilea :
Galilea regio est palestine sic vocata eo q̄ gignit cābidiores hoies q̄ pa lestina. hec autē duplex sc; in ferioz et supioz et sunt oſigue ab inuicē et onep̄e ad heretes syrie et fenicia. v̄t dicit vsq; glebe ferax est et optā frugibz fructibz et vineis et oliuis vberia et fecūda aquas est irrigua. nā lodane flūie

psūbū in aliqua sui pte lacus habz nobiles
maximos vtilēs et salubres qui p sui mag
nitudine et piscū multitudīe maria nūa
pāē Est aut vt ait yfīd lacus tiberiādis sic
vatus ab opido tiberiādis et est lacū auctis
salubrioz ad sanitatē corporis efficacior hīs
stadia qre sup de lacū tiberiādis et de lacū
genefar in tractatu de aquis et stagnis

De gallacia:.

Gallacia est regio in europa a pīscis
galloy gētū ex qbz extitit oaripa
ta vt dicit yfīd li. ij. et. xv. nā gal
li a rege bithime in auxiliū euocati regnū cū
eo optēta victoria diuiserūt. sicq; demceps
grecis admixti primo gallogreci nunc autē
ex atiq; galloy nomīe galli dicit et eorū
regio gallacia nūcipat Est at regio latissima
et fertilissima europz otinēs magnā pte q sic
rutenea a pluribz noīat.

De gallicia

Gallicia puincia ē in hispania a can
dore populi regionis sic noīata pte
etels em pūbz hispanoz dicit et ē
albiozes Tera dicit frugifera oceano vī
cina multis habūdās bonis hīz grecā origi
nē sibi scribūt vñ et natūali ingenio valent
vt dicit yfīd li. ij. nā post finē troiani belli
plūes ex grecis ad galliā sunt pfecti et ibi
manēt vñ ad p̄sens tēp.

Gallia europa ē puincia inter pinneos
mōtes et oceānū britāniā ostēta
q et a candore populi ē sic atiq; nūa
pata gala em grece lac dicit et ideo sibi
eos gallos. abditos vāt dices tūc lactea
colla auro innectūt. fm em diuinitatē celi et
facies hominū et colozes aio tū diuinitates
eristūt et copoz q̄titates. Inde roma gres
gnat. greca leues. affrica vñ pelles. gallia
natura feroces ingenioq; acres vt dicit yfī
li. ij. Nec regio ab oriēte hz ḡmanā. ab occi
dēte hispaniā. a meridie ytalīā. ab aq̄lone
vero oceano britāniā tētiat vt dicit yfīd.
Nec q̄ndā fuit triphāsa scz belgīca celtica et
cogata hz has puincias fūci sic inhabitat a
q̄bz fūda appellat. qre s̄ de fūcis et fūcia

Gadis insula ē in fine hispanie sita q
diuisit affricā ab europa i q̄ herau
les p̄sūt colūnas mirabiles et īngnes
et inde tyronēi mais fōrtoz oceani est nūc
Est at a prima tra. C. q. xv. p̄a s̄libz separata
quā tyri de rub mari p̄fecti occupātes. i lig
ua sua gabis. i. separata noīauēt p̄eo q̄ mari
fit vñdīq; arcū septa. In q̄ crescit aetor pal
me similis. cui gūm infectū vitri ceramiz
mā gemam reddit vt dicit yfīd. libro. xv.

est autem insula fructibus et speciebus ditans
multas ptes orbis et p̄cipue occidentis

De grecia

Grecia a greco rege ē vta q ipsā re
gionē incoluit et eā suo nomīe noīauit
vt dicit yfīd li. xv. sūt ei p̄uicie. vij. ab occitē
balmacia. deinde epye. inde ellabas. idē hel
salia post macedonia et postea achāia et duo i
mari scz cetera ciclades. ē autē regio latissima
mīltis alijs nomibz nomīata tētray et mariū
diuicijs opulēta. mīltroz regnoz dīa. mīlticē
nutrix. phie mactix i ventrix oīm bonoz. ar
cū magistrā cui gēs fuit atiq; bellicissima
dono sapiēcie et sciēcie p̄dita. mōe dīstīssa
legibz subdita. pia circa ēneoz pacificā cū
icolas et domesticis q̄eta. vñ hostiū iurias
intollemibiles nimū et in festa sicut in. li. de
grecōū laudibz narrat uarro

De gentulia

Gentulia affrice est puincia a grecis q
de grecoz siue gotorū p̄cesserūt vñ
quīs vt dicit noīata vt dicit yfīd li.
ij. qui ingenti animo ogregato nauigio vñ
ad libie ptes pueniūt et ibi sedes suas vñq;
hodie p̄uētūt et qz ex getis venerūt deri
uato noīe gentili nūcipati sūt et ideo ē opio
apud grecos mauros ex illa gente sibi esse
dīanguin. os et p̄mquos vt dicit yfīd li. ij.
Iuxta istos habitat galon gens a meridie
vñ ab oceānū hesperū p̄vagās m̄desertis
et dīseruens hīs nomē gaulon insula dicit
q est iuxta ethiopiā vbi nec serpens nascit
nec viuit vt dicit yfīd. Sunt etiam in fine
affrice populi quasi bestiales qui gamātes
dicit a gamāte rege apollinis filio noīati
q̄ ibi ex suo noīe gamma opidū dicit et cō
stipit. de q̄bz dī plī. qd̄ fere a doroz hūa
mētatis sūt v̄mōti

De gorgonibus

Gorgones sūt insule oceani obuerse
p̄mūctorio qd̄ v̄tur v̄sp̄fetus q̄s
in coluerūt gorgones seie aliti. i. v̄loci p̄ce
tate h̄yrluto a p̄ero corpe et ex hīs fuerunt
insule noīate vt dicit plī. li. xv.

De gothia

Gothia scythie inferioris ē puincia i eu
ropa q vt credit a magog filio ia
phet ē vta vt dicit yfīd li. ij. vñ dicit qd̄ veteres
illas naōes mag getas q̄ gotos noīauēt
et fuit q̄ndā gēs fortissima mole cor. ingēs
armoz ḡne tribilissima de qz solole marie ps
europz et asye credit populata nā eoz sololes
sūt d̄ati et mīlte alie naōes ex pte occitīs.
Gentili in affrica amazones in asya ex gotoz
psapia p̄cesserūt vt dicit idē. li. ij. et. xv.

Lib. 15

Est aut vsq; hodie regio latissima ab aquilone habens noewegia ac dacia in alijs eius lateribus mari oceano circūdat. Huic regi omni adiacet insula quedā noie gothlandia gothorū terra dicta quia a gothis fuit antiquitus habitata. et insula frugifera pasculosa plurimū et piscosa et multiplici genere mercium maxime negociosa. Nam pelles varie et ceterorū copie de regionibus diuersis ad illā insulā nauigio deferunt. et inde in galliā in germaniā in britaniā et hispaniā per oceanū deducunt.

De quido

Quido est regio in insula contra asiā inter syriā et ythiā respiciens versus pamphiliā et ciliā ex opposito etiam exā vt patet in glosa super act. xvij.

De india

India orientalis est regio in asia sic ab indo flumine quo claudie et parte occidentis dicta. Dec a meridiano mari porrecta vsq; ad ortū solis et a septentrione vsq; ad montē caucalum puenit. habens gentes multas et oppida. In sulā q; trabathane gemis et elephantibus referta. habet etiā gessam et argenti insulas auro et argento refertas et secundas. Sunt etiā vtilis in arboribus quibus folia nunq; cadunt. V; etiā india fluuios nobilissimos gangē et indū et hi panē. reziones indias illustres. Est aut india fauonio vento saluberrima. m. anno bis fruges nutrit. gignit quoq; tincti coloris homines elephantēs ingentes. monoceron bestia. phitacū autē hebanū etiā lignū. cynamomū. piper et calamū aromaticū. Hittit et ebur lapides insup preciosos. terillos. crisopassos. carbunulos. adamantes. margaritas et ymiones quibus nobiliū ardet ambicio feminaz. Ibi sunt montes aurū. q; adiri ppter dracones et griphones et ymuerlorū hominū monstra. impossibile est vt dicat ysid. cuius sūt hec verba oia supradicta vt patet li. xv. Est aut india inter omnes regiones orbis maiore opulencie. potentior. populose. Vnde de india de indo multitudinem et potentia recitat plim? in li. vi. ca. p. x. Dicit em q; sūt multi reges in india. q; aliqui habēt. lx. cccc. milia armatorū. aliqui habent septēto equitū. et nouē milia elephantorū qui ppter omnes dies stipendiantur vnde multarū opū est maxima diectura. Alij hnt peditū. lx. milia. et equitū mille. elephantorū septingētorū. et hij omnes ad pinctū belloz sūt parati. vnde patet q; terra est potens et opulenta. vñ vt dicat ibidē indo quidā tel lucē efcent. quidā miliciā capessūt. Alij mer

ces suas euehunt. republiā alij popline tēperant et regunt. Alij regibus assident. Alij iudicia reddunt. quidā potissime religioni vacant et intendūt sapiēcie discipline. et cū int omnes regiones sit vastior atq; maiore. pre omnibus est mirabilior. Nam vt dicit plim? li. vij. ca. iij. India inquit in longo ptractu versus ethiopiā in mirabilis habundat. In india em gignunt maxima aialia et canes ceteris grandiores. Arbores etiā tante pceritatis ibi crescere dicunt vt sagittis superari nequeat. Dec aut faciūt. vber tas soli. tēperies celi et habūdancia aquaz. Ficus arbor ibi tm se prendit vt sub vnus latitudine mltē turme milia possūt discubere. Arūdines ibi etiā tante sūt pceritatis vt singula interno dia alues nauigali ternos homines interdū fecit. Sunt aut ibi homines magne stature altitudine quinq; cubitorū excedētes qui nec expmūt. nec dolere capitis. nec dentū. nec oculoꝝ lāguoꝝ afficiunt. nec ab imoderato calore solis eoz corpora ledunt. sed potius indurant. Vbi etiā eoz quos gimnosofystas vocant ab ortu diei vsq; in occasū stando in calidissimis arenis. solē immobilib; oculis intuent. In quibus etiā montibus sunt hoies qui habent aīsas plātas et digiti in pedibus sunt octomi. Sunt etiā ibi canina capita habentes qui ferū pelib; vestiunt. tū latrāt vt canes et alit non loquunt. venatu et aucupio viuunt. vnguibus et dentibus sunt armati. in magna sunt multitudine. plus q; centū viginti milia vt dicit idē. Sūt etiā in quadā gente indie femine que nunq; pariunt nisi semel et gemi. ofestim canescunt ibi latari et ceteri homines monstruosi. de quibus in tractatu de animalibus monstruosis dictū est. Sūt et quidā homines in fine orientalis indie circa ortū ganges sine ore vestiti. frō diū lanugie q; solo odore natiū viuūt. n. alqd comedūt vel bibūt. sed solū odore floꝝ et hūestriū maloz narib; attrahunt et inde viuunt. in malo odore cito moriunt. Sūt et alij qui diutissime viuūt et nunq; senescūt. sed quasi in etate media moriunt. Sūt etiā qui in iuuetute canescūt. et in senio nigescunt. Dec et multa alia recitat plim? m. m.

De hyrcania

Hircania est regio in asia sub iugis caucasi montis constituta. regio quidē est latissima habens multas gentes lingua et moribus differentes vt dicit ysid. li. xv. Dicit etiā ceo. q; se exēdit a monte caucaso vsq; in scythiā. habens gentes. xliiij. q; ppter terre infēditatē longe late euagant

ex quibus quidam agros incolunt. quidam de
venacibus viuunt. quidam vero vt crudeliter et
bestiales porcuose carnibus humanis viuunt
et ipsorum sanguinem bibunt vt dicit ysid. li. xv.
vbi subdit irania est dicta a filua hircana
que scitae subiacet hinc ab oriente mare caspiu
a meridie armeniam maicee. a septentrione
albaniam. ab occasu sui hiberiam Est autem filuis
aipem. copiosa in manibus feris. pardis ti
gribus et pantheis Significat etiam aues que
dicuntur hircane quare penne nocte placent et
tales etiam aues in germania inueniunt vt dicit
ysid. ibidem. Hircanus hircanie populos deuicit
iohannes hircanus filius sumonis sumi sacerdotis
tpe machabreorum a quibus deuictus Iohannes
hircanus nominatus est vt dicit magister in
hist. in principio historie euangelice Iohannes dicit
iheronimus.

De ydumea.

Ydumea regio est in arabia ab edom
id est ab esau filio ysaach noiaata Na
filij esau qui edom cognominatus est
expulsus hircanis in terram illam habitauit et eam
terram ydumeam id est terram filiorum edom deinceps
uocauerunt Est autem ydumea per quedam deserta
a palestina separata cuius fines usque ad mare
rubrum se extendunt Est autem terra fortis et
mouosa sub forti calore solis constituta. et in
incole terram semper aridam faciunt sibi domos
sub cavernis et speluncis vt dicit glossa super
abraham.

De iudea.

Iudea est regio in palestina ex nomine iude
appellata. ex cuius tribu reges habuit. Hec
prius chanaan est dicta a iulio cham filie a
decem chanaanorum gentibus quibus expulsi
iudei illam terram possederunt. In cuius longitudinis
eius a vico arpha et usque ad vicum iuliacen
portigit. in quo iudeorum ac tyrorum habitatio est
communis. latitudo autem eius est a monte libani
et usque ad lacum tyberiadis se extendit. In
medio autem iudee est ciuitas ierosolimo. quasi
umbilicus totius regionis. Terra variatur
operum diues frugibus et fructibus valde ferti
lis. aquis illustribus. optima balsamis. ha
bundans in metallis. cedris palmis. cyprissis
et alijs nobilissimis arboribus insignis. plena
vinea. malogranatis et oliuis. terra lactis
et mellis. unde secundum gratiam elementorum iudei
eam patribus repromissam terram fluentem lacte et
melle putauerunt. cum hec illis resurrectionis
gloriam polliceretur vt dicit ysid. li. xv. De hac
dicit plinius. v. ca. xiiij. Iudea pars est sude
que late longaque funditur. que egypto et arabie
proxima. asperis dispersa montibus. quam
iordanis amnis perficit. et galileam a ceteris
iudeis diuidit et distinguit. In iudea autem est

ciuitas ierosolima ciuitas clarissima vrbium
orientis. hinc autem iudea fontes calidos et salu
bres. hinc etiam in fine in mare moerens. quod lacus
asphaltis dicitur. sic dicitur eo quod nichil gignit
vniu nisi bitumen. in quo nichil viuunt. sed si
pietum fuerit aliquid vniu supnatat. Ab hoc
lacu iordanis amnis imbibi. et laudatus dicitur
a quibus pestilentibus immixtas.

De iheria.

Iheria est regio in asia iuxta pontum
armenie iuncta. In hac nascuntur herbe
que vtilis sunt. sicut vt dicit ysid.
li. xv.

De italia.

Italia regio est magna in europa. et grecis
populis octo parta olim. et ideo magna grecia
appellata est vt dicit ysid. li. xv. Deinde a
rege saturno saturnia est vocata. eo quod ibi sa
turnus a ioue de suis sedibus depulsus latuit
Postremo ab ytalio scilicet rege ibi regnante
y talia est vocata. cuius situm longitudine apli
quasi latitudine. a ioue in euntur excedit. a meridie
tyreno mari ab aquilone adriatico clauditur
ab occasu alpium iugis finit. Cetera est in omnibus
rebus pulcherrima. soli fertilitate. pabuli
vberitate gratissima. Nobiles hinc lacus sicut
vernati. auernus. atque lucernus. multos alios
fluuios nobiles scilicet endanum sicut padum. tyberem
herianum et huoni. Significat gemas scilicet ligurium
gagam. margaritas. et corallum. boam quoque
spem. et linum ferum. et multas alias animi spes
singulares. Hec regio dicitur hesperia. ab hespe
stella sicut et hispania. eo quod greci nauigando
in ytaliam et in hispaniam ostendunt stellam illam. quod
dicitur hesperia vltima. quia in loco vltimo sub
occasu est locata. ysid. li. xv. Inter
omnes autem europa regiones occidentales yta
lia optinet principatum. Insulas ei hinc nobiles
et portus maris insignes prouincias amictis
diuicibus locupletas. ciuitates populosissimas
muris. fossatis et alijs apparatus bellicis
nimis fortes. auri et argenti copiose hinc adtes
duodecim secundum plinium. li. ij. famosas et potissimas
mas prouincias preter insulas optinet regiones
de quibus idem diffusius tractat Est autem terra
orientem. septentrionem et occidentem altissimis
alpiibus et montium iugis vndique circumcincta
ex quibus oriuntur nobilia flumina tenus scilicet et
danubius. que germaniam perfliunt. et rodan
cum secana et multas alias que galliam maxime lug
dunensem. et narbonensem. et belgiam in locis pluribus
circumindunt.

De hispania.

Hispania prius ab ybero amne fuit
hibera nunc yberia. postea ab yspalo
fluuio vt dicit hispania est vocata
et ipsa vero hesperia a stella respectina
occidentali sic fuit antiquitus nominata.

Est autē sita inter affricā et europā a septen-
trione p̄tēnis montibz clausa reliquis p̄ti-
b; ē v̄ndiq; mari occlusa salubritate celi eq̄t
oīm frugū fecūda. gemarū et metalloꝝ copijs
ditissima. Interfluit autē eā flumina nobilissima
sc; beris miteus p̄bet et tagus et auz trahēs
epactul. Rex habet p̄uicias sc; terrāsem
cartaginēsem lusitanā galliciā britā et trās
freta in regione affricā t̄gitanēā. Est autē
duplex hyspania sc; ceterā et vltior hucul;
p̄hō li. ix. dicit autē o rō. hyspania vniuerso
terrarū suūti; una a circūfusione oceāi curā
ti quasi plagi p̄ne insula efficiē. Quis an-
gulus est p̄p̄ice qui spectat ad orientē. a dex-
tris ē ei aquietaria p̄uincia. a sinistris bal-
gādo maiortat et narbonēsiū sinib; it̄serit.
Secūdo eius āgulus circū intendit vbi britā
giacia ciuitas gallic sita est ad spectaculum
britanie se erigit. Tercius eius angul; est q̄
gades insule intente ad affricā athlantē mō-
tem interiecto sinu oceani p̄spiciū hucul;
oro h; hyspaniā eciā i mltis omēdat p̄li; et
maxime de metallis. dicit em q̄ fere tota ha-
bundat auro et argento ere ferro et stagno
et blūto tam alto q̄ nigro. Regiones habet
plures. gentes multas bellicosas et fortes q̄
quidā grecorū alij dicit fuisse sobules v̄nise
getorū successores. Item eciā dicit p̄hō. Nā
multas habet p̄uicias p̄ciales nobis notas
vt galliciā que grecā sibi vendicāt originē
vt dicit p̄h. li. ix. ascuriā sic dictā eo q̄ mō-
tibo ota austeriū flūm sit v̄ndiq; circū septa
habet eciā celtiberiā agallis celticis sup p̄bet
flumen v̄ndiq; sic vocatā.

De hypernia.

Hypernia oceani est insula in europa
britanice insule vicina spacio terrarū
augustior. Sed situ est fecūdiore. hec
ab affrico in boreā porrigit vt dicit p̄hō. li.
ix. cuius p̄tes p̄ores in hiber catabriā oce-
anū tendūt. Vnde eciā ab hiberio oceano ē
hibernia notata. est autē insula frumētarijs
campis v̄berima fontib; et flūijs irrigua
p̄catis et siluis amena in metallis fecūda et
gēnifera. nam ibi gignit lapis seragomus
sc; icis q̄ soli appositus format in aere celestē
aerū. ibi eciā inuenit lapis q̄ gagates dicit
ibi margarita candida inuenit. q̄tū ad salu-
britatē celi est hypernia regio valde tempa-
ta. modicus em est ibi ex cessus. vel nullus i
frigore vel calore latus habet mirabiles et fō-
tes. nā ibi est lacus in q̄ sup aliq̄d spaciū
longū palus lignē infigat ps q̄ est terre in
figa dicitur in ferrū. pars v̄ro q̄ est i aqua
in lapidē. Sed q̄ sup aquā est manet lignū.

est et ali; lacus in q̄ si pietas virgas coru-
li. cūmē in virgas fraxini et cōtario. Si
virgas fraxineas in miseris in coruleas mu-
tabunt. Sūt ibi loca in quib; ad aera mor-
tuorū nūq̄ putrescūt. Sed ibi semp p̄manēt
in corrupta. est eciā in hypernia q̄dā insula
p̄ua in q̄ homines nō moriūt. Sed quando
minio semo efficiūt vt moriāl ex̄tra insulā
de ferūt. in hypernia null; est serpens. nulla
rana. nulla atanea venenosa p̄mo tota terra
a deo est cōtaria venenosis vt terra inde de-
lata et sperla serpēs p̄mit et buffones. la-
nam eciā hypernicā et aialiu coria fugant ve-
nenosa. et si serpēs vel buffones nauigio
in hyperniā de ferant statū moriūt. multa alia
sunt mirabilia in terra illa. de hypernia dicit
solim; hypernia inq̄ est insula q̄ p̄p̄imat bri-
tanie in magnitudine in humana incolatū rē-
tu aspectū ibi anguis null; ibi quis rana gēs
in hospita et bellicosa sanguine m̄ emptorū
hausto p̄us victores vultos suos c̄b in iūt
phas atq; nephas eodē loco ducunt ibi nul-
la apis et aduentū in puluē seu lapillos si
q̄s sperferit inter alucaria ex̄amina fauos
deserūt mare autē hypernicū versus britaniā
v̄ndolū et in q̄eam et toto āno v̄r est nauū
gabibile nisi paucis dieb; diffūdit autē p̄ r.
p̄p̄. q̄. p̄allū p̄ lacū rē. huc v̄r q̄ solim; de
mirabilib; mūdi gens hypernica est habitu
singularis gens et i culta victu parca animo
seua vultu feror et torua affatu aspectu erga
suos tū liberal et affabilis ac benigna et max-
ime illa gens q̄ nemozola et paludes in habi-
tant ac mōtana. hec armib; pomis et fructi-
b; p̄ esu et lacte p̄ potū est cōtenta gens de di-
ta ludis et venacioni p̄cī q̄ labori.

De paria.

Paria est insula vna de ciclabib; ab
occidente q̄ pario mari nomē dedit
et iacet inter samū et c̄thonū p̄ lapis
p̄minētib; inhospital est et nullis sinib; po-
tuosa. Dicit autē paria ab pario c̄tēh; q̄ ibi
submersus est vt dicit p̄hō. li. ix.

Insula autē est terra mari vel flūmi-
ne v̄ndiq; circū data q̄si in saio sita
vt dicit p̄hō. li. ix. v̄ndiq; aq̄ fluctib; insula
illidit atamē illisa sic nō frāgiare nec disol-
uē q̄n potius p̄ applicacionē fluctuū ad insu-
lari ripā p̄ spactionē p̄ciū terrestriū insula
ampli; solidat. In ext̄emis h̄q̄dē riparū p̄ti-
b; aq̄tū alluuiōne aliq̄nū subcorroditur et
d̄sumit. Sed circa eius interiora ex eius cō-
sione ext̄āica forā adunat. Insule eciā
q̄n q̄ fluctib; et aq̄ inundacionib; cooptūt
et p̄t terre et limi p̄portacionē augmētantur.

ex aque vicine circumbacone et humoris p
poros attractione insule viciaeunt et seam
dantur.

De cartagine

Cartago nome est ciuitatis et puin
cie affrice in hyspania. Et e duplex
maior et minor et utramq; obdidit
nardi phiciens de fenice in litore affrico
duplicem urbem obdidit et ea pmo caradum
lingua fenicea nominauit q sermone veso
kartago vocata est et ab hac ciuitate tota
puincia kartago in posteru est vocata Ciui
tate aute hac cu fuerat nominatissima et no
inferior roma scipio cu romanoru exercitu
destituit penitus et deleuit vt dicit ysid. li.
vii. quo aute nuc a romanis postea obita e
vt dicit idē. Est aute alia kartago i vna af
frica inter bizantum et in media lica a septē
trione mari siculo iuncta et a meridie vsq; ad
getulo regionē porrecta cuius pars prima e
est valde frugifera oleis et fructibus valde
fecunda in metallis plena Pars vero vltior
circa immediā bestiis et serpentibus est puia
atq; onagris magnis in deserto vacantibus
vt dicit ysid. li. xv. Ibi etiā est elephantorū
et aliarum bestiarum multitudo vt dicit pli
libro. v. c. v. 7.

De karinchia

Ratchia puincia e modica germa
nie in europa habens pannoniā ab
orientē ab occidentē yralia danubiu a
septentrione dalmacia et salmomiā a meridie
in dōtib; in vna pte agit et in alia mari adri
atico terminat et e terra fertilis in multis
locis habūdās feris puidibus et iumentis
gens bellicosa et fortis munita in opidis et
in castris. Est aute terra ppter alpū vicin
tate frigida niuibus et fluiuis frequens vbi
ppter frigiditatem aqua a niuibus solutay circa
mōtana plurimū vt dicit sūt strumosi Ibi
vnt multi bisontes et alte bestie mirabiles et
siluestres Ibi etiā sūt glicēs omestibiles qui
quīs videat esse de genere murū ongedunē
tamē qā carnes habent lapidas atq; pi guas

De cosica

Cosica est insula a quodā duce sic no
miata distās a sardimia xxx. mili
um fere tracta atq; aspectū yralie
Et est insula pascuis fertilissima cuius ferti
litate obdidit qdā thaurus qui pabuli gra
tia de pūto ligurie ad illam insulam sepius
transmutauit. Nam cum illam tantū qdā
mulier kosica nomine illum thaurum cum
alijs iuxta litus maris tegeret in armento
vident illum thaurū mare intrare et cottidie

melius refectum redire ad armentū cūpiens
scire in cognita sibi pascua. taurum a ceteris
egredientem e vsq; ad insulam nauigio pfer
dita cuius regressu fertilitate insule agnosce
tes ligures vrbibus ibi pfecti sūt ea qz nomie
mlieris auctoris et ducis insulā kosica deim
ceps vuerit est aute multis pūctorijs an
gulosa gignēs letissima pabula et lapidem
nobile q greci baccē vnt vt dicit ysid. li. xv.

De lacedemoma

Lacedemoma q alio nomine dicitur
spartania in finibus grecie iuxta traciam
est puincia in europa cuius habitato
res dicuntur lacedemones a qdam lacede
mone semonie filio. Vbi lacedemones i bello
contra messenas timentes diuturnitate plij
spem plis amittere pcepit vt eorū vrgies
cū iuueibus domi relictis cūtrēt sic ex pmiss
cio virg. dicitur iuueis nati ex nata m
terne pudoris spram vti sūt vt dicit ysid. li. xv.]

De lectonia

Lectonia scythie est puincia cuius po
puli lectini sūt vti hoines robusti
et fortes bellicosi et feroces. Est aute
lectonia regio cuius gleba e fructifera alustris
in multis locis et valde nemorosa fluiibus et
aquis irrigua feris et puidibus valde plena
nemoribus et paludibus e munita paucas hīs
alias mūdōes pter flūia neōm et paludes
et ideo i estate vir pot illa regio expugnata
S; solū in hyeme qn aq et flūia reglant

De liuonia

Liuonia est eiusdem regionis et p de o
matis puincia specialis que lōgo
maris occiam interiecta a finibus germanie est
diuisa cuius mole liuones atq; vbanē qz
ritus sūt mirabilē atq; auctua demonū ad
vni dei fide et cultū p germanicos cogessē. a
deos plures adorabāt pphanis et sacrilegis
sacrificijs responsa a demonibus epq; rebāt au
gurijs et dinacioibus fūiebāt mortuorū cada
uem tumultu si trahēbāt. S; post plius facto
rogo marie vsq; ad cineres cōburebant. post
mortē at suos aicos nouis vestibus vestiebāt
et eis puatico eid oues et boues et alia aia
ephibebāt. suos etiā et acillas cū reb; alijs
iphs assignētes vna cū mortuo et reb; alijs i
cedebāt e sedēs sic in cēsos ad qdā viuorū
regionē felicitē ptingere et ibidē cū pcorū et suoz
sic ob grām dñi bostoz multitudine felicitatis
et vite et palis priam iueire. hec priā tali ero
rote demonū atq; ssumo tpe fascinata modo
in pte magna cū multis regioribus subditis vel
ad neris diuisa pcedere grā et coopante grā
noz pō iā credidit a pbitis esse erroibus liuonia

Lib 15

De licia :

Licia finis est maris et portus societas maior listra dicitur a qua de syria paphiliam in yalta nauigat. vt patet act. xxv. hęc autē regio vero noie dicitur licaonia cuius ciuitates dicitur fuisse listra et derten ad q̄s paulus et barnabas ab iconio fugierit vbi sanato viro in listris licaonice barnabā iouē et paulū mercuriū uocauerunt et eos adorare uoluerunt vt dicit act. xiiij.

De libbia :

Libbia sedes est antiq̄ regnoz q̄ fluminis pacto extulit iudicij tormento aureis hęc aurea moenia dicebat q̄ dū pro bauitate duos reges fratres sc; libbū et aue nū ferte nō posset huic p̄ sortē ceterus est i genti multitudine p̄fecta loca gallie occupauit et cetera nominauit. libbia autē a libdo fratre rege sc; q̄ remāserat in puincia cognominata est diuigil ab occidente minora frigie habens sinuā vltimā ab oriente q̄ helies flumē tangit cuius ap̄os pactesius et herin dicitur luunt harenis aureis locupletes vt dicit ps̄d. li. xv.

De libia :

Libia regio est magna in affrica sic dicta eo q̄ libi. i. ritus affrici dicitur flat vt dicit ps̄d. li. xv. alij dicunt ep̄scū filiū iouis qui etiā nephi i egipto cōdidit ex asoria vxore sua filiā nomine libiā p̄creasse q̄ postea in affrica regnum possedit ex cuius nomine illa terra fuit deinceps libia appellata. est autē libia in p̄ncipio affricę posita cui ab oriente est egiptus ab occidente sicca maioris et trogodite aseptētrione mare libiā a meridie ethiopia et barbarorum nationes et solitudines inaccessibiles p̄pter bestias feroces serpētes dracones q̄ p̄creant basiliscos. hucusq; ps̄d. li. xv. est libia terra valde feruida et pusta multas generans in diuersis locis mōstruosa et uenosa et multa in diuersis ptib; p̄ciosa vt puta gemas p̄tiosas aurū et argentū in magna copia frumētū et vinū et oleū et varia aromatu ḡna p̄mam autē originem traxerūt habitatores libie a p̄therico filio chādnde fluminis uires p̄ libiā et maritimā p̄th dicit et omnis regio op̄hutesis noīat vt dicit glo. sup. gen. xi.

De lothoringia :

Lothoringia germanie est q̄si vltima et finalis puincia a rege locano noīata. hęc ab oriente habet rēciā siue brancā a meridie tenū et allaciā ab occidente galliā senonēsem aseptētrione galliā belgiā hanc mōsa flumē p̄crefluit in hac ciuitas

metis consistit. est autē regio in multis locis fructifera vniuersa fōtib; et ampnib; itrigua mōtuosa siluestris nemorosa feris p̄uidib; et armētis sc̄da gens est mixta ex gallicis et germanis fontes habet mimbiles et medicinales ex q̄ potu lāguores varij sanā.

De lusitana :

Lusitana hyspanie est puincia paasi flumen et vagia opidū et est regio metallis referta habens aurū et argentū ferū et blūbum album atq; nigrum vt dicit ps̄d. li. vij. c. lxxij.

De mauritanea :

Mauritania a colore populorū est vocata q̄si nigroz omninū p̄tia. greci e sinigrū mauro uocant sicut enim galli a candore populi subditi ita mauri a nigro colore nomē sunt sortiti cui p̄ma stephenis est q̄ stūphi habuit opidū a quo etiā uocabulum traxisse regio p̄ter. Alia uero puincia mauritanea celariensis q̄ colonia celariē ciuitatis fuit et nomē puincie dedit. vtraq; igitur puincia q̄ sibi inuicē sunt cōiuncte ab oriente numediā habent aseptētrione mare magnū ab occasu flumē maluā a meridie mōtē astricim q̄ discernit inter sc̄dā tēra et harenas iactes ad oceanū. alia ē mauritanea tingitana q̄ sic a tingi metropolitana a ciuitate ē uocata. Dec vltima ps̄ est affricę et exurgit a montib; vij. habens ab oriente flumen maluā a septētrione frūti caditum ab occasu oceanū atlantiā a meridie glāfasi uires v̄ ad oceanū hesperū peritēs et ē regio gignēs feras simias dracones et straciones et elephantes. hucusq; ps̄d. li. xv. p̄. aut. li. v. c. ij. in mauritanea inq̄t est anolum gens q̄ inhabitant iuxta athlantē montē uersus oceanū in loco nemoroso scaberis fōncū itrigua nisi sp̄ōte nascunt omnia ḡna fructuum nec nū q̄ facies desit voluptatib; incolaz. ē autē locus ille elat̄ sup̄nubila atq; in uicinia lunaris circuli et dicitur eūde locū noctib; mutari cœbris ignib; et egipanoz satirorū q̄ lasciuia in tibiariū ac fistule cū tympanoz q̄ et cymbalorum sonitum p̄tertere sicut celebrati auctores prodiderunt cœscunt autē ibi arbores mite p̄teritatis q̄ q̄dā sūt odoriferę et sūt similes cyppo q̄ tenui lanugine sūt obducta de qua vestes conficiūt. addita arte sicut de lombace ibiq; cœscit herba q̄ dicitur euforbia a suo inuētore sic appellata cuius lacteum succum mris laudibus extollic in claritate visus et contra serpētū ictus et uenena vt dicit idem ibidem.

De macedonia :

Macedonia in eozidio ab emacio ege
emacia fuit dicta sed macedo deucas
lionis nepos postq̄ ibi habuit p̄s
cipatū mutauit uocabulū et eā macedonā a
suo nomine nūcupauit ut dicit yf̄s. li. xv.
Est autē p̄nis ab oriente egeo mari. a meri
die achaie. ab occasu dalmacie. a septētri
one meſe ut dicit idē fuit autē patria al
lexandri magni et regio in aureis uenis et ar
gēto optia. lapidē quē uicē uocant gignit
In eadē puincia est mōs olimp̄ q̄ excellētī
p̄tice tantū extollit ut in eius caamne nec
nubes nec uenti nec pluuie ſentiūt ut dicit
idē De macedonia at dicit pl̄. li. iij. c. p̄.
In macedonia antea emacia ē dicta. terra ipe
rio ē poſita. hec aſia armenia ybernia alba
miam capodocia ſicia egyptū thurū caucaſū ē
trāſgreſſa. hec in bactris medis p̄his domi
nata eſt. et poſſedit totaliter orientē. hec ſc̄
indie nutrit p̄ reſigia libri patris et hec
aulis euagata. hec eſt illa macedonia cuius
vno die paul̄ emilī imparato. lxx. v̄tes
dixeras vendidit ut dicit idē.

De magneſia. r.

Magneſia grece eſt puincia int̄ reſ
ſalia et macedonā intermediā mul
tas diuēſ gētes opida et ciuitates
ut dicit pl̄. li. iij. c. p̄.

De meſia. r.

Meſia a meſſum prodeunt eſt uocata
Et eſt prima puincia quā danu
bius uſq; ad mediterraneum mare
recludit ut dicit yf̄s. libro. xv. hec ab ori
ente hoſtijs danubij iungitur. ab euro antē
traie ameridie macedonie ab occaſu hieſtriā
copulat ut dicit idē. Est autē regio conti
nens plures gentes opida et ciuitates. fru
gibō ſerap. habundas in uinis mineralibō et
lapidibō et metallis

De meſopotamia

Meſopotamia greca et ethimologiam
poſſidet eo q̄ duobō fluuijs ambi
atur. Nam ab oriente tigrim habet. ab occi
dēte eufratē. Incipit autē a ſeptētrione inter
mōtē thaurū et caucaſū cui a meridie ſequit̄
babilonia et caldea ut dicit yf̄s. li. xv. Est autē
regio in aſia mltū ampla tā in latū q̄ in lō
gū. habūdās in frugibō paſtuis p̄uidibō et
armentis. loaplex in diuēſ et metallis

De media.

Media a medo ege eſt dicta qui pro
uinciam illam p̄mitus eſt aggreſſus
Habet autē media ab occaſu p̄thia
ēgna. a ſeptētrioſe armenia cūbae. ab occi
caſpoſ vid; mōtes. a meridie hab; parſidā

Hec regio ſola medici arborē p̄turit quā alia
regio nul q̄ gignit ut dicit yf̄s. libro. xv.
eſt autē regio valde opulenta multis flūibō
irrigua ciuitatibō et opidibō p̄clara multorū
populoꝝ dñā cuius reges magnā babiloniā
ac chaldeoz impū antiquis deuicerūt. iſtius
autē regionis incolae vna cū p̄his nauigio in
aſriā trāſuētī cū libijs ſe miſcuerūt q̄s libij
corrupta lingua et barbata mauros uenerūt
q̄uis mauri a nigro colore ſunt gēto ydeoꝝ
mate ſic uocā ut dicit yf̄s. li. xv.

De melos

Melos ē inſula vna ex cycladibō que
oim inſularū eſt rotundiſſima et ideo
melos. v. rotunda eſt uocata ut dicit
yf̄s. li. xv. eſt autē inſula mltis lonis refera
ut dicit pl̄. et ſpaciū breuioris q̄ntitate ſoli
fertilitas reconpenſat

De mibia

Mibia eſt inſula in hybernie puincia
q̄ in p̄ctuali medio eſt p̄ ut dicitur
collocata ſic dicta a q̄dā rege q̄ inter
p̄. filias tota inſulā in. v. p̄tes eq̄les diuidēs
illam partem inſule quaſi patrie meditali
um. ad uſus proprios deputauit. propt̄
et illa hybernie inſula porcio mibia q̄ſi ali
acum terrarum in circuitu media hodie nū
cupatur. eſt autē illa patria quo ad glebā
fertilis in frumentis paſcuis et armeti eha
bundans in piſcibus carnibus et alijs vic
tualibō butiri et caſei atq; lactis flumibō
ē irrigua ſōtibō atq; lacis multiplicis effect
ut dicit et v̄tūſ ſicut dicit̄ habere aspectū
delectabilē ac ſalubē quo ad ſiluas et pa
ludes in eius extremitatibō valde fortem. et
iō populi mltitudie aſtorū et opidoꝝ forti
tudie camera v̄l hybernie vulgarit̄ p̄t̄ pa cē

De miſſena

Miſſena germanie eſt puincia ab
yete q̄ miſſene dicit̄ ſic uocata cum
boemia cōiuncta et polonia in ſolis ortu cum
baiona. In meridie cum ſaxonibus et tur
gis in occidente cum reia et turina a ſeptē
trione et eſt terra ampla et ſpacioſa ſic plana
nunc montuoſa fertilis multam et paſcuoſa
aquis optimis irrigua. Nam nobiliſſimo
albie pro maiori ſui parte p̄t̄ eius lōgitū
dmem eſt p̄ſuſa. ciuitates habet fortes et
opida et caſtra forcia et munita cuius gens
loaplex eſt generaliter in diuēſ frugibō
ſcilicet p̄uidibus et metallis et cum ſit po
pulus magne fortitudinis et pulcritudinis et
elegantis proceritatis eſt tamē gens benigna
et pacifica ex natura minus germanica
habens in omnibus fertilitas

Lib 15

De michilene

Michilene est insula in mari adriatico per qua de syria et cypro in ytaliam nauiga ad qua difficilis e accessus ppter bichalassu ide st lius in mare ptensu terre em vel acene interiectu diuidit mare et fit quasi duplex vnde naues impingeres ad arenas de faali ofring me vt patet in act aplor ca pp viij tam in textu qm in glosa Et quis incole illius insule sint barb ari circa ta picitante et ibide naufragiu patientes sunt humani vt patet ibide ad hanc insula puenit paul qn nauigauit dea roma vbi venenu vipere que manu eius adheferat in sa rmeta euasit epulsa betha in igne epulsa In eadem eciam insula multa miracula pexpe trauit vt dicitur act pp viij

De nabathea

Nabathea arabie e puincia a naba ioth filio hismaelis dicta et e inter arabia et iudea inter media Surgit aut ab euphrate et porrigit vsq ad mare tu bru vt dicit ysid li xv Est aut terra prepigijs fertilis in frugibus fructibus paudi bus preciosis lapidibus et metallis De hac dicit pli li vi ca ppix Nabathei inquit oppidu colut petra nomine in oualle habens fere du o milia passuu in latitudine Circa ad montibus inaccessis amne interfluente et distat ab oppido gaza septeto passuu a sinu p hico c ppix

De norwegia

Norwegia latissima est europa puincia mari fere vndiq circuncincta sub aquilone distet a gothoz regionibus determinata Nam a parte meridiana et orientali per quenda fluuium qui albia dicitur a gothia est diuisa al prima et frigidissima siluestris et non rosa cuius mole plus de pi sca tum et venaco vnuunt q de pano Nam raro est ibi annona ppter frigidis multitu dine ibi fere multe vt albi vni ibi ecia sut fibri qui et castores dicuntur mna sut ibi multa et monstrosa fontes em sunt ibi quibus omne ipositu coriu siue lignu stacu in lapide omuta In media aquilonari parte non vides sol occurrere in estuali intersticio per plures dies nec ecia videt sol ibide per totide dies in solsticio hyemali vñ tunc tpris oportet incolas terre opati cu candelis frumentu vim et olei eppes est nisi aliunde de ferant Ges aut ingetis corpis e et statu e pulchre forme et magne fortitudinis ac robuste validi sunt piate et animositate magne ab oriente hz galacia a septentrione y solandia vbi in mare perpetuo gelat ab occide hiber

niu oceanu et brianndi a meridie dacie et gothie finibus terminatur

De normannia

Normannia que et neustria a normanis ppijs e dicta qua nauigio vni etes de norwegia litus oceani gallici optinuerit qui tande puincia in circuitu habitantes ea normannia vocauerit Habet aut oceanu brianndi ad euz sinu aquita niu ad occidentem gallia ad meridiem et oceanu ad aquilonem Est aut gleba eius frugiferu et pinguis campis nemoribus et pratis insignis portibus maris nobilibus feris et pcedibus fertilis nobilissimis ciuitatibus et oppidis valde fortis cuius metropolis dicitur thomagu ciuitas nobilis sita sup fluuium q seana dicitur cuius gens populosa est fortis et bellicosa vrbana in habitu modesta in affectu pia affatu pacifica in conuictu

De numedia

Numedia est regio in affrica kartaginis otigua et diuina Incipit aut a flumine arnifiga et desinit in limite cogitanoz habens ab ortu firtes minores a septentrione in mare tendit in sardiniam est piciat ab occasu mauritania stephensem a meridie ethiopia geres Et e regio capis pinguis i multis locis vbi aut siluestris e feras gnat vbi aut iugis e ardua equos et onagros pcreat cuius vltiora serpentibus et bestis sunt plena Harum generat erimiu qd numediū dicitur vt dicit ysid li xv

De narbonensi puincia

Narbonensis est puincia vt dicit pli li iij ca vi et appellatur pars gallicarum que mediterraneo mari alluit que modo gallia brachata dicitur que amne narbo ab ytaliam e discreta et alpiu iugis nulla est ei puinciaru preferenda in cultu viroz in dignacone mox in plenitudine opū breuiter quia ytaliam potius q puincia e dicenda flumina habet nobilissima inter que rodanus galliaru fluuius fertilissimus de alpiu se rapies pterfluit puincia narbone sem stagna hz silta et portus plures et pmuc toria multa inter que marsilia optinet pici patu Tocius aut puincie narbonensis longitudo etinet triceneta et septuaginta milia passuu vt tradit agrappa vduus plim

De ophir

Ophir nomen est puincie in india ab ophir viro de posteris heber nominata que et terra aurea antiquit appellabat eo q motes aureos habeat que a leombus et seuissimis bestijs incolunt ad

Septem
quidam
notum
notum

ad q̄s nullus aiter alceēdē audeat. nisi n̄ aus
 stante iuxta litus terrā quā vngūbo leonū
 ceterarūq; bestiarū effossā inuenerint in suā
 nauē recipiunt. si bellie eos senserint facile in
 mari recipiant vt dicit taban⁹ sup locū illū
Cū venissent naues salomois in ophir sup
 ferūt in aurū cē. iij. reg. ij. **I**de fere dicit pli⁹
 Nutrit olim hec p̄uincia aur. lapides p̄ce
 ciosos. crisop̄slos ⁊ ad amātes. lignū thymū
 et ebanū. et aues p̄ficatos ⁊ pauos. dentes
 eburneos. simias ⁊ bestias alias mōstruos
 sas vt dicit pli⁹ ⁊ ysid⁹. **A**d hāc autē regionē
 de iudea per longos maris rubri circuitus
 peruenit et per milia ahangaber quā postea
 alexāde r magnus terre adēquauit in ophir
 p̄tansit. **I**acole autem terre ophir ve
 nientes de sterpe hebre a fluuiū capue vsq; ad
 regionē indie que nunc reia nuncupat ha
 bitauerunt vt refert iosephus et ab ophir
 nepote hebre. ophir totā p̄uinciā uenerūt
 vt dicit taban⁹. super. ij. li. palip. ca. viij.
Fuit autē iste ophir filius iectan filij hebre
 vt patet geij. p. **E**st autē ista regio vicina
 terre euilath q̄ gion dicit vt dicit geij. ij.
 et ei in mōtib; aureis ⁊ sp̄eb; aromaticis ē
 filis ⁊ in gemis vt dicit plin⁹. **D**e ollādia

Ollādia est quedā p̄uincia modica
 sita iuxta hostia rem vbi itat in re
 babancie at̄gua a meridie. vicina
 frise ab oriente. ab occasu insule britanica
 iuncta. ab aquilone inferoci gallie belgice
 est at̄gua. atq; flandrie ab occidente. **E**st
 autē terra palustris ⁊ aquosa. fere ad modū
 insule vndiq; maris bachijs atq; rem flu
 minis circumfusa. habens lacus ⁊ ita ma et
 palstra valde bona. ⁊ iō armetis p̄udib; ⁊
 iunētis ē refera. **E**ius gleba in locis plurib;
 valde frugifera. et in plurib; etiā nemorosa
 plures ⁊ viles h̄ns venācōes. in plurib; etiā
 est bitumiosa ex qua formā m̄terea apta
 ad ignū nutrimenta. **E**t est terra diuicijis
 que t̄nsūt per mare ⁊ per flumina plurimū
 opulēta. cui⁹ ciuitas capital̄ t̄uictū inferi⁹
 nuncupat in latino. vtrich vero dicitur in
 ydiomate germano. **N**am ad germaniā
 p̄tinet quo ad sitū. quo ad mores. et quo
 ad dominū. et etiā quo ad linguam. **C**uius
 gens elegans est corpore. robusta viribus
 audax animo. venusta facie. honesta in mo
 ribus. deuota deo. fida hominib; et pacifica
 minus p̄dis intendens ⁊ m̄tib; q̄ alie
 germanice nācōes. **D**e ozada.

Ozada oceani est insula iuxta mare
 britanniā in europa. a qua ⁊ ceteris
 insule multe ei dē d̄tremiate ⁊ vicine

ozades insule nominant et sunt in numero
 xxxij. quarū. xx. deserere sūt. xij. vero inco
 lunē vt dicit ysid⁹. li. p. v. de insulis.

De paradiso.

Paradisus ē locus in p̄tib; orientis
 ostentatus. cuius vocabulū a greco
 in latinū vertit oceanus. **O**zera in
 hebraico eden dicit. q̄d apud nos delicia m̄
 terpreant vt dicit ysid⁹. li. p. v. ca. ij. **E**st ei
 oceanus deliciarū vt dicit idem. quia ex omni
 genere ligni ⁊ pomiferarū arborū est confitus
 habens in se lignū vite. non ibi frigus. non
 ibi estus. sed perpetua aeris temperies. ex
 cuius medio fons prorumpens totū nemus
 irrigat. diuidit in quatuor nascenda flumina
 cuius aditus post peccatum primi hominis
 humano generi interclusus fuit. q̄a vndiq;
 flāmea rūphea. i. m̄ro igneo vndiq; circū
 cincta. ita vt eius pene cū celo incendiū p̄s
 gat. **R**esidūq; angelorū arcōdis sp̄itib;
 malis super rūphee flagrantia est a domino
 ordinatū. vt homines flāme angelos vero
 malos boni angeli submoueat ne alicui sp̄i
 vel carni peccatrici aditus pateat paradisi.
Dicit q; ysid⁹. li. p. v. ca. ij. vbi tractat de
 regionibus. **S**ed m̄ autē m̄gēm in h̄se. ca. ij.
 sup geij. dicit sic. **I**nterit inquit deus a
 principio creationis herbis ⁊ arborib; locū
 deliciarū ap̄tauit. ⁊ hoc in principio mundi
 sc; in oriente. et ille locus est a meridie
 lōgo terre ⁊ maris tractu a n̄ro habitabili
 segregatus adeo editus id est altus vt vsq; ad
 lunā ⁊ globū at̄tingat. vbi etiā. p̄pter situs
 altitudinē aque diluū non peruenit vt
 dicit idem **D**e paradiso autē dicit ioh. bañ. q̄a
 vero ⁊ visibili ⁊ inuisibili creatura obiectus
 erat deus hominē scdm suā p̄p̄riā ymaginē
 et similitudinē. sicut quēdā regē ⁊ principē
 ois terre et omnū que sunt in ipsa ostendit
 ante quasi q̄dam regionē in qua. d̄uerfat⁹
 beatā duceret vitam. **E**t iste locus diuinus est
 paradisi. dei manib; in eden id ē in delicijs
 ⁊ voluptate placatus. in oriente quidē ois terra
 celsior penitus tepato ⁊ tenuissimo aere cie
 at̄ulgens. plātis semp floridis comatus ⁊
 bono odoē plen⁹. lumie replet⁹. pulchritudis
 yniūse. gaudij ⁊ exultacōis p̄m̄uarū. cre
 ature sensibil̄ excedēs intelligēciā. diuina regio
 et digna ei q̄ fm ymaginē erat in q̄ nil irra
 tionabiliū habitabat h̄ sol⁹ homo diuinarū
 manū plasma. **I**cē stabo. ⁊ b̄. d̄. i. ut q; pa
 disus loc⁹ in oriente positus ierico oceano.
 et mōtib; oppositis a regionib; q̄s incolūt
 homines secretus ⁊ remotissimus est prin
 genq; altitudine vsq; ad arcū ipsi lune

Fuit locus summe diuinitatis homini innocenti
 propter eius summa temperie quia non frigus ibi
 nec estus sed perpetua temperies ut dicit ysaie.
 Item propter omnium bonorum habundantiam quia
 ut dicit augustinus de ciuitate dei. l. iij. c. x.
 Quid timere aut dolere in tantorum tanta afflu-
 tia bonorum ubi non oberrat quicquam quod bona volu-
 tas adipisceret nec inerat quod carnis et animi
 hominis feliciter viuens offenderet vel in ali-
 quo molesteret. Item propter summa amicitia et na-
 ymuerse pulchritudinis erat pmpuatiu ut
 dicit daniel. quod attestat tanta arborum quod fructuum et
 flos immaccessibilis pulchritudo. Nam arbo-
 res comam non possunt flores non marcescunt. Item
 propter summa iocunditatem quod attestat fructuum
 dulcedo quia ibi est omne lignum pulchrum visu
 et suauissimum ad uiscendum gemis. iij. idem
 etiam attestat lucis pulchritudo. nam puritatis
 aeris claritas lucis proportionat ut dicit beatus.
 Item propter soli fecunditatem quod attestat fodi-
 um irrigacionum multitudo. dicit enim gemis. iij.
 Fons ascendebat et irrigabat paradisum qui
 in iij. flumina est diuisus. gemis. iij. Item propter loci
 securitatem quod attestat situationis eius altitu-
 do. nam lunarem tangit circulum ut dicit beatus. et
 ysaie. i. p. fugit ad aere quem post istum aere ebu-
 lentum ubi finis est et terminus epalacum et vapo-
 rum humidorum quorum fluxus et progressus lunari
 corpori assimilatur. sicut exposit allepader non
 solum veritate attingit in altitudine orbem lune. s.
 circulum lunarem dicit attingere prophete ut ei
 maxima altitudo et inopabilis respectu terra
 inferioris insinuaret. Item propter eius incorrup-
 tibilitatem quod attestat ibi epistacium vite logi-
 tudo. Nam ibi sunt elias et enoch viuunt. v. qz
 hodie incorrupti sicut dicit magister. i. hist.
 Nichil enim potest ibi inori quod est viuunt nec
 hoc mirandum est de paradiso cum in pbernia sci-
 amus esse insulam in qua mortuorum corpora non
 putrescunt. et alia in qua homines non mori
 possunt. sed oportet ut ultimo senio esse in su-
 lam deficiat. que est de pbernia in littera. J.
 De paradiso autem et eius situ fuit oppinio
 apud gentes ut dicit plinius. ubi loquitur de insu-
 lis fortunatis. de quibus etiam loquitur ysaie. li. xv.
 Item quod est vna que omnia fere parturit sed
 ubi humus sponte procreat omnes fructus ubi
 iugum collium arborum viore fructuum et dulcorum fruc-
 tuum sepe uescunt. ubi ad herbarum uicem messis
 et olus crescit. ubi et gentiliu erro et seculari-
 um carnia poetarum propter soli fecunditatem cas-
 de insulas paradisi esse putauerunt. quod quod pone-
 re est et omnia. cum predicta insule fortunatae sint
 in occidentem etiam leuam in auitanie in oceano
 colloate ut dicit ysaie. li. xv. Paradisus autem in

orientem in altissimo monte de cuius cauitate cade-
 tes aque maximam faciunt lacum in suo casu tunc fa-
 ciunt strepitum et fragorem quod omnes incole iuxta
 predictum lacum nascuntur sicut est immoderato so-
 nitu seu fragore sensum auditum in pulcherrimo
 parte ut dicit babilonia. similiter et ab. Ex
 illo lacu velud ex vno fonte procedunt illa flumina
 liij. phison quod et ganges. gion quod et nilus. diaf et
 tigris ac effates. de quibus in li. genesios sit
 mencio specialis. que sunt in tractatu de fluuiis

De parthia
 Parthia est regio maxima in aspa ab
 india simbo usque ad mesopotamiam si-
 nes est protracta propter in uictam cum
 p. thoz. sicutem. assyria et ceterae regiones no-
 men eius traxerunt. Sunt autem in ea puincia
 ptialares scilicet arachia. parthia. assyria. me-
 dia. et phidia. quod regiones sibi inuicem diuicte
 incium ab indo flumine sumunt et tygeri flu-
 uio claudunt. loca autem motuosae aspera et
 flumina multa. Sunt autem puincia simbo suis
 discere. nomina a prophetis auctoribus trahentes
 ita. nam arachia ab opido suo nuncupata est.
 parthia autem asyria uenietes occupauerunt
 eam. quia ex suo nomine uenietur. huiusmodi a meri-
 die est rubrum mare. a septentrione hyetanicum
 solum ab occidente media regna in ea. xvij.
 protracta a caspio mari usque ad gentem scitarum
 est parthia multis rebus prodigiis et monstris
 ois miranda. ut dicit plinius. li. v. nam bestie sunt
 feroces sicut tygrides atque lincei et aspides
 sicut et serpentes natura feruissimum et feroces. ges-
 etiam dura est et crudelis et victu pauperum
 pulmento et omnino cetera sale et cardamomo
 ut dicit idem. et dicit ibidem in glo. sup. daniel.
 de psal. regione et parthorum. c. vij. de bestia que
 similis uelocitate est.

De palestina
 Palestina syrie est puincia dicta quondam
 philistea cuius ciuitas metropolis que
 nunc a sehalona dicitur atque philisti uocabatur
 ex qua ciuitate tota regio palestina uel philistea
 p. cis. tempore uocabatur ut dicit ysaie. li. xv. Item
 etiam dicitur li. ix. c. de uocabulis gentium philistei
 inquit ipsi sunt que et phalesti dicitur. Politicus. ser-
 mo hebreus non habet. sed pro greco uerbo in
 de philistis pro palestinis. dicitur itaque a sua
 utique ciuitate. primo autem dicebatur alephili.
 alienigene eo quod si fuerunt filii israel alieni et
 longe ab eorum societate et genere separati ut di-
 cit idem. sicut. hec regio ut dicit ysaie. li. xv. ab
 oriente huius mare rubrum a meridiano lateri uide
 epipie. a septentrionali plaga tyriorum finibus
 claudunt. ab occasu uero egipti limite terminantur
 ut dicit ibidem. origines autem primae occupant philistei

a filio chafiaā noie chelufim a q̄ p̄mit̄ sūt
egressi phiiſtei et charitum vt dicit̄ geſ.
p̄. Gens vt narat erodo? astuta et callida
moleſta ſemp̄ regno iſrahelico et iſeſta. tū
q̄ p̄ſp̄eritati iudeo inuēdebat. tū etiā q̄ de
ſoli ſui felicitate et d̄ marinay iſulay ſuo d̄n̄io
ſubditay fortitudie et p̄teſtate nimīū p̄ſue/
bat vt dicit̄ idē. **De panphilia**

Panphilia q̄ et pſauria dicit̄ eo q̄ oī
flatu auct̄ eſt expoſita vt dicit̄ p̄ſi. li.
p̄. p̄uincia eſt in minozi aſia. habet
metrōpoli vrbē q̄ ſeleucia nūcupat̄ vt dicit̄
idē quā ſeleuch? ātioch? q̄ ātiochia p̄didit
ſub auct̄ vt dicit̄ p̄ſi. li. p̄. Et at̄ regio mari/
tima int̄ ciliā et bitulia a q̄ nauigat̄ in p̄a/
lia p̄ cip̄ iſulā vt; actū p̄. vii.

De p̄nomia q̄ etiā vngaria appellat̄.

Panomia europ̄ eſt p̄uincia q̄ ab hu
nis quōdā oīpata ab eodē populo
vngaria vulgatiōe eſt v̄ta. que d̄n̄i/
plex eſt in orōſiū maior ſc̄z et minor. maiō
q̄ dē eſt in vltimo ſua vltra meotides palu/
des oſtituta a q̄ humi venacionis ḡcia p̄mit̄
p̄reūt̄ et p̄ lōgiſſia palud̄ et terray ſpacia et
terruoy et beſtiay v̄ſtigia iſequētes. it̄dē ſolū
p̄nomie inueneēt. q̄ v̄ſi ad ap̄ria collecto
agnie in p̄nomiā v̄dieēt et expulſis incolis
a p̄meua ſua origie nomē ḡciā et p̄a. idē eēt
vt narat erodo? Et aut̄ hec p̄uincia p̄
meſe quā danubi? fluiū p̄terfluit et p̄ſi/
dit vt dicit̄ p̄ſi. li. p̄. p̄. vii. Et at̄ galliā
ab oriēte greciā americie dalmatiā et ytalīā
ab occidēte et ḡmaniā a ſep̄tentrione vt dicit̄
idē. Et at̄ terra ſpacioſiſſia et ſeruiliſſia. mō/
tibus et ſiluis munitiſſia. m̄ltis flumiōy et aq̄s
irrigua v̄ris auris et alijs metallis diuſſia
habens mōtes maximos in q̄bo diuſa mar/
moy ḡna inueniūt. ſal etiā optimū in q̄bo d̄a
mōtibus effodit̄. ſels et p̄adibus p̄ter paſora
p̄ v̄tina p̄nomia adimplet̄ frugifera etiā
eſt gleba ei? valde et v̄niſera in m̄ltis locis
et intra ſe pluēs d̄inet ḡtes. nō ſolū ligua
v̄z etiā motibus et v̄ta in pluribus d̄iſſis ſic
idē dicit̄ erodo?. dicit̄ at̄ p̄ſi. li. p̄. p̄. annomia
a p̄animis alpibus eſt v̄ta q̄bo ab ytalīa ſec̄er/
mē. regio fortis eſt et ſolo leta. a tribu flumijs
danubio ſc̄z et ſana ac tyca eſt vallata. d̄ab;
at̄ ab oriēte meſiā ab euro hiſtriā ab aſtr̄io
at̄ p̄ninos h̄z alpas ab occaſu galliā belgiā
a ſep̄tentrione danubiū limitē q̄ germaniā p̄/
terfluit. Dic̄ heſter d̄i? et h̄yſtriā v̄at̄ terra
quā iūz p̄nomiā cōſiſit. **De parō**

Parō iſula eſt a paſato plāto filio no/
mia ta. q̄ de ſuo nomie parō opidū et
iſulā noiaūt vt dicit̄ p̄ſi. li. p̄. ḡḡmit̄

aut̄ marmoz cābidiffim̄ q̄ paz̄ bic̄it̄ nutrit̄
etiā et ſarbā lapidē marmozibz q̄dē p̄ſtācōſ
et inter gēmas v̄t̄ liſſimū vt dicit̄ p̄ſi.

De pentapoli

Pentapolis regio eſt in oſinio ambie
et paleſtine dicta a v̄. ciuitatibz ho/
minū ipſoy q̄ celeſti igne ſūt oſiſte
t̄em em̄ v̄t̄tia magis q̄ nūc ierofolia nūc
deſerta eſt et epuſta. Nā p̄ſec̄ere incolay de
celo deſcēdit ignis q̄ regionē i cineres et er/
nos diſſoluūt. cū v̄mbra et ſp̄s q̄dā i fauillis
et arboribz ad huc videt̄. Nā ſc̄it̄ aut̄ ibi
poma v̄t̄tia ſub tāta ſpecie maturitatis vt
edendi deſideriū gignāt q̄ ſi arpos fatiſcāt
ac reſoluūt̄ in cinerem ſumūq̄; exalāt̄ q̄ ſi ad
huc ardeāt huc v̄ſi. p̄ſi. li. p̄. hec p̄uincia aſi
eius oſiſp̄dem ita fuit loquax q̄d̄ inter eis
lapides ſaphiri et alie gēme p̄cioſe inueni/
bāt̄ et inter ei? glebas aurū ſicut̄ iob ſc̄it̄
dicit̄ loc̄zaphiri lapides eius et glebe eius
aurū. iob. p̄. viii. Sed poſtea tota illa regio
in mare mortuū eſt conuſa ſic v̄at̄ eſt q̄d̄ nec
gignit̄ viuū nec in ſe accipit̄ ex genere viuē/
tū. Nā neq̄z p̄ſces h̄z neq̄z aues neq̄z na/
uigia patiēt̄. q̄ omnia v̄ta carentia in eo ad
fundū mergūt̄ lucerna ſi fuerit̄ accēſa ſup̄
enatat̄. extincto v̄o lūc̄ demergit̄ vt dicit̄
p̄ſi. li. p̄. iiii. q̄e ſup̄ de mari mortuo in t̄rac/
tatu mariū et aq̄z. In iſtius maris ripa circa
iſtīma ſodome creſcūt̄ poma ſup̄ dicta aſpec/
tū q̄dē pulcra. S̄z ḡſtu ſc̄t̄da et amata vt
dicit̄ glo. ſup̄ ſam̄ ep̄ſtolā p̄. c. iij. Et aut̄
alia p̄tropolis in aſſrice in p̄uincia libie a. v.
ciuitatibz ſic noiat̄. i. b̄ernice centria apo/
loia polo et p̄tholomais ex q̄bo p̄tholomais
et b̄ernice a regiombz ſūt v̄ate. eſt aut̄ hec
p̄tropolis libie c̄renēb̄ adiūcta et eius ſm̄ibz
deputata vt dicit̄ p̄ſi. li. p̄.

De p̄ſidia

P̄ſidia ſue p̄ſia eſt regio i aſia int̄
part̄ hoz regna deputata deſcendens
ab ōtū ad indos ab occaſu tubrum
inart̄ habet. ab aquilone v̄o mediā tangit
ab auct̄ro germaniā que p̄ſide annectit̄
q̄bo Inauſſa opidum nobiliſſimū in p̄ſide
aut̄ p̄mo ceta eſt ars magica ad q̄ n̄erōth
gigas poſt cōſuſionem linguarū abiit̄ ibiq̄
p̄ſas ignem in colete docuit. nam homines
in partibus illis ſolem colunt qui ipſorum
lingua hel̄ dicit̄ vt dicit̄ p̄ſi. li. p̄. eſt dicta
p̄ſia a p̄ſeo rege qui de grecia in aſyam t̄n̄/
h̄es ibi barbaras gentes graui ac diuturno
bello edomuit. Nō ſiſſime autem victor ex/
iſtens nomen genti ſubiecte dedit. vt dicit̄
p̄ſidētus libro. i. p̄. m. c. de v̄abulis ḡcium.

Nā p̄se p̄er multa t̄p̄a ignobiles reputabā^r
 & q̄h nulli⁹ in om̄eti in gētib⁹ habebā^r. medi
 semp̄ potētissimi fuerūt vt dicit idē. Est autē
 p̄hōa latissima & valde populosa. in q̄ ciuitas
 nobil⁹ noie elā sic d̄cā ab elā filio sem. a q̄ p̄^o
 p̄cessit gēs p̄saz vt dicit p̄hō. Et ab elā. p̄se
 p̄mitus elamite sūt v̄tā. Est autē in p̄hōe ci
 uitas nobilissima elimayda noie. q̄ nūc p̄hō
 p̄ol nūcipat. de q̄ dicit i. ma. vi. & h. ma. ix.
 Et autē in p̄hōe ciuitas nobilissima & copi
 osissima in auro & argento. t̄plū in ea loci
 p̄lex. valde. & illic velamīa aurea et lorice ac
 fura. que reliq̄t alexander rex macedo t̄c.

De pirenea :

Pirenea est puincia in europa. terra
 alta & montuosa. cuius montes py
 renei dicunt & p̄tendunt a meridie
 versus occidentē. diuidentes ab inuicē mari
 mas regiones. Nam alpes pyrenei diuidūt
 inter hypaniā et galliā tam narbonēsem q̄
 etiā luzdunēsem. habent autē ab oriente ger
 maniā. a meridie y taliā. ab occidentē hispa
 niā. ab aquilone galliā. Diūc autē pyrenei
 a crebris fulminū ictib⁹. p̄re em̄ ḡce ignis
 est latine. Crebris em̄ fulminib⁹ montes pi
 renei quāciū⁹ vt dicit p̄hō. li. v. ca. de mō
 tib⁹. Est pirenea multoz & magnoz flūioz
 origo et principū. matre nemoz maximoz
 nutrit feratū & iumentoz multoz. vnas oti
 nēs metalloz. fortes habens munitōes ciui
 tatū & castro. & multas & diuersas nutriend
 tam in lingua q̄ in m̄ribus nauēs populo
 rum vt narrat herodotus :

De pigmea :

Pigmea est regio in india versus orientē
 in montanis circa oceanū sita. in
 qua habitant pigmei homines pui
 corpe vir bicubitales vt dicit plini⁹. & p̄hō.
 quā in q̄to āno generāt & in septio senescūt
 hōi collecto exercitu equitant super arietes
 & pugnant ota gues. m̄dos eoz & oua ota
 gentes. ne ota eos hostes multiplicent vt
 dicit idē plini⁹. li. v. ca. de hoib⁹ indie mōstru
 ois. quere sup.

De pictauia :

Pictauia gallie narbonensis est pu
 incia. quā picti angli et scoti nauigio
 iperentes antiquitus inhabitauerūt
 et tandē t̄gioni & genti ex sua antiq̄. p̄sapia
 nomē in postez reliquerūt vt narrat historio
 q̄ph⁹ herodot⁹ qui de britānicis finib⁹ classē
 faciētis. horā oceanī sinus aquitāniā mu
 seēt & tandē ota incolas non in belloz disci
 mine locū in patria optinentes. pictauū op
 pidū a pictis noiatū vt ab eodē herodoto di
 cit. & stuperūt et longa patrie oīnia picta

uā vcauerūt. Hec puincia p̄r longū mais
 oceanū p̄r uicta turo niā quā p̄terfluit lige
 ris habet ab orientē hispanos. a meridie. oc
 ceanū britanniū ab aquilone. & minorē bri
 tanniā in sinu aquitānico ab occidentē hec
 patrie puinciola est p̄reclata in multis vt
 narrat idem. Nam glebā dicit habere multū
 fertile. omniū fere frugū feracē. & fructuū
 multiplicū alitice. ymifera ē & frugifera &
 in bonis que gignit humus multū opulenta
 maris portib⁹ insignis est. ciuitatib⁹ & oppi
 dis nichita. amnib⁹ & fontib⁹ irrigua. ap̄is
 patis & nemozibus est amemissima & circa
 partes maritimas sapis rupib⁹ & ē munita
 vt p̄. in oppido rupellensi siue castro ad qd
 accessus p̄t̄ sitū loci. & fretū angustias vix
 habet vt dicit idē. cuius gēs ligua & morib⁹
 galliariū puincis est p̄mixta. Et ideo q̄uis
 a primis pictis hoc habēt illius gentis na
 ciones vt sint natura fortes. corpe elegātes
 hoc a gallicis tū quibus mixti sunt otape
 runt vt aio sint feroces. & ingenio p̄re alijs
 vicinis gentibus actiores. nec mitū. Nam
 vt dicit p̄hō. li. ix. Deandū diuersitate celi
 facies hominū & colores. corpe q̄titates. et
 animoz diuisi rates ep̄stūt. Inde romanos
 graues. graues leues. affros. veripelles. gal
 los natūa feroces & ingenio a ciores puide
 mus. quod vtiq̄. natura clymatum facit
 vt dicit ibidē. Et ideo gens pictauica robu
 ta corpe. facie venusta. audax animo est vt
 dicit. & allida ingenio & astuta vt recitat ero
 dotus.

De pichardia :

Pichardia gallie belgice est puincia a
 quodā oppido siue castro p̄t̄ con sic
 vocata vt dicit idem de regib⁹. bus
 in descripōe videlicet herodot⁹. Nam oppi
 dū qd nunc pychen dicit. in illo terre oīnio
 vsq̄. ad oceanū britanniā antiq̄tatis op
 tinuasse dominū phib⁹. a quo totus popul⁹
 illius patrie fuisse credit in postetū nomina
 tus. Est autē eoz terra frugū & fructuū valde
 semp̄ irrigua. fontibus & fluminib⁹. habun
 dans populis. munita nobilibus ciuitatib⁹
 et castris. oppidis fortissimis & famosis vt
 belgis est. seu beluachū. et ambianis. attra
 batū. moriū. & tomachū vt dicit idē. Dabēt
 autē puincia iam dicta venū flūiū germa
 niā ab orientē. galliā superioe a meridie. oc
 ceanū galliā ab occidentē. britanniā maiore
 siue angliā ab aquilone. Est autē duplex pi
 chardia sc̄. superioe. que gallie vtiq̄. magis
 est p̄p̄inqua. dicit alia inferior que flādbrie
 et vtiq̄. finibus seu brabancie. p̄p̄mquius ē
 diuncta. & est hanonia nūcipata. p̄t̄iusq̄.

patric genis elegatis e sta fure. facie de tti s
ac vultu. au raris animi. leuis et docilis
ingenij. intellectus clari. affectus pij. ybio
matis grossi magis aliaru gallie nacionu.

R Amathea que rama; ota regio iuz
deca polim hira a amatha ciuitate e
appellata. in qua natus est samuel
ppha. et alio nomine acimathia est vocata
de qua fuit ioseph vir iustus. qui cu nicho
demo corpus dominicu inunxit ac honorifice
sepeluit vt dicit glo sup luc. ca. xx. vij. Est
aut in tribu ephraym in iudea hira et in al
tissimis montibus collocata. ppter quod et
amathea idest excelsa est vocata. na iama
excelsu sonat vt dicit iero. Est aut terra quus
montuosa fertilis in fructibus et in frugibus
in vineis et in oliuis. fontibus irrigua. puri
tate aeris saluberrima. situs altitudine valde
firma vt dicit iero. et ad remotissime speus
laudū valde apta.

R Eucia tenensis est puincia regio sez
qua tenus circūfluit ac pfundit sic
dicta. eo q sit iuxta tenū vt dicit
psid. li. p. v. Et est terra habens multas ciui
tates et oppida valde firma. cuius gleba est
frugifera et vimifera in multis locis. gens
fortis et aiola. in vita et in moribus oueni
entia habens cu germanis.

R Iuaia est puincia quedā barbana
distans a dacia. nunc autē sub fide
ppi regno dacie est subiecta. cuius
pars vironia est vocata. a virore sic dicta
eo q sit gaminosa et pascuosa. in locis plu
ribus nemorosa. cuius gleba est mediocrit
frugifera. aquis et stagnis irrigua. piscibus
marinis et lacualibus est fecunda. plures hīs
grecos per udū et armenta scitie vero pūbo
diuncta. solo fluuio qui natua dicit a noz
wego et ierogardo regionibus est discreta
vt dicit herodotus.

R Inchovia quedā est terra modica a
ciuitate maguntina cilia super ripā
rem inter montes protensa vsq; ad
oppidū qd pinzua dicit. vnde et a reno qui
per eius mediū vsiuit inchovia est vocata.
Et est terra quus modica in vtroq; rem lito ē
vsq; ad montū caumina amena mirabilit
et fecunda. tante em pulchritudinis est et
tam incredibilis fertilitatis q; tam inhabi
tantes q; etiam per ripam transitū faciētes
delectat et reficit qui hī cētus inestimabilis
voluptatis. Tam dulcē em habet glebā et tā
pinguem. q; fructus et frug. s. mīa fecundiz
tate pariter et celeritate procreat ac pducit
In eodem agro arbores pomifera diuersi

genetis parurit et nubes gignit. et tū ppter
tantā fructuū multiformitatē fru res patet
nō omittit Arbo; etiā diuersitas vineta nō
impedit. pmo vnus et idem agellus pariter
fruges et vna. nubes et poma. corbas et pira
et multa alia fructuū genera pducere solue
vit fōres calibi et medi. an. corpm necessarj
ibi de terra viscerū coiuēt. Multa alia h;
omoda vite moe aliu necessaria. q; recitate
p singulara est hōzū.

R Romano; puincia vt ait varro.
est fere totius orbis cōtinencia. vbi
seculū habitabiles possidet egiones
Nam singularis partes orbis romano; pu
tencia edomū. nec fuit aliq; orbis angul
qui romani exeret itus non pferit gladū
vt dicit idem. fuit tū quondā pars ytalie
romulea antiquius noīata. a noīe romuli
sic dicta. qui vrbem romā obdidit ciuitatiq;
et populo nomen dedit. vt dicit psid. li. xx.
vbi subdit hec pmo saturnia a saturno rege
fuit dicta. qui incolas terrā colere primus
informauit et ipsū ppter saturitatē inopinatā
saturnū vocauerūt. et tandē ipsū tanq; deū in
stellaz numero coluerunt. a latino autē rege
postea latini sūt vocati. qui post hec romani
a romulo vrbē ampliāte et munitē romani
dicti sūt. et qrites postea sūt dicti. eo q; qui
ritus romulus est vocatus. qui semp haste
vrbat. que sabino; lingua quiris dicit vt
dicit psid. li. ix. in. ca. de gentiū nomina. de
Istius aut regni et regū laudes ad plenū ca
lamus descēbere nō sufficit. nec eode; aliq;
mag nīa eoz romano; opa plenarie opa
hendit. romano; actū probitates si quē
imitandis gracia legē delectat. legat in pmo
ma. viij. ca. vbi mīa de eoz vir utlibo b. autē
recitant.

R Omama dicit romano; gēs neua
Nec em grece noua vel nouū dicit
latine. Ab eo em tpe quo cōstitimus
sedē romani imperij in cōstātinopolim tracie
vrbē de roma trātulit. oīs greco; regio ro
mania idest noua roma vocata fuit vt dicit
taban. Ideo vñ hodie greci nō se vocāt vul
garit grecos s; potius romanos. q; re s; de greci
lā g vbi de grecis mīta repies.

R Rodus insula ē cicladū insulaz pma
ab oriē vbi rodose capitolū dicit
ēē inueni dū ibi ciuitas pmit. o de
et In hac vrbē solus fuit colosus ex. h. p.
cubito; altitudis. Alij sicut. mīores colosi
in insula eadē vt dicit psid. li. p. v. Est autē
rodus insula eadē que et cyprus vt dicit psid.
li. p. v. ca. de nominibus ciuitatū.

Lib. 15

De rathia :

Rathia siue rathena q̄ et mesie est p̄ uincia i minoīs. Ahe oīnio ostituta romanor̄ terminos est habens ab oī ēē. gothiā a septētrione. p̄anōmā ab occidente. greciā vero a meridie. terra q̄dem est maxima oordans cum bohēmis et sclauis in ydeomate et lingua. hec at̄ q̄dā pte sui galacia est uocata et eius incolae q̄ndā galate uocabāē q̄bus dicit̄ paulus apostolus direxisse epistolā quere supra de galacia :

De latea :

Latea regio est in ambia a filio chūs qui laba dicit̄ est oīgnōiata hec angusto terre tractu ad orientem sūs phāi sinū nō extendit̄ a septētrione aldee appropinq̄t ab occasu sinu arabico termināē a meridie uero ethiopiae est uicina. Est autē regio thurifera odorēs dans nā in eius latibō miera cynamomū th̄ q̄ aromatica gīanē ut dicit̄ ysid̄. li. r. v. regio siq̄dē locuplex est in speciebo aromaticis in p̄oīs lapidibus et metallis ibi ferit̄ auris et alia mirabilia q̄ in regione arabie ab autotibus referunt̄. de q̄bus sup̄ de arabia. Istius puīcie domina et regina fuit sp̄aliter regina laba q̄ totū tā affricae suis tēpibus optinuit p̄cipatū. ut dicit̄ herodotus. Nam regina fuit ethiopiae ac egypti ut dicit̄ glo. sup̄. li. r. v. et p̄ ose quēs credidit̄ q̄ ipsa alia regna sūt temporis optinuerit occidentis :

De samaria :

Samaria ut dicit̄ ysid̄. li. r. v. regio ē palestie a metropoli ciuitate uel opido sic atiq̄d̄ uocata. nā samaria q̄ndā fuit regalis ciuitas in isrl̄ q̄ nūc ab augusti noīe sebasti notatur. hec regio media inter iudeā et galileam iacet incipiens a uico cui nomē est eleis cuius sit̄ natura oīsimilis est iudee ab ea nō differēs i uirtute ut dicit̄ ysid̄. a q̄dā monte noīe somer p̄mit̄ nomē sup̄ sit̄ ut pat̄. in iij. reg. c. ab ista tamē patria samaritanor̄ gens i postē est exorta q̄ t̄nūm ḡta de affricis hīcaūt i samaria q̄ deinceps dicta samaria idē custodia eo q̄ captiuato populo isrl̄ iph̄ p̄ custodia patria fuerūt in eadē patria p̄ custodia ab affricor̄ regibō de r̄sicti ut dicit̄ ysid̄. li. r. v. de uocabulis regionū q̄ sup̄ i eodē de samaria mōte i l̄ca. s.

De sambia :

Sambia mesie est puīcia in europa inferioī scitia ibi locata q̄ media int̄ p̄tēces estenes osilianes luones et s̄rednes q̄ oīs atiq̄tus gothor̄ eāt subditi p̄sistat̄ ut nariat varro. similis et erodot̄

inhabitāt litota ocreani faciēs p̄mūrtōia et sin⁹ oīta latera aq̄lonis ut dicit̄ idem. et autē samibia terra fertilis gleba et frugū fert̄ terra palustris et nemorosa multis flūibō et lacubō circūuallata gens inter ceteros barbaras corpe elegans mente audax ingenio arte et artificio alias naciones īcaūtū p̄excellēs

De sabandia :

Sabandia dicit̄ fm antiq̄s q̄si salua et audax uia eo q̄ ab atiq̄s tēpibō illa uia uirtute p̄cipua a gallicis partibus ab yralia p̄ illius patrie deserta et mōtes fuit semp̄ uita. nam semp̄ ibi fuit sūma iusticia et ideo p̄ ut clamat fama pup̄lica semp̄ ibi fuerūt t̄sēntes in stata omniū secuti ab omni spolio et rapina. est autē p̄pitene au⁹ mōtū yralia a gallia sepat̄. q̄re sup̄ de piteneis montibō in lit̄. r. v. et alio nomē puīcia puīcie nomīatur :

De sardmia :

Sardmia est insula in mari mediterraneo iux̄ scitiā a q̄dā sardo hec uelle p̄creato noīata q̄ cū maḡ multitudine de libia p̄fect̄ sardmia occupauit et ex suo uocabulo siule nomē dedit. hec in affrica mari ad similitudinē humani uestigi t̄ i cōi et ite q̄ i occite lacior p̄met ferine pibus lateribō q̄ in meridie et septētrione uūt et ideo p̄pus a nauigantibō grecor̄ ic̄ uocabat̄. p̄ autē terra i lōgitudine. c. r. i latitudine. r. i m ea neq̄ serpēs gigit̄ neq̄ lup⁹. s. solifuga t̄m aīal ē ex iguū hoībo p̄mōsū uenēū q̄ ibi n̄ nascit̄. h̄ herba q̄ dicit̄ apū r̄l̄ q̄ hoībo r̄ic̄ otmahit et q̄si r̄dētes interimit. fōtes h̄ caldos i firmi p̄betes salitate siue medela futibō cecitas h̄ sacm̄to dato ocl̄ os tetigit̄ ut dicit̄ ysid̄. r. v. li. r. v.

De sarmata :

Sarmata barbarorū ē terra q̄ sarmata sūt dicti a studio armorū nā patētibō capis armati incedebāt et multas puīcias spoliabāt priū q̄ eos dentul̄ danubio p̄hiberet ut dicit̄ ysid̄. li. r. v. h̄ de gothis fuit et gipides q̄ occisor̄ et h̄ tam pedestri p̄elio q̄ sequestri sunt vñ et ideo sic sūt dicti ut dicit̄ ysid̄. ibidē :

De samo :

Samo insula ē i egeo mari ubi nata est iuno ex qua fuit sibilla samia et pictagoras samis a q̄ phie nomē p̄mitus est inuēti ut dicit̄ ysid̄. li. r. v. In hac insula tradit̄ p̄us uasa fictilia fuisse rep̄ta vñ et uasa samia appellata sūt. ex q̄ p̄ q̄ gleba illi siule ē t̄p̄ et glutinosa et ideo ad talia uasa magis dicitur apta ut dicit̄ ysid̄ :

De saponia

Saponia puincia in germania cuius
icole a grecis dicitur et apud origines
et partes ubi nunc habitant nauigio ad
uenisse et expulsis turigis qui tunc usque ad litus
oceanum habitabant multis plijs sedes opti-
nuisse et in eadem puincia usque hodie permansisse
Gens enim semper fuit bellicosissima et elegans
forme. proceri statur. robusta corpore. audax
mente. Est autem saponia terra que ad glebam fer-
tilissima. frugum omnium et fructuum valde ferax
in montuosis nemorosis et in campis frugum
ferax et pascuosa. fecunda in gregebus et armatis
opulenta in argento cupro et alijs mineris ac
metallis. montes enim habet insignes de quibus
effodiuntur lapides qui igne fortissime resolutis
in eris substantiam dunt. et flumina huius nobilissima
et famosa sunt. wesenam limam albam salinam
atque nidam et multa alia que terram preterflunt
etiam albam. fontes habet salios in multis locis
et quibus sal albissimum et optimum deorsum ac per
Ciuitates plurimas huius fortissimas et multas
fortia oppida et castra fortissima etiam in campis
habet quae montanis. Juxta montem autem ubi cuprum
fodiunt inueniunt montes magnos cuius lapides
redolent sicut uiole. In aliquibus etiam montibus
inueniunt marmores valde pulchros et hoc potius
fuit iuxta danubium quod lapis sancti michael
habet nuncupatur. in illis montibus maximus est
carrus ferax et bestiarum aprorum et uersorum cer-
uorum danularum. et ideo in illis montibus ne-
rosus multa uariationum genera exerceat. hoc
et multa alia laude digna in saponum regionibus
inueniunt. que super de germania in littera et
et in littera. De alemania. Huius etiam saponia
bohemiannam et poloniam ab oriente. westualiam
ab occidente. frisoniannam latus ad oceanum.
a septentrione uero turingorum gentem. et
francothum a meridie. Cuius gens fortis in-
clita et inuicta usque hodie presentat ut dicit
erodotus.

De selauia

Selauia est pars melius multas omnibus
regiones. nam selauia sunt bohemi poloniam
metani wandalorum rutheni dalmata
et carinchi qui omnes mutuo se intelligunt et
in multis sunt similes qui ad linguam et qui ad mo-
res. disparis tamen qui ad aditum. nam quidam adhuc
antiquorum paganorum tenent. quidam uero tenent
ritum grecorum. quidam autem latinorum. Omnes autem iste
regiones sunt glebe optime et meliore et uimiferas
in multis locis. omnes etiam isti pro maiori parte in
coma sunt attonsi exceptis ruthenis et illis
qui mixti sunt cum uotomicis et latinis. Et est
duplex selauia. maior que et selauonia dicitur

que dalmatiam saroniam in arinchiā et continet
multas alias regiones. isti incole quidam
maritima occupant. quidam iuga montium et con-
densa nemorum inhabitant. quidam caestria ex-
colunt et exarant. gens seueram et asperam et in-
cultam circa diuinum cultum minus pia. piaticam
ducens vitam exerceat. partem pro mare pro terram
maxime illi qui habitant iuxta mare. alia scilicet
uia minor que a finibus saronie procedunt
ad prutenas wandalos lingue sue plures
habens omnes et wemos hec selauia dicitur
que a bohemiannam hinc a pruthenia diuersis
amynibus secludit et a gotis atque danis
quodam maris oceanum promuntorie quod
mare cum diuisis ad cuius litus terminat
minor selauia. et finit. Est autem hec regio
valde frugifera et fructifera flumibus et stag-
nis irrigua nemerosa et pascuosa melle ha-
bundans atque lacte. Gens fortis corpore
agriculturas debita et piscaturae magis pia ad-
deum et pacifica que ad primum. qui illi qui habitant
in maiori selauia et hoc est propter mixtionem
et societatem que toto die contrahunt cum germanis
ut dicit herodotus.

De sparcia

Sparcia est regio iuxta greciam que
alio nomine dicitur lacedaemonia nunc
atque alacedemone filio semele sic
uocatur. que de lacedemonia in littera. l. colde
enim dicitur aut qui lacedaemones et sparcianos
ut dicit philo. li. iij.

De ser

Seres est puincia in oriente nomine sortita
est a quodam oppido quod seras etiam nunc
ibi de arboribus lana colligit et inde
fiscum parat. Unde de eius incolis dicit poeta.
ignota facie sed uoce fere nulle seras.

De selandia

Selandia est puincia terra maritima
ad modum insule fluit et maris barchijs
circumdata. huius autem holandia ad orientem
flandriam ad meridiem. oceanum ad occidentem
Britanniam ad septentrionem. Sunt autem ibi plu-
res insule pue et magne barchijs maris separe
ab inuicem et distincte et sunt ille insule in forum
simis aggregibus cincte in circuitu tota maris
impetu et munita que gleba est ualde ferax et ad
segetes huius que ad arbores est quasi nuda. non enim
possunt arbores propter maris saluginem profundam
suas radices et id post plarationem cito deficiunt
et auescunt. et autem selandia ualde pliosa diuicijs
opulenta uarijs. gens magne stature fortis
corpore et audax mente. circa cultum dei deuota
int se pacifica et queta in multis barchijs illis mo-
lestis nisi quam hostium et solacie resistit. et eo acta

Lib 15

Semigallia est puincia modica ultra maē balticā ostiua iuxta ofilia et liuonia sita in sua infeloci sic vtra q̄si a galatis ipaz occupātibz aī incol terre mixtis est inhabitata vnde semigalli sunt dicti qui ex gallis siue gallatis et illis populis pcesserūt terra bona et fertilis in annona in palciis et in pmtis sed gens barbara et in culta aspera et seuera.

De senonēsi Enonenfis gallia francoꝝ est puincia habēs ab oriente germaniā tereuensem a meridie burgundiā supice et peninos mōtes ab occide galliā lugdunensem a septētrione galliā belgiā terra frugū et vinearū et fructuū diuersoz fontū et fluminū et riuoz galli aut senonēses q̄nt dā; enones dicebant eo q̄ liberū hospicio recepissent postea in silia est mutata vt dicit ysid. li. ij. a senonenfi ciuitate q̄ ciuitas est eoz capitalis. Est aut terra populosa habens ciuitates multas et opida multa forcia et munita que p̄terfluit amnis que sequana appellat.

De scitia Scitia situs quidā nepos vt dicit abiahe ex cethura phibe a suo vocabulo nūcupasse vt dicit ysid. li. ij. et xv. Hec ab oriente fluuio cyp̄ate ab occasu vō mari magno et egipto terminat attingēs a septētrione armeniā et capadociā a meridie vero sinū arabicū vt dicit idem. Situs aut eius porrectus ē in mensam longitudinē in lato aut angustior ē habet aut intra se multas puincias scz comaginem feniciā cuius pars est iudea absq; sarracenis et nabateis. Est aut regio populosissima fertilissima in frugibus et fructibus armentis et pecudibus equis asinis et camelis ditissima in ceris in spēbz aromaticis et metallis munitissima ciuitatibus et castris irrigua nobilissimis fluminibus et lacubz et stagnis habens nobiles portus mais et hec precipue in palestina maritimis et fenicis gens seua et belligera et in multis ptibus diuersis mercimonijs occupata multas etiā habet gentes sicut fādebus sic lingua animo et moribus differēs quatu quodā habitant in desertis vt nabatei et sarraceni quidā in mōtanis et quidā in nemoribus et in siluis quibus haundant illaz naces regionū vt narrat herodotus.

De sichima v. Sichima est modica terra in samaria media autē inter iudeā et galileā a sichē filio emoz qui eā edificauit sic vocata. Nam sichem dicta ē vibs que nūc neapolis nūcupat cuius osiniū in circuitu

sichima appellat et vt dicit ysid. li. xvi. Hec vt ait iero super xvij. gen. fuit portio terre quā dedit iacob filio suo sup forte scz ioseph vnde et illa terra fuit in tribu effray et ibide sepultus est ioseph et eius mausoleū ibi ostēdit vsq; hodie vt dicit iero. quā terra p̄tina graui labore acquisita iacob compauit emit em centū agnis vt patet gen. xxxij. et pro illo labore dicit iero. iacob dixisse q̄ eā in arcu et gladio de amozzi maibz ab stulitū ibi erat p̄te terribitis sub quo iacob abscondit idola filioꝝ suoz et tunc de sichima ascēdit et luzā cognomine lethel vt dicit gen. xxxv. In hoc loco pauerūt fratres ioseph gr̄es sed aliqui requisiti a ioseph non in sichimis sed in doraim sunt inuenti vbi ipsi spoliantes egiptijs vendidēt sichima aut post de struxit abimelech filius ierobal et interfectis habitatoribus sal in eius osinio seminauit dicit iudic. ij. In hoc territorio fuit fons iacob iuxta quē dñs fessus ex itine tequit et vt mulier sibi de illius putei aqua daret ad bibendū postulauit vt dicit iobis iij. Est aut locus magne fertilitatis mira amenitatis et maxime firmitatis.

De scitia Scitia regio est maxima cuius pars interior est in asia inferiori vero p̄ca est in europa et hec inferior a methidis paludibus incipiens inter danubiū et oceanū septētrionē vsq; ad germaniā p̄telat vt dicit ysid. li. xv. huius prima pars est alanea deinde meotides paludes deinde gothia dacia repia deinde germania vbi plurimā partē suam incoluerūt vt dicit idē. Habet itaq; scitia plures regiones quarum quodā sūt locupletes et quodā inhabitabiles. Nam in plerisq; locis auro et gemmis affluūt sed gr̄iphonū imanitate rarus hominū ē accessus sinagodus ibi optimus ē et cristallū purissimus scitie vt dicit ibide monstruosos in multis atinet hoies et feras imanes vt linceos tigrides viles seuissimos et leones et maxime in desertis et regionibus hircanorum que supra de hircanis.

De sicione Scione a sicione rege antiquitus ē vocata a quo et egni sicionoz dictū est qd regnū archas iouis et caliste filius pilastis in deditionē redactis ex suo nomie archadiā nūcupauit Est aut archadia que et sicione a filio archaye vt plantā foliū int iomū et egeū maē ep̄pheta hūs flumē magnū scz etimantū gignit qz albesto lapidem qui semel accensus nunq̄ extinguit

ibi candidissime merule genetañe vt dicit
pñd. li. v. **De sicilia.**

Sicilia a sicano rege pmo sicania fuit
nominata. deinde a siculo y tali fca
sicilia est dicta que antiqñtus trina
cra dicebat. apt tria aem idest pmictoria
sc; peloz. patheii. et libii. trinaccia em gca. u
qñ latine ter qñda dicit. quia in tres qñda
e diuisa. h' ab italia facto modico e dilecta
africu mare prospectans. tercis frugifera
auro habundans. cauermis et fistulis pene
trabilis. ventis et sulphure plena. Unde et ibi
ethne montis est aut incendia. in cui? facto
scilla est et caribdis. quibo aut nauigia ab
sorbentur aut collidunt. fuit aut quondã in
patria ciclopi et postea nutu titanoy frugũ
fertilis pmo omnibo tercis pro omittendis
seminibo amro est pcella. principale vrbã
habet hincalam. et fontẽ arenisam. et albeum
fluiuũ genitorẽ equoy. In eo primo e inue
nita insula comedia achate lapide in ex agathe
fluie sicilia pmo dedit. et mare siculu conallu
albu qñ gñit. et sales a grigatinos q igne sũt
solubiles. in aquis aut crepitantes ois aut
ambitus claudie spacio truu mliũ stadioy
Dicit aut salustius y talie fuisse coniuictã
siciliã. sed mediu spaciũ diuisum fuisse per
maris impetum atq; scissu. Quasq; y hñd.
li. v. ij. ca. de insulis vbi recitan oia sup
dicta et eadẽ narrat plin? **De hibernis.**

Seres dicit y hñd. li. iij. sũt arenosa
in mari loca a tractu sic vocata. vt
dicit salustius. eo q omnia ad se
trahant. sicut em gca dicit tractus latine
et talis attractio facit mare inaequale vt vno
loco sit profundu. in alio loco sit vadosu. et
ideo periculosu est illac ire. et dicit hec fietis
sunt aut tales serres pialu inducetes iuxta
mare egipciu et ei in pluribo locis admisce
vt dicit y hñd. ibi de. **De scocia.**

Scocia a scotoy gentibus a quibus
incolẽ appellat et est promuntoriũ
in insula britannica yñ et fluminibo
et maris brachis ab angia aquilonari se
pa. et pte vero opposita yndiq; septa mari
oceano. q ad iberia scocia est diuisa. Eadẽ
gens ab inicio que quondã in iberia oi sup
omnia simlis in lingua et in moribus et in
natura. Nam gens est lauis. animo seroy
seuiens in hostes tantu fore more diligens
gñũ feruitute. in lecto mari reputas segnicie
in campo aut ota hoste mterici vt interstie
ciant gloriã arbitrans et virtute. gens y
victus fame diuicius sust nens et raro ante
oculu sup abũ se effundens. armib; lactuq;

njs. pñd. li. v. et fructibo magis vñs panis
vñs britannicis minus halens. et cu popul?
fit satis elegantis figure et fa iei pulchre ge
nealiter a natura. multum tũ eos deformat
appijs habitus siue scotica vestitua. diam?
aut scoti appia lingua a pinto corpore quasi
scissi. eo q auleis ferreis cum attamento
figuraũ stigmatẽ antiquitus aduocabant
vt dicit y hñd. li. ij. ca. de vocabul gentiu
mores autẽ primeue gentis multi ex eis ex
admictioe cu anglis in maxima parte hijs
typius in melius mutauerũt. vnde qñquid
deces et honestus h' ab anglis est tractu
Silu. st. res tã scoti fiat et iberia in habitũ
in lingua. et in victu. et in alijs moribus pa
terna se qui vestigia gloriã arbitrant. pmo
alioy diuerdines respectu suaru quodãmo
aspiciant. vnde quilibet sup esse laborat et
iam omnes detrahũt et vicijs semper inu
dent. auctos derident. et in res alienos re
prehendunt. mentiri non verent nec que p
ex qñcuq; natione ex vñũ siue progente
aliqui? virtutis reputant vel audacie preter
seipos in appijs gaudent. pacẽ non diligunt
eoy regio quo ad humi fertilitatem nemo
anemita. et fluiuoy et fontiu irriguãtatem.
gca et iumento; multi plicat. ybi litus
gaudet a toribus pro sua qñtate. nec eia
ipñ britannico solo ipar e vt dicit herodot?
fius oebis terraru sagaciũmus expl vato;.
prout recitat plin?. quere supra de iberia
in lã. infra quere eadẽ de scocia dicit y hñd.
que ibi de iberia in pluribus referunt.

De suecia.
Suecia regio est infericis scithie in
europa. a qua tota gothia que inter
danoy et noricoy aquilonariũ regna
maxima est regio hodie nominata. habens
mare baltu ab oriente. oceanu britannicu
ab occidente. noricoy pcepta et populos a
septentrione. a meridie vero dacoy ofnijs
terminat. Est aut suecia q et gothia e vocata
quo ad solu frugifera vinearu tũ exys. h' in
pascuis vberimis alios defectus recipat. et
metallis. Na preter diuicias qñ ex mari illa
regio multiplicat otahit. in feris pauidib; et
iuuentis in argenti fodis et alijs lucris inue
meis. multas egioes alias percellit. gcs valde
robusta. cui? militaris potẽcia qñda rodus
fere asie et europ pte maximã mults tybo
edomauit qñs aggrebi tpe allezãdri magni
gceoy audacia extimuit. Julij etiam cesaris
mũcta potẽcia superatis gallicis almanicis
et hircanis cu davis et gothis noricis et aq
lonatibus appijs alijs aggrebi formidauit

scdm qd tradunt scriptores historie tam gra-
cor q romanor quoz dictis pot et debet me-
rito fides adhiberi in quibus sicut nec religi-
oni fidei nec ecia racioni poterit in aliquo ob-
uiari vt dicit iero. Illoz inquit poetaz q sep-
toz scriptis et dictis fidem adhibere ouenit
quoz relacio fidei moribus non preiudicat
nec ueritati agnate tradidit. ex istoz p sapia
amazones pcellerit vt dicit ozof. q ysd.
li. xv.

De sueua

Sueua germanie uenesis est puincia
in europa. auus gens hie domini u
maximu in germania ouenit vt dic
yhd. li. xv. dicit aut idem in ca. de uocabul
gentiu li. ix. Sueui inquit sut pars geema-
noz in sine septentrionis de quibus dicit ecia
luanus fundit ab extremo flauos. ab aq
lone sueuos. quoz fuisse quondam scz pagos
et populos multi crederunt. dicti aut sueui
a sueuo mote qui ab octu germanie ortu hz
et illius montis loca q omnia primitus colue-
runt vt dicit yhd. ibi. Item vt dicit id. ab
ortu habet danubiu cu bauaria. ab octasu hz
renu cu allacia. a meridie habet iuga alpiu
cu yralia. a septentrione hz franconia in infe-
riori germania et est duplex sueua. inferior
prendit ota renu. superice ota alps et da-
nubiu. Vtraqz est terra optima et frugifera
et uineta in multis locis. habens ciuitates
numerosas oppida q castella circa campel-
tria q montana. annes q flumina. nemora
multa. gramina q pascu ouiu. goeges q at-
menta circa montana. ecia feru habet q ar-
gentu pcreat ac metalla gens populosa mi-
nis. fortis. audax. et bellicosa. pcrea corpe
et flaua crine. uenusta facie q de ora.

De tanatos

Tanatos insula est oceanii paruula
in modico freti in oriente a britannia
separata. est aut ad orientale cuncie
plaga sita. non tu modica idest magnitudis
est in uicinis. anguloz familiaru septentariu
qua a orientali terra fertillissima fluuus si-
mahissem que e latitudinis acriter tenu sta-
dioz etiam in duobz locis tismebilis. Vtru-
qz em caput se prendit circa mare. in hac in-
sula applicauit beatus augus. anglis nondu
in xpm crede tibz fidem catholica prediati-
uus est. habens campos frumentarios q gle-
ba vber. dicta est tanatos a morte serpentu
quos du ipsa nesciat a portata inde terra q
gentiu uicta fuerit aqnes illico pimit vt dic
yhd. li. xv.

De trapo

Trapo batane est insula indie iacens
ad austr. ex quo oceanus indicus

indit. partes in longitudie octingentis. lxxv
milibus q. l. passuu in latitudine uero. lxxv.
milia stabioz. Scindit aut annis interflu-
uio tota repleta margaritis et gemmis. ps
eius bestijs q elephan tibz est repleta. ptem
uero homines tenent. in hac dicunt in anno
duas esse estates q duas hyemes. q bis flo-
ribz uenax locu. ytalissima insula est indie
vitens omni tpe. et folia eius semp sut vi-
uacia q nunq cadut vt dicit yhd. li. xv.

De tracia

Tracia est puincia in grecia ab qua
ueniens tims filius iaphet a suo no-
mine vt dicit ipsam tracia noiauit
vt dicit yhd. li. xv. alij sciuicia molaz tracia
appellata dixerit. Huic ab oriente pponitidis
urbis constantinopolis opposita e. a septentrio-
ne uero hister obtendit. a meridie uero ma-
ri adhaeret. ab octasu uero macedonia illi sub-
iacet cuius regionem olim diuersi populi. scz
massagete. sarmate. et scire. et alie plucime
nationes incoluerunt. ampla est em. et ideo
multas naues potuit continere. ebru fluuus
tracia fundit. qui ecia gentes barbatus mil-
tas tangit vt dicit yhd. li. xv.

De traconitida

Traconitida regio e in iudea cu pres-
fuit philippus frat herodis. na totu
egnū hebreoz fuit diuisu in quatuor te-
trarchias. quaz prima fuit galilea cuius te-
trarcha fuit herodes. Vcda ecia terra iudaea
et traconitida regio cui presuit philippus. vcl
usqz regiois epistens tettrarcha quarta fuit
abelina regio cui presuit lisamias frater he-
rodus q philippi. In tot em principatus par-
ticulares fuit diuisa iudea a romanis ad do-
mandam superbia iudeoz vt dicit glosa su-
per lucam super locu illu tettrarcha autē phi-
lippus iudaea et traconitidis regionis re.

De thessalia

Thessalia vt dicit yhd. li. xv. grecie
e puincia a thessalo ege cognoscata
que ad meridiana plagam macedonie
diuncta est multa in thessalia flumina sunt
q opida quoz caput thessalonica est uatu
ibi ecia mons pnaus quondam apollini ase-
crat. fuit aut thessalia pna achilf q origo
ortu iaphitaz. de quibus fecit q hij pmo
equos fecis domuerunt. super dola eoz mfi-
dere vnu corpus esse uidebant. q ppter mi-
lites thessaloz centaui ficti sut vt dic yhd.
li. xi. in ca. de portetis. In thessalia autē pti-
mo solidi aucti inuenti sunt domandoz qz
equoz vsus primitus e ceperus vt dic yhd.
li. xv. ad h. dicit yhd. li. iij. p moysi t pibz

in thessalia accidit quoddam diluuium in quo aquarum ingluuias maiores parte ipsorum thessalie absorpsit paucis per refugia montium liberatis et maxime in monte pinalo in cuius circuitu deuotione tunc temporis regno poterat. qui tunc in tibus ad se fugientes suscepit et sic pinali iugo eos aluit atque fouit. propter quod dicunt grecorum fabule deuotionem hominum genus de lapidibus repasse ut dicitur ibidem.

De tenebris:

Tenebris est insula grecie una de cicladibus. sita ad septentrionem in qua ciuitas thebe obita est. a qua et insula est uocata. fuit autem thebes quidam iuuenis infamatus quod suam noueram cognouisset qui fugiens insulam uacantibus obtinuit qui ex nomine suo ciuitati quam ibi obdidit et insule nomen dedit.

De thyle:

Thyle ultima est insula oceanum inter plagam septentrionalem et australem. ultra britanniam sita nauigatione sex diebus a sole nomen habens. quia in ea est sol estiuus solstitium facit et nullus ultra eam dies est. ideo eius mare tardum est et gelatum ut dicitur ysidoro libro 11. Secundum plinium autem locus inhabitabilis est quia in estate nichil potest ibi crescere propter nimiam calorem excurrentem. in hyeme etiam nichil propter frigiditatem congelantem. Nam ab equinoctio uernali quando sol est in arietem usque ad equinoctium autumnale quando in libra sol illi insule nunquam occidit et ab illo tempore usque ad equinoctium uernale iterum ad insulam non accedit. unde per dimidium annum habet diem et per dimidium habet noctem ut dicitur ibidem in 10. de insulis libro 11. et de solstitio libro 11. De eadem dicitur libro 11. de naturis rerum humilis et solinus.

De tripolitana:

Tripolitana regio est duplex una est in fenice dicta a tripoli ciuitate famosissima que totius patrie in circuitu propter nimiam sui fortitudinem est defensio et munimentum. Alia uero est tripolitana in africa inter pentapoli et bizancium sita a tribus magnis urbibus sic uocata scilicet ozea. sabine et leptis magna. Hec habet ab oriente fines maiores et tragobitas a septentrione mare adriaticum ab occasu barbarum a meridie getulas et garmatas usque ad oceanum ethiopicum preterita ut dicitur ysidoro libro 11.

De trogadea:

Trogadea est regio in ethiopia. cuius incolae dicunt trogobite sic uocati. quia tanta celestitate pollent ut semper pedum cursu allequan. Habet autem hec regio quendam insulam ubi crescit optima mirra spes et purissima. eius gutta ibi inuenitur et dicitur mirra trogobite ab insula in qua crescit ut dicitur

ysidoro libro 11. Cum sit hec puincia in ethiopia tangit tamen finos arabie. unde aliqui dicunt esse in arabia ut libro 11. ysidoro. aliqui in ethiopia ut libro 11.

De troiana:

Troiana puincia in frigia primitus fuit dardania a dardano uocata. Nam dardanus de grecia profectus uenit ad frigia ibidem primitus egnauit. post quem filius eius erichonius. deinde nepos eius tros a quo ciuitas troia et patria in circuitu est uocata ut dicitur ysidoro libro 11. multi autem de troianis post troie exitum facta classe per diuersas mundi partes sibi sedes queferunt. et multas nationes expellentes pro eis habitauerunt et ex eorum progenie prodierunt. in posterum potissime seculi nationes hanc diuersarum regionum uerissime huius troie attestant.

De thurscia:

Thurscia ytalie est puincia inter ligures et romanorum territorium collocata qui difficultibus montium iugis et accessibus locorum ualde altis et artibus fortissime est munita. Thurscia autem ut dicitur ysidoro libro 11. a sacrorum et thuris frequentia est uocata. Nam in illis partibus in mortuorum exequiis antiqui thura cremare et offerre religionis et deuotionis gratia consueuerunt maxime et suos mortuos affectu lacrimabili deplangebant. Thura etiam in aris deo potissime incendebant. quia ut dicitur in thurscia ars aruspicia primitus est repta ut dicitur ysidoro. hoc zemilia fuit antiquis uocata plures hinc inclitas et nobiles ciuitates ab occidente et a liguria habet pisanam ciuitatem. senas. lucham. florentiam. et a septentrione uibem uerem. et a oriente arecium. et a meridie tethoniam. pusu et assisium que ualli spolitani coniuncte sunt et vicine. ab oriente habens mare adriaticum et marchiam de anthonia. a meridie tiberi ripam et romam. ab occidente mediolanensem in liguria a septentrione romam et puincia paduanam et hec regio est multum preterita in longum ab ortu uelut occasum minus habens latitudinis aequilonari termino ab australem. Est autem terra modiosa satis et fortissima quo ad fructum fertilissima quo ad solum. saluberrima quo ad celum. quam mare in duabus partibus locupletat quam etiam fontium et lacualium multitudine irrigat et fecundat aruis fluuius illa preterfluit et decorat. ceteri aromatiaci ibi crescentis habundantia ipsa; singulariter nobilitat atque dicitur fontium etiam calidorum in ea scaturientium affluentia ipsam gratificat et sublimat.

De thuringia:

Thuringia germanie est puincia media inter gentem saxonum et francorum et westfalorum

Habent em̄ boheimos̄ et saxonēs ab oriente
 fr̄acones et bauaros a meridie sueuos alla
 cos. ab occidēte venēs et westfalos. ab ac
 quilone gen^s q̄dē h̄m nomē patrie thurin
 gia. i. dura oia hostes maxie seuera. est ei
 populus numerosus elegātis stature fortis
 corpore durus et ostās mētē habens terā mō
 tibo fere vndiq; circū atā et munitā. interi⁹
 vero planā valde frugifera fructifera. vine
 is ecia nō exp̄tē. opida multa. castra fortia
 nō solū in mōtanis v̄z ecia p planā ampni
 bo stagnis lacub̄ irrigua. acce saluberrima
 pabuli libertate gratissima. aemētis et gre
 gibo valde plena In eius montib̄ diuersa
 inueniūt mineralia et metalla vt dicit hero
 dotus qui nullaten⁹ p̄mittit secreta in germa
 nie d̄fima iscurata: . De thuronia

Thuronia gallie sup̄ioris ē puincia
 ps aquitania antiquitus op̄tata. a
 thuronū ciuitate inclita sic v̄ta In
 qua gēma sacerdotū martīn⁹ sanctissim⁹ resq̄
 eūt Est aut̄ sita sup̄ ampne ligerū qui eā p̄
 terfluit et irrigat et multipliciter loapletat
 Terra frugifera fructuosa vinifera et pascu
 osa. acce saluberrima. nemorosa. gens robu
 sta corpore. elegātis forme. audax mētē. be
 neficia in ope modesta in sermone: .

De walscomia: .

Walscomia est puincia ab aq̄tania an
 tiq̄tus op̄prehensa sita sup̄ pireneū. a
 walsea opido nūcupata vt dicit ysid⁹.
 li. ix. habens mōtes pireneos in vno suo la
 tere et in alio oceanū mare in alio vero plai
 cū puincie tholosane In alio vero pictauo
 rū gentib̄ appin̄t Terra siluestris et nō
 rola saluosa et mōtuosa. in multis sui par
 tibo vinearū semp in tantū op̄vicinis multis
 et insulis maris vini copā administrat Ge
 thona fluiū a tholosana sep̄ at. qui wasco
 niā p̄terfluit iuxta burdigalē metropolim
 vrbem walsconū oceanū mare intrat vt di
 cit ysid⁹. li. ix. in. c. de v̄bulis gēciū. walscei
 a wacea opido cognomiati per amplā iugis
 pirenei mōtis solitudinē inhabitant. qui et
 walscones q̄si wactones dicit. c. i. f. lit̄ trā
 demutata. quos p̄p̄ius edomita hyspama
 ad triūphum vnie festinās de p̄ici iugis de
 posuit et in vno opido congregauit vñ ofena
 rū nomē vrbs accepit vt dicit idē ysid⁹. pl.
 et herodot⁹ qui recitat mentē walsconū fore
 corpore leuē et agilē. animo audacē. ad bella
 p̄cipitē et ferocē: . De venecia

Venecia vnaq̄ ab antiq̄ dicebat̄ p
 uincia q̄ alit̄ore mais adriaticū i an⁹
 sinu vrbs venecia nūc ē sita vsq; ad

pabū fluiū q̄ diuidit inter ciuitates et fies
 sup̄ ior̄ ligor̄ et in ferior̄. videlicet inter paga
 nēs et medionalēs p̄mitt⁹ extēdebat vt
 narrat lūbartho ac ligurū hystorie v̄rissim⁹
 recitator. multas h̄q̄dē nobiles nūc obtinuit
 ciuitates. nam vt dicit ysid⁹. li. x. vi. māma q̄
 amato cicētie filia q̄ post meritiū thebanorū
 theba est dicta in yralia obita fies est in ve
 necia q̄ galleatis alpina est vocata. Venecia
 itaq; ytalie est puincia q̄ multar̄ terrar̄ et ci
 uitatū dominū habuit ab antiq̄ in mari et i
 terra au⁹ potestas hodie p̄ longissimos ma
 ris p̄tract⁹ et vñ in greciā se extendit germa
 nor̄ fines vsq; in aq̄l. giā tangit dalmaū et
 selauor̄ piratar̄ p̄dam th̄tāniā exp̄mit et cō
 p̄sēt insulas et portas p̄mūctoria maris et
 fin⁹ sub ei⁹ dominio ep̄stēte iustissime regit
 subditos p̄regit ab hostib̄ potentissime ac
 defendit rem publicā et ciuile iustis legibus
 subicit nullā sectā diuinis otariā in situtis
 Infra suos terminos manere dissimulat aut
 p̄mittit hu⁹ gentilis referre singulos p̄bita
 res estimo sup̄fluū cū de gētis venetor̄ v̄tute
 et potētia circūsp̄ctione et p̄uidētia v̄nitate
 ciuū concordia amōre totā iusticie cum elemē
 tia omib̄ fere nacionib̄ iam sit notū vt di
 cit idē. reg. scriptor̄ hystorie lumbardorum: .

De westualia: .

Westualia germanie inferioris ē pro
 uincia Habens saxonā ad orientē
 Thuringiā et hassiā ad meridie. renū
 et coloniā ad occidentē oceanū et fr̄isā ad
 acquilonē nobilissimis fluib̄ duob̄ in eius
 extremitatib̄ cingit sc; wesen at; rēno Nā
 renū t̄git versus occidentē et septentrionē. we
 senā vero versus orientē Dec in q̄busdā libris
 dicit antiq̄ saxonā ab omni sp̄ie fornicatō
 nis se mūdā p̄seruās et stupra districtissime
 puniēs. ac honesta onubia sūme colēs licet
 pagana sup̄stitione vñ ab. vii. anū domi tene
 ref̄ iplicita vi. bonifā. i. epistola ad egē āgle
 Est em̄ terra multū nemorosa pascuosa plus
 alendis ḡgib̄ q̄ ferebis frugib̄ apta mul
 tis fōtib̄ et amp̄nib̄ ē irrigua emosa lippia
 sc; atq; rura et multis alijs fontes h; salis
 et mōtes fertiles in metallis habūdat terra
 fructib̄ glādibus nūcibus atq; p̄m̄is ecia
 fetis porcis p̄aidibus et iumentis populus
 communiter elegantis stature est et procerē
 venuste forme et fortis corpore et audax mētē
 miliciā habēt copiosam ac mirabilē animo
 sam p̄mptā ad arma cōtinue et patā. ciuita
 tes habet fortes et munitas castra fortissima
 et opida tā in mōtib̄ q̄ in planis: .

De vironia: .

Walscomia

Venecia

Westualia

Walscomia

De arena
De frigilla
De glabastro
De gardo
De guallo
De guallo nigro

De hironia

Hironia est provincia puula vltima ad orientem a virore dicta eo quod sit giminosa et nemorosa multis aquis et fontibus profusa cuius gleba est frugum ferax. Quondam barbam seu a incognita ac iulea. Nunc vero danorum regibus piter et legibus est subiecta. Terra vero tota est a germis et danis piter habitata. que est in littera k. de ruallia. Hec terra a nogardorum gente et cathorum per fluuium maximus qui natus dicitur est separta.

De winlandia

Winlandia est patria iuxta mediana nothwegie versus orientem sita super platis oceanum prope non multum fertilis nisi in gminibus et siluis. Gens eius est barbara agrestis et seuu magis artibus occupata. Vni et nauis gantibus per eorum litora vel apud eos propter veterum defectum morum et vitiis ventum venale offert atque vendunt. globum enim de filo faciunt et diuisos nodos in eo coniectentes vsque ad tres nodos plures de globo efficiunt precipue sunt qui volucribus ventum habere foris quebus propter eorum incurbulitatem illudentes demones aere sciunt et ventum maiorem plures efficiunt sunt qui plures nodos de filo efficiunt vel pauciores et quibus motum amouet ventum qui miseri talibus fide adhibentes iusto iudicio submerguntur.

De vitria

Vitria est insula modica in mari britanico sita distans a britania maiori puo fere interposito separta. cuius gleba ad frumenta est optima. multas habens silvas et nemora. multas ferax pecora et iumenta fontes et ampnes insula irrigata que ad temperiem est saluberrima et in fontibus vicia dicitur esse. hec ab angulis hodie inhabitatur.

De yselandia

Yselandia est regio vltima in europa a septentrione vltima norwegiam sita perpetuo glacie in temerariis eius fimbis condempnata. prenditur autem super litus oceanum versus septentrionem. vbi maxime pro nimio frigore congelatur. ab oriente habens scitiam superiorem. ab austro norwegiam. ab occidente oceanum hyberniam. ab aquilone in are congelatum. Et est dicta yselandia quasi terra glacie eo quod ibi dicuntur esse motus murei in glacie duritiam congelati. Ibi cristalli inueniuntur. in illa etiam regione sunt albi veses in arboribus et fero assium qui pinguibus glaciem rapiunt. et foramina multa faciunt per que in maxie in incruentum et sub glacie pisces capientes eos efficiunt per foramina predicta et ab hinc defertur idem viuunt

terra est sterilis que ad fruges. exceptis paucis locis in quibus vallibus vix crescit auena gmina trinum et arbores in locis vbi habitant homines parit et producit et in illis partibus fetas gignit et iumenta nutrit. Unde de piscibus et venacionibus et carnibus pro maiora parte populus terre viuunt oues pro frigore ibi viuere non possunt. et ideo incolae de feras et vesorum pallibus quos venatu capiunt contra frigus se muniunt. et corpora sua tegunt alia vestimenta habere non possunt nisi aliunde deferantur. gens multum copulenta robusta et valde alba piscacioni debita et venacioni.

De zugia

Zugia siue zugis est provincia vbi est maior cartago minor a frisia inter britaniam et numedia sita ut dicitur phili. hec a victione mari siculo est iuncta ut dicitur idem et a meridie vsque ad regionem georgiolorum porrecta cuius proxima sunt frigidissima vltima vero bestis et serpentibus plena ibi onagri et fere siluestres ibi mta et mostuosa inueniuntur ut dicitur idem.

Explicit liber decimus quintus. Incipit liber decimus sextus de lapidibus preciosis

Descriptis proprietatibus terre et pecii eius in generali restat ad inuentionem aliqua hic inferre de eius venatu in specialem. Corum autem que ornant terram quedam sunt simpliciter inanimata et in sensibilia ut omnia metherotica que in venis terre gignantur quia sunt lapides colores et metalla et de illis primo per ordinem est agendum. Quedam vero vegetabilia ut radices herbe et arbuta quedam autem sensibilia ut homines et iumenta que vltimo est tractandum. primo ergo ab hijs que gignantur in terra et in venis eius per ordinem alphabeti hic dicendum est.

De arena

Arena ab ariditate est dicta que si manum pressa fuerit plasticitate et duricia stridorem facit que si in veste adhibita aspera fuerit nichil sordis post se reliquit ut dicitur phili. li. vii. c. iiii. arena siquidem in aquis marinis ab omni limositate et lutea viscositate abluuntur ut dicitur aris. in li. de appetitibus electorum et ideo propter vinctum et ea siccitate coagulati in lapide perfecte non permittit. terra enim pura potest dicitur idem. li. meth. iiii. lapis non fit quia continuationem non facit. Sed amutationem non permittit eam totaliter in lapidem consolidat.

Lib 16

Unde est qd arena terra omni est substacia
 liue ducta sed lapide mollicet et in parte
 vniuersales diuifibiliae vnde arena frigid a e
 et sicca minuta opressa grauissima in pondē
 qruis sit minuta et sterilis ex se ppter colois
 et humois defectū dūmodo frigidō sicca ta
 tis ymbre supueniente non dissoluū sed po
 cius diluta aut cōsupra lucea in puritate ma
 gis oprimit et parte parti forcius adheēte
 amplius solidat. Arenarū eciā multitudme
 maris impetus sisti et ad eius anulos se
 dstringens ne vltra sibi assignatos adeo ter
 minos effluat ipedire vt dicit iero sup iere
 ca v. posuit arenā terminū mari etc. Habet
 eciā vniuersalit naturā colatiuā vñ aq p are
 nas colata dulcior et purior iuem vt dic ost
 ite virtutē habet metalloz purgatiuā et sua
 ofricacōe rubiginis cōsumptiuā aureū em es
 et ferreū arene ofricacōe clarificat. Item
 virtutē habet infrigidatiuā repassiuā opi
 latiuā tumois sedatiuā vt patet in thima
 lia idest arena ex lapide fabrilī resoluta que
 valet ad oia supdicta vt plane dic ostā. Itē
 virtutē habet mineralē vel saltē ei similit vel
 affinit vnde et inter arenulas tam fluuiales
 qd marinas autē arene sepius inueniunt
 lapides eciā politī et gēme precise in mari
 no litōe inueniunt int arenulas. Item arene
 tam fluuiales qd marine ex ventis et aris
 ipsas arenulas ptiulas eluatiū sepius in
 maris ostijs et litortibz coaceruāt et ex acis
 sic accumulatis aque fluuiales ne mare sub
 intōt aliquodens retardant vt dicit iero
 super amos viij. ibi de fluct sicut tūus egip
 ti etc. vbi expresse dicit qd aqua mili ppter
 obstātes arenarū cumulos ouent impediti
 nam circa fluminis descensū piter aggrega
 tos aqua mili in mare descendere non pmit
 tit sed potius reflueret per plana egip̄ti ma
 nifestissime coacta sed quāto illis cumulis
 arenosis aqua cedere opellit tanto eis de dif
 sipatis dū maior impetu in mare descēdere
 p̄indius p̄hibet vt dicit iero ibidē. Item
 arenarū obstaculis in mari sub aque superfi
 cie occultatis occurre et vel resistere maxime
 est difficile et periculosū vt patet supra vbi
 de maris periculis p̄tractatur.

De argilla

Argilla ē terra tenax glutinosa et vis
 cola ad varia figuloz opa disposita
 atq; apta et est scdm yhd. li. xvi. c.
 primo ab argis sic vocata. apud quos pmo
 ex tali materia vasa fictilia sūt effecta et vt
 ibidē dicit talis terra per actionē caloris li
 quidiores partes cōsumentis et terrestriores

solidantis in laterē cōmutat. sepe eciā cōtin
 git qd talis terra lutea vinctuosa frigiditate
 aquā cogelante in lapidē cōmutat. Sepe eciā
 accidit talis trāsmutacō scz luti vinctuosi in
 lapidē ex calore coagulante sicut em dicit li.
 iij. methoz. luti vinctuosi aptū ē huic trāsm
 mutacōi se; in lapidē per calidi coagulacōez
 quā vinctuosi est mediū inter viscosū et va
 poratiuū habens humidū viscosū vñ gracia
 vaporatiuū p̄t a calido coagulari. gracia vis
 cosū non potest ex toto educi sed amplius cō
 primi et cōsolidati et sic in lapidē trāsmutati
 vt ibi dicit amētato. argilla est frigiditate
 sua sanguis restrictiuā vt dicit ost. Argilla
 vt dicit si ū forti aceto fuerit distēpata ap
 posita fronti et t̄poribus p̄hibet sanguinē
 naribus fluentem.

De alabastro

Alabastrus vt dicit yhd. li. xvi. c. v.
 est lapis candidus interinctus va
 rijs coloribus ex quo euāgelici illi
 vngenti vasculū factū sūt. ex hoc ei causan
 vasa vnguentaria quā vnguenta custodit
 poptime incorrupta nascit aut circa thebas
 et damascū ceteris candidior sed pbatissi
 mus de india trāsp̄ortat. hic lapis a dialeo
 rīde in comar dicit et dicit valere hunc lapi
 dem ad victoriā optinendā et dicit eciā qd
 generat et cōseruat amicitiam.

De auro

Aurū ab auro est dictū vt dicit yhd.
 li. xvi. c. qd reperasso aere plus t̄sul
 get. naturale ei est vt metalloz splē
 dor p̄ fulgeat luce aliqua reperassus. Hinc
 et avarij sunt dicti quoz fulgē splēndidos
 reddit. aurū aut radians et fulgens dicit ob
 rīz. eo qd splēndore obmbiat ac fulgore. et
 em coloris optimi qd hebrei ophaz. greci ve
 ro dicit crisō lamina vno tenuissima ex q
 incidunt fila aurea b̄atthea nūcupat. huc
 usq; yhd. ca. de metallis. Scdm arif. aut li.
 methoz partū ante sine dicit qd aurū sicut
 et cetera metalla materialiter p̄c̄at ex sul
 phurē subtili rubro et de viuo argento subti
 li et alio plus aut c̄uertit in eius cōp̄ficōne
 de soliditate sulphurea qd de aere aq̄so viui
 argēti. et ideo aurū solidius est et p̄c̄erosi
 qd argentū in cuius cōp̄ficōne plus de argēto
 viuo qd de sulphure albo c̄uertit c̄uertit sicut
 idem dicit taban. auro ergo inter metalla
 quo ad substanciā nichil solidius est aut cō
 pactius et ideo in igne positi non euaporat
 nec eciā in p̄dēte minorat. vnde in igne nō
 cōsumit sed solū qm vi caloris liquec̄t. si qd
 aut h̄z annepe impuritatē et scorie depōit

apparet qd & amplius de puritate & subtilitate
inuenit. nichil enim inter metalla est ductilius
q̄a rate ē ductilitatis q̄ inter iasde & malleū
sine rumpione sine dissolucōe parciū in braj
ctheas. i. tenuissimas laminas dilatat. nec
eciā inter metalla quo ad formā & sp̄m est
pulchrius. et ideo inter omnes pictuabiles
formas siue sp̄s primū et p̄cipuū locū auri
optinet pulchritudo. unde forma est & de or
tam color q̄ metalloꝝ. Item nihil inter me
talla quo ad virtutē inuenit efficacius cui
virtutē describit platearius dicens. Auri
inquit tempacius est omni metallo & p̄cipū
et ideo virtutē habet fortitudinē et sup̄fluit
tā ē coadunata in corpore p̄terfluā. & ideo
valet contra leprā & elephantie passionē vtilit
emendatur limatura auri in cibo aut in
potu sū in medicina ad preseruatōe; a lepra
vel saltem ad eius occultationem quia eius
frequentis vsus ab ea preseruat & occultat vt
dicit auiō. Itē eadē limatura cū succo longis
et osse de corde cerui valet contra hincopim et
caecidā passionē. Item laminae auree can
dentes in vino extincte. vinū facit vtile con
tra vicia splems et alias passiones multas.
Item vsuā facta cū instrumento auro me
lice est q̄ ex alia materia vel metallo. loquim
enim adustionis custodit immunē a fetore.
Item puluis cadimie auree oculis impositus
ma culas oculorū corrodit. Confortat autē
membra quibus ei non incorporat nec ea nu
triat depuando ex asperitate sua superfluit
tates que membra ledebāt exurgendo sicut
idem dicit platearius. Item antra calefactū
tollit pilos a membro. qd̄ inde epistū facit
aut fricatū et itē cōtra non permittit
constān. Item aurū p̄cussū non resonat
sicut es vel argenti nec crepat nec fundit h
poci⁹ extendi. & equalit̄ dilata. nisi ei fuerit
aliud metallū aduulterinū mō aliq̄ incorporatū
nam q̄d̄iu es vel auricalcū cū auri substantia
est p̄mixtū semper sub malleo scinditur
et semper ad susceptionē debite forme sub
mallei ictu mōlediens inuenitur. & ideo nec
cesse est vt omne superflūū ab eo per exco
ctionem auferatur et efficiatur ductile. et
aliquod vas cū aptata forma exinde pro
ducatur vt dicit greg. quando autē lamina
vel bracthea aurea cum argentea subducta
debet malleādo incorporari. necesse est a tri
bus maxime p̄caueri scilicet a puluere vento
et humore. quia si aliquod horū inter aurū
et argentum se p̄mixuerit nequaquā vnū
cum altero se tenebit. et ideo oportet vt in
loco valde mundo & quieto hec duo metalla

ad inuicem v̄miantur. quando autē in modo
debito sic v̄muntur inseparabilis fit v̄mo.
ita q̄ ab inuicē non possunt v̄terius separari

De auricalco.

Auricalcum vt dicit phid. est dictū q̄
cū sit es siue cupri re splendet sup̄
ficialiter sicut aurū. es enim ḡo
sermone alio vocatur Auricalcū itaq; habet
et duriciā eris siue cupri ex mixtione autem
eris et stanni et auripigmenti et quibusōā
alijs mediāminibus p̄ducitur in igne ad
colore auri vt dicit phid. Colore itaq; habet
auri et similitudinē sed non valorem. vasa
eciā diuersi generis artificialia & pulchra in
sui nouitate auri specie p̄tendens ex au
ricaleo p̄parat. sed paulatim a fulgore p̄mo
eterantur et quasi tubignantur. et tam co
lore q̄ odore cupri suam materialē originē
protestantur in istis vasis cibaria et v̄na
diuersa reseruatā saporem horribilē otahūt
ex eris vicio & odore. collitia tamē que oculorū
sūt medicamīa ex eis v̄liliter reseruant
et ex eris fortitudinē auunt vt dicit plat.

De auripigmento.

Auripigmentum est v̄na terre siue
genus lapidis scissibilis et fragilis
auri speciem p̄tendens in colore. &
vocatur alio nomine lapis arsenicus et est
duplex scilicet ruber & citrinus et habet se
cundū dial. natura n̄ sulphuris calefaciendi
et desiccandi. quū si apponatur eris ipsū in
albū transmutat & omnia corpora metallina
p̄ter aurū epurit & deasfat vt dicit dial.
secundū plateariū aut auripigmentū calidū
et siccū in quarto gradu et est v̄na terre et
duplex species rubū scilicet & citrinū. citrinū
aut op̄at medicinē. h̄ aut v̄tūē dissolūdi
atrahēdi et mūdificādi v̄n valet asmaticis
et malū anhelitū habentibus ex humiditate &
inclinato capite fumus eius recipiā. Ex au
ripigmento fit p̄silocaciū. i. vnguentū depila
torū vt pili facilliter amouean. q̄i decoquū
cū calce viua valet eciā contra serpigine & ipe
tiginē. si loas cū sapone & auripigmento leuit
inungat. h̄ statū locus inunct⁹ abluat. q̄a si
vnguentū tale ibi diu manēt bonā carnē facit
et malā corrodēt & exoriat. natura enim h̄
incisua & corrosua vngues eciā deturpato
et deforme facit cadere vt crecāt meliores
vt dicit plat. argenti a ḡea appellatōe vt dicit
phid. ē dictū. nā argenti argenti v̄nt au miz
i mod accidit q̄ cū sit candidū ip̄sū corpi
lineas nigras vt dicit phid. eddit in ei⁹ op̄o h̄
ciōe sūt v̄nū argenti & sulfur albū p̄ aurū
ē ibi de auro & aq̄o & argenti viui q̄ sulfur

et ideo non est tantū pōderis sicut aurūm vt
 dicitur rīgardus rufus • est autē argentiū du-
 plex sc; simplex & cōpōitū • simplex autē liqūdū
 et vocat argentiū vīuū • cōpōitū autem ar-
 gentūm solidū cōpōitū est argento vīuo
 puro & sulphure albo nō vīcē vt dicitur ac •
 Argentiū autē vīuū est substācia aquea mix-
 ta cū subtili tereno forti admixtione & indif-
 solubili & habet hoc ex magna siccitate terre a
 q̄ non liquefit in superficie plana & ideo non
 ab heret sicut id q̄ est aquosū • est autē eius
 substācia alba ex claritate aq̄ subtilis et ex
 albedine terre bene subtilis et digeste • habet
 etiā albedinē ex amixtione eius cū pōditis •
 habet autē argentiū vīuū hoc sibi naturalitē
 aptū q̄ nō coagulat p se sine sulphure sed
 cū sulphure et cū plūbi substācia cōgelatur
 Ideo hīc ibidē q̄ argentiū vīuū & sulphur
 sūt ele mēta • materia et p̄cipiū omniū liq̄
 biliū sc; metalloꝝ • hec oīa dicit i • li • meth •
 exp̄sse et etiā arif • sic exp̄ssit Argentiū itaq̄
 vīuū oīm metalloꝝ dicit esse p̄cipiū • ideo
 respectu eoz est simplex ele mēta • de sua autē
 virtute et natura diūsi diuersa posuerūt q̄t at
 de hoc sentiāt parere potest p hec vba • argē-
 tum m̄qt plateam vīuū • aliū dicit esse et
 humidū i gradu • iij • q̄uis aq̄bus dā iudicē
 frigidū & in eodē et q̄ sit aliū ostendit p
 effectū eo q̄ dīsoluit penetat & incidit • S;
 q̄a actualitē sentit multū frigidū ab uīue
 frigidū iudicat • Quod autē aliqui dicit ar-
 gētiū vīuū ex q̄dam vena terre p excoctionē
 hīc falsū esse pat; eo q̄ p calore ignis facillie
 in fumū extenuat • Sed a terra gignit & q̄h
 aq̄ pfluens p̄creat diuissime etiā in vase
 frigidō et solido cōseruat • tanta autē ipsū est
 coherēcia & fortitudo q̄ nulli rei p̄t admisceri
 nisi p̄mitit extinguat • extinguit autē cū sali-
 ua q̄ndo cū ea fricā et maxime q̄ndo am-
 saluē addit • et maxie q̄ndo pl̄ossis sepe so-
 dā • est autē argentiū vīuū de facili in fumū
 euaporatū & resolutū cū fumū maxie ob-
 astantib; inducit em palissim et tremotē et
 lapando fluos et remolliendo ore acceptū vel
 aurū m̄missū occidit mēbra p fodiendo circa
 q̄ piculū maxime val; lac capnū in q̄titate
 maxia ep̄ratū cū atinuo motu pacētis • Ad
 id sp̄aliū v; decoctio vini cū absinthio et yso-
 po • h; usq̄ pla • Dicit autē argētiū vīuū eo q̄
 incidat materias iqs m̄ttit vt dicit yf̄ • li •
 pvi • vbi etiā h; subiūgit • Hoc iqt ē liq̄bū q̄a
 patit Inuenit autē specialitē in fornacib;
 argētarijs gūtay cōcreōne terris vel tectis
 inherētis sepe em in vetustissimo stercore eloa-
 ay vel puteoz limo inuenit fit em ex minio

impōsito facile ferre patena testea supposita
 Debet autē vasculū circūlitū circūdati creto
 nib; et tūc argētiū vīuū distillabit • Sme em
 hoc argēto neq; aur; neq; es manuari potest
 Tante autē virtutis est vt si sup septariū ar-
 genti vīuū cōtēariū lapū supponas oneri sta-
 ti resistit • Si vero auri scrupulū supposueris
 leuitatē eius in se statū rapit • Ex q̄ patet nō
 pōdus esse h; naturā cū cedit potū datū iter
 hīc p̄deiscula • seruat autē meli; i vasis vi-
 treis • Nā ceteras materias p̄forat & corrodit
 hucuf; yf̄ • li • pvi • c • de metallis Argentiū
 ergo ē albū clarū sonozū purū ductilitatis
 habēs m̄lū m̄n; cū q̄ aur; balsami potissime
 cōseruatū virtutis inaspide inuasiū • Maiorē
 em virtutē habet iaspis in argento q̄ in auro
 vt dicit in lapidario liq̄bile et in igne reso-
 lutū et liq̄factū • colorē habet igneum tu-
 beam • m̄frigidatū vero iter efficit aliū at;
 durū & q̄uis grossū & materiale respectu auri
 tamē post aurū in valore et p̄cio optinet iter
 metalla p̄cipati • est em medicale & m̄ltaū
 egrotūmū auatiū • nā ei; scoria siue spuma
 vulnera sanat et replet • et carnes supfluas
 in eis crescere nō p̄mittit • cicatricem inducit
 sordes corpis m̄dificat • Cauterium a fetore
 custodit • cōforat fluribilia mēbra & cōstringit
 ex ortu terre rubiginē cōtrahit • Sed ex ha-
 ene et salis cōficcione colorem p̄stnū reci-
 pit et resumit •

De adamante

ADamas est lapis indiarū pius et i-
 decorus ferrugineū habens et splen-
 dorem cristallinū nūq̄ tū vltia mag-
 nitudinē nuclei auelane ē rep̄tus hīc nulli ce-
 dit materie nec ferro q̄dā nec igni nec vīq̄
 malefcit • vnde a grecis vis in dormita appel-
 lat • Sed cū sit inuictus ferri ignis cōtēptoz
 tūpit sanguine aliūdo et recentū cū; fracmē-
 tis scultores in signādis gēmis & p fōm̄lis
 vtūc • hīc dissidet in hoc a magnete • q̄a p̄si-
 tus adamas iūz ferri non patit illud attra-
 hi a magnete p̄mo retrahit p q̄ndā violēciā
 ferri a magnete lapide sic attractū • dī hīc
 lapis more electri venena dephendit • met;
 varios exp̄llit et malefcis artib; obuiat •
 h; usq̄ yf̄ • li • pvi • c • de cristallis • hīc lapis fm
 dyas • gēma recōciliacōis dicit & amoris • qz
 si mulier a viro suo fuerit disgressa p virtutē
 adamantis in viū grāciam facilius reuocā
 Ad hoc dicit idē q̄ si verus adamas capiti
 dormiētis mulieris supponat cauci; scire pote-
 rit maritus eius an sit casta nā si fūerit casta
 dormiēdo aplecti cogit vi lapidis maritū suū
 Si vero fuerit infidelis ab eo subito cecidit &

velut lapidis presenciam iam indigna subito de
licto cadit Virtus etiam huius lapidis est ut
dicit dial. qd in lacerto sinistro gestatur
valet contra hostes contra insaniam rixas et iurgia
contra iustos et phantasmas contra varia somp
nia et venena.

De ametisto.

Ametistus lapis est indialis qui inter
gemmas purpureas optin; principatum
ut dicit yf. Est aut ametist; colore
purpureo et violaceo pinctus qui rosa nitens
et laute fides quibus flammulas et emitens
yfid. Alce; eius genus descendit ad iactu
non ex toto igneum sed vni colore habens. et
sunt spes eius. yfid. sed ut dicit dial. pur
pureus nobilior est et alijs utilior. nam virtus
eius contra ebrietatem est et facit vigilare et mala
repellit cogitatione et boni offert intellectum et
inest ei mollicies ad suspendium.

De achate.

Achates est gemma nigra habens albas
venas et dicit achades a flume eius
dem nominis existens in sicilia ubi
que est gemma pinctus inuenta ut dicit yf. s.
modo aut in pluribus regionibus inuenit. est aut
quibusdam generis certum ut dicit dial. cum venis ce
ruleis Aliud generis est indial; varium cum guttulis
sanguineis. pinctum enim generis ut yf. dicit credidit
valere magicis artibus. nam cum ipsa temperata
consuetudine fluita sic dicitur de eadem generis ut
le est secundum dial. ad regum formas et humiliter
monstranda somniorum. Certum autem genus mutat
pericula. gratum facit et placere et plurimum et sa
cudum et vires offert. tertiū genus s; indial
visum vult contra hanc pestem contra venenum ut
accessio eius odoris est ut dicit dial. s.

De albestone.

Albeston archadie est lapis ferax colo
ris ab igne nomen sortitus eo quod se
accessus nunquam exiguus de quo fabula
tū est illud mechanicum de quo gentiles capti sa
crilegio imitabant. In quibusdam enim templo venere
erat factum candelabrum in quo erat lucerna sic
ardens ut nulla temperate et nullo subterfugio
posset ut dicit yf. li. vii. m. c. de gemmis

De absalo.

Absalus est gemma nigra poterosa dil
tincta venis rubentibus hanc calefacta
igni. yf. diebus calore tenet ut dicit
yfid. capitulo de nigris gemmis.

De alabandina.

Alabandina est gemma dicta ab alabanda
regione asie cuius color similis est calcato
moss; in color ut yfid. c. de cristallis
secundum dial. aut alabandina est gemma clara et subtrusa

ut arduus cuius virtus est sanguinem puritate et
augmentum.

De argitice.

Argitice est gemma argenteo filis hinc
stigmata aurea cui similis in colore
andromaya. est enim lapis cuius colore
colore argenteo est ut dicit yfid. cui est forma quibusdam
gula sicut reflexa et fortitudo sicut adamantis
huic putat vulgi nomen impositum ab eo quod
aio; impetus vel iracundias credidit reflexas
ut dicit yfid. c. de gemmis aureis

De astione.

Astion est gemma indica cristallo propi
i cuius centro lucet stella fulgore lune
plene. sic autem dicitur ab astris eo quod
eis opposita fulgore caput yf. c. de cristallis

De allectoria.

Allectoria siue allecta est lapis qui
iuuenit in ventralibus gallinaceis cris
tallo obscuro similis cuius virtus magnitudo
est ad sane quietate hic certamine secundum magos
credidit reddere homines insuperabiles et in vic
tos ut dicitur in lapidario. de hac gemma dicit
dial. allectoria lapis excitat venere; gratum
facit et allectat ac victore; dicitur et oratorum
aio; reformant et reprimunt in ore sitim

De asterite.

Asterites est gemma candida in clusam
continens lucem sicut stella in nebula
additque solis radios candidantes

De amatide.

Amatides est lapis vel gemma a qua si
vestis fuerit contacta contra ignem resistit
et si igni ipsa non ardebit. hanc splen
dore accepto in medio apparet. et est similis
allium scissili omnibus magorum maleficis obuias
et resistens ut dicit yfid. li. vii. c. p.

De bitumine.

Bitume est terra gleba limosa et viscosa
in locis precipue palustribus generata est
autem secundum yf. li. vii. c. li. quibusdam terra gl
tiola que in iudea asphalti in iudea reperit cuius
natura est ardens et ignem coacta et est tunc tena
tatis quod nec aqua nec ferro cupit. hanc solum sang
uine menstruali. est autem utilis ad nauium opagiam
com. De hanc bitumine dicitur in plateario asphal
ti. bitumen iudicum calidum et siccat in iudea et
terra nigra coloris et poterosa et fetida et terra ut
dicitur aliquo de spuma maris inuentum generata et
ad modum terre indurata. hanc autem virtutem attinere
consolidandi et osmundi et multum valere ad vulnere et
ulcera consolidanda. Si puluerizatur et sicco vul
neri supponatur et si vulnus fuerit multum longum et
lacum valet etiam ad passiones multas spiritus alia
opmentis. si ponatur super acetone et sumus eius
qui est fetidus super os et nares contrahatur

Valet iusuy fleumaticis somolētis liargicis
q̄ fleuma de capiti mltū purgat vt dicit pla

De berillo : .

Berill⁹ est lapis indians viriditate si-
milis smaragdo h̄ aū pallore polie
ab indis in .vi. angulas formas vt
col vis ebetudo repassu āzuloz extitit. alit
autē politus non habet fulgorē. zenera autē
eius sunt .p. vt dicit ysid⁹. c. de viridibus gē-
mis. vbi etiā statim subdit crisoberill⁹ spēs
sej est berilli cuius pallida viriditas i aurū
colore resplendet et hūc etiā india mittit
nobis Berilli v̄tutes describit dyas. dices
Inter berillos q̄ magis pallet melior ē v̄tus
eius ota piula hostiū et cōtra lites. in victū
reddit. et m̄tē in geniū bonū adhibet. valet
ota vicia epatis et ota suspiria et cructa-
ciones hūidos oculos sanat. manū gestācis
epurit si solis oculis radio opponat hominē
magis fiat et amorem coniungit conjugalem

De calulo : .

Calulus est lapillus terre admixtus
round⁹ atz durissim⁹. purus et ex
omni pte lenissim⁹ atz plan⁹. dicit⁹
autē calul⁹ eo q̄ sine molestia sui breuitate
et planicie a p̄hibo oculorē. au otriarius est
serupul⁹ lapillus sej asperimus et minutus
qui si inter pedem et calceū incidit valde no-
cet. hinc calaya dicit serupea id ē aspera atz
dura vt dicit ysid⁹. li. vi. c. iij. sepe autem la-
pillus i corpe animalis est calidis et viscosis
humoribus nūc in vesica nūc in renibus gene-
ratur vt dicit ost. q̄re sup. li. vii. de passioibz
renum. c. de calulo : .

De coze : .

Coze ē lapis sic dictus eo q̄ ferū ad-
midebū auat. cois em̄ greco h̄mōe
māho dicit vt dicit ysid⁹. et ex h̄ is
alie aquarie sunt alie oleo indigent in actu
endo h̄ oleum leuem. aqua vero aciem acerri-
mā reddit vt dicit ysid⁹. li. eo. d. c. iij. hec autē
coris appriū habet q̄ in hoc q̄ acido alteri
seruit paulatī se consumit vt dicit ḡgo. pul-
uis vero eius ab ipsius substantia resolutus
ozruit medicīne. v̄tute habet deficiati uā ro-
pauisua et sanguis restrictuā vt dicit ost.

De calce : .

Calx est lapis adustus ex cui⁹ admix-
tione cum harena et aqua fit cementū
Est autem calcis dicta viua vt dicit
ysid⁹. q̄ dū fit actu frigida intus in occulto
feruentē habet vel otinet ignem vnde et per
fusa aqua statū ignis erumpit latens cuius
natura alig m̄tū habet. postq̄ em̄ arserit in
aquis icendit q̄bus sol; ignis extinguit. oleo

vero extinguit quo solet ignis accēdi. v̄sus
ei⁹ est fabricē necessari⁹ nā lapis lapidi nō
potest hēre forā nisi calce fit iūct⁹ Calcis
aūc que fit ex lapide albo et duro melior est
struēturis Ex molli vero v̄tilior est in tectis
hūcū qz ysid⁹ dicit libro .xvi. capitulo tercio
Calx autē fm̄ pla. calida est et sicca in .iij.
gradu. ue mixta aū oleo pustulas et vlnera
putrida auuat et ichthones bene solidat. ar-
nē supflua corrodit nec in vlnere cōcēte p-
mittit Calx viua aū autipigmeto et aqua ad
modū pulvis decocta pilos cadere facit quia
suo acūie poros apit vt dicit ost. et pla : .

De cemento : .

Cementū est calcis et harena aū aqua
teperate iūctio et mixtura q̄ ad lapi-
des cōiungēdos et pietes limēdos et
dealbādos sūme ē necessariā in picturis et
coloribz pietū primū stramētū et p̄cipiū est
cementū Melius autē adheret humefacto et
maxime si fuerit de plastro siue gipso Nam
vt dicit ysid⁹. gipsum calcis est cogamētū optimū
aūc oim lapidū est de lapide speculari factū
cementū qui lapis t̄m̄ lucet sicut v̄ trū et mul-
tū scissibilis in tenues crustas vt dicit ysid⁹
et est idē q̄ plastrū qd̄ in greco dicit gypsum
sed in teutonico spectaloniū nūcupat : .

De carbūalio : .

Carbūal⁹ lapis est preciosissim⁹ sic
dictus quia vt arbo est ignit⁹ cui⁹
fulgorē nec nocte v̄nicū lucet enim in
tenebris adeo vt flāmas ab oculos vibret
Sua ei⁹ sūt duodecim sed p̄taciōes sūt q̄ ful-
gēt et emittūt radios sicut ignis vt dicit ysid⁹.
li. vi. c. iij. Ibi dē subdit carbūalio grece
carbūal⁹ dicit. gignit i libia apud trozodi-
tas Inter has .xij. spēs p̄cellit auroitatis q̄
igni est coloris. h̄ adida vna p̄taciō. cuius
est appriū q̄ pietus in ignē velud inter mor-
tuos carbones extinguit. h̄ aqua plusus exar-
descit Alia est species carbūali nomine scan-
dashirus a loco indie vbi iuenit sic dictus in
cuius specie velud itra lucidos ignes apparēt
quedā gutte q̄si auree. et hec gēma est p̄cipi-
iōpāmbilis respectu aliaz Alia est species
que fignes appellat a lucernaz fragācia sic
dicta et h̄ac gēma remissū carbūalū dicit
Et est duplex. vna q̄ vt purpura radiat. al-
tera velud coccinei coloris seu ruboris. hec a
sole vel actu digitoz calefacta paleas et cartā
rū folia ad se rapere dicit. sculpturis resistit
Si vero aliqui seulpta fuerit dū signa in cēra
imp̄mit q̄i qdā aialis morlu partē cere seā
tollit vt dicit ysid⁹. ibidē Ad spēm carbūali
reducit balagus qui rubens est et plucid⁹

vt dicit dial. et dicit qd hec species carbū
culi in vena saphiri inuenit. et ideo ex vici-
mitate saphiri quādam nebulam ad modū
fauille circa ignem balagine atahit q̄ circa
eius superficiem se diffundit et hoc patz sen-
sibiliter si diligenti⁹ contempletur

De crisopasso

Crisopassus est lapis ethiopic⁹ quē
lux celat et p̄dit obscuritas. de nocte
em̄ est igne⁹ de die vero aureus vt dicit ysi-
bidē. In die em̄ q̄si euanescent et fulgorem
amittēs q̄si aurū ep̄palleōit. Est autē alia
species crisopassi quā india nutrit. hic cris-
sopassus similis est passio i colore siue porro
et resperzē q̄busdā guttis auris vt dicitur
in lapidario.

De calcedonio

Calcedon⁹ est lapis pallid⁹ et hebetē
pretēdēs colore q̄si medū iter terribi-
lum et iacinctū vt dicit in lapidario
Nascit autē apud nasomos vt ferūt diuino
ym̄bre. et inuenit ad repassū lunc plene vt
dicit ysi. li. xvi. Non inuenit nisi tricolor
vt dicit lapid. Omnia eius genera scaplarē
restituunt. calfact⁹ paleā attrahit ysi. Dic
lapis p̄foratus et portatus facit vicere causas
et valet oīa illusiones demonū et virtutes
assequat vt dicit dial.

De crisolito

Crisolitus ē lapis ethiopicus vt auz
lucēs et vt ignis scintillans mari in
colore est similis decimas ad viroē
in auro positus in sinistro lacerto gestatus
dicit terere demones et fugare. iuuat oīa
timores nocturnos et melācolia minuit aut
depellit et confortat intellectū vt dicit dial.
Crisoliti q̄dā species ē crisolimphis. cuius
color de die aureus de nocte vero igne⁹ iudi-
cat. Est et alia spēs crisoliti q̄ dicit crisolēt⁹
colore aure⁹. eius aspect⁹ de mane pulcherr
est. deinde eberat eius color et ē ignis capa-
cissim⁹ qui si iuxta ignē fuerit cici⁹ iflāmat
vt dicit ysi. li. xvi. de gemis auris.

De elidonio

Elidon⁹ lapis est modicus tū p̄cio-
sus. Diuisus due sūt spēs sc̄i niger et
rufus. de ventre p̄dōmis extrahit
Parū q̄dē sūt et de formes sed in s̄tutib⁹ nō
sūt maiozib⁹ impares p̄mo multis alijs sūt
maiores. Vt em̄ rufus oīa lunaticā passionē
et contra insaniem et antiquum languorem
faciendum facit et gatum et placētē. Niger
vero valet oīa nocturnos hūores et febres
et ias. et lotus aqua sanat oculos hec dicit
in lapidario.

De cristallo

Cristallus lapis est telucēs clarus et
colore aq̄sus credit qd nix vel glacies
p̄ multoz ānoz spacia in durata. Vñ
et nomen ei greci de deūt. gignit in aīa in
cypro maxime i septentrionalib⁹ alpib⁹ vbi
in estate sol feruentissim⁹ inuenit. et ideo qd
annosa et diuturna ē ibi glacies ideo soēm
reddit hāc q̄ cristallus noīat hīs hic si su-
erit opposit⁹ solis radijs adeo capit flammā
vt aridis fungis ignem p̄beat v̄ sus eius ad
pocula destiat nichil aliud opat q̄ frigidū
pati potest. huculq; ysi. li. xvi. c. p̄ij. De
cristallo autem dicit dyas. cristallus non vi
frigoris tantū sed vi magis terestricatis in
lapidem induat. color autē illius glaciē est
simil⁹. hū⁹ hū⁹ est oīa sitim et ardorem qui
tritius melle et portatus lacte replet v̄tem. Si
ex causa calida lacrytus sit annis et etiam
suptus in potu valet oīa colericiā passionē et
viscerē si nō assit ostipacio lapis est luci p̄-
uius. Vñ las et alia q̄ in eo ponūt manifestat
Qd autē ex aq̄ materialit fiat cristall⁹ dicit
greg. sup̄ p̄m̄. ex. h. m̄q̄ aq̄ ex se fluitat.
S; p̄ frigoris vehemēciā in cristalli ouertit
fremicat. Vñ in ecclesiasticis flauit ventus
aq̄lo et ogelauit cristallū. et hū⁹ assignat
aris rationē i li. m̄ch. vbi lapidea de substā-
cijs mineralib⁹ materialit sūt aq̄ vt dicit ti-
rusus lapides mineralia sunt de aq̄. S; etiā
terre a siccitate q̄ p̄mittit et que aq̄si terreū
vireū q̄si sup̄ aq̄ dīat et v̄ndit frigiditas
sup̄ dicta ex quo patet qd vera ē incio greg. et
eccle. q̄ dicit qd ex aq̄ potest cristall⁹ ḡari

De ceramo

Ceram⁹ ē lapis cristallo simil⁹ ceruleo
colore i fec⁹ et ē apud q̄mā. altze
est hyspanic⁹ tutilas vt flāma. hīj
cabūt de locis comitru et dicit oīa vi sui gū-
opulari vt dicit ysi. ibi dicit i lapid. vbi di-
Cōtonat h̄erēdū cū fulmiāt igneus et her.
Rubibus illisū celo cabit iste lapillus. Qui
caste gerit hūc a fulmie nō ferit. Re. dom⁹
aut v̄lle q̄b⁹ affuerit lapis ille dicit v̄triusq;
est ad p̄lia et causas vincēdas et valet ad
dulces sompnos vt dicit ibidem

De corallo

Coral⁹ nascit i mari rubro et q̄ diu
regit aq̄s lignū ē. h̄ stasi q̄si ephē
et t̄gic aere in lapidē indurat. Sūt
autē rami ei⁹ sub aq̄ cābidi et molles extracti
cū rethib⁹ rubescūt et lapidē iūat vt dicit ysi.
c. de rubis gemis et seq̄ ibidē oīa apud
nos p̄iosa ē india et margarita t̄to p̄osus
est corallus apud indos hūc magi dicit res-
sistere oīa flumen ysi. idē dicit in lapid.

Lib. 156

ipsius est ait p̄oastes mita p̄estās flūia
ciphonas tēp̄tates q; repellit a iate ul tecto
q̄ū; ḡiāē est autē duplex albus r̄ rufus r̄
nūq̄ vltra semip̄dem longius inueniē fūf̄
maxime val; c̄tra omnē flū p̄ū sanguis c̄tra
epilēciam et c̄tra dyabolica et varia monstra
m̄t̄plicat fructus r̄ eppedit fines r̄ p̄ncipia
negocior̄

De coineolo

Quincolus lapis ē rufus et obscur̄
vtilis tamē est r̄ p̄ciosus qui in collo
suspēsus vel in d̄ḡito p̄tatis in bis
c̄p̄tado surgētes mitgat ias sanguinis ex
mēbro sistit q̄zū; flūuē p̄cipue talē patit̄
si femina flūū v̄t dicitur in lapidario :

De dyonifio

Dionifius lapis est niger vel fuscus
rubentibus renis p̄p̄t̄at aut ita
q; si aq̄ mixtus c̄trat vinū flagrat
r̄ tamē q̄d in illo mita ē ebrietati resistit v̄t
dicit yfido nis libro .xvi.

De diadoco :

Diadocos lapis est pallidus lucēs vt
barillus et est aptus ad ēp̄ōsa a de
monib; optinēd̄a c̄p̄t̄at em̄ demo
nes et fantasmata et si de ficto quis forsan
applicet illū p̄tinus affectū solitas amittet
vires nā facit hic lapis ē et q̄ mors stermit
abh̄eret sicut dicit in lapidario :

De ere :

Es a splendore aeris est v̄tū vt dicit
yfid̄ . Apud antiq̄s em̄ anteq̄ ferri
agnitus fuit v̄lus .ere q̄p̄e p̄mi p̄sci
debāt terrā et belli certamīa pagebāt . tunc
aurū et argētū v̄ciebant̄ . nūc vero aux in
sūmo honore est Sic v̄lueda etas omuat c̄
p̄ra v̄rū . verba sūt yfid̄ .li .xvi . Idē autē es
est et cuprū . q̄a v̄rūq; ex eodem lapide p̄r
de c̄ccionē ignis resoluē lapis calore ignis
ēsolutus in es ouerit̄ Job .xxvii . Cōp̄nē
aūc es siue cuprū sicut et alia metalla ex sul
fure et argēto viuo . sed hoc accidit q̄ plus
est de sulphure q̄ de argēto viuo Et sulphur
est terrēū nō pur̄ ruberū habens colōrē abusc̄
tem Argentū vero viūū mediocre nec nimis
grossū nec nimis subtile . et ex tali om̄p̄tio
ne es generat̄ sicut dicit arif̄ . Sicut autē di
cit yfid̄ . c . de ere Es si fuit admixtū cū alijs
metallis colōrē mutat p̄ter et virtutē vt p̄;
in auricalco et in ere conchio q̄a cū diuerhis
metallis ē c̄iūctū V̄n q̄ddā est albū ad m̄to
tē argētū accedēs Aliud fuscū spēm aurī epp̄
mēs Ceraū in q̄ c̄ctoz est tēp̄ries Est et
aliud gen̄ eris q̄d dicit̄ coronariū . q̄d scz ex
ductili ere in laminas attenuat r̄ felle thau
ri figit̄ spēm aurī p̄tendit in corona h̄itri

onū . v̄n et coronariū est v̄tū Es aut quod
ductile est et malleo p̄ducit r̄gulare appella
tur C̄rōta fusile q̄d t̄m̄ fūdit̄ Sed q̄d fusile
est sub malleo fragile ē C̄n aut es bene pur
gat̄ et ab om̄ib; vicijs excoquit̄ ductile effi
ciē et r̄gulare Omne autē es in frigore mag
no melius fūdit̄ Es celerī rubiginē c̄trahit
nisi oleo purgat̄ Itē inter om̄ia metalla est
v̄lūtmū et maxie p̄tatis hucusq; yfid̄ . li .
xvi . Maxime ouenit v̄siu tū arū et t̄p̄ana
rū p̄pter suā sonoritatē r̄ dumbilitatē Lapis
v̄n excoquit̄ est maxime duricie r̄ opactiois
V̄nde nō facile fūgit̄ nisi prius in r̄p̄ igne
fortissimo c̄p̄uat̄ Decies autē vel noies obu
rit̄ anq̄ ext̄rahat̄ p̄fecte de lapide r̄ purgat̄
sicut michi sepius certissime c̄sueuerūt in
loco vbi fodire eris purgatores . vasa enea
rubigiosa sūt r̄ erugiosa nisi sepi; aēa aspe
ta c̄ r̄iēē D̄factu ecia et gustu sūt abhomi
nabilia nisi cū stagno sint lineta Es ecia si
hi stagno fuerit de facili v̄rit̄ et cremat̄ vt
dicit yfid̄ . c . de stagno Es vero epulstū r̄ pul
uerisatū vt dicit in plat̄ . habet virtutē dissol
uendi et c̄sumendi et extenuādi et humores
noios expurgādi . vulneta sanandi caliginē
oculorū purgat̄ carnes sup̄fluas corrodit
et v̄terius crescere non p̄mittit vt dicit
plat̄ . et eciam dyal̄ .

De electro

Electrū est v̄tū eo q; ab solis radiū
auro clarius luceat r̄ argento n̄ in
solū electrū dicit̄ efficacius et h̄ me
tallū omnib; metallis ē nobilius . hui; tria
sūt genera V̄nū q̄d ex p̄mo arbore fluit q̄d
siccū dicit̄ q̄ndō em̄ p̄mo fluit de arbore est
liquidū gūmī . Sed post indurat̄ calore vel
frigore i duriciā lapidis p̄spici vt cristalli
Alterū genus metallū dicit̄ q; inueniē et in
p̄cio habet . t̄rciū sit de trib; p̄cijs aurī et
v̄na argēti . electrū vero q̄d naturale est . illū
est nature vt in ouiuio r̄ blūia clarū auctis
metallis fulgeat r̄ venenū p̄dat̄ nā si in fun
das stridētē edit et in colozes v̄arios i mod̄
arc̄ celestis se mutare subito c̄sueuat̄ . huc
usq; yfid̄ . li . xv . de metallis v̄sio . De electro
autē artificiali dicit̄ sup̄ e . e . dū aurū inquit̄
ḡḡ . m̄lceat̄ cū argento . argentū ad claritatē
c̄oscat̄ . aurū autē cū claritate argēti tēp̄ aū
p̄tatem suā nō p̄dit sed c̄tūmo do ad decōrē
coadm̄ixti argenti aliquāulum expallescat̄
Electrū ecia v̄nū aq̄busdā arpago dicit̄ eo
q̄d attritu digitorū acceptu calozis omnia
folia r̄ paleas r̄ v̄st̄mētōz s̄mbrias rapiat
et attrahat sicut magnes ferrū vt dicit yfid̄ .
li . xv . c . de rubis ḡemis . de facili autē q̄zū;

modo homo vluerit caput colore et fictus
Vn de radice auense et ocilio de facili infiat
vt dicit idē ibidē.

De echite.

Echites lapis ē indicus q̄ phais q̄ in
littoibz oceani infum tā idici maris
q̄ phici inuenit. Est aut lapis colore
pumiceo hanc dicit in lapidē et est duplex vt
dicit ysidus scilicet masculus et femina. Vn q̄ bini sp̄
in nidis aq̄lay inueniunt. nec sū hijs parre
potest aq̄la. et ideo aq̄la istos seruat in nido
suo. Vox masculus durus est et similis gallo et
subtilitas femine. Vn mollis ē et hujus lapilli
alligati pienti faciūt plus celeritate et etiā
faciunt aliq̄do abortiri si nimis diu ibi di-
mitantur. aliq̄t exidit vultu nisi cito a pu-
rientibz auferat vt dicit ysidus. h̄. p̄. vi. c. iij.
Hic etiā lapis more pgnatis a iū lapidē in
se tenet clausū vt dicit dias. et in lapidē. di.
Continz hic aliū pgnatis more lapillū. Et
vna ē oferte sobetate. diuicias augz et amozē
et facit victorē et fauorabilem et aduoz. phi-
bet casū. si de veneni sp̄ude q̄s suspectus fuerit
si viderit. hic lapis sub cito ei p̄sit. cibū
deglutire nō p̄mittit. q̄ si lapis subtractus
fuit cibū de glutiōe nō tardabit.

De emachite.

Emachites lapis ē rufus ferrugineus
afric⁹ et indic⁹ ac ambicus sic dicit⁹
eo q̄ cruore resolutus in colore sag-
uineū mox erūpit vt dicit ysidus. Vn oia vicia
flurū et oculoꝝ doloz. vicia venenū et serpētis
mozū et ventris flurū. omnē sanguinē strigit
et maxime muliebri et gingiuay vt dicit dias.
In pl̄t. at di. frigide et sicte esse oplexionis
et habet virtutē ostēgēdi flurū sanguinis. ab
emach q̄ ē sanguis et chites q̄ ē sisto tis. Vn
vz emoptoias. i. sanguinē vniābo et discere. y
tias singularē p̄bidū est.

De elitropia.

Elitropia gēma est viridis cū guttis
pumiceis venis sanguineis suspensa
Et ē dicta ab effectu. q̄ si p̄sit in aq̄
radice sol opposita ebullit facit aquā in vase
p̄sitā resolut in nebulam et post paululum
resoluitur in guttulas pl̄uiales. Nec eadem
etiam gēma videtur posse facere mira. Nam
posita in plui i aqua clara radice solis mu-
tat et ex aeris refectione obumbrare vi-
detur radiorum solarium claritatem et quēdā
induce in aere consanguineum colorem ac si
sol ex interpositione corporis lunaris ad solē
sol eclipticus pati tenebras videbatur. Et
ideo quia illa videt solis posse mutare clari-
tatem elitropia. i. solis auersio nuncupatur

et hoc ep̄p̄le dicit ysidus. et dyas. in lapidatio
dicit ex te nomē h̄ns est in elitropia gēma.
Que solis radice in aqua subiecta vacillo
sanguineū reddat mutato luce solē. ecliptim
q̄ nouā terris effundens agit. et dicit ysi-
dus. q̄ ita manifestat in cantatoꝝ stulticiā et ma-
goꝝ quī i fuis p̄digijs gliant illudunt em
hominē aspectibz in hijs que opantur sicut
facit gēma sup̄dicta de qua ex emplificando
dicit q̄ herba eiusdē nominis a quibusdā
incantacionibus p̄dditas fallendo visum in
tueciū facit potantē hoīem nō videri i mltis
alijs. est gēma hec comedabilis. q̄ sangui-
nē strigit vena tollit nec falli poterit q̄ eū
gesserit. et.

De enidro.

Enidros puus lapis est et modicus
perpetuis distillat guttis nec tñ liq̄
fit omnino nec efficit aliq̄ modo mico.
Vnde dicit in lapidē. p̄p̄ti fletus lacrimis
distillat enidros. qui velut ex pleni fontis
scaturigine manat et dicit ibidē qd difficile
est huiusmodi reddere racionē. q̄ si gutta de
fluit de lapidis substācia. q̄rit si mico efficit
vel omnino liq̄scit. Si vero res vel aliud ipsū
imprimēti ingrediēt q̄t est q̄ ingrediens nō
repellit ingrediētē. potest tamē esse vt michi
videt q̄ vna lapidis odolat in aquā aeternā
sibi vicinā. appinquāt et iam videt exire de
substācia lapidis qd egrediet de substācia
aeris circūstātis.

De episte.

Epistes est lapillus rutilans et ru-
bius. q̄ ex p̄te cordis gestat. tū
seruat. op̄scit sedicioes cohercet
loquas et vloces steriles nebulas ac gē-
dines a fructibz terre et opponit soli ignem
et radice emittat et si hūc lapidē in aq̄ fer-
uentem phiceres cessat eius ebullicio et post
modū frigescit vt dicit ysidus. et dyas.

De epolicero.

Epoliceros lapis ē sic dictus eo q̄
pl̄. coloribz ē distict⁹. et ē pu⁹ valde
et efficit oculos inuētis hoīs tremulos. i. libia
apud trogoditas inuenit.

De ferro.

Ferū a feriendo est dictū vt dicit ysi-
dus. em duricie ferit domat et dicit
omnia genera metalloꝝ. q̄ qdē q̄uis
de tra origine etahat durissimū tā ē et soli-
dissimū et iō oia alia feriedo op̄mit et dilatat
et h̄ vt dicit ysidus. iuz terre gen⁹ nomē assuit
materiall valat. q̄ fm h̄ mag⁹ dicit vel m̄
iueit. ḡnat aut ferz fm ay. ex argēto viuo
grosso nō m̄do nez poroso terreo et sulphure
grosso nō p̄sit i aut op̄posiōe pl̄ ē de p̄dicto
sulphure q̄ de argēto viuo vñ app̄ter diuim
frigidū et h̄ci et terre ferū frigidū et sicū

valde durū est in suis p̄tibz et opachi et q̄
 m̄n̄ habet in se aeri et aquei hūidi q̄ alia
 metalla-ideo ad r̄soluēdū in igne difficile ē
 et graue ad remollēdū vt dicit r̄ic. ferrum
 ta vero cū oleo tēpare mos est ne aliqua fci
 giditate nimū induant vt dicit p̄h̄s. ferrū
 ex langnis tactu citissime rubiginē contra
 hit. et ei⁹ substāciā subintraverit vix recedit
 vt dicit p̄h̄s. rubigo est viciū todens ferrū
 qd̄ ei accidit v̄l sue substāciē puritate siue ex
 t̄o contactu q̄ vicinitate siue ex langnis siue
 cuiuslibz in fecti aut hūidi v̄pp̄is q̄litate. r̄
 subdit idem a ferro n̄q̄t languis hūanus se
 v̄l̄icit. q̄z de re nulla alia ita cito p̄ rubiginē
 d̄sumit sicut q̄nto humano sāgne immūdat
 Cū ad amāre v̄cordiā habet. v̄nde r̄ adamas
 ipsū attrahit et ipsū attractū etiā mediante
 vase argenteo vel eneo ipsū sequit̄ ei⁹q̄ sub
 icit̄ et obedit. Si ferrū bene politū a lūe vel
 aereo l̄mū fuerit similitū ei erit rubigine
 crebit politū ferrū si cersū seu medulla cet
 uina fuerit plimitū. p̄h̄s. ferrū candens si in
 vino vel in lacte sepius extinctū fuerit ipsū
 v̄niū splenetis et alijs morbidis medicata
 facit vt dicit ostā. ferrū etiam vt dicit p̄h̄s.
 accensū igni nisi inducet̄ ic̄tibz corūpit̄ ru
 bens in igne non est v̄tile ad audēdum neq̄
 anteq̄ albescere incipiat vel albesc̄ vsus ferri
 valioz est homi in pluribus q̄ vsus auri et
 ḡuis pl⁹ diligať auri sp̄s ab auaris sine
 ferro res publica tute nō agit. quia sine ei⁹
 metu securitas ab hostibz non habet. ferro
 om̄nis iusticia regitur. uet̄ur m̄ocēcia. et
 in p̄lorū audacia ferri metu cohercet̄. sine
 ferro nullū fete opus mathematicū vix p̄h̄
 cit̄ nullū edificū d̄struē agricultura s̄illa re
 nus ex̄ceret. r̄ ideo s̄m p̄h̄s. est dictū ferrū
 eo q̄ farina. semina cōdat. q̄a sine ferro nec
 p̄ams de terra acq̄it̄ nec etiā iam p̄at̄ pais
 sine ferro ague diuidit̄ vt in v̄sum cib̄i ab
 homie assumat̄. Item ferrū ferro auit̄ vt
 dicit salomō nam d̄ficiatione mutua ebeata
 ferri itex̄ attenuat̄ r̄ sic auit̄ ut inde facili⁹
 q̄ ibz m̄c̄dat̄. Doct̄ia dicit̄ ferri immūdiā
 que in igne excoquit̄ et est sic dicta eo q̄ de
 ferro ignis violēcia sit exassa vt dicit p̄h̄s.

De ferrugine :

Ferrugo est limatura ferri sicut squa
 ma ē illud q̄ euolat ex passione fer
 ri et habet v̄tus sicandi et attenuā
 di r̄ ideo valet ota opilacionem splenis. v̄
 m̄tū tamē pot̄nt̄ ex̄icat̄ in tantū q̄ aliquādo
 dicit̄ ad mortē nisi puluere adamantis vel
 aqua in qua p̄ noctem iauerit̄ ei⁹ violēcia
 v̄ p̄nat̄ cōtra emortōis d̄s dicit̄ esse puluis

eius optim⁹. Differt̄ia id ē fluxū ventis
 stringit vt in pla. ferrugo etiam dicit̄ ferri
 rubigo r̄ corrosio dicta a corro dēdo. Dicit̄
 tamē. p̄p̄ie erugo ab ero dēdo nō ab em̄ito
 vt dicit p̄h̄s. man⁹ h̄q̄dem tangentis inficit̄
 et maasā de forme post se relinq̄t. q̄nto fery
 magis purū et politū tanto euādend⁹ et cit⁹
 a rubigine defecat̄ et difficilius remouetur
 nec ē facill̄ deponit̄ nisi t̄bo mois sc̄p̄ ignis
 excoctionē vel p̄ ferre vel p̄ lime corrosionem
 vel p̄ collacionem lapidis r̄ durioris arenule
 ex̄ r̄ctionē. hoc autē habet p̄p̄iū eruginis
 in fectio qd̄ occasione leuū reuertit̄ ad loū
 in quo semel radicitur :

De gleba :

Gleba ex collectione pulueis est infi
 mul in vno glomē coadunata vt di
 cit̄ p̄h̄s. li. p̄vi. c. vi. Terra em̄ ligata
 gleba est soluta vero puluis Indunata in
 globū terra semē nō recipit et receptū erūpe
 re in germē non p̄mit̄it. d̄fracta vero tegit̄
 femina atq̄ nutrit̄ p̄ pluuiā remollita quādā
 piguedimē i se reuolū r̄it quā ad feminū p̄duc
 tionē radicit̄o circūst̄at vt dicit ḡg. Aliq̄
 etiā glebe natura i se cōtinēt̄ mineralē. et ideo
 ex glebis diuersarū rerū sp̄s p̄ducit̄ sicut
 dicit ḡg. sup̄ illū loū iob p̄xviii. lapides sa
 phira locis eius et glebe illius aurū :

De gemma :

Gemma dicit̄ eo q̄ luceat instar gū
 mi vt dicit p̄h̄s. gēme h̄q̄dē magnū
 decorē varietate colorū p̄bent auro
 ideo autē dicit̄ p̄h̄s. p̄ciōse q̄z rare sunt atq̄
 are om̄ne em̄ rarū magnū et p̄ciōsū vocatur
 sicut scriptū est. erat sermo dei p̄ciōsus id ē
 raris p̄h̄s. nec aliam debet videri dubiū aut
 fallū q̄ sua sit v̄tus diuinit⁹ infra gēmis
 quia sicut dicit̄ i lapid. Ingens est herbis
 v̄tus sed maxima gēmis. Quarū q̄dam in
 venis terre iueniūt̄ r̄ cū medullis effodiūt̄.
 q̄dam a p̄fundo maris euo mūt̄ r̄ ḡnomis ip̄
 saz locus ignoat̄ r̄ tales gēme sepe i licoibz
 maris r̄ fluuioz glareis repiūt̄. q̄dā in corpo
 rebz auiū r̄ reptiliū sepi⁹ p̄creāt̄. v̄nde q̄nto
 cūq̄ aut gēme v̄nerint̄ incredibili v̄tute in
 ueniūt̄ diuinitus ifignes q̄nto nobiles sūt
 et rare. nam vt dicit p̄h̄s. c. de gēmis aureis
 in q̄busdā autē gēmarū generibz v̄tus a fal
 sis discernere magna difficultas est. nā sepe
 ille q̄ sunt false et sophisticē v̄ris vidēt̄ esse
 similes ita vt vix possūt̄ v̄re a sophisticis de
 p̄heudi. q̄a quib̄am vt dicit p̄h̄s. p̄ smang
 do vitrum aere inficiunt̄ et fallit̄ oculos sub
 dola q̄dam viciditatis similitudo sine em̄ frau
 de nūlla immortaliū est vita. omnes aut̄ nō

et albidas gemas ceras solem⁹ appellat. eo
q³ densitate sui obscurat ybid. h sepe fallit
hic iudicantes. quia plus virtus sepe latet in
puulo adamante ferrugineo et obscuro q³ in
lardo lucidissimo vel berillo.

De gagate.

Gagates est lapis rubis et tñ p^{ri}o⁹
sus q³ p^{ri}mo in sicilia et gagate flumine
est rep^{er}tus fluore fluminis ad ripa
tact⁹ vñ et nominatus quous in britania sit
plurim⁹ et exim⁹ vt dicit yf. Est at duplex
sej glaucus et niger. niger at est plan⁹ leuis
et facie obustibilis. igni appositus fers sicut
et huius incensus aut odore suo serpentes fugat
demoniacos p^{ro}dit et demonibus otariis esse
putat⁹ ybiditas p^{ro}dit. q³ aqua eius bibita
si bibens est virgo noⁿ urinabit si noⁿ est virgo
statu^m urina emittet. etia^m o^{mn}ia volutat⁹ vt dic
dial. et sic ybiditas p^{ro} lapide experit vt di
aut aurores. Itē idē lapis tā niger q³ glauc⁹
atridu digitoru calefactus paleas leues sibi
appositas attrahere osuevit. ponis aut⁹ ofert
p^{ro}dropicis. q³ nociuu^m osumit hūore et dicit⁹
ofortare par sua forsan siccitate et etia^m ocul
ta q³litare. Itē puluis eius appositus dentes
roboret debiles et lapatos. Itē mltū di⁹ valē
o^{mn}ia phāta smata et nocturnas demonū ex
acōnes. Itē eius subflumigacō puocat mltū a
quā casu aliq³ sūt ablata. Itē di⁹ sedare dolē
vntis quā stomach⁹ patit casu aliq³ subūsi
onē. Itē dicit p^{ro}stigas et carmia dum esoluit
vt dicit in lapid. Itē valde accelemat p^{ri}u et
adiuuat p^{ri}etē vt dicit in lapid. Vñ si lapis
tā g^{ro}ssus et rubis tā mirabilia opat nullus
p^{ro}pter experitōre facie vilipendend⁹ est q³ diu vt⁹
latēs itē ignora^t. De h⁹ at lapide dicit yf.
in aq³ accēdit⁹ exiguū vō i oleo q³ est mirū

De galactile.

Galactiles est lapis colore cāteus gustu
suauis q³ si attrit⁹ fuerit q³ dā lacteu
de se emittit vt dicit yf. lapis i ore
clausus turbat mēte. circūdatu collo vtem
lacte t^{er}ph⁹ alligatus femori dat faciles p^{ro}
mixtus aq³ et sale si circūsp^{er}gant oculi oues
t^{er}ph⁹ lacte et scabies fugat ab eis vt dicit
dial.

De zelaci.

Zelacia gēma est abida habens spē
gādū in figura. Et est m^ultū frigi
dicitis q³ nūq³ ab igne calcit yf.

De gratice.

Gratice lapis est niger h⁹ supat v^{er}u
colore. que pus abluū si q³ gestauit
ore dicit⁹ moy poterit q³ de se cogitat
al^{ter} sic dicit i lap. dilectū eddit et amabile
est sup^{er} q³ est h⁹ q³ p^{ro}bat vt ei. nā si in v^{er}u

fuerit cōp^{er} aliauis nielle et muscis exp^{er}dit
relinq^uit eū musce si p^{re}sens fuerit iste lapis.
Sed si lapide subtraxerit sugent corp⁹ eius
et corumpent

De iaspide

Iaspis est gemina vitidis smagdo
similis h⁹ g^{ro}ssioris simplex est colo
ris. eius species sunt. xvij. vt dicit
yf. nam iaspis vitidis vero punafim gēma
dicit⁹ quous autem eius color precipuus sit
vitidis tñ multos habet alios inter mixtos
eius virtus est rep^{er}tere febres et ydrop^{er}sim
in h⁹is qui gestant ipsū caste. Iuuat etiam
p^{ro}timētē fugat phantasmata et m^ultū p^{ro}cula
facit hominē tū interiorē refrigerat ardorē
fluentē op^{er}teit sanguinē et sudorē lururiam
cohibet et impedit cōceptū mēstrua ostūgit et
emoroides. Si puluerizet⁹ datus cum lacte
p^{ro}cem iuuetenata sanat. sordes oculo^{rum} purgat
et visum auat et ofortat maleficijs et in cō
tacionib⁹ resistit efficacie est in argēto q³ i
auro in capite aspidis iuenit lapillus iaspis
dis filis q³ m^ultū credid⁹ esse efficacie et v^{er}itatis
et ideo q³ dā iaspide q³ h⁹ aspide dicit⁹ esse cre
dū. tot at credid⁹ habere v^{er}itatis q³ h⁹ diūlas
vntulas et colores vt dicit d^{ya}l. in montib⁹
scitē inuenitur optim⁹ et griffombus cul
todit. q³ admodū smagdo vt dicit yf.

De iacincto

Iacinctus lapis est ceruleus et saph⁹
rei coloris aliq³ tūlū et p^{ro}pincuus ex
colore suo nomen h⁹is vt dicit yf.
Lapis iacinct⁹ q³ dā in ethiopia est in vntis
optim⁹ est q³ nec nimis clac⁹ nec eāā nimū est
obscur⁹ vel obtusus. S^{ed} ex v^{er}itatis tēpamēto
mediocriter est vntul⁹ gēs yf. hic nō rutilat
eqliter. sereno em⁹ g^{ro}ssus et etia^m p^{ro}pincuus in
nubilo cōm⁹ oculis est marcidus et obtusus yf.
in os missus sentit frigidus ad sculp^{er}du est
durissim⁹. nō tamē est in vnt⁹. q³ ab adamante
scrubit⁹ et signat⁹ vt dicit yf. sm dya. Itē
lapis est sic colore ceruleus h⁹ sub rufus nūc
p^{ro}puce⁹ siue venet⁹. et sūt. iij. spēs. nā sūt
gnati cāri et veneti. S^{ed} inter istos gnati
i. blauj sūt meliores. iste lapis mirabilis est
q³ aeri maxime se cōformat vt in nubilo sit
nubilus et in sereno nō sit sereno. istius lapidis
est v^{er}itas singularis sm auctores q³ ofert le
ticia et otariat melacolicē q³litati. ofortatē
est v^{er}itatis sic de eius spēb⁹ di⁹. cōfortatē aucti
v^{er}itatis h⁹it⁹ t^{er}sticiāq³ fugat et vnas suspicōes
resistit etiam diuersis p^{ro}stiliencijs que solēt
in aere sepius generari. v^{er}igōem etiam dat
memb^{er}is et vegetat netuos et dulcem ac sa
lucifetū dat sapōem vt dicit d^{ya}l. maxime

est saphiro q̄a s̄m̄ oēs qui de gemis tractant
ta nro in suis effectibz est efficacior q̄nto pl̄
in colore et substācia saphiro appropinquat
et talis iacinctus veneno obuiat et toxicū cō
trahat. d̄iasc̄. ei c̄ciā q̄dam assimilaf herba
eius de nois in colore et in mltis ē ei par q̄uis
non p̄ omnia in valore fiat dicit ysid̄.

De iude :

Ius ē lapis eragonis id ē. vi. angu
lis vt dicit ysid̄. qui p̄mo in arabia
iuxta mare rubū est in ventus. nūc
autē i pluribz locis inuenit sc̄z in ḡmania et
in hybernia et in multis regionibz aquilonis
Est autē in colore p̄ sp̄ciū cristallo similis
vt dicit ysid̄. et dicit yris p̄ similitudinē ar
c̄ celestis q̄ passio sole subrecto sp̄s et alo
res arc̄ celestis i prios pietes oppositos re
presentat vt dicit ysid̄. eadē credit habere
vtutes quas et berillus nisi q̄ tante nō inue
nit q̄ntitatis vt dicit d̄yasc̄. Insup hic la
pis vt fertur copaf pturienti vel vt cicius
patiat vel saltē vt dolozē ptus facili⁹ sustine
at et non tantum de p̄tialo p̄tineat :

De iena :

Iena est gēma q̄ i oculis hyene bestie
inuenit. que si sub lingua homis sub
dita ipsum dicunt predicere plurima iam fu
tura ut dicit ysid̄. et lapis.

De kame :

Ramen lapis est in colore nūc albus
nūc subinger nunc subrubiaundus
nūc varijs coloribz distinctus. est at
sic dicit a kaumate q̄s est idē q̄ icendū. nā
in locis sulphureis et calidis inuenit aut⁹ vt
tus s̄m̄ d̄yasc̄. est curare p̄tropisim diuis
ymagnibz et figuris sculpsit et poliat :

De kalbiate :

Ralbates ē lapis t̄n̄ lucid⁹ cristallo
similis q̄ credit dare eloq̄ciā hono
rem et graciā et defendit a noxijs et
venēndis et curat tumorē epatis et splems
vt dicit d̄yasc̄. :

De kalcophano :

Ralcophanus ē niger lapillus colore
de pictus qui gesta tus in ore dicitur
clarificare vocem et defendere a anu
cedine fauces vt dicitur in lapibz :

De ligurio :

Ligurius lapis ē in colore electro si
milis dicit vt dicit ysid̄. a linze bes
tia eius cui⁹ vrina inter haenulas
genemat. vitrus ei⁹ ē paleas attrahē. valet
o tra dolozē stomachi et strūgt fluxū ventris
p̄trebat. valet ictericis et discoloratis quā
p̄ditūm colozem restituit vt dicit d̄yasc̄.

De lippaea :

Lippaea est gēma de fictis p̄tibus
venens cuius pprietas est q̄ omne
genus feraz ad ipsius pl̄enciā se p̄pe
tat et ipsū intuet. vnde venatores feraz quas
canū cursu capē nō possūt soli⁹ lipparie aspec
tu ad se duant fiat dicit in lapibz.

De margarita :

Margarita oim gemaz c̄biday ē pd
pua vt dicit ysid̄. q̄ inde margarita
nomine est vocata quia in concheis
maris super hoc genus lapidis inuenitur.
Nascitur in aene cōchee fiat in piscū cere
bro lapilli aliqui inueniunt. gignit ex celesti
rore q̄ certo tēpore anni cōchee hauriūt. Ex
quibz margaritis quedā vniones nūcipantur
habentes aptū nomē eo q̄ tm̄ vn⁹ et nūq̄
duo plures simul repiūt. Sunt meliores
autē margarite c̄bide q̄ que flauescūt. Illas
autē q̄ iuentus aut maturi voris ocep̄cō
has senectus v̄l resp̄tinus aer reddit obseu
tas hucusq̄ ysid̄. li. p̄vi. Inueniūt autē q̄dā
p̄forate naturaliter et ille sūt alijs meliores
Quedā p̄forant aere vt dicit plat. Sunt
autē eligēde q̄ sūt albe et clare speculares et
rotūde. Habent autē vtutē oforatiuā l a tota
sp̄e vt dicit quidā vel q̄ asperitate q̄dā a p̄
gunt mēba a supfluis humoibz eo q̄ ostū
gēdo et coarctādo oforat. Valēt o tra ardiaā
et sicopin cordis et o tra debilitatē q̄ puenit
ex fluxu medicine. Valet etiā o tra fluxū sag
iunis et fluxū ventris vt dicit plat. Dicit
autē in lapibz. q̄ cū margarite generat ex vo
re q̄ q̄to rotūtis pl̄ficrit aeris haurit t̄to
matore gignit rotūcio gēma. Nā vltm̄ semi
nuce caescē nulla putat. Dicit etiā ibidē q̄ si
illo tēpe quo ex haurtu voris incipit gēma
generari si supuenerit coruscacō v̄l tonitrus
ex subita fortitudine claudif cōcha et sic pa
titur abortim. Ab india autē et atiqua britā
nia nobiliores margarite transmittūtur vt
dicitur ibidem. :

De magne :

Magnes lapis est indius ferruginel
coloris. In india apud trogoditas
inuenit. ferrū trahit. adeo em̄ vt di
cit ysid̄. trahit ferrū vt arenā faciat anulo
rū. inde cū vulg⁹ ferrū viuū appellat. si quis
etiā vitrū creditur trahere sicut ferrū. Cuius
tāta vis est vt dicit ar̄g⁹. q̄ si quis eūdem
magnetem tenuerit sub vase aereo vel eneo
ferrū q̄ d̄sup posuerit ex motu lapidis sub
ferrū desup mouebit et seq̄tur ibidem. Vnde
factū est in q̄dā tēplo simulacru de ferro q̄s
in aere p̄dere videt. Est em̄ alia sp̄s magne

in ethiopia q̄ ferz respuit et a se fugat. Ide
eciā magnes aliq̄ vno angulo ferrū trahit
et in alio a se expellit. Omnis at̄ t̄to ē melior
q̄to cecilioz hucusq̄ p̄h. fm̄ dial. v̄o q̄ lapid.
recolliat maritos p̄oribz. auget gr̄ciam q̄
decoz in sermonē. Itē cū nulla aurat p̄droz
p̄him q̄ splenē allopicā et arsum. puluis eius
aspectus p̄ q̄tuoz angulos dom̄ sup̄ carboēs
existentiō in domo videbit̄ subito dom̄ tuē
ex v̄t̄igine cerebri omocione. Magnes eciā
sic q̄ adamās apiti caste mulieris supposit̄
cogit eam subito amplecti v̄z suū. si adul
tēra fuerit subito a lecto se mouebit timorē
phantasie. Hoc lapide maxime v̄t̄ur magi
fm̄ plat. lapis magnes alidus est et sicus
in. iij. gradu virtutē habet attrahendi ferrū
Montes em̄ sunt ex huiusmodi lapidibus
Vnde naues ferro opactas attrahūt et dis
soluunt. Vñ p̄cipue valz vulneratis puluis
eius confectus cū aplicon appositus vulneri
ferrū em̄ attrahit. puluis eciā magnetis in
quātitate duozū dragmatū cū succo femiali
valet et̄ia p̄dropifim et splenē et allopicā
vt dicit auicen. *

Melomites ē lapis dictus eo q̄ dulcē
et melleū emittit succū vt dicit p̄h.
et est bicolor sc̄z viridis in vna pte et melli
similis in alia.

Menophite
Enophitis ē lapis a loco egypti sic
dicit gematis ē natura vt dicit p̄h.
V̄t̄ dicit ac sup̄ loca q̄ v̄t̄ba sūt
secūda potius v̄t̄ cū aceto limet̄ ita facit ob
stupescere corp̄ q̄ nō sendat curatū.

Mirra
Frites ē gēna sic dicta eo q̄ mirra
in colore similis ē qui op̄sius spirat
odorem sicut nardus

Medo
Edus ē gēna l̄ lapis p̄ciosus i me
doz egione ep̄us q̄ q̄n̄ est viridis
coloris q̄n̄ nigri vt dicit dial. virt̄ huius est
otra cedatē oailoz. sanat podagm̄ h̄ cū lacte
mulieris masculū p̄turiētis tēpet. iunli mō
v̄z otra doloz tenu et frenetiā passionē. si
vero lapis niger resoluat sup̄ aurā et in aqua
calida et aliaū def̄ illa aq̄ ad bibendū iter
facit v̄ntū et stomachi subūsiōne. si v̄o f̄ros
inde lauet̄ mirabiliter excoiat et lebit̄ visū
et auferet omnino vt dicit in lapid.

Merocrite
Crochites gemma est viridis smar
tagdo similis. spissioris tamen et
grossioris est vitreis q̄ smaragous

Vnde et colore maluea nomē accepit vt dicit
p̄h. et nascitur in ambia. est autem substā
cie valde mollis et tamen valde vitilis. quia
sicut dicit dyal. virtute sua custodit a noci
uis asibus

Marmore
Armōz greco sermone a viriditate
vocat vt dicit p̄h. sūt aut marmora
vt dicit id. lapides ep̄mij q̄ maculis
et coloribz amēdant. nam marmoz ḡna in
finita sūt nō tamē oia a rupibz incidū ē sed
m̄lta sub terra spersa sūt vt marmoz iacēde
monum viride et p̄ciosū. similiter et marmoz
ophites qz maculis serp̄m̄ filie est. Vnde et
vocabulū sup̄sit. cuius duo sūt ḡna melle ac
cābidū nigri durū. Armoz purpures ex
egypto ē rubrū cābidū interueniētibz p̄ctis
et vocat purpures eo q̄ rubeat vt purpura
Sūt et alia m̄lta ḡna vt alabastrū et patriū
de q̄ infra dicit. est et aliud gen̄ sc̄z coalitiū
in alia receptū nō h̄ns v̄tra duos cubitos i
mēsurā et est cābidū fere sic ebur. tamē h̄ns
q̄sdā maculas q̄dā p̄pocione ebulo nigras
ē et thebaicū tinctū auris guttis et inueniē
in pte egyptioz naturalit̄ ap̄ū vt super illud
collitia et testē. Sūt et alia ḡna q̄ i officinis
rupibzqz gignuntur et marmoz dunt h̄ū
gute aromatische similitum ex quo colūpne
ingentes sunt lamina atqz turres. et et ca
risteum viride et optimum nomē habens ab
aspectu eo q̄ ḡū h̄t h̄ns q̄ gemas sculpiūt.
V̄t̄ius enim viriditas reficit oculos est et
virunditum q̄ nimbida mittit q̄ fricatum
suum simile croco reddie. Vnde et nomē ac
cepit. Sunt et alie multe marmozū biū
ficates de quibus exemplificat p̄h. li. p̄i.
h̄t ad p̄sens sufficiat. in armoz itaqz a h̄ns
lapidibus est solidius fortius et pulchrius et
vtilius in cuius v̄nis diuersarum gemmaz
materia inuenitur propter soliditatem sui
difficilimi sculpiatur et politur. p̄pter sui frigid
ditatem soliditatem ad species et vnguenta
aromatica custodiēda vtilissimum inueniē
Super omnia autem ab mirari possumus q̄
marmozei lapides nec calibe nec ferro nec et
setra vel in alio per potenciam aliquam edo
matur sicut per laminam plūbeam affectio
mollissimis interfectam. Plumbo enim et
non ferro lapides marmozei diuiduntur et
separantur tamq̄ asseres et equant

Mintro
Item sc̄dum dyal. est lapis sub
albidus sc̄ssilis et perspicuus cuius
virtus ē dissolutiua attractiua ab
sterchiua et humozis superflū consumptiua *

De nitro autē dicit yfīd. li. xvi. c. xij. nitru a regione nitrea egipti ē dictū ex q̄ medicāe sūt et sordes corpoy ac restiū ablunū. hui⁹ natura non multum a sale distat. habet em̄ naturā salis et similit̄ oas̄ canescentib⁹ sicci tate licorib⁹ cui⁹ spuma affremū nūcipatur q̄ colligit̄ distillās in p̄tib⁹ aspe i spelūcis deinde solis calore de hctat et optimū q̄ sic hctatū est min⁹ p̄derosū vt dicit yfīd. fm p̄lo. autē intrū est vena terre et est calidum q̄ siccū. lene tubū vel albū vel citrinū. gustū est amarū acidū et sub salū pinguedinē ex tenuat si ore sit acceptū hūores viscosos minuit et olumit. puluis eius in melle ofect̄ facie clarificat et decorat mundificat sanien stomachi i intestinoꝝ ex apostemate p̄cedē tem pediculos et sanien capitis detergit. vemes autū iterficiet et eoꝝ sanien mūdissimē ex tergit cū aceto. spumo ei⁹ ex corrohionib⁹ et in flacionib⁹ subuenit ydropicis opilat⁹ cum melle mixtā caliginē detergit oculoꝝ. venenū mortificat et excludit pallim lingue potēter phibet fm p̄lo. et dyasf. ē autē nitꝝ calidū et hctum in fine. iij. gradus laxatiū collatiū vt dicit ost.

De noset :
 Dicit q̄ oxapondine lapis est p̄ci os⁹ subalbidus aut narius qui vt di⁹ in buffonis capite a quo extahit et in forti vmo et aqua mūdificat vt dicit dyasf. et in eo aliqñ apparet forma buffonis cū as p̄tis p̄dib⁹ et diffusis hic lapis valet oia morsus reptiliū et venenū nā p̄sente veneno narius lapis tāgentis digitū adurit et sunt simul ambo in chudēdi vt dicit dyasf.

De omichino :
 Omichinus lapis ē indic⁹ et arabic⁹ p̄mixtū in se habet colozē ad similiū dmiē hūani vnguis vt dicit yfī. gre ci em̄ vngūē omicē dicit̄ indicus aut omi⁹ iz mis colozē habet albis tingentib⁹ vnis siue zenis. Omix vero arabicus nigri coloris cum candidis zomis. gñ a eius sūt. v. se; sardo mix q̄ ex duoz societate nomē sortit se; ex adore omis et rubo sardij vt patz; infra de sardo nice. hec gēma se; omix plures dicit̄ habere effe et⁹ noꝝios. nā vt dicit dyasf. collo suspē sus vel digito portat⁹ exatrat tristiciā et timores mltiplicat lites amouet anios ad trias. in pueris exatrat saliuā supflūā et noatā nā potest nocere in p̄sēū sardij speulatē habet naturā et politicā et ideo ad modū speali repletat ymagies et figuras sed obscure dyasf.

De optallio :
 Optallius siue opallus fm yfīd. est

lapis diuersatū gemmarū colozibus distine tus est em̄ in eo carbūcili genus ignis amestit fulgēs purpūalmanagdi nitēs viriditas et siguli colozes sub q̄dā vaietate sūt lucētes Romē habet a patria Hūc lapidē idia sola parit vt dicit yfīd. Tot em̄ creditur habere v̄tutes q̄t habet colozes De optallio dicit in lapidario q̄ optallius lapis oculos se portā tis seruat illesos et a curo s. h. alioꝝ oculos circūstāciū obducta nube recōdit Unde q̄dā a orasia parit vt nō videat vel aduertat q̄ sūt corā eis Et ideo asserit furtis tutissim⁹ esse patron⁹ vt dicitur in lapidario :

De orite :
 Orites gēma est nigra et rotūda. Alia est viridis maculas habens Tercia est asius altera ps est aspera. altera vero plana. et e⁹ substācia ē q̄ si ferri lamina hūc lapis gestatus custodit a morsib⁹ reptiliū et feraz et aialū alioꝝ Appēsus etiā mulieri phibet imp̄gnati eā. et si p̄gnans est facit cūcū abortiri :

De petra :
 Petra grecū nomē est. et sonat idem q̄d solida siue firma vt dicit yfī. Ex p̄tib⁹ em̄ terre solidis et opactis sub stancia petre siue lapidis genat̄ Vel petra a p̄netfado est dicta. p̄netat em̄ pedē quādo forā p̄mit̄ et calat ab aq̄rū etiā scilicidijis et guttis p̄netat̄ Idē autē est petra et lapis Sed lapis q̄i ledēs pedē dicit̄ q̄ sua duricie et acumine pedē ledit vt dicit yfī. Lapis tñ vsualiter planus mollis et sparsus Baza vero adhecat a mōtib⁹ exidūtur Bileꝝ vero dicit̄ ductus lapis ab eo dicitur q̄ paissus exiliat ignis vt dicit yfī. q̄uis em̄ petra ex se sit frigidissima. ferro tñ paissa ex se mitit ignē. nā ex forti et violēta aeris collifio ne inter supficiem ferri et lapidis aer illisus subito ignē et scintillado de silice egreditur fm aris. in iij. meth. ex sola terra fit. yncēs in ea siccitas nō p̄mitit eā coagulari s̄unt autē lapides vel p̄ ogelacionē vel p̄ oglutia cionē Ex omixione em̄ aque et terre fit lutū quod inter lapidē et terrā est mediū. quod paulatū p̄ p̄ciū coadunacionē et otricio ē fit lapis Vñ tali trāsmutacioi apci⁹ est lutū vne tuosū. quia q̄d non est tale nō ē omutatiū sed p̄ciū omunitiū ex domimo siccitatis Terra ergo p̄ forte oglutinacionē et comix tione hūores oūit̄ in naturā lapidis qui ex diuisitate terre diuersoz colozū recipit q̄litate Aliquō etiā p̄mūc lapides ex aque ogelacione inueniūt em̄ q̄dam loca sup q̄ aqua s̄ fusa exptit̄ in lapides diuisozū colozū et hoc

fit ex q̄bā vi minerali in locis illis existente
 ogelante aq̄s q̄ sūt p̄cipia lapidū vt dicit
 arif. s̄iunt autē lapides vel ex luto vinctuoso
 p̄tate solis occultate illud coagulatis q̄ p̄ p̄cū
 coherēciā in substāciā lapidis ostringentis
 Vel sūt lapides ex aq̄ ogelata q̄dam p̄tate
 minerali lapidis forme inductiua s̄m ipsaz
 materiā lapidū efficiūt q̄ am rare substācie
 et debilis ophicōnis q̄ quāda forcōris q̄ q̄bā
 generantē tardius q̄d am acius q̄bā forcus
 s̄m forcōre q̄licatū actiuatū p̄tēciā q̄ debili
 orem t̄stēciā passiuarū s̄m em̄ om̄itionē
 istatū q̄licatū in substācia lapidis diuisiōe
 la pides in natura q̄ in v̄tate v̄tus em̄ celestis
 i fluds ad loca mineralia in eis suas imp̄mit
 acciōnes et s̄m q̄ inuenit materiā ap̄ciōis
 et sue acciōni obediēciōe in eis imp̄ssionem
 relinq̄t nobilitate. Et ideo quādam lapides
 p̄ciōsi naturā q̄ vim planetaz in suis effect
 bo imitat vt in topazio q̄ lunā sentie v̄tū
 betur vt dicit amb. b. h. y. h. d. dial. et alij vt
 post patebit. Note ergo p̄prietates lapidis
 siue petre sūt iste q̄ lapis v̄mūsaliter ē f̄ci
 gidus q̄ h̄ce opactus durus q̄uis q̄ p̄dero
 sus suo pondere cētū petes t̄m op̄mēs et ei
 pres ne bilatētur ad inuicē v̄mēs q̄ oūgens
 Unde dicit amb. q̄ lapides sūt ossatere q̄d
 em̄ faciūt ossa in corpore hoc faciūt lapides
 in diuisis p̄ciō ip̄sū terre ipsam o solidāt et
 ne p̄tes ei n̄m̄ia siccitate ab inuicē defluāt
 ipsam op̄mūt q̄ adiuuāt lapides p̄ a quātū
 susp̄sionē a sua duricie nō remollūtur. Ex
 stiliādijs t̄m guttatū descendētibz excauantē
 vt dicit greg. Lapidēs etiā h̄ cūdetes fuerūt in
 vino p̄fici v̄mū eūp̄it et in acētū oūcāt
 vt dicit y. h. In lapidibz etiā ḡnāliter equi
 rit̄ materiē puritas v̄tus q̄ p̄ciōsitas coloris
 et figure diuersitas q̄ m̄ltiplex v̄tilitas. Nam
 v̄tiles sūt in edificijs o trahēdis in placis
 ste enendis. pro p̄tibz faciendis. p̄ hostibz
 exp̄p̄gnandis. p̄ lupis q̄ canibz estugandis
 pro metallis ex eorū substācia extrahēdis
 p̄ metallis exornādis. p̄ isem̄itātibz v̄arijs
 planādis. p̄ turribz egū āplādis. p̄ castris
 et ciuitatibz muniendis. p̄ fetis et testiolis
 de fēndēdis. Lapidēs itaq̄ p̄mo de minem eū
 hūnt. eūcti q̄dūā q̄ polūne. politi in edificō
 ordiatē collocāt. ordiatē maiores sub mino
 ribz oponūt. mediātē comēto ad inuicē coaptā
 tur. obduāt. cēnto q̄ p̄t̄sēc. o planāt.

De pario.

Parius lapis est gen⁹ marmois exi
 mij et p̄ciōsi vt dicit y. h. Dic apud
 pat̄o iulā iueit v̄n et pario n̄cipalē
 maḡnūdo ei lāces et traueras nō excedit. q̄

ap̄tis ac v̄til. p̄osecuādis sp̄ebz et v̄nguetis
 y. h. glo. aut sup̄p̄stis dicit q̄ parū ē gen⁹
 marinois cūbidissimi et ideo h̄gt castitacē tē

De prassio

Prassius ē lapis ad mod⁹ porri viridis
 v̄sū ofortat debile aliq̄ndo inuenit
 n̄ guttis sanguineis q̄nq; guttis
 cūbidis est distinctus. de q̄ di⁹ in lapid. v̄tile
 nil aufert nisi q̄ v̄ret et decet aurū

De piritre

Piritre vt dicit y. h. est lapis silu⁹
 aeris simlans q̄licatū cui plurimū
 ignis inest. de facili enim scintillas
 emittit q̄ tenentis manū si vehemētē p̄maē
 aburit p̄pter q̄ ab igne nōmē acc̄epit. de q̄
 di⁹ i lapid. t̄gi vult leuit̄ blādaq; in anuq;
 tenemā p̄ssus n̄m̄ū digitos t̄gētis aburit

De pioniis

Pionites ē lapis q̄ dicit esse fēnei sep⁹
 nā cetero tēpe occipit et parit o simlem
 lapidē et ofert p̄gnantibz vt dicit dyal.

De pantero

Pantero lapis ē multoz colorz sp̄aroz
 et p̄t̄ distinctoz. nā niger et rube⁹ v̄
 ribis palleis q; videt purpure⁹ ro
 seusq; sil p̄ssimū q; colozis. h̄c facit hoīem
 aub acē et in victū illo die q̄ndo videt mane
 oīete sole vt dicit in lapid.

De plumbo

Plūbū vt dicit y. h. sc; de metallis. li.
 xvi. ē dictū eo q̄ ex pilis de plumbo
 factis v̄arijs altitudō p̄mitē tēptata
 hūi vt dicit duo sūt ḡnā cūbidū sc; at; n̄gū
 cūbidū aut meli⁹ ē et p̄mo in insul athlantiā
 maris at̄q̄tus ē i v̄ntū. in m̄ltis locis hodie
 iuenit em̄ in galliā q̄ lusitaniā q̄bā tra migra
 hacnosa et etiā calanosa q̄ q̄de abluūt et ex
 matela q̄ subfidet p̄ decoctionē in formātibz
 plūbi substācia eq̄. i aurifodis etiā cū ma
 teia auri q̄bā lapilli nigri v̄p̄iūt et dū aurū
 colligit cū auro manēt. S; postea id calanū
 ab auro sepati p̄ se o flāt et in plūbū totalit̄
 resoluūt et inde tāta ē ḡntas auri et plūbi vt
 dicit y. h. R̄gū vero plūbū duplex ē aut em̄
 ex sua vena p̄dit ā cū argēto n̄alāē m̄xtis
 q; v̄nis o flāt et in illa o flacōe p̄mo p̄cedit
 stāni. deinde argēti. itio q̄ remanet p̄ o flā
 cōm effiāt plūbū n̄gū vt dicit y. h. i india v̄o
 neq; es n̄s q; plūbū iuenit. h̄ gēmis et ma
 gatis h̄c india recōp̄lat y. h. plūbū n̄gū ā i
 op̄ibz laborioz vt i lamis et i silul v̄tili⁹ fore
 tā hyp̄pai q̄ britāniā sūt exp̄t̄. hucū y. h.
 s̄m ap̄ci li. m̄ch. iij. ex sulphure grosso n̄
 mis de putato ac fetulēto et argēto viuo nō
 ponit plūbi substācia i loca m̄entalibz. ḡnāē

Unde ex immundicia sulphuris non puri quibusdam
 et habet humiditatem ex cuius tactu manus
 tactis contingat. hec immundicia ad hominem
 per absterfionem aliquam a plumbum emoueri potest
 sed ex eo auferri neque potest. possunt autem homines immu-
 diciam plumbi abstergere. veritatem semper erit
 plumbum et si videat argentum sed obtinebit
 in eo qualitates aliene ut errent in eo homines
 sunt qui accipiunt salem aromaticum ut dicit
 apud et huius immundicie assignat causam dicit
Plumbi ergo argentum viuum est malum prodero
 suum luteum Sulphur etiam eius malum vaporis
 et fetidi unde non bene gelat in aliis. alchimie
 hecines dicit sic suspendis plumbum super
 acetum et demperat eum non acetum penetrabit eius
 substantiam et in puluere vertit. ac in colore
 albu ceruse ipsi tunc mutatur sed si super ipsum
 acetum fuderis albescit et destruit vim acetum
 plumbum adustum colore simili obscuro generat
 Sed si fortior fuerit ignis dicitur in citrinum
 et post calcinandum et desiccandum ipsum cum acetum in
 albu colore ceruse tunc mutatur. Igne vero for-
 tiori adhibito totum hoc dicitur in materiam
 prima plumbi et fit terra ut dicitur ibidem Item
 idem plumbum quibus miscetur pres omogeneas
 congregat et euthrogenas sepat et mundificat
 et ideo ponit cum argento in fornace ut argen-
 tum facilius mundificetur quia pres argentas
 a suspitione preseruat et ipso plumbum super
 to ac subito argentum purgat. Idem dicit iero-
 in glo super. vi. c. iere. li. x. super est plumbum et
 Item dicit hermes quod plumbum in sua ebulliti-
 one omnium solidorum corporum duriciam soluit etiam
 adamantis. Item dicit apud mali. net. h. plumbum
 inquit cum liquore paulubio est argentum viuum
 Sed non liquet nisi calcinat et tunc apparent
 rubea omnia liquata. Item autem est quod plumbum
 cum liuidi vel sumigra fit coloris tamen per exul-
 tionem siue acetum resudacione puluerum colore ge-
 nerare consuevit et nimium sibi et humisio
 Est autem plumbum secundum vsum medicum est enim fri-
 gidum et humidum in secundo gradu ut dicitur est
 etiam vltimam ignis et apostema calida val-
 mico modo fluxum sanguis vulnere bene ostendit
 git reuma oculorum abstergit et opscit. Item
 scorpionum mitigat et diaconum. vnece phibz
 si plumbi lamia duobus libris apponatur alias
 habet rationes medicinales de quibus queere
 in terra de coloribus. c. de sibi quod alio nomine ce-
 rusa. flos plumbi nominatur. :

De puluere :
Pulus dicitur eo quod a vento pulsetur ut
 dicitur ysaie. Veritate enim sua a vento tol-
 litur et dissipatur. venti et tunc pulue-
 et subintrantes ipsi circumagitant et turbant ge-

nerat ut dicitur terra a puluis diffusus natura est
 aqua resoluunt ostendit nunc per odorem nunc per colo-
 rem nunc etiam per saporem. et ideo puluerisant spe-
 cies aromati et ut eorum intersticia vultus se ostendit
 dat ut per partem impetione et vionem apertis
 virtutem recipiant ut odoris sui flagrantia diffu-
 sius circumspargant et gustum suum efficiant et
 ut vulnere putrida desiccet efficacius et ab-
 stergant ut carnem mortuam corrodat et aufe-
 rat et vltimus caesere non parit tunc sicut pul-
 uis plumbi exusti purgat vulnere et dicitur
 superflua carnem viuam generat et preseruat ut di-
 citur ostia. Et ideo ex pluribus officiantur empla-
 stra et opone thymamata et varia efficiunt
 antidota et vnguenta In puluere resoluuntur
 thus et mirra et ex pulueris cremacione do-
 offeruntur holocausta Ex pulueribus etiam sunt
 salustera electuaria quibus viuam corpora sanita-
 ti restituntur Ex pulueribus insuper sunt inunctio-
 nes et malagmata quibus mortuorum corpora lim-
 unt et custodiuntur integra ne in cinerem aut pul-
 uerem redigantur. pulueris et humoris admixti-
 one lutum gignit et ex superuenienti desiccacione
 in glebam conpingitur ut dicitur ysaie. Ex puluere
 pes poluit. oculi ledit. et multiplex reptile
 ex puluere producit et de puluere nascitur ac nu-
 tritur Serpens enim puluis est panis eius ut
 dicitur ysaie. lxx. Ex puluere omne corpus animi
 nascitur et in puluere a quo incipit euertere et
 finitur put homini dictum est Puluis es et in
 puluere reuerteris etc. Ex puluere aer inficit et
 ne claritate solis oculus vidat aliquies ipse
 dicitur Nam ex puluere aeris humido admixto
 sepe nebula gignit ex cuius interposicione lat-
 sol et limpidus non videt Ex resolucionem etiam
 pulueris in atomos sui in atomis sepe videtur
 per fenestram intro missus nullatenus inuenitur

De quirin :
Quirin ut dicitur dyas est lapis qui in
 oppoparum nidulis inuenitur Dicte secte
 torum proditor est in somno Capiti enim
 dormientis suppositus facit hominem loqui oia
 que somniat dormiendo et auget mirabiliter
 fantasias Vnde et magi diligunt lapidem illum quia
 per eum maleficia operantur. :

De quindros :
Quindros est lapis colore quidem viri-
 sed ex parte virtutis ut dicitur dyas. Et
 inuenitur in capite vulturis Valz etiam
 quilibet caulag no quas et vltima lacte replet

De tabri :
Rabri qui et alio nomine et comuni dicitur
 bolus armenicus qui est lapis siue ve-
 na terre et est nature frigide et sicce subrusi
 colore habens et inuenitur in armenia Natura

habet constringendi ventrem et sanguinem
vnde dicitur: fluat.

De rostem siue reiben

Rostem siue reiben fm auctore est lapillus
qui inuenitur in capite sacri et est aliquis
albus aliquis vngens in flauo colore
Est autem quod ad substantiam mollis parum durior
quam pupilla oculi piscis. quo ad formam vero est
exterior rotundus et planus. interior vero parum
concauus. quo ad virtutem autem est naturaliter frigidus
et humidus. Et valde contra morsus scorpionum
et tuncle huiusmodi more emplastrum supponatur.
Dicitur etiam quod versus contra morsus canis rabiosi
quod si puluis eius in potu assumatur. si obuat
puluis eius inbibit dicitur et desinat vulnera
et fert scabie et phibet lacrimas.

De saphiro

Saphirus est gemma cerulea celo sereno
in colore similima optima est inter
gemmas et summe pretiosa et regum digni-
tatis magis apta. In multis locis inuenitur huius
orientalis siue ibica melior iudicatur et maxime
quam habet quod dicitur pulueres aureos intermixtos
et est hic saphirus densus non plucidus ut
dicitur philosophus. Hic lapis maxime commendatur in
lapidis. ita ut per sui excellentiam gemmarum gemma
vix magis corpore vegetat et integra membra preseruat
stellam huiusmodi elucet per aquam et fulgorem eius vix in-
dubitabile. Alia est species saphiri que hirtica dicitur que iuxta
fretum inter harenas maris libici inuenitur ut
dicitur philosophus. Inuenitur autem aliquis in vis montibus
vbi lazurium etiam inuenitur et in eisdem vis saphi-
ri in medio velut in ventre quodam species carbū-
culi inuenitur. et ideo a multis saphirus mare
carbūculi creditur eo quod in eis vis gemma a plu-
ribus phibetur et ex natura saphiri carbūculi qui
quodam fauilla cerulea ut multi asserunt creditur
aliquantulum obumbrari ut dicitur dicitur Saphirus
itaque fm philosophus huiusmodi virtutes discordiarum et conciliandarum
Multum enim versus ut dicitur ad pacem et formandam
Ite huiusmodi virtutes caloris innaturalis respuant. vnde de
saphiro dicitur in lapidibus corporis ardore refrigerat
interiores. Nam in febribus multum caumaticis et
in febribus refrigerantibus phibet saphirus si iuxta venas
cordis pulsabiles suspēdat. Vnde dicitur dicitur quod
versus contra periodicas febres tunc accessionis. Ite
virtutes habet confortatiua cordis letificatiua. et
ideo dicitur valde contra cordiam et quod libet passio-
nem melancholicam. Vnde et cardiaca et dyaforetica
fluere permittit et sudorem sic scribitur in lapidibus. sudor
dicitur segete nimio torrente fluentem esse. Idem
dicitur dicitur. Ite virtutes habet fluxus sanguinis
restrictiua. Vnde et saphirus ceteralis si saporibus
a pponatur solet refrigerare sanguinem de naribus
pluente. Ite virtutes habet singularis humoris

inflatione sedatiua. Certum enim est quod apople-
tici repmit in flatu si inprimis collectio
nocturna cibus apponatur. Ite valde contra antro-
nā virtutes habet malicie et venositate an-
tractis expulsiua. cuius enim firmitate repmit
et expellit ne eius malicia spiritus inficiat
ipsius sumum ab eo ascendere non permittit ut
dicitur dyas. Ite vim habet veneno contraria et
ipsius penitus ex tinctiua. Vnde et si araneam
infra pyridem posueris et vnum sephirum indiam
siue alium super pyridis officium aliquantulum diu
retinueris aranea eius virtute victa quasi subito
moriatur et dicitur dyas. et hoc idem videtur sepius
et in diuersis pluribus expiri. Ite habet vim
visus aseratiua et forditum oculorum sine quacumque
mie purgatiua. Vnde scriptum est tollit ex oculis
sordes de fronte dolorem in lapidibus. Ite huiusmodi virtutes
ceru auatiua. nam ut dicitur dyas. pulueris et
lacti admixtus vlcera sanat. et hoc etiam in
vulneribus est expiri. Ite tunc autoritatis fuit
lapis iste apud veteres quod etiam apud deum non
modicum putauerunt valere. Vnde et apollini
fuit singulariter consecratus. quia cum gentiles
per resposus apollinem sacrificiorum tunc consulerent
cerentiam cibus putauerunt. si saphirus tunc in
presencia haberet ut dicitur dyas. et hoc tunc in
lapidibus ut dicitur et plus quam reliquis amat hanc
predominantiam gemmas ut diuina quant per eam
responso videri idem. Ite hunc lapidem magi singu-
lari ter diligunt. quod fm eorum opinionem per ipsi
virtutes quodam mirabilia operari possunt et huiusmodi tunc
similiter in lapidibus ut dicitur hic lapis ut phibent
educere carcere victos. Obstruunt quoque torques
et vincula tacta resoluunt hec et multa alia de
singulari virtute saphiri ab auctoribus sunt con-
scripta et in hoc generaliter omnes consensunt quod
saphirus est gemma amatricum castitatis et ideo
ne eius effectus per in iudicia peccatis aliquis modo
impediatur oportet ut ille qui eam portat caste vi-
uat iuxta illud. Sed qui gestat eum castissimum esse
iubeat. Ite dicitur in lapidibus quod tollit in videri et
expellit timorem et facit audacem et victorem fit
mat in bonis animo et mitis facit et humile et
benignum quod omnia puto esse dicta dispo-
sitiue potius quam effectiue. Sed hec nunc sufficiant.

De smaragdo

Smaragdus secundum philosophum gemmarum
omnium virtutum optinet principatum
cuius virtutes post margaritas et vniu-
nes tribuitur tertia dignitatem. Smaragdus
a viriditate est dicitur ut dicitur ibidem. nam
omne viride amarum dicitur. nullis autem gemmis siue
herbis maior inest viriditas quam smaragdo.
Nam herbas virides et frondes supat inficiens
deca se viriditate nimia aetiam expulsiua philosophus

Lib 10

vt eius vires in sole aliquo modo obūnat
 Stupenciū oculi nulla graciofior refectio est
 Cuius corp⁹ si exēfū fuerit ⁊ ex trefum hie
 poliū ad modū speculi ymagines reddit. q̄p
 p̄ celar nullo gladiatorū pūgnas smaragdo
 aspiceret ofueit vt dicit yfīd. Genem eius
 fūt .xij. nobiliores fūt fcitici q̄ fc; in gente
 fcitica iuenuitate sed locū tenēt bradiam col
 ligunt in melfuris faporū flante aquilone
 tūc em tollere difcoop ta iternicat. qz arene
 mouent maxime i hīs vntis Tercū egip
 cū habent fcliq̄ in metallis emaris inueniū
 tur sed ficosi. nā aut ex aut plūbo aut fali
 fimiles notas habent Smaragdo vero q̄do
 vino vel oleo sunt p̄mixti yficiūtur in viros
 q̄uis viriditatis gracia naturaliter imbuat
 Est etiā q̄dam spēs smaragdina q̄ ḡgeneat
 q̄uis fit viridis eo q̄ fit turbida ex cris va
 nis et est calce fmagd⁹ nūcipata hucū yfi
 li. p. vi. c. de viridib⁹ gēnis Sic lapis a gri
 fib⁹ exapif ⁊ eripitur Et vt poffint fmagag
 di in copia inueniri ḡfotū immunitate ho
 minū accessus impediē vt dicit yfīd. li. p. iiii
 c. iij. Habet itaq; viros sui multiplicatiū
 Vt se em generat vbiū quo viros fūgit cie
 cūfūū Habet ⁊ corpus specularē et yficiū
 obiect arū figurarū ⁊ ymaginū ofcēfūū Ha
 bet ter. o. ex nature dono v̄nti ⁊ beneficiū diū
 farū n̄re mitatū auatiūū Nā fm dya. ⁊ La
 pis hic auget ops et i caufis dat p̄fuaforia
 verba Collo vero fūfpēfus auat ⁊ enutrit eū
 et morbū caduū. vifū oferuāt. debile ⁊ ofo
 rat Fadnos motus ofp̄cit. reddit memoriā
 Valz etiā ofra illufiones ⁊ fantafmata. demo
 nū ofp̄itates fedat faguinē ficit. et dicitur
 hys valez qui folēt diuinare de futuris vt
 patet in lapidario : . . .

De fardio :
 Sardius est gemma rubij coloris ad
 modū terre rubee sic dicta eo q̄ in
 fardis p̄mitus est repta vt dicit yfīd.
 ⁊ glo. fup apo. Hec gēma q̄uis fit p̄ciola et
 pulchra a multis nō reputat nouiffima iter
 gēmas Quia vt dicunt preter fulgorē nil fe
 rat vtilitatis excepto q̄ oniz hoc p̄fente ne
 que nocere Nā omichm⁹ qui q̄fōā vt dicit
 noctuas habet pprietates nō potest eas in
 fencia fardij p̄ducere ad effectū dicit tamē
 dya. q̄ p̄ter illā v̄ntē habet fardius longe
 plūos Sūt em spēs eius q̄nq; Inter quas
 ille est vtilior q̄ tra m̄titē a fardis. ⁊ v; q̄a
 accēdit gaudiū ⁊ ep̄llit timorē audaces red
 dti ⁊ accūt mētē ⁊ ipfo p̄fēte nō nocet oniz
 dicit etiā q̄ fardij totaliter faguinet coloris
 gēfātē se ab iātaōnib⁹ ⁊ maleficijs tūeat

De fardianice :
 Ardomy ex duorū lapid sociate fard
 dio fcz et omice nomen fūpfit. vt di
 cit yfīd. oftat at ex trib⁹ colorib⁹ nā
 miger in est imo candidus in medio tubeus
 q̄ū nimmū in fūpmo. hec fola in fignando de
 cere fub itācia nil euellit. inuenit autē apud
 arabes et apud indos. genem eius. v. fūt qui
 colces habet plus diftinctos et est denfior
 Hec laudabili⁹ lupuriā repellere dicit et hu
 milē efficit ac pudicū.

De fole :
 Solis gēma candida est ⁊ t̄fufcens
 et est fic dicta eo q̄ ad fimilitudinē
 folis in orbē fulgentis radios gerat.
 vt dicit yfīd. c. de candidis gēmis.

De filemite :
 Filemitas est lapis p̄tic⁹ vt herba
 vicens au⁹ color iafp̄idi fimilis ē vt
 dicit in lapidario t̄fufcet autē cādi
 da q̄dam macula qui fulgore oftinens lune
 ymaginē. Illa autē candida macula i corpe
 filemitis crefcētē luna crefcit et decrefcētē
 minuit et decrefcit vt dicit yfīd. et dya. po
 tens est autē in amocē recōfiliandū languen
 tes et p̄ficos iuuare putatur.

De ftagno :
 Stagnū fm yfīd. est metallū a ḡreo
 ethimologia fic dictū fepans fcz et
 difcernens. N̄ ip̄ta em ⁊ ad vltra fe
 metalla p̄ ignē diffoctat ab auro et argēto
 es et plūbū diuidit ac fecernit Alia est etiā
 metalla ab igne defendit ⁊ cū fit nana eris
 et duri fima h̄ ab h̄z ftagno fuerit v̄ntē et
 cremat. Stagnum autē illitū vafis eneis cō
 p̄fcit vt eru fimis ⁊ fap̄te facit graciofiorē
 fpecula autē ex eo tempant cerūla etiam ex
 eo oficē ex ftagno q̄z ad modū et ex plūbo.
 hucū q̄z yfīd. li. p. vi. c. de metallis fm ap̄. li.
 meth. ftagnū op̄mit ex argēto viuo bono et
 fūlfure malo ⁊ hec duon on fūt bene mixta
 Sed tāq̄ p̄ p̄ua op̄fita ⁊ ideo colorē imitat
 argenti. sed nō eius foliditatē In libro autē
 alkimie hermes dicit ftagnū omia metalla
 et corpa fūgit quib⁹ admifceē ⁊ hoc p̄pter
 nimā ficitatē eius ⁊ ductilem naturā in ei⁹
 deftruit. Sed fi mifcueris cū eo argentum
 viuum fctidorem eius aufert et abfcit. fed
 postmodū demigrat ipfam et o dempnat. In
 eodem etiā dicit q̄ ftagnū abufctū generat
 colorē mineū vel v̄militū ficut plūbum ⁊ fi ig
 nis fuerit nimis fortis ftagni materia p̄ma
 redit. Item cū ftagnū fit argento mollius
 ⁊ plūbo durius non potest plūbū plūbo nec
 eti nec ferro de fācili cōfolidari fine ftagno.

nec etiā ista piter solidant sine pinguedine aliqua sine sepe.

De sulphure.

Sulphur est vena terre acritatis multū habēs in sua opposicione igneatis Et ideo vocat sulphur fm yfō. qñ solum vtes vtr em ignis dicitur Nam eius vtu ignea ab aquis feruētibz sentit nam aquarū atelus per vnas sulphureas trāstū faciens ex vi ignea ipfū sulphuris cādoe l' caloez omhit sapore efficaciam et odore hic fontes calidi de terre visceribz se p' seaturiūt et qñitates vne sulphuree scā fert nulla em res ita cito accenditur sicut sulphur In insul nascitur coles inter siciliam et ytaliam quas ardeat dicit in alijs locis effossū iuenit vt dicit yfō. Quis grā sūt qtuor Vnū viuū qd foditur trā lucet atq; viret q solo inter oia genera medicā vūnt vt dicit yfō. Altez q; appellat glebā qd sātū familiare vñbz est fullonū. Terciu liqr est cuius vsus ē ad las nas vtilis subfūdendas qm pstat mollicie et candore. qrtū valz ad lucina lucernarū p'ficienda vt dicit yfō. et subdit ibidē. sulphuis tāta ē vis vt moctos comiciales pphē dat virore suo cui? flāma si directe ad vultū hominis reperciat durum et horribilem pallorem in oculis aspiciendum generat ad similitudinem defunctorum vt dicit yfō. libro .vii. c. pmo. Secūdu auicē. vno et platonem sulphur calidū est et sicū in qrtō gradu. et est terra p'ibz aqueis et terrestribz in igne as trāseuntibz in naturam sulphuris trāsmutata et illud sulphur aliqdo ē grossū ferulētū et tude. aliqdo est purum album ocrū. et fm istā differēciam ex sulphure et clarū et subtile. aliqdo inter hec est medicū argento viuo diuersa metalla generatur vt patet in libro metho. iij. vbi ostenditur q sulphur et argentū viuū sunt materia mes tallorū. sulphur at aliud ē viuū scz qle ē qñ de terra est eductū. aliud est mortū l' exāctum scz qd sol; fieri artificiose scz qd in thalamis fūdit vel in alia vasa. Eligendū ē at p inediā viuū coloez et resplēdes plucidū et sine lapidē albū vel viridē qd missum in ignem coloez facit viridē at; piguē. Virtus habet dissoluēdi consumēdi attrahēdi subtiliandi at; rānuandi reformandi Et ideo nullim prohibet. epilenticos iuuat. scabiem purgat. venenis obuiat. letargicos excitat. artheticos pobagricos paraliticos iuuat si modo debito medicinaliter ipfius remedio quis vtiat vt dicit auicē. et dial. et plat. et alijs auctōz.

De sale

Al a saliendo dicit eo q de igne exiliat. fugit em ignē cū sit igneū vt dicit yfō. alij sal a sole vel a solo vti putat. nā ex aqs marinis spōte gignit spurma in extremis litoribus derelicta et a sole desiccata. aliqndo ex puteis salis haurit et aqua decoquit donec in sal duriciē aq pus fluida paloez ipsam i spissatē cōtat. aliqñ de tractis harenis colligit cōstans de luna p noctem. nā in cirenea sal sub harenis sepi inuenit. aliqñbi etiā tyres et mōtes salis in ueniūt ex quibz ferro inci dūt lapides q p'fēt in salis materiā cōstigunt et omniūt. sicut ē in arabia et in pānomia. tante duriciē etiā sunt illi lapides vt ex eis fiant dom. omne vero sal in igne crepitat et de igne salit. Sz sal agrigētū sicilie ignē patit et oia natura in ignē fluit et de aq exilit. Variat autē sal in coloez qz mēphitiū est rufū. q qdā pte sicilie ē vbi ē mōs ethne sal est purpureū in eadē sicilia impathmo adeo est splendidū et lucidū vt ymagines reddere videat. In calpadozia sal croceū effodit vt dicit yfō. Jte varia ē in sapore vt dicit idē. qz aliqñbi suauē aliqñbi salissimū est aliqñbi amarissimū et qnto ē amarū tanto ē calidius siue calidius iudicat vt dicit auicē. sal at sūme ē necessariū qz sine sale omis fere cibz ē in spidus et in salis pulmētis em sapore dat et excitat in omnibz cibarijs appetitū ex eo omnis vici delectatio et sūma hylaritas fit. hinc et solis nomen accepisse credid quia sole nichil est vtilius atq; sale. Vnde videmus p'ades et amēta qz sale ad pastū maxime prouocāt et salis beneficio in lacte et in caseo plus doceat sal etiā corpora stringit et desiccāt et etiā de fūcta corpa apntescēdi late ligat et cōtreat hucū qz yfō. li. vii. c. ij. fm plat. autem et auicē. sal generaliter habet vtuē dissoluēdi mūdificādi putridos hūores et osimēdi. Jte vtuē habz vento siccitē extenuādi et diuidēdi maxime si puluerizati et coctum calidū sup stomachi cōficiū lacte llet. Jtem vim h; h; mbitatis naturalis in corpe coadunandi et cōsecuandi et in naturalis resoluēdi et ab stringēdi et ideo aqua salinā tumores et inflaciones etiā p'otropias soluit vt dicit idem. Jtem viciutem habet carnes putidas corro dendi et maxime q est exustu. quia tūc maxime resistit putrefactioni. et maiorem h; vim in desiccando et in mundando et ideo ad interiora penetranda vt dicit idē. Jte p'ccia habet ventē remolliēdi et supflua educēdi et maxie salgēma qz sic dicit qz clay est sic gēma morbdādo em intestia mūmbilit coapat

216/10

Ut resoluant in dutata et supflua expellat
 et hoc idem facit ta armoniacu q omune Jte
 pntu habet sal venenosis huoribz resistendi
 et ideo cu melle et vuispassis sal oictum sa
 nat carbuculu seu antmce vt dicit auic. Jte
 pntu habet remouedi maculas faciei si cum
 aq et caphora distempet et inde facies limiat
 Jtem vnu habet pruriginē et serpiginem de
 corpe ab stergendi et remouendi potissime si
 cu sapone misceat. Jte vntu habet sanandi
 venenosos morsus pucturas reptiliu et sco
 pionu si cu melle et nuabo et alijs qbusda
 opponat vt dicit auic. has et simlas alias hz
 vtutes quas enuare longu esset. sed exēpli
 gracia hec sufficiant :

De topazio :

Topazius vel topazion i de clinabile
 gema est vt ait psh. li. x. vi. est em
 ex vntu genere omiq; colore respicē
 dens in vnta pmo in arabie insula in q tro
 godite fame et tēpstate fessi cu herbaru rudi
 ces et fodere gema ista eruerit q vntam
 nebulis postea nante qstent et in venientes
 topozim trogoditay idiomate vouerit. Jnde
 lapis sic questus et in vntus demde topaziz
 ab insula vocatus Topazim em idē ē q qveta
 in ipsoz lingua sonat. est aut gemaz maria
 et amplissim a. scripsit em pli. hac gema tate
 magnitudinis reptam vt ex ea philadech fa
 ceret stamā. iij. cubitoz. In glo. vna sup sine
 app. dicit sic topaziz quo est mior eo est pci
 o hor et habet duos colores ex auro et ethera
 claritate lucens maxime quando tagit radio
 solis se; oim aliay gemaru supans claritate
 in aspectu suu puocans respicietes q si polis
 oblectas si sue nature reliquis clarior est et
 nichil eo clarius in thesauris regu siue pco
 lius iuenit ppter sui pspiciatē gemaz sibi
 obiectay in se recipit claritate. Dicit eciam
 q sentit motu et cursu lune et oia lunatū
 valere dicit pationē. Vnde dicit maiorē vel
 miorē habere ac eff em sed q lūa magis vel
 minus recipit in cōmētū. vt dicit in lapid.
 fluxu sanguinis restigit et emozoidas pa ti
 entibz subuenit. feruentes yndas opscit et
 bullit eos nō pmitit vt dicit i lapid. fm
 dyal. iā sebit et tristitia et valz cōtra nō pios
 motus et oia frenesim ac oia morē subita
 neam formā habet spectatē. ydolū em in eo
 receptū in versu in speculo concauo rēpntat

De turgote :

Turgotis siue turrois est lapis flavus
 in albidu colore vergēs dicitur a re
 gione turt horū in qua nascit. cōscē
 nat visu et cōfortat et hyllaritatē generat

De terra sigillata :

Terra sigillata dicitur specialiter qdā
 vna terre frigida singulariter et sic
 ca. q dicitur fm pla. terra saraceni
 ca siue argētra. que qdē est subalbida aro
 matica at; clara. potissima vntus eius ē ostē
 gere. Na puluis eius cu albuie ouū distēpa
 tus fluxu sequinis s naribo sicut Val; ecia
 oia inflacionē pedū et oia artheria si sup
 loū patientē cathaplasmeē vt di in pla.

De tartaro :

Tartaru est vni feulēcia in modum
 crete vel moll lapidis circa ptes do
 lei induata cui natura calida est et
 sicca in iij. gradu. Valet oia scabiē serpigl
 nē et impetigiem. oia apitis immūdiatias
 Virtutē em hab; extenuadi osumēdi mūdiā
 cūdi et lapandi vt; in plat. :

De Vitro :

Vitru vt dicit auic. est inter lapides
 sicut stultus inter homies. declinat
 em ad oēs tictū. Est at d cū vitz
 vt dicit psh. eo q in sui tū luceat pspiciat
 tem et substancie sue tūspenciā. Vitru lūz
 uū est in alijs metallis et tre venis qd quid
 intrinsecus o tūcē absconditū in vitro aut
 cuiuslib; liqris spēs alis est inter; tūl eptē
 rius declinat et qū clausis oculis mūdicium
 notificat vt dicit psh. fuit autē pmo vitru
 inuentū iuxta tholomaibā in litore iuxta hel
 lū. lūuū q orit de radice mōtis carmeli dū
 nante ibidē applicat. nā dū nante sup ha
 renā eiuscē ampnis ignē de glebis vitri face
 ret ex vitro et harenis lucidis pūmixtis nouū
 liqris riuūli effluerit qui vitro vt dicit
 psh. ceigimē pauerit. modo vto fit vitru
 ex cinerib; arborū et herbarū vt fortissimā
 ignis oflagmāonē qbo cinerib; nunc vitru
 nūc es nūc vitruq; admisceat et sic in massā
 vitreā omutat. Jssa autē vitrea cū fuerit
 in fo mace liqfacta et pfecte depurata sumā
 etahit substācie puritate et tūspenciā siue
 pspiciatē. et ideo h abet potēciā cuiuslibet
 coloris susceptibile. qlib; colo ē em tūgē ita
 vt tactos smaragdos et alios lapids pccō
 sos in colore et splendore imitet. Tanta ecia
 ēcipit in substancia ductibilitatē vt facillime
 ad flatū artificis in varias et cōtarias for
 mas ac figuras qū subito tūstformet. aliquū
 tormo terre aliqā argēti modo sculpsit colat
 vt dicit psh. Neq; em alia speculis aptior ē
 materia neq; picturis accomodacior inuicē
 Japimus tamē honoz est in candido vitro
 quū in colore pprimū est cristallo. Vnde ad po
 tadū argenti et anzi metalla ēplere osucit

vt dicit ysid. Item ibide dicit idem qd in glos
 vitri lapis obscurus numerus. Est aut vitri
 interdu et mger aliqn eia translucidus et castus
 ore visu et vocatur specularis. Ex hoc lapide
 multi gemas faciunt vt dicit ysid. Hoc aut
 habet ppum omne vitru cu sit liqfactum qd
 diu e valdeliqdu sume e ductile infri gida
 vero et induratu sume e fragile et facile frang
 gibile et cum fuerit fractum non poterit nisi
 itata liqfactione reparari quida tame fo
 cerat vitrum flexibile et malleo repabile
 vt refert ysid. Unde et phalam cora tiberio
 cesari de tali vitro factam in terra proiecit
 qua no rupta sed plicata cu malleo ep amuit
 vel emendauit. que iussit cesar decollari ne
 du hoc agnitu fieret aux pro luto haberetur
 et omne metalloru precium vile redderetur
 Quia reuera si vasa vitrea non frangeretur
 meliora qd aurea putarentur vt dicit ysid.
 Est ergo vitru specialiter puru et perspicuu
 lucipuum ymaginu et vmbiarum represen
 tatiuum. ductile qdo est liquidum. fragile
 quado est frigidum et induratum. omnium
 colorum susceptiuum colore potous qd valde
 gemarum nobilium imitatu et immudi
 claru absterhuu vt dicit auicen. puluis em
 eius mudificat dentes et in oculis del; al
 bugines. conuenit eia valde lapidi vesice
 et renum qdoq; bibitur cum vino vt dicit
 idem auicena

De ydachite.

Ydachites e lapis piosus et colos
 filius figura rotundus. intra se ha
 bens alium lapide cuius crepitu so
 norus e quus sumu illu no interiore lapillu
 sed spirituu quenda interiore lapideus dicit
 vt dicit dias. hic lapis exudat aqua ita vt
 videat intra se fontana scaturiginē et tines
 Unde quida dicit huc esse lapide qui dicit
 andros que e in eode

De ydachite.

Emachites e lapis qui gestatus ab
 homine no m ocedat a mulcis nec
 apibz infestat vt hic dias. et credidit
 valde oia vnenū

De zimiech.

Zimiech e idē qd lapis lazuri et lapis
 p vna tre inde fit lazuriu vt dicit in
 lap. est at lapis iste tato melio qd
 coloz celesti e similior. et h; qda cor puscula
 qd aurea interseta ille at qd e subalbidus plus
 h; trestricatis et ideo no ita piosus. diuul
 sine potest suari si corrupone v; oia ml
 tas pass. ses et oia sincopi sumis et melaco
 hias si debito modo detur patienti. Nūqua
 autē debet dari nisi pus subtilissime cōtraf

Et multociens abluat et signum est pfecte
 ablucionis quando aqua in qua abluat pur
 aut nichil colozat. Nūo aut modo purgat
 et soluit qerana. nec debet dari cu decoctio e
 quia descenderet vsq; ad fundu sed ante vel
 post deaur. et h; cu sero vt habet in plat. et sic
 ex laminis ferreis fit cerusa sic fit lazuri ex
 argenteis cu aceto. lapis autē lazuri sepe in
 uenit i mineris argētinis et auri focatinis et
 in suis venis sepe saphiri et iaceti et omnes
 lapides blauci inueniunt vt dicit dyas.

De yingutres

Yingutres lapis est vitrei colozis q
 gestatus in collo val; oia victipola
 et sanguinem stringit et metis ali
 enacionem repellit et si tenetur ab lignu ac
 censum extinguitur flamma eius. vt dicit
 dyascorides

Ceppli at liber de cim septimus. Incipit liber
 de cim septimus de arboribus et herbis et
 earum proprietatibz

Dicit qd abiuuare de o plet
 e liber vel tractatus de appri
 etatibz qd in terra in trise
 aus generant sc; de lapidibz
 et gemis ac metallis et alijs
 que nascuntur in terre vnis.

Dicendū est breuiter de arboribus et herbis
 et fructibus et semibz qd ex eis mediantibus
 radicibz procreat. solum oia autem de illis
 arboribus et herbis aliqua sunt hic dicenda
 De quoru noibz fit mencio in sacra ragina
 in textu vel in glo. et h; p vt poterim faciem
 p ordinem alphabeti

De arbor

Alor vt dicit ysi. li. yvi. ca. ab aruis
 nomē sumpsit. eo qd ab herbe terre
 frpis radicibz consueuit. hanc herba
 vtiq; em similia sunt qd ab ortu. qa ex vno
 gignit alteru. Nam du semetem in terram
 ieceris qd herba pus pullulat et erupit. de
 hic ofecta surgit in arborem et qd infra breue
 tempis spaciū herba induit i arbutu. in
 arborem nouellam et teneam conualecit. et
 est dicta arbuta quasi arboris hasta. nam
 arbutum dicit locus vbi arboris cōcreuit
 Vbi salices et salictum o arictu vbi arices
 vt dicit ysi. in li. autem ar. de vegetabilibz
 ponuntur iste arborum et plantaru proprie
 tatibus. dicit em qd in arboribus et plantis
 est vita. vegetabilis virtus que admodu in
 animalibus. Sed differenter qd in plantis est
 occulta. i animalibz manifesta pfecta sc; et plecta

Lib 17

Arbores enim non mouent motu uoluntario nec
 appetitio fiat aial nec mouet fm appetitū
 & delectationē & tristitia sicut alia q̄uis alit
 senserint aliq̄ phi vt anax. et alii q̄s uerbar
 gūt aris. vita itaq; vegetatiua est in plantis
 p̄ quā fit attentio hūoris ad ipsū arboris vel
 plante nutrimentū vel obseruatiōem. Sed nulla
 tenus habet sensitiuā aiām. Vnde nō dolz q̄
 anima insensibilis nec delectat quādo nutriti
 & cibatur nec uigilat nec dormit. nec spirat vel
 expirat nec subiacet alijs conditionib; q̄ sunt
 appetitū sensitiuē nec generat arbor nec gnat p̄
 seipm̄ amplexum. Sed in se habet rationē se
 minasē p̄ quā habet ex se p̄ducēdi potētiā
 simile sibi et suā specie obseruandi. sed hanc
 potētiā non potest p̄ducere in actū nisi ab ex
 trinseco adiuuet se; a tēpore anni. Indiget
 em̄ hyeme ad humoris semialis aggregatiōem
 Indiget & uere tēpore ad euulsiōem emissionem
 q̄ tūc nec est uhemēs frigus & gelans uel ex
 p̄mens nec calor uhemētē aduētē semē ac
 corūpens cor. Indiget etiā sole resolouente p̄
 tes ipsius cōstrictas a p̄cedēte frigore ut ca
 lor igneib; segreget hūorē semiarū a nutri
 tiuo. Indiget etiā terra plus q̄ aliud gñans
 q̄a ex terra ē materiali p̄cipiū sui nutrimentū
 sicut p̄cipiū generatiōis sue est a sole sicut a
 causa efficiēte et ideo ut ait aris. in li. de plā
 tis. nō q̄ terra est mater & sol ē pat̄ plātarū
 quā terra nutrit moxē matris et sol efficit
 moxē patris. Quidā uero cōsiderātes in arbo
 rib; et plātis gñationē cibatiōē. augmēta
 tiōē. diuā cōm & ex radice animā renouaciō
 nem et nullā p̄mitus p̄ urinā uel secessū eiec
 tiōē putauerūt plātam animalī p̄fectiōē.
 Sed hoc reprobat aris. dicens q̄ arbor q̄ est
 alligata terre nō habet motū ex se nec ex alio
 toto nec ex suis p̄tib; nec habet formā deter
 minatā i suis p̄tib; ita q̄ diūse p̄tes determi
 nent diūsis opaciōib; p̄formas diūsas. ut
 oculus in aiali ad uidentū & auris ad audi
 endū nec habet aiām p̄fectā p̄mo non habet
 nisi p̄tem p̄tis anie. i. aiām vegetatiuā. Sed
 aial habet opaciōes plures et nobiliores q̄
 plāta. ideo aial nobilius ē omī planta. diuer
 sificat aut arbor q̄ ad substāciā uirtutē et op̄a
 tiōē. nā ut dicit aris. li. de vegetabilib;. c. ij.
 q̄dā arbores hnt gūmi et resinā cuius ratio est
 q̄a hūx sup hūdans a calore totalit nō dige
 ritur. nec etiā totalit a regimie natūe dimitt
 it. et ideo depllit ad exteriora & ibi a frigi
 do aeri circumstante infrigidatur. Item que
 dam habent nodos quā in illis mediantib; p̄
 tes successue gñate ad in uicē colligantur.
 Itē habet uinas id est uinulas in q̄bo natū

lis humiditas cūsto die & a terra ad p̄tes sin
 gulas deriuatur. Itē habet uirtutē. i. medullā
 in q̄ fit hūoris decoctio ante q̄ trāsfertur in
 substāciā filiorū fructuū uel ramoꝝ ut dicit
 idē. Item corticē habet ad interiorē ligni d̄fē
 sionē quā q̄d facit corū uel artus in corporis
 animalis sup̄ficie hoc facit cortex in arbore
 ut dicit p̄sid. Item habet generaliter lignū
 siue trūcū ut dicit aris. et ē sic dictū fm p̄si
 eo q̄ incēsu de facili in lucē fit cūsu. Vnde et
 lichm̄ dicit eo q̄ p̄sentib; p̄stet in lumē
 lignū itaq; est p̄s arboris forciō et solidior
 & substācialior q̄ a radice epiciens v̄s ad sum
 tatē ipsius arboris se extēdit. Et habet q̄dā
 intāscia ut medullā ad q̄ est reuersus natu
 re cū subtrahit humor ab alis extēdit sic
 in cōbatione animalis q̄ deficit nutrimentū in
 mēbris ad sanitatē epistētē i femis cōtinue fit
 tūelus ut dicit albu. & exp̄sse auit. et ostā.
 Vbi sup̄ q̄dā extēdit sibi ānera arbor ut
 corticē ramos folia flores fructū et sumitātē
 Et ibidē dicit aris. corticē ad omniū interiorū
 defensionē. ramos et v̄gas ad sui dilataciōem
 folia ad fructuū nouellorū p̄tectionē ab ex
 trinseco corruptelis. fructus ad sue speciei
 obseruatiōē sicut dicitur sicut rotūda sumita
 tē habet arbor in suo cōplēto q̄i figurā colū
 nalē que utiq; ut dicit albu. ei accidit p̄pter
 uniformē extēsiōē humoris ad p̄tes latera
 les & uniformē caloris digerētis hūorē in tō
 sui substāciā actionē hab; ad hec omnis plā
 ta uel arbor radice & in radice multiplicē nos
 fiabit q̄e loco oris q̄ mediante cōtrahitur
 humor ad totā substāciā arboris nutriendā
 Nobis uero sūt similes neruis in corpore aia
 lis quia p̄ illos p̄tes ad inuicē cōtinuabiles
 colligantur. Item arbores habent q̄dā p̄tes
 sup̄fluas que nō sūt p̄tes determinate a natu
 ra nec sūt necessarie ad esse plāte et habent
 esse in arbore sicut pili et vngues in corpore
 Et ideo cadūt folia & fructū ab arborib; scz
 p̄pter subtractiōē hūoris sicut cadūt pili &
 corpore animalis et hoc accidit. quia quādo
 hūmor nutrimentalis min⁹ est sufficiens sub
 trahit ipsū natura ab hui⁹ p̄tib; nō necessa
 rijs ne deficiat in necessarijs. Et ideo cadūt
 generaliter ab arborib; tēpore hiemali rema
 nent tamē in aliq̄bo ut in buxo et osimilib;
 uel p̄pter sufficiētiā humoris uel p̄pter hūo
 ris viscositatē et ligni opactionē & soliditatē
 Nam arbores que trā substāciā & prosoz
 sūt habētes cicius a suis folijs depauprātur
 et maxime q̄do humor nutritiū liq̄dus est
 atq; pau⁹. Differūt aut arbores i multitudine
 suarū p̄tiū et paucitate. i. in magnitudine et

puitate in fortitudine et debilitate. Cuius
causa est humor qui in aliquibus magnis ar-
boribus est lacteus ut in ficibus et huiusmodi talis
abilis est ad se de ferendum latum et longum
In quibusdam vero est piceus viscosus et
insufficiens ad extensionem eo quod partes ad
herent ad invicem ad modum picis et ita est
causa puicitatis et paucitatis in partibus arborum
et plantarum. talis autem viscositas non est causa
debilitatis in plantis et arboribus nisi fuerit
diminutus vel calor insufficientis et imperfectus
In quibusdam etiam arboribus est humor acutus
calide et sicce et pleurionis et hic in quibusdam
est causa fortitudinis et vigoris. calidus est et
levis et subtilis et penetrativus et ideo talis humor
se extendit et crescit arbor in magna quantitate
Item in partibus arborum attenditur equalitas et
similitudo quod equalitas in quantitate et similitudo
in figura causatur ex habundantia materie cum
equalitate caloris agentis et opposita a causa
opposita causatur Eodem modo attenditur in eis
raritas siue spissitudo quod raritas accidit propter
insufficienciam caloris ad terminandum humorem
spissitudo autem accidit propter sufficienciam caloris
ad adensacionem humoris et eius terminacionem
Item differunt arbores et plantae in modo fructi-
ficandi nam quaedam ut ibidem dicitur Aristoteles produ-
cunt fructum super folia sua et hoc accidit propter
fortitudinem fructus et indigenciam caloris
solis digerentis humorem ipsius quaedam vero sub
foliis et hoc accidit propter debilitatem fructus
ne ab excellenti calore vel frigore corrumpatur et
quaedam fructus est suspensus a stipite suo et prope-
ripit et hoc accidit propter insufficientem hu-
morem et insufficientem calorem ipsius ad exten-
sionem expellere non potentes Item omnes arbor
generaliter habet radicem quae est mediatrice inter
corpore plantae et terram a qua cibatur Unde et radix
vita plantae dicitur secundum grecos quod causam vite
plantae adducit Item habet stipitem a radice
immediate procedentem et hoc fuit necesse ut
dicitur alibi propter corporis plantae vel arboris
sustentacionem Unde assimilatur statuae cor-
poris animalis omnia membra corporis sustentatis videntur
est ita ibi fundamētum arboris sustentans ramos
et fructus eius Item in duro stipite habet
medullam mollem quam ut dicitur Aristoteles quaedam
vitant arboris matricem quod in ipsa seminari
humorem plantae nutrit ut fetus in matrice quaedam
vero videntur arboris viscerem quod in ipsa separatur pur-
ab impuro sic fit in animalibus testibus quaedam etiam videntur
est cor quod ex ea procedit motus vite vegetabilis
sicut vite sensibilis procedit de corde animalis
libet animalis Item corticem habet omnis
arbor ad suam terminacionem et interiorum de functione

ex humore subtili extracto ad exteriora pro calorem
aeris de sicco hinc lignum interiorum ex humore
grosso sicco essentialiter et acci de caliditate hu-
mido propter ut dicitur Aristoteles et alii Item arbor
fiat et plantarum quaedam sunt domestice
et ortenses quaedam vero sunt siluestres arbores
vero ortenses fiat sunt et plantae si non fuerit
culte erunt siluestres ut dicitur Aristoteles et harum
quaedam faciunt fructum et etiam oleum propter
humorem vinctuosum et aerem sufficientem
et quaedam non propter talis humoris defectum et
in quibusdam cito folia cadunt propter humorem
rarum non vinctuosum cito sicabilem et in aliis
quibusdam vero propter causam otariam Item
fiat est diversitas arborum et plantarum in
magnitudine et puicitate hinc est diversitas
in pulcritudine et de formitate nam eis accidit
pulcritudo propter equalitatem materie et eleganciam
pau ordinacionem et calorem sufficientem agentis
et extendentis materiam in rectam et debitam
naturam dispositionem de formitate vero causatur
ex otario tam in arboribus quam in plantis Item
differunt in bonitate fructuum et in mala maligantate
et hoc accidit propter maiorem humoris ma-
terialis dulcedinem vel minorem vel propter
caloris magis vel minus correspondentis ma-
terie vel humoris materiali debitam proportionem
Item in lignis ibidem dicitur Aristoteles quod arbores et plantae
siluestres magis fructificant quam ortenses et hoc
ut dicitur alibi accidit propter maiorem habundanciam
humoris pau vinctuosi et notum si de facili cedentis
divisioni et pulchritudini et in substantia fructuum
sihi nichilum tamen fructus ortenses sunt meliores
simpliciter quam siluestres ut dicitur ibidem Aristoteles
tamen est ut dicitur alibi maiorem humoris vinctuosi aeri
vel dulcis habundanciam quam in materia fructuum
ortensium perfectius inuenitur Item oliditate arborum
diversitas hinc plantarum plenitudo et in ista in qua cal-
citur nam quaedam in locis aridis crescunt et siccae et
ille sunt minoris quantitatis propter defectum humoris
quaedam vero in locis humidis fluvialibus et mari-
timis ac stagnosis et tales solent esse maiore
quantitatis quam ille que crescunt iuxta ripas
marium salorum non multum crescunt propter
habundanciam haerentium et humoris at-
tracti nimiam siccitatem iuxta tamen mare tubus
fallit hoc ut dicitur Aristoteles ubi arbores sunt mag-
nae et hoc ut dicitur alibi propter habundanciam
humoris et caloris Item attenditur diversitas
in foliorum et florum variacione nam quaedam
habent folia aspera sic propter dominum testitatis
et siccitatis quaedam leuia propter equalitatem aequi hu-
ditatis et propter debeat aliditatis folia etiam
habent quaedam scissa et tamen lata ut vitis quod accidit
propter dominum testitatis et paucitatem viscositatis

Lib 17

et in equalitate caloris materia in equaliter ex-
 dentis qz in talibus humoribus vinctuosus et viscosus
 tunc in materia fructuum et aquosus vero et ter-
 restris in materia tunc foliorum ut dicit al.
 Item variantur arbores et platanus in extremitatibus
 pccu suay varia figuracione nam quibusdam ex-
 trimitates sunt piramidales et acute ut patz in
 spinosis in quibus calor subtiliorem humorem
 velocius attrahit ad exteriora et illum de sicca
 do vitit i aamine grossiore vero ptem vitigit
 cu stipite et radice ut dicit al. Otaria aut si-
 gure ex causa otaria gnanet et hoc idem patz
 in fructibus qz ut dicit aril. sunt duos modos
 non em sunt omnes angulosi. i. figure angularis
 neqz omnes sup tecta linea sunt ptenh pmo
 qdam sunt circulares ppter ealem materiam
 humoris et ealem actione vitatis agētis et ca-
 lozis p que materie ptes equaliter extendunt a
 a medio vsqz ad circūferētia vni formiter p-
 tendunt. angulares vero ex causa cotaria sim-
 pliciter vitit. Item variat i coloracione diuer-
 sa. nam tam fructus qz flores tam rami qz sti-
 pites in arboribus variat ut dicit aril. ex hu-
 more em frigidō terrestri i melacolicō nigres-
 cunt et vilescunt ex hūido et frigidō albescunt
 ex calido rubescunt. et sic de alijs ut dicit al.
 sub tali em dū dūantis humoris et agentis
 caloris substācia digerētis. in pdictis omni-
 bus sopz differēcie gnanet. Item differēt tā
 arboris qz plāte i fructu maturo. de nam qdā
 maturecūt citius ut dicit aril. sicut mora et
 cerasia et osia et hoc accidit ppter sufficiē-
 ciam caloris pētis sup hūidibz maturandi et
 digerēdi et obediēcia hūoris accioni corpis
 fillaten? resistētis. qdā vero maturos habēt
 fructus tardis. ppter grossiōre hūoris aqz i obe-
 diētis et in sufficiēcia caloris digerētis et hō
 accidit potissime in arboribus qz sunt siluestres
 eade est ratio qre qdā arbores citius frōde-
 unt et qdā tardius. cito emittūt folia ppter
 abundāciam humoris aquei nō in digerēti nō
 vinctuosi. Sed fluidi et de facili se extēdētis
 ab arboris siue plāte ex tēmitates et ex con-
 traria causa otariū accidee osu euit :

De arboris aromatica :

Arbor aromatica aliquando habet aro-
 maticē in cortice. aliquā i flore. aliquā
 in fructu suo ut patz in cynamomo
 qz e cortex et in mace qz e flos et in mulcata
 qz fru. et aut causa aromatica ut dicit al.
 sicut terrea subtile omipū subtili aqo et fm
 eius dominium magis in vna parte arboris
 qz i alia est vna pars magis aromatica qz
 alia. alia vero arbor est tota aromatica fm
 omnes sui partes ut arbor balsami cuius

single partes sunt odoris flagrantia respirantes
 ut post dicitur Inter aromatics vero plan-
 tas et arbores qdam gnanet in quibus est ratio
 seminalis pccant. qdam p se ex opteti co-
 mitione elemētoz pduat. qdā ex radice
 vel stipitis plācone multiplicat. que dā p
 insercionem furculi in trūco esse debiti forci
 unne ut dicit alb. Inter omnes arborū inser-
 ciones ille sunt magis laudabiles qm simi-
 lia similibz inseriunt ut dicit aril. qz dupli-
 ter intelligitur vel in plātis omilibz speci-
 ut insertio ficus in ficum vitis in vitē. vel de
 illis qz habent humorem pccōnabile inter
 furculū et trūcū cui inserti ita qz humor vni-
 us sit aptus ad aliū nutriendū sicut qdo fur-
 culus piri in malo trūco inserti vel eodē rō
 Item notabile est qz furculus insertus alteri
 trūco totā vitū trūci in suā vitū ducit
 et trāsmutat qlitatē. Si em fiat insertio oli-
 ue sup radicē siue trūcū bete vitis oliue de-
 scendit in vitū bete et induat eā et facit eā
 durā. p aliqd tēpus. et eadem humiditatē
 ibi exētem ad se attrahit et trāsmutat in
 suā similitudinē aut ducit ut dicit alb.
 sup finē pmi libri. Itē dicit idē nō pueniūt
 de facili ex semine malo plantę bone. nec ex
 bono semine vel radice arbores male. qz vni-
 in animalibz sepius otariū videatur. Cuius
 ratio est ut dicit alb. qz planta est terre af-
 fixa et vni forme recipit a terra nutrimentū
 Animalia vero nō sic ppter natiuitatē oplei-
 omis et etiā ppter otaricitatē appetitus siue
 appetibilis vltatis. et ideo aliud ē in aia
 libz aliud in arboribz. Item in omni genere
 arborū sic est qz p cultū debita siluestres oū-
 tunc in ceteris et pomi aril. ibi exē nplū qz
 amigdali amari p cultū efficiuntur dulces
 Similiter et malagranati acidi medi ctes
 Dicit etiā qz arbor habens grossū corticem
 cito fit subtil et hoc accidit vel ppter dfectū
 vinctuosi humoris qz ē materia fructuū. vel
 ppter duriciē corticis phibētis euaporacōz
 grossi qz i arborē est notū. sed dicit ibidē
 qz si scidat radix ei? et illi lassuce lapis imit-
 tat rursū scidat fiet notū grossi euaporacō
 et caloris sol vs aetis circūstantis intro duc-
 tio citius vitū fiet ipsius humoris corrupti
 o sūptio. Item dicit ibidē amigdala et mala-
 granata mutāt a malicia p cultū. nam mala-
 granata stercore porcino simata et aqua dulci
 alb. quā p caliditatē et siccitatē huius simi-
 rigata melioratur. Cuius ratio est ut dicit
 supfluitas aqsa reprimūt in granatis. Sed
 ne per excessum caliditatis et siccitatis simi-
 dūcat fructus in amaritudinē optet apponē

aquā dulcē caloris et siccitatis dominū tēp
sātē. Similiter amigdala vt dicit ibidē clas
uis dīpe gūmī gna p multū tēpus omittūt
et aq̄lam supfluitatē impediētē generatōm
in ctuosi humoīs q̄ est materia fructū et
ita p hec a sua malicia alterat vt dicit alb.
Item ibidē arbores et plante siluestres p ar
tificiū et culturā sunt oēs fructifere et fer
tiles. Ad hoc autē vt siluestris planta fiat
fructifera vel alteretur in bonitatē a malicia
multū oportet locus et labor in colendo et max
ime tēpus anni in q̄ plantat fiat ibi dicit
aris. et ponit exemplum de toleno. i. iulquū
amo. q̄ qd est natū in p̄ta est p̄ncipiū sed
tāsmutatū et tā plantatū in egyptū et in ie
rusalem fit comestibile. et hoc accidit vt dicit
alb. quia p tēpamēti loci a distem rētia ad
mediū reuocat. Item tali tās mutatōm max
ime oportet ip̄s vt dicit aris. arbores que
indigēt plantacōne plātāt plures in vere. et
pp̄ter hoc tēpāciam caloris et humiditatis
oportet cū libidatē et humiditatē arborū et
plantarū. In hyeme vero pauca pp̄ter sup̄ha
būdandā frigiditatis et humiditatis. sed in
autūpno frigiditatis et siccitatis. paucissime
vero in estate post ortū stelle caniculae et hoc
pp̄ter dominū caloris et siccitatis osumētū
humidū naturale in planta et p̄cipue in radi
ce. In egypto vero semel in āno fit plantacō
qd se; terre illius siccitas tēpatur ex fluxu
mili vt dicit aris. et alb. Item ibidē dicit q̄
arbores diuersimode pduant fructus suos.
Nam q̄dam ex radice q̄dam ex stipite q̄dā
iuxta terrā q̄dam in ramis et v̄gis iuxta sū
mitatē q̄dā in mediocausa diuinitatis hūi
pducēdo ē diuinitas hūoris aq̄si subtil̄ leuis
et nō v̄ctuosi q̄ est materia foliorū et epl̄iter
nō habūdāt in oib; et opacō caloris ē dis
simil̄ i diuinitas. et ideo dissimil̄ ex illo hūo
re pduant fructus. simil̄ q̄dā fructifiat sel
in āno et q̄dā plures. et nō maturat fructus
vltimū sed crudi remanēt et indigesti q̄ pp̄
vicinitatē hyemis calor nō sufficit ad matu
randū. semel autē fructificare perfecte magis
est oliuetū. q̄a sel in āno semen colligunt et
semel sufficit calor ad extensionem humoris
et ad extremitates arboris et ad ouersionē
ei; i substāciā fruct; et ei; opletā maturatō;
Item q̄dā arbores sūt steriles p multa tēpa
pp̄ter habūdaciā caliditatis et hūoris v̄nc
tuosi sicut hūs. et q̄dā vno āno fructifiat et
alio req̄sūt vt oliue. autē macō ē q̄ i sequētī
āno restāunt restāuādo sibi hūorē. cū em
emittūt vno āno ad substāciā fruct; quod
requirit secūdo āno ad hūoris estāuacōne

licet multos pduant ramos tēpe resectō is
modiā tamē tempis pduant fructū. Item
q̄dam arbores sūt fertiles in iuuentute q̄
senectute. quia in iuuentute plus habūdant
in calore et humore. q̄dam vero ecōsō plus
fructificant in senectute q̄ in iuuentute. au
tacio ē vt dicit al. q̄ in iuuentute plus ha
būdāt de humiditate q̄ naturalis calor possit
digerere et ita fit in obediens calori in senec
tute vero miorat hūor et fit obediēs digestiōi
calori et hoc patet in amigdalīs et piris sic
exemplificat ibi aris. Item dicit aris. q̄ tam
arborū q̄ plantarū siluestriū et ortensium
diuinitas discernit. per masculas et feminas
q̄ arbor masculus est spissior durior et dērior
et ramosior q̄ femina et siccior et fruct; eius
b̄uioer et naturalior et folia diuisa et furculi
quorū omniū racio ē vt dicit al. q̄a mascule
arbores plus habūdant in calore et siccitate
q̄ femine q̄ ptes mascule vehementer cōstē
gunt ad inuicem et faciūt arborē spissiorē
Intensio em caloris multiplicantis hūorem
et extendentis in plures partes faciunt ma
iorem sicut etiam intensio siccitatis cō
sumētis humorem efficit sicciorē. folio
etiam et strictura venarū arboris mascule
pp̄hibent humorem multum emittit ad vñ
loam arboris siue plante. vt conuertatur in
substāciam fructus. et ideo fructum habet
b̄uioer. folia similiter habet diuersa a feia
quia asperiora et minorā ac strictiora pp̄ter
dominū siccitatis. Similiter et furculos du
tiores habet q̄ femina et hoc pp̄ter maiorē
hūiditatē extendentem in feia q̄ in mascula
Item dicit aris. q̄ si folia vel puluis foliorū
vel cortex mascule palme componatur vt co
hercant citius matūbunt fructus femine
pp̄hibent casū foliorū et fructus. donec opletā
fuerit digestio et hui; racio ē vt dicit al. q̄
mascula palā mediante aere dēferre auget
calorem femine. quo mediante exp̄tat calor
ē ad opacōm digestiois q̄ aris. p̄cipūm vocat
in. p. li. met. h. Itē dicit aris. q̄ discernit mas
cula a feia p pullulacōne velociorē. pri; em
pullulat q̄ feia pp̄ter calorem fortiorē et etiā p
odorē q̄a mascula plus odorat q̄ feia pp̄ter
maiorē subtilitatē sumi siccī resolutiua mas
cula q̄ non a femina. Itē dicit aris. q̄ vnt
desert odorē masculi ad feminam et ma
tūbunt citius eius fructus simul q̄ cohe
rebūt ptes se; fructū feie ad matūacōnem
q̄n folia masculi in illa se; in feia sūt app̄hēsa
dicit etiā al. q̄ folia mascule palme cūcta
est folijs feie ita ad inuicem coherēbunt q̄
vix poterunt sine mēsurā ab inuicem se pati

Item dicitur ibidem aris. q. fides siluestres cofe
 runt fibro ceteris q. nido ex opposito oplan
 tant. q. siluestres sunt calidiores et siciores
 et ideo excitant calorem ceteris et confortant. Itē
 hūc fias siluestris resolutus et dilatus siue
 dilatat et ad radicē fias ceteris ipsū nutrit
 et confortat. Similit̄ dicit ibidem aris. q. bilaf
 tia est flos malagnati. Sed hic ponit p. ar
 bore scz malagnata. oliuis cōferūt si cum eis
 plātenē eo q. balauſtie habūdant in calore
 cōueniente natūe oliuariū. Item de appetati
 bus arborū et plantarū dicitur de verbis
 aris. li. i. vegetabiliū et glo. al. qui trāstulit
 et exposuit eundē. m. i. aut. q. alius. p. vii. dicit
 aris. om̄s arbores q. fructificant omni anno
 sūt segnes arbores iqt q. nimmū faciūt fructū
 cito deficcantē q. nido ab eis trāsit in semē. hu
 mice nutritiuus qui debet nutrire trāsit in
 materiā seminale. Alias appetates nobiles et
 insignes tā arborū et herbaz q. plantarū pos
 sum. elicere ex verbis aris. et al. m. li. i. vege
 tabiliū. vbi dicit plāta habet tres vires. nā
 a terra habet hūmōne ab aqua coadunacionē
 ab igne vero cōsolidacionē et p. cū terminaci
 onem ex aere et igne habet varietatē et dilaci
 onem ac ex tensionē fructuū cōplecionem ac
 maturationē s. n. em̄ calore et hūido aq. nō
 terminat et finit vt patz ibi in exemplo ap.
 non latū nō coagulat nec terminat in esse la
 terice sine igne p. res aqueas cōsumētē et ter
 reas p. iter cōiugentē. ex aere et aqua p. iter et
 ex igne habet arborū virtutem et porositatē ex
 aqua habet augmētandi possibilitatem q. p.
 q. om̄io solidū est augeri nō potest. vt ibidem
 dicit aris. et ideo lignū maximū et p. dero sū
 non habet mergi in aqua nisi modica p. tici
 la aut submergit aut lapilli et hoc accidit
 q. nido lignū est porosū et ideo p. aeris subin
 tationem intrat poros et aque sup. ficie ha
 bet ferri. ligna vero q. sūt vltimē soliditatis
 et cōpactionis sicut hebenus et cōsimilia. in aq.
 subito p. sūt sūbū vt dicit aris. ibidem in. vii.
 meth. vbi dicit q. ex hebeno nigro expirauit
 aer et ideo submergit porosa aut vinctuosa
 sup. enatant q. multū habent aeritatis mate
 riā cōtra aque sup. ficie eleuantis. vt patz
 in folijs et puluis vel p. mis et om̄io v. n. tu
 ofis nam vt dicit aris. p. prium est aque sub
 stan. cū aerea subleuare et cōpacta de p. mere.
 et ideo nā et porosa aeris susceptibilia sup. e
 enatant. cōpacta vero et cōpssa inferiora p. tūc
 et ad infima se p. sūdūt. Itē vapores terrestres
 et aquei p. calorem coagulati sūt materia her
 baz et plātarū q. cōmixti p. calidū igneū et p. v. tu
 cēm stellaz cōcipiūt formas cōpletas herbaz

et plantarū et hoc quo ad semē et q. ad fructū
 Calor itaq. inclusus in coagulato fit humore
 ad plante nutrimentū attrahit aquā dulcē
 cui etiā cooperat ex tēseus calor solis Actio
 autē caloris exterioris cum appria caliditate
 naturali digerit naturālē humore in eodem
 loco et cūtit in substanciā plante. Unde s. m.
 aris terra mōtuosa q. est dulcis dulcē scz ori
 nens humore ideo in illa cici nascūtur plan
 te et maturat fructus. Nam mōtes attrahūt
 hūmōre dulcē et subtilē q. b. cooperat. cl. vitas
 aeris tam in attrahendo q. in dig. cōdo et sic
 cito cūho illius humoris in substanciā plan
 te vt dicit aris. Itē dicit ibidem q. q. n. frigus
 scz aer frigidus fugat calorem ad interius ter
 re et aggregant partes eius cū aquo humi
 do et p. calorem depressū a cōprimente frigido
 ad interiora decoquit vapor sic coagulatus
 et in substanciā plante cōuertit et sc. d. i. loc.
 per intensiōne caloris et sic egredit ex eo plā
 ta. Item q. n. q. aer mixtus cū terra et cū aqua
 in fundo aque coagulat et p. actionē calois
 terminantis et digerentis illud mixtū cōfusi
 generat plāta vt patet in nemphar et in ali
 is herbis minimis que solēt exsere in aq.
 et quātū folia te. zunt aquā. et hec nascunt
 suctū non expanse. tū p. p. ter subtilitatē aēis
 et aque dulcis suctū eleuantis tū p. p. ter soli
 ditatē terre radices inferius sustentantis aq.
 planta recipit rigore radice et stipitis sussten
 tationē in sua erectione. Item aris. ibi et in lo
 cis essentialiter frigidis et accidentaliter ca
 lidis vt in quibus aqua calida fluit multo
 cius nascitur planta quia calor aque cōtra
 hit frigidū humore ad sup. ficie terre in lo
 cū mixtionis. vnde ex aere et vapore terre
 cum humore aque imbibito p. calorem aque
 et stellarum in plante substanciā coagulat
 Sed hoc nō fit nisi sup. multū tēpus vt dicit
 ap. p. calor accidentalē nō cōuenientē g. i. a. c. m.
 talis plāta. Itē ibidem dicit aris. q. plāta cōmes
 tibilis meli. cōscūt i locis lembis et altis ca
 lidū q. i. h. i. s. et r. i. s. q. in locis planis et eq
 libus habūdant hūmōditas et maxime quādo
 dilcedo adert. et aeris tēperies. Similit̄ in lo
 cis bene altis q. ibi etiā puritas aeris et ha
 būdacia hūoris dulcis. et hoc p. p. sp. g. i. o. s. i. t. a.
 tem et vapore dulcem attrahentē et ideo in
 montibus frequēter melior et fertilitas et me
 liores crescunt fructus. in valle em̄ difficile
 mouet aer. Unde ex cōsulatione ibi cito pu
 trefcit aer et vapor grossus. Unde sequit̄ pua
 digestio hinc est q. ibi inuenit humore saluus
 vt dicit alb. aqua em̄ salsa grauior ē q. dul
 cis vt patet in exemplo aris. ibidem vbi dicit

Duū positi in aq̄ dulci statim p̄fic sūdū • in
salsa vero nabit • terrestri tate enim sua et
grossicie poterit pondus ouī sustinere • ideo
aqua dulcis facilius attrahitur ad loca alta
q̄ salsa sc̄; p̄pter suam depurationem subtili
tate et leuitatem • Item dicitur lūū ignū • i
fieri et tenax cito producit plantā vinctu
osam p̄pter facilem transmutatiōē tal lūū
in vinctuositate vt dicit ibi alb • Et ad hoc
vt durabilis sit plāta oportet vt habeat bñ
digestum humore et vinctuosū vbi ille plāte
que habent indigestum humore supueniēte
frigiditate cito arescunt • Unde et aul vltia
trienmū nō durat tamē si ei inseratur ep̄ na
tura plāte istie in stipite fiet delectio et cūctū
in natura insite et durabit diū • Item vt dicit
aris • planta crescit q̄siq; ex lapide solido et
duro • Nā aer inclusus in lapide nitē asē
dece h̄ cū nō inueniat exitū libet p̄pter la
dis solūditate reflectit et mouetur ad la
pidis p̄tes et ex sua agitatiōe calefit • calēsa et
autē aer attrahit sursum humore residuū qui
est in lapide et erit vapor cū humore illo cū
p̄ua resolutione p̄cū lapidis et ex illo vapōe
et humore de lapide educto q̄siq; plāta ge
neratur adiutorio calorē solaris et aerē pus
calesfactum vigorantis ac digēctis humore
a lapide iam attractū et in substantiā plāte
tāsimulatis • sed non diū durat planta talis
nisi terra circūstante et dulci aqua irrigante
et temperato aere foueat et hoc p̄pter humo
ris paucitatem • Item aris • planta si fuerit
p̄pter solem id est versus orientem cū nascē
tur et hoc propter sufficiētiā caloris tardius
vō si fuerit ad occidentē p̄pter caloris elongatiōē
Item ibidem dicit alb • ex temperie serua
tur cuiuslibet plāte incrementum • si enim
nimia fuerit humiditas op̄ilantur vīe et pori
per quos debet nutrimentum ascendere ad
arboris extensionem • Eodem modo si nimia
fuerit siccitas constringuntur pori et sic plā
ta non nutritur • Item aris • quilibet planta
quatuor indiget scilicet; semine terminato et
in sua specie perfecto et maturo et a putre
factione conseruato et conuenienti loco id ē
territorio generacioni plante cōgruo • et aq̄
moderata humore scilicet temperato et aere
cōsimili sc̄; mediocriter temperato • q̄ vt dicit
alb • si aer fuerit nimis calidus calor natural
euaporabit a p̄tis poris si nimis frigidus sur
focabit plantā • p̄m a duo sūt necessaria ad
plāte ḡnatiōē; sc̄; a duo necessaria ad eius
nutrimū et a seruatiōē; Item sp̄s et plāte medi
cinales q̄ crescūt in montib; ad v̄scēd sūt m̄n
selectabiles et ad digēd fructū h̄nt duriciōē

et hoc p̄pter vehemētē coagulatiōē p̄ calore
agentē in humiditate et ideo tales fructus nō
mulū sūt nutritibiles vt dicit aris • q̄ vt dicit
al • q̄nto planta est magis medicinalis t̄to
minus nutrit • Item loca a sole remota non
erūt plāte multax fiat nec aīal frigiditatis
multe est in talib; locis vt dicit aris • aīus
ratio est vt dicit al • q̄ illi qui sūt directe sub
septentrione habent diem cōtinuē p̄ dimidiū
ānū • p̄ reliquum autē noctem vbi ergo nō
crescit planta vel aīal in estate non potest
p̄pter cōtinuatiōē caliditatis in hyeme vero
non potest p̄pter cōtinuatiōē frigoris et
ide o vt dicit aris • planta ibi generata nō h̄
vires folium neq; fructum p̄pter defectum
caloris agentis in tempore anni et p̄pter su
perfluitate eius in alio • Item aris • multax
sp̄m multum habet de humore vinctuosō et
cum se mouerit ille vapor vinctuosus per ca
lores propriū coopante calore stellarū digēctie
et cōstitit in substantia plante que ei inserit
Unde illam digestiōem op̄at calor vitalis
in planta cum calore extrinseco competente et
crescit planta in sita gracilis et extensa sursum
Unde propriū est plante multū spinose vt i
ea fiat insertio plante alterius speciei et hoc
vt dicit al • q̄ habet multū humore attractū
ab exteriori calore vinctuosū sū et ita cōgluti
natiōē expulsiōē a calore interiore in plu
rib; locis ita q̄ pars eius superior cū expulsiō
est subtilior et penetrabilior p̄ q̄ potest a vire
multos p̄ros • plāte et ipsos ingredi et ipsam
in corpore et consolidare plante inferiori • Ita
planta que inserit plantā suā trāctū cui in
serit trāsmutat in suā speciem et non cōsūso
aīus ratio est vt al • dicit • q̄a inferiori planta
mouet superiorem p̄ humorem et calorem q̄
ei trāsmittit • sed superior humore attractum
ulterius digēct et decoquit et in natura suā
conuertit et postea virtutem suam in inferiorē
trāsmittit et alterat illam cui inserta fuerit
et auertit eam in suam naturam et speciem •
Item v̄ sūt species ḡnomis plāte vt dicit ap
sc̄; ex semine et putredie et ex hūore aq̄ et ex
plāte cōtinuatiōe et ex v̄niū in aliam in serciōne •
Item sūt arbores q̄ p̄duūt fructū ante folia
vt dicit aris • sicut ille q̄ habent multū humore
vinctuosū materiale ad fructū q̄; vt digel
serit calor natural simul cū calore solari cito
et maturabit fructū • et ille hūore vinctuosus
habūōāa phib; hūore in vinctuosū h̄ aq̄sum
materiale ad folia ne ascēdāt in folia aut p̄
tūpant ante fructū in tali plāta • Item quedā
cicis p̄duūt folia q̄ fructū et hoc p̄pter
defectum et paucitatem humoris vinctuosū et

17

et habundantiā hūoris aquei materialis ad
folia que calor solaris citius attrahit ad lo
cū pductionis foliorū q̄ vinctuosam humo
re ad pductionē fructuū et ideo tardat ma
turatio vinctuosi hūoris material ad fructū
et sit p̄cessio folioꝝ Item q̄dā simul pducūt
folia aū fructu vt ille que habent predictos
humores multos et p̄pocionales et calorem
interiorem exteriori calcei sol in aere eq̄litter
oportant in vtroq; et vtzq; se; aq̄sū in folia
et vinctuosū in fructū eq̄litter exp̄llentē Itē
aris. antiq̄ sapientes asserēbant fructū
nec differere ab inuicē materia nisi s̄m maio
re vel minore digestione aq̄sū et crudi hūo
ris Humor em̄ aq̄sū et subtili cito attrahit
a calore sol et cedit in folia. qui vero magis
est vinctuosus et digest⁹ cedit in materiā ip
sius fruct⁹ Item dicit aris. q̄ aliqua arbo
res sūt spinose nō est de intensioe vte plate
substanciā generatis sed accidit ex raritate
arboris siue plante p̄ quā attrahit hūoꝝ f̄ri
gib⁹ p̄az coct⁹ et exiens p̄ illā arboris raritate
a calore sol in spinā coagulat et fit in spina
forma pyramidal incipiens iuxta stipite a
grosso et lato et in pre autericoi terminat in
acuto. Nā hūoꝝ subtili quā ad spinā est causa
inaterial elongat paulatī a planta in lōgū
accutū se distendit eode modo faciūt omnes
arbores quatuꝝ p̄tes pyramidales sunt figure
Item arbores exteri⁹ generaliter sūt virides
interius albe. ps em̄ interioꝝ habet materiā
a p̄pinq̄atē ad albedinē et ps exteriorē ad vi
rore. Nam materia q̄ attrahitur ab interioꝝ
et exp̄llit ad exteriora cortice aliq̄tulū dige
rit et in vicioꝝ trā mutatur q̄a vicioꝝ medi⁹
ē color inter tubore q̄ puenit ex p̄fecte calois
actioe et inter albedinē q̄ puenit ex imper
fecta Item aris. arbores vtiūtur in figurā. nā
q̄dam sursū q̄dam deorsū q̄dam vero iter hec
tenēt mediū. Illa em̄ in q̄rū medulla riget
hūoꝝ subtili q̄; mouet et attrahit calor ad su
periora pyramidatē. i. in formā pyramidalē
ad modū flāme q̄ ascendit in omni v̄tute i. j
nea eleuatē Ille vero in q̄rū medulla vigz hu
mor gross⁹ et aquos⁹ inferi⁹ dep̄mūtur et an
gustatē. Vñ et ille p̄tes sua ḡnitate iseri⁹ mo
uēt et in grossū in pre infima coartatur In
quib⁹ vero erit hūmor mediū et inter grossū
sū et subtile t̄p̄ as ps ascēd; sursū et erit causa
eleuacōis et ps deorsū q̄ ē causa ingrossacōis
Vnde secundū maiorē vel minorē digestione
illius hūoris in radice a medulla solet mag
an apparere arbor in figura. nam necessaria ē
p̄ma digestio in radice ad eīm cremētū. sc̄dū

da vero necessaria est i medulla p̄pter ople
cionem maturacōm dilatacōm et cōseruacōm
Et sufficit ista duplex digestio ad plantaz
oplecionē et tertia in solis animalib⁹ rep̄f
vt dicit aris. et exponit al. Item diuificatē
arbores in folijs et in ramis s̄m multitudinē
hūoris vel paucitatē et caloris fortitudinē
vel remissibilitatē. nā si calor fuerit fortis et
humor multus. multa in exitu erūt folia atq;
rami et eodē. s̄m raritate hūoris hyemalis
ad cōsūpcōne et delectacōne. de hęc anē ipsi
rami cadent folia et remanebit arbor vacua
atq; nuda et in otarijs mō otario se habe
būt. Item vt dicit aris. nō solū pyramidatē
spine in arborib⁹ vtrū eiam eadem figura in
ueniē in folijs et in fructib⁹ quia si meatus
plante p̄mo fuerit ampli et valde vti impi
cipio humoris et post siccitate et frigiditate
cōstingatur. folia et fructus inferiori ingrossa
būt et insupiorib⁹ ḡcillabunt et pyramidatē
et p̄t h̄ attmctionē leuioris p̄tis hūoralis
ad supiora vi calois et repullam hūoris gra
uioris ad supiora densioris ouent tamē tā
foliū q̄ fructū sepius acū in extremitatib⁹
et pyramidatē se; q̄ndo v̄tute calois et raritate
hūoris supioꝝ p̄tusa leuigat et p̄te inferiori
cauda eiam existente. hūoꝝ i medio distendit
et sic substanciā fructus vel folij in medio di
lataē et vtrāq; extremitas p̄pter do minū ig
nee v̄tutis in omni q̄damodo ducit et sub
tiliat et sic i pyramide trāformat. Itē ibidē
dicit aris. q̄ arbores et plante q̄dam faciūt
flores ex humore subtili et puro existente in
medulla non tamē p̄ omnia terminata nec di
gesta s̄m vltimā fruct⁹ oplecionē disposita
tamē ad fructus p̄ductionē. quedā autē ar
bores p̄pter nimīā humoris viscositate nō ha
bent flores q̄ ille humoris potest subtiliari
et p̄pter suā vinctuositate in subtilitate floꝝ
dā dilatari vt patz in figū q̄ nō habet flores
ex causa iam dicta. q̄dam eiam nō habent flo
res p̄pter humoris liquiditate. quia non p̄t
in floꝝ substācia coagulari. vt patet in pal
ma et similibus vt dicit aris. et ideo secūdo
diuersitatem materie in qua diuersimode a
git calor diuersē calores in floribus tam hec
barum q̄ arborum generantur. Sed ista p̄
sequi nō ē presentis negotij. et ideo de eis
ad p̄sens propter tedium fore arbitror q̄
escēbū. tamē alias sup̄adbit aris. p̄p̄tates
in finē em̄ li. quas non reputo cōtempnēdas
dicit em̄ circa finem. Planta inquit habens
grossum corticem multum extenditur in alti
tudine et hoc p̄pter extensionē humoris et
impulsiū calois. Nā grossitudo corticis hūoꝝ

recipies nō sunt illū defluē nec eā p̄t suā
 defitacē p̄mittit calozē p̄ p̄ros euaporatē ex
 qua necesse habet se diffundē q̄ dilatare vt
 patz in pino in palma q̄ i osimilibz vt dicit
 arif. Itē ibidē arbores habentes lactōū hūo-
 rē magnā habent vinctuositatē et calozē for-
 tē in radice et ideo rēsoluūtur humozes vñ ad
 exteriora arboris et gerant gūme aliqñ liq̄-
 de aliqñ ex exteriori aere frūgido coagulata
 aliqñ eā in modū lapidis f̄ ochule iduātē
 et hoc accidit aliqñ ex frigiditate ostēgente
 aliqñ ex caliditate liq̄diores p̄tes educēt q̄
 osūnt et grossiores opingētē sic ibidē dicit
 alb. Itē ibidē arbores q̄dā alterat̄ s̄m tyris
 alteracionē q̄ i estate virent in hieme pal-
 lescent et tñ folia sua nō p̄dūt nec p̄ciunt
 forē em̄ habent calozē incorporatū q̄ ideo caloz
 fugit ad interiora arboris et eā folioz a facie
 frigidit̄ aei hiemal̄ et ideo exteriora pallida
 et glauca sūt tñ nō cadūt folia p̄t viscosita-
 tē hūoris et intēsam fortitudinē calozis. Itē
 ibidē arbores faciētēs fructū i p̄cipio faci-
 unt fructū amarus qñ scz nouiter sūt plāta-
 te q̄ in earū fructū sic domiat̄ amaritudo vel
 p̄ticitas sapor scz accedēs ad amaritudinem
 Cuius causa ē qñ p̄ma digestio acida ē et p̄ticitas
 et p̄pter hūoris attracti grossiciē et terrestris-
 cita et p̄pter calozis digerentis paucitatē et
 debilitatē et ideo gūaco talū fructū ē p̄ter
 dulcedinē q̄ ipsorū hūoz crudus remanet q̄
 indigestus sed p̄ ofcōto calozē et augmētato
 humozē depurato caloz digerēs humozē ipsū
 efficit sapidū atz dulce quia vt ibi subdit
 arif. eā amara in ignē missū dulcescit et hoc
 accidit s̄m alb. p̄pter illam quam recipit a
 virtute igris digerentis imutationem. Itē
 ibidē in locis acidis frigidis scz atz sic s̄
 aliq̄do p̄duantur fructus dulces q̄ caloz
 innatus intra acetosum humorem inclusus
 p̄ calorem sol̄ ad intus digerit illam ace-
 tositatem et conuertit in dulcorē et erit fruc-
 tus dulcis q̄uis acida sine folia et eā ex-
 termitates in quibz non est tāta digestio et
 calozis op̄matio quē admodū ē in fructu. Cō-
 tigit tñ aliqñ q̄ p̄t supueniētē nimā ad-
 uisionē ille fructus p̄m̄ fact̄ dulcis dūt in
 amaritudinē p̄pter supflūū calozē et humoz-
 ris rēsidū paucitatē. Itē ibidē in locis tēp-
 ratis et tēris ante dies vnales fructus ce-
 lerit̄ matureseunt p̄pter calozis sufficiēciā et
 aeris exterioris dispositionē tēp̄atā. Itē ibidē
 q̄dā sūt arbores q̄ p̄mo faciūt fructū dulces
 deinde p̄tici efficiūt et amari sicut arbores
 mirabolanoz. arif. causa ē vt ibidē dicit q̄ ar-
 bor tal̄ h̄z fructū magne m̄ritatis eā i hom-

digestiois cū sit meatus magni et apli seq̄e
 caloz sufficiēs humozē materialē ad fructū q̄
 maturabit fructū et ideo huius fructus in di-
 gestiois p̄cipio erit dulcis. s̄ postq̄ caloz
 existēs in meatibz osimētibz hūozē inducit
 siccitatē q̄ cōstāgit meatus et p̄ros ita q̄
 nec caloz nec humoz potest ad locū fructus
 puenire mittētq̄ frigiditas et siccitas calozē
 et hūozem p̄pter q̄ alterat̄ fructū in p̄ticitatē
 eo q̄ p̄hibetur omnis ascensus siue accessus
 caliditatis in nati et humozis p̄ restrictionē
 in ductā a siccitate et sic erit frigiditas vin-
 cens in fructu p̄pter defectum calozis et erit
 fortis p̄ticitatis p̄pter iūctūā siccitatis. s̄
 eāde caloz meatus eleuat̄ ad locū fructus et
 viorat̄ p̄ calozē solis p̄pter q̄ vincit ita cū
 frigiditate et inducit intēsam caliditatē et
 siccitatē et sic erit fructus amarus. In arboribz
 plantādois p̄ter et sc̄ndis etas lune maximo
 osidēnda est. nā q̄ plātat̄ in plei lunio recto
 vel i recto noui lunio min̄dualeseūt. et si cō-
 ualuerit fructū faciēt v̄m̄ialosū et fructū tūc
 pl̄ntē arboris cici putrescūt siliter et arbor-
 res q̄ tūc de terra p̄scindūt min̄duant et cici
 a v̄m̄bz corrobūtē sicut dicit ost. quere supra
 li. viij. de effectibz lune. Itē in arborē et eius
 fructū ē q̄dā retinaculū q̄ fructus adheret
 arbori sic fetus p̄ v̄mbilicū adheret m̄ci vt
 dicit ost. et illud retinaculū p̄mo ē debile est et
 lapū et attractio hūori ad hoc vicū et ideo
 fructus tunc defacili op̄ticit̄ sicut forciore
 v̄nti in pulsu tunc temporis mouebatur sed
 post paulatim calozē hūozē in durante forā
 adheret et fructus ita defacili non tunc cadit
 sed in fine fructu maturato et ad debita quā-
 titatem p̄ ducto accēdit illud retinaculum vel
 putrescit et ideo fructus de facili morit̄ tūc
 ab casū et quāto arbor p̄fundius figit radicē
 tanto attrahit plus humozis et si fructifera
 est plus habūdat in folijs fructibz et ramis
 Itē arbor supflūis absēsis melius fructifera
 est nam tūc h̄t humozē in fructū q̄ transeat in
 nutrimentū supfluoū. Nec de natura et p̄p̄-
 tate arbor in generali dicta nūc sufficiant.

De amigdalo

Amgdalis est arbor mature florens
 et dicitur hec amgdalis pro arbore
 et hic amgdalis pro fructu. Unde
 quidam ait. Sunt in natura mota pura sicut
 amigdola mota. tamen hic amgdala le. in-
 ueniunt pro fructu in sacra pagina. Numeri
 xvij. sacra enim scriptura vt dicit Iero. nō
 vult se semp̄ subicere gmatice legi nec vult
 illi arce regi p̄s. at li. xvij. sic dicit amgdala
 la grecum est que latine nup̄ longa vocatur.

Lib 17

Hanc nucibā multi vocāt quasi mīnōre nucē
 Unde de q̄ vgilus Cū se nix plurima filius
 indūit in flore Cūctis em̄ arboribz p̄ior flol
 bo se questit et ad inferēda poma arbusta
 sequēcia puenit hucusq; p̄hō. de amigd al
 diāt aris. in libro de plantis q̄ indiget cul
 tura et maxime q̄do sūt antique Unde si cla
 uis p̄fōrēt emittēt q̄ddā gūmi et s̄p̄uabie
 hūce in medulla quī materia est ip̄h̄ fruct⁹
 et ideo plus fructificāt amigdali bene culte
 q̄do sūt atique q̄ molle duplicē aut fructū
 fert amigdalis scz dulce et amara vt dicitur
 in pla. et dulcia amigdala vtilia sūt ad cibū
 amara vero ad medicinā Sūt em̄ calida et
 sicca. de dulci amigdalo dicit dial. q̄ si recēs
 cū suo folliculo comedatur p̄dest stomacho
 sed capud grauat. caliginē nutrit. venēs accē
 dit. sompnū facit. ebrietati resistit Item dicit
 ibidē q̄ si vulpes om̄ edat amigdala moriet̄
 Sep̄ em̄ q̄s medicinalē est homi venenosū
 et mortiferū est alteri animali et eodēmo Yē
 idē fere tota arbor amigdalay amarorū est
 medicinal. nā radix ei⁹ est elip̄ata siue cocta
 Et circa maculas vult⁹ tollit et purgat. frō
 ti limita dolorē capitis mitigat. vulnera pu
 trida mixto melle mūdificat atq; sanat. cor
 tēp̄ etiā et folia sūt mūdificatiua extermiatū
 ua et sanantia Oleū autē de amigd al extrac
 tū vmes et lūbricos in ventē neat. mēstrua
 prouocat et purgat. otia surdita tē efficaciter
 iuuat. et aurū sanē mūdāt et desiccāt si tepi
 dū auri infūllent vt dicit dyas. Item floēs
 eius decocti in oleo caducos et letargicos epi
 tat. cū melle triti moribus animis obuiant
 vltra sanant Gūmi q̄s de amigd al epudat
 mixtū portioni sanguis reiciētēs iuuat Et sic
 patet q̄ parū vel nichil est in amigdalo q̄s
 nō veniat medicinis vt dicit dial. . .

De abiete . .

Abies nomē est arboris sic dicte ab
 eūdo eo q̄ p̄ceteris arboribz lōge
 abeat i alū alē se extēdat. an⁹ na
 tum ē vt dicit p̄hō. li. p̄vii. q̄ est ex p̄res tee
 veni humoris et ideo abilis ē atq; leuis Et
 abiete autē dicit abigna. ligna v̄l alia q̄
 de abiete op̄onūt. et abietarius dicit qui ali
 qua de abiete op̄atur vt dicit p̄hō. s̄m aris.
 autē abies est arbor in altū se extēdēs pluri
 mū habens raritatis in substācia et subtilis
 humiditatis et ideo calce eius natural calce
 fortificat. illā humiditatē de fastiū eleuat. et
 p̄ suelū mitit et sic ipsam in arboris substā
 cia quētēs arborē alterā facit. est etiā arbor
 mixte rectitudinis parū v̄l nichil habens tor
 tuositatis et hoc p̄pter p̄tū caloris et equali

tate humoris d̄p̄rēmi caliditatis obediens
 et ideo dicte sursum sine aliq̄ tortuositate ele
 uatur. q̄uis em̄ abies generet̄ ex humore le
 ui et subtili. illius tamē hūoris sup̄fluitatē re
 icit natura ad eius sup̄ficiē scz iter lignū et cor
 ticē. et ibidem a calore exteriōri inuiscat et in
 natura refine cuiusdā odoriferē trās mutatur
 p̄pter eandē etiā viscositate vinctosā ligno
 abiegno incorporatū abies igni appōita facit
 lime inflāmat Varijs isup edificiorū structu
 ris abies attondat et maxime p̄pter suam
 rectā altitudinē et formā piramidali v̄l edi
 ficacionē nauū vtiliter adaptat . .

De aloa . .

Aloa arbor est aromatica que in india
 generatur vt dicit pap. Et est arbor
 odoris suauissimi at; sumi. cuius p̄ti
 cula vice thimiamatis altaribz adoleē vnde
 nomē extraxisse dicit De ligno autē aloes
 dicit in plac. Aloes est lignū calidū et siccū
 q̄s recipit in magno flumine babilonie cui
 olūgiē fluius paradisi Vnde a pluribz caē
 dit q̄ p̄dictū lignū iter paradisi arbores oriat̄
 et cū aliq̄ l̄ ipulsi de paradiso in die deducat̄
 habitantibz aut iuxta fluiū missis reitō in
 flumē lignū interceptiūt et referunt vsū me
 dicinē. mltū medicinale est em̄ lignū aloē
 triplex vt dicit ost. in libro q̄dūū. p̄mū est
 valde p̄derosum et q̄ nō dosū est valde arō
 maticum et est sub amari saporis et sub nigri
 coloris et sub rufi. et otriciom dencū nō oio
 relidens. dicit etiā q̄ cū mast. acē stāū odor
 aromatic⁹ videt attingere cerebrū et q̄bānō
 repleat. Secūdum genus est minus p̄dero
 sū nec adeo aromaticū nec amari. Tercū
 genus est sub albidū valde leue. nec est ali
 cūius saporis et parū odoris nisi sit aliunde
 coaptatū. Sophisticat̄ autē lignū aloes cū
 q̄dam ligno sibi simili in p̄derositate et nō
 dōsitate et modico aromate et aq̄busdā lig
 nū aloes siluestris nūcipat̄. hoc lignū ofri
 cat̄ cū plūto vt color immutet̄. ad bica sup
 fluitate aurū vt fiat aliquitū amara et sub
 rufū et ponitur in decoctione optimi aloes cū
 musto vt fiat valde aromaticū et sic fit vt
 v̄p̄ ab optio discernat̄. cognoscit tamē q̄a
 durissimū est et mast. acem sapor amarus interius
 non sentitur lignū aloes stomachū ofortat
 digestionē pauat in debilitatē cordis ac ce
 rebri ofortat circa sincopim et cordiacā max
 ime passionē iuuat. nam otm omnes cordis
 passiones et debilitates ex frigiditate p̄m̄
 entes v̄l al. yimū decoctionis aloes. Sed q̄a
 yimū inde fit amatum modicum apponatur

Handwritten marginal notes on the left edge of the page, including fragments of text and some illegible characters.

et p delicatis ai aq rosacea vinu tpef a tale
vinu potest diu exuari. qz a ligno mltu inu
mutat eius fumus p nares receptus ifeige
datur cersbz calefacit et debilitatu o forat. et
vt laudes ei? ocluda in oibo corporis debili
tatis subuenit a adiuuat si os modo debito
vt sciat hucusqz plat.

Aloe ecia dicitur cuiusda herbe succ? q
herba aloem appellat. hec herba in
india et yha a locis aliis plurimis
sepit ai? succ? expmte a ad igne decoqt et
p soli expmte a exsiccat vt dic plat. Aloe ecia
tria snt gila scz citrinu epatiu et caballinu
vt dic plat. et differet iste tres spes in boni
tate. na bonu e caballinu melius e epatiu h
optimu e citrinu a discernut ex colore citri
no a rufo a p ipue ai fragie puluis apparet
ac si est puluis croci et e ei? substacia clara
marie qn a rufis p minuta frusta a qd fr
gic ex eo min? est fetidu nec minus amaru
epatiu vero aloe assimulat epati in colore
colore em epatiu i mgy a foymna q dam
vna? obscura ecia h? substacia a no clara et
e amaru qd e citrinu. caballinu at aloe mgy
e a obscur? a fetulca h? substacia a amaris
simu sapore a horribilissimu odore. sophista
atur at caballinu ita vt vnde at epatiu vel
citrinu ai puluere croci et a croci h deies in
illo intingat a desiccatur a tuc innouat ei?
color et odor et citrinu vel epatiu videatur.
discernit tu? qz ai fragie a digitis a fricatur
statu fetidissimu sentit a amarissimu inuer
nitur qd no est in epatico et citrino. Dicitur
at aloe qto de sua natura e min? amaru et
minus fetidu est magis laudabile. Aloe aut
quus ex natura sit amaru tam e multiplicat
e vtile a salutaris. na flegma colera a mela
colia mudihiat atz purgat. mēba neuosa
cofortat. stomachu a viscolis humoribz et
noquis euacuat. caput a dolore releuat qm
sumohtas stomachi caput grauatur. visu cla
rificat splencm et epae deopilat. menstrua
puocat. in corpore discolorato bonu colore m
gnat. ab ydrope corp? pferuat a in pra apio
ciat. puluis eius ai melle datus lubrico s
id e vermes ventris neget. supu capillorum
phibet et a casu pferuat. archeticos uuat.
pruriginē oculoru placat. mēbrozū genit
liu vlcera sanat putredine ois et qinguaru
mudat. recēcia vulneta sanat a solidat mu
dificat et desiccatur. amarum est ois sed dulce
stomacho. stomachu em infrigidatu a debi
litatu confortat et digestione adiuuat a pau
rat. Hec omnia de dyas. et plat. et auicene
excerpta snt. **De arundine**

Arundo e media inter herbā et arborē
Herba qdā robustior et durior sed
arbor e fragilior excreta plana a
inter? y aqua a cau a nodosa lenis i paludibz
inuitica ventis cedēs defacili manu le des de
arundine dicit ysid. li. xvij. arudo est dicta eo
qz cito ariscat. in indiis aut stagmīs crescut
arundines ex quoz radice expmte suauissimu
succu bibūt. Unde et varro dicit india non
magnu in arborē crescit arudo illi? et lentis
pmit radice hūoru dulcia ai neqūt succo
a qd e nulla **De amomo**

Amomū vt dicit ysid. li. xvij. est vna
eo qz habet odore veluti cinamomū
Nascit in syria a armeia ai? frute
botrosu semē reddit sibi conepu hūs florem
albū simile viole a folia filia brionie odore
eciam suo pbono sompno suauificat amomū
suis amomū e herba odorifera vt dic dyas.
et e caloris sub ruffi folia hūs oiuca et seia
copiosa hūs. ad modū viole florem albū et
armonij triplex spes. qdā e armenia et
illud ceteris est nobili? sulu qdē colois sed
odoris opti a vntis marie at valoris. aliud
e qz crescit in locis humidis et aqhs a e sine
tactu sapore expmte atz gerens. tertiu waf
pōtiū rufi no longū. est aut eligēdu qz est
recens et albū seie plenti sup vgas purpu
reas expmte marie odoriferū et pōde rosū qz
masticū quodā arumine mordet ligua. Vā
habens colorem non variū non diuersum vt
dicit auic. qd dyas. omē amomū habet fm
eosdem autores virtutē calefaciendi a eciam
desiccandi. icibus scorpionum occurrendi.
sua decoctio in aqua quilos fouendi et a
suis dolozibus releuandi. habet vntē dolozē
viscerum sedandi a vntositatem extenuandi
a menstrua prouocandi. cuius elixatura siue
decoctio sumpta habet vntē freneticis sub
uementi epatectis adiuuandi. a eciam po
dagmīs succurrendi. in omnibus siquidem
nobilibus antidotis et recepōibz et me
dicinis solet amomū sepi? adhiberi. quus
loco ipsius multi aliam herban amomūdem
scilicet ei quidem in colore similem. Sed in
odore a vntē penitus disparē apponere sūt
aliueti vt dicit auic.

De aneto
Anētum est herba cuius semē confi
mili nomine est vocatum. cuius semē
pmo conuenit medicane. radix seculi
dario. Sed tertio ipsa herba ai? semē pōt
feruari ptiennū in magna efficacia vt dic
dyas. meli? tamē e vt singulis ānis renouē e
cuius radix ad huc vntis aliaius valoris

lib. 17

Sed deficit ara nullius vt dicit idem Habet virtutē diureticā calidā scz et apertitiuā et opac torū diuisiuā. ventositatis et inflacōnis ex te nuatiuā. et tothōnis ventris et uiscerū miti gatiuā Item virtutē habet calidi ofratiuā. mē struorū puocatiuā. et meatuū vinaliū ape ritiuā. singulū ex plenitudine amputatiuā Somni puocatiuā. durarū collectionū i cor pore coctū cū oleo per emplastri modū apos temati apponat. Item flos eius cū vino coc tus dolōre capitis aufert si inde apud fomē tetur. Itē cims eius vulue stillati appositus ipsam tēpmit et deficit. Item decoctū ane cū oleo rigōre neruorū laxat. Multis et alijs subuenit passioibz hanc dicit idem :

De aniso

Anisum easdē habet virtutes quas et anetū sed sapore habet dulciorem et eius semē magis minutū et rotun dū. et a multis vocat dulecimū vt dicitur in plat. Virtutē habet dissoluēdi osumēdi et ventositates destruēdi. digestionē et forrandi opilaciones splenis et epatis apertēdi. cōtra gendi calulū. puocandi mēstrua. et omnes meatus interiōres apertēdi et emēdādi. Et ideo q̄ quis sit in ḡtitate semen minutissimū est tamen multū vtile in virtute et plurimū salutiferum.

De allio

Allium ab olendo est dictū eo q̄ olet vt dicit yhid. li. xvi. Cuius odor est tā fortis q̄ omnes alios exprimit. supe rat et fetores. Et ideo p̄ loca corupta neces sario tūstari siue putrida purgandi foras fumis se muniūt aleatis s̄m di al. alliu mūl tas habet virtutes et tam bonas q̄ malas ap p̄tates. quia ex diuersis op̄mē virtutibz vt dicit idem Ventē h̄q̄dem et stomachum tur bat et siccac. h̄tām amouet et corpori appo s̄ h̄tū corpus vlcēat et vulnerat. et si nimis a coleticis sumat in vsu corpus inflāmat et deficit. Lep̄a generat. maniam et frenesim excitat. Visū ledit et ebrietat. Et ideo coleticis natura nocet. Nam coletā rubrā cito generat et adustā multiplicat et augmēt. Legma ticis et frigidis multū ofert. Est autē duplex eius genus scz domesticū et siluestre qd̄ scoti de on a medicis nūcipat. cuius flos debet re colligi et in medicis apponi vel admisceri. Nō em̄ op̄rat cū impetu hanc solz do mēstruū op̄rari. Alij autē domesticū capitiū maxime vūit. In cui⁹ natura multiplex efflacia ep̄ic. Nā p̄cipue habet virtutē dissoluēdi et osumen di et exp̄llendi venenū et omne venenosum. Unde nō sine causa vocat ab antiquis auto

ribus ticiaa rusticoz vt dicit byas. maxime autē valet otia mōsum et venenū anis tabl di si cū sale et nucibus interiōs accipiatut addita herba ruta hec em̄. iij. ad muicē dēti anē. et ad ḡt̄itatem magne nūcis patienti sepius offerant et hoc cum vino eadem em̄ ofectio super mōsū extērius apponat. vuln⁹ em̄ sanat et venenū attrahit et osumit et aped aulo liberat ac p̄seruat. ita efficaciter hanc tyo traca. Item alliu virtutem habet apertēdi mē dendi humores grōssos et cōsumēdi. et ita valet calulosis et strāguriā patientibz. i. d. d. h̄tūcatē v̄tinandī. mēstrua etiā puocac et emēdat ventē lubricos. et alios v̄mes in ven tē interficit. si cū pipere et succo mente et aceto ad modū salse offerat. dolōre pliorū et lumboz alliu mitigat. et si mūdātū ac tritū et cū oleo coctum super dolōris locū ad modū emplastri apponat. Unde etiā otia moepheā i. leptom acris siue est moephea locus scati ficat. et post cū allio trito fricet et cathaplas meē cōtra serpentū moriū valet si tritū cūm laurino oleo opponatur vt dicit byas. Item p̄dropicis p̄dest quia hūcēm in teratancū osumit et deficit et tumōre sedat grandia et eruenta vulnera et sordida purgat et cōglu tinat et sanat si puluis allij abusu suppona tur coctū etiā alliu cū aqua fontana et omnē dolōre loci et tumōre tollit. cauendū tamē est ne otinue in cibis assumat q̄ multū nocet oculis. Unde vsus Allia v̄m a venis puluis ventis faba fumus. Ita nocet oculis sed vi gilare magis. Scāidū aris. aut. li. de plan. alliu habet similitudinē cū lilio et commūcat cū illo in dispositione capitis et i tunicellis et habet virtutē sementinā in tunicellis radicis sue et in ḡnis suis natis in lūmitate haste sue et ideo cepula allij posite in terra p̄ducit plā ram. Similit et semē et habet tunicas m̄litas et folia pyramidalia et hastā cauerosam et p̄rosam. Alliu etiā hanc et liliū p̄mū facit se mē scipitis sui in tenui folliolo in grana cō tūgic. Sepa vero non coniungit grana sua. sed in p̄dialis siue p̄dibz paruulis nutrit ea et emittit. facit allium radices apillares hanc liliū et hanc crocis et huiusmodi. Sed in hoc differunt radices allij a lilio. quia ramificat in allio hanc ramificat in lilio et hanc alliu renouat folia ita renouat radices. et semel tā tum emittit semē scz in. ij. anno post q̄ semi nat. ideo habet alliu tunicas plures et ramosas vt in lilio hanc hanc ab. et nutritū sc̄dis radicibus et scāidīs folijs et scipitū eius. q̄ p̄pter crescentibus scāidīs folijs et scipitū atreñtānt et euālescunt tunicis eius in terra

et simile huius in cepis inuenit in hoc autē
differt aliū a cepa qz qlib; alij tunica cre-
nosa si plāteat crescit ex ea plāta sic q liliū
qđ de tunica sua plāteata in terrā emittit plā-
tā et hoc accidit qz in suis tunicellis ē vñs
seminatā sic in carnosīs p̄tib; alioz nō sic
at fit ex cepa nō em̄ ex qlib; eius pte plā-
tata crescit plāta s; de toto apite cepa plan-
tata emittit plāta qz vñs seminatā nō ē in
qlib; pte cepa s; in toto In hoc etiā differt
aliū a lilio qm̄ ei; ptes carnosē qñ plāteat
emittit ḡm̄ia sua et foliū p̄ mediū caris sue
sed tunicelle lilij emittunt ab vno latere sui
iuxta et non a medio. Iducuf; ari. libro de
plantis q fm̄ nouā trāslacionē.

De absinthio

Absinthiu est herba acerrima calida
et sicca vehementer et stipitata et amara
vt dicit dyas. duo sūt ḡm̄ia vñū
est p̄ticiū hñs colore viride et sapore p̄ticiū et
amarū aliud ē subalbū et m̄m; amara et ē
minoris effect; q; p̄m̄ū in sine veris colligi
in vmbra desicata ē p̄ añū in magna efficiā
obuat. Dicit at; otanas habē vtutes sicut
plā. dicit; dicit; lapa; q; ostrictiua. ostricti-
tiua test ei ex grossiāe substācie et p̄ticitate
Vapora m̄st ex caliditate et amaritudine vñ
qñ redpit iēri; si iueit materiā opactā p̄t-
p̄ticitate sue substācie et grossiāe p̄dit ma-
teriā opactiōe et sic ē causa maioris ostricti-
cionis materia vō exite hūli et digesta cali-
ditate dissoluit eā et p̄ticitate sua op̄m̄te ex-
pellit eā. sirop; de absinthio factus epati
subuenit et stomachū fortat appetitū inu-
tat ebrietatū obuiat et epūgnat. p̄ticiā ai;
rat et colore em̄lū alterat et inuat. succ; ei;
cū puluere coctus splens deopilat. dolo; sto-
machi et tristino; ex ventositate pueniētē
dissoluit et mitigat. succ; ei; aurib; iskillat;
humiditates ab eis distillātes cū felle thau-
triciū absinthiū et aurib; m̄iectū dissoluit.
sonitum et auditum roborat et emendat. do-
lexem apitis ex humositate stomachi proce-
dentem succus eius sedat. siuorem et dolo-
rem ex p̄ticiōne cū puluere cinini et melle
amputat si p̄ modum emplastri apponatur
Tubercos et vmes aurii succus eius neat
si iskillatur. succus eius potat; visū clarificat
et oculis impositus ruborē et pannū auat. si
sepi; isundatur libros et p̄anos a vmbis et
murib; autos suat si cū eis i; cistula reponat
vt dicit mac. Item morib; migale et dno;
comis obuiat et sanat si bibatur. Item eius
decoctio ventositatem ventris et inflacionē
sedat cum potatur vt dicit dyas. **De**

has virtutes quasbā h; obicoes et p̄ticitates
minus laudabiles nā saporis amaritudie et
p̄ticitate inhiat et cōtristat gustū odoris
horribilitati lebit olfactum in amaritudine
redigit lac et vinum et omne dulce cui ad-
mixtum fuerit seu ad iunctū. et ideo apes q;
fr̄q;rat flores absinthij faciūt mel amarū
vt dicit dyas. de absinthio dicit pli. li. xvij.
Non est inquit bandum febriēanti nau-
seas maris arceet si fuerit pus potatū somp-
num puocat do unietū inieio sub apite potatū
capillos demigrat quādo in vngatur. vngēto
facto de eius succo et oleo rosaceo

De apio

Apium est communis herba omnibus
vix nota ex eo sic vata vt dicit phi-
li. xvij. q; apias. et apitis triūphā;
cū quondam fuit ornamentum hercules
em̄ p̄mo hanc herbam apiti cōtēposuit ai;
radices effi. aciter pugnant contra insidias
veneni vt dicit phi. c. anis multe species vt
dicit idem sc; petroselinū sic dicit eo q; api est
similiū in folijs. silenū em̄ ḡm̄ū apii dicit
crescit autē i; locis petrosinis mōtib; q; p̄ru p-
tis et ideo latini petrosiliū petapiū vāt vt
dicit phi. Sūt et alie marines apij vt dicit
dyas. sc; apii manay. apii risus et apii emo-
roiday. apii ranay dicit q; in locis aquo sis
vbi manē sunt sepius inuenit q; decoctū cum
vino et oleo et ventri acrib; cathaplasmatū
eorū dolo; m̄itice op̄ulatur. apium risus
dicitur ab effectu q; puugat melancolicum
humorē ex cuius sup̄habundācia fitteificia
diunt autē q; m̄terius receptum in magna
q̄titate hominē videndo interficiat et occidit
valat cōtra calulū et stranguriam et alia
mensētra puocanda si decoctum fuerit in aq;
vel vino et in inferiora som̄tēnt. apii emo-
roidarū est dicit eo q; eius puluis vel cinis
sup̄positus fluxū sanguinis desiccāt. apium
est omne splenis et epatis op̄ilacionē apit
calulū frangit ictericiā soluat. idropicis
subuenit freneticis conuenit si eius succo et
oleo rosaceo mixto cum aceto apit sepius
in vngatur radix eius et semen morib; ve-
nenatis succuerit. et veneno resistit vt dicit
dyas. epilepticis autem nocet omne apium
quia dissoluit et mouet omnem materiā
ad superiora. nocet etiā pueris. illa enim
etaz propter humiditatis in stitucionem et
vtutis debilitatem et membro; et meatuum
strictitudinē p̄ata est ad morbum aduāt. et
ideo lactantes nutrices abstineant ab apio
ne puer epilepticus efficiatur vt dicit dyas.
et platanus

Lib 17

De aristologia :

Aristologia est herba multa medicinalis
 quae folia in autumno debet colligi et servari p
 biemum. virtus huius dissolvet et repellere venenu
 et consumedi. Bonu anhelitu facit. splene duz
 remollit et eius opilaciones aperit. Ventris
 dolore et lateris ampurat ac sedat. podagrie
 et raducis subuenit et tractis. et tra morsos
 venenosos fert. puluis eius carne mortua
 leuiter corodit in fistula et in plaga. fatum
 mortuo de vtero expellit radix eius si cu vi
 no decoquat. Dactylus dyas. De aristol die
 pli. et pho. li. xvij. q. mulieribus fetis optia
 fit. Na potata cu pipere et vino sordicie pturi
 enciu mundificat et matricem expurgat et men
 strua puocat atq purgat.

De agno casto

Agno castus dicitur quodam herba cali
 da et sicca cuius virtus est vt dicit
 pli. et seruatur in hominibus castitate.
 Unde et mulieres romane illius herbe fructi
 ces seculi deferre consueverunt in mortuorum exequiis
 quod propter honestatem publicam oportuit ne
 cessario a tunciam obseruare. Hec herba fm
 dyas. et plat. semp viret et eius flos potissi
 me agnus castus nuncupatur. quia odore et vi
 su eddit homines castos sic agnos fm dias.
 et plat. dicit aperiendo poros et spiritus euapo
 rando et humiditatem feminalem consumendo induce
 re castitatem. Dicit etiam ibidem actor quia ei de
 coctio vix etia leuf legumina. et frigida ydrot
 psum siue alba si cu semine femiali et modica
 esua decoque. Item ibidem fo meum decoctionis
 agni casti matricis exherat supfluitates et
 iphus osificiu co angustat. mestrua aut pro
 uocat et litargia sanat atq; soluit si cu apio
 et salua decoque in salsa aqua et inde postea
 de ps capitis fortiter abluat vt dicit dial.

De artemesia

Artemesia est mater herbarum dicta quod
 quodam fuit a gentilibus dyane que grece
 dicit artemisia. et secata vt dicit phi
 li. xvij. Est autem herba calida et sicca cuius
 dices et folia aptantur medicane. Valet autem
 maxime contra sterilitatem que ex causa humida
 peruat et in aulis aut calidis et si cis non vix
 vt dicit dial. Menstrua prouocat et matricem
 mundificat et confortat. dolores capitis
 decocta in vino laqueum mitigat et sedat. seculi
 dias et fetu mortuos euacuat calidos venisq;
 ventis frangit demonia secundum pli. fugat et
 malis medicamentis obuiat trita cu ayubia

dolores pedum epitetem mitigat diuis sunt spe
 cies plures quarum virtutes dicit dyana ad in
 velle et morbo tradidisse vt dicit pli. et dyas.
 alias eius virtutes refert auicenna :

De arena

Arena est herba cuius semine est homi
 num et equorum virtus est apta que fm phi
 sic dicta eo quod postquam seminat cito ab
 ueiat atque crescat habet autem fm plat. vires re
 laxantes et contra omnem tumorem fastiditates
 et duricias relaxantes et faciei in mundicias
 de purantes vt dicit in plat.

De balsamo

Ballamum vt dicit pho. li. xvij. est ar
 bor siue frutex nunquam crescit vltra al
 titudinem duorum cubitorum et est viti si
 milis. folijs autem similis rube sed alboribus
 sempiternis manentibus cuius arbor dicit balla
 mu. lignum vero yloballamum fructus su semine
 carboballamum et succus o ballamum nuncupatur
 eo quod ferreis ungulis cortex ligni partit et p
 coram vulnere quasi per cauernas guttas o po
 ballami eximij effluit et distillant. cauerna
 enim greco sermone opodicitur cuius guttas
 aduiscat ad mixto cyprio oleo cum melle. Et
 cognoscitur sophisticum cum melle seque gutta lacti
 distillata instillata fuerit coagulata cum oleo
 vero si aque admixte facile fuerit resoluta quod
 vt oleum enatat sup aqua. Si vero non fuerit
 sophisticum statim in aqua recenti perit fundum
 vestem mundam que tangit non maculat neque pol
 luit. ballama autem si pura fuerit tantum vim
 habent vt si sol excederint sustineri in manu
 possit. hucusque pho. pli. autem li. xvij. c. xvij. sic
 dicit omnibus odoribus preter ballamum vni ter
 ray seque iudee accessum quibus nec inueniebatur nisi i
 iherosolymis ortis quibus maior. xxx. iugerum erat h
 post dominantibus romanis vinea ballami per
 multos colles pagata est. viti quippe similior
 est quam nreco modo vinearum sicut et vitis implet
 colles sine ammiaculis aut eius rami se suste
 rat. proterea enim altitudo eius inter bimos cu
 bitos subsistit cauendum est aut ne cum ferro ad
 interiora ligni leuatur et ideo cauendum est ne
 vltra totum violat. quia lesio ligno interiori
 totum perit est aut arbor totaliter medicinalis
 cuius principua prima generis sit i succo. secunda in se
 mine. tertia in cortice. minima est in ligno. ex
 his est optimum quod est odoriferum et semine maxi
 mum et potest roissimum mcedes gustum et ferues
 in ore et colore rufum. hucusque pli. li. xvij. c. xvij.
 dyas. autem dicit quod quodam est species ballami
 que crescit circa babiloniam vbi sunt vij. fortes
 Si autem alias trahat semine nec flores nec fruc
 tus facit in tempore estiuo leuiter in aduatur

am eius a castello osseo vel alio nō minis
acuto ne lignū intrinsecus leuā q̄a tūc p̄iret
sub cortice aut̄ inciso ponunt vitæ ampulle
in quibz gutte stillantes colliguntur. si vero
vna gutta ponatur in palato cerebrū ita cas
lesacit q̄ videatur succendi. Habet aut̄ virtutē
dissoluendi osuendi q̄ corpora mortua icorū
rupta osuendi q̄ q̄ tu dissoluit t̄m cōsumit
vt dicit in plat. mēstrua p̄uocat q̄ educit fecū
mortuū q̄ molā de ventris eicit q̄ excludit. la
p̄idē in renibz et vesica frangit. yliacā passio
nē soluit. omnes succentat capitis passio
nes tollit si modo debito assumat. cot̄idie
anis febr̄ibz et q̄t̄am subuenit. moēsibz
venenosis ouerit. Has q̄ multas alias nobis
les virtutes habet quas enumerare est longū
sed h̄ de multis nunc sufficiant

De bdellio.

Bdellū vt dicit pli. li. viij. c. p. ē nomi
natissia arbor nigra similitudine i fo
lijs q̄ i robore aut̄ gūmi maxie ip̄it i
v̄sibz medicine. Nā eius lactima siue gūmi
est translucida gustū amara. bone odorifera
sed magis est aromatica q̄ v̄no est infusa
Itē agit gloriū genij. vbi dicit. Ibi iuenit
bdellū et lapis onichm̄ q̄ tū nascit vt dicit
pli. In v̄tibz orientis vt in arabia q̄ india et
altea q̄. Bedellia at vt dicit p̄hō. li. viij.
ē indie et arabie arbor cuius lactima arabia
melior est aromatica em̄ ē lucida subalbida
lenis piguis eglit̄ cerea q̄ que facile emol
lit. et est amara boni odoris ligno vel terre
nō mixta. india vero sordida iacet nigra et
adultera cū gūmi. quā enim ita amara fiat
gustū. V̄sibz at veniat glutinosam valde h̄z
substaciā q̄ astrictiua q̄ etiā attractiua. q̄ idō
vt dicit d. a. et plat. repūgnat discentrie
ferrea ex acuta maxia. et v̄z paciētibz fluxu
um ex fortissima farmacia. si medicina fortit
laxatiua v̄z etiā ota ap̄stem ita iheriora et
ex v̄sibz si inde fuerit inuenta. calculū rūpit
tūssim op̄scat moēsibz reptiliū oāreit. itestū
noz dolere lenit vt dicit plat. heerniois et in
p̄t̄o iherioibz ruptis. p̄scat ad iherioz osoli
daciō. cū gūmi bdellio oōrdat verūq̄ siue
berm̄ q̄ dicit gūmi dicit em̄ esse arboris
h̄ns virtutē oglutinādi clarificādi q̄ osuādi
et idō picto es eo maxime virtutē. nullū h̄q̄
st̄z. h̄c q̄ bdellū. alteriū tamē est nature
quia frigida q̄ sicca in .iij. gradu. bdellū v̄o
alidū q̄ humidū vt dicit in plat.

De bupō.

Bupus vt dicit pli. li. viij. grecū nōm
est sed ex parte a latinis est corrup
tum. Nam pipos apud eos appellat

semp̄e v̄rens que leuitate materie litetay
formādis a picabo est apta. nā tabula bupia
bene polita colorem recipit album in quo de
facili figure q̄ litetay caractes inscribuntur
et etiam defacili post delent. et dicit scādū
yhid. hec bupus pro tota arborē q̄ hoc bupū
p̄ interiori ligno. Unde dicit quid am. Dec
bupus crescit hoc bupum crescere nescit. Est
autē arbor multum solide materie et opacte
cuius humor nutritivus multū ē visco
q̄ compactus vt dicit al. li. vegetabiliū q̄ idō
lignum habet grossū et ponderosū q̄ missū
in aqua pet̄it fundū siue hebenus q̄ hoc p̄t̄
opactiōnem ligni nō habentis poros ayros
vbi possit intare aer per cuius sub intracōnē
posset super aque superficiem eleuari vt dicit
idem al. folia etiam idō diu habent v̄ticia
que defacili non cadunt nisi paulatim quōdo
vno cadente aliud mox succedit. multa quōdē
habet folia minuta q̄ spissa. sed modicū habz
fructum siue nullum. arboris buri usura cū
frigida sit q̄ sicca decocta in aq̄ put̄ali con
stringit. lupum vt dya. dicit cingit etiā q̄
ip̄os crines si de eius decoctione sepi ab
luantur. Sapor siquidem eius est amarus vt
dicit pli. li. viij. c. q̄ odor gūis. tamen gūis
grauet saporē gustū nichilominus cū vitore
continuo delecta v̄sū omni tempore oseruat
vitorem suum et in maxime in estate q̄ in hy
eme eius folia aliquāntū expallescent. H̄z
non cadunt vt dicit al. cuius causa est quia
habz viscosum humorem in se. in radice vero
multam humiditatem liquidam q̄ idō non
cadūt folia. Unde adueniente caliditate p̄
uoatur humor et exheriora q̄ tactus calore
fit v̄tibus. H̄z adueniente frigiditate rep̄u
tiat humor et habundat siccitas et fit calor
pallidus siue glaucus. crescit autem bupus
in locis calidis et petrosis q̄ idō nō multū h̄z
duriciā et etiā nodose soliditatis. lignum
tamen interioris leue est q̄ ad planandum sumē
aptum incisissimum et figuris in eo factas diu
tenet q̄ idō pinagines pulere durabiles idē
sunt et ex bupō pipides abiles q̄ ad muscis
et aliorum aromatum conseruacionum ad
m̄ltos etiā alios vsus quos enumerare longū
est. valet bupus sed hec nunc sufficiant

De balauſtia

Balauſtia ē flos caduans malignati
cū em̄ arbor fructus debet pduere
flores in quadam rufositate oglu
tinantur et ab arborē quandoq̄ cadunt que
a medicis reseruat̄ vsū medicine q̄ possūt
seruari per hyemē in magna efficiacia vt dicit
dya. est autem balauſtia frigida et sicca q̄

Lib 17

et habz vntē ostēdēdi & deficiēdi humio
 Et ideo valz ota discēntiā et saguineū
 fluxū ventris & ota fluxū menstruale
 vntē habet rstringēdi vntem coletū si
 decocta i aceto cū spōgia sup furculū pectoris
 apponatur. Item puluis vulnēa consolidat
 gingiuas sanat et earū putredinē amputat
 et emundat radices dēciū solidat et cōfic
 mat. Ulcera etiā sanat labioz. hec oia facit
 p̄fidia id est cortex arboris eius dē & precipue
 fructus siue pomū & debz accipi quādo pomū
 est maturū.

De beta.
Beta est herba omnis & cutilana fm
 dyas. Duplex est species eius scz al
 ba et nigra. Et vtriusq; succus nari
 bus instillatus purgat caput. aurū etiā do
 loz mitigat lēdes et alias capitis immū
 dicias et faciei maculas emundat. capillos
 repant et cōseruat foliū eius tonū et appo
 sū ignē saluatū extinguit. nascētia etiā
 vulnēa opscit. malos hūores nutrit si ni
 mis sepe in vsu habeat vt dicit dial. De be
 ta dicit arif. sup eius radicē si est et sup cau
 lem potest plantari furculū qui tādē aut coz
 roborat radicē in arbore et inlmutatur vt s̄
 patz de natura plantaz.

De cedro.
Cedrus ē arbor quā greci cedros v
 cant q̄h ceomones dri ost con id est
 arboris humoz ardentis auius folia
 ad cypressi similitudinē r̄pōndent vt dicit
 p̄fid. li. xvij. vbi subdit Cedrus est lignum
 ioādi odoris et diu duās et nūq̄ atinea l
 terebinē. i. lignoz vtne exterrinat. Vnde
 apper eius perpetuā durabilitatē ex cedris si
 unt lauariā in regū palacis et in templis
 diuis arboris gūmi siue lacrima dicitur ce
 driā que ad cōsecratiōē librorū sūme est
 necessaria. Nam libri de hac lacrima limitū
 nec a tineis corrobūtur nec tēpore senescūt
 nascit autē in terra affrica & in syria & map
 sine in monte libani. est ergo cedrus arbor
 altissima omniū arborū domina & regina vt
 dicit tabanus sup psal. est etiā aspectu pulē
 semp vtiūz virecem suū. Est insup olfactu
 odorifera. auius odor fugat serpentes & omnia
 venēosa vt dicit idē. ē ergo fructu sua
 uissima. poma em cedrina sūt magna oblo
 ga citrim siue glauci coloris miri odoris gra
 tiffi mī saporis. saporem em habet tripl cem
 nā in medio citra gna sūt poma citrina & ac
 tosa insup hie iūz corticē sūt dulcia in carne
 siue medulla in teiori int dulce & acetosū sūt
 media. est etiā cedrū mltē efficacē & vntis

valde medicinalis. nā eius lacrima q̄ ē gū
 mola in substantia & aliq̄tulum piam dalez
 siue pinna in figura accem vntem habet et
 feruentē. Vnde vrit et ficit vt dicit dyas
 caliginem oculoꝝ de tregit. vtmes aurū dē
 cidit ota dolorem dēciū subuenit. moxibo
 serpentū occurrēt cū p̄sopi succo sonitū aurū
 tollit. tumorē fauciū sepat. vulnēa pulmo
 nis curat molles carnes aputredine seruat.
 cozpa etiā mortua reposita in ligno cedrino &
 eius lacrima iuncta. virtus cedrina a tabe
 et putredine defensat semē etiā cedri tūl im
 sedat menstrua puocat. et secōdinās exclu
 dit matricem purgat neruos spasmos & cō
 tractos remollit et relaxat. Urinam mouet &
 haemūlas in vicia et renubz mūdāt. has et
 multas alias virtutes ponit dyas. de cedro
 et eius succo semine atz fructu plis. autē de
 quadam specie cedri sic dicit. ē inquit arbor
 quedam nomine medica antedorum terra p̄
 mitus aspertata que a grecis agebia vel cey
 bromilla est dicta eo q̄ eius pomū odorem &
 vntem cedri sequi videat. et eius saporem
 imitet. vt dicit p̄fid. li. xvij. eius dē em arbo
 ris pomū vt dicit plis. cōtrariū est vntem et
 est arbor vt dicit idē. q̄ in omni tēpore fere
 est plena pomis q̄ in ea ptim sūt matura p̄
 a cerba ptim in flore sunt posita q̄ in aliis
 arboribz nari est hanc arborem multi affrica
 norant vt dicit idē.

De cypressso.
Cypressus grece dicit cyparistus vt
 dicit p̄fid. li. xvij. quia caput eius a
 rotunditate in acūm erigit. Vnde &
 dicitur. altera rotunditas nūcipat au? fruct
 tus talis est disp osidomis & ideo comus aq̄ el
 latur eo q̄ conū imitet. Vnde & cypressi con
 fere dicitur hūusmodi lignū habet vntē p̄
 mā p̄re cedro aptum qz est turribz tēplorū
 sua em in putribili soliditate homiū nūq̄
 cedit. Sed semp in p̄ma remanet firmitate
 suauissimi est odoris. & ideo antiou solēbāt
 facere rogu de ramis eius vt odoris sui ioā
 ditace r̄p̄mēt. fetorem cadaverū mortuorū
 hucuz p̄fid. est autē cypressus arbor calida i
 p̄ gradu et sicca in h. auius pomū lignum et
 folia competunt medicāe vt dicit plat. sunt
 stiptica et solidatiua et ideo valent contra
 fluxū ventris ex dēilitate virtutis r̄tētiue
 si ipsorum puluis in cibus vel in potibus assu
 manē. valet ota pliam passionem et dolo
 rem lumborum. Si tamen aqua pluuali de
 coquat. deinde vinū liphentur cypressi folia
 recencia vulnēa purgant et sanant lacrum
 ignē fugāt. polposas mūdāt. & fetore apurat

Fluxu sanguinis se dāt. semē ergo eius im-
 tu am caricis. i. fructu sicis duricias soluit
 rematis fluxum stringit. etia antiaem. i.
 apostema venenosū et morsum mortiferū sub-
 uenit et eius maliciam ne se diffundat rep-
 mit et compescit. mōtibz venenaticis occu-
 rat. Has autē virtutes cypressi recitat dial.
 et multo plures. pli. autē li. xvij. capitulo
 xxij. cypressus ē arbor ramosa a fructu ha-
 bens vacuas fatas pro fructu folia amara
 odore violentia vmbra graciosa. cui duplex
 dicitur esse species. masculus scz et femina
 sterilis ē vtrū tamen aspectu pulchra cui rā-
 mi infastigios sunt denis et inuicem conuoluti
 et asibili vero rami sunt magis spissi qui si
 pacifi fuerint regerminant.

De cipro

Ciprus de quo dicitur can. iij. ciperi cu
 nardo scz fm pli. li. xvij. c. xxvi. ē ar-
 bor in egipto similis oliue in folijs. h
 vicia iosa et crassiora cu flore nigro et semine
 candido et odorato. qd si cu oleo coctū fuerit
 aut olectū epumic in yngm regiu qd odoris
 ferū est et sume delicioū et cipro dicitur. Itē
 dicitur phid. li. xvij. et glo. sup can. fm pli. at
 dicit q optia huius generis arbor crescit
 in egipto sup milū in canopia regione. Sa vō
 in alcalone. tertia in cipro cui ē nim obois
 suauitas. arbori huic vt dicit idē ē alia arbor
 similis que dicitur aspalatos habens similitu-
 tudinem in flore rose. ex cuius radice et flore
 nobile fit yngm. dicit etiā idē qm omi fru-
 tice vbi directe resulqz arca celestis eade
 fit suauitas odoris q diu ibi dēulqz archus
 sed si sup eandē aliorē fulerit inuariabilē
 eius odorem ampliat et decoctū et est similis
 spine candidē. colorem habens igneum sua-
 rum et in pre redoleat vt castoreum a mltis
 vatur scriptū helisei vt dicit idem. Dicit
 adhuc dial. q cipro ē arbor medicinalis
 conuenientis et conglutinatiue vntis. cui
 folium mastlatum tumorem oris compescit.
 eius elixirum siue decoctio venes capitis
 interfacit et inficit capillos si inde capilli fom-
 tentur. flos eius cu aceto decoctus doloem
 capitis soluit vt dicit idē. cuius lentis dicit
 ali. cuius vntis. q. e. sup in litra. l.

De cynamomo.

Cynamomū de q di. ecc. et exo. xxx.
 sic ibi dicit glo. Est v gultū qd nascit
 in ydia et ethiopia duoz tmmō arbor-
 toz. Et dicit cynamomū qā subtilis et plis-
 caros habz asmos cerei l. mgi coloris quia
 fracti reddūt vishbile spiramū. Cynamomū
 vero qto gmelius et subtilis. tātō melius est

et qnto grossius et tātō despectius reputat
 fm phid. autē li. xvij. cynamomū eo ē dicitū
 q cortex eius in modum canne grācil et ro-
 undus et crescit stipite breui. v. ga. s. tenues
 habens q cum frangitur ad modum nebule
 suauissimū emittit spiramen super e. cl. ij. c.
 xxij. dicit glo. cynamomū est breuis
 arbor odorifera et dulcis cinerei coloris p̄stās
 duplo ad medicine vsum q̄ fistula pli. q. qz
 li. xvij. c. c. de cynamomo. inquit et cassia
 fabulose narrat antiquitas q̄ muenit in
 midis autum et specialiter feminis vt haberi
 potest nisi q̄ abie proprio p̄dere vel q̄ ep-
 autē ai plū. h. aris sagittis. Sed ista fingūt
 homines vt rerum precia augeant scādū
 veritatem aut cynamomū crescit apud tro-
 goditaras in ethiopia qui per vasta maria in
 mibus deducunt illud ad portum gellenitaz
 et est frutex duorum arborum ab in apimū
 vel minus palmi ad minimū truncum hīs
 in grossicie. pl. digitorū nec olet nisi quādo
 acescit. siccitate em̄ gaudet et in semine ste-
 rilior efficit. otm arbor natura aliaz inter v-
 pres et rupes delissimas gignit et ideo nō sine
 magna difficultate recolligit ante ortū solis
 aut post occasum nulli licētia colligendi cō-
 ceditur. q̄ ai collectū fuerit sarmenta hasta
 diuidit sacerdos deo qz p̄tere potest. reliquū
 mercator emit. precia autem bonitas eius
 est in densis sinis vel tenuissimis virgultorū
 partibus ad lenitudinem palmi et q̄ est in
 trunci medio q̄ est propinuum radici parum
 vel nichil valet quia ibi nimium corticis est
 in quo est summa q̄ cynamomi et ideo ca-
 lumina et superiores partes preferuntur. qz
 ibi cortex plus habundat lignum vero in-
 terius respectu corticis nullius vel modici ē
 valoris. hucusqz plinius libro. xvij. scādū
 byas. vero et plat. cynamomum al. dum est
 in. ij. gradu et siccum in. ij. gradu cuius duo
 sunt genera grossum scilicet et subtile et gros-
 sum ē minus laudabile et ponitur in vomitis
 medicinis. q̄ vero gracile est et laudabile est
 et subtile et in alijs antidotis magis vtile.
 est autem eligēdum quod est subtile acutū
 habens sapore dulcedm̄ inter mixtam tamē
 multam aromaticam et subterfūm in calore q̄
 autem sub albidum ē minus valet ex. aro-
 maticam habens vntem confortandi cerebrum
 ex aglutinatione habet vntem cōsolidandi
 habet autem cynamomū multiplicem vntē
 vt dicit byas. nā tussim ex grossa hūiditate
 sedat etiam et cum aceto mixtū impetiginem
 extirpāt colligis ad mixtū hūiditate oaloz
 deliceat tēnū dolere mixtū p̄drosim curat

Lib 17

Corus septiliū sanat • appetitū confortat • menstrua puocat • opilacionē aperit • cibum digerit • flegma dissoluit et consumit • potatū aū vino sermas excludit • caliginē oculorum detergit • sincopi ac cardiace passioni subuenit atq; succurrit •

De cassia

Cassia d̄ qua dicit̄ epo. p̄p̄. Species est aromatica et nascit̄ fm̄ yhid. li. p̄vij. in arabia et est virga robusti corticis et purpureis folijs vt corticis pipis et est siml̄ cynamomo in virtute sed tamē p̄fecticia infertior. Unde in loco cynamomi duplex est pondus eius. In medicinis sepius dimiscetur vt dicit̄ yhid. glo. autem sup̄ eo c̄ p̄p̄. Cassia in locis aquosis nascitur et immē sum crescit ac bonū odorē reddit. De cassia dicit̄ pli. libro p̄ij. c̄ p̄p̄. frutex inquit cassie iuxta cynamomū capos nascitur. cuius amplitudo est triū cubitorū. cuius sarmentū est grossius sarmento cynamomi. cuius est triplex color. Primo em̄ adescit̄ inde rubescit tandē nigrescit et ista ps̄ maxime est laudabilis. post nigra autē laudabilior est rubra et minus laudabilis est candida. Nam cū a vermibo corrodit̄ et auat̄. et hoc accidit p̄pter sue substantie molliet̄ et minōrē amplitudinē corticis et virtutē. p̄bat̄ em̄ cassia cū est recens p̄r odorē p̄ sapore et p̄ colore. Nā cassia nobilis subdulcis parua et accuti est saporis. suauis et iocūdi ē odoris. subnigri in sup̄ vel purpurei est coloris et ponderis ē grauior̄ et maxime laudatur illa cassia que de facili non frangit̄ sed reflectit̄ potius et plicat̄. Alia autē ē species cassie q̄ ballamo de sabā similis ē in odore sed amara ē. Et ideo p̄ma sc̄z nigra que ē subdulcis et feruentis saporis et boni odoris que a medicis plus laudatur. Ducufu. p̄. Secūdo plat. autē et dyal. cassia ē duplex sc̄z cassia fistula et cassia lingnea q̄ est fruticis cuiusdā cortice nascentis iuxta cōinea babilonis. Cui⁹ diuerse sūt species. Una est siml̄ cynamomo q̄ subtrusa ē et rotūda solidā q̄z habet substantiā et cū frangit̄ vel terit̄ nō plicat̄ h̄ est̄ acuta ē in sapore et p̄z dup̄ et ista medicā iux̄ virtutē. Alia ē sp̄z q̄ est subamara p̄t̄ habēs colores distinctos et hac virtutē medicā et ē eligēda q̄ nō facile frangit̄ h̄ plicat̄ et q̄ h̄z acutū sapore mixtū dulcedini aū aromate. cū autē frangit̄ colores h̄z admisceet̄ vt dicit̄ yhid. glosa autē sup̄ epo. subalbidos it̄r̄ et distinctos et rufos it̄mixtos. sophistat̄ q̄z q̄z cū admixtione corticis c̄ p̄paris h̄ cognoscit̄ q̄z subamara est saridos. Virtutem habet diuerſam id est diuisuam

ex subtilitate sue substācie. habet etiā virtutem consumendi ex qualitatibus suis in super habet vim confortadi ex aromate reumaticas et frigidās causas curat epilenticos et caducos iuuat. cerebrū confortat renes et vesicā purgat apostemata maturat et sanat. renes et epat̄ et splenē deopilat fetorem oris mastiata palliat aut amputat mēstrua puocat et matricē confortat. om̄a sincopim et defectū cordis iuuat si eius puluere et tosis et offe cerui sicopus fiat hucusq; dyal. et plat.

De cassia fistula

Cassia fistula est fructus cuiusdā arboris q̄ lōga semina p̄ducit. sed succedente tempore elongat̄ et ingrosatur et caloris actione exterius odensat̄ medullā interius existentē nigra et humida atq; dulci q̄ mixta est cū albis granis et q̄busdā cellulis ad modū faui mellis interius ē distincta. est autē eligēda q̄ est grossa et ponderosa quia multa signat in esse humiditatem. sciēda est etiā leuis et sonora cū inducitur quia signat vacuitatē et surditatē virtutē h̄z limandi mollificandi et mūdificandi et fetore sanguinis mirabiliter mitigandi ac colemam et sanguinē de purandi apostemata gule dist̄ soluit viscerib⁹ vt̄ et vicis pectoris subuenit menstrua recencia ex pingui humore educit tumorem viscerū et in testinor̄ dolore potata tollit. hucusq; dyal. q̄uis autē vsuati in cassia duplex. s̄ sonet cum simplici tamen scribi et p̄nunciari debet vt cassia dicit̄ vt dicunt autores. Unde ovidius. p̄. methm. Quo simul ac cassias et nardi leuis aristas et sic vbiq; dicit̄ pli. et p̄sius et alij.

De calamo

Calamus aromaticus de quo dicitur epo. p̄p̄. a similitudine calami vsualis ē vocat̄ vt dicit̄ yhid. li. p̄vij. et gig. n̄d̄ in india multis nobis geniculat̄ odore suauis mita sua rans odoris suauitate qui si frangit̄ in multas p̄tes scindit̄ et diuiditur et in gustu ē similis cassie cum leui actimonia remordente vt dicit̄ yhid. secūdu p̄p̄ia vero feruentis est virtutis in glo. super epo. p̄p̄. dicit̄ q̄z calamus aromaticus ē species que crescit iuxta mōstem libani. vbiq; autem crescit dicit̄ dyal. plat. pli. species ē calida et fita in. ij. gradib⁹ et ē radix cuiusdā fruticis calamo valde similis et ingrati odoris. habet autē ad modū canne acuitatē in qua lignū inuenit̄ q̄ quidē extrahi debet cū nullius sit valoris. tamē aliquando intus dimittit̄ vt maioris ponderis videat̄. est autē sui eos de autores calamus duplex sc̄z p̄sius q̄ colore ē

subalbidus q̄ ai frangit facile nō pulverizatur et
h; virtutē mirabilem ostendit. vñ stomachū
ostendit et digestionē adiuvat maxime si cū
absinthio temperatur cardiacos et cordis
defectū quē greci sincopi vñt cū aq̄ rosacea
multū iuuat. fm pli. aut calamus odorat̄ est
indiciis qui maxime valet qñ est subrufus
nobis plen⁹ et spissus et qñ nō frangitur in
partes plurimas valde siccus et est valde
medicinalis sicut cassia vel etiam cinar
momū quarum virtutes queere supra. Nam
mēstrua prouocat.

De calamo vsuali

Qalamus vsualis fm phō dicit̄ anna
stipule vel segetis et sic dicit̄ a caleo
cales eo q̄ immisso flatu aliq̄liter ca
lescit. et ē pprie stipes medius in segete iter
radicem at; fructū siue spicā in qua fructus
ostinet. alio etiā nomine vocatur culm⁹ vt
dicit phō. et ē interij. acutus exteri⁹ planus
et rotundus. nobis aliq̄b; multū. multis amij
culis arcuēstatur q̄ mediante spica p̄ficiet et
nutrit. quo deficiente deficit et spica et penit⁹
deficitur. modico venti impulsu hinc inde
agitur et mouetur. facillime frangitur et
inartuatur et vix erigitur vel reparat.

De calamo scripturali.

Qalamus scripturalis de q̄ in psalmo
dicitur ligua mea cala. scribe. idem
est q̄ arundo. quia antiqui arūbie
vtbantur in scribendo anteq̄ vsus pennarū
haberet. Nam arundo vt dicit plim⁹ li. vii.
ca. xxxij. vtilis est ad multos vsus. Arun
dines inquit inter aquaticos fructices op
tinent principatū. suntq; necessarie in bello
et in pace. nam arundinib; septemtriones
populi dom⁹ suas arū. sine tegunt et eas in
suis cauenis p̄ delicijs et ornatu suspēdere
osueuerūt. calamis et orientes populi bella
agunt et de eis spicula faciunt. Tante enim
longitudinis sunt in multis p̄tib; q̄ hastarū
uicem prebent. radice habent viuacem. Vñ si
earū fructices recidantur secundus surgunt
Sunt autē aliqui calami quadam medulla
ēp̄cti. quidam ex toto caui qui ad fistulas
faciendum sūt multū apti calami ac medul
lullati habentes lignum spi. sum et nodosum
pungnantib; plus oculiūt. Sūt et minores
arundines in locis minus aquosis crescentes
substantia habentes tenuē et valde durā et me
dulla q̄ nullā et earū superficies ē plana et reluc
cens ac polita nō nodosa et tales calami non
sunt abiles ad scribendū cuius ps. antequā
p̄fisa acij et ad scribendum adaptat et vt
p̄fectius at tamēū administrat par semidif

et in p̄de p̄tra plus q̄ in sinistra aliq̄tū
prolongatur. Sunt et alij calami dulci me
dulla pleni qui p̄ minuta frusta in cāsi pil
cantur. et ad lenū ignem in lebre decoquū ē
vsq; ad spissitudinem. et primo videtur totū
transire in spumam. sed post facta residentia
spissus et melius fundum petit. spumosum
autem et vanum semper manet. per aliud so
phisticatur. Sed discernitur q̄ bonum cre
pitat in ore et est valde dulce. malum vero
nō. sed in ore euanescit vt dicit in plat.

De appate

Qappatis de qua cetero vltimo. scāid
pli. li. xij. et xxxij. et secundum phi.
est frutex in oriente nascens cuius
corTEX folia et flores conueniunt medicine
et precipue cortices que sunt in radice et vt
dicit phō. libro. vii. appatis a grecis nomē
sumpsit eo q̄ habet rotūda in summitatibus
capitella de appati autem dicit byal. q̄ est
herba siue frutex spinosus expāsus sup̄ tū
vntione plenus cui⁹ virtus duriciā splems
super omnia medicamina iuuat. Nascitur in
locis aridib; et siccis ac duris et maxime in
antiquis muris. ventrem remollit conuēstū
vntiam prouocat et menstruis impetit doloze
dencum mitigat. succus eius aurib; instil
latus vermes necat multas habet rapices et
inagnas quā cortices sunt vtilis ad p̄dicta
In plat. dicit̄ appatis vt volunt quidā est
herba que in principio vris est colligenda
et desiccanda et per vij. annos in magna ef
ficacia cōseruanda ē et est bona ac laudabil
que cum frangit non pulverizatur et aliq̄tū
est sub amara in sapore et sub rufa i colore et
flores eius sunt calidi quando ad huc sunt
clausi quia nichil valent cū fuerunt dilataci
cum sale conuēntur et sic vsū reseruantur.
virtutem habent appetitum excitandi et di
gerendi humorem in ore stomachi existentē
Sunt enim cibis et medicina subuenit oia
surditatis ofert puluis eius mambo fistulatis
in oleo decoquatur. et auri patienti infundat
hucusq; plat.

De cardamomo

Qardamomū de quo dicitur sup̄ eze
vt dicit byascorides. Est semen cu
iusdam arboris tempore vris seam
producentis. facit etiā quāsdā tuberositates
similes botro vancatis quib; semen ostinet
et est duplex maius q̄ dicitur domesticum
et minus q̄ dicitur siluestre. p̄mū ē melius
quia maius est aromaticū et ē laudabilius
q̄ est sub rufum aliq̄tū acutū dulce dicit̄
inter imp̄tū. virtutē habet ostendit et osumēdi

Ducus dial. & plat. Idē fere dicit pli. li. p. p.
e. xv. vbi dicit qd aminu aliud ē domesticū
aliud siluestre et dicit qd mltis dicit ē medijs
maxime stomachi an? dissoluit inflacōnes
& itesinoz discutit doloēs at; visceꝝ torhoēs

De coriandro.

Coriandros de qd di² nunci. xv. fm
p. h. li. xvij. ē sem qd dā odoriferū a
grecis coriō dictū. an? semē in vino
dulci dāsi homies vt dicit ē ddit ad vne-
s pmpiores. auēdū tñ ē ne nimis de f. qd
abh dubio amēciā adduceret & furo rē. aibo
āc herba ē cū semine venenosa nā interficit
eos si ab eis aliqciēs assumat vt dicit p. h.
et pap. et sup ad bit & inqt coriandro in cibo
sūptū calē factiū & ostrictiū nec nō ē somp-
ni puocatiū. fm autem autores dicit esse
oposte virtutis dicit etiā sic macer in li. suo
frīgida vis herbe coriandri dī² esse. Auctq;
simul qd dā vūtis habere. Dāc gal. ait. per
quā depelle ventris lūbricos tinea; solēt
si trita bibat cū vino vel mixto sumat aceto
Coriandri herba in se est odorifera qd diu ē
integra sed manib; fricata fetet. semē eius
sandidū & minutū

De colouintida.

Colouintida de qd dicit. iij. ē gū. iij.
ē gen? herbe amarissime sc; aiar-
bitragrestis qz more acerbite Fla-
gella tendit iux tēxā fructu rotūdo & simil
cucumeri vsuali. hec herba qd vitis se diffū;
dit in sepib; fructu modico & rotūdo vt dicit
p. h. li. xvij. fm dial. vno colloqntida qd di²
cuq; bica alexandrina aliqū iuenit sola et
tūc ē mortifera & venenosa sic herba qd dicit
squilla. i. cepa marina sed qd cū mltis inue-
ntē nō ita p omnia ē no dua. b; at medullā
cotice at; semē medullā ē optia in medicina
semē secūd ario h corer nulli? vel modice ē
pūtis. Vnde illa medulla est laudabilis qd
est alba et cū semina bene sunt inserta. illa
autē parum atrendenda que cum conatitue
mulsam sonat. Similiter qd de facili pul-
uerizantur. Virtutem habet dissoluedi et
consumendi ex amaritudine etiam diuidedi
et pnetrandi. et substantie sue subtilitate
flauma purgat et melancoliam. Vnde dicit
valere cōtra cottidianam scabiem et q̄tra-
nam si modo debito patientibus offerat.
dolore dēdū subuenit. lūbricos. i. longos
et lūbricos vntis vermes excludit. Ver-
mes aurium puluis eius interficit. splenis et
epatis bunciam appetit si succus eius cum
se mial. p̄p̄mē. i. ius. q̄ocho emcroida. i.
saginis vās appetit & mltica p̄vōt & educit

Has et alias multas vūtes habet. vt dicit
dysal. et plat. & etiā pli.

De croco.

Crocus de qd dicit ecclē. iij. et tēnoꝝ
vūtio herba ab vte croco sic dicta
vbi in apime habūdat vt dicit p. h.
li. xvij. & herba cū floꝝe suo sic dicta. h flos
in qd ē potissima vūte croci dicit ē optimū
qd est recens odoris boni lōgum parū albū
integꝝ neq; in fragmēta omninū inspicōe
bonū et cū carpit m̄cāt et tingit manūm et
leuiter est acūū qd si hūioi nō fuerit v̄stū
o znoleat aut i sūū adu. tēat aut at mixto
croco ymaginitate augēdi p̄dētis cum spu-
ma argēti trita addit sed p̄dēt si pulueru-
lentum inuenit et si decoctū ab odore aprio
immutat. et dicit croco magna supfluitas
q̄ relinq̄t ex aromatib; ex quib; crocūm sic
vngentū. hucusq; p. h. fm dyal. vno due sūt
species croci orientis dicitur ab octo in quo
nascit et orientalis a loco vbi crescit sic vō
Et est iste nobilior qd orientis nec apponaf
in vūtis medicinis. producit autem floꝝe
pūpūreūm habens caput ad modum viole
in cuius medio. iij. vel. iij. flores pduat ek-
gēdi subrah vel omnino tūh. sub albidū sō
abiciendi sunt p. p. annos p̄sunt seruari.
Est crocū talidū & siccū m. i. q̄du & i suis q̄li-
tatib; tēpatū. et ideo est ofortatiū. Vā o tra
debilitatē stomachi et defectū cordis multū
valē ruborē oculoz ex sanguine v. macula tollit
si tritū cū rosīs et vitello oui ocul apponaf
hucusq; dya. & plat. Vnā p̄p̄tate h; em croc?
qd in folijs p totam hyemē retinet virorem
nec depōit illis quātūq; frigus intendat
in estate vero deficiunt eius folia p̄ntus et
marcescunt et post medium autumpnū i ter
crescit et tunc flores eius in tenui sēp̄te e-
eunt & proumpunt. sicut attem dicit ari-
li. vegetabilis. crocis hab; magnā oueniēciā
et similitudinē cū cepa. stolomina in radice
differt tamen ab vtraq; quoniam cepa hie
radix croci est otmus carnis et non facit se-
men sicut astaloma. Sed etiā est tota meo
eius seminata in radice & omnes tunice
croci sunt macre et nō recipiunt tunice eius
colori ab vna pte cep sue sicut accidit in a-
tolonia & domestica cepa. S; incipit tunice
croci a locis germiacionū vnaq; cepulacū
& hoc est de aprio croci vt dicit ari. h; aut
tepa croci radices capillates quib; adheret
terre et attachit sibi nutrimentū vt liliū et
allū et hūusmōdi & qd cepa croci ē grossa &
tam in aua incipit diuidi et multiplicari in
capita mltā p̄p̄tas tunicas & radices habēda

Lib 17

et ex singulis crescit planta. ex quo patz qd
 in eius capite seu radice est eius virtus semina
 sua qd est sui multiplicativa et sue spoli aser
 uativa queadmodum pliz. si qd li. xx. c. xx. sic
 comedat Croci in iuit ai melle non soluitur
 nec ai aliquo dulci. facillime aut ai vino aut
 ai aqua. Utilissimu est in medicina. destruit
 em omnes inflaciones et dolores oculoru
 maxime si ai vino fuerit myrtu. per ori sto
 macho et epaci sume vtile est. qui crocum
 pus biberit ebrietate et crapula no iauerit. Co
 rone aut ex eo facte ebrietati resistunt nec
 pmitunt homine mebrari. sompnu facit et
 caput mouet. stimulat vena flos ei illitus
 igni sacro ei subuenit. De croco fit vnguen
 citinu et croceu qd greci crocomago vnt
 Et valz oia suffusiones oculoz. et est opti
 mu. qd gustatu detes inficit et salua v'cem
 capitis purgat. foramina et inflaciones se
 dat. serpentu et amianu morsu et scorpionu
 punctus quat. Duculz. pli. 2.

De cepa.

Cepa l' cepa est herba cuius vis tota
 est in radice et in semine. Et ideo sic
 cepa vocatur vt dicit p'is. quia non
 habet caput. de cepa aris libro de platis. cepa
 in iuit et ascaloma bis faciut folia et habet
 ce. stipite in qd facit seme. et habet radice m
 pluibz tunicis vestita et sub radice habz alias
 radices qn capillares quibz nutritiue grossa
 radix. ad tota herba humoz trasmitit. radi
 calis. In primo aut anno no p'fice radice m
 sed i secudo postq seminat. Similiter vero
 seme ante .ij. annu facere osueut. Nec facit
 seme in folliculo sicut aliu et quedā alia. sed
 in sui mitate stipitis seme fert sup qdā p'oiu
 los. i. pedes suos se dilatat. Species autem
 cepa est duplex scz domestica et siluestris que
 amina ab aris. nūcipat. Camina aut cepa
 flores habet albos versus celu et irides qdā
 modo versus terrā. Et talis cepa valet oia
 apostemata. Habz aut cepa domestica stipi s
 ocauū et sine nodo. et sic renouat folia ita et
 radices vt dicit aris. in predicto li. b. m. dia. s.
 cepa domestica. n est vtile ad medicinā et ad
 cibū. Est at viscosa et frigide nature et maxie
 ill. qd est oblgum etiā magis qd rotūdu
 et magis rufum qd album et magis hictum
 qd recens et magis crudum qd coctum. mel
 ium fastidium tollit. ois fetorem diminuū
 ventrem molit. cibos condit. succus eius ai
 melle caliginem oculorum detergit. succus
 eius litargias subuenit auribus cum lacto
 mulieris instillatus ei doloz sedare osueut
 dnestum tepate p vt aia viscosus hūors

incidit ozam venaru aperit vtiā et mēstru
 puocat et educit venenum. morsu tabidi ca
 nis extinguit. et alijs venenofitatis morsibz
 succurrit et resistit ozam clarificat et potos
 aperit et ideo sudo rem prouocat et educit et
 conestum crudū nichil nutrimentū corpori
 tribuit coleticis obest. flegmaticis couenit.
 fitim facit. in flacionem g'ignit et acuminat.
 suo caput patit atz lebit et nimis comestū
 aliquando maniam et in samā ducit et ter
 ribilia sopnia videns facit p'cipue si ab ex
 istentibz egritudinē comestū hūit. lacrimas
 solo odore puocat et viū ledit huculz d'pas.

De cepe

Cepe amnu dicit squilla et inuenitur
 iuxta mare. Unde ap'lat. cepe marina
 appellat. recipit aut qūdo sola et
 tūc mortifera ac venenosa et si m'us recipiat
 nisi ei' venositas rep'at sol' at salūtam
 eam diuide in plures ptes plātae in ois
 sigillatim et ita rep'mūt venenū eius. rep'mē
 autē malicia siue vino et oleo aliq' tūlu dis
 mitat et sic in medicinis apponat. debet at
 scindi ista cepa et interiora et exteriora a b'ici
 q' exteriora sūt mortifera p nimia caliditate
 et interiora p nimia siccitate. sed media sunt
 temp'ata multū ouenit medicinis. de cepa at
 dicit pli. li. xx. c. vii. cepa apud grecos multa
 sunt genera et eis ommbz ē odor lacrimosus
 et est optimū qd est rotūduissimū et alianus
 est rufum qd adidum et crudum qd coctum
 fertur et plāta. Sed quando seminat ante
 annū sequentē non facit seme et quādo facit
 corrupit ipsum caput. Unde ex corruptione
 iacti seminis gignit ipsum caput et p'ductio
 seminis capitis est corruptio. vult aut feri
 seme cepa in solo terro fosso herbarū alianū
 radicibz ep'it'patis. seme eius migrescere ic.
 piens metif anq' totalit' matureseat radices
 eius optime in paleis oseruāe qd libeat ca
 pita in veterati aqua salsa et tepida sūt cap'ca
 mtin'zda et ita efficiunt diuturniora et esū
 meliora sed in lactis ad seminādū vel plan
 tandū sunt vtiliora. multi etiā capita cepaz
 sicut et allioz suspendunt in fumo supra ignē
 et sic ne germinēt conseruant. qd sepe ext'ra
 terram facere certum est sicut et aliū nisi pe
 artūciū caueat. idē. li. xx. c. vii. cepa silues
 non sunt satue neq' multū dnestibiles sūt
 tamen multū medicinales ipso enim olfactu
 caligini medet. magis aut victione puocat
 odoris vlcem sanāt morsu amnos ai melle
 et vino curant. morsibz etiā serpentū obuiāt
 auricularū somnum et grauitatē embant. cum
 adip' anserino aut ai melle lumboz dolores

iuuant vulneta cum melle purgant et sanant
hucusque plim?

De cucumeribus

Cucumeris quodam est herba de qua dicitur
psalmi. lxxvii. cucumeres sunt dicitur eo
quod interdum sunt amari quam dulces nasci
prohibent si lacti mellito eorum semine infundatur
Dicitur autem dicitur cucumers natura frigida et pinguis
Vetus soluit stomacho accommodat quibus autem
deficit succurrit odore folia eius terita vulnibus
tibus medetur quod impellit animam motus semine eius
teritum cum vino dulci et potui datur vel cum adiuu-
uat laborantibus. In plinii autem libro. xx. c. ij. et vij.
dicitur quod cucumeris et siluestris autem rarij
est magis grossa et alba ex cuius succo sic
electuarij quod est necessarium in multis medicis

De cucurbita

Cucurbita secundum psalmum. nomen est generum
cuius origo latinis est incerta. Cuius
genera sunt multa ut tangit psalmus. li.
xlii. et dicitur idem plinius. Est autem cucurbita
alia domestica et ortensis. alia vero siluestris
Domestica vero in ramos et folia patitur
et flagella ad modum vinee se diffundit et
quibusdam ligamentis se connectit sic vitis
et habet quosdam flores albos quos emittit
potissime contra noctem sine apodione
florere potest. si fructus eius viri phit primo
deficit vel putrescit quod ad modum vinee a
terra non erigitur et lignis vel virgulis non
sustinetur. Est autem cucurbita secundum plinium. frigitur
gida et humide complexionis et in qualitatibus
reperitur in calidis regionibus precipue inue-
nitur cuius semina in terram picta herba
peccant ex qua producuntur albi flores et
eadem fructus pleni semine et medulla cuius
corde primo mollis. si qui pruenit ad matu-
ritatem ad modum ligni indurecit. Fructus
eius qui noui sunt ouenit cibis et semina me-
dicinis sunt autem semina eius diuretica et diuisiua
propter suam substantie subtilitatem et ideo valent
contra opilacionem epatis et venter ac vesice acuta
pacientibus cucurbita elixa uel assata cibo est in
medicina. nam materia istemittatis purgat per
vrina et alij tulij laxat. alioque epmit altome-
at; confortat. semina eius post maturitatem colligi-
guntur abluuntur et ad solem deficcantur. ne
propter humiditatem superflua corrumpantur. In
loco sicco per triennium reseruantur. hucusque
plinius. secundum plinium autem succus cucurbitae valde contra
ignem sacrum et contra tumorem oculorum. mitigat
dolorum aurium si tepidus immittatur. semine eius
tritum in puluerem et in sparsu replet caua
vulneta. Cuius corticis valde contra obstusum
Dicitur autem adhuc plinius libro. xx. c. viij.

est cucurbita siluestris digitalis grossitubis
nascens in saxosis locis cuius succus stochado
et visceribus multum prodest renem et lumborum
paralysim subuenit medulla eius cum
absinthio et sale dolorem dentium tollit. succus
eius cum aceto calefactus mobiles dentes fistit.
sarcos eius sine semine clavis pedum. i. apople-
ticiatibus succurrit. Unum cum ea feruere
factum oculorum in partem tollit folia eius cocta
et terita vulnibus subueniunt semen eius
potatum cum vino venenum vincit. comedere
non debet quia inflationis facit. Est autem
cucurbita agrestis secundum psalmum. lxxvii. idem quod
colocynthia herba multum amara quam admodum
cucurbitae usus tertiam flagella teritur habens
folia magna grauis odoris ut cucurbita et
fructum rotundum facit sicut cucumeris usus
alis. ut dicit psalderus quere supra de naturam
colocynthiae

De celidonia

Celidonia est herba croceos habens
flores. atque fructum croceum tangens
in manus in tingentem sic dicitur eo quod in
adventu hyrundinum videtur erigere vel flores
ut dicit psalmus. li. xlvii. Celidonia enim graece hyridio
latine dicitur et subdit psalmus. vel dicitur celidonia
quod pullis hyrundinum si oculi ledantur et matres
aut illis ex hac herba mediantur. De eadem re-
tat plinius. scilicet quod succo celidoniae oculi hyrundinum
eruti hinc lesi ad statum pristinum reuertuntur
Alias siquidem notabiles habet virtutes. hinc
enim virtutem dissoluenti attractendi osu-
medi ut dicit dyal. dolorem dentium mitigat
caput purgat. menstrua prouocat et matricem
mundat. fistulam ovis et cancrum curat secundum
plinium. dyal. et plat.

De centaurea

Centaurea est herba amarissima ca-
lida et sicca in ij. gradu et ideo felicitas
est uera ut dicit psalmus. quia achironem
centaureos eius virtus primitus est inuenta ut
dicit idem libro. xlvii. Est autem duplex scilicet
maior et minor. Prima maiores habet in
masculos et flores et est maioris officinae quam
minor ut dicitur in plat. et ibidem dicitur ostendit.
Quod rarij maioris calida est et sicca in ij.
gradu et habet quandam amaritudinem quam
dulcedine et ideo habet virtutem congluti-
nandi et ex amaritudine habet vim diuretica
et diuisiuam plus valent flores et folia in
medicina quam alia que sunt in ea dolore ven-
tris sedat visum clarificat et venter et splene
deopilat paralysim curat. vermes ventris cum
melle necat. vulneta rarij eius consolidat
sicut dicit plinius. dyal. et plat.

Lib. 17

De daphni

Daphnis graece laurus dicitur latine
 ut dicit ysid. li. xvij. Et est laurus
 a verbo laudis dicta. Saluti enim tamis
 et folijs ai laudibus victorū capita coronabatur.
 Et ideo apud antiquos laudea vocabatur.
 sed post sublata libertas et subrogata. R. lau-
 rus est dicta sicut quondam dicebat meridies
 que nunc meridies solis dicitur ut dicit ysi. Hanc
 arborē greci vocant daphnem eo quod nunc deponat
 viriditate. Hyeme enim viret et estate et ideo
 inde victores potissime coronantur ut dicit ysi.
 Et subdit hec sola arbor a vulgo creditur
 minime fulmiari. Quia fuit apollini atque consecrata
 de qua dicit magister in hystoria sup illud verbum
 Consuluit ysaac domum sup gen. xxx. sic be-
 ca ex timore geiū que videntur in pennis spēs
 lauri que tripodem dicitur capitū supposuit et
 tamis herbe que agnus castus dicitur manūit
 ut visiones veras videret et phantasticas nō
 sentiret. De lauro hūdem dicit pli. li. xvij.
 c. xxx. Laurus triū phis patrie dedicatur que
 gratissima est omnibus celarū atque potissima.
 Quia domos exornat. Et sūt duo genera ei-
 us. Delphica et cipria. Laurus delphica diphis
 coronati sūt triumphantes. Cipria vero vōam
 pmo suos coronabat. modo autē multe spēs
 sūt laurorū sed differunt in vire et magni-
 tudine et similitudine baccarū. Est autē arbor
 multiplicis speciei et eniat pli. xvij. species
 et arboris. inter quos ponit quondam speciem lauri
 quā dicit fuisse magno iouī et apollini del-
 phico dedicatā. Et ideo tellus laurifera in do-
 mibus et in satris a fulmine manet tuta. Sine
 autē lauri p̄sencia nō solebat apollo dāre es-
 spōsa sua. Et ideo quā diuinis credebatur iocire
 honoribus hōrē triumphis optinuit ut licebat
 laurū apollini in vrbis illucis et pphanis quā
 ppter p̄cipianda lumina sup altare poni de-
 buit. Cesar autē tiberi celo tonāre laurū in
 capite solitū erat ferre sicut ferūt oia fili-
 minū metus. Narat etiā ibidē pli. xvij. c. lxx.
 quod cū augustus sederet in quōdā cetero iuxta dūm
 fillam augustā deiecit a quila de alto gallinā
 mīri cōdoris illesā i gremio celaris tenuitque
 gallina lauceum tantum in rostro suo omni-
 tū baccis multis. gallinā et sololē iusserunt
 aruspices obseruari et baccas luucas semi-
 nari et cū diligencia custodire ex quibus p̄ueit
 filia hūc hās quā postea cesar laurū i manū te-
 nuit et coronā i capite gessit ac deinde alij cesa-
 res eodem modo ex eadem filia post obitū
 triūphum optinuit coronari. hucusque pli. de
 lauro hūdem addit dya. quod est arbor elegā-
 tis forme et magne aromatiētatis ac mirē

efficacie ac virtutis nam folia eius viridia quae
 multa odorifera sunt si coadantur mitigant et
 sanant punctura apum vesperum et omne tūorē
 spegunt libros et vestes cum quibus ponunt
 atineis venibus custodiunt et corrosione tūos
 reddunt. fructus lauridiane baccae lauri et
 sunt grana exterius nigra vel sub rufa interius
 alba et vinctuosa in figura spherica in oplex. se
 calida et sicca in .iij. gradu subtilem habent
 substantiā et habent virtutē de putridi confortari
 et ideo in multis ponuntur vtiliter medicinis
 ex quibus fit oleum preciosum quod valet contra
 multas et precipue contra frigidas passiones.

De diptanno

Diptannus est herba mediā is cuius
 tabij maxime conuenit medicinis et
 debet eius substantia esse solida nō
 p̄formata quae cum frangit non puluerizat virtutē
 habet dissoluenti attractendi vniuentū et cō-
 sumendi. Unde valet contra vnenō et mocus
 et supposita vulnera et potata ut dicit dya.
 et plā. cū paucis additis dicit in mitis ha-
 bere virtutē triace menstrua puocat et ducit
 secundimas et fetū mortuū excludit epilepticis
 et paliticis cū succo ruthe subuenit ut dicit
 idem dya. de hac herba dicit pli. li. xvij.
 c. viij. cerue inquit diptannū p̄mo mīstrauere
 nam eius herbā comedunt ut facilius plant
 et si sagittis fuerint lese diptannū q̄runt quod
 comedentes ferri exaciūt in vulnere delectū.
 Item dicit basil. in gramē et ambro et ex-
 positō supra cā. vbi loq̄ de hūmulis ceruorū
 hec herba s̄m pli. crescit in pluribus locis sed
 illa minus est laudabilis quae crescit in agris
 p̄gūm vrbis sive ctassis. quae autē crescit in locis
 asperis et siccis melior est cuius minia p̄o-
 gustata accedit os ut dicit idē pli. li. xvij.
 sicut dicit diptannus est mons crete ex quo
 diptannus herba nomē accepit. Unde vgil.
 cerua vulnerata salus p̄ agat diptannū q̄rit
 tanti enim virtutis est ut ferum a corpore ex-
 ticiat et expellat. Unde et eius pabulo fere
 p̄cū se ciciunt sagittas corpori in herentes.
 hanc quondam pulegiū maris vocant quā habet
 cella cicendi belliam potestatem ut dicit ysi.

De draguncā

Draguncā est herba quā sic dicta eo
 quod hasta eius i modū colubri sit ma-
 culis resp̄sa silitudinēque imitē vipe
 vel draconis vel quae herba ipsam vixere timēt
 ut dicit pli. li. xvij. hec autē a multis scriptura
 vel colubrina nūcupat. Nam florem habet
 purpureū diuisum et aptum sicut os serpentis
 de cuius media p̄cedit quasi lingua scriptura
 acuta nigra et rotunda et in medio flois ipi

furgit q̄i caput semie grosso et v̄o dūdo p̄us
v̄ide demde rufū efficit q̄n̄ icipit maturāre
De q̄a isca fm̄ dia. magne efficacie ē q̄ v̄u
tis nā adip̄ ei⁹ epicrata q̄ puluerifata cū aq̄
rosacea facie m̄dificat clarificat et colorat cū
sapone gallico fistula sanāt s̄nat q̄ de ficat
q̄ os ei⁹ dilatat vt os fractū s̄ putrefactū q̄at
ē h̄i cū aceto q̄ calce viua cāq̄ am̄t. foliū ei⁹
cū vino d̄o cū apostemata maturat. succ⁹ ei⁹
auditi⁹ et frigida causa lesū sanāt. v̄isū cla
rificat. m̄strua puocat. emorroidas. i. iseri
oēs v̄as sanguinē fluētēs s̄luit q̄ d̄liccat. succ⁹
ei⁹ iterū s̄p̄ ab oculi p̄v̄t. odore suo s̄p̄c̄s
fugat. nec ledit corpus a s̄p̄c̄e si eius succo
inictū fuerit aut l̄m̄tū hucū s̄ dia. q̄ plat.

De draganto

Dragantū fm̄ plat. q̄ auct. ē gūm̄ cuius
d̄a artels cui⁹ hūc f̄ actione calorū
vel obstructione frigiditatis natural
idūscit. cui⁹ sp̄s ē triplex. nā ē albū purū
et clarū. et illud melius ē. est etiā subrufū
q̄ atrinū qd̄ nō ē ad bonū sic albū cui nichil
terre admixtū ē. qd̄ albū ē. quēnt frigidis
medicinis. subrufū et atrinū debent poni in
calidis. p̄. s̄. p̄. ānos suari potest. d̄aūc̄ habet
infrigidandi humectandi et m̄dificandi et
frigiditate q̄ humiditate. et oglutinandi ex
sua gūmositate. V̄. ota uicia pectoris i. elec
tuacis q̄ s̄rupis. nā pectus sicū humectat.
huorē p̄diū restauat. tussim sedat. s̄c̄issū
labiorū et oris vlc̄ationē oglutināt atq̄
sanat. faciem m̄dificat q̄ dealbat. archiri
cos iuuat ota d̄scentiam p̄destyt dicitur
in platario

De ebeno

Eben⁹ est lignū ethiopiā colozē h̄is
nigra. tactum lenē et planū durum
et ponderosū. V̄. p̄pter poroz opac
cionē positiū in aqua statū submergitur atq̄
penit̄ fundū vt dicit in libro vegetabilium
Est autē gustu s̄tictam et mordax qd̄ igni
appositū acius rapit ignē et suauem fumū
emittit q̄ odore in cotiula ofrigū rufū ostē
dit colozem. Virutem habet purgatiuam et
confortatiuā et ideo collieis v̄tūc̄e adhi
betur sicut dicit plim⁹ q̄ dia. De ebeno etiā
caest. et in ethiopia. quī celus diu induc
sit in lapidem cuius lignū nigrum q̄ cortex
ait p̄ h̄. libro. xvij. Ebenus inquit in india
leuis vt lauri. indiaū maculosum est et
parium sed melius quod in nullo est macu
losum sed nigrum est et lenē. Solet autem
poni usq̄ crepudia vt infante v̄isū nigra non
terreant vt dicit p̄ h̄. et virgilius Ebenū
commendat planus libro. xvij. ca. v. dicens

edemū esse arborē p̄d̄oissimā auro et ebore
opabile. q̄ ideo solebat ethiops lig⁹ ebenū
cū auro et ebore offerre impatorib⁹ p̄tributo
Vnde q̄ regia sabba legē talia ligna de disse
salomoni. iij. reg. p.

De edem

Edem ab heredo ē dicta vt dicit p̄ h̄.
eo q̄ arborib⁹ ad herent. vel dicitur
ab hedo. q̄ s̄pta i. abis a capris lac
m̄l̄t̄i. V̄. n̄ n̄tūc̄ ebri. adip̄ ei⁹ d̄c̄i
finat p̄fora frigide ē natie q̄ frigidā indiat
ē. t̄t̄n̄ vbi crescit. v̄itorē diu s̄c̄uat et nō
p̄bit folia q̄ diu v̄icent amari et s̄ticta est
saporis edere aut fm̄ pli. i. p̄. v. c. p̄. p̄. iij. s̄c̄
due sp̄s s̄z alba q̄ nigra s̄z masculus q̄ feia
mascul⁹ ē maior et in folijs durior q̄ p̄guior
edem v̄t̄ alba fructū habz. albū ē niḡ m̄ḡ r̄ū
v̄icet. Similit̄ edem coronari v̄idebat illi q̄
solent autē poete coronari folijs edere et in
signū viuacis i. genij q̄ subtil⁹ q̄ edem semp
in sacris liberi p̄s. i. bachi m̄st̄abāt. Vnde
hec arbor deo v̄it̄ lactata fuit. Similit̄ et
mari V̄. et allepā. magn⁹ mos milites co
ronauit. edem q̄ de india triūp̄ h̄ant v̄edie
idē pli. ex p̄lo libri v̄it̄ q̄ galeis suoz cirfo
edere adomuit. ē aut arbor vt dicit idē m̄l̄t̄
in altū se extēdēs q̄ diu inuenit arborē vel
murū p̄ q̄ s̄cp̄at r̄biosa seu r̄mola. h̄is
ē nociua q̄ satis in imia frigei s̄cp̄at q̄t̄s
fina r̄ū p̄s nuros et sepulcra. V̄. m̄t̄ū ē q̄
barchia q̄ baccas q̄ d̄a s̄ amaras an⁹ v̄mbra
haberi in honore a v̄t̄ib⁹ fuit cōsuet̄a folia
h̄z m̄c̄isa q̄ āgulosa gūis odoris q̄ plana sed
amara sub q̄ ūbra latet v̄mes. Itē. c. p̄. p̄. iij.
m̄ta p̄bitur natura edere ad exp̄ienda v̄ina
t̄ā s̄fluere q̄ aquā si q̄ mixta fuerit remanere
certum est. huculq̄ pli. s̄c̄andū dyas. autē
edem q̄ quis sit amara v̄tilis est medicine. nā
virtus ei m̄st̄ s̄ticta et constrictiua et ideo
d̄scentijs medetur succus eius natū in
succus eius cū oleo tepidus aurib⁹ in m̄st̄
contra surditatem iuuat. Itē. idem edem ex
stillatus caput purgat. dolorē eius mitigat
cont̄ar̄is est composita et ideo in causis cō
t̄ar̄is op̄atur propter q̄ virtutem habet
maturatiuam attractiuam m̄dificatiuam
et mitigatiuam et ideo apponi sepius solent
eius folia ad cocturas eius gūm̄ diuretiā ē
et dissolutiū. Valet cōtra calulū eius folijs
nutricijs hircus sanguinē h̄z aciciorū q̄ ad
frangendū calulū in v̄mbz et v̄st̄a forciorē
Est autem quedam species edere super cuius
folia cadit ros q̄ inuiscat̄ ac in labonū cō
mura ē. cuius v̄as magna a medicis exp̄itur
nam fumus eius m̄st̄ua puocat et eduat

securibus expellit. vena dicitur. caput et
sensus confortat. sufficiens iuuat. Fluxu ventris
sedat. et in multis medicinis adhibet vtilit

De eliotropio.

Eliotropium est herba sic dicta. eo quod
solstitio estiuo floreat. vel quod solis
motibus folia circa acta ouertat. vñ
et a latinis solsequium appellatur vt dicit ysid.
li. vij. Nam sole oriente flores suos aperit
et cum sol occubuerit iterum se recludit. et hec
vernaria dicitur. eo quod extinguat veruicis et
abstergat huc potest huc cataplasmate vt dicit
ysid. Scdm plab aut solsequium sp onsa solis
dicitur. et est herba frigida et humida in secundo
gradu. cuius succus valet contra venenū supū
interius. valet etiā contra morsū caninū et venenōsū
si trita super vulnus ponatur. contra
calefactionē epatis et opilationē; multū valz

De elleboro.

Elleborus vt dicit ysid. ab elleboro
fumo sic dicitur vbi plurimū hunc co-
mam ventrū dicitur. eo quod sumptū
mentē motā in sanitate reducit. Cuius duo
sunt genera scz; albū et nigrū. albus dicitur
elleborus quia radices hz; albos. et fleuma-
ticos humores purgat. niger vero nigras hz;
radices et nigros humores id est melancolicos
purgat huc mundat. Est autē scdm dias. et
alios auctores herba multū violēta in virtute
et recipienda medicinalitē cum cautela. multū
ei leuiter pmo interficat quā indilicere aliquibus
adhibet valz; tñ contra multos morbos si debito
modo adhibet vt dicit dias. quia quartana
febres soluit. vermes in auribus et alias in-
terficat. epilepticis hircargis subuenit. eius
pulsis si cum pane miscetur et a muribus amez-
dat. muces interficat vt dicit dias. et etiā plab.
Inter autē huius herbe duas species. melior
est elleborus albus et calidus et sicce et pleuridis
in quarto gradu. et crescit in locis montuosis
et humidis et habet folia similia plantagini
sed longiora et in fine acuciora et scipit vni-
uersi tibi huc magis. cuius radix latet multū
superius et inferius et nunq̄ debemus elleboro
vt nisi materia fuerit digesta per 7 p̄parata
et tunc etiā cum cautela. et ideo yppocras si vis
elleborū ducere moue corpus ne scz; sumens
elleborū sup̄dormiat et hz; virtute resoluēdi hu-
midū in ventositate. vñ scq̄ suffocatio spiri-
tuū et mors vt dicit dias. et plab. Elleborū autē
niger multo periculosior est.

De esula.

Esula quedā arbor ē que a medicis
calida dicitur in tercio gradu atq; sicca
vt dicit dias. cuius radix maxime
valet in medicina. cuius multe sunt species

et illarū virtus nunc ē in lacte et in humore
nūc in semine nūc in radice. vnde dicitur. Tac
anabula parit carapucia seie gaudet. Esula
radicis cortice prestat opē. herba em esula
plana habens folia et raptā emittit lacteum
humorē qui quidē est vlcenarius et carnis
huc cutis corrosiuus. fleumaticos purgat
humores valet ydropicis et alijs paciētibus
ex humore fleumatico varias passiones.

De erutha.

Erutha est herba alba domestica et
aliqui siluestris. calida et humida.
diuretica et appetitiua. renes confortat
palisim curat. vrinā purgat. vesica et renes
purgat. vtilis ē in cibo et in medicina. flores
ei apes diligūt et frequētant vt dicit plib.

De emula.

Emula ē herba. cuius maneries est
duplex scz; cecolamia et campana que
maioris est efficacie in radice. nam
radix debet colligi in principio estatis. et in
sole efficacari ne ex humiditate orumpatur
virtutē hz; leuandi et mūdificandi et netuos
confortandi. et viscosam humiditatem consumēdi
valet mirabiliter contra tussim infrigidatā
et spiritaliū membroz; frigidas passiones
vnde scriptū ē in macrob. Emula campana
reddat precordia sana etc.

De epithimo.

Epithimū ē flos thimi que ē herba
cuius tota virtus in flore ē. nā solū
flos pomū in medicina vt dicit dias.
plib. et plab. virtutē hz; purgādi fleumaticas
vel melancolicas passiones. vnde valet contra
q̄retanas et etiā cotidianas accessiones. valet
etiā scdm astra. contra stranguriā et difficultatē
vriandi. et etiā contra splenis et epatis opi-
laciones.

De ebullo.

Ebullus ē fructus huc herba in fo-
lijs et in stipite sabuco arbori similia
aut radices cortices frondes et floes
sunt vtilis in medicina. habent etiā sim dias.
et plib. virtutē dissoluēdi et consumēdi grossū
fleuma et viscosū. vnde succus ebulli valet
contra archeticiā et contractionē netuoz; manuū
atq; pedū. valet contra lenticosfleumanciam. et
ydropisim ex fleumatica causa atq; frigida
huc alba. valet etiā contra tumores et collecti-
ones iterutaneas vbiāq; in corpore colligā-
trem valet maxime ebullū contra passiones
corpis atq; casus. si paciens in ei decoctioe
frequētius foueatur. nam dolozē mitigat
tumore sedat. virtutē et robur neruis et iū-
cturis ossiū administrat. Dote siquidē est
ebullus herba fetida et sapore minus grata
sed in virtute efficacia ab antiquis medicis

optima ad medicandum est apud veteres
iubjacta vt dicit dial. pli. et plat.

De fico . . .

Ficus est arbor a feanditate dicitur. alijs ei
arboribus feracior est. nam terq; q̄terq;
p̄ singulos aut̄ annos fructū gignit
atq; altero maturescente oluit̄ alter statim
ficus aut̄ eḡ p̄cia feandior ferē. cuius lignū
in aq̄ missū illico mergit̄ et cū in limo iacuit
deinde in superficie sursum eleuatur versa vice
nature qm̄ madefactū debuit humoīs pondē
residere. ante tempa vero pitagore alebanē
ficus allece ante p̄ idem eos ad carnis vsum
qui forciō ē abus trātulisset. A semib; aut̄
in cibo sumptis ficus rugas eorū ostendere asserit̄
tauros quoq; ferocissimos ad fici arboris
colligatos delectant repente māscere. ficus
aut̄ cuiusdā arboris remedio q̄ dicit̄ capri
ficus vt asserit̄ feandit. huic p̄hib. li. xvij.
ca. vij. Scdm̄ arif. aut̄ li. vegetabil. humor
corticis arboris qui ē q̄si sanguis in alijs
in quibusdā est lacteus vt in fico et in moro
sed fici lac hūc habent coaguli ad faciendos
caseos sicut flos cardei casealis. Est aut̄ eius
humor multū vinctuosus. et ideo ficus ē multū
feanditatis. qd̄ ei ē vinctuosū trāsit in fructū
et qd̄ subtile et aquosū in folia transmūtāt
que quidē sūt lata et scissa et i extremitatib;
pitia et acuta quoq; lacte siue succo membra
gecralia prelimta diamē moueri ad pruritiā
et libidinis incendiū. simile est sup̄ genj. iij.
ibi fecerunt sibi de folijs ficus perizomata.
Cōtingit aut̄ hāc arborē vt dicit arif. stellese
aliqui p̄pter humoris defectū. aliqui p̄pter
superflūā humiditatis habundantiā. et in
vtroq; em̄ indiget medicina. vnde agricolis
ei subueniunt. in defectu humoris per simū
duementē et aquā dulcē. qm̄ vō sup̄habūdat
humor arborē clauis perforant et superflūū
humorē euacuat sicut sup̄ de arborū medicā
est ostensū. De fico aut̄ arborē siue fici dicit
pli. li. xij. ca. viij. oia que sup̄ sūt de ysidoro
introducta. ficus egiptia inquit ē arbor fer
acudissima in celo similis in magnitudine in
folijs et in aspectu. quater in estate profert
fructū sed primū generat immanū cui si lis
est ficus cipria. que q̄ter germinat et fructū
q̄ternos facit. h̄ grossus eius nō maturescit
nisi p̄ incidat̄ et lactis superfluitas emittit̄
et emittit̄ gemina sua si folijs in ep̄m̄itate
ramorū. et h̄ similitudinē in radice cū populo
et in folijs cū plmo et ei in q̄titate sorte filis
Est aut̄ ficus arbor tenera et debilitata. et iō
a forti frigore de facili ledit̄ et potissime qm̄
incipit germinare. Itē idem pli. li. xij. ca. vi.

ē ficus indica ep̄lia quebā fecēs poma vastis
tamis transfusa. q̄ tami in terra adeo mare
uantē pondere suo et terre infigunt et sic nouā
progenē faciunt in circuitu circa parentē vel
circa stipitē. et tantā faciūt vmbā et dicitur
q̄ pastoēs sub eius ramis ab estu et a vento
se abscondunt. superiores autē tami m̄tis in
altū yalde se extendūt collaterales vō vasto
circuitu circa m̄tē se diffundūt et q̄si filuosa
multitudine vmbā maguā faciūt. folia sūt
aut̄ latissima ad modū pelte amonice dis
posita. poma facit multa sed modica. que sate
magnitudinē vip̄ excedunt. sed inter folia
calore solis ita decoquunt̄ q̄ pro dulci sapore
ad comedendū digna miraculo reputant̄. Ad
hoc dicit pli. li. xv. ca. xij. q̄ ē quebā arbor
que dicit̄ siluestris ficus que alio noīe dicit̄
caprificus nunq̄ maturescens sed qd̄ ipse ex
se nō habet alijs tribuit. nam cultores solēt
aperire ora radiā vel corticis arboris ficus et
illi intus infigere surculos et ramos caprifici
ex quoq; insertōe aperta radice attractio aere
nouo et humore ei congruo vigore recipit et
viratū. vnde et humor lacteus q̄ est materia
fructus in iphus tranfit pastum. sicut supra
patet in dictis almutici in tractatu de causa
fructificacōis arborū et herbarū. Item idē etiā
dicit. q̄ tales arbores debent taliter iuxta
fructiferas ordinarī vt venti flatus euolātis
in ipsam sicut ferāt ad hoc vtilior est ventus
australis q̄ aquilonais quia simplicit̄ plus
nocet ille ventus borealis sicut q̄ australis.
quae in aquilonari parte minus proficiūt
fici et plus auescant. quia eaz humor lacteus
facilime consumit̄ et etiā congelat̄ vbi habet
dominū talis ventus. De effectu aut̄ fici vel
fico quo ad radicē foliū corticem et fructū
quee supra in tractatu de curia in lā c vbi
expressus continēt.

De fraxino . . .

Fraxinus est arbor vt dicit p̄hib. crescēs
in locis asperis et montanis ex qua
sunt haste que frangunt̄. vñ ouū.
et fraxinus vtilis hastis. De fraxino autem
dicit pli. li. xvi. ca. xij. inter arbores quas
materie causa natura genuit vtilis ē fraxinū
que est arbor alta seu p̄cem et rotunda atq;
recta siue pineata folio homeriq; p̄comio
et achillis hasta nobilitata. cedro in aliq̄bo
partibus ita filis vt cortice ablato emētes
fallat. cui folia oia venenū sunt vtilia. nā
succo exp̄sso et potui dato ota serpēs sūne
opifex est. tantaq; ei vis est vt serpēs ei
vmbā matutinā vel vespertinā nō attingāt
q̄ si inter ignem et folia fraxini ponatur
serpens in ignem postq̄ in fraxinū fugient.

Lib 17

sunt tñ folia iumentis mortifera. in grecia
 cepris aut tumentibus sunt innoata In
 yralia vero iumentis non obliant primo autē
 fleret q̄ fr̄o deat. nec añ flores p̄dros folia
 dimittit. Sunt autē duo genera vt dicunt
 greci. quedā ē longa nō nodosa. alia breuio
 ē in folijs ac durior sc; laueo filis. alij vero
 diuidunt fr̄az nū scdm sūū sc; in campesteē
 et n̄ mon tanā. campestris folia sunt magis
 crispā. sed mō tane magis spissa q̄ ista folia
 sunt alijs melioza huasq; pli. Sedm autē
 plat. fr̄aximus est arbor calida q̄ sicca in sebo
 gradu. cuius cortices q̄ folia a mso q̄ fungis
 qui crescant super eā op̄tant medicine. nā
 sup̄um ventris stringunt. vomitū ex defectu
 v̄ autis v̄ctiue cohibent si cū aqua pluuā ali
 et aceto decoquant. et sup̄ stomachū apponā.

De fago et eius proprietatibus.
 Agis ē arbor cuius materia in multis
 est necessaria vt dicit ysid. li. xvij.
 et pli. li. vi. fago ē arbor glādifera
 sic dicta. q̄a fagoz fructus quondā vixit
 homines et ex eis sup̄. tunc abū. Nā fage
 gece comedere dicit latine. vt dicit ysid. li.
 xvij. c. vij. dicit sic fagi glans exterijs tri
 angula atq; leuā incliuit similis nucleo. sed
 cortice mollior. cuius medulla inuicibus est
 accepta q̄ glires ipinguat. ar̄d ecia colūbis
 auant et eas nutrit. eius cortex multū est
 vtilis. maxime apud aq̄onares pictos q̄re
 inde faciunt vasa diuersis v̄sib; v̄ albe apta
 vt dicit idem. c. x. Item dicit in eodem q̄
 glandes hie fructus fagi sunt multū dulces
 et nutritibiles q̄ carnes a nim alium que inde
 nutritiue facit coctibiles stomacho vtilis
 atq; leues. non est autē in substantia arbor
 multū solida sed tana potius q̄ porosa. q̄ ideo
 non multū durat vt dicit idem. v̄ripramē
 eius substantia multis est apta ad affers
 et alia fabricanda. cuius substantia pura ac
 vermibus non corrola arti vitare est sūme
 necessaria. quia ex eius cinē vitruū cū alioz
 quorundā oppositione per ignis oflacionē
 artificialit p̄parat. q̄ pauca ligna inueniunt
 que operi tam mirabili sunt per oia ita apta.
 h̄i nū quidē leue est ac prosū vt dicit pli. q̄
 q̄ aliquātu gummosū in multis locis. q̄ ideo
 de faali corrodit a vermibus aut cicuis opu
 trahit. floēs ecia quosdā emittit ad modū
 tilie h̄ nō ita odoriferos. tñ illos fr̄q̄ntat
 apex. mel siluestre in arbor conuicitatibus
 colligentes.

De faba.
 Fabā vt dicit ysid. li. xvij. dicitur a
 greca etymologia quasi faga. nam
 fage comedere dicitur. est eū genus

legumis que antiqui comedendo solebāt vt
 huius spēs due sunt. quarū altera ē egipcia
 altera est cois et illa aliquā dicit fresa. eo q̄
 hoies fr̄endāt molendo sepius ac ofringāt
 vt dicit idem. Est autē faba scdm dial. herba
 in ortis q̄ agris seminata. cuius hasta surgit
 angulosa. grossa. caua et nodosa. foliū vel
 folia in singulis nodis p̄duces lata. plana
 et aliquāulum obacuta. floēs p̄ducit albū in
 sūm̄ rate purpureū siue nigrū. odoriferū. et
 multū ab apibus frequencatū. in hasta aut
 p̄ducit diūllas testas carnosas q̄ oblongas
 que interius quasi sub diuersis domicilijs
 ab inuicē sunt distincte. in quibus fabe pe
 cedimē sunt locate q̄ ille teste primo virides
 exterijs q̄ albe interi? atq; molles q̄ paulatī
 calore desiccante indurescunt. et tandē p̄tere
 omigrescunt et hoc maturitatis indicū est
 Est autē faba sin dial. q̄ plat. frigida q̄ sicca
 nisi sit viridis. q̄ tunc est humida in primo
 gradu q̄ viridis omešta paz nutrit. hū res
 grossos generat. inflacionē in sup̄iori parte
 ventris facit. q̄ iō st̄cho ē nociua. sanguinē
 grossū q̄ melancoliū creat. q̄ sumū grossū
 q̄ c̄. ab; offēdit. sōpnia vana q̄ terribilia
 inducit p̄ decoctionē q̄ assatūā c̄. v̄nto si. as
 inflacia diminiū. h̄ to talit nō offer. fabis
 si q̄dē assidue v̄tēs dolozē intestinoz paciū
 splenē opilant v̄ntem stringunt. cū cortice
 omešte ad digerebū sunt dure sed multum
 inflatiue. Est tñ fabe medulla mundi iacta
 vnde eius colatura faciem purgat. q̄ potata
 pulmonē mundificat. a pestemata mamillaz
 curat. cū rosīs mixta dolozē q̄ luozem oculoꝝ
 lippitudinē abstergit mastica ta in c̄. p̄. v̄. v̄.
 app̄. o. h̄. humores ad oculos reumatizātes
 comp̄. c̄. scissa et super v̄nā m̄. asam posita
 sanguinē restringit. lac effluens de mamill
 h̄. c̄. et effluere non permitit. p̄. v̄. agricijs
 et archeticis cū adipe ouis decocta sub. enit
 si super dolozis locū cathaplasmeē. tumores
 et collectiones apostematum repercutit si in
 principio decocta in aceto tumori apponatur
De fabe autē natura et proprietate dicit plini
 li. xvij. c. xij. Inter legumia faba di? optia
 quā multū immiscet cū pane siue cū materia
 panis vt sic p̄deterior esse videat. Pirago
 rica tñ sententia dāpnata est. Quare eius
 frequens vsus ebetate dicit sensus q̄ sōpnia
 ecia facere estima. vel vt alij tradiderūt q̄m
 moztuoꝝ aīe sunt in ea. quā de causa varco
 tabidit flaminē sc; pontificē faba v̄cti non
 debē. sola autē int fruges ecia excisa crescit
 luna crescit q̄ replet. q̄ in aqua marina siue
 alias salia non decoquit. ferit. seminat in

octafu pli adu & ante hyeme colligit. Quia
 est in flore aquas maxime capiscit. cu vo
 efflorescit diligit hieitate & solu hie terra in
 qua seminata est feandat steroris vice. et
 ideo in thessalia veruntur agri in quibus
 seminate fuerant qm primitus sunt in flore.
 crescit aut faba p se in multis locis. & maxie
 in mauritania & in isulis oceanis septentrio-
 nalis. sed ita dura e q vix coqui pot. nascit
 eia in egipto sed spinosa. & ideo cocodrilli ea
 refigunt timetes ne oculi eoz ledant spinis
 eius. cuius longitudo est decē cubitoꝝ hñs
 caput ad modū papaueris coloris rosei in
 quo fabe includunt non supra tricenar. & est
 eius culmus siue calamus gemulatus hñs
 folia ampla & fructum aliquantū subamarū
 radix eius incomestibilis cruda et cocta in
 magnitudine arūdmū similis radice. huicq
 pli. li. xvij. ca. xij. Dicit idem virgili⁹ inqt
 intus & amurea fabā pscidentibus & sic ea
 grandescē pmitit. Quā dā eia dicit fabas
 cicius crescere et adolescere si triduo anteq
 seminant in vrine aq macecent. huicq pli.

De frumento:

Frumenū a fruēdo est dictū idest a
 vscēdo sicut & fruges vt dicit ysid⁹
 yñ & frumen supior pars gule dicit
 vnde potissime tibi sapor presentit. Est aut
 ppiū frumenti habet aristas in sumitate
 spicaru crescentes & grana iacencia in folliat
 iminentes. in omni spēs frumenti de radice
 erumpit culmus et de culmo prodebit spica
 qbul dā folliatilis siue rethis oꝝpta in quibz
 grana recludūt. in extremo aut spice aristae
 tenues & acute iminent in modū spiculi a
 quibus spica nomina. quia illis aristis qñ
 spiculis munit ne auū minor moribus
 spica a suis fructibz epua aut bestijs pꝛea
 cius folia seu vagine quibus sulat culm⁹
 et ambie ne pondere frugis maruet. Dicit
 stipula qñ vsta ab ysto sic dicta. qā collecta
 messe epurat stipula ppter altitudē agri cui⁹
 pars ad pastū aliqñ reseruat palea dicitur
 eo q primū sola pascēdis aliquibz pꝛeaf
 Cuius natura tantū est frigida q obrutas
 niues fluere non suat. adeo calida vt poma
 maturecere compellat. huicq; ysid. li. xvij.
 Sunt aut frumenti multa genem vt dicit
 idem ysid⁹ & eia pli. xvij. vepua tritiam.
 sive cōdē siligo. pama. & milia & huōi. de
 quibus post dicit in locis suis. sed hoc est
 generale circa hoc frumenta & attendenda e
 soli hie terre qualitas vbi hoc serant. nam
 quedā in vna terra pscit q in alia deficiūt
 et pmitus maruet. nam cōdē in noualibz

proficit vbi tritici deficit & crescit vt dicit
 pli. & sic de alijs intelligendū. Itē attendit
 seminacionis qualitas quia quedam cicius
 quedā tardius sunt semināda. nam cicius
 semina hyemalia. tardius estiualia. quedā
 eia in terra profundius. quedā superficialibz
 sunt terre finibus omittere. vnde alio mō
 est seminandū tritici & alio mō sicut & alio
 tpe gith. milia. cinnū. sicut expresse dicit
 iero. sup ysa. xxv. Itē maxime attendit
 aguitas tam in seminando qm in colligendo
 quia fm pli. li. xvij. hoc vtilius fit inter-
 lumio qm in tpe alio quia tunc seminata sic
 collecta potissime a vicijs conseruant. Itē
 attendit tps serenitas vt dicit ysid⁹. serere
 em a sereno celo dicit quia tunc serendū est
 et non pꝛ ymbres. vnde virgili⁹. mundus
 serenoꝝ meoꝝ. et quia vt dicit pli⁹. & ibidē
 ca. xvij. accidit frumento viciū. qñ si tꝛpus
 fuerit nimis ventosū & hoc tꝛibus viciibz seu
 tꝛpibz scz qñ est in flore. & qñ incipit deslore
 et qñ incipit maturecere. ex flatu em noꝛio
 spica euanescit & extinguit de fructu suo pati
 abortiuū. Itē nocet tempus pluuiosū. quia
 tunc totū extinguit ex frigiditate humoris
 vel in herbā & foliū superfluū luxuriat. Itē
 nocet calor subito et immoderatus sub nube
 clusus. quia dū humoz ad intericea radice
 rapit vi caloris sic ex hūore calido & viscoso
 nascunt quedā vermiali circa radice ex quoꝝ
 corrosione frugis substantia viciat. Itē in
 grano circa folliatilos nascunt vermiali cor-
 rumpentes frumētū granū qñ spice in pluuiali
 tpe post caloz immoderātū corūpit. Itē in
 tpe nimis secco vel depaupat frumentū ex
 humore et sic perit ppter defectū nutrimētū
 vel caesūt in eo quedā mulce viciades q vñe
 cantharides viroꝝ frumētū pmit⁹ corrodetes
 qñq; et multiplicant locuste & bruti quozū
 dentes omnia deuastant. Itē erigif in ipō
 semine frumentali puritas. nā vt dicit pli.
 idem. ca. xvij. si semina cleopice aut adipe
 tangerent vtiq; semina corūperent. & ideo
 cauendū sūm ope ne talibz misceant. qā oia
 seminataua q ab illis sūt infecta corūpūnt
 Itē requirit in cōscēte frumento cultura
 studiositas. oportet em vt a supfluis caua
 et diligencius expueget. nam vt dicit ibidē
 inter optima frumenta aliquantū herba
 mōtiferā inuenit vt loliiū. lappaciū et huōi
 qd accidit ex vicio & malicia attracti hūozis
 vel ex defectu virtutis seu caloris sufficient
 singula non mutantis. Itē ibidem dicitur
 ex vore corrupto adhaere folliatilis in granis
 accidit corruptio frugis que dicitur tubigo

Lib 17

quia spica corrupte inde et manie. et in colore
rubigine neq; transmutat. Inter omnia aut
frumenti genera triticum optinet principatum
quare humane nature nichil est amabilius
nichil nutritibilius nichil etiam salubrius inueni-
tibus de hoc quere ista lra et quere etiam de messe
et segete.

De farre.

Farre autem est genus frumenti sic dictum
eo quod ab inicio missum in pila frugere
atque vltius mole habere a farre autem
dicitur farago ut dicitur ysidorus est enim herba
de aerea adhuc viridis in qua grana ad ma-
turitatem non turgescunt.

De farina.

Farina que pars est materia a farre
dicta nam far sine frumento inter
molas fractum farinam facit vel dicitur
a farciendo quia in pane redacta farcit ventrem
vel dicitur farina proprie quia frumentum inter
molas optime est fractum fuerit nondum a
medulle sibi separatur nam quia flos medulle
a fuerit separatur sine cortex tunc similia sunt
similago nunquid dicitur alio nomine
pollen hinc pollis unde deriuatur hec polenta
et hoc pulmentum a pulvere dicitur ut dicitur ysidorus
lib. xx. ca. vij. quidam tamen dicunt polentam esse
pultem de farina purgatissima factam et dicitur
polenta a polline que est farina delicata que
volat a mola in molendino et alio nomine
amolam dicitur quia pro sui leuitate a mola dicitur
fiat et similia id est sine mola Polenta tamen
alias habet significaciones sicut dicitur in glosa
super iohannem vi. comedent polentam eiusdem anni
grana scilicet cocta et maibus confecta et a folliis
separata ad modum grani in pilo conhi et hinc
hoc dicitur polenta quasi pilenta sed quoque
nomine vocatur farina utilis est in cibo et in
medicina Unde enim fit panis per aque ad
mixtionem et ignis decoctionem aliqui abanus
inde seruis in cibum dant non delicias quoniam
vero panis fermentatus fermento mixtus
quoniam etiam azimus sine fermento cinere quoniam
sub cinere cinere coctus reuersatus qui et
foetatus dicitur quoniam clibanatus in clibano
coctus seu in furno dicitur et multis modis de
farina arte pistatoria fiunt panes ut dicitur
ysidorus lib. xx. qui omnes cor hominis confortant
et cor nutriunt ac delectant de pedita repant
et restaurant vires laborantibus admittant
sed pro omnibus panis recens et mundus de
farina triticea preparatus ut dicitur ostendit in
dicitis magis amabilis et ueniens est nature
farina ita mola teritur et frigitur cribro et fuerit
diuiditur calida aqua aspergitur fermentatur
et lapideis rotis et pistata in formam panis
redigitur et tandem decoquitur et sic ultimo post

multos labores vita hominis inde reficit et
nutritur utilis est insuper farina in medicina
quam cum alijs ueniens modo debito admisce-
nam farina cum melle mixta faciei pustulas
sanat et emundat ut dicitur dias. mamille ex
coagulatione lactis indurate apposita farina
triticea vel filiginea cum adipe et vino decocta
duriem spargit et locum mollificat ut dicitur idem
Collectiones et apostemata maturat. neruos
idignatos et quasi spasmatos aut contractos
relaxat ut dicitur idem.

De fermento.

Fermentum a feruore est dictum quia feruere
et exrescere facit pastam ut dicitur ysidorus
lib. xx. ca. i. Est autem fermentum opus
ex diuersis virtutibus simile hinc substantiam
et virtutem et inde virtute hinc panis eleuatiua
et sui aceto sitate saporis ipsius paste mun-
diua et in ipso similitudine totius masse cui
admisceat quere suam. Habet etiam secundum dias.
virtute humorem de corpore facilliter extractiuam
et quia miscet cum sale vini habet apostematum
maturatiua et apertiuam nam pro corpore apert
subtilitate sue substantie et humores dissoluit
fermentum autem latine zima dicitur grece unde
farina pura asperione aque aglutinata dicitur
azima quia hinc zima et zima inflata corrupti-
tiua propterea et diuisiua propterea panis siue
paste cui admisceat ut dicitur super ephraim i. cor. v.

De fumotere.

Fumotere est quedam herba calida
in primo gradu sic appellata quia ut
humus in multa quantitate emittit de
terra vel sic dicitur quia generat a quadam
fio sitate grossa a terra resoluta et circa terre
superficie adhaerere ut dicitur in plat. que pro
viriditate tanto melior est efficitur vero nullius
efficacie est et est herba grauis odoris et hor-
ribilis saporis sed maxime tamen est virtutis
purgat et melancholicum fleuma et colem valde
et scabiem ydropisim ex frigida causa uiuat
podagricos et valet contra splenis et epatis
opilationem unum tamen viciu habet ista herba
quia inflatiua est et ventositatis generatiua
et ideo eius ventositas debet temperari cum aneto
et cum feniculo ne generet corrosiones ut dicitur
plat.

De feniculo.

Feniculus est herba communis multe
tamen efficacie et virtutis est enim herba
calida et sicca in secundo gradu virtutem
habet diuertentem appetitiuam scilicet et inuisuam ex
subtili substantia et qualitatibus suis ut dicitur
plat. cuius semina radix et folia competunt
medicinis Unde ysidorus lib. x. c. vltimo feniculu
latini vocant eo quod eius radix siue radicis succus
auat visum oculorum cuius virtus esse tamen dicitur

margin notes on the left edge of the page, partially cut off.

vt festes serpentes annua senectute ei gustu
deponat. hac etiam herba greci maratz vocat
Festus aut sumit phid. ex certis pli. li. pp. ca.
xxiij. fenialu inquit nobilitauerit serpentes
gustu eius senectute epuunt oalorūq; acie
iphus succo recipiendo. vnde etiam intellectū a
oaloz caliginē eo precipue eleuari. vnde ex
eius succo fit colliriū contra caliginē oaloz
valde aptū. **D**iuus duplex ē spēs sc; oetēsis
et siluestris cuius semē cū vino potatū ota
moelus serpentum et ictus scorpionū valet.
succus eius auribus stillatus vermes neat
ac stomachū stringit et corroboret. nauicā
sedat. calulū frangit et urinā excitat. lac in
mamillis multiplicat. radix ei⁹ tenes purgat
cū vino cocta. ydropicos auat. canis moelū
sanat. Decomma facit fenialus oetēsis sed
foras operatur. hec eadē yponamatū id est
fenialus agrestis vt dicit idem.

De ferula.

Ferula ē herba cui⁹ succus galbanū
dicit vt dicit phid. li. xvij. de quo fit
mencio in ecc. xxiiij. vbi dicitur q
st oay. et galbanū et. vbi dicit glō. Galbanū
sedm plinū dat hria in monte quodā vbi
habundat ferula a qua fluit resine modo.
Dicit aut pli. li. pp. ca. xxiiij. ferule semen ē
aneto simile. cui⁹ folia et rami cocti cū oleo et
omesti cū melle stōcho oueniūt. sed si nimis
omebunt doloz capitis faciūt. cui⁹ radix bi
bita ad pōdus denarij in duob; ciatis vini
valet ota serpentū moelōes. succus ei⁹ mag
nitudine sate deuoratus aliu soluit. ei⁹ me
dulla viridis immūdiacis faciei tollit. semē
eius vino bibitū sanguinē sistit. paciētibus
caduū moelū subuenit. Ceruis aut ferularū
murena infestissima est. nā eius lacte statū
om oeiunē succ⁹ eius ofert claritati oaloz
huicū pli.

De feno.

Fenū est dictū ex hoc q; eo flamma
nutri. flos em eius flāma ē vt dicit
phid. li. xvij. ois ei herba moll pāa
ficca fenū dici pōt. et marie que fetibus aliqñ
apta est nutriendis. nā fenū cibus est pprie
iunētoz. **D**e feno aut dicit glō sup ysa. pl.
fenū nascendo h; viroē. et crescendo de corō
deinde floz. tandē caloz solis ficatū redigi.
in puluē. h; aut et homo p etatū successione
de corō amittit ac cadit in puluē et i moelū
fenū itaq; q; diu viuet et frōdet mōtes et pta
restit et cenat. et tā floz diuēte q; etiā vi
rois vniustate ad sui aspectū intūciū oclōs
allicit. reficit. et delectat. ppt sue sōe aut vi
riditate feruētē sole eius humiditas de facili
sumi. et h; a q; pmo flozēdo qñ tidē videba

tandē a sua glozia spoliata pēntis inuenit
nā fenū qd hodie oet et virefcit. cras moelū
et in clibanū mittit. qā qñ subito deficit et
arescit hiat de impio p filitudinē dicit in ps
fiat sic fenū tecto qd pus q; et. vbi dicit glō.
q; to fenū alcius stat et minus p fide inferi⁹
de pmit radice tanto min⁹ crescit pmo cū
deficit et arescit. fenū itaq; salastro postq;
ota miratū fuit pscindi. et vt meli⁹ exsicce
soli exponit. et ne ex hūoris supfluitate drea
terā oputrescat furcis et rastro sepi⁹ eleua
tandē in annulos et i aceros colli g. et vltio
in plaustris ac vehiculis ad hōrea deportat
et ibi ad diūlos vsus nctarios reserua. **F**ena
aut cōfēcā in locis aliqñtū mōtuosis me
diocrit ficis magis sūt odorifera etiā aliqbo
magis lapida q; alia que crescit in pīs pa
lustribus et aqñs vt dicit pli. qā in illis hūoz
nutrimentalis magis est digestus in illis
vero minus.

De flagellis.

Flagella dicunt sūme arbor et vitū
ptes ab eo q; crebros sustineat ven
toz flatus vt dicit phid. li. pliiij. quoz
comas aliqñ crines vocat. aliqñ folia et dicunt
folia qñ fila nā foliū grece filū latine dicit
et ideo q; in folijs sunt quedā venule in eoz
substantia ad modū filoz pntēse ideo tāl
latue dicunt folia apud nos qñ fila. nodi
aut quib; exēit frondes sū folia de v̄gulis
et flagellis oculi nuncupant. **N**am humoz
aquosus subtilis pax hīs vinctuositatis ad
ramos a radice attractus vi caloz eleuat in
diuersis locis ex acimine suo penetat ad
exteri⁹ ac ibi qñ p oculos exēis vi interioris
caloz et aeris exteri⁹ emmutat in soam
folioz vt dicit in amēo s li. vegetabil. arif.
et scdm qualitātē humozis dūantē et forti
tudinē l debilitatē calozis humozē digerētis
folia in qñitate et figura multiformit varian
vt p; sup eodē. vbi agit de diuēte arbor
quo ad figurā variā folioz quez sup in eodē
in lūa a. folia itaq; cenant arborē et muniūt
tenellos floēs et fruct⁹ ne a vētis caumatibus
aut pluuijs iniuriā pacian. grandinū ipse
ac vento; ipulsus et pbrū ictus intercept et
repellit. folia hiat scutū ppter sue substācie
raritatē modico vento mouenē h; de facili nō
cadūt ppt adherentē habūdancā hūozis do
nec fruct⁹ laxitantes sub folijs maturescāt
vñ in vero et i estate vicit et in autūpno pallēt
et sic ota hyemē paulatī acidū. et tandē in
terra cadēcia oputrescūt. multū insup oueni
unt folia medicē. multīs etiā ammantibus
sunt in cibū hiat folia edere que a capris et
hepīs maxime diliguntur vt dicit phid. li.

alias proprietates foliorum quere supra in eodem
 li. vii. c. flores ut dicit phid. li. viij. dicitur
 quasi fluxores. eo quod cito defluunt et solvantur
 in his tamen multiplex est gratia scilicet odoris. saporis
 et coloris. lenitatis. et virtutis. nam odore
 recreant et delectant spiritum. sapore mutant
 gustum. colore alliciunt visum. lenitate demulcent
 tactum. virtute hinc multipliciter sanant morbum
 et phico gratiam. austro dissolunt ut ibidem
 dicit phid. arbores et herbas. campos. ceteros
 et silva pulchritudine sua decorant et ornant.
 dulcedine quam concipiunt ex celesti rore mel
 administrant. Et ideo apes flores mellificandi
 gratia visitant et frequentant quando apparent
 flores mutatione temporis significat. et spem de
 fructu generant. nam flores semper fructum
 protendunt et spem de subsequenti fructu
 relinquere desuenerunt. de puro et virtuosos
 medulle arboris humore originem detrahunt. et
 erumpentes de stipite virgine non violant
 nec deflorant. sed potius ipsam perficiunt
 mirabiliter et decorant. Item flores in ortu
 solis se aperiant sicut in ortu sese sepius
 claudunt. multi sunt qui ex paucitate humoris
 et liquiditate calefcente calore humiditate
 et humore deficiunt et ardescunt. Aliqua etiam
 flores ad solis faciem se convertunt. secundum tamen eius
 ortum se aperiant et processum se diffundunt ut per
 in elithopia que alio nomine dicitur solsequium
 et dicitur a multis cicoria ut patet supra c.
 Insuper autem ortus florens signum est deficiens
 et carencie fructus ulterius consequentis. nam
 tales flores subito frigore vel etiam corrupto
 aere facillime corrumpunt. vel si sunt minus
 hyemales. vel autumnales ad maturitatem
 debitam propter caloris defectum nulla tenus
 perducantur ut dicit plinius. li. vii. ca. v. Inter
 alios flores preponit liliorum flores. rosas. et
 violas. precipue ad coronas nobilium adornandas
 nam de quibus post est dicendum. Est flos
 campi flos specialis sic dicitur. quia per se
 crescit in locis multatis nec sulcatis v. m. m. e.
 nec stercore impinguitis ut dicit idem. Est
 itaque flosculi stipite quidem gracili et modico
 flore tubiando et quasi colore sanguineo in
 signis. cuius flores non plus nec minus quam
 per quinque folia omniter distinguunt. cuius
 virtus centauree filis est. non tamen ex complexione
 sua tate est amaritudinis quamvis minoris centauree
 in folijs et in stipite multum similis videatur
 et in multis medicinaliter non inferior ab
 antiquis sapientibus iudicetur. Centaurea est
 herba amarissima. v. n. et ferene dicitur. cuius
 species est duplex maior et minor. habet itaque
 aut quibus amaritudinis dulcedinem in radice. cuius

suce mellis mixtis visum clarificat. inflaciones
 sedat. morbum venenosum curat. et contra antitacem
 apostema mortiferum iuvat. et venenositatis
 sue maliciam repmit et refrenat. et impedit ne
 materie furiositas ad nobiliorum membrorum
 intrinseca se diffundat. huicque plinius ut supra.

De fructu.

Fructus a frumine nomen accepit ut
 dicit phid. quia frumine. i. eminecioi
 parte guttulis vesimur ut dicit phid.
 li. viij. inde et fruges dicimus. fructus autem
 proprie dicitur arborum et agrorum quibus utendo
 fruimur quamvis abusu fecerit alterum fructum
 aliquando nunquamemus. Est itaque generaliter
 attendendum quod pars arboris siue plante que
 nobilior et virtuosior est tam in medulla quam
 in radice solet attrahi naturaliter a calore in
 suo tempore precedente flore et fructus originem
 disponente inde fructus materia generatur
 humoris et caloris beneficio nutritur foliorum
 coo paulo defenset sol. et in virtutis celestis
 influencia ad perfectum deducatur. Et tandem
 maturato fecit et collecto ad usum et esum debiti
 assumat. fructus autem crudi et indigesti corporibus
 maxime puerorum et debiliu sunt nocivi et inflati
 lubricorum et aliorum verum generatiu. humorum
 malorum nutritiu. gustus naturalis corruptiu
 ut patet in mulieribus impregnatis que maxime
 desiderant fructus immaturatos ut dicit plinius
 sed fructus agrorum et maturi tam medicine quam
 esui erant apti. ita tamen quod quilibet fructus quilibet
 modo vraf debito. et potius agrorum post fructum
 usum ordine agrorum subsequatur ut in li. dicitur
 planius edocet. Fructus primo generaliter sunt
 crudi et indigesti. scriptici. pontici. vel amari
 sed colore exteriori interiore confortante et
 humorem pontici et terrestris dissolvente ac
 digerente. tanto dulcioris saporis et duemioe
 accipiunt quanto ad maturitatem perfectam plus
 accedunt. cibus autem accedunt ad maturitatem
 qui altius in ramorum summitatibus crescant et
 calori radiorum solariu directius se extendunt
 maturitatis signum est mutacio coloris viridis
 et terrestris in colore pallidum vel rubentem.
 Et mutacio saporis insipidi potici aut acidi
 in sapore suave gustu atque dulce. primo enim
 nascuntur fructus virides. sed quando tendunt ad
 maturitatem vincente calore in suba fructuum
 colores mutant pariter et saporis. tanto etiam
 sunt meliores et in substantia laxiores quam
 relaxata vi caloris terrestris duricia etiam diante
 humiditate aquea vel aerea maturitati sunt
 propinquiores. et ideo probat fructuum maturitas
 non solum per visum quo ad colore. nec solum per
 gustum ad saporis. verum etiam per tactum quando

margin notes on the left edge of the page, partially cut off.

Expressi digito tactu cedunt & sensu offerunt
 substantiam molliorem ut dicit ysaac in dietis
 fructus aut arborum crescendum in montibus
 sunt puriores lapidiores & etiam suauiores quam
 illarum que in vallibus sunt crescentes. & hoc
 accidit propter dulcius et purius & temperatius
 quod ibi scilicet in montibus inueniunt nutrimentum
 ut dicit aris. ut patet supra eodem quere de
 diuersitate arborum quo ad fructus circa finem
 Sunt autem quidam fructus primo dulces &
 sapidi sed post efficiuntur pontici et amari scilicet
 mirabolani ut dicit aris. tales fructus & si non
 fuerint comestibiles sunt tamen alijs medicinales
 fructus autem dulces ut dicit ysaac in quatuor
 qualitatibus sunt temperatius humidiores &
 et calidiores & ceteris nutritiores. fructus
 vero frigidi scilicet & pontici duri sunt & supertici
 ac epilatium siue strictiui. stomachi tamen
 confortatiui. & appetitus excitatiui maxime si
 comeste fuerint a ieiunio. sed post prandium
 supertici confortando stomachi officium in vltimum
 sumptum comprimunt cibum assumptum ad inferiora
 et sunt causa solutionis. sed si fuerint fructus
 acetosi et aquoso modico & terrestri oppositi
 ac in ne calore extinguunt. sitim mitigant
 stomachum confortant. humores grossos & frigidos
 dissoluunt diuidunt non deponunt. dulces vero
 acrius eis vim effectus penetrandi totum corpus
 fructus insipidi autem in quibus dicitur a quosia
 humiditas ceteris minus sunt laudabiles quia
 stomachum non iuuant. sed abhominacione & fastidium
 generant. fructus itaque si bene maturati
 fuerint erunt saporis boni. odoris iocundi si
 non fuerint putridi non vermiculosi humores
 vel corrupto aere non infecti. & tales fructus
 in loco sicco & mudo melius & diutius custodiuntur
 et maxime si in feno vel palea contegantur ut
 dicit plinius. nam iuxta terram in loco humido cito
 corrumuntur. Item fructus maturi citius cadunt
 de arboribus quam non maturi & facilius de nocte quam
 de die. quia nocturno rore perfusi efficiuntur
 ponderosi & ideo ab casu magis promi. De
 de fructibus dicta sufficiant. quia multa de
 fructibus supra eodem tractatu de arboribus
 in generali sunt dicta quere ibi.

De germine.
Germine ut dicit ysaac. est pregnans sursum
 a gerendo dicitur. vnde & germinacio
 nam in germine gignit humores nutrituales. &
 mado semialis in eo etiam viget & operatur calor
 naturalis. et quous sunt modice quantitas in
 substantia maxime tamen virtutis & est potentie
 in efficacia. nam virtus radicis trahit & trahit
 in substantiam germinis. & ideo herbe quam diu sunt
 in germine & viget in eis humores transmissus

a radice maxime diueniunt vsui medicine. Itaque
 itaque germe dicitur quod primo eripit de radice
 arboris herbe. nam confortato calore naturali qui
 in radicis medulla est inclusus radix humorem sibi
 necessariam attrahit vi caloris. & quod sibi non
 est necessarium ex se extrahit. & illud calorem
 incluso sursum eleuante ex aere intrinsecus
 deficiente in naturam germinis transmutat
 et qui non cessat attractionis continuacio in
 radice & ideo non cessat acimenti bilacio in
 germine quousque ad debitum diueniat complementum
 Calor itaque celestis penetrans ad medullam
 radicis partes eius liquidiores ac puriores
 ac vinctuosiores ad se trahit. & coagulat ac
 coniungit & coadunatas per poros terre insen
 sibiliter inducendo eas in substantiam germinis
 ouertem non desistit ut dicit commentator super librum
 vegetabilium. Constant autem coloris viridis medullam
 scilicet inter rubentem & nigram secundum dominum quousque
 partium terre. & igneatum. nam generacio
 germinis habet fieri ex terreo humore nigro
 opaco. sed propter aereatum partium & igneatum
 admixtionem fit calor eius viridis. qui calor
 medius esse dicitur inter rubrum atque nigrum
 Est autem germe principium animi siue spiritus
 flois atque fructus emittens primo plures
 frondes mutuo se necentes quousque facit natura
 adiutari caloris in substantia germinis con
 seruacione. tenem enim eius substantia frigidum
 aere de facili ledere nisi ab extrinseco noxi
 mento tutela frondium tueretur. de facili enim
 leditur ex aere frigido ex grandine & ex vento
 et etiam ex rore noxio & infectiuo & ita contra
 humorem noxiamentum pluribus folijs operis quasi
 pluribus tunialis tegit & munif. ceteris itaque
 germinum ornatus terre est principium. nam
 omnia terre virencia a germinibus oriuntur
 mutacionis typis est indicium & signum vernalis
 nouitatis siueque annunciat hiemis ac primum
 est estiuales nouitatis & renouitatis. a brucis
 locustis & etucis corroborant quousque germina &
 tunc spes vltimius de fructu non habet.

De gramine.
Gramen est agrestis herba ab eo quod
 germinet sic vocata ut dicit ysaac. &
 beneficio liquidum caloris ex humore
 terre omnis herba generat. nam celestis calor
 terre superficie penetrans partes eius subtiliores
 aggregat & in radicis spem transfiguratur. que
 terre insita calorem intra se claudit autem virtute
 humorem circumsistentis terre ad sui incrementum
 & nutrimentum attrahit. & quod simile est in sui
 naturam alterat & commutat vel conuertit. et
 quod sibi quo ad substantiam est superfluum
 ad generacionem foliorum germinis transmittit

Lib 17

Quia vero inter humiditatem materiam et tacto humore generat radices multe et diuersae sunt gramina et herbarum productiones mutuo se colligentes et totius terre superficiem vitiorum gratia et florent decencia vestientes et quanto radices gramini inferius amplius se profundat tanto difficilius gramina culmos suos et folia in in terra superficie se dilatant. **P**ullulancia autem gramina in principio suo generatiois se multiplicat si oppressa fuerit aut medio crito. **Q**uia ei in principio nimis luxuriant promittunt cito praeumpunt in semine et induant de facili et sua praeponunt pulchritudinem et virosam ut dicit plinius. ex situ autem terre ubi crescunt et qualitate humoris quo nutriuntur diuersas qualitates et virtutes generaliter forciuntur ut dicitur et etiam super librum vegetabilium amecator videtur ex humoribus complexiones contrarias habentibus quae herbae et gramina primo omnia in terra nascuntur diuersas consequuntur efficacias et virtutes ut dicit plinius. et ysaac. propter quod secundum auctores predictos gramina montium siue locorum motuosorum sunt rariora et breuiora quam gramina vallium siue pratorum illa tamen sunt omnino auenientiora quia dulciora et salubriora et medio critere siciora. in palustribus quidem crescentia sunt pinguiora et diffusiora. haec meliora sunt simpliciter que in motibus et locis alioribus oriuntur. Nam ut dicit aristoteles et etiam ysaac herbae palustres priores sunt nutrimenti. nam aquosum generat sanguinem et cito se a membris dissolvent. inflationem et rugam in visceribus generant. sed in contrariis contrarie. Est autem regula ut dicit ysaac. qui dicit sic mistam ad cementum dixit. cuius radix inter herbas nutrit eius semen non est nutrimentum nec eductio cuius semen nutrit eius radix non nutrit. gramen itaque ut dicit pilagius. gramen facit solum in aspectu. gratum est aliquibus in pastu. gratum etiam fit languentibus in effectu. nam sicut in medicis sic in gramibus latet virtus multiplex. medicinae gramen etiam austeri tempus pluuiosum scilicet et calidum diligit. et virosam et ymbres etiam habundantiam etiam in locis desertissimis se diffusit haec praualente vento boreali et frigiditate densat et extrinsecus et marcescit ut dicit libro de. **S**ecundum diascoridum vero gramen dicitur quedam herba spalis huiusmodi gas notosae. spissas. sparsas. super terram. et folia lata aliquid tulum et acuta cuius radix notosa est et dulcis. et haec herba boues et alia animalia libenter comedunt et depascuntur. cuius virtus est stipitica et vulnere conglutinata. veteris restricta. vulnere venum et vesicae sanata. dolores splenis mitigata. haec herba noscitur canes et illa comedunt quoniam se purgare volunt

ut dicit plinius. ita hoc facit eunte quod videtur hoc ad humanam perniciam deuenire.

De galbano.

Galbano est herba cuius succus galbanus dicitur. et est herba in ramis ferule filis. primo ut dicit varro. galbanus succus ferule est ut dicit philosophus. li. viij. incidi autem herba in estate et effluit inde lacrima que colligitur et desiccatur. Idem autem galbanus est optimus quod est mundissimus. et habet plures guttas sicut armoniale. et est similis thuri in colore habens grana lipida et cuius granum non est nimis siccum ut dicit plinius. et diascoridum estate circa fructum desiccatur. Inest autem ei virtus ignea calida scilicet in tercio gradu. et humida in primo ut dicit idem. sophisticat autem cum pulvere colophonie id est piceae gaceae cum fabis fractis corticibus abiectis que cum optimo galbano et resoluto admiscetur. Galbanus autem purus diu potest seruari. virtutes habet. attenuandi. dissoluentis. lenientis. relaxandi et mitigandi. fumus eius litargicos excitat dolore splenis et opilaciones cum aceto sanat seu mortuum de matrice educit. et matricem purgat. cum melle plius galbani lubricos necat. fumus eius menstruis impat. serpentes et venenosa eius fumus fugat. dolore in dentium mitigat ut dicit diascoridum. et plinius. et plat. ubi subdit quod si galbanus debet poni in medicina prius debet a superfluo emundari. Optimo igitur super ignem in testa debet liquefieri. et in aqua post in umbra. et quod purum est super enatabit quod vero inutile est ut cortices et lapilli inferi residebit. **D**iascorides tamen dicit quod in aqua ferueti galbanus debet poni. et quod petit fundum colligi. quod autem super enatat ut cortices et huiusmodi debet amoueri.

De gutta.

Gutta ad modum galbani est cuiusdam herbe vel arboris lacrima. que alio nomine armoniacum appellatur. istius autem arboris vel herbe ramusculi diebus estiuus ab incolis incidunt. et gutta quae inde distillat gutta siue armoniacum nuncupatur a medicis ut dicit philosophus. li. viij. q. c. Istius guttae species ista est nobilior que mundior est et purior et terree fetulencie impermixtor. que quidem debet esse candida et pinguis sicut thus. et quoniam frangit apparet splendida interius et gummosa ut dicit diascoridum. et plinius. et habet odorem similem castoreo et sapore subamaram aliquantulum siue acrum. Est autem gutta calida in tercio gradu. et sicca in secundo habens virtutem dissoluentis et relaxandi ut dicitur in plat. cuius scrupulus potatus cum opimelle spleneticas curat asperitates. et in mundicias oculorum mitigat et curat. cum succo

abfynthij lubricos neat. octa archericam & sciaticā passionē cū pice dura multū iuuat. vrinā puocat. et menstrua purgat. omnes tumores & inflaciones sedat. vt dicit glosa super illū locū. mira & gutta &c.

De gariophilis.

Gariophili vt dicit dias. quidā sunt pfecti & saporis acuti. coloris sbrigi calidi & ficci in effectu. humidi vero interiu. qz actu. quidā in suis qualitibus magis sūt remissi. Sunt aut fructus cuiusdā arboris in india qui in etiuo tpe colligunt qñ sunt maturi per quinq; annos in multa efficacia aseruant in loco etiā nō nimis siccō nec nimis humido debent seruari. qz in multū humido putrescunt & multum siccō arefcunt. eligendi aut sunt qui in superficie aliqñtū habent planiciō qui acuti habent saporem & suauē odorē & qui expressione vnguis aliqd emittunt humiditatis. Sophisticant autē cū puluere gariophili mixto cū aceto & vino odorifero ex quo stantunt humiditatis & vix discernūt. quare in exteriori superficie magis sūt acuti q̄ alij. & id acuti magis est in exterioribus q̄ in interioribus. h̄ sophisticati non possunt vltra viginti dies obseruari. habent aut boni gariophili virtutē confortandi ex aromaticitate sua dissoluendi & osumendi ex qualitibus suis. confortat em̄ cerebrū et virtutem animalē. valent etiam contra defectum cordis quare confortant virtutem spiritualem. valent etiā contra indigestionē stomachi & dolerē ex frigiditate & vtero siccitate quia virtutē iuuant naturalē huius dias.

De genesta.

Genesta que etiam ab amaritudine dicit quia eius gustus nimis hoibo amarus est. arbutum crescens in locis desertis multis & saporis. acius pfectia infertilitatis et ariditatis terre vbi crescit testis est. habet multos ramos graciles duros & nodulosos vites hieme & estate flores glaucos. spissos. et muolucos grauis odoris. amari saporis. sed tamen sūt marie virtutis vt dicit dias. nam flozum & folioꝝ eius elixaniam splem̄is tumorem compescit. doloꝝ dentium subuenit. menstrua stringit fluxum dissenterie sistit. pediculos & lentes succus eius perimit. semen facit amatum et nigrū in quibusdā cereis longis et nigris ad modū folliculoꝝ vicie vel pise conuoluit et valet ad predicta.

De grano.

Granum est minima tam seminis q̄ arboris particula distincta s̄balitee et diuina. in quolibet autē grano est

cotex & medulla in q̄ relinquitur ratio scialis vt ex grano terre amisso possit pducī plāta vnde in quolibet grano est relicta potentia a natura vt ex ea possit fieri planta q̄ mediāte sua species multiplicetur et in esse specifico conferuet. vnde granū quous sit modici in substantia corticis et medulle. magnū tamē in rationis seminalis efficacia & virtute. et sicut grana differunt in specie & sic differunt in figura s̄tu aut dispositione. vnde dicit arif. in primo li. de plātis. grana inquit & semina alia nascunt in plantis siue filiqua vt semē aneti & femiculi & huiōi. & alia nascunt in filiis & in folliculis vt faba & alia leguminosa et alia in substantia callosa emittunt vt scia piroꝝ & pomoꝝ. & quedā habent gna & semē in testa & callū extra testam vt nux & oliua. grana aut oedmata in filiquis & in folliculis varianē multipliciter in s̄tu. Quia quedā habent grana sua multiplicata in filiqua sua sicut accidit celiōmie quedā herba valens ad oculos. & quedā faciūt grana in folliculo clauso vt faba pisa & cetera. & quedā in non clauso sicut tritici & spelta & similia. Quedā autē non faciūt gna sua in aliq̄ folliculo vt grana cedei h̄ paleā suā q̄si otinuat cū grano suo. et quedā grana sūt duplicia per ordinē absq; pietē in filiis sua vt grana celiōmie. & quedā sūt duplicata pietē mediante vt patz in gramis nastureij. & quedā triplicantur in diuersis per ordinē cellulis cū de folliculo vt pz in mirto in cuius fructu sunt tres celle & in qualibet tria genera vel quatuor s̄i pietē aliquo sunt diuincta. & qñq; est inter grana pies lignē sicut in casti fistula. aliqñ pies carnosus vt patet in cucumere & acurbita. & qñq; inter grana sūt parietes diuersi generis et diuersē substantie vt accidit in malagranatis in quibus sunt quidā parietes carnosī inter grana & grana similiter. et quedā tele tenues non carnosē sūt inter grana & grana sed sicut differunt grana & grana inter se in s̄ba ita etiā in figura. h̄nt em̄ quedā formā rotundā. quedā pyramidalē & oblongā. qdā triangularē vel multilateralē vt pz in ciceribus grana autē q̄ sūt oblonga in vno latere videntur esse q̄si scissa vt pz in grano tritici & oslibo corticibus aut siue telis muniunt grana pp̄ interioris medulle & caloris naturalis aseruationē. huius aut.

De gith.

Gith genus ē legumis simile ammino in ḡtitate h̄ nigri coloris et in pane s̄p̄ḡie dulcorando vt dicit glō sup ysa. xxvij. s̄m plab. arif. & dias gith ē herba calida & s̄cca in sebo ḡou. q̄ in frumta nascit.

Lib 17

habens semen parvū nigru et qñ etlangulū
 duretū q̄ sub amay. hñs virtutē dissoluēdi
 et cōsumēdi. opilacōes etiā splenis et epatis
 habens dissoluēdi virtutē et arctiēdi. et
 ventositates extenuādi. et emoroidas inflatas
 sedandi et earū fluxū restāgēdi et lūbricos
 ventris vermes cū melle interficiēdi. hanc
 herbā dicunt esse nigellā. cuius decoctio in
 aceto occidit vermes aurū. si auribus tepida
 infusket. apostemata rumpit si cū furesure et
 semine et fimo columbarum in vino decocta
 cathaplasmet. etra lepra etiā valere dicitur
 si cū raphano in vino decocta et modico sale
 apponatur mēstrua puocat. et ab oculis puocat
 si mulier inde suffumiget. etra stranguriā et
 etiā passionē iliācā vinū in quo per noctem
 nigella infusa fuerit. ppine. n. debet decoqui
 ne nimis violenta efficiatur. Nam vt dicit
 astā. nigella in multa q̄titate supra occidit

De ilice :

Iter ilicis est spēs quercus arbor scz
 glandifera. et dicitur ab eligo eligis
 qa vt dicit phid. li. xiiij. hu? arboris
 fructū hoies sibi primo ad victū muenerūt
 et elegerunt prius q̄ em framenti eshylius
 antiqui vixerunt glande. Inter aut arbores
 glandiferas honorabilior iudicat illex. cuius
 fructus vt dicit plim? li. xvi. multas reficit
 naōes et siquidē illex arbor gro. ste et pfunde
 radicis solidissimi ligni et corticis durissimi
 spississimi et rugosi. multae ramositatis. et cōe
 folioz vmbrositatis ioande. et q̄ ad fructū
 glādiferos nō modice q̄tatis fecūditatis
 lignū siquidē eius forte est et durabile p̄mo
 fecerit imputabile. Nam eius trūca in p̄nto
 sub aq̄s depressi quasi in lapideis soliditate
 ouerunt. et q̄to plongiōra secula in talibus
 locis humidis defigunt. tanto amplius in
 durant. et ideo tali ligna deoz templis et
 regalibus edificioz structuris erant apta. ideo
 p̄tete indissolubile ligni natura ex ilice deoz
 simulachra sepius sculpebant vt dicit plid.

De iunipero :

Iuniperus ē arbor vt dicit phid. sic dicta ap̄
 grecos. eo q̄ ab amplo in angustū finit sicut
 ignis. vel quia acceptū diuāus ignē cōseruet
 adeo q̄ si prunae eius cinere fuerint opte
 vs qz ab annū vt dicit nullatenus extinguit
 p̄tē siquidē ignis dicit apud grecos. vnde
 iuniperus q̄si gignens ignē dicit. Junipus
 alia est magna alia est parua vt dicit phid.
 li. xviij. et vtraqz arbor aspera et q̄si aculeata
 et folia hñs multa gracilia et acuta. et vtraqz
 est fructifera sed pua magis. multa ei fert
 gra na parua et rotūda primo viciōia et post

efficiunt quasi puerpūca vel quasi subtuba
 qñ plenarie sunt matura. vitoē fructus et
 folia vix deponit. Et aut arbor calida et sicca
 in tercio gradu. vt dicit dial. cuius fructus
 ogerunt medicine que in vte colligunt. et p
 bienniu reseruat. virtutē habent dissoluēdi
 et cōfortandi. etra fluxū ventris ex acumine
 mediāe valet decoctio baccarū eius in aqua
 pluuiali si inde paciens balneet. Et iunipo
 etiā sit oleū iuniperinū efficacissimū contra
 quartanā si cotidie inde pondus dragme in
 cibo vel alio mō offerat. valet etiā etra iliācā
 passionē si partes dolentes inde p̄runganē
 epilepticis et aducis subuenit. lapidē frāgit
 si per liringā iniat. frīga est fistula subtil
 cū q̄ mediāa mitti in vtiā. vinū decoctōis
 iuniperi cū scabulis sicis p̄tē purgat. tussim
 tollit. huiusqz plab. et dial. in locis saporis
 et in multis caescit et in desertis. eius vmbra
 frāgit serpentes vt dicit pli. et ideo fructū
 eius credēt valere contra venenū.

De yfopo :

Isopus est herba breuis et modica
 int petrosa caescens et in radice petre
 solide se insigens vt dicit cassiodo?
 super ps. hac herbā dicit dial. esse calidam
 et sicca in tercio gradu. huius virtus cōsistit
 in floribus et folijs plus q̄ in stipite vel radice
 in estate autē p̄ducit flores. debet colligi in
 loco vmbroso mūdo etiā nō fumoso de sicca
 virtutē hz dissoluēdi et cōsumēdi et attrahēdi
 mundificandi pulmonē et omnia vicia petris
 ex causa frīgida purgat et mundificat si cū
 vino decoquat et patienti p̄beat. dolorem
 stomachi et intest. noz tollit. fomentū ex aq̄
 decoctōis eius a supfluis hūoribus matrīcē
 mūndificat et abstergit. herba yfopi in testa
 calefacta et capiti supposita catarrū frigidū
 opescit. vundā cadentē rep̄mit. dolorem vento
 sitatis tollit. Dicit aut h? yfopus hoc yfopū
 et a quibusdā auctoribus eius modica cortipi
 et a quibusdā p̄ducit. Dicit etiā in auoia
 Et humilis petre que suis radicibus herens
 Et vicijs yfopus petris herba medēs. In
 claudiano vno p̄ducit vt dicit alanus li. x.
 De celū terre cōfortat cedrus yfopo Et iterū
 alius dicit. Dectōis herba canos tupe in
 cedit yfopus. et iterū alius. Ad pulmonis
 opus confert medicamen yfopus. tante etiā
 auctoritatis fuit herba p̄uis modica apud
 veteres vt dicit pli. q̄ sine ipsius asperitōe
 se purificari non posse indelubris reputat
 vñ etiā ap̄d hebreos fasciulo yfopi mūdādi
 solebant purificari. vt patet exo. xij. et leui.
 xij. et numeri. xv. insuper eius puluis valet

etia ydropisim vt dicit dias. lucea a corpe mundat. et colore vultu optimu admittat dolere dentiu mitigat. tinnitus aurium sedat et etia lubricos necat vt dicit idem.

De iacinto. 2.

Iacinctus est herba habens florem purpureu traxit aut nome a puero quoda nobili qui in saltibus inter flores purpureos mortuus est rebus. deditq; nome herbe casus funis puerilis. est etia similis viole in floribus et radice vt dicit ysid. li. viij. eius de nois pitae et coloris est quida lapis preciosus qui inter duos dea lapides preciosos in apo. numeratur. **I**a cinctus itaq; est nome hominis lapidis atq; flois aprius itaq; color eius e aeris siue celestis. purpura aut habet colore sanguinis siue ignis. sed bisus nimis ius. et coloribus de colorata fuerunt sacerdotalia vestimenta in veteri testamento.

De iusquiamo. 2.

Iusquiamus grece a latinis dicit amicalaris eo q; in hasta eius ex vtroq; latere quedam crescit capitella formata in figura cantaro; hanc est videre in malis punicis seu granatis vt dicit ysid. li. viij. quoz oia sunt separata et diuersa habetia intus seia similia papaueti. **H**ec herba isana vocat q; vsus ei; piulofus na si edat vel bibat insaniam facit vel sompni ymaginē torpidam. et io hac vocat vulg; miliz vidui. ppt alienaco; metis qua inducit. ysid. **H**ec aut ai sit herba venenosa h; si me nigz rubu et albu vt dicit dias. et pli. nigz pesti mu est et mortiferu. rubu e minus malu. h; albu adhuc minus. vn huius vsus magis ouent mediane. virtute h; astringendi. mortificandi. et sompnu puoadi. hns semē nigz h; folia miga. aspa et dura. et flre purpureu et folliculos duos et solidos et spissos. hns vo semē obrufu floes h; melinos et folliculos molliores. sed hns semē albu h; flores altos et folia pingua et mollia succo plena. et est herba frigida in tercio gdu. et sicca in secdo et ideo tumores repartit. ventē strigit. fluxu sanguis hstie. dolere dentiu de calida causa tollit. reuma calidu opescit. hucah dias. et pli. **D**e semine siquide iusquiami dicit arif. li. vegetabil. semen helē id est iusquiami qd est mortifex apud pres in ibilm est amestibile de quo pz q; eius malicia et venenofitas per bonitate terre vbi crescit l malicia diminiat vel auget. **D**e iusqamo dicit mgē in hsi. sup ero. q; i tiana sui sumi potitias corona stabat flos eret? filis herbe qua greci iusquiamos vocat. digiti vni? magnitudie. sub illo autē flore i epmitate tyare circa fronte et occiput

eat circulus autē? triplici orbie bistinet? sup qua stabat floes auri filis plaragim a tpe ad apus et. **V**n in hoc fuerit puilegiare iste herbe q; eoz siluado icidari sacerdotis sumi figurari metuit.

De kastanea. 2.

Kastanea e arbor magna et ptea sic a grecis vocata. vt dicit ysid. li. viij. eo q; fruct? ei; gemini in modu tel? ticuloz inter folliculu redditi sūt. qui dum eiciunt castan? et io tales arbores a castiādo castanee greco vocabulo nuayan. hec arbor vt excisa fuit ea; silua expullulare ouenit vt dicit ysid. hec arbor e multu vtilis. na ei; lignu valet ad edificioz structura. ad igniu nutimentu. ei; fruct? val; ad cibū. et cortices et folia ad medicina. fruct? siquide ei; q; uis sub vili cortice aspo et duro i arborē abscōda? tū qm maturus extrahit dulcis inuenit potissime qm decoquit vel affat. sic aut subdit ysa. in diet. sūt calide in medio pmi gous. et sicte i secdo. et io rē caloris h; dulcedimē. rē vo siccitatis h; potititate kastanee tū nimis omeffe sūt et inflatie. et doleris capitis. ppter inclusi sumu generatiue. sed vt ab eis no? amentu auferat oportet vel q; asseritur vt corpulencia eaz et terrestrias ratificent. vel vt in dulci aqua decoquantur vt ex aque humiditate et mollicie temperent et sic bene nutriunt et laudabiles humores generat et corpus ac petolis siccitate temperant et maris si ai acham omedat a coleticis aut et fleu? maticis componit melle. et valent etia sedm medicina. qa abhominacois et vomitus sūt ostrictiue. et ieiunij interstini oforatiue. **H**ec kastanee cum modico sale trite et cum melle tyate abidi canis vel hominis morsus sunt optime sanatiue. **I**tem ai farina ordei et cum aceto cathaplasmate tumoris mamillaz sūt efficaciter repressiue. **H**ec eaz cortices et folia vsta et puluerizata ac cum vino temperata adolecētis capiti ad modu cathaplasmatas apposita augmentant capillos et prohibent eoz casum. hucah; ysaac in dietis.

De lauro. 2.

Laurus est arbor victoialis digna multis laude preconis. ppt singularē gracie sue excellencia et virtutis. ppt qd et victores qndā obtenta victoriā certis laureis coronati laureati dicebāt. qua greci daphnē vocat. ai? s tures et singulares ppetates sup posuimus in h? eodē li. in lra a. que ibi et inuenies.

De lentisco. 2.

Lentiscus est arbor similis humilis et medicinalis que a grecis et hebreis scinus alio nomine nuncupat.

L. 16. 17

vt dicit glosa sup daff. pñ. cui? folioz succ?
 sanat & aglutinat scissa labia sū alia vlcera
 vt dicit ibidē. & dicit lentis eo qd ei? aspi
 mellis sit & lentus. nā qd molle & flexibile
 lentū dicitur osueum? vt dicit y hō. li. p. vij.
 istius arboris fructus oleū desudat & correx
 resinā que mastix appellat & est melior que
 in chio insula generat vt dicit y hō. li. p. vi.
 folia istius arboris scdm dial. & plat. & pli.
 fiunt & tota arbor calida sunt valde & sicca. &
 habent virtutē ostingendi & solidandi et
 solidandi. & ideo valet contra vniū & omniū
 fluxū tam sanguinis q̄ humorū alioz. siles
 virtutes habet gummi eius scz; mastix. que a
 mast. ando sic dicit. eo qd mastica efficit
 glutinosa & dura ad modū cere circa dentes
 et sic mastica gingiuas a putridi hūoribz
 purgat dentes mobiles ostinat & dealbat
 et eoz radices roborat et ostinat anholitum
 amputat & emundat. Hoc mastix si colligē
 in sine veris cortices scmi siue lētici incidū
 et mūdificata terra vestes munde supponun
 ne liquor cadens in terrā cadat. vnde q̄ clara
 est & munda ac alba est eligenda. que vero
 habet terrā admixtā & est obscura & abiciēda
 cerebz emūd at & depurat. & multū exercere
 facit. virtutē digestiua ostinat. ventositatē
 at tenuat. liquefactū sup regulā calidā oīa
 fracta geminās scz; & alia mico mō solidat
 dicit ecā pli. sic & dial. scdm arbor est spinosa
 multū cū radice alca. in plurimas ptes diuisa
 fructū hūc simile mīro. sed minorē ruberū
 interius qm est maturus & aspeā lanā intus
 cuius succus sanat fluxū mulierū. &

De lilio :-

Liliū vt dicit y hō. ē lactei flois herba
 cuius candor cū sit in folijs aut tñ
 species intus sulz. & De lilio autē
 dicit dial. et plat. liliū calidū est & humidū
 et aliud ē siluestre. & aliud domesticū. & aliū
 gerit purpureū floz. & aliud albū quod est
 efficacē. & aliū croceū vel purpureū. Est autē
 virtus liliū maturatiua. vnde valet contra
 apostemata si cū azungia ostinat. Itē ei mēst
 virtus remollitiua. vnde valet contra splenis
 duriciā si eius succus oleo veteri admixto et
 bene incorporato splenis regio inungat. Item
 ei mēst vis mundificatiua. vnde valet ad
 faciē colorandā. si puluis eius cū aq̄ rosacea
 admisceat & in facies abluat. Itē mitigatiua
 et ideo folia eius decocta & imposta valent
 ad loca que sunt com busta. idem facit radix
 eius si trita cū oleo apponatur. Item virtus
 eius est aperitiua & apactoz dissolutiua & iō
 educit purgationē menstruale. Item virtus

mest ei tumois repressiua & ideo valet contra
 apostemata ex ventositate inflatiua si radix
 eius trita cū oleo sepius apponat. huicq;
 dial. De lilio autē sic dicit pli. liliū radices
 mltis modis nobilitant floz suū. nā postea
 cū vino serpentū ictus sanant. & valent contra
 singuloz maliciā et venenū. decocto in vino
 oleo admixto clauos pedū & nodos solunt
 pilos quoq; locis adustis reddunt in vino
 ecā decocto addito melle vniū pāsis subue
 niūt. folia eius cocta in vino vulneta sanāt
 semen eius contrā igni apponat sacro. flos
 et folia subueniūt vlcetū necessitati. huicq;
 pli. li. p. ca. p. p. Item in eodē li. ca. v. liliū
 rose nobilitati primū est & quadā vnguenti
 agnitione. inde fit nobile vnguentū sū oleū
 qd lilioz appellat sic & de rosis oleū rosaceū
 fieri osueuit. De radice eius procedit hasta
 interdū triū cubitoz. deinde dependet ab ei?
 sumita & flos decluis ab angustis in latit
 tudinē se relaxans et dilatans ad modum
 campanelle resupinus. et in circuitu laboris
 intus habens quasi tenue filū continens in se
 semen stantibz in medio crocis. vnde lilio
 nichil gratiosius est quo ad decenciā coloris
 odoris redolentiā & efficaciam corpis & virtutis
 cuius color ē triplex albus rubrus et purpure?
 huicq; plini? i. p. ca. v. habet autem liliū
 radice ex multis bullis consistētē sicut alliu
 vt dicit arif. li. vegetabiliū. & in singul bull
 est virtus seminatiua. & ideo ex vnoquoq;
 crescit planta qm per se plātat. de hoc quez
 supra eodē de allio in lūa. Dicit autem ad
 predicta arif. qd hasta liliū et que nodosa est
 si maruat in terrā & coopiat anteq̄ apiat
 semē eius & radix eius si cepa non emadicef
 statū infra paucos dies inuenies qd a qlibet
 nodo stipitis sui emittit cepulā parūā quasi
 esset illa de tunicis suis siue bullis cepulic?
 radices & hoc est mirū valde. Item ibidem
 sequitur. Flores liliū prius sunt virides post
 albescūt. et si si pes siue hasta a radice tollit
 abscedat. qd totus humor stipitis ē inclusus
 naturalis caloz in medullā se conuertit ad
 su picē partē stipitis & digerit materiā ipi?
 floz. & tunc expādit se flosculus & albescit
 humorē pmitus tūc digesto. et ideo vt dicit
 ibidē vnficatores opauēt liliū intellectu
 humano qui in sine solli ataf de eternis. Itē
 ibidē dicit qd liliū non hz rationē sementinā
 in semine & radice. & in hoc differt a porro &
 allio que habent rationē seminis in multis
 locis. de hoc quez sup de allijs & cepis in lūa
 a & c. liliū insup hast. nouit cū floze absca
 glebe argillosē mīsa in viroze seruat diuici?

24
flores suū. flos lilij qñ integer est et in tactus
pmanet multū suauit̄ redoleat. ofracet? v̄o ma
nibz q̄ ofracet? multū feret. ipsū q̄; flozē cū
seie solū p̄ fructu h̄; to cā eciā virtutē quā h̄;
liliū in stipite et radice totū ostēdit in capite
sc̄; et in floze et in semine. et q̄to flos ipsius
altius in hastili eriḡ tanto caput submissi⁹
inclinat. flos insup̄ eius exteri⁹ ē planus
suauis tactu. et forma rotūndus. aspectu de
lectabilis et iocundus. interius aut̄ granis
aureis in sua opacitate ē respersus q̄ tingūt
plus q̄ crocus. et hec tingencia grana septē
hastulis sustentant. vnde ex sc̄; folijs can
didissimis simul cōgūis opomit. et ex septē
grnis aureis interseats decorat. in q̄; medio
semen eius loco fructus miro decoct̄ collat̄
et cū t̄p̄p̄ā flozis beneficio tenetudo seie
a lesione frigidi aeris custodiē.

De lactuca:

Lactuca vt dicit ysi⁹. ex lactei hūoris
epuratiō ē uacata. vel q̄ nutrites
muliezes lacte implet. hec in uiris
uencis motū accet. cuius duplex est spēs sc̄;
domestica et agrestis quā senaliā uocamus eo
q̄ de oēsū ei⁹ aculeos habet duos ad modū
serice vt dic̄ ysi⁹. li. xvij. ca. vltimo. de qua
dicit ysa. in diet. lactuca agrestis domestice
in forma est filis sed lō ḡoēs habet frōdes
subtiliores. asperiores. et minus uirides apt̄
sue humiditatis paruitatē. et ideo multe est
amaritudinis et pot̄tatis respectu illius q̄
domestica est. quia maioris ē caloris et siccit̄
tatis et ideo multi dicūt q̄ mēstrua puocat
et hūores crudos expellit vt dic̄ dial. lactuca
uero domestica frigida ē et humida h̄ t̄pate
ita q̄ in neutra qualitate excedit modū et iō
eius vsus congruit vsui medicine. subtilē h̄;
s̄bā; et maxie qñ erit recēs et ideo cito digeri⁹
et stomachi arsum et mōsuā ex colem rubea
sedat. sanguinis ebullitiōē refriget. in
sompniatē placat. capitis dolorē ex fumo
colerico sanat. lac in mulieribz multiplicat
et semē in uiris generat et augmētat. et hoc
accidit p̄t̄e bonitatē sanguinis quē gignit
in perfecta q̄t̄itate. et in perfecta eciā q̄litate
h̄ qñ antiquat et indurat minuit eius humi
ditas et amariat ex vsu ei⁹ sanguis pessim⁹
generat. virt⁹ uisua inde deficit et debilitat̄
cuius sensus animalis ē mortificatio. quia
cū sua pot̄tate sensū suffocat naturalē. et
ideo talis lactuca generare uolētibus maxie
est nociua. nam materā congelat. coagulat
feminalē et p̄cipue semē eius si in cibo aut
in potū sepius assumat. huic ysa. in dietis
p̄li. aut li. xv. ca. vij. de lactuca dicit. est

spēs lactuce spōte nascētis quā captinā uacat
qua proiecta in mare p̄tinus necant̄ pisces
qui sūt in vicino. cuius lac cū aceto et aqua
et uino ydropicis medet̄. an⁹ caule et folijs
otusis aspero sale nerui incisi sanant. et alia
est spēs lactuce q̄ nascit̄ in aruis. cuius folia
trita cū polenta illita uiceribus sanāt. et h̄c
græci ylopō uacat. tertia spēs crescit in filiis
quā stācio uacat. cū folia trita cū polenta uul
neribz p̄sunt sanguinē sicut. et putrescencia
uulnē sanant radice et folijs mitigat̄ ignē
sacru. est et alia spēs lactuce habens rotūda
folia et breuia quā multi hericiā uacat an⁹
succū accipitres scalpendo herbā extrahunt
et inde tingētēs oculos disciunt̄ obscuritatē
et caliginē cū senescunt. et auis heric succus
sanat omnia uicia oculoꝝ et maxime qñ ei
lac mulieris admisceat. serpentū morsibus et
scorpionū ictibus medet̄ si succus eius cum
uino pot̄ et folia trita sup̄ uulnē ep̄lastro
oem eciā inflatiōē disciunt et op̄ficat. semē
eciā lactuce tā siluestris q̄ domestice libidinis
ymaginacōes et sompni cōpescit. et corpus
pollui non permittit si in cibo frequēt̄ assu
mat. frequens tū vsus eius et minus eius
oculoꝝ efficit claritati. **M**ultas alias laudes
si attribuit̄ pli. in eo dē. ca. sed hec sufficiāt.

De lappa:

Lappa ē herbā h̄ns folia lata et spissa
circa terā h̄ns in summitatibz hastu
larū quedā capitella spinosa et aculeata si d
uacata que uelut t̄nseuancū solēt adherere
Vnde dicit ysi⁹. li. xvij. lappa est dicta eo q̄
habeat caule ingentē per terā dispositā que
a græcis philantropos uacat. eo q̄ uelutibus
hominū adherat ob asperitatē sui. et nascit̄
iuxta muros et dic̄ philantropos id ē amās
hominē. q̄ qñ quadā affectione uidef hoīs
adheret uelutibus. Cuius spēs duplex acuta et
rotūda ad similitudinē pedis caballi disposita
vñ et a multis uacat uingula caballia. et vtriusq̄
folia h̄ns et horribil̄ sūt odoris pit et lapidis
vt dic̄ dial. Sed pli. xv. ca. xvij. lappe mlt̄e
sūt spēs et oēs sūt medicinales. nā ictibz sco
pionū medent̄. nec ferūt hoiez si inunctus
fuerit succo ei⁹. decoctio radice eius iuuat
dētes et astemat si tepida in ore tenet̄. semē
ei⁹ iertrabilia uicia stōchi auat. uiciat̄ibus
sanguinē. p̄dest. differt̄is subueit. nā tabiz
eius cū uino sistit aluū. h̄ folia adiecto sale
soluūt. semē eius potū datū adiuuat cilu
losos. tota herbā trita cū anpūgia ualeat de
strumā. huic q; pli. Sed plat. lappa si lap
paciū est herbā calida et sicca h̄ns uirtutē
dissolubendi. relaxandi. apiendi. et attenuandi

Lib 17

et ideo valet contra scabiem pruritiu serpiginem et iteziginem et interat taneu. Consumit humorem apostematu dissoluit duriciem et tumorem. valet contra frigidu p dropisim. splenis opilacoem succo eius succo ruthe adiminet. ceteris purgat a flematica supfluitate si i modica qntitate natibo in balneo vel in aere calido instillet.

De lappate.

Lappates cibo e ex quibusda herbis domesticis recentibus lappacis filibus. Positus aut effectus. vt dicit glosa super iudith. ca. xv. vnde alexader neg ait Lappates cibus est et olus componit eundem. Secm alios lappates genus caulis habens folia lata vt lappa. sed folia lappatis sunt mollia et casta. subalbida. plana. inuoluta in re se mirabiliter et onera. habens stipite breue et grossum nodosu exterius. sed molle interius et carnosu. hec herba oueit medicie et eliu. h inde fit cibo bonus qui diu seruati pot si decocta cu aceto sinapi et melle diligetis. sponat. et talis cibus vulgariter positiu nuncupat. cuius virtus est singularis scilicet crescere ebrietati vt dicit plin. li. xv. ca. p. na an cibum onesta cauet ne ebrietas supueniat post capula supra. opellit capula vt ecedat et vt clamat icola casti fractis hac herba nichil est vtilius stomacho atqz neruis. et ideo paralyticis et tremulis iuvat eam dari et sanguine recreantibus lactis vter. tunc prebet pueris. valet etia succus aduersus venenu et serpentu ictibus occurret et maxime semine eius. similit valet contra mcessu canis vt dicit ysid. li. xvij. Legumina ab eligenda sunt dicta quasi electa veteres em meliorea legebant et inde sibi cibaria sponnebant. et dicitur proprie quedam gna tritico et ordeo maiora et spissiora que non folliolis sed potius in quibusdam filiquis grossis. spissis. et clausis oriunt vt p. in pisis ciceribus atqz fabis. Differunt aut legumina in magnitudine colore. et figura et sapore. Na inter legumina maiora sunt grana fabaru et lupinorum. medio crua ciceru et pisoru minima leuiculy et viciaz. in colore differunt quia quedam alba. quedam nigra. quedam rufa et quedam mixta. In figura qa quedam rotunda qda oblonga. quedam triangula. quedam plana. Differunt etia in sapore. quia quedam sunt stiptica et dura. h per decoctione sunt molliora et ad eliu meliorea. quedam em in se sunt amara vt lupini sed p adiectiuam in aqua madescentione efficiunt dulciora. et vt dicit plin. legumina qm incipiunt maturare capienda sunt qm cito exsiliunt latentqz du deciderit vt lupini sicut dicit plini. li. xvij. Est aut legumene

substantialiter grossu. frigidu. et siccu ad digerendu duru et compactu. vnde ppter sua compactione difficiles sunt ad coquendu. nec etia possunt bene decoqui in aq putreali pmo ad pfecta decoctione indigent aqua fctana siue flumiali. Cibus itaqz rudis et grossus de leguminibus fieri est succus iuuenis hoibus foricoris nature et aplexiomis. na legumiosa ex se ad digerendum sunt dura. sed digesta multu nutriunt et sforant. sed naturaliter sunt inflatiua. et ventositatis generatiua. sed eoz ventositas diminiu p corticis decoctione et assacione et per eoz que ventositatis sunt exterminatiua appositione vel assacione vt ciminiu. ancuu. et similia vt dicit dial.

De lente.

Lentis. genus e leguminis vt dicit ysid. li. xvij. sic dicta quia humida est et lenta. potissime qm est in sua herba a qua diminutiue dicit lenticula. et debet scribi p ad differencia vermis capitis qui dicit lens. dis. et scribit p d vnde dicit quida. lens lendis capiti. lens lentis oueit ori. Est itaqz lens vel lenticula sicut dicit ysaac frigidu et siccu ex contrarijs naturis sponita. Nam vna virtute habet in cortice et alia in medulla. nam in cortice habet qda acume ratione cuius mouet ventre ad solucioez sed medulla stiptica e et stomachi sfortia et opat ad obstructione grossu et melancolicu gignit sanguine et cereb. eplet grosso fumo vñ est causa timidoz et horribiliu sompnoz ventositate stomachu gauat. et inflatione generat omnes meatus corporis et transitus opila it. et neruoz ac pelliculaz cerebri sub seancia defecet. et maxime nocet pelliculis oculoz quia eoz humiditate distemperat ac defecet. et vt dicit idem. sanis nocet oculi gto magis infirmis defecationis sue causa et ei? faciens vñs p limas in corpe gnat passiones. potissime si cu cortice smedatur et corpus sicce fuerit aplexiomis. humidis tñ et calidis qnqz pdest. vnde valet ydropicis si sine cortice smedatur. sed cu cortice nocet quia multu generat inflatione et pellicularu extensione. Lens autem est eligenda que est grossior et recentior. et ad coquendu facilior et hoc tam ad escu qm ad medicinu. lentis malicia tempat si deponatur cortex et eius medulla in dulci aqua decoquatur. et post abiecta cu oleo et pipe et cimini et similibus obit. huusqz ysaac in dietis. Dicit autem plin. li. xvij. ca. xvij. lens amat terra tenuis et subtilis magis qm pmguis. et celu idest aere magis siccu. oia em legumina diligunt aqua

Vertical text in the left margin, likely bleed-through from the reverse side of the page.

ante florem & sed postq̄ floreat diligente
siccitatem.

De lino:

Linū dicitur tam herba q̄ semen & est
sic vocatū eo q̄ molle sit atq; lenē &
plurimū delicatū vt dicit p̄sid. li. xij.
Linū autē scdm pli. li. xij. ca. ij. ferit in locis
planis & scarpulosis & hoc in v̄s et colligit
in estate Erumpit autē in sc̄pitē huc culmū
rectū p̄ducens flores flauos quib; succedūt
quedā capitella loco seminis ac fructū. & cū
incipiūt capitella pallefcē culmi integri euēl
lū & emulsi a suis capitellis semē otinētib;
sarpinans. deinde colligantes partes lini in
fasciculos colligan. & lōgo tpe in aq̄ matuā
et optacti de aqua ad solē deffican. & post
multis tōnsionibus & carpinacionibus a suis
superfluis expurgant & sic pres de feate in
sila oroiuent. & p̄m l̄tiplicē decoctionē ad
albedinē deducant. non em̄ linū in suo vivo ē
terrestri p̄t spoliari & p̄fecto candorē decocti
nisi multociens cōndat & decoquat et soli
appositū aqua itez & itez asperga. & cū sint
multa genera lini illud p̄ualet in decore qd̄
solet crefcē in egipto. Nā inde em̄ fit bissus
vini opabilis in candore vt dicit pli. li. xij.
ca. ij. minus tñ h; siccitatis hoc genus lini
et plus lucri. q̄a inde sunt vestes gratissime
sacerdotū. Est autē linū necessariū ad vsus
multos. nam ex lino sunt vestimenta ad
induendū. vela ad nauigandū. recia ad ve
nandū et piscandū. fila ad osuendū. funes
ad ligandū. corbule ad sagitandū. ligamia
ad onectendū. linee ad mensurandū. linthe
amina ad quiescendū. cortine ad cenandū
sacculi et bursile ad quodlibet necessarium
reponendū. vnde nulla herba tam diuersis
vsibus hominū est ita necessaria sicut linū
cuius semen calidū est & humidū. vel inter
humidū & sicū temperatū & vinctuosū. vnde
inde fit olam quod alijs vsibus magis est
necessariū q̄ ad esum. nam vt dicit ysaac
semen lini parū nutrit et durū est digerere
noctiuū stomacho & plurimū inflatiuū. diu
retū tñ est. assum tamen et melle acceptū
melius est & valet ota tussim. & mestū eciā
cum melle & pipere vnetē excitat & stimulat
ad amocē. valet ad apostemata q̄a maturat
ea. habet em̄ vim mitigatiuā. subtiliatiuā
tarsificatiuā. siue maturatiuam. vnde soluit
apostema marticis si paciens in eius de
coctione sepius foueatur vt dicit ysaac in
diētis.

De malo:

Malus est arbor pomifera in se quidā

magna & sed respectu lignorum quidam non
moris modica & et submissa ligno solida
rugosa cortice & nodosa frondium densitate
umbrosa. florem v̄rietate decora. fructū
suauitate iocūda. visui & gustū graciosa. in
diuersis medicinis efficitur & virtuosa. Dicitur
autē malū li ipsū pomū siue fructus sed hec
malus dicitur arbor siue pomus. & est sic dicta
eo q̄ eius fructus sit rotundus. v̄n & illa sit
v̄s mala que marie sunt rotunda vt dicit
p̄sid. li. xij. nam malū in greco rotundū in
latino dicitur. differt autē malus ab alijs ar
boribus silue vel nemoris. q̄a malus et marie
domestica duplicis est nature. nam truncū
habet a terra productū suculū autē aliunde
veniens ipsi trūco insertū & v̄mū. que duo
q̄i per infectionē pariter sunt vnica vnam
arborē constituunt. suculus autem insertus
trunco totā virtutē trunci in suā transfert
qualitatem sicut dicit alfredus super finem
primi libri vegetabilium. quee supra eodem in
tractatu de arborū infectione circa principū
Malus autē nisi putet & a superfluis tannis
epo necet sterilefcit vt dicit idem. quia hu
mor attractus a radice non sufficit ad pro
ductionem fructū quia transit in tancū
steriliū nutrimentū. quee supra de causa
fructificationis arborū. Maloz sunt diuersa
genera. nam quedā ferunt ponticum atq;
quedā acetosū. quedā dulcē & iocūdū & hoz
fructū diuersitas. ex diuersa qualitate hu
moris procedit et debilioz vel fortioz ope
ratione caloris exilitētis in radice sicut supra
in principio tactum est.

De malognata:

Malognata est arbor ferens mala
granata arbor siquidē feminis
fructus vero neutri. & dicitur malum
granatū eo q̄ intra corticē et rotunditatem
granatoz otineat similitudinē vt dicit p̄sid.
li. xij. cuius cortex dicitur p̄sidia. flos vero
balaustra nuntiat. florem autē alij sunt
albi. alij purpurei. alij rosei reperunt. hec
poma malapunica sunt dicta. q̄ de regione
punica primitus sunt delata vt dicit p̄sid.
Est autē arbor multū dura & nodosa & ramosa
plus in latum q̄ altum se diffundens et est
frigoris impaciens. vnde in prima cito p̄
reunt flores eius. Dicit autem aristoteles q̄
malognata mutatur a malicia sua per
cultum. quee supra eodem de arborum cul
tura. Istius autem arboris secundū plinium
multe sunt species sed de duabus iam loquū
sufficiat. Nam secundū dialcoridē & ysaac in
diētis. malorum granatoz duo sunt genera

valet contra tumores oculorum. fit aut oleum
mirrini de folijs et baccis eius quod est lenitium
consolidatiuum et mundificatiuum. et valet ad
omnia supradicta. aures aut mundificat saniofas
si tepfactu instillat. huicque plii super ysa.
aut. ca. plii. dicit iero. mirrus est aromatica
et iputribilis fessa mēbra solidat et repat
et ideo solat omnes sancte ecclesie fige. et scia
t patius et mitigat vitutis ac refrigerat
vt dicit ysa. super ysa. lx. ca.

De mirra.

Mirra est arbor in arabia altitudinis
quinque cubitoz similis spine quam
archetatu vel aromatiu dicit. cuius
gutta viridis est et multu aromatica et amara
vnde et nomen accepit mirra vt dicit ysa.
li. xvi. cuius gutta per se manas preciosior
est. que vero facto vulnere inciso cortice elia
ylioce iudicat. cuius sarmenta ambo igne
fouet quod fumus est valde noxius nisi odore
storacis occurrat. aliter enim detrahunt hoies
morbos insanabiles tali fumo. purior autem
mirra et melior colligitur apud trogoditas in
arabia vt dicit ysa. et plii. li. xij. ca. xvij. vbi
dicitur. quod mirra est arbor quinque cubitoz
et crescit in filiis arabie. cuius folia sunt filia
folijs oliue sed magis crispata ac aculeata ma
mos habens similes iuniperi. Incidunt autem
binis temporibus anni eius scilicet prius spore subat
ante quod madant. et gutta que subado effluit
stacte dicitur. et hoc generibus omnibus mirre preterit
et mirra electa a pluribus appellatur. Sunt autem
septem genera vt dicit ibidem idem. ca. xvij.
scilicet trogoditica et illa est magis electa. scilicet
gelbantica. tertia diatrides. quarta collatice
quinta est paccena id est salbana et illa alijs
mirris magis tenuis. sexta qua dicitur tim
et odorifera vnt. et hec ceteris magis candida
et hec adulterat gummi et glebis lēscis. septima
est india et illa ceteris price est. et cum illa alie
spes mirre adulterant. huicque plii. **M**irra
vt dicit dias. est gutta arboris circa tamos
calore solis indurata et est eligenda citrina
et rufa interius alijs tulu lucida. et huius alia
est minuta. alia est grossa que trogoditica
appellatur ab insula vbi crescit. calida est et sicca
et hoc virtute confortandi et ex aromaticitate
sua aduocando pres in vnu. hoc vbi dissoluedi
et osumendi mediocrit et equaliter ex qlitatibus
suis vbi oseruatur corpa moruoz quoniam ex mirra
infectionibus adiunt. reseruatur autem in optima
efficia mirra fere centu annis. valet contra
omnes causas reumaticas et fluxus inordinatos
digestione etiam confortat. et viscosos humores
maxime in spiritibus mēbris purgat. et vis

fectos emundat. et omnia gnguiay vicia sanat
et desiccet. vlcera labioz putrida solidat
consumit et aglutinat. cerebri confortat. et etiam
matricem mulu corroborat et confortat. et omnem
ei superfluitatem osumit et desiccet. et caput
tuuatur. vermes aurium necat. et carne superflua
corrodit. et bona ac vicia generat et oseruatur

De mirro.

Mirru est vnguentu de mirra et alijs
speciebus aromaticis opostu et osectu
cuius virtute nerui et alia sensibilia
mēbra confortant. et humores in iuncturis ac
articulis epistetes osumunt eius aceticitate
spiritus animales expandit. Interficiuntur
vermes ac pediculi eius amaritudine. et prohibet
ne nascentur sudores fetidi mirro opelcantur
oseruatur corpa in delicatione in putredine
dissolunt.

De mandragora.

Mandragora est dicta eo quod habeat mala
sua inter olea in magnitudine mali
maciani. vbi et latini malu vnt terre
hoc poete vnt antropomozos eo quod habeat
radicem forme hois quodammodo simillan
cuius cortex vno mixtus portigit ad bibendum
hijz quoz corpus est secundu vt dolorem non
senciant soporati. huius species sunt due vna
est femina in folijs similibus lactuce mala
generans. alia est masculus cuius folia sunt
filia folijs bete vt dicit ysa. li. xvij. Dialco.
aut dicit mandragora esse herbam sompnifera
cuius folia sunt super terra aspera. radices
habet duas aut tres sibi inuicem coherentes
de foris nigras. intus vero albas cum corio
grosso. masculus habet folia alba et tenuia
et radice simile alteri. poma nascuntur super
folia sicut galla super folia quecatis. et sunt
colore crocea. odore suauia tamen cum quadam
grauitate. in sapore aut sunt insipida. et ideo
non conueniunt esui sed tantu medicine. nam
cortices eius decocti in vino dormie faciunt et
omnes dolores compescunt. vnde et vix tunc
tempus ferri sencunt passionem. Cautem tamen
mandragora est vtendum. quia si in nimia
quantitate accipit infert mortem vt dicit idem
nam vt dicit in plat. virtute hoc infirmitatibus
et alijs tulu mortificandi et sompnu puocandi
et ideo succus eius cum lacte mulieris temporibus
appositus sompnu puocat etiam in paucis. et
quod est herba sballit frigida. dicitur quod fructus
eius extinguit ignem factu. et osu et etiam colere
imperu et vntis fluxu. huicque plat. ibi tamen
ponit quod secundum naturam filitudo hois vel mulieis
in radice eius fillaten inuicem huiusmodi a rusticis
vel maleficus sophilice sic format. dicit autem
habe virtute prebituam mulieribus accipiendi

Lib 17

qđ similiter abnuere videt auguſ. ſup geſ. ij. c. pte. dicit auguſ. qđ octaviſ one rachelis qđ mād magoras de fide tuncat vidit phoz libros qui de virtutibus herb arū tractat. qđ de eis dicit ſe nichil talū in eoz ſcriptis tūc tps reſiſſe. ſalua tñ auct. oritate beati auguſ. ni ſtulti auctores dicit mandragorā multo cōs hāc herbe habere virtutē. vñ dicit oſt. dial. et pli. et plat. qđ mandragora ſumpta modo debito matrices diſponit ad conceptionē qđ primitus calce nimis et ſiccus oceptionis naturam impediunt. mulieres itaq; calidas et humidas diſponit ad conceptionē cū ſit frigida et ſicca vt dicit in plat. et hō diſpoſitiōe ſed mulieres frigidas et naturaliter ſuccas impedit potius ab huōi diſpoſitiōe. multas alias habet mād magora virtutes que vt dicit dial. tum oēs corporis reſeruit atq; tollit. moribus venenosis occurrir. omnēq; fluxū corporis inferius et ſuperius reſtringit. omnia ſuperius poſita dicitur in li. pli. p. xv. ca. p. vi. ybi dicit qđ mandragore duo ſūt genera qđ et ſeqt. poit multa cauēt foſſores mād magorē in eius foſſura otariū ventū et tres circulos gladio circūſcribunt et poſt exſpectat effodē ad occaſū. et ita cōdunt eius precipuas eſſe vires. ſuccus eius colligit et in ſole deſiccatur mala eius matua in vmbra deſiccant. odor maloz et grauis et inferet ſompnū et ex odor ſolo vis ei ſompnifica eſt vt dicit idem.

De milio :

Miliū eſt herba habens haſtā longā et nodolaſm ad modū canne. cuius ſemē valde eſt minutū. frigidū et ſiccū vt dicit in dietis. Et hoc atteſtat eius leuitas et ocau. ta. ſ. abſencia viſcoſitatis et vnetio. ſ. ſiccitatis. et modici nutrimenti. o forat tamē ſtomachū quā ſue ſiccitatis. et oſtupat ventrē. Eſt aut ſedm dial. diuretiū et aſſatū. ſedat ventris torſionē. ſanguinē laudabile non generat. in frigidat ſtomachū et deſiccatur vt dicit in diet.

De menta :

Menta ē herb a odorieta calida et ſicca ſtomachi o foratiua. et eſt duplex eius ſpēs ſc; orensis et domeſtica et ſilueſtris ſeu montana. et iſta habet maiorē vī calefaciēdi qđ pma. et dicit greci colocalia quā latini neptam ſue calamentū vocat. vt dicit pſi. li. p. vij. ca. penultio. et herba eſt multū medicinalis. alte ſunt ſpecies mente que creſcant in paluſtrib; et in pratis ſed nō ſunt tante effiacie in virtute vel calore. ſunt etiā grauioris odoris piter et ſaporis qđ mēta domeſtica vel orensis. que eſt herba ſe multū tūplicas. et cito de terra pullulās et aſcendēs

cuius haſtula in terrā reflexa et ab humo dicitur ouertit in radicē et cito ex ſe nouā parturit prole. Eſt aut menta orensis magne effiacie ſue ſit ſicca ſue viridis. habet em virtutē diſſol. tendi et oſumendi ex qualitatio ſuis ex arom. iticrate confortandi et prouocandi appetitū ex ſuo acumie de octa i aceto fetore ois apurat. et gignas putridas et corruptas purgat. vmitū ex debilitate virtutis eten tūe cū aceto ſedat. odorē ſuo et ſapore ota ſincopi et debilitatē ſpirituū iuuat. matricē mūdi. ſicat a ſuperfluis et o forat. decocta in vino dolorē viicerū et venū placat. cū vino et oleo decocta mamillas ex coagulatione lactis in duratas ſuppoſita ſanat. ſuccus eius venis obuiat. et potat. lubricos necat et vmes auris in vino et oleo decocta frigida apoſtemata diſſoluit et curat. tuſſim mitigat. huauſ; dial. et plat. ſimiliter plaac li. ij. in dietis dicit idem. addens qđ abhominacionē amputat et ſingulū ſedat. linguā lemit aſpetū ſi ex ea frices aſſuefacta in cibi venē excitat.

De malua :

Malua eſt mollis herba a molliendo aluū dicta. vt dicit pſi. li. p. vij. ſic dicit idem vna cū plinio. ſi ſucco ei admiſto oleo aliquis ſe muret. a pūctura aut apū ledi non poterit. mēbra etiā limita ſucco malue nō paciunt pūcturā neq; morſū ab aranea vel a ſcorpione vt dicit pli. Eſt aut eius ſpecies duplex. minor ſc; et maior que alcea dicit. et eſt vtiq; herba humida inter frigidū et calidū tpata vt dicit in diet et hoc patet per eius virtutē et actionē. qđ digerit apoſt. ma et maturat. maxime radie eius et ſemē. cuius decoctio valet ota fluxū ſanguinis. Quā dā em habet viſcoſitatis qđ ſi cū vino potui deſ diſſoluit groſſos hūores renum et frangit lapidē. duriciem ſplemis mollificat atq; laxat. decoctio eius puocat ſompnium. ſi facies et extrema corporis inde abluant. ſemmis ſui decoctio valet pūſicis et ota tuſſim. ſemē ei in oleo decoctū duriciē ſoluit. mollificat. mundificat. et maturat. vt dicitur in platario.

De nuce :

Nux est arbor cuius fructus ſimili noie nunapat. et ē ſic vocata eo qđ vmbra ei vel ſtillicidia folioz arboribus vicinis no ceant. quā multū latini alio noie iouilantē vocant quāſi iouis laudē fuit em hec arbor quondā ioui conſecrata. cuius fructus h; tantā vim vt miſus inter ſingos et cibos venenolos quicquid in eis virulentū eſt exſundat. rapiat. et extinguat

vt dicit ysid. li. x. vij. Cuius fructus hz durz
 et amari cortice sed nucleu valde dulcem
 vnde pomu omne corio vel cortice duro tactu
 dicitur nup vt dicit idem vt pmea castanee
 auellane et huioi. Est itaq; nup arbor alta et
 procea hns ramos et nodos diffusos et folia
 lata nervosa. piramidalia. et acuta. grauis
 odoris et saporis. quaz vmbra dormieti sub
 ea e nociua et diuersaz infirmitatu grauiua
 Cuius tñ abiq; cortex fructus et folia oueniunt
 mediane. nam vt dicit dial. succus radicis
 et corticis nucis maioris extractus et potui
 datus ad qñtatem vnius oragij subuenit
 difficultati vrinandi. potatus etiã cu aceto
 repugnat febribz vniuersis cu frigo et rigore
 crines tingit et mundat et phibet casus cap
 pilloz. Est aut multiplicis virtutis et efficacie
 fructus eius ouenit etiã suu et medicine. et
 cu multiplex nup inueniat tñ de maioribus
 siue gallicanis minoribus siue auellanis plus
 loqmur quo ad cibũ et medicinã. Nup aut
 vsualis et domestica q a multis dicit gallica
 variat in substantia in virtute et etiã figura
 nam in substantia vt dicit ysa. in diet. aut
 ostendit aut viridi aut reces aut vt matua
 In prima disposicione scz viridi habet exteri
 coriu su cortice colore quide viride h in lappo
 ponticu et amaz. et man. ostendit inficiente
 interius aut testa paulatim optinet corio ex
 tã seco durior. infra ei abicu nucleu etinet
 vnetuosa. saporosu. et multu dulce. nucleu tñ
 medulla que infra testa est contenta quadã
 pellicula velut quadã tunica est vndiq; cir
 cūrecta ne tenera nucleu scz substantia a teste
 frigiditate seu duricia ledeat. et illa quide
 pellicula testa mollior et medulla nucleu dulce
 et amariore et ab experientibus inuenit. et qto
 nup plus ad maturitate pducit plus sepat
 illa corticalia a sba teste et medulle nucleu
 incorporatur forcius et vni ita q nup ab ea
 vltorius diuidit nisi qñ per aque calide vel
 vltorius humidi infusione casu aliquo arti
 ficialiter emolli. nup itaq; viridi est minus
 calida et sicca naturaliter q antiqua et min
 sticho nociua. Qd si cu rura omecta fuerit
 ieiuno stomacho est penitus auilbet veneno
 inimica. nucs vero matu e vt dicit ysa. qdã
 sunt recentes. quedã antique. quedã inter
 has mediocres. recentes sũt magis huiose
 mediocres vero sunt magis sicce. h antique
 osumpta humiditate per caloris intensione
 humioficate digerente magis sũt generalit
 vnetuose. et ideo multu omeste in humores
 colecticos de facili conuertunt. et maxime qñ
 a calidis oplerionibus in vsu sepi assumunt

quia in talibus generant abustione. et capiti
 vertigine inferunt et dolorem. Qui vero eas
 temperate comedunt et tpe sunt oplerionis
 bene eas digerit et eis ograue nutriunt. vñ
 aut eaz attendi pnes effectũ medicine. nã
 generalit ota rem vnenosa corpa oseruant
 quia sua vntofitate meatus corpis opilant
 et vi vneni ad vitalia penetare nõ pmitunt
 Itẽ nucs cu sale et ruta et alleis mixta eqñit
 ad bito melle moesui tabidi canis subuenit
 si interius sumant. et exteri sup locũ vulneis
 apponant. vnenũ em ad exteri ota trahunt
 potencialiter et osunt. Itẽ otrece cu melle
 melancolica apostemata et fleumatica mite
 dissoluunt. Contrite insuper et cathaplasmate
 super vmbilicu interioza apostemata interi
 in corpe nascencia destruit vt dicit ysa. in
 diet. Figura aut nucis est varia. quia alia
 est rotunda. alia piramidalis et obloga. alia
 interius plana et ocaua vt pz in auellanis
 et muscatis. alia lateraliter diuisa. sed in
 summatibus ad modũ crucis tecta gnomalit
 idest per formã trianguli est distincta vt pz
 in nucibus maioribus gallicanis in quibus
 generaliter forma crucis interius est ipressa
 vt patet sensibiliter intuenti.

De nuce auellana. 2.

Nu. auellana estpectu nucis gallicane
 agrestis est et siluatica. nã hũ cultam
 crescit in corulis q sũt arbores cres
 centes in nemore siue silua vt dicit ysid. et
 ideo qa in loco publico crescentes a triseutibus
 auellit et colligit merito auellana nunatpa
 Auellane aut vt dicit ysaac alijs nucibus sũt
 minus calide. et in substantia magis p tice
 atq; grosse. minus tã in sba et vnetuose
 et ideo ad digerendu sũt dure. et ad exendũ
 de corpe magis tarde tñ qñ digerunt multu
 sũt corpis nutritie. tñ si cu interioze pellicula
 multu sũt generatiue inflacis. et ideo vt eoz
 noamentu auferat e vtile vt i aqua calida
 perfundant et exteriocres pellicule auferant et
 sic erũt ota multas passioes vtilit iuuacie
 qñ autis melli admixtus val; ota allopicã
 et fluxũ capilloz et facit pilos i corpe germia
 re vt dicit ysaac et ostan. Sunt et alie nuu
 diuersitates que ograunt medicine sicut nup
 muscata et nup india et nup wmicã et huioi
 et est muscata fructus arboris in india nas
 cetis. crescit infra testa duã quodã corio
 siue folliculo tectam ab mobum auellane
 cuius cortex macis vocatur et est multu me
 dicinalis. maxime enim confortat cor et de
 purgat i cerebro spiritũ animalẽ. stomachũ
 mfrigidatũ calofacit. et confortat appetitũ

aut sunt huius arboris species que per diuersitatem
 fructuum discernuntur. Oliua itaque secundum philosophum
 arboris oleo designat fructum cuius multiplex
 differentia inuenitur ut dicitur ysaia. oliue autem
 alie sunt domesticae et alie sunt siluestres. de
 domesticis fructus faciunt quibus maturos quibusque
 immaturos quibusque inter hos mediocres inter
 istos autem fructus oliuares primi sunt terrestres
 pontici et vitides. secundi sunt subrubri vel secundum
 dias iacinctim. vltimi vero videntur esse nigri
 et quoniam sunt nigriciores exterius tanto sunt ma-
 turiores et iterius vinctuosiores et ad exprime-
 dum oleum apertiores et sicut dicitur aris nunquam
 perfecte maturescunt in arbore etiam si per multos
 annos ibi essent. huius ut verum et completa consequantur
 maturitatem oportet ut bacce collecte de arbore
 per plures dies in vna congerie coaceruentur
 et sic per oppressionem mutua ac minima confortato
 calore et reuocato ad interiora ad plenam matu-
 ritatem producentur. Secundum vero ysaac in dietis
 oliue cum fuerit tubae nondum bene mature nec
 dum plurimum vinctuose stomacho sunt valde
 confortatiue et strictiue et appetitus excitatiue
 maxime si cum aceto vel aqua salina fuerint preparate
 cum dure et difficiles sunt ad digerendum et minus
 alijs nutritiue. Digerunt vero que iam sunt quasi
 maturate calide sunt et inter siccam et humidum
 temperate multum quidem nutritiue sed stomacho
 mollificatiue et ad digerendum magis dure
 quoniam vinctuositate sua in stomacho suspensae
 et ad decoctionis locum inferius non descendunt
 et ideo in humorum corruptione citius transducuntur
 et minus laudabiles sunt alijs ad edendum
 vitales tamen sunt in medicina quia et trite et
 posite supra loco que igne vel aqua calida sunt
 exusta vasa reprimunt ibi nascituras pro-
 prias et aperit et epalae faciunt humores que
 incluse sub cute sunt causa vesice et tumoris
 huius ysaia in dietis. Dicit autem philippus li. xv. c. iij.
 quod bacce siue grana oliue quod diu sunt in arbore
 non periret et quod diu in arbore permittuntur
 tanto meliores sunt. semper enim nouas vires
 resumunt et difficilius cadunt. Constat autem
 oliue ut dicitur idem. ex nucleo carne oleo et
 amara quae sames est siue feroliue et amara
 vitales tamen in medicinis sed nuclei cum folliculis
 oleo elicato vitales sunt ad ignem nutriendum
 pora etiam inde dicitur impinguari.

De oleo.

Oleum succus est oliue ut dicitur philosophus et
 tanto est nobilior quoniam recensius et
 facilius a suis folliculis eliquatur ut
 dicitur philippus li. xv. c. iij. vbi dicitur quod oleum per
 vinctuositate vitiat et dicitur ibidem quod oleum in tor-
 tibus exporquendum melius eliquatur si oliue

si oleo bacce prius cum molari lapide vehementer
 stricte frequentissima aqua perfusa fuerit et
 resperse non per tale aqua calida vinctuositas
 ab amara et nucleis separet qui suspensans
 tandem ab ipsa aqua artificialiter separet. Et
 ut dicitur idem quod oleum citius de torculari erit
 tanto oleum laudabilius iudicatur non pinguius
 est et suauius quod minus cum terrestri substantia
 admisceat. Propter hoc dicitur philosophus quod si quis
 inter aquas merisus oleum in ore prius inclusum
 in aqua emerit claustra facit omnia que in fundo
 aque continentur et patet oculis ipsius facilius
 omnia que in aqua inferioribus absconduntur
 cuius natura est ut cibos condiat et fomentum
 luminum administrat et corpora fessa recreat et
 confortat. neuos contractos et induratos ac
 spasmatos remollit et relaxat. apostemata
 dura mollificat et maturat et maxime oleum limi.
Multiplex enim est oleum et ex multis rerum
 generibus est expressum aliud autem est simplex
 ut oleum oliuarum. oleum nucum. oleum papauerum
 oleum amigdalum. oleum raphanum. oleum limi. oleum
 canopi et huiusmodi aliud est compositum et aliud est
 frigidum. aliud calidum. aliud est strictiue et
 constrictiue. aliud laxatiue. Nam ex appo-
 sitione calidum efficitur calidum et ex frigidis
 frigidum et ex strictiuis strictiue et laxatiuis
 laxatiue. ideo secundum diuersas causas morborum
 sunt adhibenda diuersa genera oleorum. ut
 oleum laurinum. nardinum. pullegrinum in causis
 frigidis. oleum vero rosaceum siue violaceum in
 calidis causis apponatur. potest autem oleum ita
 fieri calidum ut febrem inducat. si inde vine pul-
 satiles et citras et velle manu ac plate pedum
 immingantur ut oleum in quo decoquitur caro
 leonina ut dicitur in expendio saler tam potest
 etiam fieri ita frigidum quod inducet membris inde
 peruncto stupore et insensibilitate ut patet in
 oleo mandragore quod fit ex oleo in quo
 poma mandragore sunt decocta vel diuicius
 reserua ta sed inter olea sic opposita magis
 laudabilia et magis in medicina vitia sunt
 temperata. Simplex autem oleum quo ad medi-
 cinam etiam quo ad cibum primum locum optinet
 oleum oliuarum. deinde nucum et amigdalatum
 tercio oleum papaueris quod cum alijs oleis per
 dietis est magis frigidum atque siccum maxime
 me quod fit de semine eius nigro et habet
 virtutem inducendi sompnum. valet contra
 calida apostemata in principio et contra
 epatis calefactionem ut dicitur platearius.
 alia autem olea minus conueniunt cibo
 propter odoris grauitatem et saporis hor-
 ribilitatem. congruit tamen vitiliter me-
 dicine sicut dicitur ysaac in dietis. habet autem

Lib 17

habet autē nō omne oleum generaliter multū
aeri atis et acce leu atis. et iō omni liquoā
su p̄ferē. et alijs liquoā subesse dedigna
penetatiue est vit uti et sui diff i huc. et iō
in vāis vitāis vel vitreatis vasculis meli
q̄ in lignis vel porof vascū alijs custodit
vites quas tangit inscit et in eis odoris sui
vestigium quasi inseparabiliter deuinquit
diffusū in aq̄ superficie in guttulas coagulātes
se recolligit et vt totalit quo ad pingued mē
et sapore sepe ab iph̄ superficie vit p̄mittit
Oleū autē sapore asperū et odore horridū cū
amurea huc fece mixtū ad cibū non est aptū
nauseā em et vomitū puocat et scōchi officīū
corūpit et immutat. oleū etiā ap̄s et aialia
anū'oli corpis interficat et extinguit si inde
perfusū a vt dicit aris. sed aceto post insū'a
reuiuiscant Item oleum purū ferū pollitū a
rubiginē seuat q̄ ferū inde mungit. sed
si fuerit corruptū vel aquo sū et cū fece mixtū
destruit ferū et corūpit. vt dicit plin. li. p. v.

De oleastro.

Oleaster est siluestris olea sic dicta
eo q̄ in folijs similis sit oliue h̄ et
folia sūt laciosa. et est arbor inulta
sterilis et amara. cui inscitur oliue ramus
inde mittat radices et conuertat in p̄p̄iam
q̄litate vt dicit ysid. li. p. vij. Cuius lacrima
est duplex. alia est similis gummi siue vllō
qualitatis moesū. alia est moeb ap seu siml
gutte amoiaci vt dicit ysid. Et quīs oleaster
arbor sit siluestris tñ eius cortices gummi et
frondes veniūt medicine. nam eius folia
cū sint stiptica et amara melle addito sanāt
vlcera capitis atq; ois vt dicit dial. suzus
corticis et frondū stipticus est et ostrictu
vñ valet ad m̄reipiendū humoꝝ et sanguis
omniū fluxū vt dicit idem. gum ei valent
ad multa. et illud qd est m̄d ap maxime
nam vlcera mundificat et sanat. gingiuis
corrosas et corruptas adūuat. et dēs motos
roboret et ofortat. Sili pilā idest atū ignē
ex colera furiosa carnem et ossa corrodentem
reprimat atq; sanat. valet oia allopiā et
fluxum capilloꝝ et cingit crines et amidiē vel
palli at vel retardat. vt dicit idem.

De olerē.

Olerē ab olendo est dictū. eo q̄ scdm
ysid. hoies primo oleribus alectent
atq; fruges et carnes ad esū hoibz
p̄cedent pomis em et oleribus nutriebant
homines ante diluuiū siue aialia ḡmimbo
atq; herbis vt dicit ysid. li. iij. et quīs oia
ḡaminosa m̄tra nalcētia q̄ sūt coquibilia
et eū hominū apta generaliter oleū dican

et vulgariē caules olea dicanē q̄ frutices
et citi amplius caesete ceteris o. eribo at
bitianē vt dicit iō quoz sū m̄tates dicanē
time quasi come in quō maxime est vigēs
virtus naturalis. et ideo in timis tā herbaz
q̄ olerū maxime consistit efficacia medicine.
vt dicit iō. Est autē herba frigida et sicca
turbidū et melancoliā geneans sanguinē
horribilē odorē faciens vt dicit p̄s. in diet.
et sunt quōdā caules estiuales et quōdā h̄yē
males quo: herbe sunt oposite ex contrarijs
nā substācia est grossa et dura ad digerendū
Ius vero siue succus est colatiuus. et inde
deficciatū et ventris humectatiū et laxatiū
sed substācia sū iure ē ostopatiua. tolli autē
eoꝝ noamentū si in aqua elixentur et aqua
piceta alia deoquat et cū pinguedine optie
oianē vt dicit in dietis. Est autē herba q̄
phit per transpirationem. nam qm̄ in vno
loco fuerit semiatū si post p̄ coauerit i plantā
et humū melioꝝ transfere multū caecit et
tam in q̄titate q̄ in qualitate seu virtutem
melioꝝat. in estate folia ei teneta ab eucis
et alijs vermbus corroduat. in hyeme vero
gelu et pruina ostringit et efficiunt magis
teneta. et ad coquendū et omedendū melioꝝa
nā reuoato calore ad interia folioꝝ meli
digerit substācia eoꝝ et sic efficiunt magis
sapidā et sunt molliora Plinius vero li. p̄p̄.
ca. p. multis laudibus extollit caule quo ad
vsū medicine. et dicit q̄ eius triplex est sp̄s
quodā est crispā vtilis stōcho aluū modice
molliens. alia lata habēs folia spissa et ista
minus valet in mediā. tertia tenua habet
folia et simplicia et est ceteris amarior sed
vtilioꝝ medicine. folia eius trita et appōita
bis in die sanant anum vlcera venētia et
inuetata m̄re sanant. caulis parū coctus
soluit. multū coct' stringit. vno et ebrietati
resistit netuos ofortat. et iō vtilis paliticiis
et t̄amulosis. lactis vberitatē p̄bet pueris
succus eius valet oia venenū. dicit etiā q̄
valet oia m̄xū canis rabidi. odorē semis
eius cocti fugiūt serpentes. multas numerat
alias eius virtutes q̄s p̄e tedio hic omitto
dic q̄ b̄tactia siluestris sc̄z caul p̄ se nascēs
habet effectis fori res.

De oredo.

Oredū est dictū eo q̄ cito fit aridū vt
dicit ysid. vel ab oredine. eo q̄ eius
spica qm̄; sex oedines oianēs inueni
et illud genus oredi melius p̄c̄it animalia
q̄ tritici et salubrius hoies q̄ malū tritici
vel filigo vt dicit ysid. Aliud est g. nus oredi
habens duos oedines spica sua Tercū dicit

f

trā esse eo q̄ iactu in terra veno tpe celerit
 recolligit vt dicit idē. De cedeo dicit pli. li.
 xvij. c. vij. p̄mū inter frumēta scriit cedeū
 apud enim multas naciones panis inde fit
 precipuus ⁊ polenta fit ex cedeo apud grecos
 et illi primo cedeū aqua perfundūt q̄ postea
 deficcant ⁊ sic molis confringunt ⁊ a cortice
 farinā purgant. Alij vt ytalici cedeū sicū in
 subtilē farinā molunt sine perfusione aque
 precedente cedeū fruzū omniū mollissimū ē
 in medulla ⁊ seri nō vult nisi i sicca ⁊ solida
 terra. vnde ppter sue substantie molliciem
 multū cito rapit ad maturitatē. nec videtur
 aliq̄d semē min⁹ calamitosū q̄ ad corrupcōez
 quia citius crescit ⁊ recolligit ante q̄ triticiū
 inuadat corrupcio vel rubigo. Inter oīa vero
 crescitia frumēta vilicōe quidē h̄ paleā ⁊ hu
 mi cōe stipulā. h̄ mltū h̄z laudabilē medullā
 q̄ nō de bito pat ⁊ farinā accuratissimā seu
 polentā vt dicit pli. Est aut vt dicit ysa. in dicit
 cedeū granū frigidū ⁊ sicū. v̄ tūc h̄ns cola
 tiuā ⁊ mūdificatiuā. ⁊ exsiccatiū. ⁊ par h̄z
 ventositatis respectu saba. minus tū nutrit
 saba q̄ cedeum. q̄uis sit magis naturaliter
 inflatiua. nec em̄ bene semper corpus nutrit
 que per ventris folliculos siue corporis se ex
 tendunt vt dicit idē. multi aut sunt qui vt
 dicit pli. qui plus v̄ant cedeo in medicina
 q̄ in cibo. vnde tū sit potus mūdificans corp⁹
 nutriens et restauās spū alia mēbra recreās
 et mūdificās. de cedeo etiā otuso. de cortice
 mundato ⁊ ai aqua mūda decocto fit medi
 cinalis potus quē p̄bi p̄tinā vocant. cuius
 virtus est sitis extinctiua. sanitatis custo
 dia. febrilis caloris alteratiua. h̄ de p̄tinā
 quere infra l̄a t.

De palma.
 Alma est arbor victorialis sic dicta
 vt dicit ysa. li. xvij. q̄ man⁹ victicis
 siue optinētis victoria est ornatus
 vel q̄a est ad modū palme hominis habens
 tamos. Est aut arbor nobil⁹ ⁊ insignis sem
 piterne pulchritudinis ⁊ viroris diuturnis
 restita frondibz sine ylla successiōe cōseruās
 folia sua tpe hyemis et estatis. et quia est
 arbor annosa durans in virtute ⁊ virore per
 multa tpa. ideo ad similitudinē auis fenicis
 q̄ multis viuūt annis. palma a grecis fenix
 est vocata. ⁊ cum sit arbor fructifera fructus
 ferens delectabiles ⁊ suaves. non tamen in
 omnibz locis vbi crescit p̄cipit fructus ma
 turitate frequenter tamē in sicca ⁊ in egipto
 fructus eius dattuli a similitudine digitorū
 sic vocata quoz nomina variant. nam aliq̄
 vocant palmule silēs mirabolariā in forme
 dispositiōe. differūt tū penitus in sapore cum

isti sunt saporis dulcissimi ⁊ iocūdi. mirabolani
 vero saporis sunt horribilis ⁊ amari. aliq̄ vo
 cant thebaid qui ⁊ nicholani. aliq̄ mutales
 quos greci canathos vocāt huic ysa. Est
 aut palma vt tagit glō sup ps. arbor m̄gne
 p̄teritatis ⁊ altitudinis h̄ tū ad cedri alti
 tudinē non p̄tingit. cuius radix est aspera ⁊
 rotunda in profundo terre valde fixa. truncus
 aut eius solidus ē ⁊ opactus et imputribil
 firmitatis. cortex eius circa truncū durus ⁊
 rugosus ⁊ quodāmodo pungens ⁊ maxime
 versus terrā. ideo difficilis ē ad scandendū
 et ai difficultate p̄tingit ab ei⁹ fructū. folia
 eius pyramidalē habent formā ad modum
 gladij. iuis aut palma dura fit circa itipitē
 et aspera in supioribz tū iocūdi est aspect⁹
 in tamoz pulchritudie ⁊ in coma. in sumitate
 tamoz portat fructus suos et non in medio
 folioz vt dicit pli. li. xvij. Cuius fructus est
 tanto vinctuosior dulcior ⁊ sapidior q̄to im
 mediatus solis radijs appropinqt. In mltis
 siquidē regionibz crescit h̄ nō ita fructificat
 sicut in regionibz feruida solis spialis. eti
 me repaiss. ⁊ lem̄ terra sabulosa ⁊ vitrosa
 et ideo palmis iudea est inclita vt dicit pli.
 li. xvij. ca. v. Item idē palmarū duplex ē spēs
 masculus ⁊ femina. masculus primo floret
 scia post m̄ germē prumpit. nec fructificat
 femina nisi ita sit p̄pinqua masculo vt saltē
 mediāte vento odore masculi femina p̄hibea
 Item etiā dicit aril. li. vegetabil. q̄ q̄ scia
 oportet vt masculi ⁊ femine femina pariter
 seminent ⁊ debent simul semia bina ⁊ bina
 opposita ⁊ ex singulis erumpit planta. vnde
 quaterne plantule ex eis coalescūt que ad
 inuicē tandē coadherent. ⁊ ad modū vethis
 mutuo miro nature artificio se onectūt nec
 bent crescit. nec etiā fructificat femina sine
 masculo. p̄mo si arbor absceda mascula post
 biduū sterilecūt. h̄ asperis folijs ⁊ flozibz
 masculi circa radices femine ex vicinitate
 masculi q̄i ex coitu itez viēs recipit ⁊ sumit
 nec diligit huic plantatiua locum humidū
 pingue ⁊ humosū p̄mo potius locū salsum et
 arenosū. ideo vbi non est tale solū oportet
 aspergi salē non iuxta radicē sed aliq̄tulū
 in vicino vt salis siccitate humorosa terre su
 pfluuitas cōsumat. Et dicit pli. quodā ē spēs
 palme meridiano orbē que tradit esse vna ⁊
 nō mltiplica. alia ex ipsa. h̄ q̄i p̄e vetusta te
 omnino pit et deficit. itē tū ex se renascit ac
 renūscit. ⁊ ideo putat fenix auis ambic ex
 huius palme argumento nomen accepisse.
 quia morit ⁊ renascitur ex seipsa sicut facit
 palma supradicta vt dicit plinius ibidem.

Item ibide dicit idem in ethiopia sunt variae palmæ sp̄s nō raritate magis q̄ suauitate mirabiles inter quas sunt ille que dicuntur cariace meliores et succo et cibo nā eay fructus succo sūt v̄cerūm v̄n et ex eis v̄ma p̄cipua expr̄munt. hu. usqz pl̄i. li. viij. ca. v. Est igit̄ palma arbor singularis gac̄is stipite et hirsuta respectu soli a q̄ erit pulchra aut est dilatata in ramis et comis respectu ad q̄d superius in caumie se extendit. cuius folia sūt longa in supericie quāde plana ac sp̄ssa et flexibilia diuersis oneracionibus v̄puta sp̄ctul̄ valde apta vt dicit iero. nihilomin⁹ in angulis lateraliū sūt incidēcia et paucita cuius rami dicunt̄ elare se sc̄z eleuātes succū seruātes v̄cerūm v̄tinuū et se nūq̄ ad in̄imā inclinātes. Et fm̄ hoc media hui⁹ diuīsiōis elate in penultima p̄duā habet vt cant. v. vbi dicitur come tue elare palmarum. elate t̄ā siue elares ḡe x̄ dicit̄ abies latine. et fm̄ hoc penultima corripit̄. et sic videt̄ pone alia l̄ā que dicit̄ antic. v. cines eius siue abietes vt dicit̄ arif. et sic media cor̄pi h̄z non p̄duā. Variat̄ aut̄ fructus palme tam in forma q̄ in virtute sc̄dm diuersitatē ligni a quo erit. Et sc̄dm diuersitatē soli in quo palma celsat̄. et sc̄dm variā v̄cerūm calois celestis que diuersimode secundū diuersos situs ad palmam caumia se diffundit vt dicit̄ pl̄i. li. viij. **O**rtūm patet nā in multis palmis raro vel nunq̄ inueniunt̄ fructus p̄pter malā vel minus sufficiētiā dispositiōis ipsi⁹ arboris vt patet in palmis ytalicis in quibus raro vel nunq̄ fructus aliquis inueniunt̄. et si crescat nuq̄ t̄ā p̄tingere ad maturitatē et op̄tionē debitā tepit̄ vt dicit̄ pl̄i. **S**c̄dm patet ex p̄dictis quare in solo siue humo minus frigido et humido pingui vel humido de facili nō p̄ficiūt. h̄mo s̄m medio nullaten⁹ conalescunt vt dicit̄ idē. **T**ercūm etiā patet q̄ in locis v̄mbrosis a radiōz solariū presencia absolutis. nec crescē possūt palme et si forte aliubi cōuerint nullaten⁹ tamē p̄terunt fructificando ad palmam gl̄xiā p̄uenire. et hoc est q̄d tangit̄ p̄sa. in dietis. **D**atili inq̄t fructus sc̄z palmis et aliis sunt et humidi in sebo gradu. et diuersas habent actiones fm̄ regionū variā q̄litate. nā quidā nascunt̄ in regiōe frigida id est remisse calida. quidā in feruida. et quidā vero in feruida inter hec temperata. qui vero in regiōe feruida vbi sol v̄tinuus est fructus sunt dulcissimi lapidi et p̄re viscositate quadā aliq̄lū v̄ctuos. et t̄ā s̄m sint dulces valde si quis eis nimis v̄ceat aliq̄n p̄terunt sic v̄cerūm misceat̄ corpis

lesiones. nam tumores et inflaciones generat dolere vis et stomachi et etiā capitis prestat splenis et epatis meatus obstruunt et opilat ex quo patet q̄ omnib⁹ dulcib⁹ v̄ti v̄tinue non est bonū. p̄mo sepius anime et corpi est nociuū fruct⁹ vero crescentes in terra frigida s̄m remisse calida ad maturitatē nō p̄ueniūt et id̄ in sua ponticitate et siccitate p̄m anctes velut cubi corpus nō multū nutriunt. q̄m potius obliunt multū. q̄a sunt ad digerendū duri quibus aliq̄lū stomachū asportent. t̄ā de stomacho de facili non recedūt. v̄n diuici⁹ ibi facientes in eam torsiones ibi generant sepius ac mduūt vt dicit̄ idē. **I**n crescentib⁹ vero in regiōe medioerit̄ calida quibus sunt maturi t̄ā tanta in eis aquosa humiditas sup̄flua q̄ nō possūt in maturitate seruari v̄nde et corpa replēt̄ cubis humoribus qui sūt materia diuturne febris vt dicit̄ ysaac in dietis. Est aut̄ et fructus palme op̄osit⁹ ex molli substantia et carnosā ex nucleo duro et quasi lapidoso in cuius medio semē v̄tine tamē aliqui datili inueniunt̄ in sicca et in egipto omnino s̄m nucleo. et tales sp̄adones nuntianē. quia in eoz substantia non est ratio feminata vt dicit̄ pl̄i. q̄to aut̄ palma natura et generosa annoh̄z t̄ā fructus ei⁹ meliorē ē. non em̄ fructificat̄ añ centū annos et tunc pri no habet op̄letas vires et p̄fectas valet em̄ fructus palme sc̄dm dial. v̄tiliter in medicina. h̄nt ei virtutē leniendi aspiratē arteriarū et clarificandi v̄ce et maxime quādo bene sunt mature. nam virides sunt scriptici vt dicit̄ pl̄i. quosdā milites alexandri fuisse palmis viridib⁹ strangulatos. v̄nde quādo omnino sunt virides non oueniunt̄ cibo sed solummodo medicina. valet etiā v̄tra diffentia et alios flux⁹ q̄m mox debito apponunt̄.

De palmitē.

Palmes. tis. dicit̄ p̄rie ramus vitis v̄nde ysid. li. viij. palmes est vitis materia mollis q̄ p̄ nouella brachia emittit fructus affert. cuius foliū p̄pinus dicit̄. eius em̄ subsidio palmes ab ardore et frigore defendit atqz ad illius omnē iniuriā p̄munit̄. **Q**uā ideo aliubi interitus est vt solē ad maturandū fructus admittat et faciat vt dicit̄ ysid. t̄ā aut̄ virtutē suam et nutrimentū attrahit a radice. et quia p̄pter inclusū calorem in s̄be sue proficitate fortis est attractionis. multū attrahit humores que transmutat in substantiā ipsius palmitis. et q̄d residuū est ouertit̄ in materiā germinis frondis fruct⁹ atqz floris vt dicit̄ pl̄i. li. viij. **Q**ualis aut̄ fuerit humor nutrimentalis in

radice talis ostendit in palmitibus. unde docet
 apud salerni facit duas diuersi coloris ex
 eadem vite. si enim dum vitis inseritur viti in
 marcio fiat infertio in tribus annis. pcedē tibus
 ex vno stipite ipsius vitis si cum vno furculo
 infertionis loco apposueris colore rubrum. et in
 alio colore blavium. et in tercio colore croceum.
 singuli palmites ex predictis annis pcedētes
 tales profertunt fructus quales in inserendo
 appositi sunt colores. h. q. in his partibus raro
 vitis viti inserunt quibus aliquoties palmes
 vitis alijs arboribus inserat. ideo solet fieri
 fructus mutacio isto modo. In marcio qui
 incipit humore ascendere de radice apud cortex
 vitis caute circa radice. quo apto fit coloris
 intermissio in circuitu inter lignum et corticē
 et tunc diligenti custodia ne humore ascendens
 de radice exeat in scissura. unde humore quando
 paulatim attrahit palmes a radice et mutat
 trahens per colore. an. ps. vinctuos et trahens in
 fructu in fructu ipso coloris vestigium detrahunt
 Eodem artificio potest imitari quilibet plantula in
 sapore et colore et sic sunt arbores que naturaliter
 sunt strictius artificialiter lapatiue. et conuulso
 ut dicit idem. h. idem dicit etiam alfredus. sup. li. v.
 plantarum. h. m. q. spes varie earum corticibus in sus
 picibus seu plantacionibus tpe artificialiter suppo
 nun. Palmes autem vitis ut dicit ysidorus. quedam
 ex se emittunt vimia si vinula quibus arboribus
 se vincunt et onerant. quorum admixtio ferti
 vitiis et turbantibus existunt ne lapati palmites
 ventorum flatibus dissipent. et ut sine lapsus
 periculo suos fructus sustineant a vaga pro
 ceritate se diffundant. multum enim in principio
 sunt fragiles. et ideo talibus indiget tenaculis
 quousque efficiuntur successu solis beneficio
 fortiores. singulis annis indiget palmites
 resecare. sic enim plus fructificant et diffusius
 se dilatant non amputati aut degenerant et
 in labrusce specie se trahunt. Dimolent autem
 palmes quos per nodos et germinum vicinitatem
 nam ut dicit plinius. li. xv. ca. xv. palmes ramos
 hinc nodos et distantes signum est infertilitatis
 densitas vero germinum frigiditatis indicium est
 que infra de natura vitis.

De pagina.
 Propago paginis est nouellus vitis
 ramulus prumpens et surgens ex
 flagello plus terre mixto et immerso
 sicut dicit ysidorus. Dicunt autem flagella vitium
 summitates siue extremitates eo quod ventorum
 flatibus agitantur. que vel propter vitis dilationem
 vel propter renouationem terre immeruntur ex
 quibus noue plantule egrediuntur. et vitis pagines
 appellantur. paginam autem est idem quod flagellum terre
 immeritum sternere et inde nouas vitas producere

et sic vineam dilatari. Nam paginis extendere
 producere idem est ut dicit ysidorus. palmites itaque
 vinee siue rami ad terram conuertuntur inuatiunt
 et in quibusdam foueis a terra cooperiti quibus
 accipiunt vim germinandi et nouas pagines
 producere. unde virtus germinatiua existens
 in flagellis sursum vi caloris erumpens paulatim
 trahitur extrorsum in pagines. ps. v. cuius de
 virtutis de pressa inferi admisce terre et dicitur
 in radices a quibus nouelle pagines attrahunt
 nutrimentum. et tunc radices totum efficiuntur
 a quibus paginate vitas velut filie a matre
 continuo nutriuntur. et sic fit quod primo a nutrice
 se; a radice nutriantur auersum per pagina
 tionis artificium in radice habet ut viceversa
 nutricis officio fungatur. quia palmes siue
 flagellum quibus primo nutrimentum a radice hausit
 nunc per auersionem in radice omnes alios a se
 crescentes veluti mater nutrit ut dicit grecus.

De platanus.
 Platanus est arbor a latitudine foliorum
 sic dicitur eo quod patula sint et ampla
 nam platos greci planum vocant ut dicit
 ysidorus. li. xvij. cuius pulchritudinem exprimit
 scriptura dicens. quasi platanus exaltata. et
 illud ecclesiastici. ruij. mollia quidem sunt folia et teneta
 vitis folia similia ut dicit idem dias. ad ista
 quod platanus est arbor frigida et sicca. cuius
 folia in causis calidis et humidis sunt vitia
 nam ut dicitur reuma opescit et tumore calidum
 oculorum. decoctio corticum eius et foliorum reprimit
 dolorem dentium ut dicitur ossium aliorum. virtus dicitur
 habere lemedum et auros dolores mitigandi. vni
 valde dicitur etiam abustiones si cum alijs leuissimis
 apponatur. et dicitur etiam decoctio in vino dicitur valde
 contra venenum. hanc arborē laudat plinius. li. xvij. c. iij.

De populo.
 Populus est arbor a multitudine dicta
 eo quod ex eius calce. si sine vel radice multum
 triplex tamorum dicitur oriet ut dicit ysidorus. li.
 xvij. Cuius generis duplex est. nam altera est alba
 altera autem nigra. alba quidem sunt folia ex vna
 parte alba ex altera viridia. et h. est bicolore hinc
 quasi diei et noctis notas. nam alio modo variat
 colore in sol ortu. et modo alio in occasu ut dicit
 idem. ab hac autem arborē ut dicit idem effluit resina
 et iuxta eridanum fluuuium in ytaliam et etiam in sicia
 et h. resina a dias. et ab alijs iudicatur medi
 cinalis. nam sanguinem strigit sudores et alios
 fluxus noxios opescit. ex eius siquidem summitatibus
 et cumis si comis solet fieri vnguentum frigidum
 opilatam et caloris mitigatiuum. tumoreis vnguentum
 sopni puocatiuum. et hoc vnguentum populeo a
 medicis nuapatur. et in multis causis necessarium
 iudicatur. Dicit etiam ysidorus. quod plinius et platanus

26. 17

et salix mollis sunt materie et ad sculpturam apte. et tales arbores p̄cis iamis pl̄ crescut et in latū et in longū amplius se extendunt.

De pino

Pinus ē arbor picea a folioꝝ acuminie hic vocata. pini em̄ antiqua acutum appellab̄ aut. Dec arbor dicit picea eo q̄ de subat picē vt dicit ysid. li. xvij. Et pino in insulis germanie gignit lacrima sū gutta q̄ de fluēs frigore vel calore inducēcit et gemmā facit et dicit electū vt dicit ysid. ibidē. hoc autē electū alio nomine dicimus succo succū eo q̄ arboris sit succū? Dicit et iā ibidē pinus et dicit p̄desse cūctis comis que subseruant. sicut omnibz dicit nocere sicut. Est autē pin⁹ arbor p̄cra et valde tecta leuis et proosa. et tū multū fortis cū sit nodosa. et ideo ex pmo optimi in nauibus sunt mali pini etiā edificijs sūt valde apti. de facili tū inflāmant et incendunt q̄n igni casu aliquo applicantur. et hoc accidit quia multū habet pinguedis et vntuositatis q̄a picē de subat. Dec arbor corticē habet durū extrinsecus et rugosū. sed interius habet humore pinguem et viscosū quia calore solis attractus exteri⁹ in estate ouertit in resinā. que quidē primo ex se est subalbida et per decoctionē q̄n p̄cific reddi valde nigra. Est autē in valde odorifera et odorifera facit fumū. sed p̄ multā decoctionē diminiuit odor eius. folia habet multa sed gracilia et acuta et vnt hyeme et estate. Et cū sit arbor pmguissima in locis tū crescit montuosis valde aridis et lapidosis et cū sit arbor multe pullulāōis tanto plus in alū crescit q̄to inferi⁹ plures ramos pdit vñ ramis p̄catis versus terrā plus se dilatat in coma versus celum lente crescit propter viscositatem humoris et grossiciē qui cito se digeri non permittit a sui corticibus spolia et nudat vt plus dicit. nam inter corticē et lignū generant vermes q̄n incipit deficari et illi vermiali corrodūt lignū. et ideo corticē extra hec ne ex corrupto humore generentur vermes ad lignū cōseruandē dicit esse p̄cipua medicina. Dicit plinius autē li. xv. q̄ p̄m⁹ sicut et alius sub terra p̄funde cooperitus diu durat. et ideo si cauet pinus ad aquā ducet et obdurat p̄funde in terra multis durat annis. et cū sup terrā iacens et in loco hūido ac pluuioso corūpit cicius et senescit. que totaliter in aqua occultata sub terra ex aque flugū inducēcit. diu itaq; durat sub tecto n̄ de facili admittit carie nec terredine nisi per stillantē pluuiā corūpat s̄ sub terra p̄fida bitūssime ab omni putredine cōseruatur

Conuerso aut abies sub terra in aqua cito putrescit. hemissima v̄o ē infra tectū vt dicit pl̄. li. p̄. ca. r.

De pinea

Pinea dicit pini fructus vt dicit pl̄. in pmo iux̄ stipitē grossus et rotūd⁹ in sumo vero pyramidalis et acutus in p̄cipio est viridis sed q̄n bene maturus est fertilius efficit. et est pinea nux̄ maxima cōtinens in se pro fructu grana multa. que in testis durissimis sunt inclusa. que quidē per ordinē sibi inuicē sunt cōnexa. et tamē ne vnū tangat aliud testatū suatū folliolis q̄n quibusdā pietibz miro nature artificio sunt distincta. sunt autē sic ordinata grā vt maiora maiore et grossiore parte occupent. et minora minore teneant ordinatissime. et ad graciliore locū et acutiorē sub maiore pondere sese inclinet. nam pars grossior supius per q̄dam caudulā ad herens arbori de presse ad terrā acumine inferius aliq̄tū se inclinat et est pinea fortis ad herencie et magne cō glutinitatis q̄diu tērens est et a sua pingū humoresitate non dū vntitate aliq̄ deficcet cōsupra pinguedie sū hūore viscoso deficcato pinea dissoluit. et sic pars a parte et nucle⁹ a nucleo sepat. Et ideo scdm dial. et plat. quādo est vtendū nucleis pinee oportet vt integra pinea ponat̄ supra carbones et leuiter epurat. et sic duplex cortex eius interiore scilz et exteriorē aufert. et tunc valde medicinalia sunt grana ista. habet em̄ virtutē leniendi et humectādi et aliq̄tū apiendi et mūdificādi mēbra spūalia. et tussim mitigandi. et hūicis et cōsuptis subueniendi. et sanguinē augmētandi. Cortices etiā eius sunt medicinalē habent etiā sua stipticitate virtutē sistendi sanguinē maxie mēstrualē. et etiā dissētriciū fluxū ventris restringendi. vt dicit plat. et pl̄. li. xv.

De pice

Pice pini lactia est per coctionē ignis cū nigredine induata vt dicit ysid. Pice autē duplex est species scilz naualis quia naues inde limunt et cap time ne subintret aqua pice beneficio obstruunt et liquida et vtraq; calida ē atq; sicca. alio tū modo p̄ponit dura. et alio modo liquida et a multis colophona vel p̄cra dicit. q̄ in grecia in q̄titate maxima inueni. vtraq; est medicinalis. virtutē ei habet dissoluedi et cōsumendi. bene valet cōtra vicia splenis et eius opilationem. et in multis alijs vntur malagmatibus et emplastris. vt dicit etiā dial. q̄ val cōtra venenū et mēstruā vnticis succurrit cū sale trita. p̄cra autē ignē iflāmat manū tangētis inquinat maxime calefacta

utres mūdās & cū dīdas sordīdat & maalat
cūus maala quo ad colōē et a veltībō vix
deletur.

De piro.

Pirus ē arbor fructifera sic dicta. q̄a
in specie ignis est formata. nā eius
fructus a lato incipit & ad modū ig
nis in angustū finit vt dicit ysid. li. xij. Pirus
dicit arbor. h̄ pīrū eius fructus est. & fructus
eius est ceteris fructibō pōdero h̄oz vt dicit
idē. vñ cū pauca pira vident pōdero h̄oz eē
q̄ multa poma vt dicit idē. etiā h̄ dorso iumētī
apponat. De pīris aut sic loquit ysa. c. in
dicit. dicit etiā pīroz due sūt spēs. alia est
filuatica seu agrestis. alia dōestica & ceteris
vtriusq; aut pīri frondes & rami sūt stiptici
et ostictiui. sed fructus inter se mulū diffe
runt. nā pira agrestica magis sunt pontica &
terrestria magis frīgida & sicca q̄ domestica
magis insipida & dura gustū q̄ plus ḡalit
indigesta. & ideo cibo non oueniūt h̄ solūmō
medicā. q̄ vehement ostīgūt vntis fluxū
et reprimunt colericiā vomitū h̄ decocta in aq̄
fluuiali sup stomachū apponā. Domestica
vero pira immatura sunt & pontica grossa et
dura et ad esū insipida atq; mala. tamē per
elipacōē & decoctionē in aqua dulci & mellis
seu alterius dulcis appositionē eorum potest
terresticitas aliq̄nulum digeri et asperitas
temperari. nec sic tñ mulū oueniūt cibo sed
potius medicine. Pira vero domestica matura
frīgida sunt & sicca. quoz stiptica substācia
cū aq̄la dulcedie ē admixta. & ideo oueniūt
cibo & medicine. melius tñ oueniūt vtroq;
modo cibo post cibū q̄ ante. nam post cibum
laxant & oprimendo cibala depellūt ad locū
decoctionis. & netuos officij stomachi ofor
tant. ante p̄anditū vero cōsupra ostipant. &
si in multa q̄titate a ieiunio sepi⁹ assuman
vermes in ventre generant. & colericiā duram
et intollerabilē puocant passionē. & illa pira
que sunt dulcia tyaciōis sunt oplexionis
et minus sunt frīgida alijs. ideo frīgidis &
siccis plus oueniunt. Hoc aut habent pira
ppriū q̄ cocta cū fungis maliciois omnē ab
eis auferunt lesionē & marie siluestria. pp̄
sue pōticitatis intētionē vt dicit ysa. Puluis
siue cimis pīris siluestris valet bibitis oeta
fungas vt dicit idē. Semper aut post esū
pīri debet subsequi vsus vini. nam vt dicit
quidā sine vino sunt pira virus.

De primo.

Primus est arbor quā latini primū
vocant. & cū illius arboris multa sūt
genera melior est damascena a da
malco opido p̄nitus asportata vt dicit ysid.

cūus fructus stomacho ouenit et medetur
Dec sola arbor gummi glutinosū & opactum
distillat quo vntur medici & scriptores vt
dicit ysid. li. xxvij. Fructus aut primi diam
prima quoz quedā sunt alba. quedā rubra
quedā nigra. que nigra sunt & aliq̄tūlū dura
et arida. alia sūt stomacho vtiliora qualia
sunt damascena. frīgida sunt em̄ & humida
quando bene sunt matura humectant ac n̄
frīgīdant & dantur contra febrilē calōem &
sicca ventris constipationē. Papias tamen
dicit q̄ primus est arbor idē q̄ lentiscus
Sed glosa super dam̄. dicit q̄ primus et
lentiscus sūt eadē arbor. sed cū ex lentisco
non fiat primus non erit eadē arbor pri
mus & lentiscus.

De papiro.

Papirus dicitur quidam iuuenis qui
dehiccatus ad nutrimentū igniū in
lucernis et lampadibus est valde
aptus & dicitur quasi pabulū ignis. pira em̄
ignis dicit quia in ceteris pomis ad arēdendū
et est herba viridis & rotunda. & exertius
valde plana. intellus habens mollē medullā
albā. sicca. bibulā. et porosam. decoctā tūc
aut papirus vsq; ad medullā. & sic dehiccā
parū tñ delinquit de cortice in vino la tere
vnde medulla teneta sustentā. & q̄to minus
habet de cortice tanto clarius ardet in lam
pade. et facilius inflammatur. locus autem
vbi crescit in palustribus & pratis & aquaz
ripis. hic papirio omis nuncupatur vt dicit
ysid. & dicit h̄ papirus. De papiro autē sūt
vasa papiria. nam papirū est quicq̄ potest
fieri de papiro. tante autē sūt magnitudinis
papiri circa memphim et in india vt ex eis
fiant naues sicut dicit glosa super. xvij. ca.
ysa. et hoc testatur plim⁹. et idē testatur
historia alexandri. De papiris etiam sunt
carce in quibus scribebantur epistole que per
legatos mittebantur. sicut etiam sportule
pirides et capsule de papiris in quibus lē et
alia reponunt. sicut ibi dicit glosa. Scdm
plimū autem multam valet medulla papiri
ad aquam de aure extractendam. illam em̄
naturaliter imbibit et ad se trahit. et ideo
a iua extractitur a vino cum papiro. De pa
piris dicit pli. li. xij. ca. papiri m̄q̄t crescūt
in palustribus egipti & alijs quiescentibus
nili aquis nisi aqua in altitudine duos aut
bitos non transcendunt. habet autē radices
papiroz in illis stagnis crescentia spissū
dinē vnius brachij. & sūt triāgulares in late
ribus ex quibus crescūt iunci non amplius
in altitudine decē cubitoz et illis radicibus

Lib 17

incole ped lignis vaine ad obuendū et ex ipso papiro sunt varia utensilia et ex eis nauigata repunt. et nauū vela fines et etiam vestimēta et inde faciūt vsū carte. huas plis

De paliuro.

Paliurus est carduus asperimus et spinosus crescens in terra aspera et inaulca vt dicit ysid. habens quedā capitella spinosa et ad tangendū difficilia. nā manū ledunt tangentis. et in illis capitellis continet semē diuretiū. valens vt dicit dial. in vrbibus venenatis et ad calaulū dītīgendū. Paliurus itaq; est herba aculeata. pedes vulnēans et transeuntis. cuius hastule ita sūt spinose q; etiā pte asperitate contingit se vel amedi ab asinis non permittant.

De papauere.

Papauer ē herba sompnifera. sapore em languentibus facit. et est duplex scz vsualis et agrestis. ex qua fluit succus que pbiā opii dicit. vsual aut aliud albu qd est frigidū et humidū. aliud nigru quod est frigidū et siccu. aliud est rubeum et agnoscu. hec spēs p flores albos purpureos sū vobos et subalidos. Capita hnt magna ad modū malignanti in quibus recolligit semen suū. semen aut est vinctuosū. vnde ex eo fit oleū ad vsus multos ex succo folioz et capitelloz fit opiu. vñ sompnū febricitātibus puocatur. dicit em q; debet dari cū cautela quia multū opilat et frigidat et mortificat. et maxime papauer nigrū in multis antidotis et medicinis salubriter adhibet vt dic plat. plinius et dialcorides et macer.

De plantagine.

Plantago est herba frigida et sicca q. agrestis dicit arnoglossa id est agri lingua vt dicit ysid. li. p. vii. Eius ei folia sūt plana et aliquatū netuola sūt sicut lingua. et cū rotunditate sūt oblonga in qz medio surgit vna hastula fortis et angulosa in cuius sumitate recolligitur eius semen in modū clauē. Et ad huius herbe similitudinē format. eāt ornat. in infula sumi sacerdotis sicut dicit magister super ero. in historia. Et est herba maxime oueniens medicine. nā vulnēa sanat etiā canis tabidi et ei tumores sedat. ydropicos iuuat. vno repugnat et maxime ataneaz. eius succus lumbricos necat. et vehementē dolōē vntis mitigat vulnēa saniosa mūdāt et desiccāt. sanguis fluxū et mēstruoz amputat. tumores apostematam in principio reperat et dissipat. mastica gingiuas tumidas et languifluas exprimit atq; mundat vt dicit dialco. qui

multiformiter laudat virtutes magnificas arnoglosse.

De petrosilino.

Petrosilini ē herba ortensis odorata sic dā eo q; in petris et locis petros sepe oriat. Cuius species sunt plures sed optimū macedoniū suauē gustu. et odore aromatiū vt dicit ysid. cuius vsus ouenit esui et etiā medicine. Est em herba calida et sicca et multū diuretica. aperitiua. diuisiua et dūptiua. ac humoz grossoz subtiliatiua et appetitus excitatiua. et ideo lapidē frāgit mentitua educit. ydropicis subueit. opila. cōes splenis et epatis aperit. et multas alias passiones vt dicit plinius. dial. et plat.

De pipere.

Piper ē semē vel fr. is in meridionali parte auasi arberis vel fructicis montis caescentis etia feruidū etū solis vt dicit ysid. li. p. vii. cuius folia unipō sūt similia. Cuius siluas serpētes custodiūt s; incole egromis illius cū silue mature fuerūt eas incendunt et serpentes ignis violēcia effugant. et ex huius obustione giana pipis que naturaliter erant prius alba efficiuntur nigra accidentaliter et rugosa. Cuius triplex est species vt dicit idē. nam est piper longū scz qd est immaturū. et piper albu scz qd ab igne ē icorruptū. et piper nigrū qd scz torrido calore ignis nigru est in superficie et rugosū. Piper aut nigru efficacius est longior tpe q; aliud. potest in magna efficiā custodiri et qto est ponderosius tanto est recencius et meli. vt dicit idē. sophisticated aut meratoz fraude. nam vauissimo pipere humefacto supersperzunt spumā argenti vel plūbi vt sic videat tacōe ponderis esse recens. huas ysid. Plini. aut li. p. vii. dicit q; piper per longā adustionē solis nigru redditur et rugosū. et hoc non sū pipereis iniuria cū debēt esse albu. sed ex celi intemperie sic nigrescit hoc etiā permittunt incole vt possit diuicius et meli. seruari. Sed dial. dicit q; saraceni qū de nouo colligūt illud ponunt in clibano et sic torrent vt virtus germinatiā a pipe auferat ne in alijs ptiō v aleat fructificare iterū pullulare. Est aut piper calidū et siccu in quarto gradu vt dicit in plat. habet autē virtutē dissoluendi. dsumendi. attrahendi. cuius puluis h; vim steenutacōem puocādi et cēbz a supflūate fleumatica expurgādi et carnē supflūā corrodendi et pannū in oculo dsumendi. et spiritalia membra frigidis et viscosis supflūatibus emundandi. maxie h; cū sicut siccis assumat. habet insup vim calefaciendi stomachū et pforādi. et appetiū

f.

prouoandis sanguineis tñ & colericis non ē
vtilis vsus pipēris nam sanguinē dissoluūt
deficitat & epurāt. & tandē leprās & alias pas
siones pessimas generat et inducit vt dicit
in plat. **P**iper itaq; granū est vile ī aspectu
exteriori atq; nigrū. interiorius album. sapore
acutū. odore aromaticū. in q̄titate modicā
in virtute maximū. actu frigidum. potencia
calidissimū. cuius virtus non sentit q̄ diu
est inteḡ. sed cū masticā fuerit vel otriū
cicuius. virtutes dicere ad plenū esset longū
et quīs sit multū ponderosū apud nos pre
ciosumq; ppter eius raritātē & efficacīā ap̄
indos tñ ppter eius copiam pulegio vilius
reputat vt dicit ysid. & eadē plat.

De pulegio.

Pulegiū est herba multū aromatica
a pullulādo dicta. que vt dicit ysid.
apud indos pipere preciosior est Est
autē scdm plat. pulegiū herba calida & sicca
in tercio gradu. cuius virtus consistit in folijs
et in flore. & debet colligi qñ est in flore. & est
duplex scz domesticū qđ vocatur hibernū. &
agreste. & vtrūq; ē multū vtile & medicinale
virtus em̄ habet dissoluendi. asumen̄di. et
asfortandi. & vena frigidū constringendi &
desiccandi. & matricē mundificandi. & coar
tandi ventris valuam. menstrua educendi.
asfortandi stomachū. et appetitū excitandi.
ventositatē extenuandi. & dolōē interiorū scz
intestinoꝝ ex frigiditate mirabiliter mitigādi
frangendi calidū. et acceptū abiuuandi. vt
dicit plinius.

De poro.

Porū nomē est etroclitū qđ in singu
lari dicit hoc porū. & in plurali porū
oz. & 9. Dat autē mltos porūq;
facit tibi poros. & etiā in lib. numeroꝝ. ysi
c. dicit In memoria nobis veniūt porū cepe
et allia &c. **P**oroꝝ autē duo sunt genera scz
capitatū & sectile. sectile autē dicit parvulū
nondū trāplantatū. capitatū vero maius qđ
de loco ad locū translātū est vt dicit ysid. li.
xvij. porū sectile plus ouenit medicāe q̄ esui
capitatū vero econuerso Est autē caput albū
carnosū. pelliculis siue tunicalis circūiectū
hās in sine plures radices loco capilloꝝ q̄bo
terre adhēt & suscipit nutrimentū. de medio
autē capitis erūpit planta vt dicit in li. veg.
habens in stipitis superficie caput in quo seia
colligunt. et habent singula grana singula
pediculos per quos adheret planta. nō facit
semē primo anno sed scdo sicut etiā dicit in
li. dial. & macrob. & pporas in multis me
dicaminib; poro vtebat. nam illius succū
dedit solū ille bibendū oia vniū sanguis

unde valet etiā contra sterilitatē si a puellis
sepius comeda. succus eius cū vino bibitus
valet oia morsū serpy. tis. & cuiuslibet vene
noli aialis. contritiū cū melle sanat vulneta
si sup ea plastrē. succus eius cū lacte mixtus
vultū sanat tussim. & etiā sanat vicia pul
monis. succus eius cum felle capre mixtus
abditā tercia pte mellis auri infusus tepid⁹
eius sanat dolōē & iuuat oia sūdicitatē. cū
vino bibitus soluit lumbōꝝ dolōē. vulneta
reccia cum sale mixtū porū cito claudit et
sanat. duricias relaxat. & fracturas cito oso
libat. porū etiā crudū comestū valet contra
ebrietatē. stimulat vnoꝝ. et mollit durum
ventem. **H**ec omnia dicit pli. li. x. ca. vij.
vbi iam multa dicitis sup addit. dicit etiā cum
q̄ odore solo scorpionis abicit & serpentes &
sanat morsū canis cū melle. valet etiā contra
dentū dolōē & eoꝝ vermes iterficiat. sompnū
puocat. morbū regū iterficiat. & ydropisim
curat. habet tñ quedā vicia. q̄a acie oculoꝝ
hebetat. & inflationē generat. grauat scd chū
sitiū puocat. sanguinē incendit & inflām at
si frequenter & nimū comeda. huic pli.

De quercu.

Quercus est arbor glandifera. annosa
solida. & opacta. duri corticis. me
dullam modicam habens interiorius
siue nullam. super folia generans quandā
stipticā & infipidā. quā medici vocant gallā
portans fructus qui vocantur glandes quibus
pori & etiā aprili in nemoribus saginant
radicem habet fortem & tortuosam. in terra
multū se pfundantē & ei spione fortissima
adherent. cuius cortices fructus & frondes
cum sint stiptici. frigidi et sicci. sunt vtilēs
medicīne. dicit quoq; quercus a querendo
eo q̄ in ea solebāt dij genitū rēponā dare
vt dicit ysid. li. xvij. vel ideo q̄ in ea solebāt
antiqui querere glandes ad edendum sicut
dicit poeta. **M**ortales p̄mi ructabāt gutta
glandes. fuit autē hec arbor iouū antiquus
assecrata. unde dicit ovidius. Et que deside
rant patula iouis arborē glandes. Crescunt
autē quercus in locis montuosis & saluosis
et maxime in terra balsami. unde quercus
glābifera in magnitudine duricia & fortitudine
alias arbores preexcellunt vt dicit glō iero.
super amos. ca. ij. Est autē quercus idem q̄
ilex quere supra eodē in liā. **Q**uercū fruct⁹
glādes dicunt que crescūt inter folia nullo
flore penitus precedente. & sunt glādes rotunde
exteriorius & oblonge et multū plane. & specu
laes aliq̄ntulū subluide sicut vnguis. & sicut
dicit in dietis. glandes frigide sunt et sicce

Lib 17

et iō diffi-ales sunt digeſtioni ⁊ inobediētes
 et ventē ſtipantes ⁊ tēde de ſtomacho
 deſcēdētēs ⁊ dolōre capitis generātes ⁊ p̄t
 ſiōs groſſos ex glādiō reſolutos de ſtōcho
 ab cerebꝝ aſcēdētēs. Sunt autē in p̄cipio
 virides ſed efficiunt q̄ ſi ſilue ad maturitatē
 p̄tingētēs ⁊ cōſcētēs in quibuſdā capitell
 rotundiffimis planis interiūs ⁊ ſed calloſis
 c̄pteri aliq̄tūlū ⁊ hirsutis. Vnt autē interi⁹
 medullam ſpiſſam ⁊ plenā quadā pellicula
 circūdatā que diuidit int̄ corticē ⁊ medullā
 et eſt cor̄p̄ cū medulla ⁊ capula ſua magne
 ſtipiticitatis ⁊ ſiccitatis ⁊ non boni ſaporis
 magis adhuc viridis ſed q̄ bene maturā
 et aſſunt in igne ⁊ vel in dulci aqua elixant
 meliorant in ſapōe ex aqua dulcedie ⁊ calore
 valent em̄ oīa venenū quia opilant poros
 ne ad cor venenofitas ſe diſfundat humoēs
 puritōs deſicat ⁊ fluxū menſtrualē valde
 cohibet atq; ſebat vt dicit pla. in dietis ⁊

De quinquilijs ⁊

Quiſquiliū dicitur purgamentū frumētū
 ſicut dicit amos ⁊ viii. q̄ cadūt q̄
 frumētū p̄regat q̄ quidē mutiles
 ſūt hominibus ad comedendū ⁊ porcis tamē
 ⁊ altilibꝝ p̄bent cibū. admixte tñ frumētū
 ipſū inſiciunt et ei nichil afferunt niſi p̄dus
 Quilquiliū tñ grana leuia ſunt et vacua
 cauata a vermibus ⁊ corroſa. quoz medulla
 interi⁹ ſumit ⁊ iō ipſoz teca vacua inueni
 p̄pter quod non tantum ventrem faciunt q̄
 aggrauant atq; inflant ⁊

De roſa ⁊

Roſa vt dicit pli⁹. ē arbor ſpinofa
 et parua ⁊ cuius virtus maxima
 eſt in flore. ſecundario vero eſt in
 folijs ⁊ ſemine. Nam arbor eſt medicinalis
 quo ad florem ⁊ quo ad folia ⁊ quo ad ſemen
 Eſt autē roſa duplex q̄ quedā eſt domeſtica
 ſiue ceteriſis ⁊ quedā eſt ſilueſtris. Ceteriſis
 plantat et colit ſicut vitis. que ſi remāſerit
 inſulta ⁊ a ſuperfluis nō purgata degenerat
 in ſilueſtē. Agreſtis vero roſa p̄t frequentē
 mutacōē ⁊ cultū efficiē vna roſa. Differt
 autē roſa ceteriſis a ſilueſtri in floꝝ multitudine
 in odore. in colore. et in virtute ⁊ quia folia
 ſunt plana ⁊ lata ⁊ ſubalbida ⁊ pauca tuberi
 admixta. minus odorifera ⁊ minus opancia
 in mediā. folia autē ceteriſis roſe ſūt multa
 mutuo coherencia et om̄p̄ta ⁊ omnino tubera
 vel omnino albiffima. m̄te redolēcia. i ſapōe
 ſtipitica ⁊ quodāmodo morbidicia ⁊ magne
 efficacie in medicina p̄to magis ceteriſis et
 cōfigurēt tāto magis efficacia ⁊ aromatica
 ſenciū ⁊ de ſpina quadā dura ⁊ aſpera cōiū

ſed tamē ſpinea nā tñ nullatenus imitānt
 decoē ⁊ odore nobilitat ſpinā ſuā. q̄n autem
 primo germinat includit in granolo cortice
 viridi ſeu virente. quo tumefcente erūpunt
 quedam folia dura ⁊ acuta. in quoz medio
 erūpunt alia folia mollia ⁊ ſe mutuo oplec
 tencia. et paulatū tubencia. que opleta oīa
 folijs cōtū ſe expandunt ⁊ quia tenera ſunt
 et ad herencia debilis in p̄cipio. ideo illis
 paruis folijs virentibꝝ inferius tubera folia
 tenera ⁊ mollia in circuitu imitant. in quoz
 medio apparet ſemē minutū crocū ⁊ valde
 odoriferū quod abheret ſuper roſe fructum
 p̄mo autē formaē roſe fructus anteq̄ folia
 ad plenū ſe expandūt. Et cuius fructus ſūt
 quidā noduli pui duri cū quadā villoſitate
 quibuſdam granulis pleni qui primo ſunt
 virides ⁊ p̄t caſū ſeis ⁊ folioꝝ in autūpno
 tubefcunt. q̄n plene ſunt maturi molleſcunt
 circa h̄emē ⁊ nigreſcūt. ⁊ eoꝝ ſapō ſtipit
 eſt ⁊ aliq̄tūlū acetofus ſicut ſapō meſpiloꝝ
 ſi inutiles ſūt ad manducādū. p̄t villaginē
 interi⁹ lati tantē ⁊ comedētis guttur interi⁹
 offendētē. nāſcūt autē arbor roſe q̄nq; p̄t
 ſciacionē. q̄n; p̄ plantacōē; q̄n; p̄ inſercoē;
 et p̄ficiūt roſe p̄t tñſlocōē; ⁊ p̄ in aſionē.
 huat̄ pli. li. pp. ca. iiii. floſ roſe inter flores
 optinet p̄ncipatū ⁊ ideo ſolet p̄ncipalis
 pars hois ſc; capitis roſaz floꝝ coronari
 vt dicit pli⁹. et hoc racione decoris ⁊ odoris
 ſuauitatis ⁊ virtutis. nā ſua pulchritudine
 aſpectū reſcit. ſuo odore olfactū afficit. ſua
 uitaſis mollicie tactum delimit. ſua virtute
 multis languoribus et morbis obuiat. et
 ſuccurrit vt dicit idem. viridis em̄ et ſicca
 oplet medicine. De viridibus autē folijs
 roſarū ſunt multa vt dicit in plat. nā roſe
 minutū incie decoctē in deſpumato melle
 mel reddat aromaticū ⁊ medicinale. Iſtud
 em̄ mel oſorat ⁊ mūdificat ⁊ mūdificando
 diſſoluit. ⁊ digerit hūores viſcoſos flema
 ticos atq; groſſos. cū frigida aqua ſtūgit
 et oſtipat. cū calida lapat. De roſis autem
 bñ ceteriſis ⁊ cū zuara roſacea bene icorpat
 ſit zuara roſacea. que hab; virtutē oſorādi
 et oſtūgendi. val; etiā oīa fluxū diſſentēte
 et contra vomitū coleticiā. ⁊ contra ſyncopim ⁊
 et cardiacā paſſionē. De roſis etiā in oleo
 maceratis ſit oleū roſaceū in multis cauſis
 neceſſariū. val; etiā oīa calcfactioē epatis
 ſi inde epatis regio inungatur. valet contra
 oſploꝝ capitis ex calida cauſa ſi inde frons
 et tympana limantur. ⁊ valet contra calozis
 diſtēpānciā in acutis. etiā ſompnū puocat
 et inducit. Ex roſis etiā viridibus ſit aqua

rosacea per decoctionē ignis siue solis. et hec
 aqua valet ad supradicta oia. valet etiā in
 collicijs oculorū et in vngētis dūāz. q: pannū
 supfluū et maculas faciei abstergit et autem
 subtiliat. Et rosas etiā siccas sunt plurime
 medicine. nā odor siccaz rosaz ce. rebz repat
 et ofortat. eius decoctio in aqua celesti oēm
 fluxū ex calida causa sedat. puluis eaz san-
 guinē sistit de naribus pfluētē. deficcet et
 consumit putridū humore. gingiuas et radices
 dentū corūpentē ofortat dentē mobilē casū
 ommenēt. puluis eius cū croco contritus et
 albugini ouī mixtus sanat efficaciter dolore
 oculorū. et stringit humore et sanguinē ad san-
 guinē ad oculorū venas defluentes reprimūt
 tumore vultus et ipsam releuat descendente.
 Has et multas alias rose virtutes tangit
 plinius. libro. xx. cap. xij.

De radice:

Radix a radio dicitur quia quasi quibusdam
 radijs sicut terra demergit in profundū
 Vel dicitur a radio dis quia si erudat
 non repullulat. Est ergo radix tam principium
 herbe quam arboris. et est mollis in substantia
 porosa. villosa. tortilosa. mollis siquidem et
 pinguis est substantie propter facilitatem humiditatis
 attracte incorporatione. porosa est propter facilitatem
 et copiositatem humoris ad nutrimentum foliorum
 et frondium transmissionem. villosa est propter
 habundantiam nutrimenti attractionem. quod
 ei facit os in animalis corpore hoc facit radix
 in corpore arboris siue herbe. per villas enim ad-
 heret terre. quod sibi conueniens est attrahit de
 humore. et attractum per poros quasi per venas trans-
 mittit ad nutrimentum plantae. tortilosa est propter
 forciorem adhaerentiam in terra fixationem. variat
 autem radix in figura et dispositione secundum diuersam
 actionem caloris operantis in substantiali materia
 radicis. que aliquando est subtilis. aliquando grossa
 aliquando medio cras. sicut dicitur omentum al. super
 li. de plantis. nam si fuerit materia aquosa
 aerea subtilis et calor fortis erit radix oblonga
 et recta in figura et acuta. et si humiditas nu-
 trimentalis fuerit grossa et terrestrius erit radix
 dura et sicca. quia talis humor vi caloris for-
 tior coagulatur. si vero fuerit materia mediocris
 et calor fortis equaliter ab omnibus partibus
 a calore attrahitur et propter partium equalium
 coadunationem rotundatur. et sic fit radix rotun-
 da in figura. Si vero fuerit calor debilis et
 materia viscosa non potest multam materiam
 eleuare nec dilatare. tunc eleuat partes eius
 leuioribus grauioribus proprio pondere. hinc inde
 diffunduntur. et sic in eis relinquitur forma inequalis
 cum quadam nobilitate et asperitate. radix ab

humore terre actione caloris generata. a calore celesti
 penetrat. cuius virtute nutrimenti conueniens
 sibi attrahit et incorporat. ex situ et dispositione
 terre radice dispositione. consequitur et operationem
 nam que in terra bulci et mediocritate sicca nascitur
 et aqua nutriuntur pluviali sunt meliores et
 ceteris laudabiliores. quam vero nutriuntur in terra
 molli et palustri ubi aqua stans est et putrida
 de qua hauriunt nutrimentum. propter maligni-
 tatem et corruptionem aque ceteris sunt detestiores
 et minus salubres tam in cibo quam in medicina
 ut dicitur ysa. si radix occulta sub terra et latet
 ab aspectu et sua virtute et efficaciam manifestat
 in fronde et in flore et in fructu. in terra occultata
 vivit proficit et melioratur. que abstracta
 a terra motu deficit et deficit. rocius arboris
 siue plante pars de spectior est ipsa radix. et
 tunc sicut vtriusque mater est et principium. sic
 vtriusque nutritrix est et maxime necessarium suste-
 tamentum. sed quanto profundius terre visceribus
 se infigit tanto efficacius solidius et firmitus arboris
 fundamentum. si radix cum sit in sua substantia
 valde mollis. virtute tamen subtilitate innata
 caloris lapides duros penetrat et versus ad eorum
 intima se profundat. tunc hiemali calore natu-
 lis fugiens frigiditatem aeris ad interiora
 radicis se recolligit et ibi multiplicat. ad sui
 timentum et nutrimentum a rams exterioribus
 ad se attrahit humorem. et tunc hinc ex attrahit
 humore radice materia accipit quam
 partiendo frondes et flores vero tunc et post
 emittit. unde herbe que prius erant aride quasi
 mortue in hyeme humore evaporate ad superiora
 in vere reuiuiscunt. Item qualitas scilicet bonitas
 vel malignitas radicis ad ramos deriuatur et
 sepe ostenditur in fructu et in flore. quod virtutis
 vel vicij lateat in radice. sepius tamen potentia
 siue amaritudo humoris radicis digeritur et
 dulcoratur beneficio aeris subtilitatis et caloris
 celestis materia de purantis. unde frequenter
 accidit quod radix amara fructum dulce procreat
 et producit. vnde patet in radice vitis et oliuae
 huicque ysaac in dietis vniuersalibus Dicit
 etiam aris. quod arbores quando infirmant et non
 fructificant solet eis mederi in radice. quia
 incidit radix et lapis ponitur in fissura et sic
 effluit grossus humor et corruptus reluti de-
 coctura. et sic primo humore attracto et aere
 nouo radicem interiorius subintrante renouatur
 arbor et sanatur. Item dicit ysaac et galienus
 et multus athenienses dixisse. omnis herba
 cuius radix est multi nutrimenti eius
 semen non est nutrimentum ut patet in rapa
 et huiusmodi. et conuerso. quarum semen
 nutrit radices que non sunt nutritiue. Est

Lib 17

Est autē quēdā herba dicitur nocte radicis
 appropriatē. que calida est et sicca et ē similis
 tape non in virtute. hz autē virtutē incedōi
 et dissolventi et consumendi et aperiendi potos
 Unde valet contra febres que ex causa frigida
 procreant. splenis opilationē aperit. et eius
 duriciē soluit. ydropicis subucit et succurrit
 reb arguentē et acē habet sapore. et ideo plus
 auenit medicinē q̄ cibo. sicut iapa et econūso
 plus auenit cibo q̄ medicinē. Est em̄ calida et
 humida. et ceteris herbis et radicibus plus
 nutrit vt dicit ysa. in diet. mollē ac dulcem
 inflatā carnē facit inter sui ventositatem et
 inflacōez. vnde cocta melius nutrit. cruda
 vel male cocta difficile digerit. et in vis et in
 potis facit opilacōez. valz etiā s̄m medicinā
 nā in iure ei⁹ pedes podagricoz et archicoz
 loci dolos recipiūt mitigacionē. De semine
 autē iape sicut iapam sit oleū v̄hibus multis
 necessariū et maxime in lucernis. non tamē
 licitum fuit tale oleum apponere in lucernis
 candelabri in domo domini. vt patet in glo.
 sup expo. xxvij. vbi dicit̄ cū distinctione iube⁹
 offerri oleū nō iapanū nō mirū vel mietinū
 sed purissimū de lignis oliuarū. quia aliud
 offerre nō eāt licitū. sicut nec accendē lignū
 siue ignē alienū q̄ qui de celo descendit et c.

De rampno :

Rampn⁹ ē arbor multū dura et nodosa
 ramosa et spinosa. Nam folia habet
 aculeata. spinis acutissimis or̄ta in
 lateribus et munita. et ideo suis aculeis solet
 manū ledere et tingentis. et pedes pungē ipsa
 folia calcantis. in p̄cipio q̄ nascit̄ folia
 habet mollia et leuia et q̄ro plus crescit tāto
 asperior efficit̄ et in auicōez aculeū induerit
 dicit magister in historia super iudic. xx. q̄
 testante iosepho rampnus habet singularit̄
 hanc virtutē ignē ex se p̄ferendi. Nam ei⁹
 folia q̄ cadunt et desiccant̄ multe diant̄ eē
 siccitatis et auis dā lenē vntuositatis. et
 ideo quādo adest ignis vel fortis in calidis
 et q̄i ombus ipressio caloris solaris. folia illa
 disposita inflamacōi ad modicū calidi et siccū
 ventū flatū incendū. aut⁹ incensiois occasioē
 aliq̄n vicina nemora mirabiliter exuruntur
 de rampno etiā dicit pli. li. xxiiij. Itē genera
 arborū frutes spinosus ē et rampnus. habens
 ramos et folia in quibus sunt aculei recti nō
 habens in ramis quosdā folliculos tubentes
 siue fructus in quib⁹ est semē habens v̄tutē
 attractiuā. nam et secundas in vtero trahit
 Est autē arbor in agne am aritudinis tam in
 radice q̄ in folijs et in ramis. est tñ utilis
 medicinē Nam ex succo radicis et trisoz p̄c

decoctioez fit medicinē q̄ medici licitū v̄nt
 et in quibusdā aculeis lucid⁹ dicit. q̄ oclōs
 reddat elacos. nā maculā oculi delet. et valz
 contra lippitudinē et alia vicia palpebray et ad
 aures prurulentas et gnguias putidas et
 sanguis exsecraciones et contra muliez p̄fluiū
 q̄n habundāt humores superflui in matrice
 quā optime purgat et iuuat. et vt dicit pli.
 sanat vlcera labioz et valz ad scissuras lique
 vt dicit idem.

De resina :

Resina vt dicit ysa. li. xxvij. ē lactea
 sudore lignozū exalata vt balsami
 ferulapim et lētisci et arborū et v̄gultoꝝ
 que sub are phibent. reyn em̄ ḡrae emanare
 dicit vel sub are sicut ligna odorifera or̄ctis
 sicut gutta balsami aut ferularū q̄ gutta
 durelat in gemmā scz in electz. Prima autē
 resina dicit̄ thebetina. et est prestātissima
 p̄ alijs et defer⁹ de arabia. iudea. s̄ria. cip̄ro
 et affrica. et ab insulis maris. Secunda est
 lentiscina q̄ mastix vocat̄. hec de chio insula
 deportant̄. Tercia est pimealis. et hec nunc
 est liquida nunc dura inueniē. huic⁹ ysa.
 Resina igit̄ dicit̄ q̄libet gramē liquidū vel
 aridū. liquida resina vt balsami et thebetina
 dura vt mastix th⁹ et miera et huioi. Omnis
 autē resina primo est mollis et liquida vel
 viscosa. sed in prima sui emanacione et aliq̄
 remanet liquida et aliqua calore vel frigore
 indurat̄. His autē resina ē utilis in medicā
 et ideo resina posita in nobilibus antidotis
 et vnguetis. naturas autē et v̄tutes singuloꝝ
 quere in locis suis.

De tubo :

Rubus est densitas spinay et v̄p̄riū et
 alioꝝ fructū et aculeos habentiū q̄n
 in loco aliquo crescant simul vt dicit
 ysa. et est tubētū siue rubo nomē approp̄aū
 spinoso fructū ferenti moza agrestia. quib⁹
 pastores reluant famē suā. Cuius fructus
 primo est tubeus. et ideo a tubore fructū est
 dictus tubus. in ramos longos graciles et
 rotundos. spinosos et densatos. subtubos
 et in se deflepos se diffundit. cuius folia sūt
 breuia et in lateribus sunt scissa aliq̄tulū et
 acuta. habentia exteri⁹ quosdā aculeos
 paruos. parum curuos et aduncos valde
 pungitiuos. Unde totus tubus a radice v̄s
 ad sumitātē aculeatus est et spinosus. cuius
 aculei v̄sus terrā p̄z eaurū ad similitudinē
 dentū sūt formati. cui⁹ fruct⁹ p̄mo ē vitid⁹
 durus et valde s̄pticius. deinde fit tubeus
 parū acetosus vltimo efficit̄ niger et dulcis
 q̄n p̄ritus ē maturus. Cuius succus ē tub⁹
 et inficit̄ sicut sanguis. et est fructus exteri⁹
 tenuissima pellicula et molli circumdatais.

Valliulis quibusdā distinctus et cū quadā
 rotunditate parū eleuatus sed plenius est
 quā carnositate humida interius et granulosus
 et ē arbor medicinalis cū fructu suo. Est em̄
 rubus frigidus et sicus scdm̄ plat. vt dicit
 idem. Dicit etiā estā. summitates esse eius
 stipticas et ualeat contra calida apostemata et
 vltimas. et contra rubores oculoꝝ si tinea eius
 cū albugine ovi sterant et apponant. succus
 etiā turionū eius et tiniaz ualeat etiā contra
 dissenteria cū aqua cordei. huicq; plat. De
 fructus autē eius vtilitate quere supra in lū
 m de moris agrestibus. in terra sterili crescit
 et ē optimū contra ceteros et vineas munimentū
 nā sua spissitudine bestias et trāscentes hoies
 accet ab ingressu. lepōꝝ et hūdi minorū ani
 maliū est receptaculū. auiū in eo nidificantiū
 defensaculū et latibulū. nam ad hoc dati sūt
 ei aculei a natura vt eis quali cū mucronibus
 se defendāt. et ideo manū inuadentiū fructū
 suos vulnear et pungit. et ad sua interiora
 aduersarios ingredi non permitit. subus
 etiā umbrinosus est et obscurus sua densitate
 soli non pūius. et iō colubris et alijs venenis
 reptilibus est amicus. et ideo a rubo dicitur
 rubeta quedā rana venenosa que rulos inha
 bitat et frequētat. vnde iuxta rulos dormire
 non est tutum ppter eius venenosa vt dicit
 in historia super epō.

De ruta.

Ruta est medicinalis herba dicta eo
 quod sit feruentissima. cuius duplex ē
 species sc; agrestis et domestica. et
 vtraq; est feruida sed agrestis magis vt
 dicit ysid. li. viij. ca. vltimo. hanc venenis
 et variari et repugnare mustele docent. que
 pmo ruta comedunt et eius odore se munit
 et virtute anteq̄ dimicent cum serpente vt
 dicit idem. pmo mustela vim rute noscens
 potius ipsius esum inuadit secat et interficit
 basiliscū vt dicit plin. dial. et estā. Multis
 huiusmodi laudibus eam extollit plin. li. xx. ca.
 xx. viij. fere p̄ cunctis herbis. dicit em̄ vire
 tutem habere calidā sc; et siccam. stomacho
 confortatiuā si sepe potetur. Item vim habet
 partus mortui expulsiuā. et immundiciā cū
 matricis eductiū et cōsuptiū et per cōsequēs
 purgatiū. Item virtutē h; humoris venerei
 cōsuptiū. et per ipsius appetitus in masculis
 repressiū. qu; in eis incēdit siccitate et calore
 cōplexionalē in masculis dominantē. ex quaz
 ālica cū intensione desiccāt humor et cōsumē
 qui solet esse i viris causa venerei appetitus
 in mulieribus autē frigidis et humidis opat
 ex causa cōtraria cōtrariū supradictis. decoctio

etiā rute sedat bura tormētā ventris si pota
Hec herba calida super ventris regionē ca
 thaplasmetur mūdāt et iuuat pulmones et
 petora ab omni causa humida et frigida mē
 broꝝ spiritualiū infectiua. decocta cum oleo
 vermes ventris necat. cruda comesta acuit
 vltim. oculoꝝ caliginem dissipat atq; acuat
 fluxū sanguinis p naves eius succus naribus
 instillatus desiccāt et sedat. comesta vel potata
 venenis omnibus potenter obuiat. et omniū
 venenatoꝝ moribus cū alijs sale et mucibus
 cōcritis pariter acuat mixt. succus eius naribus
 instillatus a sicumate caput purgat. et epi
 lenticos multum iuuat. dolorem dentium eius
 decoctio releuat. membra paralytica ad sensū
 reuocat. et poros p̄s clausos depilat. ven
 tositatē intestinōꝝ potēte extenuat. et oēm
 interiorē dolorem sedat. lippitudinē oculoꝝ et
 ruborē cū cimini in aqua rosacea ruta mixta
 mundat mirabiliter atq; sanat. Cuius odor
 oīa venenosa de ortis fugant. et ideo plātaf
 circa saluā quā serpentes diligūt et bufones
 vt eos fuget. De ruta quoq; dicit plin. li.
 xij. c. ij. ruta vult feri in equinoctio autūp
 nali. obit h; emē frigidum et humosū. siccis
 gaudet temporibus. terra latericia ac cinere
 vult nutrirī. et cinis eius semis de bet miscel
 vt creat erucis. mustum rutatū bibeb ant
 antiqui romani contra venenū et alias multas
 passiones. vim seminatiuā habet in semine
 in stipte in luculo sū in radice. nā maruato
 tam alicuius cacumine statim sica in terra
 radicitur et difficilime arcescit. amicitia est
 ei cū fico incantū vt nusq; leuor qualescat q̄
 sub sica vel iuxta sica. Itē dicit idē li. xx. erant
 pitagoras qui putauit oculis noriū eē rutā
 quia sculptores et pictores comedunt rutam
 causa oculoꝝ et acuit eoz visus. precaueant
 aut grauidē ne comedant rutam. quia plus
 interficit cibo tali. contra pro fluxū genitale
 datur. et vneō cōbreo per sompnia ymagi
 nantibus. succo rute immēci a scorpionibus
 et araneis ab apibus vspis non pungitur
 et a succo acate qui etiā est venenū venenoz
 insiciuntur. huicq; plinius libro vicesimo

De salu et eius proprietatibus. capitulo. xiiij.

Saluus est vastus et filicetrus locus
 vbi arbores in altum erigunt et
 crescant. vt dicit ysid. libro. xiiij.
 Dicit etiā idem libro de cōquarto. saluus ē
 densitas arborum alta vata hoc nomine.
 eo q̄ exiliat i altū et cōsurgat et differt a filua
 nā in filua crescit arbores plures et breuiores
 et spissius et intimus sibi inuicē appinquat.

Lib. 17

In saltu s'o arbores sūt pauidores s' electioēs sunt et maiores. vñ filua est spissū nemus & breue. & dicit a sylen qd est lignū qā multa ligna ibi cedunt & nascunt. & est idem filua nemus & lucus. sed filua dicit a sylen qd est vastitas vel silenciū. quia filua est vbi loca sunt vasta & deserta & silencio plena. Rem? vero a numie nūcupat. quia ibi sc; in filiis ydola stantebant & pro numine adorabant.

Sūt aut nemora arbores maiores vmbrose frondibus lucis aut dicit dēitas arbor solo lumine distrahens et dicit per antifrāsim a luce. o. ces lucis. quasi lucens minime. fiat piscina dicit quasi minime pilces habens vt dicit yhd. li. xvij. Saltus & filue sū nemora sunt loca vasta et deserta vbi crescit ligna in fructuosa multa. & fructuosa pauca. & sūt in fructuosa maiora et alciora generaliter qd fructuosa paucis exceptis sc; querubo atq; fagis. & feris siluestrib; frequētant gramina et pasca in filiis & saltibus generant. herbe medicinales in nemoribus & filiis precipue mōtuosis reperiunt. in estate virore frondū et gramīnū decorant. in filiis ē locus deducationis & venacionis. nam venan? in eis fere et i eis mltiplices insidie a canib; & venatorib; preparant. Item locus occultacionis nam in filiis sepius predones & latronali occultant in qz incēdēs insidias transeūtes spoliant sepius aut iugulant. Itē in filiis ppt viarū multitudinē & semitay incertitudinē sepius deuiant ignoti. et viam incertā & ignotam pre cognita eligentes sepe ad latrocinium latibula non sū pculo deducant. & ideo sūt nobi & signa i arbutis siue arborū ramis vt vie tute & certe viatoribus osidant. a latroib; autē in buiis aliqā immutant hūdi nodi siue signa. & sic per signoz falsitatem multū deuiant & a rectitudine abducant. Item ad filuas aues ofugūt & apes. ille vt mōdificēt iste vt mellificēt. aues vt ab auape tueant apes vt mellis fauos in arborū cavitatibus sponentes secrecius abscondant. Item cū filue ppter earū densitatē sint frigide. s' hite et vmbrose. viatores estu solis fatigati in vmbrosū vacare refrigerio delectantur. Ex filuarū autē multitudine regionū termini ab inuicem distinguuntur. & per arborū mutuas s'pressioēs & indagines ab hostib; defensas.

De salice.

Salix arbor est quedā sic dicta. eo qd celeriter saliat post qm aliquo loco figit vel plāta vt dicit yhd. li. xvij. arbor quedā lenta est & mollis vitibus id est vineay palmitibus vincēdis apta & colligādy

vt dicit idem. Nec arbor fructū non habet sed solū semē siue flozē Cuius seminis dicit hanc esse virtutē. vt si quis illud in paulo hauserit filios non generet. pmo etiā filias efficit infecundas. huasq; yhd. li. xvij. De salice aut dicit pli. li. xxxvi. salici diuisa sūt genera. nā que in magnā virtutē & pceritatē virgas emittunt. crescunt quoq; in altū et pariunt ptiās vinearū quay cortices longi sunt & spissi ac fortes interius albi & exteri virides ex quibus vinula sponunt. & tales salices quus sunt fortes non tamen sunt ita flexibiles vt minores. & ideo cicuis ofrigun? qd ad ligandū cicūtoqueat. Sūt & salices minores & ceteris graciliores ductiles supra modū ac flexibiles ita qd circūflexione non tūpunt. pmo ad instar fili coeji fortificane et inde sūt vimina ad vites & ad dola coly liganda. Est & tertia spēs salicis inter duas primas. et est in quātitate & in flexibilitate mediocris. nam maior est flexibilitate cortice et rigidior est minori. pmo et illius rami detracto sunt colore candidi. & tractu lenes atq; plani. non nodosi. ex quib; sūt varia superlectilia vt sedes sportule & amista. per s'plexionē aut & consua densior sit in ramis. Omnis em salix quus sit quo ad fructum sterilis. tū in frondibus & in ramis fertilis est. & maxime si tpo debito sc; in marcio vel apli tondeat vt dicit idē in li. xvij. ca. xxx. dicit idem inter occiduas arbores que plantant preter alias salices optinet principatū que si bimis pedibus a terra putent coerecent ne in altū crescant sed in latitudinē se diffundēt vt vltorius sine scala tondeantur. Omnis vero salix tanto in ramis est fecundior qto terre est propinquior. pro cessu temporis quando multū antiquat salix deficit paulatī et putrescit. & eius putredo incipit interius a medulla. et ideo remanet interius tota caua & vacua. & tamen naturaliter exteriis viridis atq; pulchra. In cuius concūitate sepe latent venenosi vermes. vt colubri et serpentes. et ideo dormire sub aliqua salice non est tutū. huasq; plinius. quus autem inutilis arbor sit salix quo ad fructū. vtilis tamen est medicīne. Est em frigida et sicca vt dicit in plat. et habet vim constringendi et dissoluendi. et febrilem calozē mitigandi si detur in potu succus foliorum eius. valet etiā contra dissenteria puluis corticis obuitus in potu sumptus. Idem etiam puluis confolidat vulnera vlcera. Idē etiā puluis amat vermias interius in potu sumptus & exteriis cathaplasmatibus. rami & folia aspersa aque

acē infrigidant • circa febricitantes et eos
recreant et confortant et sompnū prouocant
huuulq; plat.

De sambuco

Sambucus vel s̄būca ē arbor mollis
et parua ex qua opomē quedā spēs
lymphomē q̄ dicit̄ tibia vel sambuca
vt dicit̄ ysid. li. i. c. xij. in tractatu de musicis
instrumentis • Arbor enim est habens longos
ramos rotundos et planos • exterius valde
solidos et opactos • intus vero valde cauos
quodā molli medulla plenos • cuius folia sūt
plana et crassa ac graui odoris • Flores autē
habet multos candidos valde aromaticos et
minutos • cortice etiā habet duplicē exteriorē
siliuū et interiorē vitidē • et ille cortex valde
humidus est actualiter • et eius succus oueit
medicīne • pluries in anno flores et fructus
facit • nigri est coloris et odoris horribilis et
sapis • et ideo inutilis est ad comedendū • Est
autē sambuca arbor calida et sicca • cuius cortices
folia et flores oueniunt medicīne vt dicit̄ in
plat. diuretica habet virtutem et diuisiuā et
attractiuā • et fleumatis purgatiuā • et ideo
ualet contra cotidianā febrem ex fleumate
procedentē • succus eius per se vel cum melle
lubricos intereficit • decoctio corticis mediani
cū vino butiri splenis et epatis soluit • Idē
faciūt folia in oleo decocta et cathaplasmata
folia eius et cortices ac fructus decocti in aq̄
salsa tumore pedum dissoluunt si pedes inde
fomentent̄ • succus ualet contra ydropisim • ex
frigida causa • decoctio etiā foliorum et fructuum
in vino fortissimo multū ofert contra lepra ex
fleumate si frequenter fiat • nā fleumaticos
hūores corruptos vel corruptioni dispositos
mice purgat • mirū autē est vidē in sambuco
nā si cortex medianus itipitis ultradicis ruda
versus superius per regionē superiorē purgat̄ • et
si inferius per partes inferiores soluet vt dicit̄
plinius li. i. c. xij. et plat.

De saluina

Saluina est herba scdm̄ huius spinosa
et modica a saliendo dicit̄ eo qd̄ facit
saltare se calētes • et ideo dicit̄ gallice
thauthocay • quia capit et ledit pedē se calē
cantē • Et hoc videt̄ dicere virgilius dicens
punicis qd̄ saluina roscis • et scdm̄ hoc est
herba cuius radix est magna et lōza • pinguis
mollis et carnosā sicut pastinaca • et solz poni
in electuariis • et dicit̄ alio nomine yringus
et emittit quasōā hastulas duras et angu
losas in quarū summitatibus cōstant quedā
capitella circūquaq; aculea • si ut calaria et
crescit in terra sterili et arenosa • et ab aliq̄bo
seceprio vocat̄ qd̄ ad modū secepcionis pūzīt
se tangentē • Scdm̄ plinium autem li. i. c. xij.

vij. saluina est breuis et modica • foliosa et
tamola • et densa quasi manu pressa • multū
aromatica fere vt nardi spica • et quibusdā
radicibus minutis abheret • in pannonia re
gione nascit̄ in locis duris et lapidosis • et est
herba calida et sicca subtilis in substantia
et multum diuretica • cuius radix decocta in
vino silit vomitum • et stomachum multum
confortat vt dicit̄ plinius li. i. c. xij.

De stacte

Stacte dicitur gutta mirre arboris
et est idem qd̄ ipsa mirra vt dicit̄ glō
super gen. xxxvij. Et declinat̄ hec
stacte huius stactes • inuenitur autē stacten
in declinabile • Unde ysaac ca. iij. vbi loquit̄
tur de odoribus dicit̄ stacten incensum qd̄ ex
pressura manat • et est grecum nomen • que
supra de mirra in lām.

De storace

Storax vt dicit̄ ysid. li. i. c. xij. ē arbor
arabie similis malo cionio • cuius
virgule circa canale octum cauer
natum et lacrimatim lacrimā fluunt • cuius
distillatio in terra cadens munda non est •
sed cum cortice proprio seruatur • Illa autē
que virgis et calamis inheret alba est
atq; munda sed primo efficitur filua calore
solis • quedam autem eius species dicitur
cana calamites que et piguis et resinosa hu
mecta et rehit mellis osum odoris liquorem io
tunde mittens • cuius gutta profluens et coa
gula simili nomine appellatur • nam greci
stercia dicunt gutta • grece vero storax latine
storax appellatur vt dicit̄ ysid. idē dicit̄
glōsa super eū. xxx. storax itaq; arboris
succis est gutta et est multū officinarum in me
dicina • Nam scdm̄ dias. et plat. calida est et
sicca • substantiam habens glutinosā • et
virtutem habet attractiuā • cuius triplex est
maneries scilicet calamita idest lēna gutta
et prima que prius ab arbore effluit et emanat
Alia est storax rubea que fluit post primam
que est purior • Tercia in colore est storax
liquida rufa in odore suauius in sapore pon
tica • et substantia magna • et in manibus ma
laxari potest • Que autem dulcem habet sa
porem sophisticata est • discernitur autem
sophisticata quia si vetus est dum malaxa
tur puluerizatur et in frustra cadit • si recens
est humectatur minimum inde manus et non
satis inuiscatur et plus habet dulcedinis qd̄
deberet • liquida non sophisticatur • Inter
has tres species calamita maxime est vir
tutis cerebrum mirre confortat • sumus eius
omnem tūm atiam fluxum sedat • caphala

Lib 17

Caphale ex ea facta gingivas & dentes mo-
tos roborat et dumat. menstruus imparat
otra tussim & raucedine bñ iuuat. vtiliter vo
ponit stomac in eplastris otra tinea & pustul
las capitis & multas alias passiones Ducus
dial. & plat. sum? stomas dicit pli. purgat
aerē corruptū et fugat omnē vapōrē & fumū
pestilentem. *

De sicomoro.

Sicomor? ē sic? fatua in folijs moro
similis in alijs ficiis specie tenet vt
dicit magister in hyst. r. ijs li. p. vij.
Sicomor? et morus greca nomina sūt. Et
dicta est sicomorus qm in folijs moro ē simi
lis. hāc latini celsam want moro em lōge
paxiōe et maior ē. vel fm alios dicit a file
q est ficiis et moros qd ē fatuitas qh fatua
ficiis sic dicit glo. sup. li. p. xij. Et ē fm dial.
sicomorus ficiis siluestris fruct? qdā pfe
res subdulces sed nū p puenit ad maturi
tate sicut de caprisico dicit pli. li. p. c. xij.
siluestris ficiis nūq matuēscit. ali qui tamē
omedunt tales fructus. Dicit etiā dial. q
sicomorus apide cōtusus emittit lacrimā
ad modū gummi et idē est medicinalē. nam
succurrit moribus vnen. tis si bibat timor
usq; splenia pascit. doloē stomachi tollit

De spina.

Spina dicitur arbor aculeata sic dicta
quia spinarū acumine velut qbusdā
spiculis otra tāgenciū iniurias ē ac/
mata vt dicit p. h. a. au? similitudine dicit
spina dicitur ppter radiolos ossū q sūt acuta
sicut spine Spina at ppter dicit ipse acule?
quā a stipite exiens spissus & grossus in sūa
extremate pyramidalis efficit & acut? au?
nacionē potes inuenire sup libro eo dē vt dicit
de arborē in generali & dispositione ar/
borū vbi dicit q nō est de intencione naturē
q arbores sūt spinose q accidit ex raritate
plante p quā attrahit humore frigid? parū
coctus qui p poros ad exteriora attractus a
calore solis ad spinā coagulatur & ppter pau/
citate materie q attrahit i sine acut? & pira/
midaliter figurat et hoc aliqdo cū qdā icli/
nacione vt est videre in tubis et in rosetis
aliqdo in erecto acumine ad modū spicali
siue tali spinarū aut frequēcia signū ē terro
steril? vel inalte et ē qñ gñale q omnes fru
tices & arbores q multū sūt spinose mutuo
se ouerūt & alēcturū se inuicē & defendūt
et otra man? sibi existenciū pūgnāt et vul
nerāt nūq tamē inuicē sese ledūt ppter suā
dēntatē rādios solares recipiūt & vōrlfluas
celi guttas ad eos q sub eis sūt descendere

non permittunt. & ideo que iuxta spinas vel
intia seminantur non defacili conualescunt
spinarum punctura manus vel pedes sepius
vulnerat & nō cessat dolor nisi de locis lesis
totalit extrahat ppter sui acuitatē et pūctūā
vix sine falce vel sarculo ferro euellūt & tñ
sūt auulse alligatē p fasciculos in clibanō
epurāt sepe etiā inter spinas apparēt flores
et etiam fructus multi. Sed ppter fluxum
molliciem non mollescent spine pmo defici
cientib? folijs remanent spine et amplius
indurant ppter eorum naturalem siccitatē
defacili in igne accendūt et vehementer in
flāmant & scintillātes ac crepitātes sonitū
nō modicum faciunt. sed statim postmodū
ad nichilant. sicut dicit glo. sup. vij. c. eccle.
nō tamen spine penitus in viles sūt pmo
multis vrbibus ograetes. nam ex spinis sūt
sepes quib? hoies se et sua munit multi/
plices etiam generant fructus vales quos
defendunt. quere supra de rubo in littera. fi.

De lignis sethim

Ligna sethi esse dicit qdā arbores
spinose leues in putribiles similes
albe spine que gēce acharitis dicit
super exo. p. x. vbi dicit sethim nomē est
mōtis regionis et arboris que albe spine in
folijs est similis & est leuissimū lignum in
putribile & in cremabile. Unde dicit in au/
tom. Ligna sethim torpent nulla putredine
iustos signant in celū qui sine fine nient
spina sethim want quā vi qz penis et qz
tormentis itur ad astra dicitur fm dyal. et
pli. vicitus est illi scriptura et constrictura et
fluxus sanguinis sebatia. fo. ia aut aspera
spinosa et albida florem habet purpureū &
vgulas longas ad grossitudinē manus di/
gitū in qz summitatib? habet capitella spinosa
semine rotundo plena et valet otra venenū
fugitū serpentes odore eius et potatū qui a
putrida mēbra fouet et iuuat

De sentice

Sentice. genus ē herbe vel fruct?
habentis aspera folia pigua & dila
vt erua vgas habet duoy cubitoz
et dicitur sentice a hiti vbi coescit quia inter
dura et in aulta crescent sentices sicut spine
vt dicit p. h. capitella h? vt carduus cuius
radix ē rufa longa pinguis et ē medicinal?
& subuenit o buluris vt dicit dyal. & val;
otra in teinificam opacturam

De sepe

Sepe sepe ē genus minuatois facte
ex sentib? spinis atq; lignis nam
sudes siue pali in terra figurē circa

Marginal notes on the left edge of the page, partially cut off.

qs spine et v̄gule arcūnēctūne q sic domus
vel segetes sepiis beneficiū muniū. et dicit
hic seps hui⁹ sepiis v̄n ec̄. xxxvi. Vbi nō
est seps dicitur possessio. Circa seps etiā
latitat venenosi v̄mes vt tunc colubri q ser
pentes. Vnde a sepi dicit seps serps cui⁹ v̄
nenū nō solū corp⁹. v̄p etiā ossa destruit et
o sumit v̄n lu. xx. V̄lla qz dissoluēs tū pectōē
tabificus seps ec̄. et ideo iuxta se p̄ dormire
p̄iculosū est p̄pter latēcia venenosa. Seps
p̄mbribo q caumatib⁹ exponit cito deficiūt
nisi renouent. et dū res alienas custodiūt
soli exp̄hiti paulatī se osumūt et tandē exp̄
ficati q putrefacti nisi m̄cōsū p̄mēntur.
A sepi at̄ sū a sepio sepiis dicit sepiū septū
id est ambitus locus sc̄; circūclausus. dicit
en̄ ita sepiū t̄pli. i. ita ab̄itū seu clausurā

De sude.

Sudes sudis est palus v̄taqz; epta
mitate ep̄cautus a suo suis dicit qz
sepes q̄n oluta sudibo videtur. eo qz
sudes p̄ eā ex t̄asūlo figurē vt dicit p̄h̄.
Secūdo hug. v̄ro sudes dicit a iudo sudis p̄
a sudus da. dū. qd est mundus q purus eo
qz sudes mūdant q purificant p̄t q̄ terra
m̄figatur q̄ t̄to forciorē faciūt sepe q̄to p̄
in terra p̄fundant q virgils eas osumētib⁹
fora? ostēgatur. et ē sudes feminim glis
et dicit hic sudes hui⁹ dis. vt dicit hug. q
ouidi⁹ met. dicit eis q̄ o iūcta est humeris
ceruicē sude figis obusta ec̄.

De filiqua

Sliqua ē gen⁹ ligunis sonorū folij
lib⁹ et vacu⁹ qd magis onerat qz
reficit vt di glo. sup lu. xv. Secūdo
hug. filiq dicit folliculus cuiusqz legumis
et purgamentū ex q̄ porci nutriūt. v̄h. at li.
xvii. dicit filiqn quā latini m̄corrupte filiq̄
v̄nt. ideo tale nomē a grecis accepit. qz est
arbor cuius fruct⁹ ē dulcis. Nilō q̄ppe lignū
diant lignū dulce. et huic sentēcie accordat
pli. li. x. c. xvii. v̄bi dicit qz fruct⁹ filiq̄
sūt p̄dulces et h̄nt lōgitudinē v̄m⁹ digitū q
pollitātē latitudinē qz cortex manducat vt
dicit idē li. xvii. c. xv. qz aliq̄ dixerūt eā esse
ficiā egipciū h̄ hoc est error manifest⁹. q̄a in
egipto nō crescit h̄ in ficia.

De sinapi

Seo qz in folijs naxo sit simil vt dicit
Inapis dicit a sin qd est fil qz nax⁹
p̄h̄. li. xvii. De sinapi dicit pli. li.
xx. c. xvii. Inter has q̄sqz pictag. laudat
uenat herbas asserit p̄mā laudē tribuūt se
sinapi et dicit eā it̄t h̄bas optinē p̄ncipatū
Calida ē q sicca in q̄to q̄du. h̄uōēs gross⁹
et viscosos extenuat atqz purgat serpētū et
serpionū ic̄? addito aceto sanat fungorū

venena sup̄at den cū dolorem mitgat ab
cerebrū et ipsū mirabiliter purgat. of̄ugit
lapidē et mensuris impat appetitū puocat
et stomachū confortat epilecticos iuuat et
p̄dropicos curat litargicos excitat et eos
m̄lū iuuat capillos mūdāt et eoz calū cō
p̄cēt. m̄cōgruos aut sonos aurū q t̄m̄tus
tolit oculoꝝ caliginē detergit q asperitatē
palpebray lenit paliticiis subueit qz p̄ros
apit q thumore in fundē ē neruos q lapatē
et insensibilitatē inducentē dissoluit et m̄
ducit q osumit. V̄as q m̄ltas alias ipsū lau
des p̄diat pli. v̄ v̄tes q dicit q̄ maior ē v̄
tus isēine semē tamen minimū in quātitate
q maximū in potestate. m̄lū en̄ ē calefactū
aperitiū et osumptū q sui multiplicatiū
ex vno en̄ grano minimo maxima planta
p̄ducit. q̄ frōte flore et gerimine in m̄m̄sū
bilatē. semen eius in q̄buldam folliculis
sue teis oblongis et rotundis crescit et
illarū tezarum beneficio vsqz ad maturitatē
oferuat. Flores autē sunt multum crocei et
odoriferi q̄ t̄ta herba feruida sit et au
tem flores ei⁹ m̄apie ab apibus diligētē q
fr̄q; tā vt dicit pli. et tamē nūq̄ otingūt
flores oliuaz vt dicit pli. li. xv. c. xvii. ita etiā
in se multiplicat vt vbi semen seminat v̄
locus inde v̄lteri⁹ librat et vbi semel cadit
p̄tinus v̄ret vt dicit idē li. xv. c. xv.

De semine

Semē ē qz in aq̄to spargit ad ḡg⁹
nendū fructū quous p̄ q̄ dā a p̄p̄a
cionē dicit aīa tū qd emittatur ad
p̄cedū fetū vt dicit p̄h̄. semētis vero ē semē
frugū q̄ ē t̄pus seiandi sc̄; act⁹ seiacionis
a m̄ltis etiā dicebat q̄ndā de a vel domina
seiacionū. seiariū vero ē v̄m̄saiūsqz rei ex
ordū vel vas in q̄ semē ponit seiandū. h̄ sei
nū dicit qz a seie est lucētū ita dicit hug. et
ponit v̄his differēciales in grecismo ē aīa
toꝝ semē capi qz latoꝝ semētis. p̄p̄e semētū
qz in archa claudis atqz suo spargeit t̄pe i
agro. semētū cuiusqz rei dicit origo. semē
aut vt dicit pli. li. xvii. c. xvii. semē bonū ē
āniatū h̄nū vel tanū. V̄; v̄lteri⁹ pay valz
et illud q̄nū qz in aera subsedit seie seruād
ē illud. ē en̄ optimū qm̄ q̄uissimū q ē illud
semē optimū qz ē magis p̄de volū. q̄ v̄lteri⁹
albū. h̄m̄ q̄litate aut terre ē semē d̄fus vel
tarius seiandū. similit̄ ca? vel tard⁹. nā in
locis h̄ūdis celer⁹ ne semē p̄bre putrescat
in ficis vero tard⁹ vt pluuiē se q̄ nec diu
iacēs semē v̄ltero euancat. est aut seiens
minus de seie in terra pm̄guū q h̄ūda qz m̄
maē. qz in h̄a pm̄guū i p̄ncipio minis crescit

Lib. 17

et per sui multiplicacione nimia in fine mutuo se destruit opprimit et confundit semina. Quod celerius et citius semina debet esse densius quam quod tardius solo commendat. Semen enim fecundum debet esse rari ne nimia densitate necesse artis quoque est semine equaliter spargere nam manus congruere debet cum gressu semper quia cum depro pede nec est transferendum semine de locis frigidis ad calidiora nec e converso nichilque in contrarium precipiendum est semen seminat in macro solo raro facit culmum spicam minutam generat et manet pinguius vero arua ex vna seis radice fundat segete nervosam

In autumno vero circa equinoctium est tempus et rariū seminacioni. similiter et in vno sed in recta pruina ferendum non est. quod patet per hiberna semina cum ante pruina seminantur septima die erumpunt. et post pruina vix infra quadraginta huiusque plii. ca. xxiiij. Semine itaque est granum modicum et rotundum habens in se virtute sue spem multiplicatiua et obseruatiua unde cum semen terre committitur ex tumore turgescit. et ex calore terre incluso partes rari fiante. et humores circumstantis terre ad sui tparamentū attrahere violenscit et grandescit et sic articula semis scissa germen paulatim emittit. et radices inferi in terra figit quibus continue nutrimentum sibi haurit et sic tandem vi caloris terra insensibiliter aperit erumpit ex se producens culmum. frondem. florem. atque semen et fructum. et quibus modicum sit quod seminae maximam tamen est quod ex semine granum a stultis putat perbi semine quod ferit. et tamen meliiori modo quam per seminacionem nullatenus custodit. In semine etiam viget seminalis ratio in qua operatur calor naturalis. et ad eius augmentum pariter et nutrimentum. humore nutritivum attrahit vi caloris. De semine autem mediante culmo surgit spica qui secundum philosophum li. xxij. a spiculo dicta est. eo quod in spica producantur aristarum culmi qui ad modum spiculorum sunt acuti. ad hoc enim facit natura a culcos in ipsis spicis ut contra subitum autum minuatam et vermiculorum morsus in spicarum summitatibus essent arma ut dicitur idem. Spica autem secundum diuersorum seminum naturam se diuifical in figura. nam quoniam est lata ut in cedeo quoniam triangula ut in spelea. quoniam; tetragona seu quadrangula ut est in tritico. aliquando est rotunda ut dicitur plii. et aris. Est autem spica in culmi summitate multis foliis circumdata in quibus velut in matrice grana seminalia nutriuntur et vsque ad maturitatis tempus obseruantur. Quoniam quidem folioli erumpentes cum grano primis manent clausi. deinde paulatim turgescuntibus

granis maxime in tritico sunt scissi ut dicitur super li. aris. de plantis spicarum capita granaliter in principio calore eleuante sursum eleuantur sed quando tendunt ad maturitatem ex granorum potestate inferius aliquantulum inclinant. preterea quoniam sunt spice in virore ex corrupto aere et rore perfuse in corruptelam et aurignam ouertuntur probre vero et rore congrue puse et calore celesti modo debito circumfere citius maturescunt et propter roris humectacionem grana sua de foliis ad eam non permittunt ut dicitur plii. li. xvij. Idem dicitur est. q. ysa. et al. Ex bonitate autem terre cognoscitur bonitas spice. quia in terra bona et pingui generat spica bona. quoniam quantitate magna et granorum numeroitate sicut multiplex arista. in terra vero sicca et macra e converso ut dicitur plii. li. eodem.

De stipula.
Stipula ab vsto est dicta quoniam vstipula collecta in messe stipula vrit propter cultuam agri ut dicitur philosopho li. xvij. vel stipula dicitur a stipulo siue stipulo as. quia stipula facit culmum quem stipat ut dicitur hugo. Est proprie stipula idem quod stramen vel palea cum folijs et vaginis quod relinquitur in agro spicarum multitudie precisa falcebo et a messoribus collecta. et hec stipula a multis recolligitur ad diuersos vsus. Nam quoniam in domos dregunt quoniam loco stramis stipulam sibi sternunt. alij paleam vice animalia inde reficiunt. alij vero stipula ignes nutriunt et panes et cibaria inde coquunt ut dicitur plii. li. xvij. ca. xxx. quee sunt de palea in la p. stipula qui de est res leuis et caua et sicca et hispida. et vento subdita et ab igne facillime inflamata ut dicitur idem.

De simila.
Simila tritici est medulla farina seque purissima et delicata unde fit panis nobilissimus qui simlago proprie nuncupatur et est flos tenuissime forme. mundissime et albissime. et mollissime. ac diuersis cibis apte et etiam medicinis. quee super de farina in la f et de polenta in la p.

De scopis.
Scopa est arbor a scopado dicta a scopopis. vel a scopopas. idem est quod purzogas. eo dicta quod ex eo scoponem tecta ut dicitur philosopho li. xvij. Hec a multis dicitur birch et habet quinq; folia leuia sicut tremul. eo quod eius folia cum sint tenuissima leuissimo vento agitatu tremere videntur. multas habet vngulas duras et nodos. quibus pueri dorsis denudatis sepius castigantur. Ex eius etiam tamuscum sunt scopi quibus purgantur domus et a puluere et alijs sordibus euacuantur. scia quod di facit vacua ad modum quoniam quilibet siliquibus ut tunc homines siue stros loco panis

habet autem hec arbor multū de succo acido
aliq̄ntulū pungitūo. vñ solent hoīes in vna
et in autumpno cortices incidere et humore
effluente colligē que bibūt loco vni-talis
siquidē pot̄ hū ledat et opescit multū inflat
vt dicunt sed non reficit nec inebriat neq;
nutrit. Idem etiā succus in aliquo vase sub
fimo diu a calore solis decoctus corrumpit et
putrescit. et ouertit in pinguedinē et efficit
vt vnguentū. multi etiā detrahūt per ignis
decoctionē ad modū picis. et quous sit horri-
bile et nigriū fetidūq; tñ tam multis vñs
est necessarium. et ideo siluam homines in
desertis semie et succo istius arboris vtantur
pro annona. pro vinea. et etiā pro oliua vt
tangit pli. vbi agit de arborū succis li. xx.

De stupa.

Stupa est purgamentū canopi siue
limi. et dicit sedm antiquos stipa eo
q̄ ex ea time nauū s̄ipent. vnde et
stipulatores dicunt qui eā sparāt in vallibus
et opponunt vt dicit ysid. li. xij. vbi agit de
lamis per multas carpinaōes et p̄tinacōes
stupa limi vel canopi substācia sepa. sepa ta
grossior. nodosior. et hispidior et breuior me-
uenit. et ideo ad vendendū et silū opponendū
non est multū apta. sunt tñ inde sila multū
grossa et inqualis et nobis plena. ex quibus
sunt ligamina necessaria vñsibus candelarū
nā cū sit magne siccatatis de facili inflamat
vnde subito accendit et citissime rebigit in
cinere et fauillā. et qñ extinguit amay reddit
sumū tectū oculis et naribus no ciuū. vtilis
autē est stupa medicine qñ a suis hastulis ē
bene purgata. valet ei ad vulnera de sicada
et sanāda ad mitigandū arsuā et rep̄mendū
tumore oculorū vt dicit pli. li. xij. ca. p.

De tapo.

Tapus est arbor venenata. ex cuius
succo venena toxica exprimitur. arbor
est fortis et procerā habens ramos
parchiart. sicut dicit ysid. li. xij. vñ poeta
tapi torquentur in archus. eius ymbra est
nocua et dormientibus sub ea mortifera. aut
succus nimis laxat. cuius arbor ignē graū
seruat inextinguibile vt dicit dial.

De tabula.

Tabula a teneo nes est dicta. et est in
vna significatione mensa diuina qñ
tenabula eo q̄ oculos teneat et vasa
et mensalia que desuper apponunt sup pedes
erigit et q̄dā limbo circūducit et ambit. Alio
mō dicit tabula alea in q̄ ludi. et h̄ duplicat
in diuersis coloribus insignit. t̄rcio mō dicit

lignū planū et tenuē in quo posito colore lōs
inscribunt qñq; copulant breues affectuli et
attonuānt atq; cauānt et in vtraq; parte
parū et artificialit opaginānt et replent cera
nigra viridi vel rubea ad scribendū et dicunt
tales affectes tabule eo q̄ teneāt lās que in
eisdē tabulis sunt ascripte. tabule autē tanto
sūt meliores q̄to ex ligno planiori et duriori
et leuiori opponunt. Alio modo dicit tabula a
tangēdo qñ tegula asser lōgus. latus. sectus
diuisus. et sectus est scaturib; vel dolatus. nā
huiū ligna ad domorū tecta sunt vtilia. q̄a
ex eis sunt tabula ta se; laq̄aria et alia ebi-
ficia ex talibus tabulis artificialit op̄fita et
compacta arte mira et multiplici castatura
disponunt post multiplicē supfluoꝝ resecti-
onē vt tales tabule inuicē equalit iūgant
domus ornant. tñ posite in solaris ai oib;
deseruiant ab eisde tñ quibus seruiūt et inue
caulant. trabes quidē per latū sibi inuicem
habent quasi equali distācia suppositas q̄z
sustentaculo se defendāt vt minus maruenē
qñ a pavimento vel alijs rebus superpositis
ipsa tabula nimū onerā nauibus opponend;
pontibus ostruendis. istis et alijs vñsilib;
fabricandis. tabule necessario reparantur et
dolan. tam clauicalis et alijs artificijs p̄tere
compaginānt. ad tabulas etiā confugiunt
nauigantes a piculo sepius libant.

De trab;

Trabs est lignū t̄nsuerale q̄d ponit
per latitudinē domus ex vtraq; ex-
tremitate parietes tangens et tenēs
ne lapsū vel maruacionē apt suā altitudinē
paciānt. et dicit hec trabes vel trabs a traho
his. quia ab vno pariete ad altū trahit cui
infigit et vñt vt dicit hug. potest autē vt
trabs sit lōga. fortis. et spessa. et marie circa
medium. ne forte si fuerit nimis gracilis in
medio maruet. vnde p̄pter maruacionis
periculū sepe oportet vt columpna vel statua
sustentet. nam lignū si ponit per transuersū
sustentaculo id̄ get. q̄d erectū alia sibi suppos
ita de facili sustinet.

De theerbinto

Therebitus vt dicit ysid. li. xij. arbor
ē resinā sudās omnibus alijs p̄stācio
est. cuius resinā dicit therebitina
et ē multū medicinalis. nā fm dial. ei? folia
fruct? et cortices et sei a scripta sūt. et sili dili-
gēcia colligunt sic scim et sūt et t̄ticia mōsibo
venenos. et resinā ē bona q̄ mūda ē et lipidā
et arōtica. i colore rufa. et h; vtatē dissoluōi
et lapādi et matuādi. iō p̄de sit et t̄a aposte
mata dura et alias collectiōes tā in capite q̄
in mēbris De therebinto autē dicit pli. li. xij.

Lib. 17

Sicia inqt terebinthū habet et est spēs eius duplex scz mascula et illa q̄ ē sine fructu scz femina et est duplex vna habz fructū rufū magnitudine lentiaule alia pallidū magnitudine salu et est odore fructū iocūbus et tactu pinguis et resinofus et ē in sicia arbor magna et est ei materies lenta admodū et durabilis qm̄ vetustate nigrescit et splēdescit eius folia sunt dēsa et hz q̄sdam folliulos q̄dam animalia vt culices emittētes q̄ corz ticem terebiāt et sic cortice p̄forato gutte resinose effluūt et emanāt. Item pli. libro p̄ciii. c. vi. terebintina radix et folia in vino de cocta stomachū cōfortāt et om̄em dolorē capitis iuuant placet terebintina odoratissima tā sicia q̄ cipria pura plucida et subalbida cū aliq̄ rubore et illa que est montana pot̄ q̄ ampelstris vulnera sanat et purgat.

De thyma

Thyma sūt ligna q̄dam p̄ciosissima ad mod̄ hereni ex q̄bo salomō fecit gradus et fulchm̄ i domo domini. vñ dicit glo. iiii. re. re. sup̄ illū locū. Attulit at mulieres ophir ligna thyma. et ligna thyma sūt impurabilia et spinofa in similitudie albe spine rōunda et andiba et valde fulgencia et polita instar speuli siue vnguis vñ in eis resulat ymagines sic in vngue in igne non oburatur neq; in aq̄ resoluunt sic nec ligna sethim et multa crediderūt eadē esse ligna.

De titho

Titho est tā arborū q̄ oley et herbaz rū frutes medius sic dicit q̄ de tra surū est erectū vt dicit papias Est itaq; ps̄ plante superioz tenerioz iuridioz et mollioz ac pulchrioz celo vicinice a terra remnidoz rōre celi p̄fusiōz folijs et ramulculis tenerrimis plenioz et est melioz in medicina Nam in tithis maxie vig; vñus herbe

De tigno

Tigna sūt ligna q̄ a pietibz p̄ mutis vñ ad caumē edificij sūt erecta sup̄ portancia totū rectū ab modū conū vel p̄m̄ midis sursum tendūt et paulatī se inclm̄acia ad alterutū in caumine mutuo se cōtinzūt et diuīne tigna a tegendo p̄ a tegula qz tegulis ad sustentacōz; tecti supponūt et tegule at dicūt ligna q̄dā lōga valde et aliq̄ tūlū lata plana et tenuia q̄ ex t̄alūō tignis mltis clauūulis affigūt et in eis afferes vñ lateres suspenduntur. Sunt at tigna forcia dolata et quadrata et oplanata sunt autē forcia et grossioza velus domū et exilia et min⁹ forcia velus tectum exteri⁹ lateribz et afferibz vñ staminibz onēat et t̄erū vñ pulcris

laqaribz decorat et in iphs laqant et figurē et dicunt laquearia afferes q̄ interius ad decorē camere tignis diūgunē et a tignis dicit tignarius qui tectoria tignis inducit vt dicit papias

De tritico

Triticum a tritana ē dictū vt purif. simū i herreo seu granario recōdat vel qz granū eius cōmollit vel terit vel edat vt dicit ysid. li. p̄vij. Est autē duplex triticum scz rubrum exteri⁹ in vñq; extremitate acutū in latere scissum in terius albissimū graue et ponderosū et illud gen⁹ est optimū vt dicit pli. Aliud est colozē crocū exteri⁹ interius vero album in superficie lucidum et leue frangi difficile de p̄prietatibz autē et generibz eius quere sup̄ de frumento in litera. s. sicut dicit pla. in diet. diuersificat tritici ex diuersitate soli in q̄ seminatur. nā qz crescit in terra pingui atq; putribili cassi⁹ ē et pingui⁹ atq; p̄derosius et nutritibilis q̄ id qz crescit in terra macra siue sicca. Vnde vitas tritici mēdiē ex bonitate soli et eōuerso. triticum autē ex diuersitate tēporis variat. nam qz nascit tempore moderato in quātitate et qualitate erit p̄fectum ac medulle multe et corticis valde pauci et opti nutrimenti in moderato vero tēpore ex ortum im̄fectū. Item differt secundū vetustate et nouitate et mediocritate. nam quando est vetustū longo tēpore consecratum nimis efficit siccum et durū ad digerendū et modice nutrimentū. qz tūc eius humiditas substācialis a calozē aeris minuat et minimū delictat. nouū vero puo tēpore reseruatū p̄ humiditate superflua et viscositate terre humidū est ac viscosū dēlū ad digerendū durū et in flatuū ventositatis et ruglas ventris generatiū. mediū vero inter nimis nouū et vetustū inter multū humiditate et pauca tēperatam et ideo magis laudabile est et amplius nutrimentū. nam ex hausta humiditate accidēali substācialē hūiditate in parte calozē aeris tēperat et ideo tale tritici magis laudabile et meli⁹ nutrit et bene digerit. p̄dit qz viscositatem terre et densitate. est autē tritici vt dicit pla. aliū et inter humidū et siccum tēperatū. Sed panis ex eo factus est calidior p̄pter calozē ignis et coctionem. mēdiē em̄ ex eo calozē naturalis p̄ calozem ignis actuaalem. Item hanc p̄prietate habet tritici p̄p̄ncis ignis qz nutritibilis ē ceteris et hoc p̄pter similitudinē humane opletiois dicit idem. Itē triticum est colatiū et mundificatiū et

et lauatiū: et ideo ius de eius farina factū
 purgatiū ē pectoris et pulmōnis. ideo facit
 ptilanū de eo factū sic de ordeo: q̄ m̄dificat
 et plus q̄ de ordeo. Valz etiā ota tussim et
 saginis fluxū. Itē tritiā coctū cū oleo positiū
 sup̄ duz apostema dissoluit illud. Itē coctū
 tritiā m̄ succo ruthe dissoluit coagulacōne
 lactis si mamille in de limant. Itē tpatū cū
 succo iulqami et positiū sup̄ iucos p̄hibz hu-
 mores nocios ne descendat. Itē gnū mal-
 ticatū v; ota mōsū nabidi cais. Nā venenū
 ephit vt dic̄ ideo. De tritico aut̄ fit oleū qd̄
 v; ad multa h̄ marie ota pruritiū et spigū
 nē et ip̄tignē si cū p̄ano albo bā p̄fricef. qd̄
 fit vt v̄tus olei possit meli⁹ subintrare. Itē
 cortex tritiā siue surfur h; v̄tutē colatiūā et
 m̄dificatiūā plus q̄ farina ei⁹. h̄ modiciū v̄l
 illū ephib; nutritiū. Itē vt dic̄ ideo tritiā
 recēs et nouū pui ē nutritiū et q̄n̄ omediē
 cubū i lezmatiū ē et m̄latiū. et in latebo
 dolore omou; et rugitiū. eto etiā dūit̄ in pu-
 tēdinē. et ideo lūbrici et alij vermes nociū
 ex tali cibo sepius gnant. Assaiū at̄ nutrit
 et min⁹ ventositatē facit et multū ostipat et
 ostēgit. In aq̄ coctū gūssimū ē et m̄ltū i fla-
 tiū et viscosi hūoris gnatiū. Ducit̄ p̄sa-
 in dietis.

De ptilana:

Ptilana hē dic̄ glo. sup̄. h; reg. i. or-
 deū dicit̄ sic atū pila dūlū et de corti-
 catū. et fit inde cibo apt⁹ illis q̄ carēt
 dētiō. et p̄t̄ am̄is sit eadē potus v̄l paciē-
 tibo febres et alias calidas passioēs q̄e s̄-
 de ordeo i litē. Calzē mitigat et alterat
 siā sedat. Et declinat̄ hęc ptilana hūi⁹ ne-
 et p̄tilia ē p̄ducta. Vñ allep. nequā sic ait
 Cortice nudato ptilanas ordea dicit̄. et di-
 a t̄p̄. qd̄ ē p̄uicō. q; p̄uicif in pila dū de-
 corticat̄. pot⁹ at̄ inde fact⁹ ptilanū dicit̄ ab
 p̄saac in dietis.

De tribulo

Tribulus est frutex spinosus q̄ mol-
 lio est q̄ sit arbor et duri⁹ q̄ sit
 herba. Cui⁹ due sūt spēs s̄t; maiorē
 q̄ crescit iuxta sepes vt dic̄t p̄li. li. p̄. vij.
 Tribulus dum res est sepea villarum
 optū et in altū crescit sed cum non habeat
 vires vt directe se extollat inaruitur et
 versus terrā se reflectit. dentes habet. Aui-
 ti smos aculeos acutos et dētatos et sinzu-
 le eius virgule a sumo vsq̄ deorsū ad radicē
 aculeis sūt munitē. Alia ē spēs tribuli mi-
 norē et crescit in locis palustrib; et in cāpis et
 ē minor in lōgitudine et grossitudine q̄ sit ma-
 iorē folia hab; minuta et rotunda. hastulas
 picit̄ lōgas tenens tubas sparsas p̄ terrā
 diffusas aculeatas per totum et spinosas.

florem faciunt albū et fructū p̄mo viridē
 deinde tubē tandem nigru et hunc fructum
 diligunt serpentes colubri et bufones. et iō
 talem fructū comedere hominib; nō ē tutū
 et q; ipsū comedere libuerit eligere debet illū
 q̄ a terra maiorē eleuatus et nō nimis ma-
 turus q̄ integer est et intactus a muscis vel
 a v̄mb; nō corrosus. tribul⁹ autē cap̄stris
 vt dic̄t p̄li. amtro et frugib; et immicus.
 viuax em̄ est et multū se multiplicat et vir-
 emb; vari potest q̄ in aliq̄ radice ageo et iō
 melle op̄mit et confundit pedes et crura tū-
 scutiū et manus se tāgenciū m̄ltū ledit. et
 tāscitēs sepe cadere vel cespitare facit vel
 tes hoim dilaniat et discerpit et oūū iuxta
 se pascua q̄renciū lanā rapit. et ideo dicitur
 tribul⁹ a tribulādo q; tribulat et ledit sibi
 appinquantēs.

De thimo

Thimus ē herba valde aromatica.
 Vñ virgilius redolēt thimo flagn-
 cia mella aut̄ flos dicit̄ epithimū
 et est flos medicinalis. habet enim virtutē
 melancoliā purgandi et flegma. et ideo valz
 ota q̄retanā et alias melancolicas passiones.

De thimiamate

Thimiamata ē q̄dam ofectio p̄ciosif
 sima ex omia et stacte galbano et
 thure p̄parata sicut dicit̄ exo. p̄. p̄. et
 ē dicta a thimo flore odorifero. quia olet
 suaviter sicut thimus sicut dicit̄ p̄s. li. iij.
 p̄bi tractat de odoribus. talis autē ofectio
 in v̄sio hominū non debuit fieri q; demin⁹
 offerre in templo sup̄ altare thimiamatis
 hanc precipit. et ideo in ecclesia non debet
 sponfus et sponsa thurificari odore thuris.
 Inde etiam ē et allato thure benedictio sup̄
 per altare si descendat thuribulum ad choz
 aut thus sine benedictione apponendum
 est et offerendum hominibus.

De thure

Thus est nomen arboris et gummi
 inde emanantis. Unde p̄li. li. p̄. vij.
 dicit̄ thus ē arbor arabie immensa
 atq; ramosa leuissimū corticis ad aceris q̄n-
 titatem succum aromaticum et album. mō
 amigdalc generans et effundens et masti-
 cacione et in puluerem resolutum est intus
 pingue et igni appositū facile ardens et
 appellatur apud nos masculus et q; natura
 sit rotundum ad modum testiculorum. re-
 liquum vero est planum et plene scabiosum
 et est masculo minus bonum adulterat̄ autē
 ad mixtum resine albe siue gummi sed sua
 cognoscitur propria qualitate. nam thus

Nam thus igni appositū ardescit resina sō
 humefcit gūmū at calefactū soluit & liq̄scit
 arbor at vñ fluit thus dicit liban⁹ et eius
 gumma a naturalib⁹ ac medicis olibanum
 nūcupat a mōte arabie sic vñ sed a liban⁹
 no arbor fluens olibanū liban⁹ nūcupatur
 vt dicit p̄s̄. et dicit glo. sup. ecc. p̄. iij. super
 illū locū ego q̄si liban⁹ nō incisus q̄. liban⁹
 nus vt aiunt arborē i ambia cortice & folio
 lauro simil fructū emittēs bis in anno scz
 in v̄re et in autūmpno. sed q̄d p se fluit in
 p̄cipio estatis melius ē. q̄d v̄ro in estate
 cortice inciso paulatim ep̄te cogit. in autūmpno
 v̄ro nec ita candidum nec ita purum. sed
 hoc q̄d p̄mo adheret ramis & corticib⁹ et in
 estate induntur et a ramis ferro recolligit
 thus optimū ē q̄d albū solidū & mūdū odo-
 riferū & rotūdū ad modū testiculi ac obli-
 gum. et idē dicit masculinū. Thus v̄ro q̄d
 ap̄tis corticib⁹ i autūmpno l̄ hyemis p̄cipio
 e fluit nō ē alteri simile i virtute nec etiā in
 colore qz illud albū ē et t̄ā lucidū odoriferū
 valde atqz mūdū. thus v̄ro secundariū est
 tenue et scabiosū vt sup̄ dicit p̄s̄. Regio autē
 vbi crescunt thus est mōtiosa et p̄ altitu-
 die rupiū et scopulorū q̄si iūua et iactessa vt
 dicit glo. ecc. sup̄ dicta. Nec omnia dicit p̄s̄.
 li. p̄. c. i. vt dicit glo. qz ambia ē regio et
 thus ginguens saba vñ saba eiusdē ē glo-
 nis p̄vincia marime thurifera et ē terra ex
 vna p̄te maris & scopulis ex altera sō mō-
 tibo & rupib⁹ vix accessa. vñ thuris arbor si
 aulore crescit et terram ar̄tillosa n̄ diligit.
 Dicunt at arabes qz thus nō debz recolligi
 nec e⁹ arbor incidi nisi factis religiosis tpe
 collectionis & tactu muli ex nō pollutis. et sic
 putat p̄ religiosis obseruaciā merces au-
 geri. Itē idē ibidē c. p̄. v. p̄mo naturalis ē
 vindemia et circa anis oēs in fortissim⁹ estu-
 nā tūc eius cortex tenuissim⁹ lapat & p̄silit
 inde spuma pinguis que at̄pta densa. vbi
 loci natura possit hoc purissimū ē et calidū.
 Secunda vindemia vsus hyemē corticib⁹
 incisis rursū hic ep̄te nec comparabile ē priori
 creditur autē nouelle arboris gūmi esse an-
 bidius sed v̄re efficiatius et q̄dam putat
 in insulis melius gūmū. alij negant in insul-
 nasci. Collectum thus in camelis deservit in
 ciuitate q̄ sabociam dicit p̄ta ad hoc pa-
 tente nec p̄ aliā viam dirigendi licet vbiqz
 decimant deo quē invocant. vbiqz sū mēlura
 non in pondere accipiūt sacerdotes nec ante
 inde li. merca nisi p̄ sō debita p̄ta offeāt
 cando de p̄bat carbonis si statim ardeat & in
 flāmeē si dentē nō recipit sed statim frāgit

in puluerem vel in micā. hucusqz pli. secus
 dyal. v̄ro et plat. thus est gūmi cuiusdam
 arboris in alexandria et dicitur olibanū a
 alexandrinū qz est purius et melius. aliud
 inuenitur iuxta danascum et dicitur da-
 inascenū et non est ita bonū nec ita purum
 sicut p̄mū. est autem calidum et siccū multū
 aromaticū multū p̄guc et glutinosū. v̄tū ē
 hz & fortādi ex aromaticitate sua & solidādi
 et cōstrigendi & & glutinādi ex gūmositate
 suap̄tēte stringit lacrimas & fluxū hūorū
 descendentiū de capite p̄cipue quādo fluunt
 per venas exteriōres faciei si circa tympana
 eius puluis cum vino albo et cum albugine
 ouis in plastat. sic etiā sedat dolozē dentiū
 et gingiuarū mastiacū thus phibet fluxū
 humorū a capite ad membra spiritualia ad
 pectus videlicet & pulmonē & ita idigestionē
 & acidam etuacionem multū valet vinū
 in quo fuerit thus decoctū matricē & forat
 et mūdificat et receptum iuuat fumus eius
 mixtus puluis eius cum aceto graciliat et
 attenuat mām as turbidas puellarū cōqz /
 facionib⁹ cum pice subuenit dolozem aurū
 mitizat mixtū cū vino tumorib⁹ in testinoz
 subuenit si cum vino bibat. hucusqz dyal. &
 plat. dicit autē thus secundū p̄s̄. a theos
 qz est deus quia in deorū sacrificijs adole-
 & secundū hoc hz aspirationē vel dicit a tūdo
 tūdis q̄a abile ad tūdendū et sepe tamen
 tūdis & quanto plus tūdis plus redoleat
 et facilius in flāmatū et tūc caret aspiracōe
 ex thure incensō p̄cedit aromaticus fumus
 admodum viogule et est inferius gracilis.
 multū mobilis circūuolucationib⁹qz fructu-
 tuo⁹ & se ad p̄tas oppositas motu leuissimo
 circūuoluens vsus superiora se dilatans in
 mutās aera & obūbrās odoris sui flagācia
 fetorem cadauerū auferēs ad cerebz directē
 penetrans spiritū aiālem & forat et receat
 p̄ cerebz ventriculos se diffundens

De vimine

Vimē mis dicit viog a mollis & dicit
 vimē eo qz habeat vñ multū vitoris
 Nam eius natura est talis vt etiā
 arefactū huc i aqua ablūat itz reuiscat &
 dicit p̄s̄. li. p̄. i. ex viminib⁹ sūt necessaria
 vitib⁹ vincendis et doleis vligandis ne-
 ce varia ligamēta vt supra patet eodem in
 l. tra. s. q̄re de salice

De virega

Virega pp̄te est que de ramis nascit
 et dicitur a virtute eo qz in se vim
 multā habeat. vel dicit a vitore. nam virtus
 que latet in radice se p̄dit in vitore virege

Dicitur v̄ga q̄ si vi regēs. v̄ga ei v̄tunt magi
 ad placandos serpentes. et idcirco in v̄rga
 sustinet hos alligatos. V̄rga ei v̄tunt p̄hi
 reges et magisteri vt dicit p̄s̄. li. xvij. v̄ga
 etiā v̄tunt viatores agroꝝ et arcariū seu
 p̄atorꝝ duci eufores legati et nūcij ac pa
 tores. V̄rga siquidē ex tripl̄ici op̄onit sub
 stancia sc̄z ex cortice ligno et medulla. me
 diate medulla nutrit et vegetat. mediante
 ligno erigitur et sustentat. corticis vero be
 neficio tegit et ab exterioris aeris iniuria
 defendit. Nam vt dicit op̄m̄ator sup̄ libꝝ de
 plantis. Cortice habet p̄ pelle arbor. lignū p̄
 osse. medullā loco venē. Nā calōe naturalis
 existēs potissime in medulla v̄ge mediante
 ramo a q̄ pullulat h̄uorē attrahit a stipite
 et radice et q̄d grossius est et terrestrius in
 attrito humore transmutat in lignum et in
 cortice. q̄d vero aq̄sius est autē in fr̄o diū
 mlti dicit. et q̄d v̄ctuosius est et puriꝝ trā
 smittit ad v̄ge sup̄ficiē vt inde p̄ducat flor
 em et tandē fructū ḡnet atq; semē. Nascit̄
 autē tā flos q̄ fructus de substācia v̄ge sine
 ipsius corrupōne et alia violacōne. nā flos
 insensibiliter de v̄ga egrediēs et erumpēs
 v̄gam nō violat nec deflorat. sed fr̄udat
 eam potius ac p̄ficiat et decorat. V̄rga itaq;
 non p̄cipit fr̄udacionis grāciā nec potēciā
 generandi ex op̄mixtione seminis sicut ani
 mācia. sed ex rore celesti p̄tere et calore solis
 V̄rga autē ex q̄ ascendit sursum semp̄ t̄dit
 et suā sūmitatē versus celū erigit q̄ub̄ pue
 niat ad p̄fectum incrementū. et est media
 inter ramū et stipitē seu radicem a q̄ accipit
 et inter fructum quē p̄ducat. ex substāciē
 sue t̄neritudine flexibilis est valde et de fa
 cili inclinabilis in quāuis p̄tem. Item v̄rga
 extrinsecus arida et sicca aspera et nodosa
 sed int̄ius mollis est in medulla. et sub
 cortice humerosa. q̄to at v̄ga plus crescit
 tāto a terra plus recedit. et q̄to sursum altiꝝ
 sustollitur tanto in eius acūmine gracilioꝝ
 et acūcie inuenit. Item v̄ga ex se debet esse
 erecta h̄ q̄ā ē nouella si casu aliq̄ ad terram
 incurrit difficile ē vt indurata in illa cur
 uitate q̄n ad rectitudinē reuocetur p̄mo sepe
 faciliꝝ fr̄agile q̄ t̄ctū. q̄n v̄o v̄ga inuenit
 curua in igne pomit et p̄ calōe eiꝝ rigōe et
 duriciē r̄soluētē et emolliētē ad formā recti
 tudinis faciliꝝ reducitur. Item v̄ga canibꝝ
 est obdiosa et puulis quia v̄rga eorū istil
 lencia coarctat.

De virgulto

Virgultū a v̄ga est dictū s̄m hugo.
 est ei locꝝ vbi mltitudo crescit v̄garū
 s̄m autē p̄s̄. li. xvij. v̄rgulū ē ramus

qui de robore ipsius arboris pullulat. Sed
 v̄rga dicitur que de ramis orit̄ et p̄cedit in
 hyeme vilescit. in vero placet. quia tūc
 v̄rescit et florescit p̄cisū rursū pullulat et re
 uiviscit a terra in suo ortu elongat et quāto
 plus crescit tanto plus velus eleuat celū
 aliquando dicitur virgultū v̄rid arū vel vi
 rectū locꝝ sc̄z v̄ridis et amenus. plantis et
 herbis v̄rentibꝝ ostus sicut sup̄ de orto p̄z
 q̄ in littera D.

De vite

Vitis dicitur a vincendo quia vincit
 et ligat secunduū p̄s̄. autē vitis ē
 dicta eo q̄ vim habet ciciꝝ radicibꝝ
 vel ideo dicitur vites eo q̄ vim habet vt
 inuicē vites se inuicē viciniasq; arboribꝝ
 reportando veligenē. est em̄ earū natura flex
 ibilis sc̄z q̄ si brachijs q̄busdā q̄c̄q̄d cōpre
 hendunt teneant et constringant. et illa
 ligamina quibꝝ arbores vel palos capiunt
 caproli dicitur sic dicti eo q̄ arbores capiunt
 vel mutuo se cōuertūt quo ad minūto pal
 mi res ventos sustinet et turbines ne fr̄agā
 dicitur etiam corimbi quia sunt sicut anuli
 quibus proxima queq; ligant ne longius
 lapati palmites ventorū flatibus dissipē
 et sine periculo fructus suos sustineant. vi
 tibus autē ista maxime oueniūt. oblaqueacō
 Oblaqueati autē est terram circa radicem
 aperire et velut lauis efficere vt radix h̄uorē
 habundācius humectet et calorē solaris
 radio facilius p̄netet. Item conuenit eis
 putatio. et est putare v̄rgam ex vite super
 vacuam t̄scare. cuius flagellum luxuriat
 Item eis ouenit p̄paginatio et est p̄pagi
 nare flagellū vitis super sternere et quasi
 porro porrigere et hinc p̄pagines dicitur
 p̄me sc̄z vitis extensiones. Item conuenit
 fossio et ē fodere in terrā mouere fossorio vel
 ligonē vt radices et herbe sup̄flue amouē
 Item eis ouenit p̄stiacō. p̄stiacō autē ē par
 illare. i. palos figere cā vites vt sustentē
 vt dicit papias et dicit a pangō. gis. vi. q̄ id
 ē q̄ palos figere vel plātare vt dicit idē s̄m
 p̄s̄. at p̄stiacō ē hmo vel tra p̄igui vite p̄s̄
 cere vel nutrire vt ap̄lius fructificet. Item
 eis ouenit p̄pinnacō. ē at p̄pinnare p̄pinnos
 i. folia sup̄flua de vite amouere vt v̄ue li
 beriaerē puz capiāt et folijs nō obumbrate
 aciꝝ maturescāt. p̄pinni autē vt dicit p̄s̄. sūt
 folia q̄z subsidio fructꝝ vitis ab ardore et
 frigore defendit et aduersus omnē inuiciā
 p̄muniē q̄ p̄pinni vt dicit p̄s̄. ideo sūt inter
 cisi vt solaris m̄bius ad maturitātē fructꝝ
 facilius admittatur. et sunt dicti p̄pinni
 eo q̄ de palmitē p̄deant vt dicit idē. li. xvij.

Lib. 17

Itē eis auenit vindemiatio et ē vindemiatio
 de vite viuas demere qd fit qn fructus vinee
 precipiunt et colligunt De vitibus aut dicit
 plin. li. viij. ca. iij. vitis qn precipit tpe
 agruo et mo debito ex precisioe vites recipit
 et accipit materia ex qua fructus vel flores
 in posteru pium nisi ei precisioe castigant
 superfluoꝝ tota infecunda et sterilis redder
 nichil ei auidius nascit et ideo nisi vites ad
 piendu seruent non fructus vitium in vite
 aut ē natura vt malit parere qd viuere et iō
 quicquid de materia superflua a vite demit
 fructu accedit vites vero putacōis tpe qto
 cito putant tanto plus effundūt de materia
 et qto citius tanto fert fructu vberiore ita
 tū qd putacio tempus debitu nō excedat vñ
 vites graciles et tenues citius oportet putari
 v alias aut nouissime Debet aut precisio
 fieri oblique inter duas gemmas ita vt in
 parte opposita gēme precisiois fiat vuln
 ideo aut de bet fieri oblique et non directe vt
 cito descendat et defluant guttule pluuiales
 per quartū frequenciā et permanenciā super
 planā incissuā vitis sūmitas ledere vt qto
 vitis est gracilioꝝ et macioꝝ tanto plus ē de
 ea putandū qn aut pāpinatione indiget nō
 debet remoueri foliū quod est circa vuā nisi
 vinea sit nouella sed potius alia que magis
 sunt remota hoc em vuā supplantaret qe qd
 vero erūpit et pullulat alias qd ab oculis sū
 gemmis spurū et inutile iudicatur et statū est
 rumpendū Item idē ca. xxiij. vitibus accidit
 morbus specialis scz quādo germina nimis
 tēpēstiuē auferunt aut qn in supinū incidūt
 aut qn noꝝio rore vel ymbre flozacoꝝis tpe
 pē rēfundunt aut qn nouella germina prima
 aut frigore decoquunt aut qn ab impitis
 cultoribus aut terre fossoribus radices vulnerē
 iniuriōse ledunt et qn desquamant idē est a
 suo cortice totaliter ipoliant Inter oīa autē
 maxie ledit qn fortis ymber pūtit pā mīte
 flozescens quia simul defluit ipse fructus
 Ex aere autē corrupto et rore vel ybre noꝝio
 cresūt quidā vmes et eruce et testudies vitis
 germina et folia depascere sꝛ eā sic depasta
 facile derelinquunt nascit autē hoc malū in
 tpe nimis humido atq; lento Accidit autē
 eis alius morbo que ananū vocāt vimitores
 quia ex flatu ventū noꝝio et ymbre corrupto
 generant quodā tele quāsi ananear quibus
 obuoluūt fructus et osumunt et aburuntur
 ledit etiā vitē raphanus odit etiā et corulū
 vnde qn talia vitibus sunt vicina tristes et
 egre efficiūt vitū quidem et alnū et aqua
 marina et saxe ac viciē putamina vltima et

maxime interuenia vitū sunt venena huicq;
 plin. li. xvij. ca. iij. Dicit idē vt apud priscos
 vites inter mgnas arbores numerabant In
 aliquibus em partibus sūt vites ita magne
 vt ex earū trūcis statue fiat et colūpne vt pꝛ
 in simulachro iouis i vite pplonia sup tectū
 etiā templi ephesie diane vna vice antiqꝛtus
 scādebat Colūpne quoq; de talibus vitibus
 facte diuissime permanent incorrupte In
 paucis em lignis natura eternior ē qd in vite
 nullo sine crescant et circa domos et villas
 circūduci possunt scādunt et in multis ptibus
 ad vlmū vel populi arboris sūmitates et eoꝝ
 tami quāsi maritali affectu suis brachijs se
 onectunt Arbor est vtilis et medicinalis tā
 in folijs qd in fructu et emittit ac emit et
 reddit liquore succis omninū arborū meliozem
 qn precipit lacrimā emittit purissimā et
 illa lacrima collirijs ably ket per illius lacrimē
 emulsionē deputat eius substācialis humoz
 in radice vnde fructus postea surgit bulcioꝝ
 et pūcio ex ipsa vite folia vitis sunt lata
 interius plana viridia et mollia exteriū autē
 v alliuata et villosa in exēmitate lateribus
 intereila et acuta multū obumbancia quoꝝ
 ymbria estuantibus et quiescere cupientibus
 est iocunda et sūt multū medicinalia nam
 vulnera mundāt et munde sanant in aqua
 decocta refrigerant calozē febrile mitigant
 estuacionē et tumozē scōchi cathaplasmata
 mite sedant pregnantē adiuuant sompnū
 puocant et cerebꝛy recreant et ofoꝛtant eius
 lacrima potata sepe calulos frangit vt dicit
 dial. visum aauit lippitudinē ocaloz tollit
 moribus venenatis et viciōibus succurrit
 cinis etiā eius valet ad predicta qui succo
 ruthe et oleo admixtus tumozē spleis spgit
 vt dicit idē plin. li. xxiij. ca. i. vbi dicit
 folia vitū dolores capitis apūcāt inflacoꝝes
 sedant cū farina ordei calidam archeti cam
 iuuant dissentericos valde iuuant si eozū
 succū bibant paciētes lacrima eius cū oleo
 super locū pilosum illi ta modo philotri pilos
 amputant et hoc facit maxime lacrima quā
 tam vitis viridū emittit et residat vruas
 tollit cortex vitium et folia arida vulnerū
 sanguinē sedant ipsūq; vulnus oglutinat
 et sanant cinis vitū mor fistulam pūgat
 atq; curat neruoz dolores et contractiones
 mitigat scorpionū et canum plagas cū oleo
 sanāt cicā cinis corticis p se pilos ablatoꝝ
 restituit et multiplicat huicq; plinius

U De vite agrestis
 Vitis agrestis ē labruscula sic dicta
 quia in terze marginibus crescit et

labro em dicit labrusca sc; ab extreme tate
terre vbi nascit sic dicit phid. li. xiiij. Est aut
similis viti vniuersa in folijs h no in fructu
nam fructu facit modicu aut nullu. si que
fecerit ille durus est et stipticus et amarus
vitis vniuersa degenerat sepe in labrusca qm
non colit nec putat. et edneso. de labrusca
fit vitis vniuersa per cultura debita et consueta
vt dicit pli. qm labrusca non fit quo ad
cibu utilis est tu quo ad medicina. na eius
radix elixa in aq pluuiali et mixta vino ydco
pico curat. ocs maculas tollit. tussi opescit
puluus radice eius ota defectu stochi mire
subueit vt dicit dial. Olimus aut li. xiiij.
ca. ij. dicit sic. labrusca grece ampeloe sargie
appellatur. spissis folijs vino cortice fruct
vitis rubentes mo cocti quaz succo mulieres
cure facie purgat. et ille vne cu folijs et succo
terre vtiliter apponunt vicis coraz et lutoz
tute cu aceto scabiē hois et qd rypdu curat.
huasq pli.

De vitulamine.

Vitulamen a vite dicitur illa planta
bastarda siue spuria et infructuosa
que nascit a radice vitis siue alias
non pcedens ex ipsis gemis et tales plante
degeneres sūt et innaturales. et ideo no fruc
tificant sed vite one sat et grauant et fructu
impediūt ac retardāt. na humore attrahūt
a radice qui debet transferri ad fructu nu
triendū et augmētandū. et ideo debent cicius
extirpari ne diucius crescentes diminuant
fructu vitis. et ideo tales plante adulterine
diant spuria vitulamina id est degeneracia
et non numeralia li. sap. ca. iij. et est hec lra
tabani et antiqz qm aug. m. li. de doctrina
xpiana dicit. qd melius dicere adulterine
platagines qd quide vru est qd ad simpliciu
intellectu. vna tu lra est et bona qd ad intelli
gentes sc; spuria vitulamina.

De vinea.

Vinea vt dicit papias. est loqz vbi
plantant vites vni et vineu wam
loa vbi confita est multatudo vitu
vineas diligēt excoli. et ab omnibo supfluis
expurga. et a cultoribo sepe illustratur. et ne
ledat a bestijs maceris et sepibus circūdat
et ne diripiant fructus eius custos in ea sup
speculā ordiat. in hyeme hū custodia relinqē
h in autūpno a multis frequenta. in hieme
valde pallet. in vere et in estate viret floret
ac redet. sed in autūpno fructu gaudet
odor floretis vinee omni venenoso ptariat
et io ipsa floretē fugiūt colubri et buphones
sustinere eius fragrantia no valēt viro re
amicitate delat vili. flagrantia et areolantia

afficit olfactu. saporis suauitate reficit gustu
folioz lenitate demulcet tactu. acce diligit
puru serenū vt dicit pli. et mindiligit calidā
et sicca mediocriter pingue ac dulce. na qm
terra est nimis pinguis vel nimis humida
lupuriat in ramos et in folia et paucos habet
fruct. qm vbi i terra arenosa et nimis macra
cito deficit et areolat cu non inueniat sufficiēs
fundamentū seu nutrimentū. similit si fuerit
in terra amara vel saluzmosa co. tūpif radix
eius et malicioso humore radice substantia
submittit. et ideo diligit terrā dulce et in suis
qualitatibus temperata et ideo montes alti
soli bene expositi sūt optima loca ad vinea
quia in eis est humor dulcis et calor fortis. et
qto vinea soli magis ē exposita tūto fruct
reddit dulciores. Primo autem est fructus
viridis. durus. stipticus et acetosus. deinde
per decoctionē folis dulcis efficit et deliciosus
sub folijs ipsius vinee latitat vulpes vvas
vvas vinee corrodes aude et deuastates
et maxime vbi custodes sūt negligentes nec
pdest qd aliqui minus sapientes ponunt et
claudūt vulpiū adūsarios id est canes intra
vitiū maces siue sepes. na plus demolunt
et destrunt vvas vinee sic inclusi pauci
canes qd furtiue facerēt pluēs vulpes vt dicit
phid. et ideo sapientes viticos summa studēt
diligēcia ne subintēt porci seu canes doctici
seu vulpes. a muscaz aut et vermiū corrodē
non pōt seruari vinea nisi per ipsius manu
qui oia in sua ptinet potestate vt dicit phid.
et saluat magnifice vniusa.

De vva.

Vva ab humore mes dicitur et dicit qm
humida. et eo qd intrinsecus humoris
est plena vt dicit phid. li. xvij. Ex
tribz aut vva sc; ex folliatilis glaze a
et arillis. folliatilis dicitur vinaria siue trece
in quibus glaze ptinet. et est glaze succus
siue humor pinguis ipsius vve. Arilli autē
diant puula grana q sūt in maceo et diam
alio nomie acini ab aceto ces et debet dici hic
acini. m. fiat patet in maiori volumie pfti.
am. vbi dicit illd verbū paulini. Exprimite
humentes acinosq; succūq; liquentē. aliqui
tū dicit h° acinū. Vva ei est generale nomē
ad totros et maceos. na vva ppe ē multoz
granoz coadunacio. maceus aut dicit vnu
granū. Rotrus aut vvas ogeries vel oger
gacio que gallice dicit moissime. Scdm aut
papias. phid. maceus ē totromis ps siue m
musculus cu vuis precisus. vni a ramo dicit
maceus. Scdm phid. vve aut mltis dicit
suburbane eo qd i vrbibz vendū ad amēdē
bū. amēdat ei eas et spēs et io aditas saporis

Lib. 17

quay multe sūt spēs sicut pōdque sic wate
 quia cito maturascunt. et ante omnes calore
 solari decoquunt. quas greci lageos dicunt
 quia festinant ad maturitatem sicut lepus
 Itē sūt purpuree a colore purpureo sic wate
 Item sūt verticarie sic dicte a magnitudine
 et lōgitudine Itē sūt stephanice a rotunditate
 numapate Item sunt cerance sic dicte eo qd
 tu beat velut ignis. Sunt autē et aminee v ue
 scz albe mineo idest colore tulleo non pmitte
 Item sunt apiane faciētes vinū dulce quas
 nisi cito colligas pluuijs et ventis et maxime
 apibo infestant p quay depredacōe apiane
 sunt wate. Item sunt et bialbite a regione
 nomē sūt fortite turbines et pluuias et calēs
 optime sustinēt et in terra macra nō deficiūt
 huiōi et dicte esse basilica. Item sunt argēa
 quas nisi primo tēpore colligas. aut in terrā
 cadunt. aut humore oputescūt. Item sunt
 et elbolie idest vatie que neq; purpuree sūt
 neq; nigre ab elbo colore sic dicte. elbū em
 inter albū et nigrū est mediū. Sunt autem
 multe alie differētie vuar que differūt ab
 inuicē in sapore et calore in magnitudine et
 virtute. sed hee sunt magis famose vt dicit
 y h d li p r i i j. Secundu ysaac vero in dietis
 color vuarū quadruplicat variat. Sunt em
 vue omnino albe. clare. et aquose. modicam
 carnis hntes. cortices subtiles. ossa epigua.
 sūt iterū vue omnino nigre grosse carnis. pui
 humoris et corticis. et ossū magnoz. sunt
 et citrine que magis participant cū albedie
 qd cū nigredine. sunt insuper ruse que magis
 accedūt ad nigredinē qd ad albedinē. albe leuū
 nutriunt facile digerunt. vnas penetrant et
 vrinā puocant. nigre sunt dure digestuomis
 tū itōchū plus sforāt. et ecia plus nutriūt
 qn bene digerunt. Citrine autē et ruse sunt
 medie in potēcia. et sicut dicit idem ysaac
 qto vue sūt maturores tāto sūt laudabilioēs
 et ad nutriendū et geneandū bonū sanguinē
 meliores. vue que minus habent carnis qd
 humoris. laudabiliores humores generant
 qd ille que sunt pluri carnis qd humoris nō
 tamen sunt tanti nutrimenti.

De vua immatura :

Qua immatura est frigidā et sicca et
 multū acerba. et parit neruos sua
 stipticitate dentiu et radices in tū
 qd stupescūt et vident quodāmodo congelati
 virtutē autē h; ostēdendi et colericiū vniuū
 reprimendi et calozē epatis extingvendi sūt
 auferendi. acimē calozis mitigandi. hūozes
 grossos nō in oculos in pulpebris desiccādi
 et pūitiū oaloz et asperitatē abstringendi

vt dicit ysaac :

De vuapassa :

Vuapassa multis modis fit. aliqñ ei
 torquet illud per qd vua dependet a
 vite ita qd nō possit humidū vltē
 ad vūā ascendere. et sic permittit a sole per
 dies aliquos deiccari. et hoc dicit vuapassa
 ppter calozē solis quē patit et hec est optia
 ad comedendū. aliqñ racemū resoluuntur in
 panis vitis et colligunt et post qd pannus est
 extractus de clibano qñ caloz est temperatus
 imponunt ibi racemū inuoluti et exsiccantur
 Simili modo dicunt iste vuepasse qd a qdā
 violenciā a calozē clibani patit simili modo
 qñ in fumatio fit vuapassa vñ dicit alexand
 neq. Dant vuapassas clibanus sumaria
 febus. De vuapassa dicit ysaac in dietis
 vuapassa perfecta in dulcedine est calidior
 si nigra est. nec est nimis mollificatiua nec
 asūptiua sed media. malos humores tēpat
 et mitigat morionē maxime qñ est pinguis
 et carnosa et corticis est tenuis. et eius ossa
 siue granula sunt epigua atq; pauca. huiōi
 vuapassa contra dolozem pectoris adiuvat.
 pulmonē mundificat. tussim sedat. vsciam
 et venes purgat. spleni et epati non ouenit
 si habuerint duriciē et grossitatē. vua autē
 passa habens acerbitatē cū quadā pōticitate
 minus ē calida qd sit dulcis et min⁹ humida
 maxime si sit alba. et ideo paz nutrit. calozē
 extinguit. vntre ostipat et ostingit.

De vimo :

Vinu dicit qñ in vite natū. vel a vena
 eo qd potus eius vnas sanguine cito
 replet vt dicit y h d li p r vbi tractat
 de pōtū. tēmeū autē dicit forte vinū. eo qd
 teneat mentem et temerarie agere sepe facit
 diat et me. qñ est purū et aque nō admixtū
 dicit et bachus a libro patre qui vocabat
 bachus. et dicit fuisse primus repto vitis
 vel bachus dicit ab effectu. qd a fortitudine
 sua facit bidentes fure. et in alios deb achare
 laudes aut vimi nō poss; ad plenū describere
 ecia si viueret bachus ipse. Inter oēs liqres
 et succos arborū vinū optinet principatū. nā
 pte oibus liquozib; vinū moderate assūptū
 corpa plus sforāt. corda letificat. morbos et
 vulneia sanat. Vñ dicit ysaac in diet. vinū
 dat bonū nutrimentū corpori samitatē ed dicit
 pēdit ac custodit calozē naturalē. pte oibo
 cibus et potib; sforāt et augmētāt. pte fami
 liatatis sforat qd h; cū natura. vñ sanguinē
 purissimū gāt. et turbidū purificat et clarif
 fiat. vna; oia apit. et ad interiora mūdifi
 candi sua subtilitate penetrat. et tenebrosam
 fumositatē trūdicie inductiua illumiat atq;

fugat & cicius corpis membra corrolomat & et
 vigore singul' admittit & vini ei bonitate
 actio anime manifestat & facit in ea tristitie
 et doloris obliuione & nec pmittit ea sentire
 angustia vel dolore. auit intellectū & facit eū
 docile ad inuestigandā rem difficile. aiosam
 etiā ipsam efficit & audacē. Vnde p; q; vini
 excellēcia cuius vsus ouenit omnib; hoibus
 etatib; tpib; & regionib; si debito mō sedm
 vices bibentis a singul' assumat. semib; etiā
 ouenit. q̄a calor vini eoz repugit frigiditati
 iuuenibus ouenit sedm cibū quia in natura
 filis est nature & etati iuuenū & adoleſcētib;
 pueris est cibus & medicina. & eoz coloz ad
 huc ipſo nutrimentū ephibet & augmenū
 et ipz; humiditate puerile superflua osumit
 et deſiccet. in frigidā em regione & in hieme
 vinū forte & multū pur; ouenit. in estate vō
 et in calida regione vinū parū & multū mixtū
 vtile est. corpus em humectat et refrigerat
 ppter mixturā aque que subtilitate vini ad
 remotiora membra reducit valde cito. ideo
 antiqui vtauerūt tiriacā magnā q̄a inue
 netūt illud duaz vetū esse inuatiū. calefacit
 ei copia frigida & infrigidat calida. humectat
 ficca & humida extenuat & deſiccet. sed ei
 calefactio et siccio est naturalis humectatio
 vero & infrigidatio ē accidētāl. q; subtilitate
 sua portat aquā ad membra que neceſſe hnt
 infrigidari & humectari vt dicit idē. In vino
 autē ostendunt ista. s; ba siue liq; calor. sapor
 atq; odor. Nā s; m substantiā vini attendi
 subtilitas & terrestritas siue grossicies atq;
 mediocritas. vinū s; baliter tenue et subtile
 albū est & clarū. & ouenit stomacho q̄a cito
 digerit et venas pform. mentē non parit
 neq; ledit. nec neuis. n' cerebro aliqd ifert
 nouimentū. vinū autē terrestre atq; grossū
 subtile ē & optimū. stochū grauat & difficile
 penetat. Coloz autē vini ē q̄druplex sc; albo
 niger. glauis. citrinus. & rosus siue rufus
 albū vero et nigz; vinū ceteris ē min' calidū
 et albū est magis humidū q̄ nigz; ppter sub
 tilitatē & aq̄sitate dominantē. nigz; vō magis
 ficcū ē ppter grossiciē & terrestritatē ei magis
 substancialit dñantē. vna vero m diocres
 colores habencia sūt alijs calidiora sc; vinū
 citrinū. seu aureum. & vinum rufum. et hoc
 secundum q; magis ab illis extremitatib;
 sunt remota. et q̄to illis sūt viciniora tanto
 sunt minus calida.

De vino rubro :

Vinū rubū valde icensū in rubore sic
 sanguis fortissimū ē & multū ledit
 caput & preatit mentē. & forte facit

ebetate & iō optie indiget nq̄ amiscet. vñ si
 amiscet qñ oportet vt bibat p̄t etatib;
 et tpibus & regionib; ac osuetudine ouenit
 atq; decet. multū est laudabile q̄a grossos
 dissoluit humores. vias venaz a putredine
 mūdiicat & sāguinē pulicat maxie si vicinū
 fuerit putitati. & iō ouenit senib; quia eoz
 caloz oſorat. & frigidoz humorū dissoluit
 habūdanciā & senū corpibus collectoz vinū
 rubū neceſſe ē hē sapore pontiū siue dulce &
 liquozē int' grossū & subtile mediocres. & odor
 ei' intre arōtiā & grauē. tale vinū ē ceteris
 tpancū ad nutriendū & mutat facilius in
 sāguinē ppter similitudinē quā h; cū eo in
 liqre. in sapore. & colore. vinū dulce & multū
 rubū iuuat ad mūdificandū vicia p̄toris
 et pulmōis. valde em est solutiū visco si
 humoris & lemitiū. & imūdoicie absorptiū
 Vni autē ostendat odor. nam si vinū arōtiā
 hēt suū liqrem subtile ē tpa tū oīq; sordicie
 emundatū & optie digestiū. & iō claz gñat
 sāguinē at; mūdū. & ē cordis oſoratiū
 letificatiū. & sum grossū & obſcū & turbidi
 expulsiū. Vñ p̄p̄tas. vinū inq̄t odoriferū
 subtilius ceteris ē & leuius & digestibili' ac
 nutritibilius. q̄a natura in eo suā opleuissime
 hēt actionē. Vinū vero qd nullus ē odoris
 siue ventositatis grossicie insinuat. & iō est
 illaudabil' nutrimentū nec clarificat sāguinē
 nec etiā oſorat h; gñat humores grossos &
 sumū turbidū & obſcū. vñ horribilissimū
 hūs odorē & sapore pontiū pessimū ē qz ifert
 corpi maximū nouimentū. pessimū generat
 sāguinē & nociū oſert corpi nutrimentū. &
 maxie si vinū siue valde nigz; ad qd p̄tinet
 grossicies liqris. & p̄uitas odoris. & p̄ticitas
 saporis. Vinū itaq; p̄dictis q̄litatib; tpatū
 si tpatē & mō debito bibat naturā adiuuat
 laudabilē sāguinē generat. sapore abis et
 potib; admittit. deſideriū & appetiū excitat
 vitale naturā et naturalē stomachū oſorat
 ad cibū appetendū & eciendū ac digerendū
 iuuat virtutē expulsiuā ad expellēdas feces
 excitat. si tū sedat. passionē anime de malo
 in bonū alterat & immutat. nam animā v̄tit
 ab ipietate ad pietatē. ab auaricia in largi
 tate. a superbia in humilitate. de timore in
 aiositate. & vt breuiter dicā vinū moderate
 sumptū corpis & anime sanitas est. huasq;
 ysaac in diet. & pli. li. iij. ca. vbi dicit
 vini naturā est ipso hausto accendere viscera
 intus fois ipso fuso infrigidare mēbra q̄ ab
 ipso perfundunt. vitibus autē corporis nihil
 vino vtilius est si adhit modus. nichilq;
 p̄niciosius si modus in sumendo non teneat.

lib 17

Un andromides sapiēcia clar⁹ ad allegand⁹
 magnū cobitens intēpēciā vini in bibendo
 fieri mōt memōtō tē bibere saguinē terre-nā
 bibere intēpēte vinū cūta est homini seu
 venenū q̄b⁹ p̄ceptis si ille tēpēsih̄ profecto
 amicos in tēmulēcia nō intēremis̄h̄ vt dicāt
 pli⁹. Idē mala aut̄ q̄ facit vinū intēpēte et
 immoderate sup̄tū t̄agit ibidē in eodē libro
 ca. vltio. mentē inq̄t mutat in furore i mali
 impetū et obliuionē boni. Ebrioso siq̄dē inest
 pallor i facie et gene pendule. oculoz assunt
 vlcera et lippiūdo. manus tremula liguaqz
 ligata. postera die eructuāt alitus fedi velut
 de sepulero et grauiissime sentiunt in capite
 pūctiones. amariat frumen scilicet palati
 sūmitatē amiables. i. colem q̄ intēditur ex
 calido fumo vini et estual sitis torq̄t gutture
Nam hec necessitas vinū sequit̄ vt bibēdi
 cōsuetudo auūditatē pariat ebibendi. vñ moē
 saguifuge violenti q̄to plus bibūt tanto
 p̄ficiūt ad hec verba pli⁹. addit ysa. dices
 hic hi vinū vñ ad ebrietatē sepe assumūt sūt
 rationis lumē ex t̄guūt et vim brutale cōfor-
 tat. Unde p̄manet corp⁹ velut nauis in mari
 nō habens gubernaculū aut rectore et sicut
 milicia nō habens p̄cipē neqz ducē. p̄pter qd̄
 fau; ebri⁹ tē nō anuēde et laudat qd̄ i se ē
 illaudabile. de sapiētib⁹ facit stultos de be-
 neuol⁹ p̄uētos efficit et malignos. nā ebri⁹
 etas ē omnū vicioz fomes atqz causa. icidūt
 em̄ ebriosi in homicidia aduiteria et furta et
 ideo volentes custodire familiā oportz eos a
 vino custodiē ne vinū plus bibāt q̄ eorū
 p̄tuti ex p̄bit q̄ nature.

De vino nouo

Vinū nouū qd̄ de lacu. i. de cuppa no
 uiter est sublatū vocat̄ mustū qñ scz
 de torculari p̄mo ē exp̄ssum. et ē sic
 dictū qñ tenēs mus id ē terra siue lutū. mus
 em̄ grece terra dicit̄ latine. vñ et hum⁹ terra
 dicit̄ humefacta. in musto aut̄ p̄tes terre et
 fetulente q̄ p̄tib⁹ aq̄is et aeris sūt admixte
 in q̄s agēs v̄tus ignea fortissimā facit ebu-
 licionē. Nam p̄tes ignee et aeris mouētur
 sicut p̄tes vero terre deorsū et ex tali p̄etur-
 bacione et epungnancia fortis fit ebulicio
 donec vincēt calorē puri ab impuro fiat se-
 paratio et opla digestio. Inest aut̄ multo
 tāta vis feruoris vt vasa forcia ex eo plēa
 ab h̄ spiramine mox dirūpat vt dicit̄ oster. i.
 grez. sup̄ iob. Unde p̄ spiraculi aptū spūo
 la vni immūdicia ad vasis sup̄ficiē vi caloz
 ris eiecta continue euaporat donec purissi-
 mum vinū fiat. In principio autem quādo
 mustum eliquat̄ valde ē turbidū atqz spissū

et ideo vt dicit ysa. bibitū grossū generat
 sumū terribilū sompniōz i ductiū malos
 generat humores rugitū facit et in flacionē
 in intestinis mustum nouū valde ventosum
 et spumosum p̄pter resolutionem p̄cum vi
 caloris. Unde gal. vinū q̄cūqz dū est recēs
 non habet vim ducendi cibū p̄ corpus. Vñ
 ventositate et inflacionē ac fastidiū generat
 q̄to p̄lūit durat post exp̄ssionē a torculari
 tanto plus clarificat̄ et depurat̄ et amplius
 intenditur calor eius. quādo em̄ adhu. est
 mustum ab ebulicione nō quiescit nec ter-
 restria ad suū locum descendūt nec aerea et
 ignea suū locum sursum p̄tūt et remanēt ad
 huc indigestū et ideo quādo vinum est bene
 defecātū et lucidū atqz clarum laudabile est
 et amiat̄ nature quia tūc cōfortat̄ calorē et
 cottī die et tam iodore et sapore q̄ in vitute
 meliorat̄ nisi forsitā a corrupto aere vel ab
 aliquo corrupto vase casu aliq̄ corrupat̄.
 nam si vas ipsum cōtinens corruptū fuerit
 et ipsū vinū corruptū erit ex aere in cor-
 rupto et calore vel hūiditate nimis distēp-
 tato vinū sepe corrupit̄ et ideo nūc accessit
 nunc pinguescit vel totaliter cōputrescit et
 tunc nature hominis est pessimum et maxie
 in imiū et est fugiendū simpliciter vt venenū
 Vinum etiam vetustissimū in calore excedit
 tēp̄amentū et ideo saporem mutat et colorē
 et tale vinū suo acamine ledit cerebrum et
 p̄tūt mentē et sua siccitate et caliditate in-
 flamat substācialem hūmiditatē. ex t̄guūt
 calorē naturalem et ideo si nimis recēs nec
 nimis antiquū est laudabile. Sed p̄cius
 inter duo extrema est medio cre fm̄ q̄ ab
 extremitate noui et veteris magis ē remotū
 q̄ illud est in v̄rie t̄patū. hucusqz ysa. i. dicit̄.

De vino obito

Vinum conditūm fit artificialiter ex
 amixtione aromatiū tam specierū
 q̄ herbarū vt patz i vino saluato
In vino rosato et gariophilato et est illud
 vinū conueniēs tam in potu q̄ in medicina
 v̄tus em̄ tam specierū q̄ herbarū immutat
 vinū et sibi confert v̄tutem singulatē et ideo
 talia vina sunt salubriora et deliciora qñ
 eis salubres spēs debito modo in corpore
 Virtus em̄ specierū cōseruat vina ne defacili
 corrupant̄. vnde talia vina suo sapore de-
 lectat̄ gustū exercitat̄ appetitū sua aromati-
 citate confortant tam cerebrū q̄ stomachū
 m̄dificat̄ etiā sanguē et penetrat̄ ad intericea
 tam vnarū q̄ membroz vt dicit ysaac

De vino dulce

Vinum primo dulce et tēp̄m p̄tūt in

sapore p solis vel aeris decoctione et longa
 ebullitione corru pte et in aceto sitate ouertit
 quando no hab; vim qua custodiat vt dicit
 pfa in diet in corde aceto **N**a p accidentalē
 cal xē virtutē caloris naturalis excedente et
 vincente subtiliat substantia liqris p calo
 ris accidentalis ebullitione et extinguitur calor
 naturalis. **U**nde vinū qd pmo emt substan
 tialiter p naturaliter calidū p corru pte ca
 lore efficit essentialiter frigidū et ouertit
 in acetū magis aut sicū est qd sit frigidū
 moderate emt infrigidat sc; in pmo gdn. h
 fortiter de siccat qd in iij. gdu vt dicit idē
Un ppter subtilitatē sue substantie et frigi
 ditatis debilitatē pforat defacili corpus et
 penetrat ad loca q valde sunt remota **U**nde
 nullus alius liqre acetosus vt malignati et
 similiū h; vim penetrandi ad loca tā pfi
 da quā tal liqre in locis vicinis opat effi
 caciū qd in remotis **U**nde qui vult infrigi
 dare calorem stomachi aut alia sibi vicina
 mēbra vtilius nititur gnato; succo q acetō
 sed ad loca remota infrigidāda vtilius est
 acetū qd succus gnato; vel agresta hab; em
 vim viuacē qua dirigit ad longinq **U**d eco
 est dissolutiū et extenuatiū et melius et
 ideo saguine et lac coagulatum calefactū in
 stomacho dissoluit h bibat **E**st etiā acetū
 vt dicit idē stomachi confortatiū appetit
 excitatiū et augmētiū et malorū omnium
 ad stomachū descendēciū potenter repssuū
Est etiā vena venēa et venenosa moxte infe
 rēcia vt ē ipsū apii usquamū et euforbū
 iuuatiū **D**ucus pfa. **S**econdū pli. vero et
 dial. acetū forte poliat sup ferrū vel frigidū
 humū in op ebullit fluxū ventris et saginis
 hilit h iuenit ventē plenū soluit h vaciū
 ipsū strigit letargias et freneticis subueit
 vulnēa recēcia mūdificat et abluat et ipsa
 mūmescē nō pmitit fetore ois et gignat
 abluat et abstergit. alius dēciū parit et ipos
 ebere et stupidos cito facit vomitū et nauseā
 repmit et opescit gargariātū auribus surdis
 subueit et vias auditus aperit. oculor acie
 exlaqueat corrodit metalla et ex eis diuisi co
 los gignit vt cerusa ex plūbo es vicide ex
 cupro laurū ex argēto ouū i aceto diuisū
 p pluēs dies mollificat i testa et eā ad mod
 pilliule mollēfacit **S**ex acetū v; oia mox
 h pētis comuti q di castes filiter oia mox
 mēbi dicit q co codrilli hucus pli. l. r. r. r. c. p. r.
Una dicit q vinnariū dicit posteriū vinū q
 op pssis vias vltio eliqē et ē qd fer totū
 vmi **U**na dicit pelliaule et acini q emap
 nēt expssio vmo et post coloz vmi ex picūē

Unde dicit in geseisimo pelles vuarū vna
 ca die fore tantum et dicit acinū qd in vna
 cernis acinū vna ca vero libenter comedat
 sues quūis modicū aut nullū prebeant eis
 nutrimentū nam plus inflant q nutriant

De vinaria

Ec vinaria vte dicit cellarium vel
 locus vbi vinū occultat et reponit
Unde qto locus ille frigidior est et
 fictior tanto est apicior ad vna in dolijs re
 posita seruanda et ideo excauant loca la
 pidosa et subterranea vt in eis vnt melius
 conseruentur a corruptione calidi aeris ne
 arescant vel alio modo corruant

De viola

Viola ppter violentiā odoris sic est
 noiata vt dicit pfi. cuius iij. sunt
 species sc; purpurea alba et mellia
Sed oim folia nature frigide sūt et aquose
 et ideo solitue **U**nde viole cū melle aqua qd
 decocte soluit ventē similiter cum zuchum
 matuēt et in vase vitreo diu soli exponāt
Alium sanant lapant inflacionē mitigant
 calorē febrilem alterant sicut sedāt semen
 earū pū mulierū cicat et excludit lūbricos
 occidit calefactionē epatis subueit herba
 quide modica est viola in substantia q vces
 est melior q antiqua cuius flos maximū est
 odoris **U**n odor eius cerebri calorē mitigat
 et spiritus aiales recreat et confortat somp
 nū puocat qd cerebri refrigerat temp at hū
 mecat quāto flos eius est vniūsiō tanto
 plus in ferius caput depmit et inclinat. **I**te
 flores vnales prius oriū sic se cicius mani
 festant puritate eius in substantia magūdo
 odoris piter et vtiū nō biliter recompsat
 vt dicit dyal.

De vltimo

Vltimus noimen accepit eo q in lo cis
 vltimis et hūdis melius pfiat
Nam in mōtanis et asperis min
 leta est vt dicit pfi. li. viij. radices in terra
 p fundit figit et de p fundis terre viscerib;
 ab nutrimētū ramorū et frondium hūorem
 fugit ramos multos et nodulos ex se mittit
 et folio; moy dēsicatē vmbā viatorib; g
 tam facit **E**st aut arbor sterilis et em inter
 glādiferos a pli. copulat **F**lores h; subal
 bidos et odoriferos ad modū lilie et qdā sūt
 gna vt arbute **S**; ille fructus est mytilis
 eius flores frōq; tāt apes ex eis mell dulce
 dinē colligēt et quūis qd steril sit in se tā
 vtil ē viti fructifere an? fruct? ē palmites
 suelū erigit et sustētat cortice h; dur et rugo
 sum **S**; lignū molle interius leuissimū ab
 sculpand valde apū sicut lilie vt dicit pfi.

Lib. 17

Urtica ex eo est uita q̄ tractus eius corpus induat Est em ignee natura vt dicit mac. feruida non modice vis illius dicit esse. Unde nec in merito nome sup̄fisse vide. Tacta q̄ eruat digitos urtica tenentis. Urtica aut̄ est duplex sc; vrens et moedes pustulas q̄ pruriginē gignens. aspa habet folia et acuta q̄ subtrubea. hastulas h; angulosas q̄ villosas. et manus tangentis vritiuas. et est grauis odoris et subamari saporis. Et alia est urtica mortua folia hñs albiora q̄ molliora. magis rotunda. q̄ tagetes non epurit. floeē habet nunc tubū nūc albū et valde gūis odoris piter q̄ saporis. Vtraq; urtica ē mediānalis. nā succus eius cū vino bibitus valet ota hictericā et ota colericā passionē cū melle aut̄ atiquā tuffi. q̄ mūdāt pulmonē q̄ ventris inflacoē; sed at q̄ tumorē folia eius cū sale contrita vulneca sordida mundant q̄ curant. similiter moesum canis. sanāt etiā caneros radix contrita cū vino q̄ cocta in oleo val; ota tumorē splenis. succ⁹ eius fluxū sanguinis de naribus sistit. cum miera mēstrua frēgit. semē eius cū precipue mictū melli q̄ pipi mouet venes. q̄ puocat vrinā. herba recens cocta ventrem mollit si omedat. Unde dicit pli⁹. q̄ precipit vritiam recentē qñ cū pmo coeāt in marcio deo quē per modū olei q̄ omedere ota mltas corpis passioēs. vtilioē tñ est in mediā q̄ in eica.

Azania herba queda ē de qua p̄fid. li. p̄ij. quā poete infelix loliū dicant eo q̄ fit inutile q̄ infecundū. q̄ femini geneti in singulari q̄ neutri in plurali vt dic idē. Nāsci aut̄ inter triticiū t̄pib; corruptis atq; hictis q̄ diu est in herb a silis est tritico et ab eo potest vix discerni. suffocat autē ipsū triticiū atq; ledit nisi ab eo cauci⁹ sepeē cū cautela magna. est zizania qñ recens est eradicianda ne ppter similitudinē quam h; cū tritico vel zizanijs parat vel triticiū sub zizanie specie euellatur. Caucius est ergo vt p̄to triticiū a zizanijs non discernitur vsq; ad messem vtrumq; coescere permittatur et tunc zizania per semen cognita a tritico. et a discretis p fasciculos colligant. q̄ tritico in hōreis collecto. zizania per fasciculos co; butant. habet autem zizania vim acutam q̄ quodāmodo venenosam. q̄ ideo mebrat. et mentē parit q̄ caput ledit. immutat saporē panis cui admisceat q̄ iicit. q̄ si mltā q̄ritate omedat valde ledit. pmo qñq; interimit q̄ occidit q̄uis aut̄ noxia interius in corpe ad edendū. vtilis tñ ept̄isicis ē ad medendū nam si cum farina ordeī q̄ puluere thuris ac

eto cū imisceat ceptū adiutat in mulierib; atq; partū. mixta cū sulphure q̄ aceto valet ota impetiginē. scerpiginē. q̄ pruritū. mixta cū seie lini q̄ i vino cocta dissoluit apostema scilianū siue durū decocta cū semine cortice et tabice sanat vuln⁹ q̄ mūdificat putrefactū valet etiā ota fistulā q̄ contra cancerū. mico puocat menstrua q̄ mundificat matricem q̄ disponit ac preparat ad ceptū vt dicit pli⁹ et dias.

De zinzibere.

Zinziber est radix herbe q̄ est calidū q̄ humidū vt dicit in plat. q̄ est aliud domesticū aliud siluestre. Siluestre acucioē habet saporē domestico q̄ est solid⁹ colore non adeo albū sed facilius frangitur val; ota frigidās causas p̄tois q̄ pulmoīs stomachi dolorē q̄ intestinoꝝ q̄ inclusa ven; tofitate venientē mitigat q̄ dissoluit si vinū decoctionis eius cū cinno calidū assumat stomachū ofortat q̄ digestione pariat. viliū acuit q̄ pannū siue telū in oculis extenuat q̄ osumit. q̄ hoc meli⁹ facit doesticiū q̄ siluestre q̄to albius est q̄ recensius tanto est acucius q̄ melius per duos vel tres annos seruat in bona efficacia. sed post aescit q̄ a vermibus perforatur. Propter humiditātē em suam putredini est apparatus vt dicit ysaac. vñ q̄ pult illd̄ diucius reseruat oportet vt ponat mī pipe vt pipis siccitate humoē zinzibereis tpeare vt dicit idē.

De zedario.

Zedariū est calidum et siccum q̄ est domesticū magis eligendū. et illud qd̄ est magis citrinū tenue q̄ longū in sapore acuti non perforatū. Siluestre est sub albidū q̄ stipticiū cū acumie modico val; ad illa que zinziber. sed stomachū q̄ corpus ofortat q̄ appetitū puocat vt dicit plat.

De zucaro.

Zucarū vel zuzarū fit de quibusdā cannis q̄ arundinibus que crescant in staginis iuxta milū. q̄ illaz cannaꝝ succus dicit canna mellis de qua fit zucarū per decoctionem sicut solet fieri sal de aqua. Cane ei piscate ponunt in lebetē q̄ decoquūt ad lentū ignē vsq; ad spissitudinē et primo videt ex toto t̄asire in spumā. sed post facta residēcia spissius q̄ melius petit fundū. supi⁹ aut̄ manet qd̄ ē vacuū q̄ spumosuū q̄ em̄ dulce q̄ foamiosū q̄ inter dētes nō trepidat qñ masticat sed euanesat subito. bonū autē eouerso. bonū aut̄ positū in vasis rotundis ad solē durū efficit atq; albū. aliud aut̄ est citrinum. q̄ est calidius alio. q̄ omnino non debet in acutis febribus exhiberi. zucara aut̄ bona est t̄pata in qualitatisib; suis. q̄ ideo

Index Libri huius
In communi de animalibus.

Artes
De regno

vt dicit ysaac in die. habet virtutē colatiuā
dissolutiuā. extenuatiuā. et ventris absq;
vlla mōsura humectatiuā. et stomachi mū-
dificatiuā. a speritatis pectoris et pulmonis
lenificatiuā. vici clarificatiuā. tussis et tauce
dimis ablatiuā. humiditatis consumpte
restauratiuā. potititati. et amaritudinis spēz
aromaticay tempatiu. et ideo sūme vtilis ē
in medicina in pluribus in siropis vt dicit
ysaac. tñ aliq̄tūlū ventrem inflat. precipue
post cibū supra quia omne dulce ē inflatiuū
de natura. de facili etiā in tūbeā coleā tñ mu-
tal si colericis tribuat. sicut em acetofitas
aumen colere tūbe reprimit et extinguit sic
dulcedo quasi ei et mala colem exatrat atq;
nutrit vt dicit ysaac in eo dē capitulo.

ExPLICIT Liber decimusseptimus. Incipit
Liber decimus octauus de animalibus.

Ompleto tractatu de terre
oznato quo ad mineraliū et
vegetabiliū. proprietates quaz
facit mēcionē sc̄ptum diuina
vltimo de proprietatibz vtrū
sensibiliū et precipue aialū
est tractandū et primo in generali. deinde in
spāli de singul aialibz bestijs sc̄z et iumētis et
reptilibus quoz nomina in textu et in glosis
insetunt. Dicit autē animal qd̄ d̄hilit ex
carne et spiritu vite animati siue sit aerū vt
volatilia. siue aquaticum vt natatilia. siue
terrenū sicut sunt agrestia et gressibilia sc̄z
homines reptilia. bestie et iumenta. Pōnit
autē moyses tria aianciū genera sc̄z iumēta
bestias et reptilia. vt patet in gen. primo. vñ
dicit basilid̄ in exameron. iumēta sūt aialia
in vsum et adiutoriū hominū mancipata. et
quedā sunt deputata ad laborandū vt equū
boves et camelī et hūiōi. quedā ad lamificium
vt oues et hūiōi. quedā ad vscendū vt sues
et porci. sc̄ptalia autē sunt illa que corporis
tractione et extensione mutant et mouent in
anterius vt vermes serpētes et colubri. et sūt
tria genera sc̄z trahēcia ore vt vermiculi qui
se ore trahūt. et sūt serpētem vt colubri qui
vi costaz se rapiunt. sunt etiā et repencia que
in pebibz repunt vt lacerte et totace et hūiōi
Bestie autē dicunt quasi bestie que natura
habent feritatis. nunc autē sciunt in igne
nunc cornu. nunc dente vt aprī. leones. lupi
atq; tigrides. omumiter tamē dicunt bestie
animalia idōmestica que iu mētis sūt ferō-
siores naturaliter sed sunt sciētibz bestijs
mitiores vt cerui et hūiōi. In est autē amctis

animalibus virtus motiua et sensitiua sed
sc̄dm magis et minus. nam sc̄dm puritatem
sanguinē et subtilitatem. quedā sūt viuacioris
sensus et forioris estimacionis et pluris sa-
gacitatis hinc est qd̄ bos est piger et stabilis
afinus stolidus. equus feruens in cupiditate
femina. lupus indomitus. leo audax. vulpes
astuta et dolosa. canis gratificus et memor
amicicie et sic de alijs. vñ bonitas vel malicia
moris in aialibz bonitate vel malicia sequit
complexionis vt dicit basilid̄. Item etiā
affirmat aris. in li. de animalibus dicit em
qd̄ differūt animalia sc̄dm mores et qd̄ quedā
sunt magne mansuetudinīs vt vacca ouis
et quedā indomite feritatis vt tigris et aper
agrestis. et qd̄ magne audacie et magna
nimitatis vt leo. et quedā magne fortitudinis
et astucie et malaz opacionū vt lupus vulpes
et hūiōi. et ista diuinitas accidit ex diuinitate
virtutis agētis dissimiliter in diuersis. nā
vt dicit idem in li. i. animalia quedā habēt
sanguinē et quedā nō vt apes. o ē aial rigo si
corpis. sed alqñ habent humore loco sanguis
habencia aut sanguinē sunt maioris corporis
et virtutis. hinc est qd̄ quedā aialia diligūt
societatem et gregatim incedunt vt cerui et
onagri et camelī. et quedā societatem fugiūt
et simul socialiter habitare non possunt vt
aues vncorum vnguū et bestie que de preda
viuunt. ad hoc dicit auicenna primo libro
animalia quedam sunt vrbana. et quedam
agrestia. et inter omnia animalia homo nō
potest viuere solus. et grues et apes et formice
omunicant homini in hoc. Discrepant etiā
animalia plurimū et in nutrimento vt dicit
idem. quedā vscuntur solum carnibus sicut
leo. tigris. lupus et hūiōi. quedā vscuntur
indifferenter omnibus vt canis. muticeps
et hūiōi. quedam gramimibus et frugibus
nutriunt vt equū cerui et hūiōi. Et vt
dicit aris. li. primo. quedā animalia habent
appriū gustabile sicut apes quarū gustabile
ē mel. et pauca quedā de numero dulciū sicut
aiane gustabile est musca viuunt enim et de
venacione muscarū. et quedā sunt venancia
alia animalia vt leo lupus et similia. et quedā
sunt accumulancia suum nutrimentū sicut
hericius et formica. Causa est quare omne
animal indiget nutrimento vt dicit auic.
est humiditas substancie et calce dissolvens
humiditate et aer calidus circūstans. vñ qd̄
continua sit per calorem humidi disperdicio
necessaria est beneficiō nutrimenti deperditi
restitucio. et quedā querunt victum suum de
nocte vt aues lucifuge. et quedam de die.

Dicit aut arif. sic et auic. q. quedā aīalia omni tpe sunt filueſtria. et quedam ſemper domeſtica vt homo mulus et capra. et quedā cito domeſticiant vt elephas. De omni autē genere aīaliū domeſticoꝝ inueniunt agreſtia ſicut filueſtris homo. filueſtris bos. filueſtris equus. filueſtris canis. agreſtis porcis. et quedā animalia ſūt magne impetuoſitatis et maxime tpe coitus et amozis. In omnibꝝ em̄ animalibus eſt appetitus delectationis et tunc maſculi zelant et pugnat pro femis et quedā aīalia ingemant vt ſint illo tpe eoꝝ comua diua vt porci agreſtes q. ofeāttes ſe arboribus intant lūm et deſiccant. et ideo tunc pugnat vt dicit arif. Et quedā aīalia ſunt magne reſtencōis. et quedā magne ire et tenacis memorie ſic canis camelus et aſinus et quedā ſunt debilis memorie vt ſtrucio et columba. et ſolus homo memorat oblita vt dicit auic. multa tñ aīalia retinet memoriam eoꝝ que vident et addiſcunt vt dicit arif. li. primo. In ſolis autē hominibꝝ eſt memoria prout memoria ſubiacet racioni Et iō dicit auguſ. li. de ci. dei. xi. eſt inquit admittenda quedā in brutis prudēcia in quibꝝ tñ nulla ſit. pprie loquendo ſcēcia quedā tñ in eis ſimilitudo ſcēcie reperit. euidentē em̄ habent ſollerciam in eduacione fetū. in edificacione latibuloꝝ et manſionū. in inquiſicōe nutriti mētoꝝ. in medicacōe vulnꝝ. in fuga nociuoꝝ in plagio mutacōis tpm futuroꝝ. in agnicōe et amozē patriū ſuoꝝ. nā ceruus ceruā diligit et leo leonam. et viſus viſam. et ſic de alijs. Dicit etiā arif. q. in omni aīali ē radicabilia membrū quod principiū eſt omniū virtutū naturalū ſpūaliū et animalū. et hoc eſt cor vel aliquod loco eius. a cuius radice vt dicit auic. incipit omniū aīaliū creacio. formacio et figuracio. formato animalī bruto et pfecto facie hꝝ. reflexā ad ſuū materiale et originale principiū ſcꝝ ad ipſam terrā. Sola ei ſtatua erecta ē a nature pꝛincipio homini reſeruata in quo natura hominis ſupia aucta aīancia eſt nobilitata et mirabilē ſublimata vt dicit poeta. De homini ſublime dedit celumq. tueri et. Propter qd dicit baſilius. ſi homo corpꝛis voluptate fedat obediendo ventris lupurijs opantus eſt iumentis inſipientibꝝ et ſimilis factus eſt illis. Item dicit baſilius omnia ſere terre animancia genitali calore ſtimulante ad pꝛagacionem ſui generis et ſucceſſionē prolis animant et hoc potiffime accidit tpe vernali qñ vtus caloris celeſtis incipit in animanciū corpꝛibus quodāmodo dominari. Simile dicit arif. et etiā auic. omne

inqt animal habens ſemen generat animal ſibi ſimile. et ideo aīali non valenti ſeruari ſpēm ſuā in ſe debet natura membꝝ vt ſemē expellat. et aliud membꝝ vt ſemē recipiat ſicut in femia eſt matrix. et hoc eſt generale omnibus animalibꝝ in quibus eſt diſcrecio ſexus. quia maſculus hꝝ ſe per modū forme femina p modū materie. et ideo oē femininū habet matrix vel aliud loco matrix in quo ſuſcipiat fetū ſuū et hoc accidit diuerſimode in diuerſis. quia alio modo in ouantibus et alio modo in ſimilibꝝ animalibus interius perfecta aīalia cōcipientibꝝ. ſicut de multis exemplificat auic. Refert autē auic. ſequēs arif. oīa animalia habencia ſanguinē non hñtibꝝ et dicit q. illa ſimpliciter ſūt nobilioꝝ et maiora in q̄titate et vtute exceptis paucis beluis aq̄ticis et marinis et ſubdit q. omne aīal habens ſanguinē nobile q̄tuoꝝ mouet inſtrumētis quia q̄tuoꝝ pedibꝝ vt in brutis aut duabus manibꝝ et duobus pedibus vt patet in hominibꝝ. ſimiliter et duabo alis et duobo pedibus vt patet in auibꝝ pennatis multa tñ inueniū aīancia plures pedes hñcia vt pꝝ in cancriſ et in erucis et in alijs. ſiliter et plures alia vt pꝝ in papilionibꝝ apibꝝ et locuſtis. in iſtis nimis vig. ſanguis. q. natū eſt theſaurus ppt qd plus et effica cū opant quatuor organa in primis q̄ multiplicia in ſecū et habilioꝝ ſūt m̄bra et effica cū multa aīaliū ad opandū pte infeioꝝ q̄ in poſteioꝝ quia caloris ſanguinis cordis plus pꝛicipāt et eis vicinij appropinquāt. generales aut animalū pꝛietates tangit auic. ſic dicens omniāt aut quedā aīalia in membris vt hō et equus i carne et in neruo. diſcrepāt aut inter ſe in multis. pꝛimo in q̄titate et habitudie mēbroꝝ tā ſimpliciu q̄ opoſitoꝝ vt teſtudo hꝝ ochas. et hericus ſpinas et homo non. et equus habet caudā et homo non. Itē diſcrepāt in q̄titate vt os ſiue aptura oculi noctie eſt magna et aptura oculi aq̄le pua. Itē diſcrepāt in numero. q. quedā ſunt biped alia quedā quadruped alia. et quedam multiped alia vt pꝝ in ataneis quaz quedā habent pedes octo et quedā hñt decē. Itē in qualitate. in calore et in figura aut in mollicie et duricie vt pes bouis eſt valde durus. pes vero homis valde mollis. Itē diſcrepant in ſituate vt patet in mamillis eque. et elephantis ſub pectore et eque ſub inguine ſitū habent. Itē diſcrepāt in actione vt patet in auribꝝ elephantis cū quibꝝ pugnat et naribꝝ ſuis quibꝝ pugnat. Itē differunt in paſſione vt patet in oculis vſpertiliois q̄ ſūt valde debiles et yundia

reconuerso sūt valde fortes vt dicit auic. Itē
differt animi appetitū. nā quedā sūt fortis
appetit⁹ ad coitū. ⁊ quedā debilis vt turtur
et elephas. ⁊ quedā appetunt cū omni specie
et quedā tantū cū sua. ⁊ quedā sunt semper
diligentia vt apes. Item quedā sunt magne
audibitatis ⁊ vnicitatis in edēto ⁊ iō vnan
de nocte vt lupi qui dicuntur hahala. ⁊ quedā
de die vt accipit ⁊ aquila. ⁊ quedā vt roqz
tpe scz de die ⁊ nocte sicut catti. Item in oī
animali necessaria sunt diuersa mēbra sibi
inūicem subministrantia ppter diuersitatē
opacionū. vnde ⁊ ossa sūt necessaria vt sint
tocius corpis sustentamentū. cartilagine
necessarie sūt ad defensionē carnis sub ossū
lesione. nerui etiā necessarij sūt ad mēbroz
diligentia. ⁊ sensus ac motus p mēbra de por
tacionē ⁊ sūt duri ad incisionē ⁊ flexibiles
ppter inuentionē. caro sūt necessaria ppter
vacuū implecōez ⁊ caloris vitalis cōseruacōez
cor. necessariū est ppter pncipiū vite ⁊ spūm
generacōez. pulmo ppter necessitatē te spirandi
et frigidi acis attrahendi ad caloris cordis
mitigacionē. stomachus ppter ciboz primā
digestionē. epatis substantia est necessaria
ad sanguinis generacōez. vne sūt necessarie
ad sanguinis p mēbra de portacionē. intestia
sunt necessaria ad fecis de portacionē ⁊ euac
uacionē. renes ⁊ genitalia ad spū cōseruacōez
fel necessariū est ppter digestiois cōseruacōez
splen supflūū hūoris melancolici collectionē
Caput cū suis cōtibus sūt necessariū ad tocū
corpis sustentacionē ⁊ gubernacionē. collū sūt
necessariū ppter corpis ⁊ capitis dūctionē et ad
cibi ac potus ad stōchū tūductionē. pectus
necessariū ē ad cordis ⁊ spūaliū mēbroz defen
sionē brachia ⁊ manū ad opacōez. latēa ⁊ costē
ad naturalū mēbroz cōseruacōez. crura ⁊
pedes ad corpis supportacionē ⁊ voluntariā
de loco ad locū corpis motionē. cutis est
necessaria ad omniū interioz ab extrinseco
noamento munimē. ⁊ pili necessarij sūt ad
cutis cōseruacionē. vngule sūt necessarie
ad epmitatū custodicionē ⁊ etiā in multis
animalibus ad defensionē. Ingeniata ē em
natura in singulis aiantibus vt aliq̄ habeat
munimētū cōtra lesionē. ⁊ iō cerui hnt cornua
apri aulmos. ⁊ leones vnt vnguibz p mu
rone. ⁊ sic p; q; in aialibus nichil ē supflūū
nichil diminuat. minora aut aialia q̄ carent
dentibus acutis ⁊ vnguibz ⁊ cornibus agilitate
et mēbroz habilitate ad fugā munimē. vt
patet in leporeibus ⁊ damulis ⁊ huiōi. Item
omne animal generans aial aliud h; oculos
ppter talpā que habet oculos claudos tela

et hec tela data est ei ppter debilitatē visus
et omne aial habens aures mouet eas ppter
homine. ⁊ omne animal spirat sed quedam
per vias manifestas vt per os ⁊ per nares. ⁊
quedā per vias occultas scilicet per oculos
poros vt apes et mulce ⁊ animalia anulof
corpis et omne aial q̄drupes hnt sanguinē
habet medullā ⁊ maxie homo h; de medulla
respectu sui corpis. hoc sūt necessariū ppter
eius multiplices opacōez. ⁊ omne animal
hnt cornua habet soleas p; scissas excepto
aiali vnicō qd vnt cornu h; in frōte ⁊ vnā
soleā in pede sicut equ⁹. ⁊ omne aial cornutū
habet cornu vacuū preter ceruū et vnicōnē
et omne aial cornutū est quadrupes habens
scz cornua materialiter excepto serpente qdā
in egipto qui cornutus inuenitur ⁊ certastes
a multis nuntiat ⁊ dico de aialibus cornua
habentibus de natura ossis. nam testudines
quedā habent cornua mollia ⁊ viscosa tamē
cornua non sūt h; pot⁹ quedā additamēta cū
quibus testudines qui a debilis sunt visus
vias sibi querūt ⁊ si qua occurrerit eis dura
stati cornua retrahunt ⁊ inter suas oculos
se reuolunt. nam suis oculis vnt pro
domibus ⁊ pro castris. Item quedā animalia
hnt dentes in vtraq; mandibula. ⁊ quedā
inferius tantū. ⁊ que non habent dentes in
superior mandibula sunt cornuta q; materia
illa trāsit in cornua. nullū aial habens dentes
retrahit sine aulmos vt aper habet cornua
quia materia illa trāsit in aulmos. aulmus
em ⁊ cornua simul non veniūt. ⁊ animalia
deputata prede hnt dentes diuisos ⁊ acutos
vt melius possint intrare predam ⁊ euellere
frustū vt lupi ⁊ leones. aialia vō domestica
vt vacca ⁊ domestica abilia vt elephas ⁊ ca
melus dentes habent equales ⁊ vntuos q̄
sunt vnt vt meli⁹ comedēt herbā ⁊ equali⁹
precedant eam circa terrā. nec habet aliq̄
animal plures ordies dentū in ore q̄ duos
exceptis piscibus qui preter dentes maiores
q̄s habent interius ⁊ distantes in mādibus
habent interius dentes quodāmodo infitos
quibus vt dicit arif. recolligūt cibos ne aque
liquiditate de ore citius biluant vt patet in
lupis aq̄ticis idest lucijs. et etiā in multis
alijs. in india tū dicit esse aial montiuosū
simile corpe vso et in crine homini ⁊ i facie
⁊ habet caput rubū sicut mimū. os maximū
et horrendum ⁊ in vtraq; mandibula tres
ordies dentū inūicē distinctoz. cuius epmi
tates sunt vt leonis. et cauda eius ē similis
cauda scorpionis agrestis hntis aculeū ⁊ pau
tū pilis suis sicut porcus agrestis suis setis

216/18

et habet vocem horribilem sicut vocem tute
 et est velocis cursus et comedit homines et
 iter omnes bestias terre nulla crudelior illa
 monstruosis inuenit vt dicit auicē. et hec
 bestia grece vocē bariatis vt dicit idē. pli. at li.
 viij. c. xxiij. Apud medos inquit vt scribit
 helyas est bestia pniciofissima quā māciōnā
 vōnt. habens triplicē dēcū dēdinē pectinā
 sibi alarū trū coētē. auriculis et facie homi
 simi. s. glaucos h; oculos et colorē sanguineū
 Teoni limil. cauda scorpionis modo spicula
 ingēns et infizens. et vocē habet vā hominis
 simi. vt si misceatur vci hominis fistule et
 tute videatur in concentib; conuenire. Unde
 idem est animal de quo auicē loquitur et pli.
 Item omne animal grāns aial hab; duos
 renes et vesicā sed animalia ouācia nō habēt
 renes vel vesicā. supfluitas em hūid; i auib;
 tñsit in yngues et i pēnas. in natatilib; tñsit
 in ochulas et in squamas. et ideo nō ibigēt
 mēbro supfl uū humidi receptio. Itē omne
 animal hās comū et nō hās dētes supfl uū
 mināt et habent plures ventres. vnu valde
 magnū et aliū minorē. vnu lō gū et aliū aplū
 et causa q̄c habent mltos vētres ē mltiplex
 digestio q̄c supfl cibo est sic et nō bñ masti
 catus in p̄cipio p̄pter auiditātē comedēdi
 et ideo debet iterū mastiari. de maiori autē
 ventre attrahit cibo ad os vt iter mastice
 et sic mastiatus trāsmitit ad secūdū vētrē
 vt ibi digerat et sic mastiare vocē ruminat
 vt dicit auicē. Item dicit auicē. li. ij. c. i. Ego
 dico q̄ omne aial habens sepū hab; cereb; et
 pigue et q̄d nō h; sepū nō h; medullā vnc;
 tuosam et omne spīas h; pulmonē v̄ aliq̄d
 loco pulmois sic piscis bāchos p̄ q̄s aquā
 cū acce attrahit et post emittit. Et omne aial
 habens sanguinē h; cor et epar. que v̄ro carēt
 sanguine carēt corde habent tū loco cordis in
 quo est sedes vite. Itē oīa animalia grācia
 habent fel. q̄dam oaltes vt ceru; equ; mul;
 et q̄dam manifeste. Solus delphinus caret
 felle licet gūet et spiret. Animalia at ouācia
 habent fel magnū v̄ pū sic pisces et sp̄tes
 Item dicit idē q̄ omne animal hās sanguinē
 hab; semē et omne sanguinosū generās aliud
 habet q̄nq; sensus nisi q̄dā gen; muris au;
 oculi sūt coopti et h; pupillā sub corio et vie
 sensuū in aliq̄bo sūt occulte vt aures et nates
 in piscib; q̄ audiūt. vt p; q̄ fugiūt strepitū
 et olfaciūt alit nō vniēt ad rethe p̄t lac
 et carnes affas p̄pter quas canci merant
 speculas piscator; et idē dicit ap; vt dicit auicē.
 q̄ delphini et vnu aliud gen; pisciū ad co
 mitruū et aliū motū magnū et sonitū rep̄tinū

cadunt ab fundū sicut in eis esset epilencia
 et tūc capiūt ac si essēt ebri; fugiūt a loco
 abluōnis alteri; piscis interfecti et fugiūt
 a sanguine alterius piscis et fugiūt sordida
 rēthia et speculas in mūdās et libent sub
 intant nouas et aiala anulosi corpis hūt
 arutos sen; q̄uis occultos vt apes et forice
 Unde audiūt a remotis et olfaciunt et inq;
 bu; dam odorib; delectant. in quibusdam
 interficiunt vt odore sulphuris et cōbuste
 pellis et busti cornu cerui. Vñ apes nō manēt
 in loco mali odoris. sed quiescunt in loco
 odorifero et vbi est vulcers vt dicit idem
 Item vt dicit idem differunt animalia in
 mō vociferandi. quia quedā habent vocem
 fortem et acutam quedā debilem et remissā
 Quedā aut valde modica siue nulla et sola
 aiala habentia tracheā arcā et pulmonem
 et respiciā dant vocem. Sed q̄ nō respiciūt
 aliquādo faciūt sonitū aliquādo sibilū et
 animalia facientia vocē tonos et alia maxie
 vāseāt et garrūt tempē cohitus et amoris
 et per proprias voces se cognoscunt et ad
 amplexus se inuēant. Item idē omne aial
 habens sanguinē q̄ ambulat et vigilat et
 dormit et omne habens palpebras claudit
 eas cū dormit et omne animal ouans facit
 sompnū tenet. Item omne animal indiget
 nutrimento sibi oueniente et sue oplexioni
 respondente et hoc est necessariū vel p̄pter
 indūdiū sustentamentum vel propter eius
 augmentacionē vel p̄pter dep̄ditō; palore
 phibitū restauracionē. S; in modo sumēdi
 cibum est magna differēcia similiter in su
 mendo potum. Nam animalia gressibilia
 que sūt completi et equalis labij sugendo
 bibunt vt homo equus vacca et mulus et.
 Animalia v̄ro que sunt inequalis labij in
 quib; scilicet labiū inferius non respondet
 equaliter superiori sed ē breuius. lambendo
 bibunt vt canis catūs et hūiusmoi. Unde
 secundū disposicionē labiorū p̄ equalitatē
 quedā sugunt et quedā lambunt in geiata
 est natura vt canis et cetera lambentia tene
 riorē et longiora habent linguā ac fluxib;
 licet vt sit habilior ad aque oprehensionē
 et iphus ad os deportacionē. inulta tamen
 sunt animalia q̄d rupidalia que non bibūt
 nisi v̄ro vt lepōres et amali et hūiusmoi
 Quia talū animalū cibū ē valde hūid;
 et eius humiditas ē ei loco potus et sufficit
 ad cibi deportacionē p̄ mēbra et ad calceis
 phfici mitigacionē. cetera v̄ro animancia
 que sūt multae aliditatis et sic ē oplexionis
 vel accidentalis et v̄tunt cibo sicco aut calido

potu indiget ad p̄dicta et hec est causa q̄re
colūte et cetera volucres que nō sūt capaces
bibūt quia comedūt grana et huiusmodi et
earum cibo est grossus calidus atq; siccus
Aues eū p̄de v̄tūtē cibo humido actualit
Et ideo nō bibūt nisi raro et q̄do bibunt
lignū est infirmitatis et q̄ in eis est excess⁹
caloris innaturalis vt dicit aris. et etiā aūc.
Item dicit aūc. q̄ animalia puū corporis
magis sunt ingemola q̄ illa q̄ sunt magni
corporis vt pat; in aueis apib; et formi;
eis q̄n̄ opa sunt ita subtilia q̄ ab similia
facienda sensus hominis nō attingit. **S**up
pl. et em̄ in eis natura in sensu et ingenio q̄d
illis videt deficere in fortitudine et virtute
vt dicit idē. **I**tem vt dicit solm⁹ in libro
de mirabilib; mūdi citat si. **O**mnē animal
habens dentes seruos est gulosū et bellicosū
vt patet in cane p̄thera leone et v̄so. et fe
mine talū animalū filios ḡnant inoplet⁹
tos vt canis cecos et v̄sa ḡnat frusta car
nea p̄ lineamta non distincta q̄ cubat illa
sub alcellis suis sicut gallina sup oua et la
bendo paulatī format eam donec formā res
cipiant debitā et figurā. **P**̄thera similiter
et leonā filios p̄creat h̄ nō p̄fecte effigiatos
nec opletos. **I**tem omne animal facies mul
tos filios p̄mo nascentem magis diligit et
magis sibi reputat naturalē et ideo q̄dam
animalia deuorant fetus suos p̄ter p̄mū sicut
q̄dam porce facere sūt solite vt dicit idē. **I**tem
idem in omnib; animalib; facientib; filios
inopletos causa in op̄leōnis est gulositas
quia si expectaret natura v̄s ab op̄lementū
sugendo interiret mat̄e p̄pter im̄odesticiā
appetitū et ideo celes in talib; est natura
vt aī n̄ nascant et vt aī m̄oriant ne pari
entes in mis aggrauent. **I**tem q̄ animalia ḡnata
talita sūt bellicosa et p̄pter victū vt dicit aūc.
Similiter inuicē odiosa ingeata ē natura
ēmediū ad sp̄i saluacōnē vt mlti filij p̄re
p̄iant vt si fornicā mlti p̄eāt in bello salte
in paucis species oseruet et saluet. et ideo
lupa p̄t mltos filios sicut et canicula simi
liter et v̄p̄ā dicit p̄ filios p̄re sicut vt dicit
idē et ideo cū filij v̄p̄e mlti h̄l v̄iāt in ven
tre ex auiditate nutrimentū mltū sugūt et at
trahūt de h̄uore. **O**mn̄ mater tot nutrime no
sufficiens deficit et inuicē aūc p̄sist ad p̄le
nū filios suos p̄tūre. **I**tem dicit aris. et aūc.
q̄ animalia habentia dentes ouictos et solus
lades sūt paucorū filiorū habēda vero dentes
diuulos et acutos et pedes multe fissure sunt
multorū filiorū et multi spermatis et animalia
habentia puū corpus pluri; ḡnacōnis sunt

q̄ animalia magis corporis et animalia q̄ paucioris
sūt ḡnacōnis pauciora h̄nt v̄tera et d̄iferētia
q̄ ad sicut et iō amiaia h̄ mltas mamillas
similit et pora q̄ sūt mltorū filiorū. **I**tem animalia
supflū cohitus et oētū sunt breuioris vite
q̄ illa que raro coeunt et tempate et p̄ter
hoc emuchi diuicijs viuunt q̄ n̄ ruit eis
p̄cedit per q̄ descendit semen. **I**tem dicit
gal. li. de spermate et huiusmodi m̄ionem
assignat aūc. in li. de animalib; vbi dicit
sperma inquit de semine bono et plene di
gesto quū iam est ouertibilis in membro tū
nutrimentū et ideo quando homo eicit illū
humorem seminale mltū discoloratur et
debilitat corpus eius magis q̄ si q̄dage
sies ep̄iet tātus sanguis de corpore q̄ sper
ma ē res habitata ab t̄asendū in mēbra
et ideo quando ex̄it auferat membro tum
nutrimentū naturale et sit magna dep̄dē
spiritaū et v̄tūtū in corpore animalis bene fr̄q̄s
coitus et inmodic⁹ est causa q̄re corp⁹ dis
soluit et sic vita p̄ osequis breuiat et ideo
elephas diuī s̄eruit q̄ castitate amat et
lib̄idm̄ raro vacat vt dicit idē hucusq;
ap̄ et aūc. et solm⁹. v̄sa. at in dicit v̄n̄salit
t̄actat de animalibus p̄ vt sūt humani corporis
nutritiuana q̄dam animalia oueniūt humane
cōpleōni vt agne cōi ones et porci. inter
domestica cerui ac capreoli m̄t h̄lita et q̄dā
omniō contrariant h̄c in m̄mo calore vt
tū et serpentes vel in nimia frigiditate vt
arane et scorpiones q̄dam vero natūe hoīs
dissimilia sūt sed tū nō omniō repugnācia
nec mortifera sūt sicut hericij lepores at; vul
pes et cetera animalia h̄nta ḡnis odoris carnes
talita em̄ animalia pessima p̄nt h̄uano corp⁹
nutrimenta. silustia aut animalia in calidiora et
et fictiora et macilliora q̄ domestica tum
p̄pter mot⁹ continuatē et p̄pter inhabitatē
aeris caliditate tum etiā p̄pter nutrimentū sui
fictitatem et ideo carnes h̄nt duriores et in
digestibiliores q̄ p̄ q̄ earū carnes occise
nō ita cito putrescūt sicut domesticas. **O**mn̄ omnia
silustria min⁹ sūt lapida min⁹ nutrabilia
q̄ domestica exceptis capolis silustrias q̄
ceteris sapor oīuores sunt laudabiliores et
nutrabiliores. corpora em̄ eorū ex motu m̄ris
canē et h̄iores subtiliant et porci ap̄iūt et hu
mores q̄ sūt cū ḡuitatis odoris dissoluūt et
sic saprosiores vacōe mot⁹ et laboris accidē
talitē et figurē nā p̄ huiusmodi discurs⁹ t̄p̄at
eorū naturalis frigiditas et ideo in animalibus
silustriō magis ex̄erēcij et mlti mot⁹ ḡui
tas saporis et odoris ap̄ut et tenet et ef
ficat caro aptis poris et resolutis humoribus

26. 18

et eorū caro facilius a cici⁹ digerit^r a mēbris
incorporat et racione sue siccitatis naturalis
tardius a mēbris dissoluūtur. Inter ista at
animalia q̄dam nutriūtur in locis humidis
et aquosis et eorū carnes multū sūt nutriti^e
et velociter digeruntur sed cito a mēbris
dissoluūtur quēdā vō pascunt in locis siccis
et mōtiosis et ideo eorū carnes sūt laudab/
biles in isto diēda et regēda sanitate
ouenētiōes et in fortitudine et duracione in
mēbris pfectiores. Animalia at q̄ domestica ē
et pascunt in domibz carnes habent viscosi/
ces et grossiores ppter multas omectiones
et abi sui corrupciones et ideo duriores sūt
nutrimēti ad digerēdū i stomacho et epate
tardiores. Nam vt dic^r p^o ad agnitiōē bo/
nitatis nature animalū q̄ ad corpus nutri/
mētū offert scite loca et pascua vbi nutriūtur
aeris humidū vel siccū in q̄ ouersant et q̄ti/
tate motus et quietis q̄litter scz in exercitio
otio naturaliter vel a cici dētaliter disponūtur.
Animalia autē q̄ naturaliter sunt domestica
mioris caloris sūt et maioris humiditatis q̄
siluestria et ideo eorū carnes sunt molliores
et ad digerēdū faciliores. ex multa em q̄ta
pori claudūtur et p̄ inclusū calorem humores
grossi dissoluūtur vnde carnes mollescūt et
attenuāt et quia nimis comedunt et bibūt
augmētant eorū supfluitates et pinguedines
multiplicant et ideo talia animalia corpora sūt
multū nutritia et lapida et p̄ corp⁹ et venas
facile penetrant. ex multitudine ei viscositatis
et humiditatis corrupcionem et putrefactiōem
sūt vicina et hūoris supflui gēnata et q̄uis
naturaliter nutriat tñ ppter excessū humi/
ditatis cito a mēbris dissoluūtur et sic acci/
dētaliter min⁹ q̄ siluestria nutrimentū corpori
administat qz siluestria et si parū nutriant
vūtamē qz dura sūt ad dissoluendū tarda
in mēbris in q̄bo assimilant diuici⁹ p̄seuat
et ideo accidētaliter atiq̄ ea nutrire affere/
bāt. In omni etiā gēte animalū masculina
sūt alidiora feminis et minoris humiditatis
et ideo subtilioris et laudabilioris nutrimentū
sunt carnes masculorū q̄ feminarū excepta
caprina a q̄ in femina laudabilior ē naturalit^r
q̄ in mare. nā i femina ei⁹ humiditas tpat
siccitate cōplexionalē h masculina aliditas
intēdit siccitate masculi naturalē et ideo
laudabilior est caro femina in hac specie qz
masculina qz magis ē tēpata et a siccitatis
excessu elōgata ampl⁹ et hec siue sit recens
siue antiqua et maxime q̄do lacti adhuc ē
vicina quia tunc eius naturalem siccitatem
tēpant et laus lactis et laus femine tatis

alia vero castrata inter cōplexionē maris et
femine sūt mediocria nam carnes castratorū
min⁹ calefaciūt masculis plus feminis tar/
dius maribz cicius feminis digerūt et ideo
minoris sūt nutrimenti et deterioris mascul⁹
et maioris feminis bonitatis et est regula qz
inter animalia naturaliter humida meliora
sunt etate pfecta q̄ impfecta. Item aut na/
turaliter femia sūt meliora masculis et hoc
in etate impfecta prius q̄ pfecta vt dic^r idē
Itē variat bonitas animalū ex diuersitate
etatis nam animalia valde lacti vicina sūt
magne humiditatis et viscositatis et lubri/
citat^r et ideo eorū carnes flegmaticas su/
pfluitates generantes sunt vbi sicce fuerit
naturaliter sicut bouine et caprine et talium
animalū carnes in tali etate sūt laudabiliores
maxie si nutrita fuerint bono lacte mulieres
sūt aut carnes animalū a lacte separat^r
qz minoris sūt humiditatis et viscositatis
et tempate soliditatis in etate vero iuuē/
cula quādo animalia sunt in statu tunc sunt
eorum carnes duriores et sicciores et maxie
si animalia sicce fuerit cōplexionis et ideo
ad digerendum sunt eorū carnes duriores
In mēbroz tamen o fortatione sūt laudab/
biles et in duracione plus q̄ in regēda sanitate
vt dic^r idē in. iij. vero etate scz in decrepita
q̄ ad esū plus sūt in vtilia duplici de causa
quia vicina sūt caloris naturalis exsiccationi
et humiditatis substancialis consumptioni
Et ideo eorum carnes sūt durissime et ideo
omnino i digestibiles maxie si sicce fuerit
cōplexionis et ideo est generale inter omnia
animalia volatilia et gressibilia dum sunt
cresecentia qz sunt quo ad nutrimentū lau/
dabiliora qz qñ post declinationē ad senū
magis sūt annosa vt dicit idem. Item est
diuersitas epyte nutrimentū nā que pascūt
in montibz sunt melioris sanguinis et sub/
tilioris et acidioris ppter paucitatem cibi q̄
vero nutriunt in palustribus sunt sanguinis
grossioris et maioris pinguedis et minoris
caloris et apleptomis opilatōis. Animalia autē
pascētia maiores herbas vt boues macil/
lenciora sunt in hyeme q̄ in vere vel estate
quomiam in eis deficiūt nutrimenta et ideo
post medium veris vel ante ingrossant vel
augmētant et eorū carnes saprosiores et
laudabiliores ppter habundantiā congrui
alimēti animalia vō minutas herbas pascētia
ab inicio veris vsqz ad mediū estatis sunt
grossiora teneriora bonitate carnis laudabi/
liora qz tūc opatencia inueniūt nutrimentū
sūt et alia animalia pascencia tamoz et p̄ gulaz

extremitates et ista sunt bona ab inicio estatis
vbi ad hiemem quia tunc sunt tamen tene-
riciores et humidiores Unde animalia quae in-
nutris videntur herbis et ficis meliora sunt quam
illa quae humidis herbis nutriuntur et illa quae
teneros ramos comedunt atque fructus meli-
ora sunt quam illa quae domi fructibus aluntur et quae
pax comedunt vel bibunt sunt meliora comedentibus
et bibentibus meliora Nam tamen montuosa quam ca-
pentina animantia ex frequentia sui exercitij
atque motus domi nutritis sunt meliora Nam
subtilior aere et siccora a talibus attrahit ratione
discretius vnde minuuntur humorum superflua-
tes et desiccantur et sic sunt expletiones temper-
tantur **C**onuerso animalia quae domi nutriuntur ex
pauitate et pauitate puri aeris et defectu
motus et multitudine cibi et potus in cibi con-
plexione minus laudabiliora inueniuntur **D**is-
uerificant iterum animalia sunt pinguedine et
macie et mediocritate Nam quae sunt essissima quae
ad esum sunt pessima nocent enim digestionem quia
super cibum nascuntur et cibum inflant et villos stom-
machi emolliunt et lubricitatem et viscositatem
tribuunt stomacho et inveniuntur et ideo nimia
pinguedo humidum stomachum dissolvit de-
ficiet constantia et confortata et expulsiua sto-
machum vero calidum nimis incedi sicut ignis
exterioris accendi pinguedine consumit et ideo
prope antiqui ut de crassissimis animalibus
sola caro tuta et denudata comeditur comedat
Animalia vero macrissima sunt nervosa pax
sanguinis habentia et parum humida et ideo
pax nutriti corpori humano ministrant
haec animalia quae inter maciem et crassitatem sunt me-
dia sunt temperatiora et laudabiliora cum non tamen
pinguedinis habeant ut calorem incendunt et
villos stomachi lubricent nec tamen ma-
cie ut naturam infrigident et sanguine eam
depauperent siue priuent **I**tem inueniuntur diu-
ficias in animalibus secundum temporum mutaco-
nem Nam quaedam animalia in vno tempore
a medulla et sanguine depauperantur quae in
opposito plena inveniuntur et hoc sensibili-
liter patet in achilibus maris et in cerebro
hominis et forsitan animalibus asat ut exprime dicit
aristoteles de proprietatibus elementorum et ideo multi-
m vna parte sunt iam in hunc modum quae in tempore oppo-
sito tuta ab omni infirmitatis impetu cognoscuntur
autem sunt in viaticis maris et caducas de hunc
quae sunt in luna simile dicit aristoteles de sy-
mnia quae secundum mutationem temporum et maris secundum lunam
aeris letaliter trahuntur sic quaedam animalia in vno
tempore mactantur quam tunc victualia tunc habundant
et eadem in tempore opposito dormiendo impinguntur sic
dicit aristoteles glires inquit tempore hiemali non mouentur

sed iacent sicut mortua et nichil comedentes
dormiendo impinguntur et tempore vero in tempore
estatis et se mouent in estate contra estum sol
simile narrat de hirundinibus et in quibusdam
alijs avibus quasi mortuae inveniuntur enim in
arborum circumstantibus tempore hiemali quae postea
vires resumunt et quasi dormiendo foridiores
effecte agiles se ostendunt tempore estivali
et sic reserua sunt auium arborum et solium post accep-
tam multo tempore in locis abditis se abscon-
dunt et tunc temporis remittunt cibum non assumunt
quae inferuntur de reserua sic et pisces vno mense
impingunt et statim in sequenti tempore
mactantur et quibusdam impinguntur vnto sep-
tentrionali ut pisces longi et quibusdam meri-
dionali ut pisces ampli et quibusdam in tempore
pluuiali sicut ibidem dicit aristoteles a qua niqum
pluuie uenit omnino testetur propter pisces
qui dicitur roitare qui si gustaret de aqua
pluuiali ipso die morietur in quibusdam nocet
pluuia quia excreat eos si fuerit multa **S**i
milititer quedam animalia vno tempore se renouant et
sua superflua deponunt et mutantur ut cancer
suas testas cerui cornua et arripitres plu-
mas suas sicut etiam dicitur psaltes animalium
in quibus dormiat siccitas et caliditas ut ca-
meli ne in estate sunt illaudabiles sed hieme
sunt conuenientes et carnes animalium quae sunt calide
et humide ut pecorine in vere sunt bone et in
autumno comestibiles frigide autem et sic sunt
illaudabiles ut caprine frigide et humide ut
porcae a medio estatis vbi in fine sunt optime
in hyeme pessime in vere vero et autumno sunt
mediocres **U**bi dicitur pro caro inquit porca in
estate est bona in vere et autumno minus bona **S**ed
in hyeme maxime illaudabata capna in estate
est peiora in vere bouina in fine veris et in prin-
cipio estatis est laudabilis carnes autem animalium pro
sunt ordiari ad humanum esum variantur secundum diuisam
proprietatem nam ut dicitur psaltes animalium carnes aliqui
assantur aliqui frigeant aliqui cum sale et aqua elixantur
assate et frige sunt grossiores in nutriendo et sicci-
ores ad digerendum duriores quia humiditate
eay consumpta ab igne siccitate non sunt carnes
melius pingues comedere nisi assate ut humiditas
illaudabilis ab eay subtracta est haec carnes
autem elixae sunt humidiores et ad digerendum facili-
ores quia aqua temperat eas et huectat alii autem aqua
in elixae apponuntur spēs et sunt diuisa in dimen-
ta quae carnes custodiunt in natura et locitate sua
et eas reddunt tamen in odore quam in sapore meliores
et ad diuisos morbos expellendo sunt amplius effi-
caces decet autem carnes animalium siccorum et mac-
tatum elixari humidorum vero et pinguium assari medi-
ocrius autem in istas diuersas conuenienter proprietatem

216/18

fit autē ista preparatio multipliciter quā
 alicue iuvenunt carnes animalū que sūt salu-
 bres et convenientes assaturae sūt illaudabiles
 elixate meliorē ē ei caro caprina et bovina elixa
 q̄ assa porcina et porcina assa est meliorē q̄
 elixa. **N**ā p̄ elixationē sicce carnes humectant
 et per assationē humide desiccantur et ideo
 porcina p̄pter suā humiditatem bonū est assare
 et caprinā seu bovina p̄pter siccitatis excessū
 elixate. **E**t arundē etiā animalū carnes etiā
 sūm hūidi accidētia variant nā caro porcina
 assa et per assationē meliorat et min⁹ bovina
 efficit per elixationē. **C**aprina vero meliorē ē
 elixa et porcina q̄ est assata et sic de alijs est
 videndū. **H**uic q; ysa. in die. **I**te ordinant
 animalia non solū quo ad corpis nutrimentū
 vtz etiā quo ad remediū morboꝝ et multiplicē
 medicinā omnū animāliū tam umentoz q̄
 reptiliū et bestiarū genera creata sunt p̄pter
 optimū hominis esū vt dicit pli. et io. dān.
 sed hoz quedā p̄pter esū vt pedes cerui et
 hūidi et quedā p̄pter hominis ministeriū
 vt equi asini boues et cameli et hūidi. alia ad
 hoīs iocunditatem vt simie merule atq; pau
 alia autē creata sunt ad hoīs exercitacionē
 vt suā agnoscat hō infirmitatē et dei timeat
 p̄tātē. **I**deo ei creati sūt pulices et pediculi sic
 leones tigrides atq; vñ vt in p̄mis reuertat
 homo ad p̄rie infirmitatis recognitionē et
 tertius a scdis sez; ēptilibo et a feris refugiu
 habeat ad dei nois inuocandē sūt insup tāta
 animalia ad subleuandā multiplicis infirmitatis
 hūane necessitatē vt carnes vipe ad tria
 et fel tauri et alioꝝ animalū et auū ad oculoꝝ
 caliginē amouendā. **D**ellis serpētis decocta
 in oleo dolcē autū miti gat mro modo vt
 dicit dial. in li. escolapij de occultis mēbroꝝ
 vireat bō dicit. paciēs emoroidas si sederit
 sup pelles leonis recederet ab eo et qui limit
 corpus suū sepe renū leonis aut qui inungit
 eius simo fugiunt ab eo lupi. **I**te ibi dē dicit
 idem si quis suspendit caudā zenet lupi ad
 presepe vataz non appropinquant ei lupi.
Ite dicit dial. oculi vñ etuti et supra de p̄tia
 bachij hoīs ligati mitigāt quartanā eius
Ite dētes canini lupi aut illos qui lunaticā
 in principio sustinent passionē vt dicit idē.
Simile dicit pitagoras et pli. et dicit q; si
 oculū lupi etutum viderint quadrupedia
 domestica fugiūt atq; timent. **I**n li. viatici
 dicit ost. pli. canis albi nullā maailā nigredis
 in se habentis si fuerint suspēsū circa collum
 patientis iuuant epilepticū et phibent eius
 casū. **S**imile dicit pitag. in li. romanoꝝ fiat
 inqt anu⁹ ex vngula z mur asini nigredinē

non habentis et inbuat eū epilepticus iuuat
 et prohibet eius casū et dicit fel taurinū sub
 vmbilico inunctū soluit vent. dicit etiā idē
 dens serpētis eradatus dū vixerit suspēsus
 super quartanariū soluit quartanā eius et si
 subfūmigaueris domū cum pulmone asini
 mundas eū ab omni reptili et serpente. has
 et multas alias virtutes admirandas dicit
 pli. in mēbris animalū latitare sicut in naturis
 animalū p̄ticulariū post dicit. quia nichil
 est in corpe animalis qd̄ careat manifesta vel
 occulta medicina. nā pelis et pilus et comu
 vnguis. caro et sanguis non sūt sū remedio
 nec etiā ipse simus sed hec ad presens
 dicta generaliter hic sufficiant.

De animalibus in speciali :

Descriptis animalū p̄rietatibus
 et naturis in generali. restat co-
 operante dei gracia quorundam
 animalū et reptiliū recitare pro-
 p̄tates in singulari et hō p̄ ordinē alphabeti

De ariete :

Aries est p̄us lamferū aio placidū
 naturaliter mansuetū vt dicit yhs.
 li. xij. ca. i. **E**st autē dux et princeps
 ouū et io dedit ei natura fortitudinē ceteris
 ouibus prestancōē. **D**edit ei arietē ducem
 ceteraz ouū et tutorē alijs eē viti bō forcioē
 et io vt dicit yhs. arietē aut vterq; a viti bō
 est dictus. eo q; tanq̄ vir ouū cū masculus
 ceteris bidētib; sit amplius virtuosus. **V**el
 vt dicit idē yhs. vterq; a verme ē dicit eo q;
 habeat v̄mē in capite aut p̄ritu ex catus
 caput cōtāt fortissime et qd̄ sibi obuiat
 dure ferit et ideo arietē grece qd̄ dicit virtus
 la tē ē vocatus q̄a in gregib; masculi dicunt
 arietes. quia ad secundādas oues virtuosif
 sunt atq; fortes. nā corpis magnitudine et
 vitiū fortitudine et animi v̄tute oues alias
 p̄tercellunt. **D**icit etiā arietē ab aris q̄a vt
 dicit yhs. hoc p̄us primum fuit in aris a
 gentibus immolatu. **V**nde dicit ideo arietē
 quā mactat ad aī. **U**nde sūm legē molaycā
 arietē fuit animal potissime n̄ undum et ad
 sacrificiū et ad esū. nā p̄ p̄cto populi ouient
 offerebat et quā fidebat vngulā pariter
 et tumabat indifferent a populo comedebat
 et vt dicit yhs. li. xij. bidētes q̄ndā dicebant
 eo q; inter octo dentes quos habent duos
 habent alioes et ideo eos gentiles maxime
 in sacrificiū offerebat vt dicit idē. **D**e ariete
 aut singulariter dicit pli. li. viij. ca. pl. vij.
 arietis inquit naturale est agnos fastidire et
 oues senectas sibi obuias ofectari. nā ipse
 melior est et vtilior in senecta. tamē respectu

ouū ferdy fit aio & eius ferocitas cohibet si
cornu ediuꝝ aculā p fore dextro test. p ligā
to feias. sinistro vō itrico mares gignit. in
vento aq̄lonari mares p̄ceat. i flauū auctri
feias generat et q̄les vnas aries sub lingua
gestat tales fetus in velle gnat. nā si nigras
h; vnas fetus in velle erit niger & si albas
albo & si v arias varius in velle apparebit
Idem dicit arif. et auic. quere infra de oue
fronte habet aries durissimā corneā duriciē
ferē prestantē. sed supra h; debilia & q̄d am
modo cartilaginosa. & ideo ad munitē p̄tis
debilioris debet natura cornua magna circa
tempoꝝ loca ad modū scuti rotundi euoluta
que tamē in extremitate aligūtilū sunt acuta
vt cornuū duricie & fortitudie caput defendet
et eorundē acumine aduersarios impet et
impugnet vt dicit idē. Sine em̄ carnis de
fensoē & iō duo debet natura sibi cornua
ad modum citalli replicata vt caput ap̄riū
q̄d ex se ē infirmū p̄regat. & ota aduersarios
armis munit se aduacōē & armoz̄ oñdēcia
exhibet. et ideo securius p̄cedit gregē. & a
erecto capite & sup̄ pede vngula diuisa vesti
gō firmius terrā p̄mit. vellus h; pinguius
et in villis prolifius. pilos diffūdi. foridōi
corio siue spissiori cute ota exarsēca aeris
calidi vel frigidū iniurias se defendit. & ideo
sue cutis superficies racione sue fortitudinis
corianoz̄um violentas arte p̄e ceteris ouū
pellibus sustinet. et ad ducesoz̄ teloz̄ reci
piendam impressionē habilitatē se p̄bet vt
dicit idē. **T**pe amoris pugnat p̄o v̄p̄oib;
suis & aduersarios eorūbus impetit. et vt
melius pugnet & fortius contra resistentem
retrocedit ac resiliendo cū impetu hostē ferit
De arietibus etiā dicit auic. li. viij. arietes
inquit & capri vadunt mulū in vanū. et in
hyeme non se abscondunt p̄pter frigus. et
aliqui exiunt de loco calido ad locū frigidū
et q̄n pluit quousq; moriant & arietes ma
terialiter sequunt capras & quiescūt omnes
quousq; pastor accipit vnum ex eis & facit
ip̄sum antecedere & sequuntur alij. & timent
naturalit̄ comitrua sicut oues. q̄ si ip̄regnate
fuerint et audierint comitrua abortiunt p̄e
timore. & ante mediā noctē stant simul cum
ouibus & dormiunt & post spatim. & in dor
miendo semper latus alterant p̄ vices. nā
a vere vsq; ad autumpnū dormiunt in vno
latere. deinde vsq; ad ver dormiūt in latere
altero & dormiunt erecto capite nisi quando
infirmani & ruminant cibū & masticat dor
miendo sicut & vigilādo. & si atingat etate

non redeunt nisi a pastore reuocent. **D**icit
ad hoc ysaac in diet. q̄ arietes in iuuentute
manētes minois sūt humiditatis & viscositatis
q̄ agni lactantes. & hoc p̄pter etatē eorum
opleioni dominantē & ideo ipsoꝝ carnes sūt
carnibus agnoz̄ & ouū meliores. & meliorē
sanguinē generātes maxime si sint castrati
quia eorū caliditas humiditate accidentali
t̄pata est. vnde sunt boni saporis. sed quādo
sunt decepti in calore sūt defecti si non sūt
castrati ex etate. si vō sint castrati & decepti
duplici causē causa caloris sc; testū & etatis
& ideo eoz̄ corpa sūt frigidā ab modū ligni
et duriora & insipidiōra tñ respectu caputū
et bonū et huiōi. que in decepta etate sūt
pessima. corpa arietū que naturaliter calida
sunt et humida ceteris deceptis naturalit̄
frigidis & sicis similit̄ sunt meliora. huic
ysaac in diet. **I**tem dicit arif. & auic. li. vi.
q̄ arietes et capri sicut & cetera aialia ap̄riā
habent vocem p̄e quā se clamant et want
femias t̄pe coitus & amoris. & potates aquā
salsam anticipant coitū & citius mouent̄ ab
amorē. et quando arietes senes mouentur
citius ad amorē & coitū q̄ iuuenes in tempe
determinato signum est bonitatis temporis
in anno illo. et si in illo tempore exierint
iuuenes ad amorē signū ē pestis future sup
oues in ano illo vt dicit idē. **D**e agno.
Agnus vt dicit ysid. a grego vocabulo
dicit̄ quasi pius. nam inter omnia
terre animancia maxime inuenitur
innocens & mansuetus. nullū em̄ lebit dente
nec cornu nec v̄. gū. & quicquid in eo repi
totum vtile est. quia caro ad cibum. pellis
ad variū vsum. pilus ad indumentū. simus
ad terre impinguacionē. vngula & cornu ad
medicā. & c. **V**t dicit ysid. li. xij. latini
agnum ab agnosendo putant dictum eo q̄
p̄e ceteris animalibus matrem suam noscat
adeo q̄ si magno gregē erauerit statim ha
latū vocem noscat parentis. **S**cdm arif. &
auic. Agni quidā nascunt̄ in t̄pore venali
quidā in tempore autumpnali. venales sūt
corpe maiores robustiores virib; & pingui
ores q̄ sunt autumpnales vel hyemales. in
aliquibus tamē regionibus multi hibernos
agnos p̄ferēt venis. et dicit hoc solū aial
vtilit̄ nasci bruma. vt dicit pli. li. viij. ca.
xlvij. & dicit̄ ibidē. q̄ agni cepti flāte vento
aqlonari sūt meliores q̄ cepti flāte vento
austali. tunc em̄ mares generant. easē autē
colozē habent agni in lamificio seu in velle
quasē hnt̄ pentes in venis lingue. nā si vene
fuerit albe & agni erūt albi. et si nigre nigri

Lib 18

et si varie varij vt dicit idē In sugendo an-
 teriores popliceas flectūt. et vt mater ei plus
 lactis tribuat capite matris vbera p̄mit. ba-
 latu querit matrem qua inuēta cauda matris
 blandiendo erecto capite māmas q̄rit et nisi
 caput p̄us erigat nūq̄ sugit. pilū h̄z subtilē
 et crispū multipliciter in sese ēf̄lexū multū
 nocet agnis frigus et maxime tpe pluuioso
De societate gregis gaudet. q̄do solitari⁹ ē
 dolet plurimū atz timet. ante gregē salit et
 saliendo ludit. q̄do videt lupū timet. rehemit
 et subito fugā accipit h̄ post p̄ timore stupi-
 dus subito gradū figit et fugere vltim⁹ nō
 audēs sibi si balatu h̄ p̄ci⁹ simpliciter vultu p̄ci-
 petit. captus ab hoste ligat⁹ a carnifice nec
 cornu nec dēte se defendit. et siue spoliatur
 vellee siue ante sic animal innocū obmu-
 tescit. siue em̄ duat⁹ ad pascua siue de fera ē
 ad victimā non gemit nec remurmurat nec
 calcitat h̄ obedit. Et vt dicit pli. agnos dis-
 mittere solitarios est p̄iculosū. qz si supue-
 nerit forte tonitruū de facili moriūtur. nam
 agn⁹ naturaliter debile h̄z caput. et ideo em̄-
 dū est eos simul aggregare vt ex iuncti-
 one mutua animentur et presencia plurium
 confortentur.

De agno.

Agnus annulus etate vni⁹ anni est
 opletus q̄ infra vni⁹ ani spacū tāto
 est melior q̄to a lacte vinoctoz est
 Nam lacte eius humiditas complexionalis
 augmētatur sed p̄ sepacone a lacte intendit
 eius calor et supflua humiditas temperatur
 maxime si manserit adhuc nō castratus vt
 dicit ap̄tissime in diet. agn⁹ em̄ annulus
 corpore integer et carne mūdus aptus ē ad
 sacrificiū ad esū etiā si fuerit vellē maculos⁹
 Non em̄ ēprobat a sacrificiō agnū macula
 velleris nisi sit fecūditas l̄ corrupcō in carne
 interi⁹ vel in cute vt dicit glo. sup. exo. xij. et
 sup. malac. dicit iero. et sup. leuit. Nō ip̄dit
 inq̄t sacrificiū varietas maculosi velleris si
 corp⁹ fuerit integer et nō subfuerit scabies
 in superficie ipsi⁹ cutis. Agn⁹ ergo am̄ial⁹ vt
 dic̄ pli. li. viij. c. p̄ vij. de oz. aris fuerit apt⁹
 et tam in vsu vellerū q̄ in vsu armū v̄ibus
 hominū ē necessari⁹. et ideo sic p̄pter sup̄-
 hominū extolūtur et custodiuntur corpora bouū
 sic oportet vt habeat diligēcia circa custodia
 ouū et agnorū. Dicit etiā dial. qz agnus
 simū habet nigrū quū cū aceto dissoluatur et
 cathaplasmeē nigra em̄dat maculas. fla-
 uos corporis tollit. ignē sacriū auat. mixtus
 cū cetā et oleo abustus sanat

De agna.

Agna est arctis filia quā minoris ē
 corporis et maioris humiditatis q̄
 sit agn⁹ racione feminee opletiois
 vt dicit in diet. cuius racio dum est lactas
 maioris est viscositatis p̄ter humiditatis
 supfluitatē tā ex etate q̄ ex cōpleione ei⁹
 corpori dominantē et ideo qz ex eius carne
 generatur flezmatium est et viscosum ac
 difficulter digerit et digestum a membris
 vix dissoluatur racione viscosi et glutinosi
 humoris quū inde generatur a stomacho tñ
 facile descendit racione sue lubricitatis et
 humoris vt dicit ysa. et eius carnes meli-
 oēs sunt assate q̄ dicit q̄a cōsumē supflua
 earū humiditas vi caloris maioris tamen
 simpliciter et timiditatis ē agna q̄ agn⁹
 quia minus habet caloris naturalis femina
 q̄ masculus et ideo minus ē animosa p̄ter
 qz etiā caret cornib⁹ quia essent ei supflua
 tamen p̄pter defectum audacie eis nesciret
 vti vt dic̄ auic. dicit etiā arif. li. iij. agnis
 accidit egritudo quādo nimis impugnantur
 circa renes. qz si opiant⁹ sepe renes moriū-
 et multiplicat⁹ sepū propter bona pascua et
 ideo accēnt a pascuis ne nimis impingue-
 quere supra de oue

De ap̄te

Aper ē porcis filius etis vel agrestis
 quā seuissimus est et immitis vt
 dicit ysid. li. xij. c. vi. et dicitur aper
 quasi afer a feritate sui corporis ferus est et
 crudelis. Unde et apud grecos aper siages
 vi. ferus vulgariter nūcupat. dicitur autem
 a latine verres eo qz grādes habeat vires
 fiat idem dicit ibidem. secundū autē pli. et
 auic. etiam aper ē animal valde seuū quia
 vix castratus se exhibet māuetum. cū cetā
 aialia ablatis testiculis āplius māuescūt
 Est itaqz aper tāte feritatis qz etiā mōrem
 pūpentes ota venatoris ferrum intrepidē
 se infigit et etiam iam transfixus cōtra sibi
 resistentē vires recolligit vt culmis videt
 de aduersario etiam mortis p̄icilū contra
 hostis venabulum mita audacia se opponit
 culmos duos habet in ore aduncos et fortes
 et acutos cū quib⁹ omne sibi resistens secat
 crudeliter et dilaniat. Culmis autem vtiē
 pro gladio ad pugnaudū in lateres dextro
 habet os durissimū latum et spissū qz semp
 opponit venabulo p̄sequentis. nā osse illo
 p̄ clipeo ad se p̄tegēdū sciēns sibi imminere
 per clipeū aduendo culmos circa artos eos
 fricat et sic an hebetatā acie habeat ofricado
 ad artos ipsos p̄bat si senserit hebetatos
 organum querit et mastiat cuius virtus

culmorum radices mundificat et confortat ut dicit
auicenna. **P**li. in li. xviii. ca. p. dicit quod urina
apert medet viciis aurium si cum oleo rosaceo
miscetur. Similiter eius fel valet contra cal-
culum ut dicit li. xviii. ca. xl. Et est ei ita gra-
uis sua urina ut nisi egesta fuerit surgere non
possit primo opprimere ut defunctus. nam curi-
tudine ex urina. Item idem ad coitum seminum
lat fel aprinum. Dicit etiam idem li. xv. **O**ccus
agrestis multum diligit radices et culmis in-
cidit terram et fodit et scindit radice culmo
et impinguat quoniam quiescit per vii dies et maxime
quoniam parum potat et pluit cum lupo quia ipsi
odit naturaliter. nam lupus insidiatur filiis
suis et sepius rapit eos. et ideo ut dicit idem
li. xviii. debet natura apro culmos ad defen-
dendum feminas et filios suos. quia femine
sunt debiles res in se et plerumque plenioris. nam
mares sunt audaces et vires habet feminis
fortiores. **F**emina tamen seuit inata et fodiendo
ledit et deturbo mordero et dilata. Apro vero
ledit culmis sursum feriendo. et ideo parum potest
ledere partem et iacentem. et scia parum ledit
stantem et dum aperit inasit et pugnat spinat
ce. Similiter dum lupuriat cum prope. **O**mnia
supradicta facit plerumque et addit iam dicta in li.
xviii. ca. xv. ubi dicit. Apro et alios porcos de-
ratos nasci emigidi. tunc dicit. Inest autem malis
apris maxima asperitas et feritas animi quoniam
sunt in amore. quia tunc per proceribus atro citre
pugnat ungulis terram scalpunt fetas erigunt
culmos vibunt et queunt et horrendo gemitu
furia pectoris tunc ostendunt. parum etiam tunc
comedunt. discunt post feminas et ideo at-
tenuant plurimum et macrescunt. In horribis
et ymbrosis vallibus et nemoribus mansiones
quoniam ubi custodiunt fetus suos. de radicibus
et arboribus siluestrium fructibus viuunt. quoniam ve-
natorum insule. vel lupo impetu presentium filios
suos prebunt et eis non parum locus fugere. per filiorum
defensione periculo se exponunt. quoniam debet dimi-
care attritu arborum induunt costas suas et se
suoluunt in luto et discunt ad sole et in pilos
luto aglutinant et instant ut sic secuti. adu-
sarioz iet. sustineant in conflictu aris. li. vi. fite
aproz post partem sunt aspe et crudelitas. a cru-
deli in visu filiorum suorum dilamant inuasores.
Ductus plerumque at caro apna ut dicit ysa. mag-
fica et minus frigida quoniam proca doctica. hoc
est propter motum sui continuitate et viciis siccitate et
aeris dum continue exponit caliditate. ideo est
piguendo est durice et caro delicata. ad edendum
et propter hoc vres doctica vehementer agitatur et
etiam vehementer anque occidunt ut eorum car-
nes teneriores et lapidiores ex motu violencia

efficiant. **D**e apro etiam dicit dyal. quod est
simus defecatus et cum vino aqua bibitus
cicentibus sanguinem singulari est remedium.
Lateris dolores cum aqua curat fracta ossa
consolidat et confirmat quere infra de porco

De asino

Asinus a sedendo est dictus quasi
a se us quod homines super asinos sede-
bant antequam visum equorum haberent
ut dicit ysidorus. li. xviii. animal quippe est simplex
et tardum et ideo fuit de facili subiectum hu-
manis viribus et presentium. et dicitur ab a quod est sine
et hinc quod est sensus quasi animal sine sensu. inde
dicitur asellus. in iuuenis asinus quod pulchrioris
est forme ac dispositionis. quando etate est tenellus
quod quasi v. senex efficitur et antiquus. nam quanto
magis fit anosus tanto plus cotidie sit de-
formis hypidus et villosus. est autem animal
melancholicum frigidum siccum et siccum et ideo na-
turaliter ponderosum tardum atque pigrum stolidum
et obliuiosum tamen odoriferum est et paciens
laboris vili et modico vrens cibo. Intra tri-
bulos enim et spinas ac carduos carpunt
cibus sui. et ideo dicit auicenna. li. xviii. **S**imiliter
aris. quod asinus minutis auibus in spineta
et cardueta nidificatibus est exosus et ideo
minuti passeris pugnat contra eum. quoniam come-
dit spinas in quibus nidificat passeris illi et
confricat se ad spinas illas. Unde cadunt pulli
eorum passerum suorum oua. et quando asinus cadit
ex elevatione capitis et forti flatu mouentem
spine et ex horrendo sonitu seu rugitu terram
auicula et fugiunt de nido suo et propter ista
salant matres super ipsius faciem et impediunt
eius oculos atque parciunt rostro suo. et si hinc
asini vulnus in dorso vel in latere ex spinarum
punctura vel quocumque alia de causa punxit eum
cum rostro suo in vulnere ut recedat a loco
nidi sui. et cum talis passerulus habeat corpus
minutissimum vix potest asinus se defendere
contra eius impetum atque morsum. dicit etiam
aris. sicut et auicenna. quod conuenit valde odit asinum
et ideo conuenit vlat super ipsum et temptat
tangere oculos suos rostro suo. sed inuenit
asinum profunditas oculorum et spissitudo
corii superciliorum quibus contra morsum auicula
claudit et fugit visum suum et etiam cooperiant
proceritas aurium et mobilitas cum quibus
tenet auriculas quando interfestat visum suum
Item aris. li. xviii. versus pugnat cum asino et
tauro quoniam comedit crudas carnes et hec
est causa quod pugnat contra eos quoniam eorum carnibus
appetit saccari. de asinis autem dicit plerumque li.
xviii. ca. ultimo. ungule asinine sumigant
partem adiuuant in terra ut etiam ab oculis euocent

Lib 18

nec aliter debet abbi quia viuu patu necat
 si diu e frequēter apponat eūsdē animalis
 finus recens sanguinis pfluū mīce sedat
Edicare valet ota caducos in oculos puuloꝝ
 pli. li. x. viij. ca. x. lac asine fiat e sanguis
 valet contra morsu scorpiomis **S**i quis etiā
 asino dixerit in aure se percussu a scorpiōne
 transire protinus malū dicant a facie etiā
 fumigacionis e pulmonis asini fugiunt oia
 venenata dicit etiā in eodē. c. ix. lac asinū
 valet ota gipsū venenosū. ota cenisam vel
 argenti viuu **I**tem li. ix. ossa asini ota e
 decoctā valet contra venenū si eozū decoctio
 bibatur **I**tem vna maris asini cū nardo
 capillos multiplicat e conseruat **D**e asinis
 aut dicit pli. li. viij. ca. xliij. asinus est aial
 magni frigidis impacis e ideo in frigidis
 regionibus vt in ponto non generant **I**deo
 dicit arif. e cū asinus sit multe frigiditatis
 et siccitatis multe tū est luxurie h nō moue
 ad coitū anteq sit triginta mensū. sed non
 gūant anteq sint tres anni opletū aut duo
 e dimidiū. **V**n dicit pli. ibide ptus asini a
 xxx. mēse ē ocissimū h a trimatu legitimū
Ide dicit arif. li. v. e subdit pli. raro gemios
 parit e qñ femina est paritū luce fugit et
 tenebras querit ne ab homie videat. partū
 suū amozē diligit in tantū q eciā per ignes
 ad seū vadit aquas transire e pedes in eis
 tangere multum horret e qñ cogit aquā vel
 riuū euadere in ipso mingit. nec tūseūt asini
 voluntate per pontes vbi per plamicies pōtis
 possunt videre aquā defluentē. debile em h
 cecebz. e paciunt de facili vertiginē p̄t qd
 tū mēt per rimas pontis cadere in aquā quā
 aspiciunt sub ponte transeunt nec bibūt de
 facili nisi assuetos fōtes qui sūt in p̄uarijs
 ad quos possunt ire sicco pede. e qd mīcū eī
 dictū qñus mulū siccāt h mutent aque eis
 vij. potant nisi sint illis silēs q̄s frequētāt
Item pli. li. x. viij. ca. vij. si asina omederit
 ozdeū intinctū sanguine mēstruali tot annis
 non oapiet quot gana omedit sic intincta
 et ex asino et equa mulus gignitur e sed ad
 tales ptus eligunt equo quo neq qdremibz
 sint minores neq decemibus maiores. nec
 omitterent passim ad inuicē. **D**oz animalū
 duo sūt genera scz equus cū asina e asinū
 cū ipsa equa. **I**tem p̄mo vnu genus ab alto
 se cohercet nisi in ifancia lacte hausto mutuo
 nutriantur. e p̄ter hoc pastores mulos vel
 buedones ex disparibus animalibus gigni
 cupiētes dicunt vt ista arte. nam iuuenes
 equatū pullos in tenebris subiciunt vteriba
 asinaz e enutrit eos lacte asinino e tales

pulli equoz aduiteri iam effecti ad asinatū
 diuisione tpe coitus omovent e similiter
 pullos asinaz in tenebris subiciunt māmīs
 equatū et aselli tali lacte iumentino nutriti
 equas inuadunt qñ adolefcūt. **E**x tali asini
 et eque omixtione generat animal quoddā
 qd atiqui vocabāt hinnulū. nos aut dicimū
 eū buedū. fiat gemū ex asino e equa dicit
 mulū. **A**rif. aut li. xv. si asinū coeat cū equa
 impingua ta eque corumpit oceptus p̄ter
 frigus spermatis sui. sperma em asinoꝝ est
 frigidissimū naturalit e materia eoz. materia
 em eque est calida. et ideo qñ misceat calidū
 cū frigidū sit t̄pamentū. tunc ex eis potest
 fieri oceptus e saluari fetus. quādo scz equi
 asinoꝝ semine comiscēt similiter qñ eque
 asinis matibus supponunt. sed filius aselli
 et eque scz mulus non ouenit generacōi. nā
 vtriusqz parentis frigiditas scz naturalis
 et oplexionalis in ipso dominatur. e ideo ex
 mulis aliud non generat vt dicit idē. **I**tem
 ibidem dicit idem si asina condpit ab equo
 subsequens asini coitus cū eadem facit eam
 abortire. cuius ratio est vt dicit auic. quā
 frigiditas seīs asinini supuenētis corūpit
 et destruit t̄paciā semis equimū p̄cedentis
 et semen asine frigidū est ex oplexione e ex
 sepu ad temperancā disponētis. vnde quādo
 superuenit subito semen asini naturalit siue
 oplexionalit frigidū cum frigiditate sepu ali
 mēsa frigiditate corūpi. p̄cedēs t̄paciā
 ex calido eq seie e frigidū asine itroducta. e
 ista ē ratio q̄e oīs mulus vel mula ē sterilis
 vt dicit auic. qñ in patre muli scz in asino ē
 excessus frigiditatis oplexionalis. e in mē
 scz in equa remissus est calor racione sepus. e
 ideo qñus calor seīs matris scz eque tempet
 semē frigidū asini vt aial generet in genito
 tū reman. generancū p̄dominās frigiditatis
 que naturaliter disponit ad sterilitatē. **E**st
 autē quedā species asini que dicit indias
 asinū habens in capite in medio frontis eoz
 cornū vnu. et non habet nisi vna vngulā in
 quolibet pede **O**mne ei aial hñs duo cornua
 habet in pedibus vngulā scilicet. e qd o asinū
 indias nō habet nisi vnu cornū. qā vngulā
 non findit vt dicit arif. li. ij. non tū omne
 animal findēs vngulā habet cornua h p̄ci
 econuerso si habet cornua findit vngulas vt
 patet in tauro. cetuo. oue et hūōi vt ibide
 dicit arif. **I**te dicit arif. li. vij. asinus e mulū
 fiat equus omedunt fructus et pasuntur
 herbis. et impinguant ab equa e diligunt
 plus aquā turbidā q̄ claram. **D**acta autem
 econuerso plus diligit claram q̄ turbidam

Signum X
 58

Item arif. li. i. eodem a sim in maiori parte infirmitate et dicit milide. et est hec infirmitas prius in capite et currit a naribus fleuma multum calidum. et si descendit ad pulmonem a sim morietur. et hoc aial sentit frigus plus omni animali et propter hoc non inuenit in terra septentrionis. Sunt autem ut dicit idem spōdilia dicit a sim forioza et netuis foriozibus opaginata. a parte posteriori circa clunes id est renes quod a parte anteriori. et ideo in iphus dorso potius circa renes quod circa humeros quia onera imponunt. post equinoctium venale mouet ad libidinem et tunc rubit hoc ribiliter et terribili sonitu feminam excitat ad amorem. ventum autem odore femine eius naribus deferentem attrahit. et est attractu ad libidinis desiderium marde scit ut dicit pli. Alias siquidem habet a simus condiciones miseris omnibus ferre notas. nam supra vias laboribus exponit fuste cedere stimulo pungit. chamo os eius constringit. hinc inde creanducit. et eiusdem chami refrenaculo ab illis pascuis per que transit sepius cohercet. post labores cassos in fine morietur ne pro precedenti laboris seruiicio post mortem saltem ei cutis dimittit huiusmodi et cadaver sine sepultura aeri exponit nisi in spiritum in canum et luporum ventribus deuoratiois gratia aliocti sepelietur.

De angue.

Anguis vocat omne serpentium genus quod torqueri et liquari potest. Et hoc anguis est dicitur quod est angulosus et nunquam incedit rectus ut dicit ysidorus. li. xij. et dicit anguis serpens eo quod in occultis accessibus serpit. non enim aptis passibus sed minutissimis squamarum visibus siue tractibus cepit et computatur inter reptilia eo quod per ore et ventre ropat ut dicit ysidorus. li. xij. Dicit etiam coluber eo quod colit umbras. vel quod in lubricis tractibus et flexuosos labitur. nam anguis labit dum tenet. Sunt anguam seu serpentum multa genera. et quot sunt genera tot sunt venena. tot pernicioses quot species. tot dolores quot colores. ut dicit ysidorus. li. xij. Et sicut differunt angues in quantitate ita in veneni malignitate. sicut enim quidam angues maximi ut dicit pli. li. viij. ca. x. vi. scribit inquit megestenes in india serpentes in tanta magnitudine adulescere ut integros deuorant ceruos atque tauros. vnde et in punico bello iuxta flumen biagada a regulo ipatore intercisus cum balistis et tormentis unus anguis. et per habens pedes longitudo. cuius pellis et maxille fuerunt suspense ante quoddam templum romae et durauerunt usque ad bellum numantinum sub

claudio cesare. In ytaliam fuit quidam serpens interfectus in cuius alio quidam puer integer est repperitus. et tales serpentes maxime ledunt nunc molesu. nunc flatu. nunc caude ictu. nunc tortura. nunc punctura. nunc aspectu. Sunt et alij serpentes ita epigu qui de corpore sed maxime sunt nocendi potestate. dispa enim serpens est ut dicit ysidorus. ca. epiguitatis ut cum calat vix videt. cuius venenum extinguit ante quam sentiat nec inducit tristitiam mortuo. Vnde poeta dignifex iuuenem sanguinis albu. Coera caput retro dispa calata tunc dicit. Vix dolor aut sensus dentis fuit etc. Ita dicit ysidorus. similiter tirus minimus est serpens tulus. et tunc ut dicit arif. li. vij. contra eius morsu vix remedium iuuenit. et differet in figura et dispositione. nam alij habent duo capita ut amphibena. de quo ysidorus. li. xij. dicit. amphibena est dicta eo quod duo habeat capita. vnum in principio aliud in cauda aures ex vtroque capite tractu corporis circalato. huiusmodi sola serpentium frigori se omittit. prima omnium precedens. Item etiam dicit pli. li. viij. ca. x. vij. habet inquit amphibena duplex caput tanquam paruum esset vno ore venenum fundi. sunt aliqui serpentes habentes plura capita vel duplicata vel triplicata. vel quadruplata. sicut idem dicit ysidorus. ydra est serpens multorum capitum qualis apparuit in prouincia archadie et in palude. et dicit quod vno celo tria capita crescebant sed hoc fabulosum est. nam constat ydram locum euomentem aquas vastantes vicinam ciuitatem in qua vno meatu clauso multi erumpebant. Quod hercules videns loca explorauit. et sic clausit meatus aque et per tunc dicit hercules ydram serpentem quique capitum occidisse ut dicit ysidorus. li. xij. Item differunt serpentes in coloris varietate. nam quidam sunt nigri. et quidam sunt rufi ut tirus et illi sunt pessimi. et quidam maculosi sicut scitalis serpens. quod ut dicit ysidorus. quod ita presulget terga varietate ut nobis gratia visui admittit. induat intuentes. et quod reptando est pigrior et quis assequi non valet mimailo sui stupetis caput. et quanto magis est discolor. tanto est deterior quod eius venenum acutissimum et calidissimum esse dicit. Vnde ille idem anguis tanti est feruoris ut etiam hyemis tpe epuue eius de corpore deposite sint feruientes. Vnde lucanus. Et scitalis sparsis etiam nunc sola prunis. epuuias posita suas ut dicit ysidorus. etc. Similiter ophites est serpens maculis depictus qui tot habet nocendi modos quot habet colores varios et distinctos. vnde lucanus. Quam pictus maculis cebanus ophites color epulstis etc.

Lib 18

Item differunt in loci & situs diversitate. nā qdā in latitat in animis terre et ligūt puluēz & sugūt terre humorositatē p̄t dicit pli. alij sunt aq̄iles qz in aq̄s & aq̄ū ripis amocāt p̄t embriis sp̄s aq̄tilis a quo paissi obtur- gelant in ydropisim quā multi bona wāt quia simo leuis remedietur vt dicit ysi. li. xij. Similiter ē riuatix sp̄ns dicit vne- no aq̄s inficiēs. omnē em̄ fōtē in quo fuerit veneno inficit vt dicit lucan. riuatix vio- latix aqua q̄. ysi. li. xij. Alij morantur in siluis & specubz vmbrosis q̄z venacōnes sūt vt voluces & bestiole minores q̄z sugūt hu- miditatē vt diē aif. libro xiiij. et tales sp̄s tes insidiantē dormiētibz & si aliq̄z hominū vel aliorū animalū orificia inueniēt apta illa subintrāt diligentes calorē quē inueniūt ibi p̄ter et humorē. sed cōtra tales agues pugnat saua bestia scz modica id ē lacertula. Nam scēdēs saua sp̄ntis presēciā saltat sup facē dormiētis scalp̄s p̄dibz vt eū cō- citet et p̄munit oīa agūē vt dicit auicē. et est saua vt dicit ysi. li. xij. lacertus q̄ qñ senescit eius oculi exēcāt & sic intat for- mē pietis aperies oculos oīa orient et cō- sole incendit & illuminat. Diātur autē qdā aguiū sp̄s habitare in igne vt patz in sala- mandra q̄ nominat ab ysi. & pli. inter ve- nenosa salamādra vt diē ysi. li. xij. est no- minata eo qz valēs sit & potens oīa inēdia cuius inter omnia venenosa vis maxima ē. Cetera em̄ venēosa singulos feriūt. hec plus- timos simul terimūt. nā si aetori irēpserit omnia p̄m a inficit et eos q̄ edēit p̄mit & occidit si etiā in puteo cadat p̄cates inficit vis veneni. Ista diē incendia ep̄ugnās sola ite aīalia exēguit ignes. viuūt etiā medijs flāmis sine cōsumptione p̄ter et dolore nec aduptionē ab igne recipit sed ipsū incendiū mitigat & exēguit vt dicit ibi dē ysi. Idē p̄ oīa diē pli. li. p. c. xlvij. salamandra inq̄t est siml lacerte in figura. nūq̄ apparet nisi qñ multū pluūt in serenitate deicit. hūc est tact. frigid. rigor vt ignē exēguit sic gla- cies. Lactea de ore saniem euomit ex cuius oīa tactu corpus hominis pilos p̄dit. qd̄ inde oīa tactū est in colore vergit turpissimū. Item differunt in incessus qualitate. nam quōdam serpunt fleguose semp siue tortuose et qdā semp ēcte sic diē ysi. li. xij. cētis inq̄t ē sp̄s infleguosus q̄ semp ēctū. efficit iter sic dicit lucan. Est semp recto lapsurus limite cētis. Similiter aliq̄s incedit arcu. super pectus & aliq̄s incedit a pectore sursum rectus sicut quōdā serpens aquatilis & tereus nomie

chelibros qui locum p̄ quē labiē esp̄imat virtus fumare facit sicut diē lucanus. tactus via fumante chelidris. hic semp ambulat directus & erectus capite. nam si toiserit dū curret statim cōspat vt dicit ysi. li. xij. Item differunt in velocitate et in tarditate. Nam qdā sūt valde tardi motus vel citalis de quo supra dictū est. et quōdā sūt ita ve- loas in cessus & leui motus qz volare vidēt. Ut serpens qui dicit iaculus volat vt iaculū exilit em̄ in arboribz et dum aliq̄s animal obuiū fuerit iactat se sup eum p̄mitqz. vū. Unde & iaculi sūt dicti vt diē ysi. Similit̄ in arabia sūt serpentes cum alijs q̄ a mltis syrene wancē que plus curunt qz equi et ideo volare dicunt quoz tamē est virtus vt morsus ante mors sequat q̄ delor vt dicit idē. Item differunt autē in maligna sa- gacitate vt patz in cenaste serpente cornua qui se absēdit sub arena et ostētat cornua sua vt ex eorum ostētacione alliciat velud ad escam bestias siue aues. cornua em̄ habz ad modū arietis que nuda sup arenam et directa dimittit ad que dū voluces vel aīa accēsserit nō ipsum arietem sed vitulētum anguem p̄ eppiciā oprobabit. Similit̄ bona anguis vt dicit ysi. immensa mole ī ytalica sequit greges armētōz vt bubalos et calide vltibz irriguis lacte se innectit et suggens interimit atqz inde a bōū de popu- lacione noīen accepit was. vt dicit ysi. multa sunt alia nomina serpentū et genera vt aspides vipere & diaco nes de q̄b postea dicef. Sed vt dicit ysi. li. xij. tantus est numerus inosiuū q̄tus & nomen generalit̄ omnes angues pro maiori pte frigide sūt nature. nec defacili patiunt nisi cū calefcūt. Nam quādo sūt frigidi nullum tangunt & ideo eorum venena plus nocent de die q̄ de nocte. torpent em̄ noctis a gore & merito qz frigidi sūt nocturno rore. In hyeme in nodos se conuoluunt et torpent. in estate se dissoluūt et in malicia multū vigent. Unde est qz qñqz veneno serpentis patit̄ p̄mo oblitū vscit & postea nisi in eo calefactū vie- ratferit statim interficit et exinguit & iō dictum est venenum quia per venas vadit cuius pestis diffusa p̄ corpus anīam exigit de corpore & expellit nec potest ledere nisi qñ sanguinē tangit. Dū lucanus noīa serpsū est ampto sanguine pestis vt dicit ysi. et subdit. omne venenū frigidum est et ideo anima q̄ ē ignea fugit venenū frigidū. Int dona at nature que hominibz et brutis sūt amunia viuacitate qdā sens? aguis p̄cellit

Legitur in genesi. Serpens erat callidior omni
bo animantibus terre. Dicit autem plinius
vt idem recitat yfidorus qd caput serpentis
fi cu duobus digitis euaserit nichilominus
vixit vnde et totum corpus obicit ferietu p
capite defensando. Itē idē yfidorus vniū
ebes ē visus. ex adūso obtent. nec mīū cū
oculos nō frōte habeat h̄ sup̄rib. adeo vt
cici de factis audiāt qd aspiciāt. Itē ibidem
nullū aīal cū tāta celeritate ligūā agitat sic
anguis. ita em cito mouz eā vt triplicē viū
deat habere ligūā. cū tñ nō habēt nisi vnā.
Itē idē spētū humida sūt corpora adeo vt
vbiūq; ierit viā cuiusd viscofi et limosi hu
moris inficiāt et designēt. nā vestigia spētū
talia sūt cū p̄dib. carere videāt costis tñ et
squamāz repunt mīb. q̄s a lūmo gutturis
v̄h ab ymū aluū dispositas parili mō hūt.
Nā squamis q̄si vnguibus repūt. costis q̄si
cruribus imitant vñ vbiūq; ledit in corpore
ab alio v̄h ab caput debilioz ēddit ad suū
curū et motus et cū p̄ agēdū qz vbiq; ille
ictus incidit spmā solūt p̄ quā costaz p̄
des et motus corporis agebātur vt dicit idē
p̄hō. ibidē. Itē ibidē spētus diu viuūt edā
sine alio vt dicit aris. et tāte efficiūt lōgitū
dis dieū vt deposita v̄tē tūca senectā
deponere riuū tūte redit p̄hibeant. vnde et
serpentū tunice nūcipant epuūe eo qd qñ
senescūt eas epuūt quibz eputi in p̄tinam
redēt iūctūte. et ideo eoz palliule sic epu
te diūte epuūe et induūte eo qd epuūte
et loco ipsarū alie induūte vt dicit yfidor.
li. xij. Modus aut renouacōis iphus an
guis satis videt mirabilis. Nam vt dicit
p̄hōlogus anguis se seneciēs mōdo l̄ se
mo aggruātū plurib. diebz abstīn; a cibo
et ieiunat vt sic pellis eius a carne facilius
relapset. deinde gustata herba q̄dam amar
ta vi herbe p̄uocat ad v̄mū et sic euomit
humorē vitulētū qui fuit causa sue m̄re
mitatis et defectus. tandē vt cūrem rigidā
temperet et mollificet in aqua se balneat
ac humectat. et sic angustam tūam ali
cūus seu cauernam querens p̄e time an
gustiam intrat et cum quadam violencia
transiēs ab epuūa p̄mitus se decorat ac
denūdāt. et tandem soli exp̄positus se defici
at et in carnis superficie nouam cutem re
cipiat. sumptis vitibus clarius videt in
cedit ac repit forcius. ac comedit audius
q̄ ante de p̄sionem epuūe faciēbat. istā
renouacōis formam exp̄mit plinius et
etiam auicenna qui dicit cum aristotele qd
totus serpens de p̄t senectūte. et senectā p̄llē

p̄mo vsq; ad oculos. deinde vsq; ad collū et
sic paulatī se exp̄spoliāt totalit̄ infra diē vt
dicit. li. iij. Itē yfidor. li. xij. c. iij. pictagoms
inqt̄ asserbat de medulla homis mortū q
est sp̄ma doli angūe p̄creari qd et oū. tā
git dices sūt qd cū clauso putrefacti sp̄ma se
pulcro mutari credāt hūanas angue me
dullas rē. qd si credit merito euenit. vt sic
p̄ serpentē mors homi accidit. et ita p̄ hoīs
mōtē moriturus serpens p̄creet vt dicit yfidor.
Itē dicit pli. li. x. c. xlvj. angūe inqt̄ ex me
dulla sp̄me hoīs gigni accipimus multa em
oculca et ceca origine pueniūt etiam et in
q̄drupe dū gñe rē. Itē dicit yfidor. ibidē fecit
autē qd serpens tūeat hoīem denūdātū nec
eū audet attingere q̄ius infiliat in v̄scum
Itē fm pli. ieiunū hoīs spūtū serpentibz est
venenū qd inde gustauerūt mortūe. Sūt et
alie p̄p̄tates āguis mirabiles et insignes qd
ab alijs auctoribz assignēt specialit̄ a dyal.
aris. et alijs ex eis hic m̄tēre vti
le iudicauit. dicit itaq; dyal. qd in h̄emali tpe
latitat serpens in tenebris et cauis nisi ex
diuturna obscuritate loci eoz vis? hebrete
v̄nali ergo tpe qñ incipiūt ep̄re de cauis
seneciūt de caligine h̄ p̄ remedio quāt herbā
ficiali vel radice au? pastu tractā ep̄aciūt
recitat nec fraudat a remedio testudo visce
ribo pasta āguis vel torūro cū em adwertit
venenū serpe q̄rit oziganū au? gustū cōtā
v̄rus āguis inueit medicinā. Idē dicit pli.
auic. v̄ro de serpente ait sic lib. xj. serpens
inqt̄ quādo est v̄m; parū bibit et obit odorē
rute. et ideo fugit mustelā quādo sentit eam
rutam fore pastam. et quādo olfactū rūtā nō
potest fugere. comedit aut serpens libent̄ car
nem et fugit eius hūiditate sic a v̄nea fugit
muscas et tñ glutit oua auū et pullos vi
uos et quā t̄m̄ glutit ea reducat ad p̄steriōra
et exp̄ellit ipsa et non p̄mittit vt in ventre
moriēt. Itē dicit aris. li. xj. interiora et intestia
serpentū sunt similia intestinis aīalū ouā
cum q̄drupe dū non tamē hūt testiculos
sed habent vias sicut sunt vie piscium et
matrices habent longas et diuisas et sunt
eius interiora longa secundū longitudinem
corporis sui et lingue serpentum sunt nigre
longe subtiles et in duo scisse et ante acūte
et p̄ hoc m̄lū ep̄ūt et sūt faciles admod
et venter serpentis lōgus et strictus et filis in
testino āplo et illud intestinū assilat m̄stio
tanis. et h; post ventrē puū intestinū pueniēs
v̄h ad ep̄iū sup̄fluitatis. et h; cor puū simi
le remi i aspectu et p̄ cor ē pulmo in q̄ lūt p̄
tes nūose sōtles et volute de p̄des a corde

et post pulmonē est epax longū et extensū et
sup illud fel sicut in piscibz in maioribz h in
minoribz ē fel sup intestia et splē in serpētibz
puus ē et rotundus. dētes autē sēpētū sūt acuti
reacui aliq̄tūlū et diuincti diuisi tū sūm serā
et hūt serpentes costas triginta sūm numez
dierū mensis et dicit q̄ accidit serpētibz
idem qd̄ accidit pull̄ yrundinū vt si aliq̄s
pforauerit eis oculos et eruit eos visus itez
rueretur et caude serpētū sicut et lacertoz
cauant post q̄ sunt amputate. Item omnes
serpentes ouāt primo interius et deinde non
simul h̄ paulatī ciciūt oua. ex quibz gñant
aialia exteriuz excepto tyro scz vipa tyrus
ei serpens vt dicit aris. li. iij. generat aialia
interius h̄ pmo ouat interius et ex illis ouis
aialia interius generant. et ideo dicit ibidē
q̄ matris alioz serpētū est longa secundu
procreacionē corporis et incipit matris eoz a
parte inferiori et procedit superius ex vtraqz
parte spine et diuidit in duas partes quasi
parietē habens inter illas et ideo sunt oua
sūm acies in matrice et non ouat serpens oīa
simul sed successiue. Item aris. li. v. serpētes
tpe coitus ita ad inuicē se applicāt et inuoluūt
vt parēt aspicienti q̄ sint vnū corpus hūs
duo capita. Item aris. li. viij. serpētes et marie
tirus qñ transglutit auē vel aliq̄d primo
se erigit et postea se restitit qusqz pueniat
interius qd̄ transglutit et hoc est quia eius
stomachus paruus est et subtilis et possunt
serpentes diu viuere sine cibo quod patet ex
serpētibz quos custodiūt venditores. Item
aris. li. viij. galis idē est mustela pugnat oīa
serpentes et munit se pastu tūthe et maxime
pugnat oīa serpentes comedētes mures. q̄a
ipsa venat mures et māduat eas. Item li. viij.
dicit q̄ serpentes multū diligunt vinū et iō
venant cū eo. Similiter diligunt lac valde
et sequunt odorē eius et iō si alicuius vntē
serpens subintauerit extrahi potest lactis
odore vt dicit idē in. et etiā dial. Item aris.
li. xiiij. serpentes habent aprium q̄ possunt
mouere caput ad postetius corpe quiescente
et causa hui⁹ ē q̄ armille spondiliū serpētū
creant ex cartilagine et ppter hoc sūt bone
flexionis et h̄ sūt necessariū ad aspiciendū
retro vt possint vterere caput ad aspiciendū
corpus suū longū atqz strictū. aliter em̄ nō
possēt regē corpe suū nisi iuuarent eleuacōe
capitis ad toti corpi p̄uendū. Item idē in eodē
serpētes natāt in aqua p̄ corporis iflexionē sic
repūt i terra nō ei dat natura serpētibz p̄des
ad ḡdiendū. cui⁹ causa ē corporis nimia lōgitu
do qm̄ si habuisset multos p̄des essēt mali

motus qñ essent super pinnulas et similiter si
plures alas valde p̄m quas essent grauis
motus et si ab inuicē essent remote ad sus
tentandū residuū corpus longū et flexibile
non sufficerēt et iō q̄ faciūt pisces habentes
pinnulas ipax tractiōe et aues alaz extēsiōe
hoc faciūt serpentes sola corporis flexiōe
Sunt et quidā pisces similes serpētibz in
lōgitudine qui eadē de causa habent pinnulas
paucas vel illas. natāt corpe sola inflexiōe
sicut murene et pisces saltatos qui a nobis
dicunt angū qui marine sunt anguille et
huioi. et ideo quia tales pisces sūt serpētibz
in creacione similes et habent tantūm o duas
alas vel pinnulas ante et vntur corpe
flexibilitate loco pinnarū et alarū et ppter
hoc repunt in terra et viuunt longo tpe etiā
sine aqua sicut viuunt serpentes sine cibo.
Item idē in eodē serpentes autē habent vias
et intestia a quibz aliqñ erit supfluitas sicut
hūt alia aialia generācia sed nō habent viā
erituz vrine quia acant vrina. Item ibidē in
eodē serpētes inuoluūt ad inuicē qñ ouemūt
ad coitū et amozē quia non habent viegam
neqz testiculos et acant em̄ viega quia non
hūt crura et acant testialis ppter lōgitudinē
corpe et si habrent eos infrigidaret sp̄ma
ppter tardacionē sui erituz et sic esset minus
ouens generacōi. Item idē. xvij. nō accidit
generacōi serpētū error et monstruositas
nisi raro et hoc accidit ppter figurā matricis
q̄ lōga ē et recta atqz stricta. vñ et oua sēpētū
sunt disposita sedm acie ppter lōgitudinē
in matrice. Das et multas alias proprietates
anguū et naturas recitat aris. quas psequi
per ordinē esset longū sed hoc dicta in gñali
nūc sufficiant et de vsualibus em̄ p̄p̄ta t̄bo
et omni fere notis infra dicit in lā g.

De aspidē :

Aspis est anguis morsu et veneno per
niciosissimus ab aspergendo aspis
dictus. eo q̄ morsu venena mittat
morsifera atqz p̄gat. vos em̄ greci venenū
dicunt vt dicit ysid. li. xij. ca. iij. et sequitur
aspidis diuersē sūt spēs et habent diuersos
effectus ad nocendū scz dispas qui latine
fitula dicit. qz quē momocedit sūt interimit
et occidit. p̄p̄ualis est genus aspidis qui
sompno necat. hunc cleopatra sibi apposuit
et ita morte quasi sompno resoluta est. Item
emcoois ē aspis sic dictus. eo q̄ illius sugit
languinē quē percutit. et qui ab eo morsus ē
dissolutis venis fluxu sanguinis vitā sinit.
grece em̄ emath sanguis dicit. Item p̄stet
est aspis horribilis semp ore patēte et vicius

euapoiante incidens. de quo lucanus **D**iaq;
diffundens auidus fumacia pressit **C**uiusq;
ab eo passus fuerit distendit et enozmi in
fecti one corporis necat vt dicit idem ibidem
Item seps est mortiferus aspis et tabificus
qui cu homine momo deit staci cu de feruit
et osunt ita vt morte serpētis totalit liq fiat
nec solū corpus s etia ossa veneno dissipat
et eneruat. cuius peca sic meminit **O**ssaq;
dissoluens cu corpe tabificus ceps. vt dicit
idē. **S**unt et alia genera aspidis multa qz
tanta est virulencia qz etia mediante lacea
venenositate sua perimunt se tangentem vt
dicit auic. in li. de venenis. qre sup li. v. ca.
de venenis. **D**e aspide etia in gene die yhid.
li. xij. fert inquit qz aspis cu cepit pati in
cantatoe quā eā quibusdā carminibz ppeijs
euocat vt eā de cauerna pducat. illa et cum
epite noluit vnā autē in terra premit alterā
vero cauda obtutat et operit. sic illas voces
magias non audies ad incantatoe nō erit
et eius impio non obedit. huicqz yhid. **D**e
aspide vero dicit pli. li. viij. ca. p. xij. passa
mēba ab aspide intumescent et vix hū pēu
amputatione que sunt et tracte aliq remedio
oualescent. vnus autē huic pēuifero angui
est sensus vel effectus opares suos cōiugali
affectu diligunt nec sine comparis consorcio
vno viuunt. vnde alterutra interfecta in
credibilis vlcionis cura altera persequitur
interfectoē et illū solum in q tamlibet populi
agmine agnoscent infestat nitit intertūpe
omnes difficultates peruiat spacia. nec nisi
veloci fuga aut amibus aut fluiijs coher
cetue quam vlcio de morte oparis assumat s
contra eius maliciā natura debet remedii et
medelā. hebetē em dedit ei natura visū. nam
oculos habet in tymporibus et non in fronte
et ideo non potest videre aduersariū directe
sed oblique propter quod non potest bene
persequi hostē visu. sed potius auditu per
sequit vel olfactu. nā in hijs duobus sensibz
viget vt dicit idem. **I**tem dicit marciānus
qz aspis non nocet astris et martis. nam et
illi pueros suos qz de se natos hnt suspōs
aspidi obiciūt. et si de eoz sese fuerint nichil
ipsis penitus nocet aspis. sed staci mortuū
ab aspide si fuerit adulterini. et hoc expresse
dicit pli. li. viij. ca. vltimo. **D**icit em sicut
quedam animalia indignis sunt noxia que
interimunt alienos sicut serpentes parant
mirifice illis qui de terra oriuntur sic angues
circa eufatē terre incolas non ledunt nec
infestant dormientes. alios aut auulsiqz
gētis hoies cruciat eos auidē occidētes. die

etia ibide pli. qz arif. tradit in quodā mote
seorpionibz hospites non ledi. s indigenas
interimi et occidi. **D**e aranea.

Araanea vt dicit yhid. li. xij. venis
ē aeris ab aeris nutrimento nojata
que epiguo tpe longa fila deducit et
tele semper intenta nunq dehit a labore p
petuūq; sustinet in suo opere dispendiū quia
sepe ad modici flatū ventū aut pluuie stilli
cidiū tumpit tela sua. et tūc totaliter perdit
labōe suū. **D**icit aut auic. qz aranea est mo
dicum animal reptile multipes. sex vel octo
habens pdes qz semper habet pdes et nunq
impares. et hoc fuit necesse vt semper esset
eius incessus equus sicut et ipsū onus et hoc
est generale in hūitō duos vel plures pdes
habet autē aliquos pdes lōgicos et quosdā
breuiores ppter diūsas qz facit opaciones
nam cu quibusdā fila subtiliat et in longū
ptahit. cu quibusdā vero pariter fila necit
cum quibusdā pte fila reptit. et qñ vult in tele
superficie immobiliter se suspendit. maxime
autē inter animalia annlohi corporis viget in
aranea sensus tactus. **U**nde residens in tele
sue medio subito sentit muscā telā in parte
remotissima et tūgentē quā subito inuadit
et aggredi tanq hostē. de qua si triūphare
potuerit eā ne euadat inter tele suo fila mul
ti pliciter circūuolūt. et primo capiti infidēs
eius humiditatem sugit. et de tali muscā
venacōe viuūt. nam eius gustabile pte est
talis humor sicut gustabile apis ē mel sicut
dicit idem et arif. **I**tem in genere araneaz est
diuersitas sepus vt dicit arif. li. v. et ē feia
maioris corporis qz masculus. et pdes habet
lōgicos flexibiles et habiliōes ad motū
et etia ad texturā. **E**t sicut dicit idem li. v.
tpe coitus et amoris femina attrahit marē
per fila tele. et post masculus feminā et non
cessabit attractio donec cōiugant. et masculū
pōit super ventē femine et iste modus ē eis
necessarius ppter ventris rotāditatē. et ita
iunctio marie est in hūe vris et in pncipio
estatis. et aliqñ in autūmpno et in pncipio
hyemis. et tūc marie sūt nociue et eaz puctūē
amplius venenose. **I**tem arif. li. viij. genera
araneaz sūt multa. nā quedā sunt parue et
diuersi coloris et sunt acute et vlcis motus
alie sunt maiores et colore nigre. et eaz cum
antena sūt lōgica et sūt tardioris motus
nisi qñ coitu stimulant. et nigre solent texere
iuxta terrā inter foramina et manēt in textura
sua quuosqz aliqua incidit bestiola sicut
musca quā deprehendūt et si hnt famē sugūt
eius humiditatem et tūc deserūt ad locū suū

ubi deponit et reseruat eam donec iterum esuriam
 paciantur et quoniam tota haec humiditas deicit
 residuum et reuertit ad venandum et non venatur
 quousque reperit quod captum est de textura et si quis
 ruptum texturam incipit ipsam reparare circa
 oras solis vel eius circa circumiecta maxime
 laborat quia tunc plures bestiole incidunt in tex-
 turam et femina parit et venat et masculus iuuat
 eam abscondit autem se in textura vel sub tela
 ne a bestiole videatur et maxime quod est magna
 quia propter eius magnitudinem non de facili
 operatur facit etiam femina oua primo ex quibus
 modice ananee post formantur et statim quoniam par-
 tiuntur ponit eas in textura et statim se mouet
 et disponit ad texendum ac si in utero ma-
 terio sunt instructe ad venandum unde statim
 aperit etiam oueremiam praedae suae et est species
 quodam ananeae quae venant laertum puum quod
 ipsum incipit texere super ipsum quousque liget eius
 officium ligacione forti et tunc saltat super eum et
 pugnat quousque moriat. Item in eodem etiam dicitur idem
 quod sepe inueniuntur quodam ananee in alueis
 apertis et ille corrumpit mel et sugit liquorem et sic
 circa fauos faciunt texturas et corrumpunt eos
 Item dicitur autem et plura de generacione anaeae
 libro xi. c. xv. sicut anaeae natura praecipua
 admiracione est digna cuius plura sunt genera inter
 que est quodam quae dicitur spalangio cuius corpus est
 exiguum variis acuminatum velox ad saltum non op-
 ium habens mollem. Alia est species maioris
 corporis et nigri coloris et cutis longioris
 minus sibi texens in angulis in quibus texat
 est species que erudita et posicione et spicuas
 texit telas admirandum est tamen quousque tanto
 operi sufficiat materia lanigera que de ananee
 utero ad tate tele texturam paulatim ut crebitur
 et tunc eius uterus viri a tali materia
 vacui inuenit nec videtur esse verum quod dicitur
 democritus quod tanta est vis utris ananee corrup-
 tela ut ex eius egestionem tanta fertilitas lan-
 gisera generetur. Unde democritus reprobat aris-
 totelum. Item dicitur etiam in hoc veritate non dixisse
 Cuius videtur esse ratio quia ananee et alia
 huiusmodi animalia modici sunt nutrimenti et
 prout cibi propter defectum sanguinis et caloris. Unde
 cum ananea non tamen cibi capiat quoniam incompabili-
 ter ad praeparacionem tele continue plus emittat vna-
 que est superflua emissio quam cibi supercio et maior
 est egestio superflua quam digestio necessaria ad
 praeparacionem debitam animalis ut dicit aris-
 totelus. Item plura dicit moderato vique cotiduum
 et tres educit filia et miro artificio deducit
 stamina ab uno ad superum et iterum deducit
 et successaliter de puncto ad punctum lineari
 distantia filum suum et omnes lineas tractat

quousque in punctuali medio inequali distantia
 a centro copulat et connectit. deducto autem
 stamine ut ibidem dicitur plura texere incipit
 a medio circumdato cele adnectens subteg-
 mina et maculas adnectens semper et quasi
 et hinc aliter per puncta intervalla quae intervalla
 hinc alata foramina a miro artificio sunt nunc
 quadrata nunc oblonga nunc rotunda a tanto
 strictiora quanto sunt viciniora medio et tanto
 laxiora quanto propinqua sunt extremo. Quod
 autem medio filum filo tamen in dissolubilitate
 iungat et nodum nodum applicet et connectet
 visus non indicat et rationis iudicium viri
 affirmat. Quia autem leuitate per fila sua que
 humanis visibus viri sunt puncta se eleuat et
 quasi volat hinc tamen se transferens locum
 mutat. Item dicitur idem quod quod diu extrema tele
 fila distat seu casu aliquo rumpat ipsa tela
 semper a medio incipit resartire quod ruptum est
 quousque nichil indicans in corpore tele esse integrum
 quod diu medium non est firmum. Item dicitur idem
 quod in eis sunt auguria nam secundum quod ty-
 ra sunt futura alia vel sublimius solent componere
 fila sua. Item ibidem dicitur quod multitudo anaeae
 signum est in vendicio pluviarum. Item li-
 ber. c. iij. de lesione stamm. dicitur quod anaeae
 quodam circa gemina vineae et etiam flosculos
 arborum faciunt texturas ex quibus circumdantur
 praecurrit arbores et vineae quando sunt in gemme
 vel in flore. Morsus spalangionis est mortis
 ferus et venenosus nisi enim ei dicitur succurritur
 sed eius venenum extinguit vis plantaginis
 si debito modo apponatur et ideo venens alij
 ut lacerte et boceares puncturam ananee for-
 midantes succo plantaginis se tuentur ut
 dicitur plura de animalibus et de venenis et mac-
 ananeae autem tela ut dicitur aris-
 totelus visceribus quodam modo naturae artificio
 generantur subtilissima et posicione contem-
 pore rethys operit et parat filis subtilis-
 simis connectit et hoc ne a muscis et alijs
 bestiolis quibus tenditur propter grossitatem
 videatur. Cum labor quidem componitur hinc
 miro modo facillime dissipatur ignem non
 sustinet tantum timent aius impetu rumpit
 et subito denudatur et quousque vis venenosa sit
 ananea de cuius egestione visceribus tela ven-
 enosa non est quomodo post multum visibus
 medicinis utilis deputatur. Nam ut dicitur de animalibus
 tela anaeatum alba et munda puluerulentis
 sordibus non admixta vires habet consistens
 gentes conglutinantes et refrigerantes ideo
 sanguinem restringit a vulnere defluentem
 superposita vulnere prohibet fieri saniem et
 sanat plagam recentem et prohibet inflatum

la nica s̄ b̄ ulneris refardantē. Est autē gen⁹
 arance quā sp̄ alana wāt vt dicit pli-libro
 pp̄r. c. iij. et est hec aranea sum̄ formice
 sed lōge maiore corpore. rufū caput. reliquū
 corporis nigri ē coloris r̄persū albis gutt
 ulis. acerbior est eius ict⁹ q̄ vipere. Vnt
 autē iuxta furnos ⁊ molas. arius oera ictū
 est remediū aliā eius generis ostendere sic
 passo et ad hoc osertuant cū mortue inueo
 mūtū q̄rū cortices otriti et potati medent
 molesu mustele. Est aliud gen⁹ lanuḡ in sū
 grosso apite. et doloe pūcture eius sic teoz
 pionis. et eius molesu getua labefactant et
 accidit caligo et vinitus. Est et aliud gen⁹
 arance nomine mirmicaleon siue mirmicez
 qd̄ alio nomine dicit formicaleo. formice
 similis capite albo habens nigri corp⁹ dis
 tinctū maculis albis. arius molesu r̄spaz
 dolore toiq̄. et dicit formicaleo qz formi
 cas renat vt leo et earū sugūt humiditas
 sed a passeribz deuomat et ab alis auibz vt
 formica. Remediū autē otra molesu omniū
 amneauū est cerebrū gallinaceū cū epiguo
 pipere bibiū cū vino dulci. Item coagulū
 agni potatū cū vino sanat molesu araneatū
 Idem facit cinis vngule arietine cum mella
 Item musce otrite et polite sup̄ m̄ xliū ex
 trahunt venenū et mitigāt doloe. Sunt et
 alia remedia que enumerat. h̄ hec sufficiāt
 Dicit tamē libro eo dē capitulo. vi. aranea
 longa et candida tenues habens pedes. cō
 trita in veteri oleo dicitur soluere albuginē
 oalorum.

Apis est animal multipes et breues
 inter omnia animācia anuloh ⁊ in
 secti corporis in multis optinēs pncipau vt
 dicit pli-libro. c. vi. Paruitatē sui corporis
 re compensat ingenij magnitudo. q̄uis autem
 possit inter volatilia dputari. tñ qz pedibus
 vnt in q̄bō ē vis p̄gressiua merito potest
 inter gressibilia numerari. Vnt vero p̄peta
 tes sup̄ li. p. ij. politas in litem. a. alie sunt
 h̄c p̄peta qz recitat pli-libro. c. vi. sic dicit
 cēs inter omnia ē admittanda apū solertia
 qua mella contrahūt succumqz dulcissimū
 subtilissimū et saluberrimum in fauos con
 ponunt et ceram ab v̄sus v̄re humane po
 uālem opando conficiūt. hieme iacent et
 re onbuntur. quia vires non habent vt m̄
 iū. us p̄rimisqz resistant ac flati bz aquū
 lōnis. In v̄re autem fabas florentes ad
 opa exunt et labores nulliqz licet vacat
 re per hos dies. Primo fauos constituunt
 ce ramqz singūt domosqz ac cellulas faciūt

deinde sobolem et postea mella conficiūt et cō
 ponūt. tectum autē aluearis sui lacrimis et
 succis arborum gummosam inde habentiū
 per totum linunt ⁊ contra aliarum bestiarū
 uaditatis se muniūt pro vt possunt. feces
 si fuerint nimis late ofringunt et eas suc
 cis predictis limant primo autem p̄funt
 damēto sul o peris crustulam quandam po
 nunt amari saporis q̄ multi fauosi want
 demde faciunt aliam dulciorē que cere est
 m̄cū q̄ mlti dulces want. tercio ponunt
 materiā grossi orē q̄ fauoz est stabilimentū
 ⁊ illā materiā p̄polim multi want. ⁊ ista
 tripla tela a frigore ⁊ alijs in iureis mu
 munt fauos suos nō insident fructibz. Sz
 a floribz non marcidis sed recentibz reco
 lunt materiā ex qua mel ⁊ cera opōnūt. qñ
 aut flores vicini sūt ofūpti mittūt specula
 tores ad v̄lteriora pabula acquirēda. ⁊ si
 apphenderit eas nō in expeditōe exant
 supine vt alas suas protegant a pluuia et
 a vore. vt facto mane expōdicius volent ad
 opus suū. habentes alas luas fictas ⁊ exp
 ditas ad volatū ordināt ex cubias suas mo
 re astroz de nocte q̄scūt vsqz mane donec
 vna oīs exatet gemio aut triplici bombo
 vt buccino aliquo tunc vniūse peruolant. si
 dies fuerit mitis futurus p̄dumāt em̄ ym
 b̄as et ventos et tunc se otinent in f̄ra tecta
 quando p̄sciūt celi tempiem futuram cum
 agnie p̄cedunt ad opem. et tunc alie ag
 gant pedibz. alie aḡ ore guttasqz lanuḡe
 totius corporis simul portat. a dolescēdōtes
 vero ad opem exunt. ⁊ conueniunt affertunt
 supra dicta. seniores vero m̄tus opantur q̄
 floris conportant primo onerant pedes an
 teriores et post alios donec toto stero pleno re
 meent totaliter onerata. Excipiunt autem
 onustas trine vel quaterne eosq̄ exone sūt
 secūdu qz m̄tus sunt ordinatē. et tam cū
 officia sūt diuisa alie enim domus oftrūūt
 alie polunt. alie abum parant ex eo qz al
 latum ē nō em̄ separatim v̄suntur ne in eq
 litas cibi tēporis et opis fiat m̄t eas fauos
 linealiter et ordinate cōponunt ⁊ in sup̄iori
 parte suspendunt. Ceras cadentes fulciunt
 primas lineas parum replent de melle. no
 uā. Simas autem maxime solent adimplere.
 apas autem getule que necessaria cōuehūt
 timent venti flatus ⁊ ideo volant iuxta tē
 ram ⁊ quando sunt onuste redeunt ne aliq̄
 flatu imp̄diantur. et quandoqz lapillis se
 onerant vt lapillorum grauitate sint cōtra
 venti imp̄tū maḡ fixe. m̄t cas ē m̄dicia
 velle q̄ inter sua opa spurcicie p̄mittantur

Lub 18

Egestiones apū que opānt intus ne lōgus
 recedant. alie ogerunt in locū vnū & eiūndē
 de alueari qñ aduersperascit intāt in domos
 suas et stēpunt donec illa eadem que eas
 excitauit circūuolēt. & in eodē quo excitauit
 lombo eas inuēt ad quietē. & tunc omnes
 repente aticescunt. Item in eodē. ca. xij. Jē
 per apes sūma equitas exerceēt. & ferunt em
 omnes earū pacē dissoluentes & earū mella
 ditūpere cupiētes. Regē siquidē habent apes
 qui non aculeo armatus ē s; pocius maiestate
 et vt dicit idē. ca. xvij. vel h; aculeū vsū
 ferendi natura sibi negat. & noluēt ei natura
 ipsū seuū esse nec cito petere vlcionē. et ideo
 ei telū detrahit & inermē derelinquit. vnde
 dicit apū impatorē aculeo non vti. mīāda
 autē est circa regē plebis obediencia. nam cū
 pcedit totū examē dēca ipsū aglobat. & ab
 ipō agmine velut acie militū cingi. & vallaē
 et pē multitudine obsequenciū tūc tēpis vix
 vidēt. Cū populus apū in labore ē ipse intus
 est et circūit similis exercitanti. solus a labōe
 est immunus. Circa quē & apes assunt quedā
 habentes aculeū tanq; lictores q; auctoreitate
 assidua regis sunt auctorē & raro procedit
 foras nisi qñ examē totū debet exire cuius
 exītus intelligit ante diebus aliq; exercitū
 mutemurante & quasi ad exītū se preparante.
 Vnde si quis tunc regī apū prescinderet alā
 examē tunc tēpis non exiret. & qñ procedūt
 singule regis obseq; se offerunt & ei pprime
 esse volunt. regē sellū humeris subleuant et
 fatigatū totū portāt. si qua laxata defecerit
 vel ab acie errauerit odorē psequit vbiq; q;
 rex pcedit & vbiq; rex pcedit ibi cetera
 castia figūt regē viso totus animas exercit;
 ipsoq; amisso totum agmē dilabit ad aliū
 quia sine regē esse non possunt. ad aluearia
 subintūt quedā false apes que fuci nūcipan
 habentes magnū ventrē furūmq; deuorant
 mella. & has apes interficiunt qñ eas depre
 hendūt. Quando ver est humidū fetus apū
 multiplicanē & mella depaupēan. & econūso
 qñ ver est sicū deficiunt in prole & in melle
 multiplicanē. si autē defecerit in aluearibus
 cibis impētū faciunt in proximis proposito
 capiendi. & et contra eas alie acie dirigunt si
 rectorē habent & si qua fuerint apes fauētēs
 inuadētibus parant eis inualores nec eas
 ipētunt s; pocius eas sibi associāt & defendūt
 mltis alijs de causis acies otarias ostēuūt
 duos impatores cū mltā rixa. que dimicatio
 in iactu pulueris aut fimo totaliter dissipa
 Item idē. ca. xij. apes quedā sunt rustice ac
 siluestres horū de aspū & ceteris inuādiōēs

sed labore & opere sunt prestāciores. alie sūt
 vrbane quarū quedā sūt brues & varie ac
 rotunde. alie sūt longe sicut vspe & ille sunt
 alijs detriores & sūt pilose. & quedā ex hīs
 sūt albe que in messe mella faciūt. siluestres
 vero in arborū cōuittatib; mellificanē. aliqui
 in aliquo terre specu quibus natura debet
 aculeū vntri dserū ad vnū ictum. quedam
 autē ex vindicandi ardore ita pfunde figunt
 telū q; sequunt subito intestinū & tales cito
 moriunt. alie quidē aculeū pdunt & viuētēs
 vltēius mellificare nō possunt sed castratis
 viribus nocere pariter & prodesse desistunt
Dobēs fetidos & cetēos fumos maxie obiuēt
 et fugiūt. in rebus aut odoriferis locūdanē
Cancerōy odore si quis eos iuxta decoquat
 examinan. qñ rex eoy moxē tristitia torpēt
 funerancūq; moxē omniūcanē epequias. &
 meret plebs magno dolore rege peste dūpto
 nā cibos tunc dūehūt non pcedunt tristi tū
 murmurē glomēan. Circa corpus eius luctū
 non minuunt pmo nisi subtrahat mortuus
 fame & dolore moriunt. hilaritate ergo apū
 et nitore sanitas estimat. Dicit etiā idē
 apes multas incurrere infirmitates. nam vt
 dicit. ca. xx. egrotant qñ non perficiūt fetū
 suum inimicē vel aduersatur eis resultans
 son; echo. nimis facit eas timidas iopinato
 sonitu terēs eas. inimicē etiā eis corrupta
 nebula corumpens flores quos depascunt
 aduersant & eis atanee qñ se sociant eis in
 aluearib; faciunt interitus. pestifera est eis
 etiā musca quedā similis papilionū q; insilit
 in candelas. nam papilio depascit cereas et
 relinquit stercom ex quibus generant ter
 redones qui cereas precipuas appetunt. nocēt
 etiā eis auiditas pastus quia nimia florū
 facietate replen. & maxie hoc accidit in vno
 oleo quidē examinat fiat & omnia anulosa
 et infecta precipue si capite vncto in sole po
 nantur. sed asperse aceto reuiuiscunt aliqñ
 etiā contahunt sibi mortis & morbi causas
 qñ senāunt sibi subtrahi mella nimis aude
 deuorātes. huicū pli. Insignes etiā ppetates
 et notabiles recitat auic. li. vij. ca. iij. apes
 inquit cibant ex melle & comedunt inde paz
 sed qñ infirmanē tunc comedunt mel & non
 exunt de domib; suis. & qñ inueniūt domos
 mundas siue aluearia faciunt in eis domos
 fertiles cereas et ante ostia aluearis sunt
 nimis ampla. diminuunt amplitudinē cum
 quadā viscositate nigra que in odore ē acuta
 et edificant primo domū regis & illa domus
 similis est foramini. & post alias domos fm
 diueritatē maiore vel minore. masculi autē

tantummodo operant domos suas et post non
 est operatio nisi ad comedendum mel et mellis
 sciendum et apes primo morantur in fauis suis
 et quasi est tempus exire et ascendunt in aliam
 secundum formam pyramidis et postea redeunt et
 comedunt mel et rex nunquam erit nisi cum exercitibus
 et masculi non habent animi nisi forte pauci et
 tunc appetunt pungere sed non possunt et reges
 apud sunt duorum modorum unus tubus et alter
 in gerere sicut caelo et est in duplo maior quam
 apis que mellificat et sunt apes masculae magis
 pingues quam feminae et meliores sunt apes maiores
 et rotundiores habentes varios colores et
 apes que palantur in montibus patris et ortis
 sunt minores et meliores et faciunt simile in
 partibus et lene apes autem que non sunt bone
 non faciunt mel equale nec simile sed apes
 que semper adheret foraminibus mellis efficiunt
 mel melius aliter enim corrumpitur de facili et
 generantur in eo avarice que corrumpunt mel
Duplici de causa videntur apes mellificantes
 aculeo scilicet ad defensionem et ad humiditatis
 superflue assumptionem vis ei ignea est in actu
 et ideo cooperat valde ad assumptionem superflui
 humidi et mellis immutationem et conservationem
Item subintrant sepe alvearia quaedam muscae
 male que faciunt alias muscas parvas rebidui
 quas multi vocant gulfanes et illi gulfanes
 perforant et corrodunt alas aliarum sed vere
 apes sequuntur illas muscas et pungunt eas
 nec permittunt eas cadere super domos suas
 et apes mellificantes interficiunt masculos
 nocentes eis et reges malos quoniam eas non bene
 regunt sed tantummodo de melle nimis comedunt
 et precipue hoc faciunt quando mel erit paucum
 et apes parvas pugnant cum longioribus quando
 non operantur nec laborant et morantur eas
 eorum de alvearibus et per talium electionem
 meliores et augetur **E**st autem unum genus apud
 quod dicitur labion et interficiunt apes mellificantes
 et destrunt eorum domos et hoc est quia
 sunt vigilantes et bone custodie et quando intrant
 alvearia in melle subito se insigunt causa de
 uocandi intrantem quod non possunt euadere et tunc
 statim a veris apibus huius interficiuntur et
 ante hoc rex operat rationabiliter per duos dies
 ante sciunt alie quod rex sit futurus ut obediunt
 illi parate sint et quando reges creantur que
 libet habet ceterum unam et illa cetera non
 vult habere alium regem nisi quem primitus
 acceperit et si alius rex uenerit esse rex illi
 comitatus ipsum interficiunt et postquam experient
 pulli et fuerint pauci expectabunt societatem
 alterius epaminis et sic simul securius pro
 facientur et postquam ceperint volare pulli et

fuerint equales magnis festinant opus suum
 et seniores plurimum cooperantur **N**ulla autem
 creatura ardentior est ad vindictam quam sit apis
 quando ad iracundiam prouocatur et ideo sepes
 grandes proterunt exterius multitudo apud
 quando contra diripientes melle resistere con
 pelluntur simum et simum super omnia abhorrent
 apes et ideo laborant proceres feces et squibala
 sua quasi volant qui a eorum feces ferent valde
 et ideo ab eis domos suas valde purgant et
 virgines apes et iuuenes melius operantur et
 faciunt melius mel quam seniores et non tantum
 periciunt nec tantum ledit eorum pericissio sicut
 senum **O**rant autem apes et bibunt sed aquam
 tantum claram sive prope sive a remotis hauriant
 nec potant nisi prius piccerint fecem suam et
 maxime mellificat in autumno et in vere et
 mel veris melius est propter florem nouitatem
 et ampliore puritate et apibus placet ar
 monia scilicet sonitus pericissio palmarum et ideo
 cum cantu et pluuio aut cimbalo tinntu ad
 alveare reuocant et quando dimittit apibus
 multum de melle pigrescunt et minus operantur
 et ideo oportet ut in alvearibus eis medic
 criter dimittatur huicque auicenna li. viij.
Multa alia ponit in quibus concordat cum
 aris. li. viij. pl. m. xi. que supra. li. xij. in
 la. a vbi inuenies multa que ab aristotile et
 seneca et alijs auctoribus sunt excerpta sed
 hec sufficient **D**e boue

Bos grece boetes nuncupatur quem
 latinum bouem vocant eo quod terram terit
 cuius latitudo pellis a mento usque
 ad crura pellearia dicitur a pelle ipsa scilicet dicta
 quasi pelliarum quod generositatis in boue est
 signum ut dicitur phid. li. xij. **B**ouem autem ut
 dicitur idem circa socios eximia pietas est nam
 alter alterum inquit cum quo per collum
 amicum ducere conuenit et frequentem mugitu
 pium testatur affectum quando ipsum dicitur
 inueniri non contingit **D**e bobus vero dicitur
 pl. li. viij. ca. xl. bobus indicis camelorum
 traditur esse altitudo quorum cornua sunt in
 latitudine quatuor pedum et sequitur ibidem soli
 boues inter aialia retro ambulantes pas
 cuntur aque calide ablucione dicitur pingu
 guescere quando cornibus capitis coniunguntur
 plus laboris possunt sustinere quam quoniam ceruice
 inuicem copulantur **I**n his vero boues non habent
 palearia sub gutture sed gibbos in dorso bouis
 qui lapata habent cornua dicitur esse in ope ex
 cellentes boues nigri coloris prae habent cornua
 nimis repugnantes vtilis ad operandum maiora cor
 nua et spissiora habent boues qui tauri et prope castra
 greges in corpore et in cornibus augmentum recipit

pariter etiā pro ficit in robore & vir hūte non
 tū est cāte aofitatis nec aud acie ficut ante
 magis aut efficit domitus maturus & qetus
 paciens laboris & motus tardioris & incess
 grauioris. Itē pli. ibidē de materia bou fit in
 trimatu post trimatū aut nimis est sera sed
 ante prematuta optie vtro cū boue iuuentus
 imbuū. sociū em laboris agriculturalite habem
 hoc animal tanta etiā fuit cura apud pces
 boues nō ledere vt qui paci animo motus
 bouē occidēt sine causa pūmē tanq̄ colonū
 suū intermissit vt dicit idem. Est em aīal
 mite & mundū nō solū v sibo hoim necessariū
 verūm etiā ad immolandū in aris deoz est
 agriū et aptū. nam ex lobus optime fiunt
 victimē et laudatissima fit ex eis placatio
 deoz. los aperit terrā v mēre & incidit & colit
 arua. & ea gignendis fructibus apta reddit
 Dos armibz reficit & nutrit. pelis ei? mltis
 v sibo ouenit. eius etiā fimo terrā impinguefat
 eius cornua calefacta remollūmē ex quibus
 diuerfa vascula & varia vtenfilia pparantur
 ex cornibus em bouinis fiunt pthenasthus
 quibz tela cōtra hostes iactant. hūt & toraces
 et aema quibus infemicoa hominis contra
 hostiū iacula defenfan. hūt & lucerne quibz
 fugant tenebz. hūt & pectines quibz capita
 a sordibus emundant. bouinis etiā cornibz
 vtiuntur venatores. nā cū eis terrent feras &
 incitant canes vnatōcos vt fugien cia aīalia
 insequant. cornibus insup vtiunt scriptores
 et pictores in quibus varij colores optime
 cōseruant. vtiunt etiā cornū v sū bellatores
 quibz buccinādo socij animant. tā pugnātes
 q̄ fugientes ad acie reuocant. cornibus etiā
 vtiunt aīstodes turtiū et castroz siue specul
 latores q̄ ipsos somitū ad vigilandū mutuo
 se hortant. ad multa alia cornua bouina sūt
 necessaria. Vnde nichil est in boue qd̄ diuisis
 v sibo non sit vtile. & etiā eius fimus vt dicit
 pli. li. p̄ vij. ca. p̄ i. fimus inquit bouis cum
 aceto iuuat cōtra doloz articuloz. ydropticis
 etiā remediū singulare est si inde ad solem
 perungant. intercutaneū em cōsumit humozē
 & sedat ac tepmit islatū ydropticā & tumozē
 Dicit pretereā pli. li. p̄ p̄. ca. iij. est inqt aīal
 puulū simile scario noie burestis. hic inter
 herbas fallit bouē. & ideo sic ē dicitū q̄a p̄mit
 eū. nam inter herbas quas los diligit illis
 animal se abscondit qd̄ animal los deuorat
 dum herbas incaute capit. burestis autem
 deuoratus iecur bouis subito sic inflammat
 vt ipsū cū cruciatu maximo tandē rumpat
 vnde p̄pter onus quo bouis ceruiz premit &
 p̄pter doloz stimuli quo pūgit los burestis

veneno dū eius ventē subitat inter cibos cū
 interitu cruciat.

B De bubulo.
 Ubulus dicit bou custos. qui ipsoz
 est autodie ex officio deputatus. hic
 boues pascat et nutrit et ad pasqua
 eos bucit ac vducit. & dū sunt in pascuis p
 ptes eos colligit & onectit eoz ceruices iugo
 pmit & anatro eos iūgit cū stimulo pigritates
 cōpellit ad labores. & vt vniformit antz tra
 hāt stimulando eos cogit sibiloz. & cantilena
 eos dimulcet. & vt libencius iugū fēnt vāis
 melodia alliciat ipsoz & inducit. naturalit em
 boues ficut & cerui diligunt melodiā vt dicit
 auic. cū virga eos dirigit & vt rectū faciant
 sulcū ipsoz instruit nec solū cogit ad arandū
 vtrū etiā ad tritumandū cōpellit et ad cōfrim
 gēdas fruges in area circūducit. finito labozē
 a iugo eos soluit & ad presepē vt reficiantur
 eos ducit.

B De bubalo.
 Ubalus est a boue diminutiue dicit
 eo q̄ similis sit eis lobus. Est autē
 animal ita indomiū q̄ pre feritate
 iugū non recipit in ceruice. bubalos affrica
 pcreat. In germania aut sūt boues agrestes
 hūtes cornua intantū p̄sā vt regis mēsis
 p̄pter insignē eoz capacitatē ex eis pouila
 fiant vt dicit ysid. Est aut animal magne
 fortitudinis. vñ domati non pōt nisi circulo
 ferreo naribus eius infixo quo circūducitur
 nigri aut vel fuluū est coloris paucos & mros
 habens pilos. cornua habet frontē cornibus
 validissimis circūseptā. cuius caro non solū
 est vtilis ad esca vtrū etiā ad medicinā. nā
 vt dicit pli. li. p̄ vij. ca. p̄. caro bubali cocta
 vel assa hoīs moesū sanat. cuius medulla cū
 dextro cere affūpta aufert pilos palpebrāz
 et medet vicijs oculoz. sanguis ei? cū aceto
 sūptus reidentē sanguinē mīre sanat. cuius
 vngule vel solee bubaline cū mirra cōferat
 dentes motos. lac bubalinum valet contra
 viscerū torhones. nā sua pinguedine delimit
 ea. vnde cōtra diffentriā multū p̄dest. valz
 cōtra ictus s̄penū & scorpionū. & cōtra venozū
 salamandz & cicute. vulneta vccencia sanat
 fimus bubali calefactus sanat apostemata
 dum et eoz duricias spargit. fel eius valet
 contra caliginē oculoz. Sunt & quidā boues
 agrestes mīre magnitudinis & tū sūme sunt
 agilitatis. intantū em sunt agiles vt finū
 quē pro ieiunt cicius eleuent super cornū q̄
 possit decidere super terrā. Vñ boues odiūt &
 p̄sequunt omne tubū siue rufum. et ideo
 venatores tubis se induūt vt eos p̄uocent
 ad eos insequendū. venatoz iā videns bestia
 appropinquantē t̄tro magnā artoz & forā

se abscondit. bos vero comibo fortit impingit
 in arborē q̄ p̄p̄is comibo ab arborē de sine
 et sic de tenus vnatoris iaculis ofundit et
 prosteruit et vnaf. Est aut aliud animal
 simile boui agrestis h̄ non ē tāte magnitudis
 maxime habet cornua multū alta et acuta cū
 quibus deicit arborē et arbusta sed et caua
 est quereus rotora deponit vsq; ad terrā qui
 gracia pastus tandē caput submittit inter
 frutices subtilia et plura v̄gulta siue v̄m̄ia
 habentes quaz̄ oplerioe et adheſcia cornua
 bestie circūligant et obligant. vñ diu luctās
 atq; illas oplexas v̄rgulto obuoluciones
 magis ac magis se intricat atq; ligat. atq;
 diu luctās ab illis ligaminib; se nō expedit
 p̄mo forcius se nuoluūt p̄ indignacōe alte
 mugit. cuius vocē horribā audiens vnator
 scit bestia illaqueatā fore et de tenā. vñ ipsā
 secare venabulis impetit et occidit bestiam
 accerrimā in v̄gultis quā in nemorib; m̄gnis
 inuadere nullatenus ausus fuit. et hāc bestia
 vocat phisilogus ap̄teleonē. Cuius dictis si
 fides adhibenda est mirū videt qualiter tam
 fera bestia de v̄rgultis et nemorib; modicis
 cornua non epeūt que eis de comibo ingētes
 arborē deicit et p̄steruit. Est preterea quedā
 species bouis siluestris quā arif. in li. viij.
 circa finē vocat borikue. et dicit q̄ magnus ē
 sedm̄ q̄tā tate tauri. et est similis taurō. et h;
 etines descendēs ad duas partes. s̄pi aliaz
 sicut in equo ē videt. et eius pili sūt magis
 molles pilis equi et breuiorēs. et etines eius
 otinui vsq; ad oculos. et color eius v̄gens
 ad rubū colorē vel atrinū. et vox eius assimu
 la. vñ tauri. et h; cornua aliq̄ntulū iacua ta
 et in vnoquoq; cornuū suorum capere potest
 medietatē mensure que dicit bos et nō habet
 dentes supiores sicut taurus. nec crura eius
 multoz̄ pilozum et assimulant lane et findit
 v̄ngulas habens in pedibus duos solula res
 et cauda eius est breuis respectu corporis. et
 ip̄e auat terrā et erigit in auādo sicut taurus
 et habet duā autē multos ictus patientem. et
 carnem habet valde dulcē. et qñ vnaf fugit
 ac quiescit. et cū debilitat pugnans proicit
 sterus per quatuor passus. et hoc facit qñ
 timet. Canes aut venatici odorant sup sterus
 et dū circa talē odorē occupant bestia fugiēdo
 elongat. Item dicit arif. de vacca agrestis li.
 x. et quādo appropinquat animalis partus
 adunabunt ex eis multi. et prius ogrega
 bunt sterus circa ipsū et ponunt sicut murū
 et hoc est aīal multi steroris vt dicit arif.
 idem et etiam auicenna.

De basilisco.

Basiliscus grece latine dicitur regulus
 eo q̄ sit vt dicit yhid. vt serpentū
 ipsū em̄ videntes fugiunt et timent
 etiā serpentes ipsi. olfactu em̄ suo eos necat
 flatu et etiā aspectu interimit omne viuū
 ad eius siquidē aspectum nulla auis illesa
 transit. et q̄uis procul sit eius ore obusta
 deuorat. a mustelis tñ vnaf quas homines
 ad cauernas deferunt in quibus reguli de
 litescunt. nichil em̄ sine remedio ille parens
 omnū de relinqt vñ visa mustela basiliscus
 fugit que illa persequit et occidit. Est aut in
 longitudie seip̄dal albis maculis lineatus.
 reguli aut sicut scorpiones atēcia h; sectātes
 et post q̄ ad aquas peruenierit ydrophobos
 et limphaticos faciunt. m̄toriant em̄ ipsas
 aquas et mortificas reddunt eas. vocatur
 quoq; regulus a m̄ltis fibulis. nam fibulis
 occidit anteq̄ mordeat siue pungat. huic
 yhid. li. xij. c. iij. **P**oli. aut li. viij. c. xxij. dicit
 sic. ap̄d inquit hesperios et hiopes fons est
 qui a m̄ltis estimat caput tūi iuxta quē est
 quedā fera que atoblesas appellatur corpore
 quidem modica omnibusq; membris m̄ta
 p̄grane caput gerens et semp̄ habet deictū
 super terrā. alia internecto esset humani
 generis. quia oēs qui eius viderint oculos
 exp̄iarēt. Eadē basilisci serpentis vis est que
 ferena p̄uicia ḡmit. h̄is in lōgitudie mag
 nitudine. xij. digitoz̄ cū dū a capite macula
 velut diademate insignit. **S**ibulo os fugat
 serpentes n̄ fletu m̄ltiplici reliquū corp̄ ipellit
 h̄ celsus et exctus in medio gradie et incedit
 de siccis frutices et herbas epurit non solū
 tactu vñ etiā sibulo et afflatu circūadiacēcia
 omnia destruit et corrumpit. tantū etiā est
 venenositatis et pernicii q̄ tangētē se am
 hasta longissima sine mora interficit et con
 sumit. hunc mustela comat et v̄m̄at. **C**uia
 deo natura nichil placuit ē sine pari. mors
 itaq; basilisci mors est mustele. et tan dem
 mors mustele dicit esse fetoz̄ basilisci. et hoc
 quidem verū est sed nisi mustela pastu a feri
 catione rure herbe p̄ta talē mortiferū p̄mit
 munit vt dicit arif. etiā auicenna. primo igit
 mustela rura herbā quāis amara comedit. et
 sic v̄tuti succi herbe amare nature hostē m̄tra
 p̄ida aggredi et deuicat. et quāis basiliscus rure
 medialit sit venenosus q̄dū viuūt in cinere
 tñ abustus veneni maliciā p̄dit. aut cū in
 opacoib; alkimie vtilis credit et maxime in
 t̄m̄mutacōib; metalloz̄.

De totace.
Totax q̄ rubea dicitur genē tane vne
 nose habitas in terra pit et in hūore
 vt dicit plin. p̄ xij. c. necturē. et v̄tustā

Lib. 18

et sentē pellē dicit eas deponē affiduo passu
 quāda herbarū. Venena tñ sibi semp tele. u
 uātes pūgnāt ota ananē et spālāgionē et
 benesio plātagis eay venenū supat et pūc/
 autē. cuius venenū credidē esse frigidissimū
 Et ideo omne membrū quod tangit reddat
 in sensibile et stupidū ac si esset congelatū. Al
 liquidē ē virulentū et ideo ad itā se animat
 ad omne tactū vnde q̄to plus tangit tanto
 turgescit amplius et inflat. quot maui sub
 ventre ēspargit tot noamētis vigz. venū
 cuius obnoxiū fore phitel. oculos hz q̄si
 igneos et lucētes et est tāto pnciofior q̄to
 et ei aspectus ardeciō inuenit. et quū clā/
 ros habet oculos obit tñ solis aspectum et
 querit latebras ac fugit ad caūnas q̄do sol
 cōstitur et iphū tabijs terre suphicies reuouet
 Verbas bulces diligit et eay radices ome/
 dit h̄ omedēdo eas inficit et corūpit. et ideo
 in ortis cura q̄ busonibz et ceteris venenosis
 est inimica plantari oīeuit aut v̄tute arde/
 ne accēdāt ad alias herbas et radices q̄ ibi
 crescant omedantur. loca verda muscida et
 simōsa buso diligit. dorifera aut loca mltū
 obit. vnde dicit q̄ vineis incipientibz flo/
 rete fugiūt. q̄ odoīe ipsarū nō possunt sustē/
 nere. De busone at dicit pli. p̄. c. iij. sūe
 tane multam venenose q̄ dicitur tubera que
 viuūt in reptibz et tubercis. q̄ sic sūt gādio/
 tes sic et ceteris sūt pnciozes. et sūt coloris
 alteri subnigri alteri subruhi l̄ palidi et sub/
 citini. Istas at rubeas dicit habere duplex
 icarū vñ est sūne venenosa et aliud ē tene/
 diū et daf p̄ aridōdo ota topiū seu venenū
 Dporet at ipsa experiri. p̄icē aut icare in
 nido formicay. parte venenū. sam formice fu/
 giūt. aliā p̄te appetūt et illam oportet retinē
 et vsu resuare. Mira de hīs cetera trahūt
 autōs vt dicit pli. Dicit em̄ in eius la/
 tero dextro esse os oculū quod p̄iectum in
 aquam feruentē facit eam subito frīgerari
 nec vas ferue. et postea mī os p̄mitus exi/
 mat. et illo officulo vānt magi ad amorē
 et odiū dicitandū. Dicit em̄ mde q̄rtanas
 posse saluari. Quātūmqz autē v̄mis ille sūt
 venenosis p̄ incineatōne tamē et obustione
 amittit vim veneni et recipit maximā v̄tutē
 medicine. Valēt em̄ miro modo ad carnis et
 cutis aliq̄ casu p̄dite reuapacionē et neruoz
 solidacionē et vulnerū desiccacionē et curam
 si debito modo illo anere quis v̄tatur. quere
 ista de rana in litera. De lombice

Bombex est vermis quidam nascens
 in frondibus cyprissi. Fraxini mori et
 trabinthi vt dicit pli. li. i. c. p̄. iij.

phid. autē dicit lombicis est frōdes v̄mis
 ex cuius reptum lombiciniū dicit. appellat
 autem hoc nomine eo qd̄ euacuet dum fila
 egerat et in eo remaneat solus aer vt dicit
 idem. miram autē recipit hic vermis in mu
 tacionem. nā p̄mo nascit sicut v̄mis humil
 eruce que robit folia oletum et pampinos
 vinearum. hic vermis frigoris in paciens
 lombices telas ananearū modo reptit et p̄mo
 sibi corticē sive domū in qua habitet et ota
 herorem hyemis se defendit. tertiam autē
 suam facit in pedum suoz ministerio quibz
 subtrahat filum suum et p̄tinat et sic id in
 telam ordinat et componit

De camelis
 Cameli vt dicit phid. li. iij. a greco
 nomē sūt sortiti eo qd̄ q̄do onerant
 inclinantes et accubantes cōm one/
 tantibz humiliant. greci em̄ came humile et
 breue dicunt vel dicuntur a camue qd̄ grece
 curuum sonat. quia in tempe q̄do recipiūt
 super se pondera super anteriores poplices in
 curuant. Cameli itaqz alia sūt onerifera
 et mansueti ad portanda hominū pondera
 depurata et inueniunt amulā regionibus
 Sed potissime in arabia et disse sunt cameli
 arabici a camelis aliarum regionum. nam
 arabici duos habent in dorso gibbos. Sed
 reliquarū regionum cameli in dorso habent
 vnum tantū vt dicit ph. in eodem pli. v̄ro
 li. viij. c. p̄. dicit sic. Cameli inquit inter
 armenta pascat oriens quoz duo sūt genera
 bactrice scz et arabie. arabici cameli bimam
 habent tubera in dorso. bactrici tantū habent
 in dorso in quo portant et alium in pectorē
 cui inuābāt. Cameli superiorū ordine dencū
 vt boues carunt et rumināt sicut bos et ouis
 vt dicit phid. li. iij. vngulam tamen nō dis
 uidit vt post dicit. veloces sūt multam vt
 dicit pli. et ideo valēt in prelijs d̄mittēdis
 et etiā in mercibz de ferendis. vltia assuetū
 camelus nō p̄cedit sp̄ acū nec plus cōsuetū
 onere suscipit ad portandū. odium ha bent
 naturaliter contra equos et sitim etiam per
 quatrūdū tollerant et quādo bibūt urebāt
 aquā aliter potū nō gaudent. Viuūt q̄dā/
 genis annis quidē autē etiā et centenis et
 aliquādo etiam tabiem incurrunt. Castit
 cameli qui bello preparant. fortiores enim
 cohitu penitus denegato hucusqz pli. De ca/
 melo vero dicit autē. sic. Camelus inq̄t mouz
 p̄mo pedē dextri sicut et leo. et solus habet
 sup dorsū additamentū. et hz pedes scissos et
 in scissura hz pellem ad modum pedis anse/
 rini et ille scissus sūt carnose sicut scissus

pedis vti. et ideo faciunt eis homines so-
 lidares et abluunt eis pedes ne pedum tenel-
 tudo subitus ledat. et aliqui in corde illius
 inueniunt os sicut in corde cervi et habet. iij.
 canos in duabus mamillis. sicut vacca et ca-
 melus se inclinat et vadit super genua quando
 appetit cum masculo copulari et desiderium eius
 est feruens tempore amoris et tunc parum ome-
 dit. et semper appetit coire iuxta locum illum
 ubi primo coivit. et ut dicit aris. li. v. ap-
 propriat camelis quod solitarij sunt in motu-
 bus amoris tempore et nullus potest appropinquare
 eis nisi pastor et erga camelos est nervosa
 et valde dura. et ideo sunt ex ea corde ardui
 Item ibidem in eodem. cameli habent tempus de-
 terminatum ad coitum et amorem. femina trahit
 in utero per. xij. menses et non coeunt ante trien-
 nium et post partum quiescit per annum. Item dicit idem li.
 vij. quod sunt quidam genera camelorum quae castrantur
 ut sint ad fugam omnium apertores. et dicit quod
 tales camelus sunt velociores equis. et hoc acci-
 dit propter aptitudinem passus. h. de hoc que-
 ritur in de bromedario. Item contra incestuosos
 de camelo. quia camelus ut dicit aris. li. vij.
 non coit cum matre sua. cooperiebatur enim mater
 cuiusdam cameli pallio in quodam ciuitate et
 saluauit super eam filium eius qui sendens eam
 matrem suam descendit antequam coitus aperiret et
 momordit in gemato et occidit ipsum. rep-
 plum est aris. et ponit simile de equo cuiusdam
 regis. De camelo insuper dicit plin. li. xi. cap. xxx.
 vij. Cameli caluescunt inter quadrupedia sicut
 homo et sic strucio et quodam alia inter vltra-
 tilia. Dicit etiam idem quod inter animalia non cornu-
 gera camelus in superiori maxilla non habet
 pores dentes. et ideo concordat cum animalibus
 ruminantibus in dentibus et in dispositione veteris
 sed non in cornibus. idem dicit aris. li. xij. animal
 cuius caro est materia spinosa habet multos
 ventres ut camelus. et animal huius cornua non
 habet dentes in utraque mandibula. et propter hoc
 camelus non habet dentes in utraque mandibula sed in
 vna tantum quous careat cornibus. nec ratio igitur
 fuit veteris cameli talis dispositio et assimilatur
 veteribus animalium carnicum dentibus in mandibula su-
 periori. et fuit caro decem eius sic animal huius
 cornua et sequitur ibidem. Et quod caro cameli est spi-
 nosa nec ratio fuit lingua eius carnosissima propter
 duriciem palati. natura ergo palato vti sic
 propter hanc rationem decem. et propter hanc rationem camelus hinc
 hinc cornua. quod veteris eius veniens hinc cornua
 natura assimilatur recipit itaque cibum in primo ven-
 tre propter idem digestum in hoc autem incipit digestum in
 secundo melius in quarto digestio propter aperit et
 ista veteris diuersitas fuit nec ratio propter grossitatem

nutritiua siue cibi quod pars de tribus in olit cibum
 Item aris. li. xij. camelus non habet fel dis-
 tinctum super epas sicut nec elephas. et quia
 epatis naturam habet valde sanam et sanguinem
 naturaliter dulce et in talibus animalibus non
 inueniuntur fel. aut si inueniunt in uenis valde
 gracilibus inueniunt. et ideo dixerunt antiqui sicut
 antecessi quod cameli propter puritatem fellis
 sunt vite longioris quod diuicius viuunt animalia
 parum habentia fellis quam illa quae habent multum
 et ideo posuit anax. quod fel esset causa infir-
 mitatum omnium acutarum quando scilicet multiplicat ad
 pulmonem et ad alias partes corporis se diffundit
 dit. Sed dicit aris hoc esse falsum quod multa
 animalia in quibus inueniuntur fel acutas et mortales
 feras aliquando sustinentur passiones. ut patet
 in camelis quibus accidit aliqui podagra et
 rabies. Unde ostenduntur felle sui et interficiunt
 eos ista infirmitas et tamen caret felle ut dicit idem
 hucusque aris. de camelo etiam dicit ostendit in diebus
 vniuersalibus. Camelus est animal calidissimum
 ex natura et ideo naturaliter est macilentum
 Calor enim totum trahit sanguinem vinctum fixatum
 et ideo remanet sine multa quae sic dicit et camelum
 lac subtilius est lacte aliorum animalium et minus
 vinctuosum et minus nutritiuum. magis autem est
 calefactiuum diureticum. appetituum et diuisum
 Fac enim nichil aliud est quam sanguis secundo
 coctus. et ideo lactis sapor. camelis saluus
 est et acutus. Unde humorum grossorum est in
 cistivum et attenuatum cui vinctiuum lac est
 otariu est enim grossum vinctuosum et multum
 nutritiuum. alias proprietates querere infra
 de bromedario. De cameleopodo

Cameleopodus vel cameleopodus est
 animal ethiopicum ut dicit phis. li. xij.
 et plin. li. viij. cap. xij. caput huius cameli
 et collum equi et crura et pedes bubali et
 maculas pro parte enim bestia maculis albis tu-
 tilem colorem distinguuntibus superaspera. et
 ideo a capite cameli et maculis pro parte cameli
 opodalis est uata ut dicit plin. est autem bestia
 magis aspectu quam feritate aspicienda in tantum
 mansueta quod etiam ouis fere nomen accepit ut
 dicit idem hoc autem animal fuit inuidum
 secundum moysam legem quo ad esum huius non quod
 ad sacrificium. nam ungulam fidebat ut
 bubalus et tumiabat ut camelus et ideo eam
 comedere erat fas ut patet deuter. xij.

Cameleon huiusmodi lectis est bestiola pua-
 dilia varietate colorum aspersa cuius
 corpusculum ad varios colores quos uol-
 det facillia consuetudine variat non inuenit aliquod
 aliud animal cuius corpusculum ita recipiat colorum
 oppositorum immutationem ut ibidem dicit phis.

Secundu at auicē. camelion idē ē qđ stellio
 quia lucet vt stella et eciā immutat colores
 quia est animal timidū & pauci sanguinis. et
 ideo colores mutat. et ē quadruplex hñs faciē
 lacertū & yngues acutos & reuolos & corpus
 asperū & duā autem et ad modum cocodrilli
 Aris. dicit sic li. iij. Camelion inqt ē animal
 in corpore simile lacerto cui⁹ latera sunt ob
 longa puenencia ad infer⁹ sui ventris sicut
 piscis & mediū spondilū dorsi eius pminet
 sic spondilū piscis. et faciēs eius ē sic aial
 ex parte & firma & h; caudā valde longā & ei⁹
 extremū ē gracile et hab; pedes reflexos sic
 lacertali & quilib; pedū diuiditur in duo. et
 opatio vn⁹ ad alterū et vt pollicis homis
 ad residuū man⁹. et qlibet isearū pū diuū
 dicitur in digitos. et habet yngulas similes
 ynguib; auū. totū corp⁹ ē asperū sic corpus
 hardā. oculi eius profundati et sūt magni
 rotūdi & otinent a corio simili corio totū
 corporis eius et cooperiuntur ab ipso & gnat
 oculos suos frequēter circumq; et alteratur
 calor eius qđ do inflatur corū eius. et habet
 colorē de climātem ad nigredinē et sunt in eo
 macule nigre et hec variacō ē in toto corpore
 eius & maxime in oculis & in cauda. et eius
 motus ē grauis valde et in morte ei⁹ turpis
 coloris. et id qđ ē in corpore suo est modice
 carnis. parū em̄ habet nisi in capite & radice
 et caude vbi parū habet sanguinis. similiter
 in corde & in renis epulū ab eo & in circū
 tu oculorū quū sit parū & eius cerebrū est
 ppe oculos et si qđ diuiserit corpus in duo
 pmanebit in opationib; suis p suū spiritū &
 reman; modicus motus circa corp⁹ & nō h;
 splenē & man; in animis sic lacerta Duculq;
 arif. Olim⁹ vero libro. p. vij. c. viij. sic dicit
 Camelion ē simile cocodrillo sola curuatura
 dorsi & caude amplitudine distans. nullum
 animal eo pauidius estimat. et ideo mutat
 color eius. vis em̄ ei⁹ maxima ē & tra acū
 piterū genus. detrahit em̄ accipitres ad se
 volantes & pbet ceteris animalib; voluntate
 laceiandos Caput eius & guttur si cū que
 cinis lignis accendat pmbres facere & totū
 trua democritus asserit. h; hoc dicitur pli.
 Qualeū; sit animal inter mūda oputatur
 Unde sup leu. xi. dicitur eficius in cesat et pē
 infirmitate mansuetū se fugit cū sit crudelis
 Dicit at camelio viuere solo aere sic talpa
 ex terra & allec ex aq; & salamandra ex igne
 Verius Quatuor ex puis vitā ducit elemētis
 Camelion talpa maris allec et salamandra
 Terra cibat talpā flāme pascūt salamand
 bñ. Unda fit allecis cibus aer cameleonti

De caprea
QApra est filuēstris capra a carpeo
 dicta. Unde ysi. li. xij. capros et ca
 preas a carpendis virgultis quidā
 dicunt. Vlij vero sic eas dictas putant qđ
 carpant aspem. nō nulli vero dicunt eas sic
 vocari astrepitu crurū. Unde vocant capree
 filuēstres capre quas greci pro eo qđ acutis
 sine videant dicitas appellauerunt. moiat
 em̄ in excelsis montib; et quū de longinq;
 vident tamen venientes venatores. herdem
 dicunt & ybices qđ ad instar auium ardua
 loca petāt ita vt de sublimitate vix obtuti
 bus humanis pateant vt dicit ysi. li. xij. et
 subdit. hec itaq; aialia in petris abruptis
 omocant & si aliquādo hominū approxima
 tione per veritatein presenserint. vel feratū
 de altissimis saporum cacuminib; se se
 cipitates in suis se cornib; suscipiūt illelas
 Unde dicitur eciā et dāme siue dāmie vt
 dicit pap. qre infra in littera. d. de dāmula
 ē itaq; caprea velocissima inarsu. leuissima
 in saltu. acutissima in aspectu. dulcissima qđ
 ad gustum. tenerissima et sanissima quo ad
 esum. sagacissima quo ad pastum. nā visu
 gustu & olfactu discernit inter herbas & ar
 borū ramulos quo; extremitates tenens
 comedat et depascit dicit eciā pli. lepar⁹
 capre filuēstris bibit lac et vim langoris
 eūtat

De capreolo
QApræolus vt dicit auic. est animal
 in india simile hinnulo siue ceruoy
 filio qđ apud nos eciā nō mutat de
 tes et qđdo eius dentes sunt magni signat
 vite diuturnitatem in eis et habet pul
 ros oculos et acutos. et arist. li. viij. Capreoli
 filuēstres habeat sapiēciam quōdo vulneat
 querūt pulegiū ceruinum et comedunt ipsū
 vt extrahāt lagitras de corpore si qđ in ipis
 sūt in hie exuelocitate motus & assiduitate
 discursus. caro capreoli a supfluo humido
 ephoneat et eius caro tenerior et digesti
 biliore efficit. et saporis ac odoris ei⁹ gūtas
 amputat vt dicit ost. pastus gracia de locis
 altis ad alciōa tendit et inter herbas sa
 lubres & nopias odore diiudicat & discernit
 fumitat abos et yngulam findit. Non
 yngue nō cornu nō dente sed sola velocitate
 fuge a cornu venato; in sulcis se defendit.
 Unde quando in campstris; persequit ad
 montana fugiens alta petit. In montibus
 indie sunt quidam capreoli qui ad herbis
 aromaticis & odoriferis pascuntur in quorū
 ynguib; sunt quādam cauitates in qđo hūo
 res quidā ad apostemata colligūtur qđ pmo

ad maturitatem et motum et frictionem rumpuntur
et a corpore aut pilosis folliculis abstrahuntur
et substantia que infra pelliculam continetur sume est
odorifera et inter aromatica maxime preciosa
in medicina plurimum utilis et vtiliosa ut dicitur
dialysata et placentia illud mustum vulgariter nos
minamus

De capra

Capra sicut et caprea a capendo vultu
to et herbam summatibus est dicta
quia semper sursum tendit ut summatibus
tes capiat et carpat et comedat foliorum ut dicitur
yhi dicitur. De capris autem dicitur plin. li. viii. c. i. Capres
magis piunt fetus plures sed magis quatuor ferunt
in utero quoniam in seculo sicut oves. capre etiam
piguedie steriles sunt. an trimum minimum vtilit
gignant. et in senectute ultra quadraginta capiunt
unt in nouebri ut in marcio pariant vel in
aprilis turgentibus vultibus. non omnibus sunt
cornua. huius quibusdam sunt in his indida annorum
p. necemum notorum auribus eas spinare et non
nariibus archela est auro et raro sunt sine
febre. et ideo tamen capris que ouibus ardeat et
calidior est cubitus ut tradit idem. nec minimum
dicunt eas videre de nocte que de die de pre
det omnibus de mto villus que armitu vocat
hoc villo si quis vna ex grege trahat cetera
stupentes expectant. Idem etiam dicit euenire cum
quidam herba aliquid ex his momordet. morsus
earum arbori oliue maxime epicalis est. Na
oliua labendo sterile facit. et hac de causa
minime quedam non p. melabae capre. sole
declinam ad occasum ut dicitur simul non edunt huius
post aise ab inuice iacet. In alijs autem horis
aise se ducunt et auis vultibus ad inuicem
in gramibus de pascuis. Ducunt plin. de capris
autem dicitur arif. li. iij. h. In multis regionibus
habent lac sine impugnatione nec expectant
impugnacione huius accipit vtilia et cum eo africam
mamilla et exibat primo saguis. deinde erit
simile samel et post erit lac bonum non peius
que impugnat. Item li. vi. capre viuunt per vna
anos et frequentat coitu vbi ad senectutem
et aliqui piunt gemellos si habuerit cibum
ducentem et maxime si caper bene nutritus
erit et si in pugnata fuerit contra impium venti
septentrionalis piet mares. et si contra meri
dionale femina. et debent vertere facies contra
partem septentrionalis quam debent coire. Item ibidem
li. viij. Capre sicut oves comedunt herbas huius
oues carpit herbas vbi ad modicos et maxime
net stables in pascuis. capre vero cito mor
uent a locis et accipiunt tantummodo herbam
extimicatas et melius impugnantur post
potum aque salte. et quando mouentur capre
post meridiem potabunt plus aque et

quando comedunt sal ante partem habebunt multum
fluxum amamillis. Item li. viij. m. capris sicut
et in ouibus est p. uacio intellectus in tantum quod
vix sciunt egredi ad pascua vel regredi nisi
ab aliquo deducant et si quis accipit quidam
capra et subito exeret erigunt. et alie et respi
cient eam solido aspectu et plus aut capra
sicut et omnium hominibus est necessarius. nam
lacte et carnibus pascit famelicos. pelle et pil
vestit nudum. sumo et locone. vna imping
uat humum. nichil vtiq. est in corpore capre quod
non sit vtile ad victum vel ad vestitum vel ad
vsum necessarium medicam. nam ut dicit plin.
li. viij. c. i. cornu caprae incinero et pil
mulea venenorum supantur. genera corrodeunt
accensis serpentes et fugant eorum remedia
carnes supflue et recentis ac niue gignant.
restigunt huius in moderati fluxus et vul
nera putrida et corrosiua et in acrisata vel
fistulata eorum beneficio remediunt. pelle capra
recedente obducunt vulnera et sanant sang
uine capra cum medulla decocto topica vne
excludunt et morsus reptilium et ictus scorp
ionum autem pulmone calido capre sup. modum
venenosum posito venenum extrahit doloris que
angustia mitigat eius felle calido oculorum
depellit macula corroditur visus acuitur et
oculos clarificat. Hecur carminum assu contra
elephantiam adiuuat si incibus sepius assuat
eius sinus contra multas infirmitates opitum
lac. nam ut dicit idem sumo caprae podagrici
alleuiant si eam sepius hircorum cum succo
edete misceatur. Urina etiam caprae calefacta
topica auribus instillata dolentes aures san
nantur. has et multas alias ponit medica
nales proprietates. Unde dicit plin. ibidem
milia remedia. Et hoc autem de monstrat
quod quidam ut ait m. cum febre non dicitur
cetera ad hoc dicit arif. que est quoddam ani
mal quod fugit lac caprarum et quando fugit
mamillas lac amichilat vel corrumpit quod
est in eis et extrahit inde capra. De capra que
infra de hircu.

De cane

Canis a greco nomen sumpsit ut dicitur
yhi dicitur. grece enim canos dicitur. quidam
enim eum a canore latatus dicitur sic
vocat. nichil autem ut dicit idem sagacius est
cane. plus enim sensus ceteris animalibus huius
nam sua nomina canes recognoscunt. dominos
suos diligunt. dominorum terra defendunt
p. dominis suis mortem se subiciunt voluntarie cum
domino ad partem currunt. Corpus domini
sui etiam mortuum non delinquit. Dore
etiam sanguine prede vestigia deprehendunt.

Lib 18

hutti anu sforcu diligunt sine hominib; s
 eia esse non possunt vt dicie idem ysi. vbi
 sub bi. Solent aliquies canes lupis admiscei
 ex quibus nascunt canes seui qui licet ex
 quibusda noian. solent eia mdi caniculas
 nocte in siluis dimitte alligatas q a tigris
 insiliunt ex quibus nascunt canes acerrimi
 tam fortes vt pteerant feroces bestias vt
 leones huicq; ysidorus li. duodecimo. ca. ij.
De cane autem dicit pli. li. iij. ca. pli. de
 animantibus que nobiscu degunt fidelissimi
 sunt canes homini atq; equi. pugnasse em
 tanes pro dñis suis oia latrones ocepim?
 ofecto q; plagis audiuimus eos vlucres ac
 feras a dominoy suoy corporibus abegisse
 lamiatu atq; latratu homicida dñi sui zelus
 ostiti coegisse. legimus eia caramentu regē
 ducentos canes ab epilio rebuisse et contra
 resistetes inim audacia preliasse. **Canis** eia
 lazomis dlice noluit ca pte cibum dño suo
 interfecto et sic dolore pite et media osuptus
 est. legimus eia calonu senatorē placencie
 ab armatis oppressu canē defēbile nec pus
 vulneratū q cane interempto. sic canis ticij
 sabini eū in carcere nec in morte derelict. sed
 mestos edens vlulatus ai mortuo mansit
 cui ai quida cibū abiecisset ad os defuncti
 cibum tulit et cadaver in tiberi proiecto vt
 corp? sustēeret salies inter fluuiū innatauit
 accurrente multitudine ad spectandū fidei
 animalis. itine qñis lōga ad memoriā
 reducūt. et amissis dominis ab eoy domicilia
 soli per longa terraz spacia redite o suerūt
Canis mitigat seucia hoie humili odente
 in venatu eis precipua sagacitas mest. nam
 vento et odore per aquas feras fugietes pfe?
 quunt et eoy deprehendens vestigia latratu
 et rostro feratū latibula abdita prodūt. ex
 tigris et canis tam fortes generant canes
 vt leones vincat et elephantes sicut egyptus
 est alexander magnus in cane qui sibi a rege
 alane ē tñmissus qui primo in eius pñencia
 leonē ofregit. deinde abducto elephāte canis
 visa belua horē tibus per totū corpus visus
 ingēti latratu pñū insonuit. dein artificiali
 dimicatione elephāte tam diu insit q in
 terrā cadē coactus fuit. p? annua etate canis
 gignit octogenis dieb; in vtero gerit. cecos
 caulos parit. qui qto longiozi nutriuntur
 lacte tanto tardius visū accipiūt. nunq? tñ
 visū accipiūt post vicehimū primū diē nec añ
 septimū. **Quida** dicit q qñ vn? solus nasci?
 nono die videt. qñ gemini decimo die. qñ
 trini die vndecimo. et ita qto plures parit?
 tanto tardius oculi eoy ad videndū apūnt

Quet et vñ atul' nuttero abiciunt totide
 ad lucē dieb; vt videant rearda. optim?
 est fetus qui nouissimus cernece incipit. vel
 que primo defert mater in cubile. huicq;
 pli. li. viij. ca. pli. vbi multa alia dicit. **De**
 canibus aut dicit arif. li. ij. canes nō ciciūt
 dentes nisi forsan duos. et qto sūt minores
 tanto habent dentes albicos et acicicos. et
 appi h? agnoscam? canes antiqui a iuuenib;
 quia senū dentes sunt nigri et obtusi iuuenū
 vero ecouerso. **Itē** ibide li. v. Canes masculi
 mouent? ad generacionē et coitū cicius q? feie
 et cicius generat leporarij q? alij vt dicit ide
 li. vi. cicius femina qñ impregnat per septē
 partē anni idest per quadraginta dies. et sūt
 eius filij ceci per duodecā dies et non accedit
 ad eā masculus nisi septo mense post parū
 et quedā impregnant in. plij. dieb; qd est
 fere quinta pars anni. et filij istarū remanēt
 ceci. iij. diebus. eia quedā per tres mēses
 et est quarta pars anni. et filij istarū erunt
 ceci per septemdecā dies. vñ p? q? fetus
 cicius in vtero pñiunt? tanto cicius gaudēt
 visu quādo sunt editi huic mūdo et masculi
 mouent? ad coitū cicius quia qñ incipiunt
 leuare crus ad mingendū qd fit post sep? vel
 septē mēses qñ nigrescūt. et accidit canis le
 poratus qd dā appriū q? plus possūt generare
 qñ sūt in labore q? qñ sunt in qete. et possunt
 viuere masculi decē annis et minus viuunt
 leporarij masculi q? feie app? labore masculoy
 et sic non est in alijs. quia magis viuunt
 mares q? feie vt dicit ibide. Alij autē canes
 vt custodes domoy et ciuū viuūt diucius q?
 quatuordecā annis et aliqñ viginti vt dicit
 homerus. **Itē** li. viij. canes qñ infirmant?
 comedunt radices herbe cuiusdā vt vomat? et
 sic sibi medent. **Itē** dicit pli. li. xvij. vñ
 naciones inqt idest medicinas et purgacōes
 vomitas primo ostendit canis qui repletus
 cibo nopro gramen comedat et per vomitum
 liberatus fuit. **De canicula.**
Quicquid dicit esse mater canū cuius
 matris est oblonga per lōgitudinē
 ventris collocata hñs per lōgitudinē
 vtra plura contra se inuicem ordinata que
 impregnacionis tpe intumescūt. que parit
 plures filios sed semper cecos quos tamen
 tenerrime diligit et morsu ac laetatu eos
 defēbit et si de latibulo filij epierit eos inter
 dentes sine omni lesione referre osueūt. et
 primo melicōe et formosicōe reportat. qā eū
 tenetius diligit. et ideo ei mamillam cicius
 porrigit et extendit añ tēpus coitus et ocept?
 vt dicit arif. li. v. per dies septē quandam

inſtruoſam inmundiciã eicit & tũc inſernat
 et apoſteratur ei matris & tunc non appetit
 coitũ ſed fugit & ſed poſt purgacionẽ melius
 concipit ſalubriusq; parit & poſt parũ eciã
 multũ hu nozẽ fleumaticũ & groſſũ eicit & et
 ideo corpus caniale tunc marceſcit vt dicit
 idem Item muoni lac in canialis añ parũ
 per pluẽs dies & cici in leporeijs q̃ in alijs
 et primo eſt lac ſpiſſũ & poſt ſubtiliaſ & poſt
 parũ eſt oueniens & viuũt minus caniale
 q̃ canes omniũ ter. h. canes venatici maſculi
 ppter labrẽ nimĩũ et diſcreſũ minus viuũt
 et q̃ ab vrine grauamie ſe eponere de ſide
 ſat eius non erigit ſicut maſculus h. reſidẽs
 inferius ſe inclinat. Caniula igit̃ mare eſt
 minor corpe & gracilioz viribus debilioz circa
 fetus educationẽ ſollicitioz animo maſueſcoz
 niſi q̃ nutrit fetus. Eſt aut̃ ad inſtruedũ
 maſculo habilioz & eciã corpe ppter mebroz
 flexibilitatẽ agilioz ſed ppter debilitatem
 nettoz in curſũ minus durat. Canũ igit̃ &
 caniulaz nobilitas at̃tẽbi in facie & roſtri
 protenſa longitudine & ampliã die pectoris
 et ilioz ſiue inguinis ſtrictitudinem. nã canis
 nobilis circa renes & ilia eciã ventẽ reſtigi
 ſed circa anteriora pectoris dilatã & aures
 eciã longiozes & flexiliozes. tibiã autem
 habet epiliozes & graciliozes & eciã alcioces &
 hoc fuit neceſſariũ vt eſſent ad motũ et ad
 curſum agiliozes & caudã eciã habent ceteris
 canibus pliozẽ & reuũiozẽ. minus eciã
 habent de carne q̃ canes ruales & hũt eciã
 pilos breuiozes & rariozes & eciã planiozes.
 nam ſi eſſent multũ piloſi & villoſi in curſu
 nimis maleſcerent & ſi nimis carnoſi mole
 carnis oppreſſi minus curret & ſi caudas
 haberent longas inter crura dependẽtes eoz
 curſũ non modicũ impediunt & per hũ & eciã
 caudẽ dependenciã non animoſi ſed timidi
 appareũt. Sunt ad hoc canes nobiles circa
 beſtias & ſeras ſilueſtres inſequẽdas & capi
 endas feroces & ſeru. circa vero homines et
 beſtias ſunt valde manuſueti & ſi aliq̃ oia
 hoies extraneos exſiliẽt ſtatĩ a ſuo impetu
 ſe opeſcunt. Canes eciã nobiles cũ ceruũ vel
 lepore ceperint non ſtatim deuoẽt q̃ capiũt
 ſed potius predã ſuam dño ſuo derelinquunt
 viliozi parte pro ſua porcione vtputa oſſibo
 et ſanguine orenti ſũt ſino ſi nichil potõis
 penitus habuerint ppter hoc predã am aliã
 inſequi et eradere non dimittunt.

De alijs proprietatibus canum.
 Vnt et alie canũ pprietates minus
 laudabiles. nam canes toliſimum
 conſtinũ ideo eſt appetitũ immo de mũ

paciẽtẽ & tantũ aliq̃ per famẽ eruciant q̃
 inſani & rabidi ſunt Nam canibz accidunt
 inſemitates ſicut canicies ſquinãcia & rabies
 vt dicit arif. li. viij. omnia animalia q̃ ſũt
 moſa a cane rabioſo in ſurã rapiũt ppter
 hominẽ qui aliq̃ euabit beneficio medicine
 Dicit aut̃ oſtã. in viã. li. vltimo. canis eſt
 naturaliter frigidus & ficcus. cui migra coleã
 domina que ſuperhabundans & putrefacta
 vel corrupta ipſũ rabidũ facit & hoc otingit
 maxime in autũpno et in vxe que alij canes
 fugiunt tanq̃ peſte & ſemper eſt profugus &
 ſoluagus & vabit nuẽdo & cancellãdo ſicut
 ebrius & currit ore ap̃to ac lingua dependẽte
 ſaluã nimia & ſpumola de eiõ orificio pfluẽte
 oculos habet reuerſos ac rubicũdos & aures
 retractas & caudã inuoluit in coras & q̃uis
 oculos habet apertos non tñ offendit ad oẽ
 obiectum pedem ſuum contra quamlibet rem
 impugnat & contra vmbã ſuam latrat. que
 timentes canes fugiunt & latrant oia ipſũ
 Carnẽ autem intinctã in ſanguine moſure
 eiõ nullus canis attingit & q̃ ab eo moedenẽ
 ſompiãt terribilia & in ſumpno ex putre
 factione ſũt timorofi & inſancẽ ſine ſtupidi
 ſunt vndiq; circumſpicentes et inſpici a
 nullo paciẽtes & ſi inualuẽt paſſio incipiũt
 abhorere omne potũ & timere aquã & latrãt
 vt canes & et ita timent aquã q̃ cadunt pre
 timore & hij moriũnt niſi medicando eiõ ciciõ
 o curuã. Curas aut̃ & remedia queẽt ſup li.
 de morbis ſe; de venenis. Dicit aut̃ pli. li.
 p̃p̃. q̃ ſub lingua canis iacet aliq̃ vnicũ
 qui grece dicit̃ licia qui facit canes rabidos
 quo extracto ceſſat morbus. Item dicit̃ idẽ
 tanta eſt violẽcia moſus canis vt eiõ vrina
 calcaã nocet homini & maxie ſi habet vlcũ
 vel vulnus. Item ibidẽ qui vrinã ſuã eiecerit
 ſupẽ vrinã canis rabioſi dicit̃ ſtatĩ ſentire
 dolore illũ & lutoz. Item canis eſt itambus
 et malicioſus & ideo vt ſe vindicet lapidem
 de quo proicitur ſepe mordet & tanto furore
 moſũ lapidem arripit q̃ dentes proprios
 ipſe frangit & non lapidem ſed ap̃riũ dentẽ
 valde ledit. Item fraudulẽtus eſt & dolofus
 vnde & ſepe tranſeuntibus blandiendo cum
 cauda quaſi aridet quos retro mordet q̃
 minime conſiderant. Item obit baculos et
 lapides ac vgas timet. Inter notos audax
 eſt et animoſus et omnes moedenẽ nititur
 omnes terret ſed tranſiens inter extraneos
 nichil audent. Item auidus eſt & gulofus & et
 ideo ſepe caduẽta ita auidẽ comedit q̃ v.
 mita ea reicit & ſed poſt cum eſurierit quod
 turpiter auomit turpius redõdit ac eſumit

Lib 18

Item canis inuidiosus e et ideo dicit auice
 qd oarte herbas colligit qbo wntu se pue
 gat inuides et dolens qd herbe eff. acia quis
 recognoscat. dolens eia puerus canis h qd
 alius canis ignotus hospiciu subintro eat
 timens ne ppter eius pscia sibi depreat
 et ideo pugnat ota cum Item apidus est
 et pais et ad epnendu supflua studiosus. et
 ideo ossa carnosu et medullata q deuome no
 potest canibo no comunit sed ai diligencia
 epont in abscondito et oaltat que ai eluric
 solus wnt Item imundus e et libidinosus
 Unde dicit arif. li. vi. Canes tam femine q
 matres coitu vntur qd diu viuunt. ita enim
 imundicie libidinis se exponunt qd in re
 matre et sorore no discernut q ad coitu. Et
 ideo fm legē mofayca eqli imundicie sub
 iacet oblatio de pio amis vel amiale et de
 ipcio meretricale pstitute. na tales misera
 pstone omni libidini indiffester deseruut
 animo more. Item atiquo amis piger solet
 esse et desideriosus Unde dicit arif. li. viij. qd
 canibo in semio accidit podagra et pauci ex
 eis euadut qn pod agrici efficiantur. et ideo
 tota die dormitat sup fumaru iter muscas
 et inter ymes maxime autē tunc a muscis
 infestantur circa oculos lippientes et circa
 aures in qbo e potissime pterofus. et quia
 aliqdo terribido pfont eius aures pre pi
 gencia no sumit vires vt se epauendo eas
 abidat et expellat sed vix aliqiens quado
 ota faciem eius volitant post eas captando
 ai ore crepitado detabo eas fugat. Tandem
 canis pterofus veste vel sine collo ei? alli
 gata violēter de fumaro trahitur. in fl. uo
 submergit et sic terminat sic eius miseria
 vita ac finit. nec eius pellis detrahitur nec
 eius caro comeditur nec sepulture comittitur
 sed muscis et ymbis finaliter derelinquitur

De canibus

Catuli sunt canis filij diminutive sic
 dicitur sicut et catell. Nam abusiue
 sic vocant filij aliar bestiaru vt dicit
 ysid. li. xij. Hii catuli nascunt gñaliter ced
 et quo ad vidēdi actū imperfecti. nam catuli
 canū nascunt ai dētibz seruatiz qd uis valde
 pūis Omne autē animal habens dētes per
 modū serre diuisos e gulosū et bellicosū vt
 canis lupus leo panthera et huiusmodi et
 omnia talia animalia gñant fetus imperfec
 tos vt patet sup libro eo de de animalibz i
 generali et in omnibz faciētibz filios mō
 pletos causa e gulo sitatis qd si ex p etate
 vñ ad aplmū fet? matre sugēdo iterficeret
 et ideo. oporet vt festia fit in talibo natura

que supra li. E. nam sicut dicit solin. Catuli
 autē canum quōdam apud veteres erant in
 summo honore habiti vt dicit pli. li. xxiij.
 Catulos inquit lactentes adeo puros estis
 maucunt ad cibum antiqui eiam vt eos
 placadis numinibz offerret loco bestiarū qd
 sanguine nichil cōtra to fia putabat vtili
 et adhuc in presenti iulient autores contra
 morsus venenosos vulneribz salubriter ad
 hiberi. nam catuli aperti et ictibus serpetis
 appofite calidi venenum extrahunt dolorem
 mitigant et ad hiberis remedijs membrū
 sanctum tutū reddunt vt dicit idem. et hij
 catuli quanto nascunt cicius tanto vili vi
 dendi recipunt tardius vt supra dixit ap.
 Similiter qd to nobilioi lacte nutritū tato
 tardius in vtdendo perficiunt. matrem ad
 hoc ceci diligūt vce et odore eā recognoscut
 māmas eius requirunt et si mater lac aliq
 casu oppresserit aciciori dente papillam cō
 pūit et lac vberius effūdere denāu acimie
 matrem cogunt quando elurūt queru lādo
 et clamitando vbera mātrena querunt et ita
 diuine suggerere mammas in ordine pto vt
 iacueant in matrice et ille catulus qui for
 tior est ac melior prius ad lac admittit et
 a mare diligēt tenentius et fouet. a canis
 venaticis abus ex industria debet subtrahi
 ne eos ofigat ex pastu supfluo impinguat
 Ex nimia em cassitate et impinguatione ab
 predā segrmores et ad cursu ferēt tardiores
 quia autē animalia sunt melancholica ex cō
 plexionali qualitate ex dispo sitione tamen
 membroz sūt agiles. Sūt em leti plurimū
 ac ludentes et hoc accidit ex etate. quando
 vero sūt sepabiles a lacte tūc sūt habiles
 ad instruendum et hoc tam ad venandū qd
 eiam ad ludendū et ad gregem custodiē
 ac lupis et tuandū. qui vero ad custodia
 domus sūt de putādi debent de die in loco
 obscuro includi et vinciri et sic de nocte erūt
 contra fures magis seu. nam talis canum
 e officium de die qescere et dormire de nocte
 vero vigilare et ota fures curiam circare.
 v inuētabil em est canis qui de die viglat
 latrat et circuit de nocte vero dormitat et la
 titat et obmutescit. malus eiam canis siue
 sit senex siue iuuenis. qui de die custo die
 oues a lupis dum sūt in pascuis de nocte
 eas strangulat dum sūt in caulis

De castore

Castor est bestia mirabilis que cum
 quadrupedibus viuit et graditur in
 terris. sub aq̄s autē natat et omozat
 ai natalibo sic piscis sct e castor a castando

hic wātus vt dicit yfīd. li. xij. Nam eorū
testiculi medicine sūt apti ppter q̄s cū p̄sen
serint venatorē ip̄si se castat et moribz sua
virilia ap̄tat et detrahit vt dicit idē de q̄bz
cicero ait. sic dicit se ea p̄t corporis apt
quā maxime expectant. et iuuenat. Cui se
emuchū facit capiēs euadere dāpno testi
culi. dicitur aut castores sibi quā et pontici
canes dicit. **Hucusq̄ yfīd. De castorbz at dicit**
pli. li. xi. c. iij. ponto inquit vnū dicit gen
animaliū esse. q̄s nūc terrenā nūc aq̄ticam
domos et cūnas sibi edificat miro artificio
ducit vitā in extremis aq̄z et fluminū ripis
p̄parat. **Nā** hec animalia p̄ter m̄ grege
viviūt. suā sp̄m diligūt. p̄ter ecā a gre
gati sibi dentibz ligna p̄scindūt et p̄cisa
de silua ad latibula sua miro modo defere
et deducūt. nā vnū p̄ vehiculo p̄dibz ele
uatis sup̄mū in terrā sternūt inter cui⁹ corp
as et crura absca ligna ordināt et ponūt
et eū trahētes ad suas mānūculas a lignis
ipsū eponēt et multa subtilitate ex cōpta
materia habitacula forcia sibi parat. Sunt
aut eorū domūculae bicamente p̄tricameatē
que q̄si p̄ tra tabulata seu solaria sūt dis
tincte. Aqua crescente loca sup̄iora inhabitāt
de crescente aut in inferiōri p̄t habitaculi
se se locat et p̄ q̄ddā forā mē in solario q̄libz
ex industria p̄parato caudā suā q̄ pisces ē na
ture submittit aq̄ sū aq̄ p̄scia nō potest
caudā eius sine corruptione aliq̄ p̄manere.
Animal autē mirabile et monstruosū cuius
caudā tāū piscis et totū residuū sui corporis
naturā habz q̄drupedis animalis. **Est** autē
in magnitudine ad modū p̄u canis. habēs
pedes q̄si caninos a p̄t posteriori cū quibz
p̄ncipaliter ambulat. a p̄t vero anteriori. iij.
habet q̄si aserinos cū quibz p̄ncipaliter in
aquis natat. pellem habet valde p̄dosa in
pro q̄ venat. dētes autē auros et serratos
ad modū canis. nec est vlcis motus quia
habet tibias valde breues. habent aut ca
stores duos testiculos in magnitudine p̄por
tionē cum puo corpore nō habētes. et hos
castorea nominat. **Et** de hīs dicit pli. li.
xxij. c. iij. sic Castores inq̄t sibi amputant
testiculos q̄s castorea dicit. ne capiātur a
venatoribz. **De** zat septi⁹ diligentissim⁹ me
dicine p̄scutator. p̄mo dicit eos sic esse ob
strictos et spine dorū sic ad herētes vt adi
mi nō possūt sine vitā aial. **Ite** idē dicit plat.
et eadē dial. q̄ nō ē tāte discretio q̄ sciet
se liberat taliter. et hoc cotidie p̄ in casto
ribz q̄ in diuisis locis iueniūt. **Un** dicit yfī. et
p̄phisio de eoz castore nō ē p̄sualibz fibris

sed de aliquibz alijs aialibus q̄ castoribus
assimilant intestinalis ē forcia intelligēdū
valet aut castoreū v̄z et nō sophisticatū et ma
ximas corporis passiones vt dicit pli.
ibi de m̄ maxie si fuerit castoris nec nimis
iuuenis nec nimis senis et sic sūt eligenda
castorea duplicata. ex vno neru de p̄ndēcia
et vno neruo copulata. q̄ talia non possūt
defacili ad vltimū. sicut em̄ accipiūt viciā
aialis et replēt eam sanguine castori addito
inodico vero castoreo p̄pter odorē et mobilit
p̄teris p̄pter saporē acidoem et colligunt
collū viciē vt videat esse neruis. **Sed** ab
vno collo duas vicias dependere ē imposs
bile et ideo illud castoreū est melius q̄ du
plicatū dependet ab vno neruo. **Est** em̄ eligē
dum q̄ mediocrit in sapore ē acuti. quia si
nimis est acuti et q̄si terrenū sophisticatū ē
maxime si nō hz neruos intricatos vt dicit
dysal. bene laudabile est q̄ mediocriter est
acuti et glutinosū nō habens saporē horribilē
neq̄ salū. q̄ cū sale aromatico frequēter vt
dicit pli. ibi de quāto aut ē recēcius tāto est
melius et efficacius in medicā. et est signū
q̄ nō est adulteratū. q̄ndo duo testes habent
q̄sdam pelliculas vt folliculas sibi essēcialit
ad herentes plenos pinguedie vinctosa p̄
vij. ānos potest in multa efficacā cōseruari
et debet poni in medicā sine pellicula exteriori
et modo debito ponderari. v̄tutem em̄ habet
dissoluedi cōsumendi et attenuandi. **Loca**
neruosa maxie cōfortandi. **Vnde** valz cōtra
multa mala nam epilepticis ouenit et sub
uenit contra capitis frigiditas passiones pa
lissim lingue soluit et loquelā reddit subito
ablatam si tantū sub lingua resoluat cōtra
vniuersalem corporis palissim valet si decoctum
in vno cū rutia et salua in potu sepibus affu
mat. excitat cerebrū et cōmouet confortat
sternutacionē puocat. p̄ter q̄ inde etiam
litargias excitat. sompnū puocat et occidit
si cum oleo rosacio caput castoreo pungat
etia venena fortissima vt scorpioris amnes
et ceraste serpentis et prestere opiulatur vt
dicit pli. li. viij. c. iij. eius etiam vrina valz
ad quelibet p̄dicta vt dicit idē et puocat
mēstrua aduuat cōceptionē et multa alia et
eius pmguedo maxie ē efficac in vnguētis

De ceruo

Ceruus a cereston grece. i. cornu di
latine vt dicit yfīd. li. xij. vbi sub
dit dicens. cerui inquit serpentium
sūt inimici q̄ cū se gūatos in hermitate p̄sen
serint spiritu natiū eos extrahūt de cauis
et supata p̄mide v̄nem eoz pabulo repant.

Lb 18

diptannū herbā ipsi p̄m̄t̄is p̄bideēt nam
eo pasti exaciūt sagittas q̄n a venatoribus
vulnerant mirant̄ aut fistulati sibilū et in
armoia delectā. Erectis auribus acute audiūt
submissis nihil-fluā inmensa et maria t̄l̄sūt
et foriores t̄c in nat̄do p̄cedūt q̄z clunibz
debiliores in nat̄do capiā supponūt q̄ sibi
iūcē succēdēt labia leuā p̄d̄ fēt̄ hucis
psi s. **E**a de verba dic̄ pli-li. viii. c. xxxij. vbi
addit ad hec verba. **C**eruus inquit est aial
placidissimū qui eū v̄gētē vi canū ad hoīez
vltro fugit. **E**t q̄n cerua est paritura minus
cauet semitas feris cognitas et secretas post
ortū arcuū sedes accipiūt et ortaus mēhibz
partus fēt̄. **I**nter dū ecia gemios in p̄endo
edunt a tpe conceptus femine a matibus se
sep̄ant et discedūt sed mares relicta tabie
libidinis seuiūt glebas et feroces vngulis
fodiunt et eoz rostra tunc nigrescunt donec
ab ymbribus aliquibus abluant̄. femine
autem ante partum purgantur et v̄ntur
q̄bus dā herbis quibz fetus in v̄tro melius
retinet̄ et in partu facilius liberat̄. post partū
duabo herbis sc; camo et filolis paste redēt
ad fetum et illaz herbaꝝ succo inbutē filijs
lactis exhibent nutrimentū. partus editos
ad arelū exerceat et se parare eos ad fugam
docent ad p̄cipra eos ducit et saltādi modū
eis indicant et ostendūt. et tunc mares soluti
de siderio libidinis pabula auidē petunt. et
vbi nimis pingues se senserūt latbras que
runt. quia incommodum corporis ponderis
p̄t̄m̄sūt. et q̄n fugiūt arelū non cōtinuāt
sed statī respiciunt et q̄n ad eos p̄pe ventum
fuerit rursus p̄s̄idia fuge querunt. auribus
erectis v̄c canū audiunt et fugiunt quibz
submissis p̄s̄ialū non p̄s̄enciūt. tante sūt
simplicitatis vt oēs mirant̄ et susp̄at noui
tate. v̄nde equo vel bubalo ad eos accidēt
ita in ipsū respiciunt q̄ hominē prius iuxta
se v̄nientē et sagittis impetere volentem nō
attendunt. q̄n transnātant maia gregatim
orbine incedūt et ope vicaria se iuuantes nō
visu sed odore terras petunt. et cū ceruus aial
sit cornuū hoc inter animalia habet p̄p̄iū
q̄ annis singulis in vere mutat cornu suū. et
tunc est meritis. de die sibi querit latibula
et latet quousq; crescētibz cornibus iternata
noua sibi abueniat armatura. **Q**uando autē
deicit cornu dextꝝ ob inuidiā abscondit illd
dolēs ne quis inde accipiat medicinā. de p̄p̄
h̄d̄ie ceruoz etas p̄ cornuū amos. q̄a am̄s
singulis sibi additis ad viuendū supaddit
v̄nū vsq; ad septē annos et ab eo tpe annis
singulis familia renascuntur nec potest etas

discerni. solūmō senecta de cūbo declamat aut
em̄ paucos aut nullos h̄z nec cornibus imis
ramos p̄mo ante frontē preminēt minozibz
si fuerit castrati anq̄ habeant cornua vltē
nō nascunt̄. et si post nunq̄ amittunt. q̄d iū
cauent cornibus nocte p̄cedunt ad pabula
nō de die. calori solis ea exponūt vt inducēt
ad arborem ea postea leuiter fricant eorum
fortitudinē exp̄ietes ac prurium quē ibi
sustinent corticis duricie ammouentes. et cū
ea senserint rotata p̄dēt ad pabulā apto
q̄z; ex attritu arborū ab edēa arborū inherēte
innodant eoz cornua et sic facilius capiunt
serpētibus cōtatiānt̄ inantū q̄ odore cornu
exp̄usti eos fugiūt. cū coagulū oim anguū
sanat morsus. diuissime viuit p̄ q̄ centū
annis q̄d cōp̄tum est per ceruos captos per
centū ānos post mortē alexādrī ab eorum
torq̄bus aureis ad optos et signatos. febriliū
morbos non sentit hoc animal quoniā sibi
medēt contra morbu. huicq; pli-li. viii. ca.
xxxij. **S**c̄dm̄ aut aris. et auic. ceruus ē aial
nō habens fel nisi in intestinis. et ideo habet
intestina amata et fetida. et ideo nō comedūt
cabaera nisi famelici supra modū. **I**tem dicit
aris. li. ij. aliqui putant ceruos habere fel in
auribus vt dicit aris. sed hoc ē falsū vt dicit
auic. h̄z q̄dā humiditate simile hūiditati
splenis. **I**tem idē sanguis cerui sicut et leporis
nunq̄ coagulat̄ sed semper manet liquidus
contra naturam triū bestiaz. et nullū animal
mutat cornua nisi ceruus cuius cornua sunt
solida et ideo ponderosa. v̄nde ipsa nō abicit
p̄pter pondus. et habet conos. q̄tūoz m̄gnos
dentes in vna pte conī et q̄tūoz in alia quibz
molit cibos et duos dentes alios q̄si almos
et mas habet maiores q̄ femina et declinat
ad inferius vt dicit auic. **I**tem aris. li. viij.
opina. inq̄t de ceruo q̄ inter oīa q̄d dupedia
siluestria sit discretissimū q̄d p̄t iuxta viā
vbi animalia p̄pter homines non accedunt
Et fugit lumen solis cū filijs et querit loca
densa sicut cauernas lapidum que non h̄nt
nisi v̄nū introitū q̄n ibi potest pugnare cū
alijs animalibz. **N**am vt dicit ibidē. ceruus
pugnāt ecia ad inuicē pugna forti et victus
obedit obediēcia forti. et timet maxime vocē
vulpis et canis. **E**t ceruus q̄n ipinguat latet
ne inueniat a venatoribz et p̄t pinguedinē
iterficiat. et subdit ibidē. v̄naciō aut ceruoz
sic sit. vnus venatorū sibilat et canit. et ceruū
delectat in cantu et sequit̄ ipsū cantū et inter
alius eū trahit cū venabulo et occidit. et q̄n
agitat ceruus fugit ad fluiū vel stagnū si
potest transnatare aquā resūptis vitibus ex

aque frigiditate euadit venatoris. qñ autē capie mugit & lacrima. Item qñ canes ipsū insequunt & inuēit biuū non directis auerit vestigijs h̄ nunc istac nunc illac trāsuerſalit mutat salus. & tūc conat trāsire p̄ multos passus vt sic per otalios & ambiguos salt⁹ eius vestigia a canib⁹ odore ipsū insequētib⁹ difficilius sentiant. Item vt dicit idē cerue difficulter pariunt fetus suos qđ cognoscit p̄ inuentionē corpis & rugitū. & idē dicit diaganter vt facilius a partu liberet et cum pūit subito dmedūt secundā aīq̄ in terrā cadat & opinā de ista secundā qđ fit venenū vt dicit idē. Alias cerui appetates psequūt aris. li. viij. quas supra pli. recitauit. Dicit aut pli. li. xxvij. cerue aī senſit grauitatē lapidē deuorat aīus beneficio adiuuant. et idē lapis in ipsa mortua qñ i eius exſecra⁹ mentis reperit. & hic lapis miro modo dicit iuuare mulieres qñ sunt pregnantes. Item faciunt ossicula que in eius corde inueniunt vt dicit idē. & ē illud os qđ inuenit in corde ceruoz supra modū vtile. oīa mltas corpis passiōes. & in omnibus nobilib⁹ ofectionib⁹ admisceē vt ait diaf. pli. & etiā ostan.

De ceraste.

Cerastes est serpens cornutus vt dicit ysid. li. vij. habet em̄ quedā cornua ex vtraq; parte capitis ad modum cornuū arietis circūflera. totū autē corpus suum occultat sub arena solis cornibus sine coopaulo derelictis q̄ vidētes auicula credūt de cornibus qđ sunt venes. et dum aues ea capere & inde refici nitunt a doloso serpente & improviso subito rapiunt. obſidet em̄ vias et semitas occultas & tam hoies qđ equos qđ incaute per semitas ambulat aspiciat occulto morsu interficit et occidit. Glosa aut super penult. c. genj. videt dicit qđ cerastes spēs est reguli qui tante est pnciei qđ si eius venenū solūmodo vngulam equi tetigerit et equū & equitantem subito pimeret & necaret. & ideo vbi nos habem⁹ fiat dan sicut coluber in via cerastes in semita. dicit alia lā fiat sicut coluber in via. & fiat regul⁹ in locato. Alij aut dicit qđ genus est aspidū sūme virulencie & malignitatis. quee supra lā a de aspidē quibi fit mēdo de ceraste.

De cornu.

Cornu vt dicit aris. li. iij. ē de natura ossis. osse mollius. cartilagine durū fiat & vngula animalū. & oīa talia possunt mollicari ad ignē. et dicit ibidē qđ colores cornuū sicut & soleaz erunt fm̄ colore piloz corpis aīalis. vñ si coriū est nigz tunc pili & cornua erūt nigra & sic de alijs. Danē

autē aīalibus cornua ad sui defensionē loco armor⁹. & idē ponunt in extremitate capitis vt sp̄ sint para ad elistendū iniurie ipugnātis et oīa cornua sunt vacua & caua et rotūda preterqđ cornua cerui qđ durāsūt & solida. & et sūt multe ramificatiōis. Et nullius aīalis cornua mutant nisi solius cerui qui omni āno semel picit sua & vnū abſcedit qđ vix potest inueniri. Vñ dicit pū. vade vbi certius picit cornu suū vt dicit li. viij. Item dicit li. iij. forior ē oīuacio cornuū aī autē qđ aī offe & idē dicit aris. qđ quedā aīalia mouēt cornua sicut auriculas in regione que dicit aīf mte. Et dicit auic. ex hoc dicit aris. de sua terra que diceba⁹ sic. Eadē aut est materia cornuū & vnguiū & soleaz quia fumus vaporosus a cordis calore resolutus vt dicit ostan. & ideo animalia magni fumi a natura forti a calore cordis resoluti vi caloris ad extrema corpis trāsſiū magna hnt cornua & forcia & maxie si ista funosa materia vel ppter nimā sui subtilitatē trāsſeat in pilos. vel si min⁹ fuerit terreftris & grossa in dētes trāsſeat & i aīmos et ideo optime dicit aris. li. vij. ca. de dētib⁹ qđ aīalia hñcia in vtraq; mandibula dētes & aīmos nō hnt cornua vt pz in ephātib⁹ et in apris. Dia etiā qđrupedia dētes hñcia in inferiori mādbula tm̄ & vngulas scissas hnt cornua & ruminant & hnt duos ventres sūmo plures vt sup̄ dictū est. Vnde pluralitas cornuū se habet osequent ad scissurā soleazū et ideo asin⁹ indicus habet cornu vnū tantū et soleā integrā sicut equus sed non rumiāt vt dicit aris. & auic. tanta aut est affinitas inter vngulas & cornua qđ iubet aris. v. accā patientē dolere in vngulis pedū vt aī oleo & alijs medicinis inter cornua mungat. De vtilitate aut cornuū & vnguiū dictū est sup̄ lā b de boue.

De cocodrillo.

Cocodrillus a croceo colore est dicit vt dicit ysid. aīal qđrupes vt dicit ysid. li. xij. in ca. de piscib⁹ in terra & in aquis valens longitudie fere. xx. cubitoꝝ dentū & vnguiū immitare armatū. tanta ē ei duricia aris vt quīs forciū lapidū ictus in tergo recipiat nihil oīno curat. nocte i aq̄s die in terra q̄scit. Qua i terra fouet qđ ouis anseris sunt maiora. masculus et feia vices seruat. hic quidā pisces serua cristā hñtes tenent ventris deficcātes interimūt. Et dicit qđ sol⁹ inter aīalia supiorē mādbulā mouet hec oīa dicit ysid. Et dicit pli. li. viij. e. xxvi. dices. cocodrill⁹ ē aīal mltū in habitas si que vsu mē aīalia terreftria cēt sola supiorē mādbula ep̄tū imobili morsu iprimūt vnōsū.

Lib. 18

Dices h; horribiles ad modū p; animi sū
 ferre et culmos ad modū apti. Nullū aīal
 autē ex tā pura origine crevit in tā magnū
 animal sicut cocodrillus. Animal est valde
 gulosū q; multū comedat. vnde q̄ dicit satur
 iacet iuxta litus ructās p̄r ēpleōne. sup;
 uenit autē auis modica que dicit apud eos
 aīsp̄hillos. apud ytalos at dicit aīuū xp̄
 q; volat ante os eius quā aliq̄ciens a se r;
 pillēs tandē fauces aperit aīu et eā intrare
 p̄mittit. et hec aīuula p̄mo eum leuiter
 vngūbo scalpit. et ei facit quēdā p̄uicū
 in aīu dulcedine delectat. statū obdormit
 aīuula at eū sentit. eū dormitē statū illabif
 in eius ventē et q̄si relū statū eū p̄forat et
 corodit. In ventē valde mollis. et ideo a
 p̄fēbo spinas q; cōstas p̄nulas ī dorso h̄ntib;
 de facili sup̄atur. Et subdit p̄h; hec belua
 insequit fugiētē et eis est terribilis h; fug
 gar est oīta h; p̄tes. ebētēs at habet oculos
 q̄ diu ē in aqua h; extra aquā nimis acutē
 videt. In hyeme p̄ quatuor mēses marimē se
 abscōdit h; in vere exiit q; diu viuūt semp
 coēcit vt dicit. **Ducit h; li. viii. c. xxvii.**
 Dicit at p̄h;siologus cocodrillus h; quēdā
 inuenit hominē circa litus interficit eum h;
 potest et p̄terea p̄orat sup̄ eū et postea de
 uiat ipsū. et dicit q; de eius fimo fit vng
 uenū vnde facies mulierū sophistiant vt
 senes et rugose iuuenēle p̄ tēpus videntur
 De herbis libenter comedit inter q̄s emdroz
 serpens parūh; qui ei immitatur ante se
 inuoluit et dum cocodrillus herbas carpit
 h; p̄ntem tāsglutit qui interius ventē eius
 omnia interiora carpit et sic interimit eum
 et occidit et sic illelus ep̄t. **Item p̄h; li. xij.**
 et dicit q; idem v̄mis īfidiat cocodrillo q̄
 dormit q; tūc inuoluit se in luto q; intrat p̄r
 dētēs ep̄. **Dicē adhuc sol. q; īfidiat q̄bul;**
 dām puīs aīuū q; ḡrānt inter herbas nili
 que uolāt p̄pter calorē sol et intrat ventē
 cocodrilli et comedūt vermes ventris ep̄ et
 sic purificat belua a v̄mbis. **Habet at corū**
 valde durū q; vix gladio p̄forat. habitat
 in aqua tam de die q; de nocte. quia aqua
 calidior est de nocte q; de die. retinet enim
 m̄dios solis q; ibi agitantur et sic fit calida
 ipsa aq; et nō habet liquā p̄m̄nētē ad v̄cis
 se adū. h; habet puā liquā īp̄r inferiori hē
 habent p̄lces ad gustū vt dicit idē solim;
 et eā aīf. q; aīcē.

De colubro:
 Dulter dicit q̄si colēs v̄mbis. vel
 q; labitur in lubricos tact; flexib;
 sinuosus. Nam lubricū dicit q; cōd

labitur dum tēnetur vt dicit papias colub
 bē ceruam fugit leonem interficit vt dicit
 p̄hidorus. et ritham odit. pellem dep̄nit
 nemorem et arborū dāuitates diligit lac
 diligentissime bibit dentib; et cauda ledit
 q; venena infundit iuxta sepes soli se expoit
 canes fugit. muscas comedit et puluerem
 lingit quere de angue supra dicit autē p̄h;
 xxx. c. iiii. p̄m̄guedo colubri aquatici valet
 contra morsū cocodrilli et si quis scū habu;
 erit fel colubri a cocodrillo non ledet cōtra
 ipsum belua nil audente

De damula
 Damula siue dama sicut ait papi
 as caprea est agrestis vt dicit p̄h; li. iij.
 p̄h; damula ē vocata eo q; de manu
 effugiat. timendum em̄ est aīal et imbel
 le ac imbecillē. vnde nescit se defendere nisi fu
 giendo. habent em̄ pro armis habilitatem
 membror; et ad fugam leuitatem. vnde dicit
 marcia. de ante tūc aper defendunt cornua
 ceruū. In telles tamē quidē nisi p̄da sum;
 montuosa loca et venenosa diligit gramina
 medicālia q; aromatica comedit ramusculor;
 tielos q; extremitates carpit. q̄ndo est vū
 nerata dāmandam comedit et sic de corpore
 telum trahit vt dicit li. v. sanguis eius est
 medicinalis secūdu p̄h; li. xvi. i. netuos
 em̄ tractos remollit et articular; dolorē
 soluit venenum discutit et expellit. damulā
 odiunt serpentes et fugiūt et eius anelici
 sustinere non possunt vt dicit idē aīf. //
 sumi est v̄sus et velocis curius quere supra
 de caprea agrestis

De dromedario
 Dromedarius est dromedoy vel drom
 edarum custos dromedus autē ē
 q; dām genus cameli vt dicit p̄h;
 li. xij. dromedus inquit est genus cameloꝝ
 minoris stature q; camelus. Sed longe v;
 locioris cursus. vnde et nomen accepit. nā
 dromos grece cursus vel op̄ dicit. c. iij. milia
 acta et āplius p̄zgeret vno die q; idem aīal
 ruminat sicut bos q; camelus. vnde drom
 edarij proprie sunt magistri dromedoy vt
 dicit pap. tamē glo. sup̄ ysa. l. dromedarij
 autē vel dromas vtrumq; dicit est animal
 camelo minus sed velocius. **Madyan em̄**
 q; p̄ha regiones sūt tans arabiam camelis
 et dromedarijs habundantes. **Castiā**
 aīu uenture vt sint ad arsum ap̄ices vt
 dicit aīf. et ne moti cupiditate feminatū
 a suo cursu retardēt. tātē em̄ sūt velocitatis
 propter passus amplitudinem. maximū em̄
 habet et latissimum passum vt dicit aīf. et

auice. et pli. li. iij. et eadē ppter intēsam as-
libiditātē. Ammal em̄ ē calidissimū ex oplex-
ione naturali. Unde caloris fortitudo consumit
in eis vntōsitatē omnē et nō punitit eos
mole carnea nimīū onerati. Itē veloces ppter
mēbroū abilitates. nam gracilia et longa
habent crura et multū nervosa. et ideo abi-
les sūt ad motū et fortes ad cōtinuādū cur-
sū suū. Item leues sūt ppter victus paucis-
simos. non em̄ sūt animalia magni cibi pmo
paucissimis cibis sūt cōtēta. Fenū em̄ et cor-
tices comedūt et dactiloz ossa valde diligūt
quibus post longissimos terre circuitus de-
respere cōtēti sūt vt dicit pli. Corū sanguis
valde est calidus acutus et subtilis. et ideo
eorū lac valde subtile et liquidum est plus
q̄ alioz animalū vt dicit ostā. et minus
nutritiuū et magis calefactiuū et grossorū
humoz indiciū. Quere sup de camelo. Sedē
em̄ se re ppterates sūt istius et illius.

De dipsade

Dipsas dipsades femininū ē genus
et est idē serpens q̄ latine dicitur huius
la sic dicta eo q̄ quē mōrdeat
sua perit vt dicit pli. li. xij. Adeo autē sūt
puule vt cū calant vix videat q̄tū venenū
ante extinguit q̄ sendat ita q̄ vix sentit
tristitia moriturus. Est autē spēs a p̄dis
vt patz sup de aspidē q̄re ibi.

De dracone

Dracone maximū est dūctorū hēnū vt
dicit pli. li. xij. Dūc greci dūgā
ta vāt vt qui sepe a spelūcis ab-
stractus fertur in aere exatē. q̄ ppter eū
aer similiter et mare ota eius venenū intus
mese. Et autē cristatus puo ore et aeris fil-
tulis spiritū trahit et ligūā erigit. dēas h;
aautos et seriatos. vīm autē h; nō m dēabo
h; in cauda et vberē plus q̄ ictu nocet. Non
h; autē tm̄ de veneno q̄tū et alij serpētes. q̄a
ad mōrte alia inferendā nō sūt necessaria
venena. q̄ si qua liga uerit occidit. a q̄ vero
nec elephas tutus ē corporis sui magnitudo
dne. nā circa semitas dūcētes p̄qs elephā-
tes gōiūt. et cū cauda sua alligat et ino-
dat et suffocatos p̄mit atz neāt. Singnē
autē in india et in ethiopia in ipso incendio
iugis estis vt dicit pli. li. xij. De draconibz
autē dicit pli. li. viij. c. xij. Dracone m̄t. ex-
arbitoz magnitudie nascit apud ethiopes.
Solēt autē in ore l. v. mutuo se olecti et
ocētis capibz v̄lificare p̄ mare et flūia ad
pabula melioza. Itē c. xij. Inter elephātes
et dracones perpetua ē dimicacō. Nam dracone
cauda cōtingit elephāte et elephas pede

et pmo cōda prostermit dracone. Dracone autē
neru caude innodat pedes elephantis et ca-
dere eum facit. Sed nō impune quia dum
interficiat elephāte interficiat casū eius. Itē
c. xij. elephas videns dracone sup arctrem
m̄tē eū frangere vt pauciat dracone. Dracone
autē m̄silit in elephāte et captat eū mōrde
inter nates et impedit oculos elephantis et
quq; execat eum et sugit sanguinem eius
tandē post longū offitum elephas ex sub-
tractione sanguinis debilitat in tantum q̄
cadit sup dracone et mōrens sū interficiat
oculorem. causa autē quare ita appetit eius
sanguine est frigiditas sanguinis elephantis
quo dracone appetit m̄sudarī vt dicit pli. sup
illū autē locum leu. xij. atz m̄perit vntū
sicut dracones dicit. Iero. dracone est animal
valde sūbūndū in tantū q̄ vix potest in aq̄
salarī et ideo apit os vento vt sic exting-
uat ardorem sūtis. vnde cū videt naues in
mari maximus ventus ota v̄lū vt ibi hau-
riat vntū frigidum vlat ad velum et quq;
ppter magnitudinē corporis et ppter eius
fortem m̄tū subuertit nauē. et nauē q̄ do-
vident appropinquare dracone q̄ p̄cipunt ex-
tunore a que cōtra ipsū deponūt v̄lum et sic
ei adunt. Item dicit sol. Itē dicit idem q̄
ethiopes v̄munt sanguine draconis cōtra
feruorem estus et v̄sunt eius carnibz ota
diuersos morbos. sciunt em̄ separe venenū
ab eī carne. nā solū h; venenū et in lingua et
in felle. et ideo apūtat eī linguas et fella q̄
recepta sunt veneni et sic abstracto veneno
v̄tūē corpe v̄lū tā in mediā q̄ i cibo et h;
videat. tāgere dracone vbi dicit dedit eū elcā
p̄. nē dicit eadē pli. q̄ v̄ veneni semp epigit
eī lingua et quq; ex calore veneni inflamat
aerem ita q̄ videat spirare ex se ignē. aliq̄
eam emittit dum sibilat flatū otagiosum
et inde corumpit aer et m̄sicit et morbus
pestilens inde sepius generat. in mari quq;
habitat quq; in flūibus nāt in spelūcis et
ātris latitat. meo dormit p̄mo vero semp
vigilat. aues et bestias deuorat acutissimū
habet v̄sum. Unde in alti sūmis montū
manēs a remotis videt predam suā. morsū
et ictu pugnat de oculis et naribus aialis
in pugna maximē captat. Unde dicit pli. li.
vij. q̄ ita ledit in oculis et in ore elephan-
tes q̄ quq; ceca inueniunt. nec possunt cō-
medere et ita moriunt. Item de dracone dicit
act. li. vij. q̄ illorum draconum morsus est
inualus et v̄riculosus qui comedunt aialia
venenosa sicut dracone qui comedunt aialia
q̄a ota illorū morsū vix inuenit medicina

Itē pli-li. p. vii. dicitur ad ipse oia fugiunt
venēosa. adeps etiā ei? cū melle auat caliginē
oculoꝝ. Itē arif-li. vii. pisces qñ mox dent a
diacone moxiunt. **De equo:**

Equi sūt bicti eo qd qñ qdriqis iūgu
pares eqñt qā in forma et in cursu
hiles copulan. Est autē dāis caballus
a pede cauo eo qd gambies impressa vngula
terā auet qd reliqua aialia non hñt vt dic
yhd-li. xij. A multis etiā sompas noiat eo qd
pedibꝝ sonet. Viuacitas eqꝝ mltā est vt dic
idē. Epulāt ei in campis odorant bellū. Sono
tub exstant ad preliū. voce accēsi puo canē
ad cursū. dolēt cū victi fuerit. gaudēt cū vic
cēt. quidā in bello hostes suos sciunt et
agnoscūt adeo vt adūsālos suos mox su petāt
aliqui etiā ppiū dominū cognoscant oblitū
māfueadibꝝ h imitel. aliqñ etiā pret ppiū
dñm in dorso aliquē non pmitūt. mlti etiā
moxiuntibꝝ dominis suis lacrimas fundūt.
Equū em fiat et hominē lacrimari et affectū
dolēis sentire dicit. vñ et natura in cētauris
equorum et hominū est pmixta. Solēt etiā
ex eqꝝ mēsticia vel alacritate euentū futurū
dimicature colligi. Etas longa inest equis
pñcis et stulis in annis et vltia quinqꝝ ginta
breui et aut inest eqꝝ gallicis idis et hispanis
Subdit autē yhd. ad hoc in generosis inqꝝ
equis vt aiunt veteres quatuor spectant scz
forma. pulchritudo. meritū atqꝝ color. forma
vt sit validū corpus atqꝝ solidum et robet
dueniens altitudo. laus longū et substrictū
maximi et rotundi clunes. pectus late patēs
et totū corpus musculoz densitate notosum
pes ficus et vngula caua solidatus. Pu
chritudo atē dicit vt sit epigūū caput. et sic cū
pelle ppe ossibꝝ ad hēte. aures bues et acute
oculi mgn. nares patule. erecta ceruiz. coma
densa. cauda vngulaz soliditate hpa rotū
ditas attendit. Meritū vt sit animo audax
pedibꝝ alacer. tementibus mēbris quod
fortitudinis est indicū. qui ex sūma quiete
facile cātef vel excita festinacōe nō difficile
teneat. Color etiā spectat quia color in pilis
nunc est rosus. nūc niger. nunc canus. nūc
varius. nūc guttatus. hic varius color eqꝝ
mulū deoat vel deformat. vires etiā eqꝝ
et animos maifestat sed de singulis psequi
nimis foret longū. hucausqꝝ yhd. li. xij. De
equis aut dicit pli-li. vii. ca. plij. equi inqꝝ
scitici pro dñis suis pugnāt cōiū maternū
fugiūt. nam in eis quedā cognicōis agnicio
est. vnde narrat arif-li. vii. Rex inqꝝ sep
tentriois habuit equā pulchā et pepit equū
pulchꝝ et voluit ex illo equo et matre extahē

pullū aliquē et ingeniabant vt equū saltaret
supra matre coo pido vulū eius et cū discos
operiebat facies matris et nouit ipaz equū
fugit et cecit se ab alto pre dolore et ē moxat
atqꝝ in grege equus cū sorore libenci gradit
qñ cū matre ad vocē symphoie et tube clāgore
delectat. saltat in hostem. presagunt pugnā
et amissos deflent dños scz lacrimas interdū
fundunt. Diant autē illos equos ad bella
vtiles quā in bibendo pfundius infigunt
nares suas. qā tales equi vt dicunt in cursu
vrine grauatione non impediunt. Item dicit
li. p. vii. ca. ix. fel inquit equi oputat inter
venena et ideo sacratio flammī equū tangere
non licebat. eius sanguis recens et crudus
malus et perniciosus ē vt taurinus. spuma
equi data cū lacte alinino vermes interficat
in ventre venēosos. Itē de eqꝝ dicit arif. et auic.
Equus proicit dentes suos. et qto est semoz
tanto habet dentes albiore. Item arif. li. v.
equus masculus viuūt. p. xv. annis et generat
a tercio anno vsqꝝ ad. p. xv. ānos feia autē
diuidit viuūt et generat vsqꝝ ad quadraginta
annos. et qñ incipiūt equi generare erit vx
eoz maior et femie similiter. et mulū diligūt
cōiū plus qñ alia animalia vt dicit li. v. Itē
li. vii. dicit idem equis pascentibus accidit
aliqui pōd agia et eiciunt sotulāes et generant
ei noui. et signū huius ē tremor oui testiculais
dextri. et equi qui pascent in domibꝝ accidit
dolor iliōꝝ. et signū huius est qd mēbra poste
riora adunant p dstrictionē et equū abscede
a dnestione et si ei minuat iuuabi. et equis
accidit dntactio neruoz. et signū huius ē qd
oēs vne extendunt et similiter caput et collū
et grauat eos ambulare. accidit etiā equis
aggregacio veni. et accidit eis alia mfr
mitas in ore que dicit foie. et signū huius
infirmitatis est qd cadit ei palatū et sit eius
anhylitus calidus et hec infirmitas caret re
medio nisi autē per se. et accidit eqꝝ rabies
aius signū ē qd declinat aures eius ad pres
colli. et hec infirmitas non habet medicinā
Et accidit ei infirmitas vesice. et huius signū
ē qā nō potest mingere equus et trahit suas
coras et etiā sotulares. et moxius animal qd
dicit mugelis valde nocet eqꝝ et mulis qñ
facit in eis ampullas sū pustulas et mltocies
moxiunt ex veneno. et equū agnoscit hmitū
illius qui cetera ipsū vult preliari. delectant
stare in pratibus et natate in aqꝝ et potant aquā
turbidā. et si fuerit aqua clara turbant eā
pede. Ducausqꝝ arif. li. vi. **De equa:**

Equa per detriacionem ab equo est
dicta. nā equoz femja equa ē vocata

de qua dicit arif. li. viij. equa impregnata si
olfacere candela extincta aboziet. Itē eque
pascuntur filiter et si moxi aliq. et dimisit pullū
nutriet eū alia. qm̄ gen⁹ equarū diligit spēz
suā. Itē dicit arif. li. viij. ca. xliij. equa stās
parit et suā prole p̄ ceteris aialibz diligit
et amissa pence alienū pullū nutrit et diligit
tanq̄ suū. Itē dicit idē q. in frōte pulli equi
nascitur quidā folliculus niger ad q̄ titatē
carice qd̄ mater lambit lingua et abscondit
et nunq̄ pullū admittet ad p̄bra nisi illū
primo abscondat. et wat illud pli. vneficiū
amozis. quia mulieres incantatrices vntē
illo presagis suis qm̄ volūt aliq̄ē stimulare
ad amozē. Idem dicit arif. li. viij. Itē equa
vt dicit idē gloriat̄ in iubis suis. et dolet qm̄
ei p̄scondunt et retonsa iuba e. tinguē libido
eay ac si in eis esset vis amozis. Item dicit
arif. li. viij. q. ibis pugnat cum equis qm̄
equi eiciunt eū a pascuis q. comedit heebas
et est ibis debilis visus et imitat̄ vocē equi et
qm̄ volat su ipsū stupefacit ipsū et cogit ipsū
fugē et qm̄ interficit ipsū. **D**e polo dicit

Poleus dicit eque filius su pullus
equinus quomā diu matris vberibz
bus est subiectus. In cuius fronte
vt dicit arif. li. viij. inuenit̄ ycon amozis idē est
amozis vneficiū. qm̄ nascit̄ et lambunt mēs
equoz lingua et tondūt illud. et mulieres in
cantatrices puerbiant ex hoc vt dicit idē.
Item li. xliij. posterior pars pulli equini est
maior p̄te anteriori. et ai iuuenescit exēsit p̄s
supior et p̄ter hoc erit eluado anterioris
partis corpis multoz equoz maior q̄ poste
rioris. et ideo qm̄ est pullus p̄t p̄de posteriori
ranger caput suū qd̄ facere nō potest quādo
peruenit ad etatē. q̄ diu aut̄ pullus ē matre
m̄ro affectu diligit et sequit̄ eam quocunq;
vabit. et si matre casu aliq̄ p̄derit h̄m̄m̄
cā queit̄. pullus eq̄nus stramētis nō sternit̄
strigilo non tergitur. phaleris non ornatur
alaribz non p̄uēit. felle non subiciat̄. freno
non domat̄. matre libere sequit̄. gramie de
pascit̄. clauiculis in pedibz non cauat̄. libē
discurrere p̄mittit̄ sed in h̄ne lateri expōnit̄
et lozis et capistris coarctat̄ a matre subtrahit̄
vbera sugere non permittit̄. suaues curfus
facere multiplicat̄ informat̄. et vt dicit yf̄d.
li. xliij. aurigis expōnit̄ q̄drigis et auribus
subiciat̄. equet̄ m̄licie depucat̄. variis for
tune sortibz paup̄ equi filius p̄pagat̄. Et idē
dicit yf̄d. in eodē li. q. eq̄ fuerit q̄ndā diuis
ritibus deoz p̄secrati. nā eq̄s q̄drigales soli
depucat̄. p̄t quice solis in āno mutacōes
scz vris. estatis. autūpm̄. et hyemis. virtutē

solis altitacōis. Eqs aut̄ bigales dedicabāt
lune quia bino tpe scz nocte et die videt̄. et
ideo cultores lune duos equos semp̄ iungūt
albū scz et nigrū. Equos vero trigales inf̄s
dijs ascribāt qz demones p̄ tres etatis
hoēs ad se trahūt. s. p̄ infancā. et adolefcēciā
et senectā. h̄ij diuerfoz colorū eq̄s p̄ter dicit̄
gebāt. Ultra aut̄ septē eq̄s simul copulat̄ de
saali nō audebāt referre h̄. ad cursū septē
h̄de. qz motu mūdus generalit̄ supponebāt
vel ad numerū septem dicit̄ qz circulo vite
p̄sentis terminū pagi p̄cernebāt. Ideo etiā
colores eq̄z mirabiliter discernēbāt vt dicit
yf̄d. nā eq̄s rosei coloris dedicabāt igni su
soli albos acri p̄ssimos et fuscōs terre venetos
aque siue mari. Itē eq̄bant eq̄s roseos in
estate qz tūc oia calefcūt. albos aut̄ in hieme
qz tūc glaciō frigore oia canescūt. p̄ssimos
in vere quia tūc omnia virefcūt. fuscōs vel
nigros in autūpno quia tūc oia deficcant̄
et q̄si a p̄ma pulchritudine deficiūt. Itē dicit
idem ibidem equos roseos marti deo belli
p̄secraverūt. vel qz tōn oz vrilla decoraban̄
cocco. et vel qz mars gaudet sanguine. et albos
aut̄ eq̄s p̄secraverūt zephiris p̄tibz et serenis
purissimos flozi et terre venetos acri atz. aq̄
qz cerulei sūt coloris glaucos aut̄ et varios
depucat̄ et purpureos itz quē archi dicit̄
q̄a iris h̄. plures colores. Dec oia suspicio
hominū amozis demonū circa elemēta mūdi
aliqui antiquitus obseruabāt vt dicit idem
yf̄d. et ideo mūdus iste p̄p̄ndendus est. q̄a
plurimi spē sathane repleuerūt. huius yf̄d.
li. viij. Circa aut̄ pullū equinū hoc vltimo
aiadūtas qz passū suauē vel butū quē assuel
cit i iuētute vir p̄t dimittē etiā in senectute

De elephāte. **E**lephas tis. et elephantus q̄si dicit̄
p̄ eo dē aiali. dicit̄ aut̄ sic ab elphio
grecē qd̄ mōs dicit̄ latine. et hoc est
vtiq; p̄ter corpis maximā q̄titatē. h̄ apud
indos barro wat. vñ et vna vñ ei? barrit?
wat. qm̄ dētes diamē ebur. et rostrū p̄mul
cida nūcupat̄. nā illo ozi cibū admouet vt
dicit yf̄d. li. xliij. et subdit hoc ergo aians in
rebo bellicis aptū ē. In h̄is em̄ aialibz medi
et p̄se ligneis turribz collozatis tāq; de muro
iacul dimittit̄. intellectu et mēozia p̄re ceteris
aialibz vigēt. gregatū mēdūt motu q̄ valēt
murē fugiūt aduersi cogit̄. in aq̄s p̄iunt vel
in silijs. et vbi fetus p̄iunt ibi fet̄ dimittit̄
p̄ter dracones q̄a eis mimiant̄ et ab ip̄s
ipliat̄ neq̄n. biennio fetus p̄tāt. nec āpli?
qz semel gignunt. nec plures qz tantū vñū
gignunt. viuunt autem trecentis annis vt

et manū iuxta fluuios et mergit se in aqua vñ
ad additamentū et natat hñ nō potest diu du
rare in natando ppter corporis pōderositatē
q̄a carē felle vt dicit arif. li. viij. act. dēta
liter tñ efficiunt seui qñ nimis puocatur.
Sunt autē elephātes naturaliter benigni
vel qñ inebriati vino ad peliandū acūtur.
Item dicit arif. li. viij. nullū animal viuūt
ita diu sicut elephas et hoc ppter suā cō
plexionē que assimilāc aeri cōtinenti et ita
oportet q̄ imp̄gnē p̄ biēniū ppter magni
tudine cōcepti fetus qui cōtū nō potest p̄fici
nec opleri.

De elephanti bo

De elephātibz aut dicit solin⁹ Syz
derū inqt seruāt disciplinā elephā
tes et luna crescente p̄iūt ampnes
et semp liquore solis ex tū salutat motibz
quibz possūt deinde in saltis reitunt. Can
dore dēcū intelligit iuuent⁹ q̄z alter semp
in ministerio est et alteri p̄citur ne assiduo
repasso ebretē. Vigent hñ qñ a venatoribz
pre nūtū simul p̄cūt am̄os et eos ofē
gunt vt dāpnato ebore et deturpato vterū
nō p̄sequant. Hanc em̄ p̄cūli sibi sentiunt
esse causam et fiato coeunt et tunc in aquis
viuis se abluūt nec ante abluōnē ad gre
gem reuertūt. p̄ feminis namq̄ p̄gnant.
Nulla em̄ nouerunt adulteria et quando
casu aliquo dimittant nō medi cōcē habent
cū in laucioy. nā felloz et vulne atos in me
dio sui recipiūt et ipsos plus q̄ se p̄cunt
et defendūt. Quando capiunt haultu de dei
mansuecit. sit em̄ fouea subteranea in via
elephātis in quā incidit ignoans ad quā
veniens vnus venatorum p̄cūt et pungit
ipsū. alter autē venatorū supueniēs p̄mum
p̄cūt venatorē et amouet eum ne p̄cūt
elephātem et dat ei cōmedere cōdeum. quod
cū n̄ ter vel q̄ter fecerit diligit se liberantem
et ei deinceps obediens mansuecit. Si cu
su aliquo vnuerit vermem qui cameleon
dicit sumpto oleastro medetur pesti. Vētē
habet mollem et dorsū durū. et ideo p̄gnās
cū vnicorne oppōit ei dorsū cayens put p̄
test ne per mollem ventris p̄tem fobiatur.
Pilos habet paucos et setas nullas. Aures
habet amplas et lōgas inferius dependentes
q̄s erigit et extendit et in degriūssime p̄cu
tit qñ inasitē cōtra draconem que odit. nec
mirū sūt em̄ saguānē et eū bibit qñ potest.
Quāob̄re ipsū nunq̄ inuadit draco nisi qñ
potū elephas ē repletus vt propens⁹ irrigās
maiorē sumat de opp̄si saguāne facietatē.
Quocūq̄ solin⁹ q̄ multa alia p̄it q̄ s. dicit plū

In libro autē physiologi de elephā
te memini me sic legisse. elephas
inquit est animal q̄ magnitudine
inter omnia animalia quodrupedia percellit.
intellectu et memoria multū vigens. nā ele
phantes inter animalia eoz facta nūq̄ dormi
endo totaliter se includant. qñ de fess. sunt
arbori et maxime palme cētis grā accubāt
et sic qlitercūq̄ sustinent q̄z quieti boies
inhibiantes occulte arte cōcauāt cū se ap
podiāns elephas et nesciens fraude pōdero
corpore corporis a boem frangit et frangendo
cadit subito et succūbit. qui casū suū vidēs
iracundabiliter miro mō b̄arric. i. clamat et
rugit. ab elephātibz multitudine iuuentū subito
accedit elephāntū q̄ paulatī seniozem pro
p̄cibus eleuant et vt eū releuent miro af
fectu se totis viribz inclinant. Cohitum ab
horrent nisi pro sola p̄le. vnde dicit ibidē
q̄ qñdō elephātes idicos lupida stimulat. vi
amoris femina p̄cedit versus orientē q̄ se
masculus quoulsq̄ in abscondito deueniāt
qlitercūq̄ poterit mādm̄gōā querit cuius
fructu p̄mo femina gustat deinde masculus
eundē fructū cōmedens eam imp̄gnat et
frūdāt vt dicit sed diu p̄t magnitudinē
fetus femina in vtero fetū gerit. sed tēpus
partus in aqua et in insulis fetū procreat
ppter draconis metum ne ipsum tenellū fetū
sorbeat aut deducat. et dum mater filium p̄
turiēdo labōat masculus pro viribz ipsam
p̄cigit et defendit. Item dicitur ibidē q̄
olla eleuantis combusta fugant serpentes
et omnia venenosa. Item aliud dicit ibidē
valde admirandum dicit em̄ q̄ apud ethi
ops in aliquibus regionibus sic venantur
accedunt ad desertā vbi due virginēs oio
nude habitant et cūmbus resolute. quarū
vna fert alueolum. alia gladium incipiūt
autem alter cantare quarū cantum audiens
bestia venit ad eas et inquit eaz mammas.
de dulcedine autē cantus mox obdormit ele
phas et tunc vna p̄format gladio guttē vel
latus alit vxo colligit sanguinē ei⁹ q̄ tinguē
pānus q̄ purpura appellat.

De hedo
hedus ab edendo est dicitur paru⁹
em̄ est et pinguis et iocūbi saporis
vt dicit p̄s. lib. xij. eius naturalis
sicitas ex humiditate etatis temperatur vt
dicit p̄s. ac. in diet. Vñ melior et digestioni
p̄p̄tade marie si ē masculus. Dū eius caro
bū nutrit et sanguinē bonū gignit. Calorē hz
vehemēdore p̄t etatis būficiū et is carnes
ebulie epeūtē egritudinē p̄t suā tēp̄iem sūt
cōmōde et ideo oueniūt marie hūane nature

contra estū. et cū hoc sunt tante celeritatis q̄
canibus in cursu apertē. Itē sūt alij qui hñt
plantas velas post crura et cirenos digitos
in plantis. et tales in de fertis libie euagan.
Item in scitia sūt animalia formā humanā
habencia et pedes equinos et huōi monstra a
multa lamie laurie nuncupan. vt dicit pas
catus super tēnos. Multa alia ponit yfō.
mōstra talia li. vi. et oia accipit a plimo. li.
vi. et vij. et ecia a solmo. **De feminis**

Femine a partibz femoz vel femioz
sūt dicte vbi spēs sepis distigunt
ab ipso vico vnde dicit a fos qd est
ignis. quia vim habet femina igneam qua
vehementē cupiscit. In omni ei genere aialū
plus cupiscit feia q̄ masculus et ardecius
mouet ad amozē vt dicit yfō. li. vi. femie
autē pprietates generales ponit arif. li. vij.
dicens. femine maribz sūt debiliores preter
yūū et leopardū. nā hoz feie sūt audaciores
et forciores et sunt magis sollicitē circa fetū
sūt ecia maioris pietatis. et q̄e sup residuū
li. v. ca. p. de puella ibi multa em inuenies
de hac maria. Est feia generaliter maioris
nature q̄ masculus. vñ de facili pugnāt oīa
masculū. et pōt arif. li. vij. exemplū de foca
nā foca manet semp in eodē loco et pugnāt
masculus cū femina quousq; vnus interficit
aliū. et est feia minoris ostancie et fidelitatis
eius masculo q̄ econūso. et ponit arif. exemplū
de septia. nā qñ feia parit iuuat eā masculū
h femia fugit matē qñ parit et psequit illū
Item dicit arif. li. v. feia in generacōe fetus
est sicut materia h masculū sicut forma. exit
ei semē ab ambobz ex qz omniōe creatura
fit. et ppter hoc dico q masculus et feia sunt
principia generacōis et masculus vt forma.
femina vt materia. et ideo datū ē masculo vt
generet in altero feia geneat ex alio et seipsa
Item feia generalit est nature in femiois et
flupibiliois q̄ mas. et hoc accidit propter
reuerthōne caloris et inuēthōne frigidū huōis
q̄ plū habūdat in feia q̄ in mare. et iō accidit
mulieribz et ecia q̄buldā q̄drupedibz supflui
tas mēstrual vt dicit idē. h nullū aialis feia
intantū subiacet illi mōdo sicut mulier. **De**
hñs autē et alijs obicōibz feiaz tonis et malis
quere supra li. vi. **De ferante**

Ferās est piens vel generās in q̄libet
gñe aialū. vñ idē ē ferās tis et pec
dis. vñ illd. de p. ferātes. ac. cū. hz
aut oīs ferās membz ppiū in quo accipit et
nutrit fetū suū. et ad ferandū. i. ad gñandū
ptuendū disposit et coopat reuolucio oebū
et influēcia sidēz seu stellaz vt dicit arif. li.

xyij. in fine Naturalit inqt erit terminus et
numetus gñacōis et oplencti fm reuolucōes
stellaz. de hoc q̄e sup li. vi. ca. iij. de mulie
pariente. **De fetu**

Fetus us vñ dicitur piens fructus. s. vti
hois vel cuiuslibet aialis. h ppe ē in
vtero adhuc subsistēs in quo fouet
vñ dicit yfō. li. vi. fetus vocat qz adhuc in
vtero fouet autē fecū dicitur di. vñ folliuali q̄
fit cū infante nascantē oīnēq; ipsū fetū sūt
sic dā eo qz fetū educat. moxē ei mē qñ casu
aliq̄ cū fetus de eius vtero nō educat. a fetu
aut dicitur feie fetose q̄ ad accipiendū et ad
piendū fetū sūt suete et fecūde et q̄ fetū solent
esse plene vt dicit yfō. **Distingū** aut fetū
eiusdē vteri a fetū potissime p sep. diuisiōe
qz vel est masculū vel feia nisi in hñs in q̄bus
vterq; sepis inuenit vt in hermafroditis
h semp ipfectus vt dicit yfō. li. vi. **De fetu**
aut quere sup li. vi. vbi agi de hois gñacōe

De ferario
Ferarius in vna significacōe dicit ille
quī colligit vel vedit feras. alio noie
dicitur ferarij hoies siluam de feris vūctes
et sic sumit ferarius in i. vbi dicit habitabūt
dracones cū feris ferarijs ibi glō. cū hoibz
siluams. Alio modo dicitur ferarij fauni
et satiri q̄ inter agrestes feras et alias arboīs
morant. q̄les sunt pilosi onocentauri et alia
aialia mōstruosa. de quibz dicit yfō. li. vi.
in. c. de faunis. et dicitur sic ferarij hoies
beluini in q̄buldā omne formā cū hoibz in
bestiale degencātes vt ē vidē in ferarijs et in
laureijs hmeis et in hremis et huōi. sūt ferarij
qz ferat hoies de fructibz victū hñt ferarij
sūt qz mōis vsu carēt. et iō nō approbat lā
aliqz libroz qui sic hñt cū feris ferarijs. nā
ferarij sūt quidā latrones dolosi qui cū fira
idest breuī gladio interficiunt improūos
sicut aioth qui cū fira pendēte in dextro latē
regē eglō pinguisimū interfecit vt iudic. iij.
S; tales in babilone destructa nūc nullate
nus inozant cū non sit habitaculū hoim h
ecia mōstruoz vt dicit iero. sup ysa. loquēdo
pprie possit dicit qz ferarij sūt ferarij. nā fira
grece feras dicitur latine. et scdm hoc primā
reddit expōsicōem fm latinos. ergo melius
dicitur huōi hoies mōstruosi ferarij qz ferarij
vt ē p. de faunis et satiris. **De formica**

Formica dicitur qñ ferās micas. i. gñā
farris. vñ ouī met. Grande opus
eriguo formicas ore gēctes. vel dicitur
formica qñ ferās micas. i. farris gñā q̄ ogre
gat gnoz pscindit extrema ne germinet
qz sollicita multa ē. pūdet ei sibi in futūz

lib 18

Nam in estate congregat sibi in hieme unde
 viuat vt dicit ysidorus libro xij. congregat
 autem triticum et non curat ordeum
 q̄do pluuia sup triticiu coaceruati descēdit
 formica totū deicit et soli exponit vt iterū
 deliceat. In ethiopia dicitur esse formice
 ad formā canis que arenas aureas pedibz
 erunt q̄s custodiūt ne q̄s auferat. apicētes
 ab wce psequit vt dicit ysid. li. xij. in ca
 de minimis animalibz. De formica ecia dicit
 solm. Formice inqt nigre sūt valde pue et
 tam epulus q̄ magna animalia sunt solli cā
 tiffime discipline. nā puidēt sibi sapiēter
 in postey vñ viuāt. gregati viuūt et amu
 los opnūt in q̄bz habitant. gmana solitate
 et solerter recolligūt soleccū. decoctiāt quo
 in seccioribz domūculorū ne ab auibz ma
 piant l' ecia vto disp̄gāt epnūt a uassie
Vultas vias faciunt rectas in domos in
 q̄bz habitāt et sapiētes semp stāt in vijs
 illis ne stultē deuiēt vt aberēt. cū in domi
 bo suis coāgustāt ad captiua p̄sūdūt hoies
 aq̄ venōsa vt ibo vulgarit dicit q̄ migūt
 illa aq̄ manū vrit tāgentis et in ea pruritiū
 gignit. nā illā aquā habet loco armature
 Ducit solm. **O**li. li. xi. c. xxxi. dicit sic de
 formicis labore sibi inuicē comunicāt et cibos
 q̄runt q̄bz vtiliores sūt apes q̄ cibos vtilēs
 faciūt. sed hec obūt. maiora ferūt pondera
 q̄ eam sūt corpora. puitatē corporis tāpāt
 magnitudie v̄tutis. pondera sua gēt moelu
 et q̄ pre magnitudine in oee ferre nō possūt
 auerle pedibz posterioribz obuclū molūcē
De re sua publica eis ē cura rāo et mēoria
Nā semina abusa obūt ne suelū germinēt
 in fruges. et grana dispersa recolligunt cū
 diligētia ne p̄dant et grana maiora diuū
 dūt in introitu vt sic ea faciūt in sua repo
 sitoria introducāt. In plenilunio noctibz
 opant. cessat at in iteruallo a labore. et q̄
 de diuersis locis cibū uehūt habēt certū
 tēpus ad mutuā ecognicōnē datū sibi et tūc
 maxima sit econasacō et sit cū obuiss q̄si
 q̄dam collocaō et diligēs p̄actacō. redūt
 p semitas certas et expeditas q̄s ecia p fili
 ces elegerūt. Sūt at formice puule stricte
 circa vntē et q̄si acte q̄ tandē crescēt effi
 ciunt p̄nate et sic in fine ad modū muscarū
 ita minuta volatilia tāl formant. Itē ibidē
 a. xxxij. sūt q̄dam formice indice maxime
 et cornute q̄ min cupiditate gēmas et aurū
 custodiūt sed hoc mbi suāt estiuo tpe q̄
 fouce i amul. p̄t feru oē mmiū absōdūt
 Sed formice odore sūt solitate puclant et
 aurūm deferre cupientes crebro lacerant.

quibus velocibus camelis formicas fugiant
 tantaque in eis perniciosa feritas cum amore
 auti aris. ait de formicis li. viij. in formicis
 fiat et in apibus est sensus olfactus. odit
 enim omne feridū unde si quis subsumigauerit
 domos formicarū cum sulphure vel origann
 agresti vel cū comu cerumo cōbusto fugiūt
 et dimittunt domos suas. quibus autē forte
 in grege viuunt et sibi mutuo ob temperent
 tamen regē non habent vt dicit aris. li. i. et
 salomō idē dicit. p̄. vi. formica ducē nō hz
 nec preceptorē rē. vbi dicit glo. Si tātillū
 animal p̄cipē carens racione exp̄es natura
 ducē sibi inpostey p̄uidet multo magis tu
 ad ymaginem dei conditus ad videndā ei
 gloriam vocatus cum tanto magis adiuuus
 ipsum deū creatorē habens ducem in p̄senti
 debet fructus colligere quibz possit viuere
 in futuro q̄re glo. Solerctam autē formicarū
 q̄ supra cōmēdant autores approbat aris.
 li. viij. vbi dicit opacio formicarū ē mani
 festa volenti ipsam in tucri. quomā formice
 semp ambulāt via vna et depōnunt. Abū
 suum et laborant in nocte apud cōplementū
 lune rē. aliq̄s tamē habent minus laud abis
 les appietates quia arborū ledunt radices
 iuxta quas nidificāt. manus tangencium
 cōquānant ad lūmitates arborū scandunt
 flores et germina earū corrodendo violant
 p̄mo fructus si p mutācō cauāt et māducat
 hominibz nocent atēamē vesos uiuant. nā
 vt dicit pli. li. viij. q̄ vesi q̄ egrotāt q̄tūt
 formicas quas deuorant. et sic comeste eos
 sanant et aliquibz tamē amibz medicinalia
 sunt oua formicarū q̄re in. ij. li. de ouis

De formicaleone

Formicaleon a formica et leone vocat
 pit de nominacionē vt dicit ysid. li.
 xij. formica est et leo est enim aial
 puū foucis infestū. nā furtiue earū p̄mp
 tuaria subintrans granū cōmēdit formicarū
 et sic p̄e m̄subtracionē victus causa est q̄re
 simplices fouce in finē necessatio moriunt
 ab alijs aut animalibz deuorat vt formica
 nec potest se. p̄p̄ijs v̄itibz cōtineri et ē sp̄s
 auarē. quere supra de auarē in lictē. A.

De fisco

Fiscus. dicitur a fisco et leone dicitur autem est fisco eo q̄
 cōmēdit labores alienos q̄si fagus
 a fagin q̄ est cōmēdere. depascit em̄ q̄ non
 laborat quia nec mellificat sed alioy mel
 māducat. De q̄ v̄gili. Ignauū ficos pedis
 a p̄sepibz accet. et dicit ysi. li. xij. De hys
 fucis dicit pli. li. xi. c. xij. Cum largior inqt

mellis puentus aduocatur in aluearibus ex
 tuberno fuorū. Sunt autē fuci sicut auleo
 velut imperfecti apes et sūt hūciales vīarū
 apū et ideo eis impant vere apes pmo sūq;
 ex pllūt ad opa tardātes aut sū clemētia
 pūgunt et pūmūt ne; in ope tantū h̄ ecia i
 fetu adiuuāt apes. Certe em̄ q̄ maior eorū
 fuerit multitudo eo maior fiet examinū p̄
 uentus. Cum mella vero cepint matura esse
 abigūt eas melleq; singulas aggressē eas
 trucidāt at; fugant. nec videtur nisi i vīe
 Impatoribus apū fuci extruūt regias māsi
 ones āplas magnificas sepatas coopaulo
 eminētes et sūnt sep angule omnis celle
 singuloz et q̄uis fuci sustineāt tot labōs
 comedere tamē de melle vix pmitūtur nisi
 q̄tū capiūt et furant vt dicit plim?

De griphes.

Griphes est animal p̄natū et q̄drū
 pes in p̄teritis p̄tibz sive montico
 nascens. omni p̄te corporis sūt leo
 nes. alis tantū et capite aq̄lis assimul mē
 Equis vhemēter sūt infesti et viuos hoies
 discerpūt vt dicit p̄li. li. xij. Adeo autē in
 festat equū vt ait hugo q̄n equitē armatū
 cū eo rapiat in sublime vt dicit glosa sup
 deu. p̄li. Custodiūt autē griphes mōtes in
 quibz sūt gēne p̄ciose vt in magdi et ial
 p̄des. nec pmitūt eas auferri ep̄m̄des. Vñ
 dicit p̄li. li. xij. c. iij. Partes quedam in
 scitia auro et gēmis et fluūt h̄ griphoz in
 maritate accēsus hominū ē rarus. Ibi in ma
 ragdi optimū et cristalli cō. Tam magno
 habent vngues et tā āplos q̄ inde sūt c̄phi
 quī m̄is regū apponūt.

De glires

Glires sūt q̄da n bestiole q̄n maiora
 mures sic dicit. q̄a sompn̄ effiat
 eos pigues. Nam glires idē ē q̄ crescere vt
 dicit p̄li. li. xij. Cota em̄ hieme dormiūt
 et immobiles quasi mortui requiescunt.
 estiuo tempore reuūscunt. De glires autē
 dicit pl m̄ libro. vij. c. lviij. q̄ glires in
 filuis libenter habitāt et socios sibi notos
 amant. cōtra alienos dimicant et pungnāt
 In signū vero pietate genitores suos in se
 necate nutriunt et eis alimenta iuuenes
 administrant.

De grillo

Grillus sicut et circogrillus est aīal
 puū debile et m̄hemū rapax et mōz
 tiferū sp̄molū minus hereticū vt dicit glo. sup
 li. xl. A sono autē vōis nomē sūpsit vt dicit
 p̄li. li. xij. hoc cetero ābulat et tū tenebrat
 noctibus strid; vna autē fo p̄m̄. a cāligata

capillo in cānam eius p̄iecta afflata p̄tius
 puluere ne se abscondit et ita formice am
 plexibus trahit vt dicit p̄li.

De hynnulo

Hynnulus ceruū ē filius ab inuendo
 est dictus. q̄ nutu m̄s abscondit
 vt dicit p̄li. li. xij. animal quidem
 est debile et im̄belle sicut damula et est acu
 tissimi visus et velocis cursus. matre autē
 eius ipsū in specibus et antris et locis v̄m
 brosis abscondit et illū v̄tra sp̄met et tu
 beta saltare instruit vt dicit p̄li. li. vij. c. de
 ceruis vide sup̄ lā. c. carnes habent tenetas
 et digestibiles p̄pter motus fr̄q̄ciam et
 discutiū vt dicit ost. et p̄sa. in diet. et si si
 erit castat. anteq̄ crescat eius cornua caro
 eius melior et t̄p̄acior in siccitate et calore vt
 dicit idē et si fuerit castatus anteq̄ cornua
 habuerit n̄q̄q̄ ei v̄terius crescent et si p̄
 nūq̄ ea abiciet nec mutabit vt dicit aris. li.
 vij. et p̄li. hynnulo serpenti cōtrariantur
 m̄to mō quī em̄ fuerit m̄unctus eius sepo
 vel sanguine a serpente illo die nō tangit.
 vt dicit p̄li. vij. li. c. ip. et eius coagulum est
 sūmū remediū in venenis vt dicit idem

De hirc

Hircus est aīal p̄tulū et h̄ciauū semp
 feruus ad coitū vt dicit p̄li. li. xij.
 cuius oculi ob libidine in trāsuertū
 aspiciūt. nā hirci dicit oculoz āguli vt dicit
 idē. eius natura est calidissima adeo vt ada
 mantē lapidē q̄ nec ignis nec ferr̄ domare
 valet. eius cruor calidissimus remollit vt
 dicit idē. hic cap est dictus eo q̄ cape m̄tē
 arborū lūmitates vt dicit idē. Incipit autē
 hircus ab genem̄s moueri post v̄nū anū
 vt dicit aris. li. v. et filius q̄ p̄mo genem̄re
 est grossior et pinguior post ḡnatis. Itē idē
 li. xij. quidā hirci habent notabile magis
 dimē in aurialis sic quidā arietes i caudis
 suis. nā quidā habent in latitudine plus q̄
 latitudinem palme et h̄nt p̄lixam barbā
 et caudā extenuatā in longitudine vsq; ad
 terrā et habent cornua multa et fo ricia atq;
 grossa et sūt h̄spidi et duri odoris et fetidi
 pinguedis multe p̄cipue interius circa renes
 et tunc de facili moriunt nisi in pinguedine
 attenuent et quāto sunt pinguedinis ma
 ioris tāto minoris sūt seminis et paucioris
 genem̄acionis vt dicit idem. li. vij. et non
 coeunt nisi m̄to. et p̄pter hoc m̄ficiūt eos
 pastores sapiētes ante coitū vt eos ma
 cificiant sive seruant ad vitam et si apparēt
 macri exteriū quandoq; interius sunt val
 de pingues et accidit eis sepe mōstruositas

vt dicit yfidi. li. xvij. vnde aliqui visus est hircus habens cornua in cruribus qd valde erat monstrosu. **C**arnes aut hircine inter oes carnes pecorinas sut deterior. duriores et indigestibiliores vt dicit ysaac in dietis et maxie qd hircus est deceptus. autis aut decepti e melior et forior h odor est guloz et caro pira. **C**u aut castatus fuerit caro e9 huudior et tenerior et min9 dura ad digerendu et minus mala ad edendu. **D**icit aut pli. li. viij. damocritu dixisse hircu su captu nunq sine febre esse. **B**anguis aut hirci cu edera nutriti miro mo dissoluit calulu in rembo et vha vt dicit yfidi. cornu e9 epustu fugat serpentes et sanat fistulas et caneros et alios morbos vlcerosos. polippu etiam corodit et embat. **F**ecur hircu valet oia morbu tabioi canis. fel eius visu clarificat. hircina vrina mixta cu felle eius leprosis ofert et lentigies tollit.

De hiena:

Hiena crudelis est bestia similis lupo i uacitate et in gula. etiam i mortuos seuit et eoz cadauca de terra extirahit et corodit. et ideo hiena ab hiento est dicta quia pre auiditate uoibo patulis inhiat ad preda sua. natura eius est vt mutet sepum nunc em masculus nunc feia inuenit et ideo imundū aial est vt dicit yfidi. circant domos de nocte et humana put potest fingit uce vt ita suspice e9 ho. **D**e hiena dicit pli. li. viij. ca. xxxi. vt uq; est esse natura qui et alteri9 anni mare alterius femina esse dicit. parit aut sine mare vt credit vulgus. sed arif. negat. vipe habet collu et dorsu elephantis flecti non potest nisi totu corpus circūcinga. tiadunt inter pastores stabula sermoneem humanu fingere alian9 nome adducere que euocant foris lacere. **D**ominatione hois solet fingē ad sollicitandu canes qd inuadat silos et innumerales habet color in oculis varietates et oculos valde mobiles. eiusq; ymbria facit canes obm utescere qd attingit et omne aial qd ter lustauit in ei9 vestigio figit gradu. hec bestia coit cu leena et hiopica et genem aial quodda crudelissimu. uces hoim et pecoz imitans. plures dencu aies vel oedies in vtraq; pre ois habentē. **H**ienas plurimas affrica gignit sicut et onagros et fibros et multa alia monstruosa vt dicit pli. **D**e ibide. hec bestia gignit lapide qui hiena dicit quem qui portauerit sub lingua facit futua predicare et diuinare vt dicit solinus. **I**tem dicit pli. li. xxviii. hiena odit pathesta et si pelles vtriusq; bestie suspēdant diam de a dēe pilos pathesta cu fugit hiena vnantē

declinat ad dextera vt pēgressi hois vestigia occipet quod si non successerit dicit mentē alienari vel ex equo hominē decidē aut si in hienā torserit de facili capif bestia vt magi tradūt. **I**tem vt dicit ide. fel eius est valde medicinalis. valet maxime contra caliginē oculo9. et mltis eciā maleficijs corde et iecore hiene vānt magi vt dicit ibide. **A**rif. vero dicit li. viij. qd qritas hiene est sicut qritas lupi et in eius collo sut pili sicut in collo equi et habet pilos super oia spondilia et deludit hoies et predat eos et capit canes et deuorat ita libent sicut homines et auat sepulturas vt comedit carnes mortuorum.

De hericio:

Hericius aial spinosū spinis hispidis et asperis cooperatū. corū em habet vndiq; aculeis circūseptū. ita qd se claudit quib9 vndiq; se ptegit et defendit. **N**ā statū vt aliqd presenserit post se surgit atq; in globū quersus in sua se arma oia infidias recolligit. huius quidē puidencia ē ascendit em in vitē huc in aliam pomiferam arborē vt uas exacinat. poma deicit et cum poma in terra deciderit inuoluit se suo fruct9 vt spinis infigan9 et sic portat esca filijs suis vt dicit yfidi. li. xi. vnde et ab hispitudine et rigore spinaz herici9 vel herinacius ē vocat9 habet em vt dicit arif. spinas loco pilorum et cooperiunt sicut pili et sunt sibi arma. qā pūgit et lebit se capientē vel tangentē. **I**tem arif. li. iij. hericij alij sut filuatici et alij terrea et alij sunt aquatici et faciūt oua multa que non comedunt. et sunt hericij parū habentes de carne et hoc est eis apriu. habet hericius caput et os inferius et tū eritus supfluitatis superius qm palamē a parte inferiori. et apē hoc habet orificiū in alia parte. supfluitas est vero in dorso superius. et h; hericius quāq; dentes pitucos vel pitacos. et inter illos h; partes carnosas loco lingue et habet ventē diuisū in quinq; plenas supfluitates. vn de eciā est genus hericij alie teste eciā spinatū albatū et est multoz ouoz. **I**tem hericius est debilis auditus magis qd aialia dure teste et ambulancia super quatuor pedes. **I**te li. v. hericij agrestes coeūt stātes dorso applicato qz in illa pte vbi eiciun9 supflua se attingūt. **I**tem li. viij. multociens apparet sensus in hericij9 oia ventos septentrionales et meridionales qm faciūt foramen in terra ad qd fugiunt qm presencūt tales ventos imminere vñ quidā fuit in ostantinopoli qui habuit hericiū per que cognouit et predixit ventos futuros. et non intellexit aliquis vnde talē

noticiã habuisset Item dic̃ idē li. xliij. q. tot
habet ventres q̃t dentes. et in illis ventribus
griant oua quinq; . et quidã hericij sūt alijs
meliores et oua grãdã maiorã . et quedã sūt
minora qm̃ qdã meli⁹ decoquunt⁹ et digerunt⁹
q̃ alia sūt li. xix. hericij hñt modicū corpus
et mltas spinas maiores corpe et causa mag
nitudinis spinarū et puritatis corpm̃ est. qm̃
nutrimentū corpm̃ trãsit in eas p̃t caloris
paucitatē et quã abus non digerit bene vñ
generat⁹ in corpibus eorū multa supfluitas et
illa supfluitas trãsit in nutrimentū spinarū
huasq; aris.

De herinacio .

Herinaeus idē est qd̃ ciro grillus aial
paruu et spinosū habitas in cauinis
simile hericio s̃ dicit esse maius . de
quo pli. li. viij. ca. xxx. viij. herinacij inquit
more hericij se voluat sup poma que spinis
intra de fect in arborū acuitates et p̃t illa
q̃ gestat in dorso vñ semp gestat in ore qm̃
venatur in modū pile se voluit ne qm̃ possit
p̃t aculeos aprehēdi . qm̃ aut posse euadē
se desperat herinacius vrinam ex se mittit
tabificā et vnenosā et illa vrina p̃mo nocet
sibi si eius dorsum vel spina inde aliquantū
aspergat⁹ . nam tali fluxu dorsū suū ledit et
euelluntur spinule dorſi sui et ideo ignoat qd̃
inde facilius capiatur vñde alios ledere pro
ponebat et ideo ars est qd̃ tunc venatur talis
bestiola. qñq; vrina talis bestie penitus ma
nimata qd̃ tunc fracto dorſo et laxatis spinis
iph̃ minime valot fuga. Et ideo quã odore
suo naturalit̃ percipit tanta in vrina sua la
titescere venena semper vrine sue parcit ne
eius virulencia a se moueat aut diffundat
quousq; captiuū tatis necessitas vltimo hñc
pellat. Nec bestiola qm̃is paruula tanta se
p̃t stringit fortitudine qm̃ timet qd̃ vix saluo
corde p̃t apiri . in aq̃ igit̃ calida pomē
aius aspersa qñ subito apit̃ et tunc ligatis
pedibus posteriozibus suspendit̃ et sic suspēsa
fame tandē interficit̃ . nec aliter bono modo
interficiat̃ vt eius pellicula aculeata portetur
et quous illius animalis corpusculū humanis
vribus non multū sit necessariū tamē eius
pellicula tā spinata ita mortalibus est necēria
qd̃ si nō essent aculei frustra vellent̃ mollicies
in p̃tibus mortalibus esset data. autē eñ
hericina vestes polium. Hoc autē dicit̃ habere
apriū herinacius qd̃ postq̃ pomis et racemis
cateruis est oneratus si caderit pomū de suis
spinis casu aliq̃ p̃t indignacōe oia de dorſo
exartit et vt se itez oneret reuertit ad arborē
consuet̃ .

De iuuenca .

Iuuenca vel iuuenans est iuuenis vacca que

ad tertam excolendã iugo subici est apta vt
dicit ysid. vel ideo sic dicit qd̃ antiq̃tus ioui
iuuenans immolabã et non taurus vt dicit
idē. aial est petulū et lasciuū p̃t iuuentutē
et id̃ forciori iugo premi vt domē . stimulo
eciã pungit vt rectius sequi boum vestigiã
coartet . Iuuenca taurorū solet esse apta qd̃
in tali etate eis diungit vt p̃t p̃t . Impm
guat in pascuis vt pro varijs hoim vribus
ducta ad macellū a carnificē immolentē seu
mactet . carnes em̃ sicciiores et solidiores hz
q̃ vituli lactantes p̃t remocionē a lacte
sed teneriores calidiores et humidiores qd̃
habent boues decepti siue vacce qd̃ lactati
etati magis sūt vrine vt dicit in dietis .

De leone .

Leo em̃ grece rex latine . eo qd̃ rex sit
et princeps omnū bestiarū vt dicit
ysid. li. xij. leonū autē quidam sunt
breues et tuba crispã et hñt ibelles . quidã
vō sūt lōgi et coma simplici et hñt acriores
animos eorū frons et cauda indiat . virtus
eorū in p̃tore . firmitas eorū in capite . septi a
venatoribus terrā stuēt et nimis circūspectis
venatoribus terant . vō t̃ timēt strepitus
s̃ ignes magis . aut dormierint vigilat oculi
eorū . et aut ambulant cooperiūt vestigiã sua ne
eos venator possit inueniri aut genuit catulū
tribo diebo et tribo noctibus dormit̃ crebit̃ tūc
demū p̃t fremitu vel rugitu velut tremescēs
cubilis locis suscitare dicit̃ catulū dormientē
circa hoiez natura leonū est vt nisi lesi iuasci
nequeant . p̃t eciã eorū misericordia assiduis
exēplis . nã p̃tatis p̃t captiuos obuios
repatriare p̃mitūt hoiez nisi in m̃gna fame
nec comedunt nec interimūt . huasq; ysid. li.
xij. De leone autē dicit pli. li. viij. ca. x. vij.
leo in sūma generositate est qm̃ iubis colla et
humeri vestunt̃ qd̃ p̃t gignūt semp arēt
hoc insigni . vñ autē p̃t p̃t a leona odore
agnoscit̃ leo . et totus in adultere surgit penā
sed si in flumine abluat̃ tegit̃ eius culpa et a
mare non p̃t . In piendo vnguibus filioz
lanias virtus p̃t et ideo non sepe parit
aris . aut vt dicit pli. dixit leonā p̃mo quiq;
catulos peperit . de inde q̃tior . et sic p̃t ānos fun
gulos ad ñm̃ vno sterilecē . paritq; mfor
mes catulos et puos magnitudie mustelaz
in p̃ticipio . dicit eciã catulos sex mensū vix
posse nasci et duoz mensū vix mouet̃ vrinā
sicut leo leuato cruce more canis et vrina electa
valde fetet . qm̃ semel faciat duobus diebo vel
tribus cito caret . et si in facietate fugiendum
est in cibos et fauce reicit et cum vnguibus
eos extrahit vt sic sit leuor ad fugiendum .

Divissime vivit qd agnoscat per decem
 officione et tunc infeneta homine impetit
 quia ad psequendas bestias vel beluas vti
 ia deficit et tunc obsidet civitates vt hoies
 rapiat. hanc capiunt tunc suspendunt vt metu
 similis pene ceteri terreat in viros sevit
 contra feminas tantu fremit. infantis mo
 nuadit nisi in magna fame Animi leonum
 in dor cauda e hanc equu aures. Nam qd
 iati sunt animi pmo terra cauda verberant
 deinde crescente iuadi a tergu patit et fla
 gellat. Ex omni vulnere illato a leone siue
 in pso vngue siue dexte pfluit acer sanguis
 vt dicit p. Item in periculis mafie appa
 ret gnosus. vnde qd psequit a canibo aut
 vnatoibo no latitat nec se occultat h sed
 in capis ibiq; vbi videri potest ad defen
 sione se pat vbi vngulu silualsq; penetrauit
 acerrimo feret auru velut repucas trepitu
 dine absconione no em se abscondit eo
 qd timeat sed solu ne timeat aliquociens se
 occultat dum salu aliena insequit in silu
 quo no vitur qn fugit. qd vulnere mta
 obseruacione nouit pmo se tagetem et in
 qta lz mltitubie p ipete pultore. cu q s
 telu miserit et cu no tetigeit correctu ro
 ster nit. h neq; ipu vulnereat neq; ledit
 qd morte hunc moeret lacrima; fudit
 qd egrotat sanguine sume medet. **C**rista
 galli et cantu valde timet. **A**nimal e gratum
 cognoscens et diliges sibi benefacient vt
 in exemplis q ibi ponit pli. **D**ucus pli. v. iij.
 viij. c. xvij. **D**e leone aute dicit ar. li. ij.
 h mltiter auce. Leo h; collu qn immobile
 multu rigidu et mterioza h; ad modu am
 et semp pmo mou; dexte pede et post sinist
 hant et camelus et paru hab; de medulla in
 ossibo et eius ossa ita sunt dua vt ex eoru
 collisione epit ignis. **I**n libro xvij. Leo h;
 mltas fissuras in pedi bo et ideo gnat filios
 cecos sicut ames vel lupus. na seratos h;
 detes et ideo filios gnat impectos sic dic
 ite et eia solm. q dic leone time qn vider
 vt audit atulu vberari au filij nascut
 sic et o mnu animalu habenciu dentes di
 uilos. pp ter inglumet nascunt filij impecti
In altissimis motib; occultat et inde dte
 platus predā sua qua ai viderit alte rugit
 ad ai; vce terat aialia subito figut qd
 circa q ai cauda in orbem linea ducit. et illi
 natue circulu transire q libet aial ptimescit
 et stant animalia stupida quasi edictum
 expectancia regis sui. **T**ransiens per loca
 aspice a vngues intra pede strahit et ecobit
Nam illis vti pro mucrone et ideo infra

arrogantiam ipsos abscondit et eis parat
 ne ledant vel elecent pda suam qd accipit
 solus comedere erubescit. et ideo sepe ipsum
 a remotis sequentibus alijs bestiis de ipsa
 liberalitatis gnicia delinquit vt dicit ide
 tante aute est caliditatis qd febres semper
 qretas patit et huc morbu no naturaliter
 sustinet vt eius feritas edometur. au; aut
 caro cum excedat in calore ad esu e nocua
 vt dicit dyal. et pli. li. xvij. valet edam
 i mediana mltiplr au; ad pes vis e cotra
 quo quiaq; puctus fuerit alioz animaliu
 vel reptiliu morsus illo tempore non timebit
 eius eia ad pes mixtus cu oleo rosa dio aute
 facie abscondit a vicijs candoremq; seruat
 sanat abusta. o alioz sed at tumores. sol ei
 aqua addita oculoru acuit claritate. valet
 edam contra diuiciales morbos et caducos
 cor eius in cibo sumptus soluit quartanam
 febrem hucusq; pli. li. xvij. c. vij. vna; aut
 leo sic dupliciter fit fouea vna continue iuz
 aliam. in secunda fouea ponit vna cauea
 siue cista que de facili claudit quando tagit
 ponit aute agnus vel ouis in fouea prima
 in q salit leo qndo esurit p ouia rapida
 cupidus. videns aute se non posse de fouea
 erupere erubescens se de ceptum fouea vles
 intrare secunda vt ibi lateat incidit in scistu
 lam siue caueam ibidem preparatam q post
 eius introitu subito se claudit et ipm vlt
 non pmitit exire sed in cauea extra fouea
 extrahit et in illa tenet captus et catenat
 donec edomet. et hoc tangit **I**er. sup eze
 xij. c. sup locum istu miserunt eu in cauea re.

De leona
Leona leonis dicit femina q bestia e
 mltu libidinosa semp em gestit in
 costu et ideo leone crudelior est et maxime
 quando habet fetum. pro filijs morti se ex
 ponit. et p ipsoz defensione vnatoz racla
 non timescit. plures parit filios in pmo pu
 q in sequentibus. nam ppter aume vnguū
 filioz ledit matrem sic annuati sterilesce
 vt dicit ar. et pli. qui dicit sic vt ait p.
 k. p. animalia ai acutis vnguibus frequiter
 parere non possunt. viciant em matricem i
 traleas mouetibus atulis. et ideo no potest
 leona expectare cum partu vsq; ad filioz
 perfectam compleciouem sed prius dimittit
 partum dolore cogente et effundit ante q
 filij compleant pferuore libidinis pdis se
 commiscet. **S**ed post coitu leonem timet. na
 turam ampturam sentit leo p odorem nisi
 prius post ad vltimum in flumine abluat
 vt dicit pli. et quando ipsam deprehendit

ream statim punit et ideo ipsa statim fugit et nisi fuerit prius abluta non reuertet ad maritum. Est autem puma bestia vel bestiola quam miro modo timet leo et leona que vocatur leo; eius fomes nã qdã portat vere nã qd leo nã iterat et leonã yã capta bestiola epurã eius q; cinere asperse carnes et posite p cõpera semitarũ leones necant vt dicit phid. li. iij. Secũdũ autẽ auic. li. v. ij. c. i. dicit Leo est animal cibi auidũ et gulosũ et ideo si masticacone deuorat cibũ suũ et ppter hoc euomit omestũ et iterato comedat sc; et rã etã et comedat mltũ ita q; de cibo fit pãde rã rã et post stat ieiunã p duas dies et. ij. noctes et nõ eiat sterus a se nisi semel in duob; dieb; atq; trib; et est sicũ in humido et e valde ferẽs similiter et vrina sua et qũ semdit venter eius erit malus odor et abelũũ habet fetidũ et infectũ ac mãũ mœta ferũ et venosũ et marie qũ e mbio sus fit autã rabiõsus sicut canis vt dicit aris. et auic. et est crudelẽ qũ nascit et furibũs pã indignacõẽ vberans semeti psũ fãemẽ pã ira et frendit dẽũb; marie qũ elicit et animalioũ tãseũũb; vt ea rapit in idias in specub; et antris abditis se abscondit ac sup trãseũũ bestias ex improũũ isilit et eas dẽre et vnque crudeliter dilamat et occidit carnẽ ossa et pellẽ omniũ et ofrigit ac ofrãta frustã deuoat et stãgulã et si viderit quẽpiã venie ora se vt pãdam eruat quã rapit pãdam amplexã et fãẽre et terã cauda patit et si appropinquerit i ipsũ mltũ q; deuicto iterũ ad pãdam redit saguĩẽ animal occidit ab eo pmo bibit et lambit deinde residũũ discerpẽs mbrãũ diuidit deuorat et deglutit.

De leopardõ

Lepus est bestia seuissima de leone et pardi adulterio generata vt dicit phid. li. iij. Nã vt dicit pli. leonẽ autã pãda aut pãda aut leona cãbente ex tali coitu de genereẽs pardi procreant sicut ex equo et asina vel ex asino et equa gmgitur mulus siue burdo vt dicit phid. Est autẽ animal valde pãeps et sicut sanguinem Et est femina maior et crudelior q; sit masculus vt dicit aristotiles. Colorem habet variũ sicut pardus saliendo non attendit insequitur pãdam et si in terdo saltu pãdam nõ rapit vel in qũto pãmbigãone sicut et qũ victus retro cedit corpus autã cauda et pedib; leoni assimilatur sed m capite formã pãdi imitat leonẽ autẽ corpus e minor et leoni masculo imãbiliter e opõs

Nã timens leonẽ facit foueã subterraneam duplex oriãdũ habentẽ vniũ p qd intus et alius p qd erit et autẽ fouea illa in vtroq; orificio valde apla et in medio magis stricta veniente itaq; leone ifoueã se mergit q; p sequens leo foueam autã in vtroq; subintrat vbi tãũ phare putat de leopdo. Sed ppter magitudinẽ corpis p mediũ foueã vbi strictior est libera transee nequãt q; sciens leopdus ita in strictura in pãdã illam foueã egredif et totũ in pte appõsã foueã intans leonẽ a tergo morisib; et vnguib; aggredif et sic sepe arte nõ vitibus de leone vãtã opãtãt leopdus et sic de genere bestia de forãzi sepe p astucã in antro victoriã opãtãt q; p potenciã in publico inuadere nõ audet sic narat homerus li. de pugnis et astucijs bestiarũ aris. li. v. ij. dicit de bestia que dicit feraleo qũq; comedat aliq; venosũ et tũ querit sterus hois et comedat ipsũ et ideo venatores illũ simũ in vase aliq; suspendũt super arborẽ et cum venit leopdus ad arborẽ saltat vt accipiat sterus et interim ipsum iãficiũt venatores. idẽ facit pãtem et pãus vt dicit ibidẽ de leopdo etiã pli. dicit. Leo pãus qũdo egrotat sanguĩẽ capte agrestis bibit et sic inde languores euadit

De lepore

Lepus dicit qũ leupes q; velocitate currit. Unde et grece lagos p vel. et dicitur aulus dicit. Itẽ dicit phid. li. iij. Omne animal est velox timidũ et in belle vt dicit idẽ nullũ habet armoz genũ nisi membro; leuitatẽ debilis est visus sic et cetera aialia que nõ claudunt palpebras in dormitando melioris autẽ est auditus q; visus potissime qũdo aures eius sunt erecte cuius aures sunt longe valde et flexibiles qd fuit necessariũ ppter oailoz aptam nam auribus oculos defendit aptos quia nullo coopulo sunt muniti ab infestmacõẽ cinũũ et muscã nam cõtra omne noãũ dedit natura remediũ cãature vt dicit auic. et ideo data est membro; leuitas et auresus agilitas cõtra canes et alias bestias ipsum insequentes. data est etiã aurũ pãeritas cõtra muscas et cinfes ipõtime eius oculos debiles infestantes vt dicit idẽ. data est sub pedibus multa pilorum villositas vt pili pedis aenositatem arãdo alleione defendãt et propter sui leuitatẽ pedes in arãsi nullatenus impediẽt. et ideo dicit aris. li. iij. q; pedes lepõris sunt subtus pilosi q; in alijs animalibus tãcius inueniunt crura eius postiora sunt anterioribus longiora

Lib. 18

quod fuit necessarium ad facile corpus eius eleuandū in aersu qñ fugeret contra montē vñ difficilius capi oeta montē q̄ oeta vallē et h̄ accidit p̄t anteriore crurū breuitatē Nam p̄pter depressionē anterioris partis corporis contra vallē de facili cadit nec potest equalit̄ continuare aersū suū. et ideo vt fugiēdo videt casū cū descendit oblique mōtis lateā cū aut̄ q̄ put̄ p̄t oeta mōtis altitudinē crura anteriora erigit et sepi⁹ anib⁹ insequētib⁹ sic illudēs euadit De lepōib⁹ aut̄ dic̄ pli. li. viij. ca. lv. lepōz inq̄t plura sūt gr̄a. nā in alpib⁹ sūt quidā. et in siluīs habitāt qdā q̄tatis maioris grossioris pili et velocioris aersus q̄ qui amiali diam⁹ Nam amiali lepōes sūt parui et incales quū vnguibo terrā cauāt et foueas subteraneas q̄s inhabitant sibi formant et sunt feanditatis nimie. et sunt tot in quibusdā siluīs hispanie q̄ aliqui p̄t eoz multitudinē deuastāt messē et prouincie induant famē. quoz fetus in baleariticis ita sūt accepti. et etiā ip̄i fetus sine matrib⁹ vix purgatīs visceribus in esum ab incolis patrie assumunt. et sequit̄ ibidē archelaus auctore q̄t sunt cauerne ad or̄cemēta lepōi totidē annoz sūt etatis Totidē em̄ sūt illi⁹ partis corporis fo r̄mia quot annoz amiali habuisse perhibent. et ideo dicunt̄ gignere sū mare et h̄c vtrūq; sepi⁹. et iō multi putauerūt lepōē gigni et gignē sine mare vt dicit idē. Sunt aut̄ lepōes anim alia ita feanda q̄ vno fetu nascente statim nouo fetu altero vterus grauid⁹. vnde vtile est animal quo ad esū et etiā ad veltiū. et quo ad multiplicē medicinā. Nam eius coagulū valet contra venenū. veltiūq; ventris fluxū. sanguis ei⁹ mitīgat dolōē oculoꝝ vt dicit pli⁹. et dial. nec inuenit̄ coagulū in aliquo aiali habente in vtraq; mātib⁹ dentes nisi in lepōe vt dicit arif. et q̄to eius coagulū est vastius tanto melius vt dicit plinius.

De lince et eius proprietatibus.

Linx lincis est dictus quia in lupoz genere et numero numerat. Est aut̄ bestia similis lupo. dorſū h̄s macul̄ distinctū sicut p̄dus. vena eius ouertit̄ in gemmā preciolam que ligurius appellatur et hoc presentit̄ linx sū linchis et hoc inuidēs ac dolens q̄ transire debeat in humanū vsū venam egestā abscondit sub humo sed ibi ticius in lapidē solidat vt dicit pli⁹. li. viij. ca. xxxij. et ysid. xij.

De limace.

Limaz est vermis limi sic dictus. eo q̄ in limo nascat̄ vel ex limo. et ideo semper sordibus et immūdis habet

vt dicit ysid. li. xij. et est vermis valde tardi motus. in dorſo semper gerens conchā durā infra quā se includit. et est vermis comutus habens em̄ addimēta aū os cū quib⁹ viā querit. et qñ aliqd̄ abūsi senscit statū cornua retrahit infra testā et infra domū sese resunit in corrupto aere et ymbre maxime nascunt̄ tales vermes. qui serpunt quīs lento passu ad arborū summitates eaz germina depalcētes vbiāq; aut̄ serpit post se imūdicie veltigiū derelinquit

De lupo.

Lupus vt dicit ysid. quasi leopex est dictus. eo q̄ ei quasi leoni virtus sit in pedib⁹. vnde qd̄ pede presserit nō vniit. mapax aut̄ est bestia et crudel̄ appetēs qui abie rapacitatis quemamq; inuenit̄ trū cidat. de quo dicunt̄ rufici vñ hominē p̄dere si eū lupus priore viderit. et ideo subito tacenti dicit̄ lupus est in fabula. certe si se p̄uisū senserit deponit audaciā feicitatis lupi tāto anno non āplius q̄ duodecī dies coeūt famē duī portat. et post longa ieiunia multū deuocant. lupos etiā ethiopia nutrit̄ ceruice tubatos et ita varios vt nullum colorē eis deesse dicunt. huicq; ysid. Plinius aut̄ li. viij. ca. xxxij. idē et dicit q̄ lupi affricani sūt merces et parui. q̄ vero gignunt̄ in frigidis regionib⁹ corpe sūt minores et magis asperi et feroces Arif. li. ij. dicit q̄ in india ē quidā lupus habens tres ordines dentiū superius. et inferius habet pedes leonis et faciē hoīs et caudā scorpionis. et vox eius sicut vox hoīs terribilis est sicut vox tube et est velox sicut ceruus. et est valde senus omedēs homines Itē arif. li. vi. lupi tpe coitus sunt seui et qñ habent catulos sūt magis mali sicut et femie canū. Itē li. viij. lupi seratos habent dētes omedūt carnes et non omedūt herbas nisi qñ infremant̄ quia tunc omedūt aliqūā p̄t medicinā. Nam qñ lupus sentit̄ se repletū querit qdā herbā et omedit eā vt euomat qd̄ omedit. Itē li. viij. qñ fugiūt fecit filios suos seāt. et cū epeunt de caueris omedunt cōrganū et masticant vt auant̄ dentes suos Itē idē de eodē lup⁹ qñ omedit ē valde mal⁹ et qñ non h̄z famē quiescit multū et ē valde audax et valde diligit ludē. et si potest tapere puerū ludit cū eo et post occidit eū et omedit Et sicut dicit̄ homerus lupus ē valde vigil et multum timet ignē et dicit̄ q̄ si lapidetur p̄side abie p̄mū iacentē. et si ille lapis noatit̄ ei si poterit ipsū interficiet. si vō non noceat ei si deprehenderit ipsū non multū ledet eū sed parū quasi inascendo deinde eū dimittit Et lupi q̄to sūt seniores tant⁹ detriores et

nocent hominibus quia non possunt venari
bestias propter etatem et quia eorum culmi iam
sunt debilitati et viuunt multo tpe et eius
senectus reprehenditur in dentibus quia
ostingunt in senectute. Item ibidem sunt
autem lupi duplicis modi quidam enim sunt
rotundi et quasi quidam longi et illi sunt aspe
rioris pili et auid acioris ai et luporum interiora
sunt valde debilia et de facili recipiunt cor
ruptionem quam vulnertant sicut dicitur vero corporis
eorum patitur multas passiones et habent
magnam fortitudinem in collo et in capite et
vulnera que accidunt ex morsu eorum sunt valde
mala quoniam erit ex eis virus et curantur ista
vulnera sicut morsus canis rabiosi ut dicit
aristoteles. Item idem li. xiiij. os lupi maxime est
aperitur et maximam vigorem habet in confidio
suo et est animal valde vorax. Item de lupo dicit
aristoteles li. viij. sunt quidam lupi qui naturaliter
habent appetitum comedere pisces et comedunt
piscia que de suis retibus eiciunt piscatores et
quoniam non inueniunt quod comedant de piscato
reliquis vadunt ad retia et dilaniant ea. De
lupis autem dicit philosophus virtus luporum
in pectore et in unguibus viget ac in oculis in
posterioribus vero minime collum retroflectere
non valet in nullo mense nisi in maio quando
sunt comitua cuius astucia est ut non ca
piat predam iuxta loca ubi nutrit fetus suos
et tunc temporis venat a remotis quoniam autem
nocte prede gratia pergit ad ouile ne canes
eius sentiant odorem vadit contra ventum
et si aliquo casu pes eius calcando super aliquod
strepitum fecerit ipsum pedem castigat duro
morsu oculi eius lucent de nocte ut lucerne
et ut dicit solinus multum amorem excitatiuum
in cauda portat quoniam dentibus euellit quando
timet capi lapides multum timet. Vnde si quis
duos lapides piter colliserit lupus audaciam
perdit fugit si strepitus lapidum peruenierit
ad aures eius filios generat cecus quis tener
rime diligit atque nutrit et tertia comedit quoniam
multum esurit et aliquam predam non inuenit ut
capras vel etas folia carperet in tibus facili
rapiat sub herbis et folijs laticas se abscondit
plus astucia quam potentia oues decipit sed quoniam
preualet si permittit totum gregem strangulat
et occidit partem prede quam deuorare non potest
in terra sepelit et abscondit et quoniam esurit partem
sepulcrum extrahit et effodit et lana ouis quoniam
occidit inficit et morsus eius ex lana tali veste
facta pediculosam reddit ut dicit ysidorus. Item
idem dicit aristoteles tota specie natura luporum
nature ouium aduersatur unde legi in libro
quod cordula facta de intestinis lupi adiuncta

cordis citrate factis de intestinis ouis eas
destruit et corrumpit sicut pluma aquile
adiuncta plume colube eas excolat et corodit
si diu parit in loco aliquo dimittant ut dicit
idem vide super de aquila. De mulo.

Mulus a molendo est dictus eo quod iugo
pistorum subactum ducit in iugo molas
ut dicit ysidorus li. xij. Afferunt autem
iudei quod annaa nepos esau greges equarum
ab afinis primo fecit ascendi ut inde contra
naturam mulorum progenies nasceretur ut dicit
idem et ideo sequens mulus matris naturam
asino est maior pulchrior et velocior sed equo
est pigrior deformior et atque minor. Unde
nascitur ex equa et asino mulus ex equo vero
et asina burdo procreatur et est mulus animal
sterile et tamen eximium ad labores ut dicit philo
sophus li. c. xliij. Nunquam autem hec animalia seorsum
et equa mutuo appetunt coniungia nisi etiam in
infancia lacte mutuo nutrantur et ideo postea
pulos equorum subiciunt equabus quoniam volunt
tales creaturas ex disparibus procreari ut dicit
idem. Item idem mule calcitrans potum vini
inhibet ex onageris autem et equabus nascuntur
veloces mule pedes habentes duos et aptos
ad cursum sunt autem rugosi corporis et indomito
animo sed generoso qui autem sunt geniti ex
onagero et asina omnes pellunt. De mulo etiam
dicit aristoteles li. viij. quanto mulus plus potat de
aqua tanto plus proficit eius corpus. Item li. xiiij.
mulus non habet fel manifeste super epa. Item
idem li. xvi. mulus quia nascitur ex equa et asino
non auenit generandi quoniam natura utriusque
asini et equae est frigida. Vnde frigiditas generantis
dominat in generato et ideo mulus est sterilis nec
eius spermata aliquod generat propter excessum
frigiditatis in ipso dominantis. Item ibidem
et accidit quod corpora mulorum sunt magna quoniam super
pfluitas menstruosa transit in creatore et cibum
corporis. Sanguis autem quo natura non indiget
erit cum superfluitate reficit id est cum urina et propter
hoc non olfaciunt muli urinas mutarum sicut
alie bestie habentes soleas. Residuum vero super
fluuitatis transit in cementum corporis et in eius
magnitudine non impregnatur ergo mula nisi
forte valde raro. mulus autem quia videtur fetus
calidior est in aliquibus temporibus et regionibus forsitan
generat. huius generatum erit extraneum et occasionatum
sicut quod generat ex equa et asina et bignum ovis tale
esse sterile quoniam generat contra naturam. huius autem
li. xvi. Secundum ysaia dicitur carnes muli sunt
preiores quam carnes asini et ad nutriendum et di
gerendum autem finis tritus et abusus restigit
sanguinem si cum aceto fuerit typhus ut dicit idem
valet etiam idem finis contra ictus scorpionum.

20. 18

Us fm yfhd est animal pusillu ab humo dictu eo q ab humore terre nascat. nam mus terra dicitur unde et humus. Huius in plenilunio iocur crescit sic et qd am marina tuc augentur que rursus de crescente luna diminuitur dicitur autem mures forices eo q ab modu terre rodant et pscindat Ducus yf. li. xij. mus at fm a. y. li. vij. no potat et si potaverit moriet. Alia qd e gulosu. et ideo ai modica esca de p. p. qd odore ad eius gustum puocatur. eius vrina fetida est et tagiosa et morsus venenofus. cauda eia eius dicit venonofa. De muribus eia dicit pli. li. xvij. c. xvij. Snt quida mures p tates qui ogregat pabulu in foueis suis et eia in hieme abscondunt et latitat in a. imis qtu palatu in gustu sagacissimu est similitet nares sagacissimos in olfactu. in au. tupo masculus et femina spias ogregat et mutuo se onerat sup ventre. y cauda masculi femina sic onusta ad specu trahit. qua exponeta et fa scialo in auerna collocato iteru redit ad labore et ogregat masculo masculu su y doru se ponit qua femina vice vsa onerat et quidam eius ore apprehendes masculu ptahit ad caueru et sic onera deseruit alteratis vido.

Item vt dicit idem muru diuerse sut species. Nam qdam muru viuunt in domibz qda in campestribus in aqru et flumiuo exte. m. tibus om oaf. qd am anu in dormiedo dimidiat qz p dimidiu anu dormiut et dimidiu vigilat vt glies qui sut fm pliu qdam mures. Et quibus mures sut bestie nocibiles in pluibz tam vtilis sut in medicina. nam vt dicit pli. li. xvij. muru cinis ai melle et oleo auribz instillatus earu sedat dolore. et si qd animal aues subintauerit p. puu remediū e fel muru ai aceto tepido tep. au auribz instillare. fm. et fm dial. ai aceto tritus mdat allopidias et custodit caput a ca su capilloru. tritus eia et ai vino i potu supus miro modo ventis soluit. pellis eius reces calcaneo subducta eius vulneta ad sanitatē pducit.

Mustela qm mus lōga ē dicta vt dicit yf. li. xij. Na telō greec lōgū latine. Hec ingenio ē subdola. in domibz em nutrit catulos eos transfert de loco ad locū se de mutat ne eius nid ab aliq de p. hēdat. ple qf p. p. et fugat mures odit et eos māducat. Et sunt duo gna mustelarū. Aliud em ē siluestre distās ab alijs magitudine quā greec locidas want. Alterum in domibz errans falsa aut ē illoz opinio

qui dicit eā ore accipere et ante p. effundere hucus yfhd. li. xij. passeribus et alijs paruis auibz insidiat et eoz oua transglutit. filios suos casu aliq in latibulo lesos vel mortuos quada herba sanat. ymo vt dicit suscitatur vt dicit pli. futam omedit et eius succo se perlimit et tuc basiliscu inuadit mtepidā et occidit vt dicit pli. li. xvij. c. xvij. vbi dicit mustelaz virtus basiliscis opicio est. nichil em deo nature placuit esse sine pari. cūna basilisci facile agnoscat q submetas ipsum interimie animal autē multu dormiens et p sompnū impinguat sicut glies vt dicit idem. Item idē li. xvij. c. i. mustelaz inquit duo sunt genera scilicet domestica et siluestria et vtriusq fel valet cōtra aspides. nam earum pudenda multam fetent et serpentibus fetibus contrariant. eaz etiam cineres dicimus valere contra venenū. Mustela conbusta in cinere redacta adhibet salubriter medicine que est cōueniens contra letargiam passionē. Unde si ex veneno aspidis aliquis inarrit letargiam cinis mustele mundantis aquo distempatus vim sompniferam dissoluit vt dicit idē. dicit etiam ibidem puluis valere cōtra fistulā. nichil em illa rez omniū mater se; natura sine ingentibus causis genuit vt dicit idē. Dicit autē aril. li. xvij. q muscula pugnat cōtra serpentes. et quia vtriq mures omedit et est animal velocis motus et fluxibilis corporis ac valde mobilis et instabilis. odore sagax. dorsum habens rubru et ventrem album. mutat aut colorem nam in aliquibus regionibus aliquo tempore anni tota pellis eius candida pter caudā. morsus eius maliciosus et virulentus et eius vrina est fetida ad modum vrine muris.

De migali
Migale est modicu animal ad modum mustele gulosum rapax et dolosum nam cum dolo rapit q postea ventri omittere vt dicit glo. sup leuit. pi. mā. suctum se fingit cum ei aliquis appropinquat extimore. Sed statim mordet et venenum infundit. dicit ibidem de migale dicit ay. qd equos et mulos infestat et equo pgnati maxime insidiat. pugnat cōtra serpentes et tunc se armat. rurat vt dicit idem.

De murelego
Murelegus idē ē qd musio siue cattus sic dicitur eo q muribus fit in festo hunc vulgus cattum a raptura vocat vel idē sic dicitur q catal. i. videt. nam ita per acute videt vt fulgore lumis noctis teo nebma supet. Unde a greeco venit catus id ē

Igeiofus vt dicit phili. li. viij. e aial no deterni
nati pili et coloris. nunc est albu nunc nigrum
nunc flauu nunc variu nunc eia maculofu. in
pedibus et in facie et in auribus leopardo simili
m. officiu habens magnu. dentes habens
seratos et acutos et lingua longa et flexibilis
bilem tenuet et subtilis cu q bibendo lambit
fiat et alia animalia q habent labiu inferi
superiori labro ineqle. talia enim animalia
ppter labioru ineqleatate potu no hauriunt s
lambunt vt dicit arif. et eia pli. Est aut ani
mal in uenture valde lasciuu et agile et io
ambu. in pte facies ab omne qd coram se
mouet. ludit cu calamo an se ptracto. in se
nectitate aute e animal ponderofu et mltu
sompnolentu. autissime in hidiat muribus et
eos plus odore q visu pscieus inuadit in
abscobito ac venat. capto mure cu eo ludit
s finito ludo ab ipso deuorat. tpe coitus q
siluestris efficit et euagat inter caros. amo
ris eia tpe guis pugna p vrbulo omnia et
et viuis ab alio moribus et vnguiso gualu
sime lacrat et tuc vox horrenda emittitur
qd ad pugna mutua vn ab alio puocatur
Bestia fit seuissima q siluestris e. fiat et
in nemoribus omnia. Minores feras vt au
mulus et lepores tuc venat. quado cadit ab
alio p dibus expit et pte p casu aliq. sedis
qd deorsu p pitate. simus que egerit valde
secat et ideo sub terra abscondit et p dibus
oculaf. q pulcra habet pellem qn de ipsa
gloria vagus efficit. s qn pelis ei epurte
tuc in terra tecta omnia. s sepe em p pelis pul
critudine capitur a pellisice a quo decorat

De noctiluca

Noctiluca e modica bestiola mltipes
et alata. et ideo q in nocte volatilia
oputat in tenebris lucet vt candela et max
ime circa postetras in luce aut plena sfo
mis et ob scura man. sicut tagesis et quia
latet in tenebris tam lucifuga e. odit ei
lucet et solimodo de nocte ambulat et omige
otariae q est lucifuga vt dicit arif. li. viij. co
de minutis volatilibus.

De onagro

Onager vt dicit phili. a simus ferus
interpretat. Bos affrica habet mag
nos et dominicos in desertis vagantes. singuli
aut feminay gregebus sunt. nascuntibus mas
culis. relit masculi et testiculos eoz modu
detraat. qd cauetes matres in locis secre
tis eos abscondit. et vt dicit pli. li. viij. Et
onager et affinis domesticis velocissimi ani
mali generant. Animal aut e libet indomitum et
lasciuu. frequenter motus et nemora osuetu

et cum sit animal ex se imbecille et in noctu
solius fuge beneficio leonem superat in heremo
atq; lupu. e animal valde pacies fitis diu
expectans quousq; potu inueniat sibi aptu
de q dicit phisologus. p. die marcij. viij.
et coiens in nocte rugit p cuius rugitu eq
noctiu apud aphros discernit et dicit q
to cies semp rugit de die et dies habet ho
ras. similiter et de nocte. Unde et siluaru in
montibus affrice onager in quibus habudat
nu metu rugitus eoz numeru horatu diey
et noctiu computat et distinkant. sagax et in
vidus est in olfactu. Unde qn amoe feruet
et nescit vbi eius feia euagat rux ascendit
et patulis natiuo ventu attrahit p cui flatu
vbi sit eius semina diuidiat et discernit. in
montibus altis pascuosis herbas viuetes q
mlu diligit cu diligencia qere osuetu. q
cum inuenit p gaudio statim rudit et vbi
psensit bestia vel homine ipsu venari cupi
entis q diu inuenit gramina virencia a pal
cus no recedit homi frequencia valde obit
atq; fugit solitudines et desereta multum
diligit

De onocentauru

Onocentaurus secundu glo. super
ysa. ip. est animal monstruosum ex
tauro et asina pcre ad m. onos em
in greco dicitur asinus latine. Unde est aial
lasciuum ad modum asini ceruicolu ad mo
dum tauri. alio modo sentit phisologus q
dicit onocentaurum esse copositum ex hila
effigie et asina. nam ab umbilico et surcu
figuram habet hominis et ab eodem infeti
formam optinet animalis. huc rationi vi
det eordare pli. li. viij. c. iij. Iudibria inqt
mirabilia nobis fecit in geniosa natura ad
detegendum aut eius poteram satis in p
digiosas posuisse gentes et posuit in eodem
capitulo exemplum de multis monstris et
prodigiosa bestiis quas india gignit sicut
de fauns et satiris et de onocentauris et de
ppocentauris et huiusmodi q dicit esse bestia
humana effigiem mentiens et alij dicunt.
centauros fuisse equites thesalon qui pro
eo q in eis discurrebat quidam vnu corp
equorum et hominu iudicabant. Unde et
tauros fuisse fictos asserunt vt dicit idem
li. vi. vnde agit de potentis dicit em cen
taurus grece homo latine. vnde centaurs
dicit homo et a centauro per addicionem
dicitur onocentaurus sicut dicitur est eo q
in media hois specie et in media asini dicit
esse sicut ppocentaurus dicit monstrum in
quo hominu equoru q natura esse conuicta
p. tauro vt dicit phili. ibi dem

210 18

O De ovine.
 Rix vt dicit glofa sup li. i. ysa. e aial
 immundū nec sacrificijs aptū. lxx.
 autē interpretes tñsulerūt qñ beta semiocta
 ceteri interpretes ocs ficut orix illaqueatus
 transtulerunt qui hebraice dicit thō. i. inter
 animalia immunda in lege reputa. Est autē
 bestia sicut mus aquaticus vel sicut glicēs q
 sūt quidā mures sic dā. eo q sompn. efficit
 eos pingues. hyeme vō tota dormiūt. i. imo-
 biles qñ mortui sūt. in estate reuiuiscūt. Vñ
 orix est animal qd hūiōi muribō assimulat
 et hoc videt tangē lā ysa. i. corbat ā pli-
 qui dicit sic. orixē vāt egiptus fēā que in
 oca amiaule. viij. kl. i. i. i. qñ incipit estas
 stat oca stellā. i. orixē contra eā ac si vellet
 aduare eā. hō facit ā stertueit. i. ā p lōgā
 dormitiōne euigilauerit. et declinat hic orix
 huius orixis. scdm hoc dicit foret foricis. i.
 omix omicis. i. hmoi. Scdm iuuenalē vco
 orix est quedam auis pinguisima ita q sua
 pinguedine ebetat cullellū vt dicit idē li. iij.
 vbi dicit iculus orix ebētissima ferro. et ā
 tñ scdm quē loat dicit expositores q ē auis
 filis galline affricane vel ipsa gallia. Scdm
 briconē autē dicit orix gis. scdm illā regulā
 grecismi. Nomen in r donat in cis vel in gis
 vt sep fecis ley legis geitiuū. qñ or exceptis
 nox. mix. senerq. suppellex. Vñ dicit q orix
 est idem animal qd in lege mundū reputat
 ad esū deut. xiiij. vbi dicit comedētis orix in
 et camelopardulū. immundū tñ reputaba.
 quo ad sacrificiū. Olimus aut li. viij. c. iij.
 de animalibō sompniferis dicit. capree inqt
 in plurimas similitudines tñsfigurant. nam
 inter eas sunt ilices mirande piauū tatis. qā
 supra comua vasta et magna quibus earū
 capita onerant saliedo de rupibō se excipiūt
 Sūt et origes quoz villi cōtra naturā alioz
 aialū vertant. vltus caput. Sunt et dame
 et pigrafi. et mltā alia animalia hys similia
 que alpes transmittit et sinus transmarini
 vñ fm hoc orix gis. est spēs capre siluestris
 et scdm istā significatiōne vtputa nō sumit
 in ysa. vbi loquit de animalibus. i. sompno
 dampnabili sopiunt. quia nō bene oueniet
 methaphoe. ā ois capre fm aris. fit aial
 valde vigil naturaliter. pa. cū dormit. i. de
 facili excitat. ā sic aial valde timidū et sic
 pro alio animali supponit orix in deut. i. pro
 alio in similitudine ysa. sicut dicit multi.

O De oue.
 Vis est molle peus laniferū corpore
 mereme. animo placidū ab oblatōe
 dicit. eo qd apō vtetes in inicio nō

trui sed oues offerbantur in sacrificio vt
 dicit ysa. li. xij. Ex hys quidam bidentes
 wam. eo q inter octo dentes duos alciōes
 habent quas gentiles in sacrificio maxime
 offerbant vt ibidem dicit ysa. vel diamē
 bidentes scdm senectutē quasi biennes idēst
 duoz annoz quia talis etant etatis quando
 ad sacrificiū eligebant. Sed peius wamē
 a duobus dentibō qui preminēt. i. ā quibō
 nasci diamē. hic bidēs genitiō hūi. bidētis
 dicit vt dicit beda. De ouibus dicit aris. li.
 v. q pariant vsq. octo annos. i. li. viij. si
 ipregnēt oues versus ventū septentrionalē
 faciūt mares. i. si in meridionali tunc femē
 nascēt. i. qles vne fuerūt sub lingua cuius
 talis coloris erit fetus. quere supra de agnis
 et ariete. Et qñ oues senes ad coitū mouent
 in aliquo tpe de terminato dicit pastores q
 est signum bonitatis in eis. i. si iuuenes sic
 mouent dicit q est signū future pestis in
 ouibus in anno illo. Item aris. li. viij. oues
 impregnāt bibendo aquā. i. ppter hoc dāt
 eis pastores comedere sal vt plus bibentes
 impregnēt et magis oseruent. dant etiā
 eis in autūpno ciarbitas patas. ā sale ad
 multiplicatiōe; lactis. i. tūc fluit plus lactis
 de mamillis et oues ipinguant. lenticula. ā
 sale. i. hiones per tridū abstineant a cibō
 post accipiant cibū. mulū impinguabūt
 et in estate valet eis aqua septentrionalis
 frigida. i. in autūpno aqua meridionalis
 tepida. i. uuat eos post. i. fine diei. i. mot.
 per nimia enim itinera et per fortes latres
 macerāt. i. pastores cognoscūt que possūt
 pati hyemē aut sup qualdā mueni. i. glacies
 et super qualdā non. i. que ex eis est de bilis
 a se non exatit glaciē nec repellit. i. carnes
 ouū fiat et alioū quadrupedū que in loco
 mulū aquoso nutriunt male. et que caudā
 longā minus paciunt hyemē q que amplā
 Et que hnt pilos paucos. i. crispōs grauoē
 hyemē paciunt. et lana ouū quas comedit
 lupus inficit. i. pā. vno inde factus recipit
 pediculos. Item ibidē li. viij. in ouibō plus
 habūd at puacio intellect. q in alijs aialibō
 quadrupedibus. et nocet eis tonitrus. et si
 omāseit vna sola. i. fuerit ipregnata abortiet
 pte timore forsan. Itē dicit pli. ca. p. l. v. to.
 nitrua inqt solitarijs ouibō infert abortiū
 remediū est vt in vnu pariter agrogen. i. que
 supra in lā a de ariete. i. de agno.

P Anthera vt dicit ysa. li. xij. sic est
 dictus. siue quia omnū animalū
 ē amicus excepto dycone que valde

odit. siue quia societate generis gaudet et ad similitudinem quicquid accipit reddit. **P**anthera enim grece totum dicitur latine. Est autem bestia minutis orbicularibus superpicta. ita ut ex macularum nigrarum et albarum et flauarum varietate tota pellis oculata exeret. videatur ut dicitur idem. **H**oc bestia ut dicitur philosophus. semel tantum modo parturit. cuius cause ratio est apta nam cum in utero matris equaluerint catus et ad nascendum iam receperint vires odium in ceteris laetatur. vnguibus matris alium tanquam suo patri resistens. vnde et mater partum dimittit dolore proterito repellente. **E**t ideo dicitur philosophus. animalia cum autis vnguibus frequenter parere non possent. nam mouentibus se catus videtur intrinsecus sunt matricibus. huiusmodi quod philosophus libro li. xiiij. **D**e panthera dicit philosophus. panthera inquit odit draconem et draco ipsum fugit. cum autem comederit et saturata fuerit se recondit in spelunca et dormit continue fere tres dies. post triduum vero a sompno surgens emittit vocem et ab ore eius exit odor aromaticus supra modum suauis. propter cuius suauitatem ipsum omnia animalia sequuntur. solus autem draco audiens vocem eius timore proteritus fugit in cauernam. nec frater odore in semetipso deficit et torpescit. odorem enim eius reputat pro veneno. **D**e pantheris autem dicitur philosophus libro li. viij. ca. xviij. panthera sicut et tigris maxima oculorum et macularum varietate decoratur. alia animalia proprio colore gaudent. sunt tamen leones nigri in hircia qui pantheris in candidis maculis sunt similes. In colore autem vario panthera et tigris omnia animalia quadrupedia sollicitant. videtur eos huiusmodi conuoluntate capitis terreni quod oborum caput occultant et pulchritudine relique partis corporis bestias ad se mutant et sic mutatas accipiunt et manducant. **E**t quibus sit bestia valde seua cum illis qui sibi aut aliquid subueniunt nullatenus est ingrata ut ibidem exemplificat idem philosophus de quodam qui liberauit catus panthera collapsos in quodam foueam quem panthera eduxit septem solitudinem lea et bladios ut sibi gratias referre appareret.

De pardo.

Pardus ut dicitur est bestia velocissima colore vario orbiculari. procerps ad sanguinem. et saltem in morte. et huiusmodi talis dispositione sicut panthera. nec habet ab eo aliquam differentiam nisi quod panthera habet maculas albioceras. ita dicitur philosophus libro li. viij. **D**e pardo autem dicitur aristoteles libro li. viij. quod quoniam pardus infirmas comedit humanum simum gratia medicinae et ideo venatores suspendunt sterces super arborum ad quod hum ascendit a venatoribus

interficiat. Est autem animal libidinofum. et comit cum leena ex cuius adulterio generatur leopodus quere supra de leena. **P**ardus taptis catus est nimis seuis ut dicitur glosa supra osce. xiiij.

De pilosis et eorum proprietatibus.

Pilosi sicut innotuit glosa supra psalmi. xiiij. monstra sunt ad similitudinem hominum et dicitur siluestres homines qui et fatiri dicuntur. **H**id. autem li. viij. ca. v. dicitur pilosi sunt qui greci panide latine maubi appellantur siue inuis ab inuiso dicitur passim cum animalibus. vnde inuisi dicuntur ab inuisendo id est cocundo. **S**epe enim improbi existere et mulieribus ea peragunt. cuiusmodi quod demones galliducios appellant. quia sepius hanc inmundiciam peragunt. que autem inuisio vocatur hunc romanum faunum hircium vocant. **I**tem dicitur papias. pilosi a grecis panites a latinis inuisi vocantur. quorum forma ab humana effigie incipit. sed bestiali extremitate terminatur. **I**tem dicitur glosa supra psalmi. xxxiiij. **S**ed ibidem dicitur alia glosa quod pilosus dicitur simia. Est enim bestia monstruosa. pilosa multum et villosa. figura humana in multis representat. quere infra de simia.

De pigargo.

Pigargus est animal mundum quo ad esum ut patet deuteronomio. xiiij. est animal cornutum et barbatus sicut hircus minus ceruus in auis hircus. vnde similis est hircoceruo. huiusmodi longe minus. quere infra de tragelapho. tum miniat sicut hircus. et findit vngulam sicut ceruus. et est animal agreste magne velocitatis nemora inhabitat et de secula Hugo autem dicit quod pigargus est auis parua et depressa. vnde dicitur a pige quod est depressio. **S**ed in deuteronomio supponit pro animali quadrupede quod est simile hircoceruo. ut ibi innotuit glosa. nec aspirat ibi prima syllaba. vnde cum huiusmodi non debet scribi. quidam scribunt pigargum huiusmodi male ut patet in libris correctis.

De pigmeis.

Pigmei sunt homines parui statura cubitali quod greci a cubito pigmeos vocant. huiusmodi montana in die tenent quibus vicinus est oceanus ut dicitur psalmus. **S**ed dicitur augustinus. sic pigmei tantum seminae biales sunt qui tertio anno perfecte sunt etatis septimo senescunt. **D**icuntur autem pugnare contra grues a quibus armati ferro aliquo. ciens deuincunt. **D**e pigmeis autem dicitur philosophus libro li. viij. ca. iij. pigmei ceruos ut sunt dodantes non excedentes salubri celo semper venant. habitant in terra tparta motibus oppositis ex partibus aquilonis quod grues infestare fama est. **C**ui incidentes arietum caputatum doris armati facit huiusmodi vno tempore congregato agmine

243

ad mare descendit et oua q pnillos graui p
vribo de struut q consumit et hac impedito;
faciut eribo mchibo qd si no faceret futuris
auiu gregibo e hiltre no valerit de pennis
at earu q ouoru putaminibo sibi alas fa
ciut vt dic id. Et subdit arif. iquit. in ca
uermis viuere pigneos tradit.:

De porco .:

Porcus vt dic yf. li. xij. pure dicit
Inurgitat em se sceno et luto et
mergit. limo se illimit q i locis fe
tidis regelat vti q oraci. Et amia lutofis
hinc q spurcis vilis q spurci nūcupat. Cui
pilos setas dicim qd qd futores dicit so
tulares vt dic id. Sunt at porci quida do
mestici alij siluestres. masculi at inter do
mitos dicitur verus eo q grades habeant
vires. femine autē dicitur sues qn pascua
subigetes id ē subacta terra cibaria exqte
tes. Inter siluestres masculi dicitur apri. i
feri vt dicat yf. De porcis at dicit pli. li.
vij. c. li. Porci nascunt detati vt tradit m
gidij. mares no vltia trim atū gñant. p d
cus amisso oculo cito extinguit. yf ad xv
ānos vel. xx. viuere potest. multis infirm
tatis subiacet porci et qn infirmant obli
quū tenent caput. volutati in luto plus ia
cent in latere dextro q in leuo. piquescūt
pl. diebo h magis in pūcipio saginacionis
mutua vōe noscūt. vñ vno clamate omnes
occurrunt et ip sū pvieibo iuuare satagunt
Inedā p triduu paciūt mutuo se diligūt
et atendūt. Domestici appria hospicia do
mosq; ptere discunt q ad eas etiā h duce
re dē de respere asueēt vt dicit id. Cūdo
et iacendo grūmūt q dū dormiant maxime
si fuerit bene piques. Sūt at porci foridus
sompni in maio q in alio tēpore. et hoc
accidit eis ex fumis p calozē vnalē resolutis
ab humoribo in hieme q in ipso rū corpibo
aggregatis. et ideo tunc suauū dormiūt et
diuidi. ppter esolutos mltibres fumos ip
forū cerebri tūc tēporis suauiter opilantes
In estate vero q si multa sit humoz esoluō
fortis tamē sit eorūde. asūpō et desiccacio
ppter excessum estiuālis caloris et non sit
tanta humoz gñacō q sūt causa sompni. p
qd no tāū dormiūt in estate qū in vere vt
dic auic. In autūpno at q in hieme sūt hu
mōis opacti ex frigiditate aeris eos forū
seas ostrigēte. et ideo pauci sumi tūc tēp
esoluuntur propter excessum frīgoris hu
mōis in corpore conpungentis vt dicit id
Arif. aut dicit de porco li. iij. porcis no eie
dentes omnino et ē masculus pluriā dēciū

q sit femia. Item arif. li. iij. porcis saltat
post. viij. mensē et femina parit post anū
et q generat ex spermate maris ante vñū
annū est debile valde id. Item idem porc
habet asueudinem qd si coierit prius dum
aliqua tūc sui filij sūt pauciores ex secunda
et minoris corpis q quando porca virgo pri
fuerit impregnata piet filios minores. por
ca si fuerit mltū pinguis erit ei lac pauci
post eius partum et meliores sūt filij qui
nascunt in hyeme et piores qui in estate q
meliores sūt filij qui generant in iuuentute
q qui generant in senectute. Porcis autē
cum impinguat potest coire in omni tempe
nocte q die et magis in mane. Item li. vi.
a parit porca primo filio pmo bat mamillā
quōdo multam appetit coitum non dimittit
marem saltare super eam quousq; declinent
auriculae. q multam est ordem bonus cibus
porcis quōdo debent generare maxie decoctū
Itē li. vi. porcis accidit tripliciter infirmitas
vna que dicitur blancos et est apostema in
auricula q in mandibula et sepe in pedibus
et caro que est in illo loco corrupit q trāsit
paulatū corruptio ad carnē vicinā donec ve
niat ad pulmonem et tūc suffocat spiritum
q expirat. augmētat hec infirmitas subito
et paliores porcoz quando pmo cōgnoscūt
infirmitatem pscindunt membrū in quo est
infirmitas nō em curari possūt sine incisurā
Alia aut accidit eis infirmitas que dicitur
dolor q p dētōsitas capitis q ex ipso motū
maxima pars porcorū. Alia infirmitas est
fluxus ventris q vix habet remediū qmiam
interficat in. iij. diebus q quando porci sūt
grossi tūc iuuat eos comedere mōm q iuuat
eos balneū quando aqua eius fuerit multū
calida et minuūt vne sub lingua eius. Itē
quando cibus diuersus impinguat porcos q
qdā cibi mflāt q qdā gñant carnē et qdā
piguēdine q tā porci q porce delectāt. ome
dēdo glandes q eoz tēperant carnes tamen
si porce comederit multum de eis aborāent
sicut oues. multa alia refert de eis arif. q
de apro et infir de sue

De pediali

Pedialis autis est vermis a pedibo
sic vocatus vt dicit yf. li. xij. pl
em pdum motu q mōsu ledit autem. Ex
hūidit et corruptis vaporibo interstanteis
p poros resubātibz generant vt dicit yf. li.
mviat. sepe inquit pediali et lentes nascūt
in capite vel in cute ex purgacionibus quas
natura eiciens facit consumit inter autē q carnē
sup que loū dicit expōtor. Quidā pediali

ex humore sanguineo gñant et sunt rubri et
 grossi. quidā ex flegmatico et molles sūt et
 albi. quidā ex colerico et sūt citrini lōgi et
 loce et acuti. quidā ex melācolico et sūt illi
 cinerei coloris id est subnigri et macilentī et
 motus tardi. Vbi autē est nimia pediculorū
 mltitudo in corpore mltū plectorico et corru p
 to signū solet esse corruptōnis generalis vt
 moxphes siue lepre vt dicit idē Contra p
 dicaloy autē molestiā valet capitis frōnis
 abluco pctinacio et medicinal mundificaco
 Nam vt dicit ostā. Argentū viuū cū cinere
 salicis eos necat. et hoc p̄cipue si ex calido
 humore gñant. Item facit letargiū mag^m
 id est plūbū vstum cū oleo et aceto. Si vō
 gñant ex humore frigido valz staphisagm
 auripigmētū cū oleo et aceto. Similiter aq̄
 marina et saluatiua cū aceto. Secūdo autē
 differētes naturas animalū sūt in eis dif
 ferētes pediculoy vt in porco cuius pediculū
 dicit vñ sic dicitur qz vñ nā vbi mōdet
 adeo locus ardet vt ibi vñe fiant vt dicit
 idē yñ. li. xij. Quilibet autē pediculus tāto
 actius mordet et ledit q̄to plus macolet

De pulice .i.

Pulex vermis est mobilis molstus
 hominibz maxime et infestus a pul
 uere dicit eo qz a puluere potissime
 nutritur vt dicit yñ. libro. xij. Est autē
 vniuersus mīre leuitatis non cursu h̄ velo q̄
 saltu p̄uola effugiēs et euadēs. Tempōe fei
 gido pigrescit vel deficit. estiuo tēpore mīso
 lescit. Quāuis autē nō sit de aiantibz que
 p̄cedūt p̄ manifestam sepus omixtionem
 multiplicat tamē suā speciem p̄ ouacionem
 quia oua quedam in se gignit ex quozum
 omixtione vel emissione vniuers. puler. mul
 tos p̄ducat. Vnde puler. albo quidē nasci
 tur sed q̄ subito in nigredinem cōmutatur.
 Sanguinem appetit et carnem cum infidet
 terebat et p̄fodit. siquid diocem p̄tem inter
 cutanei humoris sygit et in parte corporis
 cui infidet sugendo sanguinem rubicundum
 refrigerium delinquit. dormire volentes aet
 mōsu imp̄tat. nec etiam regibz si eorū caro
 nes patius puler. tetigerit quā eos mo
 lestet parcere cōsuevit. Eis siquidē ab
 scinthium est venenum. Similiter et folia
 perhorum vt dicit ostāntinus. Colloquū
 tida valet contra pulices si terita et mixta
 fuerit cū aq̄ p̄ locū vbi habundāt pulices
 aspergat. similiter folia absinthij q̄a vt
 dicit eoz odor et sapore moriunt. p̄pter saly
 nis velocitatem de facili nō capiunt. In calore
 q̄ta sepus plūuio sū actius mordet puler.

De rinoceronte

Rinoceros grece latine cornu in nate
 interpretat. Idem est monoceros et
 vnicorn. bestia seuissima appellata
 eo qd vnum cornu in media fronte habeat
 iij. p̄des ita acutum et validum vt quicquid
 impierit aut ventilet aut perforat vt dicit
 yñ. li. xij. nā cum elephante sepe certamen
 habet qz vulnē in ventre p̄ferunt. tanta
 autē est fortitudinis vt nulla venantiū vtu
 te capiēt. Sed sicut asserit qui de naturis
 rerū scripserunt virgo puella ponitur que
 venienti sinū aperit in quo ille omni feroci
 tate de posita caput ponit sicqz soporatus ve
 lut in cernis capitur et interimitur iaculis
 venatoris. hucusqz yñ. li. xij. q̄. sup iob
 addit in moralibz ad iam dicta. rinocerōn
 inquit fera est nomine omnino in dormit et si
 quo mō capta fuit tenet nullatenus possit
 impacientia qz vt dicit illico morit. De rino
 ceronte dicit pl. li. xij. c. xij. Rinoceros i
 nate habens cornu. in media fronte supra
 nates hostis est elephantis vnde sūū cornu
 lim at ad sapa et acut et sic se p̄pare pugne
 et in dimicacione aluū imp̄tat elephantis qz
 fit p̄tam corporis esse molliorū. longitudo p̄
 inest ei vt equo. Et cū multa breuiora.
 Color eius bupeus. et sicut inuāt idē. li.
 vij. c. xij. huius fere multe sunt species scz
 rinoceron. monoceros. egloceron. Est autē
 monoceron vt dicit idē fera asperissima si
 milia eā in corpore et ceruo in capite. pedibz
 elephantis quāda apro. mugitum emittit
 grauem. vnum cornu nigrū emittens in me
 dia fronte habet duotū auditorū. hāc fēsi
 viam negant capi. Egloceron species dicit
 esse vnicornis et dicitur latine capricornus
 ab eglā qz est capra et ceros qz ē cornu aial
 est pusillū simile hēdo acerrimū nimis. in
 media fronte vnum gerens cornu. Itē dicit
 pl. ibidem qz in india sūt vnicornes boues
 habentes candidas maculas et solidas vn
 gulas sicut eq̄. Sunt et alij quidā india
 vnicornes vt dicit arif. auic. et pl. qui sic
 dicit sūt eo qz vnum in fronte habet cornu
 inter aures. fēsi buū autē corporis ipsorū simil
 est corpori onagrorū siluestriū aignorū. Sed
 talis monoceros est minoris audacie et fer
 tatis qz sint alij vnicornes. et dicit mono
 ceros a monos qz est vnus et ceros qz est
 cornu qz in capite gestans cornu vnum
 et declinat hic rinoceron. et tūc similiter
 declinat monoceron. tis. et. Inuenit autē
 rinoceros et monoceros tunc dicitur rino
 cerotis in gemituo et sic de alijs

De tana

Rana a garrulitate vocis sic est vocata eo quod strepit et sonos vocis importunis clamoribus reddunt in palustribus ubi generantur ut dicitur yfidi. li. xij. ca. iij. de piscibus. Ex ramis autem quedam sunt aquatica et quedam palustres. quedam rubete de quibus supradictum est in libro de bufone. alie calamite que sic sunt vocate quoniam inter arundines habitant et frutices. unde et in calamis ouerlan et sunt valde parue et vitides et mure sine voce. alie sunt agredule tunc paruule in sicco vel in aquis moeantes unde sic sunt nuncupate. Est autem quedam spes tunc que missa in os canis facit obmutescere. sed hoc multi negant ut dicitur yfidi. li. xij. ca. iij. Aris. autem dicit tana li. iij. quod hanc linguam propriam que antea lingue sue applicat ori suo et quasi ligata facit extremitas lingue piscis. licet posterius et interius ad linguam carnem habet absolutam. et propter hoc hanc linguam propriam et est coarctata et non facit hoc nisi in aqua tantum. et proprie masculus tempore coitus quoniam clamat feminam. quia quodlibet animal habens vocem uicinat tempore coitus. si ana autem multiplicat vocem quoniam ponit mandibulam inferiorem equaliter in aqua et extendit superiorem et per extensionem conatui duarum mandibularum. lucent eorum oculi sicut candelae et hoc de nocte maxime quoniam coeunt de nocte plus quam de die. et omnes pisces nutriunt pullos suos praeter ranam ut dicitur ibi de li. vij. quoniam autem primo in aqua formantur tunc videntur tollit esse caput cum quadam epimitate dependente ad modum caudae. deinde dilatata tollit in ventrem sublata cauda crescit ei pedes et in animal quodam tempore transformatur. mouetur omnes tunc praeter bufonem vel tuleram potius saliendo quam gradiendo nam verus rubeta raro salit si ana igitur aquosa est seu paludosa. clamosa. limosa. ventrosa. timorosa. sub ventre maculosa. venenosa. et ideo abhominabilis hominibus et maxime odiosa. in terra vivit pariter et in aqua.

De salamandra

Salamandra ut dicitur plin. li. x. ca. xlvij. est similis lacteae in figura. nunquam apparet nisi in magnis ymbris. deficit autem in sereno. et tantus est ei rigor ut igne tactu extinguitur sicut glacies. Saniem lacteam ore euomit quo si hominis tetigerit corpus totum defluunt pili et quod tactum est corrumpit et in colore turpiter mutatur. Salamandra itaque genus est lacteae siue stellionis animal pestiferum et summe venenosum. Nam ut dicitur plin. li. xxij. ca. iij. fructus arborum inficit. aquas corrumpit. ex quibus si quis comederit vel biberit mori necesse est. sed si salua eius pedem

tetigerit totum hominem inficit et corrumpit. et quous tanta sit in salamandra vis veneni. a quibusdam tamen animalibus manduca loco ubi inter medios ignes vivit sola animalium ut dicitur idem primo incendiis ignem extinguit. et est genus salamandre cuius pellis est villosa et pilosa sicut pellis vituli marini. ex qua sunt aliqui cinguli ad usus regum que post longam vastitatem in igne proiecti non erunt sed post diuturnam inflammationem illesi et purgati quasi renouati ab ignibus extrahuntur. et ab illa pelle sunt ligamina in lapidibus et lucernis que nullo incendio corrumpunt. quee supra in libro a de anguilla diuersitate et inuenies ibi de hoc verme.

De sanguisuga

Sanguisuga est vermis aquatilis sic dicitur eo quod sanguinem diligit atque fugit potantibus insidiat faucibus vel ubi vispi adhaerere sanguinem haurit. et cum nimio cruore maduerit euomit quod haurit ut de nouo recencioze fugat. ut dicitur yfidi. li. xij. vermis est coloris subnigri quibusdam virgulis rubris distinctus corpore mollis oblongus et est flexuosus. os habet triangulum et in ore fistulam cum qua sanguinem fugit venenosis infidet. et ideo quoniam debet apponi membro causa medicine primo debet inuolui in viticis et in sale ut sic opella euomet. Si quid forsitan hauserit venenosum in aqua tepida in tempore calido cuius membrum se applicat ad sugendum.

De stellione

Stellio nomen sumptum a colore. Est ei bestia tergo depicta lucetibus guttis in modum stellarum. de qua dicitur ouidius apud quos coloris. Nomen habet variis stellatis corpore guttis ut dicitur yfidi. li. xij. ubi subiungit. Stellio autem adeo scorpionibus est otarius ut visio eo pauore hinc aufeat et torpore. Plin. li. vij. dicit. quod stellio maxime de rore vivit et quous sit animal pulchrum et depictum. multum tamen est venenosum. quia ut dicitur plin. li. xxij. ca. ij. ex stellione pessimum fit medicamentum. nam cum fuerit moratus in vino facit eorum qui bibunt lentigine abducit. ob hoc ei vnguentum necesse est quoniam forme inuident meretricum. cuius remedium est ouum vitellum mel et vitum. et fel stellionis in aqua tritum mustelas dicitur congregare. et est stellio genus lacteae reptile et quadrupes hinc pedes latos et digitos scissos ad modum manus quibus reptat ad domum et muro rimas in quibus facit cuniculos suas et mutat spoliu suum in senectute sicut serpens ut dicitur idem et latitat in hyeme in cauenis et ebera visus eius. In vere autem eprensus de cauenis sentiens defectu visus mutat locum et querit sibi locum et cauernam ad orientem et continue apit

oculos intra solis ortu donec in oculo deficeat
humor & asuma² nebula que oculis caliginē
inducebat. Super pū. aut li. ca. xxx. inuēt
glosa. q. stellio est animal velocissimū et tū
non pennatū. sed tantū velocitate pedū repit
& scandit ad sublimitatē domoꝝ ac muroꝝ

De serpente :

Serpēs ē dictus eo q. occultis serpit
accessibus. non graditur publice et
aperte sed squamarū nifibus repit
occulte vt dicit ysid. li. xij. de cuius natura
hic non psequor. quia ibi supra in lūa a vbi
agi² de angue oīa sunt prolixius explanata
tū quā bā notas pprietates & vulgatas hic
breuiter inserere non pigebit. Dicebat io.
de sancto egidio de serpente sic. formidat
nubū. dicit em̄ q. insilit in vestitū. spuū sit
sibi venenosū. q. salua ieiuni hoīs venenū
est serpenti. pugnat pro capite in quo dicit
esse sedes cordis. caro frigida hoc dicit q.
frigide est nature pectore vntē. hoc dicitur
quia rectis non graditur annis scz. singulis
serpit se renouat. loca mulcida ligat scz. loca
putrida subūbrat. id est loca vmbrosa amat
respicit obliq. q. lateralit nō directe tū fugit
a ule & dente flecti² in se q. tortuosus est &
non rectus. abscondit lepā q. omēdic ne tal
infirmas reuelat non cessat vertere linguā
q. serps semper mouet linguā ex vi veneni
esurit & patit. diu em̄ sustinet famē claudit
suā autē ne audiat in cantantē vmoq. venā²
sibilat anteq. mordeat intēmit omne qd
modet. auis hostis quia flatu iterimit eas
iacta resumit quia venenū qd eicit reiterato
resumit.

De simia :

Simia vocat a suppressis naribus est
vocata. vñ et simias dicit ysid. eo q.
naribus suppressis sint et facie feda
rugis turpibz folliantibz. Alij dicūt simias
a similitudine racione noiatas q. in multis
hoīs imitant. sed hoc ē falsū vt dicit ysid.
li. xij. & subdit simie sunt elemētoꝝ sagaces
noua luna exultant. media & caua trūstant
qñ habet duos fetus fetū quē plus amat in
brachio suo portat. quē vero minus diligit
humeris gestat qñ sibi instat necessitas si
giedo. ai vō ar. ta. ab insequēte fetū brachijs
portatū proicere opellit et aliū qui humeris
inhidet pressa tardior ad fugā reddit. & ideo
a venatore facilius & citi² preuenit. Simia
aut quinq. sūt gñā vt dicit idē. ex quibus
creto petiti caudas habent. Simia em̄ est cū
cauda quā quidā clunā vocat. Sūt & alie q.
cenophale sūt dēe q. facie amibz sūt filēs. h
corpus hnt simiaz. Sunt etiā spinge villose

comis & māmīs pminētibz faciles ad ferita
tis obliuionē. Sunt & satiri facie admodū
grata & gesticulātibz motibz inquieta. Sūt
et callatrices que toto pene aspectu a ceteris
distant. nam in facie sunt pducta barba &
lata cauda vt dicit ysid. Itē dicit pli. li. viij.
ca. liij. vbi dicit simiarū genera figure hoīs
sūt pima. caudis inter se distingunt² mita
solleria visa singula facē nitunt. vñ calciat
se solēt calceis a venatoribz ex industria de
relictis & sic facile capiunt. nam dū se volūt
calceoz ligamentis astringere & calciatēta
prouit videāt a venatoribz facē suis pedibz
coaptate anteq. possint a calceozū vimalis
expedire a venatoribz sepiissime capiunt. Itē
plinius ibidem. simiarū erga fetū in arimā
est affectio. nam mansuefacte intra domos
catulos quos pariunt omnibus demonstrāt
tractatq. gaudēt et gratulantes & sibi ap
plaudentes cognoscunt. huas pli. Dicit tū
idem li. eodē. ca. xij. sūt in india sumie toto
corpore candentes quas indī cesei capiunt &
venantur. De simia autem dicit auic. li. ij.
Communicat simia in forma cum homine. &
in pilositate cū lupo. & sunt aliquę simie pra
uoz motu atq. moꝝ. et earū dentes quasi
canū & morsus maliciosus et maxime illarū
que habent caudas. Alie autem sunt villose
anterius preter facie. & talū dentes sūt sicut
dentes hominis. & alia habent sicut homo. &
oculos subtrifos & alpos & aautos & māmās
in pectore et manus & pedes et digitos sicut
homo. & potest ambulare sup domos pedibz
duobus quia habet calcaneū et imitē sicut
hominē. et hec habent pauca animalia preter
hominē & maxie quadrupedia vt dicit aris.
In vulua autē assimilat mulieri. et virga
masculoꝝ est sicut canis. & interiora eius sūt
sicut hominis. huasq. auic. hec eadē dicit
aris. li. ij. vbi dicit. Sunt a alia omniācia
in natum hominis qd quadrupedia vt simia qd.
vnde recitat oīa supradicta. Est itaq. simia
bestia monstruosa. hoīs tamē nature repre
sentatiua. discipline susceptiua. vnde ad sal
tandū et varijs mobis ludendū informat.
Bestia siquidē est si indomita et maliciosa
ex natura & vteribz & catheis per violentiā
domat. trūco opprimē siue blocco. nec libē
discretē pmititē vt eius insolencia repma²
Cibus omnibus vscit. & immūdis delectat
ppter qd in hominū capitibz vermes querit
quos inuentos in os proicere non debignat
Simiarū carnes desideat leo qñ infemat
q. citi² esu dicit oualescē qñ grauit infemat
vt dicit ysid. & pli. quere supm de leone.

Lib. 18

De sirena

Sirena. ne. vel sirenis. dicitur mosty qd dulcedie sui cantus trahit nauas ad piculu. Vn dicit a sire qd e tractus vt dicit huguico Glosa at sup pfa. p.ij. dicit. Syrene sunt serpentes cristati et alati. Alij at dicunt qd sunt pisces marini in spe muliebri Papias aut dicit Syrene sunt dracones magni volantes et cristati vt qba putant phid aut li. xx. vbi agit de portetis dicit. Syrenes tres fingunt fuisse. ex pte vrgines et ex pte volucres vngulas et alas habentes. qru vna voce altera tibia tercia lina canebat q illectos nauigantes sub spe cantus ad naufragiu pertrahit. Secudu vritate aut metrices fuerunt que transeunt ad egestate ducebant sicte sunt pducere ad naufragiu nauigates Dicit autem phid. li. xij. in ambia sut hptes cu alis que ferene vnt q plus currit q equi et volare diam. qru virtus catu e vt ante mors q dolox sentiat. De sirena at dicit phisiolog. Syrena est mostru marinu ab vmbilico et suesu habens formam vrginis inferi figuram piscis. Nec belua in tempestate gaudet in sereno aut dolet. hec dulcedine cantus facit dormire nauigates. qsalz viderit opositos ad nauem at edidit et que poterit in pte secum ducit et pferes ipsu ad locu licet pmo ipsu sead coire cogit qd si noluerit vel no poterit illum pimit et eius carnes deuorat et trasglutit. De talibo mostris legit in hystoria alexandri magni.

De scorpione

Scorpio vt dicit ph. li. xij. est vms terrenus hns in cauda aculei amary sic gorce dicit eo q cauda figat et araiato vulnere venena diffudit. cui ppri e vt palma man no feriat neqz lebat vt die ide et dicit scorpio a scorre qd e dulce et pio. is. id e fingere. quia in anteriori pte blandicias fingit in posteriori pugit. A scorpione aut vme p similitudiez dicitur tubo aculeatus vel flagellu vge no dose. It scorpio dicit signu in celo. qz sole esistente in illo signo pmos frigoris aculeos tuc sentiunt. Unde omia. Matutina pax tuc autis frigora ledut Item scorpio e sagitta venenata arai vel tormtis exalssa q du ad hoiez venerit du infigit virus diffundit. vnde et nome accepit. De omnibo hijs dicit vgi. Scorpis est signu vmsiqz sagitta flagellu De scorpionibus aut dicit pli. libro. p. c. lxxvi. Scorpiones parit venenulos ouoz specie et parit impotuna peste venenosi

sic serpentes p triduu valde ledit scorpionis venenu et post lenta morte preut nisi cicus sibi occurrat. Ietali ictu piciut vrgines qn eas ferunt. Similiter et femineas sed no ta cito viros aut maxime ledunt matrisio qnd exent de cauetis suis pusqz foruuto aliquo ictu leuutu infundut venenu semp cauda parata est patere nulloqz momento cessat a lesione. si ei dat occasio ledendi et obliquo ictu et in fluxo ferendi venenum candidum eos in fundere. apodetus auctor e qui descriptit scorpionu no cuoz genera p colores. g emios haberi quidam aculeos et i os sunt naues femores et maxime tempore coitus et hij sut ceteris galiozes et logiozes. Omniu aut venenu in meridie magis est noduu qnd solis ardoribus canduerit. Si milit qnd sicut et habent qba internodia in cauda quanto plura tanto picora eoz sut venena. aliquado sut illa internodia sena aliquando septena. Tradit aut apolodius quoda in affrica habere pennas et illi sunt valde nocuu. os quoda venefici qui qstus gracia colligut diuersaz terraz venena illos allatos scorpiones referre in ytaliam sunt conati. infra circuli regione celi nullatenus viuere poterut. Videt tamen aliquando in yalia. sed sunt in nodu. Infecia piciut porcos nigros q cicus moriunt. Sed si in aqua post ictum se immerferint. homini a scorpionibus pccasso cims eoru potatus in vino e remedum sub meri etiam in oleo succurrens periculo q pungendo animalia eduxerunt. Nullu aial ledit scorpio carens sanguinem et sunt quida scorpiones q piut vndenos fetus quos mater qnqz deuotare dicit. sed vnus qui magis e folles scadit sup clunes matris vbi tutus residet. a cauda et a morsu hic geitor mterficat et fratne cedis alto extitit. hic puidere fecit natura. ne pestifera pgenies nimiu ppagetur. hucusqz pli. li. p. dicit autem aril. li. vij. qd scorpionis q omedunt venenosa sut picoris veneni et dracones qba omedunt scorpiones et illi sunt passimi. contra punctum autem scorpionum multa sut remedia. vt patz sup li. v. de morbis et venenis.

De sue

Sus vt dicit phid. a subigendo e dicta eo qd terram vestro subigit ppter cibum terram em sulat et subuertit vt dentibus pueniat ad radices pli. aut li. viij. c. li. dicit suillum paug circa vtrnu eq. noriu caput bis in anno parit. iij. mēibz in vtero trahit. p. filios qnqz pducit. Sz

educat nequit et aliq̄do omnia deuorat
 p̄ter p̄mū illū magis diligit qui primo de
 vtero erit quia ei magis ē naturalis et ei
 semp̄ p̄mo p̄mā mamillā porrigit vt dicit
 pli. solin⁹ et arif. libro. vi. Est autē animal
 immundū et gulosū auidē deuorās q̄dlibet
 fetidū et immundū. balneū putat lutū et re-
 uolendo se in luto et quiescendo impinguat
 Et vt dicit arif. libro. vii. et impinguat p̄ci-
 pue in quiete et septima ps sui cibi tranfit
 in pilos et in saginē et in omilia et cum
 parit crescit et macrescit quia nutrimētū
 tā sit in lac vnde eius filij nutriunt et q̄n
 habet uiuenes magne est ferocitatis et p̄g-
 nat pro eis ota lupū alias eius appetates
 quere supra in littera. p. de porco et in littera
 A. de apro. r.

De tauro :

TAurus ē bos masculus nō castratus
 vt dicit p̄sid. et est ḡreū nomē sic
 bos Indici at̄ tauris vt dic̄ id li. xij. ē co-
 lor filii et velox p̄mitas pilis in otariū
 p̄ his caput circūflectit flexibilitate q̄ vult
 regi duricia. omne telū respuit mun̄ti fe-
 ritate qui sub ardore hians alligati omnem
 amittūt feritatem et subito mānuescunt vt dic̄
 p̄sid. li. xij. q̄re s. de hui m̄litem. f. Est aial
 sup̄bū et ceruicosū auidē magis fortitudo ē in
 collo et in cornibus ac tūcē. vñ pli. li. viij. p̄ly.
 Generositas tauri p̄ in aspectu et in cornu-
 ta ferre et in auribus fetosis ac in cornibus et
 in p̄actu dominacionū p̄ off. v̄tibz auidē tota
 aminaō in p̄oibo p̄dibz stat quibz in alū
 spargit arenā et ex tali sp̄atione singula-
 ritet̄ inter aialia mardescat vt dic̄ idē arif.
 li. ij. Taurus h̄z ep̄at rotundū simile ep̄ati
 hois et pascit solus añ tps̄ corpus et amoris
 et tūc vacis se associat vt dic̄ idē li. vii. et
 tūc ota alios fortissimē p̄gnat. Itē in codē
 Tauri impingunt ab herbis et ḡms v̄tosi-
 tate ḡtantibz ab exte m̄tatio p̄saz et fap-
 bay et huiusmodi. et si q̄s sciderit paz coriū
 et q̄i s̄stula sufflādo paz autē a carne eleua-
 uerit et post ei dederit ad māduandū imping-
 uabile. et impinguat cū dulcibz cib̄ sic cū h̄cibz
 et viuis passis Itē li. vii. tauri faciūt otariū
 equis. q̄i nisi aq̄ fuerit frīgida et p̄ua non
 auant potare eam. Itē idē li. vii. p̄ter
 v̄pores pungunt tauri et qui vincit salit
 super feminam. et cum debilitatur per mulo-
 tudinem coitus venit victus contra eumq̄
 pungnat et qui tunc vincit salit super fe-
 minam quali gaudēs de triumpho. et tauri
 p̄antur coitu post annum et forte post octo
 menses sicut et vacca quere in fia de vacca

Tauri autē q̄ diu nō sunt castrati feroces
 sūt et sup̄b̄. p̄ ablati testicularis effecti
 reddūt. et pigri intellectus penitus et mānēt
 crescūt tñ corpe et impinguescūt et anatro-
 iugo mānuescūt. q̄re infra de vitulo castrato
 Itē in libro. xij. in fine dicit q̄ tauri h̄nt
 fortiores nervos et ligamenta. is lacerto s
 q̄ boues quia in castratis c̄m̄na corporis
 membra emollescunt et in corde tauri nueni-
 tur sepe os sicut in corde cerui. Sunt autē
 quidam tauri agrestes vt dicit pli. li. vii. c.
 p̄xij. sūt inquit tauri atro assini siluestres
 ceteris maiores et velociores colore filii et
 oculis ceruleis pilo in cōtrarium verso tractū
 ad aures extendentes cornua mobilia ha-
 bent que alternatim in pugna mouent. et
 gum habent durum ad modum silicis. ita
 q̄ vulnerari non potest fere omnes venant
 nec aliter potest capi q̄ i foueis. capti sem-
 per feritate intereunt et pre in dignationē
 moriuntur

De tragalapho

Tragelaphus est dictus hircoceru⁹
 a tragos q̄ ē hircus et elephos q̄
 est ceru⁹. et dic̄ p̄sid. li. xij. et tragela-
 phi a grecis sūt notati q̄d sūt eadē sp̄cie
 vt cerui villosae h̄nt armas vt hirci et mā-
 tum p̄missis hircuū barbis. de h̄is autem
 dicit. auic. li. ij. q̄dam agrestia aialia h̄nt
 cornua tortuosa vt hircocercus qui trage-
 laphus dicit et pedes eius habent soleas. et
 corpus eius crescit ad quantitatem cerui et
 sunt fortes valde et facies eius declinant et
 cornua eorum sunt sicut hirci

De talpa

Talpa est quedam bestiola ad simi-
 litudinem muris de qua dicit p̄sid.
 li. xij. q̄ sit dampnata cecitate p̄-
 tua in tenebris. est em̄ absq̄ oculis v̄stris
 habet ad modum porci cum quo terram fo-
 dit et humum egerit et radices sub terra
 commedit et corrob̄it. solem odit et fugit
 nec potest viuere super terram. nigra habet
 pellem villosam et mollē. crum breuissima
 et pedes latos et per digitos distinctos ad
 modū manus. arif. autē de talpa dicit sic. Om-
 ne animal generans animal sibi simile h̄z
 oculos p̄ter talpam que non habet oculos
 appetēs. Sed si quis insiderit corium sub-
 tiliter inueniet interius v̄stigia latencium
 oculorum et putauerunt aliqui q̄ illud co-
 rium rumpitur p̄ angustia quando incipit
 mori. et tunc incipit aperire oculos in mori-
 endo que eos clausos habuit in viuendo.
 hic ad hoc pli. libro decimo capitulo. xlij

liquibius audiunt talpe obrute terra de no
atq; surdo natura oculo electo .et si hominē
audierit loquentē fugit a remotis .

De tapyo .

Tapyus est melus aial scz ad q̄titate
vulpis . cuius pellis valde ē hispida
et villosa et dicitur melota vt dicit glō
super illud verbū . creatierunt in melotis . cō
he . xij . De hac bestia scz de tapyo siue de melo
dicit pli . li . viij . ca . xxxij . Est et melis quedā
solercia q̄n ei eas canes insequunt̄ anhelatū
et flatū retinent . retinendo autē extendunt
et sic morsus canū et ictus hominū arcant .
sicutā prouidet tempestatē . et ideo sibi faciūt
caūnas subterraneas diuisos cryptas continētes
vnde q̄n flat ventus aquilonaris obuolat
cauday villositate introiūt aq̄lonarē et aptū
dimittūt tunc australe et conuerso . In eis dē
aut latibul se p̄udent in pastu oīa hyemē
et si q̄sq; eis de fecerit cibo eis pro cibarijs
erit sompnus vt dicit idem . Sunt enim de
generibz aīalū que in hyeme se abscondūt
et pro magna pte de sompno viuūt vt sup
de mure . Est quedam species tapyi vt dicit
philosophus qui absolute cibos oīa hyemē
vna cū femina colligit et reponit . et veniente
algore hyemis timēs masculū ne cibi collecti
nimis cito deficiant . femina ab esu reprimē
et ipsam ad saturitatē comedere non p̄mittit
que pacē simlans et q̄n tapyo masculo cedēs
cauernā latentē erit et per partē oppositam
latibulū intrans ignorante masculo fauces
apit diu aggregatos cibos deuorat et consumit
De bestia vt dicit idē vulpēs obit et cū eodē
dimicare consueūt . h̄ videns vulpēs q̄ p̄pter
duriciā et villosā eius pellē lodē nō poterit se
victū simulans fugā petīt . et dū tapyus p̄bā
querit vulpēs eius latibulū subintrās vena
et alijs immundicijs tapyi cubiculū inficere
consueūt . cui⁹ ferorē abhorrens melus de fed aīū
domiciliū delinq̄t et aliā mansuā nēcariō
sibi querit .

De tigrīde .

Tigris est bestia ad fugā velocissima
ad modū sagitte . sic enim p̄ se sagitte
viant vt dicit phid . li . xij . Est enim
bestia varijs maculis distincta . virtute et
velocitate mirabilis . ex cuius nomine fluui⁹
tigris appellat⁹ eo q̄ rapidissimus sit omnū
fluuiorū . tigrīdes enim magis hircania gignit
huat⁹ phid . dicit autē hic tigris hui⁹ tigrīdis
pro bestia . h̄ pro fluuiō vero hic tigris hui⁹
tigris . quee supra de fluminibz . De tigrīde
aut dicit pli . tigrīdes aut vel tigris hircani
vndiq; ferunt que sunt animalia tremende
velocitatis et maxime nocēti cū capiūt . totus

enī fetus qui semp viscosus est ab insidiāte
venatore capit . et in equo velocissimo subito
deducit . ac vbi fem spoliatis catulis vacuū
cubile cepit ferē p̄ceps odore fecētis catulos
inuestigans . venator autē audiens fremitū
insequentis abicit vniū catulū que illa tollit
ad suū latibulū morsu ducit . quo reposito in
cubili cōito cursu itē redit . Interū raptor cū
fidūis nauē scādit . et illa irritata frustra
feritate pro nullo vltra seuit vt dicit pli . li .
vij . ca . xij . Masculus autē de fetu penitus
non curat vt dicit idē . Qui aut oēs catulos
de ferre cupit speula m̄gna in itinē delinq̄t
que mater insequēs in via inuenit in eis se
intuēs de sua ymagie filios esse credit . circa
aut suam vmbā illic de tenta et circa filioz
extractionem de vitro occupata dat raptori
spaciū fugiendi et sic per vmbā decipit ne
raptorē p̄ catuloz liberacōe vltērius p̄sequat

De tineā .

Tinea vt dicit phid . est vestimentoz
vermis dicta . eo q̄ teneat et eo vsq;
vestibz insidiat quas corrodit . et ex
vestiū corrupciōe gignit q̄n scz vestis aliquā
diu in aere grosso op̄mit nec vento p̄fundi⁹
et in puro aere libere nullatenus explicatur
Insensibiliter autē panni superficiē consumit
et cū sit sensibile aīal infra panni substantiā
se occultat q̄ vix vnq; videt̄ ocul se p̄mittit
amara et odorifera tinee h̄ziunt ad vestes
resperfas talibus de facili non accedunt . et iō
folia lauri cedri et cipressi et hui⁹i p̄stita in
cistulis vestes ibi repositas et libros corrupi
a tineis non permittunt vt dicit ostā . Est
enī quedā scabies capitis que p̄pter suam
tenacitatē et adherentiā tineā est dicta . de q̄
quee li . v . vbi agit de capitis infirmitate .

De terredine .

Teredines vāt greci lignoz vmes
eo q̄ tenendo edāt vt dicit phid . li .
vij . Ex hūore aut corrupto i arboribz
derelicto sub corticibus arborū et in medullis
generant̄ . maxie aut in arboribz generant̄ q̄n
in oportuno tpe arbores rescant̄ vel plātan⁹
vt dicit idē . et hoc ē in plenilunio potissime
q̄n humiditas que lunari virtute cū corpibz
tunc habundat non digeritur propter eius
superfluitatem non regitur a natura . et ideo
necesse est vt talis superfluitas corrupat̄
ac in vermes et in putredinē ouertat . quee
supra de effectu lune li . vi . Tereudo itaq; ligni
vermiculus in substantia est mollissimus . et
inde tū corrodit et consumit durissima ligna
et subtiliorē puluerem q̄ possēt linea facere
quee infra de vermiculo .

De testudine.

Testudo est animal sic dictum eo qd regnie teste sit opū in carne modū vt dicit ysid. li. xij. et sunt quatuor genera scz terrestres. maritima. lucaria. scz in paludibus viuētes et fluuiales. et trahūt aliquū qd tū incredibile est radius ire nauū. gū testudinis pedē dextrū deferens vt dicit ysid. li. xij. de testudine autē quere supra in lū. de limace.

De tortua.

Tortua inter testudines apudat. eo qd inter testas durissimas claudif inter quas se colligit qū ab aliquo molestaf. Est autem eius duplex species scz fluuialis et terrestis. Fluuialis autē tortua mortifera est et uenofa. Terrestis uero q habitaf in domibus vel silus mundaf est et comestibilis. est tū horribilis in aspectu et de formis. ponit autē oua vt gallia h pallidi cea et minora. Est autē animal qdrupe hns pedes paruos hant rana et caput parū hant serps. et testas duras diuersis in oculis de formatas. Carnes uero eius que habitant in nemoribus sunt medicinales et uirtutis resumptiue. vnde ualent ethicis. pūscis. et oūptis. De tortua autē marina dicit arif. li. viij. tortua inqt marina comedif omnia et eius oculū est forcius omni oze cuiuslibet animalis. qm si accepit lapidē in suo oze eū frangit. et epit ad ripā et pascit herbis. et cū reuertit in tra aquā ascendit et natat ita qd deficat de hī superficie a sole qm illi nō leue est qd in aqua pūndat. Itē li. xij. aīal hns squamā plumā aut corticē non habet. vñā ppter paucitatē potus qā supfluitas potus tranfit in plumas et alia preter tortuā. qm pulmo tortuē marie ē carnosus sanguineū. hūilis pulmoni vacce. et pulmo tortuē sil. ueltris est maior qd debet esse qm corpus ei. dūnef in testa spiffa. et ppter hoc non dissolu. nisi in carne tantū. et ppter hoc fuit in tortua uñā vt recipere supfluitatē hant vas h valde parua est uñā in omnibus aīalibus habentibz pulmone sanguineū. et ideo sola tortua inter aīalia habencia duos cortices habet uñā et renes.

De vacca.

Vacca tauri est femia dicta. eo quasi bacca vt dicit ysid. li. vij. Est autē animal lasciuū et luxuri osū. quia vt dicit arif. li. vi. vacce post annū mouent ad coitū et forte post octo menses. et tempus impregnacōis est per nouē menses. et fetus est in deō. et vacce coitus assimulant maribus et efficiunt siluestres ita qd non possunt eas domare pastores. et desiderū vacca: manū

festatū per timorē inguū et suos mugitus atinos. qm vacce mugunt contra coitū et salunt supra tauros et sequunt ipsos et cū eis stant. Item in eodē dicit in fine. dicit hoies qd tempus impregnacōis ear est de cē mensū et si aī hoc tēpus pīat fetus nō uiuet. nec sue yngule oplebunt. et in maiori parte pīat vñū et forte duos. feie viuūt in maiori pte. et vñ annis et mares similit. sed qū castrant efficiunt forciores et viuūt viginti annis. et post partū habet lac bonū. ante autē nichil habet et si habuerit parū aut nichil ualet. et cum primo coagulat lac vacce efficiat sicut lapis hoc autē ei accidit cū miscet aque vacca vñā am uero se miscet tauro nisi post annū et qū vacce multociens impregnant et faciūt plures filios. signū est sedm qd putant homines qd in hyeme multe pluuie eēt. Itē grege viuūt et si a grege recesserit sepe pīat qm a bestijs comedunt. Item omnū animalū sunt voces forciores et grossiores in masculis exceptis vacca que uocē habent masculis grossiorē. Itē vt dicit idē. vacca cornua habet forciora et grossiora et magis nodosa qm masculū. nō tamen ita magna. sed si calefant possunt flecti in omne partem. et quando infirmant in pedibus est eis medicina si inter cornua oleo et pice et alijs medicaminibus mungat. Item dicit idē. qd vacce diligunt hiberi aquam claram. et turbidam vix aut nunq bibunt. et eis accidit podagia et ex hac infirmitate moriunt. et signū est quando submitunt aures scilicet et non comedunt vt dicit idē. vacca impingua ta iugum abiāt qū consueta minus pasta ultimo est subiecta. In fimo proprio iacens impinguescit. et qto plus a labore ei parat tanto torpet amplius et pigrescit. peruncta costo ideo est musca te uina caudā erigit. et miro modo insaniena per campos licenda circuit et discurrit.

De vacca agrestis.

Vacca aliquādo est agrestis. de qua dicit autē. et etiam arif. Est inquit vacca in terra parthoz hns crines in collo hant equi. et est corpus eius ad qtitatē cerui. vnde a multis equicetus uac et talis vacca carens cornibus habitat in montanis et est siluestris. et habent pulchros oculos et sunt acuti visus. et qm q; habent cornua vacce hūidi. sed sūt parua ad modū hūuli et sūt curuata vsus tergū hant cornua capri. et in corde ei inuenit os sicut in corde cerui et cameli. et illd os qm malefacit sanguis ti tūllādo mouz corbz neruos et sba; et ē causa exētās aīal ad motū leticie et exultationis

Unde ex tali titillacione qñ subito se erigit
caput mouet salit veloci⁹ q̄ discerit Item
dic̄ aris. li. viii. aialia inqt̄ q̄ nō possūt ha-
bere iuuamēta a comibo habent iuuamenta
alia a natura sicut debet velocitatē ceruus ⁊
agrestis vaccis q̄ cornua habent inatruata
⁊ nō possunt ppter magnitudinē defendēte
totū corpus ⁊ ppter hoc dedit natura agrestis
vacce aliud iuuamētū scz eiectionē stercolis
q̄ eruit canes q̄ ex vicino sibi nimū appro-
pinquāt. alij etiā canes q̄ sercoā talii vac-
carū inueniūt circa ipsorū oculos se occupāt
quibz imbelles bestie fugiāt periculū ⁊ euadūt
De hoc q̄r sup̄ i littera. b. de boue ⁊ de buz
balo q̄ est bos agrestis.

De vitulo.

Vitulus a vitore eratis est dicitur vt
dicit ysid li. xij. Na sciti qñ nascit̄
a vitute ppria ad querenda matris
vbera erigit et leuat. matris vberibz sciti
reficit ⁊ lactat. materna lguā et ab omni
immūdiā otacta ex vtero abstergitur et
purgat. Nascitur ei sicut ⁊ equo in fronte
pustula q̄dam nigra quā magi foē amoris
asserūt incētū. Hanc pustulā mater sciti
apuat ⁊ detritat nec eū admittit ad vbera
nisi p̄dictum virus auferat et prescūdat
Item dicit aris. de equa ⁊ eius pullo simi-
liter auicē. q̄r sup̄ in littera. E. de eq̄ Vitu-
lus matre diligit et eius mugitū sequit̄ et
agnoscit. vbera q̄ fugit frōre erudit et sic
vberis lactis effusione a matre q̄rit. lacte
saciatu salit hillaris et discerit. saliendo
autē a matris vestigijs nō discedit. Simile
dicit aris. li. viii. q̄ vituli castrantur et post
vñū añū. et si nō castrēt illo tēpore erunt
pui. Et ē castracō vitulorū fm hūc modum
pstermūt vituli ⁊ erigunt in terra ⁊ scin-
diē coriū ⁊ expmunt testiali ⁊ erigūt cor-
radices ab sup̄ et corū nerū et ligatur
scissura quibz exeat sanguis extm. et si accidit
apostema cremabūt testialū absistū ⁊ po-
nūt cinerē sup̄ apostema et sic locus sanat̄
Est at̄ in mai q̄dam bestia hñs similitudinē
vituli ppter qd̄ vitulū marinū nūcupat. hec
parit in terra moē p̄sūdū. more canū cohit
nūq̄ parit plus q̄ duos. eduat mānis
fetū. nō añ. xi. diē ducit fetus ad mare. sed
deinceps assuefacit eos ad natandū. diffi-
cultat̄ interficiunt nisi capite illeso. mugit̄
sicut vituli ppter qd̄ vituli nūcupant. vocē
et vultū ppulū saluat̄ cū maria disciplina.
Nullū animal gūori sompno p̄mit. p̄nis
q̄bo in mari vñū humi vice p̄dū serpunt
pelles habent hirsutas et crinias sicut vñ

tuli que detractum sensū equoris retinent
semperq; maris estu recedente inhalescunt
Deptere eius penule vim sompnifera dicūt
in esse. sompnos q; prouocat si supponat
capiti hucusq; pli. li. viii. c. xij.

De veso

Vesius ē vocat⁹ eo q̄ ore suo format
fetus quasi oculus vt dicit ysi. li. xij.
nam auunt eos in foēmes generare
ptus ⁊ carnem q̄dam nasci q̄ mater lam-
bendo membra op̄nit. Vñ ē illud. sic format
lingua fetum q̄; paulit visa. Sed hoc in
manitas ptus facit deniq; xxx. die gñat
Unde euenit vt p̄cipitata foanditas et in
formis p̄ceet. visorū caput est in validū
vis maxima in brachijs ⁊ in lumbis. Unde
in tribū erecti insistunt vt dicit ysi. li. xij.
in. c. de bestijs. vel dicit visus ab vrgendo
quia fortiter veget ac strigit q̄; apphēdit
De vesis dicit pli. li. viii. c. xxxvij. visorū
inquit cohitus in micio hyemis nec vulgari
q̄drupedum. more coeunt. Sed ambobus
cubantibus et cōplexis recedunt demde ab
inūicem ⁊ inerat specus separatim in quibz
pariūt. xxx. die et non plures q̄. vñ. sūt fet⁹
candidi ⁊ in formis caro pap̄ maior q̄ sint
mures sine oculis ⁊ sine pilo. vngue tamen
p̄minent hunc lambendo paulatī figurant
nec vident homies quit q̄ rarius q̄ vesos
coemtes. vel patientes ideo matres q̄diageis
diebus latent femine quaternis mensibus
lactibula sua edificat̄ cum tannis ⁊ feondibz
⁊ penetrati a ymbribz molliq; frōde otecta
primus hñs diebus bis septenis tā graui
sompno opprimunt vt nec vulneribz va-
leant excitari tunc pinguescunt mro modo
et sūt eius adipis apte ota. pfluuiū capil-
lorū. post hos dies resident ac priorz p̄cedā
fructu viuunt fetus frigentes opprimendo
ad p̄cus fouent et cubant super eos sicut
vlucres. Mirum autē est dictum q̄ credit
theophrastus scz visorū carnes tūc tempis
coctas crescere si seruent. nec inueniē tunc
alq̄ cibi in aluo. vestigiū nisi modicū de
humore. circa cor aut̄ habet tunc sanguinis
puas guttas et nichil omnino in reliquo
corpe inueniri potest. in vere p̄cedunt et tūc
masculi sunt pingues. Cuius rei causa ē oc-
ulta p̄cipue tamen tunc temporis nec cibo
nec sompno tūc sunt saginati p̄ter q̄ diebz
bis septenis. Creūtes aut̄ specū q̄dā herbā
querunt q̄ comedunt vel latent ventē q̄m
habent tunc cōstrictum. oculi eoz tunc sunt
ebertati. et ideo tunc maxime exp̄tūt fauos
apū vt os vulneratū pūctū apū saginādo

releuet quod dicitur qd dolere caput h; debile qd
est fortissimū in leone. et ideo regente vi
qñ de rupe se precipit. collapsi sup harenā
de facti moriuntur. **Cerebrū** vt dicitur habent
venenosū. et ideo eorū capita qñ occidūt in
specta aqulis oburūtur ne gustantes aliq de
cerebro in vrinā rabiē pūtant. **Pugnāt**
ptra tauros et aūsi impiūt ore ipsos pedibz
q; omnibz q cornibz suspēsi pondere delcūt
et tūc moriendo eos dilamiant et occidunt
nec alicui animalium inest tanta solertia
ad maleficia sicut vrsis. **Vuculoz** plinius
libro octauo capitulo tricesimo septimo. **De**
vrsis autem dicit aristoteles libro sexto.
Vrsus inquit comedit omnia indifferenter
Comedit em fructus qñ ascendit arbores q
fāgit aluearia et comedit mel et infestant
apes oculos eius q pūgant linguā. et qñq;
fugiūt ipsū et comedit caneros q formicas
ppter medicinā q comedit carnes ppter ei
magnā fortitudinē. et pūgnat cū canis et
pōdis aggressibz et cū canibz et cū taugis et
pstermit eos et vadit eētus ota eos q te
net manibz cornua q sepe vincit eū. **Est** autē
animal impacēs et inaudū volens se vno
dicere de singulis q cāgūt eū. et ideo si ali
quē pūciētē se inuasit si alius eū vngit
rit dimittit pūm et statū muabit se audū
et si vici? ita eū leserit dimittit pūm et
fm q mor ota terribū insurgit. et qñ capie
pulis arboris aspectu excaet. **catenis** colligatur
Iudeu pellis q p vbera domesticatur.
Animal etiā ē instabile q multū inqētū. **Dū**
tota die creuit circa stipitē ab quē vimalis
alligat pedes suos fugit q lambit q in eorū
succo delectat. **mirō** modo scit scandere sup
arbores vsq ad altissimas ipsaz arborū sum
tates. **Solēt** autē mellificare apes in arboribz
hoccauis qñ sauos de pphen dēs vrsus per
otōtē ascendit vsq ad locū mellis q faciens
vnguū in arborē aptatū extrahit mel q co
medit. **ex** p̄suetudine frequenter qñ esurit ad
lo cū vdit qd attendēs venator circa arboris
pedē ludes q palos autissimos vndiq; cie
attingit. **Ante** aperturam malleum valde
ponderosum cum veste suspendit. **Veniens**
itaq; vrsus esuriens q me leptomere capi
ens per malleum impeditur quasi pede mal
leum a se proicit. **sed** vdiens malleus ip
sum ad aures cāgit. **super** quo indignatus
forcius a se malleum reicit qui impetuosus
vdiens actus ipsum ferit et tam diu con
tra truncum siue malleum sic contendit
quāq; ex f̄r̄q̄tū ictu caput qd habet debile
deficit et cadens inferius super palos p̄na

stulticiā se occidit. **Istū** modum venandi
vrsos narat theophrastus et istū eundem
modū a venatoribz vrsorum in germanicis
p̄bus intellexit.

De vrsa

Ursa autē bestia est scūissima q mag
ime qñdo catuli sui impiūt. nam illi
qñ est de salute filioz ideo eos dili
gencius lambit lactat q nutrit. et circa il
los sepe potentes prouerbis se opponit. in
p̄gnata a masculo se dividit et vsq ad filioz
m̄foiāconē filioz vltari? nō accedit vt idē
diē in tpe luxurie se abscedit q videri amo
ris tpe erutescit. **Masculi** etiā est tūc t̄pis
p̄p̄t et voluptatis gracia eis infra patlus
reppa non accedunt. **vt** dicit aristoteles
plinius et auicenna. **Item** plinius libro
decimo capitulo septuagesimo tercio. **Vrsi**
inquit non lambunt rotum vt bestie ha
beates saratos dentes nec sorbent vt ha
bentes continuos sicut oues et homines h
aquā molli v̄ant.

De vulpe

Vulpes est dicta qñ volupes ē enim
volubilis pedibz et nūq̄ rectis itis
neribz h̄ tortuos anfractibz m̄cedit.
fraudent aial in h̄ijs decipies. nā dū non
habuerit escā m̄cūū se fingit. sicq; aues
descendēs qñ ad caduū rapit et deuorat q
tūc glūit vt dicit p̄s̄. li. xij. vulpes semper
cl̄upiat. nā crua ei? de p̄ta breuiom sūt
qñ h̄m̄ta p̄llē h̄ multū villosam calidā et
p̄llosam caudā m̄gnā q dū aial t̄pe putat
dētes q os pilis replet q ob̄tunt ota capū
p̄ mān̄ omibz pugnat et i. h̄i? foueā vrinā q
stercore polluit et defec̄at. et sic de ipso nō
violencia. h̄ de lo et fraudulencia t̄tūphat
foueas et loca subteranea inhabitat et fre
quētat. aialia domestica plus qñ siluestria
rapit q deuorat. et vt dicit ar̄. li. xij. crua? ē
amicus vulpis q p̄t h̄ pugnat cōtra melū
si. cōtra capū et ipm̄ iuuat. naturale ē ob̄iū
tū vulp̄culā q melū siue capū q; sepe sup̄at
vulpes dolo potius q v̄tute. ē aut aial v̄p̄
et gulosū et ideo qñat filios cecos sicut leo
q lupus. vt dicit ar̄. li. vi. nā vt dicit sol̄i?
in om̄i? faciētibz filios in̄cōpletos causa ē
gulositatis. qz si expectaret natura vsq; ab
oplēmētū sugendi interficeret q matre et is
natura nō facit fet? nasci siue ante oplēmē
ne nimis expectando plenā formacionem
audita te nimia nutrimenti interinerent
matres suas vt dicit idem. animal siquidē
est fetidum corruptum q loca reddit sterilia
et corrupta vbi morari continue conuenit

L 18

venterem & guttur habet album & delicatum
 et caudam & tergum habet rufum. anhelum
 habet fetidum & morsu aliquantulum venenosum
 vt dicit pli. Cui enim insequuntur canes caudam
 inter crura recolligit & quoniam videt se non posse
 euadere in cauda villosa venam recolligit quam
 super canes ipsi insequentes proicit & diffundit
 cuius fetore abhorrens canum multitudo aliquantulum
 ei cedunt. domesticum & domesticum in necessitate
 se fingit hinc noctu oportunitate aliqua filias
 petit. Et quis multum sit in se versutus & ma-
 liciosus in multis tamen est utilis secundum exercitium
 medicine vt dicit pli. li. xxviii. Adeps ei est
 et medulle multum diuina valere contra neruorum
 contractionem. sanguis diuina diureticus vni multum
 valere creditur ad lapidem in vesica & renu
 fractionem. Alias potest pli. ibi de virtute vulpium
 magis opinionem de quibus non auro facere
 mentionem. dicit tamen quod si quis linguam vulpis
 habuerit in anulo vel in armilla talis non
 patietur vt dicitur in magos caliginem oculorum.

De verme.

Uermis est animal quod de caecibus
 sepe & herbis nascitur. sepe autem de
 oleribus procreatur aliqui ex sola humorum
 corruptione. aliqui ex seruorum admixtione. & aliqui
 ex ouatione vt patet in torantibus & scorpionibus
 et lacertis vt dicitur ysid. li. vii. Dicitur autem
 vermis quasi verrens vel quasi verrens quia
 in multas partes se vertit. vel quia verit
 id est ad partes oppositas se trahit. non enim
 sicut serpentes squamarum mibus vermis reptat
 sed in diuersas partes corpusculum suum trahit
 vt dicitur ysid. et vix tamen de lacertis vermes
 exeunt. et ideo forsitan vermes a vermio exitu
 nomen sumunt vt dicitur idem. Sunt autem vniuersi
 multe differentie sicut dicit idem. nam quidam
 sunt aethiici & quidam terrestres. & istorum quidam
 sunt in herbis & oleribus vt etruce & similes
 quidam in arboribus vt terebinthines. et quidam
 in vestibus vt tineae. et quidam in carnibus vt
 madones quae ex corrupta humiditate in carnibus
 putridis generantur. quidam in animalibus vt
 lubrici & ascarides in visceribus. sirones in
 manibus. pediculi & lendes in capitibus. quoniam
 omnes ex humoribus corruptis in animalium corporibus
 interioribus vel exterioribus generantur. Sunt & alij
 vermes terre longi & rotundi molles & lubrici
 terre quos in terra venantur talpe & quibus pisces
 in aquis capiuntur quoniam huiusmodi talibus vermibus
 inescant. Et dicitur ostendit quod tales vermes valent
 contra spasmodum & contractionem neruorum valent etiam
 contra morsum serpentis & ictum scorpionis. & inter
 vermes quidam sunt qui omnino carere pedibus
 vt colubri & serpentes. & quidam sunt qui multos

habent pedes vt serpentes & et quidam sunt
 valde perniciosi & nature hominis inimici vt
 serpentes & ceteri venenosi. et sunt quidam
 anulosi corporis qui non habent neruos nec ossa
 nec spinas nec cartilagineas nec sanguinem &
 omnes tales si in oleo tinguntur moriuntur. in
 aceto vero reuiuiscunt vt dicitur arif. et pli. &
 et sunt quidam vermes qui generantur & generantur
 et quidam qui generantur & non generantur vt
 salamandre & in talibus non est sexus. Vnde
 et multis alijs modis vermes tam maiores
 quam minores variantur.

De vermialo.

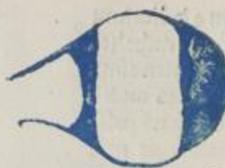
Uermialo est vermis modicus a vniuersi
 diminutiue dictus quales solent in
 lignis & fructibus iuuenti fieri dauit
 h. reg. xxiii. teneerrimo ligni vermialo opac
 terredo vel terebuceta dicitur qui cum sit natura
 mollis lignum durissimum proficit. vniuersi nichil
 est durius eo dum tangit nichil mollius dum
 tangit vt dicitur glo. ibi. Vermis igitur papue
 terebustis nascitur ex humo & folijs ex fructibus
 et lignis. finita hyeme procedit de visceribus
 terre tpe verno. salta cauet & fugit. etiam
 aromatisibus & amaris candida non tangit
 vestes sed lineas non rodit sicut tinea lanea
 vestes destruit & consumit. & maxime illas vestes
 laneas consumit vermis quare carnes tetigit
 dens lupinus. Nam lana ouis deuorata a
 lupis tineas generat & pediculos vt dicitur arif.
 li. viii. & pli. li. x. vilis & mollis est vermialo
 et rotundus. subtilia & gracilia sunt eius forma
 et media grossiora. occulte moeret arborum &
 consumit. plus ore quam pedibus se trahit. vilis
 est flexibilis & exanguis. In omnibus vniuersis
 est sensus tactus & gustus vt dicitur pli. li. xi.
 c. lxxi. vniuersi procepto sonitu vel strepitu lassescunt
 inter lapores discernunt. amara enim et salta
 refugit vermes & dulcia appetunt ac fugunt
 vnde dentibus alij pedantur. alij vnguibus
 et rostris ad necessitatem capiunt. alij aamine
 excauant alij sugunt. labunt. sorbet. vniuersi
 mandunt. nec minor est varietas in pedum
 ministerio vt rapiant. distrahunt. premant
 pendeant. terra fodere non cessant vt dicitur
 plinius ibidem scilicet li. x. ca. lxxi.

De vipera.

Vipera genus est serpentis venenosum
 de qua dicitur ysid. li. xii. vipa est dicta
 eo quod vi pariat. nam cum venter eius
 ad partum ingemuit caeculi nec expectantes
 matris naturae solutione corrohis eius lateribus
 cum matris interiorum vi erumpunt. dicitur autem quod
 masculi ore insecto in os vipe semine expuat
 illa autem ex voluptate libidinis in tabe vasa
 in caput maris prescindit. inque fit vt paries

vterq; peccat masculus dum coit & femina
 dū parit. **E**x vipera sunt pastili qui troisci
 tyriaci nominantur ex quibus fit tyriaca id est
 remediū contra venenū. **D**e viperis dicit pli-
 li^o. viij. ca. xl. vipera sola inter serpentes in
 terre caueris se abscondit & alij omnes ca-
 uernis saxorum aut arborū se occultant. fame
 sustinet diutissime. in forti hieme intra terre
 viscera se recolligit et prius euomit veneno
 vsq; ad veris tempora dormit. **C**um autem
 calore solis pori terre aperiantur. vipera ex-
 pergefata egreditur de caueris. & quia visus
 eius ex longa mora contrahit in tenebris
 caliginē femiali radicem vel herbam querit
 & eius succo oculos limet hebetatos. & sic herbe
 gustu oculos acuit vt visum recuperet quem
 amisit. **E**st autē tirus species vipere maris
 me venenositatis. de quo dicit arif. li. vij.
 tirus est hiat et tenethea id est cocodrillus
 latet in hyeme sed post exspoliatur corium qd
 est inter oculos suos ita qd ille qui non cog-
 noscit h' accidens qd putat ille cecus sit. dein
 auferat coriū capitis totaliter vno die. & sua
 exspoliatio est hiat exitis embriomus. et sic
 renouat quando deponit senectutē. **I**tem in
 eodem inuenitur in fine tirus quidem que
 serpentes magni fugiunt quibus sit paruis.
 et sunt pili supra totū corpus suū. et quando
 mordet aliquid putrescunt omnia que sunt
 in circuitu morsus statim. **E**t inuenit vnus
 paruis tirus in india & morsus eius est ita
 fortis qd non inuenit contra ipsum medicā.
De vipera dicit ambrosius in exameron.
 omnium serpentū nequissimū est genus vipe-
 que cū cupiditate assūperit coeundi murene
 requirit copulam pgerdiaturq; ad litus aque
 vbi credit murenulā latitare. siculo autem
 euocat vipera murenulā & prouocat ad am-
 plexum que vocata statim adest. vipera autē
 videns eam ad copulā preparatam totum
 venenū suum euomit et ad amplexum mu-
 renule tunc accedit. completo vero coeubitu
 vipera venenū quod euomuerat haurit iterū
 et resumit. & sic cū veneno resumpto reuertit
 ad cauernā. **V**ipera insuper vt dicit pli^o. li.
 xxij. ca. primo. lapidē quendā glutit quod
 precipientes scire vipera caute aperit & lapidē
 exsumunt & eo vniūtra venenū. **I**te ibidē
 que draco vel aspis vulnēat & caput vipe ap-
 positū vulnēri sanat & conuerso. que vipa
 pungit caro aspidis attrahendo venenū
 vix sanare consuevit.

ExPLICIT LIBER DE CIMUSOCTAUIS. **I**ncipit
 de cimulionus de coloribus odoribus & saporibus

Descriptis proprietatibus re-
 spiritualium & corporalium tam
 simplicium qd compositarū prout
 ad manus nostras peruenire
 potuerunt. **N**unc postremo
 de quibusdā accidentibus
 corporalium rerū substantias concomitantibus
 et cooperante diuina gratia ē hic attendendū
Primo de colore. secundo de odore. tercio de
 sapore. vltimo de liquore. **C**olor est dicitur
 vt dicit phid. li. x. viij. eo qd colore ignis vel
 claritate solis est perfectus. **V**el color a colēdo
 est dicitur eo qd colorat colores ad h' vt sime
 subtilitatis sunt & intime puritatis. **C**olores
 autē nascuntur aut fiunt. de hijs quere infra
 in fine de coloribus. **E**st autē color scdm arif.
 in li. methoz. extremas perspicui in corpe
 determinato rei em̄ corporalis visibilis su-
 perficies & terminus colorū differentias quas
 recipit ex natura mixtionis elementorum et
 dominio in corpore cōposito dicit quia mixto
 perspicuo & diaphano per actualē ymionem
 lucis radiantis super ipsum terminabilem
 & perspicui corporis superficiē visui representat
 et ppter hoc dicit arif. in scdo de anima. qd
 color est motiuus visus scdm actum lucidi
 nam lux est actus & perfectio lucidi seu per-
 spicui. **N**aturam em̄ coloris in corpore mixto
 ex alius elementū dominio essentialiter
 existētis producit lux ad actū immutacōis
 visus. **Q**uāuis em̄ color naturaliter & essenci-
 aliter sit in mixto non tamē habet potētiā
 manifestandi se nisi per lucem super ipsius
 superficiē actualiter radiantē. **V**n color ad sui
 manifestacionē semper indiget luce sed non
 eouersō. qz lux ad sui manifestacionē non
 indiget colore sic color indiget luce actualit
 existēte vt luce mediante coloris qualitas
 visus organo imprimat. **E**t ideo posuerunt
 aliqui qd actio visibilis radicalit & formalit
 est in luce. qz ipsa sublata rei colorate qua-
 litas visui non apparet. **H**abet autem color
 actualē essētiā in tenebris vt dicit omēta-
 tor in scdo de anima. de immutacione visus
 et coloris. **N**on em̄ creat lux colorē cū in sua
 actualitate ex dominio elementū sit in mixto
 sed lux extrinseca diffusa super colorē et sup
 mediū disponit ipsū mediū dādo ei formā
 per quā possit recipere speciē coloris. & ideo p
 lucē sit dispositiue vt in medio p qd differ-
 coloris dēta ad organū visus vbi sit iudiciū
 de colore & iō i tenebris remanēt colorē i sue
 essēcie actualitate sicut expse dicit omēta-
 tor sup id pspēctiue li. i. c. vli. qd lux nō expigit
 ad visionē colorū nisi in altera duarū causarū

aut qz sine luce nō extendunt formē colorū
 in aere. aut qz si tūc extendunt nō opant
 in visu nisi p lucē. vñ ad existētiā coloris
 lux nō erigit sed tū ad eius manifestacōez
 et qz nō manifestatur in tenebris color
 ppter hoc nō erit supflū? vel ociosus cum
 semp pfiat suā naturā & substantiā. et qd
 nō videt in tenebris nō est ex defectu colo-
 ris sed pot' ex defectu apre recipientis eo
 qd nō habeat disposiciōe quā oportet ipsū
 habere. Si ergo alicubi dicitur autōs colo-
 rem nō esse in actu sine luce intelligendum
 est de actu manifestandi quo ad visu nō de
 actu existēdi. Veniat itaqz lux extrinseca co-
 lores & decōat. et ipsos pri' existētes in esse
 specifice visu manifestat. nō tū pmit' eos
 causat. et h' intelligo de luce infusa extrinseca
 sup res. Nā vñus lucis celestis ad interiora
 rerū inuisibiliter penetrās copātibz qtuor
 elementorū qlitatibz colores pcreat atqz
 causat et sic generatos et existētes in esse
 specifice supueniens lux visibilis clarificat
 nobilitat & oculis manifestat.

De materia coloris
Est at pspiciū bñ terminatū ma-
 teria coloris. et hoc ē solū vel maxie
 humidū qmā sicū & terrū in qtu
 humilimodi nō ē pspiciū. sicū vero igneū
 nō descendit de spera sua neqz hec infertus
 inuenit quomā sola forma ignis generatur
 de potētia alicui' elemētū ex q' debet mixtū
 ostitui vt; ex libro de gñacōne. Illud ergo
 pspiciū h; tres differēcias materiales. qā
 aut est materia subtilis aut est grossa aut
 mediocris. Si mediocris tūc ē humidū n
 aq' multū habundans sup sicūm terrū et
 sup humidū aerūm deficiēs ab humiditate
 aeris vel erit aerū multū alteratū p sicūm
 terrū ita tū q' excedat grossiciē. si autē
 est subtile sic ē humidū alteratū ad naturā
 aeris siue humidū alteratū aerū. si autē est
 grossum tūc ē alteratū ad grossiciē et sicci-
 tatē terrē ita q' excedit mediocritatē

De materia coloris nigri
Materia ergo coloris pspiciū at erit
 sicca p domū l' humida p domū l'
 mediocriter sicca et hūida. si vero domies
 siccitas in materia. tūc si ē actio calidi p do-
 minū gñabit albedo. qā calidū rarefacit et
 disgregat ptes materie & subtiliat ac gñat
 claritatē & pspiciū. vñ hoc dicit aris. li. de
 aialibz. p' q' gñat albedo ex paucitate hu-
 motis i materia sicca p dominū calidi agē-
 tis & subtilitatis sic p; in calce & ossibz obus-
 stis & alijs ohimilimodi. si vō agat in materia

dominās frigiditas tūc gñat nigredo qmā
 constringit ptes materie sicce & congregat
 ac opilat substantiam ei et addensat ac ob-
 scurat. Obscuritas at ē puacio nō solū lucis
 vñ etiam coloris qz admodū claritas est
 differētia coloris sicut lucis qmā ē cō-
 dicio visibil' simpliciter et tūc magis ter-
 minat sicūm qd erigebatur ab gñacōne
 albedis et sic inducit color niger. Si ergo
 sit humida materia tūc a calido dominante
 generat nigredo. qā calidum abducit ptes
 humiditas et osūmit humidum q' exalat in
 fumū nigrum vt patet in lignis viridibz &
 hūidibz de qtu extremis erit humore niger
 quādo epurant. vñ dicit aris. li. meth. vñ
 vstibilia sunt que habent in poris humore
 debilem qui nō potest resistere calori ignis
 nec tamē statim suffocantur. sed potius alit
 ignem. Vnde patet q' humidum causa est
 nigredinis p caloris actionē q' calce agēs
 exalare facit subtile et humidum aquosū &
 euaporare acceū et remanet q' ē terrū atqz
 grossū ppter q' oportz necessario vt nigredo
 generet. dicit em aris. li. meth. vñ. qd na-
 tura terrestris subtilis & claritas aque & na-
 tura aeris faciunt albedinē in argento viuo
 et ideo opposita isto tū inducunt nigredinē
 infuso delecto ex actiōne calidi in hūido
 et sic dicit aris. li. p' q' nigredo generatur
 in oculo ppter multitudinē humidū. nā calce
 naturalis agens in humidū terminando et
 digerendo et exsicando in fine nigredinem
 delectat.

De gñacōne coloris albi
Sicū vero sit in materia humida et in
 illud vincat dominans frigiditas
 tūc albedo gñat vt apparet in niue
 pruina et in camide & in humeribz fleuma-
 ticis. Quāuis em frigus aggregat humidū
 non tamen sit sicū humidū cum tamen sic
 pspiciū magis ē aptum natū ad nobile
 esse coloris. Pterea humidū opressū pat'
 ab sparsione et p'cium sepacionē. Sic autē
 non deficit ppter q' magis patit q' vñ p
 cōpressionem ad receptionem claritatis et
 ap'cionē q' sit sicū. & ideo potest meli'
 frigidū generare albū in humido q' in sicco
 et sic intelligens est q' dicit aris. li. p'. qd
 albedo gñat ex aere vaporeoso. i. declinante
 ad humiditatem aqueā & hoc ppter frigidū
 actionē. q' vero dicit omē. q' albedo gñatur
 ex igne claro admixto cum elemēto valde
 dyaphano intelligendū est de claritate q' p
 trāsupcionē albedo sepius ab az-nūapae
 secundū q' albedo dicit gñerari in nubibz
 exrefulgencia radiorū in eis si tēues fuerit

et sic eadē flāma aliqñ apparet alba quādo
ma teria a eris ē subtilis in aq̄ radiat vapor
ignis talis albedo nō ē appria h̄ p̄ci⁹ trāsup
tūa. Possem⁹ tamē extēdere p̄bū cōmūto
tis q̄ dicit hoc de igne mōne p̄spici qd̄ ē
materia appria albedinis nō mōne sue acti
onis. Unde hoc qd̄ dicit debz intelligi de ig
ne qui debet esse materia coloris et non de
effidēte ep̄. et fm̄ hoc intelligit materialit
nō effectiue neq; formaliter.

De gradibus inter albedinē et nigredinē.

Unt autē inter albedinē et nigredinē
uult gradus intermedij fm̄ intē
sionē dominij tā q̄lī tātū actiuaq; q̄
passiuaq; fm̄ esse debilius et forcius mul
tipliciter et fm̄ multos grad⁹. qm̄ q̄to plus
dominat siccitas tāto tā maior difficultate
subtiliatur et ratiōat et lucidat. et sic diffi
lius fit p̄spiciū et p̄sequens albedo eo qd̄
siccū est dēū ac solidū mōtū huiusmodi et
obscurū. q̄to vero dominū siccū fuerit min⁹
et alidi maius fuerit dominū tāto melius
et cūctus potest albedo inde ḡrari. similiter
qñ siccitas fuerit maior et frigiditas iōsiō
tāto magis ḡrabit nigredo ex p̄ciū opacti
one et extēsiōe obscuritatis et p̄uacōe clarita
tis et sup̄lūitate tminacōis p̄spiciū. silitate
est de humido q̄to em̄ maius fuerit domi
niū hūidi p̄p̄oēna obustioni dūmodo sic
dominiū calidi tāto maior est fum⁹ et caligo
et demigraō. q̄to vero dominū hūidi sit
maius dūmō sit dominū frigidū p̄p̄oēna
biliter crescēs erit similiter intēsiō albedis.
Si vō fuit domiū hūidi magnū et par de
dūo calidi et m̄tēte nigredo. **S**ilitate h̄ sit
dūmō hūidi mag⁹ et dūmō calidi puū et frigidū
di puū ē m̄tēte albedo. si vō fuit dūmō hūidi
alip̄tūlū dūmō vō calidi mai⁹ nigredo mag
na potest ḡrari. qñz tā calidū ḡrat albedinē
in hūido vt; in albedie ouī cocti. qñz aq̄es
i lignis vitib⁹ et hūidis ēl n̄tē cūctis albos
post finitē tminū sue actiōis. h̄ tñ nō ē v̄m
illa albedo. qm̄ semp̄ apparet in eo restitū
p̄spiciū male tminat ad modū sup̄h̄dei cūcti
talli clari. Et hoc apparet si seimdat lic; nō
p̄tendat. h̄ec p̄spicitas p̄ mediū corp̄is
p̄uacōe simpliciter actuali ē opleta. Dā p̄z
q̄ nō ē vera albedo. Dū illa albedo deest m̄tē
ibi p̄p̄oēte debilitate caloris agentis ita qd̄
v̄m at frigiditas intrinseca et innata. Est
autē albumen cōctum album. quā nō tan
gitur ab igne p̄p̄oēte testam quod si imme
diatē tangeret p̄tēz in ipso nigredinem
generaret. Agens insup̄ calx in hūidum
primo generat nigredinem et fumū et vitōs

humiditas ibuat siccitate i materia i qua
agit. et sic in illa inducit a siccitate facit no
uam trāsmutacionē et generat nouū colōrē
insubtiliacione siccū et licet alidū aggreget
homogēnia p̄p̄oēte qd̄ dēnsat et obscurat tā
siccū habet aliqñ sibi annexū de hūido mōne
cuius potest disgregare. et licet m̄p̄ncipio
agregat racione dominij tamē post agregga
cionem ipsū agregatū subtiliat. quia eius
opactio spiritual est subtiliatur materiam in
q̄ agat dūmodo sit siccū qd̄ dico p̄p̄oēte h̄
q̄ aliqñ agit in hūidū et ex lat illud frī
gidū vero nō ordinat ad m̄tē faciendū. S; z
stat in ipso actu cōdenfandi tamē in actu
p̄ncipali qd̄ agreggat tā homogēnia q̄ et h̄o
gēnia.

De actione calidi et frigidū

I vero sit actio calidi et frigidū me
diocriter autem in materia siccā
tūc ḡrabit colōr medij necessario
q̄ calidū subtiliabit in ḡracionē albedinis
frigidū vero cōtario agreggabit tā in ge
neracionē nigredinis. Cum ergo in quolibz
p̄cto simul agant eq̄litate oportet qd̄ se du
cant in q̄libet p̄cto simul albedinē et nigre
dinē. quā oportet qd̄ fiat colōr cōpositus ex
eis. Et iste plus debet habere de nigredie q̄
siccū minus se habet ad albū qd̄ ad m̄tē.
p̄p̄oēte p̄uacionē p̄spiciū et obscuritatis in na
tam et plus se habet ad agreggacionē et m̄
nate agreggacionis obseruacionē qd̄ ad subti
lilacionē et ratiōacionē. Si vero cōtūat
mediocriter in materia hūida p̄ dominū
de albo qd̄ de nigro. qm̄ hūidū p̄ dominū
sup̄t ḡrabit colōr medius q̄ habebit plus
tāto p̄p̄oēte puri magis se h̄z ad albū qd̄
ad nigru et respectu agentis frigidū facit
se h̄z qd̄ respectu calidi. qm̄ alidum agit in
hūidū ex alando et cōsumēdo frigidū vero
solūmodo obseruando illud in sui natura p̄
viā cōsolidacionis et opactiois. si vero sit ma
teria mediocriter tūc erit semp̄ colōr medij.
Si vero sit i tali materia actio calidi p̄ do
mū tūc q̄ p̄t facit hūis trāsmutari i nigre
dinē qd̄ siccū i albedinē ḡrabit colōr p̄ h̄is
de nigredie sic p̄z qñ hūidū et siccū dūidū
ad iuacōe actiō ḡrat colōr colōrē nigri i hūidis
et in vitib⁹ lignis q̄ in lapidib⁹ obustis i
q̄b⁹ calx ḡrat et cōsumilia. Si vero fiat actio
frigidū p̄ domiū i materia mediocri oportet
colōrē esse mediū op̄tū magis albedie. qm̄
hūidū se mag⁹ h̄z ad albedinē qd̄ siccū ad ni
gredinē. siue aliqñ colōrē eo qd̄ i hūido ē ma
teria p̄spiciū q̄ ē p̄a materia coloris. In siccō
at nō i q̄tū hūidi respectu vero agentis saltē
vno mō ē hūidū obediētiā sibi qd̄ possibile ē

Lib. 19

app̄t priuacōez soliditatis ⁊ duricieī cuiusdā naturalis que est in sicco licet em̄ sicū de se sit natū agregari nō tū ita bene agregabile sicut humidum vt patet in lapide qui licet substantia sit opacta non tamē facile ēcipit maiore opressione a causa agente videmus ei in mltis q̄ frigidū de facili p̄ducit albedinē vt i niue q̄ nō tū exēplari q̄n agit i materia sicca. Si vero duriat mediocrit̄ in materia mediocri fiet mediū necessario qui erit eque distans ab extremis Si em̄ q̄n est dominū solū ex parte agētis alterius vel solū a parte materie accidit color op̄sit ex altero magis tunc q̄n equant̄ tā agēcia q̄ paciēcia erit color se habens equalit̄ vt patet ex p̄dictis et ita erūt due extremitates ⁊ quinq; medij nec videt̄ q̄ pluribus modis poterūt medij esse distincti sc̄dm specie sicut declarātū est per istā diffiniciōez diuisā p̄ opposita mēbra nec superflua nec diminuta. Aris. ecia testat̄ q̄ tū sunt quinq; medij colores q̄ numer⁹ et sufficiēcia potest accipi p̄dicto modo Et ecia ex combinacōe albi ⁊ nigri ad eoz ḡnācōez eo q̄ nigri et albi concurreant equaliter ad op̄tionē coloris medij ⁊ tūc erit color eque distans inter extremos vt rubedo Inter albu vero ⁊ rubū non possunt esse nisi duo vnus magis appropinquabit albo ⁊ alius minus rubo Item rubū vero ⁊ nigri erunt similit̄ duo vnus magis oueniens cū rubo ⁊ ali⁹ magis cū nigro ita plures non possunt esse inter medij q̄ inter albu ⁊ rubū non p̄t esse aliq̄s eque distans simplicit̄ q̄ eque distācia simpliciter habet respectū ad extremos sed talis si ponere habet tres quartas albedis et vnā nigredinis q̄n medietas rubedis ex vna est q̄ta albedis ⁊ vna quarta nigredis Eodē modo non erit eque distans simplicit̄ inter nigri ⁊ rubū quare oportet q̄ h; tres quartas nigredinis ⁊ vnā albedis et sic est tantū eque distācia s̄m q̄d et s̄m apparenciā et non simpliciter sc̄dm veritatem.

De speciebus colorū quot sunt.
His autē colores quinq; intermedios nominat aris. primū vocans glaucū sc̄dm puniceū. citrinū. terciū rubū quartū purpureū. quintū viridē. Ita q̄ inter albu ⁊ rubū est glaucus a parte albi. punice⁹ a parte rubi. inter nigri autē ⁊ rubū purpure⁹ a parte rubi. et viridis a parte nigri. Nec nomina alio mō vocant̄ in greco vt kyanos purpureus. kampos. glaucus. sed de noibus grecis non ē vis s̄ noia latinoz attendunt et ratio dicit̄ patē p̄t q̄m glaucus magis habet de albedine q̄ de nigredine et rubedine

⁊ talis color ponit̄ in folijs cadētibus in hyeme vel autumno. Puniceus vero ⁊ purpureus circūdant rubedine quia vterq; habet plus de rubedine q̄ de albedine. s̄ punice⁹ ē magis remotus a nigredine q̄ purpureus. vt vult aris. in sebo de sompno ⁊ vigilia vbi loquit̄ de corrupcōe istoz in nigredine vbi puniceū ponit per purpureū modū declinat̄ in nigredinem. et ideo oportet vt purpureū sit inter rubedine ⁊ nigredine. ⁊ punice⁹ int̄ albedine et nigredine. ex quibus omnibus sequit̄ q̄ idem debet poni cū nigredine. ex quo p̄ ratio combinacōis ipsoz quinq; colorū intermediorū sc̄dm aristotile.

De opinione eoz qui ponunt lucem esse de substantia coloris.

Sunt autē qui ponunt lucē esse de s̄ba coloris. et illi dicunt q̄ color est lux incorpata perspicuo. h; autē perspicuū differēcias istas. aut em̄ perspicuū est pur separātū a terrestriate. aut impurū cū terrestriatatis admixtione. lux autē consideratur quadrifarie q̄ aut est lux clara aut obscura vel est pauca vel multa. nec dico lucē magnā per subiectū in agnū diffusam. s̄ sicut de luce virtuali dicit̄ q̄ in puncto tollit̄ lux multa vt q̄n opponit̄ speculū cōcauū soli ⁊ lux cadēs super totā speculi superficiē in centrum spere speculi reflectit̄. cuius lucis collecti o speculū inflāmat ⁊ citissime obustibile generat. vñ cū fung⁹ vel aliud inflāmabile opponit̄ subito accendit̄ ⁊ ignit̄. Si igit̄ fuerit lux clara et multa in puro perspicuo albedo generat̄. nā albedo est color ex luce multa ⁊ clara in puro glaucus vt dicit̄ ar. Si vero fuerit lux pauca ⁊ obscura in perspicuo obscurē nigredo necari o generat̄. Et iste sermo explanat sermonem aris. et aurois. q̄ ponūt nigredinē priuacōez claritatis ⁊ albedinē habitū siue formā. Et sc̄dm hunc sermonē p̄ q̄ sunt septē colores ab albedine vsus nigredinē paulatī accedētēs similiter septem erunt proximī nigredini a nigredine versus albedinē p̄cedentes donec fiat occursus aliauis septē colorū quib; ab albedine ad nigredinē descendit̄. ⁊ hoc patet. Cū ei albedis essenciā tria ostendunt sc̄; lucis claritas. ⁊ ei⁹ multitudo. ac perspicui puritas duob; mouētibus potest esse remissio erit igit̄ p̄ hunc modū triū colorū generacio vel q̄libet triū solo remanētē duoz reliq̄z erit remissio et sic ab albedine erūt septē colorū imediate p̄ductiōes vel p̄gressiōes. sicut a nigredine versus albedinē septē sunt colores ⁊ erūt s̄m istā consideracōez. ⁊ vi. colores. duo p̄cipales sc̄; albedo ⁊ nigredo. ⁊.iiii. collaterales septē

hinc per extensionē albi ad nigz ascendentes
et septē illic a nigredine per remissionē ad
albedinē accedentes in medio in idē dixerēt
In quolibet autē mediōz colorū sunt gradus
quasi infiniti scdm intensionē et remissionē
maiorē vel minorē put extrema se p̄tendūt
recollige igit̄ breuiter ex predictis q̄ color eī
p̄tetas huc qualitas de relictā in superficie
corpi p̄spiciū ex natura mixtiois elementariū
qualitatū dixerēt in mixto . que mediāte
luce visui actualiter p̄sentat̄ . nā sine luce
media color organum visus actualiter non
immutat **C**olor tñ per se est visibilis vt dic̄
arī . scdo de anima . nō est aut̄ ex defectu sui
sed potius defectu q̄ potentia organū q̄ color
sine actuali lucis p̄sencia non videt̄ **E**t ideo
pictagorici voluerūt colorem epiphaniā scz
supra apparicōz . eo q̄ sit extremitas corpi
p̄spiciū terminatū vel in eius extremitate q̄
ibi magis p̄prie ē . **E**adē tñ natura coloris ē
intus q̄ extra vt patet in albugine oui et in
fracturis intercolorati vt dic̄ in li . de sen .
et sensato . ca . viij . **S**unt multa tñ que sunt
vniū coloris in extremo ext̄secō q̄ iniali
termino . q̄ alterius int̄secō in mediū illio
vt p̄ in pipere nigro q̄ in pomigiano . multa
em̄ colorant rei superficie que non penetrant
ad interiora vt pat̄ in picturis . p̄m̄is etiā
rubeūtingit aque extremitatē q̄n ei supponit̄
vnde patet q̄ color p̄spiciū extremitas est
vt dic̄ in li . de sen . q̄ sensu . viij . **I**tem sicut
in corpe p̄spiciū non terminato vt aerem
p̄sencia lumis facit actū lucidū q̄ absentia
vero tenebrosū . sic in corpe terminato p̄sencia
lucis facit coloratū scz albū q̄ eius absentia
nigz q̄ tenebrosū ita tñ q̄ nō omnino ab̄it
lumen vt dic̄ in li . de sensu et sensato . vñ
verus color ē in corpe terminato non p̄spiciū
In corpe vero non terminato non est verus
color sed quasi color vt dic̄ in eodē li . **I**tem
fit generatio colorū mediōz scdm suas diffe-
rentias scdm diuersitatē p̄pocionū . etiā si
fuerit in se vel scdm alteras . **S**i autē scdm
p̄pocionē et scdm inherenciam q̄ diaphanū
fit iterū p̄pocionalis vel assumunt vt patet
in consonancijs vt ibidem . ca . viij . **I**tem fit
generatio scdm p̄pocionē colorū consonancij
quādo sunt delectabiles . q̄ q̄to erunt magis
p̄pocionabiles tanto sūt delectabiliores vt
dic̄ ibidem . **I**tem scdm aliorū opinionē
generatio colorū mediōz fit per sup̄pocionē
colorū extremōz inuicē vt manifestioris sup-
minus manifestū vt p̄ in picturis . sicut sol
videt̄ per se albo p̄ interposicōz nubis videt̄
esse aliterius coloris . **I**tem ap̄pociones colorū

non sunt per disarhones radiōz ab oculo
sed potius sunt per otinūā multiplicacionē
coloris in medio vt subitam eius dilacionē
ad oculū d̄sensu fiat p̄ otactū vt ibi dic̄
Item colores eque distantes positi a longe
distantibus apparere possunt mediij colores
cū non sint . quia nulla pars rei sub extremo
colorē videt̄ potest vt patet in panno diuisi
coloris vt ibidē dicitur . ca . viij . **I**tem mediij
colores generant scdm similitudinē glaciōis
mixtoz cum mixtibilibus quasi mixtionem
mixtibilū per t̄smutacionē in formā per-
mixtū sequit̄ mixtio colorū vt sicut in extre-
mis corpiū generat mediū . sic ex extremis
coloribus mediū color generat vt ibidem
dic̄ . ca . viij . **I**tem omnis color generat per
albedinē q̄ nigredinē que videt̄ pot̄ p̄uacio
esse albi q̄ color vt obscuritas est p̄uacio
lucis vt dic̄ li . p̄ . methaphisice . ca . iij . **I**tem
vniatē coloris in sp̄e non oportet q̄ sequat̄
vniatē nature vt dic̄ albu . in differencia .
Item effectus coloris est imutare visū scdm
actum lucidū . nam per lucidū color educit̄ de
potentia ad actū vt actualit̄ imutat organū
visus vt apprehendat sp̄z coloratū q̄ iudicat
de re visa . **I**tem color mediū bene p̄pocionē
natus delectat visū q̄ confortat . **E**xtrēmū
vero color debilitat visū q̄ t̄st̄at vt dic̄
arī . nam intensa albedo disgregat spiritum
visibile q̄ dissoluit oculū q̄ oculū lacrimare
facit **S**ed nigredo nimis intensa aggregat
spiritū q̄ odensando visū repartit̄ q̄ obtudit
vt patet in diu inclusis in locis tenebrosis
quī subito educti ad lucem parū aut nichil
vident̄ . **I**tem color rei colorate natura q̄ cō-
plexionē inducit . nam albedo q̄ colores albi
in corpiū congelatis non sūt nisi in substantia
frigida q̄ nigri eōtario . q̄ frigus albisicat
substantiā humidam q̄ demigrat sicā **C**olor
vero demigrat humidā q̄ albisicat siccam vt
dic̄ arī . q̄ auē . et ideo albedo que filia est
frigiditatis indicat dominium fleumatis et
frigidi et humidi humoris . **N**igredo signū
est melacolicē dispositionis in sicā humoris
in corpe dominantis . q̄siq̄ tamen est signū
adustionis nimie adurentis humores et in
melacolicā innaturalē omūtatis sicut p̄ dice
Item verū intrinsecas q̄litates colorū extrinsecas
manifestat **N**ā vt dic̄ auē . color ē q̄litas
que p̄ficiat̄ a luce **E**st em̄ color lux existens
in pot̄cia in corpe tenebrosō migz in actū
per lucidū superueniens ab exteriori . et hoc
patet sic **Q**uodlibet em̄ corpus commixtum
habet aliq̄d de igne in pot̄cia q̄ per ignē
h̄ de lucido cū ipse ignis sit lucidus a natura

Lib 19

Sed illud lucidū vel a p'tib' tenebrosis
 Dñ solū ē in potētia sic caliditas sulphuris
 vel piperis. vñ sicut eorū caliditas poten-
 tialis nō migrat in actū nisi p' o'simile q'li-
 tate actualē exēseus interi' o'i oparata. sic
 lux potencialis in p'mixto de tenebroso non
 migrat in actū nisi p' abutū luminis exē-
 rioris. Calor itaq; apparēs exēseus intē-
 sione vel remissione declarat ignis latitatis
 potētia in p'mixto. et s'm hoc de ei' actione
 et v'tute iudicat. Item coloris appoecionalis
 valetas intuetis aspectū ad sui admixtōez
 et intuiū naturaliter exercit ut dicit pli. li.
 viij. et auicē. vñ dicit q' q' bet bestia q'ntū;
 seu varietatē coloris et pulcritudinē admi-
 nāe in panthera. Item aiūlib; hominis
 faciē color maxime pulcritiat vel deformat
 Nam color ordinatus et suavis o'plexio est
 pulcritudis qm mēbroū disposiōm de bite
 correspond; ut dicit auicē. Unde dicit aug.
 Pulcritudo ē elegans corporis habitudo cū
 coloris suauitate et cōtario. Color o'susus et
 in o'positus euidēs ē in corpore turpitudō. Itē
 color passionēs et accidētia anime p'omiat
 subitas em pallor et discoloratio inde ē ti-
 moris. nā reuocato calore ad interiora cor-
 poris superficies depauperat a sanguine. et sic
 p' o'sequēs discolorat. Sic subitas rubor in
 facie signū ē v'vādie siue inacidie et furo-
 ris. et hoc accidit p'pter caloz p'tentē ex-
 teriora et autē sup'riū rubificatē et defendē
 ab illata inacidia l' iniuria cupietem. Item
 color materiā suā seu substāciam terminat
 p'ficiat et informat. q'a si calor in subiecto nō
 est q'lis foret rei substācia visui nō appa-
 reret. Item color materie sup'ficiē ornat et ei'
 deformitatem palliat et occultat. vñ color
 o'positus inter extremos medi' in sup'ficie
 corporis ordinacōne sup'positus iformitatis
 accidētaliter vel naturaliter in materia dere-
 licte est opalū vt dicit auicē. Itē color luci
 se o'format et velut filia matri se eius actū
 o'figurat. vñ cū in tēsa luce color acuiē et inā
 biē et cū remissa remittit et ebetat.

De coloris mutacōne.
 Itē at in colorib; colorū mutacō mlti-
 plici de causa vt p; in fructib; et
 g'minib; et in alijs nascētib; Nam p'mo
 nascunt fruct' virides vt; in viuis et i mois
 deinde rubescunt tādē pallefcūt l' nigrescūt
 et illi' coloris accidit varietas ex valetate
 caloris naturalis vel solaris vario mō sub-
 stanciā fruct' decoquētis et digēctis. p'mo
 enim caloris actio est o'bilis et lenta insuffi-
 ciēs dissoluere et misicare partes terrestres

et ideo in eaz sup'ficie apparet color viridis
 et in digestus sc; ac terrestris. S; paulatī
 vigoret calor naturalis et p' ad minuculum
 caloris solaris et ideo fortius digerit et apt
 eius intensiōnem colorem rubrū in fructus
 sup'ficie derelinquit et tandē cōpleto fructu
 et maturo et humore pontico ac terrestrī p'
 fecte digesto ex adu'stione color niger in
 sup'ficie generat. nam p'dominans sup' ter-
 restritatē ipsa dissoluūt et decoqt et digerit
 et quantū necesse est in substāciam fruct'
 accipit et conuertit. q' vero reliquum est vel
 o'sumit vel a se repellens ad extremas p'tes
 bucit et transmitit et talis reicta s'io fitas
 cum sit terrestris sup'ficiē inficit et nigredis
 vel glaucitatis restigū in fructus generat
 sup'ficie et relinquit sicut dicit sup' li. v'oge-
 tabiliū in o'mento. nam tales colores ex se
 actionem et naturam frigiditatis p'cedētes
 sepius eciām in rebus calidissimis g'atur
 ex eadem causa sc; ex calore interi' dñante
 fimo sitates terrestrēs vel aq's ad extrin-
 seca repellente vt dicit alphredus super li.
 arif. de vegetabilib; et plātis. in rebo eciām
 sensibili b; sit coloris mutacio. sic in cute sic
 in oculis. nūc in pilis. nunc in vngue. nam
 calor cutis sit duob; mōis vt d' in iohan.
 Aut sit ab interiorib; aut ab exterioribus
 Ab interiorib; aliqñ sit ab hūorib; aliqñ
 ab anime passionibus. Ab interioribus itaq;
 mutat color in cute. aliqñ p' humores cali-
 dos. aliqñ p' frigidum. nā cōuenit humores
 calidos tam o'positos q' simplices frigerieri
 et eciām frigidos vel m'frigidatos calefieri
 et secundū hoc solet in cute color variari. nā
 qñdo frigidū humores calefiunt albo color
 mutat in citrimtatem vel in ruborem. qñdo
 vero calidus frigerit color rubens mutatur
 in albedinem vel pallorem et sic de alijs in-
 telligendum est. Itē ab interiorib; anime
 passionib; mutat color. nam rubicūdus sit
 pallid' ex angustia vel timore. q' in timore
 cor stringitur et calor ab exterioribus ad in-
 teriora reuocatur et ideo exteriora pallefcūt
 ita. Similiter pallidus sit rubens ex ira. q'
 in ira cor dilatat et extēditur ad vindictē
 appetitū. Vnde et calor subito in p'tuose ab
 interiorib; ad exteriora commouet. Vnde et
 calefit sanguis intercutane' et ex inde rubor
 subito generat ab interiorib; et eciā sit color
 niger in mautis et albid' in alamanis. nā
 mautitaneā que est regio in ethiopia cali-
 dissimā in q' p'pter caloz cōtinuū sanguis
 aburif. erucitane' et demigrat sic adu'st'
 a cuius demigrati sanguine diffusionē intem

autē & carnē omnia in eā gñaliter denigra-
tur. Unde p̄mus ethiopiā inhabitās deni-
gratus sic est. h̄ postea coopāte calore solis
continuitate p̄imi illius habitatoris viciū in
posteriorē p̄agauit q̄ ex nigro patre & filii
matris nigri fetus gñaliter nascēt. h̄ hoc
solū h̄ locū vbi solis adustio continue efficit
gñantes. et ideo in regionibz tēpatis & ad
frigiditate declinantibz ethiops gñant in
colore filios tēpatis vt dicit mac. & etiā
arist. raiūc. Cōtrario vero scoti et alemāni
frigidas inhabitāt regiones. et ideo frigiditate
poros extrēi ostingēt calor ad in-
teriorē riuocat. et ideo extrēis ptis cor-
porū superficies dealbat. Hec oīa narat oīm
sup ioh. Idē etiā narat arist. Item mutat
color cutis & maxime hominis. multis alijs
de causis q̄nt. p̄pter ōpleionis malignitatem
vt; in melācolias p̄pter nimia & super-
cedentē caliditate vt ē videt̄ i colicis q̄ a-
trini sunt coloris p̄pter solis calorem & aeris
fictitate vt; in itinētantibz & nautis p̄pter
humorū corruptorū in tēpateoū expan-
sibilitate vt cōgit in moe p̄hea & in lep̄ p̄t
opilationē epatis & fellis distemperatā q̄li-
tate vt accidit in ictericia q̄ ē caloris natu-
ralis in sordidū & uicōsū colore t̄almutatio
vt dicit ostē. p̄pter solucōis cutis continui-
tate vt; post variolas et cicatrices variās
vel vsturas. Considerat etiā color in pilis et
in capillis. nā fm q̄litate humorū a corpore
solutoy variat color capillorū. Nā ex fleg-
mate sunt albi ex sanguine rufi. ex naturali
melācolia glauci ex colem adusta nigri. ex
defectu etiā caloris naturalis sunt cani vt;
in senibz. Et quando canus color incipit in
radicibz capilloy accidit ex flegmate habū-
dante. q̄n̄ vero ab extrēmis incipit signū
ē q̄ accidit ex defectu caloris naturalis. q̄nt
sup in tractatu de capillis

De colore in oculis.

O tendit postea color in oculis. Nā
vt dicit iohannicus Colores oculi
sunt quatuor scilicet niger
subalbidus varius et glaucus. Diuersitas
autem colorum istorum accidit ex spiritibus
visibilis claritate vel obscuritate. vel ex cris-
tallini humoris paucitate vel profunditate
vel ex albuginei humoris superfluitate. vel
turbacione. vel ex vices tunice humoris in-
digencia vel superfluitate. Nam si humor
cristallinus fuerit paucus in quantitate vel
lateat intrinsecus. et albugineus humor
deficiat vel perturbetur. Vel si habundet
humor niger aynice vices. Istis omnibus

conditōentibz vel aliquibz ipsorum niger
color in oculo generatur. Subalbidus vero
ex causis sit extrinsecis. glaucus vero & varius
accidit ex mixtione vtrū q̄ facit albedinem
& nigredinē & in glaucitate aliq̄tūlū nigredo
in varietate albedo aliq̄tūlū plus habūdat
sed de hijs q̄nt sup in tractatu oculo. Color
etiā in vnguibus denotat. nā eoz color debz
esse sub albidus specularis et perspicuus.
q̄nt; autē mutat iste color in liuiditate vel
emulum colorem et tunc diuersas preten-
dit passionēs vt patet supra in tractatu de
vnguibus

De coloribus in p̄ticulari

Nunc de coloribus in p̄ticulari dicendū
est. et p̄mo de albedine q̄ videt̄ in
dior color esse p̄cipuū fūdamētū
est autē albedo color ex luce clam & multa in
puro & p̄p̄iato gñat. vt dicit algazel. Nā
q̄nto materia p̄p̄ia est purior & luy. clarior
tāto albedo erit intensior et nigro imp̄mixtior
est ergo causa material albedinis p̄p̄ia
purū in omni terrestri facultate in p̄mixtū.
nūc fierū nūc hūidū. causa vero effectiua ē
vel calidū vel frigidū. nam materia si fuerit
ficca p̄ dominū et calor agēs in ipsa fuit p̄
dominū gñabit tūc albedo p̄pter rarefactionē
& subtilitacionē p̄ciū materis ac clarificacionē
vi caloris vt p̄ in obusto osse & in calce. Si
vero fuerit materia subtilit̄ hūida & in
illa dñans frigiditas gñat̄ erit album vt
patet in niue et p̄tima. gñat̄ aut albedo ex
aere vapore declinatē ad hūiditate aqueā
vt dicit arist. li. p̄. de albedo & hoc p̄ frigi-
di accionē. nam frigus albificat hūidā ma-
teriā & denigrat sicā. Calor vero hūidā de-
nigrat et sicā dealbat. Itē albedo gñat̄ ex
rarefactione aeris vt p̄ in spuma et ideo aq̄
calide generant pilos albos. quare albedo nō
ē nisi ex aere vaporabili tēnto in membris
et ideo q̄ albedo ex aere calido & vaporabili
ideo animalia sunt alba sub ventē vt dicit
arist. li. animalium. p̄. diffusiuam autē h̄
virtutem respectu visus et spiritus sensibilis
discretiuam & ideo si fuerit nimis int̄sa
corripit visum & facit oculos lacrimati oīm
dolorum in cōmentum. in illo enim melius
fundant̄ colores medij q̄ in albo. et quāto
album est intensius q̄ subternitur tanto
adheret fortius calor qui super inducitur &
limē siue rubedo fūctū nigredo ad albedinē
vero pertinent. candor. albor. pallor. liuor.
siue. Flauor. Flauum enim et liuidum idem
secundū vnam significacionē vt dicit arist.
in c. de sapore. et dicit q̄ liuidū est flauum

Lib 79

qua flauū sequi^r materiā albi. multas alias
spēs assignat medici circa albū vt est color
aquis. lacteus. kamos. i. albidus vel sub
pallidus. Et variantur fm diuersas materias
tenues vel grossas in q̄b tabiant in li. ysa.
theophili. ostā. egi diij de vrimis. Candor est
albedo intēsa multū hīs in se lucis in forma
vt pure perspicuitatis in materia. nā fulgor
lucidi puri perspicui superficiē informans et
perficiens. et intuetis aspectū hī cogam lesiōe
imūtas. et cū quādā suauitate ad sui intuitū
excitans oculū et allicies candor nuncupatur
Illud em̄ candor dicitur qd̄ primo ponit sine
corruptōe sensus ab albedine per actū lucidi
ab oculo apprehendi. nam albedo que consistit
in extremis a sensu non videtur subterfugit
em̄ sensus iudiciū. q̄ nulla res sub extremo
colore videti potest. Sunt et colores exte mi
inuisibiles scdm se ppter sui paruitatem vt
dicit in li. de sen. et sen. ca. viij. Quod ergo
primo subiacet sensui de albedine post eius
extremo candor dicitur.

De colore glauco et flauo.

Color flauus qui et glaucus dicitur
generat ex albedine minus intensa
accedente aliq̄tū ad rubedinē. et
generat scdm auic. in materia temperata non
simpliciter sed respectu viridis coloris. Nā
vt dicit idem viridis color in plātis mutat
in glaucū in autumpno. qm̄ em̄ in folijs est
materia glauci et grossa paulatī p accessiōe
osumē nec tū omnino destruit vel destituit
a calore elouate materiā licet frigus domine
frigus vero dominans in materia mediocri
geniat mediū colorem necessario. et q̄a potest
melius transmutare humiditātē q̄ siccitātē
ideo generat colorem mediū habens de albo
magis cuiusmodi est glaucus vt dicit amētator
supra li. arif. de plantis in fine. Ideo inquit
quedā arbores virides in estate pallebant
in hyeme vt burus. habet em̄ bupis visco sū
humore. in radice autē multā habet liquidā
humiditātē. et id nō cadūt folia s̄ adueniēte
calore puocat humores ad exteriora q̄a tact
caliditate fit viridis. sed veniēte frigiditate
repreantū humores et habundat siccitas et fit
color glaucus. vnde respectu coloris viridis
in quo est plus de materia dicit glaucam
habere materiam temperatam.

De pallido colore.

Color pallidus ex eisde causis gnat
frigiditas tū minus est intēsa et pl
accedit albedo ad nigredinē i materia
grossiori. Est igitur pallor color mediū ab
albedine incipiens et degenerans in nigredinē

generatur etiam accidentaliter vt ex timore
solicitudine nimia et labore et ex causis alijs
quibus calor ad interiora reuocat et corporis
superficiē ppter sanguis depauperat. pallefcit
et de colore vt ē vidē in nimis dormiētibus et
sompnialosis et in hominibus amorosis qui
pre amoris magnitudine estuantes bilatati
corbis spūs euapāt ppter q̄z nutrimentū
et restauratiōe natura calorem ab exterioribus
ad interiora reuocat et sic superficiē cutis et
per subtractiōe calidi sanguinis discolorat
vixta illud. Palleat omnis amans hic est
color appetamati. Et eadē de causa macerati
fame vel immoderato exercicio et labore. et ppter
osumpciōe calidi sanguinis expallefcunt.

De rubro colore.

Rubus color est color medi⁹ ab extremis
nigredinis et albedinis eque distans
qui in superficie corporis perspicui re
sultat per incorpationē clari luminis ignei
atq; puri. ad cuius generatiōe parant
materie perspicuitates ignei luminis claritas
et albedinis atq; nigredinis coloris mediocritas
tū ppter ignea luce partes mixti perspicuas
dilatant et rectificant ac subtiliant maicere
habet in trāslucencia osormitātē tam cū albo
q̄ cum nigro. et ideo intense rubū ad modū
lucidi disgregat visū nec aggregat sic nigz
ppter qd̄ pannoz venditores panos rubros
suspendunt aī lucē vt vidētes alios panos
coloratos ppter rubedinē spiriū visibilem
disgregant minus valeant color discernē
veritate. preterit autem generaliter rubedo
dominiū calidi in permixto. quīs aliquādo
inueniat superficialiter in naturaliter frigidō
vt ē vidē in rosa q̄ naturalit sū substācialit
frigida est et sicca. sed quia subtilissime est
substantie immatus color que h̄z ex opōsiōe
fugiens dominiū frigiditatis p̄tū exteriora que
inueniēs subtilia et humida ad immutandū
transmutat ea superficialiter in colorem rubū
quā actioni ignis potissime similitur.

De croceo colore.

Color croceus puniceus et citrinus
differunt parū nisi scdm remissionē
albedinis et nigredinis intensiōis
aliq̄tū aut admixtiōe. et scdm aliq̄tū
intensiōe caloris et frigiditatis remissionē
scdm aut q̄ color talis in materia subtiliori
ac magis perspicua radica magis rutilat et
apparet. fm vō q̄ materia magis est terrestis
ac grossa minus claret. talis aut calor intē
siōne significat caloris temperati et non est
excedentis q̄tum est de significatiōe coloris
scdm varias tamē substantie dispositiones

varias pretendit sanitatis vel morbi significationes diuersas corporis habitudines et complexiones vt patet in li. ysa. de vrinis. **N**ā citrinus color adiunctus cū substācia tenui in vrina iuuenis colice complexionis pcedit ipsū sanū. **I**n fleumatico ac melancolico significare potest varias infirmitates vt dicit egidius versus finē in tractatu de vrinis. cap. xij. vbi dicit. **E**st multus tenuis citrina res fere figuris. **F**leumaticū iuuenē vel quem inger afficit humor. **C**ondempna tricham duplici q̄. **U**nde vnus q̄ idem color diuersa et aduersa figt scdm diuersi tate substancie cui copulat.

De colore croceo.

Color croceus plus tingit liquores et humores q̄ citrinus. et significat coloris intentionē et distemperanciā sanguinis in epate per coloris admixtionē vt patet in ictericis. quoz vrina est crocea in spuma. et oculi sunt crocei et cutis feda et citrina. **A**ues autē calidissime complexionis et colice vt aues prede extrema habent crocea vt pedes atq; rostra. q̄ accidit ex sup̄abundancia colerici humi et calidi quem reicit natura ad extremā. ppter q̄ colorantur. **D**e hoc q̄ supra in li. de morbis. ca. de ictericia.

De colore nino.

Color nino idem ē q̄ coccinus ac vermiculus rubedini propinquus et affinis. rutilans et resplendens q̄si ignis. multū em̄ habet in se ignee luciditatis et etiā ex parte materie perspicuitatis. ppter q̄ color est viridis relucens multū et acutus. **M**ateria em̄ nini est terra que discerpitur in litore mals rubri. que tante est infectiois et ruboris q̄ ex eius diluione totum mare tingitur et in colore nini omuat. vnde ab illa infectione mare superioris egypti rubū appellat. et in illis terre renis rubre gemme inueniunt. hec de terra pmo optie depurat deficitat. tandem inter lapides subtilissime omoliet et cum clavo ouī distemperat. **E**t hic color pictoribus scriptoribus lucy non modicū admittat. nā inde libros ornant. capitales et resuū distinguunt nino atq; signant. acutur q̄nq; succo herbe cuiusdā que coccus appellatur. et ille color rutilat quasi ignis. et ideo ab illo succo cocci nominat. et tali colore plus vtunt tinctores vestiu q̄ scriptores. **S**olebant etiā antiq̄ acieie niniū cū sanguine cuiusdā vermī sicut acieie purpura cū sanguine ochilis. et ex tali acumine pmitus ab antiq̄s vermiculus nuncupat vt dicit ysa. vbi tractat de coloribus. **E**st autē color vhe

mentissime adhaerēcie postq̄ fuerit materie incorporatus ita q̄ inde vix poterit post deleri. **Q**uod si quis pergamento abndere intendit vel abluere misus fuerit vix tantū abluet vel abradet quin aliq̄ vestigiū post inueniet.

De puniceo colore.

Puniceus color est color circūdans colore rubū. sicut purpureus plus habens de rubedine q̄ de albedine. plus tū declinat ad albedinē q̄ ad nigredinē purpureus autē conuerso affectus est rubeo sed magis declinat ad nigredinē q̄ ad albedinē. **V**ā dicit aris. in. h. de sompno et vigilia q̄ puniciū per purpureū transit in nigru. vñ post rubedine vicinētatē habet ad nigredinē. **I**nueniunt autē in mari quedā conchile ad modū parue que in exterrimitatibus precise quasdam emittunt guttas sanguineas que recollecte purpuras tingunt et colores rubeos auunt et incendunt. vnde talis sanguis in q̄ritate recolligitur. et vasis ac canalibus tinctorū officio aptis. et cum alijs coloribus exponitur cum quibus tingitur sericiū ex quo textitur pannus purpureus. vnde regis gloria ostenditur vt dicit gregorius super cap. capitulo septimo.

De colore viridi.

Color viridis generat actione calidi in materia medio cri vergente tamē ad dominū humidū vt patz in folijs fructibus et in herbis. et ideo generabitur color multū habens de nigredine. non tamē pertingens totaliter ad nigredinē. **E**x amixtione enim remissi albi vt glauci et intensi nigri et in superficie humidū viriditas generat quando calor agens in materia non potest adurere humidū nec ad plenu decoquere vt totaliter in nigru conuertat. vnde viriditas in herbis et in fructibus signū est crudi humoris et indigesti vt dicit auic. et hoc patet quia color viridis in plantis et in fructibus mutat in glaucū in autūpno quā in folijs et in herbis ē multa materia humida et grossa que per actionē calidi paulatī consumit. nec omnino destituit a calore in materia eleuante licet frigus domine. **E**t ideo quedā arbores vireunt in vere et in estate. in hyeme vero vel autūpno palleūt q̄ adueniēte caliditate venali prouocatur humor ad exteriora qui tactus calore fit viridis. sed adueniente frigore reuertitū humor et habūdat siccitas et fit color glaucus vt dicit cōmetor. sup̄. aris. de plātis in fine. **E**st itaq; color viridis medi⁹ inter rubū et nigru gñatus. et hoc patet per gñitū color rubre in melancoliam innatūale

Lib 19

Coleta em̄ aī sit rubea t̄ansit in mel̄coliā q̄ ē nigra mediāte coleta in naturali sc̄; erū ginosa & p̄sina q̄ viridis inuenit̄ et ideo color viridis maxime delectat visū p̄pter caruū p̄ciū ignea & terrestrū nā luciditas ignea q̄ in viridi est t̄p̄rata delectat visū obscuritas etiā terrea siue nigredo aī nō sit in extremo mediocriter spiritū visibilē aḡ gregat & confortat et ideo nullus ē ita delectabilis visū sicut viroz vt̄ in smaragdo q̄ oculos scul̄p̄cū gemas et metalla maxime repat & confortat vt̄ dicit p̄s̄ de lapidibz p̄ciosis. Sūt at̄ viridia folia plāte & ḡmia terrestrū in q̄bz radicanē tāq̄ in materia & et cerea terre nascencia ex do minio p̄cedū ex v̄ute ignea tāq̄ ex causa effectiua q̄ dil soluit terrea et subtiliat et m̄sacit̄ et sic attrahēdo cap̄ fumos ad extrema t̄git herbe sup̄ficiē colore nō nigro nec rubro s̄ virore nā nigredo t̄p̄erat rubeōis dil̄ gregat̄ claritatē et claritas incorporata nigredini ipsam reducit ad mediocritatē ex do minio et go p̄cium terrestrū & igneaū viridis color ḡnat̄ et q̄uis folia fructū & ḡmia virescūt flores tamē virides raro vel nūq̄ inueniūt q̄ d̄ accidit p̄pter subtilitatē materie floz in q̄ h̄ p̄dominātes p̄tes fuerūt aq̄e & aeris cit color albus si v̄to aquee aī igneis p̄ualu e rit erit color glaucus s̄ pallid⁹ aut citrin⁹ Si at̄ p̄habūdauerūt ignee p̄tes aī aeris erit color rosus et si fuerūt p̄ualētes p̄tes aq̄e aī t̄restribz erit color blau⁹ s̄ violaci⁹ Si at̄ eq̄ p̄ualuerūt p̄tes ignee aī terre s̄ tribz poss̄ q̄dē fieri color viridis vel niger s̄ talē om̄ixionē subtilitas materie floris vel rarefactio nō admittit̄ et ideo floēs nō virescūt gen̄raliter nec nigrescūt Est ergo color viridis inter rubeōm̄ medi⁹ & nigredinē delectat visū et ad sui aspectū oculoꝝ attractiū adēt vis⁹ confortat⁹ & repat⁹ Vñ ceruū & animalia agrestia alia loca virenci diligūt & frequētāt nō t̄m̄ p̄pter pastū v̄z et p̄pter visū et ideo venatores viridibz restimētis semp̄ se induūt q̄ p̄pter a p̄ctū v̄toris quē bestie naturaliter diligūt min⁹ venatoꝝ insidias exp̄p̄scaunt vt̄ dicit gal⁹

De colore liuido
Color liuidus ex p̄tibus aq̄is & t̄restribz p̄dominātibz ḡnat̄. Nam tal color in rebo h̄n̄ t̄bz h̄uorē grossū & frigidū ḡnat̄ vt̄ in vio l̄a plūbo plūbū t̄n̄ naturaliter ē albū q̄uis sup̄ficialiter sit liuidum. Unde ex eo sit cerula vt̄ dicit oment̄ sup̄e iij̄ metho. Unde color liuidus signum est frigiditatis dominātis quia liuidus color

in vena est signum extencionis naturalis coloris et mortificationis aialis sicut dicit egidius liuida membrorum aut membrum morietur humore mortificati signat em̄ multas alias passiones sic sequit̄ puus enutrithe⁹ medius morbo q̄ aduans a h̄ires sinoch⁹ v̄ne ruptura cataracta coste pulmonis viciū dolor articularis sup̄tina p̄t̄is ext̄t̄ua caloris sint tibi liuoris cause ic̄

De colore liuido
Color ergo liuidus ē malus in aia p̄tis copibz nam vel signat dominū frigidis calorem naturalē extinguit uentis et natura mortificare inchoantis vel sup̄abūdāciā mel̄coliā sanḡnis colorē oio et cutis sup̄ficiē vidantis vel cordis angustiam calorem sanguinis ad interiora reuocatis vt̄ patz̄ in m̄uidis vel dolorē casus siue caussio nis sanguinem intercutaneum corū p̄ntis vt̄ patet in fustigatis in quibz humore intercutaneus p̄ maliciam corrupt⁹ cuti infert corruptionē et infectionē vt̄ dicit̄ exp̄posito sup̄ i c̄ liysaye ibi vulnus liuore ic̄ vel signat spirituum & vigoris naturalis caloris defectiōem & de paup̄tationem vt̄ patet in ydropicis ethicis et osumptis vt̄ dicit egidius signat etiā dolorē articulare nā dolor arthetici⁹ p̄t̄ neruoz̄ sensibilitatē in quibz radicanē minus est dolorosus p̄t̄ q̄ cōfluunt spiritus et humores ad locum doloris p̄pter q̄ alij h̄uores remanēt min⁹ calidi & p̄sequens colorati omnes autem causas liuiditatis enarrare nō exp̄bit in p̄o senti opusculo s̄ tangere solū ad memoriā reducere exp̄bit q̄ amaioribz nostris cop̄ o h̄ssime sūt tractata raro aut̄ mem̄ liuorē signare aliquod bonum nisi prius viride vel nigrū opacione nature mutet̄ in liuidū et de liuiditate in rubeum siue citrinū nā tunc signū est q̄ natura cōtra morbum victoriā optinet & t̄ūphum. Unde egidius prius si post rubeus videat̄ consurgit cerebri natura vigor repat̄

De colore indico
Color indicis siue venetus est color blavius liuiditate excedens in pulcritudine et virore pl⁹ habens aq̄itatis et aereitatis ad mixtū cum partibus terrestribus et vniū q̄ qui liuidus et talis color ē celestis p̄pter dominū aereitatis in sup̄ficiē p̄siciū materie sc̄; pure et t̄s̄p̄arente vt̄ patet in saphiris orientabilibus et accinctis talis etiam color repit̄ in lazurio Sed de hoc quere sup̄ in tractatu de gemis et de lapide lazuri

De nigredine

Nigredo est puacio albi in yspacio sic
nam est puacio dulcedinis in hu-
mido Unde videtur quod albedo est prima
origo colorum sicut dulcedo est principium sapientie
ut dicit aristoteles in libro de sensu et sensato 38
dicit aristoteles in 1o libro 2o capitulo Colores niger non est nisi puacio
claritatis Generatur autem nigredo ex luce
pauca et obscura in yspacio et obscuro et in pu-
ro in corpore parata Et ideo nigredo est spiritus vi-
sibilis aggregatus et eiusdem est passiva propter
quod lebet visum et eboratur quoniam nimis est interfecta ut
in diu in carceribus qui exierunt de carcere
pariter videtur fundatur autem nigredo quoniam in sphaera
humida et calida quia caliditas dominatur de-
nigrat substantiam humidam ut est videtur in
lignis humidis et exustis quoniam in substantia
seca et frigida quia frigiditas dominatur sub-
stantiam denigrat sicca et humidam facit albam
ut dicit aristoteles. Unde nigredo quoniam causatur a frigi-
ditate et est signum mortificationis quoniam a cali-
ditate et tunc est signum adustionis et ideo nigredo
urina diuersa potest signare et adusta sicut
dicit egiptus quoniam enim signatur solutionem querere
et sic prendit laetitiam aliquam signatur adusti-
onem et mortem ut in acuta febre Unde egiptus dicit
Nigritudo urinae facies incommoda febris que-
rere soluit mortem prendit et urit in febre
fert mortem nigra fetida pauca pigra ac-
tusa sunt autem quaedam colores picturae opibus et zru-
entibus quoniam quaedam in vasis terre nascuntur ut
sinopis rubrica melius auripigmentum et huorum
Quidam arte apponunt

De sinopi.
Sinopis est color ruber in portu punitus
admodum iuxta sinopi cuius tunc a qua
nomen sic accepit ut dicit ysaiah 60. viii. Quibus
spes tres sunt prima rubra et minima rubra et me-
dia media ut dicit idem Rubrica quae dicitur ru-
bra prima color sanguinis ut dicit idem igitur
in pluribus locis si optima est in portu Unde et por-
tica appellatur

De sicco.
Siccum pigmentum est vni sit color pheniceus
quod librorum capita scribuntur et colligitur
in litore rubri maris in pheniceo et
inter ficticios huius coloris epulatur et eo quod sit aliquam
ex sinopi et sandice simul mixtis ut dicit ysaiah

De minio.
Minium est color ruber cuius materia graeca
apud ephesum primo inuenitur In
hyspania huorum pigmentum propter res regibus
plus habundat ut dicit ysaiah

Emobrii.
Emobrii quod graeci cinabasi dicitur a
dracone et a barro elephante est vni
dicitur esse sagine dum splendet
elephantis tunc belus et dracones obruunt

quorum siliis cruore terra inscit fitque pigmentum
quod quid solum tingerit est autem pulvis coloris
rubri ut dicit ysaiah

De prassino.
Prassinum creta est viridis Unde sit co-
lor viridis sicut portum excelsit autem
optima in libia cyrenensi ut dicit
ysaiah Crisocana est vena prassini coloris sic
dicitur quod cum ea autem sic dicit inueniri hec
in armenia crescit Sed probabilior est que
crescit in macedonia fodit in metallis cris-
cuius in vado argentum et indit prodit nam
vne eius cum hijs habent nature societate ut
dicit ysaiah

De sandacha.
Sandacha nascitur in topazion in
sula maris rubri et est coloris sino-
breij huius odoris sulphurei inuenitur autem
in metallis aureis et argenteis et est tanto
melior quanto ruffior et quanto plus sulphure
olet quous et cerula si in fornace torreat in
sandacham ouertatur cuius color est flam-
meus si torreat est huius autem rubrica et omnia
sandicem reddunt ut dicit ysaiah

De arsenico.
Arsenicum auripigmentum dicitur ob
colorem auri colligitur in ponto ex au-
rata materia quod in auream colorem
transit purius est et quod graciles habet venas
pallidius est prius iudicatur de hoc querere super
in tractatu de vasis terre de auripigmento

De occa.
Occa nascitur in topazion insula unde
et sandacha fit tamen quoniam ex occa
adusta rubrica mollis nouis luto
circulimitis que quanto magis in camino ar-
serit melior sit ut dicit ysaiah

De indaco.
Indacum in canis indicie limo in
spis inuenitur spuma adheret limo
est autem coloris pulchri et acri mixturam
purpure et cerulei mirabile reddens est ali-
terum genus in purpurarijs officijs spuma
in natans quod osectorum detrahunt et desiccant
ut dicit ysaiah

De atramento.
Atramentum dicitur est eo quod sit actum
autem species necessaria est cotidiana
plum picture et inter ficticios compu-
tatur sit enim ex fuligine multis modis super
ardentes redas huius pictores cum aqua mis-
cent glutem ut illustratus resplendet quaedam
enim carbonum saementorum veterum tritos cum
glutino addunt alij fecerunt vni nigri epurant
multis etiam sit alijs modis ut dicit ysaiah
cum atramento autem temperat in gustum et
acuitur huius autem mltas picturas ut patet in
placone quous supra de vasis terre li. vii

Lib 19

Elinus color e' in dibus an' materia inuenit in melos insula est vna de cicladibus .a' ideo melinus e' dictus vt dicit ysid. ppter nimiam autē pinguedinē pictores eo non vtiunt vt dicit ysid.

De stibio .

Stibiū est color ficticius vel factus ex cerula et quibusdā alijs mixtis cum q' multas facies suas sophisticiat et colorat.

De cerula .

Cerula ex vapore fortis acetū tabulas plūteas super sarnēta alba locatas perfundentis generat . quere supra de plūbo Eodē mō fit es viride siue calantū qd' plūs viride graū vocat scz ex vapore fortis acetū eneas laminas perfundentis . nam ex aceto corūpit eris superficies et auertit in ecuginē et inde color viridis pcreat . valet ad carnē mortuā corrodendā .

De purpurea .

Purpurea a puritate lucis est dicta quia in hjs regionibus gigni' eius materia quas solis aures illuminat ppius et illustrat . hic color lacūs sanguineis effluentibus a quibusdā cocleis ferro diuisis acuit et meliorat vt dicit ysid . li . xij . m . ca . de tincturis .

Sunt et alij colores multi tā simplices q' ppositi quibus vtiunt pictores et tinctores . sed iā dicti sūt nobilioes et ideo nunc de eis sufficiat . De hjs oibus tractat pli' . li . xx . v . ca . xiiij . vsq' ad . xxxij . et ysid . li . xvij . et . xij . Diamē autē tinctores pānoꝝ et lanarū ob nitoris graiā coloratores vt dicit ysid . li . xij . Dicitores vō sūt ymaginū et rerum et similitudinū picture artificio ex pfectiores . est autē pictura dicta quasi fictura est aut ymago ficta non veritas hec et figura dicit a quodā colore ficto ē limita nichil hūc fidei et veritatis Unde et sunt quedā picture q' corpa vestimentis studio coloris excedunt et si de dū augē et tendūt ad mendacia puehūt sicut qui chimeā tricapitē pingūt . Picturā autē egipciū primitiūs adinuenerunt ymbra hominis lineis circūdata . deinde simplicibus coloribus et post diuersis sic q' paulatī aez ipsa se distingit . et inueit lumē et differēcias colorū ac ymbra . et nūc pictores prius q' dā lineas et ymbra suture ymagis dicit . de iū coloribus aplēt muēte artis ordinē adhuc sequētes vt dicit ysid . li . xvij . m . c . de picturis

De odore .

Ost colores de odoribus ē dicendū Odor itaq' est fumosus vapor a substācia rei resolutus q' mediāte aere cerebri attractus ē sensus olfact' inuē

ratu' . nā odor inuēat olfactū quēadmodū color visū vel sonus audiū . vel quēadmodū sapor gustū . Propriū em̄ est sensuū a suis sensatis et obiectis ppijs inuari et delectari in eis ac perici si fuerint medijs . tristari vō et destrui si extremi vt dicit in li . de sensu et sen . Est itaq' odor rei ppietas sensu fumo medio pceptibil' . ad hoc autē q' odor pfiat' et informe' in organo sensus q' tūc ad min' requiruntur scz caliditas resoluens materie subtilitas actioni caloris resoluētis obediēs aerea puritas de ferens nerui vel cerebri ofoꝝ mītas vapore resolutū nature sensu ppiēdo admittēs vel abhorrens Calor igiē resoluēs fumos vapotabiles causa odoris est efficiēs vapor resolutus ē materia obediēs Qualitas vero fumi resoluti aeri deferenti se incorporat et in suā similitudinē ipsū alterat et informat Informatus vero aer qualitate fumi neruo odorabili subito se applicat et sibi incorporati fumosi vapis similitudinē representat . cui' ppleioni si similis fuerit miro modo cerebz recreat et delectat . Si vero econtario inficit et tristat et ideo aromatica que pporcionē ppleionalē hnt et aromatica cū natura ipaz reparant atq' iuuant . fetida vero ex causa otaria aggrauant et molestant Calor itaq' resoluens odorem efficit et econtario frigus ostingens odore impedit et prescindit quia mouēdo ad centz subtiles substācie vapis per aera se diffundere non permitūt . ppter qd' nec sterquilimia fetent in tpe hyemali h' potius estiuati Similit' substācie varietas seu subtilitas obediēs calori resoluētis odore causat Contra vero grossicities materie odore diffusioni obuiat et repugnat vt pz i lapide cuius naturalis opactio et frigiditas sunt in causa qz neq' redolet neq' feret vt dicit auic . tercio acis ostācia ofert sensibili' ad odore nā si rarus fuerit et subtilis de facili siquidē odoris materia scz fumū vapotabile recipit sed ppter eius euanacionē et infactibilitatē pmanere in se eius redolentiā longo tempore non pmittit Econtario vero si densus fuerit aer et opssus vapor siquidē et bonos et malos tardius recipit . h' post eoz impressionē ipōs euaporare ita de facili non permitūt vt dicit idē . Quarto organi qualitas seu dispositio ad odoris iudiciū potissime operatur . si vero fuerit neruus sensibilis in q' percipi' olfact' vel male ppleionatus vel lesus casu aliquo seu corruptis humoribus opilatus vel omnino pruertitur vel subtrahitur . iudiciū odoris primum patet in melancolicis et alijs male ppleionatis . q' loca fetida diligūt odorifica

vero & aromatiā fugiūt. Scdm autē patet
in mutilatis qui nervos sensibiles & odora-
biles habent lesos. & ideo odores nō sentiūt
Terciu autē manifestū ē in pilosis & leprosis
qui naribus & viciosis humoribus opilatis
inter odoriferos & fetidū vix discernūt. **F**um⁹
igitur a rei substantia resolutus materia est
odoris. vñ fm varietatē sumi odorū differētia
variat. **D**istinguit autē ysa. in dietis tres
species sumi. est em fumus quietus & quasi
nullius motus in aere vt fumus a lapide re-
solutus q̄ eius oplexionē nō declarat positie
sed per priuationē odoris et absentiā ipsum
habē substantiā grossā & frigidā manifestat
Est & alius fumus habens velocē motum in
aere & hoc accidit ex calore resolventis s̄bam
que si fuerit valde pura & defecata. erit odor
valde aromaticus et suavis vt pz in musto
et musto & in amba. **S**i vō fuerit substantia
impura multis fetibus intermixta erit odor
malus & nature horribilis. **E**t hic odor diui-
dit dupliciter in graue scz in fetentē. grauis
odor ex calore adhuc naturaliter se habente
in aliquo & iam corrumpti incipiente vt patet
in pisabo diu reseruatū sine sale. **E**st tercio
fum⁹ mediocritatis a calore mediocritatis resolut⁹
& ille vel est a pura s̄ba vel impura. si ex pura
erit mediocritatis aromaticus vt pz in pomis viol
et rosis. si autē fuerit ex substantia impura primū
erit fetid⁹ vt pz in aloē & absinthio & sulfure
q̄. **C**ausat itaq; aromaticus a calore ptes sub-
tiliores & puriores resoluente aere ipsaz fumos
ad cerebz defereat sicut fetor vel grauitas ex
eodē ptes grossiores & corruptiores a rei s̄ba
dissoluentis effectiue genant. vñ de pro isto
effectu ex actiōe caloris osequēte oē aromaticū
calidum ab auctoreibus solet dici. multa em
sūt substantia lit frigida vt ē videre in aceto
camphora & rosa q̄ tñ sentiunt aromatiā &
hoc fit ppt substantiā eoz puritatē. cui⁹ ptes
subtiliores resoluunt & diffundunt in aere p
calore. **S**unt autem due odorū extremitates
aromaticus scz & fetidus inter q̄s & si inueniat
odor recte medius & eque distans ab eēmis
scdm racionē vel scdm intellectū nequa q̄ tñ
actualiter p̄cipit scdm sensū. vñ dicit ysaac
in diet. odorat⁹ non p̄cipit mediocritatis odores
sicut n̄ pisces p̄cipiūt medios colores. **C**antē
em pisces palpebris ppt qd spūs visibilis
continue dispergit. vñ de nō sufficit ad medij
coloris p̄ceptōes. **D**e odoratu q; eadē ē ratio
vt dicit idē. nares em patule sunt & continue
dispergit spūs odombil. ppt qd debilioz efficiē
odoratus & iō medios odores min⁹ capit nec
ē quīs odor recte medij int̄ aromaticū & fetentē

q; quīs sub fetido continet et non differt ab
eo nisi q; magis remissus ē & fetidus ap̄lius
est & int̄sus. sub eadē igit sp̄e continet sicut
albedo int̄sa & remissa. et ideo si duo odores
ex tremis scz fetid⁹ & aromaticus in eqli p̄p̄tōe
piter miscant non fiet vn⁹ medius odor &
eque distans in mixto scdm sensū. vñ aromaticū
p̄mo p̄cipit sensus olfactus q̄ fetidus q; in
aromatico delectat & fetidū refugit & abhorret.
Ex quo pz q; non effici⁹ vnus odor medij de
extremis p̄ceptibilis scdm sensū vt dicit ysa.
q; autē bonus odor cicius penetret ad spiritū
aiaū q̄ malus. pz q; s̄ba boni odoris virtutē
naturalis coloris in se continet q̄ grossiciē ei⁹
indificat & subtiliat vt leuitate sui dissoluta
flatu aeris valeat cicius ad cerebz p̄t̄itū.
malus vō odor nō sic q; in ei⁹ subiecto actiō
nature iā deficit. vñ sup̄fluitas ei⁹ grossa in
eo remanet coagulata. & iō difficil⁹ p̄t̄itū
dissolui. nec ita cito penetret ad sp̄m cōd̄tū
bile qui in p̄fundo cerebz ventriculo latitat
vbi sp̄ialis & substantia lit fum⁹ cicius p̄fomat
q̄ gross⁹ & terrestris. **D**e effectu odorū
Otra effectū odorū diuise fuerit positio
nes dicebat em antiq; rerū naturas
et s̄bas ita cognosci odore simplicit̄
quē ad modū & sapore. **D**ixerūt ei res acetosās
odore p̄p̄hedi. similit̄ & acutas. h̄ fallebāt
iō em odoratū attribuebāt qd erat tactus
nullus em ē sensus cui tactus nō sit annex⁹
Et ideo mosuitas et puncturas non p̄cipit
odoratus sed potius tactus qd odoratū organo
est admixtus. sicut ocul⁹ clausus sentit mor-
sum collisij non visu sed tactu. **A**lij vō asserē
bant nullā rerū noticiā posse haberi p̄ odores
videntes em quas dā res frigidās esse odorū
tiferas vt rosas. quas dā vero calidās nulli⁹
esse odoris vt pip. putauēt res non posse di-
uosci aliquālit̄ per odores sed h̄j fallebant.
Bonus itaq; odor fit simplicit̄ vel ex calore
totali vel p̄iali. nā res alie sūt simplicit̄ s̄be
alie p̄p̄tē. **S**i res ē simplicit̄ s̄be & ē odoriferā
fem odor ille fit ex odore totali. quia tota rei
substantia ē calida vt pz in musto. **S**i vero cō-
p̄sita ē substantia & ē odoriferā odor ille fit ex
calore p̄iali id est ex calore quaterundā p̄cium
nā quē dā sūt ibi partes calide scz ignee que
diffuse per superficiē tuborē induant & odorē
vñ de si rōse ponantur in aqua calida ignee
ptes resoluunt & tubus coloris patet cū odore
Sed alij sunt quorū sententia approbatur
qui dicunt rerum substantias cognosci per
odores minus tamen q̄ per sapores. **N**am
ad linguam diriguntur vi lacertā quibus
multum transfunditur de spiritu animali.

quo perfecte res gustata potest apprehendi. sed ad instrumentum odoratum non venit nisi unus laetatus tamen per quem patitur de spiritu descendit qui non ita perfecte naturam potest apprehendere. **P**roterea a re odorata non est solvitur nisi quodam subtilis fumositatis que admixta aeri cum ipsa ad organum odoratum attrahitur vnde et spiritus per fumositatem illam rem naturam non discernit ita bene sed ad instrumentum gustus tota res gustanda intus et extra gustui substantialiter applicatur et ideo de re vnde iudicatur per saporem quem per odorem. **S**ic colligitur itaque ex predictis quod odor est rei proprietatis siue qualitatis perceptibilis odoratum ut dicit ysa. nam a re odorabili est solvitur quodam fumo per calorem que tamen quodam spiritus hinc admixtus aeri ipsum inficit et immutat et spiritus animalis ibi existens inter naves in quibusdam animalibus ad modum mammillarum ibi de pedibus ab eodem fumo immutat que in ventibus reuertit ad cerebrum et representat tale anime immutationem. **E**st itaque odor sui obiecti manifestatum spiritus animalis immutationem sui ipsius per aera diffusum ad interiora cerebri per latera aeris per attractum penetratum suo calore humoris assuptum et fluxum notum reseruitur sua puritate spiritum re paratum virtute debilitatis cordis asfortatum aera in sua similitudine ducitur fetoris eperitum et putredinis palliatum delectationis in sensu animalium hinc et hominum causatum. nam pisces diligunt aromatica et fugiunt fetida similiter et apes ut dicit arif. sic et formice sulphuris odore effugant sola venenosa aromatica detestantur. **V**nde spiritus odore tunc abhorret lotiace vinee floratis redolentia non sustinent. **D** fetore

Fetor est ex re corrupta vapor resolutus aere inficit et tristat spiritum animale et coram patitur. Nam sic odor aromaticus odoratum inficit et delectat sic fetidus spiritum odorabile inficit et tristat. **N**am ut dicit ysa. fumus a re male opletiois est. latus animato spiritui est inconveniens. **N**am in subiecto fetidi odoris multi sunt humores corrupti eo quod naturales epierit qualitates. et ideo opletiois huiusmodi corporis epuquant. **V**nde odoris horribilitas preedit siue substantie corrupte que cogit aut propter naturale calorem at propter corruptam humiditatem. nam quoniam calor immatural huiusmodi facit ebullitionem causa est putredinis et fetoris. **H**orum nutrimenta corrupta et pessima putredine in stomacho generantur ex qua est solvitur pessima fumositatis que caput gravat quoniam sola corruptio humiditatis est in causa tunc odor non fetens sed gravis generatur et omnia

calida propter odoris gravitatem mali sunt nutrimenti minoris tamen sunt noamenti que que fetidi sunt putredinis ut dicit gal. et hoc est videre in piscibus recentibus qui dum retinent naturalem calorem odore gravis habent. ablato autem naturali calore efficiunt iam fetentes. quando vero pisces decoquunt in supflue assuptioni et corrupte humiditatis per calorem gravis odoris tollit et sic eorum substantia per decoctionem non solum in odore meliore efficiatur. vnde etiam in sapore fetore ergo est corruptionis nature prestatum de fetis caloris naturalis ostensivus aeris in fetivus animalis spiritus corruptum vnde et nausae provocatum doloris capitis gravitatem totius opletiois distempatum horrore et tristitie sensibus animalium inductum et ideo fugiunt pisces spoutulas fetidas et antiqs recentis vero subintant atque novas ut dicit arif. Similiter apes abhorrent esse fetidum ut dicit idem. ideo vulpas cuius fumus est valde fetidus foueam rapit subintant et ea defecans per fetorem de fouea rapum fugat ut dicit plin. sic ipsum supat per fetorem quod vincte non potest per virtute. Est etiam fetor spirituum et neruorum infectivus et naturali assuptione in immaturali alterativus nam patitur in leprosis quorum anhelitus fetidus sanos inficit et corripit. Est etiam fetor fetus animalium in utero extinetivus. vnde dicit arif. quob equa si sentit fetorem andele extincte facit abhorrentivus potest etiam fetor sic intendi quod erit mortis subite causativus nam quodam est species serpentis cuius fetor subito interficat rem odorantem sicut basiliscus visu interficat se videntem ut dicit auic. accidit taliter aliquando autem fetor iuuat nam quodam sunt fetida medicamina ut alca aballium et sulphur et asa fetida et huiusmodi que in multis causis conveniunt medicane nam odoris sui gravitate humores putridos siue putredini et fetori dispositos ratione similitudinis attrahunt et extractos expellunt nam natura abhorrens fetorem per medicane fetide presentiam irritat contra ipsam. et ideo recolligit se tota ut contra suam dimicet inimicam. Fetor itaque fetida medicina occasio naturaliter est expulsio fetidorum et dum vnum fetidum assumitur aliud fetidum propter cum ipso remouetur. Similiter fetor lane vite vel filtri obusti seu cornu caprini exusti naribus salubritate opponitur ut sopor litargie expicit ut dicit arist. nam spiritus abhorrentes fetorem fugiunt ad interiora cerebri ubi est causa morbi ex huiusmodi causa iuuat naturam contra morbum et ideo facilius digerit et dissolvit

Handwritten marginal notes in a smaller script, likely a commentary or gloss on the main text, running vertically down the left edge of the page.

materiā apostematis q̄ causa fuit false sōp
nolēte et saporis vt dicit idē. Eodē modo in
causa matricis qm̄ nimis eleuat cōp̄mendo
spiritualia. et fetida naribz et aroātia p̄ti
bo ifericeibz vtiliter adhibent. Nam natu
ra fugiēs fetore reuertit ad matricē et sentiē
endo odorē mferi. illac tendit. et sic matricē
cem ad locū debiti seā ducit. q̄ uis eā an
odor odorū nō etariet. aliq̄s tamē fetor ali
cui fetori otariet. et i deo fetor sterq̄lij ex
fetore alij effugant. vbi eciā oēs fetēt vni
fetor minime sentiē q̄e vni ab alio abso
betur. De rebo autē odoriferis q̄e supra in
tractat. v. p. viij. de herbis et sp̄bz et plātis

Sapor autē est sensatiū gustū. Sicut
em̄ color est obiectū visus sic sapor
est rei p̄prietas iudicō anime se of
ferens p̄ uia gustū. Sapor itaq; ē rei p̄prietas
solo gustū p̄ceptibilis. hoc autē dico in p̄n
cipio q̄ alio modo iudicat de saporibz et sa
porū p̄ncipijs p̄hi et alio modo medici. s̄ de
illa m̄m̄m̄cōne q̄stionū nichil ad p̄p̄tū
tū. q̄ illas solas saporū differēcias et opac
on es et causas hic m̄q̄rim. p̄t facē sc̄ip̄
ture oueniūt ad eliciendū ex saporū p̄prietatibz
aliq̄s m̄sticos intellectū. Vnde ad p̄sens de
alijs nō auamus.

Est ergo sapor p̄p̄m obiectū gustū
de cuius p̄sencia sensus in orga
no gustabili dlectat. vel t̄st̄at. et
fm̄ p̄sa in diet. Saporū. viij. differēcie sc̄z
dulcis vnctuosus saluus amar. acutus ace
tosus p̄nticus et stipticus. addit eciā in h̄ijs
insipidus. sic sūt. i. s̄. abusiue dicit sapor
q̄ saporē acet. Vertinet autē q̄nq; ad cali
ditatē et calidā oplexionē sc̄z dulcis vnctu
osus saluus amarus acutus. relique frigidē
sūt oplexionis sc̄z p̄nticus stipticus aceto
et insipidus. Duo autē q̄ faciūt saporē sc̄z
oplexio et s̄ba. et s̄ba ē triplex sc̄z grossa s̄ba
et mediocris. Coplexio ita; calida et hūida i
ij. q̄du ai grossa s̄ba facit saporē dulcē. ali
da v̄o et hūida in fine si q̄dus ai s̄bali s̄ba
facit vnctuosū. et dicit vnctuosū s̄bale q̄m
ad t̄st̄atū q̄ de facili t̄st̄at in sumū. h̄z autē
actualē grossiciē mōde cui? ē opilatiū. s̄ p̄
tēcia ē h̄z subtilitatē in s̄ba mōde cui? ē velo
cit et āh̄m. Coplexio at calid. et sic i fine s̄ i
q̄dus ai mediocri s̄ba facit saluū. Calid. et h̄ctū
i. ij. q̄du facit amar. s̄ oplexio calida et h̄cta
in q̄ro q̄du ai s̄bali s̄ba facit acutū. et ita sup
caliditatē s̄bdatur. v. saporēs. Frigida autē
et h̄cta oplexio in. ij. q̄du ai grossa substā
cia facit p̄nticū. q̄lis ē in fructibz imaturis
frigida q̄z et h̄cta in. ij. q̄du ai mediocri

substācia facit saporē stipticum qualis est i
rosis et moctams maturis. Frigida autē et
h̄cta in. ij. q̄du ai substācia subtili facit sapo
rem acetosū. Frigida v̄ro oplexio et hūida
in. ij. q̄du ai mediocri substācia facit saporē
insipidū qualis ē in albumie ouī. paz et go
q̄ tres saporēs sūt testimonia substācia substā
cie sc̄z acutus vnctuosus et acetosus et sūt
ij. testimonia grosse substācie sc̄z p̄nticus
amarus et dulcis. Similit sūt. ij. saporēs
testimonia substācie mediocris. stipticus
saluus et insipidus

De pura dulcedine eius effectu

Dulcis itaq; sapor ḡnat ex tēpata ai
libiditate et grossa substācia. Vn dul
cedo lingue appoita moderate apit
moderate calefacit. moderate hūctat. Vnde
grossicia s̄be moderate subint̄is poros ap
tos diu ibi manz et ideo aīa in tali t̄pantia
gaudz. Vn plus delectat natura in dulcedie
q̄ in alijs saporibz p̄trea nulla res ē ita tē
pata et affinis hūane oplexioi eqli sic dul
cedo. et ideo hūana oplexio q̄ ē v̄ia t̄pant
cie et quali in dulcedine sibi simili delectatur.

De sapore dulci

Ad dulcē aut saporē faciendū. iij. oue
niūt elem̄ta nō t̄n eqli. p̄p̄cōne. ig
nis em̄ et aer suphabūdāt. Vn ex
igne cal. et ex aere hūctē m̄nascit. q̄ duo sc̄z
cal. et hūctē necessaria ad aiū libz ḡnacōm.
cal. aut t̄pat agēs in hūctē ipsū calefacit
dissoluit et depurat ab hūctē t̄st̄at et s̄ba
mollificat. Vn p̄tes ignee et aere augm̄tāt
et hūctitas i sp̄ssum et sic grossa s̄ba i q̄ fun
dat dulcis sapor ḡnat. Vn dulcis sapor q̄n
carēt oi macula acutis oibz saporibz suauit
erit vt dicit p̄sa. q̄ ei? natum sangm̄ ē v̄icia
et iō letificat et m̄dificat no am̄tū gustū hu
inetat t̄pate s̄i labore nature. ē aut bulcedo
alū pura. iij. q̄litate mediocritē oētua vt
p̄z i iucam. aliq̄n ē viscofitati et grossiciē ā
mixta vt p̄z i dactil. aliq̄n aamū oūcta vt
i melle. p̄a dulcedo marie ouciens ē nature.
s̄ aliq̄n accēlit noc; natūe q̄n sc̄z natūa p̄
recipit q̄ digerere possit et tūc solz esse causa
aliq̄n opilacōis q̄z dulciū supfluitas i poris
venaz m̄uiscat dulcia ita; mollificat mēbra
lauāt colāt et m̄dificat. paz naturalit nutū
accēlit at m̄ltū. mollificat q̄dē q̄z hūctitas
materā mollē reddit. caliditas t̄pate dil
soluit. Vn materā q̄ p̄t̄erat sp̄ssa mō mol
lificata dissoluta abstrahit et m̄dificat. Qu
erūt at paz naturalit. q̄z dulcia grossa sūt
i s̄ba et sua grossicie poros penetrare n̄ possūt
et oia venaz opilant et cito faciant accēlites

Lib. 19

tamen multū nutriunt quia dulcia humane nature siue oplesioni sunt familia et amica. et iō in magna q̄titate assumunt et q̄a grossa sunt in substācia calor agens in ea multum sanguinē generat et ille sāguis multū nutrit. **D**ulcedo vero que viscositati est admixta multū quidē nutrit sed multa tñ nocuēta generat accidētalit̄ et inducit vt dicit ysa. q̄ talis dulcedo opilatoez gl̄at et putredini de facili appropinquat. inflacionē et rugitū gl̄at feb̄e interpolatā facile omouet et suscit̄at et colet̄ inflacionē dicit vel augmētat. **E**st igitur dulcedo pura et per alicuius rei admixtionē nō infecta iter saporū differēcia sensus maxime delectatiua nature amica et ei potissime assimilatiua. de p̄ditōz in corpe facilius reparatiua virtutū et spiritūū debiliū maxie confortatiua. omniū mēbroz precipue nutritiua. **D**icit em̄ ysaac p̄tius nutritiū saporū dulcedo est si sua substācia aliquam habuerit viscositatē stabiliis ei ē in mēbris vnde non de facili est in mēbris di. solucōis receptiua. nec nutriunt aliq̄ que dulcedini non sūt mixta. **V**ā et saporēs dulcedini otarij p̄pter contrarietate quā habent ad humanā complexiōne parū aut nullius sunt penitus nutritiua. **E**x omixtione tñ saporū inter se otariōz vnus bonus sapor medius genētat in quo latitat dulcedo rāciōe cuius ille sapor medius nature oueniens ē corpi nutritiū vt patet in sallamētis et eciā in pigmentis in quibus otaria recipiunt. vnde patet qd dulcedo omniū saporū delectabiliū est origo si aut albedo omniū colorū ē principiū vt dicit in li. de sen. et sen. vbi dicit. nigredo ē puacio albi in perspicuo sicut amaritudo est puacio dulcedinis in humido. dulcedo adhuc est spiritualiū mēbroz amica q̄a ipsoz est lemitiua et omnis asperitatis mitigatiua clarificatiua vōis et arteriaz ab oī superfluo purgatiua tanaliū pulmois et meatūū pectoris apitiua et oīm imūdiū mule et gutturis absterfuiua catari et humoris superflui circa spiritualia dissolutiua. et omniū organoz vitalis spūs ad debitiā consistēciā reiectiua. oīs tumoris squinantici repressiua. et suffocantis humidit̄ eciā in mēbris spiritualibus d̄suptiua. **S**ūt aut̄ quedā dulcia que occasionalit̄ mēbroz maloz sūt corpi illatiua sūt ei vinctuositatis et inflacionis generatiua. **N**on em̄ maior ē ex calore dulcis resolutio q̄ sit hūidi resoluti incorporatio vel saltē d̄sumptio necesse est ibi fieri multū vaporis fumosi generatio et sic loci ex vapore defensio et per d̄sequens inflacio dolor et quegulatio. **I**ū ex eadē causa dulcia

sunt appetitus debilitatiua quia substācie sue grossicie cito sunt vacuū itōchi repletiva et meatūū opilatiua. **I**tem colere rubre augmentatiua. nā cū sint calida calidi humoris sūt excitatiua et ideo obsūt illis quī ex causa calida et mēta paciant. **I**tem putredinis et corrupcionis sunt inductiua. q̄a em̄ sup̄ha bundās calor superhabundantē humiditātē dissoluit et d̄sumē totū vel digerē nō sufficit corruptā natura deelinqt. **I**tem splenis venū et epatis sunt opilatiua. et hoc accidit quia sua grossicie substāciali subtiles poros illaz regionū obturat vel quia partes ille racione dulcis plus desiderant q̄ digerāt vel d̄sumāt et ideo ex superfluo humore attracto et non digesto nec alias euacuato ille pres merito opilat. **I**tem dulcia racione p̄dicta sunt calculi generatiua tam in renibz q̄ in vesica. nam quādo ille partes racione dulcedis sibi attrahunt humores d̄similes que subtiliora sunt vel cū vrina educant vel vi caloris d̄sumunt. vnde quādo plus attrahit q̄ nature sufficiat vel vi nature qd ē superfluum expellit vel quod grossius est ibi ēmaneat eliquato humore calore desiccante indurat et p̄cedēte tpe paulatim purificat et in duriciē lapidis d̄mutat vt expresse dicit ysa. **I**tem eciā de causis matricis occurrat. **E**x p̄dictis patet qd dulcia natura sunt vtilia. aliqua vero sūt et vident̄ ēē dulcia et tñ sūt mortifera et nociua.

De sapore vinctuoso. **S**apor vinctuosus genētat ex calido et humido in subtili substācia. et ideo vinctuositas apposita lingue magis apit et dissoluit et subtilis substācia magis subintrat. et q̄ caliditas ei parū remouet a t̄pamēto aīa ip̄si dulcedinē p̄t accipē et in ea maxie d̄gaudeat. **A**d vinctuosū aut̄ saporē perficiendū plus de igne q̄ de alijs elemētis conuenit. et post de aere. maior igit̄ accessio caloris in humidū agens magis dissoluit et depurat. vñ aq̄le pres et terrestres minorant et ignee cū aereis augmentant et inde sapor gignit̄ vinctuosus. **S**ūt aut̄ vinctuosa cibaria appetitus debilitatiua et fastidij inductiua et accepta in itōcho resoluunt in humositate cum aere sint substācie que p̄t̄t superiōra replendo os stomachi et inducit fastidiū et diminiūt appetitū. **I**tem vinctuosa sunt sup̄ena cācia leuitate em̄ sua eleuant ad sup̄iora cū valde sint fumosa. **I**tem digestiōis sunt impeditiua. q̄a vinctuositate sua villos itōchi replent et leniunt. vnde cū assumpti cū non possint decoquā crudi et indigesti emittunt vinctuositate ei sua inuiscat cibus et lubricat.

et ideo emittunt anteq̄ digerant. Itē parti
sūt nutritiua q̄ oza v̄. az cito replet et par
de eis assumit. et q̄ assumit p̄pter sue sub
tilitatis cito osumit. Itē caloris sūt inflamaciā
ignis em̄ non nutrit nisi aere mediāte. vnc
tuosa vero cito in aerea substantiā trāseunt
vnde illa vinctuosa que h̄nt maiore aq̄hitas
minus p̄tinēt ad naturā aeris et etiā minus
bene nutrit ignē vt p̄ in anungia porcina
que minus nutrit ignē q̄ ouina. q̄a minus
habet acceitatis in sua opositōe et plus aquo
sūtatis q̄ ouina. Item febrilis caloris sūt
nutritiua et ideo carnes prohibent in febre
acuta quia time vinctuositatis inrecepta qua
calor febrilis irritat. Item splenis et epatis
sunt opilitiua p̄pter sui grossiciē actualem
nam p̄pter suā dulcedinē cito attrahunt et
sua grossicie pori de facili opilat. Itē dolores
capitis sūt excitatiua. nam ex fumoꝝ mul
titudine replet caput et miringi cerebri dis
tendunt. Item mēbroꝝ spiritaliū sūt leni
tiua vt patet in butiro. Tamen quod am
vinctuosa nocent p̄terea p̄pter annexam
siccitatis vt oleū nūcū. quia talia non habent
pura vinctuosam. Itē doloz exteriorz sūt mi
tigatiua. et duciā remollitiua. apostematū
maturatiua. et sanie generatiua. humiditate
em̄ sua sanie generat qui p̄ ea plus dissolu
t q̄ osumat. Ex calore ei debili et humiditate
multa fit sanies et corruptio.

De sapore salso.

Salvus sapor fit ex caliditate et siccitate
in substantiā mediocri. vñ caliditas
cū siccitate cū sint remota a t̄pancia
multos apit poros quia siccitas iūta caloz
magis laxat. Jungit vero frigiditati magis
constringit et ideo substantiā multū subintrat
poros. et quia magna fit disgregatio p̄tū et
multa sbe subintratio aia in iph̄ presencia
non gaudet p̄mo pocius sp̄m horret. Ad salū
autē sapoz q̄tuoz ueniūt elemēta quadā tñ
p̄pocōe non equali. dñant em̄ ignis et terra
mediocrit̄ tñ ex moderato igne fit moderat
calor. et ex moderata t̄ra fit moderata siccitas.
Ex moderato autē caloze moderata fit ebulli
tio et excoctio humiditatis. vñ aq̄se et aeree
p̄tes dissolunt in igneas mediocrit̄. et ex
moderata siccitate moderate sba deficiat. et
ita remanet sba mediocrit̄. Vñ saluus sapor
h̄ fieri ex moderato dñio caliditatis et siccita
tis in sba mediocri. Sūt autē salsa mūdifica
tiua q̄ supra inrecepto calore suo et siccitate hu
miditatis dissoluit. salsedie autē et vitro siccitate
sua stochū et intestia mūdificat et sic mordi
ficata moōne vt dissoluta hūiditas emurat

et sic fit mūdificatio. Itē burz arenis sūt mol
lificatiua. nā sua caliditate et siccitate supflua
humiditatis opactā resoluūt et relaxant et sic
mollificat. Itē sbe mollis sūt induratiua. nā
sua caliditate et siccitate supflua humiditatis
osumūt et sic p̄tes aereas plus opingūt. Itē
sbe vi sūt depuratiua et per oīs obseruatiua. nā
salsa in q̄tū hūidi dissoluit tantū osumunt
et ideo putredo aliq̄ casu gnata caloze et siccita
tate salsedis osumit et annihilat. h̄ insup
salsedo multū terestritatis vt dicat in diet
tacione cuius aeres indurat et minus reddit
aptas corrupci vt dicat ibide. Itē scabici et
exceles supfluitatis cutis et corpis sūt ab
latiua et hoc osumēdo hūores supfluos tam
supficiales q̄ intercutaneos et cutē a supfluis
abstergēdo. Itē tumois ydropici sūt rep̄sua
et hoc ex tōe sup̄dicta q̄ deficiat et osumūt
oia in talibz locis agggata. Itē moēsus talis
tabidi et alioꝝ venenosoꝝ sūt curatiua et tōci
venenositatis extinetia. vñ p̄dest cito lauā
talia vulnera in aq̄ salia q̄ maliciā extahit
et venenū vt dic̄ idē. Itē caro multū salia ad
t̄pamentū optimū tenuat si in aqua salia
ponat nec salsedo a talibz melius extahet
q̄ q̄ eaz massa prius aliq̄ tpe in salia aqua
t̄pet. et hoc p̄tuo accideat. acōe similitudis
qua aqua salia que tōe caloris accidētalis et
natural in ipsa dñantis attrahit sibi simile
q̄ inuenit in substantiā carnis salis. Itē sal
in igne indurat. in aqua vero dissoluit et an
nichilat nec mirū q̄ si agelacio et induracio
facta ē per siccitatis et vt salis dissolucio fiat
per humiditatis sicut p̄ in sepo in quo fit in
duracio et agelacio per frigiditatis mirū non
est si fiat resolutio p̄ caliditatis. De h̄ijs q̄a
sup̄ in li. p̄. de rems terre in ca. de sale.

De sapore amaro.

Sapor amarus fit ex caliditate in tercio
gōu. et siccitate in secōdo gōu in grossa
substantiā. vnde caliditas cū siccitate multū
disiungit. vñ instrumentū ledit et fit sapor
amarus abhominabilis gustū et t̄trati ad
cuius op̄p̄sitiōe q̄tuoz elemēta ueniūt p̄pocōe
quādā h̄ magis ibi ignis et terra dñant
h̄ plus ē ibi de igne q̄ de terra. Vñ de maiori
dominio caloris magna fit ebullitio. vñ aq̄e
et aeree p̄tes magis dissolunt in igneas et
terrestres cōdensant. sed quia mediocrit̄ est
dominiū siccitatis non attenuat et ita sub
stantiā remanet grossa in qua ex actione ca
loris et siccitatis funda amariquō. Omnia
autē amara t̄trahit gustū magis q̄ aliqua
alia que habent simplicē sapoz quia mari
me faciunt d̄tinuitatis solucione in lingua

licet at amara habeat in noce caliditate q̄
 actura maiore tñ faciūt solucōne cōtinuitas
 tis app̄t̄ sue substācie grossicie q̄ se in ter
 ponit q̄ op̄mendo maiore efficit l. sione Itē
 amara sūt coles purgacia vel q̄ colē sunt
 similia in oplexione vel q̄ colē cū sit po
 rosa p̄mittit amara suos poros subintrā
 et diuidēdo pres a p̄t̄bo eam faciūt fluxū
 bilē et colē līq̄factā sic educūt Itē amara
 sūt appetitus excitatā q̄ colē educūt que
 tāq̄ res lenis solet colligi circa ceficiū sto
 machi et appetitū debilitat. Ad hoc etiam
 facit amaro tū grossū q̄ op̄mit abaria
 in fundū stomachi sic sup̄iora manita abū
 p̄dit Itē amara spleis et epatis sūt exopio
 latūa nā calōē suo poros ap̄t̄iūt et hu
 mors dissoluit et grossicie sua op̄rimendo
 humores solutos educūt Item amara sunt
 et iactā v̄m̄bo et lūbricorū interfectiua nec
 mirū quia v̄mes illi de flegmate corrupto
 accēdūt de flegmate v̄ v̄iūt et ideo coles
 trica et amara eis adūsanē q̄a colēa flegē
 otariat Itē spiritualibz mēbris sūt nociua
 et tā p̄ aspectatē substācie q̄ p̄r in tēsa
 ficcitate eorū dē sūt exasperatā Itē amara
 in exterioribz oseruatūa si em̄ distemp̄tē
 cū aliq̄ līq̄do habent illa tria q̄ sūt neces
 saria ad oseruatōne tācū em̄ osumūt q̄ cū dissol
 uunt et subintrāt in p̄fundū acūmie et
 calōē suo grossaz etiā habēt substācia ex q̄
 em̄ videat q̄ faciūt eā min⁹ passibilē Item
 frigide arterice et palis sūt amara dissol
 uendo materiā q̄ osumēdo Item frigide sca
 biei sūt deficcacia Item meatū renū et ves
 sicę sunt ap̄t̄iua et caluli dissolutiua ma
 tricis oseruatā et mēstrualis sup̄fluitatis
 puocatiua et eductiua et ad multa alia sūt
 magis necessaria q̄ dulcia q̄uis guttū sūt
 nociua

De sapore acuto

Sapor acutus fit ex caliditate et sicci
 tate existente in q̄to gradu cū iōa
 subtili v̄n̄ sit poroz minima ap̄t̄i
 cio et p̄t̄ū segregacio et q̄ substācia eius
 est subtilis m̄ dū penetrat et subintrat v̄n̄
 organū gustū suo acūmine incedit ad cui⁹
 p̄fectionē q̄tūoz elemēta oueniūt h̄ nō eq̄lī
 q̄ plus carit de igne et de tra q̄ de alijs
 et ideo ap̄t̄ dominū ignis acuta sūt et v̄a de
 calida et a t̄ora valde sicca Et maxima at
 dominio calōis maxima fit ebullitō et resol
 uō acuarū p̄cū et aq̄arū in igneas v̄nde
 et ignee pres acūntur et nimia ficcitate
 substācia deficcatur atrenuatur et subtrā
 hatur et ita fit acutus sapor ex magno do
 minio calidi et sicci in substācia tenui et subtili

Sunt autē acuta corrosiua quia valde sūt
 calida et sicca et dissolutio magna et sub
 stancia subtilis et acuta subintrans pres a
 p̄ribus disgregat et ita fit corrosio Item
 acuta incisiva et dissolutiua quia et q̄litate
 et substancia dissolunt et sepant partem
 a p̄te et p̄funde intrant et ideo dissoluit et
 incedit Itē virtutis ap̄t̄iue sūt oseruatā
 q̄a mēbro osumūt sup̄fluitatē v̄n̄ p̄t̄is
 in amittis fit m̄cione vacui ap̄t̄i⁹ morbīat
 etiam neruos sensibiles et pungūt acūmie
 suo et sic pungendo excitant ap̄t̄iū Item
 parū sūt nutritiua quia ex nimia caliditate
 et ficcitate potius fit adustio q̄ digestio et
 ideo dant morbū nutrimentū p̄t̄ea subtili
 substācie et ideo de facili osumūt et amēbris
 cito dilabunt Insup̄ nature sūt cōtraria ex
 sua oplexione et ideo q̄ ab hominibz sūt
 non ap̄t̄iue ea natura sed potius abhorret et
 repellit

De sapore acetoso

Sapor acetosus fit ex frigiditate et
 ficcitate existente in gradu .ij. cum
 substancia subtili v̄nde acetosum
 lingue app̄t̄iū q̄litate oseruatā substācia
 penetrat et ita ex duobz otarijs actionibz
 fit sapor acetosus ad cuius oplexione .iij.
 elementa oueniūt quādā p̄p̄tione sed nō
 equali est autem ibi dominū aque et terre
 mediocres et ex mediocri dominio aque est
 ibi frigiditas mediocris et ex mediocri do
 minio terre mediocris ficcitas generat ex
 frigiditate autē rep̄m̄t caloz qui expressus
 motūa facit ebullitionē v̄nde igneas pres
 et aereas resoluūt de facili et osumūt tam q̄
 subtiliores terrestres autē et aq̄sas dissol
 uūt Sed p̄r sui puritate eas cōsumere non
 potest v̄nde pres ille subtilianē sed nō cō
 sumūt et ita frigiditas et ficcitas domianē
 cum subtili substācia et sapor gingmē acē
 tosus acetosa puocant ap̄t̄iū quia ex
 frigiditate et ficcitate motū habent ad cō
 v̄nde cōp̄munt cibaria ad fundū et sic os
 stomachi euacuat q̄ sciētes suā manicionē
 cibum ap̄t̄iū Nam desiderium oposita est
 op̄t̄io ex ap̄t̄iua virtute naturali et aiali
 sensibili Item solunt v̄ntem plenum et
 cōst̄pant in amittū nam subtilitas substācie
 acetose inueniens m̄ltam hūiditātē in sto
 macho incedit eam et subtiliat et sic cum
 abilit facit ad fluxū et euacuatōne v̄nde q̄
 stomachus et vacuus puam inueniūt hūi
 ditatem quam acetosa deficcant ficcitate et
 constingunt frigiditate Itē opilaciones
 splenis et epatis ap̄t̄iunt q̄ nō qualitas
 Sed substācie subtilitate hūores in p̄t̄is

aperiunt incidunt et dissolunt Item aceto
 la spiritalibus obliuunt frigiditate coarctante
 et siccitate exasperate. Itē posita in exteriori-
 bus calidos humores repaciunt. Unde et tibi-
 mflare exerceōne mstruoy vel emoroiday
 in calido aceto lote de facili de tumescunt. De
 hijs que sup in tractatu de aceto li. viij. vbi
 tractat de vitibus et de vino. 24

De sapore potico.

Poticius sapor fit ex frigiditate et
 siccitate existente in tercio gradu cum
 grossa substantia. Unde et poticius ap-
 positus lingue restringit et substantia intrans-
 poros partes desat et ita occurrat sapor qui
 poticius appellatur. Ad poticius saporis phiciendum
 quatuor elementa ueniunt cum maiori tamen ineq-
 uitate quod dominans aqua et terra ignis et aer
 substantiant. Ex forti autem dominio aqua fortis
 fit frigiditas et ex terra multa siccitas. Ideo
 non potest ibi fieri perfecta transmutatio cum ibi
 fit defectus caloris et humoris. Unde cum fri-
 giditas et siccitas ibi habeant dominium ne-
 cesse est ut substantia remaneat grossa ex
 dominio frigiditatis et siccitatis. Dabet autem
 poticius sapor hoc proprium ut dicit philosophus quia
 poticitas diuina cum sapore delectante magis
 delectat et cum tristitiae magis tristat. Cuius
 ratio hec est quod poticitas adiuncta vel dulci et
 vinctuose si ingrediat poros facit illam dul-
 cedinem ibi diuina omnia ut ita ferimus in
 primis tunc delectatio diuina dicitur simile est de
 humore tristitiae. Hinc est quod caro que offi-
 bus est vidua iocundiorem habet saporē. Quia
 enim sunt melancholica scilicet frigida et sicca. Caro
 vero in sui natura dulcis est et sanguinea et
 ita est ibi poticitatis et dulcedinis mixtio
 propter quod et maior delectatio. Ideo etiam caro
 ceruina est iocunda similiter bouina quia
 coniungit poticitas ex complexionem melancholica
 animalis et dulcedo ex parte carnis. e contrario
 est de absinthio et fumocetera quia cum eis as-
 sodat amaritudo magis tristat gustum
 ut aloë vel aliud simile. Itē poticius appetitum
 excitat et post prandium lapat. Cuius ratio est quod
 cibatio ad inferiora ad instar torcularis. An
 prandium vero ostipat. quod restringit riuos et opi-
 lant meatus ex parte grossicie et frigiditatis
 et siccitatis quilitate. Unde et supra abasia et in-
 tur et epire non permittuntur. Item grossicie sua
 epur et splenem opilant calidum generat
 colericam et pliacam passionem excitat. obscu-
 rando sua grossicie intestina humum ac flu-
 mum epire non permittunt spiritus alia etiam
 membra ledunt et grauāt quia ea exasperat et
 de siccitate exasperat aut apposita vniuē sedat

lebant tumores calidos rōpmūt sanguinis
 fluxū interceptū atq; hīstūt paucū dētes
 exacerbant

De sapore stiptico

Sapor stipticus ex frigiditate et sic-
 citate in mediocti substantia generatur
 ad cuius perfectionem. iij. ueniunt ele-
 menta quodam proportionem in equali. nam aqua et terra
 ibi predominant. sed non quod in pontico. ex aqua
 autem accidit frigiditas et ex terra siccitas
 generatur. ex frigiditate de primis calor qui repulsi-
 uam facit ebullitionem. Unde et substantia parum
 resoluuntur non solum. Sed ex siccitate ali-
 quodulum condensatur. et quod siccitas non potest omnino
 de hinc aut nec omnino coherere remanet substantia
 medioctis. et ita patet quod sapor stipticus cau-
 sat ex frigiditate et siccitate in substantia
 mediocti. et in hoc differet a pontico qui ex
 eisde causis quibus minus remissio in substan-
 tia grossa modicatur. Ideo stipticus sapor sub
 potico dicitur secundum philosophum quia tunc. vij. sapor dicit
 esse differentia sub potico stipticum comprehendit.
 Unde secundum ipsum poticitas est intermedia stipticitas
 et stipticitas remissa poticitas. Unde non dif-
 ferunt simpliciter secundum philosophum sed solum secundum maiorem
 intentionem vel minorem et ideo utriusque uenit
 cum alio in effectu sed secundum maius et minus

De sapore insipido

Sapor non dicitur insipidus siue si-
 sapores et hoc potest dici dupliciter scilicet pri-
 uatione et positioe. prout dicitur in insipidus
 cuius sapor sensu non potest apprehendi ut sapor
 aqua que gustu non percipit propter eius maximam
 similitudinem ad organum gustus quia aqua est
 simplex in respectu lingue que iij. recipit i
 sua operatione. Positioe dicitur sapor insipidus
 que vltima primum gradum ad aliquid interiore saporē
 non est sensu de terminatus. ut est albumen ouis
 cuius substantia est medioctis et aliditas vel
 frigiditas primum gradus distantiam sensibiliter
 non excedens. talia insipida sunt acerbiter a-
 trullis. melones et huiusmodi. quorum usus plus co-
 uenit medicis quam dicitur parum esse nutritiuum quia
 sapor non habet delectabilem et substantiam
 habet fluxibilem. humiditate sua et frigiditate
 sua sicut mitigat calorem et coleram extinguunt
 fleuma augmentant et cotidianas febres
 generant et omnes alias fleumaticas frigi-
 das scilicet et humidas nutritiū vel propoant
 passiones. Sapor itaque insipidus causatur
 ex frigiditate et humiditate in substantia me-
 diocti ad cuius operationem hinc et in alijs. iij. co-
 ueniunt elementa. scilicet equali proportionem. quia aqua et aer
 principaliter tunc secundario predominant apte fortiter
 ergo frigiditate et mediocti siccitate partes
 ignes et aere resoluunt in aquas et in tuites

Lib 19

sed quia consistit in dominio humiditatis non potest compingi ex siccitate terra ipsa substantia medio cras in dominio frigiditatis et humiditatis que sunt principia istius saporis qui abusive sapor insipidus nominatur. Nec igitur de saporibus simplicibus quo ad eorum differentias et naturas dicta iam sufficiant que omnia de dictis ysa. o. s. t. a. g. a. et aliorum autorum medicina breviter sunt excerpta. Sunt autem quidam oppositi saporis sicut et mixti sunt colores pariter et odores. et hii saporis secundum diversas oppositiones diversimode operantur. quia alio modo sapiunt in solidis. alio modo in liquidis aliter in sensibilibus. et aliter in aëris. de quibus in naturis et proprietatibus rerum et corporum aëris et in aëris in libris precedentibus est ostensum. de liquidis tamen in quibus fundati sunt saporis aliqua arbitror hic supplenda que in libris superioribus casualiter sunt omissa.

De liqueore.

Liquor est liquidus liqueo in plantis et animalium corporibus per digestionem generatus eliquatus violencia vel natura de substantia corporis mixti vel expressi. Quibus autem humor non vocatur liqueo sed solus ille qui artificialiter vel naturaliter liquatus de plantis et liquoribus aëris. ut lac et urina de animalibus. vinum et oleum de arboribus. mel de floribus. siccum de fructibus. ceruicia de ignis orizacina de pomis siluestribus et granatis. et inter hos liqueores quidam compositi et quidam simplices. nam compositi dicuntur qui efficiuntur ex diversis qui pariter commiscentur. Simples vero sunt qui ita permanent sine commixtione aliquam prout a suis subiectis primitus produantur nullus tamen liqueor est simplex absolute preter solam aquam que simplex dicitur put in elementari permanet puritate. Alii autem liqueores omnes hanc et humores ex quatuor elementis constituantur simplices tamen dicuntur qui cum alijs non miscentur simplices etiam dicuntur in quibus simplices elementorum qualitates ex prima oppositione dicuntur et que a terrestri facultate naturaliter vel accidentaliter plus colantur. Secundum autem varias commixtiones liquorum et qualitates elementorum predominantem operationem varios faciunt odores pariter et saporis. nam illi liqueores in quibus predominat calidum cum humido sunt dulciores. in quibus autem calidum cum sicco sunt acuciores. in quibus vero persistit frigidum cum sicco sunt acetosiores et stiptiores. sed in quibus frigidum cum humido sunt gustum insipidiores ut patet in pistina et humidi. Quidam autem liqueores de quibusdam arboribus incisis corticibus per attractionem caloris solis sponte

egreduntur ut balsamum et thebedina et lactia que colore prius mundantur et in melle substantia induantur. Quidam vero de fructibus arborum per expressionem colliguntur ut vinum oleum siccum et humidum. Quidam vero per eruptionem ignis liquidi. ceteros partes quorundam liquorum in extremitatibus educunt magno artificio acquiruntur ut colophonia. pip. liquidum. oleum iuniperis et filia. Quidam autem ex herbis succis exprimuntur ut opium aloë et humidi. qui postea calore ignis vel solis de siccantur. Et quidam ex rotæ celi extremitatibus perfundentes et se circa eorum superficiem inuolucantes apud ministerio operantur ut mel et quidam ex visceribus terre hauriuntur ut aqua salmantina vitrea aluminosa. et humidum. de quibus arte vel natura fit sal. vitrum. alumine et humidum. De his omnibus liquoribus differentijs proprietatibus et causis sufficienter dictum est super in li. vij. de herbis et arboribus et earum succis et li. xv. de visceribus terre. et li. viij. de passionibus aeris ubi tangitur de natura maris et mellis que dicuntur de aere generari. De melle tamen aliquid sunt hic dicenda et de lacte et cetero butiro que de animalium visceribus emunguntur de quibus superius est commissum.

De liqueore in speciali primo de melle.

Mel ut dicitur ysa. li. xv. dicitur a mellisse grece id est apibus latine. Sic et greci apes vocant. nam apud solertia melleo nature artificio parant mella que primitus de rore aeris sunt creata et in arundinum folijs adiuventur. unde et virgilius. Proceris aerei mellis celestia dona. Unde et adhuc in india et in arabia inveniuntur in similitudinem salis tamis et folijs de pendentia ut dicitur de Saebum tamen amarum absint huius causa cuius copia illius regionis apibus nutritur. Dicunt autem medici qui de re tractant naturis precipue gal. quod mel pueris et iuuenibus et perfectis viris in quibus habundat calor cibus est inutilis et nocivus. semibus autem qui parua vita laborant et frigore dicitur cum vino veteri et cibis calidis auerere. huicque ysa. li. xv. ca. i. Est itaque mel liqueor dulcissimus a materia purissima arte medicinali generatus. cui tamen et ex calore apis mellis substantia operantur. et ex admixtione aliam calidam se cum mellis substantia admiscetis acumen cum dulcedine est admiratum. Unde et mellis dulcedo ceteris est magis calida sed minus humida ut dicitur ysa. Mel igitur cum sit huius multum caloris et acritatis et minus terrestritatis et aqueitatis propter siccitatem tamen terre quod ignis. multum huius siccitatis et acumen et minus frigiditatis et humoris. et ideo iudicatur mel calidum et siccum in fine secundi gradus. tamen quia

substantia ei⁹ est vicina tyamēto ⁊ medio
 cūctati ⁊ multū est mundificatiū. lauatūū
 et subtiliatūū. ⁊ suo calore grossorū humoꝝ
 in corpore incūctū. ⁊ hūoꝝ putridorū expulsiūū
 quā eū mel calidū acūctū est. p̄p̄m̄quū et
 ideo intestinoꝝ est purgatiūū ⁊ ad feces ex-
 pellendas omoctiūū. Item talis dulcedo sicut
 mellis multū habens acūctū ⁊ caloris nō
 tñ opilat meatū splenis ⁊ epatis sicut ⁊ illa
 in quib⁹ pura dulcedo inuenit̄ vt dicit̄ pla-
 ca. de q̄tuorū differentiis dulcedinis ⁊ saporis
Est itaq; mel mēōe equalitatis ⁊ tyamēti
 multū nature quomēs ⁊ amūctū sui ad mēbra
 multū assimilatiūū perditōꝝ restauratiūū
 debiliū membroꝝ ofortatiūū. sua grossicie
 nociūū fluxū interceptiūū. et latitudinis
 p̄p̄ctū restrictiūū. nature bene temperatūū
 custodiūū. et humoꝝ paratoꝝ ad fluxū
 mīnū cohibitiūū. nichilominus est tñ mel
 nociūū humoꝝ laxatiūū. nam ostaras hꝝ
 qualitates in effectu ⁊ hoc scdm̄ contrarias
 materie dispositiōes in quas agit. nā nimis
 laxat rēp̄mit ⁊ ostripat. nimis duras diuidit
 et relaxat vt dicit̄ pla. ac. Est autē mel oser-
 uatiūū. mundificatiūū. amaritudinis tem-
 peratiūū. et ideo p̄p̄m̄it̄ in medicinis ad
 conseruandū et ad mundificandū ⁊ ad
 amaritudinē specierū temperandū vt dicit̄
 in antidoto nicholai. Tamen mel crudū
 nō multū bene despumatū valde est ventosū
 et inflatiūū. rigitus in ventre generatiūū
 in malos humoꝝes facili⁹ ouerūū. splenis
 et epatis viscositate sua opilatiūū. colere
 inflammatiūū. et febris diurne inductiūū
 p̄p̄oandricorum extensūū. p̄liacis et colicis
 nociūū. Mel igit̄ vt dicit̄ oser. ⁊ pla. in diet-
 diuersas habet actiones. quia in quibusdā
 salubre ē ⁊ sanitatis custodiūū. quibusdā
 vero stiptiūū est ⁊ morboꝝ generatiūū. et est
 veneni occultatiūū. q̄ p̄to magis rīsi tanto
 magis est calidū ⁊ acūctū ⁊ humoꝝ magis
 incūctū. penetratiūū. ⁊ colatiūū. q̄to magis
 est album minus est calidū ⁊ acūctū. ⁊ tanto
 meli⁹ q̄to dulcius puri⁹ ⁊ odorabili⁹ inuenit̄

De fauo ⁊

Fauus a fouendo est dictus. nā fau⁹
 dicitur mel mīxtū cum cera. infra eū
 cellulas de cera miro artificio o po-
 fitas apes mel recolligunt. et eius liquoris
 substantiā intus fouent. ⁊ sic dicitur fauus
 quasi fouus siue foueus eo q̄ mel foueat ⁊
 atineat intra se. vel fauus a fauce est dict⁹
 nam valde fauceabilis gustū est ⁊ delecta-
 bilis ad edendū. Vnde scdm̄ p̄h̄s. li. xx. fau⁹
 q̄ sagin grece dicitur quia magis comeditur

q̄ bibit̄. sagin enim grece id est comedere
 latine. Quidā tamē vocant mel fauū a cera
 eliquatū et optime despumatū in quo summa
 dulcedinē gustus exp̄itur. fauo mellis petit̄
 et requirit maxime animal quod ab amore
 mellis melota dicit̄. vnde a melle melus vel
 melota est dictus vt dicit̄ hug⁹. Similiter
 visus sup̄ omnia mel diligit ⁊ fauis extra-
 hendis non sū sui discriminē in arborē altas
 scandit. aliquociēs autē inter fauos vt dicit̄
 arif. li. viij. in profundo alueatis generant̄
 quōdā vermes parui sicut aranea. ⁊ quando
 cresunt faciunt tēp̄tū circa fauos. ⁊ domi-
 nant̄ super totū aluear et ideo putrescit mel
 q̄. Item ibidem bonū est mel qd̄ extrahitur
 de noua cera. nam mel qd̄ diu manet in cera
 antiqua sit rīctū. et corruptio illius mellis
 est sicut corruptio vini in vitibus. ⁊ p̄p̄ter
 hoc debet extrahi. ⁊ ē mel bonū qm̄ est simile
 auro vt dicit̄ idem. Item dicit̄ idem q̄ apes
 sedent super aluearia et sugūt qd̄ ē sup̄flūū
 in fauis. et dicit̄ q̄ si non facerent hoc cor-
 rupter̄ illud qd̄ est in fauis ⁊ generaretur
 aranea et sedent super fauos ⁊ sollicitē custo-
 diunt ne illa aranea inualeat. et si inuene-
 rit eam sit eis abus. aliter autem omnes
 morerentur.

De mullō ⁊

Mullum est pocio vel potū ex aqua
 vel vino et melle commixtum quod
 grece mellicratū uocant sicut ⁊ ydro-
 mel quod ex melle ⁊ succo macianorum est
 commixtum sicut ⁊ rodomel dicitur. eo q̄ succo
 rose mel miscetur.

De medone ⁊

Medo vel medus quasi melus dicitur
 et ē potus confectus ex melle ⁊ aqua
 optime confectus et decoctus qui si
 crudus fuerit et mel minus despumatū in-
 flacionem generat in ventre et rigitus ac
 durissimas tōsiōes ⁊ quia de facili resoluē
 in fumos caput petit ⁊ diuisas ei ingredit̄ pas-
 siōes. Bene vero decoctus ⁊ defecatus gustū
 delectat. uicem clarificat. arterias gutturis
 et canales pulm̄onis mundificat. cor letifi-
 cat ⁊ confortat. corpus nutrit ⁊ imp̄p̄guat
 epaticis tamē ⁊ splenicis ⁊ calulosis min⁹
 competit. quia meatus stringit et opilat.
 cum enim mirto ⁊ alijs herbis aromaticis
 conditur vt sanioz reddatur et odoratioꝝ et
 diuturnus custodiatur.

De clareto ⁊

Claretum ex vino ⁊ melle ⁊ speciebo
 aromaticis est confectū. Nam spēs
 aromaticæ in subtilissimū puluē o uerunt̄

Lib 19

et in sacco lineo vel mado cum melle vel zucara reponunt. vino autem optimo perfundunt et reperfundunt quousmodi sit liquida et tunc diu renouat perfusio donec virtus specierum vino incorpet et optime clarificet. unde a vino contrahit fortitudinem et acumen. a speciebus autem retinet aromaticitatem et odorem. hinc a melle dulcedinem mutat et saporem.

De pigmento.

Pigmentum ut dicit hugo dicitur quasi pilis mentum quod scilicet in pila est datum nam in pila species aromaticae aguntur ex quibus arte pigmentaria quedam delicata posita et electuaria efficiuntur. unde et pigmentarii dicuntur qui species vendunt. et terunt. et efficiunt et componunt.

De opimelle.

Orimella dicitur acida mel eo quod ex aceto et melle eius materia efficiat. Nam primo acetum cum herbis necessariis et in diuersis diuersis diu decoquitur colato aceto mel purum et optime defecatum addit et ad lentum ignem usque ad spissitudinem iterum decoquitur et bullit ac depurat cum albugine ouium cum aceto distemperato et in opimelle parum decocto. nam omnes immundicias mellis et herbarum ad se attrahit albumen ouium et supernatando usque ad opimellis superficiem seorsum ducit quas immundicias cum penna pigmentarii seu medicum caute remouet et deponit. sic opimella in pyride munda reponitur. Datitur autem cum aqua calida ad materiam opacem digestionem. mollificationem diuisionem. mundificationem. pororum aperitionem et opilationum dissolutionem. posset et medicum de facili inducere periculum si non prepararetur ad facilem educationem et cum opimelle non procederet digestionem similis arte et ad similes usus de aqua et zucara cum diuersis speciebus fit siropus nunc violaceus et laxatus. nunc roseus et ostipatiuus. nunc simplex. nunc compositus.

De cera.

Cera est species mellis inter animi substantiam liquida melleus ab apibus est collectus. Corruptum autem ipsum mel ut dicit aristoteles. quoniam nimis diu cum cere fecibus admisceatur et ideo qui vult in sua puritate reseruare debet ipsum tempore a cere substantia separare. hinc autem hoc cera proprium quod inter omnium liquorum feces supernatat et cum calefit ad fundum non descendit sed potius querens superficiem sursum tendit. et hoc facit partes ignis et aeris que in eius substantia dominant. Unde cera in aqua calida resoluta deorsum aquam premit et per eius superficiem se diffundit. nam multum habet aeris leuissimi ratio cuius sic ascendit. Cera autem proprio est

accendit tanto est odore. ductilior. purior et ad diuersas impressiones et figuras susceptior. apertior. et tam forme susceptior quam scripturae in ea impressio est durabilior. et talis cera vnguea appellatur. Et in super cera multis visibus necessaria atque apta. valet ei in medicinis in operationibus variis et vnguentis. nam virtute habet calefactiuam. resolutiuam. appetiuam. maturationem attractiuam. euaporatiuam. et dissipatiuam. valet etiam ad luminis nutrimentum. ideo cera seruit in deorum templis et aris et in mensis dominorum. Unde a cera vel a cereis dicuntur cerimonie. quod in temporibus cerimoniarum cerei offeruntur et adhuc offeruntur ut dicit hugo. Unde qui seruiunt de candelis cereis in ecclesia dicuntur cerosferarii sicut qui seruiunt in regum et pontificum aulis primicerii nominantur ut dicit idem. Sigillis etiam cereis litteris munitur et signantur ac secreta occultant. priuilegia confirmant. tabule cera simplici vel colorata replentur et ornantur in quibus variis litterarum characteres stili officio vel inscribuntur vel etiam splanantur. panni quoque linei ad usus varios incitantur. libros enim inuolutos tutos reddit ne aqua vel pluuia perfundant. Nam cera quodammodo vnetuositatis pro qua huiusmodi figurat. et pro panorum poros stili candelis penetrare non permittit. in calore liquefit et deficit. frigore vero indurescit. humidis et humefactis cedit. siccis vero et aspis iherscit et ideo humectantur sigilla ne adherat cera illorum litteris et figuris.

De cereo.

Cereus per derivationem a cera a qua formatur est nominatus ut dicit philosophus. li. ii. de quo quidam ait sic. Dicitur cera nocturnos prestato cereus ignes. Subducta luce altera tibi lux est. ut dicit idem. nam ab hoc est usus cereorum ut ex eorum lumine ea que sunt in tenebris appareant et luceant in cereo. In cereo autem tria attenduntur scilicet materia. usus et dispositio siue forma. Materia vero triplex est. nam pro materia habet lignum siue lignum ut dicit philosophus. ipsam ceram atque ignem. lignum quod et lignus dicitur filum est stuprum et totius cerei substantiam. cera que circumuoluit est luminis nutrimentum ignis quod superponitur siue sic accenditur. vtriusque est finis et complementum nam agens in lignum mediante cera ouertit vtriusque in sua similitudine. unde et indispertinatum mirabile inter se habent aptissimam unionem. forma et dispositio eius pyramidalis a lato incipiens et circumferencialiter ouertentes. usus eius est ut illuminationis gratia candelabro affigatur vel clientulorum vel cerosferariorum manibus ante dominos deferatur.

De lacte.

Lac est liquor dulcis et candidus in mamillis per actionem caloris ex sanguine generatus. Vel ut dicit arif. li. p. viij. lac est sanguis decoctus digestus non corruptus. quoniam enim fetus per magnitudinem non potest nutrir per umbilicum preparatus ei lac a natura ex sanguine menstruo repulso ad mamillas ubi digerit et decoquitur. et ex albedine glandularum mamillarum in candoris speciem transmutat ut dicit ost. in li. p. ix. Eadem est enim materia menstrui sanguinis atque lactis et ideo natura creat lac propter cibum nati quo cibatur extra non ergo debet esse lac ante tempus partus nec post multum nisi accidat contra naturam. In illo enim tempore plerumque lactis digestio in animalibus que habent tempus unicum statum ad partendum sed in mulieribus diuere latet. et propter hoc debet esse bonum lac necessario post sex menses. et est lac dulce quoniam est bene digestum et fuit necessarium propter cibum animalis qui est dulcis omnium animalium non est nisi dulce et valde digestum ut dicit idem ibidem li. p. viij. Item dicit arif. li. vi. animalia ouacia non habent lac neque mamillas. et in omni lacte est aqritas tenuis et pars grossa que a seorsum dicitur et lac quoniam est spissius tanto calidius et lac animalium carentium dentibus superius coagula. lac vero animalis non habentis dentes in utraque mandibula non valet eius sepere. et lac huius animalis est dulce et tenue ut lac camelis et equi et post asine. Item idem ibidem. in quibusdam regionibus non expectat caprarum impregnatio sed accipit vitia et cum ea fricat mamilla et epibit primo sanguis. deinde quasi sanies. et post lac bonum non prius lacte impregnatum et nullum lac est in mamillis marium generaliter quous aliquando accidet videatur aliter. Quaedam autem herbe habent humorem lacteum ut tinallus et quedam arboris ut ficus cuius lacte ut dicit arif. lac animalium coagulatum est. et lac tantum spissius est omnium animalium preter leporem et porcum. Est autem maxime spissum in partu huius post subtilitatem ut dicit arif. li. vi. in fine. vacca ante partum non habet lac sed post bonum habet. huius autem primo coagulat fit quasi lapis. et hoc accidit quoniam cum aqua amiscet ut dicit idem ibidem. Item idem li. ix. quoniam puer nutretur lacte calido dentes eius cecidissent. post partum autem et mundificationem lac mulieris multiplicat. et quedam mulieres habent solum lac in cono mamillarum. et quedam in alijs partibus ipsarum. et quoniam lac non bene digerit coagulat et mamille indurescunt quoniam tota mamilla est valde mollis. et si superuenit aliquis pilus accidit magna infirmitas et dicitur pilosa. et

non cessabit dolor quousque exeat pilus cum lacte. aut quousque putrefiat et exeat. et dum lac exeat non inuenit generaliter menstruum. Quaedam vero lactantes menstruant cum fuerit eorum sanguis humidus. et quoniam pueri lactantur sanguine grosso et multo accidit eis spiritus lactantis corporis fertilis et tunc nocet multitudine lactis et mulier nigra nutritibilis et melius habet lac quam alba ut dicit idem. Consimiles proprietates lactis et multas alias recitat ysa. in diet. ubi sic dicit lac inquit generaliter diuiditur tripliciter. aut enim est dulce et tunc nouiter a mamillis. aut est acidum siue acce iam diu multum. aut est inter utrumque mediocre. Dulce autem est magis sapidum vicinum sanguini et amicum in ipsum de facili conuersum. et id laudabile est ipsius nutrimentum. Est autem oppositum ex tribus substantiis in virtute et actione varijs et diuisis. vna subtilitatis et mundificationis. altera vero grossa et opilativa. forcia est et mollificationis et extenuationis nam sub aquosa et serosa acuta est et subtilitativa. grossa et caseosa. frigida est et grossa et ideo opilativa butirifera vero et vinctuosa et mollificationis. vnde lac cum sua substantia aquosa et acuta est grossorum humorum incisuum et subtilitatum viscerum et lauatium intestinorum modica tunc ventris solutiuum. et fecis de facili expulsiuum. corruptorum humorum interius in corpore et exterius abstergiuum. venarum penetratiuum. opilacionum splenis et epatis aperitiuum. et maxime si fuerit ex animalibus calide compositum pleiomis ut ex camelis et tale lac est videri pro picorum inuatiuum ut dicit idem. et sequitur. Lac ista laudabile et in suis tribus substantiis temperatiuum. sua aquositate est membro mundificationis. sua butirifera est venenis expugnatiuum. et membro humectatiuum. sua caseitate cibariorum et cessatio stomachi ad fundum depressiuum. Est et alia laus lactis. quoniam si temperate mundato prius corpore accipiat corporis est laudabiliter nutritiuum. et sue substantie sanguinem assinnulatiuum. Si autem a corpore non mundato vel tempore non congruo accipiat in malos humores quos inuenit est conuersiuum. et ipsorum augmentatiuum. in fumos calidos resoluit et sic erit doloris capitis causatiuum. et si febris in arteria inuenit erit caloris febrilis inflammationis. vel si calorem naturalem inuenit debilem de facili accedit et fiet in stomacho acetosum. nam quoniam minus est humor et prius calor acetositas vel putredo flumatis generat. et id lac non est frequent sumendum nisi corpore existente tepato et stomacho inamito. nam si corpore a putredine humore et coleridis fuerit vacuum et depuratum si lac bene digestum

Lib 19

fuerit multum et tenui prebebit corpori nutrimētū. laudabile gñabit sanguine. carnē augmētabit. humectabit corpus et exteri⁹ in superficie faciet tenerū atq; pulcrū vt dicit idē. Item dicit idē. Rues? lac inq̄t bibentes ieiunos esse ouenit et alidū esse qñ vberibus est vicinū nec est aliq̄d comedendū quo usq; lactis substantia digerat. oportet etiā vt labor et motus min⁹ caueat quib; descendēs ad decoctiōis locū digerat. q; ex morbiato motu et calore nimio subito gñato ei⁹ vinctuositas in humū noauū ēsoluet et grol⁹ hōri pte remanēte indigesta mltiple; corruptio gñaret vt dicit idē. Electū at lac vt dicit idē debet habere quos q̄litates. colorē odore liquore et sapore. Colorē albilimū clarū a cōtūitate et rubore et humiditate maxie alie; nū. odorē gñatū ab hōrore et q̄uitate remōū liquorem inter subtilē et grolū mediū cuius medioeritatis signū est si gutta sup vngue posita emanet continua et nō liq̄scit aut guttule forma inferi⁹ est lata et superi⁹ ē accuta sapore h; acceptabilem qñ nec amaritudīne nec faldedine nec acedine est admixtū. Int omnes at istas differēcias lactis femineū magis credit esse tēperatū. quia omne lac naturā et oplexionē animalis cuius ē naturā taliter mutatur. et i de o q̄a humana oplexio maxime est tēperata ideo et muliebre lac maxime ē tēperatū ppter qd maxime ē nutritiuū humectatiuū et asperitatis āguloū oculi potissime mitigatiuū. Et q̄cquid de bonitate lactis sup dictū est totū cōcurrit in hoc lacte. **De lacte camelino**

Lac camelinū ex aīal calida oplexione ceteris est magis alidū et pi⁹ subtile et minime vinctuosū et minime nutritiuū diuertiū et opilacōnū appetitiuū et ideo p̄d ropicio; ex opilacōne ē potissime inuatiuū. Nam camelus naturē ē calidissime ppter qd calor dominās sanguinis attrahit vinctuositas. Cum igit lac nichil aliud sit q̄ hō decoct⁹ sapor. sanguis cameli salis est et acutus et ideo humōrū ē incisū? subtilizatiū? et grolliciei attenuatiū. **Quere sup de camelo in tractatu de animalib;**

De lacte vaccino
Lac vaccinū lacti camelino ē oppositū. Nam vaccina nō h; tantū caloris vt sanguis attrahat vinctuositatem et ideo eius lac sit valde vinctuosū et maxie nutritiuū. plus em nutrit lac vaccinum q̄ pecorinū cū sit magis alidū q̄ vaccinū cū nō tantū habeat caloris quātū pecorinū parua

vinctuositas sibi sufficit et tota illa remanet in lacte et exsiliat caseitate. et ideo magis nutrit q̄a substantia vinctuositatis nutritibilior est q̄ caseata. quia calidior et hūidior et calori sanguis vicinior facili⁹ in sanguis mutacionem et illa vt dicunt antiq̄ melius et citius nutriunt que citius et facili⁹ in sanguinem commutant vt dicit ibidem. lac tamē pingue meli⁹ nutrit q̄ ipsa pinguedo que calidior ē quia substantia lactis habet aquositate liquidā subtilitatem interiora corpis penetrant. **S;** sola pinguedo aereitate sua supnat et ppter humiditatis sue substantialis grolliciem cito coagulat et inbuat. et ideo lac vaccinum sua aq̄sitate ad interiora penetrat sua vinctuositate calorem naturalē roboret caseitatis sue paucitate naturam multum non aggrauat. Sed potius adiuuat et sustentat vt dicit idē. alio ergo modo est lacte vrendum ad nutriendū cūa tunc vj. eius substantia p̄ter est vrendū. Alio modo ad mundificandū et calorem miti⁹ gandi quia tunc ferocitatis liquamen est a butirofite sequestrandū. alio mō ad alefaciendum et humectandum et tunc butiri vinctuositate ē vrendū. lactis em vsus oñidemat seandū subtilitatem et grolliciem et medioeritatem vt dicit idem. subtilitas autē attendit in substantia et in actione. in substantia illud melius q̄ complexioni hūane vicinior ē vt lac femineū q̄ tāto ē vti⁹ us q̄to mamille est vicinior. efficacius est em oīa venena oīa tenuā et vesice mala. contra pulmōnis vulnera simul siue aerē nō tāgat et eius virtutē aeris qualitas nō immutat subtilitas vero in actione quōd est butirofitas est cum caseata separet et aquositas tūc cū acimine auget vt patet in camelino q; minime nutrit. calore tamē suo et subtili liquore p̄d ropicis subuenit et succurrit. lac vero grollicimū ē vaccinū et minus ceteris liq̄dū et aquosū min⁹ acūtū et min⁹ butirofū. Unde bene nutrit stomacho cōuenit mēbra oīforat alorē epatis et stomachi refrigerat corpus impinguat et augmentat vulnera in testinorū et matricū sanat. Est autem tāto melius et salubri⁹ si lapidibus flauialibus accensis et mētus extinctis tota aquositas p̄paret maxime consumatur.

De lacte caprino
Lac caprī inter p̄dictas differēcias tenet mediū. q̄a in suis trib; substantiis post femineū esse dicit potissime tēperatū. et ideo oīa pulmōis vulnera et tenuā ac vesice vicia a cōiucā multum

ofert. Cuius serū a caseo et butiro separātū maxime est colatiuū mundificatiuū et cole-
re expressiuū. Lac autē caprinū p se multū bi-
biū in stomacho de facti coagulā. et ideo
ne noceat cū modico mellis et salis gemine
tēpore et nunq̄ coagulabit. et si inceperit
coagulari in stomacho dissoluē. Et quia
earū lac minus ē aquosū et magis stipticū
capre pascunfificis et ramorū extremitatibz
et stomacho agruum. Nam lac ex pascuis
diuersificat. Nam q̄ pascunf teneris et re-
centibz herbis lac faciūt aq̄sum et subtile
et stomacho est nociuū. Que vero herbis
lapatiū lac faciūt mortificatiuū et neruo-
rum pūgiuū et est nociuū et lapatiuū

De lacte pecorino.

Lac pecorinū magis est calidum et
siccum q̄ vaccinū min⁹ habēs buti-
rositatis et plus asceitatis. et id o-
mnin⁹ nutrit nec corpori ita ouēit vt vacca
nū. Ostendit autē hoc ex grauitate sui odoris
Nam vt dicit gal. lac pecorinū in odore ē
grau⁹ q̄ vaccinū. et ideo magis flegm
tiū. magis autē nutrit q̄ caprinū h̄ minus
q̄ vaccinū. Vñ min⁹ est tēpētū q̄ caprū.

De lacte aluino.

Lac aluiniū est tēpētū et nutritiū
relūptiū. ventris tamē resolutiū
et neruoz remolitiū et mēbrorū
siccatate et calore induratori humectatiū.
pe totis iuuatiuum. et tussis et anhelitus
difficilis mitigatiū. puluerū renū et vlcē
curatiuum.

De lacte caballino.

Lac caballinū vicinū ē h̄z ab came-
linū in subtilitate et acumine et calore
in apostematibz materiū ē iuuatiū
ayitiū et mēstruālis fluxus puocatiū si
causa mēstruorū calida sit et sicca. quā appē-
tat h̄z illud lac ab omni lacte alio separā
vt dicit ysa.

De lacte porcin.

Lac porcinū h̄m ysa. ē subtile et aq̄sū
quia ex sua frigiditate coctū emā-
net et indig. stū. et ideo si h̄m medi-
cinā accipiat puū at nullū ofert iuu. mēstrū
sed si h̄m cibum cū succo ordeī sit coctū bo-
nū gnat humidū nutritiū vt dicit idē

De lacte animalū.

Lac animalū partū valde vicinū ē
subtile et aquosum. quia aquei hu-
mores abundanti in animalibus
tpe ptus q̄ os matricis claudie et lac aq̄s
humoribz amisceet. et ideo eo tpe ē nociuū
vomitus et fastidij puocatiū aspeitatis re-
mollitiū et villorū stomachi lubricatiū

ventris lapatiū duz ad digerendū et stipti-
cū et in stomacho coagulatiū et pessimaz
in sic. mēstrū glatiū et fumo ex ascendente
cerebri passiuū et doloris capitis causatiū
febris denciū et anhelitus in ductū. Unde
si lac succit corruptū vel pl⁹ debito asūptū
vel alio mō vel tpe q̄ expedit sit acceptum
malaz in hemitatu est glatiū maloz hu-
moz et lubricoz est nutritiū. bonoz hūoz
est corruptiū harenaz in vesica et in renibz
adiuatiū et putrefactiū caloris natural
debilitatiū et in naturalis caloris ac febril
in flāmatiū gingiuaz et denciū infectiū
pustularū pessimarū et scabiei in puulis cau-
latiū. rugitus et ventositatis. excitatiuum
opilationū renis et epatis effectū stomachi
gruatiū et lubricitate sua cibati. rū ante
d. gestione ex pul. mū. et sic lien terie in duc-
tiū. has et multas alias inducit lactis cor-
ruptio passiones. Sed hec de lacte bono et
malo nūc dicta sufficiant

De sero

Serum ē lactis ps aquosa a lactis
alia pte p coagulū seqrata. nam
coagulū p resbutyrosas et caseosas
sūnū iūgit. et ab eis q̄ liquū est et aq̄sū
diuidit et discernit. cuius effectus superius
recitant. h̄z em̄ vtatē putredinis lauatiū.
nā intestina lauat et pulnēra intestinorū de-
lamē mūdificat. pectus purificat. h̄z sed ad
acumē colee rubre mitigat scabiem et impe-
tiginē mūdāt. plen⁹ et par. deopilat quere
sup in pmo h̄m ysa.

De butiro

Butyrum a butido. p̄sumendo ē dictū
vt dicit h̄z. sua em̄ vntuositate et hu-
miditate h̄z inbuere et p̄fūdere corpa
q̄ ostig. nā butyrū ē flos lactis sūnū h̄z
caliditatis et hū. dicitis cū doimo accretatis
tacione cū? h̄z sūnū vntuositatis. est enim
butyrofa sub naturalit calid acet hūid a vil-
cosa et vntuosa hūane cō pleioi vicina vt
dicit ysa. vñ sepe omestū sto machi ē hūectat
tiū vntis solutiū maxie si recēs succit.
et ideo atiq̄ vt dicit idē assimilauerūt butyr
oleo mixto pinguēdimi dicētes. q̄ si q̄s ac-
cepit valet seruatū de p̄ctore et de pulmo-
ne maxie si ibi fuerit apostema. q̄ appie ē
matuatiū et hūoz dissolutiū et supfluoꝝ
pectoris mundificatiū maxie si cū melle vel
zuara commedat. Sed tunc minus est
matuatiū et recreacionis amplius iuuati-
ū vt dicit idē. subdens ibidem butyrū
depugnat venenis menbra humectat aspe-
ritatem calorū eius lotura mollificat et
emundat apostema dissoluit et matuat.

Lib. 19.

Vulnere pulmonis guttura et petiois mire
sanat. renū et infirmorū morbos mitigat
veruos indignatos et tractos seu spasma-
tos molliat atq; laxat vt dicit idē. Dicit
at auicē qd extra venena interiū sumpta sin-
gularē p̄sidiū ē si itropiat butyr i lacte calido
ēsolūū bibat i magna q̄titate nā vetuo-
sitate sua opilat meat⁹ ne ad cor ascēdat
subito vis veneni. **De** vetera venositatem
totā ad se trahit et ipsam mūscat p̄ vomitū
eraciat de corpore et educit vt dicit idē fit
at sic flos lactis siue superacās pinguedo
recolligit in vase mundo et cum q̄dam lato
ligno rotūdo et p̄fornato dūctissime p̄antire
p̄ violentiā et mouet ex q̄ motu calōe natū-
ralis in substantia lactis eraciat et dōctat
totam venositatē infimū recolligit q̄ sua
leuitate superficiem petit. serosa vero aq̄ritas
cū p̄tibus caseatis inferi⁹ descendit et butyrū
substantie tāq̄ nobiliori cadēs subdū petit
et illa butyrofa substantia q̄ enatat in sup̄fi-
cie recolligit et ad vsus varios et necessarios
in vase mūdissimo t̄seruat. qd q̄to recēdi⁹
tāto est saporosius et gustūi delectabilius
inuenit. **Est** at in p̄tā pio molle et liq̄dū h̄
paulatim calore naturali extra hūidas p̄tes
mualescēt et eas s̄sumēt mediocrit̄ indus-
relet. Vñ bene et mūde ēst et nutrit et pul-
menta lō osagi nimis vel olei bñ odit. **Sap-**
litur aut aliq̄tulū vt melius d̄seruet et vt
eius p̄tā alis humiditas siccitate sal̄t p̄tē
in sup̄ vt eius sal̄xrositas augmentat. **Nā**
gustūi in sapore est magis gratū qm̄ medi-
ocrit̄ ē salitū. quādo nimis at̄quat eius
sapor at̄ odore diminiat et in grem̄ odore et
sapore gustūi h̄xibile t̄tūmunt et tūc nō
val; ad cibaria odienda. **Val** et tū ad varia
medicamina et vngūta. q̄a sepe accidit iā
qd nō ouenit gule cōgruit tñ nichilomin⁹
medicāne aliani.

De caseo

Caseus vt dicit p̄sidiū i p̄tā a cādo
est dicit eo qd tā diu in vase p̄mē
quib; sero careat et a lactis aq̄la s̄ba
sepef. **Vnde** dicit case⁹ q̄si cādo eo qd q̄q̄ ē
sic⁹ humoē carēs seu liq̄re vt dicit idē. **Sm**
hug⁹. vero caseus a cādo ē dicit. eo qd de
facili cadit et cōdit. cadit et labit inter dig-
gitos faciēs. **Est** at case⁹ sepe lactis nā vt
dicit p̄sidiū caseata substantia lactis frigida ē
et geōsa et ad digēdū dura. tarde ei descē-
dit de stōcho et magis attin; s̄t̄p̄ticitati q̄
soluōi et ē gūis stōcho et epati embo et spleni
maxime si illa loca fuerint opilatōibus
p̄parata et calulos in venib; generat. et ideo
p̄tē ista mala accidētia dicit. qd omnia

caseus vniuersalit̄ est malus tamen caseus
qui lacti est vicinus minus ē nocuus. **Vñ**
distinguit p̄sidiū inter recentē veterē et medio-
crem recens caseus est quia ad huc recens
non malus generat humores quia ad hōc
retinet prem dulcedinis et aq̄ritatis ipsius
lactis. et ideo ad digēdū est facili⁹ et ad
nutriēdū laudabili⁹ et ventris solubilit̄
et maxime si non fuerit salit̄. q̄a salitudo
ibi saporem aufert et dulcedinē. nam nimis
salsus nimis est defecati⁹ et stomacho ē
nocū⁹. carens omni sale magis est nutriti⁹
et corporis humectati⁹ et magis carnis
augmentati⁹. stomacho tamen est nocū⁹
et defecati in humilitate resoluti⁹ si sto-
mach⁹ fuerit calid⁹. **Si** vero fuerit frigid⁹
in acrohitate ē de facili oueruius. medi-
ocriter ergo salsus melius digerit̄ et min⁹
stomacho est nocuus. sine sale em̄ de facili
est acetosus. minus vero salsus stomachi
fit morosus et sanguinis incensius.

De veteri caseo

Cetus autē caseus ē acutus et valde
siccus ad nutriēdū grossus et ad
p̄erūdū de stomacho nimis dur⁹.
quia si lactis aquositas ē a iura. acutē tñ
et siccitas coaguli ei dominat. **Vnde** et sub-
tilitate erit et ideo sup̄fluitas corporis nō
ita inde subtiliat̄ sicut alijs subtiliantib;.
Vnde duob; modis nocet corpori. quia ei⁹
corruptō et grossities nutritiēti sup̄fluitatē
ingrossat et corrumpit. stomacho nocet qd
p̄ acumen coaguli repugnat omnib; alijs de
uiuātib; et in nutrimentū p̄tē ipsa viuācia
transduantur. **Vnde** si in corpore inueniret
grossos hūores in venib; et in vicia lapides
parit. grossos em̄ hūores calidos et inf̄s
coaduat et cōpingit. est ergo vitandus iā
vetus. nullū em̄ cōfert viuamē neq; nutri-
mētū nec obedit digestiōi nec bonū ḡnat
sanguinē nec ventrem humectat nec urinā
puocat. **Sed** in ventem humiditatem cōt̄t̄
git et defecat. omnis itaq; caseus vetus dur⁹
siccus et sponziosus p̄siccitate et porosus
ad rumpēdū facilis nichil habens vinctu-
ositatis et humiditatis corpori est nociuus
minus autē ē malus vinct⁹ caseus vel assus
q̄ oulat⁹ et porosus. nam cōt̄ctiō sub-
stancie est signū humoris et vinctuositatis
quī autē porosus est minus ē malus quādo
ē recens q̄ nimis ē vetus. q̄a vt dicit op̄sidiū
caseus recens humectat ventē. vet⁹ strigit
maxime elixat⁹ vel si ab aq̄ abstract⁹ ass̄t
et maxime si añ p̄sidiū assumat. meatū em̄
ei stomachi sua grossities obuat et abum

descendit ad intestina nō p̄mittit post p̄n
 diū autē sūptus cibaria op̄mit vt torcular q̄
 ad locū crētus descendere op̄ellit. Case⁹ int̄
 veterē q̄ nouū mediū multū ē nutriti⁹ p̄t
 eius saprofitatē q̄ grossiciē et q̄ calōē na
 turali vel dicitur induat q̄to autē calōē na
 turalis ei dominat magis tāto plus q̄ forā
 inducit q̄ magis mēbris ih̄orescit. Duc
 uñ p̄sa in diet. Secūdo autē dia q̄ aril. li.
 iij. q̄n erit in lacte multū casei plus est abi
 Est autē case⁹ fm dia q̄ veneno otari⁹. Nā
 grossicie sua q̄ butiro sitate opilat meat⁹ ve
 natū et nō p̄mittit ad cor ascendere vim ve
 neni Case⁹ em̄ rēos appositus calidus ex
 trahit venenū amoc̄sib⁹ venenatis q̄ huius
 signū est q̄ appositus sup̄ morsus rabidi ca
 nis aut h̄p̄tis totus candor casei auertit in
 liuorē. Val̄ etiā p̄tra antacē q̄ alia ap̄ite
 ma ta venenosa vel ex suppositus vel omest⁹
 In multis etiā alijs ouenit medicane vt
 dicit idem. . .

De coagulo
Coagulū ē lac in q̄ tū dī aialū scō
 machis inspissatum cuius v̄tute lac
 alioz aialū coagulat in q̄ p̄t buti
 rosa cū caseata agregata ps serola q̄ aquea
 a p̄tōo alijs seq̄ itat vt dicit aril. li. iij.
 Quāto inquit lac ē sp̄ssus tāto caseadus
 q̄ coagulac⁹. h̄ lac aialis cūctis dētib⁹ in su
 periori mādbula coagulat. Sic vero aial
 h̄tis in vt aq; nō sic nec q̄ sepū. Itē idē
 dicit lac coagulat ex coagulo q̄ lacte ficutū
 q̄ lac ficutū aggregat in lana deīde abluic
 illa cū modico lacte q̄ cici⁹ illud lac i ē h̄duo
 et sic totū coagulat. Itē ibidē coagulū non
 inuenit nisi in ventre suzēū ad huc ruminā
 cū in illis q̄ nō habēt dētēs in v̄tra q̄ mā
 dibula nisi in lepore. q̄toz aut p̄l⁹ v̄tute
 tāt erit meli⁹. et v̄z p̄tra fluxū v̄ttris max
 ime leprois p̄u q̄ cerui vt dicit idē aril. Itē
 libro v̄ij. dicit accidit lacti q̄ coagulat p̄
 coagulū q̄m coagulū ē in lacte in q̄ est coloe
 spiritu al. et idē adiuuat q̄ sustētat lac sic
 maris sperna sustētat mētrualē sanguinē
 femine in matrice q̄n natura lactis q̄ san
 uis mēstrui eadē lūt vt dicit idē ibidē. De
 coagulacōne dicit p̄sa. scz de caseo Coagulū
 inquit coagulat v̄tute sui cacumis q̄ caloris
 at; siccitatis libi domianis quib⁹ sua h̄uī
 dicas sime. et q̄uis coagulū sit in omni cas
 seo minus sentit in recentē p̄pter multitu
 dinē sue humiditatis. Coagulū itaq; in sto
 macho lactantis animalis et ruminantis
 inuenitur cum quo sa admiscetur et sic su
 per ignem in fumo de siccatur et indumitur

aius in odia p̄tiala cū in p̄auco lacte te
 p̄ido resoluta et cum residuo lacte admirata
 totū coagulabit q̄ est coagulabile q̄ dēlat
 Unde patet q̄ o similis v̄tus latet in sub
 stancia coaguli qualis inest substācie seīs
 masculi vt dicit aril. auic. p̄sa. q̄ alijs q̄ hec
 dicta de liquorib⁹ nunc sufficiant

De diuersis humorib⁹
Sunt autē q̄dam v̄tutes tā h̄uorib⁹
 q̄ liquorib⁹ q̄ reb⁹ alijs in h̄erēs
 de quib⁹ hic breuit alijs inferemus
 nam fm diuersas cōplexiones et v̄tutes
 diuis rebus dīantes diuisim de repūntur
 opacōnes vt est virtus ap̄tūa. matūmā
 mūdificā rē. ap̄tūa itaq; v̄tus opat p̄t
 calidū et siccū cū subtili substācia vt patet
 in cepis vel succo porci et in aluē q̄ h̄uōi ex
 q̄ p̄sione ap̄tūe ora v̄na q̄ emoroides
 puocant vt dicit ost. m̄sfectiua v̄tus opa
 bit p̄ calōē q̄ humōē. nā calōē rei substācia
 p̄netrat et dissoluēdo h̄uīditatē sibi obedi
 entem ap̄it et dilatat vt patet in malua q̄
 sambuci meano cortice et h̄uōi q̄ bulia in
 oleo autē m̄sfectiua q̄ extēdit vt dicit idē
 Opilatūa v̄tus opat p̄ frigiditatē q̄ h̄uīdi
 tatē cū obtusa sba vt p̄z in draganto albūis
 ouī q̄ pallio. nā hec viscositate q̄ obtusitate
 substācie poros replēt et frigiditatē ostēn
 gūt. In sp̄l. fatiua v̄tus opat p̄ frigiditatē
 et h̄uīditatē vt p̄z in mādragō. que impo
 sita sup̄ autem ipsam inspissat vt dicit idē q̄
 nā frigiditate ostēgit p̄tes h̄uīditatis liq
 dioces. Unde h̄uīditas p̄tens centz reddīt
 substāciam cōpactiōē p̄ cōsequēs sp̄ssiorē.
 aliq̄n autē opat p̄ calōē q̄ h̄uīditatē. nam
 calōē cōsumit p̄tes liq̄diores quib⁹ cōsūptis
 p̄tes t̄restres reddunt sp̄ssiores. Indu
 ratūa virtus opat p̄ frigiditatē q̄ siccitatē
 quia v̄tra q̄ q̄litas mouendo ad centz totā
 opat p̄ caliditatem q̄ siccitatē cū grossa
 substācia reddīt duriorē. q̄n q̄ autē opat
 p̄ frigiditatē q̄ h̄uīditatē frigiditate partes
 liquidas cōstringente vt patet in gelu q̄ in
 glacie. q̄nq; est p̄ calidas et siccitas partes
 t̄restres cōp̄ngendi q̄ p̄t cōsequēs inducōdo
 vt patet in latere q̄ in luto. Asperitūa v̄te
 substācia calōē q̄ ē subtilius eleuat et mo
 uet ad cōsūctiōem et illud acūt in comun
 q̄ vero grossius et siccius tendit ad cētū
 et sic sit tota substācia mequalis que in
 eq̄litas ē causa asperitatis p̄pter hoc opat
 asperitātē in humido frigiditas coartando
 et cōstringendo p̄tes rei cōsūctiōales ad
 medium vt p̄mittendo p̄tes liquidioces se
 p̄ssūdes ad extēmū. p̄t q̄ p̄tes superiores

L. 19

in q̄bo dñat frigiditas adit̄e et asp̄e exteri⁹
 sensui ostendunt q̄ sm̄ diuersitate matele
 imp̄sione a calido et frigido recipiētis vale
 sūt et diūse rēū obdōnes et appetates et rez
 om̄p̄tiones naturaliter p̄ accidentali dēre
 licite vt; et vt dicit auicē et ostā et ē ex p̄sū
 sup̄ in tractatu de q̄litate elemētariū p̄pe
 tati. Vt v̄tus ē mollificatiua q̄ op̄atur p̄
 calidū et humidū et hoc vel p̄ calce humi
 das p̄tes dilatantē et m̄facientē et p̄tes a
 p̄tib; disgregatē vt facit dialcea q̄ humi
 da est et partū calida mediocriter tū calore
 sui appetit et ex sup̄ habūdācia humiditatis
 sue humores fluxibiles ēddit et sic p̄ oser
 quēs mollicat et remollit. vel hoc fit eo q̄
 calore dominatē sup̄ p̄tes aq̄as et t̄stres
 et eas solūēt in p̄tes aeris et celestes vt
 pat; in vaporib; terrestrib; et aq̄is attra
 ctuis et ad it̄erficia aeris solūēt in mol
 lissimas pluuias et guttulas nūc vois nūc
 gndimis siue miuis vt dicit om̄tator sup̄ li
 iij. meth. Denū eadē ē manifestū vi alo
 ris dura emollescere et sup̄uenēte actione
 calidi p̄tes p̄tib; inuicē vt herere vt pat;
 in cera et in alijs liq̄factibilib; sup̄ q̄ p̄tes
 aq̄as i aeris v̄tus ignea dominatē vt dicit
 oita. V̄tus at̄ matuatiua sic et digestiua p̄
 calidā v̄tus et humidā op̄at. sic et rēctiua
 p̄ frigidā et sicā et expulsiua p̄ frigidā et hu
 midā et appetitiua p̄ calidā et sicā p̄ncipaliē
 op̄at attractiua v̄tus p̄ calidā et sicā op̄at
 vt; in dip̄tano serapino et stercore colūbino
 et om̄ilib; lapatiā h; operari p̄ eadē v̄tu
 tes h; vehemēti⁹. V̄t q̄ vehemēter attrahūt
 lapatiā sūt vt scamōia et op̄at eadē p̄ frigi
 gidā op̄mēdo et p̄ hūida lemificādo et lubri
 ficando vt; in prinellis thamaridis et pu
 trefactiua q̄n; p̄ calidā et hūidā op̄at. q̄n;
 vero p̄tes hec matuatiua p̄ calidā et sicā sic
 et attractiua vt; in cāharidib; et flāmula
 et hūisimodi vehemēter calidis q̄ pustulas
 gñant et carnē v̄leāt valde cito. De alijs
 at̄ v̄tūtib; et om̄ilib; dicitū ē sup̄ li. iij. de
 appetatiū ele. n̄tariū q̄litate. in li. viij. in
 tractatu de emedijs m̄oib;

De putredine

Putredo ē substācialis humiditatis
 corruptio pueniēs ex indigēcia et
 lois alieno. Calor enim innaturalis agens
 in humidum qd non regit a naturali causa
 est inductiua putrefactionis vt dicit super
 li. m̄ ethoz. omne autē terree frigidū diffi
 cilius putrefit q̄ calidū vt dicit arī. simili
 coagulatiū m̄ione frigidū tardius putrefit

vt est videt in glacie et in cristallo et omne
 em̄ feruidū p̄ vt calido tardius putrefit vt
 dicit arī. nam intencio caloris inducentis
 feruorem fortior est calore aeris siue aliūde
 venientis et ideo non p̄mittit se v̄m̄i nisi
 aliq̄ contra rem feruentem p̄mittit fieri in
 mutacionē. omne em̄ motū tardū putrefit
 q̄ non motū vt dicit arī. nā motus inducit
 calorem obseruans et alocē ex̄ciat naturalē
 Insup̄ omne fluens tardius putrefit q̄
 non flūens vt dicit idem. nam calor accēp̄
 ex accē otenente infirmior est et debilio q̄
 calor naturaliter generatus ex motu siue ex
 fluxu. et ideo ex facili se v̄m̄i non p̄mittit
 Omne autē corpus multum. i. multe mag
 nitudinis tardius et min⁹ putrefit q̄ corp⁹
 paucū vt dicit idem. nā si corpus est aliū
 plus hab; caloris natural̄ resistētis cuius
 putrefactionis. Similiter si est frigidū sua
 naturalis frigiditas melius resistit calori
 accidentali inducenti putredinē in magno
 corpe q̄ in puo corpe et hoc patet in mari
 vt dicit arī. nam mare diuisū cito putrefit
 v̄m̄i. tū aut nūq̄. Similiter est videt in
 aquis alijs magnis quarum p̄tes diūse a
 totali flūte cito putrefiant. et ideo in p̄tib;
 sic diuisis vermes gñant p̄ putrefactionē
 cuius ratio ē qz calor naturalis disgregās in
 in eis facit subtile diuisū a grosso et terree
 ab aqueo et aereo ex substancia aut subtili
 aquea et aerea a grossiore parte p̄ calorem
 sequestra idem calor disgregans facit ge
 neri vermes et alia animalia. et hoc q̄ dicit
 arī. quia calor naturalis disgregans ostar
 facit disgregata cōuertit in naturam aialis
 et hoc p̄ putrefactionē. vi caloris extranei
 introducta vt dicit om̄. putrida ergo sūt
 gustū horribilia et ab horribilia stomacho
 et nauseam prouocant. Sunt et gñans
 odoris et mali saporis et de formi caloris
 manus inficiencia otingētis. cōtraria sunt
 humane complexionī et subitam indncencia
 sanis corrupcionē serpentib; tū et vermib;
 p̄tencia cibum et refectionem. que aut sunt
 disposita ad putrefactionē p̄t associacionē
 ad putridū celerius corrupcionem membra
 putrida corrupūt sana et cū sint nō spiritui
 puia priuant spiritu membra que ergo sunt
 magis vicina non potest sanari membrū q̄
 indpit esse putridū nisi aputredine p̄mit
 sepeatur. Vnde que putrida sunt non v̄t̄ia
 nisi solū ad hoc vt p̄scindant eiciantur aut
 abūant. Sūt et alie v̄tutes q̄bo mediātib;
 op̄at natura vt v̄tus nutritiua seu pascitiua
 in vegetabilib; et in aialib; ē v̄tus gñatiua

tam in bipedibus q̄ in quadrupedibus id ē vtius
 ouatiua tā in reptilibus q̄ in volatilibus
 sed de gñatiua et nutritiua et alijs sibi
 subministrātibz sufficiēter supius dictū est
 li. iij. de gñatiōe hominis in li. viij. de ge-
 neratiōe animalū gñali. et ideo de eis ē supse-
 dendū. Virtus autē p̄creandi oua ē in ani-
 malio anulōsi corporis vt in h̄p̄tibz aane-
 is sc̄e pionibus et similibz et in natātibz vt
 in cāctis sepijs et alijs infimtis et volatilibz
 et in oibz bipedibus alio. quia vt dicit aris. li. v.
Diximus inquit nō gñant animalia p̄creare
 hominem.

Primo igitur de p̄dictis animātibz
 semē dicitur in q̄dā corpuscula pua
 mollia humida et s̄ba albidā coa-
 gulat et t̄sformat ex quibz p̄ op̄tōne di-
 uia animācia p̄creant et talia corpuscula
 oua sūt dicta eo q̄ sūt mūda id ē eo q̄ in
 t̄sformatiōe h̄mōre sūt plena vt dicit ph. li.
 iij. Nam humidū ē q̄d exteriū h̄mōre h̄z
 humidū q̄d interiū. quidā tamē vt dicit idē
 putat ouū ḡrā h̄bēre originē. Illi em̄ dicit
 oua litēra allata. oua autē q̄dam in ouū v̄-
 to capiuntur h̄ nō sūt ḡtīlia nisi que fuerit
 masculino caribz creata et femināli spiritū
 p̄creata vt dicit idē. Quoz autē tāta v̄m
 diūt esse vt lignū eis p̄sū nō ardeat nec
 v̄stis quidē aduat vt dicit idē. Admixta
 quidē calce glutinate fertur inter fr̄ḡnta
 vt dicit idē. Qua igitur p̄mo ḡgnūtur de m̄
 calce mat̄ri corporis formātur et aiant
 vt dicit ph. li. v. Secūdo autē aris. li. iij. et v.
 Quāt volucres et pisces et h̄p̄tes h̄ multam
 differēt in bonitate et malicia et ḡtitate s̄ba
 et in ḡtitate et in forma oua tā volucrū q̄
 piscū et h̄p̄tū. Quāt autē ḡnāliter aues in
 fine veris et in p̄ncipio estatis vt dicit aris.
 li. v. p̄ter q̄ auis marina q̄ dicit aliqd q̄m
 illa auis ponit oua in p̄ncipio hiemis et au-
 bat. iij. diebz aūq̄ pulli v̄leāt. vij. diebz
 in aū p̄ncipio hiemis. vij. post sic dicit simoia de s̄
 bo li. iij. et dicit ph. de hac aue li. iij. in lico ē
 oceani alceō in hieme midū fac. vij. diebz
 et ouat et exuat sup oua q̄ exuatē septē
 diebz quiescit in aē silētibus ventis cōtinua q̄
 septē diebz ex t̄squilitate m̄tēscit p̄lagua
 nulla rerū eius fertibz educendis exhibent
 obsequiū. ideo dicit ph. et basil. in exā m̄ ori
 et amb. Alie t̄n aues ouāt bis in āno vel
 pluries vt p̄ridines h̄ p̄ma oua corrupunt
 p̄ter hiemē. oua vero posteriora v̄plentur.
 Aues vero domesticę vt ibidem dicit aris.
 ouāt tota estate sic galline et colibe et p̄ci-
 pue q̄ b̄n pascunt et cibz earum ē calidus

Itē dicit aris. li. v. quēdā aues ouāt toto
 anno p̄ter q̄ duobz mētibz tropicorū sc̄z in
 iulio et in decēbre vt galline quaz q̄dam
 ouāt bis q̄libet die et q̄ multū ouāt cito mo-
 riūt colūba autē q̄nq; de cetero ouat in āno h̄
 pauca p̄t oua et q̄ multū ouant siluatiōes
 vt colūbe aut multa vt gallina et aues au-
 uorū vnguiū sūt paucorū ouorū et q̄dā ouāt
 in m̄dis et q̄dā in aētibz cōuis et q̄dā
 in forātibz terre et cāinis et q̄dā in auijs
 et in rupibz et q̄dā in harenis vt serucio q̄
 nō fouet oua sua nec cubat sup ea h̄ calore
 solis v̄plēt et aiant in harenis et q̄dā oua
 fouent in m̄dis factis in arborū ramis et
 q̄dā in p̄ctis altissimis. et q̄dam in aridi-
 netis sicut oua auiū aq̄tīliū dicit ecā aris.
 li. vi. oua auiū sūt dura exterijs et q̄dā sūt
 duoz colorū q̄ ceterina m̄terius et alba exte-
 rius. oua auiū alba h̄mūaliū d̄sificātur
 ab ouis aliaz auiū q̄ in secco nutritū. quia
 ceterinū est in istis magis q̄ in duplū ab ci-
 t̄rinū auiū q̄ nutritū p̄p̄e ripas. variant
 etiā in colore. nā columbarū sūt alba sicut
 gallinarū et auiū palustris sūt glauca
 et quēdam sūt h̄rut pica vt oua nisi d̄sifi-
 ciant oua in figura quoniam quēdam sūt
 arua et quēdam lata. prius vero ep̄it latum
 poste a acutum. oua vero lōga capitis acuti
 produant mas. habentia vero loco acutis
 rotundum produant feminas. In alijs
 autem regionibus ponūt in simo ad solem
 et complēt vt in egypto et in quibusdam
 locis in plumis calefactis sicut in quadam
 ciuitate quidā potator composuit oua sub
 puluinarū et dixit q̄ continūant postū quibz
 et illis ouis pulli ex̄t̄ebant. Aliquando
 etiā ponūt oua in vasis calidis et ex̄t̄a
 hūc ab illis pulli vt idem ibidem. recepto
 tamen semine maris in matrice simul cum
 semine femine commiscet. in p̄ncipio ap-
 paret album deinde fit tubum in modum
 sanguinis post totaliter fit ceterinum deinde
 paulatim operante natura remanet ceterinū
 in medio et album in extremo et cum com-
 plebitur ex̄sbit et tunc mutatur a mollia
 in duriciem quia in ex̄t̄u coagulatur et p̄-
 fertissime induatur. Unde oua q̄ diu sūt
 in ventre sūt ceterina quēdam pellicula albi-
 da in vluta. Sed quando sūt formata et
 completa induantur et illa duricies testa
 nuncupatur et est idem testa in coagulo cui
 q̄d ē embrio vel folliculus in corpe pueri iā
 concepti. h̄ p̄t fortitudinē vel m̄t̄ionē calo-
 ris i corpe auis d̄nantis p̄m̄uat et h̄ sūt
 necesse p̄t m̄t̄ionis h̄p̄ditatis et seruatiōis

Lib 10

Quāt at multe aues oua venti fiat faciūt
galline et anseres vt dic arif. ibide li. ij. et
hoc accidit ex supfluitate humoris seialis
in corpore femine suphabū dātis. et sūt oua
venti pua et infipida humidiora alijs et sūt
dua testa. et posita sub gallina nō alterant
hēmanz albu albu et citrinū citrinū. Talia
oua inueniūt in gallinis et anseribus pa
uonibus et colūbis. f. maē pullus in ouo et
opleatur aciū in esta et in hieme. quia oua
galline fundatē i. xvij. diebus i estate et in
hieme i. xxx. et qū tonitrua veniūt in hora
cubaōnis oua corūpūt. similiter qū frē
quiter nuda manu tangūt. Gallie etiā ve
teres ouāt i pncipio veris. et oua gallie iu
uenis sūt minoris corporis et vniuersaliter h
gallie nō cubauerūt sup oua sua i firma hūē
et corūpūt. et ouū gallie oplet post coitū
in. p. die. Et qd am aues in coitu nō seruāt
sepū h saltat femina sup femia. et mascul
sup mare vt pdices colūbe. et tal coitus facit
odore fetidū et oua nō pullificatiua. h sunt
sterilia que admodū oua venti vt dic arif.
In ouis atō galline post tres dies cubaōnis
apparet signa pulli. et tūc ascendit citrinū
versus auitū ad illū locū a q incepte scissū
et apparet qū gutta sanguinis in albumine
ouū et ē pncipiū seu materia iph cordis vt
dicē sup in tractatu de auitō de generaōne
pulli qre ibi. Itē oua in qō sūt duo vitella
faciūt gemellos pullos et pua et subtili tela
diuidunt ab inuicē hec vitella vt ibide dic
arif. et aues q comedūt carnes si ouāt nisi
sep in āno pter itūdines q bis ouāt. aq
em ouat tria oua et terciū ciat a mdo et at
bat sup oua. xxx. dies. Ducit arif. li. vi.
Item idē li. xvij. auitū gūa ouāt opletā duē
teste nisi accidat octalio p infirmitatē. Itē
aues multe gūaōnis faciūt sepe oua venti
qō nō oūgit auitō boni volat. neq aruoz
vngūū. qm aues multoz ouoz sūt multe
supfluitatis. supfluitas autē auitū vncorū
vngūū tūh in plumas et in vngues et m
alas. et ideo earū corpus est parū durū et
acuū et macilentū. et ppter h nō sūt tales
aues multoz ouoz neq mlti auitus. Aues
em corpulente ppter corpulentiā et calorem
ventris ouāt multociēs. similiter aues pu
corporis sūt mlti coitus et mltoz ouoz sic pz
in qbusdā gallis q qto sūt mag pue tato
eēt pluriū ouoz qz ab talū tūh i coaco
ouoz. Itē oua vēti nō eēt i auitō boni volat
quia supfluitas eaz est pauca et ideo ouāt
oua pauca. oua venti sūt plura ouis ouent
gūtibz generaōni pulloz. et sūt in modis

quāritatis qmā nō sunt completa vel ppter
multitudinem suam minoris delectationis
quando comedunt qmā in omni re delecta
bilis ē q ē digestū et dulcē q migestū
et quedā aues qū olfaciūt mares et audiūt
voces suas implent ouis qz sunt multi cibi
et multe supfluitatis et caloris. et ideo non
sunt forciōris appetitus et ideo spermātizāt
et cito ouant quia supfluitas illa transe in
ouorū naturam vi caloris. Item generaō
auiū ex ouis eēt quādo femina sederit sup
oua et calefecerit ea et qā pullus in ouo nō
potest opleri sine nutrimento. et ideo natūa
posuit cibum suū mterius in ouo et indigent
oua ppter debilitatē suā calefactione et ideo
oua cito cōplent in diebus calidis. quomā
tēpus calidū inuat digestiōne creaōnis.
Est autem albumen materia et sustentatio
pulli vitellū autē cibus pulli et nutrimentum
eius et ppter hoc album et citrinū disūcta
sunt quadā tela ppter nature diuersitatem
et natura albuminis est quasi detritia nature
vitelli vel citrini et ppter hoc et ogelat citrinū
tempe frigoris et postq fuerit calefactum
fiet humidū albu aut nō ogelat ex frigore
sed sic magis humidū et quādo assatū fuerit
erit durū. et apud gūaōne pulli inspissat
quomā sustentatio pulli est ex eo q vmbi
liū accipit pullus abū ex citrino et citrinū
in tempore illo ē multū. quomā erit hūidū
et defacti ouertibilis in cibum. hucusq az
li. pvi. De ouis autē dicat psa. in die. oua
aut māt que generant ex animalibus sanis
et tēperatis sūt nutrimentū laudabilioris
que vero ex crassis sūt maioris nutrimentū
et lapidioris. Similiter de coeuntibus cum
masculis cum cal rē maiorē habent coeūcia
q non coeūcia. similit gūa ta de iunioribus
quia in eis habet plus caloris. Nature autē
ouoz generali ter sūt tempate et mediocres
et hūane conplexiōni plurimū vicinantes
albumines tamē sūt frigidiores ad vitelloz
opacoē qz testaz aqā saporo sitas. et ideo
in odore sūt vitellis grauiores et sūt etiam
indigestibiliores. maxime de vteribus vla
tilibus aut dum cum masculis nō coeuntibus
vitella sūt tempata calori vicina. et ideo
ad digerendū sūt meliora et facilia et for
tanda membra et ab eis tardius dissoluēda
Variat autē ouorū nutrimentū secundum
diuersitatem animalū ex quibus generant
qz gūata et subtili aiali et tyata vt ex pdice
vel gallina ad nutriendū sūt laudabiliora
et sūt facile digestibilia. et mēbris facilius
dissoluē. Vñ ad ēgnū sanitatis meliora sūt

quod ad membra confortanda. Que autem gignunt de
grossis animalibus ad digerendum dura sunt et nu-
trimenti illa dabilis sic oua struonnis anseris
et pauonis que sunt multi nutrimenti et dura ad
digerendum et grauis odoris maxime de vete-
ribus vel de canibus masculis et qui digeruntur
a membris tardius dissoluntur et ideo plus
valent ad membra confortanda quam ad regimen
sanitatis. Generata autem de animalibus minoribus
sunt leuiora de veteribus quoniam de mediocri-
bus expectantur quia caloris sunt perfectioris et mi-
noris humiditatis et ideo valent ad regenda
sanitas et ad membra confortanda. Dua autem
quod sunt refectionis tanto sunt meliora et quod pro
magis vetera tanto minus. Variatur etiam per
acciditum quadrupliciter. Aut enim sunt assata aut
elixa in iure cocta aut frigida. Assata sunt elixis
grossiora et ad digerendum duriora et quia foras
eorum humiditate subtilis consumit et desiccatur.
Assata sub cineribus calidis periora sunt quam que
super carbones sunt desiccata quia cum calorem ignis
in cineribus ea circumtegat humores siccitate eorum super-
flua etapore non permittit super carbones vo-
pota humores siccitate resudare emittit et munda
sunt. Elixa autem in aqua meliora sunt quam assata
quia aqua humiditas calorem ignis in desiccanda
sua humiditate substantiali expugnat et ideo
minus sunt desiccata et caloris naturalis refrigerantia.
Elixa autem cum corticibus sunt periora quia
grossiora et humores siccitate expugnant cortices ex-
terius et non permittit superflua exalare et ideo
gignunt virtutem in lassum et grauitate sto-
machi et ventris. In aqua vero fracta cal-
idioraque expectate penetrat et grossiora sua
subtilizat et aufert eis grauitate odoris. Vnde
et ceteris sunt laudabiliora sed tamen sola
vitella plus sunt desiccata et minus solida-
tiora. Indurata vero et desiccata et stochy-
dum existit vnaqueque tarde penetrant bene
tamen digesta multum confortant sed si rema-
nent indigesta stomachum grauant et in-
testina mollia tamen et parum coagulata
minus sunt desiccata et magis digesti-
bilia et cito venas penetrant et pectus hu-
mectant tamen parum sunt membrorum
confortantia. Inter dura autem et mollia in
suis actionibus et passionibus sunt medi-
ocria. Frigida autem oua ceteris sunt periora
quia in stomacho morantur in humore siccitate
et corruptione sunt magis mutabilia quequid
ibi ciborum inuenerit corruptione grauitate in sto-
macho grauitate fastidia periora facientia quam
alia oua maxime si sunt frigida in vitello aut in
assata et aqua fracta sunt mediocria hucusque placita.
Dua etiam non solum sunt vitella ad cibum

ymmo sunt necessaria in multiplici medicina
Sunt enim humectantia mitigantia pectoris et
gutturis lenientia membrorum confortantia resolu-
tiora et perditio restantia virtutis iuuantia
generantia combustionis et artus sanantia.
Nam ex vitellis ouorum assatis fit oleum
optimi obustoris. Sunt ouorum vitella an-
ticipis et venenosi apostematis curantia. Nam
vitellum crudum cum sale implet sanant antea
quam ut dicitur est ouorum autem alba sunt caloris
mitigantia tumoris resolutio flumina humidi-
tatis restrictio calide arterice et podagre iu-
uantia quoniam aut putrida et corrupta sunt maxime
sunt vitella humida corrupta et suo fetore nau-
see vomitus puocant et defacili sunt motus
illatua.

De ouis aspidum

Oua aspidum sunt pura et rotunda. Li-
uida crocea limosa viscosa interio-
ribus ac summe venenosa quibus dicitur
humilis piter globata quorum venenum summe
est in vitellum etiam quod remedium non inuenitur
vt dicitur vbi. Conuenit autem vt dicitur ideo ouum
aspidum aliquando ab alio venenoso vt a rubra i-
uenerit et ab eo foueri et ex tali somno vime
pericari que visu et flatu punit more b asidum
hinc reguli omne vitellum malicia vmis totaliter
perit at primo sentit vmis qui cum fouet
nam primo eius ore quando se fouentem aspiciat
patet se generantem interimit et occidit vt
dicitur idem et hanc appetat videat tagere pla-
cip vbi dicitur quod ouum comedit oua aspi-
dum morietur et quod defectus est ex ouis et nu-
trium eius in regulum vt dicitur glo. ex ouis
aspidis gignit regulus et ex iudeis venenosis
nascitur anti cistis.

De ouis ananee

Oua ananee sunt multa et modica. Liui-
da puris maculis aspersa diuisa et
ab melle separata venenosa mollia et
viscosa que si ne casu aliquo fuerit perita an-
neae prius querit ea et suis additamentis
interioribus et rostro exporat ipsa. Et vnicuique autem
ouo multa et in numerabiles ananee gignuntur
ita puule quod vix videntur et tamen statim quando
ouum erit velas terebre inapiunt ita si b aliter
quod natura in geofitas piter et vitellus possunt meito
in tanta puo opusculo ad mirari que super de ana-
neae li. p. viij.

De ouis aquile

Oua aquile sic et accipitris sunt pauca
quod nisi raro reuocantur numerum non exce-
dant et sepe aquila elicit terciu de nidu
quod difficulte cubat super oua vt dicitur ap. li. xv.
in nidu autem suo collocat quod dicitur gemam cum ouis
suis quam putat magis valere contra tonitruum et
ideo dicitur aquilam ponere lapide cum ouis ne
a tonitruo corrumpanet vt dicitur plin.

Lib 19

Escrina oua magna sunt et dusa ad digerendu et difficili cubant et tardu replent q oua gallinarum

Escrina oua ouis gallinaris sut ma iora q no sunt ita sapida nec ita bene nutritibilia sicut oua gallinaru

Oua at alaude sut modica colore vaia cubant sup gleba et ibi deuorant se pius a reptilibus et mustelis

Oua bubonis sunt pua et maculosa fragilis teste insipida multu habencia de albumine et min? devite llo Venatur at de die monedule oua bubois comedut ipsa et ipse de nocte comedit oua monedule et ido crume pignat muice p ouis suis vt dicit aris libro viij

Oua corui vt dicit aris li vi sunt mltia et cubant solu a femina et masculus interu defert ei cubu et eicit aliq ppter mltitudime Quat at coru et pullificat in m? dijs et us feruicibus oia natura aliaz auu Unde petrom? Coru? maturis frugibus oua defert et

Oua cigni sut multa et magna obloga dure teste no multu gti saporis et guis odoris sut due digestiois magis q oua asinis

Oua cocodrilli sunt maiora ouis asinis et fouent in terra uicissim nuc a masculo nuc a feia vt dicit pli li viij Snt at eua illa venenosa et interu qn saniosa ol factui et gustui horribilia et ad comedendum mortifera

Oua colube sunt minora q galline alba rotunda aliq tulu obloga sapida calida et bn nutritibilia Snt at oua colube ij et ex vno gnat masculus et ex alio femina et masculus cubat sup ea de nocte et femina de die vt dicit aris li viij Quicqes at ouat in ano qa decies et maxime in calidis egionibus vt in egipto qre sup libro viij

Oua colubri sut mltia sic et alioz spentu valde rotunda subalbida phuida molli saniosa diuicta et mortifera et venenosa

Oua draconis sut maxima maiora longitudine q oua cocodrilli vel struiois vt dicit pli Est at animal ouas interu sed no exteri h intus replent et formant se Vn draconu oua sut pauora q alioru reptiliu sed sut maiora saniosiora et saniosa viciu lenta mortifera et venenosa

Oua herodij sunt pua vaia obloga sic oua accipitris sive nisi q sut pauca q omnis auis cuius vnquis e fortis volatus et pauca humiditatis et supfluitatis et ideo paucoz ouoz vt dicit aris li viij

Oua formicarum sunt valde puula albida et rotunda q e corpus paulatim recipit in locis calidis multicus incrementu dulas plenarie compleant que si aliquo casu mota fuerint de suo nido vel dispersa a formicis recolligunt et ad suos nidos referunt odori feia sunt et medicinalia vt dicit pli Unde et nisi sibi medent comestis ouis formicarum vt dicit pli

Oua grauis inediocriis sut magna palidida dura et in sipida grauis odoris et in grati saporis dure digestiois

Oua guffis ouis aquile sut maiora duriora sapore et odore grauiora qualitate sut calidiora et siciora et eia numero pauciora qa vltra duo nuq parit qa valde est difficilis cubacionis vt dicit aris

Oua gallinaru sunt ceteris tempaciora nutrimento hominis quoniam vt supra dictu est oua tame vana sut in sipida et illauidabil a nutrimento de hoc queresup e et libro viij

Oua hyrundinu sunt plumna vt dicit aris aues aut pui corporis multe sut ouacionis vt dicit aris nulla autem auis artem comedes ouat bis in anno pter hyrdinam q ouat bis et aliqndo bis pullificat oua autem prima aliqndo corrupunt ppter hyemem posteriora vero replent vt dicit aris

Oua cancro tu pmo gnant inter cortice et ventre inter auda et do su intise deinde emittunt exteriis et sub auda recolligunt et ibi turgescunt et rotundantur et crescant donec replent peunt autem quado femine masculi no pfundat vt dicit aris

Oua locustarum intus generant et sut plura et minutissima q etula sup frondes et gramina in aere corrupto calido et humido in finitum aliquando multiplicant

Oua lacertarum sunt familia ouis serpentu Sed sunt minora viscosiora et sut venenosa sed minus q serpentu vt dicit pli

Oua milui sunt pauca parua crocea et maculis respersa ouis ceteris auum siluestriu magis terrestria atz hcca sapore insipidissima in odore grauiora

Oua merguli sunt parua multa calida varia tame et alba par differencia ab ouis anatu stagnorum et fluuiorum

Oua nisi sut puula varia calida et hcca et qnq parit misus oua vnti quando nimis impinguntur

Oua coturnicis sunt familia ouis corui et dicitur quod valent epilepticis et tabidis vt dicit pli

Oua onaciati sunt similia ouis an-
seris h̄ minora sūt et in s̄p̄idi ora et
in odore grauiora et in colore nimis
alba et ad digerendum duriora

Oua pauonis sūt grossa et durē teste
et .xxx. diebo cubat sup oua sua et
tūc scindunt et ponit .xx. oua et par
minutis et abscondit oua sua femina ppter
masculū q̄ si inuenerit ea frangit vt dicit
aristoteles .x. .

Oua p̄dicis sūt similia ouis colūte i
tē .xamto et in oplexione et in mag
nitudine et simatur alter .x. oua
sua .h̄ hec fraus fructū nō h̄ . quia cū pulli
w̄c̄ a uiderint p̄p̄e genitricis matre q̄ eos
foueat deelinquūt et ad eam q̄ eos genuit
reuertuntur vt dicit yf̄s .

Oua passis sūt valde pua et minua
et bis in āno ouat et pullificat p̄ca
pue qm̄ p̄ma oua corrupuēt vel a
su alij amittuntur . Sunt autē calidissima . ce
nū inflatiua et libidinis excitatiua sicut et
eoz cerebella vt dicit ostans . .

Oua quisquile sunt pua et rotunda
minora q̄ p̄dicis et maiora q̄ alau
de . Et est quisquila auis modica a
so no uicis sic dicta carnosā p̄nosa minoris
volatus q̄ alauda . et nidificat sub gleba sic
ajauda . et eius ouis insidiat mustela . et
ideo ponit oua in diuersis locis et q̄dam cu
bat masculū et sup q̄dam femina . sed post
educationē pulloz de eis parū sollicitatur .

Oua riuatiz . i . auis dā h̄p̄tis venēo
si aq̄s insidētis sūt sic oua colubū h̄
minora et in macul̄ expectoia . et sūt
vitulēdoia et p̄niciohoza . riuatiz at fouēs
oua iux̄ aq̄l̄ fōs venēo eas insidēt et corrupit
de q̄ lu . riuatiz uoalto aq̄ tēq̄ . xij . l . yf̄s .

Oua strucōis sūt maria rotūda valdē
alba duē teste insipidi saporis et guis
odoris . qm̄ at vit h̄oza vt oua piat
ad stellas pliaades oculos leuat . nō ei oua
pōt nisi in cōtu illi . ostellacōis . Vñ visa stel
la c̄a m̄sem iulij harenā fodit vbipōit oua
sua . sabulo tegēs ea et cū ea eliq̄rit statū ob
liuiscit vbi ea p̄sunt nec ad ea redit vltim
h̄ calor sol̄ in h̄aēa illa excoq̄t et ex eis pulli
culos p̄ceat et p̄duat . h̄ tñ fracta testa pul
lus educt̄ sūt mater ipsū recognoscit et q̄z
in ouo cōtescāt egressū recolligit atz nutrit
Dua strucōis i ec̄ijs suspēdunt ad cōnatū
ppter eorum magnitudinē et raritatem . .

Oua tyreticis h̄lia sūt ouis colūbaz sed
aliq̄tūlū minora . et ouat in v̄te duo
oua et nō p̄t ouat nisi oua p̄ma corrupant .

vt dicit arif . li . xvij . oīat et cubat sup dura
ligna vt colūba et potest cubare et ouare v̄h
ad .xx. annos vt dicit arif .

Oua v̄p̄is sūt sicut oua p̄dicis . S; .
minora et duriora et aspectu de for
miora et gustū insipidiora et odori
m̄i guiora inter stercoza et in m̄sda fouent
et cubantur et hec oua maḡ et maleficia vt
dicūt sūt vtilia ad sua maleficia expectāda
vt dicit pli . li . xij .

Oua vulturis sūt magna sicut aq̄le et
pauca q̄ difficiliter cubat super oua
sua . Sūt autē subnigra maculis re
spersa durē teste mali odoris et in q̄ti sapor
ris . et aliq̄n̄ ei at aliq̄ de ouis suis sic aq̄la
q̄ nō defacili potest nutre pullos suos vt
dicit arif . . Et de ouis et de modo ouacionis
et eoz q̄litate et differēcijs dā iā sufficiāt

Ad p̄dicatas p̄p̄tates rebo in sectas
vltio vilū est in vtilē inferre q̄dā
pauca et leuia de p̄p̄tate et differē
cijs nūoz m̄suar . p̄de . et sonoz . nam vt
dicit yf̄s . li . iij . m̄o numeroz nō ē cōp̄nēda

In m̄ltis em̄ sacre scripturē eluēt q̄tū mir
misteriū optinet m̄o nūero . nō em̄ frustra
dictū ē om̄ia fecisti in numero p̄dere et men
sura sicut dicit sapiēs c . xi . nā senarius qui
ex suis p̄tibus est p̄fectus . m̄di p̄fectionē
designat . et sic de alijs numeris ē intelligēd̄

Nihil em̄ scire possum̄ nisi nūeri disciplina
q̄z p̄ eas hom̄s tēp̄ri discerim̄ qm̄ m̄sū
circulo disputam̄ dū spaciū āni tēdētis ag
noscim̄ p̄ nūm̄ h̄q̄dē instrum̄tū ne in op̄tis
p̄sūdā . tolle m̄q̄t numerū in rebo et oīa p̄
reūt adime op̄tū et totū ignōficia oplexitē
nec differēt hom̄ies a ceteris anima libo q̄
macionē calq̄li et cōputacionis adhuc igno
rant vt dicit yf̄s . ibidem . Item etiā de p̄i
cipio arifmetrice quia nūq̄ scietur q̄d sit tri
angulus sine tēnario nec q̄d angulus sine
quaternario et sic de alijs . Unde notum est
q̄ sine cōgnicione numeri nullius sciencia
methaphisica possideēt vt ibidem dicit .

Nu
merus autē vt dicit idē ē m̄ltitudo exymita
tibus aggregata . nā v̄nitas radix ē et semē
numeri h̄ue mater . non p̄les h̄ue numerus
q̄a v̄nitas in genua est nō h̄ns numerū a q̄
exeat h̄ om̄mū numeroz ē origo a q̄ om̄is
numerus effluit et emanat nā v̄nū ē radix
m̄ltitudinis et multiplicacionis et est sim
plicius et sublimius et virtuosius omnium
sub eo contentorum vt dicit arif . et auicē .

xi . libro . c . ij . nam cū vnum sit radix et ori
go m̄ltitudinis om̄ia sub se cōtinet et om̄ia
sūt i eo vt in suscipiente vt dicit idē . c . xxxiij .

vt dicit arif . li . xvij . oīat et cubat sup dura
ligna vt colūba et potest cubare et ouare v̄h
ad .xx. annos vt dicit arif .

vt dicit arif . li . xvij . oīat et cubat sup dura
ligna vt colūba et potest cubare et ouare v̄h
ad .xx. annos vt dicit arif .

26 19

Nam unitatis proprietatis est multitudinem efficiere et illa retinere et ei est dare ac in omnibus eius partibus existere et continere simpliciter ut dicitur libro .iiij. c. .ij. Item autem omnium rerum unitas sit origo quod plures appropinquat unitati tanto plus appropinquat unitati ut dicitur ibi c. .ij. Nam unitas se habet ad modum forme dualitatis at per modum materie Et ideo quod plures accedit ad unitatem tanto plus recedit a duplicitate et appropinquat ad simplicitatem et quod plus accedit ad simplicitatem et unitatem tanto plus ad esse quod esse non est primum unitatem ut dicitur libro .ij. c. .ij. nec diuersificat unitas nisi propter materiam cum sit sustentatrix omnium et reseruat ut dicitur li. .v. ca. .xxxi. tanta enim laus unitatis apud sapientes quod a multis anima dicebat esse unitas in numeris per dens ab unitate et dixerunt quod unitas est principium cuiuslibet continuu et discreti ut dicitur autem li. .ij. c. .ij. Est unitas itaque incommensabilis quia a nullo numerabili oritur sed a se ipsa principio patitur a qua omnis numerus oritur ad quam omnis numerositas tanquam ad radicem propriam et originem reuertitur ut dicitur ibi Item ratione simplicitatis quia unitas est quod non diuiditur ut dicitur ibi c. .ij. Verissime inquit unitas est quod nec actu diuiditur nec intellectu et talis unitas est principium numeri ut dicitur ibi ibidem Item dicitur ibi unitas est in qua non est multitudo quod utique intelligitur de unitate prima et simplici ad quam omnia quodcumque disparia reduantur Nam unitas multipliciter dicitur ut post patebit Item ratione perfectibilitatis nam peritiosa quod quilibet in se perfecta sunt quam ad unitatem sunt redacta Nam totalitas et perfectio debet unitati ut dicitur arist. .v. phi. ca. .iiij. quod perfectum sufficit ad esse unitas ut dicitur in li. de celo et mundo ca. .ij. Item ratione singularis dignitatis. Unitas enim per se est aliquid existens solitariu ut dicitur in li. meth. ca. .vi. et ideo algazel dicitur super .iiij. meth. ca. .v. quod est causa unitatis est unitas essentialiter et primo et magis dignum. Est autem unitas siue unitas multiplex ut dicitur alg. est unitas simplex et unitas est secundum quod unitas simplex dicitur unum in quo non cadit multitudo nec actu nec potentia. Est unitas simplex in qua non est multitudo quoduis sit potentia ut lectus et membrum in qua non est multitudo actu. Unitas autem secundum quod dicitur multipliciter scilicet unitas generis ut homo et bos unitas speciei ut socrates et plato unitas accidentis ut nix et cerusa unitas proportionis ut aulga et nauis et unitas in subiecto ut dulce et album in aliquo substantia una. Arist. autem in principio phi. c. .v. dicit quod est unitas accidentis ut duo accidentia in uno subiecto et est unitas per se multipliciter ut unitas in

continuatione quod terminus unitas et unitas speciei vel forma ut socrates et plato in homine unum genere ut homo et bos in animali et unum in diffinitione ut illa quorum una est diffinitio et unum in diuisibilitate ut punctus et unum numero ut singulare et unum simplicitate ut essentia et unum totalitate siue perfectione ut circulus et unum materia ut omnia corporabilia bene autem distinguitur in modis unitatis ad eugenes ubi est enim unitas naturalis gratuita et est super utriusque constituta. unitas naturalis autem est in quadruplici differentia quod est enim per aggregationem rerum differentiam et distinctam unitas collectiua ut multi lapides faciunt unum aceruum. quod est per colligationem partium formaliter differentium siue partium eutroge nearum et sic est unitas constituta ut multa membra unum corpus et quod est per diuisionem differentium sepe in generatione prolis et sic est unitas coniugata. quanto sepe vir et mulier sunt duo in carne una et quod est per unionem naturarum differentium conuenientium in unitatem personalem et hec est unitas naturalis qua anima et caro sunt homo unus. unitas autem gratuita. Similiter .iiij. habet differentias quarum prima est potestatiua quod homo status stabilis in se et inuenitur anima inuisibilis. Secunda est consentanea per caritatem multorum in domino est anima una et corpus unum. tertia est nociua quando anima cum deo habet per omnia conformitatem et unitas eius ad hereses unus spiritus est. tamen eos .iiij. dignatiua quod limus noster dei uerbo est assumptus ad personam diuine unitatis unitas super naturalis et gratuita. Substantiata est unitas trinitatis quod quodam unitatem oportet esse solam et singularem ut in ea sit status et quies omnium unitatum. Ex predictis patet quod totalitas et perfectio debet unitati ut uult arist. .v. phi. ca. .ij. quod enim totum est perfectum non est non dicitur unum unitate ut dicitur ibidem. Sunt autem unitas numero quorum materia est una sed forma sunt unitas quantum ueliam perfectio est una et totalis unum genere quorum forma predicamentum una. unitas autem que est principium numerorum non est una materia sed numero ut dicitur arist. super idem et est res simplicissima que primo subsistit et per illam omnes alie in omnibus generibus unum principium quod est in illis peritiose ut in coloribus est albedo et in neumatibus tonus siue sonus etc. ut dicitur .v. li. meth. ca. .ij. et ideo unitas numeralis in qua oritur et ad quam resoluuntur omnis numerus diuine unitatis est expressiua similitudo et figura. nam ut dicitur .iiij. meth. ca. .ij. primum in genere substantie et in diuisibile est motus

primus eternus sc; de absolutus. et omni in
 teria qui non solum est principium primum tamquam motor
 sed tamquam forma et finis et actus ultimus et non
 admittit potentiam omnino etc. Unde ab ipso
 deo uno procedit in substantia omnis creatura
 effectiue et efficiet sicut ab unitate procedit
 omnis numerus originaliter et ad ipsum re-
 lut ad finem omnia referunt sicut aliquid ad unita-
 tem primum omnes numeri resoluntur ut idem
 sit finis omnium qui est principium deus qui
 benedictus in secula seculorum.

Ad unitatem autem additi unitas
 dualitas preterit que post unitatem
 omnium numerorum numerum et princi-
 pium secundarium tenet locum secundum philosophum. et hic
 numerus qui binarius dicitur ab aliquibus
 infamis dicitur quia ab unitate per binarium se-
 paramur. Unde nota dicitur esse diuisionis. sicut
 ut dicit augustinus in vi. musica. Si vituperabilis
 est quia ab unitate primo recedit. laudabilis
 est quia ab unitate exiens ternario approp-
 imat et accedit.

Ternarius est numerus ex unitatis
 additione ad binarium generatus. et
 est ternarius inter numero s. sacra-
 tissimus quia in ipso totius trinitatis vesti-
 gium inuenitur quia sicut prima unitas primum
 principium representat unitatem sic ternarius
 personarum in deo exprimit unitatem filii scilicet a
 patre generationem et spiritus sancti a pa-
 tre per filium processionem. In ternario
 siquidem adhibuit aures. magnifica et deum
 sublime et gloriosum ut dicitur in li. de celo et
 mundo. c. ij. nam beata trinitas clamat et pro-
 cat quilibet creatura que facta a deo trino et uno
 in numero potest et mensura ut dicitur li. sap. xi.

Et additione unitatis ad ternarium
 quaternarius surgit et quia si gum quod
 ta nomen suscipit ut dicit philosophus. forma
 autem quod trigula marie stabilis est atque firma. et
 ideo maxime stabilitatem signat vniuersaliter
 celestem et firmitatem fidelium anime tam in virtute quam in
 scientia et doctrina que operatur in omnibus scientiis
 que sunt longitudo latitudo et sublimitas et profunditas.

Et additione unitatis ad quaternarium
 quaternarius surgit secundus numerus impar scilicet quina-
 rius qui inter ipse in binario distans a ter-
 nario est secundus et illos ideo sepe designat quoniam ad ter-
 narietatis fidelium doctrinam et scientiam superaddit. et
 tamquam quibus instructi sunt per fidem per legem in christo
 hominibus. v. iuga totum omnibus. v. carnalium
 sensuum voluptatibus ad hec detinentur.

Et additione unitatis ad quaternarium
 crescit senarius qui primum numerus est perfectus qui
 est partibus suis aliquibus sicut aggregatus

reddit eandem summam quam in monadibus
 numeris non inuenitur nisi in senario nec in
 decodibus nisi in sexagesimo. et ideo dicitur beatus
 li. c. xvij. quod senarius est numerus emu-
 lator virtutis quia nec superflue progreddis
 nec diminute remittit. Sed inter equales
 partes tenet medium non habens superfluum
 neque diminutum nam senarius continet in
 se partem sui mediam scilicet ternarium et
 tertiam scilicet binarium et sextam scilicet unitatem
 sex autem unitates faciunt senarium et duo
 ternaria senarium et tres binarii eundem
 reddunt numerum. et ideo iste numerus per
 sectionem gratie et virtutum signat in scriptura

Septenarius quidem qui ex additione
 unitatis ad senarium et inter impa-
 res est tertius super excessum gratie
 designat septiformis que semper crescit et
 proficit in virtutibus fidem beatissime trinitatis

Octonarius autem qui crescit per ad-
 ditionem unitatis ad septenarium et
 opponitur ex duabus partibus equa-
 libus scilicet ex duabus quaternariis vel ex du-
 obus imparibus in equalibus scilicet ex qui-
 nario et ternario signat super additionem
 beatitudinis et glorie in patria que succedit
 illis qui habuerunt septiformem gratiam
 hec in via ubi paritatem meritorum respondet
 paritas primorum et imparitatem tormentorum et
 afflictionum impiorum gaudiorum et peculiarium
 consolationum nam gaudium martiris alijs partibus
 excedit gaudium infidelium et virginum coniugatorum
 ut stella differat a stella in claritate. v. cori-
 xv. et ideo propter merita merita et gaudia
 diuersa et dispares dicuntur in domo patris
 luminum mansiones. Jo. xv.

Decenarius autem qui crescit per additionem
 unitatis ad octonarium et opponitur ex
 triplici ternario et in mediis scilicet huius autem
 denario solum in unitate differens ab eo status et
 gloria representat triplicem ierarchie angelorum quoniam
 quilibet conscientiam huius et conformitatem cum substantia
 trinitatis et in mediis se habent ad deum
 ceteris creaturis

Decenarius autem qui preexcessum
 unitatis excedit nouenarium et est limes
 et omnium simplicium numerorum primum autem
 omnium oppositorum representat merito ipsi primum deum
 qui est alpha et omega scilicet principium non solum cre-
 aturarum principium simplicium unum felicitatis et
 beatitudinis est hominum et angelorum. Decenarius itaque
 numerus est primus et limes numerorum finalis sine cuius addi-
 tione vel replicatione ulterius non ascendit qui
 decies in se ductus numerus reddat perfectum scilicet ce-
 senarium qui de leua transit in dexteram ut dicitur

numerus qui h; in se minorē numerū bis at
ter aut quater aut multū liciter. aut em̄ duo
ad unū dū opati fuerit duplicat. tres ad
unū triplicat quāz q̄druplicat. sic de alijs.
Cōtra submultiplex numerus ē q̄ intra mlti-
plicatē nūm multiplicat. ut a duob;
bis continet a trib; ter a quāz quater a v; q̄n-
quies et sic de alijs. **Subparticularis** nūm ē
dū fortior continet in se inferiorē nūm ad quē
opati. sicut ad unā partē ei; ut vbi gratia
ternari; ad binariū opatus continet in se duo. et
aliud unū q̄ media pars duorū similit̄ quāz
ad tres opati continet in se tres et aliud unū
q̄ tertia pars triū. sic quāz; ad quāz; continet
quaternariū et aliud unū q̄ quarta pars quater-
narij et sic de alijs. **Subpartes** nūm ē q̄ infe-
riorē nūm totū continet. et sup hoc alteras eius
partes duas aut tres at quāz; aut quāz; aut
alias vbi gratia quāz; opati ad tria h; quā-
ternariū et sup hoc duas partes eius sc; duo.
Ser ad quāz; opati h; in se. iij. et alias par-
tes ei; sc; iij. **Similit̄** iij. ad quāz; opati h;
in se quāz; et alias ei; partes sc; iij. **Subsup-**
partes nūm est qui continet sub nūo superpa-
renti aut aliq̄b; partib; suis duab; at trib; at
plurib; suis duab; ut vbi gratia tria conti-
nēt a quāz; aut alijs duab; partib; suis et quāz;
a iij. aut alijs partib; suis et sic de alijs. **Sub-**
superparticularis nūm est qui continet in inferiori
nūo aut aliq̄ parte sua ut media aut tertia de
quāz; vbi gratia duo ad tria tria ad quāz;
et quāz; ad quāz; et sic de alijs. **Multiplex**
subparticularis nūm est qui opatus ad inferi-
orē numerū continet in se totū inferiorē nūm
multiplicatē aut aliq̄ parte eius vbi gratia quā-
ternari; opatus ad binariū in se continet bis
binos id est quāz; et unam partē eius. et iij.
opati ad quāz; continet in se duos quaternari-
os et vnitatē que non venarij est pars unā.
Multiplex superparticularis numerus est qui
opatus ad inferiorē sibi numerū continet
eum multiplicatē aut alijs partib; eius ut
octonari; opatus ad ternariū continet in
se bis ternariū aut alijs partib; eius. **Simili-**
ter xiiij. ad viij. opatus continet in se bis
senos sc; xiiij. aut alijs partib; eius. sic xvij.
ad viij. sic xxij. ad iij. continent in se bis
nouē aut alijs trib; partib; suis. **Submulti-**
pliciter superpartiens numerus est qui ad for-
tiorē sibi opatus continet ab eo multiplicatē aut
aliq̄b; partib; suis ut tria computata ad
octo continet bis cum duab; partib; suis.
Similit̄ quatuor ad vndeā comparatū
continentur bis cum trib; partib; suis ut
dicit philosophus

Et ratio modo diuiditū numeri seāz
philosophus. aut sūt discreti aut continentes
discretus numerus est q̄ discretis
monadib; continet ut vbi gratia iij. iij. v. vij.
zē. continens vero numerus est qui coniunctis
monadib; continet ut ternari; nūm in mag-
nitudine intelligat. et diuidit hic numer; i
linealem et in superficialē et in solidū. Est autē
linealis qui incipiens a monade linealiter
scribitur vsq; ad infinitū. Unde alpha descri-
bitur p̄ designatione linearū. et hec littera
vnitatem signat apud grecos. **Superficial**
numerus est ita qui nō solum in longitudine
sed in latitudine continet ut trigonus tetra-
gonus seu quadrangulus pentagonus vel tetra-
angularis et ceteri qui semper in plano pedentur in
superficie continet. et ideo figure sūt hic ponēde
p̄ exemplo. nam trigonus numerus taliter
ordinat. **Qua** dicitur vero nūm est ita et tetra-
gonus dicitur pentagonus siue quadrangulus
est ita circularis numerus est ita. species
vero nūm ē et circularis. quādo circulo nūo
a se multiplicato surgit. et in se continet vbi gra-
tia quāz; quāz; hic circularis dū in se ip-
sum multiplicatus fuerit in se ipsū circularit̄
redit et speram facit. quāz; quāz; faciunt
gialit. c. xv. **Solidus** vero nūm ē q̄ longitu-
dine. altitudine. latitudine continet. nā mialom
et nūo multiplicatē diuisionē simplicib; pro-
p̄ sui simplicit̄ inuēda p̄ vt p; in vbi beatus
philosophus. cui; p̄ha p̄ omnia sum secutus. ex quibus
p; manifeste quod sub nūo diuinitate diuinitate
de latet misteria diuinitate intelligētiā in ca-
none scripture diuinitate aspirare et ideo vt
dicit boetius. h. i. c. i. scēcia nūorū maria est
inter mathematicas sciēcias a sapientib; at-
tēdenda. quāz; de omnib; nature existētib; de
quibus h; dicitur philosophus. p̄ha p̄ oib;
artū metrica disciplina. et sine nūo nec littera
littere coniungit. nec syllaba syllab; recto ordine
copulat. **Sic** nec subiectū a p̄diabili dis-
cernit nec a conclusionē filogisticis mit p̄ma
et vltia nō distinguē vbi p̄ sebi et vlti siue
teij nō habet. et ideo vt dicit boetius. om̄s sci-
ēcias p̄cedit sciēcia numeral; quāz; sine ter-
natio nō subsistit triangulus nec sine quater-
natio tetragonus siue quadrangulus. et sic
de ceteris. **Sic** etiā in musicis est videre. quāz;
musica est modulatio nūo; nō solum adiecta
ut dicitur idē boetius. vt patet in dyatessero et i
dyapente et dyapason et in alijs consonācijs
musicis que sine numero p̄cedere non de-
nominantur sicut nec astrocum cursus. nec
ortus syderum vel occasus vero temporum
nobis pateret varietas vel successus si nō

Geometria est mensurandi scientia que continet in se
lineamenta et spacia siue interualla figuras et
magnitudines et in figuris numeros ac di
uisiones ut; in oculis triangul' quadrangul' s
pentagonis et alijs infinitis de quibus omni bo
no est presentis negocij multa diffinitio s pauca
tangere propter simplices de quibus facit ysi
mion dices sic. Geometrie que dicitur est
dimensio in planu in magnitudine numeri
bilis in magnitudine rationali et in solidas
figuras. Plane figure sunt que longitudine et
latitudine continent que sunt uelut platonis nu
mero quinq; Numerabil' magnitudo que diuisi
bi potest secundum numeros que in arithmetica edo
cent. Magnitudines rationales sunt que me
surari possunt per iudicium rationis sic ita
rationabiles que mensure quantitas cognita non ha
bet figure aut solide sunt que longitudine lati
tudine et altitudine continentur ut est cubus. Sunt
autem plane figure plures species ut dicitur idem
quia prima plano pede est circulus qui uocatur
circumducta in cuius medio punctus est quo
circumscripta circuli et punctum illud geometria ce
trum uolunt plano pede ita. Quadrilatera fi
gura est in plano quadrato que sub rectis line
is iacet ita. Diagona grammaton figura est
plana ita. Triangulum id est recti anguli fi
gura plana est id est triangulum et h; angulum
rectum ita. Polygonos figura est plana et
recta subter in solidu constituta ita. Spe
ra est figura in rotunda formata que in actis
partibus in solidu est eadem ita. Cubus est figura
propria solida que in longitudine latitudine et al
titudine continentur in solidum. Chylindrus
est figura quadrata habens superius semicir
culum ita. Conon est figura que ab amplo
in angustum finit ita. Pyramis est figu
ra que ad modum ignis ab amplo in acutum
conspicit ita. Dicitur autem hec discipli
na primo puncto cuius pars nulla est in
ter omnia que mensurari possunt est mini
mum dimensionis et tamen maximum potes
tatiue quia omnium linearum est princ
ipium a quo omnes incipiunt et progredi
untur et in quo omnia finiuntur. Secundo
videtur linea que est eadem longitudo siue lati
tudine eque ex equo iacet in suis punctis
quia a puncto incipit et in puncto finitur.
Superficies uero est longitudo cum latitudine
Spissitudo autem habet trinam dimensi
onem scilicet latum longum et profundum siue
altum. Ex istis tribus dimensionibus consistit
omne corpus scilicet ex longo lato et profun
do et ex hijs tribus contingit omnem copulen
tia substantiam habere prout numerus et mensura

potest autem secundum artem numerandi mediū geo
metriam inueniri nam eius extrema multipli
cata tantum faciunt quantum et media duplicata ubi
gracia .vij. et .i. et .v. multiplicata faciunt sep
tuagesies dispartitus media uero sex .vij. et
iij. multiplicata tantum faciunt ut dicit ysi
mion circulus itaque est linea in puncto uel que ab
punctu et centum in equis spacijs circumducta
Que autem sunt in figura simplicissima capa
cissima ab omni angulo sitate remotissima
exterius eueria interius conera motu aptis
sima et uolucioni congrua cuius circumscrip
ta a suo punctali centro est remotissima. inter omnes
figuras perfectissima. Omnes figuras et figu
rabilia abiens omnia potestatiue inter se continens
et a nullo extra preterquam a se est contenta ut patet
in circulo celi qui ambit omnia et non ambie
tinet omnia et non ab alio effectus continet
ut dicit ysi. sicut infra .x. est omnis numerus
ita infra circuli omnium figurarum claudit am
bitus ita et ut breuiter dicam circuli per
fectione et ratione circuli quodam naturali
emulacione omnia mirabiliter imitant nam
circuli forme celum sibi ueniat et motu
sic planetarum orbis in se circulant reflex
tuntur sicut syderum cursus annorum et me
sum et diuersorum temporum anfractus in se in
cipit et in se redire continue conuertit. Sic ele
menta inuicem agunt et paciuntur et que per conuersione
desinere uidentur per gratiam iter ueniunt. Sic
et terminum marium fluxus et refluxus fluunt
et refluent et cum deherint iterum oriuntur
sic herbe et arbuta fructus et semina uice
recepta a se exeunt et in se conuertuntur sic
celestes spiritus a deo exeunt per creatione
et in deum mouentur per affectionem et a deo
emittuntur per actionem et ad deum reuertuntur
per gratiam actionem. Sic et anima ratio
nalis ab aris comparatur circulo ratione sue
perfectionis et capacitatis omnium enim figu
rarum proportionem in equales ambitus ha
bentium maximus est circulus et ideo totus
mundus specialiter habet formam qui ad hoc
creatus est ut eum capiat anima per intellectum
vniu et si atis et n ditor est deus in circulo de
signatur nam ut dicit tremegist' monas
monadem genuit et in se suum reflectit ar
dorem in amorem nam pater generat et ge
nuit ab eterno filium et per filium spirat spiritum
scilicet que est ardor in amore ueriusque atque necus
nam deus pater ab eterno se intelligit perfecte
et intelligendo perfecte se diligit que dilectio uel
tra se ad aliud non extendit. Sed potius ad in
telligentem et intellectum in patre et filium a quo
procedit ipsa dilectio ad modum oculi se reflectit

219

Unde idē est de in essentia pater intelligēs
 et intelligendo filiū gignēs et filius a patre
 genitus et intellectus et amor a patre p filiū
 pcedēs et in vtzq; se reflectēs scz spiritus
 sanctus Et q; patre potest q; pfectio est in
 diuinis q; ea psonalitas trinitatis numez
 nō excedit ideo etiā scāb; phus in erro;
 gatus qd est deus sic respōdit deus inquit
 est intellectualis circulus cuius cēt; vbiq; ē
 circūferencia at nūl q; Et quo patet q; mo
 circuli voluet in q;libet creatura

Triangulus est figura habens tres
 angulos eqles duob; tētis qd at
 sit triangulus tētus alias detmiat
 Copatē at anima vegetabilis q; hab; tres
 potēcias in se scz gñatiuā nutritiuā et aug;
 mētatiuā triangulo qui p m; omniū figurā
 geometricarū q; vegetabilis est p tē om
 nium animarū habens in se ternariū potē
 ciarū Est autē triāgulus inter figuras an
 gularēs p m; q; solidū habens lōgitudinē
 altitudinē et latitudinē et ideo omnis figurā
 habens plures angulos vt tetragon; id est
 q;drangulus p tēgonus q; tot in se cludit
 triāgulos q; lineae ab āgulo in āgulo p tē
 hūnt vt p; in q;drangulo qui duos cōtinet
 triāgulos et si ab vno angulo ad aliū an
 gulum opositū lineā aduect vt hic et
 si ab alio angulo lineā ad opositū p tē
 haf p; āgulos cōtinebit vt hic et sic
 in omni; figuris alijs tot eadē diuidunt
 trianguli q; ipsam figurā triāgulos habē
 cōtigit vt q;drangulus p; de ductis lineis tri
 angulos quoz cōtinebit et pentagon; p; et
 exagon; vi et eptagon; vii et sic de alijs
 vt dicit bohe li. ij. arismeticonū ca. vi. Debo
 triāgula figura sic p angulos diuā i alias
 figuras nō resoluit nisi in se ipsam in tres
 em triāgulos diuidūt vt p; hic Adeo
 em est hec figura latitudinis princeps vt
 cetē superficies i hanc resoluantur ipsa vero
 q;nam nullis est pncipijs obnoxia neq; ab
 alia latitudie lūpfit mēiū i se ipsam soluat
 vt dicit ibidē idem Nulla potest excogitari
 figura angularis q; nō habet cōtū et pncipiū
 a triangulo nam triāgulus omniū aliarū
 formarū et figurarū est p m; elemētū et hoc
 patet i numeris Nam q;ternari; nascit ex
 ternario qui triāgulus est huc trigon; et
 ex vno qui potestate trigon; est gñat; Nā
 hanc dignitatem hab; vnitās q; mater est
 omniū numeroz vt in se vim optineat nō
 actu s; potestate oim numoz q; ab ipa gñant
 vt dicit idē boe li. ij. c. xvij. sic et p tēgon;
 ex q;ternario sic seposito et vnitāte q; vicem

supplet triāguli generalē et sic de omnib; alijs
 alijs numerabilib; figura potest ostendi q;
 semp ex figura triangula quilibet numez
 generalē fiat ibi in terminē boe; detēminat
 manifeste ponens exemplum in tetragonis
 pentagonis exagonis eptagonis et in alijs
 mltis habet et aliud singularis p prietatis
 figura triangularis q; omis alia figura sic
 potest esse basis et ex base supposita potest
 surgere figura triangularis q; omnis alia
 figura pyramidalis que habens in se formā
 triangulārē tot in se cōtinet triāgulos q;
 cōtingt angulos in se ipsa basis vbi graā
 si pnat quadāgula p base potest sup sur
 gere figura pyramidal tot in se cōtinet tri
 angulos q; in se tetragonus q; q;drangulus
 dimofcit in se cōtinere vt pat; in hac figurā
 Similit; si basis fuerit p tē zona pyramis
 surgens triangularis v; triangulos rep tē
 sentate poterit sup basim vt patet in figura
 pyramidal; posita sup basim p tēgonalem
 Sic etiā sup basim exagonā potest surgere
 pyramidalis figura sex cōtinens triāgulos
 in unifeite et sic de alijs ipsa etiā figura tri
 anguli poterit pyramidis esse basis vt dic
 idē et in ipso tri angulo pyramidal; triplex
 triangul; fm tres angulos potest inueniri
 vt p; hic. Q;ia itaq; vidē dīna disp o hō
 in omib; s; potissime in numeris et figuris
 tā numerabilib; q; geometricis mō v; vidē
 sup sedēdū ppter difficultatē et mfinitā
 figurarū diuerfitatē q; singulararū cōfide rōm
 maximā cōfert vtilitatē theologice disciplie
 vt patet in q;drangulo qui est inter figuras
 et numero s solidissim; equis laterib; dis
 tinctus et euangelicam representans doctinā
 que per p partes cōbis immobilem optinet
 veritatem atq; firmam vt dicit boe a sup p
 genchim angulus aut multarū figurarū est
 cōmune subiectum q; omnes p dīcte figure
 sub diuerfitate anguloz termināt est autē
 angulus duarū linearū alterius cōtactus fm
 modū aut cōtingendi se variat angulus q;
 nūc rectus nūc obliquus vel reflexus nunc
 acutus nunc obtusus Maxima autē virtus
 cōsistit in angulo recto q; in ipso tota v tūs
 que cōsistit in lineis a basi confluentib; ad
 angulū fortificat ppter linearū cōtactū p tē
 et cōtactū vt pat; in oculo q; omia cōphendit
 sub angulo nam radij qui linealiter veniūt
 a re visa faciunt vnā pyramidem cuius cōd
 est in pupilla et basis i re visa et hij radij in
 angulant in centro pupille et per angulum
 illum pyramidalē formatur visus vt dicit
 autor p pectiue que s li. ij. de materia visus

et in li. v. de materia oculorum. Partes itaque
opposite inter se et ab invice separte in an-
gulis conveniunt et pariter in unum finiuntur.
Natura itaque de natura figurarum et angulorum
excoli gratia sunt h. dicta ut sciamus quod illorum
ratio est necessaria ad diversa misteria diuine
pagine cognoscenda que sub numerorum et figurarum
metaphoris multiformiter sunt velata. **N**atura
fiat calculus signat animam rationalem et trian-
gulus animam vegetabilem sic quod triangulus animam
sensibilem. **N**atura sic quod triangulus linea ducta ab
angulo versus ad angulum oppositum duos terminos; tri-
angulos sic anima sensibilis dupliciter in se habet; tri-
angulum potentiarum seu virtutum. nam anima sensibilis
per tres potentias vegetabilis habet virtutem appetitum
hominem aut piscabilem et insensibilem. quia anima sensi-
bilis est vegetabilis et non cognoscit et sic de alijs fi-
guris diuerse rationes mystice et spirituales
eliciuntur et spiritualia corporalibus adaptantur.
Sub istis autem figuris comprehenduntur misteria
et ponderantur rationes. **E**st autem mensura ut dicitur phi-
lip. vii. c. pulvis est aliquid modo suo tempore et
circumscripta. **E**t hec est aut corporis aut temporis
aut spatii localis corporis mensura et ut hominum
seu linguarum aliarumque reum compositionum breuitas
vel longitudo. **O**mnis enim corpus dimensionem habet
appetitum et mensuram. proprie autem mensura est verba eo quod
fruges et liquores ceteraque sicca et humida me-
surantur ut modius vena apotheca et sextarius.
Mensuratum autem minima pars est coclearium quod est
dimidia pars dragme pro xias siliquis. ipse qui
tripliciter causam facit. **N**atura causa dragma vena
et dimidia adimplet. **C**iatas autem pondus con-
tinuum. dragmarum quibus si v. addideris di-
cat coctulus. **A**ccetabulum quare pars est emine
p. dragmas terminos. **C**otula est emina terminos
ciatas. v. quod idem cotula dicitur quia coctus greco
finitio inter dicitur et emina sextarii in duo
et tria inciditur et cotula nota est. **S**emina autem
appetit libram vnam que geminata sextarii facit.
Est autem sextarii mensura duarum librarum quibus
assumptis bibliis nominat. assumptus autem
greco sermone fit cent. qui quies autem apli-
catus quinque hinc greco facit vel addite
sextarium viginti reddit. **N**am cognatus sex me-
tur sextarius a quo sextarius nomen sum-
pit. **C**ongium a conglendo id est per aug-
mentum coalescendo vocatur. **V**nde et prima
gratia beneficii data conglarium est vocata.
Omnisquisque enim imperator fauorem populi
licet trans adiebat ad mensuram ut in do-
nis largior videretur. **C**ongiarium autem est
specialiter mensuram liquidorum cuius est et
nomen h. a romans impositum inueimur. **M**etas
ta liquidorum est mensura a metron greco sic vocata

et est commune nomen ad omnes mensuras liquidorum
terminos. modius est dicitur eo quod ex suo mo-
ditus perfectus. **E**st enim mensura librarum. xliiij. i.
sextarii. xlii. et ideo operationum perfectarum
dicitur typus est et figuram. xlii. opera facit deus
opera. vii. dierum. nam primo die fecit deus. vii.
sextarii materia informem angelos lucem sive ignem
celos superiores aquam in terram et aerem. secunda
firmamentum solis. tertia. iij. maria femina
et plantaria. quarta die fecit tria sextarii. sole luna
et stellas. v. die tria sextarii. pisces reptilia et vo-
lucres. vi. die fecit. iij. bestias iumenta repti-
lia terre. et hominem et facta sunt viginti
duo rerum genera in diebus sextarii. et viginti
due generationes sunt ab adam versus; ad ia-
cob. ex cuius femine nascitur omnis gens
israhel. et xlii. sunt libri veteris testamenti
et xlii. sunt elementa quibus tota tabula diuine
legis disciplina. **H**is igitur exemplis modius
mensuram sextarii terminos finem moysi tra-
dicionem et est modius a modo dicitur quasi mensura
moderata ut dicitur phis. **S**accu genus est mensura
iuxta morem palestine unum et dimidium
modium vel capies terminos autem yomen est ex ebra-
ico sumptum. **S**accu enim apud eos supercio sive
leuaco nota est eo quod metis eadem mensura sui-
mat atque leuet. **S**accu tamen aliqui ponit pro
modio. xlii. sextarii ut dicitur de. **B**atus est
mensura capies sextaria. l. et est batus in liq-
uis sic in ficcis chorus et ephi. **A**nphora
ab anhis est vocata quibus hinc inde leuat et re-
cipit frumentum vel vinum modios ytalicos tres.
Cabus est apotheca terminos tres venas. **V**ena
autem est mensura que quidam vocant quare
tarium et est proprie dicta vena que pro co-
dendis defunctorum cineribus adhiberi solet
de quo poeta celo regitur qui non habet vnam
Artaba mensura est apud egyptios. l. xlii.
sextarii composita sic dicta ex numero
propter l. xlii. linguas gentium que orbem
impleverunt. **S**omoz est mensura xl. modiorum
ut dicitur phis. vel dicitur mensura. iij. modiorum
ut dicitur glosa super exod. c. xvi. **C**horus est
mensura. xxx. modiorum et est sic dicitur a co-
aceruacione. coaceruati enim modii. xxx.
instar collis videntur et bonus camelii effi-
ciuntur. hucusque phis. li. xvi. sunt et multa
alia mensurarum genera quorum nomina
non sine grandi misteria sacre scripture sunt
inserta serie. nam quilibet vasculum rerum
mensurabilium continendum sub mensura
nominis continetur ut patet in diuersis ex-
emplis. **A**ccetabulum enim dicitur vasculum
in quo vinum deo offerendum in sacrificio
probatum debuit an esset purum vel corruptum

216/19

Vas at ubi pbabaf a acceptabaf accep-
 tabulū dicebat. Vasculū in q̄ acetosū a cor-
 ruptū acceptabulū vō ac vt dicit yfīd. li-
 p. Ampulla est modica liq̄ris mēfura quasi
 āpla bulla. similesm̄ ē in rotūditate bullis
 q̄ ex spūmis aq̄tū sunt et ex ventū subtrac-
 tione excedunt subtilitate nō modica a in-
 flaf. Alabastrū est vas vnguentariū a suo
 ḡne sic vōtū q̄a ex sua p̄p̄tate oīa vngūta
 intus p̄fita cōferuat dūrtissime incorrupta
 vt patet sup̄ in tractatu de lapidibz Archa
 vas est repositoriū et mēfuratiū i quo res
 reposita a visu arcentur ne passim ab om-
 nibz videant. Inde etiā dicit archanū id
 est secretū q̄s a cōgnitione multitudinis ex
 induiticia est arcanū Amphora est deterru-
 nata mēfura ab anhis siue aūbz nominata
 vtz sup̄. Vatus est mēfura rebz liq̄dis mē-
 surandis fm̄ leḡs cōtinēciā deputata. Vaz-
 chia est mēfura bachi. vmi v̄bz ḡalit
 deputata. Calix deterrinata est potus poro
 et mēfura a cala q̄s est lignū dicta. q̄ talia
 vasa p̄t de viminibz lignicis p̄ponebant
 si ut et calash. Cathinū ē vas fictile abis
 vel potibz deputatū. et dicit meli⁹ neutra
 licet q̄ masculina fiat et salinū id est sal
 vasculū fiat ibidem dicit yfīd. Cacao est
 vas cōgnatiū diuersis v̄bz a decoquēdis
 arenibz deputatū. idē et vascula noīatur
 Cadus idē ē q̄s dolū puū cōtinēs modios
 tres vt dicit sup̄. Calathus at est vasculū
 viminū v̄bz a fibz decoquēdis appropi-
 aum. Cui v̄bz est vasculū rotundū multis
 foraminibz oculatū sic dicitur cōtinētū eo q̄
 in eo cōtinet triticiū seu frumētū. Nā in cū-
 bro cōtinet triticiū vt a lapillis et paleis
 separēt. Nā ḡana q̄ sūt pua trāfēt p̄ for-
 amina paleis in cūbro emanētibz ac las-
 pillis. Cista archa ē modica. Vā diminutiue
 dicitur cistila et cistella a costis cānel vi-
 minis q̄bz tēre nominata. Cophin⁹ ē vas
 cilū ex v̄gulis cōp̄tū ad d̄ferendū stercōā
 deputatū hanc dicit m̄ ps. manus eius in
 cophino hūerūt. Celata sūt vasa aurea vel
 argētea signis euidētibz intus vel extra
 ex p̄ta. a celo dicta q̄s est gen⁹ feramētū
 q̄s vulgo cōtinēt vōtū vt dicit yfīd. Embia
 sunt pauloz ḡna in extremitatibz oblonga
 et in medio lata ad modum cimbe nauis.
 Coclear ē instrumentū modicū mēfure oris
 p̄p̄tionatū q̄ varia ciboz genera et maxie
 liquidā a cōi manus officō dēferūt. hinc est
 illud dictum antiquoz. Sine cocleis abis
 et nec minus v̄tilis ouis. nūq̄t scis p̄cius
 p̄t coclear dicit yfīd. Discus idem est q̄

scutella lata et rotunda ab isto. i. scuto sic
 vocata dicitur aut discus quasi dans escas
 id est appositiones a quo discubentes dicti
 sunt. Dolū est vas cōcauū a dolando sic vōtū
 q̄ pluribz aut sit asseribz artificiose p̄ter
 colligatū. Emicadū ē vas oleatum cōtinēs
 dimidiū cadum. Enophoz ē vasculū cōtinēs
 vinū. eno em̄ vinū dicit. de q̄ dicit. Verticē
 enofori fundus sentētia nobis vt dicit yfīd.
 Emissis est species potuli siue vasculum q̄
 ebibitur vno spiritū. i. haustu vt dicit yfīd.
 Fiala est dicta a vitro. nā filim grece vitū
 dicit. et est vase. lū inferius latum habens
 collum stictū in q̄ vinū d̄scernit potissime
 per colorem. Philactriū est puū vas vitreū
 vel cristallinū in q̄ sanctoz reliquie cōferuāt
 philacterium autē aliud ē sc; menbrana vel
 breuitellus in quo iudei scribebant legē vt
 religiosi viderent iuxta illud. dilatan em̄
 philactera sc; zō. fiscus sac⁹ ē publicus q̄z
 habent exactores a in eo immittunt publicā
 debiti q̄ reddiē regibz iuxta illud q̄ non
 accipit crist⁹ capis. fiscus. fiscella ē vasculū
 modicū ad modū alucoli ex viminibz cōp̄tū
 et bitumine vel pice cōtūmētū fiat siue
 vas in quo reponēbat moy. q̄ fluminē ex-
 ponebat. Ganata est scutella maria cōcaua
 et p̄funda sic dicta quasi caua. ḡ. pro. c.
 littera p̄fita vt dicit yfīd. Gazophylacium
 est vas repositoriū archa sc; vbi colligunt
 ea q̄ ad indigenā aut aram i templo offerūt
 et est archa illa sic dicta q̄si gazatū id est
 diuiciatū custodia. nā philactre grece cust
 dire dicit latine vt dicit yfī. vñ gazophyl-
 laca sūt archa vel dom⁹ reseruans om̄ies
 oblationes omnium fiat musac regum a
 corban sacerdotū vt dicit glo. sup̄. iij. h. reg.
 ydria vocat vasculū aque v̄bz deputatū
 ydri em̄ in greco aqua dicit in latino. Ca-
 mistū est vasculū ex viminibz siue canis
 arūdmis cōp̄tū fructibz dēferendis depu-
 tatū. Caraculū est cōsimile vasculū ex v̄gis
 albis et flexis artificialiter p̄p̄antū. Lampas
 est vas vitreū tenue subtile fragile planū
 p̄spiciū. dyaphonū superius patul⁹ rotundū
 inferius autē strictum et oblongū igni nu-
 trando deputatū. et dicit a lambis
 eo q̄ ad nutriendū flāme oleum lambete
 videat. vñ omne vasculū in summate lucēs
 lampas dicit potest vt dicit hug. q̄e sup̄ in
 li. p. v. de metallis a in ca. de vitro. Laterna
 dicit eo q̄ fit in ea interius lux inclusa. sic
 em̄ ex vitro vel ex cornu lucido siue q̄siq̄z
 p̄spicio recluso intus lumine vt v̄tī flatus
 adire nō possit et ad lumē v̄ndiq̄z p̄tendū

Partes aut eius die tribus catenulis piter
 continetur Ventilabz est vasculū huc mētū
 mentū q̄ palea a tritico in vento ab iuicem
 sepant. et habz ventilabū istud p̄riū q̄
 illud q̄ est leuū q̄ vilius p̄riū eicit et q̄ ē
 grauius intrisecis occultat. **Vter** ē vas vi
 nariū ex coriis animalū p̄artificū p̄paratū
 et ideo vter ab vtero est vōtus vt dicit ois.
Vena est āphora de q̄ sup̄ eode. **Vtre** ois ab
 vena diminutiue est dicitur et ē vasculū sic
 vms nūc aquis effundēdis omunit assign
 natū. p̄rie tamē solet vocari vasculū in quo
 panē aq̄ ad limphādū vinū i mēsis q̄ cuius
 uis dominoz. a quo et orion dicit fm faz
 bulas. quia deoz manibz infundit aquas
 in nupcijs philolagie vt dicit in mac. q̄ in
 mac. **Sunt** et multa alia vasoz ḡna q̄ fm
 diuersas mēsurandi capacitates in diuuis
 sc̄iparis p̄ter allegoricas significacōnes
 sepius sūt inbra. h̄ p̄p̄osita exēpli ḡra
 tantūmō sūt exp̄ssa. **Sunt** insup̄ alie mēsurē
 spacij localis de quibz in p̄s. narratur in
 hunc modum.

Censura iquit est q̄cquid p̄dere ai
 pacitate lōgitudine altitudine lati
 tudine animoq; finē. **Unde** et ma
 iores nostri totū orbem mēsurauerūt in p̄tes
 et p̄tes in puincias et puincias in regiōes
 quas in loca que loca in territoria et illa in
 agros q̄ illos in tētorias q̄s in iugera q̄ illa
 in climata et illa in actus q̄ p̄tias in pass
 ḡdus cubitos pedes palmos vncias q̄ digi
 tos diuiserūt ita q̄ eoz solertia a maximo
 p̄s ad minimū nichil immensitatū penitus
 reliquerūt. **Vocat** autem digitus ps minima
 agrestiu mēsuratū. **Vncia** est habens iij. di
 gitos. ps. xv. passus pedes. v. p̄tia passus
 xj. pedes. xx. **Dicit** autē p̄tia q̄si portia a
 portado. q̄ oēs p̄cedētes mensurē in corpō
 sūt sicut palmi ps passus xē. sola vō p̄tia
 portat est. p̄. pedū ad istar calamū. **Eccl̄iel**
 tēplū mēsuratū de q̄ habent. xl. act
 vō mēsurā latitudie pedū iij. et lōgitudie
 C. xx. **Elma** est spaciu q̄dilatū habens i
 omn̄ latere pedes. xl. Act. q̄d ratus vndiq;
 finē pedibus. C. xx. ita act. duplicatus iugē
 facit. et ab eo q̄ ē iūctū nom̄ accepit. **Iuger**
 autē actū cōstat longitudine pedū. C. xl. et
 latitudine. C. xx. **Sunt** et multa alia mē
 suratū ḡna de quibz nil ad p̄sens vt dicit idē
 Sed h̄ attendēdū ē q̄ stadiā ager habz
 passus. C. xx. id ē pedes septētos. xx. aut
 mēsurā octies op̄tata millenariū facit qui
 cōstat ex pedibus. xx. millibus vt dicit p̄s. i. i. b. i. d.
Centuria autē est ager ducentoz iugē qui

sic vocabat. a. d. iugētibz ab antiquis sed
 postea duplicata nomen retinuit semp̄ p̄mū
 vt dicit p̄s. l. i. p̄. in. c. penultio de mēsuris
 mensure autē viariū diuersimode noiantur
 a diuersis. nā latini vocant miliaria. greci
 stadia. galli leucas. egipci signes. p̄se pa
 saugas nec mirū q̄ a singula spacia p̄rijs
 continēt terminis et mensuris vt dicit idē.
 nam miliarium mille passibus terminatur.
 quia mille passus cōtinet et p̄dum. v. milia
 leuca finē passibus mille quingentis. stadiū
 octava ps miliarij est cōstans ex passibus
 c. xx. hunc p̄mū herculē statuisse dicit eo
 q̄ ipse tantū spacium sub vno sp̄ritu curare
 tisse. et ideo qui a post tanti itinēris spaciu
 stetit ipsū narrant. c. xx. p̄dum spacium
 stadiū appellasse vt dicit p̄s. i. b. i. d. m. via
 est spacium quo potest ire vehiculū sic est
 dicta ab maersu et occursu vehiculoz. nam
 duos actus capit p̄ter eunciu et veniēciū
 vehiculoz occursū mutuū et cōuersū. omnis
 autē via aut ē publica aut priuata. publica
 est quā in solo publico ē que sūt actus. p̄prio
 p̄. hoc aut ad mare aliud ad opida ducit.
 q̄ etiā via strata ē dicta quasi vulgi p̄dibus
 de trita viay. **Ipsa** debet esse mūdā. solida
 trita vō leua. **Strata** q̄ iam vulgi p̄dibus
 lapidibus strata. recta pacifica omibz omnis
 libera sine obstaculo et offensa vt dicit idē
 lucceius. puata ē via quo vicino municipio
 data. hec solet esse cōpendiosa graciosa. q̄
 p̄dibus itinēnciū minus trita ex vtiq;
 p̄te vie actoribz cōstita. agger ē media strata
 emnencia coaggēgatis lapidibus ab aggerē
 i. a. coacervatione q̄ hystorici viam mili
 tarem dicunt de qua dicit qualis sepe vie
 de p̄sens in agere serpens. **Iter** r̄is. ē via
 qua ab homine quocūq; iri potest. differēt
 autē iter et itinē. **Iter** em̄ est locus t̄nsitu
 facilis et ideo appellamus iter. **Itinē** autē
 est iter longe vie et ipse labor ambulandi
 vt q̄ velis puenias. **Semita** autē est mediū
 itinēris a semitu dicta. semita autē hominū
 talis vero p̄dū vel feray. callis em̄ ē p̄cus
 inter montes augustū et tritiū a collo p̄cus
 tritiū et p̄dum. et ideo a collo est vocatum
 trinites sunt in anguis transuersa itinē.
 sic dicta eo q̄ ad rectam viam transmittat
Diuersū siue diuersoriū est fluxus viay via
 sc̄ tendens in diuersa. diuersaliū autē est
 diuersio aliter vie publice vel priuata.
 biniū est duarū viarū p̄cipiū quarū vna
 tendit ad dextera alia ad sinistra et ē loc
 vt sepius periculosus et suspectus. nam in
 binijs insidiant fures et raptores. in binijs

etiam expectat vel omnium metrice. Est
 etiam locus ambiguus: quod via sit tenenda se-
 pius dubitatur. et ideo ponitur in diuisis
 ymagines siue cruce ut sciat quā pte vie
 tenere debeat trahentes et ueniunt sic trine
 et quod uide et locus piculosus et dubius sic
 biuis. Ambitus est inter uicinos loca et edi-
 ficia locis duobus pte et diuisis ad circueudi
 facilitate dicitur et ab abiendo id est circue-
 do siue ab ambulando sic est dicitur. Debita est
 restigium rote tati sic dicitur ab orbiculari si-
 guā rote quod uiam opmendo auat et pbat
 Actus dicitur locus quod pte agi solet et tunc
 cluosi et flupiosi. restigium pedis sigmā pla-
 te in terra vel in puluere impressū sic uōi. et
 p restigium uie pteuam instigatur et impmū-
 tur. Relinquit autem pedes aialū in suis resti-
 gijs quod dā opria indiciū quod a cambio uenā-
 tis et ab alijs foris sepit dephendunt. quod
 factis leu dicit sua restigia cauda sua ne ab
 infestantibus agnoscant. Hec de msumy ppe-
 tatiō et differētijs dicitur sufficiat. et quod supi-
 dicta sūt de pte hys pte vltio

De ponderibus

Ponderū etiā ut dicitur pte hys et msumy
 expedit scire modū Cūctis em corp-
 reis rebo nature potētia pōbus debet
 suū quod regit oia pōbus. et ideo pōbus a po-
 nendo est dictū. Omnia em ponit pondus et
 collocat in suo loco. et nichil aliud est pond-
 ni in pte rei tendētis ad locū suū. Du-
 plex at est pōbus dicitur et factiū se. leuitas et
 grauitas. pōbus de leuitas in simplicia materia
 et subtili mouet sursum nec quiescit donec u-
 niat ad locum suum. et ideo ignis sub pon-
 dere mouetur sursum nec quiescit donec ue-
 niat ad speciem suam. Contrario grauitas
 dominans in materia corpulenta et terref-
 tra mouet deorsum nec quiescit donec cen-
 trum inueniat ad quod tendit. et ideo om-
 nia graua suo pondere centrum petunt. vñ
 omnis materia ma et subtilis duplitem
 habet causam leuitatis. Nam talis materie
 partes autem sunt subtiles mouentur a cen-
 tro ad circumferēciam nec quiescunt quā-
 tangunt eam. Talis etiam materia prop-
 ter partium trefact onem plurimum est po-
 rosa. et eius partes subintrat vñ ignea
 que partes terrefiores dissoluit et con-
 sumit. et sic totum corpus leuizat et sur-
 sum dicit. Unde calce maxima est causa po-
 tissima leuitatis sicut frigiditas cuius ma-
 tus est a circumferēcia vsq; ad centrum
 causa est contractionis partium et coadun-
 nationis et per consequens grauitatis. Vñ

omne corpus quanto est solidius et compactius
 tanto grauius et quanto tarius tanto leuius inuenit
 et cum pōbus respiciat tā leue quod graue ratione
 inclinacionis vtriusque ad locū suū sibi a na-
 tura naturaliter deputati nomē tñ pōderis
 sibi vulgari vendicat nō grauitatis. nam quod
 descendit ppter suā grauitatē dicitur pōderis.
 quod vero ascendit sursum leuia dicitur et ppter
 o pōmota pōderosa vñ dicitur diuisū et id
 dicitur pte hys. pte quod pōbus dicitur est pensū eo
 quod in statem pōderat tā libram. Hec autē
 ista modū summi vñ dicitur fortis nomē pōderis
 alij in res in qua sit ponderatio. alij res pon-
 derata. alij massa circa quod res pōderat indi-
 canda pōderat. Instrumētū itaq; in quod pōde-
 ratio fieri consuevit diuisum de nouaual. dicitur
 et in trutina quod hinc pte hys est geia pōderū lang
 eqli ex parte pōdes facta ppter maiora pōde-
 ratio a vte sūt ceteraria et calca sic moneta
 nea p pua modica quod pua appēdēba st a-
 tera a stando est dicta eo quod duabo lancibus
 in vno in medio stilo librata eqliat stet.
 Hec dicitur autē caphiēni duo tenuissimi
 in quoz vno ponit pōbus pte dēas et alia
 res ponderanda. est itaq; iustū pōbus quod am-
 be lances am suis ponderibus equaliter sibi
 inuicē correspondent stilus autē sine lingua
 sequens lance magis ponderatē monētum
 stare nōminat vocatur stillum mediū quod o-
 trutine stare regit et lances ad equantur
 ex parte ut dicitur idem. vñ aniq; autē pōderi
 certus est modus noib; pte hys designat ut
 dicitur pte hys. Calculus em dicitur minima pars
 ponderis et est. iij. p soboli stans ex pōdere
 duoz granoz lentis et vocatur calculus. pte
 puia est. quod calculus est ita modicus ut sine
 molestia calcet. Siliqua. pte ps est solidus
 arboris nomē a fructu natura supit obolus
 siliquis tribus appen dicitur. fiebat em olim
 ex ere ad modum sagitte. Unde et non acci-
 pit sagitta enim obolus a grecis dicitur ut
 dicitur idem. Pte hys. vñ. siliquatū pon-
 dere constat et apud grecos dragma vocatur
 et est dicitur sic diminutiue a lapillo breui
 quod serpus vocatur. Dragma est. viij. pars
 vñcie et denarij pondus argenti tribus co-
 stat serpulus id est de decem octo siliquis. de
 narij autem est dicitur quod si pro. vñ. mini-
 mis reputatur ut dicitur idem. Solidus est
 vocatus quia nō est ille esse videtur. nam
 vñcie integrum solidum dicebant atque to-
 tum. Nummisima idem est quod denarius no-
 mine et est figie principis insignitus. nam
 ab mico nummisima minimus argentus
 est ut dicitur pte hys in libro etymolog.

Lib. 19

Septula idē est q̄ solidus sic dictus eo q̄
 bis sex vncijs opleat. Hanc vulgus aureū
 solidū vocat. alius tertia p̄tē tremisse v̄nt
 eo q̄ solidū fiat tremissis. Septula bis al̄
 supra duellā facit. ter posita staterē reddit
 vt dic̄ ibi de p̄s̄. Stater ē medietas vncie
 appendēs aureas tres. v̄l et vocat̄ ē stater
 q̄h̄ tribus solidis stet. hic et semuncia quia
 semis h̄; de vncia. hic et semissis q̄ p̄deris
 semis h̄ ē q̄i semis assis vt dic̄ idē. Est at̄ ass̄
 minimū in ponderib; sic vncitas in numeris
 vt dic̄ glo. ibi. **N**ōne duo passeres asse
 veniūt. Quadrās q̄rā p̄tē vncie ponderat et
 p̄deris dic̄ in ebraico. ciclus i latino fiet a
 dic̄ in ebreo habēs apud eos vncie p̄d̄.
Apuđ grecos vero quē admodū apud lat̄
 nos ciclus q̄rā ps vncie est et stateris me
 dietas dragma appendēs duas. v̄l ciclus i
 literis diuinis vncia ē h̄ apud gētilēs q̄rā
 ps vncie ē dicta. eo q̄ vniūstāte nūmorū
 ponderū sua vncitate vinciat s̄tē vinciat et
 oplectat. **C**onstat at̄ ex dragma. viij. i. b. et
 scrupul. xliij. q̄s p̄ legitimo pondē habēt
 quia numerus scrupulorū eius horas diei
 et noctis metiūt vel q̄ libā efficit. xliij. opu
 tata. li. na. xliij. vncijs p̄ficiūt. et ideo genus
 p̄fecti p̄deris reputat. q̄ tot vncijs ostat
 q̄t mēsb; annus. Est at̄ libra dicta q̄i libra
 quia cūcta intra se pondera p̄dicta cōtinet et
 cōcludit vt dic̄ p̄s̄. ibi de. **B**ilibris duas
 cōtin; libras. Est em̄ bilibris duplicata p̄ma
C. dragma appendit et est nomē gēralm
Taliū sūmū pondus esse dic̄ apud gre
 cos. nā nichil calaulo min⁹ sū asse. q̄s ei fa
 cit vncitas in numeris hoc facit ass̄ h̄ue cal
 culus in ponderib;. talēto vero nichil ē mai⁹
 sed hoc pondus variat̄ v̄t gētes. nā apud
 romanus talēto ē. lxxij. librarū sic plautus
 ostendit quū dic̄ duo talēta esse. **C**. xliij.
 librarū. Est autē talēto triplex minimū me
 diū et sūmū. min⁹ ē. l. librarū mediū. lxxij.
 librarū ostat et illud talentū fuit talentum
 sanctuarij. Centenariū numeri nomē est eo
 q̄. **C**. librarū pondus cōtineat q̄s pondus
 apter p̄fectionē numeri centenarij imitariēt
 romanū. **D**ucul; p̄s̄. libro. xv. m. ca. de p̄
 derib; et mensuris

Sicut autē subseruit theoloice disti
 pline ars numerandi et mensurandi sic
 eidem famulat sciēcia modulandi
Nā musica q̄ modulacōis in sono et in cōtū
 ē p̄ua sacre scripturē misterijs valde ē n̄ta
Nam ipse mundus quadam armoniaca p
 porione ferē esse cōponitur vt dic̄ p̄s̄.
 li. iij. et celū ipsū sub cōsonancie modulacōe

dic̄ circūagi et reuolui. nam musica mouet
 affectus in diuersos h̄tus sensus. In p̄lijs
 q̄; tute cōcens pugnātes attendit ac q̄nto
 vehementior fuerit clangor tāto fit animus
 ad certamē forciōe siquidē et remiges tātus
 horat̄ ab tolleādos quoslib; labores. aigi
 em̄ mulcet et singulorū operum fatigaciones
 vocis modulacio consolatur exercitatos q̄;
 animos sedat musica. sicut legiē de dauid
 q̄ a spiritu in mundo saulē arte modulacōis
 liberauit ipsa q̄; testias nec non et serp̄tes
 volucres atq; de lphmes musica puocat ad
 auditū. **S**ic vne sic nerui corpis et eorum
 pulsas sic omēs corpis artus v̄tute armo
 nica p̄tē sociat vt dic̄ p̄s̄. **M**usice aut. iij.
 sūt partes scz. armonica. rithmica. metrica
Armonica vero est que disc̄ vnic in sonis a
 canē et graue fm arhim et thesim scz eleua
 cionē et de p̄ssionem et p̄porcionalē som et
 vocis mutacionē et est armonica dulcis ca
 tuū cōsonācia pueniens ex p̄porcione debita
 in diuersis vocib; flatib; pulsib; siue somis
 nā vt dic̄ p̄s̄. aut voce edic̄ sonus sicut
 per fauces aut flatu sicut p̄ fistulā atq; tubā
 aut pulsu vt p̄ simbalū aut citharā et hui⁹
 mōi que passā sunt canora et dic̄ armonia
 ab ad et monos. i. vni q̄ ad vna cōcordiā
 tendūt in cōtib; omēs voces vt dic̄ hug⁹
 nam in omni melodia ep̄gūt plures voces
 siue somi et h̄ij cōcordes. quia vbi est vox vna
 tantū aures nō placit. sicut ē vox aui. siue
 cantus. vbi autē pluriū puta diuersitas nō
 delectāt q̄ talis diuersitas cōtra discordiā
 nō tantū sed vlulatum p̄creat. Sed vbi ē
 vā plurimay et diuersay concors vmo ibi
 armonica p̄porcio est et modulacio siue
 dulcis symphonia vnde p̄s̄. **S**ymphonia
 in q̄t est modulacionis tēpamentū cōcor
 dans somis in grauib; et acutis. et per hanc
 armoniā voces acutiores et grauiorē oueniūt
 et cōcordant vt ita si quis ab eo disc̄ tonuerit
 sensum auditus offendat et talis concordia
 vnam dic̄t eufonia que ē vocis suauitas
 que a suauitate et melle dic̄t melodia cui
 cōtraria est dyaphonia. i. vox disc̄sonās siue
 disc̄pans et deformis ad melodiā aut ar
 moniam faciendam requirunt. **D**yscema
 dyesis tonus p̄plobius p̄deri. achis. testis
 et suauis vox siue sonus temp̄. **D**yscema
 itaq; dic̄t vocis sp̄acum ex duob; vel plu
 ribus somis aptatū. dyesis dic̄t sp̄acum et
 deductio modulandi de vno in altero sono
Tonus ē accuta enūctiācō vocis. est ei ar
 monie differēcia et q̄titas q̄ in vocis accētū
 vel tenore consistit cuius genera in xv. p̄tib;

musici diuiserunt. ex quibus dicitur yplubus no-
ui Timotheus se; acutissimus. pondus autem omnium
est grauius ut dicitur yph. Aethis est uocis
elevatione et fit in cithara. Thebis est positi-
o et hanc est finis ut dicitur yph. Vnde cithara est
uocis inflectio. Nam sonus dicitur et ut dicitur
et idem et sonus precedit citharam. Omnis enim uox
est sonus sed non eorum. Nam sonus est ob-
iectum auditus. quin quicquid auditu percipit
sonus dicitur ut frigus aeris et collisio lapidis
receptus fluctuum et uentorum garrulus animi
mugitus animalium uoces et clagoras hominum
nunc et passionum organorum. Vox autem proprie di-
citur sonus ab ore animi. platus. Ex aere
autem percipitur et ad superiora duri corporis al-
liso garrulus sonus animi allisio percipitur
et facilius visu percipitur quam eius sonus audi-
atur et ideo dicitur uide est percipitur coruscatione
tonitruo aures hominis profundant. Vox autem
est tenuissimus aer plectro lingue formatus
Et est quedam uox signatiua naturaliter ut
garrulus animi et gemitus infirmorum et alia
signatiua ad placitum ut uox hominis acti-
culata et ad aliquos uerbum profertur rationis
imperio lingue organo informata. Vox enim
uerbi uelut est. nec potest conceptum uerbum
in mente exterius exprimi nisi uocis adimmi-
culo medietate profertur. Vnde intellectus per om-
nium uerbum in mente gemitus quod per uocem postea ore
perit. Vnde uerbum a mente gemitus et conceptum
per uocem quod per organum se exterius ostendit. Vox
autem disposita ad cantum et ad melodiā habet
duas proprietates ut dicitur yph. suauis inque
uoces sunt subtiles et spisse et clare aere et
perspicue. Subtiles sunt in quibus spiritus non
est fortis quibus est in infanti uocem et in mulieris
uocem et in aliis non habentibus uoces grossos et
fortes et spissos. Nam subtiles uoces emittunt
tunc uoces siue tonos tenues et subtiles. uig-
nes uocem et spisse sunt quod spiritus multus
egredietur ut est uox uirorum. Clare quod bene can-
nule et sonus omnium uocem impingit. Au-
te sunt ualde alte. Perpicue uoces sunt quod
longius pertrahunt ita quod non in cithara im-
pleant omnem locum sicut clangor tubarum.
Quia uox est rauca et quando vehementer
emittit sonum sicut tonitruum et sonus
inardis quando percussit ferrum durum. Aspera
uox est rauca et que dispergitur per muros
et dissimiles pulsus. Cetera uox est que cum
more emissa fuerit conticessit atque suffocata
uel quā longius producit ut patet in fictili-
bus. Vniuolenta est uox mollis et uox flexi-
bilis atque leuis. Et hec est dicta uinuolenta
a uino hoc est a uicino molliter flexa

perfecta autem uox est alta suauis fortis et clam-
alta ut in sublimi sufficiat clara ut aures im-
pleat fortis ne trepidet deficiat suauis si-
ue dulcis ut auditum non de terreat. Sed potest
ut aures demulceat et audiendum et amicos
blandiendo ad se alliciat et confortat. Si ex
hinc aliquid defuerit uox perfecta nequaquam erit
ut dicitur yph. est prima armonia organica quod
ex flatu oritur quod se; aliqua instrumenta ar-
tificialiter operata flatu debito sufflantur
ex cuius flatu quod tunc et organi varia quali-
tate diuersi soni artificialiter percipiunt ut per
in organo tubis fistulis et consimilibus quod omnia
varios sonos permittunt. Organum est generale
nomen ualorum omnium musicorum specialiter tamen
appropriatum est instrumento ex multis opposito
fistulis aut folles adhibentur et hoc solo musi-
co instrumento utitur iam ecclesia in profanis
in sequentijs et ymnis propter ab usum hystri-
onum electis alijs uere instrumentis

Uox autem punitus est inuenta de
quibus uigilijs. tunc uox; tube mugire per
ethera clangor. Uerbanus autem antiquo tubis
in prelijs ad hostium terrificationem ad omilita-
tionem aiaconem ad equorum bellico pugna
puocacionem ad bellorum in eundem organo
fione ad signanda incertamie aut victoria
ueneracione ad fugiendum siue fugitiuorum
reuocacionem. Item uerbanus tubis in festis
et in conuilijs propter puocacionem propter
exercitacionem ad dei laudem et propter
leticie et gaudij preconizationem et muta-
cionem preceptum enim fuit iudeis ut in bel-
lis tubis sacris clangerent et etiam in ieiunio
noue lune buccinarent et ut annum iubeleu
qui annus erat remissionis tubarum sonitu
pronunciarent et gaudium ac quietem omnibus
promulgarent. Est autem proprie tuba ut
dicitur yph. li. xvij. instrumentum belliarum cer-
taminiibus adhibetur ad denuncianda sig-
na bellorum et ibi exaudiri prece non poterat
pre tumultu sonitus tube clangentis attinge-
ret et dicitur quasi uocem. i. caua interioris co-
caua et ualde propter ampliorum flatum re-
ceptionem exterius autem est rotunda ca-
abantis orificium ualde stricta. Sed in pre-
anteriori multum ampla manu clangentis
ad os ponit uox erigit deprimat et teneat
cuius sonus varius est ut dicitur yph. nam
interdum canit ut bella omittant interdum
ut eos qui fugiunt insequant interdum ut ex-
eratus intra se recipiantur

Ancima dicitur quod uocem puca se; tuba cor-
nea uel lignea sicut enea quod figuratur ab abas
antiquis etiam hostes nam ut dicitur yph. li. xvij.

242

2. 10

Magam agrestes ab omnē vsū piter sono
buccine uocabantur. Unde pprie buccina
agrestibus signū fuit. de q̄ p̄perat. Buccina
cogebat p̄scos ad arma quiritēs. Diuus
elāgō buccinū dicit vt dicit idē buccinis
autē corneis utebant hebrei p̄cipue in kal
lendis in memoriā liberacōis plaac. p̄ eo
comuto arietē in sacrificio immolato vt dicit
glo. super genē.

De tibia:

Tibia dicit esse dicta eo q̄ de cer
uicis tibijs et hinnuloy crediē p̄
mitus fuisse facta. Vnde tibiā dicit
tibiariū cūctus. Vltim hug. tibia dicit a tibi
q̄s est corpus vel calam. quia a quibusdā
calamis tale instrumentū atq̄tus fiebat. et
hinc dicit hic tibiā huius mis. ille q̄ tibia
canit. Et fuit quōdā instrumentū lugubre q̄
utebant homines in funeribz mortuorū vt
dicit glo. sup math. iij. cū autq̄ss tibiānes
eē id est carne lugubre canētijs.

De alamo:

Alamus a calando est dicit. i. a sū
dendo uoces. et est ḡniale nomē fil
tularū. Nam fistula est dicta eo q̄
uocē emittat. nā fos grece uox latine. sto
lia uero emissā. vñ fistula q̄si emittēs sonū
sue uocē. Hac utitur venatores. q̄ ei sonū
ceruū libenter audiūt. h̄ dū vñ venatois
fistulacione ceruū ad audiū allidit. mox de
alio de q̄nō p̄cauet sagittat. Vox at fistule
decapit uolucres dū canēdo earū simulat et
singit uoces. Unde dicit. fistula dulce canit
uolucē dū decapit aucep̄s. fistula in sup de
lectat oues. Et ideo fistulis vñt p̄to. s̄
dū vigilat sup grege sūū. Vñ et quidā noie
pan dicebat esse deus pastoral qui p̄mus
dipaēs calamos ad cantū ab aptauit. et stu
diosa arte opusit de q̄ p̄g. dicit. Pan p̄mos
calamos cem diuigeat plures. Instituit pan
citat oues ouūq̄; magistros. et inde quia
instrumentū fistularū ab eo iuentū pandorū
est uocū vt dicit p̄s. Adhuc fistul se exci
tant vigiles vt earū melodie suauitate ad
do zmiendū cūctū. et suauit p̄uocant in lectul
quiescente s.

De sambuca

Sambuca est genū ligni fragilis cui
rami sūt caui et uacui at; plami vñ
tibiē cōponunt et q̄dam spēs sim
phonie vt dicit p̄s. **De simphonia**
Simphonia est instrumentū musici
q̄s fit ex ligno cauo pelle cōcta in
vtraq; pte sua quā musici hic inde
sgulis ferūt fitq; in ea ex cordia gūis et
autū suauissimus cantus vt dicit p̄s dorus

simphonia tñ dicit collaō et cordia q̄tū
cūq; signoz fiat chor dicit occis vnitas
diuersay uocū vt dicit glo. sup lu. i. p̄.

Arimoica rithmica ē canora melodia
ex pulsu et passione neruoꝝ et tūtu
metalloꝝ generata. et hinc armone
diuersa subiecerunt instrumenta vt tym
panū. cymbalū. lira. cithara. psalteriū atq;
fistulam.

De tympano

Tympanū est pellis huc coriū ligno
ex vna pte extenū ē em ps media
simphonie in similitudinē cribri et
uiegula partē q̄z admod p̄ctif sympho
nia vt dicit p̄s. cū si iuncta fuerit fistula dul
corē reddit melodiā.

De cithara

De cythara

Cythara ab apolline est repta secū
grecorū opinione. est autē cythara
humilis pectori humano eo q̄ fiat
vñ ex pectorē ita ex cythara cantus p̄cedit.
et ideo sic est appellata. nam pectus torica
citharā appellat. paulatim autem plures
eius species exstiterunt vt psalteria lira et
huiusmodi et alique habent formam q̄dā
alique trionalem. cordarū etiam numerus
multiplicatus est et cōmutatū genus. vterq;
aut uocauerūt citharam fiduciam vel fid. cē
quā bene conuenerunt inter se corde eius q̄
bene ouenit inter quos fides sunt. habebat
autem cithara. vij. cordas vnde uirgil. vij.
sunt soni. vij. discrimina uocū. discrimina
aut sunt dicta ideo quia vñ a corda vicine
corde simile sonū reddit. ideo autē sūt. vij.
corde vel quia totā uocem implent. vel q̄. vij.
motibus sonat celū. corda autē est dicta a
corde q̄ fiat pulsus cordis est in pectorē ita
pulsus corday ē in cithara. has p̄mo met
curius excogitauit idemq; p̄ior in neruos
sonū strupit vt dicit p̄s. Corde autē quāto
magis sunt sicce et etiam magis tense tāto
amplius sunt sonore. plectrū autem dicitur
instrumentū quo tympanē corde et tendūt.

De psalterio

Psalterii a psallendo. i. a cānando ē
nominatū eoq; ad eius uocē chor
cōsonando respondeat. Est autē si
militudo cithare barbarice in modum delē
litere. Sed psalterij et cithare hec est dif
ferētia q̄ in psalterio lignū habet condauū
Unde sonus reddiē superius et deorsū ferūt
corde et desup sonāt. cithara uero cōuitate
ligni inferius habet psalterium. hebrei h̄nt
deacorde id est. p̄. cordarū s̄m numerū. p̄.
preceptorū. sunt autē optime eius corbule
de aurialco et etiam de argento

De liā.

Lia a varietate uā ē dicta eo q̄
diūfos sonos efficiat vt dicit yfīd.
Liā p̄mo a mercurio fuisse inuentā
dicit hoc modo Cū ēgredies milue in suos
meatus varia in capis animalia reliq̄ssē /
liata est eā q̄ testudo q̄ cū putrefacta esset
nū eius remāssissent exēti infra ochā per
cussa amario sonū dedit et ad eius spēz liā
fā fecit et tradidit ophēo quī huiusmodi ei
maxie fuerat studioſus Vnde dicebat eadē
arte nō solū feras h̄ eā sapa et siluas cātus
modulacōe applicuisse. Hanc sc̄z liā p̄ter
studij amorē et carminis laudē Inter fideles
locatā esse musici fabulā vt dicit yfīd.

De cimballa

Cimballa sūt q̄dam musici instrumēta
que p̄missa inuicē se tāgunt et sonum
faciunt et t̄nunt.

De sistro

Sistro ē instrumētū musici sic ab in
uentrice nominatū Nā yfīd ēgina
egyptioz sistro inuenisse p̄bat Vñ
iuuenal̄ yfīd et iato feiat mea limina sistro
Ideo mulieres hoc vtuntur instrumēto quia
eius inuētrix fuit mulier Vñ et ap̄ amazo
nes sistro ad bellū feiaz eperat̄ aduocāt

De t̄tinabulo

T̄tinabulū a t̄tinando ē dictū Et
est pua nola vel cāpanella q̄re sup̄
de vas in litera y. Dabet autē cāpa
na hoc p̄p̄ū q̄ dū resonādo alijs p̄ficiat ex
frejntū ictu se cōsumit Nec et m̄ta alia de
seuūtē musice discipline cui⁹ sc̄ētia tractat
w̄ abo et sonis Considerāt autē nichilomin⁹
reū naturalū dispositōes et nioz p̄portōes
hic exemplificat to eū de nio duodenario
opato ad sep̄ et alios nios intermedios di
ces sic Inuenim⁹ h̄ omnes musicas cōnā
ciāz Nam octo ad sep̄ et ix. ad xij. opati
selq̄terciā p̄portōnē reddūt et simul faciūt
dyatessero cōnāciā Sep̄ vō ad ix. et vij.
ad xij. opati reddūt selq̄ ultra p̄portōnē et
dyap̄te efficiūt symphoniā duodecā vō ad
vij. cōsiderati duplicē q̄dē reddūt p̄portōnē
h̄ diapason symphoniā citāt Octo igit̄ ad
ix. ip̄s otia se mediij cōsiderati epogdonū iū
gunt qui musica modulacōne ton⁹ dōtur q̄
omniū musicoz sonoz m̄sura ē cōmūnis om
niū eū sonoz est puīssim⁹ Vnde notandū
est q̄ inter dyatessero et dyap̄te cōnāciā
arū sonus differētia totus est sicut inter
selq̄terciā et selq̄alterā p̄portōnē sola est
epogdon⁹ differētia Ducus to e. m. ij. arismet
m. vltio. Dicit eadē in p̄logo p̄mi h̄ sic

Musica inq̄t vel q̄ quā p̄portō sit nioz vis
et hoc p̄bati potest q̄ p̄ora sunt illa natu
raliter q̄ p̄portōstant. nā que ad aliq̄d refe
runt q̄ ipsa musica modulacō numeroz
noībo aduocāt vt p̄ dyatesseron em̄ et dya
pente et dyapason ab antecedentis numeri
noībo nūcipat ipsoz q̄z sonorū adūsum se
p̄portō solū et nō alijs numeris inueniuntur
nam qui sonus in dyapason symphonia ē
idē duplicis numeri p̄portōne colligitur q̄
dyatesseron est modulacō epytrica collatio
ne. i. selq̄tercio colligit̄ vel opomē q̄ dyap̄
te symphoniā wāt. hemioliam mediāte
diūgit̄ q̄ in numeris epogdonus. i. sup̄. vij.
dicit̄ et est ton⁹ in musica vt dicit̄ idē ibidē
selq̄tercia p̄portō in arismetria dicit̄ dya
tessero in musica et q̄ hemiolia. i. selq̄altera
p̄portō in arismetria dyap̄te in musica. est
autē dyap̄te et dyapason cōsonāda q̄ ma
ior w̄z habet̄ minorem notulam duplo et ei⁹
minoris. Si vero habuerit. iij. selq̄quater
medietatem. Selq̄tercius numerus ē nu
merus nio cōpatus habens terciā partem
et h̄. v. selq̄quintus et sic vltarius. Vñ selq̄
tercius qui minori compatus habet eum
semel et eius terciā partē vbi gracia h̄. iij.
opares tribus habebit in se quaternarius
totum ternariū in et ternarij terciā partem
sc̄z. i. et h̄. vij. ad. vj. octonarius habebit
totum senariū et terciā partem eius sc̄z
binariū et h̄. xij. nouenariū duodenarius
cōtinebit totum nouenariū et eius terciā
partem sc̄z ternariū. Sic h̄. xij. oparieris
ad. xx. et. xx. ad. xv. et. xij. ad. xvij. et
ita de alijs sic semper inuenies. Numerus
vero selq̄ualter est quādo numerus maior
opatus minori cōtinet totalem nūm miore
et eius medietatē vbi gracia ternarius opa
tus binario h̄z in se duo et eoz medietatem
sc̄z vnitatē sic. vj. cōtinet in se. iij. et eoz
medietatē sc̄z duo sic. ix. senariū in se clau
dūt et eoz mediā partē sc̄z. iij. sic. xij. ad. vij.
et. xv. ad. x. et sic de alijs. Nec siquidem
verba in se sunt p̄funda plurimū et obscura
nisi h̄is qui in arismetria instructi sunt. et
eciam in musica disciplina. Nam arismetri
cis geometricis et musicis sunt voce plura
ma clariora que minus exercitatis in hui⁹
modi p̄ntus sunt obscura et ideo qui p̄o
dictorum verborum et p̄portōnum tam
numeroz q̄ uocū et sonoz habere noticiā
desiderat arismeticoz et geometroꝝ et musici
industriā cōsulete nō cōtēpnat. tanta em̄ vt
dicit yfīd. in li. ij. ē v̄tus in terminis figuris et
musicis symphonicis q̄ ip̄e hō sū eis nō cōstet

Quia musica perfecta omnia comprehendit. Res collige itaq; ex predictis q; ars musica siue armonia otaria & disparata conciliat. gratia a acutis & acuta grauius modifia t & adaptat affectiones otarias et aduersas reconciliat maliciosos animi motus reprimat & refrenat sensus debilitatos repat & confortat. vnitatem exemplaris diuini in opib; otarijs & diuersis maxie pcomizat. terrenis celestia et celestia bo terrena posse vni in cordia manifestat. letos animos magis letificat & tristes magis tristificat. quia vt dicit aug. ex qdam ocella anime et armonie o simili pprietate melodia animi affectionib; se confortat. et inde est q; dicunt auctores q; instrumenta musica letu edducunt leticiose et triste tristiose efficiunt sic iduas armonie appetates que sup in eodẽ vbi ista & alia verba p̄f̄to ri recitant

Ista autẽ q breuiter de rez natura lĩu accideĩti bo iterserujm? vtputa de colorib; liqũib; p̄o dẽtib; mĩuis sonis et vob; iã dicta sufficiãt. q; vt estio tudib; & puulis in p̄p̄o michi similib; q de pprietatib; rerũ naturalũ in xp̄i. p̄ticulari sũt digesta. sufficere debent ad aliquã inueiendi similitudinariã rãõnẽ. qua de causa diuina scripturã rerũ naturalũ & earũ pprietatũ tã exquisitis simbolis vtitur et figuris. Pro testor at in fine hũ? opusculi queãd. modũ in p̄ncipio q; in omnib; q; fm diũsas materias in hoc tractatulo continentur parũ vel nichil de meo appo sui. s; simpliciter scõp̄ p̄ba et p̄ho; dicta p̄ter & omenta vnitare. p̄ua sũ seautus vt simplices & puuli q; pp̄t libroy infinitatẽ singularũ rerũ appetates de q;bo tractat scripturã inuestigãt nõ possũt in p̄mptu inueire valeãt salã superficialiter qd intendũt. Simplicia siquidẽ sũt & rudia q; expepi. vtilia tã michi rudi & mei o simili bo eadẽ iudicau. Et ideo suadeo simplicib; vt hec simplicia nõ oẽpnãt s; cũ hec plenĩ intellexerũt ad subtiliorã itelligẽdã & inuestigãda ad maiorẽ et doctoy industriã eareere nõ differãt nec omitãt q; prudẽcie & arbitrio hec relinq; vt min? sufficere dicta vel excerpta corrigãt. et si aliq; sup addẽ iudicãt vt illud qd p me paupẽ rudiẽ & simpliciã aliq;liter fuit ichoatũ pducãt eoy solercia ad pfectũ. ad ip̄s? honore & gloriã q; e alpha & o. p̄ncipũ & finis oim bonoy q; e de? sublis et gloiosus viuẽs & egnãs in sclã seloy Amẽ.

Explicit tractat? de pp̄tãtib; rez edie? a fã bartolomeo aglico ordis fãt? minoy. 4

Auctores de quĩ scriptis hic tractat sũt isti

Augustinus	Donatus gmatialis
Adamancius	Enclitus
Ambrosius	Epitimus
Haymo	Enclides
Alquimus	Egobius medicus
Anselmus	Philologus
Basilus	Galienus medicus
Beda	Jorat caldeus
Bernardus	ppartus
Cyprianus	Juuenalis
Eficius	Johannicus
Eusebius	halit? grec? siue a//
Crisostomus	Teulip? thej
Damasenus	Macobius
Damasen? cris?	Mercurius
Dyonisius	Miselat astrolog?
Elpicus	Ninus delphicus
Fulgencius	Quidius
Gregorius	Orbasius medicus
Gilbertus	Papias. Plato
Jeromim? yfidorus	Platetus medicus
Innocencius	Plautus
Ieo papa	Perfius
Michael scitus	Plinius iunior
Nazãenus	Petrianus
Origenes	Pictagoras
Orolius	Sanus plotinus
Petrus. Seneca	halis
Panphilus	kufus medicus
Patricius	Salustius
Rabanus	Salermitan? poster
Robertus lingonẽs	Scãb? phus
Richard? de. la. vic.	Solinus
Symon corũ	Symonides
Stephan? strabus	Trimegistus
Jat phos at hij sũt	Theophrastus
Arist? auctores	Titus li-toe?
Aucẽna. Auertois	Tullius
Algafel	Triophil? de yrimis
Appollonius	Tholomeus
Alfredus aglicus	Varro
Wali medicus	Virgilius
Asclepides magn?	Viguicio Pisan?
Boet? Cicero Cato	Wilhelmus
Dapio africanus	Conthes. ypcmas
Constantin? medicus	Isaac. zeno
Demostenes	oroastes magnus
Diasco. Democrit?	

istorũ et multorum aliorum in istis libellis verba in diuersis locis summam et breuiter recitantur vt patere potest diligẽtius intuenti

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

De arcturo *lxxxiiij*
 De orione
 De hiadibus
 De pliadibus
 De amiasla
 De luce et eius appetibus
 De splendore *lxxxv*
 De lumine
 De radio
 De umbra *lxxxvi*
 De tenebra

Liber nonus de tempore et
 partibus t'pis *lxxxvi*
De ano solari et equinoctiali
 de ano lunari *lxxxvii*
 De tempore venali
 De estate
 De autumpno *lxxxviii*
 De hyeme
 De mense
 De februario
 De marcio
 De aprili
 De quinto mense *lxxxix*
 De mense sexto
 De septimo mense
 De octavo mense
 De septembri
 De decimo mense
 De undecimo mense
 De decembri
 De ebdomada
 De aurora *xc*
 De meridie
 De vespera
 De nocte
 De sabbato
 De neomenia *xci*
 De septuagesima
 De quinquagesima
 De paschate
 De penthecoste *xcij*
 De scenophegia
 De encensis

Liber x. de materia et forma
 Et forma *xciiij*
De elemento
 De igne
 De flamma *xciiij*
 De fumo
 De carbone
 De scintilla *xcv*
 De fauilla

De cinere

Liber undecimus de aere et
 passionibus eius
De igne perpendicularari
 De ventis ignali *xcvi*
 De vento orietali subsolano
 De nubibus *xcvii*
 De yride
 De rore *xcviii*
 De pluuia
 De zuta
 De pruina
 De granine
 De niue *xcix*
 De nebula
 De tonitruo
 De chouscacione
 De fulmine
 De aum *c*

**Liber duodecimus de auibus
 in generali et in speciali**

E aquila *c.i*
De accipitce *c.ii*
 De alieto
 De apibus
 De butone *c.iii*
 De columba
 De coturnicibus *c.iiii*
 De ciconia
 De cornice
 De cotuo
 De cigno *c.v*
 De alice
 De cicada
 De fenice
 De greue
 De gallo *c.vi*
 De gallina
 De griphe
 De herodio
 De hyrundine
 De kalabrio
 De lato
 De locusta
 De mergulo *c.vii*
 De miluo
 De mictocora
 De onocitulo
 De pellicano
 De perdice
 De pauone
 De passeribus
 De strucone *c.viii*

De turtura
 De vulure
 De vlula
 De ypupa
 De vesperilione

**Liber decimustercius de aqua
 et eius cenatu** *c. ix*

De putro
 De fluuio
 De amne *c.x*
 De glon qui a milus dicitur
 De tigris
 De ouphate
 De torice
 De iordane
 De gazan *c.xi*
 De lacu in generali
 De lacu asphalti
 De lacu tiberiadiis
 De stagno genosar
 De piscina
 De riuo
 De fluctu
 De gurgite
 De trame
 De alluione
 De abisso
 De mari *c.xii*
 De mari magno siue mediter
 raneo
 De p'ago
 De gutta
 De spuma
 De piscibus

**Liber decimusquartus de terra
 et partibus eius** *c. xiii*

De terra
 De monte *c.xiiii*
 De amyath
 De bethel
 De caualo
 De hebal
 De hemon
 De hebron
 De montibus ethiopie
 De ethna *c.xv*
 De monte esau
 De monte effrayn
 De monte phalga
 De monte goso
 De monte galaad
 De monte garizim
 De monte gelboe

De monte golgata
 De gaas
 De monte ephron
 De montibus israel
De carmelo *c. cxxi*
 De libano
 De mozia
 De nebo
 De hoz
 De oliueto
 De olimpo
 De ozeb
De pernafo *c. cxxii*
 De alpibus
 De rupibus
 De sophora
 De legoz
 De monte synai
 De monte syon
 De selmon
 De monte sophim
 De monte seon
 De monte semeron
 De monte seir
 De monte taboz
De ziph *c. cxxiii*
 De collibus
 De valle
 De campo
 De agro
 De prebio
 De prato
 De deserto
 De heremo
 De antro
De fossa *c. cxxiiii*
 De spelunca
 De cauerna

Liber decimus quintus de
 prouincijs

De orbe
 De asia
 De assiria
 De arabia
 De armenia
 De arabia
 De albania
De attica *c. cxxv*
 De achia
 De archadia
 De alania
 De amazonia
 De alemania
 De anglia

De aquitania *c. cxxvi*
 De andegauia
 De aluerma
 De a pulia
 De affrica
 De austuria
 De atogonia
 De babilonia
 De bactria
 De hanciana
 De hancancia
 De belgica
 De bithinia
De britannia *c. cxxvii*
 De boeria
 De bohemia
 De burgundia
 De capadocia
 De chaldeia
 De cedar
 De caucia
 De canthabria
 De chananea
 De campania
De cauda *c. cxxviii*
 De cilia
 De cipros
 De creta
 De cicladibus
 De choa
 De corfica
 De dalmacia
 De dacia
 De delo
 De dedan
 De europa
 De euulath
De ethiopia *c. cxxix*
 De egipto
 De ellade
 De eola
 De francoia
 De francia
De flandria *c. cxxx*
 De prouincia fenicia
 De frigia
 De frisia
 De insulis fortunatum
 De galilea
 De galacia
 De gallicia
 De gallia
 De gadis insula
 De grecia
 De genulia

De gregombus
 De gothia
De guido *c. cxxxi*
 De india
 De hircania
 De ydumea
 De iudea
 De iberia
 De ytalica
 De hispania
De hircenia *c. cxxxii*
 De icaria
 De insula in salo sita
 De kartagine
 De karinthia
 De koesia
 De lacede monia
 De lectonia
 De luonia
De licia *c. cxxxiii*
 De libbia
 De libia
 De lothoringia
 De lusitamel
 De mauretanea
 De macedonia
 De magnesia
 De mesopotamia
 De mesia
 De media
 De melos
 De midia
 De misena
De mithelene *c. cxxxiiii*
 De nabathea
 De noewegia
 De norinania
 De numedia
 De nactonenfi prouincia
 De ophir
 De hollandia
 De ceada
 De pandiso
De parthia *c. cxxxv*
 De palentina
 De pamphilia
 De pannonia que etiam yn
 garia appellatur
 De paron
 De pentapoli
 De persidia
De pitena *c. cxxxvi*
 De pigmea
 De pictauiia
 De pichardia

Incipiunt tituli li broꝝ et
capituloꝝ venerabilis bertholo
mei anglici de appetatibꝝ rꝝ

Liber primus *

Prohemiu de appetatibꝝ
bus rerum .i.
Unus imensus et incommutabi
lis deus dicitur capitulu primu
De effecio unitate et psonaz
pluralitate ca^m secundu
Quicquid dicitur de deo aut est
essencia aut noio aut psona
De noioibus
Quod de^o agnoscit in suo effecio
Quid notificent noia de deo
De nominibus essentialiu
bistinctionu .iiij.
De nominibus ocetis
De nominibus medijs
De noibus adiectiuis q pure
significant diuinam essenciam
De illis que adaliquid con
notat politice
De hijs que onotat respectie
De nominu adiectiuoz sup
inductione
De nominibus psonalibus
De noionu subbistinctione
De appetatibꝝ diuine essencie
Quod bernardus descripsit
deum .iiij.
De noibus que notificat deu
in suis operibus
De nominibus appropriatis
De nominibus trassumptiuis
De diuersis rꝝi nominibus
vt qualilibet nunapaf *

Liber secundus de appetatibꝝ
angelozum *

De interpretacoe angelu .iiij.
Quid sit angelus fm biam
Quod angeli in effigie depigant
Quod angeli describantur .v.
Qualiter angeli compantur
materialibus
De ordinibus angeloz ierar
chyis et eoz officijs
De ordine seraphim
De ordine cherubin .vi.
De ordine thronoz
De media ierarchia
De ordine dnacionu .viij.

De ordine principatum
De ordine potestatum
De tercia ierarchia
De ordine virtutum
De ordine archangelozum
De ordine angeloz .viiij.
De malis angelis
De angelis pueris .ix.

Liber tercius de appetatibꝝ
anime racionalis .x.

De hoie interiori .s. de aia
Adhuc de anima
Quod aia a phis fit descripta
Quomodo aia a getibus
nomen accepit .x.
De potencijs anime
De triplici potencia anime
De anima vegetabili
De anima sensibili
De sensu omni sui interiori
De virtute sensitua
De virtute sensibili motiua
De aia rationali .xi.
De virtutibus anime quibus
potes e suas opades exercere
De virtute vitali cuius inciu
est cor
De virtute animali .xii.
De virtute visibili
De auditu .xiiij.
De olfactu
De gustu .xiiij.
De tactu
De hijs que erigunt ad per
fectionem nature
De pulsibus .xv.
De varietate pulsuum

Liber quartus de appetatibus
substancie corporee .xvi.
De frigiditate .xviij.
De siccitate
De humiditate .xviij.
De cibo et potu .xix.
De humoribus et eoz genera
tione effectu et opacione
De sanguine .xx.
De sanguinis mala appetate
De fleumate .xxi.
De colem
De melancolia

Liber quintus de dispoicoe
membroꝝ .xxiiij.

De membroꝝ appetatibus
in generali .xxiiij.
De cerebro .xxiiij.
De caluaria .xxv.
De oculis
De dispoicoe oclor .xxvi.
De pupilla
De cilijs
De supercilior proprietatibus
xxviij.
De fronte
De tympanibus
De auribus
De naso
De genis .xxviiij.
De barba
De mandibulis
De labijs
De mento .xxix.
De ore
De dentibus
De lingua .xxx.
De saluie appetatibꝝ .xxx.
De uoce
De guttore .xxxiiij.
De collo
De humeris
De brachijs .xxxiiij.
De manibus
De digitis .xxxiiij.
De ungula
De latere
De dorso
De pectore .xxxv.
De mamilla
De pulmone
De corde .xxxvi.
De anhelitu .xxxviij.
De stomacho
De epate
De felle .xxxviij.
De splene
De visceribus .xxxix.
De renibus
De vesica
De vrina
De ventre .xl.
De umbilico
De genitalibus
De matrice .xli.
De natibus
De femoribus
De genibus
De crucibus .xliij.
De pedibus
De planta

De calce
 De ossibus
De medulla .xlviij.
 De cartillagine
 De neruis
 De vnis
De carne .xliiij.
 De pinguedine
De cute .xlv.
 De pilis
 De lapillis
 Liber septus de etatibz .xlvij.
 De etate
 De morte
 De dignitate hominis
 De creacione infantis
De infante .xlvij.
 De puero
 De puella
De matre .xlvij.
 De filia
 De nutrice
 De obstetrica
 De ancilla
 De masculo
 De viro
De patre .xlvij.
 De seruo
 De seruo malo ⁊ neq̃
 De conditionibus boni serui
De bono dño siue dño .l.
 De malo dño siue domino
De cibo .li.
 De potu .lij.
 De prandio ⁊ conuiuio
De cena .liij.
 De sompno
 De eis que in sompno fiant
De vigilia .liij.
 De sompno
 De exercicio
De quiete .lv.
Liber septimus tractat de
 infirmitatibus
 De dolore capitis ⁊ eius cau-
 sis ⁊ signis
 De medicina et remedijs do-
 lores ⁊ passionis capitis
 De cancro .lvi.
 De frenchi ⁊ eius causis sig-
 nis ⁊ remedijs
 De amencia et eius causis
 et signis
 De stupore ⁊ letargia

De vertigine
De vigilia .lvij.
 De morbo caduco
 De sterutacione
 De tremore
 De spasma
 De passioibz oculoꝝ .lvij.
 De paralisi
 De lippitudine ⁊ albugine
 De infectione oculi per san-
 guine induratum
 De lacrimis inuoluntarijs
De defectu visus .lvij.
 De tuncitate
 De surditate
De polipo .lvij.
 De passione narium
 De fetore oris
 De dolore dentium
 De lingua ⁊ sermois ablacione
 De tuncedine
 De squinancia et suffocacione
 gutturis
De difficultate anhelandi
 inspirandi ⁊ respicandi .lvij.
 De spuro salis ⁊ sanguinolento
 De pñi
 De dolore cordis et cardiaca
 passione
De febre .lvij.
 De febre effymena
 De ethica
De febre putrida .lvij.
 De signis putride febris
De febre cotidiana
 De febre terciana et eius
 signis ⁊ cura
 De quartana ⁊ eius signis
 et remedijs
De febre simplicia ⁊ compo-
 sita .lvij.
 De fleumate
 De horripilacione
 De fastidio
 De colismo
De singultu .lvij.
 De vomitu
 De dolore ventris sui stochi
 De tortura
De dissenteria .lvij.
 De lienteria
 De ydropisi
De hictetia .lvij.
 De emoroides
 De dolore renum

De herma .lvij.
 De archetia
 De gutta sciatica
 De podagra
 De apostemate
De vlcere .lvij.
 De pustula
 De scabie
 De impetigine
De lepra .lvij.
 De moxthea
 De veneno vipere
De morbo canis rabidi .lvij.
De remedio contra morbum
 canis rabidi
 De medicina
 De medicina attractiua
Liber octauus de mundo ⁊
 corporibus celestibus .lvij.
Quid sit mundus
De celoꝝ distinctio .liij.
 De celo aqueo .lvij.
 De celo empirico
 De ethere
De spera celi .lvij.
 De circulo celi
 De galaxia sui lacteo circulo
 De zodiaco
De signo arietis .lvij.
 De signo tauri
 De signo geminoꝝ
De signo cancri .lvij.
 De signo leois .lvij.
 De signo virginis
 De signo libra
 De signo scorpionis
 De sagittario
 De capricorno
 De aquario
 De signo piscium
 De duplici motu planetarum
De saturno .lvij.
 De ioue .lvij.
 Natura de marie
 Natura de venere
 De mercurio
 De sole
De luna .lvij.
De quibusdam proprietati-
 bus lune malis .lvij.
 De capite ⁊ cauda draconis
De cometa .lvij.
 De stellis fixis
 De polo
Vide solium precedens

De iama thea
 De reucia
 De riualia
 De rinchouia
 De prouincia romana
 De romaniam
 De rodo
De ruthia *c. xxxv*
 De saba
 De samaria
 De samibia
 De sabandia
 De sardimia
 De sarmatha
 De samo
 De sapouia
 De selania
 De sparcia
 De sere
 De selandia
 De semizalia
De senonchi *c. xxxvi*
 De sicia
 De sichima
 De scitia
 De sicomia
 De sicilia
 De sicibus
 De scotia
 De sicca
De suucia *c. xxxvii*
 De thantos
 De tano
 De tancia
 De traconitida
 De thessalia
 De tnedos
 De thile
 De tripolitana
 De trogadia
 De troiana
 De tuscia
 De thuringia
De thuronia *c. xxxviii*
 De wascomia
 De uencia
 De westualia
 De viromia
 De winlandia
 De vitria
 De yselandia
 De zeugia

Liber de cimulertus de lapidibus preciosis

De arena *c. xxxix*
 De argilla *c. xxxix*
 De alabastro
 De auro
 De aurialco
 De auripigmento
 De abamante *c. xl*
 De ametisto
 De achate
 De alectone
 De absiso
 De alabandia
 De argarite
 De astrione
 De allectoria
 De asterite
 De amatide
 De bitumine
 De berillo *c. xli*
 De calailo
 De cote
 De calce
 De cemento
 De carbunailo
 De crisoprasio
 De calcedonia
 De crisolito
 De celi tonio
 De cristallo
 De ceramo
 De corallo
De comelo *c. xlii*
 De dyomisio
 De dyadoco
 De ere
 De electro
 De echite
 De emachite
 De elitropia
 De emidro
 De episte
 De opolicero
 De ferro
De ferrugine *c. xliii*
 De gleba
 De gemma
 De gagate
 De galactile
 De gelacia
 De gematice
 De iaspide
 De iacinto
De iena *c. xliiii*
 De pride
 De kame

De kal'bate
 De kalophano
 De ligurio
 De lipatea
 De margarita
 De magnete
 De melonite
 De menophite
 De mirite
 De modo
 De merochite
 De marinoce
 De nitro
De noset *c. xlv*
 De omichino
 De optallio
 De ozite
 De petra
 De pario
 De prassio
 De pirite
 De pionite
 De pantero
 De plumbo
De puluere *c. xlvii*
 De quirini
 De quandros
 De rabi
 De rostem
 De saphiro
De smaragdo *c. xlviii*
De sardio *c. xlviii*
 De sardonice
 De sole
 De silenite
 De stanno
 De sulphure
 De sale
De topasio *c. xlviii*
 De turgote
 De terra sigillata
 De tartaro
 De vitro
 De ydachite
 De yemachite
 De zimiech
 De zignite

Liber .xvii. de arboribus
 et herbis et eorum proprietatibus
De arbore
De arboris arctica *c. l*
 De amigdalo *c. li*
 De abiete *c. lii*
 De aloa

De aloë
 De arundina
 De amomo
 De aneto
 De aniso *c. liij.
 De allio
 De absinthio
 De apio
 De aristologia *c. lvi.
 De agnocasto
 De artemesia
 De auena
 De balsamo
 De bellio
 De bupo
 De balaustra
 De beta *c. lvi.
 De cedro
 De cipello
 De cipro
 De cinamomo
 De cassia *c. lvij.
 De cassia fistula
 De calamo
 De calamo vsuali
 De calamo scripturali
 De capare
 De cardamomo
 De calamento *c. lvij.
 De carice
 De carbuo
 De caria
 De cimino
 De coriandro
 De cloquintida
 De croco *c. liij.
 De cepa
 De cucumera
 De cucurbita
 De celidonia
 De centaurea
 De daphin *c. lvi.
 De dip tanno
 De dragancia
 De draganto
 De ebano
 De edera
 De elitropio *c. lvi.
 De elleboro
 De esula
 De enitha
 De enula
 De epithimo
 De ebullo

De firo
 De farino
 De fago *c. liij.
 De faba
 De frumento
 De farce *c. liij.
 De farina
 De fermento
 De funotrea
 De feniculo
 De fetula
 De fenio
 De flagellis
 De fructu *c. lvij.
 De germine
 De gramine
 De galbano *c. lvi.
 De gutta
 De gariophilis
 De genista
 De grano
 De gith *c. lvi.
 De ilice
 De iunipero
 De ylopo
 De iacincto
 De iusquiamo
 De kastanea
 De lauro
 De lentisco
 De lilio *c. lvij.
 De lactua
 De lappa
 De lappate *c. lvij.
 De lente
 De lino
 De malo
 De malogtanato
 De mero *c. liij.
 De mieto
 De mitra
 De miro
 De mandragora
 De milio *c. lvi.
 De menta
 De malua
 De nuce
 De nuce auellana
 De nardo *c. lvi.
 De olea
 De oleo
 De oleastro *c. lvij.
 De olete
 De oredo
 De palma

De palmire *c. lvij.
 De propagine
 De platano
 De populo
 De pino *c. lvij.
 De pinea
 De pice
 De piro
 De primo
 De papiro
 De paliuro *c. lvij.
 De papauere
 De plantagine
 De petrosilino
 De pipere
 De pulegio
 De porco
 De quercu
 De quisquilijs *c. lvij.
 De rosa
 De radice
 De rampno *c. lvij.
 De resina
 De rubo
 De ruta
 De salu et eius pperatibus
 De salice *c. lvij.
 De sambuco
 De saluina
 De stacte
 De stozact
 De sicomoro *c. lvij.
 De spina
 De lignis sethim
 De sentice
 De sepe
 De sude
 De filiqua
 De sinapi
 De semine
 De stipula *c. lvij.
 De simila
 De scopa
 De siuppa
 De tapo
 De tabula
 De tate
 De theobinto
 De thima *c. lvij.
 De tritico
 De tirsio
 De tigno
 De tipsana
 De tribulo
 De thimo

De thimiamate
 De thure
 De vimine .c. lxxxij.
 De virga
 De virgulto
 De vice
 De vite agresti .c. lxxxij.
 De vitulamine
 De vinea
 De vua
 De vua imatura .c. lxxxij.
 De vua passa
 De vino
 De vino rubro
 De vino nouo .c. lxxxij.
 De vino condito
 De vino dulci
 De vinacio
 De vinaria
 De viola
 De vlnio
 De vitica .c. lxxxvi.
 De zizania
 De zinzibe
 De zedario
 De zucaro
 Liber decimus octauus de animalibus primo in generali
 De animalibus in spali .c. lxxxij.
 De atiete
 De agno
 De agna .c. xc.
 De apre
 De agnino
 De angue .c. xcij.
 De aspide .c. xcij.
 De anea
 De ape .c. xcvi.
 De boue .c. xcvi.
 De bubulo .c. xcviij.
 De basilisco
 De lotrace
 De lombice .c. xcviij.
 De camelis
 De cameloardo
 De cameleone
 De caprea .c. xcij.
 De capreolo
 De capra
 De cane
 De canicula .cc.
 De alijs proprietatibus canu
 De catulis .cc. i.
 De castore

De ceruo
 De ceraste .cc. iij.
 De corhu
 De cocodrillo
 De colubro .cc. iij.
 De damula
 De bromedatio
 De diplade
 De dracoste .cc. iij.
 De equo
 De equa
 De polebro
 De elephante
 De naso elephantis .cc. v.
 De elephantibus
 De heto
 De erua .cc. vi.
 De faunis et satiris
 De feminis
 De fetante
 De fetu
 De ficario
 De formica
 De formicallone .cc. viij.
 De fico
 De griphe
 De glire
 De grillo
 De hinnulo
 De hircu
 De hiena .cc. viij.
 De hericio
 De herinacio
 De iuuenia
 De leone
 De leena .cc. ix.
 De leopardo
 De lepore
 De limet
 De limace .cc. p.
 De lupo
 De mulo
 De mura .cc. xi.
 De mustela
 De migali
 De muvelego
 De noctiluca
 De onagro
 De onocentauro
 De orice .cc. xij.
 De oue
 De panthem
 De pardo
 De pilosis
 De pigargo

De pigmeis
 De pro .cc. xij.
 De pediculo
 De pulice
 De rinoceronte
 De rana .cc. xij.
 De salemandra
 De sanguifuga
 De stellione
 De serpente
 De simia
 De sirena .cc. xv.
 De scorpione
 De sue
 De thauo
 De tragelapho
 De talpa
 De tayo .cc. xvi.
 De tigride
 De tineo
 De teredine
 De testudine
 De totuca
 De vacca
 De vacca agrestis
 De vitulo .cc. xvij.
 De viso
 De visa
 De vulpe
 De verme .cc. xvij.
 De vermiulo
 De vipera
 Liber decimus nonus de coloribus odoribus saporibus et liquoribus
 De materia coloris .cc. xij.
 De materia coloris nigri
 De generatione coloris albi
 De gradibus inter albedinem et nigredinem
 De actioe calidi et frigidi
 De spebo coloris qui sunt .cc. xx.
 De opinione illoz qui ponunt lucem esse de substantia coloris
 De coloris mutacione .cc. xij.
 De colore in oculis
 De coloribus in particulari
 De colore glauco et flauo .cc. xx.
 De pallido colore
 De rubro colore
 De croceo colore
 De colore croceo
 De colore minio
 De pumiceo colore
 De viridi colore .cc. xxij.
 De colore liuido

De colore liuido
 De colore indico
 De nigredine
 De sinopi
 De sicco
 De minio
 De cinobrio
 De prassino
 De sandaracha
 De arsenico
 De octa
 De indaco
 De attamento
 De melino colore .cc. xxxij.
 De stibio
 De cerula
 De purpurea
 De odoribus
 De effectu odoribus
 De fetore .cc. xxx.
 De sapore
 De pura dulcitate et eius effectu
 De sapore dulci
 De sapore vinctuoso .cc. xxxvi.
 De sapore amaro
 De sapore acuto .cc. xxxvij.
 De sapore acetoso
 De sapore salso
 De sapore pontico
 De sapore stiptico
 De sapore insipido
 De liquore .cc. xxxviii.
 De liquore in speciali et primo
 De melle
 De fauo
 De mulso
 De medone
 De clareto
 De pigmento .cc. xxxix.
 De opimelle
 De cera
 De ceruo
 De lacte
 De lacte camelino .cc. xxx.
 De lacte vaccino
 De lacte caprino
 De lacte pecorino
 De lacte asinino
 De lacte caballino
 De lacte porcino
 De lacte animalium
 De sero
 De butiro
 De caseo .cc. xxxxi.
 De veteri caseo

De coagulo
 De diuersis humoribus
 De putredine .cc. xxxxiij.
 De ouis et eius proprietatibus
 De ouis aspidu .cc. xxxxiij.
 De ouis anastatum
 De ouis aquilarum
 De ouis anserinaz .cc. xxxxiij.
 De ouis anetarum
 De ouis alaudarum
 De ouis bulonum
 De ouis coruorum
 De ouis agnorum
 De ouis columbarum
 De ouis colubri
 De ouis draconum
 De ouis herodiorum
 De ouis fomicarum
 De ouis gruuum
 De ouis gryphorum
 De ouis gallinarum
 De ouis hyrundinum
 De ouis cancorum
 De ouis locustarum
 De ouis lacertarum
 De ouis milui
 De ouis mergulii
 De ouis nisi
 De ouis coturnicis
 De ouis onocrotali
 De ouis pauonis
 De ouis pedicis
 De ouis passeris
 De ouis quisquile
 De ouis triatris
 De ouis stracionis
 De ouis turacis
 De ouis vulture
 De ouis vulturis
 De numero potest et mensura
 De dualitate .cc. xxxxiij.
 De numero ternario
 De unitate ad quinarium
 De septenario
 De octenario
 De nouenario
 De denario
 De numero diminuto .cc. xxxxiij.
 De numero per se et cum alio
 De numero discreto aut continuo
 De mensura aut potest .cc. xxxxiij.
 De figura trianguli .cc. xxxxiij.
 De amphora .cc. xxxxiij.
 De mensura .cc. xli.
 De ponderibus

De modulacione cantus .cc. xli.
 De buccina
 De calamo .cc. xliij.
 De sambua
 De simphonia
 De armonia
 De timpano
 De cithara
 De psalterio
 De lira
 De cimballa
 De futeo
 De tintinabulo

Explicunt tituli librorum
 et capitulorum bertholomei
 anglici de proprietatibus rerum

U. - Ah 79

